

Digitized by Google

Digitized by Google

8
9-a
10

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
7
7 K
20

8. 9. a. 10

8 - 11 - e. 34

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

IVSTI LIPSI
OPERA OMNIA
QVÆ
AD CRITICAM
PROPRIE SPECTANT:

Poſtremùm ab ipſo aucta, correcta, digeſta.

Quorum omnium Index & Ordo poſt Præfationem.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HIC LIBER EST
CONVENTUS ... MARIAE
FF. EREM. EXCAL.
S. AUG.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam & Filios Ioannis Moreti.
CIↃ. IↃC. XI.
Cum Priuilegijs Caſareo & duorum Regum, & Principum Belgarum.

Digitized by Google

Digitized by Google

AD LECTOREM.

ECCE tibi, Lector, Criticos meos omnes libellos: quos ſparſos anteà collegimus, & compoſuimus tibi in hunc faſcem. Viſa enim res & commoditas tua ita poſcere, vt quidquid à nobis huiuſce argumēti eſſet; promptum ſemel haberes, & in vnâ manu, ſub vno oculorum ictu. Etſi enim facie & formâ ſtili, quidam ex his inter ſe diſcrepent: tamen fine omnes ferè conueniunt, & argumento. Finis ijs, illuſtrare, emendare: argumentum, genus omne veterum ſcriptorum. Quod ſtudium ſcio eſſe qui eleuent, aut carpant. verbo tamen potiùs, quàm ex animo: quia reuerà nemo æſtimare litteras & ſcriptores veteres ſeriò poteſt: qui non ſimul æſtimet iſta. Quæ enim ſanitas aut puritas iis abſque his Notis, imò quæ vita? Æuum auorum cogitent, & æuum noſtrum, illo ſquallor & horrida barbaries vixerunt: hoc Typographia nata, bona ſanè ſtudiorum nutrix, ſed audax ſæpè, lucri-cupida, & quæ non minùs verè corruptrix librorū audiet, quàm propagatrix. Quod autem remedium aduerſus vtrumque, niſi Cenſoria iſta, vt ita loquar, ſpongia; ſiue ad veteres illas labes eluendas, ſiue ad has nouas? Nam quòd quidam facilè hoc & pronum cuiuis putant:

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Digitized by Google

vereor vt imperitè aut ſuperbè errent. & cliui profectò in hac ſcriptorum viâ non pauci, quos ſuperciliosi iſti numquam ſuperent, niſi adiuti & alleuati à nobis. Sed videlicet ita humanum ingenium eſt, facilia putare quæ iam facta: nec de ſalebris cogitare, vbi via ſit ſtrata. Chriſtophori Columbi dictum & factum adpoſitè iis ingeram, illius qui nouum orbem retexit primus. Cùm enim ea res in magnâ gloriâ & ſimul inuidiâ eſſet: euênit, vt in conuiuio quopiam Hiſpani proceres hanc laudem eius delibatum irent & imminutum. Quippe rem pronam eam fuiſſe, nauigationem ſine diſcrimine, appulſus faciles; denique vnum aliquem ex ſeſe potuiſſe eaſdem illas terras genteſque reperire, ſine Itali hominis vllo niſu. Columbus (aderat enim) cùm tacitus diu audiſſet, ſurrexit, & velut aliud agens ouum adtulit à gallinâ. in menſâ repoſuit: &, Heus ſodales, inquit, quis veſtrûm ille ſollers, qui hoc ouum rectum mihi deſtituat, & in caput? Muſſare illi, circumſpicere: negare ad extremum omnes id fieri. Ille clementer, Imò fiet, inquit: & ſimul ouum leuiter à capite tuſum & quaſſatum, depoſuit erectum. Enimuerò hîc riſus, & pænè irriſus. pro ſe quiſque, rem facilem nugatoriamq. eſſe, dicere. Attamen, ait ille renidens, quis veſtrûm hoc facile ante me indicem potuit? Talis inuentio noui orbis eſt: quem inueniendum ante me nemo,

omnes

Digitized by Google

omnes inueniant inuentum. Hoc, inquam, aptè dixerim de emendationibus noſtris & coniecturis: quas ſpernunt multi repertas, ſudent multùm in reperiendis. Nec tamen ego operam iſtam nimis etiam vendito (ad maiora quædam & altiora voco iuuentutem, & ad Sapientiæ ipſum collem:) ſed vtilem tantùm clamo, & inter neceſſarios doctrinæ apparatus. Tu quidem Lector, ſiquid adiutum te hac induſtriâ noſtrâ in vadis aliquot locorum tranſmittendis ſenties, ſi caligantes oculos tuos illuſtratos alibi ingenij noſtri face: gratum memoremque te præbeas hactenus, vt duobus verbis vſurpes, LIPSIVS inuênit. Hoc enim à te cum Thalete ſapiente illo non ineptè peto. qui Mandraitum Prienenſem cùm noua quædam & ſubtilia de cælo ac ſolo docuiſſet, offerente illo mercedem quam & quantam vellet: Hoc pro omni mercede eſto, inquit, vt quoties apud alios ea proferes, Thaletem non celes auctorem. Quæ enim alia nobis merces ex ſtudio iſto? quod reuerà fructuoſum tibi potiùs, Lector, quàm glorioſum nobis. Peto amplius, vt ſi coniecturæ non omnes rectæ, veraces, Apollineæ, veniam benignè indulgeas. certus, vix aliquid in hoc diuinatorio genere eſſe certi, cùm recedimus à libris. Et tamen acumina illa ipſa ſæpè, quamquam falſa, delectant: ideoque in prioribus & iuuenilibus noſtris libris talia quædam conſultò reliqui-

Digitized by Google

liquimus, nec caſtigauimus omnia ad rigidam Veri normam. Videat non nemo alucinationes noſtras, ſi volet, & rideat: ſciatq́ue in tot miſſis iaculis non omnia directò peruenire ad ſcopum. Talia præſertim in *Variis* noſtris ſunt: quas editas & additas hîc fateor pęnè pręter meam mentem. Deliteſcere enim eas volebam, imò perire: aliter Typographus peruicit & amici. Iam in *Epiſtolicis* meis aut alibi, ſiquæ laudes ſunt ſupra meritum aut verum: poſtulo ne vt teſtimonia ea accipias, néve me iudicij vanum cenſeas, ſed amoris fortaſſe largum. Cur enim non amplificare nobis atque exaugere quædam in amicis liceat, veterum nouorumq́ue exemplo? Illud tantùm non excuſo, quod quoſdam verè improbos nimis amicè compello, & candorem aliquem lucemq́ue famæ circumdo animis tam nigris. Sed fefellêre me: nec latentia illa vitia adoleſcens intueri prorſus potui, iudicij acie adhuc infirmâ. Ignotis adhæſi: notos fugi, fugiamq́ue. nec placebit mihi quiſquam, cui non Pietas & vera Virtus. Quæ te ament, mi bone Lector, & tu illas.

SVE-

Digitized by Google

SVETONIVS
DE VAL. PROBO.

MVlta exemplaria contracta EMENDARE ac DISTINGVERE, & ANNOTARE curauit, ſoli huic, nec vlli præterea, Grammatices parti deditus.

Ordo

Digitized by Google

Ordo horum librorum.

VARIARVM LECTIONVM Libri tres.

ANTIQVARVM LECTIONVM Libri quinque.

EPISTOLICARVM QVAESTIONVM Libri quinque.

ELECTORVM Libri duo.

IN VALER. MAXIMVM NOTAE.

ANIMADVERSIONES IN SENECAE TRAGOEDIAS.

IVDICIVM DE CONSOLATIONE CICERONIS.

SATYRA MAENIPPAEA Somnium.

Digitized by Google

IVSTI LIPSI

VARIARVM LECTIONVM

LIBRI III.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILL^MO ET AMPL^MO D. ANTONIO PERRENOTO GRANVELLANO S. R. E. CARDINALI, MACHLINIÆ ARCHIEPISCOPO,

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Iuſtus Lipſius S. D.

PRAESTANTIVM ciuium, Cardinalis Ampliſſime, & qui excellentiùs gerere ſe in repub. voluerunt, duo ferè genera ſunt. Vnum eorum qui ingenij ac conſilij ſui luce patriæ profuerunt, quorum ſumma ſemper in Senatu & apud bonos fuit auctoritas: alterum eorum qui non tam ingenio, quàm armis & bello operam reip. nauarunt; qui & ipſi apud bonos grati fuerunt, ſed vulgi tamen laude & populari gloria maximè floruerunt. Vtraque res, ſi verum quærimus, magni viri & præſtantis ciuis eſt: ſed prioris illius generis vt maior quædam dignitas, ita maior ſemper in quaque rep. paucitas fuit. Nam quocumque animum & cogitationem conuerto, multos ſanè & pænè dicam innumerabiles, qui bello & armis patriæ fines vel propagarint, vel defenderint, inuenio. At qui conſilio, auctoritate, prudentia regere ac gubernare rempub. contra popularem impetum conſtanter & ſapienter poſſent, paucos equidem ex omni memoria memini legere. Apud Romanos quidem, ne ad externa eamus, claros Imperatores & rerum geſtarum magnitudine illuſtres quamuis multos commemorare nullius negotij ſit, Camillos, Curios, Scipio-

Digitized by Google

nes, Paullos, Fabios, Marcellos, Marios, Cæſares, Pompeios, innumeros alios. qui verò cõſilio ac ſapientia rempubl. fortiter defenderint, qui ſeditioſis ciuibus, qui perniciosis legibus, alijsq́. quæ labefactare ſtatum reipub. poſſent, omni contentione reſtiterint; verè dicam, pro dignitate tanti Imperij pauci ſemper inuenti ſunt. Nam præter M. illum Scaurum, dictum principem Senatus, Q. Catulum, L. Scæuulam, Catones, Q. Metellum, Ciceronem noſtrum, quos in hoc prudentium & optimatium genere debeamus ponere, non facilè prætereà ex omni antiquitate commemorare poſſim. Cuius rei rationem ſi quærimus, duæ meo iudicio paucitatis huius cauſſæ ſunt vel ſolę vel præcipuæ. Primùm enim, vt ego ratiocinor, cùm haud paulò popularior & ad gloriam facilior eſſet illa militaris, quàm hæc rectè conſulendi ratio, bellica quidem laude excelluerunt multi; prudentiæ verò in repub. gerenda famam pauci conſequi vel voluerunt, vel, vt veriùs dicam, potuerunt. Maior enim res eſt, quàm homines ſuſpicentur, & præſtantioris cuiuſdam ingenij, ſummis de rebus ſententiam pari fide & prudentia poſſe dicere; cognitas habere omnîs reipubl. partes; morem maiorum, leges, iudicia, vectigalia, commoda reipub. conſtanter defendere, omnem in partem animo excubare, proſpicere futura, meminiſſe præterita, nullo metu, nulla ſpe à reipub. vtilitate & ab illa honeſtatis regula demoueri. Ergo non omnes erant eo ingenio & prudentia à natura conſtituti, qui ſalubri conſilio prodeſſe patriæ, & hæc tanta munia ſuſtinere poſſent. Deinde etiam, quam ego ſecundam cauſſam ſtatuo, inter eoſipſos qui ea prudentia erant vt poſſent, pauci inueniebantur ea caritate erga rempub. qui vellent hanc tam arduam & plenam periculorum viam ingredi. Nam, vt verè dicam, qui hanc in repub. Optimatium

Digitized by Google

matium ſectam ſequuntur, ſententiaſque ſuas omnîs non ad popularem rationem, ſed ad patriæ vtilitatem dirigunt, multa eis ſanè & magna ab imperita multitudine propoſita ſunt pericula, multi aduerſarij, multæ inſidiæ ſubeundæ ſunt. Quod & in ijs ampliſſimis viris, quos paullò antè commemoraui, intellegere licet; quorum alij per vim in exſiliũ à concitata multitudine pulſi, alij iudicio damnati, alij alijs ignominijs & inſidijs appetiti ſunt: & in quibuſdam memoria etiam noſtra vidimus, qui cùm omnîs curas & cogitationes ſuas in reip. ſalute defixiſſent, eam tamen caſuum acerbitatem indignè ſubierunt, quam commemorare ſine dolore aut lacrymis non poſſim. Videlicet malus dignitatis aut virtutis iudex eſt populus: & non rarò quorum meritis in remp. & populum ipſum ſingularibus nulla gratia, nulla merces digna ne cogitari quidem poſſet, populo diſceptatore, pro mercede pœnam, pro laude ignominiam, pro gratia indignationem acceperunt. Vt equidem perſæpè in mentèm mihi veniat admirari, quemquam repertum eſſe ea caritate in patriam, qui nullo aut paruo pręmio prouocatus, & contrà tot periculis propoſitis, ad hanc tam lubricam & ancipitem reip. adminiſtrationem ſingulari quodam animi robore ſit delatus. Et cogor nonnũquam, Illuſtriſſime Perrenote, patieris enim vt quod de te ſentio, liberè dicam, cum admiratione quadam virtutum tuarum in te intueri; quem inter paucos memoria noſtra habemus, quem cum veteribus illis Optimatibus & reip. moderatoribus non tantùm prudentia & conſtantia, ſed etiam ſimilitudine quadam caſuum poſſimus coniungere. Nimirum vt reliquæ prioris illius ætatis virtutes miſero noſtro ſæculo ferè omnes exaruerunt, ſic inprimis patriæ caritas, & reipub. cura penes paucos & tui ſimiles manſit. in qua tu cum

immortali tua laude verſaris; & ita verſaris, vt non cum noſtri ſæculi hominibus, ſed cum antiquitate ipſa comparandus videaris. Nam & tu ea prudentia natus es, quam in paucis, non dicam vidimus, ſed vel legimus, vel audiuimus, & eo ſemper animo erga remp. fuiſti, vt poſthabitis periculis, neglecta etiam propria ſalute tua, nihil tibi, niſi de patriæ commodis cogitandum putaris. Non dabitur hoc à me auribus tuis, ſed profectò quis non intellegit vnum eſſe te, cuius conſilio, fide, prudentia, his viginti annis patria noſtra maximè ſit vſa? Qui à Rege noſtro optimo, & poſt hominum memoriam ſapientiſſimo in ſocietatem intimi conſilij aſſumptus, omnibus deliberationibus eius non interfuiſti ſolùm, ſed etiam præfuiſti? Nulla res grauis geſta ſine te, nihil laudabile niſi per te: nulla legatio dignior, quam non obieris: nulla pax, cui non pręfueris: nulla fœdera, quę non ſancitueris. Magna hæc & præclara laus eſt, vnum aliquem è multis ea præſtantia virtutis & magnitudine animi eſſe, qui tot negotia, & tantam molem rerum ſuſtinere ſolus, & tamquam gubernator in naui, ſic in hoc reip. curſu tractare gubernacula, & clauum rectum tenere poſſit. Magna, inquam, & diuina laus, & quam haud ſcio an pauci memoria noſtra conſecuti ſint: & eò tua illuſtrior quàm ceterorum, quòd cùm neſcio quo fato tuo multos ſemper partim inimicos, partim inuidos in hac reip. adminiſtratione nactus eſſes, nullæ tamen vmquam minæ, nulla vis, nullæ inſidiæ demouere te ab inſtituto & à caritate patriæ potuerunt. Habet hoc omnino præſtans & excellens virtus, vt neſcio quomodo facilè aut inuidos inueniat aut inimicos, quos qui pro repub. contemnere aut neglegere poteſt, is verè vir, & is patriæ amans ciuis iudicandus eſt. Quod quidem præclarè feciſti adhuc, & facis cottidie, nec quidquam eſt tibi tāti, quod demouere te

re te à repub. & à ſalutari ſententia poſſit. Vt equidem non aliter iudicare poſſim, quàm diuino quodam munere excellẽtem iſtam virtutem tuam difficillimis temporibus datam atque oblatam afflictæ reip. eſſe. Itaque quamquam virtus ipſa ſibi ſatis magnum præmium eſt, nec ornamenta vlla aliunde deſiderat; tamen pro his rebus & ſingularibus in rempub. meritis tuis & Pontifex maximus Cardinaliciam dignitatem vltrò nec quidquam tale cogitanti tibi obtulit, & clementiſſimus Rex noſter præter alia multa quæ honorificè de te ſtatuit, etiam Machlinienſi Archiepiſcopatu ornauit. Quæ dignitates quamuis magnæ ſint, vt ſunt, tamen dubium profectò eſt, vtrùm te magis ornent, an tu illas. Nec verò intra domeſticos parietes minor in priuata tua vita integritas eſt, quàm in repub. dignitas & ſplendor. Domi ſingularis modeſtia, foris cõmitas, in aduerſis magnitudo animi, in proſperis moderatio, ad hæc erga omnîs humanitas & facilitas tua faciunt, vt omnes te non tamquam hominem aliquem de noſtro cœtu, ſed tamquam deum quemdam de cęlo delapſum intueantur & admirentur. Sed inter has præclaras & eximias virtutes tuas maximè tamẽ quaſi è ſublimi quadam ſpecula ſe oſtendit & extollit benignitas illa tua & innata tibi erga litterarum ſtudioſos animi propenſio, quæ ita in te elucet, vt videatur te ad hanc vnam virtutem natura genuiſſe, voluntas exercuiſſe, fortuna ſeruaſſe. Primus enim tu in illo dignitatis gradu conſtitutus, in his regionibus ſopita litterarum ſtudia benignitate tua excitaſti, liberalitate promouiſti, & princeps tu nobis, & ſtudioſis omnibus ad benè de litteris ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. Atque vt illa felix ingeniorum & doctrinæ omnis parens Italia ſuos Medices, Farneſios, Eſtenſes, Cæſarinos tulit, præſtantes viros & fato quodam natos

rei

rei litterariæ iuuandæ, ſic profectò te regiones noſtræ vel vnum, vel inter paucos habent, qui noſtrorum hominum ingenia ad hæc ſtudia amplectenda benignitate tua excitare & poſſes, & maximè velles. Quæ cauſſa, fateor, ſola me impulit, vt hos Variarum lectionum libros, impolitum opus, & eruditis auribus tuis minimè dignum; ſed primos tamen ſtudiorum & adoleſcentiæ meæ fructus ſub tui præclari nominis commendatione in manus hominum & poſteritatis famam peruenire maximè vellem. In quibus ſi quis aut accuratum illud iudicium, aut cōſtantem vbique diligentiam deſiderat, is, parum iudicare mihi videtur, quid vel ab hac ætate mea poſtulandum, vel vt id addam, à regione noſtra expectandum ſit. Nam & nos quidem ea adhuc adoleſcentia ſumus, quam fortaſſe aliorum magis ſcripta & iudicia legere, quàm de alijs iudicare conueniat: & in ea porrò regione educati, quæ vti iam primum aſpicere & agnoſcere antiquitatis memoriam, & illa ſtudia quæ ab humanitate nomen habent, cœpit, ita paucos litterarum iſtarum vel fautores adhuc habet, vel monitores. Sed hoc quantumcumque eſt quod præſtiti, quod ſentio quàm ſit exiguum, nec volo nec poſſum id verbis amplius facere, quàm reipſa eſt; & id omne tuo inprimis, Illuſtriſſime Perrenote, & aliorum iudicio permitto. Id quidem ſi conſequar, vt limatis tuis & politis ſenſibus diligentiæ meæ ratio probetur: primos hos ſanè adoleſcentiæ meæ labores magno & nimio præmio compenſatos iudicabo, & erit cauſſa cur vnà cum ætatis progreſſu ad maiora quædam & pręſtantiora te duce ac patrono perueniam. Vale, Louanij. Kal. Iunijs, Anno ∞. IↃ. LXVI.

AD

Digitized by Google

AD LECTOREM.

QVATTVOR iſti libelli initio fuerant: ego ſecundum ſubduxi, qui de Conuiuio eiúſque ritibus erat. quia poſteà pleniùs in Antiquis ea ſum exſecutus. Sed & de PRONVNCIATIONE, quod ibi iniectum, in proprio ſuo libro iam dedi. Quid ergo opus iſta reponere? imò nec reliquis fortaſſe valdè opus aut vſus (tenuia enim omnia fateor, nec magnæ rei) niſi quòd iuuet fortaſſe aliquem tirocinium hoc, vt ſic dicam, ingenij noſtri videre, & quæ ſcripſimus in primis illis floreſcentis ætatis annis. Vix nouemdecennes eramus, cùm VARIAS iſtas dedimus, & viam ſtilo ac famæ ſtrauimus: quam vtinam felici ac recto pede ſim emenſus! Conati ſumus, & videbis cum annis & iudicio aliquid accreuiſſe: & paullatim iuiſſe poſteà ad illam duplicem Scientiæ ac Prudentiæ, imò & Sapientiæ metam. Ad hæc ſiquid ſcripta mea conducent, benè eſt: voueo quidem, & te ad illa, bone Lector, ſeriò excito & hortor. Antuerpiæ in Typographeio PLANTINIANO, poſtrid. Non. Iun. ∞. IↃ. XCIX.

Digitized by Google

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

Cap. I. M. Ciceronis libr. II. De Oratore locus quidam obſcurior explicatus.

Cap. II. Propertij è libro tertio verſus de coniectura emendatus.

Cap. III. M. Ciceronis locum Oratione pro Cn. Plancio è Demoſthene videri expreſſum.

Cap. IIII. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

Cap. V. Quis ille Lesbius ſit, in quem Catulli epigramma exſtat.

Cap. VI. Ciceronis locus libro tertio Accuſationis emendatus.

Cap. VII. Q. Aſconium in interpretatione loci cuiuſdam lib. I. in Verrem in hiſtoria lapſum videri.

Cap. VIII. C. Salluſtij ex Oratione De Rep. ordinanda ad Cæſarem locus de opinione emendatus.

Cap. IX. M. Varronis locus Bimarco Satyra apud Nonium emendatus, & de ipſo titulo Sat. quæſitum.

Cap. X. Conatus loci cuiuſdam apud Propertium emendandi.

Cap. XI. Valerij & Macrobij de Diphilo tragœdo error notatus.

Cap. XII. M. Ciceronis locus Oratione pro Marcello expreſſus de Iſocrate.

Cap. XIII. M. Catonis Cenſorij locus apud Agellium emendatus.

Cap. XIIII. Potiſſum, antiquum verbum in Lucilio, Ennio, Lucretio reſtitutum.

Cap. XV. De Ciceronis loco Epiſtolis ad Atticum coniectura.

Cap. XVI. Sextum Propertium tres modò libros Elegiarum ſcripſiſſe videri.

Cap. XVII. M. Terentij Varronis in Satyris locus purgatus, & de titulo Satyræ quæſitum.

Cap. XVIII. M. Ciceronis locus Oratione in L. Piſonem correctus, & explicatus.

Cap. XIX. Propertium errorem Herculis, & ſcelus Polymneſtoris, pro ipſo Hercule & Polymneſtore dixiſſe.

Cap. XX. E Cicerone gloſſemata duo ſublata.

Cap. XXI. Tibulli locus in Epigrammatis contra Turnebum explicatus.

Cap. XXII. Ciceronem eadem ratione C. Verris edictum quoddam reprehendiſſe, qua ante eum Timocratis legem Demoſthenes.

Cap. XXIII. In Cicerone & Varrone Græcæ voces duæ reſtitutæ.

LIBRI SECVNDI.

Cap. I. Tibulli verſus libro tertio à multis tentati, explicati.

Cap. II. M. Terentij Varronis lib. IV. De vita populi Romani locus partim emendatus, partim explicatus.

Cap. III. Oratione prima Ciceronis in Catilinam, in numero erratum videri.

Cap. IIII. De Propertij loco libro primo coniectura veriſimilis.

Cap. V. Indicatus Ciceronis locus in Verrem, quem à Demoſthene mutuatus videtur.

Cap. VI. De Terentij loco in Eunucho coniectura quædam.

Cap. VII. In Ciceronis Oratore ad Brutum locus auxilio veteris libri reſtitutus.

Cap. VIII. Propertij carmen quoddam reſtitutum.

Cap. IX. M. Varronis Satyræ cuiuſdam titulus explicatus, & locus emendatus.

Cap.

Digitized by Google

CAP. X. Ciceronis locus in Hortenſio, qui videatur è Platone expreſſus.

CAP. XI. M. Ciceronis locus libro ſecundo De legibus emendatus.

CAP. XII. C. Lucilij loci duo apud Nonium correcti, Tibullus item & Propertius reſtituti.

CAP. XIII. Quid ſit apud Ciceronem lib. I. in Verrem, digitum tollere.

CAP. XIIII. M. Catonis libri cuiuſdam titulus reſtitutus.

CAP. XV. De Ciceronis locis duobus in Epiſtolis ad Atticum coniectura.

CAP. XVI. Quam cauſſam damnationis Cicero in P. Rutilij iudicio dixerit, eamdem etiam Demoſthenem in Euxonis condemnatione poſuiſſe.

CAP. XVII. Ciceronem à Cornelio Tacito leuiter & ieiunè videri reprehenſum.

CAP. XVIII. Propertij elegiam quamdam videri diſiungendam, quæ coniunctim legatur.

CAP. XIX. De Ciceronis loco libro quinto in Verrem coniectura.

CAP. XX. Ciceronis locus Oratione pro C. Rabirio perduellionis reo, qui partim videatur ab Æſchine, partim à Demoſthene.

CAP. XXI. De Varronis loco in Satyris coniectura.

CAP. XXII. Propertium valdè propriè verbo Defendendi, & voce Faſtus, & Ciceronem verbo Perſeuerandi, vſos.

CAP. XXIII. De Ciceronis loco Diuinatione in Verrem accuratiùs quæſitum.

CAP. XXIIII. Varronis locus in Satyris emendatus.

CAP. XXV. In Propertio verſus duo, qui alieno loco tranſpoſiti erant, in propriam ſedem reſtituti.

CAP. XXVI. Malè vulgò videri Cæſellium Vindicem appellari, quem Cæcilium dici oportuit.

CAP. XXVII. Ciceronis locus Oratione pro Milone deſumptus à Demoſthene.

CAP. XXVIII. Afranij & Pacuuij loci, alter apud Agellium, alter apud Nonium, emendati.

LIBRI TERTII.

CAP. I. M. Ciceronis locus pro L. Flacco partim emendatus, partim interpretatus.

CAP. II. Propertij libro tertio de coniectura locus purgatus.

CAP. III. M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

CAP. IIII. Ciceronis locus Actione prima in Verrem depromptus à Demoſthene.

CAP. V. Catulli epigrammata in Vettium & Cominium, in quos ſcripta videantur.

CAP. VI. De Ciceronis loco pro Roſcio Amerino diligentiùs diſceptatum.

CAP. VII. In Propertio dignum quiddam obſeruatione annotatum.

CAP. VIII. M. Varronis locus deprauatiſſimus ex parte reſtitutus.

CAP. IX. Terentij locus qui videatur de Alexide expreſſus.

CAP. X. Q. Aſconium & Valerium Maximum De P. Rupilio à Cicerone diſſentire videri.

CAP. XI. M. Catonis loci duo, alter apud Agellium, alter apud Priſcianum, emendati.

CAP. XII. Duûm locorum Propertij correctio.

CAP. XIII. Ratio quædam loquendi minimè vulgata in Cæſare & Virgilio obſeruata

CAP. XIIII. De Ciceronis loco quodam in Bruto diſceptatum.

CAP. XV. Ex Oratione ea quæ Ciceroni in Salluſtium inſcribitur, locus emendatus.

CAP. XVI. Indicatus Ciceronis locus in Verrem qui videatur eſſe ab Æſchine.

CAP. XVII. De Propertij locis duobus coniectura.

CAP. XVIII. De Ciceronis loco in Piſonem coniectura tenuis.

CAP. XIX. Videri veteres nomina quædam aliter ſcripſiſſe & pronunciaſſe quàm hodie ſcribimus, in eamque rem Varronis locus explicatus.

CAP. XX. Plutarchum & Appianum in Ciceronis hiſtoria leuiter erraſſe videri.

CAP. XXI. M. Varronis librórum aliquot tituli reſtituti.

CAP. XXII. M. Ciceronis locus Inuectiuarum libro quarto & libro primo emendatus.

CAP. XXIII. De Sex. Propertij cognomine diſceptatum, & ibidem de patre eius quæſitum.

CAP. XXIIII. Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Iſocrate.

CAP. XXV. M. Varronis libro tertio De vita populi Rom. loci duo emendati.

CAP. XXVI. Ciceronis vulgata lectio contra D. Lambinum & A. Patricium defenſa.

CAP. XXVII. In Feſto loca aliquot emendata.

CAP. XXVIII. M. Ciceronis locus Oratione pro Cluentio Auito, qui videatur integer è Demoſthene expreſſus.

CAP. XXIX. De ſcribendi ratione in verbis quibuſdam breuiter diſceptatum.

CAP. XXX. De Ciceronis loco in Epiſtolis ad Atticum coniectura.

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

M. Ciceronis libro ſecundo De Oratore locus quidam obſcurior explicatus.

PLENA eſt elegantiſſimæ doctrinæ C. Iulij illa apud Ciceronem de iocis & facetijs accurata diſputatio, & in qua legenda liberalis animus ingenua quadam voluptate delinitus poſſit vt in amœno deuerſorio conquieſcere. Sed, verè vt dicam, vellem quanta in diſputatione eruditio eſt, tanta in exemplis ipſis eſſet facilitas, quæ ita vel ambigua, vel acuta, vel denique antiquitate ipſa obſcura ſunt, vt minimè equidem mirer, viris eruditiſſimis, & ceteroqui acie mentis occultiſſima quæque perſpicientibus, in his explicandis quaſdam offuſas eſſe quaſi tenebras. Nolo homines eruditos nominans offendere, quos niſi honoris cauſſa compellare non ſoleo, tantùm interpretationem meam obſcurioris cuiuſdam loci proponam, non præiudicaturus aliorum ſententijs, ſed quid mei iudicij ſit breuiter expoſiturus. Ciceronis verba in diſputatione illa de Iocis, Dialogo ſecundo De Oratore hæc ſunt.

Ridiculè etiam illud L. Porcius Naſica Cenſori Catoni cùm ille, Ex tui animi ſententia, Tu vxorem habes? Non herclè, inquit, ex animi mei ſententia.

Propoſui locum quomodo eum legendum & interpungendum iudico; nunc ioci iſtius & facetiæ ratio quæ ſit, paullò altiùs ex antiquitate repetendum mihi videtur. Illud ſatis conſtat, Cenſores cùm luſtrum conderent, cumprimis curam rei vxoriæ veteri inſtituto apud Romanos habuiſſe. & cùm propagatio ſubolis ad imperij vel dignitatem vel æternitatem maximè pertineret, diligenter cauiſſe, ne quis ciuis Romanus cælebs & ſine vxore eſſet. Cicero de Legibus Cenſorum officia deſcribens: *Populi*, inquit, *æuitates, ſuboles, familias, pecuniáſque cenſento, cælibes eſſe prohibento*. Et idem in libris de Republica: *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari ſolet, ſed ſit Cenſor qui viros doceat moderari vxoribus*. Illud fortaſſis ignotius, ſolitos eſſe Cenſores, alioſque magiſtratus in iureiurando exigendo hæc verba præmittere, *Ex animi tui*

ſententia. Id eſt, Reſponde ad id quod rogabo ex animi tui ſententia, ita vti ſentis, néve me ſciens fallas. ac deinde addebant, *Tu equum habes?* aut, *Tu vxorem habes?* Quod idem in omni ſolemni iuramento ſeruatum. Auctor Cicero in Academicis. *Quam rationem*, ait, *etiam maiorum noſtrorum comprobat diligentia, qui primùm iurare* EX SVI ANIMI SENTENTIA *quemque voluerunt*. Et Petronius Arbiter indicat: *Eumolpus tabulas fœderis ſignat, queis hæc formula erat. Ex tui animi ſententia. vt tu Triphena, neque iniuriam tibi factam querêris*, &c. Ex his iam nunc facilis nobis erit, vt opinor, loci huius interpretatio. Cùm enim Cenſor Cato in luſtro condendo à neſcio quo Naſica nimis faceto homine ſolemnibus verbis de more petijſſet, *Ex animi tui ſententia*. dic videlicet, aut iura, *Tu vxorem habes?* ille alter intempeſtiuè dicax & ioci occaſionem vndequaque captans, reſpondit, *Non hercle ex animi mei ſententia*. Ita videlicet ſolemnibus illis verbis reſpondens quaſi Cenſor non rogaſſet vtrùm vxorem haberet, ſed vtrùm morigeram, bonam, & ex animi ſui voluntate vxorem haberet. Petebat quidem igitur Cenſor, vt iurans ex animi ſui ſententia, diceret vtrùm celebs eſſet, aut vtrùm haberet vxorem: cùm ecce ille ridiculè & præter exſpectationem verba in alium ſenſum detorquens, negat ſe habere vxorem talem, qualem ex animi ſui voluntate vellet habere. Quis autem fuerit L. Naſica iſte, incertum: Cenſorem verò cui id contigerit, M. Catonem illum Cenſorium fuiſſe exiſtimo. Quod autem in vulgatis legitur, *Non hercle ex animi tui ſententia:* quaſi in Cenſorem ipſum Naſica cauillatus ſit, eumque vt proniorem in vxorem ſuam arguere voluerit, id & contra libros omneis veteres eſſe, viri eruditi teſtati ſunt, neque profectò acutiorem aliquam ſententiam aut iocum habet. vt omittam parum credibile eſſe, ciuem aliquem tam ſcurrili ioco, vel potiùs conuicio, ſeueritatem Cenſoriam auſum eſſe laceſſere. Refertur autem idem hic iocus etiam apud Agellium, ſed ita, vt in vulgatis Ciceronis, corruptè. Ergo etiam ille ad hoc exemplum corrigendus eſt. Non diſſimilis iocus Domitij Afri apud Quinctilianum lib. VI. *Cùm Sulpicius Longus, qui ipſe fœdiſſimus eſſet, eum contra quem iudicio liberali aderat ne faciem quidem liberi hominis habere dixiſſet: ei reſpondens Domitius Afer, Et tu, inquit, ex animi ſententia Longe: qui malam faciem habet, liber non eſt?* Rogo autem ſi cui fortè hæc Ciceronis interpretatio mea vel quæſita longiùs, vel acutior quàm pro re videbitur, is locum totum vnà cum interpretatione mea diligentiùs conſideret, ego audacter præſto iturum eum in ſententiam meam.

CAPVT II.

Propertij è libro tertio verſus de coniectura emendatus.

M. ANTONII Mureti, quem ego virum natum his ſtudijs iuuandis honoris cauſſa nomino, labore & commentatione negandum non eſt aliquot loca Propertij & emendatiora legi, & minore negotio poſſe intellegi. Sed tamen ſiue ille rei difficultate deterritus, quod in tanto

Digitized by Google

tanto ingenio difficulter exiſtimo, ſeu veriùs à negotijs alijs diſtrictus curam hanc deponere coactus eſt, pro rei magnitudine quam ſuſceperat,& pauca quædam præſtitit, & in his inſignia maximè loca prætermiſit. Verumtamen quo candore in litteris omnes eſſe debemus, gratiam induſtriæ eius habeo quod egit, ignoſco occupationibus quod omiſit. Ego autem cùm neſcio quomodo ſecundùm Ciceronem, poëtæ huius doctrina & elegantia adhuc delectatus ſim, libenter & nunc locũ quemdam Propertij à Mureto ne tentatum quidem, emendabo, & poſterius his ipſis libris, quoties occaſio dabitur, idem ſæpiùs ſum facturus. Libro tertio Elegia quædam eſt ad Tullum, vt apparet, nobilem hominem in Græcia, Aſia, & exteris regionibus procul à patria peregrinantem, quem cùm in Italiam ad penates & parentes reuocare conaretur,elegãtibus verſibus Italiam laudat, & nihil in orbe toto eſſe oſtendit, quod cum Vrbis miraculis & diuitijs poſſit conferri. Inter alia autem legũtur ibi hi verſus,

Et quà Gygæi viſenda eſt ora Cayſtri,
Et quà ſeptenas temperat vnda vias.

Qui prior quidem verſus, meritò an immeritò, mihi ſemper ſuſpectus fuit, neque aſſequi profectò adhuc poſſum, quid Propertio in mentem venerit, Cayſtrum Lydiæ fluuium Gygæum vocare. An'ne à Gygæo lacu, qui in eadem regione eſt, Cayſtrum Gygæum dixit? Video id placere doctis, neque ſi hanc ſcripturam retinemus, facilè aliquid melius in hanc rem inuenerimus; durum tamen meo iudicio & quodammodò ineptum ſit, fluuium à vicino aliquo lacu denominare, & tum denique probarem, ſi reperirem ſimile exemplum. Ego leuiter aliquando ex ſcripturæ veſtigijs ſuſpicatus ſum, *Cygnæi*, à poëta hoc loco ſcriptum fuiſſe, quòd verbum illud hîc mirè conueniret,& à vulgata ſcriptura minimùm diſcederet. Sed tantùm, vt dixi, ſuſpicatus ſum. Nunc autem poſtquam contigit mihi aliquando Beroaldi viri, vt illius ætatis captus erat, & diligentis & eruditi, in hunc poëtam Commentarios videre, qui teſtatur in vetuſtiſſimo libro ſcriptum exſtare, *Si quane olorigeri*, non iam ſuſpicor, ſed planè habeo affirmare, hanc quam poſui, veram & germanam eſſe huius loci lectionem. Nam id quod in veteri libro eſt, *Olorigeri*, apertè ex huius vocis, *Cygnæi*, interpretatione manauit. *Cygnæum* autem *Cayſtrum* Propertius vocauit, quòd is fluuius & loca vicina cygnis quammaximè ſint frequentia. Qua voce ipſa vſus eſt etiam Cicero libris de Oratore. De cygnorum autem apud eum fluuium frequentia & Virgilius teſtatur, & referti ſunt teſtimonijs veterum ſcriptorum libri. ſed in re clara quid eſt neceſſe λεπτολογεῖν;

CAPVT III.

M. Ciceronis locum Oratione pro Cn. Plancio è Demoſthene videri expreſſum.

MAXIME eſſet optandum, vt quam operam in Homeri & Virgilij ſimilibus locis inter ſe comparandis iampridem viri eruditi ſumpſerunt, eamdem induſtriam aliquis in principibus & ſummis oratoribus,

Digitized by Google

bus, Demoſthene ac Cicerone, poneret. Vtili certè & iucunda opera, cùm loca omnia quæ hic noſter à Græco illo mutuatus eſt, vno quaſi aſpectu liceret intueri, contendere inter ſe, dijudicare quid ille aſtrictius, quid hic copioſius, quid noſter grandius & ornatius, quid ille purius & ſimplicius, quid hic, quid ille fortius, neruoſius, melius, deterius dixiſſe videatur. Nam ſi verè æſtimare volumus, Ciceronis noſtri eloquentia, quanta quanta eſt, à Demoſthene manauit; cumque cùm in imitatione præcipuum ſibi proponeret, non tantùm artificio & ductu orationis ſæpè conueniunt, ſed nonnumquam etiam in eadem incurrunt & verba & ſententias. Cuius generis eſt ille, verbi gratia, elegans, & pulchra ſimilitudine exornatus pro Cn. Plancio locus, de varietate & inconſtantia populi.

Sin hoc perſæpè accidit, vt & factos, & non factos eſſe aliquos miremur, ſi campus atque illæ vndæ comitiorum vt mare profundum & immenſum ſic efferueſcunt quodam quaſi æſtu vt ad alios accedant, ab alijs autem recedant: in tanto nos impetu ſtudiorum & motu temeritatis, modum & conſilium & rationem requiramus?

Ita Cicero. Demoſthenes autem de eadem populi temeritate quàm non tantùm ſimilia dixit, ſed pænè eadem: ὄχλος ἀσταθμητότατον πρᾶγμα τῶν ἁπάντων, καὶ ἀσυνετώτατον, ὥσπερ ἐν θαλάττῃ κῦμα ἀκατάστατον, ὡς ἂν τύχῃ κινούμενον, ὁ μὲν ἦλθεν, ὃ δ' ἀπῆλθε, μέλει δ' οὐδενὶ τῶν κοινῶν, ἀλλ' οὐδὲ μέμνηται. δεῖ δὲ τινας φίλους ὑπάρχειν τοὺς ἕκαστα πράξοντας ἐν ὑμῖν αὐτῷ, καὶ διοικήσοντας οἷον ἂν αὐτῷ δοκῇ.

CAPVT IV.

M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

M. TERENTII Varronis, inter ceteras librorum eius reliquias, Satyrarum etiam aliquot fragmenta ad nos peruenerunt, ſed ita lacera & miſerè corrupta, vt haut ſanè multum interſit aut omnino perijſſe, aut ita mutila ſuperfuiſſe. Sed in ijs vt quædam planè depoſita & deſperata ſunt, ita alia eiuſmodi, vt tamen videantur eruditorum hominum iudicijs & coniecturis aliquantum poſſe iuuari. Quale mihi fragmentum illud videtur apud Nonium Marcellum è Satyra Taphe Mænippi.

Sed quæ neceſſitas te iuuet aquam effundere domi tuæ, ſi vaſa habes pertuſa? plumbum non habent? ad quam rem nobis eſt confluuium, ad quam rem vrnarium?

Hunc ego locum comparatis aliquot eiuſdem Satyræ fragmentis, quæ in Aduerſaria conieceram, non incommodè, vt mihi videor, emendaui. *Sed quæ neceſſitas te iubet aquam effundere domi tuæ, ſi vaſa habes pertuſa? polubrum non habes? ad quam rem nobis eſt confluuium? ad quam rem vrnarium?* Optima ſententia. Egit enim Varro ea Satyra de pauimentis & ſtructura tota ædium. atque hoc loco eorum neglegentiam maximè reprehendit, qui manus aliúdve quid lauantes, media domo aquam effundunt, ac non potiùs, etiamſi polubrum deſit, quod ditiorum eſt, in vrnario aut confluuio id faciant, quæ loca aquis & effuſionibus deriuandis deputata

deputata ſunt. Similis locus eſt hac eadem Satyra, & fortaſſe paucis aliquot interiectis huic connectendus. *In pauimento non audes facere lacunam, at in humum calceos facis elixos*. Quòd autem, *polubrum*, ſuperiùs repoſui pro, *plumbum*, fateor me ſine librorum auctoritate, ſententię modò veſtigijs inſiſtentem ita repoſuiſſe. Fabius Pictor, *Aquam manibus pedibúſque dato, polubrum ſiniſtra manu teneto, dextra vaſum cum aqua*. Ad Satyræ autem titulum quod attinet, is an ſatis rectus ſit, aut ecquid ad tractationem de ædibus pertinere poſſit, non equidem diſpicio.

CAPVT V.

Quis ille Leſbius, in quem Catulli Epigramma exſtat.

VINDICANDVS mihi hîc eſt à probro & iniuria, ſi dijs placet, P. Clodius Ciceronis mei infenſiſſimus hoſtis. Cui homini etſi maximè ſim, vt certe ſum, Ciceronis cauſſa inimicus; tamen tanti eſt veritas, vt ne inimico quidem, quod ad me attinet, falſum crimen & calumniam adhærere velim. Suſcipiam igitur patrocinium P. Clodij, non hominis cauſſa, ſed veritatis, quæ odio omni & inuidia debet eſſe antiquior. Quod ergo ad rem facit, Catullus breui Epigrammate, ſed eleganti, Leſbium quemdā deteſtandæ turpitudinis accuſat, neque mihi nominandę.

Leſbius eſt pulcher. quid ni? quem Lesbia malit,
Quàm te cum tota gente, Catulle, tua.
Sed tamen hic pulcher vendat cum gente Catullum,
Si tria amatorum baſia reppererit.

Antonius Muretus ſuſpicione ductus, quòd Leſbiam Clodiam ſciret à Catullo vocari, hunc Leſbium P. Clodium eius fratrem intelligi putat. à quo inuitus & pænè coactus diſſentio. Nam quamuis P. Clodij vita eiuſmodi fuerit, quæ à nulla aut ſceleris aut facinoris ſuſpicione abhorreat tamen certè neque Cicero, qui flagitia eius cum ſororibus, totamque reliquam vitam perpetuis notis inuſtam ſcriptis reliquit, hanc turpitudinem, quæ hîc notatur, ei vmquam auſus eſt obijcere, neque à Catullo aut hoc loco aut alibi, quod obſeruārim, P. Clodius eſt perſtrictus. Sed videlicet apertè ſcriptum hoc Epigramma eſt in Sex. Clodium adminiſtrum & aſſeclam P. Clodij, qui hoc genere turpitudinis, quod Gręci γλωσσοποιεῖν dicunt, cum Leſbia, id eſt, Clodia ſorore P. Clodij conſueuit. Quod Cicero Oratione pro Domo ſua teſtatur, eumque multis & perpetuis in hanc ſententiam iocis obruit. Veluti illa quæ mihi apud Pontifices pænè ſcurriliter dicta videntur. *Scilicet tu helluoni ſpurciſſimo, prægustatori libidinum tuarum, Sex. Clodio, ſocio tui ſanguinis, qui ſua lingua etiam ſororem tuam à te abalienauit*. Et: *Hanc tibi legem Sex. Clodius ſcripſit, ſpurciorem lingua ſua. Sexte noster, bona venia dic, quoniam Dialecticus es, & hoc quoque lingurris*. Et: *Quare hoc ex Clodio ſcriptore legum tuarum, iube adeſſe, latitat omnino. ſed ſi requiri iuſſeris, inuenient hominem apud ſororem tuam occultantem ſe capite demiſſo*. Quæ ego omnia quia obſcuriora ſunt, potuiſſem interpretari, ſi id aut ætatem meam deceret,

Digitized by Google

aut pudor meus pateretur. Hunc autem Sex. Clodium Leſbium vocauit, opinor, ad eamdem rationem, qua Clodiam Leſbiam dixit. Hęc ſententia mea eſt; quam etſi veram, nó magnopere laboro, vt vobis probem. Ita de Cicerone P. Clodius meritus eſt, vt quamuis eum defendendum ſuſceperim, tamen in hac cauſſa pænè paratus ſim præuaricari.

CAPVT VI.

Ciceronis locus libro tertio Accuſationis emendatus.

CICERO Frumentaria in Verrem:

Quid ſi duabus partibus doceo te amplius frumenti abſtuliſſe, quàm populo Romano miſiſſe? taménne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo ſe ad coronam daturum?

Fieri poteſt, vt iudicans fallar; & tamen locum hunc ſincerum & ſine mendo eſſe adduci ad credendum nondum potui. Quid enim illud eſt, *Dare ſe populo ad coronam?* aut quando ita ſeu Cicero, ſeu alius aliquis ſcriptor de meliori nota locutus eſt? Mihi quidem igitur legendum hoc loco videtur, *Taménne p. p. t. i. h. c. c. i. & populo ſe ac coronæ daturum?* Coronam vocabant circumſtantem populi multitudinem, quæ ad iudicium ſpectandi vel audiendi cauſſa conuenerat. Cicero in Bruto, *At iſti Attici cùm dicunt, non modò à corona, quod eſt ipſum miſerabile, ſed etiam ab aduocatis deſeruntur.* Dare ſe igitur populo ac coronæ, eſt ſe committere & quodammodò iactare populo & multitudini. Solent enim Oratores veteres ſiquid populare aut magnificum dicerent, in quo exſultare & triumphare eorum oratio poſſet, conuertere & applicare ſe ad circumfuſam populi multitudinem, vt ab ijs meliùs oratio excipi & intelligi poſſet; ſicuti contrà, cùm inuidioſum aliquid & quod minus gratum ad populi aureis accideret, ſummiſsè id, & ad ſolos iudices dicebant. Vtriuſque rei apud Ciceronem in Orationibus exempla ſunt. Dicit igitur nunc Cicero, Quid, inquit, Hortenſi, quid eſt? populare tibi videtur, & in eo iactare ceruiculam poteris, quòd Verres decumas magno vendiderit? quid ſi doceo, duabus partibus eum plus frumenti furto domum auertiſſe, quàm Romam miſiſſe; tamen etiámne audebis te in hac præclara frumenti venditione iactare, & populo ac circumſtanti coronæ te dare, quibus hanc rem gratam accidiſſe in annonæ caritate putas? Dare autem ſe populo, idem hoc loco ferè valet, quod apud eumdem Ciceronem Dialogo De Oratore, *Id quoque toto capite annuit, vt ſe Craſſo daret.* Et Epiſtolis ad Atticum, *Video vt equites veſtri huic ſe dent vt daturi ſint.* Et Epiſtolis ad familiareis: *Quare da te homini, complectetur, mihi crede.* Cùm hæc ſcripſiſſem, admonitus ſum ab amico quodam meo, P. Nannium, doctum virum, & qui Verrinas aliquando publicè ante me natum in hac ciuitate docuit, apud auditores teſtatum eſſe, ita ſe, quomodo ego emendaui, in veteri codice ſcriptum inueniſſe. Quod ſi ita eſt, de lectionis huius veritate dubitari ampliùs certè non debet.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT VII.

Q. Aſconium in interpretatione loci cuiuſdam libri primi in Verrem, in hiſtoria lapſum videri.

AMO verecundiam, neque pudoris mei eſt de antiquitate, cui omnia debemus, aliquid vel liberiùs vel aſperiùs dicere; illud tamen ſine inuidia verè mihi videor affirmare poſſe, in veterum eruditiſſimis ſcriptis errores ſæpè & menda repperiri eiuſmodi, quæ eruditæ aures neque ſatis patienter legere, neque commodè tolerare poſſint. Nolo Nonij aut Chariſij flagitia commemorare, qui ita multa turpiter peccant, vt mihi riſus nonnumquam conſultò captare videantur. De Aſconio dicam hoc loco, veteri ſcriptore, & in veterum ſcriptis mirè volutato, non me herculè reprehendendi ſtudio teſtor, ſed veritatis patefaciendæ. Ciceronis locus eſt in Verrem de Prætura vrbana, in quo interruptam Verris tabularum confectionem exagitat:

Audiuimus aliquem tabulas numquam confeciſſe, quæ eſt opinio hominum de Antonio falſa, nam fecit diligentiſſimè. Verùm ſit hoc genus aliquod minimè probandum, &c.

In hunc locum Aſconius ait: *Hic eſt M. Antonius ille diſſolutiſſimus curator totius oræ maritimæ, Cretæ mortuus, de quo pòſt dicet; quem Salluſtius ait perdundæ pecuniæ genitum, & vacuum à curis niſi inſtantibus*. Hoc an aliquo auctore Aſconius ſcripſerit neſcio, temerè certè, & ſi dicere licet, falsò ſcripſit. Neque enim Antonium illum maritimæ oræ curatorem Cicero intellegit, ſed M. Antonium L. Craſſi æqualem & familiarem, eumdemque ſummum Oratorem ſignificari voluit, quem ipſe in libris De Oratore hac ipſa de re ita loquentem induxit: *Quaſi verò non ea præcipiam alijs, quæ mihi ipſi deſunt, ſed tamen ne tabulas quidem conficere exiſtimor: verùm & in hoc ex re familiari mea, & in illo ex eo quod dico quantulumcumq; id eſt, quid faciam iudicari poteſt.* Errauit igitur in eius loci interpretatione Aſconius, & vir in omni vetere hiſtoria diligentiſſimè verſatus, parum hîc quidem aut vidiſſe, aut attendiſſe iudicandus eſt.

CAPVT VIII.

C. Salluſtij ex Oratione De Repub. ordinanda ad Cæſarem locus de opinione emendatus.

POST bella ciuilia diſſupata Repub. & amiſſa libertate, cùm C. Cæſar ſub perpetui Dictatoris titulo regnum occupaſſet, multi mox ad eum viri nobiles & eruditi rationem firmandæ pacis, & præcepta componendæ Reip. certatim ſcripſerunt. E quorum ſcriptis duæ quædam orationes, ne ipſæ quidem integræ, ad noſtram ætatem peruenerunt, quas Salluſtio vulgò tribui video, & ſtilus certè atque ipſa ſcribendi ratio haut multùm repugnat. Mihi, cuius eæ ſint, non ſatis liquere pro-

nuntio, neque id anquiri eſt huius temporis: tantùm, quod inſtitui, ex poſteriore oratione inter multa menda locum vnum conſtituam, quo ille quicumque orationis huius auctor, cùm Pompeium ipſum, tum Pompeianarum partium duces, adulatoriè potiùs quàm verè, apud Cæſarem inſectatur.

Reliqui de factione ſunt inertiſſimi nobiles, in quibus ſicut inſtituto, præter nomen nihil eſt additamenti.

Illud, *Inſtituto*, nihil ad ſententiam huc facere alij ante me aduerterunt. itaque ſunt qui, *Inſtituo*, ſunt qui, *Inſtitui*, ex eo fecerunt. fœcundus videlicet eſt error. Mihi ſententiam accuratiùs conſideranti legendum videtur, *In quibus ſicut in ſtatua præter nomen nihil eſt additamenti*. Quo ad ſententiam nihil poteſt cogitari melius, & quod pænè aſſeuerem hoc loco auctoris germanum verbum eſſe. Acerbè enim ignauos & inertes nobiles, in quorum diſſoluta vita nullæ vires aut nerui inſunt, ſtatuis eſſe ſimiles ait, in quibus præter formam & magnificum nomē nihil inuenias.

CAPVT IX.

M. Varronis locus Bimarco Satyra apud Nonium emendatus, & de ipſo titulo Satyræ quæſitum.

VARRONIS locus apud Nonium Marcellum Bimarco Satyra exſtat, eleganti, &, vt ſcriptoris eius omnia, acuta ſententia: ſed ita miſerè deprauatus, vt vatem aliquem aut diuinatorem eſſe oporteat eum, qui ſententiam idoneam aſſecuturus ſit.

Socius es hoſtibus, ſocius bellum ita geris, vt bella omnia domum afferas.

Cuius loci ſententiam parua mutatione ita reſtitui poſſe opinor: *Socijs es hoſtis, cum ſocijs bellum ita geris, vt bella omnia domum auferas*. Quod in proconſules prætores, eoſque qui cum imperio prouincijs præerant, dictum à Varrone videtur, quorum auaritiam & proiectam cupiditatem tantam fuiſſe etiam Cicero alibi conqueritur, vt ciuitatibus copioſis & locupletibus propter diripiendi cupiditatem bellum ſine cauſſa ſæpè inferrent, & à ſocijs ipſis tabulas, ſigna, emblemata, corinthiaca, atque eiuſmodi elegantiorum hominum delicias per vim & imperium auferrent. Facetè igitur Varro ait, eos non cum hoſtibus, ſed cum ſocijs ipſis bellum gerere, atque ita bellum gerere, vt pulchra & bella omnia è prouincijs domum deportent. Ad titulum autem Satyræ quod attinet, nec ab alijs ſatis conſtanter aliquid ſcriptum eſt, ac ne ego quidem ipſe certi aliquid afferam, coniecturam tamen meam non celabo lectorem. *Bimargo*, quod in vulgatis eſt, vox nihili eſt, & quam ego præſtare auſim non eſſe Varronis. In alijs libris, *Vimarco*, eſt, ex quo vidi, qui, *Bimarco* facerent, quaſi Bis-marco, tamquam Varro hîc de nobilibus, & qui ad faſtum multis prænominibus gaudeant, egerit. Quæ ſententia quamquam auctoribus ſuis valdè placet, mihi ideò non probatur, quòd Varro, vt ex fragmentis apparet, tota hac Satyra non aliud quàm in delicatos ciborum exquiſitores, & menſarum luxum ſit inuectus; de nobilibus nec verbum

Digitized by Google

verbum fecerit. Quamquam quid in recenſendis aliorum ſententijs ſim longus? in re dubia coniecturam meam proponam, vos ex contentione quid veriſimile dicatur, dijudicabitis. Puto igitur ex corrupta illa lectione, *Vimarco*, faciendum leuiter, *In Marco*, vt titulum Satyræ ſuæ Varro fecerit, Marcus. Addam cauſſam coniecturæ meæ. Vidi ex fragmentis, Varronem Satyram hanc, vt alias nonnullas, in perſonas tribuiſſe, more Dialogorum, atque in ijs ſeipſum loquentem interpoſuiſſe. Itaque cùm in ea ſermocinatione primas in dicendo partes Marcus Varro tenuerit, mirum non ſit, cum Satyræ nomen ſuum, Marcus, dediſſe, vt Cicero ab eadem cauſſa Lucullum, Hortenſium, Brutum inſcripſit. Ergo vt Cicero In Bruto, In Hortenſio, à Grammaticis citatur, ita quotiens hanc Varronis Satyram ſignificare aut nominare volũt, *In Marco*, citant, quæ voces per errorem & neglegentiam poſteà coaluerunt, & ex ijs, *Vimarco*, poſteà, *Bimarco*, factum eſt. Fragmentum autem vnde animaduerti, Varronem ſeipſum cum alijs in hac Satyra loquentem induxiſſe; hoc eſt, *Ebrius es Marce, Odyſſiam enim Homeri ruminari incipis*. Quæ mihi verba videntur alterius perſonę ad Varronem euagantem, & à propoſito longiùs aberrantem. Hæc opinio mea eſt, quam tamen ego, vt poëta, neſcio qui, ait, *Magis audiendam, quàm auſcultandam cenſeo*.

CAPVT X.

Conatus loci cuiuſdam apud Propertium emendandi.

PROPERTII verſus ſunt è libro primo,

Quid mihi deſidiæ non ceſſas fingere crimen,
Quòd faciat nobis conſcia Roma moram?

Quem locum deprauatum eſſe, vel varietas ipſa & inconſtãtia lectionis, quæ ferè vitio comitari ſolet, indicio eſſe poterit. Eſt enim qui legat:

Quòd faciat nobis Cynthia amore moram.

Sunt qui aliter, nec neceſſe eſt ſingulorum ſententias à me commemorari Ego autem vulgatam illam lectionem, *Conſcia Roma moram*, etſi non veram proximè tamen veritatem accedere exiſtimo, ex eaque lego,

Quòd faciat nobis conſcia Roma notam.

Hac ſententia, Quid tu inuide & obtrectator, inquit, non deſinis me vt deſidem & ignauum increpare, quòd Roma iam tota conſcia amoribus noſtris ſit, & diuulgata nequitia mea in ore & ſermone populi ac vulgi verſetur? Falleris, neque verus eſt iſte populi rumor, non fruor iam ampliùs amplexibus & conſuetudine Cynthiæ, alium habet quicum delicias faciat, tantumque à me diuiſa eſt, *Quantum Hypanis Veneto diſſidet Eridano*. Videtur autem hæc ſententia mea valdè confirmari carmine quodam, quod inferiùs ſequitur,

Qui modò felices inter numerabar amantes,
Nunc in amore tuo cogor habere notam.

Facere autem notam ita dixit, vt facere iniuriam, facere contumeliam, quod in Antonio fruſtrà reprehendit Cicero. &, quod propiùs ad rem

facit, vt facere multam, pro irrogare multam, Cato ſenex in Originibus dixit. Eiuſdem etiam argumenti, & eiuſdem ſententiæ Elegiam ſcripſit, ſi memini, Ouidius.

CAPVT XI.

Valerij, & Macrobij de Diphilo Tragœdo error notatus.

QVOD Valerius Maximus & Macrobius conſtanter tradiderunt, Diphilum Tragœdum ludis Apollinaribus ita petulanter in Cn. Pompeij Magni potentiam eſſe inuectum, vt directis & intentis in eum manibus verſum hunc ſæpiùs pronuntiaret:

Miſeria noſtra magnus eſt. Et hunc,

Virtutem iſtam veniet tempus cùm grauiter gemas.

Speciosa quidem, & ijs, quos dixi, auctoribus nixa hiſtoria eſt, ſed haut ſcio an ſatis vera. Nam egiſſe quidem iſta petulanter Diphilum de Pompeio ſatis conſtat; auſum autem eſſe hominem hiſtrionem intentis manibus in præſentem Pompeium iſta dicere, non iam hiſtoria eſt, pace illorum dixerim; ſed videlicet, quod Græci ſolent, ornamentum & additamentum hiſtoriæ. Quomodo enim in præſentem Pompeium Diphilus iſta dixerit, cùm ex Cicerone obſeruauerim, Pompeium, tum cùm hæc agerentur, Roma abfuiſſe, & Capuæ toto illo tempore egiſſe? Addit etiam Cicero, C. Cæſarem, cùm ludis interfuiſſet, & grauiter tam proteruam petulantiam tuliſſet, litteras hac de re Capuam ad Pompeium ſtatim miſiſſe. Qui ſi ludis ipſe interfuit, nihil profectò attinuit ea de re litteras ſcribere. Sed verba mihi Ciceronis ponenda ſunt, ex quibus & hoc quod dico, apertiùs intelligatur, & illorum error manifeſtior euadat. *Ludis Apollinaribus Diphilus Tragœdus in noſtrum Pompeium petulanter eſt inuectus. Noſtra miſeria tu es magnus. millies coactus eſt dicere eadem. Virtutem iſtam, veniet tempus, cùm grauiter gemas. totius theatri clamore dixit, itémque cetera. Si neque mores, neque leges cogunt, & cetera magno cum fremitu & clamore ſunt dicta. Cæſar cùm veniſſet mortuo plauſu, Curio filius eſt inſecutus, huic ita plauſum eſt, vt ſalua Rep. Pompeio plaudi ſolebat. Tulit Cæſar grauiter. Litteræ Capuam ad Pompeium volare dicebantur.* Hæc Cicero. cui, vt qui rei præſenti interfuit, ſi dignum eſt credere, erraſſe profectò illi putandi ſunt, qui hęc tradiderunt, aut certè hiſtoriam ſpecioſo & minimè neceſſario mendacio ornare voluiſſe. Ne quis autem me falſum crimen iſtis putet impingere, ſubiungam ipſius Valerij verba: *Diphilus Tragœdus cùm Apollinaribus ludis inter actum ad eum verſum veniſſet, in quo hæc ſententia continetur, Miſeria noſtra magnus eſt, directis in Pompeium manibus pronuntiauit, reuocatúſque aliquoties à populo, ſine vlla cunctatione nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum geſtu perſeueranter egit.* His ſimilia Macrobius.

CAPVT

CAPVT XII.

M. Ciceronis locus Oratione pro Marcello expreſſus de Iſocrate.

QVOD Cicero pro M. Marcello ad Cæſarem dicens, eleganter ſcriptum reliquit, multò præclarius eſſe, animum quàm aduerſarium vincere, & clementiæ laude quàm armis & bellicis rebus excellere, quòd illa quidem vnius propria & certa gloria ſit, in his magnam laudis partem militum virtus & fortuna decerpant: idem ante eum ornatiſſimus ſcriptor Iſocrates dixit, quem cùm ille multis repugnantibus vnicè ſemper amarit & defenderit, facilè equidem credo, Ciceronem cùm hęc ſcriberet, ad quemdam Iſocratis locum reſpexiſſe, & in eo imitando curam cogitationemque defixiſſe. Quod, quò clariùs appareat, vtriuſque verba ſubiungam, quæ quàm inter ſe gemina & ſimilia ſint, ex contentione iüdicabitis. Iſocrates Epiſtola quadam ad Philippum Regem: Πολὺ γὰρ κάλλιόν ἐστι τὰς εὐνοίας τὰς τῶν πόλεων αἱρεῖν, ἢ τὰ τείχη. τὰ μὲν γὰρ οὐ μόνον ἔχει φθόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτων τὴν αἰτίαν τοῖς στρατοπέδοις ἀνατιθέασιν. ἢν δὲ τὰς οἰκειότητας καὶ τὰς εὐνοίας κτήσασθαι δυνηθῇς, ἅπαντες τὴν σὴν διάνοιαν ἐπαινέσουσι. Ciceronis autem loco quid poteſt eſſe ſimilius? *Nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare verbis, easq; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ ſint Imperatorum: & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus multum iuuant; maximam verò partem fortuna ſibi vindicat, & quidquid eſt proſperè geſtum, id pænè omne ducit ſuum. At verò huius gloriæ, C. Cæſar, quam es paullò antè adeptus, ſocium habes neminem, &c.*

CAPVT XIII.

M. Catonis Cenſorij locus apud Agellium emendatus.

M. CATONEM Cenſorium moribus & doctrina præſtantem virum Orationes multas ſcriptas reliquiſſe, Cicero & Grammatici veteres teſtantur: in quibus quamquam inſignem illum orationis nitorem deſideres, tamen hominem intellegentem & amantem antiquitatis ſermonis elegantia, ſententiarum acumen, & ornatus quidam neglegens mirificè delectet. Scripſit autem inter alias, Agellio teſte, Orationem *De Dote*, in qua, vt apparet, etiam aliqua de viri imperio in vxorem dixit. Ex ea hoc affert:

> *Vir cùm deuortium fecit mulieri, iudex pro cenſore eſt, imperium quod videtur habet, ſiquid peruerſè tetrèque factum eſt à muliere, multatur; ſi vinum bibit, ſi cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. In adulterio vxorem tuam ſi deprehendiſſes, ſine iudicio impunè necares: illa te, ſi adulterares, digito non auderet contingere, neque ius eſt.*

In his verbis cùm ſententiam dignam inquiſitione ſubeſſe viderem, quæ tamen propter loci deprauationem difficile intelligi poſſit, conatus

ſum

Digitized by Google

ſum ſine librorum auctoritate ita emendare, *Vir niſi cùm deuortium fecit, mulieri iudex & pro cenſore eſt, imperium quod videtur habet*. Sententia plana, vt ſit, Virum quamdiu cum vxore eſt, quoduis imperium & omne ius habere in vxorem, & cùm in virorum mores aut cenſor, aut iudex inquirat, mulieribus contrà ſolum maritum & iudicem eſſe, & cenſorem. Vocem autem, *niſi*, de meo addidiſſe me fateor, quæ, ſi ita appellanda eſt, temeritas mihi ipſi diſpliceret, niſi ea voce addita illa ſententiæ concinnitas efficeretur quam videtis; & remota, aperti mendacij vir grauis Cato nobis ſit inſimulandus. Quid enim minùs verum, quàm id quod ex vulgata lectione efficitur, virum cùm deuortium fecerit, imperium habere in vxorem? cùm iam & maritus eſſe deſierit, & omne imperium in eum, cui poſteriùs illa nupta fuerit, ſit tralatum. Quod autem in extrema periodo legitur, *Illa te, ſi adulterares, digito non auderet contingere*, admonuit me P. Carrion, homo cùm mihi amiciſſimus, tum in his litteris noſtris acerrimo ingenio, doctrina, iudicio, in Buſlidiano vetuſto codice ſcriptum exſtare, *Illa te ſi adulterares, ſiue tua adulteria audiret*. Copioſius certè & plenius quàm in vulgatis, ſed neſcio an melius, neque auſim affirmare illa Catonis germana eſſe verba; veſtri iudicij ea res ſit.

CAPVT XIV.

Potiſſum antiquum verbum in Lucillio, Ennio, Lucretio reſtitutum.

ANTIQVIORA quædam verba & pænè obſoleta in Lucretio, Ennio, alijsque vetuſtioribus inuenire eſt ab vſu ſanè noſtro & ſermone remota, ſed in veterum tamen ſcriptis antiquitatis reuerentia diligenter retinenda & religioſè conſeruanda. Cuius generis eſt id quod nunc afferam. *Poſſum*, quod nos dicimus, veteres, *Potiſſum*, videntur vera & germana origine dixiſſe, ex eaque declinatione, *Potiſſit*, *Potiſſent*, *Potiſſe*, aliaque inflexiſſe. Res eſt oſtendenda exemplis. Lucillius in Satyris;

Nam ſi quod ſatis eſt homini, id ſatis eſſe potiſſet,
Hoc ſat erat: nunc cùm hoc non eſt, qui credimu' porrò
Diuitias vllas animum mî explere potiſſe?

Ita verſus iſtos legendos & interpungendos exiſtimo; quorum ſententia, quia vel acutior eſt, vel obſcurior, conabor eos vetuſtiſſimi & elegantiſſimi poëtæ cauſſa breuiter & ἐν παρόδῳ explicare. Si, inquit, id quod homini ſatis eſt, poſſet eſſe ſatis, id eſt, ſi eo quod humanæ naturæ ſuſtentandæ reipſa ſufficit, humana libido eſſet contenta; hoc iam ſatis erat, neque amplius aliquid eſſet quærendum: cùm autem animi cupiditas ita ſe effudit, vt eos terminos quos naturæ neceſſitas dedit, egrediatur; ne iam credamus, vllam vim diuitiarum, aut abundantiam eius effrenatæ libidini poſſe ſufficere. Luſit autem Lucillius in varia ſignificatione eius orationis, qua *Satis eſſe* aliquid dicimus & id quod reipſa ſufficit, & quo contenti ſumus. Idem auctor hoc verbum ſæpiùs vſurpat, veluti,

Quid

Digitized by Google

Quid dare, quid ſumpti facere ac præbere potiſſet. Et,
Munu' tamen fungi & muros ſeruare potiſſent.

Manifeſtè quidem his locis, *Potiſſet*, pro *Poſſet*, *Potiſſe*, pro *Poſſe*, vſurpauit. Nec tamen defuit qui vbique apud Lucillium, *Potuiſſet*, & *Potuiſſent*, legendum audacter confirmaret. Ita videlicet in veterum ſcriptis plerique ſine religione verſamur. Eodem verbo iterùm vſus eſt Lucillius.

Omnibus in rebus fiunt, fierique potiſſunt.

Et Ennius,

Spero ſi ſperes quidquam prodeſſe potiſſunt.

Et amans antiquitatis Catullus,

Cur non diuitiis Craſſum ſuperare potiſsit?

Atque alibi ſæpiùs. quibus tamen locis omnibus verbum hoc de veteri poſſeſſione deiectum eſt, & in eius locum *Potis ſit*, *Potis ſunt*, ſeiunctæ duæ voces ſubſtitutæ. Quod, quid querar imperitorum temeritate factum eſſe, cùm eruditis & in antiquitate verſatis viris hoc ipſum videam probari? A quibus tamen libenter quæram, quid in, *Potiſſe*, facturi ſint, quo huius verbi infinitiuo Lucretius, Terentius, atque optimi ſcriptores vſi inueniuntur? Lucretius,

Quòd ſi fortè vlla credunt ratione potiſſe. Et,
Néve putes æterna penes reſidere potiſſe.

Et Terentius bonus auctor Latinitatis,

At pol ego amatores audieram mulierum eos eſſe maxumos,
Sed nihil potiſſe.

Quo tamen poſtremo loco cùm Priſcianus apertè, *Poteſſe*, legat, venit mihi in mentem dubitare, an'ne etiam *Poteſſe*, *Poteſſent*, vbique apud Lucillium & alios ſit reponendum. Suſpicionis meæ ea ratio eſt, quòd cùm id verbum ex *Potis*, & *Sum*, veteres conglutinauerint, videantur etiam in eo flectendo vocis, *Sum*, declinationem ſeruare voluiſſe; & cùm nimis longum videretur, *Potiſeſſet*, dicere, aut *Potiſeſſe*, & *Poteſſet*, & *Poteſſe* dixiſſe. Atque, vt hoc addam, antiquiores ferè omnes neſcio quomodo in hoc verbo variè inflectendo ſibi quodammodò indulſerunt. *Poteſtur* non tantùm Ennius, Lucretius, Pacuuius, licet enim aliquid poëtis, ſed & Varro noſter dixit, *Poſsitur*; etiam, vt opinor, in hiſtorijs Siſenna.

CAPVT XV.

De Ciceronis loco epiſtolis ad Atticum coniectura.

EGO *niſi Bibulus qui dum vnus hoſpes in Syria fuit, pedem porta non plus extulit quàm domo ſua, anniteretur de triumpho, æquo animo eſſem: nunc verò αἰσχρὸν σιωπᾶν.*

Mendum tam inſigne & tam vetuſtum obſediſſe hunc locum, cùm tot eruditi viri in hos libros ſcripſerint, valdè equidem miror. Nam cuius aures & ſenſus in legendo ita peregrinantur, qui ſi paullum modò attenderit, non facilè videat illud, *Hoſpes*, huic ſententiæ minimè conuenire? eiúſque loco, *Hoſtis*, eſſe ſubſtituendum? poſtulante ita apertè &

ſententia, atque adeò Cicerone ipſo tantùm non clamante ita eſſe legendum? *De triumpho autem nulla me cupiditas vmquam tenuit ante Bibuli impudentiſſimas litteras, quas ampliſſima ſupplicatio eſt conſecuta. A quo ſi ea geſta eſſent quæ ſcribit, gauderem, & honori fauerem: nunc eum qui quoad hoſtis cis Eufratem fuerit, pedem porta non extulerit, honore augeri, me idem non aſſequi, dedecus eſt noſtrum, noſtrum inquam, te coniungens.* Hoc autem Cicero dicit, Niſi Bibulus homo ignauiſſimus triumphum poſtularet, qui tamen ita timidè in bello iſto Parthorum ſe geſſit, vt quamdiu hoſtes in Syria prouincia eius eſſent, pedem auſus non fuerit porta & caſtris efferre; ſed velut olim cùm Conſul eſſet, domo ſe & parietibus, ita nunc vrbis ſe & caſtrorum præſidijs defenderit; ne ego quidem magnopere laborarē de triumpho: quem tamen ſi in ſumma ignauia Bibulus aſſequitur, turpe ſit me tantis rebus geſtis idem non aſſequi. Quod autem dixit, *Qui dum vnus hoſtis in Syria fuit*, vnum hoſtem ad augendam rem & oratoriè videlicet dixit. Atque hanc emendationem meam vel verbo poſuiſſe ſatis erat, niſi certòrum hominum tanta eſſet vel in dijudicandis erroribus inſcitia, vel in fouendis pertinacia, vt ne rei quidem certæ niſi rationibus & argumentis allatis aſſentiantur.

CAPVT XVI.

Sex. Propertium tres modò libros Elegiarum ſcipſiſſe videri.

SENTENTIAM ſuam ſine aſſeueratione dubitantem propoſuiſſe, numquam cuiquam fraudi fuit; neque mihi, vt opinor, hoc loco apud vos erit. Interponam enim in re dubia iudicium quoddam meum, quod neque vos probare omnino velim, neque mihi ipſe adhuc ſatis probaui. Propertium quattuor libros Elegiarum ſcripſiſſe, res & in vulgus nota eſt, & librorum omnium titulis teſtata. Ac fieri quidem poteſt, vt vera ſit vulgata opinio; mihi tamen perſuaderi difficulter poteſt, Propertium ſi quattuor Elegiarum libros ſcripſiſſet, tam temerarium & inconſultum de librorum ſuorum numero teſtimonium in poſteritatem relicturum fuiſſe.

Sat ſit magna, mei ſi tres ſint, pompa libelli,
Quos ego Perſephonæ maxima dona feram.

Quid enim eſt, quòd ſtudioſè de tribus libellis teſtatum relinquere voluit, ſi quattuor eiuſdem argumenti conſcripſit? An hoc aut temerè à diligentiſſimo poëta ſcriptum videri poteſt? aut, quod alij comminiſcuntur, Propertius cùm hæc ſcriberet, tres tantùm libros componere deſtinarat? Nugæ iſta ſunt, & vt Plautus loquitur, gerræ gerræ. Quid ergo eſt? Ego Propertium tres dumtaxat libros Elegiarum ſcripſiſſe, vel ipſius teſtimonio fretus audaciter confirmo. Quid igitur? Quartum illum librum Propertij eſſe nego? Minimè; ſed eum vti argumento, ita & ordine à tribus illis prioribus ſeiungi volo. Nam cùm Propertius tribus libris Amores ſuos eleganter deſcripſiſſet, quartum illum quem iſti faciunt, in quo non de Amoribus, ſed de Vrbis antiquitatibus, de Auguſti laudibus,

Digitized by Google

laudibus, & alia quædam grandiora caneret, noluit in diſpari materia cum prioribus illis coniungere, ſed proprium ei & ſuum locum tribuere, eumque fortaſſe *Monobiblion*, ſeu, librum ſingularem, quod eius argumenti ſolum illum compoſuiſſet, inſcripſit. Cuius rei magnum argumentum mihi dat ſuperior ætas, tum cùm hæc libido corrigendi quidlibet, ac pro arbitratu mutandi nondum increbuiſſet. Beroaldus enim teſtatur, & ipſe in quorumdam ſcriptis vidi libros hos Propertij ad ſuam vſque ætatem in fronte titulum hunc prætuliſſe, PROPERTII MONOBIBLION. Falſa inſcriptione quis negat? ſed ex qua tamen oppreſſa diudum veritas eluceſcat. Nam titulus videlicet iſte, qui poſtremo libro, quem iſti quartum faciunt, debebatur, eique pręfigendus erat, is à neſcio quibus ineptis & neglegentibus hominibus proprio loco motus ad prioreis libros tralatus eſt, iiſque multos annos manſit præfixus; quem ego nunc iterùm rectè, vt exiſtimo, in veterem ſedem reſtitui. Fieri igitur commodè poteſt atque etiam debet, vt Propertij teſtimonium verum fuiſſe exiſtimemus, treſque tantùm libros Elegiarum faciamus, & quartum illum propria ſua inſcriptione contentum, ab alienis finibus repulſum, ſuis ſe terminis continere iubeamus. Hæc ſententia mea eſt, quam tamen, vt antè dixi, non ita vt certam probari vobis volo, cùm aſſenſionem in hac re adhuc ipſe cohibuerim, & vt cauſſa dubia Romani iudices ſolent, ampliùs pronuntiandum cenſeam.

CAPVT XVII.

M. Terentij Varronis in Satyris locus purgatus, & de titulo Satyræ quæſitum.

M. VARRO in ea Satyra, cui titulum fecit, *Longè fugit qui ſuos fugit*, cùm, vt apparet, Stoicum illum ſapientem, quem illi ab omni parte perfectum ſtatuebant, & cui omnia tribuebant, iocans deſcribere vellet, vſus eſt his verbis,

Solus rex, ſolus rhetor, ſolus formoſus, fortis ſecus vel ad ædilicium modius purus putus; ſi ad hunc characterem Cleophantus conueniet, caue attigeris hominem.

Non commemorabo vt hunc locum noſtrates quidam dum conſtituere volunt, ampliùs meo iudicio deprauauerint: ſeruabo ſolemne illud meum vt ſententiam meam, ſine cuiuſquam læſione aut iniuria iudicijs veſtris ſubijciam. Exiſtimo igitur paucorum verborum mutatione locum hunc totum reſtitui, & ſententiam commodam effici poſſe, vt legamus, *Solus rex. ſ. r. ſ. f. fortis, ſecurus vel ad ædilicium munus, purus putus*, &c. Cùm enim hunc Stoicum ſapientem, fortem, & magno animi robore oſtendere Varro vellet, non potuit id ſignificantiùs, quàm quòd ait, eum ſecurum fore etiamſi ad ædilicium munus, id eſt, ad beſtias dandus ſit. Neque enim paruis quibuſdam rebus aut moleſtijs frangi huius viri debilitarique virtus poterit, qui etiamſi ad certam mortem, certa tormenta, & ad beſtiarum laniatum deducendus ſit, ſecurus tamen,

Digitized by Google

men, & ad omnem caſum prompto & apparato animo futurus ſit. Cùm autem ædiles populo munus exhiberent, ſolent damnatos alicuius criminis, aut ſeruos profugos beſtijs crudeliſſimis cum telo obijcere, à quibus miſeri homulli, ridente & plaudente in tam nefario ſpectaculo plebe, ſtatim dilaniarentur & conficerentur. Quòd ſiqui caſus aut Deus è periculo illo eos eripuiſſet, aut ad proximum munus reſeruabantur, aut egregio aliquo facinore edito ſoluti, ſtatim iubente populo dimittebantur. Ait igitur Varro, illum ſapientem tanta animi magnitudine futurum, vt non tantùm mortem contemnat, ſed etiam ignominioſam & crudeliſſimam mortem pro nihilo putaturus ſit. Vellem autem ex fragmentis huius Satyræ argumentum intellegere commodè poſſemus, facilior & certior nobis ratio eſſet de titulo ipſo dicēdi. Nunc verò cùm duo ſola huius libri fragmenta iniuriæ temporum ſuperfuerint, difficilis omnino vel de titulo ipſo, vel de argumento dijudicatio eſt. Siquid tamen diuinando aſſequi poſſumus, videtur titulus hic olim prouerbij & vulgari alicuius dicti locum habuiſſe, & ſententiam aut hanc aut ſimilem continuiſſe, *Longè fugit, qui ſuos fugit.* Id eſt, Longè fugiat oportet, qui ſuos & genus humanum fugere poſſit: quocumque enim te contuleris, ſemper tui ſimiles, tuæ cognationis, id eſt, homines inuenturus es. Quamquam mihi aliquando viſum fuit, commodiorem & acutiorem ſententiam effici, ſi legamus, *Longè fugit qui ſe fugit.* Videlicet vt hoc Varro dicat, errare eos qui cura aliqua aut grauiori ſollicitudine oppreſſi patriam & locum mutant, idque remedium curarum arbitrentur, cùm quocumque fugias, teipſum fugere non poſſis, & vbique terrarum animum tuum & anxiam mentem tecum portes. In quam ſententiam videtur illud Horatij dictum,

—— quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriæ quis exſul
Se quoque fugit?

Quod autem ſuperiùs me fugit ſcribere, ita etiam Horatius ſapientem Stoicum deſcripſit, quomodo hîc noſter Varro,

Ad ſummam, ſapiens vno minor eſt Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

CAPVT XVIII.

M. Ciceronis locus Oratione in L. Piſonem correctus & explicatus.

EXSTAT Ciceronis oratio in Senatu dicta in L. Calpurnium Piſonem, hominem reipſa nequam & inſigniter improbum, ſed vitia ſua ſimulatione & fronte artificioſè tegentem. Cuius Conſulis, triennio antè, proditione & ſcelere cùm magna ex parte in exſilium Cicero miſſus eſſet, vt viciſſim tam inſignem iniuriam puniretur, vehementi & acerba iſta oratione redeuntem eum è prouincia frequenti Senatu inſectatus eſt. In ea autem oratione inter alia locus quidam eſt, qui mihi

mihi de mendo ſuſpectus diudum fuit, quem nunc proponam, & fortaſſe etiam corrigam; tentabo quidem certè.

Tu tantis nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis inſignia contemnere debuiſti, neque verò contemſiſti licet Themiſta ſapientior, ſed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluiſti.

Fateor me in huius loci vera lectione germanaque ſententia indaganda longiorem cogitationem inſumpſiſſe, quam tamen diu quæſitam, niſi mihi ipſe blandior, inueniſſe aliquando videor. Primùm, locum quà male habet, conſtituam, tum interpretationem meam adhibebo: *Neque verò contemſiſti, licet Themi ſis ſapientior, ſed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluiſti.* Ex qua lectione concinna & optima ſententia efficitur. Nam cùm Cicero L. Piſoni obieciſſet, quòd ſolus ipſe adhuc proconſul inuentus eſſet, qui ex Macedonia prouincia triumphum non deportaſſet, idque ille homo videlicet ſapiens ita excuſaret, vt negaret ſe triumphi & popularis illius plauſus cupidum fuiſſe: multis verbis Cicero & longa diſputatione hunc ignauiæ eius prætextum confutat, aitque, eum non tam ieiuno & anguſto animo fuiſſe, qui triumphum & honoris inſignia contemneret; ſed cùm res eas & ea ſcelera in prouinciæ adminiſtratione perpetraſſet, quæ non triumphi honore decoranda, ſed legum pœnis vindicanda eſſent, ſapienter eum feciſſe qui triumphi cogitationem abieciſſet, quem ſi maximè petiſſet, facilè intelligebat, omnium conuicio ſibi iri negatum. Atque hæc loci totius breuis ſententia eſt, nunc videamus correctionem meam. *Themi ſis*, pro illo, *Themiſta*, verbo nihili repoſui; aptè, an ineptè, veſtrum iudicium eſto. Themin enim veteres, ait Feſtus, deam putabant, quæ doceret petere id quod fas eſſet & quod liceret. Itaque valdè facetè & acutè hoc loco iocatur Cicero, Piſonem, qui triumphum ſcelerum ſuorum conſcientia ab irato Senatu petere auſus non erat, ipſa Themi ſapientiorem fuiſſe dicit, & longe melius prouidiſſe quid expediret ſibi petere, aut non petere, quàm dea illa ipſa, quæ mentem hominibus dat iuſta & æqua petendi, ſuadere potuiſſet. Acutè enim omnino L. Piſo, quoniam triumphum neq. meruiſſet, & ſi maximè meruiſſet, repulſam tamen à Senatu accepturum ſe certò prouidebat, omnino petere triumphum deſtitit. vt videretur eum potius conſequi noluiſſe, quàm non potuiſſe. Atq. hanc ſententiam meam ſpero vos equidem comprobaturos, ſi locum totum attentiùs adhibita in conſilium ratione conſideraueritis.

CAPVT XIX.

Propertium errorem Herculis, & ſcelus Polymneſtoris, pro ipſo Hercule, & Polymneſtore dixiſſe.

VT Horatius virtutem Catonis pro ipſo Catone dixit, ita Propertius noſter diligens & ipſe imitator Græcorum, errorem Herculis pro ipſo Hercule verſu illo dixiſſe videtur,

Quæ miſer ignotis error perpeſſus in oris
Herculis indomito fleuerat Aſcanio.

Et libro tertio ſcelus Polymneſtoris pro ipſo Polymneſtore apertè dixit:

Te ſcelus, accepto, Thracis Polymneſtoris, auro,
Nutrit in hoſpitio non Polydore pio.

Qui locus non intellectus quibuſdam eius corrumpendi occaſionem dedit. Ex hac autem ratione videtur etiam illud Ciceronis pro Muræna dictum, *Illa peſtis immanis, importuna Catilinæ prorumpet.* Peſtis Catilinæ, opinor, pro ipſo Catilina dixit. Quem locum temerè & fruſtrà viri quidam eruditi mutare conati ſunt. Ita etiam idem Cicero libris De Oratore: *Nam illud immortalitate dignum ingenium, illa humanitas, illa virtus L. Craſſi morte extincta ſubita eſt.* Virtus, humanitas L. Craſſi, ipſum Craſſum ſignificant. Hæc tenuia ſunt, fateor, & quæ eruditiorum cauſſa ſcribere nihil erat neceſſe, vt qui ea legentes facilè poſſint aduertere: rudioribus quidem certè rem gratam & vtilem me feciſſe ſpero.

CAPVT XX.

Ex Cicerone gloſſemata duo ſublata.

MVLTA aliena & à Ciceronis elegantia nimium quantum abhorrentia in libros & ſcripta eius librariorum neglegentia irrepſiſſe, vtinam ne tam multis exemplis teſtatum eſſet. Egregia opera hac in parte nauata eſt à D. Lambino ſingulari viro, qui plurima in hoc genere menda feliciter & ingenioſè ſuſtulit: ſed videlicet non eſt vnius hominis aut ingenij vidiſſe omnia, & nulla in parte animi aciem inflexiſſe; noſtræ quoque & poſterorum diligentiæ aliquid relictum eſt. Conabor igitur & ego duo quędam ex ſuperfluis illis hominum ſemidoctorum interpretationibus nata menda tollere, & Ciceroni proprium ſuum & priſtinum nitorem reddere. Cicero in Verrem de prætura vrbana,

Hoc modo iſte ſibi & ſaluti ſuæ proſpicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod geſtum non eſſet, tollendo quod eſſet, & ſemper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando.

Hoc ego loco totum illud, *curando ne litura appareat*, gloſſema, & alienam hominis cuiuſpiam nugatoris verbi, *Interpolando*, interpretationem eſſe ſuſpicatus aliquando ſum. Quod etſi ſine vllo auctore ex orationis ipſius redundantia iudicaſſem, tamen gauiſus ſum poſteà, coniecturam hanc meam à veteri Grammatico Nonio Marcello comprobari, qui hunc locum, omiſſis ſuperfluis ijs verbis, ita citat: *Aliquid demendo, mutando, interpolando.* vt facilè appareat, aliena ea verba in Cicerone ſupereſſe & redundare. Ex hoc genere eſt etiam illud libro primo De Diuinatione, vbi Q. frater à Cicerone inducitur pro auguriorum & auſpiciorum auctoritate differens,

Qui quidem Romuli lituus [id eſt, incuruum & leuiter à ſummo inflexum bacillum, quod ab eius litui quo canitur ſimilitudine nomen inuenit] cùm eſſet ſitus in curia Saliorum, &c.

Digitized by Google

Dij boni! non enim poſſum quin exclamem: non animaduerſum hoc tam inſigne gloſſema hactenus à tot eruditis viris? non ab ipſo Lambino? quid autem clarius? aut quis non videt omnia illa verba duabus lineis à me incluſa, verbi *Litui* ſuperfluam & non neceſſariam eſſe interpretationem? Niſi fortè credendum eſt, Q. Ciceronem ſtatim atque litui mentio incidiſſet, M. Cicerônem hominem augurem quid lituus eſſet, ſtudioſè docere voluiſſe, & vt maiorem gratiam iniret, etiam vnde dictus eſſet curioſè oſtendere, rem, non dicam Ciceroni, ſed tum vulgo & pęnè pueris notam. Sed his in rebus comprobandis cùm magis iudicio eruditi viri opus ſit quàm rationibus, abſtinebo plura dicere, tantùm locum vtrumque elegantioris iudicij hominibus cõſiderandum delegabo.

CAPVT XXI.

Tibulli locus in Epigrammatis contra Turnebum explicatus.

TIBVLLVS elegans cumprimis Poëta, & in cuius puriſſimis ſcriptis natiua quædam & vernacula Latinæ linguæ mundicia relucet, de amoribus Sulpiciæ & Cerinthi Epigrammata quædam compoſuit valdè quidem & lepida & venuſta. In ijs carmen quoddam eſt conquerentis Sulpiciæ, quantum apparet de tralato amore Cerinthi in vilem aliquam neſcio quam ſeruam & ancillam:

Sit tibi cura togæ potior, preſſúmque quaſillo
Scortum quàm Serui filia Sulpicia.

Scortum quaſillo preſſum A. Turnebus magni ingenij & doctrinæ vir interpretatur ſcortum egenum, & ſe lanificio quæſtu malè tolerans. Quod ſanè mihi, ſi à tanto viro diſſentire liberè licet, aliter videtur. Neque ſcortum quaſillo preſſum aliud hoc loco meo iudicio ſignificat, quàm famulam & ſeruam, quibus inter ſeruilia opera illud erat præcipuum, vt lanam & penſum facerent. Tibullus idem alibi:

At circa grauibus penſis affixa puella,
Paullatim ſomno feſſa remittit opus.

Atque id certè ſententiam poſtulare videbit qui attentiùs conſiderauerit. Indignatur enim Sulpicia, ſibi tam nobilis & illuſtris viri filiæ prælatam à Cerintho ſeruam & ancillam preſſam quaſillo, & herili penſo affixam. Animaduerti autem, vt etiam id moneam, veteres ſolere, ſiquid ancillæ ſequius feciſſent, ijs quaſi pœnæ loco grauius onus penſi imponere, quod niſi ad præſtitutum abſoluerent, vapularent. Ex qua ſententia eſt illud Propertij,

Et grauiora rependit iniquis penſa quaſillis,
Garrula de facie ſiqua locuta mea eſt.

CAPVT

CAPVT XXII.

Ciceronem eadem ratione C. Verris edictum quoddam reprehendiſſe, qua ante eum Timocratis legem Demoſthenes.

SEMEL in vita accuſaſſe Cicero ſe gloriatur, & tamen accuſationem eam vnam poſſe ſatisfacere imitationi eorum, qui ingenia ſua potiùs ad perniciem improborum quàm ſalutem innocentium vellent conuertere; & verè gloriatur. Ita enim quidquid vel ad inimici odium, inuidiam, reprehenſionem, vel ad reliquum artificium accuſationis pertinet, quinque libris illis in Verrem complexus eſt, vt eos qui diligenter legerit, non magnopere in eam rem plura ſcripta ſit deſideraturus. Eſt autem libro primo, quo præturam Verris vrbanam, & edicta mercedi addicta exagitat, genus quoddam reprehenſionis ſanè acutum, ſed quo ante eum Demoſthenes etiam contra Timocratem vſus erat. Scripſerat Verres edictum eiuſmodi: *Qui ab A. Fuluio Q. Poſtumio Cenſoribus póſt-ve ea teſtamentum fecit, fecerit.* Addit Cicero, *Fecit, fecerit? quis vmquam edixit iſto modo? quis vmquam eius rei fraudem aut periculum propoſuit edicto, quæ neque poſt edictum, neque ante edictum prouideri potuit?* Et item poſt aliqua, *In lege Voconia non eſt, fecit fecerit, neque in vlla præteritum tempus reprehenditur, niſi eius rei quæ ſua ſponte ſcelerata ac nefaria eſt. Ac ſi hoc iuris non vnius cauſſa hominis edixiſſes, cautiùs compoſuiſſes.* Hæc Cicero: Demoſthenes autem cùm Timocratis legem multis rationibus reprehenderet, hanc adfert vt firmiſſimam, irritam eius legem eſſe debere, quòd ſimul & preterita & preſentia complecteretur, neque vlla lex in præteritum regredi poſſit. Locum totum vel idcirco aſſcribam, quòd is huic Ciceronis ita ſimilis eſt, vt valdè credibile ſit, Ciceronem hæc vt alia multa ſumpſiſſe à Demoſthene: Τούτῳ μὲν τῷ νόμῳ σκέψασθε ὡς ἐναντίος ἐστὶν ὃν οὗτος τέθηκεν. ὁ μὲν γε κελεύει τὸν γεγραμμένον χρόνον ἢ τὴν ἡμέραν ἀφ᾽ ἧς ἂν τεθῇ, κυρίαν εἶναι. ὁ δ᾽ ἔγραψε, καὶ εἴ τινι προστετίμηται, περὶ τῶν παρεληλυθότων λέγων. Et poſteà ſub finem eiuſdem orationis: Σκοπεῖτ᾽ ἐν ἅπασι τοῖς λόγοις ὁπόσοις ἂν λέγῃ, εἴ τι δυνήσεται τοιοῦτον εἰπεῖν δι᾽ οὗ διδάξει, ὡς ἔστι δίκαιον τὸν τιθέντα τὸν νόμον ταῦτα προστάξαι περὶ τῶν παρεληλυθότων, καὶ πρότερον τέλος ἐσχηκότων ποιεῖν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων γενήσεσθαι. πάντων γὰρ ὄντων αἰσχρῶν καὶ δεινῶν τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῦτο δεινότατον, καὶ μάλιστα παράνομον γέγραπται. εἰ δὲ τοῦτο μήθ᾽ οὗτος μήτ᾽ ἄλλος μηδεὶς τούτων δυνήσεται δεῖξαι, εἰδέναι χρὴ καὶ συνιέναι σαφῶς φενακιζομένους ὑμᾶς. καὶ λογίσασθε πρὸς ὑμᾶς αὐτούς, ἐκ τίνος ποτὲ ἐπῆλθε τούτῳ τοιαῦτα νομοθετεῖν. οὐ προῖκα ὦ Τιμόκρατες. πόθεν; οὐδ᾽ ὀλίγου δὴ τοῦτον ἔθηκας τὸν νόμον. Quod autem ſtatim in Demoſthene ſequitur, Οὔτε γὰρ οἰκεῖος, οὔτε συγγενής, οὔτε ἀναγκαῖος ἦν σοι τούτων οὐδείς. οὐδ᾽ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὡς ἐλεήσας δεινὰ πάσχοντας ἀνθρώπους, εἵλου διὰ ταῦτα βοηθεῖν αὐτοῖς. Imitatus hoc æquè Cicero de ſupplicijs in Verrem videtur: *Nulla tibi, Quincte, cum iſto cognatio eſt, nulla neceſſitudo, quibus excuſationibus anteà nimium in aliquo iudicio ſtudium tuum defendere ſolebas, &c.*

CAPVT XXIII.

In Varrone & Cicerone Græcæ duæ voces reſtitutæ.

IN Satyris ſuis M. Varro conſectatione quadam elegantiæ, Græcas quaſdam vel dictiones vel ſententias, ſępiùs im miſcuit. quę res ei apud imperitos & Græcæ linguæ rudes librarios maximè fuit fraudi, qui ea plerumque vel omiſerunt, vel in aliud aliquod verbum turpiſſimè deprauauerunt. Ex quo genere eſt locus iſte è Satyra περὶ αἱρέσεων.

Porro inde ab vnoquoque compito ternæ viæ oriuntur, è quibus ſingulæ extumæ exitum ad cælos habent proprium. A primo compito dextram viam munit Epicurus.

Locus hic exſtat apud Nonium Marcellum; in quem cùm diligentiùs aliquando intuerer, neque mihi illud, *exitum habent ad cælos*, ſatis omnino probaretur, ſuſpicatus ſum ex veſtigijs ſcripturæ, Varronem hîc Gręca voce eſſe vſum, atque ita ſcripſiſſe, *Exitum habent ac telos proprium.* ex eo autem τέλος, quod finē Græcis valet, librarios, *ad cælos*, feciſſe. Quam diuinationem meam cùm non reijcerem, neque tamen omnino probarem, incidi tamen in duos antiquiſſimos Priſciani libros, quorum alter cum vulgatis conſentiebat, alter manifeſtè Latinis litteris hanc ſcripturam referebat, *ac telos*. Nihil autem poteſt ad ſententiam loci iſtius Varronis melius cogitari hac ſcriptura aut accommodatius. Nam cùm hac Satyra Varro de varijs ſectis & opinionibus diſſidētium philoſophorum egerit, enumerare videtur hoc fragmento voluiſſe, quæ & quàm diuerſæ ſententiæ eſſent de fine bonorum apud philoſophos, quod Gręci illi Τέλος appellant. Vt autem hîc Varronis vox Græca in Latinam degenerauit, ita ſimili errore apud Ciceronem in Epiſtolis ad Atticum video librarijs placuiſſe, vt vox item Græca propria eius loci, alienæ & aduentitiæ concederet, quam homines liberales de ſuo ſubſtituerunt. Locus quem dico, eſt libro XII. Epiſtola cuius initium, De Cœlio vide quæſo.

Te iſtam tam tenuem θεωρίαν tam valdè admiratum eſſe gaudeo, etſi tua quidem ſunt eiuſmodi omnia. Scire enim vis quo vno animus maximè alitur? Sed quæſo, quid ex iſta acuta & graui refertur ad τέλος?

In quibus poſtremis verbis vitium mihi eſſe videtur, & pro illo, *& graui*, ἐγγραφῇ, vox Græca reponendą eſſe. Nam illud quidem, *ex iſta acuta & graui*, ſine addito alio nomine, neque Ciceroni familiare eſt, neque auribus meis ſatisfacit.

Digitized by Google

IVSTI LIPSI
VARIARVM LECTIONVM
LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Tibulli verſus lib. III. *à multis tentati, explicati.*

HÆC tibi vir quondam, nunc frater, caſta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Teq; ſuis iurat caram magis eſſe medullis,
Siue ſibi coniunx, ſiue futura ſoror:
Sed potiùs coniunx. huius ſpem nominis illi
Auferet exſtincto pallida Ditis aqua.

Verſus hi quàm multorum ingenia fruſtrà exercuerint, & quidem ſummorum virorum, longum ſit dicere. M. Antonius Muretus vir cumprimis eruditus, & qui in his litteris noſtris meo iudicio familiam ducit, cùm multa huius poëtæ obſcura loca elegantiſſimo Commentario illuſtraſſet, veruntamen ad hos verſus cùm veniſſet, libenter faſſus eſt, vt eſt homo non minùs ingenuus quàm eruditus, ſe in tantis tenebris idoneam aliquam lucem non diſpicere; conijcere ſe tamen, Tibullum & Neæram ad quam hæc ſcribuntur, fortaſſis fratrum aut ſororũ liberos fuiſſe, inter quos cùm more Romano nuptiæ conſtarent, hanc Neæram aliquando Tibullo fuiſſe matrimonio iunctam, ac poſteà inter eos, incertum quibus de cauſſis, deuortium exſtitiſſe, nuptiasq; eſſe ſolutas. Ideoque in hanc ſententiam Tibullum ſcribere,

Hæc tibi vir quondam, nunc frater.

Id eſt, hæc munera tibi Neæra à Tibullo tuo mittuntur, aliquando marito tuo, nunc amiſſo viri nomine tantùm fratre. Quam ego coniecturam vt leuem & nulla ratione nixam parum dignam elegantiſſimo Mureti ingenio iudico; tum etiam non ſatis idoneam, in qua refutanda ſuperuacuus labor mihi inſumendus ſit. Statius autem Achilles homo Luſitanus, vir magni ingenij, multæque lectionis in Commentarijs ſuis in Catullũ exiſtimare ſe ſcripſit, hæc ſororis & fratris nomina de caſto quodam & integro amore à Tibullo prolata, vt Catullus ad Leſbiam ſcripſit,

Dilexi tum te, non tantùm vt vulgus amicam,
Sed pater vt gnatos diligit & generos.

Vt Tibullus dicat, Hæc tibi Neæra mittuntur ab eo qui aliquando vir tuus

tuus vulgari quodam amore te amauit, nunc autem ita caſtè diligit te & integrè, vt frater ſororem. Quid commemorem alios qui his etiam ineptiora commenti ſunt. nos ſententiam noſtram proponamus. Priuſquam autem de verſibus ipſis dicam, illud mihi primùm oſtendendum eſt, veteres ſolere longè aliter Fratris & Sororis nomine vti, quàm vulgò hodie ea nomina ſonant. Fratres enim puellæ blandientes vocabant interdum amatores ſuos, & eos quibuſcum conſueuerant, vt contrà adoleſcentuli amicas ſuas, eaſque quibuſcum caput aliquando collimarent, vt Plautus loquitur, Sorores blandè appellabant. Docet hoc apertè vnus Martialis ad Ammianum, hac quidem in re ſatis idoneus auctor,

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda eſt tibi mater, Ammiane?
Fratrem te vocat, & ſoror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt,
Luſum creditis hoc iocúmque? non eſt.
Mater quæ cupit eſſe ſe ſororem,
Nec matrem iuuat eſſe nec ſororem.

Quo Epigrammate ſatis facetè Martialis Ammianum quemdam inceſti cum matre arguit, quam ille, vt amatores ſolent, Sororem, & illa viciſſim eum Fratrem, quæ nequitiæ nomina ſunt, vocabat. Et vt Martialem breuiter explicem, Putatiſne, inquit, id iocum eſſe aut luſum? minimè. nam mater, quæ ſe ſororem appellari cupit, & amicę nomine vocari gaudet, ea certè vt liberiùs amoribus ſuis indulgere poſſit, neque mater neque vera ſoror eſſe optarit. In eamdem ſententiam videtur etiam Propertius noſter ſcripſiſſe illud libro ſecundo ad Cynthiam,

Cùm tibi nec frater, nec ſit tibi filius vllus,
Frater ego tibi ſim, filius vnus ego.

Atque ita hoc loco apertè Tibullus his nominibus vſus eſt. Cuius rei ignoratio facilem ceteroqui locum obſcurauit. cuius ego ſententiam breuiter & dilucidè nunc proponam,

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, caſta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Téque ſuis iurat caram magis eſſe medullis,
Siue ſibi coniunx, ſiue futura ſoror.
Sed potiùs coniunx. huius ſpem nominis illi
Auferet exſtincto pallida Ditis aqua.

Id eſt, Hæc tibi parua à me munera mittuntur, Neæra, à me, inquam, qui vt ſpero, aliquando vir & coniunx legitimis nuptijs tibi futurus ſum, nunc autem dumtaxat frater, id eſt, amator & concubinus ſum, atque ita tibi perſuadeas, te mihi ſemper fore cariſſimam, ſiue ſoror mihi, ſiue quod malo, vxor futura ſis. Sed tamen, inquit, magis coniugem te mihi opto, cuius nominis ſpem ſola mors eripere mihi poterit. Atque hæc breuis horum verſuum ſententia eſt, cuius quidem tam aperta bonitas eſt, vt neminem tam præcipitem à vero, aut tam peruerſo iudicio eſſe exiſtimem, cui non ea prima ſtatim fronte poſſit probari. Aduertendum autem hoc loco illud, Quondam, non præteritum, ſed futurum

Digitized by Google

tempus deſignare, vt apud Virgilium,

— quondam tua dicere facta   Tempus erit.

Eiſque primo verſui, *Hæc tibi vir quondam, nunc frater*, ille ſequens verſus reſpondere, eumq́ quaſi interpretari exiſtimandus eſt, *Siue ſibi coniunx, ſiue futura ſoror.* Neque enim legitimo vmquam matrimonio iuncta fuit cum Tibullo Neæra, ſed tantum de amore eius ſperare ſe Tibullus profitetur, vt poſteà relictis alijs amatoribus, vni ſibi adhæſura ſit.

CAPVT II.

M. Terentij Varronis lib. IV. *De Vita populi Romani locus partim emendatus, partim explicatus.*

IN *ſpem adducebat, non plus ſoluturos quàm vellent, iniquus equeſtri ordini iudicia tradidit, bicipitem ciuitatem fecit diſcordiarum ciuilium fontem.* Cùm ad hunc mutilum & deprauatum locum manũ adhibere vellem, putaui me priùs, ſi id poſſem, Varronis ſententiam indagare debere, ac deinde ſecundùm eam emendationem meam accommodare. Itaque cùm obſeruarem, Varronem hoc toto quarto libro non ferè aliud quam de ſeditionibus, bellis ciuilibus, eorumq́ue cauſſis & euentis dixiſſe, in eamq́ue ſententiam hic locus accipiendus omnino videretur: facilè exiſtimaui, hunc locum de L. Sulla intellegendum eſſe, quem conſtat offenſum plebi & equeſtri ordini ad Senatum iudiciorum auctoritatem tranſtuliſſe. quam rem hoc loco Varro & Cicero alibi affirmant cauſſam alienationis & diſcordiæ perpetuæ equitum à Senatoribus fuiſſe. Atque hanc ſententiam ſecutus, auſus ſum locum eum ita emendare, *In ſpem adducebat non plus ſoluturos quàm vellent, & iniquus equeſtri ordini, Senatui iudicia tradidit*, &c. Quomodo autem verbum illud, *Senatui*, quod ego appoſui, & ad ſententiam quidem omnino neceſſarium eſt, prætermiſſum ſit, non habeo dicere, niſi quòd conijcio, cùm veteres eiuſmodi nomina breuiùs ſcribere vel tantùm indicare ſolerent, fortaſſis in Varronis libris ſcriptum fuiſſe, *Et iniquus equeſtri ordini Se. iudicia tradidit.* id eſt, Senatui. Quam notã cùm ſcriptor librarius quiſpiam indoctus & rudis non intellegeret, neglegenter eam fortaſſis omiſit. Quod quàm frequenter euenerit, teſtificari mihi poſſunt ij qui in veterum librorum lectione aliquantum ſunt verſati.

CAPVT III.

Oratione prima Ciceronis in Catilinam in numero erratum videri.

IN numerorum notis & variè & ſępè optimis auctoribus deſcribendis peccatum eſt. ſed hoc quod nunc afferam nõ tantùm ad lectionis correctionem, ſed etiam ad hiſtoriæ veritatem facit. Cicero in Catilinam,

Meminiſti ne me ante diem XII. *K. Nouembrium dicere in Senatu, fore in armis certo die, qui dies futurus eſſet ante diem* VIII. *K. Nouembrium, C. Mallium*

lium audaciæ ſatellitem atque adminiſtrum tuæ? num me feſellit non modo res tanta, ſed quod multò magis admirandum eſt, dies?

Hæc quidem Cicero in Senatu præſente Catilina dixit, quem vt ab amenti propoſito & concepto facinore deterreret, oſtendit nihil eum agere, nihil moliri, quod eius vigilantiam & in Republica cuſtodienda diligentiam latere poſſet. Itaque cùm alia eius conſilia omnia nota ſibi eſſe, tum etiam multo antè prouidiſſe, & publicè in Senatu prædixiſſe diem & tempus, quo Mallius Satelles eius in Etruria cum improba illa coniuratorum manu in armis futurus eſſet. Sed profectò ſi hæc rectè leguntur, in die prædicenda valdè errauit Cicero, qui C. Mallium nefaria illa arma induiſſe contra Rempub. dixerit ante diem VIII. K. Nouemb. quem ſanè ex Salluſtio conſtat, non niſi ante diem VI. K. Nouembrium arma cepiſſe. Atque adeò ipſa Salluſtij verba in hanc rem apponam, *Poſt paucos dies L. Seruius Senator in Senatu litteras recitauit, quas ſibi Feſſulis allatas dicebat, in quibus ſcriptum erat, C. Mallium arma cepiſſe ante diem* VI. *K. Nouembrium*. Nec verò falſus eſſe in dierum numero Cicero, aut à Salluſtio hac in parte diſcrepare exiſtimandus eſt; ſed quod ex Priſciano obſeruaui, ille ipſe numerus, qui apud Salluſtium exſtat, etiam apud Ciceronem hoc loco reponendus eſt, atque ita hìc legendum, *fore in a. c. d. q. d. futurus eſſet ante diem* VI. *K. Nouemb.* Nam Priſcianus duobus locis apertè Ciceronem primo Inuectiuarum nominans, ita enim veteres Grammatici has orationes vocabant, affert ex eo, *Ante diem ſextum K. Nouembrium*, interpretaturque ante diem ſextum, id eſt, in diem ſextum. Atque hæc apud Priſcianum non per numerorum notas, ſed vti ego poſui, plenè & ordine perſcripta ſunt. Vt mihi quidem cauſſa nulla dubitandi videatur, quin ex hiſtoriæ veritate, & ex Priſciani certa auctoritate locus hic, ita vti dixi, apud Ciceronem ſit emendandus. Quòd autem apud Ciceronem hìc C. Mallium ſcripſi, non quomodo vulgati, C. Manlium putaui me tutò hac in re & ſine reprehenſione librorum veterum conſentientem auctoritatem ſequi poſſe, in quibus conſtanter hoc nomen & apud Salluſtium, & in his ipſis orationibus apud Ciceronem ita perſcriptum exſtat. Ego quidem vſus aliquando ſum antiquiſſimo libro, qui aſſeruatur apud Gemblacenſes, quem certa opinio eſt, & res ipſa docet, ſcriptum eſſe Sigiſberti docti viri manu, qui in eo loco ante ſexcentos pluſminus annos claruit, in quo non aliter hoc nomen ſcriptum deprehendi.

CAPVT IV.

De Propertij loco libro primo coniectura quædam.

MEL & deliciæ meæ Propertius cùm Pontico illis temporibus nobili poëtæ excuſare ſe vellet, quòd ingenium ſtudiumq; omne ad Elegos & amatoria argumenta deijceret, neque ad altiora aſſurgeret, ait tantam eſſe vim & imperium amoris, vt animum ſemel captum nihil altum, nihil excelſum cogitare ſinat. Quinetiam ipſum Ponticum ſi,

Digitized by Google

quod nolit, amor perculerit, mox relicta & contemta illa heroici carminis ſui grandiloquentia, ad ludicra atque amatoria reluctantem & inuitum deſcenſurum. Inter cetera autem ait,

Te quoque ſi certo puer hic concuſſerit arcu
Quod nolim noſtros euiolaſſe deos.
Longè caſtra tibi, longè miſer agmina ſeptem
Flebis in æterno ſurda iacere ſitu.

Quem ſecundum verſum cùm corruptum eſſe conſtet, varij variè conati ſunt emendare. Ego aliquando ſuſpicatus ſum, *eu voluiſſe*, legendum eſſe, ductus in eam ſuſpicionem ſententiæ ipſius veſtigijs. Iuuante autem coniecturam meam, quod poſteà vidi, veteri Beroaldi codice, in quo eſſe, *Euoluiſſe*, teſtatur; non iam ſuſpicatus ſum, ſed veritatem manifeſtam ita viſus ſum videre, quaſi ea quæ oculis cernuntur. Erroris autem occaſionem aliquam fortaſſe dederit illud, *Eu*, quod ego veteres nullo diſcrimine aliquando aſpiraſſe, & non aſpiraſſe, opinor; quamquã video mihi hac in re Grammaticorum quorundam auctoritatẽ opponi poſſe. Hac ipſa occaſione in eodem poëta iſto inferiùs peccatum fuerat,

Euolat è noſtro quoniam de pectore nuſquam.

Quod mendum cùm alios fugiſſet, Muretum, qua eſt ingenij acie, non fugit, eiuſque loco, *Eu*, repoſuit. Legendus igitur verſus iſte meo iudicio hoc modo,

Te quoque ſi certo puer hic concuſſerit arcu,
Quod nolim noſtros eu voluiſſe deos.

Hac ſententia, ſi te quoque, Pontice, aliquando amor iſte noſter perculerit, quod equidem deteſtor, & nolim id deos noſtros permiſiſſe, tu quoque longè relicta illa carminis tui grandiloquentia, ad amatoria iſta & elegos deſcribendos conuerteris. Fortaſſe etiam eodem ſenſu commodè legi poterit,

Quod nolim, noſtros, neu voluiſſe deos.

Deos autem Venerem & Cupidinem intellegit. Hanc coniecturam meam cùm ad L. Carrionem I C. eruditum hominem, & multis officijs mihi coniunctiſſimum retuliſſem, miratus eſt ille & gauiſus vtrique noſtrûm eadem de re idem in mentem veniſſe: nam ſe quoque iam pridem idem de hoc loco in Aduerſaria retuliſſe mihi confirmauit. Cuius doctiſſimi hominis iudicio gaudeo laudari coniecturam meam, & ſimul comprobari lectionis huius veritatem.

CAPVT V.

Indicatus Ciceronis locus in Verrem, quem à Demoſthene mutuatus videtur.

CICERO cùm C. Verrem tam manifeſtis criminibus reum peregiſſet, vt omnis honeſta defenſio patronis eius præciſa eſſet, præter vulgatam illam & improbam defenſionem feciſſe alios: cõtra hoc genus non excuſationis, ſed potiùs confeſſionis, vehementer & acerbè iſta dixit,

Quid

Quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? vtrùm criminì defenſio, an comitatus exilio quæritur? Et poſt pauca: *Vt enim aſſentiar orationi tuæ, defenſionem tamen non probabo. potiùs enim te damnato ceteris anguſtior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te abſoluto, alij, quod audaciſſimè fecerunt, rectè feciſſe exiſtimentur.*

Quæ quamquam more ſuo copioſiùs & vberiùs Cicero dixit; tamen certe omnino eiuſmodi ſunt, vt è Demoſthenis oratione contra Ariſtocratem videantur ea deſumta. In qua Demoſthenes, cùm aduerſarius hoc eodem genere defenſionis vteretur, eadem illa ratione qua Cicero hanc excuſationem arguit & confutauit: Ἔτι τοίνυν ἔμοι γε δοκεῖ, καὶ σφόδρα ἀναιδὴς εἶναι ὁ τοιοῦτος λόγος, ὡς γέγονε καὶ πρότερον τισὶν ἄλλοις τοιαῦτα ψηφίσματα. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτ' ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ' ἀποφεύγειν σοι προσήκει. ἀλλὰ τοὐναντίον πολὺ μᾶλλον ἁλίσκεσθαι διὰ ταῦτα. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων ἑάλω, σὺ τάδ' οὐκ ἂν ἔγραψας. οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Fortaſſe igitur fieri poteſt, vt vtrique idem in mentem venerit; vterque quidem certè idem dixit.

CAPVT VI.

De Terentij loco in Eunucho coniectura quædam.

NVM *ſolus ille dona dat? nuncubi meam*
Benignitatem ſenſiſti in te claudier?

DE hoc loco quis non putauit ſibi aliquid aut ſcribendum aut dicendum? me vnum reliquis loquentibus αἰσχρὸν σιωπᾶν ait ille. Afferamus igitur & nos aliquid non omnino certum, ſed mehercule tam veriſimile tamen quàm illud Mureti, *Caluier*, aut aliorum, *Claudier*. Priſcianus accuratè notat, veteres Claudo & Claudeo pro Claudico vſurpaſſe. Quid igitur ſi, Claudo, antiquum iſtud verbum ea ſignificatione in Terentio reponamus? & à vulgata librorum omnium auctoritate minimùm diſcedentes legamus?

— nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudere?

Claudere, claudicare, deficere interpretor, quomodo planè in eamdem ſententiam Cæcilius in Epiclero ſcripſit illud,

An vbi vos ſitis, ibi conſilium claudeat?

Conſilium claudêre pro deficere, ita dixit, vt fortaſſe Terentius Benignitatem claudere. Sicut autem Cæcilius minùs idoneus auctor eſt, notat idem Priſcianus, C. Salluſtium etiam in hiſtorijs hoc verbo ita eſſe vſum; & Salluſtij quidem exemplum ipſe affert, *Cõiuratione claudit.* Obſeruaui autem & ego apud Salluſtium in oratione Marci tribuni pl. hoc verbum eo modo quo Priſcianus notat, vſurpari: *Itaque verborum ſatis dictum eſt. neque enim ignorantia res claudit, ſed occupauit neſcio quæ vos torpedo.* Fieri igitur poteſt, vt hoc tam probo & antiquo verbo Terẽtius hoc loco vſus ſit, eiuſq; rei ignoratio verſus hos hactenus deprauarit. Sed hanc coniecturam meã vt non reijcio, ita non antè probabo, quàm eam libri alicuius veteris auctoritate confirmari videro, quod ſane nõ omnino deſpero.

CAPVT

CAPVT VII.

In Ciceronis Oratore ad Brutum locus auxilio veteris libri reſtitutus.

CICERONEM ego in his ſcriptis meis, admiratione quadam diuini illius ingenij cõmotus, ſæpiùs fortaſſe laudo quàm aut res poſtulet, aut apud eruditos neceſſe ſit. ſed hoc quidem loco meo iure quodámodo facere mihi videor, ſi eum librum cum laude & honore commemorem qui & vnus inter omneis excellet maximè & quem Cicero ipſe vbique laudandum & iudicij ſui teſtimonio comprobandum putauit. Librum autem illum optimum intellego, qui Orator ad M Brutum inſcribitur, in quo de perfecti illius & veri oratoris officio, quem numquam viderat Antonius, ſummus ipſe & perfectus Orator diſſeruit. De cuius libri elegantia ita iudicare ſoleo, vt artifex ille Phidias in clypeum Mineruæ ita Ciceronem noſtrum quidquid haberet artis, ingenij eloquentiæ, iudicij, in vnum hunc librum contuliſſe. Ac vt inter orationes eius Miloniana illa nihil melius eſſe poſſit aut diuinius, ſic inter libros & ſcripta nihil hoc vno, meo iudicio, cogitari poteſt accuratius aut perfectius. Quamquam quid meum iudicium dico? cùm videã Ciceronem ipſum tam præclarè & magnificè de hoc libro ſenſiſſe, vt alibi teſtatũ reliquerit, non recuſare ſe quo minus quantum de huius libri laude, tantundem de iudicij & ingenij ſui fama detrahatur. Equidem, quod ad me attinet, libenter profiteor cùm in Ciceronis ſcriptis omnibus, neſcio quàm vtiliter, ſedulò quidẽ certè adhuc verſer, nullum mihi tamen ſcriptum eius plus vel admirationis attuliſſe, vel voluptatis, addam etiam vtilitatis. Et fieri poteſt, vt hac in re affectus meus me fallat, nec tamen aliud aliquod ſcriptũ Ciceronis eſſe exiſtimo, quod æquè vel ad iudicium, vel ad ſcribendi rationem conformandã poſſit conducere. illud quidem expertus habeo affirmare, ad compoſitionis ornatum, ad verba aptè connectenda, & ad efficiendũ illum orationis quaſi orbem, nihil hoc vno libro aptius eſſe & accommodatius. Quamobrem gratularer ego mihi, vt veniam ad id quod eſt huius inſtituti, ſi huic tam eleganti & erudito libro, & quem ego hactenus habui in deliciis, induſtria mea aliquid vel opis vel lucis afferre poſſem. quod ſanè conabor, & de loco quodam non opinionem meam, ſed veteris cuiuſdam libri, quo vſus ſum, auctoritatem & lectionem proponam, quam ego non dubito quin vos præ vulgata illa valdè ſitis approbaturi. Vulgati ſic,

Facilè igitur hic noſter, quoniam loci certi traduntur, percurret omnes, vtetur aptis generatim, diſcet ex quo emanant etiã qui appellãtur cõmunes loci.

Qui locus & à lectione, & à diſtinctione hactenus malè habuit, & nunc à me auxilio eius libri, quem dixi, reſtituetur, in quo germana hæc & vera, vt opinor, Ciceronis lectio perſpicuè exſtat, *Facilè i. h. n. q. l. c. t. percurret omnis, vtetur aptis; generatim dicet; ex quo emanant etiam q. a. c. loci*. Qua lectione quid poteſt melius eſſe aut certius? Orator, inquit, percurret omneis locos, è quibus argumenta duci poſſint, nec

tamen

Digitized by Google

tamen ſine delectu vtetur omnibus, ſed dumtaxat accommodatis ad cauſſam & aptis: generatim etiam aliquando & vniuersè de re dicet, & à proprijs perſonis ac temporibus ad vniuerſi generis tractationem orationem auocabit, ex quo fonte emanant & oriuntur communes illi qui appellantur loci. Sententia quidem ita non modò perſpicua, ſed etiam bona, vt nihil neceſſe ſit, optimi libri auctoritatem pluribus verbis aut rationibus à me confirmari. Illud tantùm teſtificor, ſicui fides mea dubia eſt, librum hunc, cuius teſtimonio in hanc rem vſus ſum, hodieque aſſeruari in publica bibliotheca gymnaſij Louanienſis, cuius ſępiùs inſpiciundi mihi copia à præfecto humaniter facta eſt.

CAPVT VIII.

Propertij carmen quoddam reſtitutum.

VBI ſunt ij quibus hic totus corrigendi labor noſter nugæ & ineptię videantur? negentq; in veterũ ſcriptis tanti intereſſe, hanc an illam lectionem ſeruemus? Quid? an non vnius dictionis, dictionis? imò ſyllabæ, imò litteræ deprauatio integram ſæpè ſententiam vel obſcuram reddit, vel ineptam? negent ſi poſſunt, niſi fortè ne id quidẽ intereſt vt optimos auctores intellegamus. Non longè abiero, vocabo eos ad Propertium. Agite, verſus iſtos quis vel ſine riſu, vel ſine ſtomacho legerit?

Quantum ego ſum Auſonijs crimen factura puellis,
Improba virgineo lecta miniſtra foco.
Pallados exſtinctos ſiquis mirabitur ignes,
Ignoſcat, lacrumis ſpargitur ara meis.

Quis eſt qui horum verſuum ita vti leguntur, ſententiam intellegere ſe profiteri audeat? aut quid eſt quòd Propertius hoc loco Palladis ignes exſtinctos dicit? De Veſtæ ſanè ignibus Propertium intellegendum eſſe, ex antecedentibus facilè video. Sed, obſecro, quid Palladi cũ Veſta? quis Gręcorum vmquam vel Latinorum, cùm Veſtam ſignificare vellet, Pallada nominauit? aut quis de Palladis ignibus vel fando audiuit? Nam quod quidam, quibus quoduis flagitium in interpretando ſuſcipere optatius eſt, quàm à vulgata corruptaq; lectione recedere, acutè comminiſcuntur, Propertium hîc, ſi dijs placet, ex ſapientium opinione Palladem pro Veſta dixiſſe, qui deorum omnium diuerſa nomina communia eſſe inter ſe volunt, & ad vnum eumdemq; deum referri, & Veſtam, Pallada, Dianam, Iunonem, nomina eſſe plura, rem vnam & eamdẽ: eos ego valdè miror ſibijpſis interpretationem tam ineptam probare vllo modo potuiſſe. Quis enim vmquam poëtę conceſſerit, vt Venerem ſi quando nominaturus ſit, Dianam pro ea dicat, quoniam ſcilicet ex ſapientium ſententia dij idem ſint? Quamquam non defuit etiam alius, qui de Palladio Troiano, quod in Veſtæ templo ſeruaretur, neſcio quas meras nugas & ineptias ſcripſerit, quas pudet & tædet me pluribus commemorare. Videte autem quàm parua res & quàm minutus error ſit, qui fruſtrà eruditos etiam homines hoc loco explicando exercuit. Nam pro eo quod,

Pallados, libris omnibus legitur, mihi dubium non eſt, quin *Pallidus*, pro eo reponendum ſit, Propertiuſque ita ſcripſerit,

Pallidus extinctos ſi quis mirabitur igneis.

Vt Tarpeia dicat, hanc enim loquentem Propertius fecit, ſiquis pallidus & perculſus ſacroſanctum Veſtæ ignem extinctum aſpiciet, is ignoſcat mihi cùm eum non cuſtodiæ neglegentia, ſed fletu aſſiduo & lachrimarum flumine pænè obruerim. Plana & recta ſententia, & in qua comprobanda non neceſſe habeo longiorem orationem expromere, quam videam cuilibet paullum modò humaniori, etiam me tacito, ſtatim ſua ſponte iri probatum.

CAPVT IX.

M. Varronis Satyræ cuiuſdam titulus explicatus, & locus emendatus.

DELECTATVS eſt ferè M. Varro in Satyrarum inſcriptionibus acuta aliqua & neſcio vnde ex abdito eruta ſententia, quæ quamquam pleræque temporibus illis notæ & in vulgi ore fortaſſe fuerint, nobis tamen certè ita obſcuræ ſunt, vt in ijs interpretandis viri ſæpè eruditi neque initium neque exitum ſatis diſpexerint. Quod ſiue lectionis frequenti deprauatione fieri putandum eſt, ſiue etiam ingenij noſtri culpa accidat, vt nobis obſcuriora videantur, quæ eruditis illis temporibus vel vulgo erant notiſſima, non facilè dixerim: illud quidem teſtor, non exiſtimare me, rem vllam in litteris noſtris maioris aut ingenij eſſe aut iudicij, quàm de Varronis librorum titulis ſententiam ſuam interponere. Quod etſi ego mihi non tribuo, neque iudicio meo tantum arrogo, vt id me commodè putem poſſe facere; obſcurioris tamen cuiuſdam inſcriptionis ſententiam diu à me quæſitam, & aliquando, ni fallor, inuentam proponam hoc loco, de qua viri eruditi iudicabunt, ſatiſne commodè eam ſim interpretatus. Titulum Satyræ cuidam Varro fecit, *Pranſus paratus*, ex qua duo modò loca à Grammaticis citantur. Quem prouerbij loco vſurpatum fuiſſe prima fronte quilibet videat, in quam verò ſententiam non quilibet, ac fortaſſe ne ego quidem, iudicium tamen meum proponam. Exiſtimo igitur, veteres, cùm aliquem paratum ab omni parte & ad rem aliquam planè inſtructum ac intentum ſignificare vellent, eum Pranſum paratum vulgata quadam loquendi forma ſolitos eſſe dicere, eiuſque prouerbij tralationem à militibus ſumpſiſſe, qui pranſi & curatis corporibus expediti ac parati ducebantur ad pugnam. Cuius rei teſtem videor habere idoneum M. Catonem Originum libro v. *Exercitum ſuum pranſum paratum, cohortatum eduxit foras atque inſtruxit.* qui locus primus, fateor, lucem mihi prætulit ad illum Varronis titulum explicandum, in quo tamen, id vt peruiam moneam, legendum videtur, *cohortatim*, non *cohortatum*, id eſt, per cohortes. Varro etiam ipſe in alia quadam Satyra apertè huius prouerbij hanc ſententiam indicat, *Quare, ô Marce, pranſum ac paratum eſſe hominem oportet*, id eſt, paratum ad omnem caſum & ſemper inſtructum eſſe hominem oportet. Ita enim lego

apud

apud Nonium; vulgati corruptè referunt, *Quare, ô Marce, pranſum ac paratum eſſet, hoc minimè oportet.* Eſt autem poſterior locus hic Varronis è flexibulis? flexabulis? an flexitabulis? dicam neſcio. nam mihi quidem, ingenuè fateor, hîc tenebræ ſunt. Video quid noſtrates quidam docti viri ſcripſerint, quæ neque referenda mihi ſunt, quia non probo, neque refellenda, quòd ipſe magis idoneum aliquid afferre non poſſim. Vellem tam prompta & facilis veri inuentio eſſet, quàm falſi confutatio.

CAPVT X.

Ciceronis locus in Hortenſio, qui videatur è Platone expreſſus.

EDIDIT Cicero dialogum quemdam, quem Hortenſium inſcripſit, in quo cùm philoſophiam Hortenſius, homo remotus ab eo ſtudio, & in forenſi ſemper ſtrepitu verſatus, accuſaſſet, ipſe contra eum dicens, philoſophiæ ſtudium ſummis & veriſſimis laudibus ornauit. Sed eius tam vtilis & elegantis libri fragmenta dumtaxat quędam ad ætatem noſtram peruenerunt, reliquis vel temporum iniuria, vel ipſa rerum confectrice vetuſtate cònſumptis. Inter cetera autem fragmentum quoddam exſtat, in quo egregia & valdè apta ſimilitudine Cicero oſtendit, non poſſe animum facilè ad illum ſummum & perfectum ſapientiæ gradum peruenire, niſi priùs eloquentiæ ſtudijs alijsque humanioribus litteris quaſi præparatum atque imbutum. Verba eius ſunt,

Vt ij qui combibi purpuram volunt, ſufficiunt priùs lanam medicamentis quibuſdam; ſic litteris talibusq́ doctrinis antè excoli animos, & ad ſapientiam concipiendam imbui, & præparari decet.

Quam tam egregiam comparationem videri poteſt Cicero ab illo ſummo dicendi & intellegendi magiſtro Platone accepiſſe, qui hac eadem ſimilitudine Dialogo quarto De Iuſto vſus eſt, Οὐκοῦν οἶσθα, ἦν δ' ἐγὼ ὅτι οἱ βαφεῖς ἐπειδὰν βουληθῶσι βάψαι ἔρια, ὥστ' εἶναι ἁλουργὰ, πρῶτον μὲν ἐκλέγονται ἐκ τοσούτων χρωμάτων, μίαν φύσιν τὴν λευκῶν: ἔπειτα προπαρασκευάζουσιν οὐκ ὀλίγῃ παρασκευῇ θεραπεύσαντες, ὅπως δέξεται ὅτι μάλιστα τὸ ἄνθος, καὶ οὕτω δὴ βάπτουσι.

CAPVT XI.

M. Ciceronis locus libro ſecundo De Legibus emendatus.

M. CICERO cùm de origine legum & legiſlatoribus primis accuratè quæreret, Q. Fratrem libro ſecundo ita loquentem fecit.

Quid? quòd iſtum Zaleucum negat vllum fuiſſe Timæus? M. At Theophraſtus auctor haut deterior mea quidem ſententia: meliorem multi nominant. Commemorant verò ciues ipſius, clientes noſtri Locri.

Qui locus mihi cùm nec ſatis integer nec emendatus videatur, experiar, ecquid ei opera mea ſubueniri poſſit. Legendum igitur atque interpungendum locum hunc ita exiſtimo, *Quid? q. i. Z. n. v. fuiſſe Timæus? M. At*

Theophraſtus auctor haud deterior, mea quidem ſententia melior, eum multis nominat. Commemorant v. c. i. c. n. Locri. Vt Cicero id dicat, neget ſanè Timæus vir magnus Zaleucum vllum fuiſſe; at Theophraſtus tamen omnium ſententia auctor haud inferior, vt ego autem iudico, etiam ſuperior, ſępè & in multis locis huius Zaleuci commeminit. Atque ita ſententia commoda ſanè effici videtur. Ne quid tamen diſſimulem, locus hic ſuſpicionem mihi facit, non eſſe eum omnino plenum & integrum.

CAPVT XII.

C. Lucilij loci duo apud Nonium emendati, Tibullus item & Propertius correcti.

C. LVCILII elegantis & vrbani poëtæ ſcripta omnia vel hominum iniuria abſtulit, vel, vt multa alia, vetuſtas nobis inuidit. Pauca quædam modò veterum Grammaticorum beneficio ad nos deuenerunt, eáque ipſa plerumq; vel fracta & mutila, vel ita corrupta, vt magni iudicij ſit, in ijs carminis aut ſententię rationem aliquam inuenire. Vt autem Nonius Marcellus in veteribus huius poëtæ teſtimonijs frequentiſſimè vſus eſt, ita etiam deprauationis huius quamplurima apud eum reperiuntur exempla. Ego duo quædam è multis iam ſeligam, rem gratam, opinor, facturus ijs qui vnà cum antiquitatis ſtudio antiquorum etiam ſcriptorum memoriam ſtudiosè & libenter retinent. In vulgatis igitur Nonij, atque ijs etiam quibus emendandis viri quidam eruditi præfuerunt, Lucilij verſus hi ſic leguntur,

Aut cùm iter eſt aliquò, & cauſam commentaui,
Vt apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

In quibus cùm manifeſta deprauatio ſit, videntur mihi hoc modo commodè poſſe reſtitui,

Vt cùm iter eſt aliquò, cauſſam & commenta viaï,
Aut apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

Loquitur autem Lucilius, vt apparet, de muliercularum impoſturis & calliditate, quæ ſi quò iturę ſint, quod viros latere velint, cauſſas ſtatim & excuſationes in promptu comminiſcuntur, ire ſe ad aurificem, ad matrem, aut ad amicam; reuerà autem ad amicum. Alter locus eiuſdem poëtę apud eumdem Grammaticum exſtat, qui ipſe, quia de mulieribus quiddam agit, cum hoc mihi videtur coniungendus:

Quòd ſi nulla poteſt mulier tam corpore duro
Eſſe, tamen tenero moueat ſuccuſſa lacerto;
Et manus vberior lactanti in ſumine ſidat.

Quo loco ſi legas, — *tenerom moueat ſuccuſſa lacertom,*
Et manus interior lactanti in ſumine ſidat.

aperta quidem & bona ſententia erit. Præſcribere autem mulierculis videtur, vt ſiquæ imbecilliore corpore ſunt ad concuſſationem illam & dolorem lactentium puerorum fortiter tolerandum, vt humeros ac lacertos modicè moueant ac ſuccutiant, manuque ſiniſtra, ita enim interiorem

Digitized by Google

riorem manum interpretor, vber paulliſper tractent & comprimant. Niſi fortaſſe cui pro eo *Vberior*, non, *Interior*, ſed *Vlterior* commodiùs legi poſſe videatur, quod ipſum non reiicio. Ratio autem erroris ex eo nata eſt, quòd vetuſtiores, quæ nos, Seruum, Virum, atque alia eius generis ſcribimus; illi Seruom, Virom ſcribebant. Quod & Grammatici antiqui, & monumenta etiam hodie teſtantur,

Sonom marcitem corde dilexit ſouo.

In vetuſto Epigrammate exſtat,

Opto te ſaluom.

In libello Velij Fidi. quæ res ignota etiam Tibullo noſtro vitium attulit, apud quem verſus hi conſtanter ab omnibus ſic leguntur,

Ante meum veniat longos incomta capillos,
Et fleat ante meum mæſta Neæra rogum.
Sed veniat caræ matris comitata dolore,
Mæreat hæc genero, mæreat illa viro.

Quis autem in Latina lingua ita hoſpes eſt? aut quis aliquem Romani ſermonis ſenſum habeat, qui nō ſtatim videat orationis illius barbariem & ſordes? Mærere alicui, ſeu Mærere genero & viro, pro, lugere generum aut virum. Haut timidè quidem igitur hoc loco lego,

Mæreat hæc generom, mæreat illa virom.

Quod qui aptum & commodum eſſe non ſentit, quartum is aut milleſimum potiùs nihil ſapere exiſtimandus eſt. Eodem modo etiam apud amores & delicias meas Propertium, hos verſus emendandos exiſtimo:

Cur ventos non ipſe rogis ingrate petiſti?
Cur nardo flammæ non oluere meæ?

Olere nardum aut vnguenta cùm meliùs & Latiniùs dicamus, quàm olere vnguento, ne hîc quidem verebor legere,

Cur nardom flammæ non oluere meæ?

Quomodo etiam libenter apud eumdem legerim,

Hoc mihi perpetuum ius eſt, quòd ſolus amator
Nec citò deſiſto, nec temerè incipio.

Vbi vulgati, *Hoc mihi perpetuò ius eſt.* Perpetuum enim ius Propertius dixiſſe videtur, alludens ad prætorum perpetuum ius & edicta, quæ tolli aut conuelli per alium prętorē non licebat, itaque Propertius ait hoc ſibi tamquam prætori perpetuum ius eſſe, quòd ſolus nec facilè amori ſe implicaret, & ſemel irretitus conſtanter in ſuſcepto amore perſeueraret.

CAPVT XIII.

Quid ſit apud Ciceronem libro primo in Verrem, digitum tollere.

ISTE *verò non procraſtinat, locare incipit, non proſcripta atque edicta die, alieniſſimo tempore, ludis ipſis Romanis, foro ornato. itaque renunciat Habonius illam deciſionem tutoribus. accurrunt tamen ad tempus tutores, digitum tollit Iunius patruus; iſti color immutatus eſt. vultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret, cœpit cogitare, Si res abiret ab eo mancipe,* &c.

Digitized by Google

FVI aliquando in ea ſententia, vt exiſtimarem, in his Ciceronis verbis, Digitum tollere, ſignum eſſe negantis, & non aſſentientis ei conditioni quæ proponeretur, vt contrà manus tollere Latinis, & χεῖρας ἀνατεῖναι Græcis aſſenſionis & admirationis ſignum eſſet. Itaq; locum hunc ita intellegebam, quaſi Iunius patruus digitum tollens oſtendere vellet, ſe non aſſentiri ei locationi Verris, eamque rem ſe impediturum. Nunc autem cùm locum attentiùs conſideraui, in alia omnia eo; & exiſtimo, Digitum tollere, hoc loco ſignum eſſe aſſentientis & acceptantis eam locationem quæ proponeretur. Quam rem vt clariùs explicem, pauca mihi quæ antiqui moris ſunt, altiùs repetere neceſſe eſt. Solent veteres tẽpla deûm, vias vrbis, vectigalia, certo pretio propoſito, cuilibet de populo, qui modò antè prædibus & prædijs cauiſſet, publicè elocare. idque, vt ex Ciceronis libris De Legibus iudicare eſt, per Cenſores fiebat, qui deinde præfinito tempore locationis exacto, diligenter perſpicere ſolent & rationem exigere, an vel templa ſarta tecta eſſent, vel viæ, ita vti conuenerat, munitæ; quam etiam curam, ijs impeditis, vel non electis, Conſules aut Prætores habuiſſe videntur. Qui igitur, vt ad rẽm veniam, auctorem ſe locationis eſſe profiteretur, & hanc vel illam ædem tuendam ſuſcipere vellet, digitum tollebat, eaque manus ſignificatione conducere ſe & redimere id opus oſtendebat. Ex quo etiam conductores eiuſmodi aliquando Redemtores à redimendo, aliquando Mancipes dicuntur, quia, vt Feſtus interpretatur, mauu ſignificabant ſe auctores emtionis. Quod autem ille obſcuriùs manu dicit eos ſignificaſſe, id ex hoc Ciceronis loco apertum eſt, eos digiti ſublatione oſtendiſſe. Itaque ſententia Ciceronis eſt, Cùm Verres locare incœpiſſet ædem Caſtoris, quã dicebat Iunium pupillum non ſartam tectam tradidiſſe, accurriſſe ſtatim Iunium patruum, digitum ſuſtuliſſe, & ſe auctorem eius locationis eſſe profeſſum; ſi qua tamen in re aliquid à pupilli patre prætermiſſum, aut non ex conuentione rectè traditum eſſet. Ea autem re perturbatum Verrem, qui, ſi res abijſſet ab eo mancipe quem ipſe apponi curaſſet, prędam quam ſpe iam & cogitatione deuorarat, amiſiſſet, nimis improbe & impudenter vetuiſſe ait, ne liceret pupillo, ſeu eius tutoribus opus redimere. Quod autem, vt id corollarij vice addam, hoc loco legitur, *non proſcripta atque edicta die*, D. Lambinus eo, *prodicta*, fecit; mihi autem, *edita*, legendum videtur. Edere autem diem eſt publicè proſcribere & indicare diem, quomodo, vt opinor, I.C. noſtri aliquoties locuti ſunt.

CAPVT XIV.

M. Catonis libri cuiuſdam titulus reſtitutus.

M. CATONIS libri cuiuſdam De Falſis pugnis commemoratio fit apud vetuſtiores Grammaticos. Cuius inſcriptio tamen ſatiſne recta & integra ſit, ſoleo nonnumquam addubitare. Nam cùm eo libro, quod ex fragmentis perſpicuum eſt, non aliud quàm de magiſtratuum & prætorum iniquo imperio & dominatione in prouincijs, tyrannide in ſocios, denique de pœnis, multis, plagis falsò & præter æquum prouincialibus

cialibus

Digitized by Google

cialibus irrogatis, apud populum conqueſtus ſit: videtur mihi quidem inſcriptio illa, De Falſis pugnis, non ſatis huic materiæ & argumento conuenire, potiuſque ex ea leui mutatione, De Falſis pœnis faciendum. qui titulus cum argumento libri ita cõuenit, vt ego quidem exiſtimem, germanam eam & veram eſſe huius Orationis inſcriptionem. Affert autem Agellius ex hoc ſeu libro, ſeu, quod verius eſt, Oratione, illuſtrem quemdam locum, quem ego operæpretium duxi totum aſſcribere: *Dixit à decemuiris parum ſibi bene cibaria curata eſſe, iuſſit veſtimenta detrahi atq; agro cedi. Decemuiros Brutiani verberauere, videre multi mortales. quis hãc contumeliam? quis hoc imperium? quis hanc ſeruitutem ferre poteſt? Nemo hoc rex auſus eſt facere. Eáne fieri bonis, bono genere natis, boni conſulitis? Vbi ſocietas? vbi fides maiorum? Inſignitas iniurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas per dedecus atque maximam contumeliam, inſpectantibus popularibus ſuis, atque multis mortalibus te facere auſum eſſe? Sed quantum luctum, quantumq; gemitum, quid lacrumarum, quantumq; fletum factum audiui? Serui iniurias nimis ægrè ferunt: quid illos bono genere natos opinamini animi habuiſſe, atque habituros dum viuent?* Hæc Cato vt in re graui, acri & contenta oratione narrauit, in qua vt ſummam illam & conſummatam eloquentiam fortaſſe deſideres, ita certè perfectæ illius & veræ eloquentiæ tamen lineaméta quædam in ea inuenias. Quod autem Cato dixit, *Sed quantum luctum, quantumq; gemitum? quid lacrumarum, quantumq; fletum factum audiui?* Imitatus id Cicero in Verrem de Filodami ſupplicio videri poteſt, qui in ea re deploranda quattuor etiam illa Catonis verba vſurpauit, *Quid lacrumarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum & gemitum Lamſacenorum?*

CAPVT XV.

De Ciceronis locis duobus in Epiſtolis ad Atticum coniectura.

CICERO libro VII. ad Atticum,

Sed ſtomachari deſinamus, tempori pareamus, cum Cneio in Hiſpaniam eamus. Hæc opto in malis, quoniam illius alterum conſulatum à rep. ne data quidem occaſione repulimus.

Loco huic ſi vitium ineſſe dicam, temerè fortaſſis faciam, præſertim cùm eruditiſſimi viri, qui in epiſtolas has ſcripſerunt, de loci huius integritate ne dubitauerint quidem. Et ſanè ſententia, vt vulgò legitur, non incommodiſſima eſt; ego tamen pro illo, *Hæc opto in malis*, non paullò malim legi, *Hæc optima in malis.* quod quaſi prouerbij quemdam locum habet, & quod ad ſententiam ac ſermonis elegantiam ſanè commodius eſt. Ibo, inquit Cicero, cum Pompeio in Hiſpanias, nõ quia id aut tutiſſimum, aut honeſtiſſimum omnino ſit, ſed è duobus malis, in quorum alterum neceſſe habemus incurrere, eligamus ſanè optima. Sed hæc correctio mea ſatis fortaſſe audax videri poſſit; illa tamen quam nunc proponam, etiam audacior. Cicero eodem libro.

Ita

Digitized by Google

Ita tempus ferebat. ſiquidem & iam vos duo taleis ad quintum miliarium. Hæc à Cicerone dicuntur excuſante ſe apud Atticum de litteris quibuſdam ad Cæſarem miſſis, quas inimici eius vt nimis humiliter & abiectè ſcriptas criminabantur. Quod quidem Cicero ita hic excuſat, vt neget potentię & dominationi Cęſaris per adulationem aliquid à ſe datum, ſed neceſſitati temporum illorum ſe paruiſſe, quibus ſapientiſſimus quiſque ſemper inſeruiendum & obtemperandum putaſſet. Quinetiam ipſum Atticum vnà cum Sex. Peduceo, prçter dignitatem, temporum videlicet cauſſa, Cæſari ad quintum miliarium obuiàm prodijſſe. Hæc quidem Ciceronis ſententia eſt: ſed hoc loco, *Vos duo taleis*, quid illud, *taleis*, faciat, non facilè video, neque ſimile aliquod loquendi genus legere memini. Quid igitur ſi loco eius, *Taleis*, vnius litteræ mutatione *Kaleis*, reponamus? quod quidem mirè hic conuenit, vt dicat, Atticum Cæſari ad quintum miliarium Kaleis vſque obuiam iuiſſe. Kales autem ſeu Cales municipium Italiæ eſt, cuius Cicero in his ipſis Epiſtolis aliquoties meminit. Hanc coniecturam meam cùm ad P. Wauerium præſtanti eruditione & moribus virum, & mihi cùm multis officijs, tum ſanguinis etiam & cognationis neceſſitudine coniunctiſſimum retuliſſem, intellexi ei vehementèr probari. Cuius iudicio fretus, auſus ſum eam his ſcriptis traditam, veſtris eruditorumque ſententijs ſubijcere.

CAPVT XVI.

Quam cauſſam damnationis Cicero in P. Rutilij iudicio dixerit, eamdem etiam Demoſthenem in Euaonis condemnatione poſuiſſe.

CICERO ſæpiùs indignitatem & labem turpiſſimi illius iudicij conqueritur, quo vir optimus & innocentiſſimus P. Rutilius ciuitate & fortunis omnibus per ſcelus & iniuriam eſt expulſus. Eius autem damnationis cauſſam libris de Oratore hanc attulit, quòd homo ſapiens & philoſophus, vt olim ille Socrates, cauſſam ſuam apud iudices copioſiùs & ornatiùs defendi noluerit, ſed innocentiam ſuam nuda modò & ſimplici oratione probari:

> *Nunc*, inquit, *talis vir amiſſus eſt, dum cauſſa ita dicitur, vt ſi in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur. Nemo ingemuit, nemo inclamauit patronorum, nihil cuiquam doluit, nemo eſt queſtus, nemo remp. implorauit, nemo ſupplicauit.*

Demoſthenes etiam contra Midiam, Euæonem quemdam, virum ſuis probatum, in cauſſa quadam non difficillima iccirco damnatũ ait, quòd in iudicio illo neque fleuiſſet, neque iudicem vllum deprecatus eſſet, neque aliud aliquid ad commouendam miſericordiam humiliter feciſſet. Verba Demoſthenis ſunt, Ἀκούω γὰρ αὐτὸν ἔγωγε μιᾷ μόνον ἁλῶναι ψήφῳ. καὶ ταῦτα οὔτε κλαύσαντα οὔτε δεηθέντα τῶν δικαστῶν οὐδενός, οὔτε φιλάνθρωπον οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα, οὐδ᾽ ὁτιοῦν πρὸς τοὺς δικαστὰς ποιήσαντα.

CAPVT

CAPVT XVII.

Ciceronem à Cornelio Tacito leuiter & ieiunè videri reprehenſum.

IN iocis & facetijs Cicero ſemper deus eſt, neque vlla ferè tam ſeuera aut grauis cauſſa eſt, in qua non ille iocorum opportunitate iudices & populum ad riſus ac hilaritatem traduxerit. Sed præcipuè cùm in C. Verrem diceret, in hoc genere dominata eſt eius oratio. In qua cauſſa multa facetè & venuſtè cùm in Verrem ipſum, tum in patronum eius Hortenſium Cicero dixit, atque inter alia in Verris etiam nomen ipſum facetè & acutè illuſit, veluti libro primo Accuſationis De prætura vrbana,

> *Quorum alij, vt audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius tam nequam eſſe Verrinum: alij etiam frigidiores erant; ſed quia ſtomachabantur, ridiculi videbantur eſſe, cùm Sacerdotem exſecrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet.*

Cuius vtriuſque ioci ratio hæc eſt: verrem, porcum exſectis genitalibus membris Latini dicimus. id autem, eius quem Cicero accuſabat, nomen gentilitium erat. itaque cùm præturam Verris vrbanam & iuriſdictionem eius variè reprehenderet, ait, tam notam & apertam fuiſſe iſtius in iure dicundo libidinem & nundinationem, vt ne populus quidem iocis & dictis in eum abſtinuerit; ſed alios dixiſſe, minimè eſſe mirandum Ius Verrinum eſſe tam nequam; alios Sacerdotem reprehendiſſe, qui Verrem tam nequam reliquiſſet. Prioris ioci ratio in ambiguitate verbi eſt. Ius enim Verrinum aut iuriſdictionem Verris ſignificare poteſt, aut ius verrinæ carnis, quod inſipidum & inſuaue eſt. Poſterioris ioci hæc ratio eſt: C. Sacerdos ante Verrem prætor vrbanus fuerat; ei cùm Verres ſuccederet, ridiculi quidam homines Sacerdoti iraſci ſe dicebant, qui Verrem tam improbum reliquiſſet. Sacerdotum enim erat hoſtias immolare: verre autem porco ſolent veteres rem diuinam facere cùm alijs quibuſdam dijs, tum etiam Marti. Vetus quidam poëta,

> *Mars voueo ſi vmquam redierit facturum bidente verre.*

Ergo iſti non tam faceti quàm ridiculi homines Sacerdotem exſecrabantur, quòd hunc Verrem non immolaſſet, eumque tam improbum ſucceſſorem reliquiſſet. Ioci hi ſi veritas dicenda eſt, ſatis leues & frigidi ſunt, fateor: ſed tamen cur in his Cornelius Tacitus, Annalium ſcriptor eruditus & elegans, Ciceronem tam ſeuerè reprehenderit, cauſſam inuenire nondum potui. Is enim in eo libro, in quo ſui temporis oratores cum veterum eloquentia nimis audacter contendere auſus eſt, cùm alia quædam in Cicerone obſcurè reprehendit, tum de his iocis ſententiam ſuam malignè ſanè interponit,

> *Nolo*, inquit, *irrideri rotam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoque verbo pro ſententia poſitum, Eſſe videatur. Nam & hæc inuitus retuli, & plura omiſi.*

Audio Cenſoris verba. Non placet tibi, Tacite, vituperari ius Verrinum. num igitur Cicero vituperat? populum, non Ciceronem accuſa, qui

 huius

huius ſiue facetiæ, ſiue, vt tibi videtur, ineptiæ auctor fuit & inuentor. Itaque ſtatim poſt recitatos iocos iſtos Cicero, ſentiens non ſatis dignos eos eſſe acumine & elegantia ingenij ſui, deteſtatur & deprecatur opinionem illam, ne quis eorum, qui adeſſent, exiſtimaret ea à ſe pro tempore conficta, ſed populi & vulgi ſermone iamdudum iactata: *Quæ ego,* inquit, *non commemorarem, neque enim perfacetè dicta, neque porrò hac ſeueritate digna ſunt; niſi vos illud vellem recordari, iſtius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi, & communibus prouerbijs eſſe verſatam*. Itaque vide quantum ego à te, Tacite, diſſentiam. Tibi aut ineptum aut præter dignitatem oratoris videtur, eiuſmodi tam leues iocos commemorare: mihi in hac cauſſa nihil videtur à Cicerone accommodatius, aut pro re dici potuiſſe aptius. Nam cùm de iuriſdictione ageret, hoc eſt, ea de re, quæ non argumentis, ſed populi teſtimonio & vulgi ſermone poſſet maximè comprobari: nihil potuit aptius aut veriſimilius afferri, diſplicuiſſe populo Romano totam iſtius præturam, quàm quòd certi quidam homines de plebe, vulgò ne iocis quidem & dictis in eum abſtinuiſſent, quibus improbitatem eius, & in iure dicundo leuitatem coarguerent. Quod autem Tacitus ait, *Nolo irrideri rotam fortunæ*. quod ipſum non obſcurè in Ciceronem dicitur. rotam fortunæ vbi Cicero irriſerit, non alium equidem locum inuenio, quàm illum in L. Piſonem: *Cùm collegæ tui domus cantu & cymbalis perſonaret, cùmque ipſe nudus in conuiuio ſaltaret, in quo ne tum quidem, cùm illum ſuum ſaltatorium verſaret orbem, rotam fortunæ pertimeſcebat*. Quem elegantiſſimum iocum ſi reprehendendum Tacitus reuerà putauit, valdè requiro iudicium eius: ſin non putauit, ſed cùm aliud non haberet quod reprehenderet, vt tamen inſtitutæ cauſſæ ſuæ ſeruiret, hoc maluit quàm nihil reprehendere, deſidero hominis eruditi in alienis ſcriptis candorem & ſimplicitatem. Quid enim in hoc loco eſt, quod aut vulgare videri poſſit, aut ſordidum, aut ineptum? quid non acutè & venuſte dictum? Apage igitur, Corneli, cum iſtis ineptijs, apage. Non eſt ea Ciceronis fama & gloria, quæ tam leuibus & ieiunis calumnijs frangi aut debilitari poſſit; & quod bona pace tua dixerim, ne tu quidem is, qui de Ciceronis admirabili & perfecta in omnem partem eloquentia, temerè iudicium & ſententiam feras.

CAPVT XVIII.

Propertij Elegiam quamdam videri diſiungendam, quæ coniunctim legatur.

PROPERTII Elegia IIX. è libro primo opinor eſt, quæ adhuc quidem ſub vno titulo pro vna eademque conſtanter lecta eſt; ſed quæ mihi tamen pro rei & argumenti diuerſitate in duas eaſque diſiunctas Elegias videatur diſtinguenda. Initium Elegiæ quam dico, hoc eſt,

Túne igitur demens? nec te mea cura moratur?
An tibi ſum gelida vilior Illyria?

Quam ego continenter legi volo ad hunc locum,

Hic

Digitized by Google

Hìc erit, hîc iurata manet, rumpantur iniqui,
Vicimus, aſſiduas non tulit illa minas.

Ex hoc autem loco,& in his ipſis verſibus initium nouæ Elegiæ & diſtinctæ à ſuperiori illa faciendum exiſtimo. Quod quidem & ordo & argumentum Propertij apertè indicant. Nam cùm illa Elegia, *Túne igitur demens?* de diſceſſu Cynthiæ dolenter lamentaretur, quæ cùm neſcio quo prætore in Illyriam,relicto Propertio nauigare volebat:nunc hac Elegia, *Hìc erit, hîc iurata manet.* mutata iam mente Cynthiæ,vehementer gaudet & exſultat poëta,ſe tantùm precibus & lacrimis apud Cynthiam valuiſſe,vt cùm magna ei & multa à prætore illo promitterentur,deſtiterit tamen à nauigatione & Propertij amorem omnibus diuitijs eius & pollicitationibus præpoſuerit. Abſurdum autem valdè & mea ſententia ineptum fuerit, res tam diuerſas vna & eadem Elegia velle includere, iiſdémque verſibus & lamentari atque deplorare Cynthiæ diſceſſum, & iterùm gloriari atque exſultare de manſione eius & profectione omiſſa. Libenter ibit in ſententiam meam qui Elegiam totam & argumētum attentiùs conſiderauerit. Simili vel errore vel neglegentia peccatum etiam libro illo ſingulari, quem quartum vulgò faciunt, exiſtimo, vbi ſequentis Elegiæ primi verſus ad præcedentem neglegenter & imperitè, meo iudicio,adiuncti leguntur. Nam verſus illi,

Cùm fieret noſtro toties iniuria lecto,
Mutato volui caſtra mouere toro.

qui ad finem octauæ Elegiæ leguntur, omnino addendi ſunt ad initium ſequentis Elegiæ hoc modo,

Elegia IX.

Cùm fieret noſtro toties iniuria lecto,
Mutato volui caſtra mouere toro.
Phyllis Auentinæ, quædam eſt vicina Dianæ,
Sobria grata parum,cùm bibit omne, decet.

Atque ita deinceps. G.tamen Canterum prꝺſtanti ingenio & eruditione adoleſcentem video in ea eſſe ſententia,vt vtramque hanc Elegiam,quę in vulgatis octaua & nona eſt, coniungi & in vnam redigi velit, quòd in vtraq; quiddam de Lanuio commemoret quod equidem non poſſum improbare,ſed in hoc tamen liberrimo ſcribendi genere ego cuiq; liberum eſſe puto,ſententiam ſuam ſine præiudicio verecundè proponere.

CAPVT XIX.

De Ciceronis loco libro quinto in Verrem coniectura.

CVM *hæc omnia quæ polliceor, cumulatè tuis proximis plana fecero, tum iſtuc ipſum tenebo quod abs te mihi datur, eo contentum me eſſe dicam.*

D. Lambinus ſingularis ingenij & iudicij vir, & cuius acumē & εὐστοχίαν in coniecturis mirari ſæpè ſoleo, cùm ad hunc locum veniſſet, apertè & ingenuè faſſus eſt, aquam hìc ſibi hærere, neque aliud de eo, quàm cor-

ruptum eſſe, poſſe dicere. Et eſt certè corruptus: quid enim illud ſibi vult, *Tuis proximus plana fecero?* Mihi aliquando legendum videbatur, *Diebus proximis plana fecero*. quod à ſcripturæ ſanè veſtigijs aliquantulum recedit, ſed ad ſententiam optimè conuenit. Cùm enim Cicero ſæpiùs iudicibus minatus eſſet, ſi fortè Verres donis datis muneribusque iudiciorum ſeueritatem perrupiſſet, ſe totam illam cauſſam ad populum Romanum & ad maieſtatis iudicium reiecturum eſſe: nunc hîc in eamdem ſententiam dicere videtur, ſe iſta omnia quæ pollicetur, diebus proximis, videlicet ſi abſoluto Verre cauſſa iſta apud populum retractanda ſit, plana ac manifeſta eſſe facturum. Nunc tamen accuratiùs mihi hac de re cogitanti leui mutatione locus hic optimè corrigi videtur, ſi legamus, *eius proximis plana fecero*. quæ quidem coniectura mea ita parum à libris recedit, & ad ſententiam ita apta eſt, vt propè abſit quin aſſeuerem, hunc locum ita eſſe omnino reſtituendum. Ac ſiquis attentiùs conſideret, videbit ex præcedentibus verbis, hanc lectionem planè effici: *Producam etiam*, inquit, *Conſanos municipes illius ac neceſſarios, qui te nunc ſerò doceant, iudices non ſerò illum P. Gauium, ciuem Romanum fuiſſe & municipem Conſanum.* Vt Cicero dicat, Cùm hæc omnia quæ polliceor, videlicet ciuem Romanum à te ſecuri percuſſum eſſe, hunc Gauium municipem Conſanum fuiſſe, cùm hæc omnia abundè per eius proximos & amicos docuero, qui & ipſi ciues Romani ſunt, & de ſtatu eius optimè ſcire poſſunt, tum &c. Eius igitur proximis plana facere, intellegit, per eius Gauij proximos & neceſſarios docere. Vt autem Latinè dicimus, Teſtibus aliquid planum facere, Tabulis planum facere, id eſt, per teſtes & tabulas; ita quidem ad eamdem ſimilitudinem, Eius proximis planum facere quin rectè dicamus, dubitari non debet.

CAPVT XX.

Ciceronis locus oratione pro C. Rabirio perduellionis reo, qui partim videatur ab Æſchine, partim à Demoſthene deſumtus.

CICERO in graui illa & ampla cauſſa, in qua vnà cum C. Rabirij capite & fortunis ipſa pæne Reip. ſalus in diſcrimen vocabatur, meritò ſtatim initio orationis deos comprecatus eſt, vt eo die & hominis innocentis ſalus per eos defendi, & reſpublica conſtitui ſaluberrimo exemplo poſſet; poſt deorum autem inuocationem etiam ipſum populum, qui ferendi ſuffragij ius habebat, implorat & obſecrat, vt eorum item auxilio vitam fortunaſque C. Rabirij, & ſimul Reip. dignitatem conſeruare ab inimicis liceret.

Quæ cùm ita ſint, inquit, *primùm, quod in tanta dimicatione capitis fortunarúmque fieri neceſſe eſt, ab Ioue optimo maximo, ceteriſq; dijs, deabúſque immortalibus, quorum ope & auxilio multò magis hæc Reſp. quàm ratione hominum & conſilio gubernatur, pacem ac veniam peto, precorq; ab ijs vt hodiernũ diem & ad huius ſalutem conſeruandam, & ad Remp. conſtituendam illuxiſſe patiantur: deinde vos, Quirites, quorũ poteſtas proximè*

ximè ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obſecro, quoniam vno tempore vita C. Rabirij; hominis miſerrimi atque innocentiſſimi, ſalus Reip. veſtris manibus ſuffragijsq́. permittitur; adhibeat is in hominis fortunis miſericordiam, in Reipub. ſalute ſapientiam, quam ſoletis.

Æſchines autem cùm mentitæ legationis nomine à Demoſthene in iudicium adductus eſſet, agereturq́ue caput eius, & fortunæ omnes, hac eadem comprecatione in defenſione ſua vſus eſt, à quo videri poſſit Cicero illa ſuperiora ſua mutuatus: Παρακαλῶ δὲ καὶ ἱκετεύω σῶσαί με πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς, δεύτερον δὲ ὑμᾶς τοὺς τῆς ψήφου κυρίους. Quod autem Cicero pro more ſuo copioſiùs omnia dicens & fuſiùs dilatás, etiam illud interſerit, *quorum ope & auxilio multò magis hac Reſp. quàm ratione hominū & conſilio gubernatur.* totidē id pęnè verbis ante eum de Athenienſiū vrbe dixit Demoſthenes, Οἵπερ ἀεὶ σώζουσι τὴν πόλιν πολλῷ τῶν προεστηκότων μᾶλλον.

CAPVT XXI.

De Varronis loco in Satyris coniectura.

VARRONIS Satyra eſt Quinquatria, qua in medicorum genus illuſiſſe, & medicinam ipſam inſectatus eſſe ex fragmentis videtur. Ex ea Nonius Marcellus hoc affert,

Tu Phedi, audes cōtrà dicere, cùm in eborato lecto ac purperei operis toro cubare videas ægrotum? & eius priùs album quàm tympen ſubducere malis?

Locus miſerè deprauatus & pęnè depoſitus, & quem non auſim polliceri à me reſtitutum iri. An idoneam tamen aliquam ſententiam ex his tam corruptis verbis poſſimus efficere, tentabo hoc loco. Nonius hunc locum affert in dictione, Turdi: quod verbum cùm hoc toto fragmento non inueniatur, facilè apparet, aut mutilum aut fractum eſſe locum hunc, aut certè vitiatum, & quæ mea ſententia eſt, in eius dictionis locum aliud aliquod verbum per neglegentiam ſubſtitutum. Videamus igitur an eiectam & per iniuriam expulſam hanc vocem in ſuam & priſtinam ſedem poſſimus reſtituere. *Tympen,* hoc loco quid valeat, neſcire me libenter fateor, & planè exiſtimo deprauatum verbum hoc aliunde irrepſiſſe. quid ſi igitur in eius locum, *Turdum,* ſubſtituamus? qua voce Varronem hîc vſum eſſe, Nonij teſtimonio cognoſcimus. Valdè id quidem hoc loco conueniat, id facilè iam parua mutatione veram fortaſſis lectionem & ſententiam Varronis indagabimus. Legam enim ſic, *Tu P. a. c. d. c. i. e. l. a. p. o. t. c. videas ægrotum? & eius priùs turdum quàm aluum ſubducere malis?* Pauca quædam quæ tranſpoſita mihi videbantur, in ordinem redegi, & ex illo, *album, aluum,* feci. Nunc videamus ſententiam. Iocatur Varro, opinor, in Phedium quemdam egenum & miſellum medicum, qui ad diuitis ſumptuoſas & inſtructas ædes intromiſſus, cùm dominum ipſum eburneo lecto & purpureo toro iacentem videret, inſolens tanti apparatus, vix hiſcere & contra domini ſententiam aliquid dicere audebat, & homo famelicus potiùs turdum quem appoſitum videbat, quàm aluum domini ſubducere mallet. Quomo-

Digitized by Google

do loci huius acuta & digna Varrone efficietur ſententia. Cùm enim ſubducendi verbo ita vtantur Latini, vt dicant aluum ſubducere, pro aluum mitigare & ſoluere, itemq; ſubducere turdum, vel aliud quid, pro, furtim & clàm auferre, facetè nunc huius verbi ambiguitate ludens Varro ait, miſerum iſtum medicum potiùs cupere & inhiantem optare domino turdum ſuum ſubducere, quàm id quod medici erat, aluum eius ſoluere. Hæc igitur an vera Varronis lectio aut ſententia ſit, non habeo affirmare: difficulter veriſimilius aliquid afferri poſſe, id affirmo.

CAPVT XXII.

Propertium valdè propriè verbo Defendendi, & voce Faſtus, & Ciceronem verbo Perſeuerandi, vſos.

PROPRIE valdè & præter vulgatum vſum verbo, Defendendi, Propertium eruditum poëtam vſum obſeruaui, hoc verſu,

Nunc tu ſiue leges vmbroſæ flumina ſiluæ,
Siue Aniena tuos tinxerit vnda pedes;
Nympharum cupidas ſemper defende rapinas,
Non minor Auſonijs eſt amor in Dryadis.

Quo loco, Defende, non aliud certè eſt, quàm Repelle, Arce, & Auerte. Quomodo etiam Cicero hoc ipſo verbo oratione pro Roſcio Amerino vſus videtur, *Auſum autem eſſe quemquam ſe in id conclaue committere, cùm ibidem eſſent duo adoleſcentes filij, qui & ſentire, & defendere facilè poſſent?* Quo loco, *Defendere*, prohibere eſſe videtur. Ita C. Cæſar Rerum geſtarum Commentario primo, *Et quòd bellum non intulerit, ſed defenderit*, id eſt, repulerit. Verbo etiam, *Faſtus*, idem Propertius, non quomodo vulgò vtimur, pro arrogantia, ſuperbiâ, aut deſpicientia vſus eſt; ſed noua quadam & magis propria verbi eius ſignificatione, pro contemtu & repulſa id vſurpauit. Et quidem quoties eo verbo vtitur, non aliter id vſurpat. Oſtendam exemplis quod dico. Elegia XVI. libri tertij,

Teſtis Cretæi faſtus quæ paſſa iuuenci,
Induit abiegnæ cornua falſa bouis.

Faſtus paſſa, repulſam paſſa manifeſtè hoc loco valet. Et libro illo quem quartum vulgò nominant, Elegia V.

Non te Medææ delectent probra ſequacis,
Nempe tulit faſtus auſa rogare prior.

Et libri II. Elegia XIV.

Nec mihi iam faſtus opponere quærit iniquos,
Nec mihi ploranti lenta ſedere poteſt.

Et libri I. Elegia XIII.

Nec tibi præteritos paſſa eſt ſuccedere faſtus,
Nec ſinet abduci, te tuus ardor aget. Et alibi,
Excluſa inq; vicem faſtus patiare ſuperbos,
Et quæ feciſti facta queraris anus.

Eiuſmodi in doctiſſimo iſto poëta multa reperire licet, quæ ſint ei quodam-

Digitized by Google

quodammodò propria, nec facilè cum alio communia. Vt autem iſtis Propertius propriè vſus eſt, ita etiam Cicero Perſeuerandi verbum noua quadam minimeque vulgari ratione vſurpaſſe, videtur pro P. Quinctio: *Vt neceſſariò confiteare neque eorum tam temerarium quemquam fuiſſe, neque teipſum id quod turpiſſimè ſuſcepiſſes, perſeuerare & transfigere potuiſſe.* Perſeuerare, perficere, & conſtanter ad finem deducere Cicero dixit, quomodo etiam eiuſdem temporis ſcriptor L. Siſenna hoc ipſum verbum in hiſtorijs vſurpauit: *Idémque perſeuerauerunt vti lex perueniret ad quæſitorem.* Hæc ſiquibus leuiora fortaſſis videbuntur, aut potiùs quia leuiora quibuſdam videbuntur, ij ſciant, me non eruditis iſta ſcripſiſſe, ſed in iuuentutis modò gratiam pauca hęc, quę rariora & minùs obuia videbantur, annotare voluiſſe.

CAPVT XXIII.

De Ciceronis loco Diuinatione in Verrem accuratiùs quæſitum.

PVTA'SNE *te poſſe quæ C. Verres in quæſtura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Aſia, Pamphyliáque patrarit: ea quemadmodum locis diuiſa ſunt, ſic criminibus & oratione diſtinguere.*

Vitium huic loco ſubeſſe non dico, dignam dubitationem ſubeſſe conſtanter dico. Nam primum ſiquis attentiùs conſiderauerit, quid eſt quod Cicero de Verris flagitijs ait, *quæ Romæ, quæ in Italia?* In Italia enim tota quod Verris crimen aut flagitiũ fuit? fuit? quod autem eſſe potuit? Nam præturæ iuriſdictio, in qua multos læſit, Roma & vrbe terminabatur; quæſtura autem & legatio iam non ad Italiam, ſed ad exteras prouincias attinet, vt diuinare quidem non poſſim quando aut quo tempore Verres flagitium aliquod, aut vel leuiſſimam iniuriã in Italia commiſerit. Quid autem quòd ne ipſe quidem Cicero ſequentibus libris, in quibus omnia eius facta & dicta minima ſtudioſè reprehẽdit, vllius facti crimen in Italia coarguit? An igitur oratoriè Cicero & ad augendam inuidiã in hac locorum commemoratione Italiam poſuiſſe exiſtimandus eſt? an potiùs pro Italia, Sicilia in Ciceronis libris reponenda ſit? in qua ſcelerum ſuorum veſtigia plurima impreſſa Verres reliquit. Quod quidem ego iudico. neque adduci poſſum vt exiſtimem, Siciliam à Cicerone in hac locorum diligenti enumeratione prætermiſſam, in qua & maxima Verris ſcelera exſtabant, & cuius vnius prouinciæ cauſſa hic labor omnis Ciceroni & accuſatio ſuſcepta erat. Sed hoc genus præter auctoritatem librorum omnium corrigendi cùm plerumq; temerarium ſit, hactenus mihi credi volo, quatenus id aut certa ratio, aut argumenta conuincunt.

CAPVT XXIIII.

Varronis locus in Satyris emendatus.

SATYRÆ ſuæ cuidam titulum Varro fecit, γνῶθι σεαυτόν. Ex qua Nonius hoc fragmentum affert,

Nihil

Digitized by Google

Nihil ſunt Muſæ politis quaſi ærificiè dixi.

Qui locus cùm manfeſtè corruptum ſe clamet, neque dum tamen medicinam vllam inuenire potuerit, experiar & ego, ecquid in eo emendando diligentia mea profici poſſit. Lego igitur,

Nihil ſunt Muſæ Polyclis veſtri, quas ærificè duxit.

Quod ego in bellos illos & elegantes homines dictum à Varrone accipio, qui ſtatuarum, imaginum, atque eiuſmodi deliciarum admiratione nimia tenebantur. vt Varro dicat, parui aut nihili potiùs faciendas eſſe Muſas illas Polyclis, quas ex ære artificiosè duxit. Vocem autem, *veſtri*, ex alijs libris addidi. Ac Polyclis quidem ſtatuarij Plinius meminit: de opere autem eius, aut de Muſarum ſtatuis, in quibus artem ſuam maximè expreſſam reliquiſſe, ex hoc Varronis loco videtur, nec Plinius, nec alius quiſquam, quod ſciam meminit. Vt autem Varro, *ærificè ducere*, hoc loco dixit, ita poëta neſcio qui apud Ciceronem, *Priami domum auro atque ebore inſtructam regificè*, eadem deriuationis forma dixit. Addam hîc etiam, vel explendi capitis cauſſa, alium quemdam Varronis locum è Satyra γεροντο-διδασκάλῳ, qui in vulgatis miſerè corruptus legitur,

Noctu cultro coquinari ſe traiecit, nondum enim mihi inuenti erant cultelli empeſtati è Bithynia.

Lego, *Noctu, cultro coquinario ſe traiecit, nondum enim ibi inuenti erant cultelli illi importati è Bithynia.* Cultellos autem quoſdam ſignificare videtur, qui ad finiẽdam vitam à neſcio quibus in Bithynia erant inuenti. qua de re cùm diu inquiſiuiſſem, nihildum reperire tamen certi potui.

CAPVT XXV.

In Propertio verſus duo, qui alieno loco inſerti erant, in propriam ſedem reſtituti.

DEPLORARE meritò mihi liceret in Propertio eruditiſſimo & vno omnium elegantiſſimo poëta, tot locorum vel obſcuritatem vel deprauationem veriùs, ſi id vnius Propertij eſſet proprium, ac non ei cum optimo & vetuſtiſſimo quoque ſcriptore cõmune. Sed quamquam illa proiecta imperitorum temeritas & audacia in omnes auctores veteres æquè debacchata eſt; tamen hoc verè mihi videor dicturus, nullum eſſe poëtam, loquor de Latinis, qui ad poſteritatem hoc nôſtro deprauatior peruenerit aut corruptior. Ita multa eius loca manca & mutila, multa extranea & aliena, integri etiam nonnumquam verſus tranſpoſiti, & in alium locum imperitè inſerti leguntur, vix vt duas aut tres Elegias in toto iſto poëta ab omni parte præſtare tibi poſſim incorruptas & integras. Et quæ res mihi maximo dolori eſt, cùm in reliquis auctoribus priſtinæ dignitati reſtituendis tot acerrimorum hominum noſtra ætate laborauerint ingenia, Propertio tamen qui opem aliquam afferre conatus ſit, Muretum vnum excipio, adhuc vidi neminem. P. ſanè Victorius, magnus cumprimis vir, & de quo illud Ennij proferre meritò poſſim,

Multa tenens antiqua ſepulta:

cùm

Digitized by Google

cùm in Græcis & Latinis auctoribus partim caſtigandis, partim interpretandis ſtudioſè verſatus ſit; attamen tot voluminibus Variarum lectionum ſuarum Propertium hunc noſtrum ſemel modò, atque id quaſi præteriens, nominauit. Quid exiſtimem? contemtúmne à Victorio Propertium? difficile eſt credere. neglectum? ne id quidem, qui in longè inferioribus auctoribus operam ſuam & diligentiam teſtatam relinquere voluit. Sed, ſi veritas dicenda eſt, refugerunt à Propertio tamquam à ſcopulo aliquo & hic ipſe quem dico Victorius, & hactenus eruditi alij. Atque etiam ille ipſe Antonius Muretus, cùm opus aggreſſus eſſet dignum elegantiſſimo ingenio & doctrina ſua, Catullum quidem & Tibullum mira accuratione caſtigatum & interpretatum dedit; Propertium autem rei fortaſſe difficultate deterritus, timidè & tamquam ab eo refugiens vix attigit. Sed finem facio querelarum, ne non tam Propertij calamitatem deplorare, quàm eruditorum virorum neglegentiam accuſare videar, & veniam ad id vnde me affectus meus longiùs abſtraxit. Propertij locum quemdam ex tranſpoſitione verſuum aliquot, vt ego iudico, corruptum proponam, eique medicinam conſilij & iudicij mei, ſiquam potero, afferam. Verſus hi apud Propertium libro ſecundo, Elegia ſexta ſub finem leguntur,

Vxor me numquam, numquam me ducet amica,
Semper amica mihi, ſemper & vxor eris.

Longum ſit & fortaſſe ſuperuacuum locum hunc totum aſſcribere, ſed quàm alieno loco neſcio, cuius feſtinantis aut oſcitantis librarij vitio verſus hi inſerti ſint, facilè vnà mecum iudicabit qui Elegia illa prælecta, attentiùs paullò ſequentia cum præcedentibus, & inferiora cum ſuperioribus conferre voluerit, nihil videbit minus aptè aut conuenienter ad Elegiæ illius argumentum quàm hos verſus accommodari poſſe. Exiſtimo quidem igitur, verſus illos duos, quos attuli, ab Elegia illa ſexta planè ſeparandos, & ad finem ſequentis Elegiæ coniungendos eſſe hoc modo,

Tu mihi ſola places, placeam tibi, Cynthia, ſolus,
Hic erit & patrio ſanguine pluris amor.
Vxor me numquam, numquam me ducet amica,
Semper amica mihi, ſem per & vxor eris.

Ergo præcedentis Elegiæ finis faciendus eſt in his verſibus,

Nam nihil inuitæ triſtis cuſtodia prodeſt,
Quam peccare pudet Cynthia tuta ſat eſt.

Et qui duo verſus poſt hanc ſententiam ſequuntur, ij ad finem ſequentis Elegiæ reiiciendi ſunt. Qui quàm aptè eo loco conueniant, vel ex argumento Elegiæ eius facile eſt iudicium. Nam cùm legem quamdam de maritandis ordinibus, vt Suetonius auctor eſt, & vxoribus creandæ ſubolis cauſſa ducendis Auguſtus Cæſar ferre cœpiſſet, neque tamen præ tumultu recuſantium perferre potuiſſet, de ea lege nunc tota hac Elegia Propertius agens, ait, Cynthiam & ſe valdè lætatos eſſe propter abrogatam eam legem, quòd ea, ſi perlata fuiſſet, impedimentum amoribus eorum allatura erat, cùm vterque ad coniugium etiam inuitus lege cogendus eſſet. Gratulans igitur ſibi & Cynthiæ Propertius, negat, ſibi iam

Digitized by Google

in amore periculum vllum eſſe, neque ſe legis vllius metu relicta Cynthia, aliam aliquam vxorem ducturum. In quam eamdem ſententiam verſus hi optimè intellegi poſſunt & debent, ijſque Elegiam iſtam ſeptimam Propertius terminaſſe putandus eſt. Quomodo autem à ſequentis Elegię fine ad pręcedentem alteram verſus hi tralati ſint, diuinandum eſt; ita quidem quomodo ego reſtitui, & eo ordine carmina hæc à Propertio fuiſſe conſcripta, paratus ſum Iouem lapidem iurare.

CAPVT XXVI.

Malè vulgò videri Cæſellium Vindicem appellari, quem Cæcilium dici oportuerit.

CÆCILIVS quidam Vindex maiorum noſtrorum ætate celebri eruditione Grammaticus fuit, qui ad Commentarios antiquarum lectionum, & alia quædam præclara conſcripſit. Sed is eam iniquitatem fortunæ expertus eſt, vt non tantùm ſcripta eius vetuſtate perierint, ſed etiam nomen ipſum, quod ei qualemcumque famam ſuperſtes dare poterat, temporum iniuria interciderit. Quem enim nos Cæſellium Vindicem longè alium hominem ab iſto dicimus, eum L. Cæcilium Vindicem dici oportuiſſe confirmo. Duo enim veterum ætate celebres Grammatici fuerunt, temporibus vel iiſdem, vel certè non longè diſtantibus, L. Cæcilius Vindex, & L. Cæſellius. Nunc hac in re quantopere peccatum ſit, videte. Duorum nos Grammaticorum & ſcripta, & nomina ſine vllo diſcrimine vulgò confudimus. Cæcilij Vindicis quoties apud Agellium, Priſcianum, Chariſium, vetereſque Grammaticos mentio fieret; in eius nominis locum Cæſellius ſucceſſit, eique Vindicis cognomen, quod Cæcilij erat, tribuimus. Ex qua temeritate factum eſt, vt Cæcilij Grammatici ne nomen quidem nobis cognitum ſit, & eius ſcripta omnia ſiquando citantur, Cæſellio attribuantur. Imperitè quidem & peſſimo exemplo. Eiuſque Cæcilij nomen quoties Vindicis cognomen in veteribus Grammaticis inuenitur, audacter pro illo, Cæſellij, reſtituendum eſt. Quod iudicium meum temerarium fortè videri poſſit, niſi eum auctorem huius ſententiæ haberem, quem nemo vt minùs idoneum hac in parte reijcere poſſit; & eius tam certam hac in re auctoritatem, vt contra eam afferre planè nihil poſſit. Intellego autem Caſſiodorum ſcriptorem quidem, vt ita dicam, Eccleſiaſticum, ſed ſtudioſum etiam litterarum noſtrarum, qui Iuſtiniani principis temporibus vixit. Eius ego libellum quemdam perantiquum beneficio L. Carrionis amici mei, litterati hominis, De Orthographia manuſcriptum nactus ſum. In quo ille veterum omnium quicumque de Orthographia aliquid ſcripſiſſent, ſententias compendioſè & breuiter recenſuit: ſeruato tamen diligenter eo ordine, vt caput vnum cuique Grammatico ſeorſim daret, & quantum fieri poſſet, verba eius ſeruaret, veluti exempli cauſſa, *Cap. primum. Ex Agnæo Cornuto*

Digitized by Google

nuto iſta collecta ſunt. deinde. *Caput ſecundum. Ex Velio Longo iſta collecta ſunt.* ac ſic in reliquis capitibus deinceps. Vt igitur nunc, quod ad rem facit, teſtificer, capite XII. tituli verba ſunt. *Ex orthographo Caſellio iſta collecta ſunt.* At tum capite ſequenti manifeſtè Cæſellium à Cæcilio Vindice diſtinguens, *Ex L. Cæcilio Vindice iſta collecta ſunt.* Ruffinus etiam de Metris Comicis cùm Grammaticos aliquot enumeraret, ait, *Cæſius Baſſus, Terentianus, Cæcilius Vindex.* qui locus integer eſt etiam in vulgatis. Reliqua omnia apud alios deprauata. Quare nihil cauſſæ eſt, quin & huic docto Grammatico vnà cum ſcriptis verum nomen reſtituamus, & illum alterum, qui in eius nomen temerè inuaſerat, ab alienæ gloriæ hereditate reijciamus.

CAPVT XXVII.

Ciceronis locus oratione pro Milone deſumtus à Demoſthene.

M. CICERO cùm pro Milone omnibus ingenij & eloquentiæ viribus contra ſuum & communem bonorum omnium hoſtem Clodium diceret, id quod caput cauſſæ eius, & quaſi arx erat, primùm diligenter oſtendit, non vtrùm Clodius occiſus ſit, quod conſtabat, ſed vtrùm iure occiſus eſſet, quod in contentionem controuerſiamque veniebat, quærendum iudicibus eſſe. In eamque rem, ſeu fabulam, ſeu hiſtoriam De Oreſte affert, qui cùm matrem occidiſſe fateretur, deorum tamen duodecim ſententia abſolutus paricidij, iure occidiſſe eam vlciſcendi patris cauſſa iudicatus eſt. Ciceronis verba ea de re ſunt,

> *Itaque hoc, iudices, non ſine cauſſa fictus fabulis doctiſſimi homines memoriæ prodiderunt, eum qui patris vlciſcendi cauſſa matrem necauiſſet, variatis hominum ſententijs, non ſolùm diuina, ſed etiam ſapientiſſimæ deæ ſententia liberatum.*

Quod quidem ille exemplum an à ſe habuerit, non confirmo; Demoſthenes quidem certè oratione contra Ariſtocratem, eodem Oreſtis exemplo ad eamdem rem comprobandam vſus eſt: vt ego quidem exiſtimem, Ciceronem hunc locum, vt alia plurima, ad Demoſthenis imitationem ſcripſiſſe. Demoſthenis verba ſunt, Δοκοῦσι γάρ μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ζητῆσαι τοῦτο πρῶτον ἁπάντων, οἱ περὶ τούτων ἐν ἀρχῇ τὰ δίκαια ὁρίσαντες. πότερ' οὐδένα χρὴ φόνον ὅσιον εἶναι νομίζειν, ἢ τινά γ' ἔσθ' ὅσιον νομιστέον. λογιζόμενοι δ' ὅτι μητέρα Ὀρέστης ἀπεκτονὼς, ὁμολογῶν θεῶν δικαστῶν τυχὼν ἀποφυγγάνει, νομίσαι δίκαιόν τινα εἶναι φόνον. οὐ γὰρ ἂν τά γε μὴ δίκαια θεοὺς ψηφίσασθαι. ὡς δὲ τοῦτο ἐνόμισαν, γράφουσιν ἤδη καὶ διορίζουσι σαφῶς, ἐφ' οἷς ἐξεῖναι ἀποκτεννύναι. Quòd autem eadem oratione poſteriùs Cicero enumeratis multis Clodij flagitijs ad extremum addit, *Capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouincia, regna non poterant.* Id loquendi genus ſumſiſſe ab

eodem Demoſthene videtur, qui oratione contra Midiam poſt enumerationem aliquot criminum eius hoc ipſum quod Cicero addit: ἡ πόλις αὐτὸν οὐ χωρεῖ.

CAPVT XXVIII.

Afranij & Pacuuij loci, alter apud Agellium, alter apud Nonium, emendati.

QVOD ſæpè dixi, parua & vix digna cauſſa eſt, quæ & auctoribus ipſis vitium afferat, & legentibus tenebras nonnumquam offundat. B. & V. conſonantis magna veteribus & in ſcriptura, & in pronuntiatione ipſa videtur fuiſſe ſimilitudo & affinitas. Vt ea quidem de cauſſa infinitis & manifeſtis erroribus ſcripta veterum habeamus referta. Sed alios locos, in quibus hæc deprauationis cauſſa erat, alij indicarunt; ego duo quædam exempla nunc afferam, quorum vitium homines eruditos etiam video fugiſſe. Afranij poëtæ comici locus apud Agellium eſt,

Hem iſte parentum eſt vitabilis liberis,
Vbi malunt metui, quàm vereri ſe à ſuis.

Ita enim verſus hi ſine vlla carminis aut ſententiæ ratione deprauatiſſimè vulgò leguntur. In quibus reſtituendis neſcio quomodo etiam M. Antonius Muretus, qua eruditione & iudicio vir? caligauit. Is enim in Varijs lectionibus ſuis legendum putauit,

Horumce parentum eſt vita, bilis liberis.

Vita bilis, id eſt, amara & odioſa interpretatur. quod ego non opinor eum certè ſcripturum fuiſſe, ſi ingenij ſui aciem in conſiderando loco diligentiùs intendiſſet. Quis enim Latinorum ita loquitur, vt dicat, Eius vita mihi bilis eſt? At vnius litteræ mutatione locus totus reſtituitur, ſi legamus, *Vita vilis.*

Horumce parentum eſt vita vilis liberis
Qui malunt metui, &c.

Quomodo etiam Cicero locutus eſt oratione in Catilinam, *Quorum eſt tibi videlicet auctoritas cara, vita viliſſima.* Error ortus ex cognatione V. & B. Eadem occaſione peccatum eſt in illo Pacuuij verſu apud Nonium,

Non poteſt hic, Menalippe, ſine tua opera exantlari clauos.

Cùm perſpicuè legendum ſit, *Labos.* Quamquam Adamantius Martyr in libello De affinitate V. & B. quem manuſcriptum vidi, affirmare omnino videtur, *Lauor,* vt *fauor, feruor,* non, *Labor,* ſcribendum eſſe, quod fortaſſe verum eſt.

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI
VARIARVM
LECTIONVM
LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

M. Ciceronis locus pro L. Flacco partim emendatus, partim interpretatus.

M. CICERO cùm pro L. Flacco repetundarum reo diceret, cuius cauſſa grauiſſimorum & honeſtiſſimorum hominum teſtimonijs premebatur, acutè vidit, ſi reum ſeruatum vellet, ómni ratione atque artificio teſtium fidem, in quibus robur & firmamentum accuſationis erat, apud iudices ſibi eſſe eleuandam. Itaque tota oratione Græcorum leuitatem, Iudæorum ſuperſtitionem, & Aſiaticos teſtes multis facetijs & ſale perſtrinxit, & teſtimonia eorum non tam argumentando euertit, quàm iocorum multitudine quodammodò obruit. Cùm autem ad Decianum quemdam ciuem Romanum veniſſet, quo auctore accuſatus præcipuè Flaccus erat, cùm multa venuſtè & facetè in eum dixit, tum de iniurijs eius & iniquitate in prouinciales grauiter apud iudices queſtus eſt. Atque in alijs quæ illi obijcit, ait eum in prouincia multis blãditijs locupletem quamdam mulierculam circumueniſſe, in illius bona inuaſiſſe, eiuſque prædia tamquam propria, cùm luſtrum à Cenſoribus conderetur, in cenſum retuliſſe. Sed quibus verbis ea res à Cicerone narrata eſt, ea ita deprauata circumferuntur, vt difficile ſit hanc ſententiam quam dixi, ex ijs elicere:

> *Ad hæc prædia etiam in cenſu dedicauiſti, mitto quòd aliena, mitto quòd poſſeſſa per vim, mitto quòd conuicta ab Apollonienſibus, &c.*

In cenſu dedicare, hoc loco nec ſatis Latinè, nec ſatis commodè dici D. Lambinus acerrimi vir iudicij facilè animaduertit. Qui tamen cùm hunc locum emẽdare conatus eſſet, neſcio quomodo à Ciceronis aperta ſententia aberrans, vitium mea ſententia non ſuſtulit, ſed quod temerarij nonnumquam medici, malè affectum locum magis etiam deprauauit & corrupit. Legi enim voluit, itaque edidit, *Ad hæc prædia etiam incenſa dedicauiſti. Incenſa* autem interpretatur non cenſa. Qua quidem, ſi ita dicenda eſt, correctione, nihil potuit à Ciceronis ſententia afferri

alienius. Quod ſi ille non vidit, attentionem hominis doctiſſimi & ingenium deſidero: ſiue vidit, & tamen cùm melius non inueniret, hoc maluit, quàm nihil dicere, temeritatem accuſo. Nam vt omittam, *Prædia dedicare*, pro incenſum referre, nullo exemplo apud veteres vſurpatum inueniri; tum qui attentiùs paullò ſuperiora & ſequentia conſideret, non hoc Cicero dicit, Decianum prædia non cenſa, perinde ac ſi cenſa eſſent, rettuliſſe in cenſum: ſed eum aperta malitia & circumſcriptione, cùm in eius mulierculæ prædiorum poſſeſſionem familiam ſuam intruſiſſet, illa ipſa prædia tamquam ſua & propria, poſteà eſſe cenſum. Ex hac ſententia igitur puto locum hunc ita legendum, *Ad hæc prædia etiam in cenſum dedicauiſti*. In cenſum autem dedicare, veteres in cenſum referre dixerunt, cuius locutionis inſolentia loco huic Ciceronis fraudi hactenus fuit. P. Africanus oratione contra Tiberium Agellium,

> *Omnia mala, probra, flagitia quæ homines faciunt, in duabus rebus ſunt, malitia atque nequitia. Vtrùm defendis, malitiam? an nequitiam? an vtrumqne ſimul? Si nequitiam defendere vis, licet. Sed tu in vno ſcorto maiorem pecuniam abſumſiſti, quàm quanti inſtrumentum omne fundi Sabini in cenſum dedicauiſti.*

Ita hoc loco omnino legendum eſt. Vulgati vna voce, *Incenſum*. Eodem igitur modo Cicero In cenſum dedicare, pro, in cenſum referre dixit, quomodo auctor non melior, ſed certè antiquior Africanus ante eum vſurpauerat. Quòd autem eadem ratione paullò poſteriùs ſequitur,

> *Cenſus es præterea numeratæ pecuniæ centum triginta millia. Eam opinor numeratam tibi non eſſe abs te.*

Vox, *Tibi*, ſuperare hoc loco videtur, & certè ioci huius facetam ſententiam obſcuriorem reddit. Iocatur enim Cicero & illudit in Decianum hominem arrogantem & glorioſum, qui vt diuitiarum opinionem faceret, in cenſum retulerat facultates ſuas pluris, quàm quanti reuerà erant. Atque inter alia cùm numeratæ pecuniæ cenſus eſſet centum triginta millia; Cenſus es tu quidem, Deciane, numeratæ pecuniæ tot millia, ſed certè exiſtimo, pecuniam eam non rectè numeratam abs te, cùm tantum in nummis tuis non habeas. His & ſimilibus facetijs referta eſt oratio iſta, & ſatis conſtat, non alia re quàm iocorum opportunitate in manifeſtiſſimis criminibus L. Flaccum ſeueritati iudicum à Cicerone eſſe ereptum.

CAPVT II.

Propertij libro tertio de coniectura locus purgatus.

OPTANDA nobis eſſet eorum felicitas, quibus in ſumma ingenij ac iudicij præſtantia acceſſit etiam illa commoditas, vt cuiuſq; generis veterum librorum copiam nacti, faciliùs & certiùs quacumq; de re dubitatio incidiſſet, iudicare & conſtituere poſſint. Nos quidem quantumcumq; in his litteris prǣſtitimus, quod ſentio quàm ſit exiguum, id omne non

non librorum antiquitati, quos paucos habuimus,ſed ingenij noſtri mediocritati poſſumus referre acceptum. Ex quo genere eſſet iam illud quod nunc ex Propertio afferam. cuius eſt iſte libro tertio verſus,

Nam quantum ferro, tantum pietate potentes
Stamus, victrices temperat ira manus.

Quem verſum ille de Romanis protulit,quos cùm tota Elegia maximis & veriſſimis laudibus ornaſſet, etiam hanc gloriam eis tribuit, vt dicat, eos non magis bellis & armorum fama inclytos,quàm clementię & pietatis laude eſſe illuſtres, neque magis nouiſſe vincere, quàm victis hoſtibus temperare & parcere.Sed hoc ſanè & verè & dilucidè ab eo dicitur, illud obſcurius quod ſubiungit, *Victrices temperat ira manus*. Quomodo enim ira victoriam moderari aut victrices manus temperare dicitur,quæ irritare potiùs & incitare victoris animum ſolet? An'ne igitur legendum fortaſſe eſt,

Victrices temperat illa manus.

Vt id ad pietatem & clementiam referatur,à qua dicat victoriam moderatè temperari, & vincentis animum à crudelitate reuocari? Quod quidem ego exiſtimo, nec tamen planè aſſeuero. Sequor enim veterem Academiam,vt ne rei quidem veriſimili ita omnino aſſentiam,vt non liberum mihi iudicium in poſterum reſeruem. & quod Varro noſter ait, Cras credo, hodie nihil.

CAPVT III.

M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

SATYRAM Varro ſcripſit περὶ ἐξαγωγῆς, in qua videtur contra eos præcipuè diſputaſſe, qui ægritudine aliqua aut cura grauiore oppreſſi vim ſibiipſis & manus fortiter, vt putant, afferunt. Ex ea Nonius Marcellus deprauatum hunc locum affert,

Non vituperamus cùm ſciamus dictum, pracidi oportere, ſi ob eam rem gangræna non ſit ad bacchium ventura.

Quem locum exiſtimo commodè ſic reſtitui poſſe, *Non vituperamus, cùm ſciamus digitum pracidi oportere, ſi o. e. r. g. n. ſ. a. brachium ventura.* Ex Dictum, Digitum, ex Bacchio,Brachium, poſtulante ita ſententia, feci. qua in re quàm ſæpè peccatum ſit,vt C.pro G.& contrà librarij ſcripſerint, nouerunt ij qui veteres libros vel aſpexerunt. Gangræna verò malum quoddam eſt in manuum articulis originem habens,atque inde niſi magna diligentia præcautum,ad reliquum corpus demanans. Varro De Vita populi Romani libro tertio, *Quo facilius animaduertatur per omneis articulos populi hanc mali gangrænam ſanguinolentam permeaſſe.* Ex hac ipſa occaſione corruptus eſt alter eiuſdem Varronis locus lib. ſecundo De Vita populi Romani.

Vt noſter exercitus ita ſit fugatus, vt Galli Romæ Capitolij ſint potiti, neque inde ante ſex menſes geſſerint.

Haut dubiè reponendum hoc loco *Ceſſerint*, pro illo, *Geſſerint*, quod equidem

equidem miror non animaduerſum à noſtratibus quibuſdam doctis viris, qui Nonium non ita nuper correctum & ad veteres libros caſtigatum ediderunt.

CAPVT IV.

M. Ciceronis locus actione prima in Verrem depromptus è Demoſthene.

QVOD Zeuxim illum præſtantem artificem in effingenda Helenæ eximia pulchritudine feciſſe memoriæ traditum eſt, vt virgines omneis, quarum excellens formæ dignitas eſſet, vnum in locum conduceret, in eaſque intuens, vti quidque pulchrum eſſet, ad eius partis ſimilitudinem artem & manum dirigeret: ita videlicet Ciceronem noſtrum videmus, cùm mente concepiſſet ſpeciem quamdam perfectæ eloquentiæ, quaſi conuocata ex tota Græcia præſtantium rhetorum turba, ſumſiſſe & delibaſſe ex ſingulis quod in vnoquoque eſſet maximè excellens & eximium, ex iiſque coniunctis effeciſſe tantam illam vim & diuinitatem eloquentiæ, quantam humana mens capere maximam potuit, & quam nos poſteri, non dicam commodè imitari, ſed vix pro rei præſtantia admirari ſatis poſſumus. Sed vt inter eoſipſos Græcos Demoſthenes vnus excelluit in omni genere dicendi, ita in imitatione præter ceteros hunc præcipuum Cicero ſibi propoſuit, & in eius ſcriptis cùm eſſet aſſidua lectione defixus, multa ſententiarum & verborum lumina, quibus Græci illius oratio ſplendet, commutatis paullulùm nominibus in ſua ſcripta & Latinam orationem traduxit. Quæ quidem loca annotare vt magni ingenij non ſit, magnæ certè diligentiæ eſt & iudicij. & vt de meo ſenſu profitear, vix aliud quidquam eſt quod me æquè ac locorum iſtorum ſimilium contentio & comparatio delectet. Quare & anteà his ſcriptis meis ex hoc genere multa inſperſi, & hunc item locum quemdam afferam, quem hic noſter verecundè & artificioſè à Græco illo videatur expreſſiſſe. Cicero nobili illa accuſatione in Verrem, ſtatim initio actionis primæ, iudices diligenter commonefacit, non humano conſilio, ſed diuinitus quodammodò illis in hoc iudicio oblatam eſſe occaſionem, vnà & Verris hominis nocentis puniendi, & ſimul iudiciorum & Senatus infamiam ſedandi, quam, valdè prouidendum illis eſſe, ne amitterent. Demoſthenes etiam de ementita legatione, omnia quæ in eo iudicio contigerant, altiori quodam conſilio & diuina quadam beniuolentia contigiſſe confirmat. quòd cùm Æſchines ſuperiora omnia iudicia eluſiſſet, iam in id tempus ſe conieciſſet, in quo ſi non ob aliud, ſaltem ob imminentia pericula damnari eum neceſſe eſſet. Verba vtriuſque, quò clarior res ſit, apponam. Cicero:

Quod erat optandum maximè, iudices, & quod vnum ad inuidiam veſtri ordinis infamiámque iudiciorum ſedandam maximè pertinebat; id non humano conſilio, ſed propè diuinitus datum atque oblatum vobis ſummo reipub. tempore videtur.

Et

Digitized by Google

Et paullò poſterius:

Nunc in ipſo diſcrimine ordinis iudiciorumq́; veſtrorum, cùm ſint parati qui concionibus & legibus, hanc inuidiam Senatus inflammare conentur, reus in iudicium adductus eſt C. Verres, &c.

Demoſthenes porrò de Æſchine planè ſimilia. Τρόπον δέ τινα ἡγοῦμαι, καὶ βούλομαι, καὶ τὰ νῦν συμβεβηκότα πάντα ἐπὶ ταῖς εὐθύναις ταυταισὶ δαιμονίας τινὸς εὐνοίας ἔνδειγμα τῇ πόλει γεγενῆσθαι. Et ſtatim poſterius, Ἀλλὰ καὶ διακρουόμενος πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον εἰσελθεῖν εἰς τοιοῦτον ὑπῆκται καιρὸν, ἐν ᾧ τῶν ἐπιόντων ἕνεκα εἰ μηδενὸς ἄλλου, οὐχ οἷόν τε, οὐδ' ἀσφαλὲς ὑμῖν δεδωροδοκηκότα τοῦτον ἀθῷον ἐᾶσαι. ἀεὶ μὲν γὰρ ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι προσήκει μισεῖν, καὶ κολάζειν τοὺς προδότας καὶ δωροδόκους. μάλιστα δὲ νῦν, &c.

CAPVT V.

Catulli Epigramma in Vettium, & Cominium, in quos ſcripta videantur.

C. CÆSAR in conſulatu ſuo quem cum M. Bibulo geſſit, cùm multa populariter & præter Senatus auctoritatem adminiſtraret, omnibuſque actionibus ſuis Optimatum dignitati aduerſaretur, commentus eſt callidum quoddam & acutum conſilium, quo Senatum & Optimates in populi inuidiam atque offenſionem trahere poſſet. Cn. Pompeius eo tempore propter amplitudinem rerum geſtarum, domi militiæque ſolus plurimum poterat. Eum igitur vt Senatui infenſum redderet ſubornauit Vettium quemdam, qui de induſtria cum telo deprehendi ſe ſineret: atque is cùm, vt conſtitutum erat à Conſule Cæſare in roſtra ad populum productus eſſet, indicium poſtularet; & fateretur, ſe vnà cum ſeruis, Pompeij occidendi cauſſa, cum telo fuiſſe, eiuſque facinoris conſcios & impulſores ampliſſimos totius Senatus, & totam ferè iuuentutem nominaret. Qua tam atrocis ſceleris ſuſpicione cùm Pompeium ipſum, tum etiam plebis animos à Senatus & bonorum cauſſa abalienaret. Narrata hæc res copioſè eſt à Cicerone Epiſtolis ad Atticum, & à Suetonio in Cæſare. Nunc cuius cauſſa hunc ſermonem inſtitui. Hac de re & de hoc ipſo Vettij facto intelligendum exiſtimo Epigramma illud Catulli,

In te ſi in quemquam, dici pote putide Vetti,
Id quod verboſis dicitur & fatuis.
Iſta cum lingua, ſi vſus veniat tibi, poſſis
Culos & trepidas lingere cercolipas.
Si nos omnino vis omneis perdere, Vetti,
Dicas, omnino quod cupis efficies.

Hunc enim Vettium vt fatuum & putidum inſectatur, qui rem tam nefariam ſuſcepiſſet, & tot homines nobiliſſimos & optimos impura lingua ſua nominare auſus eſſet. Neque aliter verſus iſte niſi de hiſtoria hac intellegi commodè poteſt,

Digitized by Google

Si nos omnino vis omneis perdere, Vetti.

Si inquit, Vetti, non ſatis eſt tibi aliquos conſcios falsò nominare, ſed omnino omneis bonos vnà nobiſcum perdere vis:

Dicas, omnino quod cupis efficies.

Hic iocus Epigrammatis & venuſtas eſt. Si nos omneis vis perdere, inquit, nullo negotio & facilè potes id efficere. Dicas modò, id eſt, eloquere & audiamus ſemel ſermonem tuum, aſſequêris & efficies quod voles: tanta eſt enim inquinati & fœdiſſimi oris tui turpitudo, vt ſimul atque loqui cœperis, nos omneis audientes contagione perdas & inficias. Videtur hîc autem nefariç cuiuſdam turpitudinis Vettium accuſare, vt qui ne capiti quidem ſuo parcere didiciſſet. Aliud porrò illud Epigramma quod in Cominium ſcripſit,

Si, Comini, arbitrio populi tua cana ſenectus
Spurcata impuris moribus intereat:
Non equidem dubito, quin primùm inimica bonorum
Lingua exſecta auido ſit data vulturio.
Effoſſos oculos voret atro gutture coruus.
Inteſtina canes, cetera membra lupi.

Scriptum mihi à Catullo videtur in Cominium, rabulam quemdam de foro, & odioſum accuſatorem, cuius & Cicero & Aſconius Oratione pro Cornelio meminerunt, & pro Cluentio Auito. A quo cùm eſſet vel ipſe Catullus vel amicorum eius aliquis iniuria affectus, ſeu forſitan etiam accuſatus, hoc Epigrammate acerbam eius & inimicam bonis omnibus linguam & loquacitatem inſectatus eſt. Vt autem hæc apertè & non diſſimulato nomine ſcripta ſunt in eos quos lædere deſtinarat, ita contrà illud Epigramma quod in Alphenum inſcribitur, ficto & ſuppoſiticio nomine manifeſtè in Pompeium mihi dirigi videtur, cuius nimiam potentiam tamen cùm reformidaret, non auſus eſt aperte & palam in eum inuehi:

Alphene immemor, atque vnanimis falſe ſodalibus,
Iam te nil miſeret dure tui dulcis amiculi,
Iam me prodere, iam non dubitas fallere perfide,
Nec facta impia fallacum hominum cælicolis placent.
Quæ tu negligis, ac me miſerum deſeris in malis.
Eheu quid faciant, dic, homines, cuíve habeant fidem?
Certè tute iubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quaſi tuta omnia mî forent:
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaq́;
Ventos irrita ferre ad nebulas aërias ſinis.

Quæ mihi omnia ſub Ciceronis perſona in Pompeium ſcripta videntur. Atque ea de Ciceronis exſilio intellego. Cuius cauſſam præcipuam in Pompeio & Cæſare fuiſſe Cicero ſæpius teſtatur. Cæſar quidem apertè cum illa furia P. Clodio faciens, Ciceronem oppugnabat: Pompeius, ſimulatione, falſis promiſſis, ad extremum etiam aperta proditione eum euertit. Nam vt Cicero ſæpè teſtatur, & quod hîc Catullus dicit, ſemper Pompeius Ciceroni omnia tuta eſſe pollicebatur; verbũ de eo Publium

non

Digitized by Google

non eſſe facturum recipiebat; tandemque in ipſo diſcrimine ſupplicem & fidem eius implorantem eum deſeruit, vel verius prodidit. Hoc igitur nunc à Catullo Pompeio obijci crediderim, qui alioqui Cæſari & toti illi cauſſæ fuit inimiciſſimus, & multis alijs locis Ciceronis inimicos, Piſonem, Vatinium, Sex. Clodium, Cæſarem palàm eſt inſectatus.

CAPVT VI.

De Ciceronis loco pro Roſcio Amerino diligentiùs diſceptatum.

CICERO pro Sex. Roſcio,

Cùm iam proſcriptionis mentio nulla fieret, & cùm etiam ij qui anteà metuerant, redirent, ac iam defunctos eſſe periculis arbitrarentur, hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps ſit Chryſogonus.

Videte quàm multa in veterum ſcriptis dijudicandis nos fallant. Locus hic cui prima fronte non videatur ſincerus & integer? aut cuius tam ſubtile iudicium & acumen eſt, qui deprauationem aliquam in eo latère poſſe iudicet? Sententia optima, optimis verbis elata, omnia aptè & ordine ſequentia. Non eſſe tamen locum hunc ſatis integrum Chariſius Soſipater perantiquus Grammaticus ſuſpicionem mihi fecit, aut verius fidem. Videlicet vt in membris noſtris ſæpè aliquid ruptum aut conuulſum eſt, quod tamen ita artificioſè cælemus, vt niſi à conſcijs difficile ſit vitium animaduerti: ita in veterum nonnumquam ſcriptis occulta quædam vitia & deprauationes inſunt, quæ ſine Grammaticorum aut librorum veterum indicio, noſtra ſponte difficulter poſſimus deprehèndere. Chariſius igitur locum hunc hac ipſa oratione nominata ſic affert, *Cùm iam nulla proſcriptionis commemoratio fieret, cùm etiam ij qui anteà proſcripti erant, ſederent, nomen refertur in tabulas Sex. Roſcij.* Quid poteſt à vulgata lectione magis diuerſum eſſe aut diſcrepans? Et ſanè difficile hìc iudicium eſt. A librorum omnium veterum auctoritate, qui à vulgatis faciunt, non libenter recedo; & Chariſio tamen veteri Grammatico, cuius ætatem nullus, opinor, liber manuſcriptus quamuis antiquus, æquare poſſit, fidem omnino derogare, impudentiæ ſit. Neglegentes ſæpè in auctorum verbis citandis veteres Grammatici; fateor. ſed tantam neglegentiam in Chariſio fuiſſe, qui ex tota hac circumductione & periodo vix tria germana Ciceronis verba poneret, adduci non poſſum vt exiſtimem. Locum igitur totum membratim proponam, & dicam quid ſit in ſingulis iudicij mei. *Cùm iam proſcriptionis mentio nulla fieret*, vulgati referunt: Chariſius autẽ, *Cùm iam nulla proſcriptionis commemoratio fieret.* vtrumq; retineri commodè poteſt; iſtud poſtremum tamen Chariſij auctoritas à me impetrat vt approbem. Sicuti contrà illud eiuſdem Chariſij præ vulgata lectione vehementer reijcio quod ſequitur, *Cùm etiam ij qui anteà proſcripti erant, ſederent*. Ex qua lectione etſi ſententia non incommoda, falſa tamẽ efficitur. Falſum enim eſt & præter hiſtoriꝗ fidem, eos qui proſcripti erãt, viuente adhuc L. Sulla, ſediſſe, id eſt, dignitatem recuperaſſe & Senatores iterùm factos,

 horum

horum enim erat ſedere; neque vmquam profectò ne recuperata quidem rep. proſcripti, aut etiam proſcriptorum liberi ad honores & dignitatem admiſſi ſunt. Quare illud, *Sederent*, quod Chariſius habet, mea ſententia reijciendum eſt, & hac in parte vulgata lectio retinenda. Niſi fortè quiſpiam loco eius, *Sederent, Redirent*, apud Chariſium reponendum exiſtimet, quod eſt omnino melius, nec tamen mihi plane ſatisfacit nam ne id quidem ſatis verè à Cicerone dicetur, eos qui ſemel proſcripti erant, auſos eſſe viuo adhuc & dominante L. Sulla redire. Illud autem obſeruatione valde dignum eſt, ex hac Chariſij citatione Ciceronis locum integro membro effici auctiorem, *Nomen refertur in tabulas Sex. Roſcij.* quæ verba ab omnibus vulgatis libris & abſunt, & deſunt, eaque legenda & interſerenda ſunt ante illa, *Hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps ſit Chryſogonus.* Atque ita apta & conſequens ſententia efficietur. Antè enim in tabulas publicas nomen proſcriptorum referri debebat, quàm bona eius haſtæ ſubijci poſſent aut diuendi. Sic igitur totum locum legendum iudico: *Cùm iam nulla proſcriptionis commemoratio fieret, cùm etiam ij qui anteà metuerant, redirent, ac defunctos ſeſe periculis arbitrarentur, nomen refertur in tabulas Sex. Roſcij, hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps ſit Chryſogonus.* Hæc huius loci, meo iudicio, vera lectio & reſtitutio eſt; etſi fateor, me aliquando propter hanc tantam diuerſitatem verborum, quæ in Chariſio & vulgatis eſt, exiſtimaſſe, ea quæ Chariſius affert, non ad hunc locũ pertinere, ſed eſſe ex hac ipſa oratione fragmentum aliquod, quod in vulgatis libris temporum iniuria perijſſet: fieri enim poteſt, vt eamdem rem Cicero, poſtulante ita cauſſa, paullulùm commutatis verbis, iterùm alibi commemorauerit, & iudicum memoriæ ſubuenerit. Hoc etſi video non omnino reijci poſſe, tamen in priorem illam ſententiam meam magis propendeo. Quòd ſiquis eſt, qui vulgatam illam lectionem pertinaciter defendat & probet, cum eo equidem de reliquis non magnopere pugnabo: illud modò teneatur, verba ea quæ ego ex Chariſio ad Ciceronis locum addidi, omnino in vulgatis eſſe reponenda, eaque ratione Ciceronis orationem illam augendam & ſupplendam.

CAPVT VII.

In Propertio dignum quiddam obſeruatione annotatum.

VARIA eſt in Propertio & recondita eruditio, & præter ſententiarum elegantiam & acumen, multa in verbis quoque ipſis, quæ notatione & laude dignentur. Illud quidem in eo valde nouum, & haut ſcio an facilè apud alium ſcriptorem inuentum, vt verbis Simplicibus, vtamur enim Grammaticorum vocibus vt res poſſit intellegi, propria quadam & ſingulari ratione vtatur pro Compoſitis, eamque ſignificationem, quàm verba iuncta habere debebant, neſcio qua opinione elegantiæ, verbis ſimplicibus non raró tribuat. Exemplis fiet res manifeſtior. Sectari, pro Inſectari, Teſtari, pro Deteſtari, præter ceterorum

rorum ſcriptorum morem, apud hunc poëtam inuenies, aliaque quæ nunc afferam. Quod qui vel ignoret, vel non obſeruet, in multis ſane eum Propertij locis natare, & dubium hærere neceſſe ſit. Elegia VIII. libri ſecundi,

Exagitet noſtros manes, ſectetur & vmbras,
Inſultétque rogis, calcet & oſſa mea.

Sectetur, pro Inſectetur manifeſtè hoc loco vſurpatum eſſe, qui non omnino ſit ingenio & iudicio rudis, vel ex ſequentibus facilè intellegat. Elegia item XVI. eiuſdem libri,

Non quia ſeptenas noctes ſeiuncta cubaris,
Candida tam fœdo brachia fuſa viro,
Nec quia peccaris, teſtor te, ſed quia vulgò
Formoſis leuitas ſemper amica fuit.

Hic ego, *teſtor te*, deteſtor & accuſo te, interpretor. Quia autem locus hic obſcurior eſt, cumque ab ijs qui in hunc poëtam ſcripſerunt, tentatum veriùs quàm explicatum video; non grauabor veſtra & Propertij mei cauſſa totam eius ſententiam breuiter aſſcribere. Propertius totâ hac Elegia dolenter & acerbè apud Cynthiam conqueritur, Prætorem quemdam fœdum hominem & barbarum, ſed qui plenus & benè nummatus ex prouincia deceſſerat, à Cynthia in amore ſibi eſſe præpoſitum. Et poſt multas querelas addit: Etſi iuſta & æqua cauſſa iracundiæ meæ eſſe poſſit, ô Cynthia, non tamen hoc tantopere doleo, quòd ſeptem continuas noctes in impuri iſtius complexibus iacueris, cùm intereà ſimulares te ſeiunctam cubare, & Iſidi operari; neque id ſuccenſeo, quòd alium aliquem ad amorem tuum admittas: poſſum enim rara & verecunda dominæ meæ furta modicè ferre: ſed hoc vnum maximè me excruciat, & ideò iraſcor tibi ac te deteſtor, quòd verear ne hic nouus amator totum ſe ita tibi inſinuet, vt ego poſthac omnino excludar, nec primum locum, vt ſoleo, in amore tuo teneam. Solet enim vulgò & plerumque, inquit, formoſis comitari leuitas, & puellis propria eſſe in amore inconſtantia. Perit etiam, pro Deperit, & amat, eadem Elegia dixiſſe videtur,

Ergo muneribus quiuis mercatur amorem?
Iuppiter! indigna merce puella perit.

Hac ſententia: Bone Iupiter! eſt'ne dignum, puellas donis & muneribus amorem ſuum vendere, ac indigna merce & pretio quemuis amare ac deperire? Elegia item IX. libri primi,

Quippe vbi non liceat vacuos ſeducere ocellos,
Nec vigilare alio nomine cedat amor.

Cedat, non aliud quàm concedat, hoc loco valere perſpicuum eſt. etſi vidi qui hunc verſum eius rei ignoratione mutare conati ſint. Hæc autem noua ſunt, fateor, & ſatis audacia, &, ſi verum quærimus, poëtis potiùs quàm oratoribus concedenda. etſi video ne Ciceronem quidem noſtrum, hominem alioqui in verbis nouandis cautum & verecundum, in vna quadam voce, quòd obſeruauerim, hanc rationem refugiſſe. Tribuere enim, pro Diſtribuere aliquoties apud eum inuenies, vt in illo

Digitized by Google

optimo libro qui Orator inſcribitur, *Nec verò ſine philoſophorum diſciplina genus & ſpeciem cuiuſque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes poſſumus.* Et eodem libro poſteà, *Tum videndum eſt quæ ſint eius generis ſiue formæ ſiue partes, vt in eas tribuatur omnis oratio.* Tribuere in partes, partiri & diſtribuere Cicero dixit. Ab eadem porrò ratione fluxiſſe videtur, quod idem Propertius etiam contrà verbum compoſitum pro ſimplici vſurpauit, his verſibus,

Non vllo grauius tentatur Cynthia damno,
Quàm ſibi cùm rapto ceſſat amore deus,
Præcipuè noſtri, maneat ſic ſemper adoro,
Nec quidquam ex illa quod querar inueniam.

Adoro, pro oro, ſeu verius, valdè & vehementer oro dixiſſe videtur.

CAPVT VIII.

M. Varronis locus deprauatiſſimus ex parte reſtitutus.

MISERET me profectò conditionis tuæ, M. Varro, cuius ſcripta plena eruditionis & elegantiſſimæ doctrinæ, temporum dicam an hominum imperitorum iniuria ita conflictata ſunt, vt nihil ad poſteritatem peruenerit corruptius, nihil deprauatius. Ne longè abeam, vel hunc vnum locum quem modò afferam, quis amans nominis & honoris tui ſine dolore aſpicere poſſit?

Ante auris modò ex ſobolibus paruuli intorti dimittebantur, ſed cincinni oculi ſuppætuli nigellis pupillis quam hilaritatem ſignificantes animi rictus paruiſſimus, vt refrenato riſu roſeo.

Quid potuit fieri corruptius? aut quid cogitari perturbatius? vix tria ſanè verba hac tota circumductione ſuo ordine poſita, aut ſincera videntur & integra. Conemur tamen, ſi non totum locum, at aliquas eius parteis emendatione noſtra reſtituere. Lego igitur, *Endoaures modicè * ex ſobolibus, & cincinni paruuli intorti demittebantur. Oculi ſuppætuli nigellis pupillis, neſcio quam hilaritatem animi ſignificantes; rictus puriſſimus, ore frenato, riſu roſeo.* Vel, *Endoaures modicè ſobolib' paruulis intortæ dimittebantur, vt cincinni.* Deſcribere autem magnificum & modeſtum habitum neſcio cuius virginis aut matronę Varro videtur, quò etiam pertinent verba hęc quæ Nonius ex hoc ipſo libro affert, *Collum procerum, fictum leui marmore; Regillam tunicam diffingitur purpura.* Sed in hoc fragmento cùm reliqua, vt mihi videor, non ineptiſſimè reſtituiſſem, illud tamen, *Sobolibus*, quid hîc ſibi vellet, aut quomodo mutandum eſſet, diuinatione nulla aſſequi potui. hoc igitur relinquam peritioribus. *Endoaures*, autem, pro *Ante auris*, repoſui: videturque mihi Varro antiquo more, *Endoaures* pro Inaures ita dixiſſe, vt Lucretius, Endogredi, pro Ingredi, Endopedire, pro Impedire, & Ennius, Endotueri, pro Intueri, idemq; Varro etiam libris De Vita populi Romani Endo lecto, pro In lecto, quo loco tamen vulgati, Ante lecto referunt. Niſi fortè *Anteaures*, vt Inaures noua quadam ratione à Varrone dictæ ſint. Locus autem iſte quem adduxi, apud

Nonium

Digitized by Google

Nonium Marcellum exſtat, citatus è Satyra Papiappæ, corrupto ſanè titulo, ſed quem neceſſe habemus hoc nomine tantiſper vocare, donec melius aliquid inuenerimus.

Capvt IX.

Terentij locus qui videatur de Alexide expreſſus.

MVLTA in Terentij Comœdijs ſunt à Græcis, vel potiùs omnia. Menandri & Diphili fabulas, vt ipſe fatetur, integras de verbo expreſſit; ſed ita tamen expreſſit, vt nonnumquam etiam ex alijs Græcis ſcriptoribus aliquid ad ornamentum fabularum ſuarum aliundè aſſciſceret. Veluti in Adelphis quæ Comœdia à Diphilo eſt, egregiam illam ſimilitudinem de Vitæ inconſtantia, quam teſſerarũ ludo comparat, neſcio certè an à Diphilo habeat; Alexidem quidem comicum & ipſum poëtam, hac eadem comparatione vſum eſſe obſeruaui. Alexis,

Τοιῦτο τὸ ζῆν ἐστιν, ὥσπερ οἱ κύβοι.
οὐ ταῦτ' ἀεὶ πίπτουσιν: οὐδὲ τῷ βίῳ
ταυτὸν διαμένει σχῆμα, μεταβολὰς δ' ἔχει.

Terentius:

Ita vita eſt hominum quaſi cùm ludas teſſeris,
Si illud quod eſt maximè opus iacto non cadit,
Illud quod cecidit fortè, id arte vt corrigas.

Eadem, vt videtis, in vtroque ſimilitudo eſt, quamuis vterque ad aliam & diuerſam rem demonſtrandam ea ſit vſus. Non affirmo igitur, Terentium hanc habere ab Alexide; Græcum tamen illum ſimile quiddam dixiſſe, operæpretium putaui annotare.

Capvt X.

Q. Aſconium & Valerium Maximum De P. Rupilio à Cicerone diſſentire videri.

CICERO accuſatione in Verrem P. Rupilij, qui leges Siculis De Legatorum decem ſententia tulit, ſæpiùs commeminit. Sed quando Rupilius leges eas tulerit, video Ciceroni cum Valerio Maximo & Aſconio non ſatis conuenire. Nam Cicero quidem manifeſtè leges eas à prætore Rupilio latas eſſe dicit libro ſecundo De Prætura Siciliensi,

Dicit Heraclius ius eſſe certum Siculis quo iure inter ſe certarent, legem eſſe Rupiliam, quã Prætor Rupilius ex SC. *De Decem legatorũ ſentẽtia dediſſet.*

Valerius autem Maximus ſcribit, hunc P. Rupilium cùm initio operam publicanis vili officio dediſſet, Conſulem poſteà eſſe factum, ab eoque Conſule vniuerſos Siculos leges accepiſſe, & prædonum item fugitiuorumque bellum in Sicilia profligatum & confectum. Aſconius etiam à Valerio apertè facere videtur, cuius verba ſubiunxi. *Hic eſt*, inquit, *P. Rupilius qui quondam ex publicano factus Conſul, poſteà de decem legatorum*

Digitized by Google

torum ſententia leges Siculis conſcripſit. Quid igitur? falſum in hiſtoria Ciceronem exiſtimemus? & hoc inter eius μνημονικὰ ἁμαρτήματα referamus? difficile equidem eò confugio. & valdè mirum ſit, Ciceronem in re tam recentis memoriæ, & in qua erroris ſui populum ipſum teſtem habere poſſet, adeò neglegenter eſſe lapſum: & ſi lapſus tamen eſſet, non eſſe id ab Aſconio qui manifeſtè ab eo diſſentit, annotatum. Itaque & aliquando ſuſpicatus ſum, illum Ciceronis locum, in quo prætorem Rupilium facit, corruptum eſſe, & cùm Cicero ſcripſiſſet, *Legem eſſe Rupiliam, quam P. Rupilius*. neglegentem aut non intellegentem librarium ex ea nota quæ Publium ſignificet, Prætorem feciſſe. Cuius ſententiæ adeò me non pœnitet, vt donec coarguar, adhuc in ea conſtanter maneam, malimque librarium neglegentiæ, quàm Ciceronem ignorantiæ condemnari. Eadem etiam oratione quòd Cicero Siciliam primam in formam prouinciæ redactam eſſe confirmat, alij auctores ſunt qui id Sardiniæ tribuant.

CAPVT XI.

M. Catonis loci duo, alter apud Agellium, alter apud Priſcianum, emendati.

AGELLIVS illuſtrem quemdam locum M. Catonis cenſorij ex Originibus affert, quo ille Q. Ceditij tr. mil. præclarum factum & inſignem animi magnitudinem purè & eleganter narrauit:

> *Dij immortales tr. mil. fortunam ex virtute eius dedère. nam ita euenit cùm ſaucius multifariam ibi factus eſſet, tum volnus capiti nullum euenit, eumq́; inter mortuos defatigatum volneribus atque ſpirantem quòd ſanguen defluxerat cognouere, eumq́; ſuſtulere, isq́; conualuit, ſæpeq́; poſt illam operam reip. fortem atque ſtrenuam perhibuit, illoq́; facto quòd illos milites ſubduxit, ceterum exercitum ſeruauit.*

Locus elegans & ſine fuco ac cincinnis ſimpliciter narratus, quem tamen vetuſtę cuiuſdam vocis, qua Cato vſus erat, ignorantia deprauatum habemus. Loco enim eius, *Sæpèque poſt illam operam*, omnino legendum eſt, *Sæpèque poſtillà, operam reip. Poſtillà*, autem antiquum verbum eſt, idemque quod poſteà ſignificat, quo & Ennius, & Terentius, Catullus, & Propertius vſi ſunt. Addam hîc etiam eiuſdem Catonis locum ex oratione contra Veturium, qui apud Priſcianum vitioſè ita legitur,

> *Aquam Anienem in ſacrarium inferre oportebat, non minùs autem XV. millia Anien abeſt.*

Legendum haut dubiè atque emendandum eſt, *Aquam Anienam.* vti Propertius dixit, lympham Anienam,

> *Et cadit in patulos lympha Aniena lacus.*

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XII.

Duum locorum Propertij correctio.

PROFECTO experiendo demum ſentio quod à doctiſſimis noſtri temporis viris proditum video, Nullum eſſe mendum in veterum ſcriptis tam puſillum, quod non permagni interſit tamquam è facie maculam deleri. Res enim ſæpè parua & vix dignus error eſt, qui planam alioqui & dilucidam ſententiam ita vel peruertat, vel impediat, nihil vt in ea primum ſit, nihil extremum. Ne labar longiùs, vel exempli cauſſa illum Propertij libro primo verſum quàm parua cauſſa eſt quæ corruperit, & adhuc obſcurauerit!

Et mihi non deſunt turpes pendère corollæ,
Semper & excluſis ſigna iacere faces.

Hîc vnius litteræ ſuperflua additio ſententiam totam peruertit, quæ detracta eadem eſt planiſſima. Legendum eſt enim,

Semper & excluſi ſigna iacère faces.

Sequentis enim vocis prima littera ad prioris finem adhæſerat, quod aliàs ſæpè. Solent autem amantes, cùm totam noctem fruſtrà, & non recepti dominæ foribus inuigilaſſent, exſtinctas & deficientes faculas ad oſtium abijcere; quas dum vicini, & prætereuntes manê viderent, facilè eo ſigno iudicabant, amatores eam noctem ibi inſomnem traduxiſſe, atque ita dominam, quæ ædes eas haberet, non nimis honeſtam & pudicam eſſe. Faces autem & coronæ iſtæ, ſigna ebriorum. Plutarchus in Pyrrho: Καὶ τοῦ δήμου καθιζομένου, λαβὼν στέφανον τῶν ἑώλων καὶ λαμπάδιον, ὥσπερ οἱ μεθύοντες. Conqueritur igitur ianua, quam hoc loco Propertius loquentem induxit, non poſſe ſe pudorem dominæ ſuæ defendere, etiamſi maximè velit, cùm alius noctu foribus carmina affigat; alius ianuam corollis ornet; alius exſtinctas faces ad oſtium abijciat: quæ omnia de dominæ impudicis moribus ſe tacente facilè teſtentur. Eadem planè & gemina cauſſa erroris eſſe mihi videtur illo verſu libro tertio:

Cur tua præſcripto ſeuecta eſt pagina gyro?
Non eſt ingenij cymba grauanda tui.

Quo loco libenter equidem legerim,

Cur tua præſcriptos euecta eſt pagina gyros?

Etſi non deſunt qui illud *Seuecta*, pro ſeorſum vecta interpretantur, à quibus eò verecundiùs diſſentio, quòd amicis meis quibuſdam eruditis hominibus idem videri intellego. Mihi tamen non paullò elegantiùs, atque etiam vſitatiùs, Euehi terminos aut gyrum, dici videtur, quàm Seuehi gyro, vt omittam, me id verbum ſimili aliqua locutione apud idoneum & veterem auctorem nondum repperiſſe.

Digitized by Google

CAPVT XIII.

Ratio quædam loquendi minimè vulgata in Cæſare & Virgilio obſeruata.

OBSERVASSE videor, C. Cæſarem peritum hominem, & in ſermone proprietatis valdè amantem, *In manibus eſſe*, noua quadam ratione, & præter vulgatam conſuetudinem vſurpaſſe Commentario ſecundo Rerum à ſe geſtarum:

Subitò omnibus copijs prouolarunt, impetúmque in noſtros equites fecerunt. His facilè pulſis ac perturbatis incredibili celeritate ad flumen decurrerunt, vt penè vno tempore & ad ſiluas, & in flumine, & in manibus noſtris hoſtes viderentur.

In manibus eſſe, niſi fallor, dixit præſentes eſſe, & ita propinquos, vt pænè manibus tangi poſſent. Quomodo etiam illud Virgilij accipiendum mihi videtur:

Quod votis optaſtis adeſt, perfringere dextra,
In manibus Mars ipſe, viri.

Id eſt, quod votis ſemper optaſtis, vt pugna decernere cum hoſte poſſetis, nunc aliquando contigit, ecce in manibus Mars, & præſens iam nunc pugna eſt. Cicero etiam non longè diſſimili ratione in Bruto ſcripſit illud: *Sed ecce in manibus vir & præſtantiſſimo ingenio, & flagrantiſſimo ſtudio C. Gracchus*. Cato item Cenſorius, *Neque mihi ædificatio, neque vaſum, neque veſtimentum vllum eſt in manu pretioſum.* Memini me autem ſimile etiam aliquid apud Arrianum Græcum ſcriptorem legere, cuius exemplum libenter apponerem, ſi liber mihi nunc in manibus eſſet. Quod autem Cicero libro quinto in Verrem de ſupplicijs ſcribit, *Dij approbent. habemus hominem in Fecialium manibus educatum*. id interpretor, in præſentia fecialium, & perpetua conſuetudine educatum. Quod qui immutare conati ſunt, & ex eo, *in fecialium moribus*, fecerunt, dum acuti videri volunt, non aliud quàm ignorantiam ſuam prodiderunt. Exſtat hoc idem dicendi genus in vetuſto & elegantiſſimo Epigrammate,

Docta, erudita pænè muſarum manu.

Hæc ego idcircò annotare volui, vt videremus in quot quamque varias ſignificationis formas vna eademque oratio fingi & inflecti poſſit.

CAPVT XIV.

De Ciceronis loco quodam in Bruto diſceptatum.

MAGNA fuit ſemper Ciceronis de Iſocrate opinio, honorificum de ſcriptis eius iudicium. Cuius laudes cùm multis locis magnificè perſecutus ſit, tum nuſquam, vt opinor, præclarius aut honorificentius de eo teſtimonium reliquit, quàm in eo libro quem Brutum, vel De Claris oratoribus inſcripſit:

Exſtitit,

Digitized by Google

Exſtitit, inquit, *iam ſenibus illis quos paullo antè diximus, Iſocrates, cuius domus cunctæ Græciæ quaſi ludus quidam patuit atque officina dicendi, magnus orator & perfectus magiſter, quamquam forenſi luce caruit, intraq. parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, eſt poſteà conſecutus.*

Quę ſi rectè leguntur, propenſione quadam voluntatis ſuę in Iſocratem, magnam & profectò nimiam laudem ei tribuiſſe putandus eſt Cicero, cui tantam gloriam affingit, quantam neminem poſteà oratorem conſecutum exiſtimat. Quid enim? Æſchines, aut eo præſtantior orator Demoſthenes ad Iſocratis gloriam non peruenerũt? imò etiam multis partibus ſuperauerunt. neque exiſtimare poſſum, quamuis valdè Iſocratem ſuum amauerit, vt certe amauit, Cicero, auſum tamen eum fuiſſe, Iſocratem non dicam præferre, ſed contendere cum Demoſthene. Itaque iudicet quiſque vt volet, ego tamen Ruffini Grammatici lectionem non poſſum non vehementer approbare, qui hoc loco manifeſtè legit, *intraq. parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, eſt poëta conſecutus.* Qua lectione, meo iudicio, nihil aut verius eſſe poteſt aut elegantius, vt videlicet Cicero ita Iſocratem laudet, vt dicat, magnum quidem eum oratorem & perfectum magiſtrum fuiſſe; ſed tamen quia intra priuatos modò parietes poëtarum in morem verſata ſit eius oratio, neque in forum atque aciem prodierit, non cum oratorum gloria eſſe comparandum, ſed in ſuo genere meruiſſe eam laudem, ad quam nemo poëta peruenerit. Ac valdè quidem aptè & cõuenienter eum oratorem cum poëtis comparare mihi videtur, qui alioqui eo genere vſus eſt numeroſę orationis quæ parùm à verſu differat, & cuius dictionem poëticam Dionyſius Alicarnaſſæus, aliįque magni iudicij ſcriptores veteres vocauerunt. Atque hanc tamen lectionem, de qua tantopere aſſeueraui, ſiquis non probat, meminerit, eam non à me confictam; ſed in veteri Grammatico inuentam, diuulgatam, & confirmatam.

CAPVT XV.

Ex oratione ea, quæ Ciceroni in Salluſtium inſcribitur, locus emendatus.

HABEBO honorem hunc vel Ciceronis nomini, vt ex oratione ea, quam opinio eſt, à Cicerone in Salluſtium eſſe conſcriptam, deprauatum locũ quemdam vel indicem, vel emendem: non me herclè orationis ipſius cauſſa, quam ego & ineptam & vix dignam iudico quæ iterùm legatur. ſed, vt dixi, in Ciceronis ſolius gratiam, cuius eloquẽtiſſimi viri nomen illi neſcio cuius declamatoris & tabulæ orationi hactenus indignè manſit præfixum. Statim igitur ab initio orationis iſtius, poſt longum & otioſum exordium, hæc hominis Sophiſtæ verba ſunt,

Verùm eò magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus poſuit rudimentum; ſed ita ingreſſus eſt, vt neque ab alio vinci poſſit, neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil

aliud ſtudet, niſi vt lutulentus ſus cum quouis volutari. Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur.

In hac oratione vſus ſum aliquando antiquiſſimo libro, qui apud Gemblacenſes aſſeruatur, in quo illud, *Sus*, quod ſtatim poſt, *Lutulentus*, ſequitur, manifeſtè aberat. Ex qua occaſione cùm locum totum attẽtiùs conſiderare, & cum præcedentibus ac ſequentibus conferre cœpiſſem, iudicaui ſanè, verba hæc quomodo in vulgatis leguntur, non ſatis ſincera eſſe & integra; id quod ex orationis ipſius ductu & ſerie quilibet mecum facilè videat. Quàm aptè enim aut quomodo tandem iſta cohærent? *Itaque nihil aliud ſtudet, niſi vt lutulentus ſus cum quouis volutari. Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur. ſed eſt quædam*, &c. In quibus primis verbis cùm impudicitiam Salluſtio obijcere videatur, ſtatim tamen de procacitate linguæ eius, & calumniandi ſtudio ſubiungit. Itaque cùm de toto loco attentiùs aliquando cogitarem, viſus mihi ſum tandem veram eius ſententiam & germanam lectionem repperiſſe. Primum enim illud, *Sus*, quod à veteri libro deeſt, & quod ex præcedentis dictionis geminata ſyllaba natum erat, rectè deeſſe iudicandum eſt. deinde ſi illud, *Volutari*, in, *Velitari*, mutaueris, apta & cũ ſequentibus rectè cohærens efficietur ſententia: *Itaque nihil aliud ſtudet, niſi vt luculentus cum quouis velitari. Longè verò*, &c. Id eſt, ita procax effectus eſt Salluſtius, vt nihil aliud ſtudeat, niſi tamquam homo feſtiuus & luculentus cum quouis velitari, & quemuis calumnijs ac improba lingua inceſſere. Quæ quidem lectio ſequẽtibus ſtatim verbis manifeſtè comprobatur, *Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur, ſed eſt quædam calumnia, quam vnuſquiſque noſtrûm teſtante animo ſuo fert de eo, qui falſum crimen bonis obiectat.* Dicit igitur hic quicumque tandem rabula, Salluſtium hominum impuris moribus & à puero in omni ſcelerum colluuione verſatum atque imbutum, non aliud ſtudere ac conari, quàm vt eamdem vitæ labem quam ipſe concepit, in bonos & probos viros deriuet & transfundat, eorumq. inſectatione de ſua inuidia aliquid deoneret. Longè verò eum hac in re falli & errare ait, neque calumnijs aut procacitate linguæ anteactæ vitæ maculas elui; ſed potiùs cùm ea flagitia alijs obijciat, quæ ipſe in ſe agnoſcat, illud aſſequi, vt eorũ commemoratione, ſua & propria vitia in audientium animis renouet, & quodammodò aperiat. Velitari autem hoc loco inſectari & probra obijcere ſignificat, in quam ſententiam apud veteres ſcriptores frequẽter inuenitur. Plautus, *Neſcio quid velitati eſtis inter vos.* Afranius, *Intereà verba iactare inter ſe & labijs velitari.* Et alius quiſpiam comicus, *Comparce verbis velitari. ad rem veni.* Ita autem & Feſtus velitationem vltrò citroque probrorum obiectionem eſſe ait, idque verbum ab haſtis velitaribus ductum oſtendit. Quomodo fortaſſis iocus etiam ille Ciceronis in Epiſtolis ad Familiares accipiendus ſit: *Me autem à te vt ſcurram velitem malis oneratum eſſe, non moleſtè tuli.* Sed hæc fortè in eiuſmodi nugatoria oratione annotare vix operæ pretium fuit. quam qui non videat Cicerone eſſe indignam, aut parùm is profectò in iudicando poſſit, aut de Ciceronis eloquentia valdè ieiunè & malignè ſentiat.

CAPVT

CAPUT XVI.

Indicatus Ciceronis locus in Verrem, qui videatur eſſe ab Æſchine.

M. CICERO cùm C. Verris improbiſſimum factum & immaniſſimam prædam grauiter coargueret, quam à Iunio pupillo templi Caſtoris nomine extorſiſſet, callido argumento & ad rem apto vſus eſt, Non eſſe quærendum, quid Verres in vltima Pamphylia aut Sicilia feciſſet, qui in illo Caſtoris monumento, in cottidiano conſpectu iudicum & populi Romani poſito, tam clarum improbitatis & furtorum ſuorum teſtimonium reliquiſſet. Verba Ciceronis apponam, quibus is hanc rem grauiter & acerbè dixit,

> *Quæremus etiam quid iſte in vltima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit; qualis in bello prædonum prædo ipſe fuerit; qui in foro populi Ro. pirata nefarius reperiatur? dubitamus quid iſte in hoſtium præda molitus ſit, qui manubias ſibi tantas ex L. Metelli manubÿs fecerit? exſpectemus quid dicant ex Sicilia teſtes?*

Æſchines porrò acer & ipſe orator, gnarusque dicendi, cùm Timarchi præturam, quam Andri geſſerat, reprehenderet, diceretque, eum ad explendas libidines ſuas multis ingenuis mulieribus vim attuliſſe, aliaque multa nefanda perpetraſſe; poſtremùm hoc ipſo argumento, quo Cicero vſus eſt, negatque eſſe dubitandum quid abſens Timarchus apud ſocios per vim & imperiũ egiſſet, qui Athenis in vrbe ipſa, in conſpectu ciuium ſuorum tam inſolenter & improbè ſe geſſiſſet: Τὶ δὲ προσδοκᾶτε τῇ Ἀθήνησιν ὕβριστήν, οὐκ εἰς τοὺς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ, νόμων ὄντων, ὑμῶν ὁρώντων, ἐχθρῶν ἐφεστηκότων, τοῦτον αὐτὸν λαβόντα ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν καὶ ἀρχὴν, τίς ἂν ἐλπίσειεν ἀπολελοιπέναι τὶ τῶν ἀσελγεστάτων ἔργων; Aut igitur Ciceroni idem quod Æſchini in mentem venit, aut, quod veriſimilius eſt, Cicero cùm iſta ſcriberet, ad illum Æſchinis locum exprimendum mentem & cogitationem retuliſſe exiſtimandus eſt.

CAPUT XVII.

De Propertij locis duobus coniectura.

PROPERTII verſus ſunt libro tertio,

> *Omnia non pariter rerum ſunt omnibus apta,*
> *Fama nec ex æquo ducitur vlla iugo.*
> *Gloria Lyſippo eſt animoſa effingere ſigna,*
> *Exactis Calamis ſe mihi iactat equis.*

Hac Elegia Propertius idem ferè argumentum tractauit, quod Horatius Ode illa prima ad Mæcenatem, alios videlicet alij rei aptos eſſe & idoneos, & vnumquemque in ſuo genere laudem aliquam & famam mereare. Sed in hac ſecundus ille verſus,

Digitized by Google

Fama nec ex æquo ducitur vlla iugo.

& ſententiam habet intricatam ac obſcuram, tum ne lectionem quidem ſatis fortaſſe integram. quod quidem vel lectionis varietas indicare poſſit. Nam in vetuſtioribus paullò libris verſus hic ita legitur,

Flamma nec ex æquo ducitur vlla rogo.

Quæ lectio, meo iudicio, non modò non melior eſt vulgata, ſed etiam deterior, & ad efficiendam idoneam aliquam ſententiam longe ineptior. Videamus igitur & nos, quoniam à libris nihil iuuamur, poſſimúſne ex ingenio & diuinatione noſtra meliorem aliquam huius loci lectionem & ſententiam conſtituere. Quid ſi igitur verſum hunc vnius vocis leui mutatione ita legamus?

Fama nec ex æquo ducitur vna iugo.

Non auſim affirmare, veram hanc & germanam Propertij eſſe lectionem, ſed idoneam & aptam ex ea ſententiam effici, id mihi facile eſt oſtendere. Vt Propertius videlicet dicat, ne ex æquo quidem iugo, id eſt, pari & ſimili arte eamdem famam & idem nomen venire, & ſummos ac pæne pares artifices; ex eadem tamen arte non eamdem gloriam apud poſteros inueniſſe. Quam ſententiam certè cùm Elegiæ totius argumentum, tum exempla illa ſtatim ſequentia valdè comprobant, Lyſippus, Calamis, Mentor, Praxiteles, ſummi artifices fuerunt, & in eadem fingendi arte elaborauerunt: diſparem tamen & diuerſam laudem ſinguli conſecuti ſunt. Ille marmoreo opere excellit, hic ebore præſtat, ille hominum formis cælandis, hic equorum aliorumque animalium magis idoneus eſt; alius denique alia re magnus eſt. Vt hoc ſimile planè ſit illi, quod Cicero de Oratore in eamdem ſententiam ſcripſit, *Vna fingẽdi ars eſt, in qua præſtantes fuerunt Myro, Polycletus, Lyſippus: qui omnes inter ſe diſsimiles fuerunt, ſed ita tamen vt neminem ſui velis eſſe diſsimilem. Vna eſt ars ratioq́; picturæ, diſsimillimiq́; tamen inter ſe Zeuſis, Aglaophon, Apelles: neque eorum quiſquam eſt, cui quicquam in arte ſua deeſſe videatur.* Qui Ciceronis locus ita omnino huic Propertij ſimilis eſt, vt ego eò audaciùs pronunciem, hunc verſum ita vti eum reſtitui, videri legendum. Quoniam autem ad coniecturas veni, addam hoc loco etiam aliud quoddam ſeu iudicium, ſeu opinionem meam de verſu quodam Propertij, qui libro illo ſingulari, quem vulgò quartum faciunt, legitur,

Sunt aliquid manes. lethum non omnia finit,
Luridaq́; euictos effugit vmbra rogos.
Cynthia namque meo viſa eſt incumbere fulcro,
Murmur ad extremæ nuper humata viæ.

Qui poſtremus verſus cùm ne is quidem apertam ſententiam habeat, nec illud, *Murmur*, hoc loco aptum vllo modo videatur, putaui aliquando, non incommodè, *Marmor*, legi poſſe, hac ſententia: Cynthia nuper ante oculos obſeruari mihi in ſomnijs viſa eſt, illa, inquam ipſa Cynthia, quæ ad marmor & ſepulcrum extremæ viæ condita eſt. Quod enim in ſepulcris monumenta ex marmore plærumque conſtitui ſolent, marmor ipſum pro ſepulcro aliquando accipi videtur, vt illo Propertij verſu:

Quando-

Quandocumque igitur vitam mea fata repoſcent,
Et breue in exiguo marmore nomen ero.

Sepulta autem Cynthia fuit in extrema via Tyburtina prope ripam Anienis, ſiquid hoc fortè ad rem pertinet.

CAPVT XVIII.

De Ciceronis loco in Piſonem coniectura tenuis.

SENTIO me his ſcriptis coniecturas quaſdam meas inſperſiſſe, quæ neque mihi ipſi magnopere probentur, & à legentibus fortaſſe etiam rideantur. Quæ ſiue ſtultitia mea eſt, ſiue temeritas vocanda, interpretetur enim quiſque vt volet; tamen in hac ſententia ita conſtanter maneo, nihil vt tam minutum aut leue occurrat, quod magnis auctoribus lucem aliquam afferre poſſit, quin id libenter ſcriptis meis mandem, & eruditorum iudicio ſubijciam. Quod quidem ipſum etiam nunc in Ciceronis loco quodam facturus ſum, eo quidem liberiùs & libentiùs, quòd & locus ipſe eiuſmodi eſt, quem corruptum & deprauatum eſſe conſtet, vt eum hac temeritate mea amplius deprauare non poſſim; & quòd hac in re virorum eruditorum exemplum ſequor, qui hunc ipſum locum eadem audacia qua nos, de opinione ſua reſtituere ſunt conati. Locus Ciceronis quem dico hic eſt,

Quod mihi igitur certamen eſſet eiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbaro Epicuro, cum altero Catilinæ laternario?

In vetuſtis libris partim, *Lanternarius*, partim, *Lautumarius*, exſtare viri eruditi teſtantur. ex quo poſtremo magni iudicij & ingenij vir A. Turnebus, *Lautumiarius*, quaſi colonus & inhabitator carceris faciendum ſubtiliter putauit. Mihi fuit cùm probaretur, *Laterarius*, legi, quaſi alter Catilinæ ſodalis, atq; ita intimus qui à latere eius numquam diſcederet. Nunc cùm locum attentiùs conſideraui, longè aliud mihi videtur, neq. aut illud, *Laterarius*, aut *Lautumiarius*, probo, ſed corruptam totam ſententiam exiſtimo, & quà à lectione, quà ab interpunctione mendoſam, de qua reſtituenda coniecturam meam equidem proponam. Veterum librorum lectionem, inter alias eſſe, *Lautumarius*, Faërnus & alij teſtati ſunt. eius lectionis veſtigia diu ſcrutatus, viſum eſt mihi tandem, ducente me ad eam opinionem ſententia ipſa, legendum ex eo, *at timui, ais.* quod quidem mirum eſt quàm aptè & eleganter ad totam ſententiam hîc conueniat. Sed locum priùs totum proponam quomodo legendum eum iudico, tum interpretabor: *Quod mihi igitur certamen eſſet eiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero Barbaro Epicuro? cum altero Catilina? At timui, ais. quos? nempe herclè ego neque ſupercilium tuum, neque collegæ tui cymbala ac crotala fugi, neque tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus reip. nauem gubernaſſem, ſaluámque in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem.* Pro illo igitur, *Catilinæ, Catilina*, lego, vt reſpondeat

illi,

Digitized by Google

illi, quod ait, *cum altero Epicuro.* Illud autem, *At timui, ais,* Cicero dixit quaſi reſpondens, opinor, orationi Piſonis, quam ille ante Ciceronem eodem die in Senatu habuerat. Nam quoties de diſceſſu ſuo Cicero loquitur, valdè ſemper laborat, vt timoris & parui animi ſuſpicionem à ſe remoueat; quod vnum pręcipuè inimici in eo criminabantur, tamquam non per vim expulſus eſſet, ſed homo fracti & abiecti animi per timorē ſpontè diſceſſiſſet. quod & ex oratione pro Sextio, & alijs locis apertè videre licet. Atque hæc lectio mea valdè ex ſequentibus, ſiquis attenderit, confirmari videtur, *Nempe herclè ego,* inquit, *neque tuum ſupercilium, neque collegæ tui cymbala fugi, nec tam fui timidus,* &c. Quibus omnibus non aliud quàm timoris opinionē deteſtatur & excuſat, vt omnino appareat ſimile aliquid à Piſone ei antè fuiſſe obiectum, cui nunc reſpondeat. Et ceteroqui certè illud, *quos,* niſi ita, vt ego dixi, interrogando legatur, apertè ſuperare & redundare hoc loco videtur. Sed nolo de hac coniectura mea amplius aſſeuerare, ne eam confirmando etiam probare videar; quam tamen teſtor me non antè reiecturum, quàm eruditis viris, quibus hunc locum delego, eam diſplicere videro.

CAPVT XIX.

Videri veteres nomina quædam aliter ſcripſiſſe & pronunciaſſe, quàm hodie ſcribimus, in eamque rem Varronis locus explicatus.

IN multis veteres illos Romanos aliam quamdam & longè diuerſam à noſtra partim ſcribendi, partim pronunciandi rationem ſecutos eſſe, & iam antè alibi demonſtrare me memini, & his paucis exemplis quæ afferam, fiet manifeſtius. Frons, Pons, Mons, atque ex hoc genere alia, ea omnia nos per N. litteram, vti ego ſcripſi, efferimus, & rectè efferimus; veteres tamen illi noſtri neſcio an hæc omnia, Pos, Mos, Fros, ſine ea littera pronunciaſſe exiſtimandi ſint. Terentius quidem Varro vir cùm Græcis litteris perfectus & Latinis, tum antiquitatis cum primis imitator diligens, non aliter ea nomina ſcripſiſſe videtur. Atque hinc facit quod Soſipater Chariſius annotat, Varronem in libris Antiquitatum Romanarum, *Fros, fanum, meſsis* ſine N. littera, *Fros,* ſcripſiſſe. & quod Varro ipſe ſub initium, opinor, IV. libri De Lingua Latina ad Ciceronem ſcriptum reliquit, *Videtur etiam pos potiùs pontem ſignificare, quàm potentem,* qui ſanè locus ab hac ſcriptura apertè eſt. Quid enim Pons, vt nos dicimus, cum potente commune habere poſſit, niſi Varro, atque illa eruditorum ætas id generis nomina ſine hac littera pronunciaſſet? Nonio etiam Marcello in hanc rem teſtimonium denunciare poſſem, niſi duo quædam certiſſima eius loca per imperitorum in deprauandis veterum ſcriptis audaciam mihi eſſent erepta: quę tamen ego non patiar iacere in tenebris, eaque à vitio, ſi poſſum, vindicabo. Duobus igitur locis diligenter Nonius & ſtudioſè annotat, *Fros,* pro fronde à Varrone eſſe vſurpatum, quibus tamen locis vulgati deprauatè, *Frons* referunt. Quid enim Nonio in mentē venerit tam ſeriò bis admonere, Frons pro fronde

veteres

Digitized by Google

veteres dixiſſe, rem & vſitatam, & vel pueris notam? præſertim etiam cùm in exemplis quę Nonius affert, non aliud, quàm, *Fros*, recto caſu inueniatur. Ergo Nonius his quidem locis corrigendus eſt, neque aliud monere voluiſſe putandus, quàm id, quod etiam Chariſius admonuit, *Fros*, pro fronde veteres dixiſſe. Solent autem, vt etiam id addam, in alijs quibuſdam dictionibus N. litteram vt ſuperuacuam, minimeque neceſſariam vetuſtiores reijcere. Ita, *Tunſus*, & *Pranſus*, & item, *Tuſus*, &, *Praſus*, in præterito ſine vllo diſcrimine veteres pronunciaſſe, Papirianus antiquus Grammaticus teſtatur.

CAPVT XX.

Plutarchum & Appianum in Ciceronis historia leuiter erraſſe videri.

GRÆCOS homines in omni litterarum genere ſemper noſtris doctiores & eruditiores habitos eſſe & fateor, & facilè patior. Sed tamen valdè oportet & noſtra faſtidiat, & externa amet, qui Græcos in hiſtoria deſcribenda cum Romanis audeat contendere. Non quin ij & plures, & acriori etiam ſtudio in hanc ſcribendi laudem incubuerint; ſed quòd ferè videmus eos in externis pręcipuè & peregrinis hiſtorijs deſcribendis nulla animi prouiſione fugere potuiſſe, quin varia cùm in rebus ipſis geſtis peccarent, tum in nominibus præcipuè propriis turpiter laberentur. Quale, exempli cauſſa, illud mihi videtur, quod Plutarchus & Appianus tradiderunt, M. Catonem primum in Senatu honorificum illud & veriſſimum Patris patriæ cognomen Ciceroni tribuiſſe. Magni viri, qui hoc tradiderunt, quis negat? ſed tamen ſiue hoc illi aliorum auctoritate inducti ita ſcripſerint, ſiue etiam in nomine, quod ego exiſtimo, neglegenter errauerint, non laboro: mihi quidem patiamini, quæſo, grauiorem hac in re Ciceronis ipſius auctoritatem eſſe, quàm iſtorũ, quamuis magnum teſtimonium. Nam Cicero quidem ſæpiùs teſtatur, hunc ſibi tantum honorem à Q. Catulo eſſe habitum: veluti oratione in L. Piſonem. *Me*, inquit, *Q. Catulus princeps huius ordinis & auctor publici conſilij frequentiſſimo Senatu Patrem patriæ nominauit.* Et pro Sextio, *Me me ille vt patrem deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alij ſæpè in Senatu Patrem patriæ nominarant.* Quòd ſi Cato, vt illi volunt, princeps hoc cognomen Ciceroni dediſſet, valdè profectò ingratus Cicero fuerit, qui quoties de hac re meminit, à Q. Catulo hunc honorem ſibi habitum eſſe teſtetur, de Catone hac in parte verbum nuſquã fecerit. Nam quòd Cicero teſtatur, etiam alios multos hoc nomen ſibi dediſſe, in ijs ſiquis Catonem numerare vult, nõ repugno; & fieri poteſt, vt poſt Q. Catulum, & alios, etiam Cato hoc honorifico nomine Ciceronem vocauerit; ſed vt Cato primus hoc tantum laudis teſtimonium Ciceroni tribuerit, non puto vllo modo ijs concedendum. neque exiſtimare poſſum, Ciceronem, cùm eſſet inprimis auidus & appetens gloriæ, & poſſet huius tanti & tam grauis viri nomine aliquid famæ rebus ſuis geſtis addere,

Digitized by Google

ſed amor & iudicium de poëta iſto meum faciunt, vt nihil mihi paruum aut minutum videri poſſit, quod ad eum ſcriptorem quomodocumque pertineat. nedum res tanta leuis mihi videatur, in qua de nomine, & familia, ac pænè fama Propertij mei diſputandum eſt. Beroaldus homo, vt illa tempora ferebant, neque indoctus, & minimè malus, teſtatur, libros ferè omnes, quotquot ante ætatem noſtram, renaſcentibus iamprimùm litteris, diuulgati ſunt, in fronte referre hunc titulum, *Sex. Propertij Nautæ*, quæ inſcriptio etiam in antiquioribus quibuſdam libris exſtat. Quod etſi, Beroaldi iudicio, omnino reijciendum eſt, qui illud, *Nautæ*, alienum hoc loco & ineptum putat, & ab imperitis neſcio qua occaſione additum: mihi tamen accuratiùs ea de re cogitanti non ita temerè librorum, & totius illius ætatis conſenſus repudiandus videtur; ſed diligentiùs quærendum ſiquid altius ſub eo lateret, & ecquid ex falſo illo & deprauato titulo veritas tamen poſſet erui. Quod ego quidem exiſtimo & cùm nullo modo perſuadere mihi poſſim, in illa priori & ſimplici ætate aliquem ſua ſponte illud, *Nauta*, adiecíſſe: huc ferè labor, vt exiſtimem, ex corrupta illa inſcriptione faciendum, *Sex. Propertij Nattæ*. Nattæ autem apud Romanos noti fuerunt. quorum apud Ciceronem, atque alios fit ſæpe mentio. Sed hoc ego non pro ſententia apud vos, ſed pro coniectura haberi volo, neque hac in re iudicem me, ſed diſceptatorē ab initio profeſſus ſum. Sed vt hoc de Propertij cognomine incertum eſt, ita æquè dubium illud, quod de patre eius diſceptari video, quem plærique omnes captum referunt inter eos, qui L. Antonium ſecuti, poſteà, Peruſia capta, à D. Auguſto occiſi ſunt. Quod an conſtanter ſatis & verè traditum ab ijs ſit, neſcio. Nam quòd illi ex vltima libri primi Elegia hoc colligi putant, falluntur, quæ non de patre Propertij, ſed de Gallo quodam homine & amico ſibi, & propinquo intellegenda eſt, cuius acerbam mortem Elegia illa dolenter deplorat:

Qualis & vnde genus, qui ſint mihi, Tulle, penates,
Quæris pro noſtra ſemper amicitia.
Si Peruſina tibi patriæ ſunt nota ſepulcra,
Italiæ duris funera temporibus.
Cùm Romana ſuos egit diſcordia ciues;
Sit mihi præcipuè puluis Etruſca dolor.
Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.
Proxima ſuppoſito contingens Vmbria campo
Me genuit, terris fertilis vberibus.

Quæ omnia non eſſe de patre Propertij, ſed de hoc Gallo, quem dixi, intellegēda, illud indicio eſt, quòd præcedēte Elegia Gallum ipſum de hoc caſu ſuo eodem modo fecit loquentem, quomodo hic ipſe commemorat. Vtrobique enim diſperſa inſepulti eius oſſa in Etruria ait, vt hic,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.

Et priore Elegia de eadem re,

Et quicumque ſuper diſperſa inuenerit oſſa

Monti-

Digitized by Google

Montibus Etruſcis, hæc ſciat eſſe mea.

Deinde etiam, etſi hoc leuius eſt, non videtur tamen, ſi de patre loqueretur, dicturus fuiſſe,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui.

Cur enim patrem propinquum potiùs, quàm parentem appellaret? Proſcriptum ſanè patrem eius fuiſſe, vel grauiori aliquo iudicij caſu afflictum, ſatis vel ex illo verſu conſtat,

Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

Ceterùm cùm non tantùm proſcriptorum, ſed etiam iudicio damnatorum bona haſtæ ſubijci ſoleant, quid ſi dicamus, illum Sex. Propertium, cuius nomen à Sex. Clodio delatum fuiſſe Cicero oratione pro Domo ſua teſtatur, patrem fuiſſe huius noſtri Propertij? qui fortaſſe illo, aut alio quopiam iudicio damnatus ſolum verterit, bonis publicatis & ſub haſta diuenditis.

CAPVT XXIIII.

Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Iſocrate.

M. CICERO Cæſariana oratione prima, qua gratias C. Cæſari pro reſtitutione Marcelli, nomine Senatus egit, cùm quaſi præcepta quædam, de conſtituenda republ. firmanda pace, reuocandis legibus & iudicijs Cęſari daret, maxime eum nominis & glorię, quam ex ea re conſecuturus eſſet, admonuit. & quoniam Cæſar aliquando dicere eſſet ſolitus, ſatis ſe & naturæ ſuæ & gloriæ vixiſſe, modicè & verecundè magnificam illam vocem eius reprehendit, multis oſtendens, hominem in eam reip. adminiſtrandæ viam ingreſſum, numquam expleri debere gloria, neque eam nominis famam putare ſatis magnam, qua præclariorem & ampliorem alius aliquis aſſequi poſſet:

Itaque, inquit, *præclaram illam & ſapientiſſimam vocem tuam inuitus audiui, ſatis te diu vel naturæ vixiſſe, vel gloriæ: ſatis, ſi ita vis, naturæ; addo etiam, ſi placet gloriæ. at quod maximum eſt, patriæ certè parum.* Et ſtatim, *Quid ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis. Parùmne igitur, inquies, magnam gloriam relinquemus? imò verò alijs quamuis multis, ſatis; tibi vni parum: quidquid enim eſt & quamuis amplum ſit, id certè parum eſt tum, cùm eſt aliquid amplius.*

Iſocrates etiam cùm Philippum regem ad bellum Aſiaticum incitare vellet, proponit ei quantam gloriam, quantumq; nomen ex ea re conſecuturus ſit, additq; in alijs ſanè rebus moderationem quamdam & modum eſſe debere; gloriæ dumtaxat & famæ in principe viro numquam debere eſſe ſatietatem, Ἔστι δὲ πρὸς μὲν ἄλλο τι τῶν ὄντων ἀπλήστως ἔχειν, οὐ καλόν. αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι. δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν καὶ μηδέποτ' ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Ergo vterque quidem eodem argumento ad res præclaras, ille Cæſarem, hic Philippum cohortatus eſt; ſed Iſocrates vt in Epiſtola anguſtius, noſter vt in oratione grandius & ornatius. Ille etiam Ciceronis locus oratione De Aruſpicum reſponſis,

ſed amor & iudicium de poëta iſto meum faciunt, vt nihil mihi paruum aut minutum videri poſſit, quod ad eum ſcriptorem quomodocumque pertineat. nedum res tanta leuis mihi videatur, in qua de nomine, & familia, ac pænè fama Propertij mei diſputandum eſt. Beroaldus homo, vt illa tempora ferebant, neque indoctus, & minimè malus, teſtatur, libros ferè omnes, quotquot ante ætatem noſtram, renaſcentibus iamprimùm litteris, diuulgati ſunt, in fronte referre hunc titulum, *Sex. Propertij Nautæ*, quæ inſcriptio etiam in antiquioribus quibuſdam libris exſtat. Quod etſi, Beroaldi iudicio, omnino reijciendum eſt, qui illud, *Nautæ*, alienum hoc loco & ineptum putat, & ab imperitis neſcio qua occaſione additum: mihi tamen accuratiùs ea de re cogitanti non ita temerè librorum, & totius illius ætatis conſenſus repudiandus videtur; ſed diligentiùs quærendum ſiquid altius ſub eo lateret, & ecquid ex falſo illo & deprauato titulo veritas tamen poſſet erui. Quod ego quidem exiſtimo & cùm nullo modo perſuadere mihi poſſim, in illa priori & ſimplici ætate aliquem ſua ſponte illud, *Nautæ*, adieciſſe: huc ferè labor, vt exiſtimem, ex corrupta illa inſcriptione faciendum, *Sex. Propertij Nattæ*. Nattæ autem apud Romanos noti fuerunt. quorum apud Ciceronem, atque alios fit ſæpè mentio. Sed hoc ego non pro ſententia apud vos, ſed pro coniectura haberi volo, neque hac in re iudicem me, ſed diſceptatorē ab initio profeſſus ſum. Sed vt hoc de Propertij cognomine incertum eſt, ita æquè dubium illud, quod de patre eius diſceptari video, quem plærique omnes captum referunt inter eos, qui L. Antonium ſecuti, poſteà, Peruſia capta, à D. Auguſto occiſi ſunt. Quod an conſtanter ſatis & verè traditum ab ijs ſit, neſcio. Nam quòd illi ex vltima libri primi Elegia hoc colligi putant, falluntur, quæ non de patre Propertij, ſed de Gallo quodam homine & amico ſibi, & propinquo intellegenda eſt, cuius acerbam mortem Elegia illa dolenter deplorat:

Qualis & vnde genus, qui ſint mihi, Tulle, penates,
Quæris pro noſtra ſemper amicitia.
Si Peruſina tibi patriæ ſunt nota ſepulcra,
Italiæ duris funera temporibus.
Cùm Romana ſuos egit diſcordia ciues;
Sit mihi præcipuè puluis Etruſca dolor.
Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.
Proxima ſuppoſito contingens Vmbria campo
Me genuit, terris fertilis vberibus.

Quæ omnia non eſſe de patre Propertij, ſed de hoc Gallo, quem dixi, intellegēda, illud indicio eſt, quòd præcedēte Elegia Gallum ipſum de hoc caſu ſuo eodem modo fecit loquentem, quomodo hîc ipſe commemorat. Vtrobique enim diſperſa inſepulti eius oſſa in Etruria ait, vt hic,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.

Et priore Elegia de eadem re,

Et quicumque ſuper diſperſa inuenerit oſſa

Monti-

Digitized by Google

Montibus Etruſcis, hæc ſciat eſſe mea.

Deinde etiam, etſi hoc leuius eſt, non videtur tamen, ſi de patre loqueretur, dicturus fuiſſe,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui.

Cur enim patrem propinquum potiùs, quàm parentem appellaret? Proſcriptum ſanè patrem eius fuiſſe, vel grauiori aliquo iudicij caſu afflictum, ſatis vel ex illo verſu conſtat,

Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

Ceterùm cùm non tantùm proſcriptorum, ſed etiam iudicio damnatorum bona haſtæ ſubijci ſoleant, quid ſi dicamus, illum Sex. Propertium, cuius nomen à Sex. Clodio delatum fuiſſe Cicero oratione pro Domo ſua teſtatur, patrem fuiſſe huius noſtri Propertij? qui fortaſſe illo, aut alio quopiam iudicio damnatus ſolum verterit, bonis publicatis & ſub haſta diuenditis.

CAPVT XXIIII.

Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Iſocrate.

M. CICERO Cæſariana oratione prima, qua gratias C. Cæſari pro reſtitutione Marcelli, nomine Senatus egit, cùm quaſi præcepta quædam, de conſtituenda republ. firmanda pace, reuocandis legibus & iudicijs Cęſari daret, maxime eum nominis & glorię, quam ex ea re conſecuturus eſſet, admonuit. & quoniam Cæſar aliquando dicere eſſet ſolitus, ſatis ſe & naturæ ſuæ & gloriæ vixiſſe, modicè & verecundè magnificam illam vocem eius reprehendit, multis oſtendens, hominem in eam reip. adminiſtrandæ viam ingreſſum, numquam expleri debere gloria, neque eam nominis famam putare ſatis magnam, qua præclariorem & ampliorem alius aliquis aſſequi poſſet:

Itaque, inquit, *præclaram illam & ſapientiſſimam vocem tuam inuitus audiui, ſatis te diu vel naturæ vixiſſe, vel gloriæ: ſatis, ſi ita vis, naturæ; addo etiam, ſi placet gloriæ. at quod maximum eſt, patriæ certè parum.* Et ſtatim, *Quid ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis. Parúmne igitur, inquies, magnam gloriam relinquemus? imò verò alijs quamuis multis, ſatis; tibi vni parum: quidquid enim eſt & quamuis amplum ſit, id certè parum eſt tum, cùm eſt aliquid amplius.*

Iſocrates etiam cùm Philippum regem ad bellum Aſiaticum incitare vellet, proponit ei quantam gloriam, quantumq; nomen ex ea re conſecuturus ſit, additq; in alijs ſanè rebus moderationem quamdam & modum eſſe debere; gloriæ dumtaxat & famæ in principe viro numquam debere eſſe ſatietatem, Ἔστι δὲ πρὸς μὲν ἄλλό τι τῶν ὄντων ἀπλήστως ἔχειν, οὐ καλόν· αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι. δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν καὶ μηδέποτ' ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Ergo vterque quidem eodem argumento ad res præclaras, ille Cæſarem, hic Philippum cohortatus eſt; ſed Iſocrates vt in Epiſtola anguſtius, noſter vt in oratione grandius & ornatius. Ille etiam Ciceronis locus oratione De Aruſpicum reſponſis,

ſed amor & iudicium de poëta iſto meum faciunt, vt nihil mihi paruum aut minutum videri poſſit, quod ad eum ſcriptorem quomodocumque pertineat. nedum res tanta leuis mihi videatur, in qua de nomine, & familia, ac penè fama Propertij mei diſputandum eſt. Beroaldus homo, vt illa tempora ferebant, neque indoctus, & minimè malus, teſtatur, libros ferè omnes, quotquot ante ætatem noſtram, renaſcentibus iamprimùm litteris, diuulgati ſunt, in fronte referre hunc titulum, *Sex. Propertij Nautæ*, quæ inſcriptio etiam in antiquioribus quibuſdam libris exſtat. Quod etſi, Beroaldi iudicio, omnino reijciendum eſt, qui illud, *Nautæ*, alienum hoc loco & ineptum putat, & ab imperitis neſcio qua occaſione additum: mihi tamen accuratiùs ea de re cogitanti non ita temerè librorum, & totius illius ætatis conſenſus repudiandus videtur; ſed diligentiùs quærendum ſiquid altius ſub eo lateret, & ecquid ex falſo illo & deprauato titulo veritas tamen poſſet erui. Quod ego quidem exiſtimo & cùm nullo modo perſuadere mihi poſſim, in illa priori & ſimplici ætate aliquem ſua ſponte illud, *Nauta*, adiecisse: huc ferè labor, vt exiſtimem, ex corrupta illa inſcriptione faciendum, *Sex. Propertij Nattæ.* Nattæ autem apud Romanos noti fuerunt. quorum apud Ciceronem, atque alios fit ſæpè mentio. Sed hoc ego non pro ſententia apud vos, ſed pro coniectura haberi volo, neque hac in re iudicem me, ſed diſceptatorẽ ab initio profeſſus ſum. Sed vt hoc de Propertij cognomine incertum eſt, ita æquè dubium illud, quod de patre eius diſceptari video, quem plærique omnes captum referunt inter eos, qui L. Antonium ſecuti, poſteà, Peruſia capta, à D. Auguſto occiſi ſunt. Quod an conſtanter ſatis & verè traditum ab ijs ſit, neſcio. Nam quòd illi ex vltima libri primi Elegia hoc colligi putant, falluntur, quæ non de patre Propertij, ſed de Gallo quodam homine & amico ſibi, & propinquo intellegenda eſt, cuius acerbam mortem Elegia illa dolenter deplorat:

Qualis & vnde genus, qui ſint mihi, Tulle, penates,
Quæris pro noſtra ſemper amicitia.
Si Peruſina tibi patriæ ſunt nota ſepulcra,
Italiæ duris funera temporibus.
Cùm Romana ſuos egit diſcordia ciues;
Sit mihi præcipuè puluis Etruſca dolor.
Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.
Proxima ſuppoſito contingens Vmbria campo
Me genuit, terris fertilis vberibus.

Quæ omnia non eſſe de patre Propertij, ſed de hoc Gallo, quem dixi, intellegẽda, illud indicio eſt, quòd præcedẽte Elegia Gallum ipſum de hoc caſu ſuo eodem modo fecit loquentem, quomodo hîc ipſe commemorat. Vtrobique enim diſperſa inſepulti eius oſſa in Etruria ait, vt hic,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.

Et priore Elegia de eadem re,

Et quicumque ſuper diſperſa inuenerit oſſa

Monti-

Digitized by Google

Montibus Etruſcis, hæc ſciat eſſe mea.

Deinde etiam, etſi hoc leuius eſt, non videtur tamen, ſi de patre loqueretur, dicturus fuiſſe,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui.

Cur enim patrem, propinquum potiùs, quàm parentem appellaret? Proſcriptum ſanè patrem eius fuiſſe, vel grauiori aliquo iudicij caſu afflictum, ſatis vel ex illo verſu conſtat,

Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

Ceterùm cùm non tantùm proſcriptorum, ſed etiam iudicio damnatorum bona haſtæ ſubijci ſoleant, quid ſi dicamus, illum Sex. Propertium, cuius nomen à Sex. Clodio delatum fuiſſe Cicero oratione pro Domo ſua teſtatur, patrem fuiſſe huius noſtri Propertij? qui fortaſſe illo, aut alio quopiam iudicio damnatus ſolum verterit, bonis publicatis & ſub haſta diuenditis.

CAPVT XXIIII.

Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Iſocrate.

M. CICERO Cæſariana oratione prima, qua gratias C. Cæſari pro reſtitutione Marcelli, nomine Senatus egit, cùm quaſi præcepta quædam, de conſtituenda republ. firmanda pace, reuocandis legibus & iudicijs Cęſari daret, maxime eum nominis & glorię, quam ex ea re conſecuturus eſſet, admonuit. & quoniam Cæſar aliquando dicere eſſet ſolitus, ſatis ſe & naturæ ſuæ & gloriæ vixiſſe, modicè & verecundè magnificam illam vocem eius reprehendit, multis oſtendens, hominem in eam reip. adminiſtrandæ viam ingreſſum, numquam expleri debere gloria, neque eam nominis famam putare ſatis magnam, qua præclariorem & ampliorem alius aliquis aſſequi poſſet:

Itaque, inquit, *præclaram illam & ſapientiſſimam vocem tuam inuitus audiui, ſatis te diu vel naturæ vixiſſe, vel gloriæ: ſatis, ſi ita vis, naturæ; addo etiam, ſi placet gloriæ. at quod maximum eſt, patriæ certè parum.* Et ſtatim, *Quid ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis. Parúmne igitur, inquies, magnam gloriam relinquemus? immò verò alijs quamuis multis, ſatis; tibi vni parum: quidquid enim eſt & quamuis amplum ſit, id certè parum eſt tum, cùm eſt aliquid amplius.*

Iſocrates etiam cùm Philippum regem ad bellum Aſiaticum incitare vellet, proponit ei quantam gloriam, quantumq́; nomen ex ea re conſecuturus ſit, additq́; in alijs ſanè rebus moderationem quamdam & modum eſſe debere; gloriæ dumtaxat & famæ in principe viro numquam debere eſſe ſatietatem, Ἔστι δὲ πρὸς μὲν ἄλλο τι τῶν ὄντων ἀπλήστως ἔχειν, οὐ καλόν. αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι. δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν καὶ μηδέποτ' ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Ergo vterque quidem eodem argumento ad res præclaras, ille Cæſarem, hic Philippum cohortatus eſt; ſed Iſocrates vt in Epiſtola anguſtius, noſter vt in oratione grandius & ornatius. Ille etiam Ciceronis locus oratione De Aruſpicum reſponſis,

Digitized by Google

ſed amor & iudicium de poëta iſto meum faciunt, vt nihil mihi paruum aut minutum videri poſſit, quod ad eum ſcriptorem quomodocumque pertineat. nedum res tanta leuis mihi videatur, in qua de nomine, & familia, ac penè fama Propertij mei diſputandum eſt. Beroaldus homo, vt illa tempora ferebant, neque indoctus, & minimè malus, teſtatur, libros ferè omnes, quotquot ante ætatem noſtram, renaſcentibus iamprimùm litteris, diuulgati ſunt, in fronte referre hunc titulum, *Sex. Propertij Nautæ*, quæ inſcriptio etiam in antiquioribus quibuſdam libris exſtat. Quod etſi, Beroaldi iudicio, omnino reijciendum eſt, qui illud, *Nautæ*, alienum hoc loco & ineptum putat, & ab imperitis neſcio qua occaſione additum: mihi tamen accuratiùs ea de re cogitanti non ita temerè librorum, & totius illius ætatis conſenſus repudiandus videtur; ſed diligentiùs quærendum ſiquid altius ſub eo lateret, & ecquid ex falſo illo & deprauato titulo veritas tamen poſſet erui. Quod ego quidem exiſtimo & cùm nullo modo perſuadere mihi poſſim, in illa priori & ſimplici ætate aliquem ſua ſponte illud, *Nauta*, adiecîſſe: huc ferè labor, vt exiſtimem, ex corrupta illa inſcriptione faciendum, *Sex. Propertij Nattæ*. Nattæ autem apud Romanos noti fuerunt. quorum apud Ciceronem, atque alios fit ſæpè mentio. Sed hoc ego non pro ſententia apud vos, ſed pro coniectura haberi volo, neque hac in re iudicem me, ſed diſceptatorē ab initio profeſſus ſum. Sed vt hoc de Propertij cognomine incertum eſt, ita æquè dubium illud, quod de patre eius diſceptari video, quem plærique omnes captum referunt inter eos, qui L. Antonium ſecuti, poſteà, Peruſia capta, à D. Auguſto occiſi ſunt. Quod an conſtanter ſatis & verè traditum ab ijs ſit, neſcio. Nam quòd illi ex vltima libri primi Elegia hoc colligi putant, falluntur, quæ non de patre Propertij, ſed de Gallo quodam homine & amico ſibi, & propinquo intellegenda eſt, cuius acerbam mortem Elegia illa dolenter deplorat:

Qualis & vnde genus, qui ſint mihi, Tulle, penates,
Quæris pro noſtra ſemper amicitia.
Si Peruſina tibi patriæ ſunt nota ſepulcra,
Italiæ duris funera temporibus.
Cùm Romana ſuos egit diſcordia ciues;
Sit mihi præcipuè puluis Etruſca dolor.
Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.
Proxima ſuppoſito contingens Vmbria campo
Me genuit, terris fertilis vberibus.

Quæ omnia non eſſe de patre Propertij, ſed de hoc Gallo, quem dixi, intellegēda, illud indicio eſt, quòd præcedēte Elegia Gallum ipſum de hoc caſu ſuo eodem modo fecit loquentem, quomodo hîc ipſe commemorat. Vtrobique enim diſperſa inſepulti eius oſſa in Etruria ait, vt hic,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.

Et priore Elegia de eadem re,

Et quicumque ſuper diſperſa inuenerit oſſa

Monti-

Digitized by Google

Montibus Etruſcis, hæc ſciat eſſe mea.

Deinde etiam, etſi hoc leuius eſt, non videtur tamen, ſi de patre loqueretur, dicturus fuiſſe,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui.

Cur enim patrem propinquum potiùs, quàm parentem appellaret? Proſcriptum ſanè patrem eius fuiſſe, vel grauiori aliquo iudicij caſu afflictum, ſatis vel ex illo verſu conſtat,

Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

Ceterùm cùm non tantùm proſcriptorum, ſed etiam iudicio damnatorum bona haſtæ ſubijci ſoleant, quid ſi dicamus, illum Sex. Propertium, cuius nomen à Sex. Clodio delatum fuiſſe Cicero oratione pro Domo ſua teſtatur, patrem fuiſſe huius noſtri Propertij? qui fortaſſe illo, aut alio quopiam iudicio damnatus ſolum verterit, bonis publicatis & ſub haſta diuenditis.

CAPVT XXIIII.

Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Iſocrate.

M. CICERO Cæſariana oratione prima, qua gratias C. Cæſari pro reſtitutione Marcelli, nomine Senatus egit, cùm quaſi præcepta quædam, de conſtituenda republ. firmanda pace, reuocandis legibus & iudicijs Cęſari daret, maxime eum nominis & glorię, quam ex ea re conſecuturus eſſet, admonuit. & quoniam Cæſar aliquando dicere eſſet ſolitus, ſatis ſe & naturæ ſuæ & gloriæ vixiſſe, modicè & verecundè magnificam illam vocem eius reprehendit, multis oſtendens, hominem in eam reip. adminiſtrandæ viam ingreſſum, numquam expleri debere gloria, neque eam nominis famam putare ſatis magnam, qua præclariorem & ampliorem alius aliquis aſſequi poſſet:

Itaque, inquit, *præclaram illam & ſapientiſſimam vocem tuam inuitus audiui, ſatis te diu vel naturæ vixiſſe, vel gloriæ: ſatis, ſi ita vis, naturæ; addo etiam, ſi placet gloriæ. at quod maximum eſt, patriæ certè parum.* Et ſtatim, *Quid ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis. Parúmne igitur, inquies, magnam gloriam relinquemus? imò verò alijs quamuis multis, ſatis; tibi vni parum: quidquid enim eſt & quamuis amplum ſit, id certè parum eſt tum, cùm eſt aliquid amplius.*

Iſocrates etiam cùm Philippum regem ad bellum Aſiaticum incitare vellet, proponit ei quantam gloriam, quantumq́; nomen ex ea re conſecuturus ſit, additq́; in alijs ſanè rebus moderationem quamdam & modum eſſe debere; gloriæ dumtaxat & famæ in principe viro numquam debere eſſe ſatietatem, Ἔστι δὲ πρὸς μὲν ἄλλό τι τῶν ὄντων ἀπλήστως ἔχειν, οὐ καλόν. αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι. δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν καὶ μηδέποτ' ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Ergo vterque quidem eodem argumento ad res præclaras, ille Cæſarem, hic Philippum cohortatus eſt; ſed Iſocrates vt in Epiſtola anguſtius, noſter vt in oratione grandius & ornatius. Ille etiam Ciceronis locus oratione De Aruſpicum reſponſis,

Digitized by Google

illi, quod ait, *cum altero Epicuro.* Illud autem, *At timui, ais*, Cicero dixit quaſi reſpondens, opinor, orationi Piſonis, quam ille ante Ciceronem eodem die in Senatu habuerat. Nam quoties de diſceſſu ſuo Cicero loquitur, valdè ſemper laborat, vt timoris & parui animi ſuſpicionem à ſe remoueat; quod vnum pręcipuè inimici in eo criminabantur, tamquam non per vim expulſus eſſet, ſed homo fracti & abiecti animi per timorē ſpontè diſceſſiſſet. quod & ex oratione pro Sextio, & alijs locis apertè videre licet. Atque hæc lectio mea valdè ex ſequentibus, ſiquis attenderit, confirmari videtur, *Nempe herclè ego*, inquit, *neque tuum ſupercilium, neque collegæ tui cymbala fugi, nec tam fui timidus*, &c. Quibus omnibus non aliud quàm timoris opinionē deteſtatur & excuſat, vt omnino appareat ſimile aliquid à Piſone ei antè fuiſſe obiectum, cui nunc reſpondeat. Et ceteroqui certè illud, *quos*, niſi ita, vt ego dixi, interrogando legatur, apertè ſuperare & redundare hoc loco videtur. Sed nolo de hac coniectura mea amplius aſſeuerare, ne eam confirmando etiam probare videar; quam tamen teſtor me non antè reiecturum, quàm eruditis viris, quibus hunc locum delego, eam diſplicere videro.

CAPVT XIX.

Videri veteres nomina quædam aliter ſcripſiſſe & pronunciaſſe, quàm hodie ſcribimus, in eamque rem Varronis locus explicatus.

IN multis veteres illos Romanos aliam quamdam & longè diuerſam à noſtra partim ſcribendi, partim pronunciandi rationem ſecutos eſſe, & iam antè alibi demonſtrare me memini, & his paucis exemplis quæ afferam, fiet manifeſtius. Frons, Pons, Mons, atque ex hoc genere alia, ea omnia nos per N. litteram, vti ego ſcripſi, efferimus, & rectè efferimus: veteres tamen illi noſtri neſcio an hæc omnia, Pos, Mos, Fros, ſine ea littera pronunciaſſe exiſtimandi ſint. Terentius quidem Varro vir cùm Græcis litteris perfectus & Latinis, tum antiquitatis cum primis imitator diligens, non aliter ea nomina ſcripſiſſe videtur. Atque hinc facit quod Soſipater Chariſius annotat, Varronem in libris Antiquitatum Romanarum, *Fros, fanum, meſſis* ſine N. littera, *Fros*, ſcripſiſſe. & quod Varro ipſe ſub initium, opinor, IV. libri De Lingua Latina ad Ciceronem ſcriptum reliquit, *Videtur etiam pos potiùs pontem ſignificare, quàm potentem*, qui ſanè locus ab hac ſcriptura apertè eſt. Quid enim Pons, vt nos dicimus, cum potente commune habere poſſit, niſi Varro, atque illa eruditorum ætas id generis nomina ſine hac littera pronunciaſſet? Nonio etiam Marcello in hanc rem teſtimonium denunciare poſſem, niſi duo quædam certiſſima eius loca per imperitorum in deprauandis veterum ſcriptis audaciam mihi eſſent erepta: quę tamen ego non patiar iacere in tenebris, eaque à vitio, ſi poſſum, vindicabo. Duobus igitur locis diligenter Nonius & ſtudioſè annotat, *Fros*, pro fronde à Varrone eſſe vſurpatum, quibus tamen locis vulgati deprauatè, *Frons* referunt. Quid enim Nonio in mentē venerit tam ſeriò bis admonere, Frons pro fronde veteres

Digitized by Google

veteres dixiſſe, rem & vſitatam, & vel pueris notam? præſertim etiam cùm in exemplis quę Nonius affert, non aliud, quàm, *Fros*, recto caſu inueniatur. Ergo Nonius his quidem locis corrigendus eſt, neque aliud monere voluiſſe putandus, quàm id, quod etiam Chariſius admonuit, *Fros*, pro fronde veteres dixiſſe. Solent autem; vt etiam id addam, in alijs quibuſdam dictionibus N. litteram vt ſuperuacuam, minimeque neceſſariam vetuſtiores reijcere. Ita, *Tunſus*, & *Pranſus*, & item, *Tuſus*, &, *Praſus*, in præterito ſine vllo diſcrimine veteres pronunciaſſe, Papirianus antiquus Grammaticus teſtatur.

CAPVT XX.

Plutarchum & Appianum in Ciceronis hiſtoria leuiter erraſſe videri.

GRÆCOS homines in omni litterarum genere ſemper noſtris doctiores & eruditiores habitos eſſe & fateor, & facilè patior. Sed tamen valdè oportet & noſtra faſtidiat, & externa amet, qui Græcos in hiſtoria deſcribenda cum Romanis audeat contendere. Non quin ij & plures, & acriori etiam ſtudio in hanc ſcribendi laudem incubuerint; ſed quòd ferè videmus eos in externis pręcipuè & peregrinis hiſtorijs deſcribendis nulla animi prouiſione fugere potuiſſe, quin varia cùm in rebus ipſis geſtis peccarent, tum in nominibus præcipuè propriis turpiter laberentur. Quale, exempli cauſſa, illud mihi videtur, quod Plutarchus & Appianus tradiderunt, M. Catonem primum in Senatu honorificum illud & veriſſimum Patris patriæ cognomen Ciceroni tribuiſſe. Magni viri, qui hoc tradiderunt, quis negat? ſed tamen ſiue hoc illi aliorum auctoritate inducti ita ſcripſerint, ſiue etiam in nomine, quod ego exiſtimo, neglegenter errauerint, non laboro: mihi quidem patiamini, quæſo, grauiorem hac in re Ciceronis ipſius auctoritatem eſſe, quàm iſtorũ, quamuis magnum teſtimonium. Nam Cicero quidem ſæpiùs teſtatur, hunc ſibi tantum honorem à Q. Catulo eſſe habitum: veluti oratione in L. Piſonem. *Me*, inquit, *Q. Catulus princeps huius ordinis & auctor publici conſilij frequentiſſimo Senatu Patrem patriæ nominauit.* Et pro Sextio, *Me me ille vt patrem deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alij ſæpè in Senatu Patrem patriæ nominarant.* Quòd ſi Cato, vt illi volunt, princeps hoc cognomen Ciceroni dediſſet, valdè profectò ingratus Cicero fuerit, qui quoties de hac re meminit, à Q. Catulo hunc honorem ſibi habitum eſſe teſtetur, de Catone hac in parte verbum nuſquã fecerit. Nam quòd Cicero teſtatur, etiam alios multos hoc nomen ſibi dediſſe, in ijs ſiquis Catonem numerare vult, nõ repugno; & fieri poteſt, vt poſt Q. Catulum, & alios, etiam Cato hoc honorifico nomine Ciceronem vocauerit; ſed vt Cato primus hoc tantum laudis teſtimonium Ciceroni tribuerit, non puto vllo modo ijs concedendum. neque exiſtimare poſſum, Ciceronem, cùm eſſet inprimis auidus & appetens gloriæ, & poſſet huius tanti & tam grauis viri nomine aliquid famæ rebus ſuis geſtis addere,

Digitized by Google

nullo libro aut ſcripto teſtatum relicturum fuiſſe, hunc honorem ſibi à Catone eſſe habitum, ſi tamẽ, vt illi volunt, habitus fuiſſet. Huc accedit, quòd cùm Cato ſemper in Ciceronem turpiter maleuolus fuerit, quod ipſe alibi in Epiſtolis ad Atticum conqueritur, non videatur tantum & tam honorificum teſtimonium præter morem ſuum Ciceroni daturus fuiſſe. Fieri igitur poteſt, vt Græci illi vicinitate aliqua nominum, ſeu neſcio qua alia cauſſa decepti errauerint; Ciceroni quidem hac in parte non credere, impudentiæ ſit.

CAPVT XXI.

M. Varronis librorum aliquot tituli reſtituti.

NESCIO equidem an pleriſque Varronis librorum titulis aliquid vel deprauatius cogitari poſſit, vel corruptius. quod accidit magnam partem ſuperioris ætatis inſcitia & ieiunitate bonarum artium, tum Græcæ præcipuè linguæ ignorantia, qua cùm hic auctor & in libris, & in inſcriptionibus plurima vſus ſit, mirum videri non debet ſi hæc deprauata ſunt ab ijs, qui, non dicam, intellegere, ſed vix mehercle, aut ne vix quidem commodè legere Græca poſſent. Ego hoc capite carptim & ſtrictim, vt quidque occurret, inſcriptiones aliquot, quas corruptas iudico, indicabo, deque ijs emendandis iudicium meum ſententiamque interponam. Apud Nonium Marcellum Varronis Satyræ cuiuſdam titulus exſtat, *Ephemeride nauali*. quam inſcriptionem corruptam eſſe, ex Priſciano licet intellegere. qui hanc ipſam Satyram ita citat, *Varro Ephemeride*, omiſſa aliena & ſuperflua ea voce, *nauali*: quę non ad titulum ipſum adiungenda fuit, ſed cum ſequentibus Varronis verbis connectenda. Itaque Nonij locus ita meo iudicio corrigendus eſt, *Varro Ephemeride. Nauales Eteſiæ acriùs & vberiùs flauerant*. vel etiam fortaſſe legendum, *Niuales*. Scriptores autem librarij, ſententiæ ipſius primum verbum cum inſcriptione imperitè coniungentes, *Ephemeride nauali* ex eo fecerant. Alia Varronis Satyra eſt, quæ hunc deprauatum titulum apud Nonium præfert, περὶ λέξεων, quæ inſcriptio ex eiuſdem Priſciani auctoritate, & Satyræ ipſius argumento, περὶ αἱρέσεων, commutanda eſt. id eſt, De opinionibus ſeu ſectis. Egit enim ea Satyra Varro de diuerſis ſectis & ſententijs diſcrepantium philoſophorum, eoſque pro more ſuo facetè inſectatus eſt: cui argumento quàm hæc περὶ αἱρέσεων inſcriptio certè conueniat, & quàm illa altera nullo modo accommodari poſſit, quiuis facilè dijudicet. Varronis etiam libri *De Rerum natura*, qui à Nonio citantur, cùm eius argumenti nullos Varro ſcripſerit, nati mihi videtur ex peruerſa notarum interpretatione; & cùm *De Re ruſt.* apud Nonium ſcriptum eſſet, id eſt, De Re ruſtica, ab imperitis ex eo, De Rerum natura, factum eſſe. Nam locus etiam ipſe, quem Nonius è Varrone affert, apertè ad libros De Re ruſtica pertinere videtur, *Ne familia rixent cum vicinis*. quod pręceptum vt tractationi de rerum natura accommodari non poteſt, ita rei ruſticæ optimè conuenit, in qua pax, & cum vicino tranquillitas quàm neceſ-

Digitized by Google

neceſſaria ſit,etiam alij Rei ruſticæ ſcriptores monuerunt. Eadem erroris cauſſa eſt,quòd apud Nonium *Varro de Repub.*aliquoties legitur,vbi manifeſtè de Re ruſtica ſcribi oportebat,vt apud Nonium in dictione, Oliuitatem,apud eumdem in,Præſepe,& alibi. quæ omnia ad libros De Re ruſtica pertinere, ex fragmentis ipſis perſpicuum eſt. Illud etiam valdè aduertendum, extraneos & aliorum ſcriptorum libros Varroni ſæpè attributos inueniri. Vt apud Nonium Varro in Corollario, *Diuidiæ mihi fuerunt tam deſiduo afuiſſe te*. manifeſto quidem errore, cùm & ea Comœdia,& verſus ipſe poëtæ Næuij ſint. Næuius enim, quod ex multis auctoribus conſtat,fabulam, Corollarium ſcripſit,non Varro noſter. Ita apud eumdem *Varro in Synephœbis* nominatur, quos perſpicuum eſt comici eſſe Pomponij. Sic è contrà libri *Epiſtolicarum quæſtionum*, qui Varronis ſunt, Catoni attributi leguntur apud Agellium. Sed dies me antè defecerit, quàm hos atque alios eius generis errores ſingulatim decurſos enumerauerim. Dij imperitis iſtis malè faciant, quorum neglegentiæ & inſcitiæ hæc menda poſſumus referre accepta.

CAPVT XXII.

M. Ciceronis locus Inuectiuarum libro quarto, & libro primo emendatus.

QVOD dicturus ſum hoc loco,fortaſſe reipſa paruum ſit,ſed ad ſententiam Ciceronis non paruum.Cicero quarta oratione in Catilinam, *Ego multa tacui,multa pertuli,multa conceſſi,multa meo quodam dolore in veſtro timore ſanaui.*

Ita quidem & libri veteres conſtanter habent, & D. Lambinus vir eruditiſſimus edidit, & ſententia ſanè ipſa non incommoda eſt:nec celabo tamen lectorem coniecturam meam. Mihi enim aliquando ex ſententia ipſa legendum hoc loco videbatur, *Multa meo q. d.ſine veſtro timore ſanaui.* Hoc enim Cicero videtur omnino voluiſſe dicere,multa ſe tacuiſſe,multa diſſimulaſſe, & ſine populi timore aut tumultu, proprijs conſilijs & priuato præſidio ſanaſſe. Sed hoc opinionis meæ eſt. illud de veteris libri,quo vſus ſum, auctoritate, oratione prima locum hunc ita legendum videri, *Tum denique interficiere, cùm iam nemo tam perditus, tam improbus, tam tui ſimilis reperietur, &c.* Quæ lectio commodior ſanè videtur, quàm quæ in vulgatis eſt, *Tum denique interficiam te.* Neque enim, opinor, Cicero ipſe Catilinam ſuis manibus interfecturus erat.

CAPVT XXIII.

De Sex. Propertij cognomine diſceptatum, & ibidem de patre eius quæſitum.

DATE mihi,obſecro,hoc loco hanc veniam, vt liceat mihi paulliſper in re tenui, & incerta indaganda, otio meo, & patientia veſtra abuti. De Propertij cognomine ſubtiliùs fortaſſe diſputabo quàm veriùs:

ſed amor & iudicium de poëta iſto meum faciunt, vt nihil mihi paruum aut minutum videri poſſit, quod ad eum ſcriptorem quomodocumque pertineat. nedum res tanta leuis mihi videatur, in qua de nomine, & familia, ac pænè fama Propertij mei diſputandum eſt. Beroaldus homo, vt illa tempora ferebant, neque indoctus, & minimè malus, teſtatur, libros ferè omnes, quotquot ante ætatem noſtram, renaſcentibus iamprimùm litteris, diuulgati ſunt, in fronte referre hunc titulum, *Sex. Propertij Nautæ*, quæ inſcriptio etiam in antiquioribus quibuſdam libris exſtat. Quod etſi, Beroaldi iudicio, omnino reijciendum eſt, qui illud, *Nautæ*, alienum hoc loco & ineptum putat, & ab imperitis neſcio qua occaſione additum: mihi tamen accuratiùs ea de re cogitanti non ita temerè librorum, & totius illius ætatis conſenſus repudiandus videtur; ſed diligentiùs quærendum ſiquid altius ſub eo lateret, & ecquid ex falſo illo & deprauato titulo veritas tamen poſſet erui. Quod ego quidem exiſtimo & cùm nullo modo perſuadere mihi poſſim, in illa priori & ſimplici ætate aliquem ſua ſponte illud, *Nauta*, adieciſſe: huc ferè labor, vt exiſtimem, ex corrupta illa inſcriptione faciendum, *Sex. Propertij Nattæ*. Nattæ autem apud Romanos noti fuerunt. quorum apud Ciceronem, atque alios fit ſæpè mentio. Sed hoc ego non pro ſententia apud vos, ſed pro coniectura haberi volo, neque hac in re iudicem me, ſed diſceptatorē ab initio profeſſus ſum. Sed vt hoc de Propertij cognomine incertum eſt, ita æquè dubium illud, quod de patre eius diſceptari video, quem plærique omnes captum referunt inter eos, qui L. Antonium ſecuti, poſteà, Perufia capta, à D. Auguſto occiſi ſunt. Quod an conſtanter ſatis & verè traditum ab ijs ſit, neſcio. Nam quòd illi ex vltima libri primi Elegia hoc colligi putant, falluntur, quæ non de patre Propertij, ſed de Gallo quodam homine & amico ſibi, & propinquo intellegenda eſt, cuius acerbam mortem Elegia illa dolenter deplorat:

Qualis & vnde genus, qui ſint mihi, Tulle, penates,
Quæris pro noſtra ſemper amicitia.
Si Peruſina tibi patriæ ſunt nota ſepulcra,
Italiæ duris funera temporibus.
Cùm Romana ſuos egit diſcordia ciues;
Sit mihi præcipuè puluis Etruſca dolor.
Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.
Proxima ſuppoſito contingens Vmbria campo
Me genuit, terris fertilis vberibus.

Quæ omnia non eſſe de patre Propertij, ſed de hoc Gallo, quem dixi, intellegēda, illud indicio eſt, quòd præcedēte Elegia Gallum ipſum de hoc caſu ſuo eodem modo fecit loquentem, quomodo hîc ipſe commemorat. Vtrobique enim diſperſa inſepulti eius oſſa in Etruria ait, vt hîc,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.

Et priore Elegia de eadem re,

Et quicumque ſuper diſperſa inuenerit oſſa

Monti-

Digitized by Google

Montibus Etruſcis, hæc ſciat eſſe mea.

Deinde etiam, etſi hoc leuius eſt, non videtur tamen, ſi de patre loqueretur, dicturus fuiſſe,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui.

Cur enim patrem propinquum potiùs, quàm parentem appellaret? Proſcriptum ſanè patrem eius fuiſſe, vel grauiori aliquo iudicij caſu afflictum, ſatis vel ex illo verſu conſtat,

Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

Ceterùm cùm non tantùm proſcriptorum, ſed etiam iudicio damnatorum bona haſtæ ſubijci ſoleant, quid ſi dicamus, illum Sex. Propertium, cuius nomen à Sex. Clodio delatum fuiſſe Cicero oratione pro Domo ſua teſtatur, patrem fuiſſe huius noſtri Propertij? qui fortaſſe illo, aut alio quopiam iudicio damnatus ſolum verterit, bonis publicatis & ſub haſta diuenditis.

CAPVT XXIIII.

Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Iſocrate.

M. CICERO Cæſariana oratione prima, qua gratias C. Cæſari pro reſtitutione Marcelli, nomine Senatus egit, cùm quaſi præcepta quædam, de conſtituenda republ. firmanda pace, reuocandis legibus & iudicijs Cęſari daret, maxime eum nominis & glorię, quam ex ea re conſecuturus eſſet, admonuit. & quoniam Cæſar aliquando dicere eſſet ſolitus, ſatis ſe & naturæ ſuæ & gloriæ vixiſſe, modicè & verecundè magnificam illam vocem eius reprehendit, multis oſtendens, hominem in eam reip. adminiſtrandæ viam ingreſſum, numquam expleri debere gloria, neque eam nominis famam putare ſatis magnam, qua præclariorem & ampliorem alius aliquis aſſequi poſſet:

Itaque, inquit, *præclaram illam & ſapientiſſimam vocem tuam inuitus audiui, ſatis te diu vel naturæ vixiſſe, vel gloriæ: ſatis, ſi ita vis, naturæ; addo etiam, ſi placet gloriæ. at quod maximum eſt, patriæ certè parum.* Et ſtatim, *Quid ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis. Parùmne igitur, inquies, magnam gloriam relinquemus? imò verò alijs quamuis multis, ſatis; tibi vni parum: quidquid enim eſt & quamuis amplum ſit, id certè parum eſt tum, cùm eſt aliquid amplius.*

Iſocrates etiam cùm Philippum regem ad bellum Aſiaticum incitare vellet, proponit ei quantam gloriam, quantumq; nomen ex ea re conſecuturus ſit, additq; in alijs ſanè rebus moderationem quamdam & modum eſſe debere; gloriæ dumtaxat & famæ in principe viro numquam debere eſſe ſatietatem, Ἔστι δὲ πρὸς μὲν ἄλλο τι τῶν ὄντων ἀπλήστως ἔχειν, οὐ καλόν. αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι. δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν καὶ μηδέποτ' ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Ergo vterque quidem eodem argumento ad res præclaras, ille Cæſarem, hic Philippum cohortatus eſt; ſed Iſocrates vt in Epiſtola anguſtius, noſter vt in oratione grandius & ornatius. Ille etiam Ciceronis locus oratione De Aruſpicum reſponſis,

Digitized by Google

Quòd ſi cetera nos magis perulgata ſæpè mouerunt; vox ipſa deorum immortalium non mentes omnium permouebit? Nolite enim id putare accidere poſſe, quod in fabulis ſæpè videtis fieri, vt deus aliquis delapſus de cælo, cætus hominum adeat, verſetur in terris, cum hominibus colloquatur, &c.

Non valdè diſſimilis eſt illi Iſocratis, oratione ad Philippum regem, quem ipſe etiam admonet fieri non poſſe, vt deorum aliquis cum hominibus verſetur, aut tangendum videndumque ſe præbeat. Iſocratis verba ſunt, Οἶμαι δέ σε οὐκ ἀγνοεῖν, ὃν τρόπον οἱ θεοὶ τὰ ἀνθρώπων διοικοῦσιν. οὐ γὰρ αὐτόχειρες οὔτε μετὰ τῶν ἀγαθῶν, οὔτε τῶν κακῶν γίνονται τῶν συνόντων αὐτοῖς. ἀλλ' ἑκάστοις τοιαύτην ἔννοιαν ἐμποιοῦσιν, ὥστε δι' ἀλλήλων ἡμῖν ἑκάτερα παραγίνεσθαι τούτων. Quod autē superiùs, vt id breuiter admoneam Ciceronem oratione prima Cæſariana nominaui, ſecutus ſum in eo veteres Grammaticos, quos ego tres iſtas orationes, quæ ad Cæſarem habitæ fuerunt, Cæſarianas nominare obſeruaui, *Pro M. Marcello. Pro Q. Ligario. Pro rege Deiotaro.* Atque ita emendandus Nonius eſt in dictione, Æmulatio, *Tullius in Cæſariana* 1. Vulgati, *Tullius Cæſaria.* Probus etiam manifeſtè verba quædam ex oratione pro rege Deiotaro afferens, Ciceronem in Cæſarianis citat. Vt ſatis conſtet, orationes has tres, quia præter morem reliquarum non ad iudices, aut populum; ſed ad dominantem Cæſarem dictæ eſſent, in vnum corpus vel à Tyrone Tullio, vel à Grammaticis redactas, & vno nomine Cæſarianas vocatas.

CAPVT XXV.

M. Varronis libro tertio, De Vita populi Romani loca duo emendata.

SÆPIVS mihi ad partes M. Varro vocandus eſt, in cuius erudititiſſimis ſcriptis peruoluendis, & fragmentis diſperſis ſtudioſè colligendis, vtinam verè profiteri poſſim, me tam vtilem quàm diligentem operam inſumpſiſſe. Eſſet cauſa cur & me laboris huius mei minùs pæniteret, & vos item fructum aliquem induſtriæ meæ caperetis. Sed hoc quantumcumque præſtiti, quod ſentio quàm ſit exiguum, aliquando fortaſſis reipſa oſtendam, ſi id quod iam habeo affectum, aliquando per otium confectum reddere potuero: nunc autem quod in manibus eſt, agamus. Varronis libro tertio De vita populi Romani verba hæc ſunt,

Vt eius conuiuium qui triumpharet in Capitolio videtur eſſe proprium vt ipſe potiùs domum reduceretur à conuiuio.

Cuius loci facilis & aperta futura ſententia eſt, ſi redundantem eam vocem, *Conuiuium*, alieno loco inſertam ſuſtuleris, & ſic legas, *Vt eius qui triumpharet in Capitolio v. e. p. &c.* Hoc enim Varro dicit ſolitum apud Romanos veteres in honorem eius qui triumpharet, obſeruari, vt ipſe comitante tota multitudine cœnatus domum deduceretur, non autem alios ipſe quamuis maiores deduceret. Cuius moris etiam alij auctores meminerunt. Eodem etiam libro locus iſte eſt,

Si cuius legati violati eſſent, qui id feciſſent, quamuis nobiles eſſent, vt dederentur ciuitati ſtatuerunt.

Quo

Digitized by Google

Quo loco aptè mihi videtur legi poſſe, *Si ius legati violatum eſſet*. Agit autem de Iure legationis, quod apud omnes gentes ſanctum & inuiolatum eſſe debet. Vt autem in illo ſuperiori Varronis loco vocis redundantia deprauata ſententia eſt, ita etiam in Ciceronis libro quarto in Verrem de ſignis, locus eſt, qui meo iudicio, ſublata ſuperflua voce, emendandus eſt. Cicero loquens de Mamertinis,

Tritici modium LX. *millia emta populo Ro. dare debebant, & ſolebant, abs te ſolo remiſſum eſt. respublica detrimentum fecit, quòd per te imperij ius vna in ciuitate imminutum eſt: Siculi, quòd ipſum hoc non de ſumma frumenti detractum eſt, ſed tranſlatum in Centuripinos & Haleſinos immunes populos; & hoc plus impoſitum quàm ferre poſſent.*

Quo loco ſanè vox, *Siculi*, ſuperare & redundare videtur, nec ad ſententiam quidquam facit, niſi fortè, quod mihi proximè verum videtur, locus totus à diſtinctione mendoſus eſt, atque ita reſtituendus, *Tritici m.* LX. *m. e. p. R. d. d. e. ſ. a. t. ſ. r. eſt. respubl. detrimentum fecit, quòd per te imperij ius in vna ciuitate imminutum eſt Siciliæ; quòd ipſum hoc, &c.* Vt illud, *Siculi*, in, *Siciliæ*, mutemus, quomodo mihi quidem commoda & apta ſententia confieri videtur.

CAPVT XXVI.

Ciceronis vulgata lectio contra D. Lambinum & A. Patricium defenſa.

FRAGMENTVM quoddam ex Corneliana oratione ſecunda apud Ciceronem in Oratore ad Brutum exſtat, elegans valdè, & numerorum rotunditate concinnum:

Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi mercatores vænalitijq́; ſuperarunt.

Hoc loco D. Lambinus & A. Patricius, præſtanti eruditione & iudicio viri, contra libros omnes auſi ſunt ſubſtituere, *Vænalitiarij*, pro eo quod, *Vænalitij*, apud Ciceronem legitur. ea ratione moti, quòd Vænalitij ſerui ipſi vænales dicantur; Vænalitiarij autem mangones ſint. In quo quàm valdè eruditi iſti homines, quod bona venia paceq́ue eorum dicere mihi liceat, fallantur, ex Nonij Marcelli, & Quinctiliani teſtimonio licet cognoſcere. Nam Nonius quidem Marcellus in voce, Vænalitij, apertè hunc ipſum locum adducens annotat, Ciceronem hîc, Vænalitios, pro Vænalitiarijs noua quadam minimeq́ue vulgari ratione poſuiſſe. Et Quinctilianus item libro nono hunc ipſum locum quomodo in vulgatis exſtat, videtur legere. Vt illorum quidem doctorum virorum nimiùm hac in parte vel acumen vel ſubtilitas, nolo grauiori nomine appellare, nemini placere poſſit, niſi qui vel librorum omnium fidem neglegat, vel antiquiſſimorum Grammaticorum certam auctoritatem contemnendam putet. Atque hoc ego non diſſentiendi ſtudio contra litteratos iſtos homines, & quibus ſumma omnia tribuo, diſſerui; ſed hoc exemplum interpoſitum volui, nequid temerè in veterum ſcriptis præter librorum conſtantem auctoritatem innouetur. In quo ſi aliquan-

Digitized by Google

aliquando viri intellegentes, & in omni antiquitate verſati parum ſibi temperarunt; cogitare debemus, quid homines imperiti & doctrinæ vana ſpecie ſubnixi, quibus omnia pro ingenij ſui captu metiri mos eſt, in peruertendis veterum ſcriptis nonnumquam ſibi permiſerint.

CAPVT XXVII.

In Feſto loca aliquot emendata.

OPTANDVM maximè eſſet vt veterum ſcripta propria & germana ad nos veniſſent, neque eorum vicem decurtatas quaſdã & fractas Epitomas haberemus. quod quidem incommodum referre acceptum poſſumus ijs imperitis hominibus, qui rem gratam & fructuoſam facere ſe iuuentuti exiſtimabant, ſi lõgiora, vt ipſis videbatur, veterum volumina in breuiorem quamdam, & quaſi Enchiridij formam collectis optimis contraherent. In quo quidem tanto dilectu, ſi dijs placet, homines rudes verſati ſunt, vt acciſis ferè & vt ſuperfluis reiectis veterum ſcriptorum teſtimonijs, pro ijs neſcio quas nugas & meras ineptias nobis reliquerint. Senſit id incommodũ maximè neſcio cuius Pauli Diaconi culpa Feſtus, atque ita ſenſit, vt multis extraneis pro collectoris eius libidine admiſtis, in Feſto Feſtum difficile ſit agnoſcere. Sed huic rei Antonij Auguſtini, quem ego virum, vt eius dignitas & doctrina poſtulant, honeſtatis cauſſa nomino, diligentia magnã opem attulit, qui multa Feſti propria loca ex vetuſtiſſimis membranis nobis reſtituit, atque ex ingenio etiam & opinione ſua quædam emendauit. Sed quamquam ille & optimis aliquot libris vſus ſit, & ingenio ac iudicio in veterũ ſcriptis tanto ſit, quantum in paucis cognouimus; videntur tamen eum pauca quædam vel fugiſſe, vel præterijſſe, è quibus vnum ego nunc proponam, quod apud Feſtum varijs locis deprauatè legitur. *Dice*, pro dicam, *Attinge*, pro attingam, veteres vſurpaſſe ſæpiùs reperies. quod certè corruptum vbiq; apud eum iudico: & cùm ex Quinctiliani certa auctoritate conſtet, Catonem Cenſorium, vetuſtioreſque alios ea quæ nos, Dicam, Faciam, efferimus, Dicem, Faciem, pronunciaſſe; audacter quidem apud Feſtum ijs locis omnibus corrigendum pronuncio, *Attingem*, pro attingam, & *Dicem*, pro dicam, ſimiliaque omnia.

CAPVT XXVIII.

M. Ciceronis locus Oratione pro Cluentio Auito, qui videatur è Demoſthene integer expreſſus.

ELEGANS cumprimis, & plena artis ac ingenij eſt Ciceronis illa oratio, quam pro Cluentio Auito inuidioſo reo, & aliquot præiudicijs penè damnato prætor habuit. In qua defenſione cùm res & cauſſa ita tuliſſent, vt de legibus earumque vtilitate copioſiùs differendum eſſet, vſus eſt argumento ſubtili, & ad rem tempuſque illud valdè apto, quo doceret omnia legibus adminiſtrari, neque ab ijs ſine pernicie & interitu vniuerſæ reip. poſſe diſcedi:

Vt corpora, inquit, *noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege, ſuis partibus ut neruis ac ſanguine & membris uti non poteſt. Legum miniſtri, magiſtratus; legum interpretes, iudices; legum denique idcircò omnes ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus. Quid eſt, Q. Naſo, cur tu in iſto loco ſedeas? quæ vis eſt, qua abs te hi iudices tali dignitate præditi coërceantur? vos autem iudices, quamobrem ex tam magna multitudine ciuium tam pauci de hominum fortunis ſententiam fertis? quo iure Attius quæ voluit, dixit? cur mihi tam diu poteſtas dicendi datur? quid ſibi autem illi ſcribæ? quid lictores? quid ceteri, quos apparere huic quæſtioni video, volunt? Opinor hæc omnia lege fieri, totumq; hoc iudicium quaſi mente quadam adminiſtrari & regi.*

Docuit igitur Cicero valdè quidem aptè & accommodatè, ex iudicij ipſius, quod habebatur, forma, omnes reipublicæ partes legum præſcripto & ordine adminiſtrari, à quibus ſi recedatur, rerum omnium confuſionem & perturbationem neceſſariò conſequi. Demoſthenes autem ſummus & ipſe orator, cùm eamdem legum auctoritaté oratione prima contra Ariſtogitonem conſtituere vellet, in eamq; rem præclara multa attuliſſet, etiam illa ſuperiora dixit, quæ Cicero quàm pauciſſimis mutatis ab eo mutuatus eſt. Ἀλλ᾽ ὅτι πᾶς ὁ τῆς πόλεως, καὶ τῶν νόμων κόσμος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συνταράττεται καὶ διαφθείρεται κατὰ τοῦτον, καὶ τοῦτ᾽ οἶμαι, σαφῶς ὑμῖν ἐπιδείξειν. λέξω δὲ οὔτε καινὸν, οὔτε περιττὸν οὐδὲν, οὔτ᾽ ἴδιον, ἀλλ᾽ ὃ πάντες ὑμεῖς ἴστε ὁμοίως ἐμοί. εἰ γάρ τις ὑμῶν ἐξετάσαι βούλεται, τί ποτ᾽ ἐστὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ποιοῦν τὴν βουλὴν συλλέγεσθαι, τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀναβαίνειν, τὰ δικαστήρια πληροῦσθαι, τὰς ἕνας ἀρχὰς ταῖς νέαις ἑκούσας ὑπεξιέναι, πάντα δι᾽ ὧν ἡ πόλις διοικεῖται καὶ σώζεται, γίγνεσθαι τοὺς νόμους εὑρήσει, καὶ τὸ τούτοις ἅπαντας πείθεσθαι. Et paullo poſt. Τὸ τὴν βουλὴν τοὺς πεντακοσίους ἀπὸ τῆς ἀσθενοῦς ταυτησὶ κιγκλίδος τῶν ἀπορρήτων κυρίαν εἶναι, καὶ μὴ τοὺς ἰδιώτας ἐπεισιέναι. τὸ τὴν ἐξ ἀρείου πάγου βουλὴν, ὅταν ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ καθεζομένη περισχοινίσηται, κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἐφ᾽ ἑαυτῆς εἶναι, καὶ ἅπαντας ἐκποδὼν ὑποχωρεῖν. τὸ τὰς ἀρχὰς ἁπάσας ὅσας οἱ λαχόντες ἄρχουσιν ὑμῶν, ἅμα τῷ τὸν ὑπηρέτην εἰπεῖν μεταστῆτε ἔξω, τῶν νόμων κρατεῖν, ἐφ᾽ οἷς εἰσεπέμθησαν, καὶ μὴ τοὺς ἀσελγεστάτους βιάζεσθαι. ἄλλα μυρία. πάντα γὰρ καλὰ καὶ σεμνὰ, καὶ δι᾽ ὧν ἡ πόλις κοσμεῖται καὶ σώζεται, οὗτοι φυλάττουσιν. Et poſterius: Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅτι τοῖς νόμοις ἅπαντα κοσμεῖται, καὶ τῷ τούτοις πείθεσθαι, ἀλλ᾽ ὑμεῖς αὐτοὶ πάντων ἄρτι κληρουμένων Ἀθηναίων, καὶ πάντων εὖ οἶδ᾽ ὅτι βουλομένων εἰς τουτὶ λαχεῖν τὸ δικαστήριον μόνοι δικάζεθ᾽ ἡμῖν. διὰ τί; ὅτι ἐλάχετε, εἶτα ἀπεκληρώθητε. ταῦτα γὰρ οἱ νόμοι λέγουσιν.

CAPVT XXIX.

De ſcribendi ratione in verbis quibuſdam breuiter diſceptatum.

QVOD eruditi quidam viri & ſcientiæ eius quæ ad antiquitatem pertinet, cumprimis ſtudioſi conſtanter aſſeuerauerunt, & item libris ſuis ediderunt, *Exſulium*, non aliter quàm per, u, ſcribendum: videlicet exemplo ſuo docuerunt, nihil eſſe in his minutis rebus indagan-

Digitized by Google

dis æquè fugiendum ac nimiam illam curioſitatem, & in rationibus inquirendis ſuperfluam ſubtilitatem. Nam quia Exſilium ab exſule deriuetur, Exſul autem quaſi ex ſolo ire ſit, omnino iuxta analogiæ rationem, Exſulium, ſcribendum cenſuerunt. In quo dupliciter falluntur; quòd & veterem ſcribendi loquendique conſuetudinem ad certam rationem & aſtrictas quaſdam regulas dirigendam putent, & quòd ab Exſule Exſulium, iuxta analogiæ veritatem deriuandum exiſtimant. Nam ſi ratio poſtulat vt ab Exſule Exſulium, cur non ſimili ratione à Conſule Conſulium probent, equidem neſcio. ſed quid in re clara opus eſt verbis? refelluntur enim iſti analogiæ conſectatores primùm librorum omnium auctoritate, quibus plurimum tamen tribuere ſe profitentur: deinde etiam Grammatici vetuſti certo teſtimonio, Eutychetis, inquam, qui hac de re ita ſcribit, *A conſulo*, inquit, *& exſulo, V. in I. conuerſa, conſilium, exſilium dicimus.* Repudianda eſt igitur eorum ſubtilitas, qui leui aut nulla ratione moti, à vulgata & veteri ſcribendi conſuetudine temerè diſceſſerunt. Quoniam autem in hunc ſermonem ſemel ingreſſus ſum, non pigebit me alia quædam, quæ aut ipſe noua in veteribus obſeruaui, aut quæ vulgo ignotiora ſunt, aſſcribere. Haut, memini vbique his libris quoties conſonans ſequeretur, T. littera ſcribere, ſecutus in eo optimi Grammatici Victorini auctoritatem. qui teſtatur, hanc vocem, quoties vocalis ſequitur, per d. litteram in fine ſcribendam; aliàs ſemper t. quod ſi ille ſubtiliùs fortaſſe monuit quàm veriùs, tamen peccaſſe hac in re non ſum exiſtimandus, cùm & hæc ſcriptura in veteribus libris ſæpè inueniatur, & Chariſius mihi teſtetur, veteres, *Haud*, quamuis ab οὐδὲ Græco originem habeat, indifferenter tamen etiam per, t, litteram ſcripſiſſe. vt etiam *ad*, & *at*; *quid*, & *quit*; *atuentum*, *aput*, & ſimilia ſine diſcrimine ſcribebant. Ex hac porrò dictione & verbo, Scio, veteres vnum verbum, *Hautſcio*, compoſuerunt, quod & ego vna voce vbique ſcripſi, & ita ſcribendum eſſe, Phocas Grammaticus apertè teſtatur, his verbis, *Omnia quæ ab, au, diphthongo principium habent, Daſian reſpuerunt, vt audax. deſignatum eſt, haud, vnde, hauſcio, compoſitum ſimplicis habebit ſcripturam.* Quamquam apud eum, *hauſcio*, ſine, t, littera legitur, quod fortaſſe rectius eſt. *Ne*, etiam pro eo quòd *Næ*, vulgò ſcribitur, cùm affirmandi vim habet, vbique ſine diphthongo ſcripſi. Qua in re miror viros eruditos noſtri temporis, cùm eam conſtantem librorum omnium veterum ſcripturam eſſe teſtentur, non auſos tamen eſſe à vulgata conſuetudine recedere, præſertim cùm hæc ſcribendi ratio etiam à Grammaticis confirmetur. Priſcianus quidem ait, *Ne*, quando valdè ſignificat, accentu circumflexo notari, quando negationem continet, graui. Et Chariſius ita ſcribi per, *e*, ſimplicem oportere docet, etſi à Græco ναὶ, dictum ſit. *Idem*, etiam pro, ijdem; &, *Iſdem*, pro, ijſdem, vulgò veteres ſcripſiſſe, & pronunciaſſe audeo confirmare. Exſtat hæc ſcribendi ratio in antiquis monumentis, comprobatur à Grammaticis. A Priſciano libro ſeptimo, qui ait, *Idem*, &, *Iſdem*, pro, Ijdem, & Ijſdem, veteres ſcripſiſſe; à Chariſio libro primo, cuius verba apponam, *Is homo idem compoſitum facit, niſi quia Cæſar ſingulariter idem, pluraliter ijdem dicendum affirmat. ſed*
conſue-

conſuetudo hoc non ſeruat. Ex quibus verbis videre licet, etiam vulgò ad Chariſij tempora eam ſcripturam durauiſſe. In veteribus quidem libris, quod ſciam, hæc ſcriptura non exſtat, ſed ea ferè in illis deprauata eſt in, *hiſdem*, &, *hidem* Hæc ſicui ego de re leui & parua pluribus egiſſe videor, is ignoſcat nobis, ſi in linguæ Latinæ orthographia paullum ſimus diligentiores, cùm etiam in noſtris, barbariſque linguis tanto ſtudio hanc rectè ſcribendi rationem tueamur, vt in ea peccantes pueros vel conuicio inſectemur, vel ſcutica plectamus.

CAPVT XXX.

De Ciceronis loco in Epiſtolis ad Atticum coniectura.

SCRIPSIT Cicero libros Epiſtolarum ad Atticum hominem familiarem, valdè quidem probandos, & iuuentuti, ſi me audient, diligenter legendos. In ijs liber ſeptimus & octauus, quos in illa perturbatione belli ciuilis conſcripſit, quaſi cõmentarij & hiſtoriç loco illorum temporum eſſe poſſunt; in quibus res ferè quoque die ſeu à Cæſare, ſeu à Pompeio geſtas diligenter & ſingulatim perſequitur. Epiſtola autem quadam libri octaui Attico iſta nunciat,

> *Sulmone C. Attium Pelignum aperuiſſe Antonio portas, cùm eſſent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugiſſe ſcis. Cn. ire Brundiſium deſertum. Confecta res eſt.*

Quem locum ita ſine varietate vlla Lambinus & Malaſpina ediderunt, & credo equidem, eos in veteribus libris ita repperiſſe. Qui tamen ſatiſne integer & incorruptus ſit, addubitare nonnumquam ſoleo. Primum genus loquendi, *Scis Cnæum ire deſertum Brundiſium*, non omnino hoc loco mihi probatur; deinde etiam temporum & hiſtoriæ ratio huic lectioni repugnare videtur. Nam tum cùm Sulmone portas Antonio Attius aperuit, & cùm Cicero iſta ſcriberet, tantum abeſt, vt de Brundiſio deſerendo Pompeius cogitaret, vt nondum etiam Brundiſium venerit. id quod partim ex Cæſaris Commentarijs, partim ex ſequentibus Ciceronis Epiſtolis intellegitur. Nam Pompeius tum Luceriæ morabatur, & paullo antè Brundiſium verſus ex eo oppido ſe commouit, quàm de Corfinio & Domitio capto auditum eſſet. Quare mihi quidem locus hic ita interpungendus videtur, *Cnæum ire Brundiſium; deſertum. confecta res eſt.* Illud autem, *deſertum*, per indignationem breuiter & conciſè dictum accipio, & Domitium intellegi volo. Vt Cicero id apud Atticum ſtomachans conqueſtus ſit, Pompeium parare iter Brundiſium, Domitium vnà cum nobiliſſimis ciuibus deſertum ab eo, neque auxilio, quod omnes putabant, ſubleuatum. Aut quod fortaſſe verius eſt, Domitium, addendum ſit, atque ita legẽdum, *deſertum Domitium.* quod nomen fortaſſis ea cauſſa ab omnibus libris abeſt, quòd veteres, vt antè dixi, eiuſmodi nomina priore aut altera littera adiuncta ſignificare contenti erant. Itaque cùm fortaſſis in Cicerone ſcriptum eſſet, *deſertum Do.* aut, *Do. deſertum*, non intellectam vocem librarius ſcriptor omiſit. Ex

Digitized by Google

hac eadem ſcribendi breuius, vel potiùs tantùm indicandi propria iſta nomina, corrupti mihi videntur loci duo libro primo Epiſtolarum ad eumdem Atticum, atque ita reſtituendi,

Nunc eſt exſpectatio comitiorum, in qua omnibus inuitis trudit noſter Magnus Afranium.

Et poſteriùs eodem libro,

Afranius ita ſe gerit, vt conſulatus eius non conſulatus, &c.

Quibus duobus locis alij omnes, *Auli filium*, & *Auli filius*, legunt, decepti, opinor, interpretatione notarum iſtarum AF. id eſt, Afranius, ex quo illi, A. filius fecerunt. Nam ego quidem fateor, me non videre quid elegantiæ aut venuſtatis habeat, cùm Afranium deſignare velis, A. filium, generali quadam & communi appellatione dicere, perinde quaſi in eo iocus aliquis & acumen ſit. Sed de his locis ſententiam meam timidè & fortaſſe temerè propoſui: appello tamen ad eruditorum iudicium, à quibus vt argui & refelli paratus ſum, ita ab Amuſis quibuſdam & nulli iudicij hominibus reprehendi me temerè non fero. Teſtorque me ęquam & modeſtam ſcriptorum meorum reprehenſionem ęquo & libenti animo laturum, ineptas & ipſa maleuolentia ieiunas ſemidoctorum hominum calumnias ferre nullo modo poſſe. polliceorque,

Ἄνδρ᾽ ἀπαμύνεσθαι ὅςις πρότερος χαλεπήνῃ.

FINIS.

Hi libri præterquam quòd variarum rerum lectione delectant, nihil etiam habent quod pias aures quoquomodo offendat.

Cunerus Petri de Brouwershauen, paſtor ſancti Petri Louanij, VII. Iunij, Anno CIↃ CI LXVIII.

Digitized by Google

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM

COMMENTARIVS,

Tributus in libros quinque; in quibus varia ſcriptorum loca, Plauti præcipuè, illuſtrantur aut emendantur.

Digitized by Google

Digitized by Google

AD AMPLISSIMVM ET NOBILISSIMVM VIRVM D. THOMAM REDINGERVM.

MITTO ad te, nobiliſſime Redingere, priorem hunc Commentarium meum, debitum vel priuatæ amicitiæ noſtræ, vel publicæ tuæ in litteratos benignitati. Leue munus, ſi id ab opinione vulgi ſpectabis: non leue, ſi vel à labore meo, vel à iudicijs paucorum. Quinque enim libri ſunt, in quîs optimorum ſcriptorum varia loca partim ſanaui, partim illuſtraui, quædam diuinans, plæraque adiutus à libris. quorum alterum ingenij eſt, alterum diligentiæ, & vtrumque iudicij. Quid effecerim, tu imprimis, & à te alij iudicabunt: effeciſſem quidem certè (deprecor numina læua quòd fidenter hoc dicam) paullo amplius, niſi medijs conatibus meis tranſuerſa incurriſſet fortuna miſeræ patriæ. cuius naufragium pertinuit etiam ad nos. Scitum autem eſt illud, vt ex ſtudijs gaudium, ſic ſtudia ipſa prouenire ex gaudio. Vale.

A D

Digitized by Google

AD LECTOREM.

BENIVOLE *Lector, cùm duos Commentarios Antiquarum Lectionum hoc tempore pararem emittere, tributos in libros* X. *quo minùs id præſtarem, communium temporum iniquitas & varietas fortunæ meæ fecerunt: quæ, vt in agris fructum ſubita calamitas, ſic ſuppreſſerunt ſperatam fæcunditatem ingenij mei. Ergo priorem nunc tantùm emitto: in quo, ne leuis apud te fides mea ſit, quos codices antiquos, & quibus in locis ſim vſus, ordine dabo. In Plauto corrigendo præcipuus hoc ſcripto fui. Eius exemplaria quattuor cum cura ipſi vidimus. Tria Romæ in Vaticano ſunt: è quibus duo in primore bibliotheca inter libros, vt ſic dicam, proletarios habentur, tertium optimæ notæ ſeruatur in bibliotheca interiore. Quartum bona fortuna in Rauracis mihi obtulit, cùm ad Sequanos iens, illac tranſirem. communicauit id mihi vir nobilis Antonius Rouerius ciuis Ro. Laudo interdum & codicem Caſſinatem, ſed, nequid fallam, fide aliena. Nam ab amiciſſimo Fuluio Vrſino Plauti exemplar accepi, quod vir eruditus Benedictus Hegius olim cum illo codice ſtudioſè compoſuerat, & ſuapte manu varietatem lectionum adnotarat. Hæc in Plauto. Propertij exemplaria quattuor laudo: primum è bibliotheca Farneſiana habui, alterum Vaticana, tertium à Fuluio Vrſino, quartum à M. Antonio Mureto. Reliquos libros cùm nomino, locum & auctorem addidi, vt pariter mecum id ſcires. Vale.*

Digitized by Google

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

In Plauti Amphitruone antiquam vocem reponendam videri.

A PLAVTO ſit initium: cuius inſignitum locum Amphitruonis Prologo, arbitrario iure conſtituam. Quod enim vulgò legitur,

Siue adeo ædiles perfidioſè cui duint,
Similem rem ipſe in legem eſſe iuſſit Iuppiter
Quaſi magiſtratum ſibi alterive ambiuerint.

me iudice adulterinum eſt pro germana & antiqua voce, *Sirempſe in lege iuſſit e. I.* Siremps veteribus Ro. ſolemne in legibus ſcribendis verbum, valet Similis aut Eadem. Meminit Feſtus, idque interpretatur Similis res ipſa, producto exemplo Catonis. Chariſius litterator dupliciter tantùm inflecti ait, nominandi caſu Siremps, & auferendi ab hac Sirempſe. In monumentis antiquis etiam hodie legitur, DE. EO. AGRO. SIREMPS. LEX. ESTO. & in alio, SIREMPSQVE. EIS. VIATORIBVS. DE. QVE. EIS. VIATORIBVS. Q. OMNIVM. RERVM. IVVS. LEX. QVE. ESTO. QVASI SEI. EI. VIATORES. &c. Arbitror igitur Plautum auferendi caſu ſcripſiſſe, *Sirempſe in lege eſſe*, id eſt, ſimili in lege eſſe, & perinde teneri: aut ſi placet, *Sirempſe legem* ſpreta Grammaticorum anxia obſeruatione. ceterùm imperitos exſcriptores diuulſa voce feciſſe, *Si rem pſe*, ac mox pro captu ſuo illud, *Si*, in *Similem*, vertiſſe. Eius argumentum quod C. V. Sambuci codex habet, *Si ſimilem*, vt planè appareat à priori voce, hanc alteram quaſi interpretem fluxiſſe. De hac re ita cenſeo.

CAPVT II.

Nonius Marcellus emendatus.

NONIVM cùm intueor, veterum ſcriptorum triſte naufragium videre videor: è quo quaſi tabulas aliquot hoc capite conabor colligere.

Non. in Tandem,

Tandem ſignificat tamen. Titinnius Gemina, Symphonia odioſum tandem, vt moribus placeam viro.

Digitized by Google

Vera lectio eſt, *Sin forma odio ſum, tandem vt.* Verba mulieris matronæ.

In Certamen,

Siſenna Hiſtor. lib. IIII. *Accolis celeriter conſumptis ad gladios certationem reuocauerunt.*

Scriptum fuit, *Iacolis celeriter.* id eſt, Iaculis.

In Catapulta,

Siſenna Hiſtor. lib. III. *Præterea catapultas* XVI. IIII. *baliſtas*: XX. *plauſtra corijs ac minoribus ſagittis onuſta.*

Quid Corij nomen inter genera telorum? Lego, *Plauſtra coritis ac.* Ita appellarunt thecam in qua ſagittæ.

In Longiter,

Lucil. lib. III. *Non, vt opinor, id à lecto iam longiter rati.*

Vir doctus emẽdat, *Longiter acti.* Sed dubium non eſt quin Lucretij verſum laudare Nonius voluerit, ſcripſeritque, *Lucret. lib.* III. *Non, vt opinor, id à leto iam longiter errat.* Exſtat in diſputatione de mortalitate animi.

In Pudet,

Idem: An pro me, Da ne quiete adiutem inuenio hortari pudet, non prodeſſe id piget.

Emendo, *Idem Andromeda: Nec qui te adiutem.*

In Tumulti,

Idem Nyctegerſia: Cuius vos tumulti cauſſa acie timeo quid parum aduorti.

Colligebam ſcrib. *Cuius vos tumulti cauſſa acierim, eò quòd parũ aduortis.*

In Percontet,

Næuius Belli Pœnici lib. II. *Blandè & doctè percontat Ennius: quo pacto Troiam vrbem reliquiſſet.*

Quis verò iſte Ennius nominatur Næuio, cùm Næuius antiquior Ennio poëta fuerit? & ecquid omnino Ennius ad hiſtoriam Pœnicam? Præſertim cùm Nonius in Liquidum, eumdem hunc locum ſic producat, *Blandè & doctè percontaris quo pacto Troiam vrbem liquerit.* Cenſeo emendand. *percontat em quo pacto T. v. liquerit.* Em, antiquè, pro eum: ex quo illi fungi exſculpſerant Ennium. Scripſit hæc vt opinor Næuius in origine Carthaginis, de Didone Æneam excipiente.

In Comparare,

Accius Eurijſace: nihil eſt, ſi autem ad te retardat ſocium, in portu eſt, copiaq́; ſubſiſtat modò, tu te ipſe eſſirma & compara.

Scribo, *ſi autem ad te ire tardat: ſi otium in portu eſt copiáque, ſubſiſtat modò: tu te ipſe offirma.*

In Conuicium,

Conuicium dictum eſt quaſi è vitijs locum, qui ſecundùm ignobilitatem loci maledictis & dictis turpibus cauilletur.

Legendum, *dictum eſt quaſi è vicis loqui, quia ſecundùm i. l. m. e. d. t. cauillentur.* Aut ſi placet, *cum vicis loqui.* Adducere enim Nonius idem etymon conuicij voluit quod Verrius Flaccus, *Conuicium à vicis, in quibus priùs habitatum eſt, videtur dictum, vel immutata littera quaſi conuocium.*

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT III.

Truculentus Plauti correcta, & verſibus duobus aucta.

TRVCVLENTVS Plauti quid aliud quàm Hippolytus eſt? Ita miſerè elegantiſſima fabula admutilata, lacerata, diſtracta fuit: vt vix Æſculapius cum parente ſuo illi perſanandæ ſint. E qua aliquot malè acceptis membris, hoc loco mederi conabor. Scena, Num ibi nam.

— propter militem
Babylonienſem, qui quaſi vxorem ſibi
Me habebat annum dum hîc fuit. DI. ego ſenſeram.

Libri Vaticani, *Me habebat anno vno dum.* Citra controuerſiam vera lectio eſt, *Me habebat anno, dum.* Elegans genus dicēdi, ſed in libris ferè corruptum. Valet autem anno præterito: cui opponitur, Horno. Plautus Amphitr. *Etiam hiſtriones anno cùm in proſcænio hoc Iouem inuocarunt.* Ita rectè Camerarius: alij de Nannio germanas nugas. Emendandus & Nonius in, Hornum. vbi vulgò. *Hornum ipſius anni. Lucill. Vtrùm nano an horno te abſtuleris à viro?* Leg. *Vtrùm anno.*

—tonſtricem Suram
Nouiſti noſtram, quæ modò erga ædem ſeſe habet?

Nihil hîc libri: quis tamen negabit legendum, *quæ modò erga ædes habet?* id eſt, è regione habitat. Nam habere, pro, Habitare, notum iis qui nondum ære lauantur. Vulgata ſcriptura eiuſmodi eſt, vt eam tractanti clamare libeat, Aquam manibus.

Sed tu poſterior. PH. omnem rem tenes.

Claudit verſus: explent Vaticani, *ordine omnē rem.* Scena, Ne expectetis,

—— iam propinquè miles mea Phroneſium
Tibi adeſt Stratophanes nunc tibi opus eſt ægram vt te aſſimules. PH. tace.
ST. Peperit mulier, vt ego opinor.

Ingens hîc lacuna, & Vaticani duobus verſibus auctiores; ſic conceptis *PH. tace cui adhuc ego tu malam eam emouet ruri à me matitio vincere eſt, reperit mulier.* Hercules, tuam fidem! monſtra verborum: quæ tamen, niſi animi fallor, non inuito Phœbo diuinantes ſic correximus. *Tace. quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me maleficio vincere eſt? ST. Peperit mulier.* Cùm enim propinquaret iam miles, ſedula ancilla dominam officij monuit, vt callidè & appoſitè ſimularet ægram puerperam: at illa quaſi indignata admoneri, vt quæ ſua ſponte nimiùm mala eſſet & aſtuta, *Tace*, inquit, &c. Scriptum autem videtur fuiſſe *Ammonitricis* &, *malificio*, pro Admonitricis, Maleficio. Hæc probabo fortaſſe doctis: alij quid probent, quid non probent, ciccum, vt comicus ait, non interduum.

CAPVT IV.

Propertij Elegia de raptu Hylæ emaculata.

ELEGIAM de raptu Hylæ Propertius imitatione Græcorū conſcripſit, elegantibus, Dij boni, & quaſi papauere ac ſeſamo ſparſis verſibus.

Digitized by Google

ſibus. Eam placet à capite emendantem percurrere, Ac principio, nunquam ille ipſe Hylas tam anxiè quæſitus Herculi fuit, quàm mihi iſtorum verſuum correctio,

Nymphaum cupidas ſemper defende rapinas,
Non minor Auſonijs eſt amor in Driadis.

Nam mendam ineſſe libri ſcripti clamabant, qui omnes conſenſu habebant, *eſt amor Adriacis*. Adde rationem linguæ Latinæ, Driadibus poſtulabat, non Driadis. Vix tandem venit in mentem terminatione Græca Propertium ſcripſiſſe, *eſt amor & Driaſin*. quod mox pluribus docuero.

Ne tibi ſit durum montes & frigida ſaxa,
Galle, neque expertos ſemper adire lacus.

Pugnat hæc lectio cum mente Propertij. Neque enim monuit Gallum vt montes & loca ſola frequentaret; ſed contrà exemplo Herculis, ne locis ſolis delicias ſuas concrederet, deterruit. Diſſentiunt etiam libri, qui, *Ne tibi ſint duri montes*, referunt. Sed ſcripſit haud dubiè poëta, *Ne tibi ſit duros montes*. interpolarunt varij librarij quibus inſolens erat genus illud dicendi, Ne tibi ſit adire montes: id eſt, ne adieris. Geminum illud Tibulli, *Ne tibi ſit duros acuiſſe in pectora dentes*. &, *Tunc mihi non oculis ſit timuiſſe meis*. Item Propertij lib. III. *Ne tibi ſit rauco prætoria claſsica cornu Flere, nec Aonium cingere Marte nemus*. Quod autem iiſdem illis verſibus legitur, *& frigida ſaxa*, Mureti libro erat, *& turbida ſaxa*: in Vatican. *tumbida*. Scrib. fortè, *Tabida*, aut aliud verbum remotius.

Ah dolor ibat Hylas ibat Hamadrias hinc.

Quæ tandem iſta Hamadrias? an Driope, vt alij cenſent? Nugæ. Nam Propertius ab omnibus raptum Hylam facit, non ab vna. Scribo vt & ſuprà, *Ibat Hamadriaſin*. & ſic plana ſententia horum verſuum eſt, nec cauſſa cur ignominioſè nota deprauationis inſigniantur, Ceſſent iam, inquit, Zethes & Calais ſectari puerum: quippe qui factus erat dolor & noua cura ipſis Nimphis.

Hic erat Arganthonei ſub vertice montis.

Hæc lectio eſt ab elegantiſſimo Mureto, quam hominis cauſſa libens probarem, ni repugnarent omnes libri. Nam Vatic. & Mureti ipſius, *Hic erat Arganti phlege ſub vertice*. Farneſ. *Fege ſub*. Fuluij, *phege*. Vt liquidũ ſit legitimã ſcripturã eſſe. *Hic erat Arganthi pege*. vſus enim eſt Greco, πηγή.

Grata domus Nimphis humida Thyniacis.

Quomodo rectum, Thyniacis? Nam analogiam ſi ſequimur, Thynicas Nimphas dicemus, vt Bithynicas. Refellunt & libri. Nam Farneſ. & Mureti, *Thyniaſim*. Fuluij, *Thyniaſis*. vt non magis certum habeam ſolem illum lucere, quàm Propertium ſcripſiſſe, *Thyniaſin*, ab eo quòd eſſet Nimphæ Thyniades. Ne quis miretur, primum cogitandum eſt totam hanc Elegiam neſcio quid præter ceteras ἑλλενίζειν: deinde Plinium teſtem laudari à Chariſio Grammatico, qui ipſum Varronem eiuſmodi omnia Grecè terminaſſe confirmet, ita vt ne Schematis quidem dixerit, ſed Schemaſin. Hæc fere Chariſij verba: & exſtat hodie fragmentum Varronis, *In argumentis Cæcilius palmam poſcit, in ethesin Terentius*. Appello poſtremò fidem M. Antonij Mureti: qui iudex à me captus illius

ſupe-

Digitized by Google

ſuperioris coniecturæ, librum mihi conſpiciendum in loco præbuit, in quo Antonius Ferillus quiſpiam ante annos L. adnotarat, ſcripturam *Driaſin* diſertè in vetuſto codice exſtare.

Quam circum nulli pendebant debita cura.

Quattuor manuſſ. *nullæ*, idque rectum, vt Cicero, *Vnæ rei*, & Plautus, *aliæ mulieri.*

Cuius vt accenſa Driades candore puellæ.

Duo libri, *cuius inaccenſæ.*

CAPVT V.

Plautus Trinummo emendatus.

TRINVMMO, Scena, Minus quindecim.

Decedam ego illi de via, de ſemita,
De honore populi, verùm quod ad ventrem attinet
Non hercle hoc longè niſi me pugnus vicerit.

Labor vt ex Roueriano libro, qui, *hoc ongue,* habet, legam, *hoc vngue.* παϱοιμιώδης enim ſermo eſt, tranſuerſum vnguem alicui non cedere. Nec mouet me quod item Moſtellaria legitur, *Quid eſt igitur? abeamus hinc nos. TR. non hoc longè Delphium.* Nam & illic emendandum cenſeo, *hoc ongue.* Etſi alterum etiam illud commodè & tamquam à demonſtrante accipi poſſe ſcio.

Cœna hæc annona eſt ſine ſacris hereditas.

Error inoleuit ex confuſis vocibus. Scribo, *Cœna hæc an non eſt?* ἐρωτηματικῶς. Hereditas ſine ſacris eſt, cùm heres non adſciſcitur in ſacra & gentem. Cum ea hereditate ludens ſeruus cœnam comparat. Vt item Captiueis, *Sine ſacris hereditatem ſum aptus effertiſſimam.* Scena, Huic ego diei.

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine
Concubium ſit noctis priuſquàm ad poſtremum perueneris.
CH. Opus facto eſt & viatico ad tuum nomen, vt tu prædicas.

Abſurdè verò: quid enim eſt illud, *Opus facto?* Sed gloriari liceat: egregiè emendaui, *Opus face eſt.* Nimirum cùm Sycophanta ridiculè dixiſſet, tam longum ſuum nomen eſſe, vt ab aurora ad concubiam noctem ſi ambules, vix ad finem perueneris: ſubiicit ſenex, Si ita eſt, inquit, opus profectò erit face & viatico ad tuum nomen, vt in tam longo itinere & victus ſuppetat, & in tenebris lumen. Cauſſa vulgati erroris in conciſa ſcriptura fuit, *Opus fac' eſt.* Niſi quis tamen ſcribendum putet, *Opus facla eſt.* pro, Facula, vt Pocla, Spectacla, Poplus, & talia ſexcenta. Huius poſtremi loci perſpicua veritas eſt: qui ambigit, illi nihil cauſæ eſt quin facem etiam in meridie accendamus.

Digitized by Google

CAPVT VI.

Germanicæ gentis nomen apud Dionem Caſſium reſtitutum.

VIDIT'NE quiſquam turpius mendum illo quod Dionis hiſtoriam inſedit lib. LV.

Φοβηθέντες οὖν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι, πλὴν τῶν Κανταβρῶν, ἐπεκηρυκεύσαντο.
Καὶ οὔτε τότε ἔτυχόν τινος οὔθ᾽ ὕστερον. ἔπεμψαν μὲν γὰρ καὶ οἱ Κανταβροὶ, το-
σούτου δὲ ἤδη ἐδεήθησαν διαπράξασθαί τι ὥστε καὶ ἐκείνους πάντας ἀπολέσθαι.
ὅ, τε γὰρ Αὔγουστος συλλαβὼν αὐτοὺς ἐς πόλεις τινὰς κατέθετο. &c.

Nam profectò non tam manifeſtus in adulterio Plauti miles fuit, quàm hic locus in vitio. Quippe hic de media Germania ſermo: at Cantabros Hiſpaniarum populos pueri ſciunt, niſi quidem citis quadrigis ſubitò in Germaniam demigrarint. Putabam ipſe ſcribendum vtrobiq; Συγάμβροι, & Συγάμβρων. Putabam autem ex hiſtoria. Nam ex Dione colligimus illos quoſcumque populos in deditionem acceptos aliò tranſlatos, & per vrbes ab Auguſto diſtributos. Et eius quidē facti Tiberium ducem fuiſſe. Conuenit vtrumque iſtud in Sugambros: ſic enim auctoribus libris appello, quos vulgus Sicambros. De migratione Sueton. in Auguſto, *Sueuos & Sugambros dedentes ſe in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit*. De duce Tiberio, Tacitus Annal. II. (loquitur autem ipſe Tiberius) *Se nonies ab Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio quàm vi perfeciſſe: ſic Sugambros in deditionem acceptos: ſic Sueuos.*

CAPVT VII.

Aſinaria Plauti de locis duobus coniectura.

ASINARIÆ ſcena, Herclè verò:

Impetritum, inauguratum eſt, quouis amittunt aues.

corruptè legimus, cùm ſcribendū ſit, *admittunt aues*. Admittere verbum augurale, vt &, Impetrire. Feſtus, *Admiſſiuæ aues ab auguribus dicuntur, quæ conſulentem iubent*. Liuius lib. IV. *vt ab auguribus, ſimul aues ritè admiſiſſent, ex compoſito tolleretur ſignum.* Nam imperitè Glareanus emendarat, *admiſſæ eſſent*. Scena, Vbi ego nunc.

Nam ſi huic occaſioni tempus ſeſe ſubterduxerit,
Numquam edepol quadrigis albis indipiſcet poſteà.

Hæreo in his quadrigis albis. Nam eas honoris tātum inſigne fuiſſe ſcio, atq. ita Platonem à Dionyſio Tyranno quadrigis albis exceptū in Plinio legimus: & in altero poëta, *equis præcurreret albis*. At hîc aliquid de celeritate ſententia poſtulat. In Roueriano codice margini adſcriptum erat, *quadrigis argis*. In Langij noſtri, *quadrigis abis*. Mihi ſuſpicio eſt, ne ſcribendum ſit, *quadrigis ſi abit*. vt feſellerit exſcriptores confuſa ſcriptura, *quadrigis ſabit*. Quadrigis abire, curriculo fugere, & ſimilia, valent prouerbiali ſermone, numero, & celeriter abire, fugere. Plaut. Pænulo, *Niſi ego illum iubeo quadrigis curſim ad carnificem rapi*. Aulularia, *Quod herus iubeat, citis quadrigis citiùs properet perſequi*. Amphitr. *Quadrigas ſi nunc incendas Iouis, numquam effugies infortunium*. De hoc ita iudico, ſic tamen

Digitized by Google

men vt legis Valeriæ beneficium non tollam, & à me ad populum prouocari permittam.

CAPVT IIX.

Petronij Arbitri aliquammulti loci de opinione emendati.

PETRONII Arbitri fragmenta pauca habemus,ſcriptoris terſi & venuſti,&, niſi quòd in re illa voluptatum nimis Latinè interdú loquatur,cetera laudati.Eius pro parte emendandi caput hoc ſcripſimus.

Deſcendentes ab aure capillos meos tentata manu duxit.

Scribo,*dentata*,id eſt, manu in modum pectinis, vt ſic loquar, dentatim formata.

Mox manum demiſit in ſinum,& pertracto vaſculo tam rudi,hoc,inquit, bellè cras in promulſi de libidinis noſtra militabit. Nam hodie poſt aſellum Diaria non ſumo.

Præfatus veniam ſcribo,& diſtinguo,*& protracto vaſculo, Tam rude hoc, inquit,bellè,* Vaſculum vocauit eam partem quæ inter res ſerias nominari non debet,& quam Dea Bona à ſacello ſuo exſulare voluit.Plautus Pœnulo, *Facio quod manifeſti mœchi haud fermè ſolent, Refero vaſa ſalua.* In carmine libero,*Hic legimus Circen Atlantiademq́; Calypſo Grandia Dulichij vaſa tuliſſe viri*. Ita lego, non vt triti libri,*iuſſa tuliſſe*. Sic in Spartiano Eligabalus Imp. benè vaſatos conquiri iuſſit,non vt vulgi opinio & lectio eſt,benè naſutos.

Priſcis etiam temporibus cùm adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ,ſummúmque certamen inter homines erat ne quid profuturum ſæculis diu lateret. Itaque harcula herbarum omnium ſuccos Democritus expreſſit, &c.

Aliàs, *itaque Hercula*. Dubitabam, num *è pergula*. vt à Democrito contemptum patrimonium & paupertinam eius domum ſignificaret. Lucianus quidem in Philopſeude ſcribit *Democritum in monumento cluſum fuiſſe,atque ibi admiranda illa ſcripſiſſe.*

Cùm Eumolpus & ipſe vino ſolutus dicta voluerit in caluos ſtigmoſoſq́; iaculari.

Lego,*Dicta voluere,& in caluos.*

Habeo tamen quod cælo imputem ſi non fata coniunxerunt.

Omnino ſcrib. *ſi nos fata coniunxerint*. Habeo, inquit, quod cæleſtibus debeam,ſi te frui datur.

Talis humus Venerem molles clamauit in herbas.

Fortè,*clinauit in herbas*. vnde Inclinare.

Tremebat illa reſoluta marmoreis ciuibus aureum tortum, myrtoq́; florenti quietum verberabat.

Alij, *crinibus*. ſed totus locus ſic legendus, *Premebat hilarè ſoluta marmoreis clunibus aureum thorum.*

Totoq́; corpore in amplexum eius immiſſus non precantis, vſque ad ſatietatem oſculis fruor.

Puto leg. *non pernegantis,vſque*. vt illam malè pertinacem recuſationem puellarum indicet.

Quod

Quod ſolum igitur ſaluo pudore poteram contingere, languorem ſimulaui. Scribo, *languorem inſimulaui*, ex ſententia. Languor autem propriè in palæſtra Veneris, cùm à lucta neruos paralyſis occupauit.

Et quandoque mihi fortunæ arriſerit hora.

Melius arbitror, *arriſerit aura.*

Tales Herculea Stymphalidas arte coactas
Ad cælum fugiſſe reor, pœneq́ue fugentes
Harpyias.

Alij, *pœnaſq́ue luentes.* Mihi placet, *pennaq́ue fluentes*, poëtica phraſi, pro, Volantes.

CAPVT IX.

Elegans iocus in Plauti Perſa reſtitutus.

VENVSTVM ſanè & ſcitum dictum in Perſa nos fallit his verſibus,

— DO. *Vbi tu nata es?* VIR. *vt mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad læuam manum.

quod leui emẽdatione eſt eruere, ſi legas, *Inquilina, in angulo.* Nam cùm virgo ea quæ venum ibat, libera eſſet Athenis nata, ſeruitus autem in hoc modò ſimularetur vt irrita venditione circumduci leno poſſet: illa iam producta callidè cauet ne ſuapte confeſſione induatur, néve conſenſiſſe in ſeruitutem ſui videatur: & ad interrogata lenonis ſic reſpondet, vt partim eorum ſcitè declinet, partim ambiguè eludat. Eluſit hîc, cùm interroganti vbi nata eſſet, reſpondit, quod res erat, inquilinam ſe, & ciuem Atticam: ſed id ita perplexè pronuntiaſſe putandum eſt, vt ille bardus intellexerit, *In culina.* Itaque Toxilus ſtatim ſubijcit, *Tactus eſt leno, qui rogarat, vbi nata eſſet, diceret: lepidè luſit.* Hæc tam liquida veritas eſt, vt qui facetias & ſalem huius dictionis nondum videat, illi homini animum pro ſale datum arbitrari poſſimus.

CAPVT X.

In Agellio duûm locorum correctio, tertij in ordinem veterem reſtitutio.

RIDICVLA cura eſt ſed tamen ſcriptoris Noctium Atticarum nomen numquam niſi dubitans & hæſitans pono. Ecce enim tibi qui A. Gellium vocari contendat, cum quo vulgus facit: ecce qui Agellium, à quo Priſcianus & libri antiqui dicunt. Sed vtrum horum, ſcriptorem eum, quod inſtitui, à mendis pauculis liberabo. Lib. I. cap. de P. Craſſo.

Is cùm in conſulatu obtineret Aſiam prouinciam, & circumſedere oppugnaréque Leucas oppidum pararet, ſcripſit ad magiſtrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium ſociorum amicorumq́ue populi Ro. &c.

Ambigua lectio. nam libri Vatic. quattuor, *ἀρχιτέκτονα moleatenſium*, referebant. Et in Stephano quidem legimus, μώλυς, λίβυσσα πόλις. τὸ ἐθνικὸν, μωλυάτης. De hoc igitur docti. Lib. II. cap. VII.

Sed enim ſi imperet vxorem ducere infamem, propudioſam, criminoſam: aut pro reo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio cauſſam dicere, ſcilicet non parendum.

Quis

Quis verò iſte Bibulus tam inſignitè improbus, vt inter Catilinas & Clodios meruerit cenſeri? Nam de Bibuli gente nihil tale, quod meminerim ipſe, vetus hiſtoria ſuppeditat. Scribo igitur, *aut L. Tubulo*. Intellego Tubulum illum, qui paullò ſupra Ciceronem prætor fuit, homo tam proiectè improbus, vt eius nomen non hominis ſed vitij eſſe videretur. Cicero pro Scauro, *Si mehercle, iudices, pro L. Tubulo dicerem, quem vnum ex omni memoria ſceleratiſſimum & audaciſſimum fuiſſe accepimus*, &c. & ibi Aſconius. Cauſſa erroris fuit, quòd fortè ἀρχέτυπον aliquod *Bubulo* habuit. Lib. XVII. cap. II. tranſpoſitæ aliquot lineæ ſunt.

Hæc ego pauca interim ſuper eo libro quorum memoria poſt lectionem ſuppetierat, mihi notaui in ſermonibus fortè quos de temporib. rerum ad vſus hominum repertarum agitabamus.

Nam hîc finem faciunt capitis ſecundi: ſequiturque inſcriptio tertij: deinde caput ipſum hoc initio, *Adoleſcens quiſpiam*. At dubium nõ eſt, quin ea omnia fœdè inuerſa, ſic reſtituenda ſint, *poſt lectionem ſuppetierat, mihi notaui*. Hîc finis capitis ſecundi, adde mox inſcriptionem tertij, tum caput ipſum tertium retractis ex fuga iis quæ à fine ſecundi adhæſerant. *In ſermonibus quos fortè de temporibus rerum ad vſus hominum repertarum agitabamus: adoleſcens quiſpiam non indoctus*, &c.

CAPVT XI.
Plauti Miles emendata.

SCENA, Niſi herclè.

Tibi ego dico, aneuritatus ne ſis, heus te alloquor.

Monſtrum verbi, quod conſenſu damnant libri veteres, qui habent, *Tibi ego dico anheriatus*, ex quo colligebat Turnebus, *an heri ius neſcis?* Ego puto ἀρχαϊσμὸν in ſcripturâ fuiſſe, legendũ que, *au! heriatus ne ſis*. Au, interiectio, vt litteratores noſtri loquuntur, excitantis. Heriatus, interpretor, Feriatus, priſca ratione ſcribendi H, ἀντὶ τοῦ F. & contrà Folus, Foſtis, Foſtia, pro Holus, Hoſtis, Quinctil. notat: Fircus pro Hircus, Varro: Felena pro Helena, Priſcianus. vide & Dionyſium Halicarnaſſeum lib. I. Iam è contrà H. pro F. apud Feſtum Horda bos, & Hordicidia feriæ, quæ alijs Forda bos, à ferendo: & Hanula, id eſt parua delubra, pro Fanula. Faciunt & libri. Nam infrà eadem fabula Plauti, vbi vulgò,

Neque equidem heminas octo expromſi in vrceum.

Vaticani, *feminas*, diſertim. veteres vulgati, *fæminas*. Scena, Inde ignem.

Niſi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. oſtium hoc mihi
Domicilium eſt, Athenis domus ac herus.

Libri vet. *hoſtium hoc mihi*. Littera inſerta egregiè emẽdari puto, *hoſticum hoc*, id eſt peregrinũ Nam hoſtis antiquitus, qui nunc peregrinus. Callida igitur illa mulier, cùm ſeruus eam vi conaretur domum abſtrahere diſſimulans ſe eam eſſe. Mi homo, inquit, vide ne erres, equidẽ hîc non habito: ſed hoc Periplectomeni hoſpitio tantùm vtor vt peregrina, Athenis eſt vera domus. Res clara ex fabulæ argumento. Scena, Cohibete intrà.

Cedo tres mihi homines aurichalco contrà cum iſtis moribus.

Probam lectionem putes, abſque libris eſſet. Vatic. alter *contrà hentim*

Digitized by Google

iſtis,alter, *contrà intimi iſtis*. vt appareat à vulgata abeſſe vocem. Fortè leg. *contrà emſim iſtis*, ſiue Emiſſim. Nam Emere auro contrà, vt apud Varronem, *Vbi poma veneunt contrà auro*. Ita enim eum locum Delicium illud Muſarum Scaliger diuinitus emendauit. Niſi placet, *contrà mutim iſtis*, id eſt, Mutem. ſicut Edim, pro Edam.

Tum ad ſaltandum non cinædus magis aptus eſt quàm ego.

Suppoſita lectio. Vaticani, *cinædus malacus æquè*. optimè. idque approbat vetus codex Nonij in Cinædus.

Capvt XII.

Quæ ſit in Cicerone Aquaria prouincia, & cur in ea acclamari ſolitum.

In hoc capite Nuptis verbis mihi vtendum erit, & in Cicerone, vt res eſt, explicanda quædam liberius. Ne malè audiam apud ſeueros, exantè teſtor me hæc ad Ariſtippi lucernam ſcripſiſſe, non ad Cleanthis.

Cicero pro Murena.

Habuit hic lege Titia prouinciam tacitam & quietam, tu illam cui cùm Quæſtores ſortiuntur, acclamari etiam ſolet, Hoſtienſem.

& Interrogatione in Vatinium teſtem.

In eo magiſtratu cùm tibi magnis clamoribus Aquaria prouincia ſorte obtigiſſet: miſſuſne ſis à me Cos. Puteolos?

Quæri video cur in ſortitione prouinciæ Hoſtienſis populus adclamarit: aut cur id tam ſtudioſè, & quaſi cauillans Cicero notauerit. De ea re ego pedarius Senator ita cenſeo. Veteres cùm Veneri operarentur, aquæ miniſterio vulgò vtebantur. Cicero pro Cœlio, *Ideòne aquam adduxi, vt ea tu inceſtè vtereres?* Ouidius:

Dedecus hoc ſumptâ diſſimulauit aquâ.

Lucianus in Aſino, apparatum illius palæſtræ deſcribens: τράπεζα δὲ τῇ κλίνῃ παρεσήκει ποτήριον ἔχουσα, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον καὶ θερμόν. Martialis de fellante, *Qua tibi parte opus eſt, Lesbia, ſumis aquã*. In carmine hortulorum, *Quas aliter ſumas hoſpes habebis aquas*. Frontinum etiam ita interpretror lib. II. De Aquæductibus: *Ita vt ipſam Martiam ſplendore & rigore gratiſſimam balneis ac fullonicis & relatu quoque fœdis miniſterijs deprehẽderimus ſeruientem*. Miniſteria enim hæc ad libidinem intellegit. Inde manaſſe puto vt aquarium munus, aut aquas aggerere, inter probra vulgi fuerit. Lampridius De Commodo, *Gladiatoribus cõuixit, aquã geſſit, vt lenonum miniſter, vt probris natum magis quàm ei loco crederes ad quem Fortuna prouexit*. Verrij Epitome, *Aquarioli dicebantur mulierum impudicarum ſordidi aſſeclæ*. Lexicon vetus ab hac cauſſa interpretatur, *Aquaculat, lenocinatur*. Hoc poſito, cùm conſtet Hoſtienſem prouinciam alio nomine Aquariam dictam: quid aliud arbitremur, quàm populum in voce ipſa Aquariæ luſiſſe? & quidem ſi prouincia ea in hominem famoſum & Vatinij ſimilem cecidiſſet, magno riſu & clamore euentum ſortis comprobaſſe? Sed manum de tâbula: nam neque mihi eſt os ferreum, & hęc ſufficiunt ijs qui non habent cor plumbeum.

Capvt

CAPVT XIII.

Plauti Miles correcta.

SCENA, Quid mihi.

Qui conſectare æquè maréſque & fæminas.

Vet. Rouerij, *conſectare que mareſq; fæminas.* ſimilis ſcriptura in Aldi. Repono elegantem phraſim, *conſectare quà mares, quà fæminas.* quomodo frequenter Liuius, & Cicero ad Atticum. Scena, Sequimini.

Vos modò porrò, vt occæpiſtis date operam amicabilem.

Ex Vaticanis ſcribo, *operam adiutabilem.*

Abierim cupiens iſtius ſumma nuptiarum ordinis.

Inepta lectio quà de verbis quà de ſenſu. Emendandum iudico, *cupiens iſtius ſummè nuptiarum ordium.* ἀρχαϊσμὸς, Ordium pro Exordium, quę vox reperitur etiam in Lucretij. Vel potiùs diuiſim, & ad alteram perſonam traducto ſermone, *ordine is.* Scena, Herâ eccum.

—— MI. *cum ipſo pol ſum ſecuta*

Placidè ipſa vt libitum eſt mihi, otioſè, meo arbitratu.

Sententiam inſiſtens emendo, *pol ſum locuta.* Ancilla enim pulchrè os ſublectans glorioſo militi, audiente illo vt magnum beneficium prædicat, quòd hominis tam pulcri conueniendi copia fuerit.

Ergo iſte metus me macerat, quod illi faſtidioſum eſt.

Libri Vatic. *ille faſtidioſus eſt.* rectè.

Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt.

Suppoſita lectio: nam veteres omnes, *linguam oculi præciderunt.* Eleganter. nam in amore cùm oculi cupidè quod amant intuentur, non ſolùm mens ſed etiam lingua obbruteſcit. Ita fit vt quaſi præcipi & pręcîdi verba ab aſpectu videantur.

CAPVT XIV.

Ex tragœdia Senecæ Octauia menda aliquot ſublata.

SVM ex ijs qui mirantur antiquos, nec tamen, vt quidam, inferiorum temporum ingenia prorſus deſpicio. Itaque non grauabor & Senecæ, (ſcriptori quidem probo, longè tamen ab optima illa nota) poſt Fabricium, opem aliquam adferre. In eius Octauia legitur, ſtatim ab initio,

En qui ora Tanais primus impoſuit iugo
Ignota tantis claſſibus texit freta
Interq; gentes barbaras tutus fuit
Et ſæua maria, coniugis ſcelere occidit.

Emendo, * *En qui oræ Tameſis primus impoſuit iugum, Ignota & antè claſſibus.* Nam cùm manifeſtò ſermo de Claudio Imp. ſit, quis ſanus hærebit, quin per Tameſim Britanniam intellexerit, cuius intactam ad id tempus libertatem ille primus delibauit? Scena ſequenti.

* Vel, vt Scaligero placet, *En qui Britannis.*

Genitamq; fratris coniugem captus ſibi
Toris nefandis flebili iunxit face.

Scribo, *Genitámque fratre coniugem captam.* ex hiſtoria. Agrippinam enim

Digitized by Google

intellegit, quæ filia Germanici Cæſaris, fratris Claudij, fuit. Ibid.

Sillanus & cruore fœdauit ſuo
Patrios penates criminis factus reus.

Fortè ſcrib. *criminis ficti reus*. Vide Tacit. lib. XII. Infrà.

Inuidia triſtis victa conſenſu pio
Ceſsit Senatus, equitis accenſus fauor
Plebisq; votum eſt, atque iudicium patrum.

Lego, *Inuidia t.v.c. pio Ceſsit: Senatus e.a. fauor Plebisq; notus' ſt.* & id ſententia comprobat.

Capvt XV.

Plauti Truculento antiqua vox, & alio verſu vetus ſcribendi ratio repoſita.

ANTIQVITATIS in Plauto veſtigia multa ſuperant, plura per exſcriptorum imperitiam mutarunt. Habuit enim priſca illa & horridula ætas vt verba quædam propria, ita & ſcribendi peculiarem modū. quæ in libris antiquis & reconditis ſincerè inuenta, quid ni tamquam vetuſta ſigna aut nummos miremur? Vtriuſque rei, & quomodo in eo peccatum ſit, exemplum è Truculento promam. Ac verbum quidem antiquæ notæ ſtatim in Prologo per iniuriam deiectum eſt, illo verſu,

Athenas quo ſine architectis conferam.

Nam duo Vaticani diſertè, *ſine arcuſpletis conferam*, tertius autem, *arcuſpetis*, ſuprà tamen eadem manu, L. addito, vt fieret arcuſpletis. De quo ignoto ſanè verbo nihil vltrà habeo dicere, quàm illis teſtibus probum videri & antiquum. Iam de ſcriptura, quod eadem fabula, ſcena 1. legitur,

Aut vaſum aheneum aliquod aut lectus dapſilis.

adulterinum id eſſe item conuincunt libri. Nam duo Vaticani optimi, *lectus laptilis*, diſertè habent; tertius, *leptilis*, littera modò immutata. Prior illa pura puta Plauti ſcriptura eſt, valetque Dapſilis. L. videlicet pro D. & T. pro S. Ita enim litteras commutabant. Hinc Dingua, Cadamitas, Dacrimæ, pro Lingua, &c. Priſcianus obſeruat: Præſilium pro Præſidio Victorinus: Caſſilam pro Caſſida Feſtus. Quin & Gallinam Melicam pro Medica Varro ſcripſit. T. autem pro S. poni docet Ennij illud: *Adgretus fari*, id eſt, aggreſſus, & veteris poëtæ apud Nonium, *Atrei terta niget galea*, pro Terſa.

Capvt XVI.

E Cornelij Taciti, vt vulgus putat, dialogo De cauſſis corruptæ eloquentiæ, loci duo emendati.

QVICVMQVE ſcriptor fuit dialogi illius De cauſſis corruptæ eloquentiæ, (nam Tacitum quidem eſſe nondum adducor vt credam) ſed quicumque, inquam, ſcriptor: & ipſum profectò litterarum multarum fuiſſe cognoſcimus, & ſyntagma quoque cuius pars modò ſupereſt, non inutilem neque inſcitam de eloquentiæ progreſſu & occaſu diſputatio-

Digitized by Google

putationem habuiſſe. E qua illuſtriores duas maculas conabor eluere. In oratione Apri vulgò ſic,

Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali & ſtatuæ, quæ neque ipſa tamen negleguntur, tam herclè quàm diuitiæ, &c.

Quæ iſtę imagines Attali? aut cuivmquam tam perito auguri vera lectio in mentem fuiſſet abſque libris? E quibus nunc quidẽ clara res eſt. Nam Farneſij codex, *Imagines, ac tituli, & ſtatuæ*, perſpicuè refert. Nec quidquam pote certius aut clarius. Vulgati erroris cauſſa fuit breuior ſcribendi ratio, *ac* tlī, id eſt, tituli: ex quo manauit, ſi dîs placet, Attalus. Sed hoc à libro: iſtud alterum ab ingenio erit.

Ibidem.

Quia video etiam Graijs accidiſſe, vt longiùs abſit Aeſchines & Demoſthenes ſacerdos iſte enitet, & ſiquis alius Epheſum vel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, &c.

Videbar non abſurdè emendare, *vt longiùs abſit Aeſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes, & ſiquis alius*, &c. ſentẽtia & hiſtoria probante. Nam Sacerdos Nicetes illa ætate non ignobilis * rhetor in ſchola fuit. Plinius lib. VI. Epiſtol. *Erat non ſtudioſorum tantùm, verumetiam ſtudiorum amantiſſimus; ac propè cottidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat.*

* Nominat & Seneca in Controuer. plus ſemel.

CAPVT XVII.

Plauti Pſeudolo verſus de coniectura correctus.

PVTO in vitio eſſe verſum illum è Pſeudoli ſcena, Poſtquam illic.

Quid nunc acturus? poſtquam herili filio
Largitus dictis dapſilis, vbi ſunt ea?

& rectè ſic corrigi, *Largitus dict' es dapſilia*, Dicta dapſilia, id eſt, munifica & larga. Ortus error fuit ex vocibus imperitè confuſis.

CAPVT XIIX.

Varro in Fragmentis emendatus.

VARRONIS fragmenta quotiens video, oculos mihi dolere neceſſe eſt: adeò non ſolùm pauca quædam ex tanta vi pulcherrimorum ſcriptorum ad nos venerunt, ſed ea ipſa ita lacera, amfracta, diuulſa, vt quòd poëtæ Pentheum diripuiſſe aiunt Bacchas: nugas maximas fuiſſe credam: præut quo pacto Varro diſtractus fuit. E quo numero aliquot malè accepta membra hoc capite ſanabo, conabor quidem certè.

Apud Nonium, Calcar.

Varro ſeſquiulyſſe, Ventus ſuo caſu vehemẽtius ſufflare, & calcar admohere. Ebrios & Ticinios non vinolẽtos aut ſinociuo, ſed expletos qualibet re poſſumus dicere. Varro Eumenid. Et ceteri ſcholaſticis auribus ſcolica dape, atque ebriis feſticè ἀπιεραντολογία conſurgia conſurgimus ieiunis oculis.

Muſæ veſtram fidem! malè acceptus locus. In quo id primum monendum, duo exempla, ſiue duas dictiones Nonij turpiter coiſſe in vnum,

& ſic ſeparanda: CALCAR *pro impetu. Varro S. V. ſub occaſum. v. ſ.e. calcar admouere.* Hactenus Varro. Faciendum deinde à verbis Nonij initium, & alterius dictionis impropria ſignificatio ponenda, eo modo quo nos (ſine dolo dicam) præclarè emendauimus, EBRIOS ET IEIVNOS *non vinolentos aut ſine cibo, ſed expletos*, &c. *Ieiunos*, ſcripſi, pro, *Iciniios*, reiecto T. quod ex priori adhæſerat: *Sine cibo*, ex illo, *ſi nociuo*, noto & tralatitio errore V. pro B. Res tota clara ex Varronis ſequenti exemplo, cuius emendationem à Iunio petendum.

Apud Nonium, Deſubulare.

Varro Seſquiulyſſe. Vnam veniam eſſe non amouiſſe duce virtute, hanc eſſe nobilem: alteram Carneadem deſubulaſſe bona corporis ſecutum.

Manuducente ſententia emendaui, *Vnámque viam Zenona mouiſſe duce virtute.* vel potiùs, *Zenona mæniſſe*, antiquè pro munijſſe. Diſtractæ perperàm voces induxiſſe librarios videntur, *Vnámve viam ſe non amouiſſe.* quas vix duabus litteris immutatis eleganter reconcinnaui. Egit hîc Varro de variantibus ſententijs philoſophorum, & illinc Zenonem conſtituit Stoicorum principem, qui virtutem ſolam beandæ vitæ eſſe voluit: iſtinc Carneadem, qui bona corporis adiunxit. De vtriuſque hac ſententia videatur Cicero & Laërtius. Loquitur eodem modo eadem Satyra Varro, *Alteram viam deformaſſe Carneadem virtutis è cupis acris aceti.*

Apud Nonium, Sacrum.

Varro lege Mænia. Signata ſacra eſſe deſierũt, poſteaquã homines ſunt facti.

Latet acuta ſentẽtia in pauxilla menda. Scribo, *ſigna tum ſacra.* ambiguè. Id eſt, Signa ſeu ſtatuę Deorum deſierunt videre ſacra ſiue religioſa, poſtquã homines facti ſunt ſacri, id eſt, ſceleſti. Et de his quidem ita arbitror.

CAPVT XIX.

Miles Plauti correcta, & antiqua vox reſtituta.

QVOD in Milite conſtanter omnibus libris ſcribitur, Scena, Cohibete intrà.

Nam bonum conſilium ſurripitur ſæpiſſimè,
Si minus cum cura aut catalogo loquendi lectum id eſt.

id ſincerum eſſe non ipſi fidei crediderim. Nam cui Alciatus probabit, Catalogum, ordinem loquendi eſſe: aut neſcio quis Veronenſis, enumerationem ſermonis? Quin potiùs diuiſim ſcribendum cenſeam, *aut cato loco.* Catus locus, quem præcedentibus verſibus tutum locum nominauit, id eſt, remotum ab arbitris. Siue etiam, *aut catè locos loquendi lectus' ſt.* Locos pro Locus, & id ſanè perplacet.

Eadem ſcena,

O lepidum ſenem ſi quas memorat virtutes habet.

Non temerè eſt quod in noto verbo titubant omnes libri. Rouer. *Lepidum ſemiſeum*: alter Vatican. *ſemiſenem*: alter proximè verum, *ſemiſcem.* Nam ego paratus ſum pignus in omnes fortunas meas dare, Plautum ſcripſiſſe, *O lepidum ſenicem.* Senicem, pro Senem, ἀρχαϊκῶς. Ita enim inflexiſſe antiquos Priſcianus diſertè tradit, prolato eiuſdem Plauti exemplo,

Digitized by Google

plo, *Datores belliſſimi negotioli ſenices ſoletis eſſe*. Nec diſſimile eſt apud Nonium Senica pro fæmina ſene: Pomponius, *Sed me exercet ſenica nequam neque illa quid faciam ſcio*. Atque hoc probatum ſpero iri ijs quibus probari ipſe velim: de ceteris non eſt tanti.

CAPVT XX.

In Propertio antiqua ſcriptura repoſita, alia quædam carptim adnotata.

QVIS non miretur in vno verſu tantam librorum diſcrepantiam? Eleg. XII. lib. II.

Quid tibi iucundum ſiccis habitare medullis?
Si pudor eſt, aliò trayce tela puer.

Nam vet. Farneſ. *Si puer eſt, aliò trace puella tuus.* Fuluij, *trayce puella puer.* Mureti, *Si puer eſt, aliò traice puella loco.* Vatican. *Si pudor eſt. a. t. tela tuo.* Quid autẽ tam diuerſum à mente Propertij quàm Puellæ nomen, quod tamen libri cõſtanter obtrudunt? Sed vide cauſſam erroris, & ride. Nam ego ſacramento quinquagenario contendere paratus ſum Propertium ſcriptum reliquiſſe, *traice duella tua* antiquè, pro Bella. Ne quem lex verſus moueat, ſcire licet aut *Traice*, diſſyllabon eſſe vt in illo Virgil. *à flumine reice capellas*: aut *Duella*, vt Lucret. *& equorum duellica proles.* Sed huic admonitioni attexamus ex eodem poëta alia.

Lib. II. Eleg III.

Vt Mæotica nix minio ſi certet Ibero,
Vtq́ rosæ puro lacte natent folia.

Comparatio ſumpta videtur ab illo Anacreontis,

Γράφε ῥῖνα καὶ παρειὰς
Ῥόδα τῷ γάλακτι μίξας.

Eleg. V.

Cynthia forma potens, Cynthia verba leuis.

Vet. Mureti, *Cynthia f. p. Cynthia forma leuis.*

Eleg. IIX.

Sed non efficies. mecum morieris: oportet
Hoc eodem ferro ſtillet vterque cruor.

Fortè an leg. *Sed non effugies.*

Eleg. IX.

Sidera ſunt teſtes & matutina pruina.

Hunc verſum, vt opinor, in mente Seruius habuit ecloga V. vbi adnotat Teſtis etiam neutro genere dici, vt Propertius, inquit, *Teſtes ſunt ſidera nobis.*

Eleg. XIII.

Et duo ſint verſus. Qui nunc iacet arida puluis,
Vnius hic quondam ſeruus amoris erat.

Corruptè hic verſus legitur apud Chariſium Soſipatrum libro I. *Puluis*, inquit, *maſculino genere, quamuis Propert. dixerit, Cui nunc iet horrida puluis.* Ceterùm, *Horrida*, non *Arida*, vnà cum Chariſio omnes libri.

Si tam

Digitized by Google

Si tam longæua minuiſſet fata ſenectæ
Gallicus Iliacis miles in aggeribus.

Librorum partim, *Quis tam*: Farneſ. rectiſſimè, *Qui tam*. elegans locutio deſiderata coniunctione. Plautus Mænech. *Nam abſque ted eſſet hodie numquam ad ſolem occaſum viuerem*. ita Rouerij codex. Vulgò peſſimè, *Nam ſi abſque te eſſem*. Emendádus ita Ouidius Epiſtola Acontij, *Aut eſſes formoſa minùs, peterere modeſtè*. ita Vatic. liber. vulgati, *Si eſſes tu formoſa*. Simile illud Cicer. ad Atticum lib. XII. *Sciſſes enim, mihi dixiſſes*.

Illis formoſum fleuiſſe paludibus, illuc
Diceris effuſa tu Venus iſſe coma.

Tres veteres, *iacuiſſe paludibus*, Fuluij, *lauaſſe palud*. Vtrauis harum verior vulgata. Fuluiana ad morem antiquum referenda, de quo Ennius, *Tarquinij corpus bona fæmina lauit & vnxit*. Moſchus ſimiliter facit Adonin vngi à Venere, ab Amoribus lauari.

Eleg. XV.

Sic nobis qui nunc magnum ſperamus amantes.

Malim, *Spiramus amantes*. Spirare magnum, quod Græci μέγα πνεῖν.

Capvt XXI.

Plauti Curculione verſus duo reſtituti: & cur paraſitus Herculem nutricem inuocet, explicatum.

CVRCVLIONE, Scena I.

P A. *Nempe huic lenoni qui hîc habitat?* PH. *rectè tenes.*
P A. *Nimis formido ne exedat.* PH. *odioſus es.*

ſcrib. *formido ne excidat*. Cùm herus diceret, Rectè tenes: ſeruus ludificans in verbo Tenendi, Nimirum, inquit, metuo ne elabatur.

Scena, Date viam.

Video tuum ſodalem, argenti rogo vti faciat copiam,
Scires velle gratiam tuam noluit fruſtrarier.

Lego, *Scires velle gratia tua, noluit fr.* id eſt, Scires facilè eum tua cauſſa velle, ſed non poſſe. Vide ſequentia.

— iacit volturios quattuor.
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto baſilicum. propino magnum poculum.

Quis iſte Hercules Baſilicus? An, vt Turnebus cenſet, talorum ſpecies in qua Hercules ſculptus ſiue pictus cultu regio? Logi. Nam quis Herculem vmquam vt regem pinxit? & non potiùs cũ claua & pelle leonina? Arbitror ipſe vitiatum ab interpunctione locum eſſe, & ſic diſting. *almam meam nutricem Herculem: Iacto baſilicum*. Cùm enim in more eſſet, vt qui talis luderent, Deum aliquẽ propitium inuocarent, vt exempli cauſſa milites Martem, amatores Venerem, aut pro Venere amicam: Plautus egregiè in Paraſito τὸ πρέπον ſeruans, facit ab eo Herculem inuocari. Ab hac cauſſa: Veteribus, cùm decumas Herculi pollucerent, epulum publicè præbere ſolenne fuit. Ad id epulum inprimis Paraſitos aduocari tamquam peculiares eius Dei ſeruos leges Græciæ ſanxerant.

Athen.

Digitized by Google

Athen. lib. VI.

Τὸ τοῦ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸν παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. Ἐν Κυνοσάργει μὲν οὖν ἐν τῷ Ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν ἐν ᾗ ψήφισμα μὲν Ἀλκιβιάδου. λέγεταί τ' ἐν αὐτῷ περὶ τῆς προσηγορίας οὕτως· τὰ δὲ ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων.

Simile apud Ro. obtinuiſſe ex Poſſidonij verbis apud Athen. & ex Plutarchi Craſſo licet colligere. Itaque cùm plerumque vſu veniret vt Paraſiti in templo Herculis ex eius decimis pulchrè acciperentur: quis non fateatur ab homine porco, & vni ventri dedito rectè & facetè Herculem inuocatum, cum cognomẽto nutricis, quòd ab eo ſæpè nutriretur? Tantum eſt de Hercule nutrice. Sed quis baſilicus iactus? me iudice idem qui Venerius; opinionis meæ cauſſas dabo infrà in Sermone conuiuiali. Quis Volturius? idem cum Cane. Quòd enim is iactus (qui fiebat cùm quattuor tali pari ſitu in dorſum ſubſilirent) infelix eſſet & rapax, videntur ei nomina quædam infauſta & mali ominis indidiſſe animalium rapacium, vt Canis, Vulturis.

CAPVT XXII.

T. Liuij locus auxilio libri veteris, & alij tres à coniectura reſtituti.

ERAM in Sequanis à grauiſſimo morbo ἀσθενῶν adhuc καὶ μαλακιζόμενος, cùm opportunè ad animi mentem recreandam adfertur mihi à Claudio Chiffletio IC. vetus exemplar Liuij. Bibliothecæ Veſontionenſis eſſe aiebat. Percurro, quod ſine fraude valetudinis meę liceret, auidè: & ſtatim à principio, vbi vulgati,

> *Multiplex deinde exortus terror. Etruriam rebellare ab Aretinorum ſeditionibus motu orto nunciabatur: vbi Licinium genus præpotens diuitiarum inuidia pelli armis captum.*

in illo ms. inuenio, *vbi Cilnium genus*. Aſſenſi ſtatim, eoque libentiùs quòd & veteres editiones Liuij partim, *vbi ciuium genus*, habent, partim, *vbi Licinium ciuium*. cùm hæſitantes videlicet librarij illud *Cilnium*, in *Ciuium* vertiſſent. Hi porrò Cilnij ſunt, niſi fallor, à quibus primam originem C. Mæcenatis illius Muſarum patroni petendum eſt. Argumento gentile eius nomen Cilnius: argumento & hic Liuij locus, qui Cilnios iſtos Etruſcos Aretinos conſtituit. Atqui profectò Mæcenas populo Etruſcus, domo Aretinus fuit. Colligitur ex Epiſtola Auguſti apud Macrobium, in qua præter cetera delicata nomina, *Laſer Aretinum*, à patria prima vocatur. Emendandus ita Liuius infrà:

> *Seditionibus tantùm Aretinorum compoſitis, & Cilnio genere cum plebe in gratiam reducto.*

vbi item vulgati, *Licinio*. In Silio Italico error ſimilis, lib. VII. *Cilnius Arreti Tyrrenis ortus in oris Clarum nomen erat*. vbi perperàm vulgò *Cilinus*: nec dubitandum quin aſpexerit ad gentem & ortum Mæcenatis. Huius in Liuio lectionis non ſolùm teſtem: ſed etiam approbatorem habeo eruditiſſimum Victorem Giſelinum, hominem iunctum mecum fideliſſima gratia, & cuius mihi non modò iucunda conſuetudo fuit, ſed

Digitized by Google

etiam conſilia & fides ſalutaris. Sed ſubiungam huic capiti Liuiana alia. Lib. XXII in rogatione de vere ſacro.

Rogatus in hæc verba populus: Velitis iubeatis [hoc ſic fieri?] ſi res populi Ro. Quiritium ad quinquennium proximum, &c.

gloſſemate fœdatus locus: quem ſic lego, *Velitis iubeatis, ſi res populi Ro.* ſuperfluis illis acciſis. Quid enim velle iubere populus debeat, diſtinctè ſubiungit: vt in alijs rogationibus ſolitum. Cicero Pro domo ſua, eamdem rogandi formulam exprimens, *Velitis iubeatis, vt M. Tullius in ciuitate ne ſit?* &: *Velitis iubeatis, vt M. Tullio aqua & igni interdictum ſit?*

Ibidem.

Si res populi R. Quiritium ad quinquennium proximum, ſicut velim eam, ſalua ſeruata erit hiſce duellis, datum donum duit populus Ro. Quiritium, quod duellum.

* Nunc tamen ambigo.

Sigonius tentat legere, *Votum donum duit.** Scribo, *Latum donum.* Formâ vetus loquendi in donationibus. Liuius lib. XXIII. *Ager Hiſpanis in Hiſpania, Numidis in Africa poſt bellum virtutis cauſſa latus datus eſt.* etſi hoc ad latitudinem referre poſſis. Ceterùm vereor vt totus hic locus traiectis verbis vitiatus ſit, & hoc ordine legendus, *ſeruata erit hiſce duellis, quod duellum pop. Ro. cum Carthaginenſi eſt, quaq́; duella cum Gallis ſunt, qui cis Alpes ſunt, latum donum duit populus R. Quiritium, quod ver attulerit ex ſuillo*, &c. Iudicent docti.

Ibidem.

Quod fieri oportebit, profanum eſto, neque ſecus eſto.

Legend. *neque ſecius eſto.* id eſt, deterius. Suetonius in Tiberio, *Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam ſecius admiſſa in remp. exſtant.* ita Vatic. Codex.

Ibidem.

Si ante id ea Senatus populúſque iuſſit fieri ac faxit, eo populus ſolutus liber eſto.

Reponenda vetuſta vox, *Antidea*, quæ valet antea, interiectio D. vt Plautus poſtidea, medecum, & ſimilia.

CAPVT XXIII.

Acuta ſententia Plautini verſus apud Nonium repoſita.

NON diu, ſed acriter me torſit anquiſita correctio iſtorum verſuum apud Nonium:

Plautus Vidularia: Malim moriri meos quàm mendicarier.
Boni miniſtrantur, illum nunc irrident mali.

Niſi me animi fallit, inueni tamen. Lego, *Boni im miſerantur, illunc irrident mali.* Im, pro Eum, antiquè. vide Feſtum. Eſt autem αἰτιολογία verſus prioris, Pauperi melius eſſe mori quàm mendicari: quia ſi moritur, miſericordiam à bonis; ſi perſeuerat viuere, irriſum à malis conſequitur. Sententia eſt, quæ compar Menandri iſtis:

Ὁ πρῶτος εὑρὼν διατροφὴν πτωχοῦ τέχνην,
Πολλοὺς ἐποίησεν ἀθλίους. ἁπλοῦν γὰρ ἦν
Τὸν μὴ δυνάμενον ζῆν ἀλύπως, ἀποθανεῖν.

Digitized by Google

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Plauti Pſeudolo elegans iocus reſtitutus.

NEGARE nolo: amo Plauti elegantes & vrbanos ſales, nec Venuſini illius aliter cenſentis verſus vmquam mehercle ſine indignatiuncula lego. Sed ex ijs quidam in vulgus obſcuri, quidam corrupti. Quo in numero cenſendus ille Pſeudolo.

Scena, Pſeudole non.
—— *Pſeudole arceſſe hoſtias*
Victumas, lanios, vt ego huic ſacruficem ſummo Ioui.
BA. *Nolo victumas, agninis me extis placari volo.*

Libri omnes antiqui, *Nolo victumas, at minimis me.* Scribendum iudico, *At minis me extis*, vel etiam, *At mininis*, voce ducta à Mina. Nimium eleganti ſententia & ad lenonis mores accommodata. Nam cùm amator propter ſeruatam, vt putabat, amicam, facere victumam lenoni vellet, vt Deo & auctori fortunarum ſuarum: ille qui aliud ſpectaret, negat ſe victumas & inania honorum morari, ſed minas & argentum velle. Hæc porrò verba, *At mininis*, (nam in ambigua pronunciatione iocus fuit) leno ita extulit, vt adoleſcens minimè malus intellexerit eum, *Agninis*, dixiſſe. Ergo ſubijcit, *Quid ſtas? arceſſe agnos. audin' quid ait Iupiter?* Hoc niſi certum eſt, nolo mihi poſthac quiſquam duarum rerum quidquam creduat, vt ille ait.

CAPVT II.

De Ciceronis locis aliquot, lib. De legibus iudicatum.

CICERONIS locus eſt II. De legibus, ſtigmate notatus, ad quem emendandum conari cum bona gratia eruditi cuiuſdam viri vix poſſumus. Quippe qui eum ita flagitioſè corruptum & penitus depoſitum confirmant, vt ne hiſcendi quidem de eo facultas ſit.

Locus ſic habet.

*Quid quòd multa pernicioſa, multa peſtifera ſciſcuntur in populis? quæ non magis legis nomẽ attingunt, quàm ſi latores aliquas * cõceſſu ſuo ſanxerint.*

Mihi tamen præclarè huic vulneri remedium adhibitum iri videbatur,

 ſi lege-

ſi legeremus, *Quàm ſi latrones aliqua conſeſſu ſuo ſanxerint*. Sententia perſpicua. Scita ea, inquit, quæ turbulenti magiſtratus violandæ aut perdundæ reipublicæ ferunt, non magis ſanctiſſimo legis nomine dignanda ſunt, quàm ea quæ latrones aut pyratæ in ſuo conſeſſu de præda diuidunda alijsque talibus ſanciunt.

Ibidem.

Plures autem Deorum omnium, ſinguli ſingulorum ſacerdotes; & reſpondendi iuris, & confitendarum religionum facultatem adferunt.

Videri poſſit mancus locus, legendumque, *Plures autem Deorum omnium pontifices. ſinguli ſingulorum ſacerdotes*. ſiquidem hęc interpretata ſunt ex verbis legis illius, *Diuisq; alijs alij ſacerdotes, omnibus pontifices, ſingulis flamines ſunto*. Adfert etiã moleſtiam illud *confitendarum religionum*, quod rectum eſſe vix videtur. Diuinabam leuiter, ſcriptum fuiſſe, *confite tuendarum*, id eſt, *cum fide*, quod conuenit præclarè.

Ibidem.

Tum ebur ex inaxi corpore extractum.

D. Lambinus voluit, *ex inanimo*: mihi probatur *ex immani*. quod conuenit in Elephantum. Lib. III.

Tribunisq; quos ſibi plebes rogaſſit ius eſto cum patribus agendi: ijdem ad plebem quod cenſus erit ferunto.

Idem Lambinus emendat, *Quod cenſuerint, ferunto*. quod probarem, ſi probabile eſſet in tam noto verbo offendere omnes libros. Veteres plerique, quod ipſi in Vaticano vno & altero apud Sequanos vidimus, *Quod ceſſus erit*, referunt. vt perſpicuum ſit verbum aliquod remotius fuiſſe, quàm pro captu imperitorum. Quid igitur ſi legamus? *Quod œſus erit*. antiqua ratione ſcribendi pro *Vſus*. quod ad ſententiam aptum eſt certè: & *Cœrare*, ac *Cœratio*, pro Curare Cicero in his ipſis libris ſcripſit. Non diſpliceat etiam, vt propiùs recedamus à libris, *Oiſſus*, quãdo Ciceronem in eiuſmodi verbis omnibus geminaſſe conſonantes & Caſſus, Diuiſſio, Vſſus dixiſſe, Quinctiliani & Annæi Cornuti teſtimonijs cognoſcimus.

CAPVT III.

Plauti Rudente verſus quattuor à coniectura correcti.

RECTE'NE Plauti Rudente ſcriptum legimus in lepido colloquio Ampeliſcæ & Sceparnionis, cùm illa attrectantem paullò liberiùs ſeruum reijceret?

Non ego ſum pollucta pago, potin' vt me abſtineas manum?

& rectè quidem eſſe ocellus Galliæ Turnebus cenſuit, qui polluctam pago, interpretatur communem & expoſitam pago, vt inquit, in Polluctо Herculis omnia exponebantur obuijs. Duriuſculè, vt mihi videtur, & potiùs vix duabus litteris mutantibus legerim, *Non ego ſum polluta, apage, potin'*. Sic idem Plautus in re ſimili, *Pura ſum, comperce amabo me adtractare Agoraſtocles.*

Scena, Nimio hominum.

Hoc quod induta ſum, ſumma opes oppidò.

Scrib.

Scrib. diuiſim, *ſunt meæ opes.* de puella naufraga cui nihil reliqui erat præter veſtitum. Scena, Meámne ille.

L A. *Siccine me ſpernis?* C H. *ſic ago, ſemel bibo.*

Legerim, *ſic ago, ſic mel bibo.* Inſultans impuro lenoni hoſpes ait eius calamitates melli ſibi & voluptati eſſe.

Scena, Iterùm mihi.

Dic ergo quanti cenſes? T R. *egóne? cenſeo.*

P L. *At ſume quidem ne cenſionem ſemper facias.*

Editio Aldi, *Adſume quidem*, alij, *Adſum equidem.* Sed, meo animo, certum eſt Plautum ſcripſiſſe, *Abſume quidem.* venuſto ioco. Nam cùm ſeruus ludos herum faciens non aliud ad interrogata reſponderet, quàm Cenſeo: quaſi indignatus adoleſcens, & in amphibolia verbi ludens, At, inquit, ne ſemper cẽſeas, abſume potiùs & in decoctores referare. Quod ſumptum eſt à moribus Rom. Conſtat enim eos qui abligurrijſſent, & nihil in bonis haberent præter ſacculum illum Catulli, liberos fuiſſe à moleſtia dedicandi ſua in cenſum.

C A P V T I V.

Nonij Marcelli aliquammulti loci purgati.

VT ij quos antiquitas delectat non ſolidas tantùm ſtatuas, ſed & auulſum crus & fractum brachium capiuntur cernere: idem nobis vſu venit in litteris. Nonius in manibus & ſinu eruditorum eſt; non quia ipſe per ſe tanti ſit, homo aliàs nugator & ad riſum ſæpè ineptus, ſed quia in eo veterum ſcriptorum reliquiæ & fracta quaſi membra comparent, quæ ex auita hereditate nos vt ruta & cæſa delectent neceſſe eſt. Ad ea membra aliquot pro parte ſananda hoc capite conabor.

Nonius in Verruncent.

Afranius Diuortio: Et puncto auerruncent cur Syriam ſimul.

Liber vetus, *Et ponito.* Lego, *Et ponti auerruncent curſuram ſimul.* vel potiùs, *Verruncent.* Curſura ponti, nauigatio eſt vt Virgil. *Huc curſus fuit.*

In Manipuli.

Siſenna Hiſtor. lib. III. *Conuictus tamen & tempora ſingula conſtituit, & ſicut ſteterat manipulos obuerti iuſſit.*

Lego, *Connixus tamen ex tempore ſigna conſtituit.*

In Triſtitias.

Turpilius Leucadia: Ante facta in ignẽ committo triſtitias ante diuortiũ.

Si recta hæc lectio, quid tam ridiculum quàm quod Nonius monet Triſtitias pro Triſtitia hîc poſitum? ſed emendandum in verbis Nonij, *Triſtitas*, pro *Triſtitia*. Hoc primum. Deinde cùm pro illo, *ante diuortium*, in veteri libro ſit, *ante dorcium*: emendandum arbitror, *triſtitas anted oſtium.* R. & S. in libris frequenter alternant. *Anted.* D. addito more antiquo. Hoc dicit, Omitto præterita, en noua triſtitia præ foribus eſt.

In Patibulum.

Salluſt. Hiſt. lib. IIII. *In quis notiſsimus quiſque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbi patibulo eminens affigebatur.*

Digitized by Google

Vix eſt vt audeam poſt accuratam diligentiam Carrionis aliquid in Salluſtium: quod tamen eius volũtate fiat, puto hoc loco legendũ, *in proris patibulo*. rectè ad ſententiã, quia in nauibus hęc ſupplicia ſumpta colligitur.

In Lucuus.

Afranius Frater. Piſtori nouat cur non ſcribitario.

Vir doctus legit, *Piſtor ouat*. emendarim ipſe *Piſtori nubat cur non ſcriblitario?* Scriptum fuit, *Nuuat*, inde, *nouat*. Scriblitarius, qui placentas conficit. Prologo Pœnuli, *Nunc dum ſcriblita æſtuant, accurrite.*

In Optare.

Salluſt. hiſtor. III. *Atque eum cupio laudatum accenſumq́; præmiorum ſpe quibuſcum optauiſſet ire iubet.*

Ita Carrio emendauit: optimè. niſi quòd pro illo *Cupio*, legendum cenſeam *Curio*, aut *Cæpio*. Fortè de Curione illo ſermo eſt, qui Dardanos vicit. Meminit epitome Liuij, & Salluſt. lib. II.

In Amnis.

Accius epinauſemacheumandria: mundam ſalſo ſanctam obtexi ſanguine atque acerbos alta in amni corpore expleui hoſtico.

Reſtituo, *Accius epinauſemache, Scamandriam vndam*. & deinde, *Aceruos*, pro *Acerbos*. Scamander fluuius in Phrygia. Dicuntur hæc fortè in perſona Achillis.

In Imberbi.

Varro epiſt. ad Fabium. Quod facis Saturnorum ſimiles ſunt, quod maxima fiunt, idémque imberbi.

Lego, *Quod facie Saturorum*: id eſt, Satyrorum. niſi placet, *falcis Saturnorum*. Saturnus cum falce incurua pingebatur. Ludens igitur Varro eos dicat incuruos eſſe vt falcem Saturni. Prius magis placet. Reliqua lego vt doctiſſ. Iunius.

In Faceſſere.

Ennius Annal. I. *Hæc effatus, ibiq́; latrones dicta faceſſunt.*

Non dubito quin Ennius ſcripſerit, *Hæc effatus ibus*, ἀρχαϊκῶς pro Iis.

In Picumnus.

Higinius: Picumnus eſt parua veſte picus Martius.

Alij, *parca veſte*. Scribo *varia veſte*.

In Lanitium.

Laberius: Nihil refert vtrùm mollem è lanicea Attica,
An pecore ex hircorum veſtigium geras.

Perſpicuè leg. *veſtitum geras*.

In Ignauiter.

Quadrigarius Annal. II. *Et qui ibi erant, non ignauiter putando eum diem pro meliore habuerunt.*

Lego, *ignauiter pugnando*. ſcriptum fuit, *pucnando*. hinc error.

In Parciter.

Pomponius Verre. Salbeolo parciter tamquam frater mihi ſis medium abdomen cùm diuidam.

Scribo, *Saueolum parciter*. Videlicet autem verbum Diuidendi hîc inter obſcœna eſſe & deuirginata.

Digitized by Google

CAPVT V.

Plautinæ Militis verſus, & alter Pœnuli emendantur.

EST verò quod ſemper iudicaui. Corruptè in Milite legitur colloquio Sceledri & Periplectomeni extremo,

Frequens Senatus poterit nunc haberier,
Ibo intrò, ne dum abſum illis ſortitò ſuam.

Quam enim ſententiam idoneam habeat illud ſortitò eſſe? Comprobant iudicium meum libri: è quibus Vaticanus alter, *ne dum abſum multi fortuitò ſuam*, alter *multi fortuita*. E quorum veſtigijs confirmo ſcribendum, *ne dum abſum multa fortuitò ſuam*. vel potiùs, *multai*. venuſta ſententia. Nam cùm lepidus ille ſenex de conſeſſu congerronum ſuorum, qui conſilium habebant mulieris liberandæ, tamquam de Senatu magnificè locutus eſſet: in eodem nunc ludens & ſimul veterem ad morem reſpiciens addit, ſe quoque tamquam vnum aliquem Senatorem in curiam iturum, ne fortè abſenti multa imponatur. Moribus enim Rom. Senatori qui die Senatus non adeſſet multam dici ſolere, Conſulemque ius habuiſſe pignoris capiendi vel ex vno Cicerone nota res eſt, De Orat. III. De Leg. II. & Phil. I. Quamquam eadem hac ſententia legi etiam poſſit, *multiſortio*. voce non abhorrenti à Comica compoſitione, vti multiſortionem dixerit, qui multam ſortitur. In eadem voce turpis error Pœnulum obſedit Scena ante vltimam.

Rapiamus in ius. POE. *minimè.* AG. *quapropter?* POE. *quia.*
Iniuriarum multo induci ſatius eſt.

cùm perſpicuè legendum ſit, *Iniuriarum multam dici ſatius*. Vtriuſque coniecturæ meæ cùm ante biennium Carolum Langium, virum quo nihil Sol ille doctius vidit aut melius, arbitrum feciſſem, ſic eam comprobauit, vt pronuntiaret meritò iſiſpſis imperitiæ multam dictum iri, qui iſtud de multa non probarent.

CAPVT VI.

Apud Macrobium Ciceronis elegans iocus reſtitutus: ſimilis error in Suetonio ſublatus.

NIHIL merear, quin coniecturam meam de acuto quodam Ciceronis dicto proponam, quod exſtat apud Macrob. I. Satur.

Idem Cicero aliàs facilitatem Cæſaris in eligendo Senatu irriſit palàm. Nam cùm ab hoſpite ſuo P. Mallio rogaretur vt Decurionatum priuigno eius expediret, aſsiſtente magna frequentia dixit, Romæ ſi ius habebit Pompeius, difficile eſt.

Ita libri. quibus in verbis neque ſententiæ eius quam elici Macrobius voluit, neque omnino elegantioris dicti vola aut veſtigium apparet. Lego igitur, *Romæ ſi vis habebit, Pompeijs difficile eſt.* Optimè. Nimirum perſtringens Cicero facilitatem Cæſaris qua quoſuis vulgò in Senatum

tum

tum admittebat, reſpondit Mallio παρὰ δόξαν, Difficile fore vt Pompeijs (quod Campaniæ oppidum eſt) Decurionatum impetret: ceterùm ſi Romæ in Senatum velit, id iam Cæſare Dictatore facilè poſſe. Similis planè error in Suetonij Claudio, vt vulgata diſtinctio eſt.

Cap. XXVII.

Liberos ex tribus vxoribus tulit, ex Herculanilla Druſum & Claudiam: ex Patina Antoniam: ex Meſſallina Octauiam & Brittannicum. Druſum Pompeium puberem amiſit piro per luſum in ſublime iacto & hiatu oris excepto ſtrangulatum.

Quis enim hiſtoriæ & antiquitatis modicè peritus hærebit, quin & hîc leg. ſit, *Druſum Pompeijs?* vt locum adnotarit vbi Druſus ille exſtinctus. Nam neque Claudij Pompeios paterno aut materno genere attingebant: & ne quis de adoptione ſuſpicetur, Principis Ro. filium ab alio inferiori adoptatum eſſe, abſurdum.

CAPVT VII.

Plauti Aſinaria antiqua vox, & alio verſu Græcanicum genus dicendi repoſitum.

ASINARIA, cùm anus moroſa & difficilis egenum amatorem expuliſſet, amica diſcedentem illum lacinia retineret, ſic legimus.

PH. *Quò nunc abis? quin tu hic manes?* AR. *mox ſi voles manebo.*

Deprauatè. Nam adoleſcentem aliquid de Nocte dixiſſe ſtatim paret ex ſequenti verſu quem Libanus ſubiecit, *Audin' tu hunc opera vt largus eſt nocturna?* Itaque citra controuerſiam Plautus ſcriptum reliquit, *Nox ſi voles manebo*. Nox ἀρχαϊκῶς pro noctu. cuius vocis inſolentia loco fuit deprauando. Veteres ita locutos diſcimus ex Agellij Indice lib. IIX. Noctium cap. I. *Heſterna noctu rectè an cum vitio dicatur: itémque quod* X. *viri in* XII. *tabulis Nox pro noctu dixerunt*. Caput autem ipſum quo id pluribus docuit Agellius, etſi vnà cum libro perijt: tamen verba ex XII. quæ ille in mente habuit repperi apud Macrobium, qui eiuſmodi multa vtenda ab Agellio ſumpſit, ſi fatetur; furatus eſt, ſi negat. lib. I. Sat. *Si nox furtum factum eſſit, ſi im alis occiſit, iure caſus eſto.* Addam ex eadem Scena aliud:

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adoleſcens Diabolus ipſi ſe daturum dixit.

Reſtituendum hîc aio nimium elegans genus dicendi, quod imperiti nebulones furcis eiecerant, *Quas h. a. Diabolus ipſi daturus dixit.* Ita iam ſine vlla litura Vaticani libri: & codex Langij noſtri, *daturas dixit*, littera vna diſcrepans ab illis. Eſt autem purus putus Helleniſmus, notus ijs qui primoribus labris litteras Græcas guſtarunt. In quo eodem emendandus Plaut. Bacchidib. Scen. II.

Fiam vt ego opinor Hercules, tu autem Linus.

nam & hîc Vaticani diſertim, *Eia! nunc eſſe ego opinor Hercules, tu autem Linus*

Linus. Simile eſt illud Virg. *Dixit, & extemplo (neque enim reſponſa dabantur Fida ſatis) ſenſit medios delapſus in hoſtes.* & Propert. *Iurabo & bis ſex integer eſſe dies*. item Horat. *Vir bonus & ſapiens dignis ait eſſe paratus*. Arnobij etiam 1. Contra gentes: *A quo ipſam deitatem ſortiti eſſe ſentiunt*. Atque hoc quidem genus loquendi, quod adhuc remotū ab vſu vulgi poëtis modò relinquebatur, primi ex Plauto in lucem protuliſſe videmur.

Capvt IIX.

De Iano Gemino à Nerone clauſo, in eoque Tacitum à Suetonio diſſentire.

Digna ſanè res admiratione eſt, quid cauſſæ habuerit Cor. Tacitus ſcriptor haud paullò melior quàm vulgus, & hîc aliud agens populus exiſtimet, cur in Neronis rebus mentionem nullam Iani Gemini fecerit: quem pace terra mariq. parta quinctùm clauſum à Nerone non ſolùm Suetonius adfirmat, ſed teſtantur etiam nummi. Sueton. *Ianum Geminum*, inquit, *clauſit tam nullo quàm reſiduo bello*. Nummi, è quibus æreos tres ipſi vidimus, IMP. NERO. CLAV. CÆSAR. AVG. GER. P. M. TR. P. V. P. P. à tergo, PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. Factum hoc eſt P. V. C. anno DCCCXI. Nerone III. & Valerio Meſſalla Cos. An'ne igitur memoriæ vitio id Tacitus indictum omiſit? an vt rem leuem & ſcriptione indignam præterijt? Nihil ſanè horum: ſed, quod pauci obſeruarint, diſſenſit in hac hiſtoria Tacitus à Suetonio & nummis, & Ianum à Nerone cluſum non fuiſſe exiſtimauit. Quî poteſt in re tam clara? inquies. Neſcio, ſed en tibi fragmentum Taciti apud Oroſium his verbis: *Deinde vt verbis Cor. Taciti vtar, ſene Auguſto Ianus patefactus dum apud extumos terrarum terminos nouæ gentes ſæpè ex vſu, & aliquando cum damno quæruntur, vſque ad Veſpaſiani durauit imperium*. Enimuerò ſi ab Auguſto ad Veſpaſianum apertus manſit, quomodò conſtat vt eum cluſerit Nero? Quamquam fieri illud poteſt, vt quemadmodum Nero falſum triumphum & falſos arcus de Parthis admiſit: ſic etiam ambitioſè & prçter morem veterem Ianum clauſerit reſiduo adhuc bello. Ideoq. factum id Tacitus omiſerit. Et ſanè magis magisq. vereor vt emendandus ſic Suetonius ſit, verbis iunctis & reductis: *Ianum Geminum clauſit, tamquam nullo reſiduo bello*.

Capvt IX.

Plautus in Moſtellaria verſu vno auctus: & item Pſeudolo.

Hoc quidem capite Neruam, Traianum, & eiuſmodi clementes Imperatores imitabor: & vt illi priorum temporum iniuriâ pulſos exſules, ſic ego Plauti verſus duos ab omnibus libris exſulantes in veterem ſedem reſtituam. Præſertim cùm ijs nihil obijci poſſit præter libertatem ſermonis: lege autem Iulia non verba mœchantia, ſed facta

puniri receptum ſit. Moſtellaria, colloquio Phaniſci & Tranionis,

Ph. non potes tu cogere me vt tibi
Malè dicam. nouit herus me, ſi ſobrius ſis
Malè non dicas.

In duobus Vatic. hæc interſeruntur. *Nouit herus me. Ser. ſuam pol culcitellam oportet. Ph. ſi ſobrius ſis malè non dicas.* quæ germana Plauti verba eſſe ne Carneades quidem ille dubitauerit, qui dubitare in omnibus ſolet. Nimirum cùm Phaniſcus dixiſſet notum ſe eſſe ſuo hero, alter ſeruus id verbi in nequiorem ſententiam detorquens, Mirum, inquit, ni culcitellam ſuam nouerit. Sic enim contumelioſè vocat eum quem intelligi vult hero officium noctu pręſtitiſſe. & pro culcita fuiſſe in quam incumberet. Quomodo & Dolabella Cæſarem, qui Delicium Nicomedis audiebat, *ſpondam interiorem regiæ lecticæ* ab eadem cauſſa dixit. Pſeudolo etiam Scena III. vbi vulgò,

Nam iſtoc quod nunc lamentare non eſſe argentum tibi,
Apud nouercam querere. Ps. fac hoc quod te rogamus Ballio.

exſulat integer verſus, quem ex Vaticanis poſtliminio licet reſtituere, *Apud n. querere. Ps. ehò numquid tu huius nupſiſti patri? Ba. Dî melius faciant. Ps. fac hoc quod t. r.* Arguto ſed licenti ſanè ioco, qui in verbo Nubendi conſiſtit. Quod verbum antiquitus inter ea fuit, quæ cuſtos ille hortorum libentius quàm virgines Veſtæ vſurparent. Inde Feſto Nupta verba, obſcæna, & Petronio Nuptias facere, τὸ συνουσιάζειν. Inde Virgini Veſtali crimen inceſti intentatum apud declamatores, quòd verſum ſcripſiſſet:

Felices nuptæ, moriar niſi nubere dulce eſt.

Capvt X.

Propertij verſus complures emendati.

Propertivm qui non amat, eum profectò Muſæ non amant. tanta eius verſuum ſuauitas eſt, vt quemadmodum comicus ille ait, nil niſi mulſa loqui videantur: tanta eruditio, vt non niſi Phœbo dictante credamus exceptos. E quibus aliquantos carptim emendabo, vel potiùs, vt maiores loquebantur, ſaltuatim.

Lib. II. Eleg. XXIIX.

Et tibi Mæoridas interq. Heroidas omnes
Primus erit nulla non tribuente locus.

Tres veteres, *Et tibi Mæonias inter Heroidas.* qua lectione nihil verius. Corruperant illi bardi, quibus verſus in vitio eſſe videbatur, ſi illud *inter* à poſtrema longum legeretur.

Eleg. XXIX.

Apparent non vlla thoro veſtigia preſſo
Signa voluptatis, non iacuiſſe duos.

Pendet ſententia huius verſus, & rectè me iudice Farneſ. codex, *Signa volutantis.* Nimirum cùm neſcio quo caſu Propertius Cynthiam ſuam

benè

Digitized by Google

benè manè ſolam offendiſſet (quæ alioqui, vt mea fert opinio, libenter Clodiam illam imitaretur, & propter nocturnos terrores rarò incomitata dormiret) ſed tamen cùm ſolam: mulier caſta eo argumento magnificè pudicitiam ſuam iactat. Et vidéſne, inquit externa nulla veſtigia in hoc lecto eſſe, ſignum non iacuiſſe hîc duos complexos & volutantes.

Eleg. xxx.

Nec tu virginibus reuerentia moueris ora.

Nulla diſcrepantia in libris, nec quidquam ſolicito. Placebat tamẽ olim,
Nec te virginei reuerentia mouerit oris.

Eleg. vltima.

Me iuuet æternis poſitum languere corollis.

Liber Fuluij & Vatic. *Me iuuet heſternis*. perſpicuè verum.

Lib. III. Eleg. II.

Orpheu te tenuiſſe feras & concita dicunt
Flumina Threïcia detinuiſſe lyra.

Duo veteres, *ſuſtinuiſſe lyra* benè & Latinè. pro ſiſtere, & reprimere, vt Lucill. *Suſtinet vt currus bonus ſæpè agitator equoſq̃.*

Eleg. v.

Ite rates curua & leti contexite cauſſas.

Vet. Farn. & Fuluij, *& leti texite cauſſas*, hiatu poëtis non inſolenti, ſi ita viſum librarijs noſtris fuiſſet. Ibidem.

Terra parum fuerat, terris adiecimus vndas,
Fortuna miſeras auximus arte vias.

Eiicienda inſiticia vox eſt, vera ciui repoſita, *Terra parum fuerat fatis, adiecimus vndas*. ita omnes libri & ſententiæ eius elegantiam quiuis videt. Lucanus eadem mente, de Argo:

—— fatisq̃ per illam
Acceſſit mors vna ratem.

Ibidem.

Paullatim ſociûm iacturam fleuit Vlyxes,
In mare cui ſoli non valuere doli.

Alij, *ſolum*: ego coniicio, *ſoliti*, ſcriptum fuiſſe.

Ibidem.

Et miſer inuiſam traxit hiatus aquam.

Lego, *Et niger*, vt μέλαν κῦμα, & ſimilia apud Homer.

Eleg. IIX.

Non flebo in cineres arcem ſediſſe paternos
Cadmi, nec ſemper prælia clade pari.

Suſpicor emendandum, *nec ſeptem*. Ita Propert. lib. I. *Longè caſtra tibi, longè miſer agmina ſeptem, Flebis in æterno ſurda tacere ſitu*. Et nota eſt hiſtoria.

Eleg. XII.

Et certamen habent leti, quæ viua ſequatur
Coniugium: pudor eſt non licuiſſe mori.

Scribo, *certamen habent læta*. Ibidem.

Pinus & incumbens latas circumdabat vmbras
Nec fuerat nudas pœna videre Deas.

 Liben-

Digitized by Google

Libentiùs legerim, *Et fuerat nudas penè videre deas*. Ea enim felicitas primi illius ſæculi recenſetur, quòd Dij & Deæ vulgò cum gente hominum verſabantur, & tantumnon conſpiciendos ſe dabant. Hæc leuia ſunt, fateor, in tantum poëtam: ſed non malè olim ille Græculus ad Auguſtum, εἰ πλέον εἶχον πλέον ἐδίδων.

Capvt XI.

E Caſſina locorum trium correctio.

In lepida illa fabula quam Caſſinam Plautus inſcripſit, cùm mulierculæ mirum in modum libidinoſum ſenem ludos facerent: hæc in omnibus libris legimus,

Nam niſi ex te ſcio quidquid hoc ſit citò, iam tibi iſtuc
Cerebrum diſpercutiam execrata, ludibrio peſſima adhuc
Quæ me habuiſti.

Nec tamen dubito quin pro illo, *Execrata*, Plautus ſcripſerit *Excetra tu*, id eſt, vipera, maledicto mehercle ſatis conuenienti in malas illas merces. Vſus eodem eſt in Pſeudolo. *En excetra tu, quæ tibi habes tot amicos tam probè oleo onuſtos*. quamquam & ibi plerique omnes libri, *Execrato*, aut *Execrata*, corruptè referant.

Scena ſequenti.

——*nunc quidem gladium ancilla*
Intus Caſinam habere ait qui me atque te interimat.

Omnes planè libri, *qui me atque te inuitet*. idque immutare ſanè religioſit. Opinor Inuitare eum dixiſſe pro iſto, vitam tollere, vt poëta vetus apud Cicer. Euitare, *Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam euitari*. Ludit in eodem verbo ipſe Plautus Rudente: *Ne iſtunc iſtis inuitaſsitis, Vſque adeò, donec quà domum abeat, neſciat.*

Scena cuius initium, Si ſapitis.

Sed eccum egreditur cum corona & lampade
Meus ſoccrus, compar, commaritus, villicus.

Apage illud, Socerus. Nam Olympio ſeni illi ſeruus profectò, non ſocer. Niſi animi fallor, *meus ſociennus*, ſcriptum ἀρχαϊκῶς fuit. Sociennus valet Socius Plaut. Amphitr. *Nam Amphitruonis ſociennum me eſſe volui dicere.* Aulular. *Ibo intrò atque illi ſocienno tuo iam interſtringam gulam.* Iuuat vehementer coniecturam meam Rouerij liber, qui *ſocius* refert, gloſſema quaſi illius. Et ſanè ſocium lepidè dixerit, vti & comparem & commaritum. Quippe ambiebat ſenex ille, (ita fabulæ argumentum eſt) cupidus & attentus ad rem faciendam, in famula diuidunda pro ſocio Olympioni eſſe, & agrum illum communi impendio arare. Nec repugnabat ſanè homo benignus & minimè aſper Olympio: niſi argutæ mulierculæ ſuppoſiticia Caſſina conſilia illorum omnia turbantes, vetulum illum hircum ſerò docuiſſent quàm verè ab Ennio ſcriptum eſſet, *Stultu'ſt qui cupida cupiens cupienter cupit.*

Digitized by Google

CAPVT XII.

Ciceronis loci duo, quorum alter ab Alcæo videatur, alter ab Homero.

ITA eſt profectò: multus in Græcorum libris Cicero fuit, nec oratorum tantùm, ſed & poëtarum. Argumētum, ſcripta eius illorum quaſi luminibus crebrò diſtincta. In qua claſſe cenſendum videtur illud diuino Oratore ad Brutum,

Magnum opus & arduum, vt ſæpè iam diximus: ſed ingredientibus conſiderandum fuit quid ageremus, nunc quidem quocumque feremur danda nimirum vela ſunt.

cuius loci elegans ſanè ἀλληγορία expreſſa apparet de illis Alcæi,

Ἐκ γῆς χρὴ κατιδεῖν πλόον,
Εἴτις δύναιτο καὶ παλάμην ἔχοι.
Ἐπεὶ δὲ κὰν πόντῳ γένηται,
Τῷ παρεόντι τρέχειν ἀνάγκη.

Sicut item quæ III. de Oratore in laudem eloquentis legimus.

In quo igitur homines exhorreſcunt? in quo exclamant? quem ſtupefacti dicentem intuentur? quem Deum, vt ita dicam, inter homines putant?

cui non perſuadeamus, poſtremis verbis imitata ab illo Homeri Odyſſ. θ.

Ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστυ θεὸν ὡς εἰσορόωσιν.

quem verſum de viro eloquenti Vlyſſes pronuntiat increpans proteruam Euryali orationem.

CAPVT XIII.

In Plauti Menæchmis locorum aliquot emendatio.

QVOD apud Plautum Menæchmis eſt, Scena cuius initium, Ni mala.

ME. *Ecquid tu de odore poſſis ſiquid fortè olfeceris*
Facere coniecturam? captum ſit collegium augurum.

vitioſè eſſe arbitror, & perſona inſita legend. *Facere coniecturam*: PE. *captum ſit coll. aug.* ME. *Agedum*. Roganti enim marito, ecquid diuinare de odore poſſet? præclarus ille augur, Egóne? inquit. non ipſum collegium augurum melius coniecturam fecerit.

Sequentem etiam verſum,

Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam, quid olet? abſtines?

potiùs eſt ſcribi, *quid olere abſtines?* Scena, Nulla eſt voluptas.

Ego autem homo iracundus animi perditi.

Emendo, *animi peritti.* Scena ſequenti.

Adoleſcens quibus hic pretijs porci væneunt
Sacres ſinceri numos eos à me accipe.

Diſtinguo & lego ex veſtigijs librorum, *Sacres ſinceri?* CY. *nummo.* ME. *eum à me. a.* Approbat Plautus ipſe infrà, *Audin' Menæchme? ſi me conſulas,*

Digitized by Google

conſulas, Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare, Iubeas ſi ſapias porculum afferri tibi.

Ibidem.

Prò ſanè loqueris, cùm me appelles nomine.

Scribo, *pro ſano loqueris:* eleganter. vt Cæſar De bello Gallico v. *Nihil eum ſe abſente pro ſano facturum ratus, qui præſentis imperium contemſiſſet.* Sed hæc leuiora, ille locus inſignis & quaſi notæ Opimianæ,

Scena eadem.

Me. *Iámne ille abiuit? edepol haud mendacia*
Tua verba. Mes. *exterior eſſe obſeruato modò.*

quem non inuitis Muſis quà diſtinxi, quà correxi, *Tua verba experior eſſe.* Mes. *obſeruato modò.* Scena, Potin' vt quieſcas.

Potin' vt quieſcas ſi ego tibi hanc hodie probè.

Quidam libri, *ſic ego tibi*, alij, *ſed ego:* ſcriptum fuit, *ſid ego.* more antiquo, addito D. Ibidem.

Feciſti funus abſenti me prandio
Cur auſus facere, cui ego æquè ac hæres hæream?

Multarum litterarum vir Iunius noſter, *æquè ac Eres hæream*, leg. cenſuit. Erem interpretatur Erinacium. Sed meo animo Vaticana lectione nihil verius. *æquè ac heres eram*. Venuſtè. Nam funeri iuſta vt fiant, heredis curatio eſt. Huc reſpiciens Paraſitus, cui de conſumpto prandio ęgrius erat, quàm olim Achilli de Patroclo interfecto: hem, inquit, vappa hominis, cur auſus tu ſepelire hoc prandium, & illi iuſta facere, cùm ego legitimus heres nullus adfuerim? De prandio autem ſiue cœna, vt de hereditate quapiam (ſiqui exempla requirit) loquitur idem Plautus Curculione, Sticho, & Trinummo. Scena, Vt hoc vtimur.

Vt hoc vtimur maximè more morum
Moleſtoq; multum, atque vti quique, &c.

Emendo, *more moro moleſtóque*. Plaut. Milite, *Ego ſtulta atque mora multum, quæ cum iſto fabulem.* vbi itidem titubant libri, & plerique, *moror multum*, vitioſè referunt. Scena, Vt ætas mea.

Reliquêre, vt ætas mala merx eſt, ergo.

Scribendum, *merx eſt tergo.*

Capvt XIV.

Quinctiliani locus correctus: marmor antiquum expreſſum.

Qvod genus antiquæ ſcripturæ vel ſexcentis locis in Plauto occurrit, vt poſt vocalem in fine dictionis D additum reperiatur, vt, Med, Ted, Sid, Meritod, & ſimilia: id intellegi haud dubiè Quinctilianus voluit, cum lib. I. ſcripſit,

Latinis veteribus D. plurimis in verbis vltima adiecta, quod manifeſtum eſt etiam ex columna roſtrata, quæ eſt Iulio in foro poſita.

Sed enim is Quinct. locus inſigne mendum continet: quod argumentis facile eſt peruincere. Ait genus id ſcripturæ exſtare in columna roſtrata quæ

quæ eſt Iulio poſita. Duplex vanitas. Nam nec poſita vmquam roſtrata (quæ naualis victoriæ propria eſt) Iulio Cæſari fuit: & vt fuerit, cui ſano probabitur Cæſarem vnum omnium minimè, vt ſic dicã, antiquarium, genus illud ſcripturæ iampridem deſitæ & oblitæ in columna ſua exprimi voluiſſe? Quid multa? conceptis verbis iuſiurandum dabo, Quinctilianum ſcripſiſſe, *Quæ eſt Duilio in foro poſita*. Conueniunt omnia præclarè. Nam & poſita C. Duilio, qui primus Pœnos claſſe vicit, columna roſtrata fuit: & ea etiamnum Quinctiliani ætate exſtitit: & genus illud antiquæ ſcripturæ repræſentauit. Duo priora docet Plinius lib. xxxiv. de columnis, *Item C. Duilio poſita eſt, qui primus naualem triumphum egit de Pœnis quæ eſt etiam nunc in foro*. Tertium oſtendit fragmentum antiquiſſimi lapidis in foro Ro. eruti, quem huius ipſius columnæ partem eſſe omnes humanitate tincti homines mihi aſſentient.

pugnANDo
eXEMET. LECIONes

AXIMOSQVE, MACISTRATOS L.
ↃVEM. CASTREIS. EXFOCIONT. MACELLam
PVCNANDOD. CEPET. ENQVE. EODEM. MAC
EM. NAVEBOS. MARID. CONSOL. PRIMOS. C.
CLASESQVE. NAVALES. PRIMOS. ORNAVET. PA
CVMQVE. EIS. NAVEBOVS. CLASEIS. POENICAS. OMI
SVMAS. COPIAS. CARTAGINIENSIS. PRAESENTE
DICTATORED. OL//////OM. IN. ALTOD. MARID. PVCN
QVE. NAVE//////T'//CVM. SOCIEIS. SEPTEM
////////OSQVE. TRIRESMOSQVE. NAVEIS. X.
aurOM. CAPTOM. NVMEI. ↀ. ↀ. ↀ. D. CIↃ.
argenTOM. CAPTOM. PRAEDA. NVMEI.

Ita enim fracta & mutila ſcriptura habet, quam (niſi quòd poſtremas aliquot numerorum notas de præda capta omiſi) ita cum cura expreſſi, vt non ipſa Fides poſſit fidelius. Quæ autem minutis litteris interpretationis cauſſa adieci, ea ſunt à Polybio & à Zonara, qui Segeſtam à Duilio obſidione liberatam, Macellam Siciliæ opidum expugnatum tradiderunt. Illud monſtrum verbi, EXFOCIONT, quid ſibi velit, Apollo rogandus eſt: niſi cui placet eruditiſſimi St. Pighij amici mei coniectura, qui antiquè pro Exfugiant, ſcriptum iudicabat. Quod fractum legitur, OL.////OM, puto fuiſſe, *ollorom*, id eſt illorum. CLASES. & NVMEI. ſcribuntur vnica conſonante, quia, vt Feſtus ait, antiquis geminare conſonantes inſolens fuit. NAVEBOVS. pro Nauibus quia v. pronunciabant *ou*. Ex quo apud Plautum iocus Menæchmis, *Tu iſtic, inquam: vin' afferri noctuam, Quæ tu, tu, vſque dicat tibi? nam nos iam defeſſi ſumus*. cetera aliorum ingenijs relinquo. Sed, quod monere me fugit, ad illud Quinct. exemp. emendandus Sex. Rufus videtur in Regione fori Ro. *Columna Duilij*, non vt vulgò, *Diui Iuli*.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XV.

Plauti Epidico verſus, & alter Bacchidibus reſtitutus.

FALSÒ eſt Epidici initio in libris,
Corpulentior videre atque agilior. TH. *huic gratia.* eamque ſcripturam non ſolùm ſententia repudiat, ſed pænè dicam natura rerum. Quî enim conuenit, vt vnus aliquis corpulentior fiat ſimul & agilior? imò tardior potiùs. Citra controuerſiam igitur rectè vet. Rou. *atque habitior*. Et hunc locum, vt opinio mea fert, in mente Verrius Flaccus habebat, in cuius mutilata Epitoma legimus, *Habitior, pinguior.* Agellius etiā amans Plautinæ dictionis, Noctium IV. *Cenſores equitem eius vberrimum atque habitiſſimum viderunt.* Addatur explendi capitis Bacchidum locus.

Scena, Amiciorem nunc.

Sed ſatin' ego animum mente ſincera gero?
Qui ad hunc modum hic, hæc quæ futura fabuler?

non dubitarim legere, *ſatin' ego animi mentem ſinceram.* Mens animi, vt Catullus, *Mens animi tantis fluctuat ipſa malis.* & Plautus Ciſtellar. *Nullam mentem animi habeo: vbi ſum, ibi non ſum.*

CAPVT XVI.

Corn. Tacitus à mendis aliquot vindicatus.

IN Caij Taciti locis paucis purgandis ſtat mihi imitari frumentarios, qui cùm aceruos frumenti domi habeant, tamen vt emptorem concilient, eius exemplum pugno ſolent oſtendere: ſic ego qui inibi ſum, vt, cum Muſis volentibus, breui totum Tacitum correctiorem edam, eius induſtriæ meæ leue ſpecimen hoc capite dabo.

Lib. III. Hiſtor. vel vt vulgò lib. XIX.

Ibi Veſpaſiani virtutem vireſq; partium adtollit: transfugiſſe claſſem inopia commeatuum: aduerſas Gallias Hiſpaniáſque, &c.

Ad quem locum μακάριος ille corrector Taciti adnotat, In libris erat, In arcto commeatuum: repoſui, Inopia. O hominem apertum! qui nihil nos celet: eumdem acutum! qui tam εὐστόχως diuinet. Nam quid tam veriſimile, per omnes Muſas, quàm claſſem quæ commeatum ex Ægypto & Africa vniuerſæ Italiæ ſupportabat, eam ipſam commeatus laboraſſe inopia? Sed ille ſine omni mala malitia quod ſenſit id ſcripſit: nobis ex libris inueſtigata veritas eſt. Nam Vatican. & Farneſ. *claſſem marcem commeatuum.* tolle litteram quæ ex fini præcedentis vocis adhæſit, & ſcribe, *arcem commeatuum.* manifeſta reſtitutio eſt. Cæcina enim, ex cuius oratione hæc ſunt, cùm hortari ad defectionem milites vellet exemplo claſſis. En, inquit, illa ipſa claſſis Rauennas, à qua tamquam arce commeatus veſtri depēdent, transfugit ad hoſtem. Simili phraſi apud Cicer. Lex repetundarum arx ſociorū dicitur: Cotyla arx amicorum Antonij: arx cauſſæ: & ſimilia. Eodem libro, in deſcriptione pugnæ Cremonēſis,

At Vi-

Digitized by Google

At Vitellianus exercitus cui acquieſcere Cremonæ, & reciperatis cibo ſomnoq́ viribus confectum algore atque inedia hoſtem poſtera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, &c.

putò ſuperare vocem, legẽdumque, *ac proruere fuit*. Fuit, id eſt, licuit: helleniſmus pueris notus.

Annal. XII.

Suum quoque faſtigium Agrippina altius extollere, carpento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus & ſacris Druidibus antiquitus conceſſus venerationem augebat fœminæ.

Turpe, Iupiter, gloſſema. Vnde enim huc ad res Ro. Galli Druides? aut cur illi ſacri, quorum religionem alij omnes immanem & barbaram vocant? Sed rectè in iiſdem veteribus omiſſa ea voce legimus, *& ſacris antiquitus conceſſus.* Sacra ſunt, Dij ipſi, qui Romæ quot annis Circenſium dieb. in carpentis traducebantur. Suetonius Auguſto, *Claſſibus tempeſtate perditus exclamauit, etiam inuito Neptuno victoriam ſe adepturum: ac die Circenſium proximo ſolemni pompæ ſimulacrum Dei detraxit.* Ita Plautum interpretor Milite, *Quæ me ambæ obſecrauerunt, vt te hodie quaſi pompam illac præterducerem.* Id enim propriè vocabant pompam. Prudentius, *Fertur per medias vt publica pompa plateas Pilento reſidens molli.*

CAPVT XVII.

Plauti Pœnulo de tribus locis coniectura.

SVAVIS profectò inſania noſtra eſt: rex mihi viſus ſum inuenta correctione Plautini verſus Pœnulo,

Scena III.

Quid mihi nunc es auctor Milphio? MIL. *vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impuniſſimè
Tibi quidem hercle vendere haſce ædis licet.
AG. *Quid iam?* MIL. *maiorem parte minore habitas mea.*

Lego, *maiorem partem in ore habitas meo.* qua coniectura nihil certius vmquam cortina Phœbi protulit. Cùm enim ſeruus frequenter ab immodeſto illo amatore vapulans, per indignationem dixiſſet; Vende tandem has ædes tuas: demiratus adoleſcens inſolentiam dictionis, Quî tandem ædes? inquit. Nam, reſpondet ſeruus, Ego tibi pro ædibus ſum, in cuius ore pugni tui magnam partem ſic verſantur vt habitare in eo videaris. Notum autem eſt, Habitandi verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens & multus eſt, in iis habitare dicatur. Nec me fugit Solem illum Galliæ Turnebum legere, *minorem partem minore habitas mea*, ſed (quòd manes eius me condonent) tam illepida & tam diuerſa à Plauti mente ſententia, vt credam id Turnebum ipſum Dicis cauſſa potiùs, quàm quia reuerà ita ſentiret, ſcripſiſſe.

Scena, Satis ſpectatum eſt.

SY. *Malus es.* MI. *malus ſum.* SY. *malè mihi eſt.* MI. *memorandum eſſe aliter decet.*

Digitized by Google

Quid eſt quod malè ſit, cui id omne eſt quod edis quod ames affatim?

Emendandum puto, *memoradum, eſſe aliter decet*, id eſt, memora,vt. Iteradum Cicero ad Att. *Iteradum eadem iſta mihi*. Sequenti etiam verſu magis placeat legi, *Quid eſt quod malè ſit cui domi eſt, quod edis quod ames?* Habebat enim Sinceraſtus apud lenonem.

Scena, Ita me Di.

Niſi cum pedicis condidiciſtis ſic occraſſari gradu.

Scribo diſtracta voce *ſic hoc graſſari*. idque perſpicuè verum.

CAPVT XIIX.

Qui ſint Di Semones, in eam rem Varro emendatus.

RIDE ineptias antiquorum. Deos ſuos in certos ordines & quaſi claſſes tranſſcripſerunt,vt quemadmodum Romanis patricij maiorum & minorum gentium, ſic illorum Di alij Maiores eſſent, alij Minuti. Maiores, qui præcipua munia in adminiſtratione rerum fungebantur, puta, Iupiter, Saturnus,Iuno,Venus, alij: Minores, qui leuibus curis occupabantur, & *quos vix cælo dignos deputarent ob meriti pauperiatem*, vt ait Fulgentius, vt ſunt Priapus, Vertumnus, Pomona, Flora, alij tales. Hos poſtremos Semones appellabant, fortè (ſi placet ineptias Stoicorum ἐτυμολογοῦντα imitari) quaſi ſemihemones. Nam hominem antiqui Hemonem. Varro apud Fulgent. *Semonéque inferius derelicto, Deum depinnato attollam orationis eloquio.* Liuius lib. IIX. *Aedes quæ eſſent in palatio diruendas, bona Semoni Sanco cenſuerunt conſecranda*. Hanc vocem in Varronis altero loco apud Nonium, Ruma, pridem reſtituendam cenſui, vbi vulgati,

Varro Cato, vel De liberis educandis. Hiſce manibus lacte fit non vino. Cuninæ propter cunas, Ruminæ propter rumam. id eſt, priſco vocabulo, mammam, à quo ſubrumi etiam nunc dicuntur agni.

Nam quid pote hac lectione vanius? Manibus,inquit,lacte fit non vino. Falſum, & id omnis antiquitas arguit. Virgil ab Ænea facit Anchiſæ manes placari vino. *Hic duo ritè mero libans carcheſia Baccho, Fundit humi.* Vide & Feſtum in Reſperſum. Iam ſi de manibus Varro locutus,quid ita Cuninam & Ruminam ſubiungit? quas non in Dis manibus, ſed in ſuperis cenſeri liquidum eſt? Sed mihi quidem deierare liquet Varronem ſcripſiſſe, *His Semonibus lacte*,vel etiam, *Dis Semonibus*. Nam Varro eo libro quo educationem liberorum edocuit, inter cetera ſolicitè præcepit, quibus Diuis pro pueris & quomodo faciendum eſſet. Exſtat fragmentum aliud, quod propè afuit ab iſto, apud Nonium in Eduſa, *Cùm primore cibo & potione initiarent pueros, ſacrificabantur ab edulibus Eduſæ, & à potione Potinnæ nutrices*. Ita enim is locus corrigendus, idque apparet ex ipſo Nonio, Sacrificantur. Itaque & hoc loco monet, Cuninæ & Ruminæ vtpote Dis Semonibus lacte tantùm non vino faciendum eſſe. Veteri quippe religione hi minores & quaſi ſemipagani Di non victimis aut vino, ſed lacte dumtaxat, libo, & frugibus in patella adpoſitis placabantur,

Digitized by Google

bantur, nec miſellis illis Iouem com itari licebat μετ' ἀμύμονας αἰθιοπῆας. Itaqueperitè ad hunc morem Virgil. *Sinum lactis & hæc tibi liba Priape quotannis Exſpectare ſat eſt.* Et Priapus apud Catullum cautè ſileri iubet, quòd villicus illi interdum hircum aut capellam faceret, ne hunc extraordinarium honorem alij Di inuiderent. *Sanguine hanc etiam mihi (ſed tacebitis) aram Barbatus linit hirculus cornipesq́, capella.* Atque adeò de hac ipſa Rumina (malè in eo Rumilia dicitur) Plutarchus in Romulo tradidit, lacte ei fieri ſine vino. Quem vide.

CAPVT XIX.

E Pœnulo Plauti quædam delibata.

In Prologo,

Neu deſignator præter os obambulet.

Diſſignator & Diſſignare ſemper in opt. Vaticano, à quo ſtant lapides.

C. MATIENI. C. F. OVF.
OVICVLÆ
ANNORVM. XXVII.
PRÆCO. IDEM. DISSIGNATOR.

Scena, Negotij ſibi.

AG. *I in malam crucem.* MI. *ibi ſum equidem.*

Lego, *inibi ſum equidem.*

Paucis verbis rem diuinam facito, atque audin' reſpice.
Reſpexit, idem pol Venerem credo facturam tibi.

Magis placet Rou. lectio, *atque audin'? reſpice.* AD. *reſpexi.* AGO. *idem pol.* Luſit amator in Reſpiciendi verbo, quod interdum opem ferre ſignificat, ex quo Romanis Fortuna Reſpiciens.

Scena, Quid nunc.

Fundáſque, eò praſternebam folia farfari.

Vaticani, *Farferi.* rectè. Pertinuit ad hunc locum adnotatio Feſti, *Farferum virgulti genus.* Sic lego, malè vulgò, *Farſenum,* vel, *Farſenum.*

Scena, Iam tenes.

Di te perdant. MI. *vos quidem herclè commendo, quom quiqui tamen.*
Et benè & benignè facitis quom hero amanti, &c.

Præeunt ad veram ſcripturam Vaticani, in quîs eſt, *quidem herclè quo meo quom quiqui.* Lego, *herclè com eo. quiqui tamen.* Alterum illud *quom,* inculcatum perperàm eſt ex verſu ſequenti. Cùm aduocati Milphioni malè precarentur Di te perdant: ille paratus referundæ gratiæ, Imò herclè, inquit, Di vos perdant cum eo. lenonem digito deſignabat.

Scena, Age tu.

Quando id quo ire operam dedimus, impetrauimus.

Omnino leg. *id quoi rei operam.*

Scena, Iam iſtuc.

Vbi tu Leucadio, Lesbio, Thaſio, Coo.
Vetuſtate vino edentulo atatque irriges.

Digitized by Google

Lepidè dictum, vinum ſine dentibus, quaſi nimia vetuſtate. Iiſdem verbis Alexis comicus,

Ἔϛαι γ' ὅσον ἂν βυλώμεθ', ἔϛαι καὶ μάλα
Ἡδύς γ' ὀδόντας ὐκ ἔχων ἤδη σαπρός.

Scena, Ain' tu.

Siquidem Antidamarchi quæris adoptaticium.

Quomodo Antidamarchi? Nam ſtatim poſt Antidamæ ſe adoptaticium nominat. Arbitror coaluiſſe duas voces, ſcribēdumque, *Antidamæ Demarchi*. Antidamas Demarchi, more Græco, filius videlicet. Res clara ex his verſibus, *Hic me Antidamas hoſpes tuus Emit me, & is me ſibi adoptauit filium. Demarcho item ipſe fuit adoptaticius*, Ad verſum porrò quod attinet, ne iuſto longior ſit, iuuandus eliſionibus erit.

Scena, Fuit hodie.

——*neque contemſi eius opus hodie.*

Scribo, *eius opes.*

Mea fiducia herclè aruſpex, patruelis, promiſit ſcio
Libertatem.

Verior lectio, *patruelibus promiſit*. ex argumento fabulæ.

Scena, Si ego minam.

Vbi nec leno nec ille redeunt, nec quod eram, quidquam datur.

Emendo, *nec illa redeunt, nec quod edam.*

Capvt xx.

Propertius emendatus.

Eleg. xi. lib. iv.

Et *Veij veteres & vos tum regna fuiſtis,*
Et veſtro poſita eſt aurea ſella foro.

Qui iſti, *& vos?* aut ſi eoſdem Veios intellegit, quæ hæc indecens repetitio? Sed numquam ille Propertius tam cupidè ſuam Cynthiam complexus eſt, quàm ego lectionem in Vaticano codice inuentam, *& Volſcûm regna fuiſtis.* Volſcûm, pro Volſcorum; quid pote melius? Et vos, inquit, Veij olim fuiſtis, & regna item Volſcorum, & in veſtro foro aurea ſella ius dictum: at *Nunc intra muros paſtoris buccina lenti Cantat, & in veſtris oſſibus arua metunt.* Faciunt libri alij, qui omnes, *regna fuiſtis*, non, *præda*, habent.

Nomentum & captæ iugera pauca Coræ.

Tres veteres, *iugera terra Coræ.* Vera lectio, *iugera terna.*

Coſſus ait. forti melius concurrere campo
Ne mora ſit, plano ſiſtit vterque gradu.

Fortè *pleno ſiſtit*. pleno gradu ſe ſiſtere, militari more. Liber tamen vetus, *gradum*, refert. Si probamus, ſententia erit, vterque in plano ſiſtit gradum.

Eleg. x.

——*ſed non manſerunt hoſpite Caco*
Incolumes, furto polluit ille locum.

Libri

Digitized by Google

Libri veteres, *polluit ille Iouem*, optimè. Intellego Iouem Hoſpitalem.

Pandite defeſſis hoſpita teſqua viris.

Libri mſſ. *hoſpita vana*. Quid ſi, *Hoſpita nana*? vt poëta vetus, *Ingenij nana per ſalicta*. id eſt, parua. Sed nihil affirmo.

Eleg. IX.

Phyllidos iratos in vultum conijcit vngues,
Territa vicinas Theïa clamat aquas.

Vatic. *conijcit ignes*. idque comprobat ſequens verſus de aquis.

Eleg. VII.

Quà numeroſa fides, quàque errat turba Cibelles.

Vatic. & Fuluij, *æra rotunda Cibelles*. optimè intellegit cymbala.

Hæc ſumma æternis queritur liuere cathenis
Brachia, nec meritas frigida ſaxa manus.

De Andromede loquitur. Itaque legerim, *Hæc ſua maternis*.

Eleg. VI.

Et nimium remis audent, propè turpe, Latinis.

Lego, *proh turpe*.

Nam tulit iratos mobilis vna Notos.

Fuluij & Mureti libri, *vnda Notos*. Fortè ſcribend. *Non tulit i.m. vnda Notos*. vt dicat Apollinem ventos iratos in Antonium duxiſſe.

Eleg. V.

Sperne fidem, prouolue Deos, mendacia vincant,
Cedant damnoſæ iura pudicitiæ.

Suppoſita lectio. libri omnes, *Frange & damnoſa*. idque germanum.

CAPVT XXI.

Plauti Perſa tranſpoſitos verſus videri.

FVGIT ratio librarios in collocandis verſibus iſtis Plauti.

Scena, Ioui opulento.

Quod ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam.
Nam herus meus me Eretriam miſit, domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occaſionem, ea nunc quaſi decidit de cælo.
Dedit argentum, nam ibi mercatum, &c.

Neque dubium apud ſanos & ſobrios homines erit quin hoc ordine diſponendi ſint, *Quod ego non magis ſ.n.o.n.c. Eam fore mihi o. e. n.q.d.d. c. Nam herus meus m. E.d.b.v.m. Dedit argentum.*

CAPVT XXII.

Q. Ennij inſignes verſus apud Agellium emendati.

ENNII verſus immortalitate omnium temporum digniſſimi exſtant apud Agellium lib. XII. de amici veri officio: qui & à verbis eiuſmodi ſunt, vt in ijs vernaculus ille, & ſine fuco ac cincinnis natiuus co-

Digitized by Google

lor, hominem eruditum mirificè delectet: & à rebus ita ſalubres, vt adoleſcentium aures circumſonare eiuſmodi vocibus multò potiùs ſit, quàm ſexcentûm philoſophorum præceptis. Sed ij incredibile dictu eſt quàm deprauati exſtent in vulgus: vt non ſolùm eos emendanti, ex ſucceſſu præmium, ſed etiam emendare conanti, ex ipſa audacia laus debeatur.

Sic igitur vulgati,

Hocce locutus vocat, quicum benè ſæpè libenter
Menſam ſermonesq́, ſuos rerumq́, ſuarum
Comiter impertit, magna cum lapſa dici
Parte fuiſſet, de ſummis paruisq́, gerendis
Conſilio, induforo, lato, ſanctoq́, Senatu,
Cui res audacter magnas paruasq́, iocumq́,
Eloqueret: quæ tincta malis, & quæ bona dictu
Euomeret, ſiquid vellet, tutoq́, locaret:
Quocum multa volup, ac gaudia clamq́, palámque,
Ingenium cui nulla malum ſententia ſuadet
Vt faceret facinus, lenis, haud malus, idem
Doctus, fidelis, ſuauis homo, facundus, ſuoq́,
Contentus, ſcitus, atque beatus, ſecunda loquens in
Tempore, commodus, & verborum vir paucorum,
Multa tenens antiqua, ſepulta & ſæpè vetuſtas
Quæ facit, & mores veteresq́, nouosq́, tenentem,
Multorum veterum leges diuumq́, hominumq́,
Prudentem, qui multa loquíve tacerévе poſſet,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius ſic.

Dij boni! non enim poſſum quin exclamem: numquam Hippolytum tam malè equi ſui acceperunt, quàm imperiti nebulones hos verſus. In quibus ſingillatim emendandis ne ludam operam; optima ratio eſt, vt inductis vna litura illis omnibus, adſcribam iſtos partim à libris, partim ab ingenio noſtro,

Comiter impertit magna cùm laſſus diei
Parti fuuiſſet de ſummis rebus gerundis
Conſilio endo foro lato, ſanctoq́, Senatu.
Cui res audacter magnas paruasq́, iocumq́,
Eloqueretur: tincta malis & quæ bona dictu
Euomeret, ſi quà vellet tutoq́, locaret,
Qui cùm multa volutat gaudia clamq́, palámque,
Ingenio cui nulla malum ſententia ſuadet
Vt faceret facinus leuis aut malus: doctus, fidelis,
Suauis homo, facundus, ſuo contentus, beatus,
Scitus, ſecunda loquens in tempore, commodus, verbûm
Paucûm, multa tenens antiqua, ſepulta, vetuſta:
Quæ faciunt mores veteresq́, nouosq́, tenentem,
Multarum veterum legum Diuumq́, hominumq́,
Prudentem, qui dicta loquíve tacerévе poſſit.

Cuius correctionis meæ præcipuas rationes ordine proponam.

Magna

Magna cùm laſſus diei. Secutus ſum ſententiæ ductum, & M. Antonij Mureti fidem, qui in veteri libro diſertè ſic ſcriptum vidiſſe coràm mihi confirmauit. Vaticani quattuor, *Lapſus*, habebant.

Parti fuuiſſet. Diſcrepant libri, quorum alij, *Parte fuiſſet de finil úſque regundis*: plærique *parte. f. de ſummus reb. g.* ſic tamen vt nulli ſtent à lectione vulgata. Mihi probatur, Parti, pro Parte, more antiquo: & *Fuuiſſet*, geminatione litteræ productum, vt *Habuuerit, Fuuerit*, apud Plautum: *Fluuida*, apud Lucret. *Luuit*, apud Lucill. Si quis malit, *Magnam cum l. dies Partem fuuiſſet*: non repugnabo.

Eloqueretur: tincta. Sic libri antiqui omnes habebant, ſic ratio flagitabat. Facetos illos nebulones, qui *Eloqueret*, maluerunt, quid aliud exiſtimemus quàm more Impp. ſolutos legibus fuiſſe, qui Priſciani regulas tam proteruè migrarint?

Qui cùm multa volutat. Sic erat in Vaticanis: quos ita ſequor vt non reijciam tamen vulgatos.

Ingenuo cui. Huius verſus emendatio à diuinatione mea eſt, à qua audacter diſſentiet, qui meliùs inueniet.

Vt faceret facinus. Ab hoc verſu ſequentes omnes contra leges militiæ turpiter palantes ad ſigna & ordines retraxi, auctoribus libris. In quibus ſcire licet iſta omnia ſolutæ orationis more præſcripta fuiſſe, eo tamen verborum ordine quem religioſè ſeruaui. Vulgati pro arbitrio additis, demptis, inculcatis vocibus ſic turbant, vt quatuor iſtorum verſuum nec caput nec pes appareat.

Commodus, verbûm Paucûm. Ita reſtitui, niſi animi fallor, εὐςόχως: ſecutus legem verſus, & in eo tantùm ab antiquis libris recedens quòd illi habebant, *Verborum Paucorum*. Qui inſolentem eiuſmodi contractionem putabit, is videlicet in veterum ſcriptis eſt inſolens. Plautus Trucul. *Sequere me, verbûm ſat eſt.* & alibi ſexcenties. Sic emendandus, me iudice, Cicero in Bruto. *Plato enim vnus eſt inſtar omnium illûm.* pro, illorũ. quod comprobant libri, in quibus ferè omnibus eſt, *Omnium me illum.* Nam qui ex Græcis verbis Antimachi emendarunt, *Inſtar multorum milium*: ij rogandi videntur ipſi vt ſuo arbitratu loquantur, Ciceroni in ſcribendo ne ſuis verbis præeant. Ceterùm in hoc Ennij verſu flagitia illa hominum, quibus omnia antiqua noua & inſolita ſunt, nouum verſum exſculpſerant: & quidem (germanos Ennios credas) etiam ſpondaicum.

Quæ faciunt mores. Non erat hoc quidem diſertè in libris, ſed quod ratio Latinæ linguæ flagitabat, id ſcripſi, ſicut & in verſu ſequenti. Nam vulgata lectio eiuſmodi eſt, vt eius auctores ablegandi ad Orbilium videantur, qui eiuſmodi diſcipulis ſexcentas infligat prægnantes plagas.

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

In quo conuiuiorum veterum ritus proponuntur: in eam rem varij ſcriptores emendantur, explicantur.

CVM inſtituiſſem, Lud. Carrio, hoc libro ſermonem eum retractare, & quaſi retexere, quem ante ipſos annos quinque cum A. Deinio & F. Martinio ocellis Belgicæ noſtræ apud me habuimus: in ipſo aditu luctuoſa & acerba ſanè duplicis doloris recordatione ſum percuſſus. Nam & oberrabat adhuc oculis meis illud Deinij immortalitate dignum ingenium, occurrebant iucunda colloquia, & facti ad humanitatem mores: & verò inſidebat recèns in animo dolor de Martinio, quem pleno iam gradu ad laudem euntem ſimul & in Italiam veniſſe & vixiſſe nunciatum eſt. Quo quidem nuncio, in animo molli ad dolorem non ſolùm nouam plagam accepimus, ſed etiam obducta illa de Deinio quaſi cicatrix ſic recruduit: vt vtriuſque doloris ſenſum non niſi in illis obliuionis vndis videamur poſſe deponere. Equidem in hac cogitatione defixus angebar animo, & commouebar intimis ſenſibus, ex tot æqualibus quibuſcum in prima adoleſcentia coniunctiſſimè ſuauiſſimeque viximus, alios fato ſuo defunctos eſſe, alios publico. qui in hac communium temporum calamitate ſeiuncti à nobis, & quaſi æſtu quodam abrepti ſunt violentæ tempeſtatis. Quamquam de duobus illis modica conſolatio apud ſapientes eſt, quòd ijs temporibus erepti ſint, vt ſi eos reuerà amemus, occaſum illorum beniuolentia potiùs quàm miſericordia proſequi debeamus. Nam eorum quidem alterum in primo quaſi actu futuræ Tragœdiæ: alterum in ipſo iam tumultu tamquam è medijs flammis opportuna mors eripuit. Non vidit Deinius flagrantem bello patriam, non amicorum præcipites miſeroſque caſus, non deformatam & vexatam eam ciuitatem cuius ſolo primùm inſtiterat, cuius aërem primùm hauſerat, non denique interitionem iſtorum ſtudiorum, quibus ille non modò profligatis, ſed ne perculſis quidem voluiſſet viuere. Iam verò Martinius apud exteros audiuit iſta, non vidit: quod ipſum quamquam in animo amanti patriæ valet, ad dolorem vel mœrorem potiùs, tamen haud parum intereſt è terra ſpectes naufragium, an iactêris ipſe in eadem naui. Itaque illi, mi Carrio, ſi rectè ratiocinamur, non ſolùm non miſeri

miſeri ſed etiam beati, quorum virtuti & ingenio cùm clauſus in poſterum eſſet quaſi campus, feſtinantes & tanquam quadrigis vecti pertigerunt ad metam: nos potiùs infelices, qui abreptis ex medio itinere fidiſſimis comitibus antè in hanc reip. noctem incidimus, quàm quò dirigendus curſus eſſet commodè per ætatem ſcire poſſemus. Et quomodo adhuc iactemur, vides: vt nihil verius in nos quàm illud conueniat,

Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,
Τὸ δ' ἔνθεν. ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσον
Ναῒ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ.

Quæ cùm ita ſint, & cùm in hoc ancipiti rerum ſtatu tam multa cottidie impendére videantur præter naturam præterq; fatum: huc quæſo incumbamus, vt huius temporis fluxi breuitatem æternitate famæ penſemus: ſeiungamuſque nos à profano vulgo, cuius inanes fragileſque curæ à corpore ortæ cum eodem occidunt. Et quanquã, quod ſentis ipſe, curſum ingenij noſtri premat hæc importuna patriæ clades: contineamus tamen nos in illis perennibus ſtudiis, quæ eò tutiùs amplecti iam poſſumus, quò cum paucioribus ea riualibus amamus. Amorem verò noſtrum integrum inuiolatumq; ſeruemus, cuius vſum & ſuauitatem longa abſentia mea fortaſſe imminuit, de magnitudine quidem eius nihil delibauit. Cui amori teſtificando libri huius munus habebis, conſecratum tibi non ſolùm à viuo Lipſio, ſed pœnè dicam oblatum ab illiſipſis mortuis, quibus ſi tenuium harum rerum iam aut ſenſus aut cura ſupereſt, nihil erit iucundius quàm hærere in animis noſtris memoriam ſui, in eaque propaganda cum illorum laude nomen tuum coniungi. Et quoniã olim adoleſcẽti mihi huius ipſius ſermocinationis quoddã quaſi *ἀποσπασμάτιον* excidit, in quo erant nonnulla vernıliora, quædam etiam iuueniliter redundantia: minimè miraberis, ſi acciſis iis omnibus, alia attexam vel meliora vel grauiora. Vtrumque enim ſecutus ſum, alterũ etiam, vt ſpero, aſſecutus. Quam immutandi licentiam mihi & ratio Dialogorum permiſit, & verò natura mea impoſuit: quæ cùm iam paululũ deferbuerit, & vergere incipiat ad virilem maturitatẽ, vix ſatis decora in hac ætate videbantur, quæ adoleſcentiæ nomen apud alios excuſauit, apud quoſdam etiam probauit. Rectè enim, vt opinor, Alexides:

Ὁμοιότατος ἄνθρωπος οἴνῳ τὴν φύσιν
Τρόπον τιν' ἐστί. τὸν γὰρ οἶνον τὸν νέον
Πολλή γ' ἀνάγκη καὶ τὸν ἄνδρ' ἀποζέσαι.
Πρώτιστον ἀφυβρίσαι κἀπανθῆσαι, πάλιν
Σκληρὸν γενέσθαι.

Dedi autem operam, ſi modò aſſequi potui, vt veterum Ro. morem in conuiuiis ignotum pleriſque exprimerem: tum ſcriptorum varia loca, quæ illuc facerent, partim illuſtrata, partim correcta proponerem. Quid effecerim, tu, & poſt te alij iudicabunt. Nunc ſi placet ad ſermonem ipſum noſtrum veniamus: cuius principium ne tam altè petam quàm in Saturnalibus ille Longæuus, ſic geſta res eſt.

Inambulabam à meridie in hortis, otioſum otium meum Plauti fortè lectione oblectans, cùm accurrit puer nuncians Deinium ex Morinis

S reuer-

Digitized by Google

reuertiſſe,& paullò antè ad portam eſſe conſpectum. Exſilui gaudio, excuſſoq; Plauto cùm ſoleas & pallium magna voce popoſciſſem, vt Deinium nec opinantem in hoſpitio opprimerem: ecce tibi in aditu hortorum ipſe Deinius. ad quem accurrens, eumque familiariter complexus, Vt ego te Deini reducem conſpicio lubens! inquam: ſed ſatin' ſaluè? Cùm quidem te ſaluum complector, inquit. Quid autem res priuata? quid publica? inquam. Priuata, vt volumus, inquit: de rep. quæſo ſit ſilentium. Nam neque ego quod audire tibi volenti ſit quidquam habeo,& (quod inter nos liceat) ea iam parari videntur, vt verear ne breui nouo Homero opus ſit ad nouam malorum Iliada. Melius ominare Deini, inquam,& profectò nondum

Exceſſere omnes adytis ariſq; relictis
Dij quibus imperium hoc ſteterat.

Attamen, inquit, memento Lipſi; vt iſtæ ab Oceano nubes minantur, non diu erit quin

Belgica terribili tremet horrida terra tumultu.

Ominantur iſtuc alij, inquam: vt ſpero, fruſtrà: ſin autem, mihi tamen aduerſus hos fluctus de portu iam proſpectum eſt. Quonam illo? inquit. Æneam imitari conſtitui, inquam, & incenſo Ilio in Italiam demigrare. Tum ille, At videſis Lipſi ne cōmunis Europæ ſit iſta tempeſtas, quæ iam quidē vrgeri fatis ſuis videtur. Atque hîc ego abrumpēs ſermonem eius, manuque prehendēs, Quid ſtamus? inquam, quàm potius in hac cōpluuiata pergula de his aliiſque talibus ſedentes fabulamur? Ignoſce, inquit, non eſt operæ. Tum ego, Eia! delicias facis Deini. quid operæ? an non eſt hic primus dies conſecratus Lipſio tuo? Vellem, inquit: ſed ita negotium eſt. nam recēs de via ad Valerium & Carrionem cōmunes amicos committere non debeo quin viſam. Malè narras. inquam: & iam intellego quam vim habeat illud tuum, Aliorum amicorum vſu te eſſe, mancipio meū. nam penes alios quidem vſus & fructus eſt: mihi quid præter nexū ſupereſt? Non eſt ita Lipſi, inquit: ſemihoram hanc tibi dereptam, vſura ſolidæ noctis penſabo. Nam tu mihi hodie parochus eris, ligna & ſalem præbebis. Quid hoc perplexi ſermonis? inquam. Cænam viaticā veſpere mihi debes, inquit: habet enim neſcio quid inter amicos nocturna illa λέσχη. Ego verò libēs volenſque debeo, inquā. Et abeunte iam illo, Spondeſne igitur ad cænam aduenticiam veſpere? inquam. ille ſubridens, Tu quidem, ait, ſolennibus verbis rogare emptum videris: ſed ne ſcinde penulam, Spondeo. Vide vt ne demutes, inquam: alioqui ex legibus XII. quoniam mancipio meus eſſe fateris, duci te iubebo. Ridens ille diſceſſit, ego Plautum reprehendens inambulaui. Nec diu factum eſt, cùm vnà cum L. Carrione rediens Deinius, Ita vt vadatus, ſiſto me tibi Lipſi, inquit: ſed vidéſne quàm liberè? qui cōmunem amicū Carrionem noſtrum auſus ſum à me dare hoſpitē? ſed hoſpitem ad illud præſcriptum Ennij,

Cui res audacter paruas, magnaſq; iocumq;.

Et ego ad Carrionem, Mi Carrio, non potuit ipſa opportunitas tam opportunè. Nam ecce tibi præſtò puerum hunc, quem ad te arceſſendum meditabar mittere. Nihil verò neceſſe erat, inquit Carrio, nam ego muſca

ſca ſum, vt antiqui loquebantur, inuocatus aduenio. Et admirante me inſolentiam verbi, ſubiicit Carrio, Itáne aſſiduus Lipſi in Plauto es, & fugit te hoc verbũ? Nam veteres, Paraſitos & eiuſmodi nugas hominum qui alienis conuiuiis non vocati ſuperueniebant, facetè muſcas vocarũt. Ita interpretandi Plauti verſus, qui pleriſque ænigma videntur, Pœnulo,

Hoſpitium te aiunt quæritare. Co. *quærito.*
Ly. *Ita illi dixerunt qui hinc abierunt modò*
Te quæritare à muſcis. Co. *minimè gentium.*
Ly. *Quid ita?* Co. *quia à muſcis ſi mihi hoſpitium quærerem,*
Adueniens huc irem in carcerem rectà via.

Quærebat ille adoleſcens hoſpitium à muſcis, id eſt, liberum ab arbitris & aduentoribus. Id enim ſuprà aduocati dixerant, *Potare amare volt nequi ſciat néve arbiter ſit.* Addit deinde ludens de carcere. Nam certè in carcerem periculum non erat nequi inuocatus veniret. Inuenio ita locutos & Græcos. Apud Antiphanem comicum paraſitus inducitur,

Θύρας μοχλεύειν, σεισμός. εἰσπηδᾶν, ἀκρίς.
Δειπνεῖν ἄκλητος, μυῖα· μὴ ἐξελθεῖν, φρέαρ.

Nec diſſimile illud Plauti Mercatore,

Muſca eſt meus pater, nihil poteſt clam illum haberi,
Nec ſacrum nec tam profanum quidquam eſt quin ibi illicò adſit.

Itaque Ægyptios Orus tradit, cùm impudẽtiam ſignare vellent, muſcam pinxiſſe. In Clemente Alexandr. legi, lib. II. pædag. cap. I. paraſitos ipſos appellatos muſcas. Locum, ſi vis, vide. Tum ego, Seruas ſollenne illud tuum Carrio, vt ſpecimen doctrinæ in quouis ſermone appareat. Verumtamen tu non Muſca, ſed optatus conuiua nobis: qui niſi fuiſſes, vidéſne vt in diſcrimen lex illa Varronis venerat, qua voluit iuſſit vt ne conuiuæ ſupra numerum Muſarum, néve intra Gratiarum eſſent? Et conuerſus ad Deinium, Dum cœna coquitur, placétne ad hortos? inquam. Nam ne ſis neſcius habito in veteri meo ſtudio, & hortos (propitiæ mihi Deæ ſint ſi pecco, vel potiùs, quia pecco) non neglegentiùs colo quàm Muſas. Excipit Carrio, Quaſi verò aliquid hac amœnitate ingenij tui dignius ſit: & quaſi antiquitus non idem Deus ſtudiorum præſes fuerit & herbarum. Tum Deinius, Quò tu igitur Venerem ablegas, in cuius tutela hortos eſſe Romani voluerunt, & ea re Vinalia Ruſtica a. d. XII. K. Septembris honori Veneris inſtituerunt? Eſt etiam mihi in mentem vetus Næuij verſus, *Coquus dedit Neptunum, Venerem, Cererem*: in quo vides per Neptunum piſces, per Venerem holera, per Cererem panes ab eadem cauſſa ſignari. Eſt iſtud, inquit Carrio: ſed ab his hortis eôdem ablegata Venus eſt, quò ille inuerecundus cuſtos, cuius nomen inter homines ſerios appellari non debet, Nam Lipſij hortos Gratiarum modò & Muſarum eſſe ſcibis. Subiicio arridens, Neſcio quàm Muſæi horti mei, Carrio: hoc ſcio, hortos iſtos & abducere me ſæpè à Muſis, & ad eaſdem reducere, cùm quaſi in curriculo ſtudiorum defeſſa animi mens in his arbuſtis, & his frugibus mea manu diſſitis, iucundè conquieſcit. Secundùm hæc intrabamus iam hortum, cùm Deinium lacinia pallij reprehendens Carrio, Et quò te agis? inquit, vide ne pecces inſciens. Nam

S 2 priuſ-

priuſquam intres,leges iſtas hortuli cognoſcendum eſt,quas illicò vides. Et ſimul digitum intendit ad tabellam. Tum ego,Abſtineamus à nugis,inquam: ego hunc Deinium exlegem habebo: intrate modò. Sed Deinius nihil me moratus, derepta,quæ ad ſuperum limen ianuæ tabella, legit hos verſus, quos in perſona Vertunni pronuntiari feceram.

Vertunnus cuſtos ad hoſpitem.

Duas res agere ſimitu' decretum eſt mihi:
Et horti leges, & meum nomen eloquar.
Adhibe hoſpes, ſis, vacuas ædes aurium.
Primumdum mî eſſe nomen Vertunno ſcies,
Qui clarus clueo Semones inter Deos.
Namque Imperator diuûm atque hominum Iupiter
Nos cæli ciues in tres claſſes diſparat:
Sunt Superi Di, ſunt Inferi, & Medioxumi.
Hos alios alia fungi iuſſit munia;
Mihi ceſſit hortus. hunc colo,atque iſtinc malas
Lauernionum cum cura arceo manus.
Sic hominum vſu mea pro parte ſeruio.
Velut hic nunc hortus, quem factum'ſt biennium
Poſtquam meæ tutelæ herus concredidit,
Me venerans, hunc introitum vt ſeruarem ſibi:
Néve adeò quiſquam ſine grandi & ſolido malo,
Præquam lex patitur, hortum frueretur ſuum.
Eam legem ego dabo, nequi peccet inſciens.
Principio edictum'ſt leniter dictis bonis,
Ne in Iuſtum iniuſtus quiſquam iniuſtè cogitet,
Quod promiſcam omnes, ſerui ſint an liberi,
Dites inopesq; ab aditu volt arcerier,
Præter Muſarum qui initiati ſint ſacris.
Id adeò honori Muſarum placitum dari,
Quarum hortus hic mancupio eſt, vſu tantùm heri.
Quod tu aliter adire ſperes, nugas egeris:
Ego ſum Vertunnus, omnes verto & arceo.
Primum hoc tenebis. nunc intraſtin'? optimè eſt.
Licet ambules hîc per quadrata compita,
Modò ne tranſcurrens velut hædus laſciuias:
Licet acquieſcas compluuiata in pergula,
Modò ne ocquiniſcens ſomno fœdè indulgeas.
Viden' hos ad dextram flores variato ordine?
Viden' hos melones mel & delicias heri?
Bonum factum eſt, tacitus ſpectes, tacitus gaudeas.
Nam quod ſurripere quidquam tu te poſtules,
Fruſtrà es: nihil eſt hîc præda prædatoribus.
Ne ſi malè tagax quoquam adieceris manum.
Malum habeas certum, pol, non arbitrárium,
En tibi pro flore pignus capiatur toga.

Satis

Digitized by Google

Satis hoc viris edicto dictum deputo:
Nunc res mihi cum matronis. hem quid excidit?
Non res ſed verba, ne tu mœchum cenſeas.
Primùm matrona ſine marito exeſtod hinc.
Ita places Muſis, Græcam conſuetudinem
Græcæ reducunt, mulier nequa in publicum
Spectandam ſe ſine arbitro præbeat viro.
Deinde autem vos ſummates atque nobiles
Quæ ſyrma à tergo trahitis ſeptenûm pedum,
Mala peſtis, mala pernicies horti, abſcedite,
Aut tragicam veſtem ſupra femur attollite.
Quid eſt? facturæ hoc eſtis, an non? abnuunt.
En herclè vt huius ſæcli mores poſſident!
Videri nolunt: quid ſi tangi? vltrò annuant.
Iam vos puellæ blandæ, delicatulæ,
Nigrioculæ, tenellulæ, integellulæ,
Quas Dominus aduentantes limis adſpicit,
Vobis edico, ſolæ vt ne intretis huc.
Nam dicam ingenuè, noui vos merces malas:
Quarum vna ratio eſt, ſteriles intrò ad nos manus
Quas attuliſtis, grauidas portetis foras.
Quòd ſiquæ comitem amatorem huc adduxerint:
(Namque omnes norunt, credo, noſtræ virgines
Quàm liberæ iſtiuſmodi rerum ſient)
Moneo nil præter verba inter ſe vt miſceant,
Neu capita liment, ſolitis morſiunculis
Et his papillurarum oppreſſiunculis
Abſtineant: non eſt his nugis noſter locus.
Poſtremò canem aut catellam huc nulla adducito,
Melitæi ſint, Sardoi, vel Moloſſici.
Sin aliter, ſaxo delicata vt accubes
Non herclè mecum aut cum hero, ne fruſtrà ſies,
Sed cum Catello, ſcin' quem dicam? ferreo.
De lege tantum eſt: vir, matrona, virgines.
Bonum factum eſt, edicta vt ſeruetis mea.

Dum lentè ambulans iſta legit Deinius, ego cum Carrione peruenera-mus iam ad vmbratilem pergulam, in qua concedimus, vitandi ſolis. Accedens mox eòdem Deinius, Ita me Dius Fidius amet, inquit, (nam iurare eum licet, ſub dio ſumus) lepidum hoc carmen tuum Lipſi, & quod te in Plauti non eſſe hoſpitem teſtetur. Hoc dixerat ſedens, & ſimul vidit in menſa pauculos poſitos libros: verſuſque ad Carrionem, En, inquit, nihil opus erat indice Vertunno, hic ornatus ſapienti indicio eſſe poterat de tutela horti. Sed itáne tu Lipſi grauiora ſtudia in hortis? Nullus ego quidẽ, inquam: ſed ita caſu euênit, vt cùm puer de te nuntiaret, neſcio quid quaſi per iocum & ludum legerem in Plauto. Occupat Carrio, Otioſi ſumus: nunquid igitur cauſſæ eſt, quin vt veteres illi Romani

ante cænam exercebátur lauando, fricando, vngendo: item nos aliquid agamus, quod animum iucundè exerceat legendo aut diſſerendo? Et age tu Lipſi, ecquid ex pomeridiana tua lectione audes communicare nobiſcum? Cùm dixiſſet, caſu iniicit manum in Senecæ librum, ibidem cum Plauto poſitum, & renidens, Benè mehercle compoſitum par, inquit, Seneca cum Plauto. Atqui ne mireris Carrio, inquam, inuenias & in Seneca quod Plautum illuſtret, & in Plauto quod illum. Eius argumentum Plauti verſus Moſtellaria,

——me miſerum! occidi. SI. *qui?* TR. *quia*
Venit nauis noſtra naui quæ frangat ratem.
SI. *Velim vt velles Tranio. ſed quid eſt negotij?*

quos anteà ſępè legeram, ſed ſic vt quaſi per nebulam ſententiam eorum perſpicerem. At quàm clara res ex Senecæ loco, lib. IX. Epiſt. LXIIX.

Aſpice M. Catonem ſacro illi pectori puriſſimas manus admouentem, & vulnera parum demiſſa laxantem. Vtrum illi tandem dicturus es, Vellem quæ velles, &, Moleſtè fero: an, feliciter quod agis?

qui locus quidem vti vnicus eſt, quod ſciam, ad Plautum illuſtrandum, & ex quo doceri poſſit, veteres in conſolatione & alloquiis amicorum, genus illud ſermonis vſurpaſſe, *Vellem vt velles*: ita viciſſim hic Plauti ſingularis ad Senecæ veram lectionem, quam poſui, ſtabiliendam. Nam in vulgatis libris, *Nollem quæ velles*, imperiti Ariſtarchi noſtri fecerant. Præclara verò monitio, inquit Carrio: ſed quoniam in Moſtellaria es, porrige quæſo librum. Redeo enim in memoriam alterius verſus,

Alter verſus Moſtellar. interpretatus.

Si tibi ſat acceptum eſt fore amicum tibi ſempiternum,
Soli gerendum morem cenſeo, & capiundas crines.

cuius ſententiam iamdiu fruſtrà inquiro. Interpellat Deinius. At ſi neſcis explicauit hoc nuper in Aduerſariis ſuis illud Galliæ decus Turnebus: cui placet Capere crines, eſſe blandè & amatoriè oſculandi cauſſa capillos prendere, vt & aures ſolebant. Tum ego: Magnum virum, Deini, nominas, inquam, magnum: & cui fortaſſe, in his ſtudiis, ſimile nihil ætas noſtra tulit. Nam, non feret, nolo dicere: quia iam nunc eſt adoleſcens in Gallia nobilis, qui Turnebi laudi ſuccreſcit. De quo quid & quantum augurari debeamus, niſi deprecatus numina læua, non auſim dicere. Sed vt de re, vereor vt conquieſcere in hoc Turnebi iudicio hic Carrio poſſit. Dicit enim ſine exemplo, ſine teſte. Ego putabam, Capere crines, non aliud eſſe quàm Nubere, & matronã fieri. Nam ornatus matronarum vt alia quædam propria habuit, exempli cauſſa duplicem vittam, ſtolam, &c: ſic etiam crines peculiari quadam ratione formatos. Itaque Plautus Milite, cùm inſtrui ancillam ornatu matronarum vult, ait,

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo
Capite compto, crines, vittasq́; habeat.

Facit huc, opinor, illud Feſti, *Senis crinibus nubentes ornantur, quòd is ornatus vetuſtiſſimus fuit, quidam quòd eo Veſtales virgines ornentur*. Inter hos ſermones cùm puer interpellaſſet de cæna, ſurgens ego, Eamus, inquam, ad cænam, non illam Pontificiam aut Saliarem aut Adicialem, ſed qualem lex Fannia iuſſit aut Licinia centenaria. Nam noſtra hæc cæna Dubia

bia

bia non erit, & vereor ne nihil niſi terra natum habeat. Eiuſmodi cænas, inquit Carrio, Plautus Terreſtres appellat. Horatius egregiè, cænas ſine ſanguine imitatione Græca, vt opinor. Apud Diphilum Paraſitus auguna captans ex fumo colinæ, *Cæna ſine ſanguine à Græcis.*

Ἐὰν δὲ πλάγιος καὶ λεπτός, εὐθέως νοῶ
Ὅτι τοῦ μοι τὸ δεῖπνον ἀλλ' οὐδ' αἷμ' ἔχει.

Iam intraueramus cænaculum, poſco alta voce, Aquam manibus. Lauimus, & cùm neſcio quid leuiculæ contentionis de loco eſſet, De digniori loco, inquam ego, more maiorum ſtatim videbimus: nunc te Deini leges hoſpitij migrare nolo, Regi & Patri cænæ parendum eſt. Cùm aſſediſſemus igitur, & puer more patrio oua cum lactucis ad cęnam dediſſet: ſtatim Deinius, Et quis verò apud maiores Lipſi locus dignior? Tum ego, Heu! creditorem acerbum! vix debere incepi, tu flagitas. Sed hoc potiùs agamus Deini, & ex præcepto maiorum ab his ouis cænam ordiamur. Et ſimul porrigebam manum ad oua. Reſpicit me Carrio, Et quo tandem præcepto? inquit. An non meminiſti legere, inquam, illud Horatij? *Oua apud antiquos initium cænæ.*

—— ſi collibuiſſet ab ouo
Vſque ad mala citaret io Bacchæ. id eſt à prima menſa ad poſtremam, quoniam ab ouis videlicet cænatio inciperet, in pomis deſineret. Sic enim maiores ſoliti ſunt. Hinc eſt quod Catius ille apud Horatium cænarum artem editurus, primum omnium de ouis tradit,

Longa quibus facies ouis erit. In hanc rem & Varro emendandus Endymionibus, *Varro correctus apud Nonium.*

Diſcumbimus muſſati, dominus maturat oua, ac cænam committit.

ita enim tribus Nonij locis legendum cenſeo, aut certè *Dominus maturo ouo cænam committit*. Nonius enim ipſe diſertim explicat, Committit, id eſt, incipit: nimirum vt Latinè committi dicuntur ludi. Etiam Apuleius Mileſia IX. oua Guſtulum ab hac cauſſa appellauit. Tum Carrio, Teneo de ouis, inquit, & iam ſcio cur Cicero epiſtola ad Pætum per iocum ſcripſerit, *Integram famem ad ouum adfero*: de lactucis Lipſi vide ne fallas, quas non incohaſſe, ſed clauſiſſe cænas ouorum, vel Hiſpano poëta teſte, potes cognoſcere. Idem ſcriptor Moreti voluit illo verſu,

Grataq; nobilium requies lactuca ciborum. *Lactuca cænas veterum clauſit.*

Simile quid apud Athenæum memini legere, ſi is tibi ad manum eſt. Eſt verò, inquam: & cùm puero innuiſſem, adtulit librum, ex quo Carrio iſta legit, *οἱ μέντοι ἀρχαῖοι πάντες πρὸ τοῦ δειπνεῖν οὐ παρέφερον οὔτε μήτρας οὔτε θρίδακας, οὔτε ἄλλό τι τῶν τοιούτων, ὥσπερ νῦν γίνεται*. Tum ego, Benè mones Carrio, inquam, & ita vt dicis, olim res fuit. Poſteà mos ille mutauit: & quidem iam tum Horatij ætate lactucas in principium cænæ fuiſſe diſcimus ex conuiuio Naſidieni, in quo ſtatim ponuntur,

——acria circum
Rapula, lactucæ, radices. His dictis, ad me Deinius, Et quid iam Lipſi? ſoluiſne vltrò quod debes de ordine diſcumbentium? an ex legibus XII. manum tibi endoiacio, & in neruum compingo? Arridens Carrio, Clementer, inquit: nã dies iuſti XXX. nondũ elapſi ſunt. Tum ego, Vocas me Deini in ſermonẽ non tam difficilem, quàm longum: quia tamen

dictu-

dicturus promiſi, ne tricari videar, dicam. Et quidem vt res poſſit intellegi ordiar paullò altiùs. Primùm omnium ſcitis veteres Ro. vti & Græcos non ſediſſe ad menſam, vt nunc ſolitum eſt, ſed accubuiſſe. Quem morem etiamnum pleruſque Oriens vſurpat. Hîc Deinius, Ne grauare, inquit: in ipſo aditu interpellandus es. Nam Homerus certè, aliter ac tu, heroas illos ſuos ſicut & procos Penelopes ſedentes in conuiuio facit Eſt in mente verſus Odyſſ.

Veteres accubuiſſe ad menſam.

Δαιτυμόνες δ᾽ ἀνὰ δώματ᾽ ἀκουάζονται ἀοιδοῦ
Ἥμενοι ἑξείης.

Catullus etiam noſter nónne in Nuptiis Pelei de ſeſſione intellegendus eſt? *Qui poſtquam niueos flexerunt ſedibus artus.* Reſpondi ego, Ne fruſtrà ſis Deini, de vetuſtiſſimis illis & heroicis temporibus nullus hîc loquor; ne id quidem nos turbet, ſi fortè ſerui aut ſordidi Cynici aliquot philoſophi ad menſam non accubuerint, quò reſpexit Plautus Sticho, *potiùs in ſubſellio Cynicè accipiemur, quàm in lectis:* nam mihi vulgatũ modò Ro. morẽ exprimere conſiliũ eſt. Quem hunc ferè, quà ex libris, quà ex monumentis veterũ, fuiſſe collegimus. In cænaculo menſa collocabatur rotunda, humilis: inferiorum quidem hominum tripes & ex ſimplici ligno, lautiorum citrea, aut acerna, aut lamina argentea intecta: quam pes eburnus fabrè factus, puta in modum Pardi aut Leonis, ſuſtinebat. De priori menſa Tigellius ille apud Horat. adfectata paupertate,

Plautus Sticho illuſtratus.

——— *Modò ſit mihi menſa tripes, & Concha ſalis puri:*

de altera Iuuenalis, ——— *Putère videntur*

Vnguenta atque roſa, latos niſi ſuſtinet orbes
Grande ebur, & magno ſublimis pardus hiatu.

Circum menſam tres, vt plurimum, lecti erant, ex quo Triclinij nomen. Vel duo etiam, quod Plautus Biclinium: poſterior ætas hoc aut aliquid ſimile Sigma vocauit. Quod cùm eſſet in formam hemicycli aut lunatæ teſtudinis exſtructum, vocari placuit nomine litteræ Græcæ: quia, vt ex marmoribus liquet, illa ætas ſigma litteram vt mediam lunam ſcribebat, C. Martialis,

Sigma quid.

**Nos hæc fuſiùs explicamus in Ritibus conuiuialibus.*

Aſpice lunata ſcriptum teſtudine ſigma:
Octo capit, veniat quiſquis amicus erit. & lib. x.
Septem ſigma capit, ſex ſumus, adde Lupum.

Lampridius, *De croco ſigma ſtrauit, cùm ſummos viros inuitaſſet ad prandium.* Ij porrò lecti inſternebantur aulæis, purpura, aut alia veſte ſtragula, pro copia aut inopia conuiuatoris. Id ſub horam cænæ fiebat. Interpellans Deinius, Et quæ, inquit, antiquitus hora cænæ? Puto fuiſſe diei nonam, inquam. Nam octaua hora lauabantur. Martial.

Hora cænæ.

Nunciat octauam Phariæ ſua turba iuuencæ,
Temperat hæc thermas, nimios prior hora vapores
Halat. Nona decumbebant. Idem Mart.
Imperat exſtructos frangere Nona thoros.

Hinc intelligimus cur reprehenſum vt intempeſtiuum à Satyrico ſit,

Exul ab Octaua Marius bibit. & fruitur Dis
Iratis. Sed priuſquam accumberent, togas mutabant veſtibus quas

Veſtes ad cænam.

Digitized by Google

quas à re Cænatoria dixerunt. Petronius, *Cænatoria repetimus, & in proximam cellam ducti ſumus, in qua tres lecti ſtrati erant*. Mart. in Apophoreto, Cænatoria,

Nec fora ſunt nobis nec ſunt vadimonia nota,
Hoc opus eſt, pictis accubuiſſe thoris.

Tum etiam ſoleas pedibus demebant, ne lectum conſpurcarent. Intellegendus ita Plautus Truculento, *Excalceari ſolitos ante diſcubitũ.*

Iam redit animus, deme deme ſoleas, cedo vinum.

Ita enim explendus addita voce verſus eſt, auctorib. libris. Martialis: *Plautus correctus.*

Depoſui ſoleas, adfertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarumq́; liber. Horatius de Naſidieno inter cænam ſurgente, *Et ſoleas poſcit.* Hic Deinius, Singuline igitur conuiuæ, inquit, ſingulares lectos habebant? Minimè gentium, inquam: ſed aut terni, aut plerumque quaterni vnum lectum occupabant. Horat. *Quot conuiuæ in vno lecto.*

Sæpè tribus lectis videas cænare quaternos.

Si plures, ſordidum id & minimè lautum habebatur. Cicero in Piſonem, *Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, &c. Græci quini ſtipati in lectulis, ſæpè plures*. Ita fiebat vt ex vna communi menſa vix ſupra XII. veſcerentur. A quo numero illa Auguſti famoſa cæna apud Sueton. Δωδεκάθεος dicta. Apud Macrobium tamen in cænæ Pontificiæ deſcriptione in duobus tricliniis decem modò conuiuæ nominantur, vt pareat in magnifico aliquo epulo vix binos lectum vnum occupaſſe. Iam verò modus accubitus hic erat Accumbebant reclinata ſupera parte corporis in cubitum ſiniſtrum, infera in longum porrecta ac iacente: capite leuiter erecto, dorſo à puluillis modice ſuffulto. Ab hac ratione interpretor & emendo Plauti verſum Milite, *Modus accumbendi.*

Sed procumbunt, & ſe percellunt, dimidiati dum appetunt.

Vt enim apud Horatium faſtidiens, & *Plautus Milite emendatus.*

Languidus, in cubitum ſeſe conuiua reponit: ita contrà inhians & imminens toto corpore in cibum procumbebat, & à decoro illo habitu recedebat. Qualem geſtum exprimere voluit Plautus. Iterùm Deinius, Sed quis decubitus plurimùm? aut quomodo omnes æqua parte ad menſam pertingebant? Vide ſis, inquam, hoc modo. Primus decumbebat ad caput lecti, cuius pedes porrigebantur pone dorſum ſecundi: ſecundus verò occiput obuertebat ad vmbilicum primi, puluillo interiecto, pedes iacebant ad tergum tertij: & ſic deinceps tertius, ſic quartus. Hoc iam tenetis? Agite nunc de loco digniori, vnde hic ſermo manauit. Is qui primus & ad caput lecti decumbebat, Summus dicebatur: qui ad pedes, Imus: qui inter iſtos, Medius. Hinc illa Plautina, *Da puer ab ſummo*. & Horat. *ſecutis omnibus imis.* Tum Carrio, Nempe igitur hoc dicis, Summum locum digniſſimum antiquitus fuiſſe? vt in illud Virg.

Inde thoro pater Aeneas ſic orſus ab alto. Seruius Altum thorum, locum ſummum interpretatur, quem ait Pontificalem fuiſſe. Subiicio ego, Muſæ melius quàm vt hoc dicam. Nam ego non Summum, ſed Medium locum honorificentiſſimum habitum confirmo, quidquid illi Seruiani admutilati Commentarij præ ſe ferant. Cicero Epiſt. lib. IX. ad

T Pætum,

Digitized by Google

Pætum, *Accubueram hora nona. Vbi apud Eutrapelum: & quidem ſupra me Atticus, infra Verrius, familiares tui*. En, Summus Atticus fuit, Medius Cicero. quid autem clarius, quàm Ciceronem conſularem ſenem digniſſimo loco accubuiſſe? Ita apud Virgil.

——— Aulæis iam ſe regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda, mediamq́, locauit. vt decebat reginam.

Apud Salluſt. III. Hiſt. *Igitur diſcubuere, Sertorius interior in medio, ſuper eum Tuſcus Fabius Hiſpanienſis, Senator ex proſcriptis: in ſummo Antonius, & infrà ſcriba Sertorij Verſius, & alter ſcriba Mæcenas in imo. Medius inter Tarquitium & Ouium Perperna*. Ecce è duobus lectis alterum medium Sertorius occupat vt Imp. alterum Perperna vt conuiuij dominus. Puto ad hunc morem emendandum Plautum Sticho, vbi vulgò,

Plautus emendatus.

Haud poſtulo equidem med in lecto accumbere,
Scis tu med eſſe imi ſubſellij virum.

Scripſerim, *medio in lecto*. Neque enim hoc Paraſitus dicit ſe nolle in lecto accumbere, (ita enim excluſiſſimus à cæna fuiſſet) ſed nolle medium aut ſummum, ſatis eſſe ſi in imo hæreret. Idq́; ſequentia Plauti docent. Vt diſtinctè igitur concludam, ſi tres conuiuæ in vno lecto, medius digniſſimus: proximus honore, Summus. Si quattuor; medium cenſeri arbitror, proximum à ſummo. Si duo tantùm, digniſſimus Summus fuit. Atque ego quidem de hac re ita cenſeo: niſi quid huic Carrioni ſecùs videatur. Mihíne? inquit ille. Tu verè Lipſi iſta eruditè. Vnum modò. Cenſéſne tam anxiè ac nunc fit, diſcrimen iſtud locorum ſeruatum antiquis? Quippini, inquam, in primis anxiè. Audi Senecam I. vt opinor, De ira. *Minus honorato loco poſitus iraſci cæpiſti conuiuatori, vocatori, ipſi qui tibi præferebatur. Demẽs, quid intereſt, quam lecti premas partem? Honeſtiorem te aut turpiorem poteſt facere puluinum?* Sed ſatis de nugis: & næ ego exhibitor elegans, qui conuiuas meos ſermonibus paſco. Simul innui puero vt ſecundam cænam adferret. Cumque ille ſublatis menſis gallinam ruſticanam dediſſet, & altrinſecus pullos, cum oliuis, rapulis, cappari: conuerſus ego ad conuiuas meos, Ad hunc ſanè apparatum nec Structore nec Chironomonte opus erit, Indice multo minus. Venit enim in mentem moris ridiculi apud antiquos. Nam ſolitum Athenæus tradit domino conuiuij ſimul ac decubuiſſet ſchedam dari, quæ deſcripta ordine obſonia omnia haberet, vt iam tum ſciri poſſet quid poſtremum coquus miſſurus eſſet. Hac moleſtia quidem nos carebimus. Et ad Carrionem, viſne frater de iſta parente trium liberorum? Simul abrupi gallinæ alam, eaque Carrioni antepoſita, Mirum, inquam, ni hæc auis ex familia Curionum fuerit, aut certè ex gente Licinia, cuius cognomen manifeſtè præfert. Nolo tamen fruſtrà vos eſſe, hæc tam malè habita gallina cænæ noſtræ caput eſt. Hîc cùm Deinius Carrionem intuens quærere videretur, quid eſſet caput cænæ: occupans ego, Ne id cum damno tuo ignores Deini, dicam. Cænam antiqui in tres partes tribuerunt, ſiue placet dicere Miſſus. Primum miſſum, Antecænam ſiue Guſtationem, ſiue Guſtum dixerunt: ſecundum, in quo præcipui & lautiſſimi cibi, propriè Cænam: tertium, in quo bellaria, Menſam pomorum, ſiue Menſas ſecundas.

Index cænæ.

Triplex diuiſio cænæ.

Digitized by Google

cundas. Quod quæris igitur, ſecundi miſſus præcipuum ferculum, Caput cænæ dictum fuit. Exemplum. Hanc gallinam & hos pullos, & oliuas, & rapula, & capparim, omnia ſimul, propriè Cænam dixero: caput autem cænæ huius, gallinam ipſam. Ita Martial.

Quid propriè caput cænæ.

—— *mullus tibi quattuor emtus*

Librarum cænæ pompa caputq́; fuit. Cicero v. Tuſcul. *Negauit ſe iure illo nigro, quod cænæ caput erat, delectatum.* Gemina ratione Græci κέφαλὴν δείπνου appellant. Alexis:

Βοτρύδιόν τι χορεῖον ἐν ποτηρίῳ
Ἐπιπαίζεται, κεφαλὴ δὲ δείπνου γίνεται.

Nec abſimili metaphora Liuius Fundum Veientanum, caput patrimonij appellauit. Optimè, inquit Deinius: ſed poſſum ex te ſcire à quibus auctoribus illa diſtinctio cænæ ſit? Potes verò, inquam. De antecęna Macrobius, *Ex indice Metelli pontificis cæna hæc fuit. Antecænam, echinos, oſtreas crudas quantum vellent. In cæna, ſumina, ſinciput aprugnum, patinam piſcium,* &c. De guſtatione Petronius, *Iuſsi diſcubuimus, & guſtatione mirifica initiati, vino etiam Falerno inundabamur.* De guſtu Martial.

Antecæna.

Guſtatio ſiue Guſtus.

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, & porris fila reſecta ſuis.
Et quæ Picenum ſenſerunt frigus oliuæ:
Hæc ſatis in guſtu, cetera noſſe cupis?
Mentiar vt venias, piſces, conchylia, ſumen, &c.

Tum Carrio, Inuenio etiam Lipſi eam cænæ partem, Prandium, ab Horatio dictam,

—— *Ille ſalubres*
Aeſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet. Hoc enim dicere Catius voluit, initio cænæ ponenda mora eſſe, quod Galenus & medici probant: non autem nihil ſumendum præter mora. Vocarunt antecænam etiam Promulſidem, ideò videlicet quòd daretur ante mulſum. Nam antiqui in conuiuiis non temerè primam ſitim niſi mulſo ſedabant. Quod ipſum principio cænæ vel confectum apponi moris fuit, vel eius loco ſeparatim vinum & mel, vt conuiua quiſque pro arbitrio id temperans mulſum ſibi conficeret. Hinc apparebit cur Varro ſcripſerit III. De re ruſt. *Fauus venit in altaria, & mel ad principia conuiuij, & in ſecundam menſam adminiſtratur.* Clarum etiam quid velit Catius apud Horat.

Promulſis.

Varro explicatus.

Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendosè. quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet.

Luſit in hac Promulſidis voce nimium argutè ſcortillum illud apud Petronium, quæ protracto peculio pueri Gytonis, *Hoc tam rude, inquit, belle cras in promulſide libidinis noſtræ militabit. Nam hodie poſt aſellum Diaria non ſumo.* ſignificans videlicet illud pueri vaſculum minutum quaſi in antecęnam ſibi fore, ad libidinem ſolidam & robuſtam irritandam. Ab his ſermonibus aliquantum ſilentium fuit: cùm ego ad Deinium, Et quid mi Deini, cæna hæc Pythagorea erit inter mutos? Imò Platonica

Petronij liberius dictum explicatum.

 potiùs,

potius,inquit ille. Nam vt olim Timotheus ille dicebat, Τὸν Πλάτωνα τοῦ δειπνεῖν μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν: ita nos de tua cæna poſſumus, in qua ea audimus quæ non ſolùm poſtridie,ſed ætatem delectent. Τὰ γὰρ τ᾽ ἀναθήματα δαιτός. Hoc eſt mehercle, inquam renidens: ſed tamen Deini ſi benè nobis cibo non eſt, at vino erit; & ſi Cerealia non poſſumus,Liberalia celebrabimus. Et heus puer,vinum. Acceptoq; cyatho,Hunc,inquam, Deinio & fortunæ eius Reduci. Cumque ebibiſſem: Profectò,inquam,verum eſt verbum vetus,Poſt ſitim & ſermonem

Ἡδύς τε πίνειν οἶνος Ἀφροδίτης γάλα.

Et Deinio repletum porgens,Accipe,inquam,amiciſſimum caput,& fac memineris elegantes illos & auro contrà emendos verſus Varronis,

Vino nihil iucundius quidquam cluet.
Hoc continet coagulum conuiuia,
Hoc hilaritatis dulce ſeminarium,
Hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.

Accepit Deinius,cumq; eduxiſſet,Te imitabor Lipſi,inquit. Ite curæ ad ſeueros. Atque en tibi pro ſuauiſſimis Latinis iſtos Græcos:

Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε καὶ σοφώτατ᾽ ὡς ἡδύς τις εἶ,
Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιῇς μόνος,
Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθῃς γελᾶν,
Τόν τ᾽ ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν.

Conuerſiſque iam nobis in ſolutam hilaritatem, Quia inquam,

Plautus emendatus.

Omnibus modis temperare certum eſt noſtrum hodie conuiuium.

Leges conuiuiales.

vt ἐν παρέργῳ Plauti Stichum emendem: ecquid auctor es Deini,vt more maiorum huic conuiuio leges ſcribamus, quas ante craſtinum Luciferum ſine fraude nemo noſtrûm migrarit? Egóne? inquit Deinius. ſiquidem hoc ab antiquis eſt,nunquam defugiam auctoritatem. Eſt verò Deini, inquam,nec à noſtris ſolum, ſed etiam Græcis, & quidem philoſophis. Nam Xenocratem in Academia, Ariſtotelem in Lyceo συμποσιακοὺς νόμους ſcripſiſſe, Athenæus teſtabitur. De Romanis verò, iam inde à regum temporibus hunc morem obtinuiſſe ex Plinio diſcimus, qui legem Poſthumiam regis Numæ commemorat, *Vino rogum ne reſpergito.* De qua Catullus intellegendus, *Ingere mi calices amariores, Vt lex poſthumiæ iubet magiſtræ.*

Catullus interpretatus.

Hîc Carrio, Vide etiam atque etiam quid adfirmes Lipſi: Nam & illud Catulli aliter adhuc acceptum non ignoras: & verò quis auctor eſt Numæ legē illam conuiuialem potiùs quàm ſeriam aut politicam fuiſſe? Reſpondi ego, At rem tibi auctorem dabo. Nam quî poteſt vt ſeriò id Numa vetuerit, cùm conſtet ex omnibus antiquis, ſollenne fuiſſe vino rogum reſpergi? Ita Æneas ad Anchiſæ tumulum, *duo ritè mero libans carcheſia Baccho Fundit humi*: & Feſtus auctor, Reſperſum vinum dici, quia vino ſepulcrum ſpargebatur. Nequid tamen diſſimulem, Plinius lib. XIV. eam legem vt ſeriam viſus eſt accepiſſe. Itaque vt hoc in medio relinquamus, antiquitatem tamen eiuſmodi legum ex Ciceronis De ſenectute eſt oſtendere, apud quem Cato inducitur, *Me verò & magiſteria delectant à maioribus inſtituta, & is ſermo qui more maiorum*

rum à ſummo adhibetur in poculo. Eamdem rem intellexit Cicero in Verrem, *Iſte enim prætor ſeuerus ac diligens, qui populi R. legibus numquam paruiſſet, illis diligenter legibus quæ in poculis ponebantur obtemperabat.* Redeo etiam in memoriam Lampridij, apud quem inſignis locus ab ignoratione huius moris corruptè legitur: cuius quia verba non ſuppeditant, age tu puer adfer librum. Ecce igitur in eius Eligabalo hæc verba, *Præfectum vrbicum ſæpè poſt cœnam ad potandum vocabat, adhibitis & præfectis prætorio, ita vt ſi recuſarent, magiſtri eorum eos cogerent.* Ineptè inculcata voce, cùm ſcrib. ſit, *Magiſtri eos cogerent.* Qui enim has leges bibendi ferebat, Magiſter vulgò dicebatur: Varroni etiam Modimperator: Horatio, Arbiter: Plauto, Dictator: Græcis, συμποσιαρχὸς, βασιλεὺς, vel στρατηγός. qua poſtrema voce & Plautus vſus eſt Sticho,

Lampridius in Eligabalo correctus.

Quid magiſter.

—— dum ea ſe exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos: ſtrategum te facio huic conuiuio.

Plautus explicatus.

Hîc arridens Deinius, Vt hæc res eſt, inquit, video deſcendendú in campum Martium eſſe, & hunc Strategum intra Septa ſuffragiis populi R. Quiritium creandum. Vocabo tribus. Quem autem eligis tu Lipſi? Excepi ego, Vis palàm deſignem, an potiùs per tabellam? Palàm, inquit Deinius. Tum ego, Quod igitur ſine fraude legis Caſſiæ tabellariæ fiat, ego húc L. Carrionem Magiſtrum,* L.L.Scrib.C. palàm renuncio. Tecum ſentio, inquit Deinius. Et Carrio, Atqui, inquit, videte Quirites ne vitio creetis, & poſteà abdicare cogatis. Quid iam? inquam. Quia, inquit, hæc comitia veſtra, præter morem veteris reip. ſunt. in qua non ſuffragiis populi hic Magiſtratus creari, ſed eligi ſorte ſolet. In ſortem tali erant. Ita Horatius,

Id eſt, Legum ſcribendarum cauſſa.

Quomodo magiſtrum crearent.

Et domus exilis Plutonia, quò ſimul mearis
Nec regna vini ſortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere.

Regna vini, hæc magiſteria appellat: & ineptè Luiſinus, qui explicat Regna vini talis, id eſt, tam ſuauis & generoſi. Exſtant huius moris veſtigia paſſim in Plauto: vt Moſtellaria, cùm Philematium meretrix decumbere vellet, ſtatim quærit,

Vide tali vbi ſunt? vbi vnguenta? Et Aſinaria,
Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.

Et prorſus id in omni conuiuio obſeruabant. Interpellans ego; Benè & prudenter monuiſti, inquam: ſed cùm varij talorum iactus ſint, Venus, Canis, Senio, Chius: quis ex his fuit magiſtro creando? Propriúſne aliquis? an id in arbitrio ludentium? Imò proprius, inquit Carrio: & qui primus è conuiuis Venerem iecerat, is Magiſter. Horatius,

Veneris iactus Magiſtrum faciebat.

—— quis vdo
Deproperare apio coronas
Curátve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi?

Facit huc dictum illud Catonis apud Plutarchum, Ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἐκληροῦτο περὶ τῶν μερίδων. εἰ δὲ ἀπολάχοι, πρῶτον αἱρεῖν τῶν φίλων κελευόντων, ἔλεγε μὴ καλῶς ἔχειν ἀκούσης τῆς Ἀφροδίτης. Addam pro corollario

Plautus explicatus. inſignem locum Plauti, qui multis negotium fecit, Curculione,

Talos arripio, inuoco almam meam nutricem Herculem:
Iacto Baſilicum. propino magnum poclum, ille ebibit.

Baſilicus iactus. Ita enim interpungo, nec dubitandum cenſeo, quin Baſilicum iactum, Venereum intellexerit. Cùm enim Græci Magiſtrum vulgò βασιλέα dicerent: quid cauſſæ eſt, quin iactum illum proprium regi creando, Baſilicum rectè vocarit? Quòd Herculem Baſilicum coniunctim accipiunt, Latinè vt loquar, germanæ nugæ. Nam Herculem nutricem ſuam Paraſitus facetè & optima cauſſa dixit. de qua plura dicere non eſt huius loci. Vide lib. I. Cap. XXI. Conticuerat Carrio: & Deinius caput quaſſans, Eleganter quidem iſta dicuntur & eruditè, inquit, ſed mehercle importunè. Nam hæret planè hæc res, tali deſunt, niſi quid tu Lipſi expergiſceris. Egóne? inquam. ſic ſine deſint: talorum vicem ſortiemur alea. Ne Di ſirint, inquit Carrio, vt tam apertè contra leges Romanas. quin potiùs ecce vobis aliud ab antiquis; quos inuenio Magiſtros interdum ſola corollæ impoſitione dixiſſe.

Plautus explicatus. Niſi cui veſtrûm aliter illud Plauti è Perſa interpretandum videtur,

Do hanc tibi florentem florenti, tu hic eris
Dictatrix nobis.

Surgens Deinius, O verſum opportunum, inquit, & auro contrà non carum! Eſt verò planiſſimè ita interpretandus. Et cùm ad aurem mihi quiddam inſuſurraſſet: Ita verò, curabitur, inquam. & ſtatim vocato puero coronam ex roſis plectilem adferri iubeo, eamque allatam accipiens, & Carrioni modicè reluctanti imponens, Cape hoc inſigne Regni, inquam, cum Dis benè volentibus: tu huius conuiuij Dictator eris, vti qui Optima lege vnquã dictator fuit. Quinctius factus ſum, inquit, Dictaturam properabam euadere, ab aratro reuocor. Sed tamen parebitur vobis, & quæ res mihi magiſtratuique meo, huic conuiuio vobiſq; benè vertat, accipio honorem. Videte modò ne leges meæ præter opinionem veſtram ſint. Ac deinde poſt paululam moram, Conuiuij huius lex, inquit, hæc eſto.

Conuiuij leges.

I. *Vinum purum putum puer infundito.*
II. *Nymphis in hoc regno aqua & igni interdictum eſto.*
III. *A ſummo ad imum more maiorum bibunto.*
IV. *Patera vinum circumferunto.*
V. *Decem cyathi ſumma potio ſunto.*
VI. *Muſis nonum, decumum Apollini libanto.*
VII. *Dominam ſiquis habeſſit, indicium facito:*
IIX. *Eius & propitia Deæ nomine ſupra numerum bibito.*
IX. *Dicta, & iocos vſurpanto.*
X. *Aſt intra licentiam & conuicia vtraque ſunto.*
XI. *Rixa, clamor, contentio, ad Thracas ablegantor.*
XII. *Eorum vicem carmen aliúdve quid Muſaum proferunto.*
XIII. *Deq; eo modicè & modeſtè anquirunto:*
XIV. *Angeronæ ſacra menſa habetor.*
XV. *Dicta, indicta, facta, infecta in vino inſcribuntor.*

Qui haſce leges fraufus eſcit, ſacer, inteſtabilis viuito.

Reci-

Digitized by Google

Recitata lex eſt in qua ſiquid rogaui quod per leges plebeíve ſcita rogari ius fas non ſiet. E. H. L. N. R. E. Vos ſi ita videtur diſceſſionem facite, ego tabellas diribi,& ſitellam circumferri iubebo. Atque hic Deinius,vt videbatur,commotior. Itaque Lipſi,inquit, circumueniri nos ab hoc Solone taciti patimur, qui leges eas tulit, quas vix Euander cum ſua matre intellexerit? Aut explicet igitur, & more Ro. legem ſuadeat,aut me viuo ne perferat. Atque adeò niſi hic Lipſius intercedat, ego iam nunc tamquam Augur obnunciaturus ſum, & *Ioue tonante* dicturus. Et ſubridens Carrio, Ego verò niſi caues bone augur, inquit, Cæſarem imitabor, & hunc bibulum duci iubebo. At Deinius me intuens, *Porrò Quirites! libertatem perdimus.* Sed ego apprehenſa manu eius quieſcere iubeo, & verſus ad Carrionem, tu quidem Magiſter Sullaturire vidêris, inquam: ſed tamen ſcito, ne ego quidem, *Vti rogas*, dicturus ſum niſi lege explicata. Video cum factioſis Tribunis mihi rem eſſe, inquit Carrio: Dis gratia, quòd legem hanc Romæ non Locris ferimus. alioqui, vt hic Deinius vultu minatur, periculum legiſlatori à laqueo erat. Sed tamen agite, in ſummo imperio clemétiam laudari volo, explicabo legem, eamque iterùm quaſi promulgabo, & faciam veſtræ ſpontis.

De vino meraco.

Primum & II. caput meæ legis, quibus vinum merum eſſe iubeo, & Nymphas, ſiue placet dicere Lymphas, (ita enim ἀδιαφόρως antiqui dixerunt) in exſilium mitto: ſcire licet eſſe à Catullo noſtro, qui ex lege Poſthumia iuſſit lymphas abire ad ſeueros. Et rectè Catullus. Lymphatum enim vinum lymphatam mentem efficere putandum eſt. Hic Deinius, Vt principium huius legis eſt, inquit, video nos Caninam cænam minimè habituros. Quippe, ſubiecit Carrio, Vinalia hodie non Fortinalia agitanda ſunt: & placet Plautinus ille Soſia, qui *Hirneam, vt matre fuerat natum, vini eduxit meri.*

Quid A ſummo bibere.

Tertium caput A ſummo bibere iubet: hoc eſt, quod Græci dicunt ἐν κύκλῳ πίνειν, ab eo conuiua videlicet qui ſummus accumbit, ad Imum. Quod quale ſit, ex ſuperiore ſermone Lipſij licuit cognoſcere. Morem hunc Romanis ſolennem in omni conuiuio fuiſſe cùm paullò hilarius inuitare ſe vellent, facilè oſtendero. Plautus Perſa,

—— Age puere
A ſummo ſeptenis cyathis committe hos ludos.

Aſinaria,

Da puere ab ſummo, age tu interibi ab infimo da ſuauium.

Pertinet huc illud Ciceronis in Catone, *Et is ſermo qui more maiorum A ſummo adhibetur in poculis*. ita enim haud dubiè is locus legendus, exturbata voce quæ in vulgatis inſederat, *à ſummo magiſtro*.

Iterùm Plautus Menæchmis,

Standum eſt in lecto ſi quid de ſummo petas.

Plauti verſus correctus.

Interpellaui ego, Et licet monere Magiſter? inquam. Annuit Carrio. Quod igitur pace tua dicam, inquio, hoc poſtremum Plauti alienum ab hac ſententia confirmanda eſt. Nihil enim eo loco Plautus de potione voluit. Videturque melior lectio quàm in libris aliquot antiquis exſtare comperi, *ſiquid de ſumma petas*. Idq; verſuum ipſa ἀκολουθία comprobat,

Cereales

Digitized by Google

Cerales cenas dat, ita menſas exſtruit,
Tantas ſtruices concinnant patinarias,
Standum eſt in lecto ſiquid de ſumma petas.

De ſumma, igitur, ἐλλειπτικῶς accipio, patina videlicet aut Struice. Labor, inquit Carrio, vt tibi aſſentiam: in eam tamen ſententiam quã dixi Turnebus id, ſi commemini, libro VI. accepit. Sed audite ſultis cetera.

Patera cui vſui antiquis. Varro explicatus. IV. caput de poculi genere ſancit, aliiſque excluſis ſolam pateram potioni huic A ſummo relinquit. Non temerè. Nam etiam antiquitus patera huic vſui ſacra. Varro IV. De L. L. *Præterea in poculis erant pateræ, eò quòd pateant latiùs ita dictæ. Hiſce etiam nũc in publico conuiuio antiquitatis retinendæ cauſſa, cùm Magiſtri fiunt, potio circumfertur, & in ſacrificando hoc poculo magiſtratus dat Deo vinum.* Ergo, inquit Deinius, circumferri potionem, hoc loco Varronis idem cenſes quod in orbem præberi A ſummo? Quippini, inquit Carrio. & docet id Plautus Perſa,

Et Plautus.

Age circumfer mulſum bibere, da vſque plenis cantharis.

De numero poculorum in bibendo. V. caput decem cyathos definit, qui numerus arbitrij mei eſt, fateor, ſed tamen imitatione antiqua. Hîc Deinius, Non poſſum, inquit, Magiſter quin interpellem, ne ſi duci quidem me iuſſeris. Iupiter bone! decémne cyathos? An te legès Cotylis & Tricongiis, aut Ciceronis filio putas ſcribere? Ridens Carrio, Non puto, inquit, ſed eſtis tamen poëtæ. Quid, malum, poëtæ? inquit Deinius. Sit pudor, & audi ſaltem Varronem monentem, Eſt modus matulæ. Imò, inquit Carrio, Venuſinum illum potiùs canentem audio,

Qui Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tres prohibet ſuprà
Rixarum metuens tangere Gratia.

Decẽ cyathi ſumma potio. Aut nouem igitur Deini bibe, aut nuncium remitte Muſis. At tu decem definis, inquit Deinius. Nimirum Plauto auctore, inquit Carrio, in Sticho,

Plautus illuſtratus.

Vide quot cyathos bibimus? St. tot quot digiti ſunt tibi in manu.
Tibi propino decem, affonde tu tibi inde ſi ſapis.

ſic enim eos verſus ſanè quàm eleganter hîc Lipſius reſtituit, cùm in libris vulgò ſit, *propino* * *decuma fonte*. Et quid? iámne hoc caput ſciſco? Imò mane, inquam ego. fruſtrà es de Plauto. Nam ego in eo verſu reſtituendo defugio auctoritatem. Quis enim Bitias decem crateras? ne tu Carrio me putes, cui placent illa Xenophontis minuta & rorantia pocula, quæ verè habent quiddam πρὸς φιλίαν ἑλκυστικὸν, potiùs quàm illa immania Lapitharum. Tum Carrio, etiam tu Lipſi ludũ me facis? an dum lex recitaretur peregrinatæ ſunt aures tuæ? Quid iam? inquam. Quia enim cyathos decem ſcripſi, inquit, nõ crateras, ne tu Lapithas aut Centauros ſomnies, aut illud Neſtoris Homerici poculum, quod

*Alij, de cupa.

Ἄλλος μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τραπέζης
Πλεῖον ἐόν· Νέστωρ δ' ὁ γέρων ἀμογητὶ ἄειρεν.

Suetonius explicatus. Latinè locutum me ſcito, & more maiorum, apud quos cyathi duo ſextantem efficiebant. Sic de Auguſti parſimonia Suetonius tradidit, cum quotiens

Digitized by Google

quotiens largiſſimè ſe inuitaret, ſenos ſextantes non exceſſiſſe, aut ſi exceſſiſſet, reieciſſe. id eſt, XII. cyathos. De his igitur Auguſti ſextantibus ſcito me loqui. Reppeciſti rimam inquam ego, ſed perge ad legis reliqua.

VI. caput libationem in menſa conſtituit, quam priſci illi in omni conuiuio religiosè ſeruabant. Itaque apud Homerum etiam proci,

> —— θεοῖσι
> Σπείσαντες μακάρεσσι πίον μελιηδέα οἶνον.

& Achilles priuſquam biberet

> —— λεῖβε δὲ οἶνον
> Οὐρανὸν εἰσανιδών, Δία δ' οὐ λάθε τερπικέραυνον.

Ex quo more apud Virgilium Dido,

> *Dixit, & in menſa laticum libauit honores.*

& alibi,

> *In menſam læti libant, Diuosq́; precantur.*

quibus locis mirari eſt Macrobij otium, qui anxiè in Virgilium inquirit, recténe Didonem in menſa libantem fecerit non in ara. Et vix tandem illuc delabitur vt excuſari id poſſe in reginæ perſona concedat, quæ ſoluta videlicet legibus eſſet. O hominem acutum! abſque quo eſſet, dicta Virgilio iam dies apud Pontifices erat. Sed enim ille ineptè. Cùm in omni libatione ſollenne antiquis fuerit vt ex patera leuiter vini aliquid defunderent vel in menſam, vel in terram, vel quemquem alium locum pro re nata. De terra, Virg. V. *Macrobius notatus.* *Ratio bibendi.*

> —— *duo ritè mero libans carcheſia Baccho*
> *Fundit humi.*

Alibi de mari,

> —— *extáque ſalſos*
> *Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.*

Seruaſſe hoc priuatim Romanos diſcimus ex Dione Caſſio, qui tradit in multa copia honorum Auguſti, etiam hoc decretum, vt per Genium eius vulgò iurarent, & in conuiuiis omnibus pro ſalute eius libarent. Exprimit hunc ritum libandi optimè anus illa multibiba apud Plautum Curculione, quæ vini quiddam defundens,

> *Venus, inquit, de paullo paullulum hoc tibi dabo*
> *Haut libenter: nam tibi amantes propinantes*
> *Vinum potantes dant omnes, mihi haud ſæpè*
> *Eueniunt tales hereditates.*

Ergo vt amatores Veneri, bellatores Marti: quid ni item nos nouem Virginum alumni, Muſis & Apollini ſtudiorum præſidi ritè libemus?

Sequitur caput VII. quod libertatem inter æquales conſtituit, & dominam aut amicam nominari vult, & in eius nomen vndecimum cyathum permittit. Et aſſurgens Deinius, Palámne nominari? inquit. Propalàm, inquit Carrio. Meámne amicam? inquit Deinius. En alterum Lycurgum nobis: & quidem vt ille in palæſtra ad Eurotam nudari virgines voluit, ſic iſte in conuiuio amores. Sed egóne vt huic legi tuæ paream? non per oculos iſtos (& ſimul tágebat oculos) ne ſi decem quidem Iuſtiniani hoc rogaſſent & perrogaſſent. Cleméter Deini, inquit Carrio: *De nominandis inter bibendum amicis.*

V quid

quid enim ſi hoc à patribus eſt? Ne ſi ab auis quidem, inquit Deinius. Quid ſi à Græcis & Romanis? ait Carrio. Adde à Perſis & Medis quoque, inquit Deinius. nugas agis. Nam ego quidẽ hoc caput antiquo. Hîc ego ſubridens, Deinius noſter fortaſſe eiuſmodi amores habet, quales Septimius ille apud Catullum: vt cauſſa illi ſit cur eos tam ſtudioſè nos celet. Sed tu Magiſter perge ſuadere quæſo, & ſi quidem hoc ab antiquis eſt, meum iam punctum habetó. Eſt verò Lipſi, inquit Carrio, eiuſque teſtem dabo Theocritum, Eid. XIV.

Ἤδη δὲ προϊόντος ἔδοξ' ἐπιχεῖσθ' ἄκρατον
Ὧ τινος ἤθελ' ἕκαστος· ἔδει μόνον ᾧ τινος εἰπεῖν.

& Eid. 11.

—— αἰὲν ἔρωτος
Ἀκράτω ἐπεχεῖτο.

Renidens Deinius, Hoc erat mehercle, inquit, Græculis auctoribus ad has ineptias veniendum erat, quas Romana grauitas longè à ſe ſpreuit. Quippe ô bone inquit Carrio, Horatius tibi gentem mutabit, cuius verſus eſſe ſcibis,

Horatius explicatus.

Vultis ſeueri me quoque ſumere
Partem Falerni? dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, qua pereat ſagitta.

Et Tibullus.

Quid delicium illud poëtæ Tibullus?

Sed, Benè Meſſallam, ſua quiſque ad pocula dicat,
Nomen & abſentis ſingula verba ſonent.

Horatius iterùm,

Da noctis mediæ, da puer auguris
Murenæ.

Hic vinum Murenæ, non'ne ita dixit vt ille Siculus οἶνον Ἔρωτος? Plautus Sticho,

Benè vos, benè nos, benè te, benè me, benè noſtram etiam Stephanium.

Et Plautus

Ita enim loquebantur conciſè, pro eo quod eſſet, Benè nos viuere precor, benè valere. Quin & illud vſurpabant, vt in honorem amici aut amicæ tot cyathos biberent, quot litteræ in eo nomine eſſent. Martial.

Næuia ſex cyathis, ſeptem Iuſtina bibatur.

& lib. IX.

Martialis Epigramma explicatum.

Nunc mihi dic quis erit; cui, te Calatiſſe, deorum
Sex iubeo cyathos fundere? Cæſar erit.
Sutilis aptetur decies roſa crinibus, vt ſit
Qui poſuit ſacræ nobile gentis opus.
Nunc bis quina mihi da ſuauia, fiat vt illud
Victor ab Odryſio quod Deus orbe tulit.

Cyathorum, roſarum, baſiorum numerus reſpondet his tribus nominibus, *Cæſar Domitianus Delmaticus*. Et quid iam Deini? verónc vici nõ magis Græcos hunc morem frequentaſſe quàm noſtros? Niſi quid tu aliter habes dicere. Et Deinio reticente: Deinius, inquam ego, iam labaſcit, & vide-

& videtur vnà mecum digitum poſſe tollere. Perge modò.

Iterumque Carrio. IX. caput X. & XI. temperari conuiuium iocis & dictis volunt: qui cùm velut ſal reliquæ vitæ ſint, tum in menſa & vino propriè habitant. Hactenus tamen, vt in illis laſciuia vitetur, acerbitas in iſtis.

XII. & XIII. ſanciunt vt epoto poculo ζήτημα aliquod litterarium proponatur, deque eo modicè & minimè anxiè diſceptetur. Eiuſmodi ſermones in conuiuiis agitari & Varro in Satyris Menippæis præcepit: & præiuerunt nobis in hoc Plato & Xenophon, quibus auctoribus non hęc tantùm amœniora ſtudia, ſed ipſam philoſophiam, tam caſtam & verecundam virginem, in conuiuium fas ſit deducere.

Poſtrema capita, de ſilentio quod menſæ debetur, conſtituunt. Quod ſilentium Angerona Dea (alij etymon ſecuti Angenoram appellant) digito ad os admoto Romanis ſignificat, Harpocrates Græcis. Duobus enim locis Myſteriorum religio eſt, in menſa & in thoro. Et vt concludam cum illo Venuſino,

—— Vetabo qui Cereris ſacrum
Vulgarit arcana, ſub iſdem
Sit trabibus, fragilémque mecum
Soluat faſelum.

Explicata lex eſt: vos Quirites velitis iubeatiſne eam latam eſſe? Vti rogaſti, inquam ego. Ergo in eam more maiorum iurate, inquit Carrio, & deinde in æs incidite. Potiùs, inquit Deinius, quàm Metellum Numidicum imiter, & vt ille de vrbe, ſic ego de hoc conuiuio ſecedam, iurabo. Quoniam ita eſt, inquit Carrio, audite Quirites, audiat ius, audiat fas. Hæc lex ita vti lingua nuncupaui & vti me dixiſſe ſentio, rata in craſtinam diurnam ſtellam, & ſancta eſto: qui ei derogarit, obrogarit, abrogarítve, illum à Muſarum cœtu, & ab elegantium hominum conuentu ſic reiici volo optoque, vt ego eiicio has reliquias vini. Ac cùm vehementiùs effudiſſet, ſic vt reſonaret: An Homerum ſomnias Carrio, inquam, apud quem poſt fœdus illud pactum inter Græcos & Troianos, quiſpiam ſic loquitur,

Ὁππότεροι πρότεροι ὑπὲρ ὅρκια πημήνειαν
Ὧδέ σφ᾽ ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέοι, ὡς ὅδε οἶνος,
Αὐτῶν καὶ τεκέων.

Mihi quidem Homerus in mente non erat, inquit, ſed id feci meminens moris Græci, qui ſolent reliquias vini arte quadam in terram elidere vt redderent ſonum, idque κοτταβίζειν vocabant. Tum ego, Quin & Latini, Magiſter, idem vſurparunt, atque hinc Horatius ſcripſit, *Quid ſit cottabum facere.* *Horatius & Plinius explicati.*

Abſumet heres Cæcuba dignior
Seruata centum clauibus, & mero
Tinguet pauimentum ſuperbo
Pontificum potiore cænis.

Idem Plinius voluit in laudando nobili illo potore Tricongio, quem ait: *Optima fide bibiſſe, nihílque ad elidendum in pauimento ſonum ex vino reliquiſſe*. Benè iuuas, inquit Carrio, & quamquam perrogata lege, placétne

V 2 hoc

hoc quaſi corollarium adiici? *Qui biberit, ex reliquiis perite cottabum facito*. Occupans Deinius, Non placet verò, inquit, nolumus hanc feneſtram ad fraudem. Siculi habeant ſuum cottabum, nos Romana ſimplicitate bibemus. Vt vultis, inquit Carrio: tu modò puer porge vinum, iam pænè irrauſi. Allata patera, eduxit ſitiens, & cùm mihi impletam traderet: Deinio potius, inquam. Minimè, inquit Carrio. nam ne hoc quidem temerarium eſt vt à dextra ordiar. Vt enim in veneratione Deorum dextrouorſum circumagi ſolent, ita in hac quaſi ſacra ſympoſi, moris fuit pateram in dextrum circumferre.

Pocula in dextrum circumferri ſolita.

Iliad. α.

Μειδήσασα δὲ παιδὸς ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον·
Αὐτὰρ ὃ τοῖς ἄλλοισι θεοῖς ἐνδέξια πᾶσιν
Ὠνοχόει γλυκὺ νέκταρ ἀπὸ κρητῆρος ἀφύσσων.

Et in Epigrammate,

Παῖς διαπομπεύσῃ περιπόσεις τ' ἐπὶ δέξιον ὦμον.

Auſonius ad hunc ritum capiendus Epiſtol. IX.

Vt ſolitum, quoties dextræ inuitatio menſæ
Solicitat lenem comi ſermone Lyæum.

O magnum hominem! inquam ego, & de quo hodie multo plura didicerim quàm de mille philoſophis barbatis. Inter hos ſermones puer me admonuit de menſis ſecundis: quas cùm hortenſi ferè apparatu attuliſſet, En vobis horti opes, dapes inemptas, inquam, & tenues: ſed tamen vt memini me olim ſcribere in laudem vitæ ruſticæ,

Menſæ ſecundæ.

Has inter epulas litteratum ſi mihi
Fortuna conuiuam duit:
Non me Syracuſana fercla iuuerint
Magiſve Apicij dapes,
Neque catamiti nectar oblatum manu
Iniuerit ventrem meum
Iucundius, quàm melo ſi vepallidus
Detur meæ cænæ caput,
Vel Cynara triſtis, Italæ've braſſicæ
Belgis meis flos inſolens.

Atque adeò ecce vobis vtrumque Delicium meum & Melonem, & Braſſicam Floridam, vt vulgò vocamus. Verè dixiſti Delicium tuum, inquit Carrio. Nam herclè nulla mater tam anxiè vnicam prolem ſuam habuit, quàm tu melones iſtos. Hoc ſtudium meum eſt, inquam, vel ſi placet, morbus: ſed omitte iſta, ſodes, & quoniam Seruius ait antiquis duas menſas fuiſſe, vnam epularum, alteram poculorum, iámne tempus videtur vt Plautum audiamus, qui iubet,

—— manu candida Cantharum dulciferum
Propinare ſuauiſsima amicitia, neque eſſe alium alij
Odio, nec moleſtis ſermonibus nec morologis vti?

Haut malè mones, inquit Carrio. Atq. adeò, heus puer, huc ex horto coronas. Quid facturus? inquam ego. Quippe ex more veteri, inquit, huic pateræ coronam impoſiturus. Sic enim in ſecundis menſis apud Virgil.

Pocula coronari ſolita in mẽſis ſecundis.

Crateras

Crateras magnas ſtatuunt, & vina coronant. & alio loco,
Tum pater Anchiſes magnum cratera corona
Induit, impleuitque mero.

Tibullus item, cuius locum recitabo vt emendandum arbitror, Tibullus emendatus.

Tunc operata Deo pubes diſcumbet in herba
Arboris antiquæ quà leuis vmbra cadit:
Aut è veſte ſua tendet vmbracula, ſertis
Vincta, coronatus ſtabit & ipſe calix.

Sic enim libri aliquot vetuſti, non vt vulgò, *Aut è veſte ſacris tendent:* & verò Tibullus dicit pubem redimitam ſertis fuiſſe, non vmbracula ipſa. Di approbent, inquit Deinius: habemus hominem ad conuiuiorum ritus explicandos vnicum. Sed placétne ex eodem more etiam coronas noſtro capiti? Apage, inquit Carrio, ebrietatis hoc fuit, non elegantiæ. Meminiſtin' Plautinum ſenem admirantem quærere?

—— quid ego video?

Ps. *Cum corona ebrium Pſeudolum tuum.* Corona ebrietatis indicium.

Et in comœdiis ſemper ebrij coronati inducuntur. Itaque Plauti illud Amphitruone,

Ibo intrò, capiam ornatum qui potius decet. Plautus correctus.

emendandum te doceo, *qui potis decet*. Quippe iam antè dixerat Mercurius,

Capiam coronam mî in caput, aſſimulabo med eſſe ebrium.

Propertius de ſua ebriola Cynthia,

Cùm tua præpendent demiſſæ in pocula ſertæ,
Et mea deducta carmina voce legis.

Hîc Deinius repetens illud, *Demiſſæ ſertæ*, Sciénſne peccas Magiſter? inquit; an fugit hoc verbum ab ore tuo? Nam aliter, vide ne dica tibi apud Prætorem grammaticorum ſcribatur violatæ Latinitatis. Mediatè verò dixi, inquit Carrio, & eius lectionis auctorem habeo Chariſium lib. I. qui promiſcuè & Serta & Sertas antiquos vſitaſſe confirmat. Producit exemplum Corn. Seueri, Antiquos Serta, Sertas, & Sertos promiſcuè dixiſſe.

Huc ades Aonia crinem circumdate ſerta.

Tum ego, Seruius etiam Deini notauit ad illud Virgil.

—— ſertíſque recentibus halant,

veteribus & Serta & Sertos & Sertas dictum fuiſſe, ſic tamen vt cùm Sertos dicerent, flores intelligerent; cùm Sertas, coronas. Ex his videor poſſe Plinij locum tentatum ab aliis corrigere lib. XXI.

Vocabulum tardè communicatum eſt, inter ſacra tantùm & bellicos honores coronis nomen ſuum vindicantibus. Cùm verò è floribus fierent ſerta, à ſerendo ſeruiæ appellabantur. Plinius emẽdatus.

Nam vetus ſcriptura concipitur, *à ſerendo ſeriue*, Lego littera addita, *ſerta à ſerendo ſertíve*. Hoc dicit, cùm coronæ olim è floribus fierent, non tamen coronas dictas, ſed Serta aut Sertos, ab eo quod ſererentur. Turnebo placebat, *à ſerendo ſatiuæ*. quod audacter improbo, quia & ipſe timidè probat. Et Carrio, Ne Muſæ mihi velint, inquit niſi iſtud tu Lipſi acutè. ſed licétne quærere? Pol! etiam iubere Dictator, inquam. Ad-

Digitized by Google

feratur quæſo Plinij exemplar, inquit. Et allato, Amabo te Lipſi, quoniam de coronis agimus, ecquid habes ſuper iſto Plinij loco dicere, eodem libro XXI.

Plinij obſcurus locus emendatus.

Apud nos huius licentiæ exemplum non eſt aliud quàm filia D. Auguſti, cuius luxuria noctibus coronatum Marſyam litteræ illius Dei gemunt.

Nam Marſyas quis ſit, equidem ſcio, qui cum Apolline de cantu certauit. ſtatuam etiam eius Romano in foro fuiſſe, vbi cauſſæ agerentur, ſcio. De qua Horat. *non ſolicitus mihi quod cras*

Surgendum ſit manè, obeundus Marſya.

Et Martial.

Ipſe poteſt fieri Marſia cauſidicus.

Sed quid iſte ad luxuriam Iuliæ? aut cur ab ea coronatus? Reſpondi ego, An tu me Carrio ſcholas habere putas, & de qualibet re poſita more Græco poſſe dicere? Sed tamen Plinij locum de quo quæris, ſic quaſi per nebulam videor intelligere. Quid Marſya ad luxuriam Iuliæ? inquis. Dicam. Marſyæ ſtatuam in celeberrima fori parte fuiſſe rectè autumas. Forum autem Ro. ea ætate nocturnis ſtupris infame. Itaque ſicut propudium illud fœminæ Meſſalina, noctu ad cellas meretricias furtim commeans, cymbam ſuam probè onerabat: ita puto hanc Iuliam nocturnam forum Ro. frequentaſſe, & ad ſtatuam eius Marſyæ ignotis admiſſariis promiſcuè libidinem ſuam expleſſe. Teſtem facio Senecam, De Beneficiis lib. VI. Lege tu puer hûc locum. *Auguſtus flagitia principalis domus in publicum emiſit, admiſſos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comeſſationibus vrbem, forum ipſum ac roſtra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in ſtupra placuiſſe, cotidianum ad Marſyam concurſum, cùm ex adultera in quæſtuariam verſa, ius omnis licentiæ ſub ignoto adultero peteret.*

Seneca explicatus.

Ex quibus poſtremis apparet eam, vt publici iuris ſcortillum etiam ex libidine quæſtum feciſſe & æra popoſciſſe. Et paullulum hîc reticente me, Neque nihil dicis, inquit Carrio, nec tamen omnia. Nam iſta nihildum ad coronas, Mane paulisper, inquam, dum vngues mordeo. De coronis ſic puto. Vt milites exauctorati arma ſua ad Martis, gladiatores rude donati ad Herculis ponebant: ita arbitror & comeſſatores, & puellas etiam illas quæ Veneri militarent, languidas corollas demtas ſuo capiti Deo cuipiam in munus dediſſe. De comeſſatoribus, præclarus locus in Diogene Laërtio in Xenocrate: quem, ſcribit: χρυσῷ στεφάνῳ τιμηθέντα ἐπ' ἄθλῳ πολυποσίας τοῖς κατασχοῦσι παρὰ Διονυσίῳ ἐξιόντα θεῖναι πρὸς τὸν ἱδρυμένον Ἑρμῆν, ἔνθαπερ καὶ τοὺς ἀνθινοὺς τιθέναι εἰώθει. Et de puellis, argumento ſunt verſus Plauti Aſinaria,

Meretrices cur ſtatuas coronarint.

Plautus explicatus.

Tum ſi coronas, ſerta, vnguenta iuſſerit
Ancillam ferre ſuam Veneri aut Cupidini,
Tuus ſeruus ſeruet Veneri eas det an viro.

Hoc amplius ſeruaſſe meretriculas puto (liceat enim aliquid liberius in ioco & vino) vt quotiens penſum abſoluiſſent, aut vt Propertius loquitur, quot itinera nocte vna confeciſſent, tot corollas ludicro cuipiam & minorum gentium Deo donarent, puta Trephallo, Marſyæ, Hermæ, talibus. Sic votum eſt in Carmine libero,

Qua

Quæ ſi contigerit fruenda nobis,
Totam comparibus Priape noſtris
Cingemus tibi mentulam coronis. & ibidem,
Quæ quot nocte viros peregit vna
Tot Verpas tibi dedicat ſalignas.

E Carmine libro quadam interpretata.

Vt hinc videatur eſſe illud Plinij cenſoria grauitate Iuliam increpantis, quæ vt luxuriæ ſuæ noctes innoteſcerent, non dubitarit Marſyam coronare in celeberrima parte vrbis. Sed iam mecaſtor erubui: age tu puer ocius huc coronam & vinum. Attulit ille corollam plexam ex flore Veneris. qua cùm pateram induiſſem, Hunc, inquam, florem Liberi amiciſſimo Deinio & propitiis Muſis Benè viuas, inquit Deinius. Suſtinens ego me à bibendo, Et quid hoc reſponſi noui? inquam. Ita Romani, inquit, inter bibendum precari cuipiam ſoliti ſunt. Huic rei teſtis Dionis abbreuiator in Commodo, qui ſcribit Commodum in theatro feras conficientem pulcherrimæ fæminæ manu poculum vini accepiſſe, & cùm biberet, populum cum Senatu acclamaſſe τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι, Ζήσειας. Sic enim Græcè ſcripſit, cùm exprimere, vt opinor, Latinum illud vellet, Benè viuas, aut Viuas. Talis ea Suidæ nota: Ζήσειας, ἐν τῷ ἀμυστί: *Viuas, cùm aliquis vno ſpiritu educit.* Hoc hodie primum diſco, inquam. Et ſubinde cùm ebibiſſem, poculumque transferre ad Deinium vellem: aſſurgens Carrio, Minimè gentium, inquit. Tunc vt legem noſtram adhuc virginem per vim violes? Ego admirans, Deus bone: violem? inquam. Pax ſit legi Iuliæ. Quale eſt iſtuc? Quia enim, inquit, educto cyatho zetema aliquod ex lege proponendum fuit. Hui! inquam, Vide ſis vt hæc lex in vino ſcripta eſt. nam ita me ille Dieſpiter, vt iſta mihi exciderant. Parebitur tamen. Et pauliſper meditatus, Quoniam, inquam, ex lege facetum aliquid minimeq; anxium ponẽdum eſt: quæro. Quid Fratris & Sororis vocabula antiquis deſignarint. Ridens Deinius, En mehercle Archimedæa quæſtio. quaſi hoc neſciuerimus priuſquã Theognis naſceretur, vt ait Lucillius. At bona verba Deini, inquam. Nam aliud quiddam ab illo vulgato in mẽte habeo. Frater & Soror, inter laſciua & ἐρωτικὰ ſunt. Admirantibus illis. Sic, inquam, vt puellæ eos quibuſcum ſolitæ eſſent, & vt propriè loquar, quibus dare conſueuiſſent, Fratres vocarent: & contra Amatores ſuam comparem cum qua caput limarent, Sororem. Cauete aliter Tibulliana illa acceperitis,

Modus reſpondendi inter bibendum aut propinandum.

Dio explicatus.

Quid Frater & Soror ſignificarint antiquis.

Hæc tibi vir quondam nunc frater caſta Neæra
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Téque ſuis iurat caram magis eſſe medullis,
Siue ſibi Coniunx, ſiue futura Soror:
Sed potiùs Coniunx, huius ſpem nominis illi
Auferet exſtincto pallida Ditis aqua.

Tibullus explicatus.

Hoc dicit. Hæc tibi mittit Tibullus ille olim futurus tibi legitimus vir, nunc tantùm Amator & Frater. Ita ſententiam eſſe, paratus ſum, *Ex animi mei ſententia*, iurare. Interpellans Deinius, De iuramento, inquit, facimus gratiam: verumtamen ſciſne aliter viſum elegantiſſimo Mureto? Scio inquam: ſed ſecundùm antiquos, ſi placet, hanc litem demus. Apud

Senecam,

Seneca poëta explicatus.

Senecam, Phædra cùm amoris ſui indicium verecundè vellet facere,

Matris ſuperbum eſt nomen & nimium potens,
Noſtros humilius nomen affectus decet:
Me vel Sororem Hippolyte vel famulam voca.

nónne perſpicuè in Sororis nomine latebras quæſiuit, cùm Hippolyti amicam ſe vellet dicere? Prodeat & triſtis Petronius, in cuius amœniſſimis Satyris amplius viginti locis Gyton quidam Frater Olenij nominatur, qui non reapſe illi frater erat, πολλοῦ γε καὶ δεῖ: ſed pull. premoni illi, vt Latinè loquar, officium præſtabat, & noctu pro culcitella erat. Patet id ex nequiſſimæ mulierculæ argutæ epiſtola, *Si vis ſanus eſſe, Gytona roga: recipies inquam neruos tuos, ſi triduo ſine fratre dormieris.* Huius rei inſcientia corrupit eiuſdem Petronij elegantem locum, quem à me licebit reſtituas,

Et Petronius.

Petronius correctus.

Si non faſtidis fæminam ornatam, & hoc primum anno virũ expertam, concilio tibi ô iuuenis Sororem. Habes & tu quidem Fratrem, neque enim me piguit quærere, ſed quid prohibet & Sororem adoptare eodem gradu veniæ?

Nam vulgati mirificè turbant. Ecce autem cupit illa Circe huic nouo Vlyſſi pro Sorore eſſe. quid hoc eſt? Ita, inquit, vt Gyton tibi pro Fratre eſt. Dic quæſo clarius. Gyton ille, inquit, *ſine quo non poteſt viuere, ex cuius oſculo pendes, quem ſic tu amas, quemadmodum ego te volo.* Addam his ſupernumerarium teſtem poëtam Hiſpanum, cuius verecundiam magis quàm argutiam deſideremus.

Martialis explicatus.

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda eſt tibi mater Ammiane!
Fratrem te vocat, & Soror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt?
Luſum creditis hoc iocúmque? non eſt.
Mater quæ cupit eſſe ſe Sororem
Nec Matrem iuuat eſſe nec Sororem.

Lepos huius Epigrammatis in hac ſignificatione eſt quam dixi. Sicut & illius in hominem mollem,

Quare deſine me vocare Fratrem,
Ne te Carmenion vocem Sororem.

Id eſt, Amicam. Sed & amici ipſi inter ſeſe vocabant Fratres. Quinctilianus in Declam. CCCXXI. *Certè quoties blandiri volumus his qui eſſe amici videntur, nulla adulatio procedere vltra hoc nomen poteſt, quàm vt Fratres vocemus.* Conticui. Et Carrio, Auditis, inquit, teſtibus labor vt ſecundùm te Lipſi pronunciem: ſed quoniam poſt occaſum Solem iudicare leges Rom. vetant, diffindi diem, & ampliari hoc iudicium placet. Non repugno, inquam, ſi prius à te cauero amplius eo nomine neminem, cuius petitio ſit, zetema me petiturum. Iſtuc quidem repromitto, inquit Carrio. Nunc tu Deini ades ad imperandum, vt maiores loquebantur, & hunc à Lipſio cyathum cape. Tuæ vices ſunt bibendi & dicendi. Tum Deinius, Vellem Dictator de quæſtione Tironi mihi fieri gratiam, cui ad dicendum deſunt illa duo quæ Iſocrati, φωνὴ καὶ τόλμη. Delicias hominis! inquit Carrio: quaſi hic Lipſius ignoret, apud Nymphas tuas alterum

iſtorum

iſtorum tibi non deeſſe,alterum etiam ſupereſſe. Hau! tacuiſſe mallem, inquit Deinius. Et poſtilla cùm bibiſſet, leni manu pomum adpoſitum contractans, Vultis aliquid quod in ſolum mihi venerit? inquit. Hoc tam eleganti pomo admonitus,quod credere poſſis ab Heſperidum hortis eſſe, Quæro quid antiquis Poma ſignificarint. Ego arridens, Hoc quidem Corydon aliquis melius explicauerit, inquam : tu ſal & vrbanitas hominis, quin ex lege amœnum aliquid & vrbanum quæris? An nō hoc tale eſt? inquit ille:quando Poma quiddam vſque eò vrbanum & vernile antiquis ſignarunt, vt id apud ſeuerioris notæ homines promere nemo audeat. Dic quæſo clarius,inquam ego . Si hic Magiſter morum permittit,inquit, (Carrionem deſignabat) dicam . Coleos illos non Lanuuinos ſed Cliterninos,Poma dixerunt. Pax! inquam ego,honorem menſæ. At tu ne tam apertè popoſciſſes,inquit,ego me tibi non offerebam. Ita Propertius vſurpauit lib. 1. cùm ad Cynthiam ſuam ebrius viſum veniſſet,

Pomi verbum inter obſcœna antiquis.

Propertius explicatus.

Et modò gaudebam lapſos formare capillos,
Nunc furtiua cauis poma dabam manibus.

Quæ alia exiſtimatis hæc furtiua poma, niſi illa de quibus in Carmine libero eſt?

Qualibus Hippomanes rapuit Schœneïda pomis,
Qualibus Heſperidum nobilis hortus erat:
Qualia credibile eſt ſpatiantem rure paterno
Nauſicaam pleno ſæpè tuliſſe ſinu:
Quale fuit malum quod littera pinxit Aconti,
Qua lecta cupido pacta puella viro eſt:
Taliacumque puer dominus florentis agelli
Impoſuit menſæ nude Priape tuæ.

Nam in turpicula hac quam dico allegoria, omnis lepos Epigrammatis eius. Eſt inter Phallica aliud Epigramma , quod hactenus pro ænigmate Sphyngis fuit,cui ego OEdipus accedam,

Quod mouear non eſt,quia ſi furaberis ipſe
Grandia mala , tibi mala dabo βραχέα.

Epigrāma è Carmine libero reſtitutum.

Ita enim leg. cenſeo,& per grandia poma , hortenſia illa intellego : per βραχέα,iſta minuta de quibus loquor , qualia Catullo teſte fuerunt quæ puellę pernici zonam ſoluerunt.Eaque daturum ſe furi Priapus minatur. Nam quod alij,Mala dare, prima breui intellegunt , quaſi dixerit, malè tibi faciam: ariolantur. Neque vſquam Deus hortorum viris aut puellis malum cruciatum interminari ſolet, ſed quiddam libidinoſum, & pœnam non pœnam. Luſiſſe in eodem Plautus videtur Amphitruone,

Enimuerò prægnati oportet & malum & malum dari,
Vt ſit quod obrodat ſi animo malè eſſe occœperit.

Plautus explicatus.

Ambiguè enim Soſia vel malum Punicum intellexit quod in prægnatium malacia expeti ſolere Plinius prodidit , vel illud malum quod ceteroqui fœminarum faſtidiis paullo efficacius mederi ſolet . Quale fuit quod apud Virgilium laſciua Galathea apud Theocritum Cleariſta ſibi voluerunt,cùm paſtorem malo peterent. Ex quo Græcis prouerbij loco μηλοβολεῖν, id eſt ad Venerem allicere.Scholiaſtes Ariſtophanis : μηλοβο-

Digitized by Google

λεῖν ἔλεγον τὸ εἰς ἀφροδίσια δελεάζειν. ἐπεὶ καὶ τὸ μῆλον Ἀφροδίτης ἐστὶν ἱερόν.

Propertius explicatus. Hinc iam liquebit de ſententia illorum verſuum Propertij,

Quamuis Ida Parin Paſtorem dicat amaſſe,
Atque inter pecudes accubuiſſe Deam:
Hoc & Hamadryadum ſpectauit turba ſororum,
Silenique ſenes & pater ipſe chori.
Cum quibus Idæo legiſti poma ſub antro,
Suppoſita excipiens Naïca dona manu.

Quid ſit poma legere. Legere enim poma, non aliud eſt quàm facere illud quod Propertius cum ſua Cynthia, Catullus cum Lesbia ſolent. O te hominem argutè malum! inquam ego. Mihi enim, qui in eo poëta aſſiduus ſum, numquam iſtud ſuſpicari in mentem venit. At tu, inquit, Seruium accuſa, qui mihi ad hanc malitiam præiuit. Nam in illud Virgilij,

Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala,

Virgilius explicatus. ſtudioſè adnotat, iis verbis poëtam rem obſcœnam verecundè velaſſe, quam Theocritus expreſſerit liberiùs. Nec aliud ſignificare illo Epigrammate cuſtos hortorum voluit,

Carmen liberum explicatum.

Ruſticus incultè ſi quid dixiſſe videbor:
Da veniam, libros non lego, poma lego.

Simile eſt apud Catullum Legere olera, apud Ciceronem Legere nuces. Quæ omnia ſumpta ab hortis ſunt, & ideò tralata ad rem voluptatum, quòd antiqui partes illas inuerecundas Hortum vocarent, aut Saltum. In Phallicis,

Quod meus hortus habet ſumas impunè licebit,
Si dederis nobis quod tuus hortus habet.

Idem Græcis eſt κῆπος. idque Heſychius interpretatur τὸ ἐφήβειον γυναικεῖον. De Saltu, Plautus Caſſina,

Vbi illum ſaltum video obſeptum, rogo vt altero ſinat ire.

Illum ſaltum, id eſt naturam muliebrem. Sed iam parui legi. Nunc ad te Magiſter, (inquiebat conuerſus ad Carrionem) vt ordo poſtulat, & pateram hanc transferam, & vices ſermonis. Tum ego, Túne vt parueris legi? nihil vidi magis, cui meritiſſimò iam diem dicam apud Cenſores proſtituti pudoris, & apud hunc dictatorem violatæ legis. Age amator in ius ambula. Non ambulo verò, inquit Deinius. Licet anteſtari? inquam. Et cùm more antiquo auriculam Carrionis prehendiſſem anteſtandi cauſſa: exclamat Deinius, Non licet: quas tu, malum, nugas agis? An non ex lege facetum aliquid proponendum erat? Hoc eſt meherclè, inquam, Tu facetus, venuſtus, nepotulus Venerius, qui ea dixeris quæ vtrique noſtrûm colorem immutarint. Et nónne caput x. legis Dictatoriæ hanc verborum licentiam ſatis disertè vetabat? At crede hoc meæ fidei, non ita hæc res abibit. Inter hos ſermones cùm Deinius leuiter in bilem, nos in riſum vertiſſemus: accurrit puer nuncians F. Martinium, æqualem noſtrum, in ipſis Gratiarum manibus doctum & eductum adoleſcẽtem, adfuiſſe præ foribus, & Deinio, officij cauſſa voluiſſe gratulari aduentum. Ego commotior, Martiniúſne noſter? inquam. O furcifer! ſi Iupiter nunc te rapiat, non eripiet ab infortunio. quin tu eum intrare iuſſiſti?

Quippe

Digitized by Google

Quippe licet, inquit puer: adeſſe volui dicere. Abi numerò, inquam, & eum quantum poteſt, adduc, adfer, rape. Niſi quidem ille valentior ſit, inquit puer. Suſcipit Carrio, Martinij aduentus vt video, hunc Deinium iudicio eripuit: aliter, numquã Plautinus ille miles deprenſus tam magno periculo apud Periplectomenum fuit, quàm iſte apud tribunal meum. Nec tamẽ abſolui reum placet, ſed ex more Augurum, *Alio die*, pronunciemus. Introductus iam erat Martinius, & cùm illi inter ſe familiariter ſalutaſſent, ego prenſo pallio Martinij conſidere eum iuſſi. Et ô malè factum, inquam, quòd Fortuna huiuſce diei nõ paullò maturiùs te adduxerit. Nam, inquit interpellans Deinius, quæ tu ex Lipſio iſto, quæ ex Carrione audiuiſſes! quot tibi veniſſent gaudia! Liquet mihi deierare, in vita numquam tam pulchrè tibi fuiſſet. Tũ ille, An me paraſiti perſonam ſumere vultis & inuocatum adeſſe in cõuiuio? Quamquam de aduentu tuo Deini ſciſſem modò, non refugiſſem hanc notam, ne ſi audire quidem debuiſſem quod illi ſodales Catulli. Apud hũc Lipſium enim licere tantum mihi arbitror. Licet verò, Martini, inquã, & ſemper licebit. Hoc tamẽ opportunè quod reliquiarum aliquid ſupereſt, & tranſactis noſtris partibus Carrionem licebit audias de queſtione aliqua (ſic lex huius conuiuij fuit) differentem. Cùm ſurrexiſſet Carrio, Mane Lipſi, inquit:

Τοὺς δ' ἄλλους ἐράνιζ', ἀπὸ δ' Ἕκτορος ἴσχεο χεῖρας:

& videſne vt hic Heſperus nos moneat de diſceſſu? Quid Heſperus? inquam ego, eiuſmodi Endymiones Luna deducet. Sedete modò. Hac lege, inquit Carrio, cras ſinguli ad me vt promittatis; tum hac veſpera de litteris ſilentium ſit, meaque quæſtio in craſtinum quaſi comperendinetur. Cumque nos id vultu non nolle ſignificaſſemus: ſolus Martinius, Vellem vt vultis, inquit, ſed enim aliò promiſi. Ad alium licebit renuncies, inquam ego. Et cùm Carrio ad aurem mihi ridens acceſſiſſet, & quiddam inſuſurraſſet: Ita, ita, inquam ego: ante diſceſſum legibus conuiuij noſtri ſatisfieri volo: vndecimus cyathus huic Deinio bibendus eſt, & Domina appellanda. Tum Deinius. Quæ hæc conſpiratio eſt? an id agitis vt vino me deponatis? Quid tum? inquam, nempe tibi madido à me corona & lampas erit. Itaque cùm cyathum accepiſſet, paululumq; ex eo in menſam libaſſet, Benè me, benè vos, benè meam Lauram, inquit. Et poſt eum hauſtum in hilaritatem effuſior addidit hos verſus,

Eſte procul curæ, durum genus, eſte labores,
Triſtis vita meo non facit ingenio.
Me iuuet è dominæ vultu pendere ſupinum,
Et blandis oculos paſcere imaginibus:
Me iuuet impoſitos mecum langueſcere flores:
Tu puer huc plenis adde merum cyathis.
Ter tibi ſancte puer, tibi ter ſit mater Amorum,
Bis tibi ter caſto ſit mea Laura mero.
Qualis ſi vitæ ratio mortalibus eſſet
Incinctus viridi molle caput ſtrophio,
Non ferrum, non arma eſſent: nec corde micanti
Audiſſet trepidas pallida virgo tubas.

X 2. *Nec*

Digitized by Google

Nec totiens propriis à ciuibus oppugnata
Soluiſſet crines Gallia mœſta ſuos.
At tu, ſi ſapis, hos fructus decerpere vitæ
Elige, & auſteris pone modum ſtudiis.
Nam veluti à tenera roſa virgine delibata
Languida collapſis deſeritur foliis:
Sic nobis dubiæ rapiuntur gaudia vitæ:
Lipſi cras ſerum eſt viuere, viue hodie.

Atque illo finiente, Carrio admirans, Prô Ceres, inquit, tuam fidem! Ebrius es Deini? an furore correptus? an vtrumque? qui ſic verſus effundis, vt numquam tale aliquid in Apollinis antro Sibulla. Sed Deinius nihil illum moratus cyathum mihi porrigens & corollam, Accipe Lipſi, inquit, & vtere eâdem libertate qua tibi præiui. Quid faſtidis? Age ſiquid agis. Hem! inquam ego. Etiámne bibam cũ corolla? Sed cedo ſanè. Benè mihi, benè vobis, benè Mineruæ meæ. Addidi deinde hos verſus,

Eſte procul Nymphæ, fallax genus, eſte puellæ,
Vita ſoluta meo non facit ingenio:
Me iuuet in priſcis poſitum palleſcere chartis,
Et variis animum paſcere ab hiſtoriis:
Me iuuet adpoſitos mecum langueſcere lychnos.
Tu puer huc plenis funde merum cyathis.
Ter tibi Calliope, tibi ter ſit præſes Apollo,
Bis tibi ter puro pura Minerua mero.
Qualis ſi vitæ curſus mortalibus iret,
Incinctis lauri triſte caput foliis,
Non crimen, non noxæ eſſent: & fraude remota
Simplicitas niueis priſca triumphet equis.
Externis totiens nec ab artibus expugnata
Soluiſſet zonam credula virgo ſuam.
At, tu ſi ſapis, his curis impendere vitam
Appropera, & leuibus pone modum ſtudiis.
Nam velut hæc folia aridulam ſpreuere corollam,
Quæ temerè in menſam lapſa natare vides:
Sic nobis dubiæ labuntur tempora vitæ;
Deini, cras ſerum eſt diſcere, diſce hodie.

Et conuerſus ad Carrionem, Habes Dictator, inquam, Amœbæum carmen: quod ſi placet, tene cyathum cum corolla, & vtere exemplo. Ain ſeriò Lipſi? inquit. ego nominem amicam? Quippini, inquit Deinius, iubente lege. At mi homo, inquit renidens Carrio, ſcíſne Imperatorem veteri SC. ſolutum eſſe legibus? Os hominis! inquit Deinius. Facta inante gratia de quæſtione eſt, nunc etiam de amica? Non fiet Carrio: me vide. Et ſi tu Cęſar es, Catonem inueniſti. Reſpõdere parabat Carrio, cùm intercedens ego iure poteſtatis Tribuniciæ, Ne grauare, inquam: vnius cyathi res eſt. Cùm accepiſſet igitur, Hunc ſupremum cyathum, inquit, libemus Dionyſio & Somno. Et aſſurgens poſt hauſtum, addidit,

Καὶ σὺ μὲν οὕτω χαῖρε πολυςάφυλ' ὦ Διόνυσε,

Δὸς

Digitized by Google

Δὸς δ' ἡμᾶς χαίροντας ἐς ὥρας αὖθις ἱκέσθαι,
Ἐκ δ' αὖθ' ὡράων εἰς τοὺς πολλοὺς ἐνιαυτούς.

Sed iam eundum eſt. Salue tu Lipſi. Surrexit vnà cum Martinio Deinius. Et quid dicemus, inquit, niſi illud vetus?

—— ventum gaudeo ecaſtor ad te,
Ita hodie hîc accepti fuimus ſuauibus modis.

Hæc finis ſermonum fuit, & ad ſe quiſque diſceſſit.

DEINII TVMVLVS.

Quis tumulus? Deinî. quæ circùm hæc agmina? Muſæ.
Quæ mulier? puris Simplicitas manibus.
Qui corpus? Charites. animum finxere? Lepôres.
Quis dedit in cineres tot bona? Parca dedit.
Muſæ, Simplicitas, Charites, lugete Lepôres,
Mortuus eſt veſtro Deinius exitio.

MEMORIAE SACRVM.

A. DEINIO. N. VIRI CLARISSIMI. F.
I. SECVNDI. POETAE. VNICI. COGNATO
MORIBVS SANCTISSIMIS. ET
INGENIO. SVPRA. HOMINEM
PRAEDITO
AD. LITTERARVM. LAVDEM. NATO
HARVNDEM. AETERNO. DAMNO. DENATO
IVSTVS LIPSIVS
AMORIS ET AMICIT. C.
HVNC. TITVLVM. ET TVMVLVM. P.
HVIC. MON. SIVE. SEPVLCRVM. EST. D.M.A.
HOSPES. MANES. MEOS. NE. LAEDE. VIVOS.
LAESI. NEMINEM.

S. T. T. L.

Digitized by Google

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Propertij Elegia De morte Corneliæ emendata.

CORNELIÆ Querelam apud Propertium percurram, & ex ea quædam illuſtrabo, alia emendabo.

Si cui fama fuit per auita tropæa decori,
Vera Numantinos regna loquuntur auos.

Quæ iſta regna vera? Puto addita littera ſcribendum, *Verſa Numantinos.* id eſt, Euerſa. Ad Scipionem Æmilianum, qui Numantiam euertit, Cornelia genus refert.

Turpior aſſeſſu non erit vlla meo.

Quidam libri, *Triſtior.* rectum vtrumque. Tabella damnatoria, turpis vel triſtis dicta. Aſſeſſum vocat, quem alij Iudicum conſeſſum.

Defleta & gemitu Cæſaris oſſa mea.

Alieni hominis ſcriptura. Nā libri omnes, *Defenſa & gemitu.* Ex quîs probarim, *Defuſa &.* Defundi lacrymis, vt, Perfundi & ſuffundi apud Virgil.

Ille ſua nata dignam vixiſſe ſororem
Increpat, & lacrymas vidimus ire Deo.

Colotianus liber,

Ille ſuam natam indignam vixiſſe ſorore.

Vtra harum placet, (mihi quidem poſterior magis) ſed vtra harum, eamdem tamen ſententiam eliciendum eſt. Auguſtum videlicet recordatione flagitiorum Iuliæ, increpaſſe eam tacitum, quòd indigna vixiſſet ſanctiſſima ſorore Cornelia. Sed cur ſoror Iuliæ Cornelia? Ideò quia Scribonia primum maritum Cornelium Scipionem habuit, ex eoque Corneliam: tertium Octauianum Auguſtum, ex quo famoſam Iuliam. Iulia igitur & Cornelia diuerſo patre, ab eodem vtero fuerunt.

Te Lepide & te Paulle meum poſt fata leuamen.
Condita ſunt veſtro numina noſtra ſinu.

Fuluij & Mureti libri, *lumina veſtra.* optimè. Oculos morientium à proximis claudi Romano ritu ſollenne.

Filia tu ſpeciem cenſuræ nacta paternæ.

Ineptè. Quomodo enim mulier ſpeciem Cenſuræ gerat? Libri vet. *Specimen.* Itaque lego, *tu ſpecimen cenſuræ nata paternæ.* Id eſt, quæ ita nata

nata es vt cenſuram patris tuis moribus exprimas.

—— mihi cymba volenti
Soluitur, aucturis tot mea fata malis.

Libri duo, *Soluar iuncturis*; alij *Soluitur iuncturis:* Colotianus, *Soluitur, haud illis ſtant mea fata:* Vnus, *ſoluit iuncturis*. Mihi aqua hæret. Nam illa Colotiana ſuppoſita lectio videtur.

CAPVT II.

Plauti Truculentus dimidiato verſu augetur.

TRVCVLENTO cùm ſenex duas ancillas in vinclis haberet, vt certum exquireret de ſtupro oblato filiæ, in omnibus libris mutilati verſus hi leguntur, Scena, Egóne tibi.

Callicles vide quæſo homini ne facias iniuriam,
Reus ſolutus cauſſam dicit *.

quam lacunam explent Vaticani, ſed corruptiſſimis verbis,

Cauſſam dicit tam eſtis victo ſatines. Ego emendo,
Cauſſam dicit, teſtes vinctos attines. præclarè, & cui correctioni firmandæ verbum faciendum non eſt Erroris cauſſa in libris fuit. *Taeſtis.* Ita enim ſæpe ſcriptum repperi, pro Teſtis. Nihil igitur cauſſæ eſt, quin hic verſus, qui anteà miſerè claudus arcebatur à ſacris Romanorum, iamnunc à Pontificum collegio integer & ſanus iudicetur.

CAPVT III.

De Ciceronis locis duobus Oratione De aruſpicum reſponſis leuis coniectura.

HOC capite præmittere placet verſum illum Plauti,

Capillum promittam optimum eſt, incipiamq́, ariolari.

Nam hîc quidem nihil niſi leuiter & incerto animo diuinabo: arbitrium penes lectorem relinquam.

Cicero De aruſp. reſp.

An ſi ludius conſtitit, aut tibicen repentè conticuit, aut puer ille Patrimus & Matrimus; ſi terram non tenuit, aut tenſam aut lorum omiſit, aut ſi Aedilis verbo aut ſi nutu aberrauit, ludi ſunt non ritè facti, &c.

Libri plerique veteres, *verbo aut ſymbolo aberrauit*, referunt. Ex quo fecerim, *Simpulo*. Quod omnino ex Arnobio firmatur locum hunc æmulante lib. IIII. *In cerimoniis veſtris, inquit, rebúſque diuinis, poſtulationibus locus eſt, piaculis. dicitur contracta eſſe commiſſio, ſi per imprudentiæ lapſum aut in verbo quiſpiam aut ſympinio deerrarit. aut ſi ludicrum conſtitit, aut tibicen repentè conticuit: aut ſi patrimus qui ille vocitatur puer, omiſit per ignorantiam lorum, aut terram tenere non potuit.* Nam quod Sympinio in Arnobio eſt: ſcire licet ambiguam in libris eſſe ſcriptionem, & paſſim *Simpunium, Simpuuium, Simpulum*, ſcribi. In ſacrificiis autem publicis, ſiue

Deus

Digitized by Google

Deus ſiue Dea eſſet, vinum à magiſtratu dari ſolet. Varro IV. de L. L. de Patera loquens, *Et in ſacrificando hoc poculo magiſtratus dat Deo vinum.* In hunc vſum fuiſſe Simpulum ſiue Simpuuium docet idem Varro περὶ μέθης. *Nonne vides ipſos Deos, ſi quando volunt guſtare vinum, derepere ad hominum fana, & tamen tum illi ipſi Libero ſimpulo vina dari?* Ita enim hæc corrigenda cenſeo apud Nonium, Simpuuium.

CAPVT IV.

Plauti Pſeudolus emendata.

SCENA, Si ex te tacente.

Compreſſiones artè amantum corporum.

Optimè Vaticani, *amantum comparum*. Lege etiam *arta*, non *artè*. Compares propriè ſunt σύζυγοι. vſurpatur in amore de duobus qui inter ſe amant. Horat.

—— necdum munia comparis
Aequare. Catullus,
Nec tantum niueo gauiſa eſt vlla columbo
Compar.

Scena, Pſeudole non audis,

Non eſt iuſtis quiſquam amator niſi qui perpetuat data.

Item Vatic. *Non eſt vſui quiſque.* perſpicuè rectum.

Quid ais quantum terra tegit hominum periuriſſime?

Alij, *Terram tegit*. Ego emendo, *quantum in terra degit*. Littera immutata & ſyllaba à fine prioris vocis retracta.

Sicut hæc eſt præſtituta numerando argento dies.

Libri veteres, *præſtituta ſumme argento dies.* Lego, *Summa argento*. id eſt, ſuprema. In Perſa,

Hæc dies ſumma hodie eſt mea amica ſit ne libera.

Trochaicus autem verſus non difficulter ſuſtentabitur, vocali non eliſa, nequem numeri moueant.

Scena, Si de damnoſis.

—— CA. meritò eſſe iratum arbitror,
Cùm apud te parum ſtet fides.

Scribo, *parum ſiet fides*. antiquè: aut certè, *Fide*, pro, Fidei, vt apud Lucret.

Aut aliæ cuius deſiderium inſideat re.

Scena, Hi loci ſunt.

Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus.

Legerim, *nam mihi ita.*

Hoſtis viuos rapere ſoleo ex acie, ex hoc nomen mihi eſt.
PS. *Pol te multo magis opinor vaſa ahenea ex ædibus.*

Placet Vaticani alterius lectio; *Pol tu viuos? magis opinor,*

CAPVT V.

Nonius aliquot locis purgatus.

NONIVM cùm video, veterum ſcriptorum triſte naufragium videre videor: è quo quaſi tabulas aliquot hoc capite conabor colligere.

In Debilo.

Debilo, debilis. Ennius lib. VIII. *Debilo homo.*

Ridicula lectio, ſiue is Nonij ipſius error, ſeu potius exſcriptorum fuit. Nam haud dubiè ſcripſit Ennius, *Debil homo*, pari ratione qua Famul, pro Famulus, illo verſu,

Reddidit vt ſummo è regno famul infimus eſſet.

& alij, Facul, Difficul.

In Marte.

Mactare, honorare. Accius διδασκαλικῶν lib. I.
Sapientiaq; inuictæ gratia atque honoris
Pater, honeſtè rem mactauit auream.

Vir eruditus tentauit legere —— *atque honor*
Is patrem honeſtè re mactauit aurea.

vt opinor, fruſtrà. Nam vera lectio eſt,

Sapientiæ inuictæ atque honoris gratia,
Patera honeſtè em mactauit aurea.

Mactare patera, vt apud Cicer. Mactare honoribus. Em, valet antiquè, Eum.

In Auſpicaui.

Pacuu. Chryſe. Incipio ſaxum tentans ſcandere verticem
In ſummum, dein hominis partes proſpectum aucupo.

Lego, *dein in omnis partes.*

In Senium.

Titinnius Veliterna. Quot peſtes, ſenia, iurgia ſeſemet diebus emigrarunt.

Sententiam ſecutus emendo, *ſeſe meis ædibus.*

In Veretur tui.

Pacuuius Hermiona. Tyndareo fieri contumeliam cuius à te veretur maximè acta gratulatione. Nihilne te populi veretur, qui vociferare in via?

Coaluerunt perperam duo exempla, quæ ſic cum auctorum nomine diſtinguo, *veretur maximè. Atta Gratulatione. Nihilne te populi.* Quinctius Atta poëta eſt comœdiæ veteris, nomen eius ſæpè corruptum.

In Olat.

Afranius Fratris. Non poteſt
Quin illa tacta, longeq; & multis olat.

Scribendum cenſeo, *illa ſtacta.* Plautus Moſtel.

Vbi vnguenta ſunt. PHIL. *quid opus eſt? cum ſtacta accubo.*

CAPVT VI.

Plauti Truculentus reſtituta.

VIDITNE quiſquam pictum aut fictum aliquid amœnius colloquio illo ſerui ruſtici cum lepida ancilla? In quo vtriuſque inge-

Digitized by Google

nium ita deſertim Plautus expreſſit, vt in illo nil niſi ſordes & rus merũ: in hac Venerem & lepôres videaris agnoſcere. Cui pro parte emendando hoc caput ſacrum eſto. Scena, Quis illic eſt.

Ast. *comprime.*

St. *Spero meam quidem hercle, tu quæ ſolita es comprimas.*

Venuſti ioci ſententiam reſtituo, *te qui ſolitu' ſt comprimat*. Dixerat enim ancilla ruſtico inclamanti Comprime, vocem videlicet aut iram: quod ille ſatis vrbanè conuertens, Ego quidem, inquit meam amicã comprimam, te alius qui ſolet. Nam ita accepiſſe ruſticum, clarum ex ſequẽtib.

Imprudens per ridiculum vt ruſtico ſuadet ſtuprum.

Adueniſti nos huc tentatum cum exornatis oſſibus.

Aliquot libri, *ſuſtentatum*: Vaticani ſine litura, *Aduenisti huc ſiſtentatum.* Adprobo. Siſtentare antiquum verbum pro oſtentare, vt in Bacchid. & Moſtellar. Extentare.

Ast. *nunc places*

Cùm me illi vel in mentiri dicis. St. *Quid quod te rogo.*

Tricæ Tellanæ in his verbis: fortaſſe ſic extricandæ, *nunc places.* St. *quàm me illi velim!* Ast. *mentiris.* St. *dicis quod te rogo?*

Vt ego me ruri hamaxari mauelim patulum bouem.

Ex Feſto leg. videtur, *patalem bouem*. Is enim adnotat Plautum Patalem bouem vocaſſe cuius cornua latè pateant.

Sanus ſi videare dicis contumeliam.

Claudicat verſus, & rectè Vatic. *ſi videare dicam, dicis cont.* niſi placet, *dicam dicis contumelia*, vt Dicam ſcribere.

——*ſuam non enim ille meretriculis*

Molliendis rem coëgit, verùm parſimonia.

Lego, *ſum. non enim.* hoc primum. Deinde illud Molliendis, aio, auctoribus libris falſi damnandum. Nam optimus ille Vatic. *Moniendis*: duo alij, *Monendis.* Vt certum habeam latere in hac ſcriptura verbum vetuſtius. Placeret, *Molendis*, vt apud Lucill.

Hunc molere, illam autem vt frumentum vannere cunnis;

ſed id lex verſus ſpernit.

Neque iſtuc in ſe geſtit, ergo coget exanimem mali.

Benè & aptè ex coniectura reſtitui, *Iſtuc ipſe geſtit, ergo coget examen mali.* Examẽ mali, vis mali. Poëta vetus, *Claſſis cita texitur, exitiũm examẽ rapit.*

Capvt VII.

Seneca in libello De breuitate vitæ emendatus.

Apvd Senecam in Syntagmate de Breuitate vitæ legimus vulgò,

Modò intra paucos dies illos quibus C. Cæſar periit, ſi quis inferis ſenſus eſt, hoc gratiſſimè ferens, quòd decedebat populo Ro. ſuperſtite, ſeptem aut octo certè dierum cibaria ſupereſſe, dum ille potens nauibus iungit, & viribus imperij ludit, aderat vltimum malorum obſeſſis quoque alimentorum egeſtas. Exitio penè ac fame conſtitit, & quæ famem ſequitur, rerum omnium ruina, furioſi & externi & infeliciter ſuperbi regis imitatio.

quem

quem totum locum ad hiſtoriæ fidem ſic emendandum cenſeo. *hoc grauiſſimè ferens, q. d. p. r. ſ. ſ. a. o. c. d. cibaria ſuperfuere. Dum ille pontes nauibus iungit, & viribus imperij illudit*, &c. Citra controuerſiam enim Seneca factum illud inſanum C. Caligulæ in mente habuit. qui ad exemplum Xerxis inter Puteolos & Baulos pontem nauibus inædificauit ſpatio III. ∞. paſſuum. In quo opere dum vniuerſa claſſis occupatur, Romæ capitalis pænè fames coorta. Vide Xiphilinum in Caligula.

CAPVT IIX.

Plauti Pſeudolus emendata.

SCENA, Di immortales,

Nam ipſa opportunitas non potuit opportunius
Aduenire, quàm hæc cauata eſt mihi opportunè epiſtola.

Cauare epiſtolam, non Plauti elegantiam olet, ſed ſordes & rus merum. Emendarim ipſe, *quàm hæc allata*. Vitij cauſſa fuit, quod repetita ex priori dictione littera ſcriptum fuit, callata.

Scena, Dulcia atque.

Dic vtrum ſpémne an ſalutem Pſeudole?

Veteres libri conſenſu, *ſpémne an matrem te.*

Sed iſtic ſeruus ex Caryſto qui aduenit, qui ſapit?
CH. *Vſque à cunalibus.* PS. *manuleatam tunicã habere hominem decet.*

Turnebus libro XX. magno conſenſu totius caueæ, vt ait, emendat, *Hirtum ab alis*. A quo tamen vnus ſpectator diſſentio. Nam ad eam ſententiam quam effici homo doctiſſimus vult, ſequens reſponſio Pſeudoli hilum non facit. Veteres Cunas & Cunabula inter obſcœnos intellectus habuiſſe videntur, fortaſſe quia alluditur ad Cunnum. Plautus infrà de cinædo, *Quid ais? túne etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?* Puto igitur iſtuc Charinum alludere, nec aliud dicere quàm ſeruum illum poſtremis partibus ſapere, illis quibus peculium ſolet facere. Docere id liquidò ſequens reſponſum Pſeudoli de manuleata tunica videtur. Nam pueri meritorij ſiue cinædi, vt internoſci poſſent, tunicas cum manicis more mulierum geſtabant, non aliter quàm meretrices togas. Scipio Africanus in Sulpicium, *Qui in conuiuiis cum amatore cum cheirodota tunica accubuerit: eúmne quiſquam dubitet quin fecerit quod cinædi ſolent?*

Plautus Pœnulo,

Quis hic eſt cum tunicis longis quaſi puer cauponiius?

Seneca in epiſtolis: *Mirum eſt aliquid fortiter dici ab homine mollitiem profeſſo. ita enim plerique iudicant. Apud me verò Epicurus eſt & fortis, licet manuleatus ſit.* Scena, Forum coquinum.

Nam ego cicilendrum quando in patina ſcindidi.

Vnus Vatic. *in patinas indidi.*

Digitized by Google

CAPVT IX.

Varro duobus locis reſtitutus.

EXPERIRI placet ecquid Varroni mederi poſſim apud Nonium in Virgines,

Varro περὶ ἐξαγωγῆς. Quam ſympathiam lubiat oculos haberet, quid imaginum intereſſet puer vtrum eſſe deuirginatum vſurus an monuce ῥώσας *purus dum cogito.*

quem locum doctiſſimus Iunius emendat, *Q. ſ. lubidinis oculi haberent. quid magnum intereſſet, puerum vtrum eſſet deuirginatum vſurus, an* μόνον ἐρώσας *purus dum cogito*. Eruditè. Nec tamen negabit ipſe Iunius propius à ſcriptura veteri abeſſe, *Q. ſ. lumbi ad oculos haberent, quid inguinum intereſſet.* &c. Nam *Lubiat*, in *Lumbi ad*, facilis lapſus, & *Inguinum*, pro *Imaginum* ſententia comprobat. Tentabo alium eiuſdem argumenti locum apud Nonium, in Mulierauit,

Varro γνῶθι σεαυτόν. Et rex & miſellus ille pauper amat, habetq́; ignem intus acrem, hic ephebetum mulierauit: hic ad me deca adoleſcentem cubiculum pudoris primus polluit.

de quo alij aliter: ego ex ductu litterarum legerim, *hic effætum mulierauit: hic Canimedao adoleſcenti cubiculum.* Sententia, meo animo, commoda. Vterque, inquit, amat, rex & pauper: hoc intereſt, quòd ille in exoleto aliquo ſitim reſtinguat: iſte rex integellum & Ganymedi ſimilem adoleſcentem polluat. Cubiculum porrò pudoris quam partem in puero nominet, non opinor Apollinem Delphicum conſulendum eſſe.

CAPVT X.

Plauti Pſeudolo locorum duûm cum Græcis comparatio.

QVOD Plautus ſanè quàm lepidè ſcripſit Pſeudolo in perſona glorioſi illius coqui, Scena, Forum coquinum,

Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita ſuauitate condiam
Vt quiſque quidque conditum guſtauerit
Ipſos ſibi faciam vt digitos prærodat ſuos.

idem planiſſimè alter coquus de ſe prædicat apud Alexidem.

Θαυμαστὸν ἐμὸν εὕρημα πάνυ, πολλὴν δ᾽ ἐγὼ
Ἐὰν παραθῶ σοι, προσκατέδῃ τοὺς δακτύλους
Σαυτοῦ γε χαίρων.

Sicut & illud quod apud Philemonem comicum coquus gloriatur diuina ſe quædam & ad immortalitatem vnica condimenta reperiſſe,

Ἅπαντες οἱ φαγόντες ἐγένοντ᾽ ἂν θεοί.
Ἀθανασίαν εὕρηκα, τοὺς ἤδη νεκροὺς,
Ὅταν ὀσφρανθῶσιν, ποιήσω ζῆν πάλιν.

non minus lepidè eâdem illa Scena Latina Muſa expreſſit,

B A. *Quid tu? diuinis condimentis vtere?*

Quis

Digitized by Google

Quis prorogare vitam poſſis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? Coq. *audacter dicito.*
Nam vel ducenos annos poterunt viuere
Meas qui eſitabunt eſcas quas condiuero.

CAPVT XI.

E Propertij libro 1. *complures loci obſeruati.*

VENIO ad Propertium, ocellum, & vt ſic dicam ſmaragdum poëtarum, è cuius lib. 1. carptim quædam delibitabo.

Eleg. II.

Littora natiuis pellucent picta lapillis.

Falsò ſuppoſita vox eſt. Nam libri omnes veteres, *perſuadent picta,* & vetus Fuluij in ora, *aliàs, Collucent.*

Eleg. III.

Dum me iucundis lapſam ſopor impulit alis.

Vatic. *laſſam ſopor.*

Eleg. IV.

Tu licet Antiopa formam Nycteidos, & tu
Spartanam referas laudibus Hermionem.

Quattuor mſſ. *Spartanæ. r. l. Hermionæ.*

Et te circum omnes alias irata puellas
Deferet; heu nullo limine carus eris.

Libri vet. *Differet.* optimè. vide Nonium.

Eleg. V.

Quod ſi fortè tuis non eſt contraria votis,
At tibi curarum millia quanta dabit?

Vatic. & Farn. *Quod. ſ. fortè ruis. n. e. c. noſtris.* Mureti, *fortè tuis n. e. c. noſtris.* Ex quibus, niſi vanitatẽ vulgatæ lectionis nihil extrico. Niſi placet,

Quod ſi fortè animis n. e. contraria noſtris,
Ah tibi.

Eleg. VI.

Vlteriuſq́; domus vadere Memnonias.

Vetus Farneſ. *vadere in emonias.* Æmonia ora quæ ſit, notum, & anteà Riphæos montes nominauit. Cogitent docti.

Nam tua non ætas vmquam ſeruiuit amori.

Veteres omnes, *ceſſauit amori.* & ea germaniſſima lectio.

Lydia Pactoli tingit aratra liquor.

Optimi & doctiſſimi Turnebi coniecturam, *tingit arata.* comprobant Farn. & Fuluij libri. Vetus Mureti in ora, *cingit arata.*

Eleg. VII.

Te quoque ſi certo puer hic percuſſerit arcu,
Quod nolim, noſtro euiolaſſe Deos.

Admonui olim in illis iuuenilibus Variarum libris, *heu voluiſſe,* legendum videri: Canterus noſter, *eualuiſſe,* probat. Sed libri omnes, *euiolaſſe,* præter Vatic. qui, *te violaſſe,* refert.

Nec tibi ſubiiciet carmina ſæuus amor.

Fuluij & Mureti libri, *ferus amor.* rectè.

Digitized by Google

Eleg. VIII.

Nunc mihi ſumma licet contingere ſidera plantis.

Inſolens locutio, Cælum plantis ſiue pedibus tangere: vide ne verius ſit legi, *ſidera palmis.*

Eleg. IX.

I quæſo & triſtes iſtos depone libellos.

Libri, *compone libellos.* benè & propriè.

Tum magis Armenias cupies accedere tigres.

Vet. Ful. *cuperes accedere.* Mureti, *cupias.* Vereor ne Propert. ſcripſerit, *capiare accedere.* vt Varro, *capiuntur ſequi matribus.*

Dicere quo pereas, ſæpè in amore iuuat.

Tres veteres, *in amore leuat.*

Eleg. X.

Vidimus in longam ducere verba moram.

Libri, *Vidimus in longa d. v. mora.*

Poſſim ego diuiſos iterum coniungere amantes.

Veteres, *diuerſos iterum.* benè & propriè. Vide Canteri noſtri Lectiones.

Hoc magis effecto ſæpè fruare bono.

Fuluij & Farn. *affecto.* Probo vulgatam. Veteres enim Effectus & Effectum dixerunt, vt, Succeſſus & Succeſſum. Plautus Pſeudolo, *Hos fugitaſtis Quirites ſucceſſis bonis.*

Eleg. XI.

Aut teneat clauſam tenui natitantis in vnda.

Hæc lectio ab elegantiſſimo Mureto eſt, & ſanè eius liber ſcriptus, *natantis*, habeat. Alij omnes, *Teutantis*, vel *Tuetantis.* Vaticano eſt, *Tuctantis*, cum interpretatione hac, *Inſula vel fluuius paruulus.*

Eleg. XV.

Sæpè ego multa tuæ leuitatis damna timebam.

Mira varietas librorũ. Vet. Farn. *leuitatis ſigna.* Mureti, *leuitatis iura.* Vatic. *dura.* Poſtremam veram arbitror, & puto diſting. *multa tua leuitatis, dura, timebam. Multa leuitatis*, Græcanicum eſt. *Dura*, autem, vt illud,

At nunc, dura, paras Phrygias nunc ire per vndas.

Et potes externos manibus componere crines.

Non dubito quin ſcrib. ſit, *heſternos.* frequenti lapſu.

Eleg. XVI.

Te non vlla mea læſit petulantia lingua
Quæ ſolet irato dicere tuta loco.

Putaui aliquando emendandum, *turba loco.* libri omnes, *tota loco.*

Eleg. XIIX.

Quid tantum merui? quæ te mihi carmina mutant?

Fortè ſcrib. *crimina mutant.* idque ſequentia probant.

An tua quod peperit nobis iniuria curas?

Emendandum opinor, *At tua quot peperit.* Hæc leuia & nebulæ cyatho non emenda quibuſdam viſum iri ſcio: mihi tamen ſatis eſt ea eſſe in Propertium. Rectè autem ille Siculus,

—— ἐν δ' ὀλβίῳ ὄλβια πάντα.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XII.

Plauti verſus Truculento de opinione correctus.

FOEDE corruptus Truculenti verſus eſt,
Scena, Eo mihi amare.

Non enim poſſunt militares pueri & à vio educier.

cuius emendationem ſpiſſo & vix inueni: niſi fallor, inueni tamen. Nam cùm in Vaticanis ſit, *puereetanio educier*. non longè ab ea ſcriptura abiens, legend. cenſeo, *Prutanio exducier*. Quippe fabula hæc acta Athenis. In qua vrbe cùm πρυτανεῖον fuerit, in quo benè meritis de publica re victus daretur: nónne εὔλογον videtur meretricé iſtuc reſpexiſſe, & facetè militi obtruſiſſe, non poſſe ſtatim militares liberos publicitus in Prutanio ali? Quod autem Turnebus leg. cenſuit, *à via educier*: monuerat id ſanè iam ante eam Alciatus, nec tamen cuiquam cui pectus ſapit, probauerat.

CAPVT XIII.

De Ciceronis locis duobus Epiſt. ad Q. Frat. coniectura.

QVOD ſine fraude mea liceat, poſt Manutium & Lambinum duos illos quaſi primæ ſententiæ Conſulares, quid de Ciceronis duobus locis cenſeam, ego imi ſubſellij Senator liberè promam.

Ad Q. Fr. lib. II. epiſt. XII.

De Pompeio aſſentior tibi, vel tu potius mihi. nam vt ſcis iampridem iſtum canto Cæſarem.

Non diſſentiunt libri: ego tamen imbibi Ciceronem ſcripſiſſe, *iampridem iſtunc ante Cæſarem*. Monuerat videlicet Q. Frater Ciceronem, vt Pompeij amicitiam foueret, néve ita ſe daret Cæſari, vt obliuiſceretur illius: reſpondet Cicero, Ego verò parebo tibi, vel potius iampridé parui. Nam Pompeium olim colere cœpi ante Cæſarem. Facilis verò & perfrequeñs librariorum lapſus, *iſtum cante* littera à fine dictionis ad initium ablegata. Vnde nata vulgata lectio, quam nunc apud ſapientes iudices denatam volo.

Lib. III. epiſt. II.

Interim ipſo decimo die quo ipſum oportebat hoſtium numerum & militum renunciare, in re hæſit ſumma infrequentia.

Lambinus emendat, *inrepſit ſumma*. Probauerim ipſe, *mirè hæſit ſumma in frequentia*. Hæſiſſe autem frequenti Senatu Gabinium ſcribit, quia plures milites amiſerat, quàm cæciderat hoſtes. D. E. R. I. C.

CAPVT XIV.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Mihi ad enarrandum.

Hoc oppidum Epheſus' ſt, idem eſt miles meus herus.

Fortè leg. *inde eſt miles*: vel, *indidem*. vt ſignificet eum Epheſium eſſe.

Vbi ſumus prouecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones nauim.

Vide-

Digitized by Google

Videtur vox abeſſe, legendumque. *id quod di volunt*. Sic enim in rebus ſubitis loqui ſolent. Scena, Niſi Herclè,

Domi habent hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Mirè variant libri. E Vatic. vnus, *omnes molis milificos:* alter, *omne olus milificos*. Aldi editio, *molis mellifica*. Latet ὕπουλον vlcus.

—— feriens femur

Dextrum ita vehementer quod acta ægrè ſuppetit.

Puto verum, *quod tactu ægrè*. pro, Tactui. Vnus tamen Vatic. *quod ictu*.

Curre in obſidium perduellis, noſtris præſidium para.

Libri mei conſentiunt cum Camerarij, *Cor in obſidium*. ex quo vir ille doctiſſimus, & qui primus ad Plautum iuuandum ſignum ſuſtulit, legit, *Coge in*. Ego antiquã ſcripturam reponendam putem, *Corre in*. pro Curre.

Scena, Niſi quidem ego,

Dum ego in tegulis ſum, illac hæc ſe hoſpitio edit foras.

Legerim, *illæc ſe hoſpitio dedit foras*

Sce. *quidum? quia ludo luto.*

Rectè Vatic. *quia luto iam*. locus fuit in vicina pronunciatione litterarum D. & T. vt & apud Cicer. II. De Oratore.

Capvt XV.

Liuius aliquot locis reſtitutus.

Livivs lib. IV.

Placet tollendæ ambitionis cauſſa Tribunos legem promulgare ne cui album veſtimentum addere petitionis cauſſa liceret.

Sordes & quiſquiliæ ſermonis, *addere veſtimentum*. Libri vet. *album inueſtimentum*. Scribendum diuiſim, *in veſtimentum*. Vetuit autem lex album addi in veſtem, id eſt, cretam, gypſum, & ſimilia, quibus togas ſuas ornare petituri ſolent. ex quo & nomen manauit Candidati. Res nota. Bonus Rhenanus Inueſtimentum interpretatur ab inueſtiendo, quo verbo ICtes vſos ait. Acumen hominis!

Liuius eodem libro, infrà.

Ipſe in ſiniſtrum cornu quod incendio ſimilius quàm prælio territum ceſſerat flammis, accurrit: claraq́ue voce, Fumóne victi, inquit, velut examen apum loco veſtro exacti inermi cedetis hoſti?

Hæret intricata ſententia. Vir doctiſſimus Sigonius, *Similius*, pro veriſimilius poſitum cenſet. Ego putarim aliunde inculcatam eam vocem, & ſic leg. *Quod incendio quàm prælio territum.* id eſt, potius incendio quàm prælio territum. Phraſis eſt perfrequẽs antiquis, quam vnus Tacitus ſexcenties vſus reperitur, Plautus, & alij. Infrà.

Clamor diſſonus, impar, ſegnis, ſæpe iteratus, incerto clamore prodidit pauorem animorum.

Rectè Sigonius monuit de vitio. Quæ eſt enim hæc forma dicendi? Clamor incerto clamore prodidit. Reponit igitur ipſe, *incerto tenore.* ad ſententiam, rectè: ad ſcripturam, ſanè quàm licenter. Arbitror verius, *incerto clangore*.

Capvt

CAPVT XVI.

Plauti Truculentus correcta.

SCENA, Eo mihi amare.

Eo mihi amare, fero ſupplicium damnis ad amicam meam.

Ex Roueriano colligebam, *Eu mihi, amare, f. ſ. iam bis ad amicam.*

PH. *At ego ad te ibam.* ST. *ad me delicia herclè verò ſerio.*

Inſita perſona lego, *ad me delicia?* PH. *Herclè verò, ſeriò.* STR. *Quanquam.*

Paullò ſuperiùs.

Supplicium ad te hanc minam fero auri, ſi mihi ridespice.

Turneb. diuiſim, *rides, ſpice.* Fortè leg. *ſed me redeſpice.* antiquè D. interpoſita pro Reſpice, vt Antidhac, Medecum, Poſtidea, &c. pro Antehac, Mecum, Poſtea. Sane paullò pòſt miles iterùm ad illam auerſam, *Reſpice ergo, accipe hoc.*

Quanquam hic horridus eſt, quanquam hic ſquallidus'ſt, at eſt bellus mihi.

Vaticani auctiores, *Q. hic qualus eſt, quam hic horridus citus bellum mihi.* In Aldi editione, *citus bellum init.* Veram lectionem facilè eſt eruere, *Q. hic ſqualus e. quanquam h. h. ſcitus, bellus'ſt mihi.*

CAPVT XVII.

Nonius Marcellus carptim emendatus.

IN voce, Enixæ,

ENIXÆ *dicuntur fœminæ nitendi, hoc eſt conandi, & dolendi labore perfunctæ, nixis quæ religionum genera parientibus præſunt.*

Haud dubiè leg. *à Nixis, quæ religionum.* Deriuat enim Enixas à Nixiis diuis, de quibus Feſtus, *Nixij Dij appellantur tria ſigna in Capitolio ante cellam Mineruæ genibus nixa, velut præſidentes parientium nixibus.*

Non. In Petauriſtæ,

Petauriſtæ à veteribus dicebantur, qui ſaltibus vel ſchœnis leuioribus mouerentur.

Lego, *vel ſchemis leuioribus.* ſicut & in voce, Sanniones. *Sanniones dicuntur à ſanniis qui ſunt in dictis fatui & in motibus & in ſchemis.* malè vulgò, *Scænis.*

In Adolere.

Et adultum, quod eſt auctum, & aucta ætate, vt aliqua cauſſa maius ſolito factum.

Scribo, *quod eſt auctum, & aut ætate, aut aliqua.*

In Extrebare,

Plautus Aſtraba, Cùm incurioſum locaretur terebratum quidem pertundis.

Interpretatio Nonij irrepſit in verba Plauti. Nam ſic leg. *Plautus Aſtraba, cùm in curioſum iocaretur: Terebratum.*

In Prolubium.

Prolubium eſt patère amicitiam & fidem.

Mutilatus hìc Nonius eſt, & perſpicuè ſcrib. *Prolubium eſt lubido.* deinde exemplum, *Prolubium eſt petere amicitiam.* ita lego.

Digitized by Google

In Proletarij,

Tunc Marcus præco primùm proletarios armauit.

Quid præconi cum cura belli? Emendo, *Marcius prætor.*

In Augificat,

Ennius Androniacha, Quid ſit ſeditio, tabéſne an numeros augificat ſuos?

Lego, *Quid ſit? ſeditio tabétne*, id eſt languétne, deficit?

In Inibi,

Pacuuius Iliona, Profectò aut inibi eſt, tam iam potiuntur frugum.

Emendo, *aut iam potiuntur Frugum.* id eſt Phrygum.

CAPVT XIIX.

Litteram I. cum V. ſæpè locum commutare, eiuſque generis menda aliquanta ſublata.

SVSPECTVM genus dicendi habeo quod apud Plautum Perſæ initio legitur,

Quin mihi imperet, quin me ſuis negotiis præfulciat.

& labor vt exiſtimem Plautum ſcripſiſſe, Præfuciat, id eſt, Præficiat, V. pro I. tam crebra harum litterarum alterna migratione, vt mirari iure id nemo poſſit. Etſi non nego vulgatam ferri etiam poſſe, & commodè interpretari. Apud Nonium Apiſci, Lucillius,

Vt ego effutiam, quod ego te inprimis cupere apiſci intelligo.

corrigo, *efficiam.* neque rectè vir doctus, *effugiam*:

Plautus Capteiueis, Scena, Iam ego.

Quid diuitiæ ſunt ne optumæ. PHI. *vnde excoquat ſeuum ſenex.*

Legend. *ſunt ne opimæ.* & id ſequens reſponſum Philocratis liquidò conuincit, qui ad eam vocem alluſit. Apud Nonium, Diuidiæ, Accius, *Neborũ diuidiæ & diſcordiæ diſſipent & diſturbent tantas etiam optũmas ciuium diuitias.* item emendo, *tantas & tam opimas.*

Plautus Pœnulo, Scena, Fuit hodie.

—— quaſque è patria

Perdidi paruas, redde his vbertatem, inuictæ præmium vt eſſe ſciam pietati.

elegans & certi iuris emendatio, *redde his libertatem.* Infrà eàdem Pœnulo, *Iniuriarum multo induci ſatius eſt*, Legend. *multam dici.* vt ſuprà memini monere.

CAPVT XIX.

Ciceronis Epiſtolæ ad Atticum reſtitutæ.

IN Epiſtolis ad Atticum poſt illos quaſi III. viros rei litterariæ conſtituendæ, Victorium, Manutium, Lambinum, monebo quædam, leuia per ſe & tenuia, ſed tamen magna, ideò quòd prætèrita ab illis magnis.

Lib. XII. Epiſt. XXI.

De hortis quoniam probas, effice aliquid: rationes meas noſti. ſi verò etiam à Faberio recedit, nihil negotij eſt.

Lambinus, *à Faberio procedit.* Manutius, *res cedit.* Ego ſcripſerim, *recidis.* id eſt, aufers, abſcindis. Loquitur de nomine Faberiano.

Ibidem.

Digitized by Google

Ibidem.

Ne Silius quidem quidquam vtitur, & iis vſuris facillimè ſuſtentabitur.
Lego, *& is vſuris*. intellegit Silium diuitem facilè vſuris duci poſſe, ſine parata pecunia.

Epiſt. XXII.

Enitar, ſi quo modo potero, vt præter me nemo dolorem eum ſentiat; ſi vllo modo poterit, ne tu quidem.
Fortè ſcrib. *præter te nemo*. probant ſequentia.

Epiſt. XL.

Sed tamen auidè ſum affectus de fano: quod niſi, non dico effectum erit, ſed fieri videro, audebo hoc dicere, incurſabit in te dolor meus.
Traiectis verbis leg. puto, *quod niſi, non dico fieri videro, ſed effectum erit.* Et id ad cupiditatem Ciceronis exprimendam inprimis facit.

Lib. XIII. Epiſt. XXXI.

Quæ cogitatio ſi non incidiſſet (mihi crede iſtuc vt cetera) non laborarem.
Mutata diſtinctione concinnior ſententia efficitur, *ſi non incidiſſet, (mihi crede) iſtuc vt cetera non lab.*

Epiſt. XXXIII.

Sed caſu ſermo à Capitone de augenda vrbe. à ponte Muluio Tiberim duci ſecundum montes Vaticanos.
Omnes planè veteres, etiam ille Beſſarionis, *Tiberim pauci ſecundum.* Ex quo Manutius diuinat, *pandi*. Ego arbitror leuem cauſſam fuiſſe libris omnibus deprauandis. Scriptum erat in archetypo aliquo, *pduci*, conciſè prima ſyllaba, pro *perduci*, Manſit p. nudum, & ex d littera, remoto temone factum eſt, a. Hinc illud ænigma, *pauci*. ad quod ſoluendum OEdipo opus erat, niſi ego Dauus acceſſem. Idem error in omnibus Taciti libris,

De vita Agricolæ.

Paucos numero circum trepidos ignorantia, cælum ipſum ac mare & ſyluas ignota omnia circumſpectantes clauſos quodammodo ac vinctos alij nobis tradiderunt.
cùm certè leg. ſit, *ac vinctos dij nobis*. ſed diuulſo temone, factæ ſunt ex d. duæ litteræ, a. l.

Epiſt. XXXVII.

Noni nihil ſanè niſi Hircium cum Quincto acerrimè pro me litigaſſe: omnibus eum locis facere, maximéque in conuiuiis. cùm multa de me, tum redire ad patrem.
Lambinus deleto verbo, *omnibus eum locis maximeq; in con.* ego immutabo, *eum locis furere, maximeq;*. leg. cenſeo.

Epiſt. XL.

Sed coram. magna enim res & multæ cautionis. cras igitur, niſi quid à te commotus.
Aut leg. *niſi quid à te commonitus*: aut, quod probabilius, vltima vox ad principium ſequentis epiſtolæ ableganda eſt, hoc modo, *Commotus venit ille ad me*. Vide.

Lib. XIV. Epiſt. I.

In ſermonem ſe poſt Idus Mart. præterquam Lepidi veniſſe nemini.
Lambinus aliter: ego lego, *veniſſe neminis*.

Digitized by Google

Epiſt. XVI.

Perpaucis diebus in Pompeianum, pòſt in hac Puteolana & Cumana regna renauigare.

Lambinus, *regna renauigaturus*. Aptius ad ſcripturam veterem arbitror, *renauigaro.*

Epiſt. XIIX.

De Herode tibi aſſentior. Sauſeium legiſſe vellem.

Vetus liber, quo vſus ſum Romæ à P. Manutio, *Sauſeÿ legiſſe.* optimè. intelligitur, Librum aut Scripta.

Epiſt. XIX.

Venio ad recentiores litteras tuas. quanquam de Seruio iam reſcripſi me facere magnam πρᾶξιν Dolabellæ. mihi mehercle ita videtur, non potuiſſe maior. &c.

Emendo, & diſtinguo, *iam reſcripſi. men' facere m. πρ. Dolabellæ? mihi mehercle.* Atticus leuiter admonuerat Ciceronem eum videri nimium amplius laudibus factum illud Dolabellæ tollere: illi parti reſpondet.

Lib. XV. Epiſt. IV.

Redeamus igitur quoniam ſæpe vſurpas ad Tuſculanas diſputationes. Sauſeium pete celemus: ego nunquam indicabo.

Lambinus, *Sauſeium de re celemus.* Lego, *Sauſeium per te celemus.* Sauſeium, inquit, hominem Epicureum vide vt tu celes de Tuſculanis libris, in quibus tam acriter contra illam ſectam: ego quidem nullus indicaro.

Epiſt. XVI.

Tu velim ſi quid tibi eſt à tuis ſcriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias.

Alter Vatic. *ſiquid tibi eſt à Statio ſcriptum.* Fuit Statius libertus Quincti.

Epiſt. XIIX.

Tamen cùm profectus eſſem, & in lacu nauigarem, Tironem ſtatui ad te eſſe mittendum.

Duo Vatic. *& in lacuna vigilarem.* Suſpicari libet, *in illa cura vigilarem.*

Epiſt. XX.

Dolabellæ mandata ſint qualibet, modò aliquid vel quòd Niciæ nunciem. quis enim hæc, vt ſcribis anteno? non dubitare quenquam prudenter quin meus diſceſſus deſperationis ſit non legationis?*

Lambinus edidit, *vt ſcribit ante nos? Nunc dubitare.* Maneo in coniectura mea veteri, *quis enim hæc? Vt ſcribis, autumo non dubitare quenquam prudentem.*

Lib. XVI. Epiſt. I.

Nonis Quinctil. veni in Puteolanum iens ad Brutum. in Neſide hæc ſcripſi.

Legend. *iens ad Brutum in Neſidem.* Brutus enim in Neſide erat: poſt hanc Epiſtolam, ſtatim illuc Cicero. Vide ſeq. Epiſt. & IV.

Ibidem.

Itáne Nonis Iuliis? mehercule iſtis. ſed ſtomachari totum diem licet.

Ex Vatic. altero qui habet, *de hercule iſtis*, ſuſpicabar leuiter ſcrib. *Di hercule iſtis*. Dij, inquit, malè faciant iſtis curatoribus ludorum Bruti, qui Nonas Iulias nominarint. Nam Bruti inſcientis nulla culpa.

Epiſt.

Digitized by Google

Epiſt. IIX.

Et rem gerit palàm: centuriat Capuæ, dinumerat. iam iamq́ video bellum. Placeret, *centurias Capuæ dinumerat.*

CAPVT XX.
Plauti Miles emendatur.

SCENA, Rem omnem.

Poſtquam admiſere aures meæ tuæ moram orationis.

Vatic. vnus, *Poſtquam adhiberem*, alter, *adhibere*. Puto rectum, *adbibêre.* Bibere ſermonem alicuius, frequens tralatio Plauto.

Quas me iuſſiſti adducere; & quo ornatu. AC. *heus noſter.* BA. *eſto. Paleutrio Acroteleutium ſalutat.*

Vitioſa diſtinctio. Scribe, *heus, noſter eſto.* PA. *Paleutrio.* AC. Noſter eſto, familiaris locutio alterius laudandi vel confirmandi. Trucul.

Tanto melior, noſter eſto, ſed de tuo viuito.

Bacchid. ——— *Puero ſic dixit pater,*
Noſter eſto, dum te poteris defenſare iniuria. Virgil. II.
Noſter eris, mihiq́ hæc ediſſere vera roganti.
——— *ni ludificata lepidè*
Ero, culpam omnem in me imponito.

Laudat hunc locum Nonius in Ludificata, ſed turpiter corrupta ſcriptura: LVDIFICATA *ero hominem, pro ludificata lepidè ero, culpam omnem in me imponit*, Emendandum verò, LVDIFICATA *ero pro Ludificauero.* Plaut. *Ni ludificata lepidè ero, &c.*

Quid tibi ego mittam muneris? AC. *dátne ab ſe mulier operam?*

Rectius Vaticani, & vetus editio, *des ne alia mulieri operam.* id eſt, ne cum alia muliere delicias facias. Appoſitè enim ita optat illa quæ ſeni huic ad lectum & pro concubina erat.

Scena, Voluptas eſt.

Quid ea? ingenua? an feſtuca facta?

Id eſt, Reuerâne ingenua eſt? an per feſtucam ingenua facta? id eſt, liberta. Nam qui per vindictam manumittebantur, iis feſtuca imponi ſolet. Alluſit Agellius lib. XX. *conferens vim illam ciuilem & feſtucariam cum vi bellica & cruenta.*

CAPVT XXI.
In Senecæ Ludo de morte Claudij quædam animaduerſa.

IN Ludo Senecæ fugit interpretes quis L. Licinius ſit nominatus his verbis,

Hunc ego reddo tibi Lugduni natum, vbi L. Licinius multos annos regnauit.

Puto autem Licinium illum intellegi, qui ab Auguſto præfectus Gallis fuit, de cuius intolerabili in Gallos regno vide Dionem Caſſium lib. LIV.

Scilicet hic pius & iuſtus quoniam Druidarum perfidæ gentis Gallicæ immanem religionem, à qua ciues ſubmoueram, prorſus exſtirpauit?

Digitized by Google

Hoc totum, *perfidæ gentis Gallicæ*, quis negarit ineptum gloſſema eſſe? Nam Druidæ ſacerdotes Gallorũ ſunt, nõ gens aliqua Galliæ peculiaris.

Adiudicatur C. Cæſari: illum Æacus donat. Is Menandro liberto ſuo tradidit, vt à cognitionibus abeſſet.

Scribo, *vt à cognitionibus eſſet*. Libertorum officia erant, A ſtudiis, Ab epiſtolis, A rationibus, &c. Itaque irridens Seneca temeritatem & imperitiam Claudij in cognoſcendo & iudicando, ait εἰρωνικῶς illum traditum Menãdro liberto Æaci, vt ſcilicet homo prudẽs illi A cognitionib. eſſet.

Capvt XXII.

Plauti Miles correcta.

Scena, Cohibete intrà.

Lautam vis, an quæ nondum ſit lauta?

Ambigi de ſententia video. Opinor ipſe per Lautam, intelligi fœminam quæ muliebris patientiæ legem iam acceperit: per Illautam, virginem, & quæ iugum nondum tulerit. Nam moribus Ro. virgines à lauationibus & balneis publicis arcebantur: ſicut & pueri ante pubertatem. Inde Iuuenalis, *Nec pueri credunt niſi qui nondum ære lauantur.* poteſt tamen & ſimplicius, ac fortaſſe verius capi, Lauta pro eleganti, munda: vt ſequentia addita ſint per vanum, vt ſolet, iocum.

Quaſiq̃, hoc anulum animo ſuæ ancillæ dederit.

Repugnant huic ſcripturæ libri. Vaticani duo, *hunc anulum famæ ſuæ ancillæ*. Caſſinas, *fame ſe*. Tu diuina.

Memineris ne Philocomaſium nomines. Pl. *quam nominem?*
Pa. *Dicam iam.* Pl. *nempe eandem quæ dudum c. e.*

Vatic. vnus, Pa. *Diceam.* Pl. *nempe.* alter, *Glicerim.* idq́ue purum puto, aut certè, *Gliceram.* Argumento eſt argumentum fabulæ. Simulabatur enim aduenisſe Athenis germana ſoror Philocomaſij, cui Glycere nomen eſſet: eam Pleuſidippes iubetur ad nauim arceſſere. Suprà, *Quis igitur vocare?* Ph. *Glycere nomen eſt.* Frequens porrò in libris error d. pro cl. vt Dinia pro Clinia, & ſimilia.

Scena, Quantas res.

Si falſa dixeris loris excruciabere.

Ita edidit Camerarius contra libros, qui, *nocio excruciabere*, referunt. Fortè, *ocius excr.*

IVSTI

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

E Plauti Caſina quædam delibata.

FLORIFERIS *vt apes in ſaltibus omnia libant:* itidem mihi libet ex illo Muſarum & Gratiarum horto (Plautum dico) quaſi flores aliquot ad texendam huius capitis corollam deligere.

Scena, Face Chaline.

Cl. *Tace Chaline.* Ch. *comprime iſtum.* Ol. *imò iſtunc.*

Mancus ab aliquot verbis eſt verſus. idque numeri clamat. Cenſeri enim in trochaicis debet. Vaticani habent, *imò iſtunc qui dicit dare*. Lego, *qui didicit dare*. Liberior paullò iocus eſt, vt ſolet Plautus. Cùm alter ſeruus dixiſſet. Comprime iſtum, ne obloquatur videlicet: alter id mimicè conuertens, imò hunc, inquit, potius, qui ſolitus eſt à puero dare. Dandi verbum inter Priapeia eſt, conuenitque propriè in mulieres cùm dant illud quod *Dent licet aſſiduè, nil tamen inde perit*. Hîc etiam de viro qui muliebre officium functus.

Credo herclè hodie deuorabit ſortes, ſi attigerit.

Scribo, *deuotabit*. Scena, Non mihi licere.

Ita te aggerunda ceruum aqua faciam probè.

Alij, *curuum aqua*. Lego, *cernuum*.

Scena, Sequimini.

Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi eſt.

Lego & diſtinguo, *& quod habet, partum ei haud commodè eſt.*

Scena, Stultitia magna.

Non matronarum eſt officium ſed meretricum.

Vt verſus conſtet, legend. *matronarum o. e. ſ. meretricium*. Vt, Ciuitatium, Hominium, antiqui.

Scena, Nulla ſum.

—— quid eſt niſi hæc meraclo
Se vſpiam percuſſit flore Libyco.

Quis iſte flos Libycus? Siculæ gerræ. Haud dubiè ſcrib. *flore Liberi*. Totidem pænè verbis Ennius apud Fulgentium, *Hæc anus ſe ſauciauit flore Liberi*. *Meraclo*, valet, meraculo, niſi placet legi *meraco*.

—— *neque*

—— neque ſe tuam neque ſe ſuam

Neque viri vitam ſinet in craſtinum protolli.

Scribe, *ſinere in.* Seneca, Senſim ſuper attollet,

Quid eſt? Ol. pectus mihi agit nunc hæc cubito.

Suſpicor ἀρχαϊκῶς Plautum ſcripſiſſe, *mihi tagit*, pro Tangit, & paullò pòſt, *qui bellè hanc tracto non tagit.*

Capvt II.

De Ciceronis locis tribus coniectura facta.

Non ſum pertinax: eripi mihi tamen difficulter poteſt, quin Ciceronis lib. I. De finibus, in verſu Lucillij,

Municipem Ponti Tritanni centurionum.

quin eo, inquam, verſu confusè ſcriptum ſit, *Tritanni*, pro *Titi Anni.* Nam Tritannius monſtrum nominis à finibus Ro. imperij in extremos barbaros amandandum. etſi in Plinio tamen Tritanum, gladiatorem lego. lib. VII. cap. XX. At Pontius, Titius, Annius, gentilia & nota Ro. nomina. Libro etiam III. De Oratore,

At Q. Velocius puer didicerat, ſed quod erat aptus ad illud, totumq́; cognorat, fuit vt eſt apud Lucillium,

—— quamuis bonus ipſe

Samnis in ludo ac rudibus cauſsis ſatis aſper.

vulgata hæc ſcriptura diuerſa abit à libris ſinceris, qui omnes, *rudibus cuius*, aut *cunis*, præferunt. Ex quo Lambinus, *cuiuis*. Ipſe confirmo ſcribend. *rudibus, ciuis ſatis aſper*. Hac ſententia. Magiſter ille Samnitium bonus laniſta & doctor: ſed hoc tantum, nec aliud curat: at Q. Velocius quamuis & ipſe bonus Samnis, & aptus gladiatorio ludo ac rudibus, tamen nihilo minus ciuis diligens, nauus & experiens. Id enim valet, Ciuis aſper. Martial. *Sanè certus eſt & aſper homo eſt*

Procuratorem vultu qui præferat ipſo.

Eodem libro inferius,

Aut cùm intellegi volumus ex toto partem, vt cùm vnam turmam equitatum populi Ro. dicimus: aut ex vno plures, vt,

At Romanus homo tametſi res bene geſta eſt,

Corde ſuo trepidat. aut cùm ex pluribus intelligitur vnus,

Nos ſumus Romani qui fuimus Rutuli.

Poſtremum hunc verſum perſuaſum mihi eſt Ennium (eius enim hi verſus ſunt) de ſe ipſo pronūtiaſſe, prædicantem beneficium acceptæ ciuitatis Romanæ. Cicero, *Ergo illum qui hæc fecerat, Rudium hominem maiores noſtri in ciuitatem receperunt.* Quod ſi eſt: quis hærebit quin emendandus ſit, *qui fuimus Rudij.* Nam ex Ciceronis verbis clarum eſt de vno ſolo intellegi. Annotat doctiſſimus Lambinus in antiquis eſſe, *qui fuimus ante Rutilli*. ex quo ſuſpicio eſt ne fortè ſcribend. ſit, *qui fuuimus antè Rudæi*, verſu Heroico. Nam Strabo lib. VI. diſertim Ennij patriam Rodæos nominat. ſeu, quod verius, *Rudini.* Ita enim Auſonius:

Vnde Rudinus ait, diuûm domus altiſonum cæl.

Digitized by Google

CAPVT III.

Plauti Truculentus emendata.

IN Prologo,

De veſtris magnis atque amœnis mœnibus.

Vaticani, *De mueris magnis*. Lego, *De mœru*. antiquè, vt *Cœrare*, pro Curare, *Mœnera*, & ſimilia.

Scena, Non omnis ætas.

Quid peierandum eſt etiam præter munera.

Alter Vatic. *perietandum*. optimus ille, *perierandum*. rectè, & eam eius verbi perpetuam ſcripturam eſſe debere cenſeo: quando & Periuria dicimus, non Peiuria.

Qui noſtræ ætati tempeſtiuo temperent.

Veteres, *Temperint*. vt Edint, & talia.

Triplo plus ſcortorum eſſe eam quàm ponderum.

Vaticani tres, *Eriplus ſcortorum*. Fortè legend. *Æri plus ſcortorum eſſe iam*. quaſi dicat, argentarias ſic obſideri à ſcortis, vt æs iam minus ponderum habeat quàm eiuſmodi nebulonum. Niſi placet, *Tripli ſcortorum*.

Scena, Ad fores.

Quia te adducturam huc dixeras eum ipſum.

Vatic. *adducituram*. antiqua ratione, vt Atteritum.

Nimis otioſum hominem arbitror eſſe te. DI. *quinam arbitrare?*

Iidem, *quianam arbitr*. Rectè & vt Virgil.

Heu quiánam tanti cinxerunt æquora nimbi?

Nam aduorſum legem à me ob meam ſcripturam pecudem accepit.

AST. *Plerique idem quod tu facis faciunt rei malè gerentes.*

Rouerij liber, *pecudem accepit Æráque*. AST, *Idem quod*. Probo vehementer. Æra vocabant multã pecuniariam quam portitores aut ſcripturarij imponerent. Varro apud Nonium, *Æs defraudaſſe cauponem, cauponam luto oblcuiſſe, tum portitores æra indixe*. Ita lego, *Indixe*, pro Indixiſſe.

—— ſi arationes

Ambituris, qui arare ſolent ad eos verò ire melius eſt.

Libri non erubeſcunt, iique Romana ſimplicitate hîc liberam ſententiam exprimunt, *qui arari ſolent ad pueros ire*. Intellegit de cinædis, qui arari metaphoricôs dicuntur. Vnde Lucretio telum Priapi, Vomer. & Virgilio pars illa in fœminis, Sulci.

Qui alterum incuſat probri, eum ipſum ſe intueri oportet.

Vaticani, *probri*, *ſumpſit intueri*. Nimirum Plautina ſcriptura fuit, *eumpſed intueri*, vel, *eum ſed*, d. addito.

In melle ſunt linguæ veſtræ atque orationes.

Alter Vatic. *In medie ſunt*. alter, *In medio*. Suſpicari quis poſſit de antiqua ſcriptura, *In medde*. id eſt, *Melle*. d. pro l. vt Dacrumæ, Vdyſſes, Dapſilis, Cadamitas.

Digitized by Google

CAPVT IV.

Agellij Noctes aliquot maculis liberatæ.

AD hanc nocturnam lucubrationem Noctes Atticæ mihi boni nominis cauſſa vocandę ſunt, quas deſultorio more percurrens emendabo. Lib. III. cap. III. De Comœdiis Plauti.

Sed enim Saturionem & Aditum & tertiam quandam, &c.

Leg. *& Addictum.* Lib. xv. cap. XII. verba ex oratione C. Gracchi.

Biennium enim fui in prouincia: ſi vlla meretrix domũ meam introiuit, &c.

Totam hanc partem orationis Gracchi Plutarchus quaſi de induſtria conuertit in Gracchis. Quem vide. Sed enim aut apud eum corruptè ſcribitur Gracchum dum Quæſtor eſſet triennium in prouincia manſiſſe: aut hîc non rectè legemus, *Biennium enim fui*, ſed, *Triennium.*

Lib. x. cap. xxv.

Telorum, iaculorum, gladiorumq́; vocabula, &c. libitum fortè nobis eſt ſedentibus in rheda conquirere, neque itidem aliarum ineptiarum vacantem ſtupentémque animum occupare.

Scribo, *conquirere, inquirere vicem aliarum.*

Lib. XIX. cap. x. verſus Ennij.

Otioſo initio animus neſcit quid velit.

Lego, *Otioſo in otio.*

Lib. XVI, cap. IV. verba Cincij.

Miles cùm die qui prædictus eſt aberat, neque excuſatus erat, infrequens dabatur.

Emendo, *infrequens dicebatur.* Plautus alluſit Truculento,

Vbi nil det, pro infrequente eum mittas militia domum.

Lib xx. cap. vltimo.

Nos verò (vt catus noſter eſt) incurioſè & immediatè, ac propè etiam ſubruſticè, &c.

Omnino legend. *vt captus noſter eſt.*

CAPVT V.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Præcepta facito.

—— ne tu herclè obſecro opinor
Reſipiſce. ſi ad herum hæc res peruenerit, peribis pulchrè.

Aliquot verbis auctior alter Vatic.

Ne tu herclè opinor magnum malum
Obſecro reperies, ſi ad herum h. r. p. periſti pulchrè.

Scena, Satin' abiit, tranſpoſiti verſus videntur, & hoc ordine legendi,

Ita ſum coactus Periplectomene vt neſciam
Vtrum me poſtulare prius tecum æquum ſiet,
An me expurgare hic tibi videatur æquius,
Niſi iſtac non eſt hæc.

Ibidem

Ibidem.

Licétne. Pe. *inquire iubeo & placitè noſcita.*

Ex Caſſinati colligitur, Pe. *quin te iubeo, at.*

Nam è ſummo puteo ſimilior numquam poteſt.

In eodem rectiſſimè, *Nam ex vno puteo.*

Nunc demum me inſipientem factum eſſe arbitror.

Scribo ex Vatic. *à me inſipienter.*

Scena, Cohibete.

Cur non vis? nam procreare liberos lepidiſſimum eſt.

Aliquot veteres, *Lepidus ſonus.* Lego, *Lepidum'ſt onus.*

Nam bona vxor ſi ea quidem deducta eſt vſquam gentium.

Leg. *educta eſt.*

Bona mea inhiant, certatim dona mittunt & munera.

E Vaticanis germana lectio eruitur, *Certatim nutricant & munerant.*

Bonos herclè vt malos deſcripſit mores.

Vaticani, *Bonus benè vt.* rectè.

Scena. Quantas res.

Vidi, bacchabatur auia, quaſſabant cadi.

Puto leg. *bacchabatur aula.* facili errore, i, pro l. Turnebus legit, *hama.* vas aquarium inquit: vt Iuuenal.

Diſpoſitis prædiues hamis.

Capvt VI.

Senecæ duo loci correcti.

Seneca philoſophus lib. 11. De Tranquillitate vitæ cùm docere vellet ſapientem ſupra omnia humana eſſe,

Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intrauit: non Capitolium, arcémve. habent iſta hoſtile veſtigium: illa quæ ſapientem tuentur, à flamma & ab incurſu tuta ſunt.

Emendant alij, *Patent iſta hoſtili veſtigio.* ego puto fuiſſe, *Pauent iſta hoſtile veſt.* frequenti errore, *Pabent*, b. pro v.

Ibidem, de C. Caligula.

Tanta illi palloris inſaniam teſtantis fœditas erat, tanta oculorum ſub fronte ſimul latentium toruitas, tanta capitis deſtituti, &c.

Eſt qui legat, *ſub fronte anili latentium*. Rectam lectionem arbitror, *ſub fronte ſima latentium.* id eſt, turpiter depreſſa, & vt capellarũ nares, iacẽte.

Capvt VII.

Conatus Plautini verſus emendandi Truculento.

Scena, Mirum videtur.

Heus tu, iam poſtquam in vrbem crebrò commeo,
Dicax ſum factus, iam ſum cauillator probus.
Ast. *Quid id eſt amabo? iſtæcce ridicularia*
Cauillationes vis fortaſſe dicere?
St. *Ita vt pauxillum differt à cauillulis.*

Digitized by Google

priores verſus in vitio eſſe, manifeſta res ex ſequentibus. Ruſticum enim illum verbum aliquod abſurdè & imperitè pronũtiaſſe, paret ex eo quòd vrbana ancilla quaſi diuinando mẽtem eius perſequitur. Adde quòd ſecundus verſus in legem iambici trimetri committit ſyllaba abundanti. Elegantiſſimi vir ingenij M. Antonius Muretus leg. cenſebat, (ita enim in ſermone ab eo accepi) *Dicax ſum factus, iam ſum villator probus.* Ruſticum enim illum truncaſſe capita dictionum. vt Rabonem pro Arrabonem & Coniam pro Ciconiam dicere, ſequentes verſus docent. Ab eodem igitur exemplo, hîc (inquiebat Muretus) Villator, pro Cauillator erit. Probo & amplector, ita Muſæ me ament, amiciſſimi hominis εὐςοχίαν: quid tamen mihi leuiter videatur, non celabo Lectorem. Putarim leg. *iam ſum cauliator Probus.* Nam hominẽ à villa & rure ſumpſiſſe quiddam de copia domeſtica, & ad caulas ouium ſuarum alludentem Cauliatorem, pro, Cauillatorem dixiſſe, quid ni probabile ſit? Et ad hoc exemplum verſum illum è ſequentibus emendarim, qui ceteroqui mirè friget, *Ita vt pauxillum differat à caululis*. quo ruſticus quaſi ἐτυμολογεῖ ſuum illud, Cauliator. Harum ſententiarum vtra melior, verior, Senatum litteratorum hominum arbitrari volo.

CAPVT IIX.

Mos antiquus apud Dionem explicatus.

QVÆRI memini quid Dio Caſſius lib. LIII. iis verbis voluiſſet,

Χαριζομένων δ' αὐτῷ ἄλλων ἄλλα, Σέξςος τὶς Πακέβιος πάντος ἐξενίκησεν. ἐν γὰρ τῷ συνεδρίῳ ἑαυτόν τέ οἱ τὸν τῶν Ἰβήρων τρόπον καθωσίωσε, καὶ τοῖς ἄλλοις συνεβούλευε τοῦτο ποιῆσαι.

Et poſt pauca, addit,

ἀφ' οὗπερ καὶ νῦν προτρεπόμενοι τὸν κρατοῦντα, λέγειν εἰώθαμεν, ὅτι σοὶ καθωσιώμεθα.

quæ poſtrema eruditus interpres ita nuper conuertit, *Vnde tractum vt hodie etiam qui imperatorem verbis adhortantur, ſe ei dicant eſſe ſacros.* Sed quis in veteri hiſtoria vnquã legit? Sacri tibi ſumus Imperator. Arbitror igitur Dionem ita vertendum, *Deuotos ſe illi dicant*, & in mente eũ habuiſſe morem antiquę adulationis quo ſolent cùm in ſermonibus ad Imp. tum in ſtatuis eius ſemper illud ſollenne addere, *Deuoti numini maieſtatiq; tuæ.* Plena exemplorum monumenta. Romæ in Farneſ. ædibus,

D. CAESARI
GORDIANO
FELICI. INVICTO
AVGVSTO
NVMESIVS. QVINTILIANVS. V. P.
AB. EPISTVLIS. LATINIS
DEVOTVS. NVMINI
MAIESTATIQ. EIVS.

Idem in ſexcentis lapidibus inſcriptum vidimus cum his notis, D. N. M. Q. E. Quin vulgò etiam ita loquebantur in gratiis habendis. Seneca De
beneſ.

beneſ. lib. III. cap. IIII. *Nemo non victuram in animo ſuo memoriam dixit. nemo non deditum ſe & deuotum profeſſus eſt, & ſi quod aliud humilius verbum quo ſe oppigneraret, inuenit.* Hunc igitur illorum temporum morem Dio ab Apudio illo manaſſe tradidit, qui Hiſpanorum exemplo ſe pro ſalute Augusti deuouit. Hiſpanorum, inquam: & ita rectè Dio ſcripſit. Fruſtrà eſt vir doctus qui id in Gallos tantùm auctoritate Cæſaris adductus conuenire exiſtimat. Vide Plutarchum in Sertorio.

CAPVT IX.

Pſeudolus Plauti correcta.

SCENA, Minus malum.

Sed vt occepiſti perge operam experirier.

Lego, *opera experirier.* Scena, Malus & nequam.

HA. *Tun' is es?* SI. *chlamydate caue ſis tibi à curio infortunio.*
Atque in hunc intende digitum, hic leno eſt.

Quod iſtud Curium infortunium? an à cura ductum? vt Agnus Curio, in Aulularia. an potius eſt legi, *Curtio infortunio?* Nam Curtium ſcimus cùm Romæ terra hiaſſet, & poſtulionē Di manes vellent, immiſſo equo præcipitaſſe in foueam. Itaque cùm vulgò vtamur, In foueam decidere, pro, Decipi, Induci. fortè an Plautus idem per ambages indicans, Curtium infortunium dixit, id eſt, caue ne Curtij exemplo in foueam præcipitere. Plautus idem Perſa,

Videſis ego ille doctus leno pænè in foueam decidi. & alibi.

Scena, Quid hoc?

Pergitin pergere? ah ſæuiendum mihi
Hodie eſt. magnum hoc vitium vino eſt.

Præclarè vet. Rouerij, *ah ſedendum mihi*. Cùm enim pulchrè madidus Pſeudolus introducatur, nec vini vim pedes ſuſtinerent; quis non videt Sedendi verbum huic ſententiæ eſſe?

Profectò ædepol ego nunc probè habeo madulſam.

Feſti epitome, *Madulſa, ebrius, à Græco μαδᾶν deductū, vel quia ſit madidus vino.* Si hoc rectè Feſtus. quis hærebit quin recta mea correctio ſit, *probè habeo madulſa?* Probè habeo, id eſt, dulce mihi eſt. Vel etiā, *Abeo madulſa.*

Ita victu excurato, ita mundiciis digni ah,
Itaque in loco feſtiuo ſumus feſtiuè accepti. Lego, *dignè ah.* Nam

hoc hominis ebrij ebrioſa oratio dicit, dignè ſe & feſtiuè acceptos.

Itaque dum enitor, pax, iam pænè inquinaui pallium, nimiæ tum
Voluptati ædepol fui ob caſum.

Alter Vat. *pallium temeto. Voluptati.* quam lectionem repudiandam non arbitror.

CAPVT X.

E Propertio curſim quædam decerpta, & Ennius emendatus.

LIBRO qui vulgò quartus eſt, Eleg. I.

Quà nebuloſa cauo rorat Meuania campo,
Et lacus æſtiuis intepet Vmber aquis,

Excuſſi manibus radij, reuolutaq́ pensa.

Geminus error inſedit Ennij verſum ex Annali VII. apud Nonium in Gracilentum,

Deducunt habiles gladios filo gracilento.

Quippe ſcrib. *radios*. Nam filum,& deducere, verba ſunt eius artis quæ Mineruæ dicatur. Scripſerit autem hoc fortè Ennius de Lucretia, quam cum ancillis penſum facientem regius adulter inuênit.

CAPVT XI.

Plauti Caſina liberiores aliquot verſus emendati.

HOC capite vereor equidem vt habeam propitias Muſas: quòd eiuſmodi quædam proponenda ſint, quæ ab illarum virginali verecundia immane quantum deſcrepent. Dabitur tamen hoc Plauto: ſiquis Cato eſt, aut ſpectet Floralia, aut abeat.

Scena, Neque quò fugiam.

Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita, irridiculum ſumus amabo.

Lego, *irridiculo ſumus ambo*. De ſe loquitur ſeruus & de ſene.

Vbi intro hanc nouam deduxiſti.

Vaticani, *Vbi intus h. n. deduxi*. rectè.

Senex ad te decumbem.

Idem, *abs te dec.* Fortè, *Sine abs te.* verba Olympionis ad falſam Caſinam.

Reſpecto identidem ne ſemel.

Vatic. *ne ſenex.*

——*forem abdo, ne ſenex me opprimat.*

Scribend. *forem obdo.*

——*age audacter*

Quam debuiſti, inde volo memorare, quid eſt factum?

Vetus Rouerij, *Quomodo te habuiſti.* Vaticani, vt vulgati, niſi quòd, *nicte*, pro, *inde.* Lego, *Quando habuiſti hinc te volo.* Scriptum enim fuit, *Quand abuiſti.* Habere propriè vſurpauit, vt Græci interdum τὸ ἔχειν, & vt Petronius reſpondens argutæ epiſtolæ ſcortilli illius, *Paralyſim tamen cauere iubes: tamquam maior fieri poſſit, quæ abſtulit mihi, per quod etiam te habere potui.* * *Adherat maxumum* *

Lego, *Ah, erat.*

Sed cùm cogito non habuit gladium, nam & eſſe frigidius eloquere.

Ex Vatic. ſcribo, *nam eſſet frigidus.* MV. *eloquere.*

SER. *At pudet.* MV. *num radix fuit?*

Vatican. MV. *memini, radix fuit.*

Nimis tu quidem herclè immerito meo mihi hæc facis.

Addendæ voces duæ à Vatic. *herclè audax es: immerito.*

Volo vt obuertam cubiti ſim.

Totum locum ex veſtigiis Rouer. libri lego,

Tollo vt obuertam cubitiſſim: verbum nullum mutit.
Surgo vt ineam, atque illi impingo ſuauium.
MV. *Perlepidè narras.* OL. *illa quaſi ſentis,* &c.
Continuò aſtanti pectus mihi pedibus percutit.

Sup-

Digitized by Google

Supplendus verſus auctorib. Vatic. *Continuò in genua aſtanti*. Schema illud libidinis tangit, de quo Lucianus in Aſino.

Scena, Maximo ego.

Vbi tu es qui colere mores Maſſilienſes poſtulas?

Athenæus de Maſſilienſibus, ἀσχημονοῦσι δὲ ὧν διὰ τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς μαλακίαν, διὰ τρυφὴν γυναικοπαθοῦντες. ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθεν, πλεύσαις εἰς Μασσιλίαν.

Nunc tu ſi vis me proba eſt occaſio *
periiſſe herclè, age accede huc.

Vatican. *Nunc tu ſine his ſubiectare me.* Reſtituo.

——ſine os ſublectare me, proba eſt. occaſio.
Periſti herclè.

Sublectare os, eſt ludos aliquem & iocum facere. germaniſſima Plauti phraſis. Milite,

Vt ludo? M i. *quid ego vt ſublecto os?*

C a p v t   x i i.

Ciceronis trina fragmenta reſtituta.

Lavdat Nonius Ciceronis Epiſtolas ad Cæſarem iuniorem, & ex iis hæc verba,

Ne res duceretur, fecimus vt Hercules Antianus in aliū locū transferretur. Emendo, *Hercules Antæanus*. Nota eſt fabula de lucta Herculis cum Antæo. Statua igitur Herculis quæ hoc argumentum referebat, Hercules Antæanus à Cicerone dicta. Plinius eam in vrbe inter laudatas agnoſcit lib. xxxiii. *Polycletus fecit Mercurium qui Lyſimachiæ: Herculem qui Romæ, Antæum à terra ſuſtinentem.*

Apud eundem Nonium, in Cenſa.

Cicero Conſulatu ſuo, Quorum luxuries fortunata cenſa peperit.

Mira deprauatio. Nam Ciceronis libri De Conſulatu carmine hexametro ſcripti fuerunt. At hîc quod veſtigium verſus? Lego, *Q. luxuries fortunai cenſa perēdit*. Loquitur de coniuratis, qui per luxuriam patrita & auita bona comederant.

Oratione contra C. Antonium & Catilinam ex Aſconio.

Quid ego vt violaueris prouinciam prædicem, cuncto populo Romano clamante ac reſiſtente? Nam vt illic te geſſeris non audeo dicere, quoniam abſolutus es.

Puto leg. *Quid ego vt inuolaueris p. p. c. populo reclamante*. & id ſequentia planè probant.

C a p v t   x i i i.

Plauti Aſinaria antiqua ſcriptura repoſita, alia quædam correcta.

Scena, Cur me retentas.

Hirundinem, monedulam, paſſerculum, putillum.

Optimus ille Vatic. *Monerulam.* quam ſcripturam ſolicitare mihi ſanè religio ſit. Nam antiquos ſcilicet r. pro d. vſitaſſe, Aruocatos, Arfines,

Arfari.

Digitized by Google

Arſari. vt Priſcianus adnotat. Ita emendo apud Nonium, in Sublegere, Turpilij, *Qui mea verba venatur peſtis, arcedat, & ſermonem hinc ſublegat.* Vulgò, *ars cædat.* Eadem Plauti ſcena.

Quem te autem nominem Deum? LE. *fortunam atque obſequelam.*

Vatic. *atque obſequentem*. Eleganter: ſeruus vocari ſe Fortunam vult, & quidē quia obſequebatur amori & voluntati heri ſui, cognomēto Obſequentem. Colebatur autē Romæ Fortuna obſequens: eoq; alluſum eſt.

Dabuntur, animo ſis bono, facilè exoptata obtingent.

In verbo notiſſimo non temerarium eſt quòd variant libri. Opt. Vaticanus, *face, exoptata.* alius, *Facie exoptata*. Equidem pignus in omnes fortunas meas dederim, Plautum ſcripſiſſe, *Faciem, exoptata obt.* antiquè, pro, Faciam. Veteres, Faciem, Dicem, pro Faciam, Dicam, ſcripſiſſe auctor Quinctil lib. I. Corrige Feſtum, *Recipiem, pro recipiam, apud Catonem, vt alia eiuſmodi complura*. ineptè vulgò, *Recipie*. &, *Attingem pro attingam poſuere.* non *Attinge. & Dicem pro Dicam antiqui poſuere.* nō *Dice*. Lego ita apud Nonium in Putre, verſus Titinnij,

Date penſam lanam, qui non reddet tempori
Putatam rectè, faciem vt multetur malo.

Scena, Ain' tu.

Quid fatere? DE. *me ex amore huius corruptum eſſe oppido.*

Vatic. optimus, *correptum eſſe*.

Scena, Siccine hoc fit.

Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopia.

Lego vnita voce, *Inpannis, inopia.* Inpannem vocat qui caret pannis: Inopiam, antiquè pro Inopem. Ita poëta vetus apud Nonium, Depannis dixit, non vt Nonius ſomniat diuiſim, De pannibus, pro Pannis.

Scena, Vbi ego nunc.

Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquieſcam.

Vaticani, *vnumquidque derogita.* voce compoſita, vt Dememorare apud alium neſcio quem poëtam.

Scena, Quid hoc eſt negotij.

Iamnunc ſecunda mihi facis, ſcibam huic te capitulo hodie
Facturum ſatis pro iniuria.

Fortè leg. *ſecundas mihi facis*. Secundas facere, aut ſecundas agere, quid ſit, docet Seneca III. De ira, *Optimum iudicauit, quidquid dixiſſet ſequi, & ſecundas agere. Non tulit Cælius aſſentientem*, &c. Tractum à Comœdis primis & ſecundis.

CAPVT XIV.

Nonius Marcellus emendatus.

NONIVS in voce, Senium,

Nouius Gallinaria: Opere qua actor, cantor, curſor, ſenium ſonticum.

Lego, *Opera, coactor, cantor.* In Tenacia.

Ennius Hectoris lytris: Ducet quadrupedem iugo inuitum doma infrena, & iugo valida, quorum tenacia infrenari nimis.

b Adiutus

Adiutus à Vaticano codice emendo, *Duce quadrupedem iugo inuitum, doma infrenum,& iunge validè: equorum tenacia infrenari minis nequit.*

Ibidem.

Afranius priuigno: Vixiſti, durus, difficilis, tenax.

Expleo trimetrum ex Vatic. *Vixiſti triſtis, durus.*

In Illicere.

Nauius Lycurgo: Aliſ ſublime alios ſaltus illicite.

Lego, *illicit. Alis,* antiquè pro Alius.

In Caluitur.

Caluitur dictum eſt fruſtratur. tractum à caluis mimis, quòd ſint omnibus fruſtratui.

Libri vett. *caluis mimicis.* Scribo, *inimicis.* Cùm enim inimicos crinibus trahere ſoleamus, vnde vulgata illa Comica phraſis, Inuolare in capillos: putat Nonius inde dictum Caluitur, quòd inimici calui fruſtrà capillis traherentur.

In Merenda.

Afranius Fratriu: Merendam occurro cautè, cùm veni iuuat.

Lego, *Merendam accurro lautè, quod Venus iuuet.*

In Tintinnire.

Nigidius lib. XVIII. *Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinnat. id eſt, ſonat.*

Scribo, *Albanus.* intellego de monte Albano, quem Nigidius ait reſonare ex crepitu æris in Saliaribus, ſiue Armiluſtro.

In Silicernium.

Varro Meleagris: Funus exequiati laude ad ſepulcrum antiquo more ſilicernium confecimus.

Legend. *funus exſequiati, lautè ad.*

In Auerruncare.

Pacuuius Medo: Poſſum ego iſtam capite cladem auerruncaſſere.

Puto ſcribend. *iſtanc à te cladem.*

In Cognomen.

Afranius Diuort. Letium genus cognominationis morborum cognominis.

Emendo, *Leti omne genus cognominationi morborum cognomen eſt.* vel, *cognomine eſt.*

CAPVT XV.

Miles Plauti correcta.

SCENA, Iámne eſt,

Iámne eſt ante ædes circus, vbi ſunt ludificandi mihi?

Non diſplicet alterius Vatic. lectio —*ante ædes hircus qui eſt ludificandus mihi.* Senes per contumeliam Hircos vocabant, vt Menæchmis,

Poſt autem illic hircus alius qui ſæpe ætate in ſua
Perdidit ciuem innocentem falſo teſtimonio.

Quanquam prior illa lectio valdè etiam proba, & imagines notæ.

Priúſne quàm illam oculis tuis? PY. *ideo id quod credo tibi.*
Cùm hæc locutus. illa autē abſens adigit me vt amem hercle hanc quidē.
PA. *Nihil tu amaſſis, mihi hæc deſponſa eſt.*

Fœdè

Fœdè acceptus locus. Vaticani habent, *Cùm hæc elocutam illam autem abſentem ſubigit me vt.* Putarim legend. & diſtinguend.

——Py. *video, idq́; credo tibi:*

Eccum hæc elocutam. Pa. *illam autem abſentem?* Py. *ſubigit me vt.*

Decorum videlicet in libidinoſo milite ſeruans Plautus facit eum ad conſpectum ancillulæ ſtatim adhinnire: quem reprehendens quaſi Paleutrio, Minimè gentium, inquit, túne vt huic te des priuſquam illam abſentem videris?

Aut facturum aut nôn facturum: quid illam miſeram & amicam crucias?

Optimè Vatic. *illam miſeram animi crucias.*

Atque adeo audin' tu, dicito doctè & cordatè. Mi *cura aliud.*

Libri vett. Mi. *vt cor ei ſaliat.* idque germanum. Alludit enim ancilla ad id quod ſeruus dixerat, *Cordatè:* in amore autem vehementi cor ſubſilire ſolet. Lucian. de Syria dea, ὡς δὲ ἡ μητρυιὴ ἀφίκετο, τήν τε χροιὴν ἠλλάξατο, καὶ ἱδρώειν ἄρξατο, καὶ τρόμῳ ἔχετο, ἡ καρδίη ἀνεπάλλετο. τὰ δὲ γιγνόμενα ἐμφανέα τῷ ἰητρῷ τὸν ἔρωτα ἐποίεε.

Capvt XVI.

De armis ancilibus vetus religio explicata: Tacitus & Suetonius illuſtrati.

Magna religione olim & ſingulari ceremonia Arma ancilia fuerunt, quæ cælo delapſa tanquam pignus imperij à Romanis ſeruabantur. Ea quotannis ſtato tempore per ſacerdotes alioſq́; primores vrbis quos Magiſter Saliorum delegiſſet per vrbem circumferebantur, ac demum certo die condebantur. Id fiebat menſe Martio. explicantque hunc ritum Dionyſius lib. 11. & Plutarchus in Numa. Ceterùm iis diebus omnibus quibus ancilia mouebantur, tanta religio homines, vel ſuperſtitio potius, habebat, nihil vt publice geri, non arma capi, non caſtra moueri, non iter ſuſcipi fas eſſet: & qui eam conſuetudinem migraſſet, ſacer improbuſque haberetur, tum etiam quod egiſſet infelix infauſtumque capiti eius crederetur. Ad hunc morem pertinet Taciti locus Hiſtor. 1. *Fuere qui proficiſcenti Othoni moras religionemq́; nondum conditorum ancilium adferrent: aſpernatus omnem cunctationem vt Neroni quoque exitioſam, & Cæcina iam Alpes tranſgreſſus exſtimulabat.* & Suetonij lib. VIII. *Expeditionem autem impigrè & præproperè ſuſcepit, ſed & motis necdum conditis ancilibus.* Nam quòd eruditiſſimus Turnebus cenſuit morem fuiſſe vt Romani duces ad bellum profecturi irent prius ad templum Martis, atque ibi motis ancilibus dicerent, Mars vigila, deinde arma iterum conderent: Othonem quidem igitur mouiſſe arma, non condidiſſe, idq́; religioſum habitum: logi ſunt. neque aliud in ea re fuiſſe, quàm id quod poſui, docet Liuius lib. XXXII. *Statiua deinde ad Helleſpontum aliquamdiu habuerunt, quia dies forte quibus ancilia mouentur religioſi ad iter inciderant. Iidem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia Salius erat, ſeiunxerant ab exercitu.*

Digitized by Google

CAPVT XVII.
Stichus Plauti emendata.

SCENA, Quiſnam obſecro.

Quid ego, cui miſero medullam ventris percepit fames.

Lego, *perrepit fames.* —— *age tu ocius*

Pinge, humum conſperge ante ædis.

Scribo, *Tinge humum.* Horat. *vino tinget pauimentum ſuperbo.*

Alij piſces depurgatè quos piſcator attulit.

Fortè, *piſcato rettuli.* Loquitur enim puer ipſe qui à piſcatu cum piſcibus redierat.

CAPVT XIIX.
Suetonij lib. I. quædam à libro veteri reſtituta.

SVETONII trium librorum vetuſtum & nimium bonæ notæ exemplar in Vaticano adſeruatur. In eius primore libro quod dignum adnotatione viſum fuit, hoc capite dabo.

Cap. XXIV.

Craſſum Pompeiumq́, in vrbem prouinciæ ſuæ Lucam extractos compulit vt detrudēdi Domitij cauſſa Conſulatum alterū peterent: perfecitq́, vtrumque, & vt in quinquennium ſibi imperium propagaretur. Qua fiducia, &c.

Alio & longè meliori verborum ordine ille vetus, *alterum peterent, & vt in quinquennium ſibi Imperium propagaretur. Perfecitq́, vtrumque. Qua fiducia.*

Ibidem.

Ad legationes quas à rep. acceperat alias publico alias priuato ſumptu addidit.

Aberat à veteri hoc totum, *alias publico:* & puto ſupereſſe.

Cap. XXV.

Galliam in prouinciæ formam redegit, eíque in ſingulos annos ſtipendij nomen impoſuit.

Admutilatum locum ſic explet vetus, *eiq́,* CCCC. *in ſingulos annos ſtipendij nomine impoſuit.* id eſt, quadringenties ſeſtertium. Verum id eſſe docebit Eutropius lib. VI. De Cæſare, *Galliæ autem tributi nomine annuum imperauit ſeſtertiûm quadringenties.*

Cap. XXXIIX.

Veteranis legionibus prædæ nomine in pedites ſingulos ſuper bina H-S, quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, in equites vicena quaterna millia N. dedit.

Illud, *in equites,* abeſt à veteri, & planiſſimè ſententia repudiat.

CAPVT XIX.
Plautina Scena in Pœnulo emendata.

QVAM Scenam clariſſimus Sambucus Plautinæ Pœnulo à fine addidit, eam in Vaticanis libris & ipſe perſcriptam repperi. De cuius germa-

Digitized by Google

germanitate etſi ambigi poſſe video, tamen cuius cuius ea eſt, non indignam certè iudico è qua monſtra aliquot lectionum leui manu tollamus. Primum autem animaduertendum, vniuerſam Scenam Iambicis trimetris ſcriptam, & ſic diſtinguendam,

Quam rem agitis miles, qui lubet patruo meo
Loqui inclementer, ne mirere mulieres
Quòd eum ſequuntur, modò cognouit filias.

atque ita deinceps.

Suas haſce eſſe amiſſas. LY. *Hem quod v.*

Vaticani, *eſſe ambas.*

Vtrum is eſt nouellæ nouellicus in ſeruitute.

Portenta verborum. Scribe, *Vtrumuis eſt vel leno vel Lycus.*
Ita enim ſuperiori Scena. *Quis hic eſt?*
AG. *Vtrumuis eſt, & leno & Lycus.*
Aurum, argentum, collum, lenoſtris res nunc debes ſimul.

Optimè Vatic. *leno tris res.* id eſt, tres.

Ego panè tibi me purgatum volo.

Scribo, *pæna.*

—— aut auri mihi reddas omnia.

Vatic. benè, *reddas minam.*

Aurum cras ſat referam tuum.

Lego, *cras at te referã.* pro, ad te. Reliqua errata lector tua ſpõte aduertes.

CAPVT XX.

In Propertio paucula animaduerſa.

QVOD in Propertij omnibus libris legitur Eleg. XVIII. lib. III.

Tu quoque qui æſtiuos ſpatioſius exigis ignes
Phœbe moraturæ contrahe lucis iter.
Nox mihi prima venit, prima data tempora noctis.
Longius in primo Luna morare thoro.

eripi mihi difficilè poteſt quin perperam & tranſuerſo ordine legatur, potiuſque Propertius ſcripſerit,

Nox mihi prima v. p. d. t. n.
Phœbe m. c. l. i.
Tu quoque qui æſt. ſ. e. i. Sicut eiuſdem Elegiæ verſum illum,
Teſtis ſidereæ torta corona deæ. retrahendũ inferius iudico poſt illũ.
Et quibus impoſuit ſoluit mox vincla libido,
Teſtis ſidereæ. t. c. d. altero illo, *Contineant n. o. p. f.* ſuperius in eius

locum ablegato. Hoc enim dicit, Quàm facilè amor ſoluatur quem ſola libido iunxit, teſtatur Ariadna illa cuius à Theſeo deſertæ corona in cælo adſpicitur. Sed hæc docti iudicabunt.

Eleg. XXV. lib. II.

Vidiſtis quandam Argiua prodire figura,
Vidiſtis noſtras: vtraque forma rapit.

Lego, *Vidiſtis noſtra.*

 Ibidem.

Digitized by Google

Ibidem.

Vidiſtis pleno teneram candore puellam.
Vidiſtis fuſco: dulcis vterque color.

Fuluij & Mureti liber, *ducit vterque*. optimè, id eſt, delectat.

Eleg. XXVI.

Quaq; tibi excepi tum Dea leucothöe.

Benè libri, *iam Dea.*

Ibidem.

Et tibi præ inuidia Nereides increpitarent.

Libri, *Et tibi ob inuidiam.* Eleg. XXVII. porrò quæ in vulgatis eſt, libri antiqui coniungunt cum priori, idq́ue approbo.

Eleg. XXIIX.

Munera Dianæ debita redde choro.

Veteres, *redde choros.* rectè. Nam in Dianæ honorem accenſis tædis ſaltare ſolent. Propertius,

Cùm videt accenſis deuotam currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ.

Eleg. XXXII.

Hoc vtinam ſpatiere loco, quocunque vagaris
Cynthia, ſed tibi me credere fama vetat.

Fuluij & Vatican. *quodcunque vacabis.* Farn. diſertè, *vagabis.* idq; rectum. Antiqui promiſcuè, Vago & Vagor dixerunt. Vide Nonium.

Nam quid Præneſtis dubias ô Cynthia ſortes.

Vatic. Farneſ. *quid Præneſti.*

CAPVT XXI.

Truculentus percuſſa.

SCENA, Ite, ite.

Bonorum hamaxagogæ. Satínne qui amat, &c.

Ex libris ſcrib. *Bonorum exagogæ.*

Qui bona ſua pro ſtercore habet, foras iubet ferri, metuit
Publicos, mundiſſimum ſit.

Lego, *mundiſſimus ſit.* Ludens ait amatorem metuere Ædiles quibus cura viarum & publicæ munditiei erat, ideoq; mundiſſimũ ſuis in rebus eſſe.

*Abundat. at hoc ſaltem ſeruat * vbi eſt apparet. huic des.*
Quantumuis, nuſquam apparet.

Vatic. *ſaltem ſeruat mecum illi ſubeſt apparet.* cuius veſtigia vnà cum ſententia ſecutus emendo, *at hoc ſaltem ſeruat mare, quod illi ſubeſt apparet: huic des.* Mulierem meretricem mari comparat, magis etiam voracem eſſe adductis dein cauſſis oſtendit.

Iubeo vos valere. PH. *noſter Geta.*

Vaticani, *vos ſaluere.* Paullò antè,

Velut meretrix meum herum miſerum ſua blanditia intulit
In pauperiem.

Scribo, *Impulit in paup.*

Adde

Adde iſtoc iam herclè ego te hic hac oſſatim oſſutiam.

Lego, *oſſatim confuciam.* ſiue, *conſiciam,* v. pro i.

Si tu ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo.

Veteres, *in culina aue:* alij, *aues.* Rouerij cod. *ares.* & id germaniſſimum arbitror. Ares Græcè Mars.

Scena, Date ſoleas.

Num quidpiam auarum mutat mores mulierum?

Vatic. *auarum vt ad mores.* perſpicuè verum.

Scena, Mirum videtur.

Lepidè mecaſtor nuncias, ſed dic mihi,
Habent? St. *Paraſitum te fortaſſe dicere.*
Ast. *Intellexiſti lepidè quid ego dicerem.*

Puto corrig. *Habén?* St. *περὶ σίτου te fortaſſe.* Amat enim Plautus in hac fabula abuti Græcas voces. Sententia quidem concinna eſt. Meretricula principiò de obſonio ſolicita, ſine quo friget Venus, Haben'? inquit: ille autem ruſticellus vt catum ſe & facetum faceret, occupans reſpondere; Intellego, inquit, de cibo quæris: ego verò ad eam rem habeo.

Scena, Egóne tibi.

Pro filiolo. Ca. *pro filiolo.* Di. *i obſecro voſtram fidem.*

Error omnium librorum. Lege, ſub perſona Callicli, *pro filiolo? dij obſecro voſtr.*

Scena, Blitea.

Di. *Mulier aſſum. profectu' ſt.* Ph. *quid agitur voluptas mea?*

Lego & interpungo, *aſſum.* Ph. *profectò is eſt: quid agitur?*

Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.

Scribo, *furatim,* ſiue, *furtim,* ex ſententia.

Capvt XXII.

Nonius Marcellus emendatus.

Versvs Attij apud Nonium, in Seges, leguntur tentati ab erudiſſimo Iunio, quorum partem corrigendam cenſeo ſic,

Fortè ante auroram radiorum ardentum indicem
Cùm è ſomno in. ſ. agreſtes cornutos cient
Vt rorulentas terras ferro, roſidas, &c.

Cornutos vocat boues, ἐπίθετον pro re.

In Nubentes.

Nubentes veteri lege Ro. aſſes tres ad maritum venientes ſolebant ferre, atque vnum quem in manu tenerent tanquam emendi cauſſa marito dare: alium quem in pede haberent; in foco Larium familiarium ponere: tertium in ſacciperione cùm condidiſſent compito vicinali ſolere reſonare.

Omnino legend. *ſolere donare.*

In Portulaca.

Varro Diſcipl. lib. VIII. *Manducata portulaca cito tollit.*

Puto leg. *ſitim tollit.*

In Lurcones.

Pomponius Syris: Lapatium nullum veſcebatur, lardum lurcabat lubens.

Lego,

Lego, *nullus veſcebatur*. Nullus, pro Non, Comicorum more.

In Vitulantes.

Vitulantes veteres gaudentes dixerunt, dictum à bonæ vitæ commodo.
Fortè, *à boue vitæ commodo*. Nam antiqui Italum vel vitulum, bouem dixerunt, & quòd eum in lætis rebus mactarent, tractum inde Vitulari. Macrobius tamen deriuat à Vitula Dea quæ lætitiæ præeſt.

In Delirare.

Lucill. Quapropter deliro & cupidè officium fungor ruderum.
Vetus Vatican. *fungor ruberum*. Lego, *fungor Iberum*. Nam Lucillius in Hiſpaniam cum prætore profectus.

In Circus.

Accius Andromeda: Quot luna circulos annuos inſtitit.
Vatic. *anno in curſu inſtitit*. lego, *annuo*.

In Inuolare.

Lucill. lib. xxx. *Inde canino ritu oculoſq; inuoluem.*
Scrib. *ocul'óſque inuolem*. pro, oculos.

In Vituperare.

Lectum eſt autem & vitium dare, hoc eſt vnicuique rei culpam ampliare.
Lego, *culpam applicare*.

In Lictores.

Lictoris proprietatem à ligando dictam vetuſtas putat: ita enim carnificis officium antiquitus fungebatur.
Emendo, *Ii enim c. o. a. fungebantur.*

In Proletarij.

Tunc Marcus præco primùm proletarios armauit.
Legendum, *Marcius Prætor*.

In Euallare.

Titinnius Prælia: Qua ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallia euallauit: ò pulchrè.
Scrib. puto, *Quia e. h. e. h. d. f. pilatricem pallij, euallauero pulchrè.*

In Minitabiliter.

Attius Ænea: Galleci voce canora fremitu peragrant minitabiliter.
Lego, *Gallei voce*. Loquitur de Gallis matris Deûm.

In Profligare.

Profligare verbum paſſiuum ad vſum trahi cæptum.
Emendo, *paſſim ad vſum.*

APPROBATIO.

Omnia ſincera ſunt, neque quidquam habet quod offendere poſſit pium ac Catholicum lectorem.

VValtherus vander Stegen S. Theol. Licentiatus & Eccleſiæ Antuerpienſis Canonicus.

INDEX

Digitized by Google

INDEX EORVM QVÆ SINGVLIS LIBRIS TRACTANTVR.

Libro primo.

Cap. i. In Plauti Amphitruone antiquam vocem reponendam videri.

Cap. ii. Nonius Marcellus emẽdatus.

Cap. iii. Truculentus Plauti correcta,& verſibus duobus aucta.

Cap. iiii. Propertij Elegia de raptu Hylæ emendata.

Cap. v. Plautus Trinũmo emendatus.

Cap. vi. Germanicæ gentis nomen apud Dionem Caſſium reſtitutum.

Cap. vii. Aſinaria Plauti de locis duobus coniectura.

Cap. iix. Petronij Arbitri aliquammulti loci de opiniône emendati.

Cap. ix. Elegans iocus Plauti Perſa reſtitutus.

Ca. x. In Agellio duûm locorũ correctio, tertij in ordinẽ veterẽ reſtitutio.

Cap. xi. Plauti Miles emendata.

Cap. xii. Quę ſit in Cicerone aquaria prouincia,& cur in ea adclamari ſolitũ.

Cap. xiii. Plauti Miles correcta.

Cap. xiv. Ex Tragœdia Senecæ quæ Octauia inſcribitur menda aliquot ſublata.

Cap. xv. Plauti Truculento antiqua vox & alio verſu vetus ſcribendi ratio repoſita.

Cap. xvi. E Corn. Tacito Dialogo De cauſſis corruptæ eloquentiæ, loci duo emendati.

Cap. xvii. Plauti Pſeudolo verſus de coniectura correctus.

Cap. xiix. Varro in Fragmentis emendatus.

Cap. xix. Miles Plauti correcta, & antiqua vox reſtituta.

Cap. xx. In Propertio antiqua ſcriptura repoſita, alia quędã carptim adnotata.

Cap. xxi. Plauti Curculione verſus duo reſtituti: & cur paraſitus Herculem nutricem inuocet, explicatum.

Cap. xxii. T. Liuij locus auxilio libri veteris, & alij tres à coniectura reſtituti.

Cap. xxiii. Acuta ſententia Plauti verſus apud Nonium repoſita.

Libro secvndo.

Cap. i. Plauti Pſeudolo elegans locus reſtitutus.

Cap. ii. De Ciceronis locis aliquot è libris De legib. iudicatum.

Cap. iii. Plauti Rudente verſus quattuor à coniectura correcti.

Cap. iv. Nonij Marcelli aliquammulti loci purgati.

Cap. v. Plautinæ Militis verſus,& alter Pœnuli emendatus.

Cap. vi. Apud Macrobium elegans Ciceronis iocus reſtitutus: ſimilis error è Suetonio ſublatus.

Cap. vii. Plauti Aſinaria antiqua vox, & alio verſu Græcanicum genus dicendi repoſitum.

Cap. iix. De Iano Gemino à Nerone clauſo, in eoque Tacitum à Suetonio diſſentire.

Cap. ix. Plautus in Moſtellaria verſu vno auctus, & idem Pſeudolo.

Cap. x. Propertij verſus complures emendati.

Cap. xi. E Caſina locorum trium correctio.

Cap. xii. Ciceronis loci duo, quorũ alter ab Alcęo videatur, alter ab Homero.

Cap. xiii. Plauti Mænechmis locorum aliquot emendatio.

Cap. xiv. Quinctiliani locus correctus: marmor antiquum expreſſum.

Cap. xv. Plauti Epidico verſus,& alter Bacchidibus reſtitutus.

Cap. xvi. Corn. Tacitus à mendis aliquot vindicatus.

Cap. xvii. Plauti Pœnulo de tribus locis coniectura.

Cap. xiix. Qui ſint dij Semones, & in eam rem Varro emendatus.

Cap. xix. E Pœnulo Plauti quædam delibata.

Cap. xx. Propertius emendatus.

Digitized by Google

Cap. xxi. Plauti Perſa tranſpoſitos verſus videri.

Cap. xxii. Q. Ennij inſignes verſus apud Agellium emendati.

Libro tertio.

Sermo conuiuialis, in quo conuiuiorũ veterum ritus proponuntur; in eam rem varij ſcriptores emẽdantur, explicantur.

Libro qvarto.

Cap. i. Propertij Elegia de morte Corneliæ emendata.

Cap. ii. Plauti Truculentus dimidiato verſu augetur.

Cap. iii. De Ciceronis duobus locis Oratione de Aruſpicum reſponſis leuis coniectura.

Cap. iv. Plauti Pſeudolus emendata.

Cap. v. Nonius aliquot locis purgatus.

Cap. vi. Plauti Truculentus reſtituta.

Cap. vii. Seneca in libello De Breuitate vitæ, duobus locis emendatus.

Cap. iix. Plauti Pſeudolus emendata.

Cap. ix. Varro duobus locis reſtitutus.

Cap. x. Plauti Pſeudolo locorũ duûm cum Græcis comparatio.

Cap. xi. E Propertij libro i. complures loci obſeruati.

Cap. xii. Plauti verſus Truculento de opinione correctus.

Cap. xiii. De Ciceronis locis duobus Epiſtolis ad Q. Fratrem coniectura.

Cap. xiv. Plauti Miles emendata.

Cap. xv. Liuius aliquot locis reſtitutus.

Cap. xvi. Plauti Truculẽtus correcta.

Cap. xvii. Noniu Marcellus carptim emendatus.

Cap. xiix. Litteram I. cum V. ſæpe locum commutare, eiuſq. generis menda aliquanta ſublata.

Cap. xix. Ciceronis Epiſtolæ ad Atticum reſtitutæ.

Cap. xx. Plauti Miles emendatur.

Cap. xxi. In Senecæ ludo De morte Claudij quædam animaduerſa.

Ca. xxii. Plauti Miles correcta.

Libro qvincto.

Cap. i. E Plauti Caſina quædam delibata.

Cap. ii. De Ciceronis locis tribus coniectura facta.

Cap. iii. Plauti Truculentus emendata.

Cap. iv. Agellij noctes aliquot maculis liberatæ.

Cap. v. Plauti Miles emendata.

Cap. vi. Senecæ duo loci correcti.

Cap. vii. Conatus Plautini verſus emendandi Trucul.

Cap. iix. Mos antiquus apud Dionem explicatus.

Cap. ix. Pſeudolus Plauti correcta.

Cap. x. E Propertio curſim quædam decerpta.

Cap. xi. Plauti Caſina liberiores aliquot verſus emendati.

Cap. xii. Ciceronis trina fragmenta reſtituta.

Cap. xiii. Plauti Aſinaria antiqua ſcriptura repoſita, alia quędam correcta.

Cap. xiv. Nonius Marcellus emendatus.

Cap. xv. Miles Plauti correcta.

Cap. xvi. De armis ancilibus vetus religio explicata: Tacitus & Suetonius illuſtrati.

Cap. xvii. Stichus Plauti emendata.

Cap. xiix. Suetonij lib. i. quædam à veteri codice reſtituta.

Cap. xix. Plautina Scena in Pœnulo emendata.

Cap. xx. In Propertio paucula animaduerſa.

Cap. xxi. Truculentus percurſa.

Cap. xxii. Nonius Marcellus emendatus.

Finis.

Digitized by Google

IVSTI LIPSI
EPISTOLICARVM QVAESTIONVM
LIBRI V.

In quìs ad varios ſcriptores, pleræque ad T. Liuium, Notæ.

Digitized by Google

Digitized by Google

AD AMPLISSIMVM BRABANTIÆ CANCELLARIVM.

QVAESIVI, VIR AMPLISSIME, cui libri huius munus deferrem: nec inueni cui magis vellem, cui magis deberem, quàm tibi. Vellem, quia vnus eximiè inter Belgas intellegis hoc genus antiquæ doctrinæ, & quia intellegis, amas: deberem autem, propter illuſtres & in ore omnium virtutes tuas. Et virtutes dico publicas priuataſque. Multos iam annos in ſummo iſto patriæ tribunali quaſi clauum Iuſtitiæ tenes. tenes autem ita, vt, quod admirabile ſit in tam varia & in diffuſa iuriſdictione, effugeris non ſolùm querelas bonorum, ſed etiam calumnias improborum. Meritò. amant enim homines te, quia hominem in iure deponis: & libenter acquieſcunt decretis tuis, quia tu Iuſtitiæ non excedis. Iubet illa ſententias æquabiliter promere? tu promis. nihil tribuere gratiæ, aut metui? non tribuis. premere noxios, tegere innocentes? tu facis. nec vnquam ſalutarem dextram tuam aut bonis defuiſſe ſenſimus, aut malis adfuiſſe. Iam verò antiqua & ignota propè huic ſæculo laus incorrupti tribunalis, propriè eſt tua. Abſit à ſcriptis meis vanitas: ſed mehercle prodeat animoſus ille corruptor Macedo, aut alter Epirotes: ſcient mirabunturque etiam Belgicam habere Fabricium & Curium ſuum. Et hæ quidem virtutes in publicum ſpectant: ſunt aliæ domeſticæ, & penatium, vt ſic dicam, tuorum. de quibus cùm dicere admiratio mea iubeat, vetat modeſtia tua. & parebitur potiùs tibi. Tu tantùm, vir maxime, libens volenſque accipe hoc litterarium munus, animi mei & virtutis tuæ teſtimonium. quod æternum fortaſſe non erit; ego tamen mitto, tamquam futurum. Louanij. a. d. XV. Kal. VII[bres].

∞. IↃ LXXVI.

AD LECTOREM.

POST Cornelium Tacitum editum & Antiquas, ſuſtinui me paulliſper à ſcribenda: & haud ſcio, Lector, an potius fuerit etiam nunc abſtinere. adeò non ſolùm tempora iniqua litteris ſunt, ſed etiam iudicia hominum. Vtinam fallar! ſed vt hæ res fluunt, Domitiani edicto opus non erit; bonæ artes breui in exſilium ibunt ſua ſponte. Ego tamen in mediis turbis, Quæſtiones has Epiſtolicas quaſi è quercu exſculpſi; ita inſcriptas veterum aliquot exemplo. nec ſcio an titulus operi planè reſpondeat: vel potius, ne mentiar, non reſpondet. pleraque enim adfirmamus, non quærimus, & verius fuerat Epiſtolicæ Correctiones. Sed de titulo, non eſt tanti: rem vide. Vt in Antiquis meis nuper pluria Plautina, ita hîc adſperſi Liuiana. occaſione libri veteris apud me, quem cum cura inſpeximus, cum fide expreſſimus. & erit, ſi Muſæ annuent, vt eius auxilio in principe hiſtorico breui conemur maiora. Hæc te rogo. Primum, ſi in his mille, & quæ excurrunt, emendationibus, paucæ aliquot vel dubiæ videbuntur, vel non bonæ: ignoſcas, hactenus, ſi meliorum maior ſit numerus. Deinde autem, cùm iudicare de Notis noſtris voles: ne graue ſit diuertere ad ſcriptorem ipſum, & cum eius lectione correctionem noſtram componere. Non rarò enim res magnas monemus vno verbo, quæ fugiunt lectorem feſtinantem & quaſi fugientem. Vt autem pictura idoneo loco poſita lumen ſuum accipit: ſic Obſeruationes noſtræ illuſtrantur collatæ ad libros. Quod ſupereſt, ſeruaui Laurentium illam legem, Nequid alienum tollerem in armum. ſciens quidem. nam tale quid ſi peccatum à me eſt ſine dolo: litem aut vim fieri veto, & quiſque habeat res ſuas. Illi qui ſcriptorem aliquem, quaſi rem mancupi, poſſident, & tangi eum ab altero iniuriam ſuam putant; aut qui fremere & indignari ſolent eadem in mentem veniſſe nobis: non me mouent. Credo enim illis ſolis fontes Muſarum pateant: nobis etiam riuuli ſint occluſi. aut ſi Troianis ſui dij, non ſint & Græcis. Aequius Aiax ille apud Pacuuium,

De virtuted ego cernundi do poteſtatem omnibus.

Quod felix & fauſtum ſit, hodie xxix. meum natalem adſpicio. teſtor Naturæ meæ deum, in iis quæ edidi quæq; edam, ſi minus conſpicuæ doctrinæ, at certè ingenui animi notæ ſemper comparebunt. Concludam Epiſtolam verſu:

Si quiſquam eſt, qui probari ſe cupiat probis,
Oratione, vita, ſcriptis denique:
In his audacter nomen profiteor meum.
A puero eductus, doctus, liberaliter;
Mores maiorum ſimul & doctrinam inſtiti.
Amico amicus, beniuolenti beniuolus,
Ingenuæ frontis, oris & cordis probi,
Ad gloriam graſſatus vera ſum via.
Nec ego iſtos mores nôui ſæculi noui,

Suſpi-

Digitized by Google

Suſpicioſos, fraudulentos, duplices:
Qui fronte hilaro, corde triſti obambulant;
Qui gaudent, ſiquid alteri euênit mali;
Qui mærent, ſiquid alteri euênit boni.
Quos placitum eſt, laudant; quos placitum eſt, vituperant:
Verónc an falsò, cicum non interduint.
Procul hæc à nobis. edepol haut dicam dolo,
Tales inimicos mî, quàm amicos malui.
Placet vera virtus. „ Virtus rebus omnibus
Anteit profectò. non peribit, cùm perit, „
Quem penes eſt virtus. Virtus'ſt immortalitas. „
Poſtinde cùm iam flos ætatis ſurgeret, „
Et ſpatia extrema ingrederer adoleſcentiæ:
Magis magiſque impendiosè litteras
Amare occœpi, aſſiduus legere, ſcribere.
Cùm intereà, vterque demoritur parens, loci.
Ego hanc occaſionem ad ſtudium Muſicum
Eſſe ratus, concepi iter ad oras Italas,
Germaniamque in terram, & terram Galliam
Quaſi ad mercatum litterarum pergere.
Concepi, perfecique. dis eſt gratia,
Lætitiam peperit, parietque, hic mihi labos.
Deinde autem ſcripſi. ſcripta diuolgata ſunt
Amicûm ſuaſu, non meapte audacia.
Tamen, vt nunc res eſt, haut me famæ pænitet.
At vos fauete, & date creſcendi copiam
Ingeniis quæ ſe publico applicant bono.
Si nullius famam vnquam læſi per iocum,
Si nullius ſublegi ſcripta per dolum,
Neque lites vllus vnquam aut pugnam cœpij:
(Nec id qui faciunt, dico palàm, mihi placent)
Æquum eſt ab æquis me par impetraſſere.
Ab iniquis porrò, haud æquum eſt, æqua poſtulem.
Valeant iniqui, & mali habeant magnum malum.

Digitized by Google

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI PRIMI.

Ep. I. IACOBO CVIACIO, I. C.
II. IOSEPHO SCALIGERO, IVLI. F.
III. CAROLO SIGONIO.
IV. IOACHIMO CAMERARIO.
V. IANO LERNVTIO.
VI. M. ANT. MVRETO.
VII. LVDOVICO CARRIONI.
IIX. IOSEPHO SCALIGERO, IVLI. F.
IX. STEPHANO PIGHIO.
X. VICTORI GISELINO.
XI. FRANCISCO ROALDO.
XII. LAEVINO TORRENTIO.
XIII. CAROLO LANGIO.
XIV. IANO LERNVTIO.
XV. PETRO PYTHOEO.
XVI. AVGERIO BVSBEKIO.
XVII. CHRISTOPHORO PLANTINO.
XIIX. CLAVDIO PVTEANO.
XIX. PETRO DANIELI.
XX. ANTONIO OISELO.
XXI. IOSEPHO SCALIGERO, IVLI. F.
XXII. PETRO PYTHOEO.

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER PRIMVS.

EPISTOLA I.

IVSTVS LIPSIVS IACOBO CVIACIO, IC.

IN Pandectis, Cuiaci, tangi video morem antiquum, nec mihi penitùs perſpectum, nec vulgò cognitum. De quo tamen iudicium meum ſuſpenſa manu proferam: ſi non aliud, vt eliciam tuum. Tit. de Pœnis. L. XXIIX. Calliſtratus ait:

Solent quidam qui volgò ſe Iuuenes appellant, in quibuſdam ciuitatibus turbulentibus ſe adclamationibus popularium accommodare. qui ſi amplius nihil admiſerint, fuſtibus cæſi dimittuntur, aut etiam ſpectaculis eis interdicitur. quod ſi ita correcti in eiſdem deprehendantur, exſilio puniendi ſunt.

Qui iſti iuuenes? Et ſanè, puto eos pertinuiſſe ad Circum & Theatra. Ait enim: *aut etiam ſpectaculis interdicitur.* Cùm autem in ſpectaculis variæ partes & ſtudia populi eſſent, huic hiſtrioni, aut illi aurigæ fauentis; quæ ſæpè in apertam ſeditionem deſierunt: fuiſſe quoſdam quaſi duces theatralium motuum, qui in quaque factione ſigniferi eſſent turbarum & clamorum. Quorum alij vulgò Iuuenes dicti ſint, fortaſſe & alij Veteres. Res tota originem habuiſſe videtur à Nerone, de quo Suetonius: *Quid iuuenes in Pandectis.*

Captus modulatis Alexandrinorum laudationibus, plures Alexandria euocauit. Neque eò ſequius adoleſcentes equeſtris ordinis, & quinque amplius millia è plebe robuſtiſſimæ iuuentutis vndique elegit, qui diuiſi in factiones, plauſuum genera condiſcerent, (bombos, & imbrices, & teſtas vocabant) operámque nauarent cantanti ſibi. *Cur ita dicti.*

Similia Tacitus, qui iuuenes Auguſtanos dictos eos ſcribit. Nec dubito quin hinc cauſſa Iuuenum appellationis. Marmor eſt Capuæ,

TI. CLAVDIO
TI. F. PAL
RVFINO. EQVO
PVBL. PRÆF. FABR.
II. VIR. Q. HONORE
QVINQV. IVVENES
AVG. PATRONO
QVORVM. HONORE

Digitized by Google

CONTENTVS. IMPENSA
SVA. POSVIT

*Etſi hoc quoq; cognomen ad II.viros referri poteſt, ſiue debet.

Id eſt, * *Iuuenes Auguſtani*, vel *Auguſtales*. De hiſdem inſcriptio hæc eſt Lanuuij,

M. AVR. AVG. LIB.
AGILIO. SEPTENTRIO
NI. PANTOMIMO. SVI
TEMPORIS. PRIMO. SACERDO
TI.. SYNHODI. APOLLINIS. PA
RASITO. ALVMNO. FAVSTINAE
AVG. PRODVCTO. AB. IMP. M.
AVREL. COMMODO. ANTONI
NO. PIO. FELICE. AVGVSTO
ORNAMENTIS. DECVRIONAT.
DECRETO. ORDINIS. EXORNATO
ET. ALLECTO. INTER. IVVENES
S. P. Q. LANIVINVS

Et alia:

COLLEGIVM IVVENVM BRIXIANORVM.

Poſui & alios fuiſſe, qui contraria appellatione Veteres ſint dicti: ſed ambigens. Aliquid ſuggerebat lapis, qui Spoletij,

M. SEPTIMIO
M. F. HOR.
SEPTIMIANO
EQVO. PVBL. IIII. VIR. I. D.
PRAEF. FABR. ROMAE
DEC. IIII. SCAMILLAR.
OPERAE. VETERES
A. SCAENA. PATRONO. OB
MERITA EIVS. L. D. D. D.

Operæ à ſcena. *Tacitus explicatus.*

Nam operæ à ſcena, vt Tacitus Annali I. *Percennius quidam erat in caſtris dux theatralium operarum, procax lingua, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus*. At quod in alio lapide prope Æmiliam eſt, CVRATORI. LVSVS. IVVENVM. dubito an referendum ad ludicrum Troiæ ſit.

Iuuenes pro militibus.

Etiam alia ſignificatione, nec trita, Iuuenes reperio, pro militibus vt videtur ſiue iuuentute militari. In Epiſtola Gordiani Imp. ad Senatum: *Inuitum me P. C. Iuuenes quibus Africa tuenda commiſſa eſt, ad imperium vocarunt*. Iterumque in eiuſdem vita: *Appellato igitur Gordiano Imperatore, Iuuenes qui auctores huius facinoris erant, ſtatuas Maximini deiecerunt.* Quo ſenſu Iuniores Auguſtinus dixit lib. III. de Ciuit. cap. vlt. de militibus qui peſte abſumpti: *Tunc Vticæ ex triginta millibus Iuniorum quæ ibi erant, decem remanſiſſe confirmant*. Intellegit enim Romanos, qui ad præſidium Africæ ibi relicti, vt ex Oroſio aliiſque clarum. Etiam in lapidibus Iuniores mihi lecti: ſed quod cognomen & diſcriminis nota fuit

fuit inter VI. viros. quorum, alij Seniores, alij Iuniores. Mediolani lapis: *Iuniores & Seniores Seueri.*

Q. VITELLII. SATVRNINI
VITELLII
VERANIVS. ET. CONSTANS
VI. VIR. IVNIORES
PATRI. OPTIMO

Ibidem:

P. VALERIO. P. L. PAL.
TACITO
VI. VIR. SENIORI. ET
AVGVSTALI.

Et ſæpius alibi. Nec aliud ſuper hac re legi. Tu Iac. Cuiaci, fatente inuidia, princeps Ic.torum, aut doce me errantem, aut confirma rectè ſentientem.

EPIST. II.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI. F.

AVSONIANAS lectiones tuas, mi Scaliger, vidimus. Quæris quid ſentiam? quod olim in re abſimili Pontius: Scripta tua paucorum hominum ſunt. Nec omnes capiunt, nec omnes capiuntur.

μόνοις γὰρ ἡμῖν ἥλιος
καὶ φέγγος ἱλαρόν ἐστιν
ὅσοι μεμυήμεθα.

Sed in Auſonij, non rectè habere hic locus videbatur.

Solæ memoriæ negotium ſparſa colligere, & integrare lacerata. quod ridere magis, quàm laudare poſſis. pro quo ſi per Sigillaria in auctione vęniret, neque Afranius nauci daret, nec Stichum ſuum Plautus offerret. *Auſonius emendatus*

Cur enim tam vilis Plauti Stichus, vt cũ Afraniano nauci comparetur? Vide ne cõiectura, quæ mihi legenti ſub manu, quod aiunt, nata eſt, vera ſit, *nec cicum ſuum Plautus.* Et verò adluſit Auſonius Plauti locũ Rudente, *Plauti Cicum.*

Eluas tu an exungare cicum non interduim.

Cicum, leue quiddam, vt Hilum. Laudas ex tuis Gloſſis, Cicum ῥοᾶς ὑμήν. in Gloſſario H. Stephani reperio *Cicum* γρύκκοκκος, vitioſè, pro γρῦ, κόκκος. Quod Græci οὐδὲ γρῦ, Latini, nec cicum: & κόκκος eâdem notione apud Græcos. Timon ſyllographus: *Gloſſæ veteres correctæ.*

Πτωχὸς μὲν φρένας εἰμὶ, νόου δὲ μοὶ οὐκ ἔνι κόκκος.
Exſenſum mihi pectus, & haud hilum mihi mentis.

De Manilio fac promiſſa appareant: vnicè autem, de Plauto. Verè dicam. aut tu nobis eum ſcriptorem purum putum dare, aut nemo poteſt.

EPISTOLA III.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO V. C.

LIVIVM manuſc. C. Sigoni, his diebus è media morte eripui, modico pretio è veſpillonum manibus extortum. Non poſſum aliud dicere

Digitized by Google

in ea emptione quàm deos mihi adfuiſſe. Perbonum enim exemplar eſt, &, vt ex notis aliquot eius linguæ coniecturam ineo, ex Hiſpaniis olim aduectum. Caroli Viruli fuiſſe titulus ait, illius, quem acerbè Eraſmus exagitauit. Aude mihi credere, Sigoni: raræ ex tuis libris, raræ ex Vallæ aut Rhenani emendationes ſunt, quas non reperiam in iſto. Non paucæ & præter illas eruuntur: quas tamen modicè coniecturis adiuuemus. Specimen & quaſi guſtum tibi dabo hæc pauca.

In Liuio quattuor loci reſtituti.

Lib. XXVI.

I. *Tribunos plebis appellauit flamen. vetuſtum ius ſacerdotij repetebat: datum id cum toga prætexta, & ſella curuli C. Flaminio eſſe.*

Quis iſte Flaminius, qui ſolus legem faciat? Rectè vetus, *& ſella curuli, & flaminio*. Nam Flaminium, ſacerdotium ipſum.

Lib. XXVIII.

II. *Teſſeram veſperi per caſtra dedit, vt ante lucem viri equíque pranſi eſſent, armatus eques frenatos ſtratóſque teneret equos.*

Ait, *viri equiq́ pranſi*. Nouum verò vt etiam equi prandere dicantur. Vetus, *viri equiq́ curatæ pranſi*. Lego, *curati & pranſi*. hoc ad viros, illud ad equos rettulit.

Lib. XXIX.

III. *Quando igitur adoleſcens quid ſentires non diſſimulaſti, vicarium tibi expediam, cui tu arma equumq́ & cetera inſtrumenta militiæ tradas, & tecum hinc extemplo domum ducas, exerceas, docendũ cures, equo tradito armiſq́.*

Iam antè linea dixerat, *equum armaq́ tradas*: addit iterùm, *equo tradito armiſq́*. bene meherclè & ſolicitè monet Scipio. Sed gloſſema eſt, quod non reperias ſine libro. Abeſt à veteri, *tradito*. rectiſſimè. Docere equo, docere armis, eleganter. & duo Scipio edixit, vt traderent arma & equos: deinde vt iuuenes illos equeſtris militiæ ignaros, docerent vti equo, & armis ad equum.

Lib. XXI.

IV. *Seruati Coſ. decus Cælius ad ſeruum natione Ligurem delegat. Malim equidem de filio verũ eſſe, quod & plures tradidere auctores: ſeruũ fama obtinuit.*

Certè falſum. communis enim fama de filio, non ſeruo: & ita ſcriptores præter Cœlium. Benè igitur mſs. *tradidere auctores ſet fama:* ſi tamen ablegata littera ad priorem ſyllabam legas, *& fama*. Vale.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS IOACHIMO CAMERARIO.

CVR negem? laudari à te Ennianos illos verſus correctos à me ſum gauiſus. Petis vt illiuſmodi argumenti mittam alia, & nominatim ſi quid in Plauto. Euge immortalitate digne ſenex! túne in hac ætate & commorienti illo morbo tuo adhuc litteras? Videlicet quia prima optimè ceſſerunt, & magnus honos habitus eſt ſtudiis tuis. Parebo tamen: ſed cum Pythagorea exceptione, οὐ διδάσκειν, ἀλλὰ κοινωνεῖσθαι. Vide ſis mihi hunc locum Plauti Rudente, Scæna, Exi è fano.

Plautus Rudente correctus.

I. *Túne hic falſis virginales liberos parentibus*
Subiectos habebis, atque indigno quæſtu conteres?

Felles virginalis.

Libri vett. *Túne hic fallis*. Scribo, *Fellis virginalis*, ſiue *felles*. Felles virgi-

nales

nales appellat lenones, tracto conuicio à rapacitate eius animalis.

Idem, Perſa.

Sequere hac. DOR. *ſceleſta felles virginaria.*

Ita enim verſu illo perſonas diſtinguo. Sic apud Auſonium felles pullaria eſt, ſubulo Lucillij, à rapiendis pueris ſine pullis. Eruditus poëta, vt ſexcenta alia, ſumpſit à Plauto. *Felles pullaria.*

Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus.

Corrupit totum qui puerile ſecus.

In Plauti altero verſu legerim, *Sublectos habebis*: Nam ſublegere, ſurripere eſt. Tu iudicabis, cui Plautus non minus debet, quàm Muſæ Latinæ Plauto. Quod extrema epiſtola ais in illo Varronis, *Perſarum montes, non atria diuitis Craſſi*, malle te, *diuitis Craſi.* quia præceſſit externa gens Perſarum, & vt παρηχήσει tacitè Craſſum petat: propè eſt vt adſentiar. Super Gellij nomine litem meritò rides: & eſt id reuerà, quod Varro ait, caprinum prœlium. II. *De Varronis verſu coniectura Camerarij.*

EPIST. V.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

QVID cenſes tu? non melius de Martiale Scaliger iudicauit, qui verſus eius candidos, numeroſos, plenos, Epigrammata multa diuina dicit: quàm ille, qui ſcurram de triuio appellat? Nollem excidiſſet viro magno hoc iudicium iudicij diſſimile. Nihil ad Catullum Martialis, ſcio: ſed & hoc ſcio, Epigrammata illa nec in triuio nata, nec omnia in triclinio. Multa fœda, obſcœna in Martiale: & mehercle in vno Catulli libello non pudiciora, ſed pauciora. Ignorat ſæculum illud, qui hoc accuſat. Sunt & ioci aliquot leues, vulgati, pueriles: ſed meliorum maior eſt numerus. Faceret è re litteraria, ſi quis, more veterum Criticorum, dilectum Epigrammatum eius haberet; & bonis adfigeret laudis notam, aliis culpæ. Potuiſſet hoc Douza noſter, qui poëtam illum non ſolùm feliciter expreſſit, ſed etiam correxit. Poſſes & tu, Lernuti; quem ſcio æmulari vrbanitatem & acumen Martialis, ſed numeris Catulli. Siquid tale vnquam cogitabis, vide ſi vſui tibi eſſe poterunt hæ Notæ. *Martialis complures loci emendati & explicati.*

Libro XIV. qui Apophoreta. In Lemmate, Batrachomyomachia.

Perlege Mæonio cantatas carmine ranas, I.

Et frontem nugis ſoluere diſce meis.

Iunij Anglicanum exemplar, *Et frontem forris*: emendat ipſe, *formis*. ſed verum erit, *foriis.* Foriæ quid ſint vide in Nonio. vſurpantur, vt quiſquiliæ, burræ. Varro. *Quintiporis Clodiani forias ac poëmata gargaridians dices, ô Fortuna, ô fors Fortuna.* Lemmate, Corculum.

Pauper cauſſidicus nullos referentia nummos II.

Carmina cùm ſcribas, accipe cor quod habes.

Lego, *cor quod abeſt.* Cor non habere dicitur, qui deſipit. quod facere ait cauſſidicum pauperem, qui verſus potiùs ſcribat, quàm cauſſas agat, ex quibus lucrum facere poſſit. Cor igitur, non cordato homini mittit. Notum de Scipione Naſica, cui cognomen à ſapientia Corculo.

Digitized by Google

Libro XIII. qui Xenia, Lemmate, Porphyrio.

III. *Nomen habet magni volucris tam parua gigantis,*
Et nomen Praſini Porphyrionis habet.

Idem Iunij liber, *Praſini Purpurionis.* Latet omnis lepor Epigrammatis in leui menda. ſcribe, *Praſinus Purpureonis*. Quid mirum, inquit, ſi parua volucris nomen gigantis ferat: cùm & Auriga factionis Praſinæ, Purpureo nomen habeat? Scimus fuiſſe factiones aurigarum, coloribus diſcretas, Ruſſatam, Praſinam, Venetam, Albam, ſiue Albatam. Contra rem igitur, vt auriga Praſinus vocaretur Purpureo, non aliter quàm vt auicula, gigas. Simile eſt in illo Epigr. *Si Veneto Praſinóve faues, quid coccina ſumis? Ne fias iſta transfuga ſorte vide.* Sciendum autem quempiam eius ſæculi celerem aurigam Purpureonem dictum.

Factiones aurigarũ.

Libro VIII. Epigr. VI.

IV. *Archetypis veteli nihil eſt odioſius Eucti*
Ficta Saguntino cymbia malo luto.
Argenti furioſa ſui cùm ſtemmata narrat,
Garrulus, & verbis mucida vina facit.

Scribo, *Argenti fumoſa ſui.*
vt Iuuenal. *Fumoſos equitum cum Dictatore magiſtros,*
& Cicero, *Fumoſas imagines.*

Epigram. LII.

V. *Tonſorem puerum, ſed arte talem*
Qualis nec thalamis fuit Neronis,
Druſorum cui contigere barbæ.

Thalamus nomẽ viri. Puto leg. *Qualis nec Thalamus fuit Neronis.* vt ſit nomen tonſoris Neronis, Lapis Romæ in æde Mariæ,

ANTISTIÆ. OBSECRATIONI. FECIT
ANTISTIA. FLORENTINA. ET. THALA
MVS. CAESARIS. ET. SCANTIA. PRIMI
TIVA PARENTES. AEIVS.

Epigr. LVIII. in Artemidorum,

VI. *Cùm tibi tam craſſæ ſint Artemidore lacernæ,*
Poſſem te Sagarim iure vocare meum.

Quid ſagari. Non epigramma eſt, ſed ænigma. & quid eſt, Sagarim? Fortaſſe, *Sagarum*. Nec ſcio an ita dicti, qui munus aliquod theatrale fungerentur, de quibus inſcriptio iſta in Delphiniorum domo,

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM.
DACICO. PONT. MAX. TRIB. POT. VIII.
IMP. IIII. COS. P. P. OPTVMO. PRINCIPI
SAGARI. THEATRI. MARCELLI
CVLTORES. DOMVS. AVG.

Vltrà nihil ſcio. Reperio ſanè Sagarios, vt in veteri illa inſcriptione:

C. TERENTIO. C. L. PAMPHILO
SAGARIO. POST. AEDEM. CASTORIS.

Item

Digitized by Google

Item Sagariam facere in Appuleio & Ic^{ti}: ſed alio longè ſenſu, pro negotiatione ſagorum. Itaque nihil etiam extrico.

Lib. IX. Epigr. XLV.

Alciden modò Vindicis rogabam VII.
Eſſet cuius opus laborq́, felix.

Malo, *Alcides*. nec enim Herculem ipſum Martialis rogabat, ſed alium cuius opus ille Hercules eſſet apparet ex ſequentibus.

Epigr. LXXXVII.

Languidior noſtri ſiquando eſt Paullus Atili, IIX.
Non ſe, conuiuas abſtinet ille ſuos.

Lego, *noſter ſiquando*. de Paullo ad Atilium ſcribit.

Lib. X. Epigr. LI.

Quos Fauſtine dies, qualem tibi Roma Rauennam IX.
Abſtulit? ô ſoles, ô tunicata quies!

Tunicatam quietem doctiſſimus Iunius accipit, liberam ab opera togata, qua domi ſe continere, nec ſportulæ ſpe proſequi potentiores liberum eſſet. ſed aliò, me iudice, reſpexit Martialis. Nam in municipiis togam induere vix ſolebant, tunica contenti. Martialis lib. I. *Quid quies tunicata.*

Egiſti vitam ſemper Line municipalem,
Qua nihil omnino dulcius eſſe poteſt:
Idibus & raris togula eſt excuſſa Kalendis,
Duxit ad æſtates ſyntheſis vna decem.

Plinius ad amicum, qui rure agebat: *Quouſque regnabis? quouſque vigilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quouſque calcei nuſquam? Toga feriata? liber totos dies?* Sic enim is locus corrigendus, lib. VII. Epiſt. Ita & Iuuen. intelligendus, Sat. III.

Pars magna Italia eſt, ſi verum admittimus, in qua
Nemo togam ſumit, niſi mortuus.

Epigr. LXII. Ad Ludimagiſtrum.

Sic te frequentes audiant capillati X.
Et delicata diligat chorus menſæ.

Quid ſi legas, *chorus Muſæ?* & intellegas pueros deditos Muſis? quod videtur ad rem aptius quàm * *menſæ*. ** Quod retineri tamē poteſt, & pedagogia capi.*

Libro XI. Ep. VI.

Te volet inuictus pro libertate Camillus.

Magis ſententiam explebit, *præ libertate*. dicere voluit, Camillus te principem malet, quàm ſuam illam libertatem. XI.

Epigr. LI.

Silius Arpino tandem ſuccurrit agello,
Silius & vatem non minus ipſe tulit. XII.

Fortè ſcribendum, *& vatem, non minor ipſe, colit*. quod ſanè argutum erit præ illo vulgato.

Lib. I. Epigr. LXIV.

Quæris quis hic ſit? excidit mihi nomen. XIII.

Acuta Epigrammatis clauſula. Ludit in verbo Excidendi, & cùm oblitus nomen videatur, tamen ait ſe in ipſo id verſu ignarum poſuiſſe & *Excidit, verbum ambiguū.*

innuit,

Digitized by Google

innuit, credo, illum verſum *Fuſcos colores, Galbanos habet mores*, vt verum huic homini nomen Fuſcus fuerit, aut Galba.

Epigr. LXXXVII.

XIV. *Chirurgus fuerat, nunc eſt veſpillo Diaulus,*
Cœpit, quod poterat, Clinicus eſſe modò.

Clinici medici. Lego, *quo poterat, Clinicus eſſe, modo*. Medicorum titulus erat Clinicus. Inſcriptio Aſiſij,

P. DECIMIVS. P. L. EROS
MERVLA MEDICVS
CLINICVS. CHIRVRGVS
OCVLARIVS. VI. VIR.

& hoc eſt quod Plinius ait, Hippocratem inſtituiſſe medicinam eam quæ Clinice vocatur. Clinicos à lecto conſtat dictos. in quo ludens Martialis ait, qui veſpillo erat factum eſſe Clinicum, quia ſcilicet Veſpillones mortuos efferunt in lecto.

Epigram. CXLVII.

XV. *Prætor ait, ſcis me Scorpo Thalióque daturum.*
Atque vtinam centum milia ſola darem.

Thallus, & Flauius Scorpus agitatores. Scribendum, *Thallóque*. eius Thalli mentio eſt in veteri inſcript. Romæ, in ædibus Cecchinorum, de Diocle agitatore, CENTVM. VICTORIAS. CONSECVTVS. EST. VICTOR. C. III. SINGVLARVM. VICIT. LXXXIII. ADHVC. AVGENS. GLORIAM. TITVLI. SVI. PRAECESSIT. THALLVM. FACTIONIS. SVAE. QVI. PRIMVS. IN. FACTIONE. RVSSATA. In eadem inſcript. & Scorpus nominatur, FACTIONIS. PRASINAE. VICTOR. ∞. XXV. ET. FLAVIVS. SCORPVS. VICTOR. II. XL. VIII.

Libro XII. Epigr. LXXI.

XVI. *Lintea ferret apro vacuus cùm vernula nuper*
Et ſupra Togulam luſca ſederet anus,
Atque olei ſtillam donaret Opelicus vnctor;
Nudorum tetricus Cenſor & aſper erat.

Vdi pro bibaculis. Omnino ſcribendum, *Vdorum tetricus*. id eſt, carpebat madidos & vdos, quique in balneis biberent. Sequentia clarè docent.

Libro V. Ep. CXX.

XVII. *Ponetur digitis tenendus vſtis*
Nigra coliculus virens patella.

Lego, *digitus tenendus vnctis*. propter oleum quod coliculis ſuperfundi ſolitum.

Epigram. CXXIIII.

XVIII. *Quid promittebas mihi millia, Gaure, ducenta*
Si dare non poteras millia, Gaure, decem?
An potes, & non vis? rogo non eſt turpius iſtud?
I, tibi diſpereas, Gaure puſillus homo es.

In poſtremis verſibus neſcio quid non eſt merum. In Iunij libro, *Si*, legitur, non, *I*. Diſtinguo & lego, *An potes, & non vis, rogo? non eſt turpius iſtud Si tibi; diſpereas Gaure p. h. es.*

Lib.

Digitized by Google

Lib. VII. Epigr. XLIII. Ad Ouidium.

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæſonius hic eſt XIX. *Quis Maximus Cæſonius, & quãdo condemnatus.*
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
Hunc verò damnauit, ſed tu damnare Neronem
Auſus es, & profugi, non tua fata ſequi.
Aequora per Scyllæ magnus comes exſulis iſti,
Qui modò nolueras conſulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas eſt cineri me ſupereſſe meo;
Audiet hæc præſens venturáque turba, fuiſſe
Illi te, Senecæ quod fuit ille ſuo.

eiuſdem rei eſt epigramma ſequens. Hiſtoriam huius damnati Cæſonij repperi apud Tacitum lib. XV. qui tamen emendationem à Martiali accipiet, vt iſte lucem ab illo. *At Cadicia vxor Sceuini, & Caſennius Maximus Italia prohibentur, reos fuiſſe ſe tantùm pœna experti.* vbi lego: *Cæſonius Maximus*. Damnatus fuit in Piſoniana coniuratione: & hic ille, quem exſulem Ouidius ſecutus.

Libro II. Epigram. II.

Creta dedit magnum, maius dedit Africa nomen, XX.
Scipio quod victor, quodq́; Metellus habet.
Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
Et puer hoc dignus nomine Cæſar eras.
Frater Idumæos meruit cum patre triumphos,
Quæ datur ex Dacis laurea, tota tua eſt.

Vetus Iunij, *Quæ datur ex chartis.* lego, *Cattis*. Suet. *Expeditiones partim ſponte ſuſcepit, partim neceſſariò. ſponte, in Cattos: neceſſariò vnam in Sarmatas*. & pòſt: *De Cattis Dacíſque poſt varia prælia duplicem triumphum egit.* Verum eſt igitur. *Cattis*; eò magis quòd inquit, *Nobilius domito tribuit Germania Rheno*. Confirmandum hoc viſum fuit, quia doctiſſimo Belgarum Iunio, *Dacis*, magis placuit.

Libro III. Epigr. XXV.

Ceſſatis pueri, nihílque noſtris XXI.
Veterno reſináque pigriores.

Epigramma eſt in pigros nautas. cuius ſententia tota pendula eſt defectu, vt videtur, verbi. Sed lego, *nihílque moſtis*. nam in aliis libris eſt, *noſtis*. Frequentia iſta veteribus. Fleſtis, Terſtis, Decreſtis, &c. apud ipſum Ciceronem in Verrinis, *Glebam non commoſſent*. Sequenti verſu lego cum Turnebo, *Veientone aſináque*.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

NARRO tibi, M. Antoni. Delectauit me emendatio Liuiana lib. XXII. *Liuius emendatus duobus locis.*

Eos qui Cannuſium perfugerant mulierculà nomine Buſa, genere clara ac diuitiis, mœnibus tantùm tectíſque à Cannuſinis acceptos, frumento, veſte, I.

 viatico

Digitized by Google

viatico etiam iuuit. pro qua ei munificentia, poſtea bello perfecto, ab Senatu honores habiti ſunt.

Hæc lectio à Sigonij coniectura manauit. Nam libri & ſcripti omnes, & vulgati, habent, *Mulier Paulla, nomine Buſa*. Glareanus hærere ſe fatetur. Nam Buſam huic mulieri nomen fuiſſe, non Paulam, Liuius infrà, & Valerius item teſtantur. Sigonius ablegata voce ſcindit nodum, non ſoluit. At ego tranſpoſita littera rem extrico, *Mulier Apula, nomine, Buſa*. Valerius lib. IIII. *Itaque eiuſdem temporis femina, Buſa nomine, regionis autem Apuliæ ditiſſima.*

Eodem libro inferiùs:

II. Supplicia. *Et Q. Fabius Pictor Delphos ad oraculum miſſus, quibus precibus ſupplicationibuſq; deos poſſent placare.*

Liuius, qui apud me, *ſuppliciiſque*. præclarè. confirmat & Sigonij Codex, qui, *ſupplices deos*, corruptè. Supplicium pro ſupplicatione ex Salluſtio vulgò notum.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS LVD. CARRIONI.

DIc ſodes. auſus es hoc facinus? ludificari me? deſerere Lipſium, die tam feſto, iacẽtem hîc in villa? —*vbi non homo, Sed campus atq; aër.* Niſi tu homines cenſes collegas illos in menſa noſtros: quos ſine fremitu non intueor, nuper terræ filios, nunc Mæcenates, Agrippas. Vide quæ via ad potentiam, ad opes ſit. *At me litterulas ſtulti docuere parentes*. Sed nondum omnium dierum ſoles occiderunt, aiebat olim Philippus: & herclè me iam iſta inania, niſi dum in oculos incurrunt, non mouent. Scio veram animi quietem à Deo primùm, deinde à ſapientia & litteris eſſe, quæ quoniam non apud iſtos; ſint Crœſi & Craſſi licet,

——— *non hos Pactolus aureas*
Vndas agens eripiet vnquam è miſeriis.

Cicero de legibus correctus. Fui his diebus in Cicerone de Legibus. Libro II. hæc notaui:

Mulieres genas ne radunto, néue leſſum funeris ergo habento. Hoc veteres interpretes Sex. AElius, L. Acilius non ſatis ſe intelligere dixerunt, ſed ſuſpicari veſtimenti genus aliquod funebris: Aelius leſſum quaſi lugubrem eiulationem, vt vox ipſa ſignificat. quod eò magis probo, quia lex Solonis idipſum vetat.

Subeſt vitium. Primò Aelij & Acilij ſententiam confundit, & vtrumque de veſtimento funebri ſuſpicari ait: ſtatim diuidit & Aelium, Ploratum, interpretantem facit. Pugnant iſta. niſi ſi poſterius alio de Aelio ſenſerit Cicero. quod nõ arbitror. Placet corrigi, *Sex. Aelius L. Acilius non ſatis ſe intelligere dixerunt, ſed Acilius ſuſpicari veſtimenti*. &c. voce Acilij inſerta, quæ repetita elabi facilè ex ſcribentibus potuit. Dubitauit vterque ſuper ſignificatione Leſſi: ſed alter veſtem, alter eiulationem tamen interpretatus eſt. Inibi.

Iam cetera in XII. *de minuendo ſumptu tranſlata ſunt de Solonis ferè legibus. Extenuato igitur ſumptu tribus ricinis & clauis purpureis, & decem tibicinibus, tollit etiam lamentationem.*

Quod

Digitized by Google

Quod de Riciniis ſcribit non omnes capiunt. ne ille quidem magnus Belgicæ Papinianus, Ræuardus. Accipiunt enim vulgò quaſi lex vetet non plures quàm tres feminas riciniis indutas in funere eſſe. Errant. Doceo primùm ex Varrone, cuius Fragmentum eſt lib. III. De vita P.R. *Vt dum ſupra terram eſſent, riciniis lugerent: funere ipſo, vt pullis pallis amictæ.* Ecce. Riciniorum vſus in luctu quidem, non tamen in ipſo funere, vt Varro ait, ſed Pallæ. Male igitur Ricinia ad funus trásferunt. Ratio etiam talis legis inepta. Si enim propinquæ riciniis indutę: quid fiet ſi plures tribus ſint? & quidem eodem gradu, vt ſi filiæ. an tres tantùm ricinius induentur? Alia mens x. virorum fuit, vt equidem ſentio Solonis lex funebris erat, quæ in Plutarcho legitur: ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν, οὐδὲ συντιθέναι πλέον ἱματίων τριῶν. hoc poſtremum vertiſſe Romanos Solones puto, *trina ricinia*. hoc ſenſu, ne plus quàm tres veſtes cum mortuo aut conderentur, aut vrerentur. Scimus morem hac in re veterum. Homerus de Achillis funere Odyſſ. ω.

Quæſita de ſententia legis è XII.

> Καίεο δ' ἐν τ' ἐσθῆτι θεῶν.

Apud Virgilium in Miſeni.

> *Purpureáſque ſuper veſtes velamina nota*
> *Iniciunt.*

Suetonius in Cæſare, *Scenici artifices veſtem quam ex inſtrumẽto triumphorum ad præſentem vſum induerant, detractã ſibi atque diſciſſam iniecere flammæ.* Hieronymus lib. II. Epiſtolarum: *Cur mortuos veſtros auratis obuoluitis veſtibus? cur ambitio inter luctus lacrimaſq; non ceſſit? an cadauera diuitum, niſi in ſerico, putreſcere neſciunt?* Feſti locus reſtabat, qui iuuare illorum mentem videbatur. nõ iuuat, ſi rectè diſtinxeris & legeris. *Ricinium omne veſtimentum quadratum ij qui duodecim interpretati ſunt eſſe dixerũt. Ver. togam qua mulieres vtebantur prætextam clauo purpureo.* id eſt, *Verrius, togam.* ita corrigo, cùm vetus ſcriptura ſit, *vir toga qua*. Sæpe iſte abbreuiator, Verrij ſententias cum aliorum cõponit. quod & hic Quod ſcripſi ſuprà, *Mulieres genas ne radũto*, non dubitabis credo germanũ eſſe. Feſti Fragm *Radere g⋯⋯lege XI id eſt, vnguib⋯⋯* Plinius. *Malæ homini tantum, quas Priſci genas vocabant, duodecim tabularum interdicto radi à feminis eas vetante* vbi vox, *vetante.* adiecta mihi ab imperito videtur. Nam interdicto hìc valet, cùm interdictum ſit. genus loquendi Salluſtio, Tacito, frequens. Hoc dixi, ne capere te Lambinus poſſit, qui, *genas ne carpunto* temerè ex vno Seruio repoſuit. Radere genas Feſtus videtur interpretari voluiſſe, vnguibus cruentare, ſcindere.

Feſtus emẽdatus.

Confirmata vulgata in Cicerone lectio.

Plinij gloſſema lib. XI cap. XXXVII.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI. F.

QVÆREBAT à me nuper, ocelle Europæ Scaliger, adoleſcens doctus litteras veteres, quid in Varronis fragmento eſſent Aquilinæ pateræ? locum producebat ex lib. I. De vita pop. Rom.

> *Item erant vaſa vinaria, ſini, cymbia, aquilinæ pateræ, gutti, ſextarij, ſimpuuium.*

Varro emendatus.

Digitized by Google

Non mentiar. conticui. opinor & Varro ipſe, ſiquis rogaſſet. Abiit ille: ego conſideraui intentius & niſi me fallit, repperi. Lego enim, *cymbia, culignæ, pateræ*. Nugas agam, ſi te nunc doceam cauſſam erroris, adhæſiſſe litteram à fine vocis factumque *aculignæ*, inde vulgatum illud. nugæ, inquam, iſta. ſicut & illud, Culignam Feſto vas eſſe potorium. nota hæc tibi. illud non nugæ, Liuio adſerendam eam vocem videri:

Lib. XXVI.

Et Liuius. *Qui curuli ſella ſederunt, equi ornamenta, & libras pondo vt ſalinum patellámque deorum cauſſa habere poſſint.*

Nam vetus omnis lectio, *vt lignum*. Salini vocem primus repoſuiſſe fatetur Laurentius Valla, homo cetera non inſulſus, & de Liuio certè ſupra opinionem vulgi benè meritus. Quam ipſam ferri poſſe, nihil nego.

Culigna in ſacris. Culignam autem ſacris opus fuiſſe ſcis ad vinum libandum: vt patellam, ad fruges imponendas. Varro, *Menſæ anteponebantur cum culigna ac vino, in quis quæ veniebant ad fetam amicæ gratulatum dis mactabant*. Cui loco lucem valdè Tertullianus facit, De Anima: *Dum in partu Lucina & Dianæ eiulatur, dum per totam hebdomadam Iunoni menſa proponitur, dum vltima die Fata ſcribundo aduocantur.*

EPIST. IX.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

PECCO, mi Pighi, & pecco largiter qui reduci tibi & iam, vt audio & opto, in hiſdem regionibus conſtituto verbo non ſim gratulatus. Viennæ inita amicitia ſancta mihi eſt: eritque, dum ero. De te niſi idem ſperem, iniuriam fecero ſimpliciſſimis moribus tuis. Iſſcanum meum me tenet, & in tot circumſtantibus turbis quietem ſequor ſtudiorum. Nunc in Liuio eram, in quo vide mihi quæſo hos locos.

Tres Liuij loci emendati.

Lib. XXI. In Alorci oratione.

I. *Aurum argentúmque omne publicum priuatúmque ad ſe iubet deferri: coniugum veſtraſq; corpora ac liberorum veſtrorum ſeruat inuiolata, ſi inermes cum binis veſtimentis velitis à Sagunto exire.*

Non dubito legere, *cum priuis veſtimentis*. Priuum, ſingulum. Nam aliquot lineis ſuprà in iiſdem conditionibus eſt, *traditóque omni auro atque argento egreſſi vrbe cum ſingulis veſtimentis*. Reſtituo eam vocem in Quadrigario apud Nonium, Reticulum. *Claud. lib. I. Priuiſq; ductoribus indit reticula galearia.* vulg. *Prius hiſce auctoribus inde.*

Infrà poſt tranſitum Annibalis per Alpes.

II. *Et Annibal mouit ex Taurinis, incertus quæ pars ſequenda eſſet, Gallos, præſertim ſe ſecuturos ratus.*

Liuius meus, *præſentem eſſe*. itaque lego, *incertos p. q. ſ. eſſet Gallos, præſentem ſeſe ſecuturos ratus*. Galli incerti Romanorum partem an Pœnorum ſequerentur, nec de Annibale iſta. Eos præſentia ſua motum iri Annibal haud fruſtrà exiſtimabat.

Eodem libro.

III. *Quod vbi Annibal accepit, laxatamq; pugnam, & receſſum à caſtris vidit,* extemplo

Digitized by Google

extemplo equitibus dextra læuaq; emiſsis in hoſtem, ipſe de his caſtris erupit. Quid eſt, *de his caſtris?* Nihil iuuant libri. audacter tamen leg. adfirmo, *ipſe mediis caſtris*. Nam ita Liuius rem narrat ſuperiùs, *Annibal paucis propugnatoribus in vallo portiſque poſitis, ceteros confertos in media caſtra recepit.* Illud etiam, *& receſſum à caſtris*, velim legi, *& ire ceſſim à caſtris*. Tu iudica, mi amiciſſime Pighi.

EPIST. X.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

SCRIBAM liberè, mi Victor. nimium taces diu. Facilius à Sigalione vocem, quàm à te epiſtolam expreſſero. quo merito meo? aut, vt delabar ad Propertium,

Quis te mutauit tantus Deus?

Certè non hoc animi tui amica effuſio, non verba pollicebantur cùm proximè in Iſcano adeſſes. Quò quidem, quaſi de cōpacto, vix biduum poſt diſceſſum tuum, venit Carrio noſter. qui cùm mihi multa de amore tuo & ſolicitudine erga abſentē me narraſſet, ita vt animus tuus peregrinari mecum videretur: ſenſi intimo pectori inſtillari quiddam, quo plane & cōmotus ſum & exhilaratus. Veniebat in mētem Tragici illud,

Τῶν γὰρ ἐκδήμων φίλων
Δεῖ τοὺς κατ' οἶκον ὄντας ἐκπονεῖν τύχας.

Ego à longa peregrinatione vix compoſui animum. Tango libros, ſed, vt ille ait, vellicatim & ſaltuatim. Itaque in Plinij lib. XIV. cap. XIV. vide quid herè notauerim. Ait: *In Plinio coniectura.*

Quibus vinis auctoritas fuerit ſua in menſa M. Varro his verbis tradit: L. Lucullus puer apud patrem nunquam lautum conuiuium vidit in quo plus ſemel Græcum vinum daretur, &c.

Verba ipſa Varronis ſi inſpicis, hærebis. Nihil enim de menſa ſua Varro. nec id agitur. ſed de ætatis ſuæ dilectu in vino ſcribit. Inclino vt legam, *ſua in memoria*. Cauſſa vitij fuit in epitome ſcribendi, *in mēa*. hoc illi fungi *in menſa* interpretati ſunt. Similis error in Taciti Annal. XVI. *Et quantum nunc ſæuitia accuſationis, tantum iræ P. Egnatius conciuit*. cùm in archetypo fuiſſet, *quantum mīæ*, id valebat, *miſericordiæ*. Vale, mi ocelle, mi Victor: & Lernutio deliciis vtriuſque noſtrûm à me ſalutem.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS FRANCISCO ROALDO I. C

ITA viuam & valeam, Roalde, vt vna Scaligeri laudatio (nam omitto famam aliorum) ſic me tibi adiunxit, vt te doctrinæ cauſſa in paucis Gallis & amem, & admirer. Animum meum teſtari volo has breues, ſed de litteris, litteras. Quæro à te rectè emendauerim legem illam Numæ, quæ in Feſto ſic legitur? *Lex Numæ reſtituitur.*

Sei hemonem fulminibus occiſit, em ſupra genua nei tollito.

Scaliger tuus voluit, *Fulmin Iouis*. vix credo, quamquam telum Iouis

fulmen, & in tutela eius cenſeatur. vix inquam credo Numam eo ambitu locutum. Legerim, *Fulminis occiſit.* antiquè. Sic enim nominandi caſu dicebant, pro Fulmen: vt Vulturis, pro vultur Ennius, Priſciano & Cariſio teſtibus, *Vulturis in ſiluis miſerum mandebat hemonem.* & Oſcinis pro Oſcen Cicero. Auctor idem Cariſius, lib. I. ex Plinio. Vale.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS LÆVINO TORRENTIO, V. C.

MAGNA nobis, vir clariſſime, & opinio & exſpectatio eſt de Commentariis ad Suetonium tuis. mihi præter ceteros: quia nunc cùm maximè Commentarium Cornelianum habebam in manibus. cui ſcriptori ſcis cum Suetonio pleramque hiſtoriam eſſe communem. Nec dubitabam quin laborem meum multis partibus minueret labor tuus. Neſcio quid tale etiam de Liuio meditor. in quo pauculas Notas has facio iudicij tui.

Notæ quaternæ ad Liuium.

Lib. XXI. non longè ab initio.

I. *Medius Aſdrubal inter patrem & filium octo fermè annos imperium obtinuit, flore ætatis, vt ferunt, primò Amilcari conciliatus: gener inde ob altam indolem profectus animi adſcitus.*

Meus liber, *profectò animadſcitus.* Sigonii, *animi profecto.* Lego, *prouecto annis adſcitus.* hoc ſenſu, Amilcar prouectus iam ætate Aſdrubalem generum adſciuit. Vulgata quidem illa dura, mediusfidius, compoſitio eſt.

Infrà, poſt concionem Annibalis ad milites.

II. *His adhortationibus cùm vtrimque accenſi ad certamen militum animi eſſent, Romani ponte Ticinum iungunt, tutandique pontis cauſſa caſtellum ſuperimponunt.*

A veteri abeſt vox, *cauſſa.* nimium bene. idque genus ſermonis à me in Taciti notatum.

Pòſt, de Sempronio coſſ.

III. *Tum collega cunctante, equitatum ſuum, mille peditum iaculatoribus fermè admiſtis, ad defendendum Gallicum agrum trans Trebiam mittit. Ii ſparſos & incompoſitos oneratóſque præda pleroſque cùm inuaſiſſent.*

In mſs. *incompoſitos ad hoc carauis præda.* Liuij germana lectio erit, *incompoſitos, ad hoc graues præda.* Nam antiqui librarij, C, pro G.

Infrà, de rebus in Hiſpania geſtis.

IV. *Et Scipio raptim ad famam nouorum hoſtium agmine acto, cùm in paucos præfectos paululum animaduertiſſet: præſidio Tarracone modico relicto, Emporias cum claſſe rediit.*

Quid eſt hoc, *paululum animaduertiſſet?* non ſic Latini dixiſſet potius: leuiter, modicè, clementer. quid, quòd & hiſtoria repugnat? Nam Polybius eandem rem tangens libro III. auctores fugæ & acceptæ cladis more patrio ait punitos, τοὺς αἰτίους τῶν συμβεβηκότων, inquit, κατὰ τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐθισμοὺς κολάσας. nec ignotus in talibus delictis militiæ mos. Planiſſimè igitur ſcribend. *palàm animaduertiſſet.*

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS CAROLO LANGIO.

SOLINVM Diuæi noſtri ad te mitto, vetus ſanè & bonæ fidei exemplar. De hortis tuis curam non depoſui. videbo ſiquid his locis eruetur. Tu viciſſim mitte quæſo Trochaicum illud Carmen ad me. ita hortis tuis ætatem bene ſit, mi Langi: & ita ſuperes Alcinoum & Adonim iſtis diuitiis. Quòd Senecam adornas: gaudeo. in eo vide has notas. Seneca quattuor locis emendatus.

De Ira lib. III. cap. XXII.

Audierat omnia Antigonus, vtpote cùm inter dicentes & audientem paulum intereſſet. quem ille leuiter commouit. & longiùs diſcedite, inquit, ne vos rex audiat. I.

Emendo, *& audientem aulæum intereſſet, quod ille.* Antigonus in tabernaculo erat: milites in excubiis, velo diſcreti. Scriptum neglegenter, *aulum:* inde alius *paulum.* Polybius, niſi fallor, de hac ipſa re, apud Suidam: ἀκϐων ταῦτα πάντα διὰ τῆς αὐλαίας ὁ βασιλεὺς, ἐγέλα.

Lib. I. de Clementia, cap. III.

Nunc in tres partes omnem hanc materiam diuidam. Prima erit manumiſſionis: ſecunda quæ naturam habitumq́; clementiæ demonſtret: tertia, &c. II.

Ridicula lectio, & nuſquam gentium hîc Seneca de manumiſſione. Scripſerat, cùm vniuerſum opus partiretur, *Prima erit manuductionis.* Manuductio, χειραγωγία, εἰσαγωγή, & ſic Cicero eam vocem vſus. At boni viri Manumiſſionis maluerunt. qui eiuſmodi emblemata plura Senecæ addiderunt.

De Tranquillitate vitæ lib. II. cap. XIIII.

Ille puſilli animi eſt, qui ſibi placet, quòd hoſtiario liberè reſpondit, & virgam eius fregit, quòd ad dominum acceſſit & petiit thronum. III.

Aliàs. *petiit thorum.* Scribo, *lorum.* Nam ſeruis puniendis lora poſcebantur. Plenæ comœdiæ. Plautus Captiueis. Plautus explicatus.

——— *Colaphe, Cordalio, Corax*

Ite iſtuc atque efferte lora. LOR. *num lignatum mittimur?*

Et vt eum locum explicem, ſenex caſtigando Tyndaro lora clamat. illi autem ioco, quaſi ambigentes, ad lignationem referunt. Nam & lignatum ituri ferebant ſecurim & lora. Cato II. Orig.

Quin aquatum, vt lignatum, iubentur ire: ſecurim atque lorum ferunt. gelum craſſum excidunt, cum loro colligatum auferunt. Cato emendatus.

Sic emendo elegantem hunc locum apud Nonium, Gelu. Loquebatur Cato de regionis cuiuſpiam immani frigore: vbi qui aquatum irent, proinde adornarentur vt qui lignatum apud Romanos.

De Ira III. cap XVIII.

Deinde adeò impatiens fuit differendæ voluptatis, quam ingens crudelitas ſine dilatione poſcebat, vt in xyſto maternorum hortorum qui porticum à ripa ſeparat. IV.

Puto leg. *porticum Euripo ſeparat.* Nam Euripi & Nili in ędificiis diuitum iſtorum crebri. Tu videbis doctiſſime Langi.

EPIST.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

APAGE, mi Lernuti. ego verò non amo iſtam verecundiam quæ te abſtinuit à ſcribendo. Tot menſes tu ex Italia redieris, & verbum nullum ad Lipſium? Hoc verum fuit? per Giſelinum mè potius res tuas quàm per te cognoſcere? Mihi crede. parauerã me ad acriter inclamandum, cùm vidi adiunctos epiſtolæ verſus tuos. verſus tam lepidè, tam ſuauiter factos, vt putarem canere Sirenum concordiam. Itaque illi mihi Mineruа fuerunt, & poſui iram. De illo Aretalogo quod ſcribis: non moueor. ſcis quoſdam ex Aeneæ gente eſſe, qui noſtratium laudi non faueant. Vidi in iis locis magnæ famæ virum, qui Turnebum omni ſermone premeret, meipſum à ſcriptis eius abſterreret. & tu meam vicem dolebis? Deſine, & eiuſmodi ſermones habeamus pro merenda Cyprij bouis. Plauti hunc locum conſidera.

Plauti verſus emendatur.

Pſeudolo, Scena, Pſeudole non audis.

——— Ps. *non licet*

Colloqui te? Ba. *at mihi non lubet.* Ca. *ſin tuam eſt quippiam in rem?*
Ba. *licet*

Ne obſecro viuere, an non licet? Ps. *vah, manta.* Ba. *omitte.*

Viuendi verbum hîc nego conuenire. lego potius, *Licétne obſecro bitere.* Adoleſcens & ſeruus lenonem morabantur. indignatus ille, & hem, inquit, liberúmne mihi eſt ire quò inſtitui, an non? Phraſis à more vulgi. *Bitere.* Bitere autem & Betere ſcis antiquos dixiſſe: vt & Imbitere pro inire, Epidico Plauti: Combito, pro Commeo VI. Varronis De lingua Latina. Vnde etiam Feſto Bitienſes ſunt, multum peregrinantes. Fons erroris tralatitius, V, pro B. & in hoc quidem paullò remotiore verbo in libris ferè perpetuus. Vale mi Lernuti, meum delicium.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO.

MENTIVNTVR, Pythœe, qui negant amorem in ignotis eſſe. De me ſentio. ignotum, inuiſum te amo: & amaui iamtum, ex quo ſcripta tua legi, notas elegantiſſimi ingenij & exquiſitæ doctrinæ. Et vtinam propiùs abeſſet Sequana tuus! ſalutaremùs profectò inter nos, nec tu ex ſcriptis meis, ſed ex fronte & vultu videres amorem. Quod quia non licet, hoc certè quod licet, amorem ortum à litteris foueamus litteris. Initium à me ſit. De Spartiani hoc loco, quæro quid ſentias.

Conatus corrigendi Spartiani.

In Hadriano.

Corrupiſſe cum Traiani libertos, curaſſe delicatos, eoſdémque ſepeliſſe, per ea tempora quibus in aula familiarior fuit, opinio multa firmauit.

Quid verò homines ſepulti profuerint ad gratiam? Nam quòd tu alibi, *deligatos*, probare videris, id eſt, vinctos: ignoſce, non probo. nec hoc quidquam ad emerendum adoptionis fauorem. Legendum puto, *curaſſe delicatos, eoſdémque ſæpe pilaſſe*, vel *depilaſſe*. Delicatos vocat pueros à lecto

à lecto & cyathis, quorum amori aiunt Traianum fuiſſe obnoxium: ideoq́ue facetè Iulianus in Saturnal. facit Ganymedem in cælo, à Traiano tentari. Eos notum eſt pilos ſolitos euellere, vt eſſent corpore leuii. hoc nunc viliſſimum munus functus Hadrianus. Ita Eligabalum notat Lampridius: *In balneu cum mulieribus fuiſſe, ita vt ipſe eas pſilotro curaret.* Et Suetonius de Domitiano cap. XXII. *Erat fama*, inquit, *quaſi concubinas ipſe diuelleret, natarétque inter vulgatiſſimas meretrices.* At pilare pro depilare etiam Feſtus agnoſcit.

Quid item de iſto Capitolini in Antonino philoſopho.

Sed multum ex iis Frontoni detulit, cui & ſtatuam in ſenatu petiit. Proculum verò vſque ad proconſulatum prouexit. Honoribus in ſe receptis philoſophiæ operam dedit.

Emendo, *prouexit oneribus in ſe receptis. Philoſophiæ d.o.* Imperatores cùm viro bono & pauperi honores mandabant, plurimùm, onera & impenſas in ſe recipiebant: & ex ærario ſuo aut publico largiebantur ad ludos, & ceteram pompam. Id dicebant, ſine impendio creari. Mamertini Panegyrico ad Iulianum. *Refertur nuncius conſulem me creatum ſine impendio, quod iamdiu paucis: ſine labore, quod nonnumquam.* quanquam hic locus in aliam ſententiam valere poſſit. Sed Vopiſcus clarè, in Epiſtola Valeriani ad Aurelianum: *Sperare te cum eodem Vlpio Crinito conſulatum conuenit ſumptu publico.* Spartianus in Hadriano: *Ac ſtatim Pannoniis impoſuit, decreto conſulatu cum ſumptibus.* Et de Imperatore ipſo onus in ſe recipiente, Dio in Alexandro: *Me*, inquit, *Conſulem deſignauit, & ſumptus quos poſtulat ea dignitas ſe facturum recepit.*

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS AVGERIO BVSBEQVIO, VIRO NOBILI, EXLEGATO BYZANTINO.

ADSENTIOR tibi, vir nobiliſſime, illam ſemilunam Turcarum (quod genti ſolemne militiæ ſignum, quaſi Romanis Aquila, eſt) originem à Byzantinis habuiſſe. Vidi apud te primum, & poſtea complures alios nummos æreos, in quorum parte Luna media eſſet, cum inſcriptione ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Itaque vt Athenienſium Noctua, aliarum gentium aliud inſigne fuit: ſic Byzantiorum Luna. quam magnus ille rex in ſigna ſua tranſtulit, ſignum victæ gentis, penes quam Orientis imperium eſſet. Liuij duos locos viciſſim facio iudicij tui. *Cur Luna in Labaris Turcarum.*

Lib. XXVIII. poſt Caſtulonem vrbem deditam.

Mitior ea victoria fuit. nec tantumdem noxa admiſſum erat, & aliquantum ira lenierat voluntaria deditio. Martius inde in Barbaros ſiqui nondum perdomiti erant, ſub ius ditionémque redigendos, miſſus. Scipio Carthaginem ad vota ſoluenda dis rediit. *Liuius corrigitur. I.*

Liuius meus clamat interpolatum fœdè hunc locum eſſe. Ille ſic: *voluntaria deditio Inde in B. ſ.n.p erant. ſ. i.d. redigendos legatis miſſis Scipio Carthag. &c.* Pura puta Liuij & ſcriptura & hiſtoria. Qui Martij nomen intruſerunt, legatorũ eiecerunt: putarunt vnicũ Martium miſſum, quia

Digitized by Google

vnius illius res geſtæ poſtea narrantur. Boni viri non audiūt ſcilicet Liuiū ipſum ſtantem à lectione ſcripta, aliquammultis infrà lineis: *Res*, inquit, *interim nihilominus ab legatis gerebantur. Martius ſuperato Bæti amne, &c.* At à quibus legatis, ſi miſſus ſolus Martius? Sed aliorum non meminit Liuius. quid mirū? ſi leuia geſſerint, nec ſcriptione magno opere digna?

Eodem libro, de ſeditione militum ad Sucronem.

II. *Cùm alios ſubinde recentes nuncios non mortis modò ſed etiam funeris exſpectarent, neque ſuperueniret quiſquam, euaneſceretque rumor temerè ortus: tum primi auctores requiri cœpti. & ſubiraſcentes quoque vt credidiſſe potius temerè, quàm finxiſſe rem talem videri poſſent.*

Coniectura in Liuio. Rhenani Spirenſe exemplar habuit, *& ſubtranteſſe quoque*. meum, *& ſubtrahentes quoque*. Ille primus repoſuit, *& ſubiraſcentes*. addidit gloriæ cauſſa, à nemine hactenus locum iſtum intellectum. veriſſimè. ſic tamen vt à ſe computet. Quis enim non videt nihilo ſecius hærere ſententiam? nec eſſe quò illud, *ſubiraſcētes*, applicetur? Ἢ δεῖ σιωπᾶν, ἢ λέγειν ἀμείνονα. ait ille. Emendo, *& ſubornant eos quoque*. vel, *& ſubdiderant*. facili ſententia, & audebo dicere, Liuij germana. niſi quid tu aliter, vir nobiliſſime, cenſebis.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CHRISTOPHORO PLANTINO.

QVID ais? Io. Goropius Becanus vixit? Dolui mehercle & litterarum cauſſa, & magis patriæ. quam in hac præcipiti ruina rerum ſpoliari optimis quibuſque ciuibus, quid aliud quàm cæleſtium iram arbitremur? Nam ipſius vicem cur lugeamus? aut quid miſerius illo, qui miſerum eum dicet tot miſeriis ereptum?

** At nos decebat doctos à ſapiētia, Deflere natum.*

* Ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
Τὸν φύντα θρηνεῖν:

illum autem verè iam, quod Græci exprimunt, beatum

* Χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

** Lætos, bonisq; votis, mittere è domo.*

Quamquam doleo etiam dolorem tuum. qui amicum amiſiſti rebus tuis & fide ſæpe & conſilio ſalutarem. Coloniam veni ipſis Kalendis Martiis. Peregrinationes meas cauſſam ſermonibus dediſſe, nollem factum. ſed quis ille Thales, qui hoc ſtatu rerum neminem offendat? Valet in his illud Comici,

Ne admittam culpam, ego meo ſum promus pectori:
Suſpicio eſt in pectore alieno ſita.

Tacitum meis Scholiis illuſtratum vix tandem mitto ad te. ſcriptorem neſcio an priuatim tibi vtilem, publicè certè. & hoc ſatis eſt apud te. Vt enim ſenex ille in Synephebis.

Serit arbores quæ alteri proſint ſæculo:

ſic tu libros diuulgas, quorū fructus non in ſinum tuum, ſed ad remp. redundent. Vale. Coloniæ Vbiorum. a. d. III. Non. Mart. ∞. Iↄ. LXXIV.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS CLAVDIO PVTEANO.

LVCTABAR his diebus cum Nonij vitiis. melius erat cum hydra. victoriæ certior ſpes fuiſſet. Cùm multa ſuſtuliſſem, ſexcenta tanta reliqui. In iis quæ ſuſtuli, hæc ſunt.

In Conquiniſcere:

Plautus Ciſtellaria: Faciundum eſt puerile officium, conquiniſcam ad ciſtulam. Idem: & doloſi idem conquiniſce, ſis, iſtuc ceueto ſimul. Nonius Marcellus variis locis correctus.

Poſterioris exempli prodigioſa corruptio: at certa correctio iſta, *Idem Pſeudolo: Si conquiniſcet iſtic, conquiniſcito Simul*. Illud, *& dolo*, corruptè pro, *Pſeudolo*: reliqua clarent, extatque in capſe comœdia is verſus: ne diutius errent, qui inter fragmenta retulerunt. Plautus.

In Delica.

Cæcilius Oboloſtate: Si linguas decem Habeam, vix habeam te ſatis qui audem ache Immò verò hic ante ſolitus ſum delicat. Cæcilius.

Exempla bina coaluiſſe cenſeo, & lego, —*ſi linguas decem Habeam, vix habeam, rem ſatis qui delicem. Idem Pauſimacho: Immò verò hic ante, ſoli dum ſumus, delica.* Vox vna perierat: titulus comœdiæ in verſum irrepſerat, & prior correctio certa: poſterior arbitrij tui eſto.

In Auſcultare.

Cæcilius Embono: Audire ignoti quod imperant ſoleo non auſcultare. Idem.

Reſtituo, *Cæcil. Emporo*. Scripſit Emporon Græco nomine, vt Plautus Mercatorem.

Ibidem.

Pomponius Aſia: Atque auſcultare diſce ſi neſcis loqui. Pōponius.

Lego, *Pompon: Aſta, atque auſc.* Nouum non eſt, vt fabulæ nomen Nonius omittat. Idem vereor ne euenerit in Plauti Scematico.

In Limare.

Plautus Scematico: Nam pater tuus numquam cum illa etiam limabit caput. Plautina comœdia falſus titulus.

& auſim legere, *Plautus ſchematicῶs: Nam p. t. n. c. i. e. limauit caput.* Illud, σχηματικῶς, dico à Nonio additum, qui monere nos voluit figuratè à Plauto dictum Limare caput, pro συνουσιάζειν. Certè Scematicum Plauti nemo homo præter Nonium hic appellat.

In Gallulare.

Gallulare, pubeſcere. Nouius Exod. Puerum mulieri præſtare nemo ſcit quantum melior ſit cuius vox gallulaſcit, cuius iam ramus roboraſcit. Nouius.

Hoc totum, *Puerum mulieri præſtare*, ſeparandum à poëtæ Nouij verbis eſt, additum quaſi ſcholium à Marcello. Initium igitur verſus, *Nemo ſcit*. & appellat Ramum, id quo viri ſumus.

Similis menda in Carere.

Carere etiam rem bonam dici poteſt. Turpil. Demetrio: Dolentis perſona eos parentes careo. Turpilius.

Illud, *dolentis perſona*, interpretamentum Nonij eſt.

In Concelebrare.

Concelebrare, diu amare: dictum à celebritate. Lucil. lib. xxx. Multis inductis ſermonibus concelebrarunt. Ipſe Nonius.

 Lego,

Lego, *Concelebrare, diſamare.* & Lucilij verſum, *Multis endo locis*. Nonij interpretatio an vera ſit, videro: ita certè ſcripſit. Niſi placet, *Concelebrare, diuulgare.*

In Toruiter.

Pomponius *Pomponius Auctorato: Occidit taurum toruiter me amores amauit.*

Scrib. *toruiter, me amore ſauciauit*. Narratio mulierculæ quæ auctoratum ad beſtias amare cœpit, cùm vidiſſet ſtrenuè ab eo taurum occidi. Liquet ex titulo Comœdiæ.

In Contrahi.

Ipſe Nonius. *Contrahi dictũ eſt honeſtè quadã triſtitia liberari, & ſolicitudine aut mœrore.*

Inepta lectio, quaſi dicas, dolere eſt gaudere. Scribo, *quadam triſtitia vibrari*. Docent Nonij exempla.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS PETRO DANIELI.

In Liuio Medixtutichus. VT apud Pœnos Suffetes ſui, apud Gallos Vergobreti fuerunt: ſic apud Campanos ſummi magiſtratus nomen Mediaſtuticus in Liuio ter quater legimus. Corruptè. nec dubitandum vltrà cenſeo, quin vbique *Medixtutichus* ſcribendum. Primum, ex fide libri mei veteris, qui in hoc Liuij loco. Libro XXIV.

Præerat Statius Metius miſſus ab Cn. Magio Atellano, qui eo anno Mediaſtuticus erat.

ſine litura præfert, *Medixtutichus*. Deinde auctoritate Ennij apud Feſtũ,

Summus ibi capitur Medix, occiditur alter.

interpretatur Feſtus, apud Oſcos nomen magiſtratus. Vellem & hoc addidiſſet, truncatum eam vocem ab Ennio, vt ſolet, cùm integrum eſſet nomen Medixtutichus. Quod ait apud Oſcos, non te mouebit. cùm ſcias Oſcorum gentem in Campaniæ parte fuiſſe. & quamuis gens ipſa perierit, vt Strabo ait, linguam tamen manſiſſe. De Ennio, ſane nihil illi tam familiare quàm dimidiatas voces vſurpare pro totis.

Ennij mos in truncandis verbis.

Hinc illa Auſonij,

Ennius vt memorat, replet te lætificum gau.

valet, gaudium. &

Vnde Rudinus ait, diuûm domus altiſonum cæl.

Idem emendatus apud Nonium. valet, cælum. Putem ita emendandum illud Ennij apud Nonium,

Raſtros deinde Fabric carpſit cauſſa poliendi

Agri.

Fabric. pro Fabricius. quanquam viri docti, *dentifabres* maluerunt. Sic in Saliari carmine, *Pa, pro parte, Po, pro populo* poſitum, Feſtus adnotauit. A Græcis hoc imitatum docent cùm alia, tum Strabonis locus lib. VIII. Παραδείγμασι δὲ χρῶνται τοῦ μὲν ποιητοῦ, τὸ Κρῖ, καὶ Δῶ, καὶ Μάψ. Καὶ ἔτι, Ἵππους δ᾽ Αὐτομέδων τε καὶ ἄλκιμος, ἀντὶ τοῦ Ἀλκιμέδων. Ἡσίοδος δὲ, ὅτι τὸ βριθὺ καὶ τὸ βριαρὸν, βρῖ λέγει. Σοφοκλῆς δὲ καὶ Ἴων τὸ ῥάδιον, ῥᾶ. Ἐπίχαρμος δὲ, τὸ λίαν, λί. Συρακὼ δὲ, τὰς Συρακούσας. Εὐφορίων δὲ καὶ τὸν ἥλιον, λέγει ἧλ. Εἰς ἄνεμον δὲ τὰ πηδὰ — τὰ πηδάλια Ἄρατός φησι. Hem, quod me fugerat, reſtituenda illa vox in Liuij XXIII.

Iterùm Liuius.

Iam

Iam Campani eò frequentes ex compoſito conuenerant: nec procul inde in occulto Marius Alſius qui ſummus magiſtratus erat Campanis, cum xiiij. millibus militum habebat caſtra.

Nam Liuius mſs. *Marius Alſius edixit vti qui ſummus.* Ex duabus vocibus iunctim ſcribo, *Medixtutichus*. Dubitare quis poſſit ne illa (*qui ſummus magiſtratus erat Campanis*) gloſſema ſint. ſicut & lib. XXVI. *In eodem gloſſema indicatum.*

Mediaſluticus [qui ſummus magiſtratus apud Campanos eſt] eo anno Sepius Leſius erat.

Sed hoc pono, non adfirmo. Vale eruditiſſime Daniel.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS ANTONIO OISELO.

ARNOBIVS Chriſtiani nominis ſcriptorum quaſi Varro eſt. antiquæ & reconditę doctrinæ, quà in rebus, quà in verbis. Ab eius adytis nihil eſt quod vulgum arceamus: emanebit ſua ſponte. In eo his diebus pauca iſta adnotabam. *Emẽdatur Arnobius.*

Libro I.

Qui Faunos, qui ſtatuas, ciuitatúmque Genios, qui Pauſos reuerentur atque Bellonas. I.

Emendabam, *qui Faunos, qui Fatuas*. Fatuam deam nouimus, Fauni vxorem. & cum ſtatuis hîc nullum litigium, ſed cum deorum ridiculis nominibus. Eodem libro.

Quinimò, vt verius proloquar, haruſpices has fabulas, coniectores, arioli, & numquam non vani concinnauere fanatici. qui ne ſuæ artes intereant, ac ne ſtipes exiguas conſultoribus excutiant iam raris: ſi quando nos velle rem venire in inuidiam compererunt, indignantur declamitántque. in templis iam raritas ſumma eſt. iacent cærimoniæ. II.

Hæret ſententia. concinnabam ſic, *ſiquando nos bellorum venire in i.* Cauſſa erroris in alternatione V. B. At Chriſtiani cùm nouæ religionis nomine malè audirent: in eos ſacrificuli bellorum & publicæ calamitatis inuidiam conflabant.

Libro VI.

Inter deos videmus leones toruiſſima facie, mero oblita minio, & nomine frugi ſeriò nuncupari. III.

Quod verò illud nomen frugi quo Leones nominarent? Scribo *& nomine truci.* Trux nomen, ipſe Leo. Leones autem in dis cultos fuiſſe, aut certè eorum faciem, docet etiam Minutius. *Item boum càpita & veruecum immolatis & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos: & leonum & canum vultu deos dedicatis.* Et egregiè Porphyrius: Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς. Διὸ, inquit, εἰς τὴν θεοποιΐαν παρέλαβον πᾶν ζῶον, καὶ ὁμοίως πυ ἀνέμιξαν θηρία καὶ ἀνθρώπους, καὶ πάλιν ὀρνέων ζώματα καὶ ἀνθρώπων. εἴκασται γάρ τις παρ' αὐτοῖς μέχρι τραχήλου ἀνθρωποειδής. τὸ δὲ πρόσωπον ὀρνέου ἢ λέοντος, ἢ ἄλλου τινος ζώου κεκτημένον. καὶ πάλιν αὖ κεφαλὴ ἀνθρώπειος, καὶ ἄλλων τινῶν ζώων μέρη. Imò ipſos leones habitos Ægyptiis inter deos, diſerte apud Ælianum reperies libro XII. cap. VII. Peto iudices, doctiſſime Oiſeli.

Digitized by Google

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI F.

Ego ita ſentio. Liuium, ſiquem alium ſcriptorem variè interpolatum, & oblitum eſſe gloſſis. Multitudo correctorum hoc fecit, iam inde à Petrarcha: qui primus, vt opinor, auorum æuo ſudauit in hac palæſtra. Sed in iis odorandis & diiudicandis opus eſt accurato iudicio, mi Scaliger: hoc eſt, tuo. Vide an rectè indagauerim iſtud,

Lib. XXII. de Minutij & militum ſeditione ob Fabij moram.

Inſigne è Liuio gloſſema ſublatum, indicio libri.

Vt verò ad Vulturnum flumen caſtra ſunt poſita, exurebaturq́ue amœniſſimus Italiæ ager, villæq́ue paſſim incendiis fumabãt, per iuga Maſſici montis Fabio ducente, propè de integro eſt orta ſeditio: ac duces ſeditionis accenſi quidam. fuerat enim ſilentium per paucos dies. quia cùm celeriùs ſolito ductum agmen fuiſſet, feſtinari ad prohibendam populationibus Cãpaniam credebant. Non quilibet, ſed tu Scaliger vides illa, *ac duces ſeditionis accenſi quidam*, eſſe quiſquilias. Quid enim ait? an duces ſeditionis inflammatos eſſe? non agnoſco Latinum ſermonem. An genus militum, quod Accenſos vocabant, duces ſeditionis? hoc quidem etiam nugacius. Omnino explicare me non poteram, abſque codice ſcripto fuiſſet. qui habet, *Propè de integro ſeditio ac [de ſeditione] accenſi quidam fuerãt enim per paucos dies*. En fontem illud, *de ſeditione*, nota marginalis fuit: inuerecundè irrepſerat, & ſtultius emendata eſt, *duces ſeditionis*. Primum hoc tolle: remoue & illa quæ liber omittit, *eſt orta*, vt rem factam habeas, illud, *quidam*, corrige, *quieti*, (nam abeſt à veteri vox, *ſilentium*) & lege, *prope de integro ſeditio accenſa. quieti fuerant enim per paucos dies*. Puto germanam Liuij lectionem habebis. Hoc ſi probo tibi, de aliis ſanè manum non verterim.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO.

Panegyricos illos Principum inferiorum B. Rhenanus dedit. ſed, di boni, quàm non emendatos! Culpa exemplaris fortaſſe, ſed & culpa aliqua ipſius: qui neglexerit Cuſpiniani Viennenſem editionem inſpicere. in qua quid dicam pleraque emendatiora eſſe? imò verba, lineas, paginas totas, ab iſto omiſſas. Sunt tamen & in illo exemplari ſuæ culpæ: quarum partim è Panegyrico Conſtantino Conſtantij F. dicto, ſic conabar tollere. Pag. 159.

E Panegyricis mẽda ſublata complures.

I. *Ancipiti periculo clauſos obſeſſosq́ue peiora experiri armis coëgiſti, adeò quà omnus eruptio tentauerat, cecidiſti, vt ipſe etiam dux cũ parte copiarum, &c.*

Lego, *adeoq́ue omnes qui eruptionem tentauerant cecidiſti*. At paullum ſuprà in iis verbis, *teliſq́ue miſſilibus*: duæ ferè paginæ abſunt hiſtoriam omnem obſidionis continentes. quæ tamen ſunt in Viennenſi editione, Anni D. XIII. Illinc petantur. Pag. 159.

II. *Spectans ex edito monte Xerxes nauale certamen, Auguſtus aliquid agens vicit apud Actium. Fuit etiam qui ſublatus in ſcalas inuicem nexas, concurrentes eminus vidit acies,*

Scrib.

Digitized by Google

Scrib. *Auguſtus aliud agens*. id manifeſtè ex ſententia tota liquebit. Non vſquequaque verò tamen hoc dicit. Nam Auguſtus etſi aliàs timidus, tamen Actiaco prœlio dextro cornu ipſe præfuit. Pag. 163.

At enim tu idipſum de ardore totius exercitus ſentiens non ſine vlla hæſitandi mora, quà breuiſſimum per Eos iter eſt, rapto agmine aduolaſti. III.

Delenda negatio, leg. que, *ſentiens, ſine*: & pòſt *per Eos*. illud *Eos*, gentis aliquod nomen aut regionis fuiſſe liquet. Quod quærendum.

Pag. 164.

Hac eſt fiducia Imperatoris inuicti, & ſuorum mentibus freti, non dubitare nec trahere bellum, ſed proximum quodque pugnæ tẽpus putare victoriam. Non enim res erat tibi vtique maximo cum Hannibale victore, vt poſt res aſperas locum tempúſque captares, ſed vrgere te ſucceſſus tuos, &c. IV.

Primum lego, *non ductare*. vt ductare bellum, Salluſtius: deinde, *res erat tibi, vti Q. Maximo*, elegans & certa emendatio. Non cunctandum tibi, inquit, vt olim Q. Fabio Maximo contra Annibalem. Ibidem:

Itaq. iam id timebatur ne ille conterritus his rebus, grauiter afflictus, & in arctum redactus boni conſuleret, & debitas reip. pœnas obſidione differret. V.

Scribo, *ille conterritus, ſuis rebus g. afflictus & in a. redactus mora conſuleret.*

Pag. 166.

Reperto igitur & trucidato corpore vniuerſus in gaudia & vindictam pop. Ro. exarſit, nec de ſicca tota vrbe qua ſuffixum haſta ferebatur caput id piaculare fœdari. VI.

Quomodo trucidatur Maxentius iam mortuus & fluuio merſus? Rectè Diuæus hiſtoriarum iſtarum diligens, *truncato corpore*. abſciſſum enim caput fuit. Statim emendo, *nec deſiit à tota*. Pag. 167.

Felices qui te propius aſpicerent, longius poſiti nominabant: quos præterieras, loci quem occupauerant pœnitebat: viciſſim omnes inde dicto accedere, inſequi, certare innumerabilis multitudo, & impulſu vario fluctuare. VII.

Non negabis verum eſſe, *viciſſim homines in relicto accedere*. Sic enim fieri ſolet in eiuſmodi ſpectaculis, alij ſua loca deſerunt, alij occupant.

Ibidem.

Et tantum ſibi hominum animi poſt illam ſexennij cladem ſupereſſe memorabant. IIX.

Omnino leg. *tantum ibi hominum, a.p.i.ſ.c. ſupereſſe mirabantur*. Vix putabatur, ait, tanta multitudo ſupereſſe ſæuitiæ Maxentij.

In Mamertini Genethliaco, pag. 328.

At enim quanto hoc eſt lætabilius ac melius, quod de proſperitate ſæculi veſtri certatim omnium hominum circumfertur barbaria? Darnia ſed inuicem dimicaturi vicerunt barbari. Sed conſanguineos ſuos tam innumeros vobis tam nouos ex omni hoſtium genere ſucceſſus fortuna ſuppeditat. IX.

Mera monſtra. Diuæus ex veſtigiis Viennenſis libri, optimè reſtituit, *omnium hominum ore circumfertur. Barbari ad arma concurrunt: ſed inuicem * dimicaturi. vicerunt Barbari: ſed conſanguineos ſuos. Tam innumeros vobis t. n.*

* *Ludis ſcilicet gladiatoriis.*

INDEX

INDEX EPISTOLARVM

LIBRI II.

Ep. I. MARCO ET GVIDONI LAVRINIS.
II. LVDOVICO CARRIONI.
III. IACOBO SVSIO.
IV. NICOLAO BRYARDO.
V. FVLVIO VRSINO.
VI. VICTORI GISELINO.
VII. PETRO FABRO I. C.
IIX. ADOLPHO MEKERCHO.
IX. THEODORO PVLMANNO.
X. VICTORI GISELINO.
XI. CAROLO SIGONIO.
XII. FRANCISCO NANSIO.
XIII. GVLIELMO PANTINO.
XIV. CASPARI SCHETO.
XV. IOANNI BEROTIO.
XVI. VICTORI GISELINO.
XVII. BARNABAE BRISSONIO.
XIIX. ANDREAE SCHOTTO.
XIX. GERARDO FALKENBVRGIO.
XX. IACOBO CRVQVIO.
XXI. HVBERTO GOLTZIO.
XXII. NICOLAO BRYARDO.
XXIII. TVRCONIO ET MALDECHEMIO.
XXIV. LVD. CARRIONI.
XXV. VICTORI GISELINO.
XXVI. IOANNI LEVNCLAVVIO.

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER SECVNDVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS MARCO ET GVIDONI LAVRINIS NOBILISS. FRATRIBVS.

FATERI debemus. Brugæ veſtræ Belgij noſtri ſidus ſunt, pariter vt olim Græciæ oculus, Athenæ. Nuſquam à multis annis ingeniorum felicior prouentus: nuſquam doctrinæ vberior ſeges. In qua eruditorum luce vos, Laurini fratres, ſic eminetis,

Vt pura nocturno renidet
Luna mari Gnidiúſue Gyges.

Ea re auſus ſum mittere ad vos Notas aliquot ſuper Liuij pugna Cannenſi. non docendi cauſſa, non: ſed explorandi iudicij veſtri. *Liuij locus de pugna Cannenſi emēdatur, & illuſtratur.*

Pugna Cannenſis libro XXII.

Serui duo, Formiani vnus, alter Sidicini equitis, qui Seruilio atque Atilio Coſſ. inter pabulatores accepti à Numidis fuerant. I.

Leg. *excepti*. & ita mſs. liber.

Sed per eumdem Lucanum Statilium omnibus vltra caſtra tranſq; montes exploratis, cùm relatum eſſet viſum procul hoſtium agmen, tum die inſequenti eius inſequendi conſilia agitari cœpta. II.

Mira narratio. feſtinabant ſequi Annibalem: & ecce cùm omnia tuta renuntiarentur, non dicam rem, ſed conſilium ſequendi in diem alterum reiiciunt. Vetus præfert, *tum die ſequenti eo conſilia agitare*. inculcatis illis vocibus, omiſſis. Facilis reſtitutio, *tum de inſequendo eo conſilia a. c.* Statim,

Annibal ſpem nactus loci ad equeſtrem pugnam, qua parte virium inuictus erat, facturus copiam pugnandi Conſulibus, dirigit aciem, laceſſitq; Numidarum procurſatione hoſtem. III.

Vetus, *facturos copiam pugnandi conſules*. optimè, ſic tamen vt antè emendes, *ſpem nactus loco ad*. Et planè hoc Liuius dicere voluit.

Ante ceteros armati (is gentium harum habitus tum magnitudine corporum tum ſpecie terribilis erat) Galli ſuper vmbilicum erant nudi: Hiſpani linteis, prætextis purpura, tunicis, candore miro fulgentibus conſtiterunt. IV.

Fœdè interpolatus locus. Lectio vetus, *añ telus aiatus gentium harum tum magnitudine*. Puto leg. *Ante alia ornatus gentium harum, tum m. c. tum*

Digitized by Google

ſ. terribilis erat. Galli, &c. Quidquid præter hæc eſt, Liuij non eſt. Expreſſa omnia pænè ad verbum è Polybio, καὶ τῶν Κελτῶν γυμνῶν, τῶν δ' Ἰβήρων λίνοις περιπορφύροις χιτωνίσκοις κεκοσμημένων κατὰ τὰ πάτρια, ξενίζουσαν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν πρόσοψιν. Itaque dubito, quia in Polybio, πρόσοψις: ne ex illo *aiatus*, faciendum, *aſpectus*. Similia iſtis in libro ſuo Valla repperiſſe videtur.

v. *Sol, ſeu de induſtria ita locatis, ſeu fortè ita ſtando, peropportunè vtrique parti obliquus erat.*

Mſs. *ſeu quod fortè ita ſtare.* ſcribo, *ſtarent.* cetera rectè.

vi. *Frontibus enim aduerſis concurrendum erat. quia nullo circà ad euagãdum relicto ſpatio, hinc amnis, hinc peditũ acies claudebant, in directum vtrimque nitentes ſtantibus ac conſertis poſtremò turbatis equis, vir virum amplexus detrahebat equo.*

A veteri abſunt iſta, *poſtremò turbatis.* & certè ſcioli nebulonis gloſſema fuit. Nihil ad hanc rem turbatio equorum. Nam quod ait, *ſtantibus:* dixit ad diſcrimen, quia non vt in equeſtri pugna procurſantibus.

vii. *Sub equeſtris finem certaminis coörta eſt peditum pugna. primò & viribus & animis pares conſtabant ordines Gallis Hiſpaniſque. tandem Romani diu ac ſæpè conſilio agitabant qua fronte aciéque denſa impellerent hoſtium cuneum nimis tenuem eóque parum validum à ceteris prominentem acie. impulſis deinde ac trepidè,* &c.

Ait, *diu ſæpe conſilio agitabant.* Hem! tempus illud ferebat ſcilicet vt diu conſilia agitarentur? imò res potiùs. quid deinde poſt conſilium? ait, *impulſis deinde ac trepidè referentibus pedem.* nec narrat vel verbo quomodo hæc geſta. Quid multa! vulgata lectio, meræ nugę. Libro meo abeſt vox, *agitabant.* & pro, *impellerent*, ſcribitur, *impuluere.* En vobis veram lectionem, *Tandem Romani diu ac ſæpe conniſi, obliqua fronte acieq́ denſa impulêre hoſtium cuneum.* Palmaria hæc correctio eſt. quod ad ſcripturam, ex illis *conſilio qua:* quàm facilè, *conniſi obliqua?* & *inpuluere*, manifeſtò, *impulêre.* At illud ſequens, *à ceteris prominentem acie*, legitur in v. *à prominentem acie cetera.* Lego, *à cetera prom. acie.* Tota narratio Liuij intelligetur ex ratione aciei inſtructæ, quæ expreſſa breuiter apud Plutarchum eſt. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήμασιν ἐχρήσατο. ὁ γὰρ ἦν ἰσχυρότατον αὐτῶν καὶ μαχιμώτατον τῆς δυνάμεως, ἑκατέρωσε τοῦ μέσου τάξας, τὸ μέσον αὐτὸς συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἀχρειοτάτων, ἐμβόλῳ τούτῳ προέχοντι πολὺ τῆς ἄλλης φάλαγγος χρησάμενος. εἴρητο δὲ τοῖς κρατίστοις, ὅταν τούτους διακόψαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ φερόμενοι πρὸς τὸ εἶκον, ἐκβιασθέντος τοῦ μέσου καὶ κόλπον λαμβάνοντος, ἐντὸς γένωνται τῆς φάλαγγος, ὀξέως ἑκατέρωθεν ἐπιστρέψαντας, ἐμβαλεῖν τε πλαγίοις, καὶ περιπτύσσειν ὄπισθεν συγκλείοντας. ὃ δὴ καὶ δοκεῖ τὸν πλεῖστον ἀπεργάσασθαι φόνον. ὡς γὰρ ἐνέδωκε τὸ μέσον, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐδέξατο διώκοντας. ἡ δὲ φάλαγξ τοῦ Ἀννίβου μεταβαλοῦσα τὸ σχῆμα, μηνοειδὴς ἐγεγόνει. καὶ τῶν ἐπιλέκτων οἱ ταξίαρχοι, ταχὺ τοὺς μὲν ἐπ' ἀσπίδα, τοὺς δ' ἐπὶ δόρυ κλίναντες, προσέπεσον κατὰ τὰ γυμνὰ πάντας, &c. Eadem Polybius, ſed diffuſiùs. Ceterùm illud Liuij, *cuneum à cetera prominentem acie*, vertit Plutarchus, ἐμβόλῳ προέχοντι τῆς ἄλλης φάλαγγος. nequis de reſtitutione dubitet.

iix. *In mediam primam aciem illati, poſtremò nullo reſiſtente ad ſubſidia Afro-*

rum

Digitized by Google

rum peruenerunt. qui vtrimque reductis alis conſtiterant, mediique Galli Hiſpaniq́; ſteterunt aliquantum prominente acie.

Vetus, *mediam primùm*. &, *mediaq́; Galli*. &, *ſteterant*.

Afri circà iam cornua vim fecerant, irruentibusq́; incautè in medium Romanis circumdedere alas. IX.

Iterum interpolata lectio. Scripſit Liuius, *Afri circà, iam cornua fecerant*. & ita vetus. at illi boni correctores dum putant, Circà, ad cornua referendum, &, *vim*, vocem intrudunt: ſententiæ profectò vim fecerunt. Dixit, Circà, vt antè, *nullo circà ad euagandum loco*.

Omiſſis Gallis Hiſpaniſq́; quorum terga ceciderant, etiam aduerſus Afros integram pugnam ineunt. X.

Abſunt mſſ. τὸ, *etiam*, & *integram*. rectè.

Ne vt reus interеam, cauſſaq́; conſulatus accuſator collegæ exiſtam. XI.

Fortè, *ne aut reus intercam, cauſſáve conſulatus*. etſi ſuſpectum eſt illud, *conſulatus*.

Hæc exigentem prius turba fugientium ciuium, deinde hoſtes oppreſſere Conſulem ignorantes quis eſſet. XII.

Antiqua omnis lectio, *Hæc exagentis*. Vulgata lectio à Valla eſt. Sigonius mauult, *exequentem*. Ego, *ſatagentes*. & ſequentia diſtinguo, *oppreſſere. Conſulem ignorantes quis eſſet, obruerunt telis: Lentulum*, &c.

Lentulum in tumultum abripuit equus. XIII.

In mſſ. tantùm, *Lentulum abripuit equus.*

Ad Cannas fugientem Conſulem vix quinquaginta ſecuti ſunt: alterius morientis propè totus exercitus fugit. XIV.

Scribo, *exercitus fuit*. Non aliud dicit, quàm, Varronem fugientem pauci comitati: Æmilio morienti propè omnis exercitus commoritur. Hæc ad Liuij locum hunc habui. qui & ipſe è Cannenſi pugna elapſus videri poterat: ita multa vulnera & labes in vna pagina præferebat. Valete nobiliſſimi fratres, Belgarum magnum decus.

EPIST. II.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

VIDE quid adfirmes, mi Carrio. vt Commentarij Cæſaris, non ſint Cæſaris? ταυτὶ προσδοκᾶς πείσειν ἐμέ; Mitte opinionem, inquis, & rem ipſam puta. Parebo. Primum ais in libris ſcriptis ἐπιγραφὴν vidiſſe ſic conceptam, *Commentarij Iulij Celſi*. idq́; præter alios conſpici in libro collegij Atrebatenſis, Louanij. & ſanè idem Diuæus noſter adfirmabat. Adducis & ſcriptores ſuperioris æui: Vincentium in Speculo, qui pontem illum Rhenanum deſcribens à Cæſare libro IIII. celebratum, Iulium Celſum laudat, non Cæſarem. Ioannem Epiſcopum Salisberienſem, qui libro ſuo De nugis curialium ante annos pluſminus CD. ſcripto, item nominat Iulium Celſum. Vidi & ipſe neſcio quam Margaretam Poëticam (vt iuuem te) in qua multa ex hiſdem Commẽtariis fragmenta citantur, ſed ſemper nomine Iulij Celſi. Iubes poſtremò ſtilum ipſum conſiderare me. & ais in iſtis Commentariis multa ſoluta, hian- *An Commentarij belli Gallici, reipſa Cæſaris*

tia, ſuperflua reperiri, à Cæſaris illo terſo & Attico ſtilo, quem Cicero immenſùm laudauit, diuerſa. Hæc ferè tua ſunt. & fatebor, mouiſti me, ſed non demouiſti. Quin * Iulius aliquis Celſus manus attulerit Cæſari, quædam reciderit, addiderit, quædam interpolarit, numquam infitebor: vt Cæſarem totum immutarit ſic quaſi Iuſtinus Trogum, ignoſce, ne tua quidem cauſſa poſſum credere. De ſtilo quod ais: ſi verum quærimus, hi De bello Gallico diſcrepant aliquantulum ab illis de ciuili, filo orationis. & fieri poteſt vt interpolati ſint, vt dixi: non tamen ita vt ſimilitudo oris prorſus euanuerit. & quamuis gemini non ſint, fratres tamen eſſe ex ipſa ratione ſcribendi agnoſcas. De hac re ita cenſeo.

**Cenè in quibuſdam antiquis libris, ſiue Commentariorum legitur, Iulius Celſus Conſtantinus legi Commentarios Cæſaris.*

EPIST. III.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, VIRO NOBILI.

Et mihi diſcendi cupiditas innata eſt, & tibi, vir nobiliſſime, dicendi facultas. quem ita verſatum cum cura in omni genere ſcriptorum ſcimus, vt poſſis tuo iure dicere, quod ille Apollo Ennij,

—— à me omnes Belgæ conſilium expetunt
In litteris incerti: quos ego mea ope ex
Incertis certos, compotéſque conſili
Dimitto.

Plinius tribus in locis emẽdatus.

Itaque peto reſcribas quid de hoc Plinij loco exiſtimes,

Lib. XVII. cap. XI.

I. *Hæc & ſimilia quaternos pedes oportet demitti; ceteris ſat eſt ſi altitudinis pedes ternos effecerint. [Excide inquit radicem iſtam Papyrius Curſor Imp. ad terrorem Præneſtinorum prætoris.] Diſtringi ſecurius ſe teſte, innoxium abradi partes quæ ſe nudauerint terra.*

Verba quæ lineis incluſi hiſtoriam tangunt, quam Liuius lib. IX. rettulit, *Præneſtinus prætor per timorem ſegnius ſuos ex ſubſidiis duxerat in primam aciem: quem cùm inambulans ante tabernaculum vocari iuſſiſſet: lictorem expedire ſecurim iuſſit. ad quam vocem exanimi ſtante Præneſtino, Agedum lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantibus.* At cùm hoc capite Plinij nil niſi de transferendis arboribus aut ſerẽdis agatur, quem locum habere hîc hiſtoria potuit? cuius ſanè nec caput nec pes comparet. Suſpicor hoc totũ gloſſema eſſe: vnde ortum, aut qua cauſſa, ignoro. Sequentia lego, *Diſtringi ſecurius, ſed & innoxium abradi.* Abradebant enim arbores: atque ita Seneca emendandus epiſtola LXXXVII. *parum autem arboris antequam obruat, radit:* (malè in libris, *radix:*) *ex omni enim materia quæ nudata eſt, vt ait, exeunt radices nouæ.*

Libro XXIX. cap. II.

II. *Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religioſam habuere, poſtes à nubentibus attingi iubentes.*

Lego, *à nubentibus ea cingi iubentes.* Docet Plutarchus, ἡ νύμφη δὲ εἰσφέρει μὲν ἠλακάτην, καὶ τὴν ἄτρακτον, ἐρίῳ δὲ τὴν θύραν περιστέφει τοῦ ἀνδρός. Dixit, περιστέφει, quod Plinius, cingi.

Lib.

Digitized by Google

Lib. XIIX. cap. IV.

Ac primum omnium oraculis maiori ex parte agemus. cur enim non videantur oracula à certiſſimo die maximeq́; veridico vſu profecta? III.

Verius erit, *à certiſſimo Deo*. Vſus enim ille deus, qui oracula agricolis dictat.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. NOBILI.

MVLTA me Brugas trahunt. opidi, vt in Belgio pulcherrimi, videndi cupiditas, amicorum importunæ preces, imò iuſſa: alia quędam priuata: ſed ne viuam, & nullam è Muſis habeam propitiam, niſi ante omnes, Bryarde, tu. Non dicam vulgata illa, quia amo te, quia amari me ſentio à te. communia hęc cum aliis: ſed quia Plautum vnicè amari cognoui à te, illud delicium, & illum, vt ſic dicam, pullum Romanæ Muſæ. Nec tu mireris, ſi hoc mirer. An ego non mirer Plautum vnum tibi in manibus, in ſinu eſſe, quem ne omnes quidem qui litteras ex profeſſo tangunt, audent tangere? Nam de nobilitate veſtra, magna & rara res, ſi eam ad hiſtorias, ad nummos, & eiuſmodi ſtudiorum bellaria poſſimus allicere. Plautus in litterarum quaſi penetrali eſt, quò non niſi initiati accedát, & qui à ſe *Spernat profanum vulgus & arceat*. Itaque ardeo mihi crede, cupiditate videndi, audiendi tui, de Plauto colloquendi. In quo elegantem locum emendaſſe te puto; *Plauti à Bryardo correctio.*

Perſa.

Subnixis alis me inferam, atque amicibor glorioſè.

To. *Sed quis hic anſatus ambulat?* Sa. *magnificè conſecrabor.*

Legis tu, *magnificè conſcreabor*. Nihil verius. in geſtu illo glorioſior exprimendo etiam Conſcreatio adhibetur, ſiue Exſcreatio. idq́; iamnum vulgò ſolemus. At ille ſtipes Nonius Conſecrabor pro Conſecrabo adnotat. tam aptè ad ſententiam quàm Ariſtophanis Bombalobombax. Niſi cenſes tamen emendandum Nonium, *Conſcreabor pro conſcreabo*. quod tranſpoſita littera facilè eſt. Vale. *Conſcreare. Et Nonij.*

EPIST. V.

I. LIPSIVS FVLVIO VRSINO, V. C.

VERVSNE ad me nuncius accidit, Laurentium Gambaram obiſſe? non verus ſpero, nec Muſæ permittant. Si tamen eſt: doleo. primùm vtriuſque noſtrûm cauſſa, qui amicum: deinde Italiæ veſtræ, quę poëtam amiſit. & amiſit eo tempore, quo opus minimè fuit. Vides enim illa regio veſtra quàm nunc hoc genere ornamenti non abundet. Idem in Europa aliqua eſt. in qua, an bello, an qua alia cauſſa, iacent omnes litteræ. Apud nos quidem magna, vel potius vnica doctrina eſt, triduanum Ictum profiteri: cum Euripidæo Cyclope ſentire,

Τὰ δ᾽ ἄλλα κόμποι, καὶ λόγων εὐμορφίαι.

Sed aut illi inſigniter ſapiunt cum ſuo iudicio: aut nos inſigniter inſanimus. Nobis tamen noſtra ſponſa. quam vereor ne iam vſu, emptione, confarreatione noſtram, ægrè poſſimus dimittere.

Digitized by Google

In Liuio hæc notabam Lib. XXXIII. ab initio.

I. *Ab vrbe oppugnanda Pœnum abſterruere conſpecta mœnia, haudquaquam prompta oppugnanti.*

Scriptus codex, *Pœnum abſtinuere.* eleganter. Arnobius: *Iouem cum patre bella conſeruiſſe ciuilia, atque eum iure abſtinuiſſe regali.* Ac ſcio ego Plautum & veteres vulgò ita locutos. Valla, ſeu quis alius vellem abſtinuiſſet ab hoc loco manum.

II. *Quod ſæpe, inquit, optaſtis Campani vt ſupplicij ſumendi vobis ex improbo ac deteſtabili Senatu poteſtas eſſet.*

Videtur librarius vetus ſcribere voluiſſe, *inteſtabili.* ſed mutauit, nota eſt formula, Improbus inteſtabiliſque eſto.

III. *Tunc Pacuuius. Video quæ ſententia de hoc ſit data, eiicitur pro malo atque improbo. bonum ſenatorem & iuſtum eligite.*

Manſs. *iuſtum ſubſtituite.*

IV. *Hinc ſenatores omiſſa libertatis dignitatiſq; memoria plebem affari, ſalutare, benignè inuitare, apparatis accipere epulis, eius cauſſas ſuſcipere, ei ſemper parati adeſſe: ſecundum eum in lite, iudicem dare, qui magis popularis aptiorq; in vulgus fauori conciliando eſſet.*

Vetus, *ſecundum ea militem iudices dare.* Omnino ſcrib. *ſecundùm eum, litem iudices dare, qui.* Dare litem ſecundùm aliquem, merum Latium. Iudices igitur, inquit, cauſſam illi plerumque addicebant, qui aptiſſimus ad conciliandũ vulgus. De quibus arbitrari te, doctiſſime Fului, volo. Vale.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

TV verò, mi Victor, tardum nomen es: nolo dicere, malum. vt pro me ne interpellem: quantum queri Carrionem cenſes de obſtinato ſilentio tuo! Noli alio rſum hoc accipere: ſed credo me hercules Angeronam matrem fuiſſe tibi, & Harpocratem patrem. His parentibus renatum te Pythagoram nouum. præſertim cùm huius ſapientiæ diſcipulos iam habeas duos, Lernutium inquam & Modium. qui in quinquennali ſua ἐχεμυθίᾳ ſunt, opinor: ita ad litteras noſtras verbum non reſpondent, ne Mu quidem Lucilianum. Ridebis tu? at ille ſeriò ringitur. De me, facilis res eſt, veni modò, & quod polliceris, purga te coràm. Sunt ioca, ſunt ſeria, quæ in ſinum tuum cupio effundere: ſinum, & amore, & fide mihi perſpectum. Cùm te Caſtore, Pollucem exſpectabo Lernutium. Mihi crede. non illæ ipſæ ſtellæ tam gratæ nautis turbante mari adfulgent, quàm mihi vos.

——— πιςὸς ἐν κακοῖς ἀνὴρ
Κρείσσων γαλήνης ναυτίλοισιν εἰσορᾶν.

Varronis bina gloſſemata. Varronis locus apud Nonium Febris,

Febris proprietatem [habet à feritate morbi vel mali, vt à calendo calorem vel candorem.] Varro Andabatis: Aperiendam putat, idq; alterum appellamus à calendo calorem, alterum à feruore febrim.

gloſſemate inquinatus eſt. Nonius ſcripſerat, *Febris proprietatem Varro Anda-*

Andabatis aperiendam putat: idq; alterum. quidquid præterea eſt, à mala manu eſt, nec dictum à Nonio nec pictum. Minuſculam febrim, Calorem propriè appellari vult. quo exemplo Iuuenalis:

——ſentire calorem
Si cœpit locuples Gallita aut Paccius orbi.

Simile in Cibarium:

Varro Modio: In cubiculo [dormire mallem ſcilicet] potiùs vinum meum cibarium, quàm ego dominus cubarem.

Quod incluſi, interpretamentum vacerræ cuiuſpiam, diſtorta mente non pedibus. Reliqua Varronis clara, nec egent correctionis tantùm interrogandi nota addatur.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS PETRO FABRO, I. C.

QVEM locum nuper in Pandectis emendare viſus ſum, eius te iudicem capio clariſſime Faber: vel arbitrum potius. quando in illiuſmodi rebus non hoc directũ *Si paret*, ſed illud arbitrarium *Quod æquius melius* ſequendum videtur.

Pomponius l. CCXLV. De diuerſis reg. iuris. *In Pandectis coniectura.*

Statuæ adfixæ baſibus ſtructilibus, aut tabulæ religatæ catenis, aut erga parietem adfixæ non ſunt ædium: ornatus enim ædium cauſſa parantur, non quò ædes perficiantur. Idem Labeo ait, Prothyrum quod in ædibus interdum fieri ſolet, non eſt ædium.

Florentina lectio concipitur, *in ædibus iterum qui fieri ſolet*. Lego, *in ædibus vterimque*. ſiue *vtrimque*. Nam Latini Prothyra appellarunt, quæ *Prothyra.* Græcis Diathyra. Ea ſunt repagula è ferro, lapide, vel qua alia re vtrimque depacta, arcendis à veſtibulo ædium vehiculis & equis. Hoc ipſum Papinianus Velamen dixit, l. quæſitum. De inſtr. vel inſtrum. leg. *Sicut* inquit, *Prothyron domus ſi velamen eſt, inſtrumento domus continetur*. Alia Prothyra ſunt illa, de quibus Nou. CIIII. & CII. quod accuratè, vt iuris pleraque omnia, explicauit amicus tuus Iac. Cuiacius, vir & laude noſtra & ſæculo maior. Vale.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS ADOLPHO MEKERCHO.

QVOD pater ille vatum de Aſteropæo dixit, περιδέξιον fuiſſe: idem de te, clariſſime Mekerche, iure vſurpauerim. qui & in rep. & in litteris ſic verſaris, vt in altero horum vnus eſſe videaris. Itaque non refugi petere à te, quod ab otioſo debuiſſem, quid de his Liuij locis ſentires. *Liuius emendatus.*

Lib. XXIII. Varro ad Campanos.

Itaque non iuuetis nos in bello oportet Campani, ſed cum Pœnis bellum pro nobis ſuſcipiatis. 1.

Lectio vetus, *ſed pæne bellum ſuſcipiatis*. vtraque recta, hæc fortaſſe germanior.

In

Digitized by Google

In eadem oratione.

II. *Pulchrum erit, Campani, prolapſum clade Romanum imperium, veſtra fide, veſtris viribus retentum ac recuperatum eſſe. Triginta millia peditum, quattuor equitum arbitror ex Campania vos ſcripſiſſe: iam pecunia affatim eſſe frumentique. qui ſi parem fortunæ veſtræ fidem habetis, &c.*

Ego verò iſta nec Liuium ſcripſiſſe puto, nec Varronem dixiſſe. Falſa enim. nec Campani tunc vllum militem conſcriptum habebant, niſi qui in Romanis caſtris fuiſſent. nedum vt xxx. millia. Quod quiſpiam ad vetuſta tempora referat: nihil eſt. Liber manſ. leuiter diſſentit. ſed ex quo veritas erui poſſit: *arbitror ex Campania ſcripſiſſe*; omittitq; illud, *vos*, & ſtatim, *affatim eſt*. Emendo, *arbitror ex Campania ſcribi poſſe*. poſtremas voces procliue fuit confundere in vnam. & deinde, *Iam pecuniæ affatim eſt*. Omnia certè hæc ad præſentem fortunam Campanorum referenda ſunt: aut Varro nugas tota cohortatione ſua egerit.

III. *Marius concione aduocata edicit vt frequentes cũ coniugibus ac liberis irent obuiàm Annibali. Ab aduerſis id non obedienter modò, ſed enixè factum.*

Codex ſcriptus, *Ab vniuerſis id.* benè.

IV. *Annibal vrbem ingreſſus Senatum extemplò poſtulat. precantibusq; inde primoribus Campanorum, nequid eo die ferè gereret, diemq; vt ipſe aduentu ſuo feſtum lætus ac libens celebraret.*

Vetus, *eo die ferre gereret*. ſed Ferè nos dictum à Fero putamus, & capimus hîc Sæuè, Ferociter.

V. *Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico, aut militari diſciplina eſſe: ſed vt in ciuitate atque etiam domo diu ad varias omnium voluptatum illecebras inſtructum.*

Hærent interpretes. Sigonius emendat, *domo diuite*. pace eius liceat: alia eſt ſententia Liuij. poſtremam vocem mutãdum erat, leg. que, *inſtructa*. Nam hoc dixit: conuiuium fuiſſe, quale veriſimile eſt in ciuitate atque etiam diuitis hoſpitis domo facta & longo vſu docta ad voluptates.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS THEODORO PVLMANNO.

Iuuenalis laus.

IVVENALEM Poëtam à Scaligero patre, in Satyra præpoſitum Horatio, vidi qui indignaretur. At ille, me iudice, inter multa certi & elegantis iudicij, nihil verius protulit. Vtinam de poëta populari ſuo (Catullum inquio) tam commodè iudicaſſet! in quo quæ ille reprehendit, numquam, ſat ſcio, probaret huic filio ſuo Culpas potius eſſe, quàm Laudes. Nam quòd Balthazaris Caſtilionæi vnam elegiam præ multis Propertianis ponit: *Non obtuſa adeò geſtamus pectora Pœni*, vt neſciamus amico hoc datum, non vero. Sed de Iuuenali, verè iudicat. Ardore, altitudine, libertate, id eſt ſuo quodam genere ſupra Horatium eſt: quod ipſum maximè Satyræ proprium videtur. Tangit vitia, obiurgat, inclamat: rarò iocos, ſæpius acerbos ſales miſcet. Quæ omnia in Horatio contrà. qui placidus, lenis, quietus, monet ſæpius quàm caſtigat. Sed ita præclarè tamen hoc ipſum! vt in ea parte & arte nihil poſſit ſupra eum. Sed omiſſa comparatione, tu in Iuuenali hæc vide.

Satyra

Digitized by Google

Satyra VI. hi verſus:

Si nihil eſt ſeruis incurritur: abſtuleris ſpem
Seruorum, veniet conductus aquarius.

videntur mihi ab Ariſtophane eſſe in Θεσμοφορ. apud quem Mneſilochus ſimulata mulier, eadem de hoc ſexu fatetur:

Eiuſdem locus ab Ariſtophane.

Ταῦτ' οὐδεπώποτ' ἐφορᾶτ' Εὐριπίδης.
Οὐδ' ὡς ὑπὸ τῶν δούλων τε κ' ὠρεωκόμων,
Σποδούμεθ', ἢν μὴ 'χωμεν ἕτερον, οὐ λέγει.

Sunt & multa alia ab hoc Comico imitata. illud acutè,

—— iurat
Hipponam, & facies olida ad præſepia pictas.

Et alter.

à iuramenti forma mores exprimit, vt puer Ariſtophanius in Nubibus,

Νὴ τὸν Ποσειδῶ τουτονὶ τὸν ἵππιον·

& indignans pater, *μή μοιγε τοῦτον μηδαμῶς τὸν ἵππιον.*

Illo verſu Sat. II.

Varia lectio in duobus verſibus.

Nec galeam quaſſas nec terram cuſpide pulſas,

vidi mſ. in quo, *nec tempora cuſpide.* & ſcio in more militari eſſe, haſtis ſcuta galeamque concutiendi in ira.

In Sat. XI.

—— omnis
Conuictus, thermæ, ſtationes, omne tribunal.

Idem ſchidium, *Conuentus, turmæ.* Hæc leuia habui, mi Pulmanne, in Iuuenalem. ne plura poſſim, tu effeciſti, qui omnia minima maxima, cum cura adnotaſti. Vale.

EPIST. X.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

O FACINVS, ô ſcelus! tam infeliciter perierit vtrique noſtrûm fragmentum illud Agellij? equidem nullus accepi. Nec tamen di ſirint, vt perierit. Benè ſi fraus abeſt: & neglegentia mera nuncij, ſi peccatum eſt; vbiubi delituit, tenebrio ille eruetur. Quamquam moleſta mora Epiſtolicis meis. O Muſæ, ô di! cur ego non adſum diem vnum Douſæ, Lernutio, tibi? quos vnos mihi propemodum (patiamini hoc vobis in os dici) & in germanum modum duco amicos. Nam alij quidam quos noſti,

— iſtoc more atque exemplo viuunt, quos cùm cenſeas
Eſſe amicos, reperiuntur falſi falſimonijs:
Factioſa lingua, ignaua opera, ſublesta fide.

vt ait poëta ille, de quo breui videor dicturus, Noſter. De Oda fac promiſſa compareant: Lernutij exemplum vide. cuius vxoris ventri verminanti, iamnunc faueo. In Seneca hæc conſidera.

Lib. II. de Beneficijs, cap. XXIX.

Senecæ emendationes quattuor. quæ I.

Et quidem profeſſi ſapientiam queruntur, quòd ſolidior ſit cutis bellnis, decentior damis, denſior vrſis, mollior fibris: quòd ſagacitate nos narium canes vincant, quòd acie luminum aquilæ, ſpatio ætatis corui, multa animalia nandi felicitate.

Digitized by Google

Quæ verò felicitas in nando? Vereor vt decurtata vox ſit, legendumq́ue, *diuinandi.* Approbat ipſe Seneca, qui ſtatim adiungit, *futuri ſcientia.*

Lib. IV. cap. VI.

II *Ille deus non eſt qui paucas boues, ſed qui per totum orbem armenta diſperſit: qui non calamo tantùm canere, & agreſte atque inconditum carmen ad aliquam tantùm oblectationem modulari docuit: ſed tot artes,* &c.

Non negabis verum eſſe, *ad aliquantam oblectationem.*

Cap. XXX.

III. *Quid nuper Fabium Perſicum, cuius oſculum etiam impediret viri vota boni, ſacerdotem non in vno collegio fecit, niſi Verrucoſi,* &c.

Seneca ſcriptus qui apud me, *Oſculum etiam impodici deuotabam*. Fortè, *etiam impudici deuitabant.* Notat hominem opicum, & capitis ſui prodigum. Simile eſt illud Suetonij de Q. Rhemmio: *quem flagraſſe ait vſq; ad infamiam oris, dictoq́; non inficeto notatum cuiuſdam, qui cùm in turba oſculum ſibi ingerentem quamquam refugiens deuitare non poſſet. Vis tu, inquit, magiſter quotiens feſtinantem aliquem vides abligurrire?*

Lib. IV. Quæſt. Natural. initio.

IV. *Sic ergo formare vt ſcias non poſſe te conſequi vt ſis impenetrabilis, cùm omnia cauero per ornamenta fiet.*

Lego, *cùm omnia caueris, per ornamenta feriet.* eleganter ductum à gladiatoribus. quorum arma hîc, ornamenta.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO.

AENIGMA ad te adfero: para Hortenſij Sphingem. Liuij II. de Valerij domo:

Dubitatũ in Liuij loco.

Delata confeſtim omnis materia infra Veliam, & vbi nunc Vicus publicus eſt, domus in infimo cliuo ædificata.

Stabiliri ea lectio Plutarchi fide videtur, καὶ κατεσκεύασεν οἰκίαν ἐκείνης μετελωτέραν. ὅπου νῦν ἱερόν ἐστι Οὐίκος πόλικος ὀνομαζόμενον. ſed videtur tantùm: in re contra eſt. Ait enim, ὅπου ἱερόν ἐστι. at dic mihi, quis templum audiuit Vici publici? aut quis eo nomine deus? Sed & Varro refutat apud Aſconium, Commentario in L. Piſonem: *Varronem autem tradere M. Valerio, quia ſæpiùs vicerat, ædis in palatio tributas L. Higinius dicit in libro priore De viris claris: & P. Valerio Voleſi filio Poplicolæ, ædes publicas ſub Velia vbi nunc ædes Victoriæ eſt, populum ex lege* (ſcribe, *ea lege*) *quam ipſe tulerat, conceſſiſſe.* Ecce. nónne clarè, vbi nunc ædes Victoriæ eſt? nihil autem de Vico. Sed & neſcio quid aliud monſtri alunt veteres libri. Rhenani codex, *vbi nunc vica pocæ*: meus, *vicepotæ*. Anne igitur, *vbi nunc Victoriæ eſt*, in Liuio ex Aſconij fide legimus? quæ ſanè ſimplex & aperta veritas videtur. an remotius aliquod verbum etiam indagandum eſt, quod turbarit exſcriptores? Et videndum herculè ne *Vicepotæ* retinendum: quo ipſo tamen nomine Victoriam dixerint priſci. Vox ea quidem etiam in Senecæ ludo De morte Claudij: *Proximus interrogatur ſententiam Dieſpiter Vicepotæ filius*. Et iuuat aliquid Iſidorus, qui obſeruat antiquos *Viciam*,

Vicepota dea.

Victo-

Victoriam dixiſſe. Compoſita igitur vox fuerit, à Vicia & Poſſe: quaſi vincendi dea illa potens. Ioſ. tamen Scaliger in Catullum Senecę iſto loco quem dixi, *Nicepora* agnoſcit Gręca voce, quaſi τ̃ Νικηφορᾶ. Quidquid ſit, alterutrum hîc eligam, *Vbi nunc Vicepota eſt*, ſiue *Nicepora*: & intellegem ædem Plutarchum etiam emendem ad Liuij exemplum. Sed hoc ſomnium, fortaſſe & iſtud lib. xxiii. *Siue, Nicepora.*

Latóque, vt ſolet, ad populum, vt equum aſcendere liceret, præter duas vrbanas legiones, quæ principio anni à Conſulibus conſcriptæ fuerant, & ſeruorum delectum, cohorteſq; ex agro Piceno & Gallico collectas, ad vltimum propè deſperatæ reip. auxilium, cùm honeſta vtilibus cedunt, deſcendit equo, dixitq;: Qui capitalem fraudem auſi quiq; pecuniæ iudicati, &c. *Et alter, ſi fortè, correctus.*

Quid illud, *deſcendit equo?* An in vrbe Dictator equum aſcendebat? & vt id fuerit, an ex equo edicere non potuit? campæ, & flocci. Scribo, & diſt. *ad vltimum propè deſperatæ reip. auxilium, cùm honeſta vtilibus cedunt, deſcendit, edixitq;*. Scriptum fortaſſe fuit, *edixitq;*. At homines acutos mouit, quòd anteà legerant latum fuiſſe vt equum aſcendere liceret. Itaque facetè iterùm equo detrahunt, propter illud *deſcendit*. quod Liuius ita dixit, vt vulgò, Ad extrema deſcendere.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS FRANCISCO NANSIO, V. C.

NIHIL eſt aut te humanius, Nanſi, aut litteris tuis amabilius. ad quas tamen, quod fieri poſſe non putabam, addidit neſcio quid ſuæ Veneris lator Modius. ita multa mihi de te, de rebus tuis appoſitè & εὐτραπέλως narrauit. Planè adoleſcens eſt ad illud poëtę Siculi — φιλόμωσος, ἐρώτικος, εἰς ἄπεχθον ἀδής. Plautum meum quod ſcribis auidè iſtic expectari: ſanè nollem. noui ipſe me: &, di boni, res quanta! Itaque valdè vereor vt ſitim veſtram promiſſis accendere, reapſa non poſſim reſtinguere Video quid duobus magnis viris acciderit. qui ante annos xv. vter Plautum ederet epiſtolis concertabant inter ſe. Hem! rideo, Galba ait, cantherio. & quid hoc aliud eſt, quàm Iunonem Lucinam clamare, fœtu nondum concepto? De Siſennæ loco, & Gorytis: fateor, erraui dum interpretor cum Nonio. Vtinam ne plura in ijs libris ſint theta tuo digna! Plauti Perſa duos locos facio iudicij tui.

Scena, Probati:

Nugipolyloquides, argentiextenebronides,
Tedigniloquides, nummorum expalmonides. *Reſtituta vox in Plauti Perſa.*

Ficta nomina Ariſtophanis morem & Gręcorum. pro re pręſenti tamen ſententiam præferre debent. Itaque altero verſu legerim, *Technıloquides*, quaſi qui loquitur technas.

Scena, Satin' Athenæ.

Do. *Ne ſis plora, libera eris actutum ſi crebrò cades.*
Vin' mea eſſe? VI. *dum quidem ne nimis diu tua ſim, volo.* *Et diſtinctio verſus.*

Illud, *ſi crebrò cades*, turpiculam aliquam ſententiam habere poſſe videtur: ſed, me Iupiter, inuenuſtam, *Plenam ruris & inficetiarum*. nec perſuadeor

ſuadeor Cadendi verbum Latinos ſic abuſos. Puto perſonas omiſſas, confuſas etiam voces. quas ſic concinno: *actutum.* V I. *ſic reor.* Do. *ades. Vin mea eſſe?* Peto reſcribas.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS GVLIELMO PANTINO, MEDICO.

PLINII libros qui Pandectas appellauerit, me iudice haud errauerit. Omnia ille vir legit, vidit, ſciuit: & in vnum volumen Græciam & Latium concluſit, paullò meherclè felicius, quàm Thrax ille Imperator veteres leges. In eius ſcriptis quia aſſiduum eſſe te audio, ſi probare hanc emendationem meam poteris, quæro.

Lib. IX. cap XV.

De Plinij loco quæſitũ.

Silurus graſſatur vbicumque eſt, omne animal appetens, equos natantes ſæpè demergens, præcipuè in Mæno Germaniæ amne prope Lisboum. Et in Danubio mario extrahitur porculo marino ſimillimus.

Addubitat Hermolaus, *prope Viſbium*, ne legendum ſit: & *AEno*, non *Mæno.* quòd Ptolemæus Viſbium opidum ad Ænum collocet. Vir magnus errat in re tota. nullum hîc opidum quærendum, ſed ſic, ni fallor, leg. *Germaniæ amne. Protelis boum & in Danubio Mario extrahitur.* Agit de inuſitata magnitudine aliquot piſcium, & in ijs ponit Marionem Danubij. adeò, inquit, vt neceſſe ſit, protelis boum immane corpus extrahi. Siue etiam: *Mæno Germaniæ amne protelis boum & in Danubio extrahitur.* voce omiſſa, cuius correctionem non video. Certè vt ad Silurum ipſum id referamus non ad neſcio quem Marionem (qui Gelenij inuectum eſt) inducit me Ælianus, qui libro XIIII. cap. XXV. Silurum piſcem extrahi & capi boum iugo ſcribit clarè. Quod autẽ Plinius hîc Protelis dixit, paullò antè de Attalo Padi aiebat, *catenato captus hamo, nec niſi boum iugis extractus.* Et Lampridius in Eligabalo: *Piſces ex viuarijs ſuis bubus traxit.*

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS CASPARI SCHETO, V. AMPLISSIMO.

SI eſt vt vllæ litteræ, ijs qui in rebus gerendis verſantur, conueniant: certè hiſtoria eſt. Nam poëſim, eloquentiã, alias elegantias quãquam ingenium admittat, negotia ferè excludunt: hiſtoria nec eſſe ipſa ſine negotijs potuit (rerum enim geſtarum narratio omnis eſt, nõ otij aut quietis:) & amat in primis habitare apud eos qui tractant negotia. Meritò. res enim gerere, prouincias, regna adminiſtrare, nemo ſine prudentia poteſt: prudentia ex vſu eſt, vſus ab exemplis. At ſi Italia aut Hiſpania luſtrata, paucorum annorum notata exempla (quantulum enim eſt quod homines viuimus?) præbere hunc vſum cenſentur: quid de hiſtoria, di boni, ſentiemus? in qua non vnius æui aut vrbis exempla, ſed omnium temporum, omnium gentium, quaſi in diffuſo theatro res geſtæ ſpectantur. Itaque non pecco, Schete, ſi Liuianas aliquot Notas mitto ad te, ad te, inquam, quem ſcimus non ſolùm hiſtoriæ veteris, ſed etiam, (quod admirabile ſit in illa vi occupationum) poëſeos peramantem.

Lib.

Digitized by Google

Lib. XXII. de cunctatione Fabij.

Neque vniuerſo periculo ſumma rerum committebatur: & parua momenta *Liuius reſtitutus.*
leuium certaminum ex tuto cœptorum, finitimorum receptu, aſſuefaciebant
territum priſtinis cladibus militem minus iam tandem aut virtutis aut I.
fortunæ pœnitere ſuæ.

Arbitror leg. *finitimo receptu.* & hoc dixit, certamina ex tuto fuiſſe cœpta, vt facilis receptus in vicina caſtra eſſet.

Pòſt, in Oratione Minutij.

Audendo agendoq; res Romana creuit, non his ſenſibus conſiliiſve, quæ ti- II.
midi cauta vocant.

Benè vetus liber, *non his ſegnibus conſilijs quæ.*

Infrà:

Romanus primo aduentu, incognitus antè, ab re clementi liberaliq; initium III.
fecerat: & Acedux vir prudens haud fruſtrà videbatur ſocios mutaſſe.

Scriptum meum, *& Abelox.* idq; verum hominis Hiſpani nomen. Polybius vbique, Α'βίλυξ quod tamen bonus interpres ille mutandum ſibi in Acedux putauit.

Ibid. de Minutio:

Deinde caſtra ipſa propius hoſtem mouit, duo fermè à Gerione millia, in tu- IV.
mulum hoſti conſpectum.

Melius liber mſ. *tumulum hoſtium in conſpectu.*

EPIST. XV.

I. LIPSIVS IOANNI BEROTIO, I. C.

NON fruſtrà Romani conſecrarunt Fortunam huiuſce diei. Nauis nos nuper coniunxit, &, qui anteà numquam videramus inter nos, amicos dimiſit. Tantam vim habet vel ſtudiorũ ſimilitudo, vel illud in moribus come & humanũ. quod in te ita eximiè elucet, vt omnis ſermo, geſtus, vultus ipſe tuus neſcio quid habeant ad amorem ἑλκυστικόν. At inter alia, quàm me affecerunt illæ de Præfecto vrbis veſtræ veriſſimæ laudes! O magnum virum! vel heroëm potiùs, qui in tot circumſtantibus turbis audet habitare in libris! qui Pindarum ſua lingua, qui Polybium loquentes, non dimitti[illegible] manibus! Et hunc nos mediocriter doctum, aut Dicis cauſſa verſari credemus in litteris? Iterùm dico. O non noſtri ſæculi virum, & dignum, quem illius ipſius Pindari præconium celebret

— καὶ πάγκαρπον ἐπὶ χθόνα καὶ διὰ πόντον.

Sed tu, mi Beroti, quem delectant hiſtoriæ, de his Iulij Capitolini locis quid ſentias ſcribe.

In vita M. Antonini. *Conatus*

Educatus eſt in Hadriani gremio, qui illum, vt ſuprà diximus, Veriſſimum *duûm loco-*
nominabat, & qui ei honorem etiam publicè ſexenni detulit. *rum Capi-* *tolini e-*

Inepta herclè lectio. cui probes Imperatorem populi Ro. puerum ſex- *mend.*
ennem honore adfeciſſe? Antiquitus excuſi, *honorem qui & publicis exen-* I.
nijs detulit: alij, *encenijs*: alij, *xenijs*, emendant. mihi placet vnicè, *qui eſt publicis x. ennijs*. id eſt, decennijs. Decennalia feſta, Quinquennalia, *Decennia*
Viceſimalia celebrari ſolita in honorem Impp. conſtat. earumq; rerum *publica.*

Digitized by Google

origo ab Auguſto. Romæ, in arcu Conſtantini, & diffuſè Dio Caſſius. Sunt & nummi VOTIS. X. &, SACRIS. X. &, FESTIS. X. Antonino igitur honos publicis decennijs habitus, quia nomen eius cum nominibus Imperatorijs, votis publicis inſertum. Non malè etiam legeris, *honorem quinctiam*. pro illis, *qui &*.

Ibidem:

II. *Fuit autem vitæ indulgentia, vt cogeretur nonnumquam vel in venationes pergere. vel in theatrum deſcendere, vel ſpectaculis intereſſe.*

Attende, & ſenſi idonei nihil elicies. Lego, *Fuit autem vnicæ diligentiæ: vt cogeretur.* Certè hoc dicere voluit, Tam adſiduum in ſtudijs & rebus Antoninum fuiſſe, vt abſtrahi & tantumnon cogi debuerit ad animum laxandum.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

SALVA res. repertus Agellius. & nos naufragium, nuntius euaſit lumbifragium: quod meherclè illi vappæ imminebat, niſi liber comparuiſſet. De Oda, quoniam velle cœpi, vide ne tergiuerſeris. Imitor enim M. Brutum. quod volo, valdè volo. Fragmentum tuum cœpi conferre. video ita bonum eſſe, vt nihil poſſit ſuprà. plures paginæ eſſent modò. Accipe ſpecimen cap. XI. lib. Noni, vel, vt fragmentum, Decimi. Inſcriptio capitis in eo, *De Valerio Coruino, & vnde Coruini.* nec vltrà.

Agellius aliquã multis locis fide libri correctus.

I. *Adoleſcens tali genere editus L. Furio, Claudio Appio Coſſ. fit Tribunus militaris.*

Emendant *Italo genere.* malè. Sciendum enim non eſſe hæc verba Agellij, ſed antiqui cuiuſpiã Annalium ſcriptoris, cuius tamen nomen omiſſum & miror, & indignor. Itaque cùm anteà parẽtes nominaſſet Valerij & decora gentis, ſubiecit, *tali genere.* nimirum quale memoratum. Hoc verum eſt. amico tamen cuidam meo nulla vi perſuadere hoc potui.

II. *Agrum Pontinum inſederunt: inſtruebanturq́; acies à Conſulibus, de vi ac multitudine hoſtium ſatagentibus.*

Scriptum tuum, *Pomptinum.* & ſequentia ſic: *inſtrueba[illegible]rq́; acies, Conſulibus de vi ac multitudine hoſtium ſatiſagentibus.* optimè.

III. *Dux interea Gallorum vaſta & ardua proceritate armiſq́; auro præfulgentibus, gratia dimicandi ingrediens, & manu telum reciprocans, incedebat. perq́; contemptum & ſuperbiam circumſpiciens deſpiciensq́; omnia*, &c.

Muſæa planè oratio, à qua ſcribenda vix abſtineo manum. at quàm turpe in ea mendum! Vetus, *auro præfulgentibus, grandia ingrediens, & manu t. r.* Inſanùm benè. & inſanit qui hoc non videt. Grandia ingredi, Græcanicum. vt ἁδρὸν βαδίζειν, ἱμερόεν γελάσαι. ſimilia. expreſſit ſuperbi nebulonis greſſum: & ipſum adeò Homeri verſum (opportunè moneo) Ἤϊε μακρὰ βιβὰς, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος. Ammianus etiam imitatus: *Humeros extentans, grandiaq́; incedens, Oti frater & Ephialtis.* Ampliùs in Gellio ibidem:

IV. *Coruus repentè improuiſus aduolat, & ſuper Galeam Tribuni inſiſtit, atque in*

Digitized by Google

in aduerſarij os atque oculos pugnare incipit, inſibilat, obturbat, vnguibus manum laniabat, & proſpectum alis arcebat.

Schidæ, *inſilibat, obturbabat.* Turbauit correctores, ἀρχαϊκῶς illud, *inſilibat.* feceruntque, *inſibilat.* facetè, quaſi coruorum id eſſet. nec viderunt ſaltem ſubſequi, *laniabat, arcebat*, modo præterito. In iſdem eſt, *aliàs arcebat.* approbo.

Sic Tribunus ſpectante vtroque exercitu & ſua virtute nixus, & opera alitus propugnantis, ducem hoſtium ferociſſimum vicit. V.

Illic eſt, *opera alitis propugnatus*, παθητικῶς. nec dubitabis germanum id eſſe.

In eius ſtatuæ capite corui ſimulacrum eſt, rei pugnæq; quam diximus, monimentum. VI.

Scriptum, *vt diximus.*

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS BARNABÆ BRISSONIO, V. C.

QVIS Muſas nouit, & Briſſonium non nouit? Nec diſirint, vt indictus nobis ſis, clariſſimum Galliæ lumen. Liuij locum, quem emendaſſe recto iudicio videbar, facio iudicij tui.

Libro xxv. initio.

Et aliquot publici ſacerdotes mortui eo anno ſunt, L. Cornelius Lentulus Pontifex maximus, & C. Papirius C. F. Maſſo Pontifex, & P. Furius Philus augur, & C. Papirius, L. Fuluius Maſſo decemuir ſacrorum. *Notarum interpretatio vitiando Liuio.*

De vitio Liuius index eſt. Vt enim hæc lectio concipitur, quinque ſacerdotes eo anno mortui fuerint: at Liuius in adiunctis verbis, quattuor tantùm ſuffectos tradit. *In Lentuli*, inquit, *locum M. Cornelius Cethegus, in Papirij Cn. Seruilius Capio, Pontifices ſuffecti ſunt: augur creatus L. Quintius Flamininus, decemuir ſacrorum L. Cornelius Lentulus.* Quid igitur fiet L. Fuluio? Liber meus ſcriptus, *C. Papirius Lemaſſo decemuir.* Aperta correctio erit, *C. Papirius L. F. Maſſo.* tantùm F. mutauerat in E. Ablegandus igitur iſte L. Fuluius, natus ex notis. & ſcimus Maſſones cognomen Fuluiæ gentis non eſſe, ſed Papiriæ.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

OMITTE contumeliam. Terentius vt antiſtet Plauto? Ita cenſet, inquis, amicus meus vir doctus & grauis. Hoc malo, quàm vt tu. ſed quis ille tantus, cuius cauſſa Criticorum veterum iudicia reſcindantur? cui præ M. Varrone debeamus credere? Ait Plauti ſeruile ingenium eſſe: Terenti liberale. Quid ſeruile dicat neſcio. ſcio Plautinam proſapiam: ſed quid hoc? probet ille ex tabulis cenſorijs Afrum eum fuiſſe ingenuum. An quia ſeruos in Comœdiam inducit? ſcilicet non ſolet fieri. vellem tamen iſtius cauſſa paullò plures Lorarios. Ait plebeia & hu- *Plauti cum Terentio cóparatio.*

Digitized by Google

& humilia eius ſcripta. Samius iſte Lucumo, quod laus eſt, vitium facit. niſi fortè nouo precepto docebit ille nos Tragœdiam humilem, Comœdiam altam eſſe debere. Quod cùm faciet concedam etiam Tribunum plebei eſſe debere optimatem. Nam Comœdia cui ſcribitur, quàm plebi? Adeò vt, quamquam in communi conceſſu patrum & equitum, ſæpiùs tamen ſummam caueam ſpectare actor debeat quàm Orcheſtram. Ea cauſſa cur in Plauto pleraque ex moribus, ex verbis, ex iocis infimæ plebis. At Terentius in hoc genere æquabilior, & magis, vt ſic dixerim, vnius fili. Fateor. ſed vſurpabo de eo vetus dictū, Terentius nihil peccat, niſi quòd non peccat. Hac æquabilitate cenſuram Cæſaris meruit:

Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc vis & varietas in Plauto eſt. nunc ille adſurgit, nunc ſubmittit: nunc protrita, nunc grandiora dicit: proponit vitia, & caſtigat: locos communes, τὰ ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ admiſcet. aliud quidem agens, ſed quaſi hoc vnum agens. & hæc omnia tamquam ſale venuſtiſſimis iocis adſpergit. Quæ certè Terentius per ſomnium non cogitat, per iocum non tentat. Atqui ſermone Terentius lectior eſt, purior, elegantior. & hoc iam commune doctorum iudicium eſt, vt qui aliter ſentiat, nihil ſentiat. Mira res tamen. Credo Terentius Varro (& cùm nomen poſui, ſatis eſt) de lingua Latina iudicare non potuit. cuius proprietatem cùm tot libris inquireret, homo ineptus non quater Terentium nominat: ille piſtor Plautus omnes paginas implet. Quod magis mirère, cùm dedita opera quid in Comicis ſingulis propriè emineret, iudicare vellet, ſic ait: *Cæcilius in argumentis palmam poſcit, in ethesin Terentius, in ſermonibus Plautus.* Et vides? propria Plauti laus ſermo eſt, Varrone quidem iudice. quem qui non audit, cur ego eum audiam? Quod aiunt in Lælio Ciceronis ſcribi, Terentij ſe verbis libenter vti. certe. ſed quid tum? quaſi ille ipſe Cicero minus libenter vtatur verba Plauti. Et tamen ſciant hoc non Ciceronem dicere, ſed Lælium. Lælium, inquam, qui fabulas Terentij creditus eſt ipſe compoſuiſſe: ne miremur ſuam ſupellectilem paterfamilias ſi libenter vtatur. Venio ad caput & quaſi arcem comparationis. Obſcæni in Plauto ioci, mores molles & laſciui, Maſſilia digni vel Tarento: Terentius totus pudicus, caſtus, verecundus, & quem à ſacris ſuis Veſta non arceat.

De iocis Plautinis.

Et herclè ſi moribus noſtris Plautum defendo: ſudabo. ſi moribus antiquis: rem factam habeo. Quærebant enim iſta Patres, Equites, Plebs: prurientibus auribus ad Theatra conueniebant. & quæ in Mimis palàm fieri ſpectauerant, audire in Comœdijs volebant. Hæc res plauſum, hæc palmam merebatur. Terentium ipſum verecundia abſtinuiſſe putant ab iſtis? imò natura. nec ille venuſtè dicere noluit, ſed inuita Venere non potuit. Et tamen miſellum hac parte Plautum. ille vnus premitur: Ariſtophanem nemo vexat, cuius Comœdiæ tot tam inuerecundis iocis refertæ ſunt, vt ſi Plautum componas, iures præ illo Veſtalem Maximam fuiſſe. Idem diceremus ſi Afranius, ſi Pomponius, ſi Cæcilius, ſi Nouius exſta-

Digitized by Google

exſtarent. Quod moribus noſtris fœda hæc, illicita, inteſtabilia aiunt: ſcimus iſta. ſed tu audi me, præteruehere iſta quaſi Sirenum ſcopulos, & aſpice, non lege. Liuia viros nudos caſtæ fæminæ nihil differre à ſtatuis aiebat: tu tam molli libidine es, quem nudi aliquot ioci abripiant? Corrumpunt tamen iſta adoleſcentes, inquiunt. & Camerarij exemplo tollenda, eradenda ſunt. Minimè gentium, me quidem iudice. Adoleſcentes hæc legunt, viri tantùm intellegunt. ita obſcurè pleraque illa turpicula ſcripta ſunt. Si igitur qui hęc capiunt, conſtãtiori iam ætate ſunt quàm vt decipi poſſint: & qui decipi poſſunt, omnino non capiunt: cur ſcalpellum adhibeatur, & vnius omnium Latiniſſimi ſcriptoris membra violentur? Supereſt Horatij iudicium. quod, obſecro, Horatij cauſſa omittatur. Concludam. Terentium ipſum amo, admiror: ſed Plautum magis: vterque adoleſcentibus in ſinu, in manu, in oculis ſit: conferantur etiam, ſi placet, inter ſe, tantùm alter ille ne præferatur. Magiſtellos iſtos, qui vulgò aliter ſentiunt, plorare iubeo, te amiciſſime Schotte valere.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

NON mentiar Falckenburgi. & litteræ me tuæ. & iudicium delectarunt. illæ, quia plenæ amiciſſimi amoris; iſtud, laudis: quam & ſi agnoſcere in me non potui, tamẽ amare vt ab amore tuo profectam debui. Munus Redigeri planè regium. & profectò, vt ille Siculus ait,

Τίς τῶν νῦν τοιός δε· τίς εὖ εἰπόντα φιλασεῖ;

Nam nullo antè ſæculo, mi Falckenburgi. magis deſpretæ iacuerunt noſtræ litteræ, quàm iſto. Litteræ autem? imò omnis pudor, probitas, virtus.

Τοιαῦτ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται,

cuius finem adhuc nulli videmus. Nam illa de pace ſpes, Plauti verbo, decollauit. Nos ad litteras confugimus vt ad aras, maximè ad illas ſeueriores quæ mederi affecto animo poſſint, non ſolùm delectare. Eo in genere principem Senecam in Latinis deputo. hominem ſanè doctum, ſed ſapientiæ tamen quàm ſcientiæ clarioris. In eo carptim hæc notabam.

De conſolatione ad Martiam, cap. VIII. *Seneca lis corrigitur.*

Manet quidem tibi Martia ingens triſtitia, & iam videtur duxiſſe callum, non illa concitata qualis in illo fuit, ſed pertinax & obſtinata. I.

Vir doctus Pincianus emendat, *qualis in Liuia fuit*. non negabis verius eſſe, *qualis initio fuit*. nec id coniectura, ſed res eſt.

Epiſtola LXXXIX.

Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: ait nihil eſſe. Circa eadem ferè Pyrrhonij verſantur & Megarici, & Cretici, & Academici, qui nouam ſcientiam induxerunt nihil ſcire. II.

Hæremus in Philoſophis Creticis. Alijs, *Cretici*, placent. at tu certum puta, *Eretrici*. Nam & hi de nõ ſcientia idem Pyrrhonijs & Megaricis ſenſerunt. Cicero III. de Oratore: *Fuerunt etiam alia genera philoſophorum qui ſe omnes Socraticos eſſe dicebant, Eretricorum, Herilliorum, Megaricorũ, Pyrrhoneorum.* Priora etiã Senecæ legerim, *omnia negotia vno negotio deiecit.*

Digitized by Google

EPIST. XX.

I. LIPSIVS IACOBO CRVQVIO.

Exſcenſionis vox tribus Liuij locis reponenda.

HORATIO, mi Cruqui, in Lyricis meritò illud Homericum dabimus,— *εἷς κοίρανος ἔστω*. Nemo illi proximus, nemo ſecundus: aut ſiqui fuerunt, eos ante ætatem noſtram vita defecit. In eo laudabilis mehercle opera tua. cui ornandæ quid prætereà promiſeris, & quid debere diutiùs non poſſis, non meminimus ſolùm, ſed etiam, ſi pateris, exigimus. Scis quàm multi germana illa antiquitate delectentur. expedi igitur, cum Muſis volentibus, Acronem nobis: & ex Horatio æternæ tuæ coronæ, is quaſi lemniſcus addatur. Liuius me habebat. Eius vnam vocem tribus locis reſtituebam.

Lib. XXI.

I. *Repetenti Siciliam Conſuli excurſio hoſtium in agrum Vibonenſem facta nuntiatur: litteræq́ à Senatu de tranſitu Annibalis in Italiam, & vt primo quoque tempore collegæ auxilium ferret, traduntur.*

Liber mans. *exſcenſio hoſtium*. germanum & familiare de egreſſu nauium Liuio verbum.

Lib. XXVII.

II. *Dum hæc Romæ geruntur M. Valerius Meſſalla quinquaginta nauibus cùm ante lucem ad Africam acceſſiſſet, improuiſo in agrum Vticenſem excurſionem fecite, umq́ latè depopulatus.*

Idem codex, *aſcenſionem fecit*. ſcribo, *exſcenſionem*.

Lib. XXII.

III. *Cn. Seruilius Conſul cum claſſe nauium circumuectus Sardiniæ & Corſicæ oram & obſidibus vtrimque acceptis in Africam tranſmiſit, & priuſquam in continentem deſcenſiones faceret, Meninge inſula vaſtata, &c.*

Pariter puto leg. *exſcenſiones*. Arbiter eſto, mi Cruqui.

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS HVBERTO GOLTZIO.

De inſcriptione Nũmorũ Antonij quaſitum.

VIDI Faſtos Conſulares tuos. quid magis mirer? diligentiam in quærendis tot nummis? felicitatem in reperiendis? an manum & artem in exprimendis? Et vt duo priora Laurini fratres ſibi vindicent, quorum diligentia & ſumptu omnis illa vis collecta nummorum: tertium certè proprium eſt tuum, nec erit qui ex ea laude quidquam decerpat. Macte Goltzi. & alij ſine ſeruiant huic ſæculo & vulgo: tu veterum magiſtratus, titulos, vrbes, triumphos nobis ſculpe & Muſis. Mihi crede. æternabis vnà cum illis nomen tuum. Expedi, ſi potes, dubitationem, quæ his diebus nata mihi. Admonitus libro tuo euoluebam Antiquitates meas. reperio nummûm duorum inſcriptionem (& vidiſſe puto Romæ apud peritum harum rerum virum Nicolaum Florentium) ANTONI. IMP. A. XL. III. VIR. R. P. C. adiuncta Leonis effigies erat. item alterius ex ære, LVGDVNI. A. XL. Quærebá quid eſſet illud A. XL? & an reppererim, vide.

vide. Puto ſignificari nummos eos percuſſos Lugduni à gentibus Galliæ quadraginta. Docuit me Strabo lib. IV. de Lugduno, καὶ γὰρ, inquit, ἐμπορίῳ χρῶνται καὶ χαράττουσιν τὸ νόμισμα ἐνταῦθα οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνες. τό τε ἱερὸν τὸ ἀναδειχθὲν ὑπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν Καίσαρι τῷ Σεβαστῷ, πρὸ ταύτης ἵδρυται τῆς πόλεως. ἔστι δὲ βωμὸς ἀξιόλογος ἐπιγραφὴν ἔχων τῶν ἐθνῶν ξ. τὸν ἀριθμόν. Ex his de moneta res clara: turbat nihilo ſeciùs me *Quot populi Galliæ.* numerus gentium. nummi enim illi, XL. tantùm: at Strabo, vt vides, LX. Tacitus verò etiam liberalior LXIV. Galliæ gentes ponit. Sic enim locus *Tacitus explicatus,* ille capiendus fuit Annali tertio, non de vrbibus: *At Romæ non Treueros modò & Aeduos, ſed quattuor & ſexaginta Galliarum ciuitates deſciuiſſe audiebatur*. Quod ſupereſt, aræ Lugdunenſis, cuius hîc Strabo, etiam Dio meminit lib. LIV. & feſti ad eam annui. Iuuenalis etiam, *Et Iuuenalis.*

Aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. N.

EGO verò Appulei lectionem abhorrendam non cenſeo, quidquid *De Appuleio.* iſti de Arpinati ſchola inueſtes pueri dicant. Ciceronem admirantur? laudo. & ſcilicet nos eo modo non ſcripſimus, aut ſcribere nunc, ſi res ferat, non poſſimus. Sed non hoc agitur. & vt dem illis ad eloquétiam Ciceronem vnicum eſſe: intelligere & ſapere tamen eſt à multis. Quamquam illum ipſum Appulei ſtilum quòd contemnunt: vellem parcius. Et eamus ab iſtis diſcipulis ad iudices ex lege Pompeia triginta annorum. tumidus fortaſſe, vegrandis, & adfectatæ elegantiæ ſcriptor eſt: at certè doctus litteras & mores veteres, & in ſermone ipſo Plauti in primis imitator. Itaque ille neſcio quis Rhetoriſta, qui rudere illum dixit non loqui: probet priùs de Plauto, & credam de Appuleio. Sed ille Afer fuit, & eſt nimirum etiam nunc in Italia odium Pœnorum. Tibi, mi Bryarde, *Loci eius aliquot correcti, & oſtenſi à Plauto eſſe.* cùm pleraque omnis eius phraſis ſit à Plauto, pauca exempli cauſſa ſelegi. ea maximè quæ in ipſo Appuleio egere emendationis videbantur.

In Apologia.

Ego verò quietis & concordiæ & pietatis auctor, conciliator, fauiſſor, non modò noua odia non ſerui, ſed vetera quoque funditus exſtirpaui. I.

Scrib. *conciliator, fauitor.* vt illud Plauti, *Sicui fauitores delegatos viderint.* & Cauitio, pro Cautio, Varronis.

Ibidem:

Omnes iſti quos nominaui, & ſiqui prætereà fuerunt dolo memorãdi, ſi cum hac vna Rufini fallacia cõtendantur, machi prorſus & bochor.es videbũtur. II.

Scrib. *Macci prorſus & Buccones*. Maccus & Bucco perſonæ ſordidæ, fatuæ, ſtultæ, poëtis Atellanarum. Sic Pomponius Bucconem Adoptatum & Auctoratum: Nouius Maccum exſulem, Pomponius Maccum & Maccos geminos inſcripſit. Plautus, *Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones.*

Ibidem:

Supereſt ea pars epiſtolæ, quæ ſimiliter pro me ſcripta, in memetipſum vertit cornua. III.

Digitized by Google

Interpretantur inuicem Plauti & Appulei iſta:

Nimisq́; ego illum hominem metuo & formido malè
Ne malus item erga me ſit; vt erga illum fuit:
Ne in re ſecunda nunc mî obuertat cornua.

Appuleius in eadem Apologia:

IV. *Nam cùm vndique verſum tabulis flagitaretur, & quaſi inſanus ab hominibus obuijs teneretur, flax inquit, negat poſſe diſſoluere, anulos aureos & omnia inſignia dignitatis abijcit.*

Pax. Reſtituenda eſt Plauti vox, *Pax, inquit: negat poſſe diſſoluere.* & vſus eſt pulcherrimè. Interiectio comprimentis eſt, & quaſi cum verecundia ſilentium ſibi aut alteri imponentis. Conſule Plautum, qui ſæpè vſurpat. vt & Græci comici. Heſychius, πὰξ, ὅτι πῶ τὸ τέλος ἔχειν.

V. *Et ſuſcepta contra matrem ſimultas non ipſi vitio vertenda ſit, ſed ſocero eius Eccili Herennio Rufino.*

Eccillum. Afranius emẽdatus. Inepti exſcriptores, quaſi hominis ſi nomen eſſet. at comicũ eſt demonſtrandi, Eccille, & Eccilli, Eccillum: ſicut, Ella, Ellum. quæ vox reſtituenda in Afranij verſu apud Nonium Concedere. *Atque etiam incendit hoc, procul conceſſero.* Legendumq́ue. *Atque ellam incedit huc, procul c.*

Libro De deo Socratis.

VI. *Neque enim in emendis equis faleras conſideramus, & baltei polimiam inſpicimus, & ornatiſſimæ ceruicis diuitias contemplamur.*

Politia, pro eleganti munditia. Lego, *baltei politiam.* Verbum vetus. ex quo cẽſoria nota impolitiæ apud Agelliũ. vel *polimina* potiùs, quod monuit & ſubiecit fide libri vir doctus.

Ibidem:

VII. *Hos Græco nomine Dæmonas nuncupant, inter mortales cælicolasq́; vectores hinc precum, inde donorum: qui vltrò citroq́; portant hinc petitiones, inde ſuppetias, ceu quidam vtrimq; interpretes & ſalutigeri. per hos eoſdem vt Plato in ſympoſio autumat, cuncta denunciata, & magorum varia miracula reguntur.*

Salutigeri, internũcij. Ait, *interpretes & ſalutigeri.* quod erit explicandæ & firmandæ Plautinæ lectioni Aulularia, *Ancillas, muliones, mulos, pediſequas, Salutigerulos pueros*, vbi tentant immutare alij, *Sandaligerulos*. Statim etiam lego, *cuncta deûm nunciata.*

De Aſino lib. IX.

IIX. *Nec dubiò me lanceis illis & venabulis imò verò & bipennibus quæ facilè famuli ſubminiſtrabant, membratim compilaſſent.*

Concipilare. Reponendum Plauti verbum, *Concipilaſſent.*

Lib. VIII.

IX. *Iam iamq́; vicinos vndiq́; partientes, turpiſſimam ſcænam patefaciunt.*

Arciere. Lego, *vndique arcientes.* quod valet, accientes. notat Priſc.

Et initio eiuſdem libri.

X. *Iamq́; ſermonibus aſſiduis & conuerſatione frequenti, nonnumquam etiam cæna poculoq́; communi carior carorq́; factus, in profundam Romam cupidinis ſeſe paulatim neſcius præcipitauerat.*

Hæc eſt vetus lectio: Beroaldus ſubſtituit, *foueam Cupidinis*, aut inquit, *Rotam.* Verum puto, *ærumnam.* & Cupidinis ærumnã legi apud Plautum.

Lib.

Digitized by Google

Lib. III.

Spect a denique quàm paruis, quamq́; futilibus tanta res procuretur. Hercules Anethi modicum cum lauri folijs, &c. XI.

Dormiuit ille magnus interpres. Vetus lectio, *Herculus*. leg. *tanta res procuretur herbulis. Anethi.* Lib. I.

Vis, inquit, vnum aut alterum, imò plurima eius audire facta? Nam vt ſciament effictim non modò incolæ, verumetiam Indi vel Aethiopes vtrique vel ipſi Antichthones, folia ſunt artis & nugæ meræ: ſed quod in conſpectu plurium perpetrauit, audi. XII.

Egregia hîc imitatio Plauti erat, ſi per correctores licuiſſet. Dico ſcripſiſſe Appuleium, *folia ſunt farſeri & nugæ meræ*. Sumpſit ex illis Pœnuli militaribus nugis, *Folia Farſeri.*

—— *viſcum legioni dedi*
Fundasq́;, eò praſternebam folia farſeri.

& vſurpat prouerbij vicem. Folia artis, quid ſint, ſanè ignoro. Hæc pauca mihi ex ſexcentis. Nam vt omnia Plautina notentur: mihi ſcribendi faſtidium ſit, tibi legendi.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS TVRCONIO ET MALDECHEMIO, NOBILISS. IVVENIBVS.

VIX eſt vt riſum teneam, quotiens Laurentij Vallæ ad Liuium lego. Non quin pleraque bona, & bono iudicio moneat: ſed quia ad regem Alphonſum (qui tum Siciliam, Italiæ & Hiſpaniæ partem, regnum habebat: ſed me iudice, dignus erat imperio non vnius orbis) Notas ſuas, plurimùm, dirigat: illum teſtem emendati loci cuiuſpiam, illũ arbitrum & iudicem appellet. Quinetiam memini, litigaſſe ſe ait ſuper correctione quapiam cum Antonio Panormita, & neſcio quo Iacobo Curlo: regem ipſum ſe interpoſuiſſe; litem ſecundùm Vallam dediſſe; curaſſe eumpſe locum in ſuo codice emendari. Similia de Cardinali Columna refert. Et dicite nobiliſſimi iuuenes, non hæc ridicula ſæculo noſtro? Scilicet nunc, non dicam Dynaſtis, ſed è plebe nobilibus iſta curæ ſint? illi audiant, quid in Liuio emendetur: nedum vt dijudicent? Spernunt litteras, ſpernunt hiſtorias: & ad ſummam valet illud, *Nil niſi Cecropides*. Sed melius magnus ille rex, cui numquam, vt aiunt, dies elapſus ſine tractatione litterarum. benè prudenterque & vos, qui & domi hiſtoriam legitis, & publicè, me doctore, auditis. Macti hac induſtria: & credite nobis, hæc vera eſt ad prudentiam & laudem via.

Liuij ille locus de prodito Tarento, lib. xxv.

Eadem fermè hora Tarentum fama peruenerat Numidas equites paucos populari agros, terroremq́; latè agreſtibus inieciſſe: Ad quem nũcium nihil vltrà motus Præfectus Romanus, quàm vt partem equitũ poſtera die luce prima iuberet exire ad arcẽdum populationibus hoſtem. intereà adeò nihil obedienter curatum eſt, vt contrà pro argumento fuerit illa procurſatio Numidarum, Annibalem exercitumq́; caſtris non mouiſſe. *Auxilio libri Liuius corrigitur.*

non vacat mẽda, in ijs verbis, *adeò nihil obediẽter curatum eſt*. Quomodo

enim de obedientia equitum querela eſſe poteſt? Luce prima iuſſi erant exire. at nocte opidum ab Annibale captum. quomodo vult Liuius vt paruerint mandatis? Sed nec ſequentia faciunt huic ſententiæ. Conſului librum manſſ. in eo eſt, *nihil obedient' cura eſt*. Ex ijs veſtigijs quis negabit verum eſſe, *nihil ob id intenta cura eſt*. Eo nuntio, inquit, adeò non aucta cura eſt in cuſtodienda vrbe, vt contrà egerint neglegentiùs, &c. Perperàm concreuerant voces, litteris tamen ferè comparentibus.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HEVS tu. vbi fides? Nonis aiebas te in Iſſcano futurum, Kalendæ iam labuntur. quid accidit, vt falleres? Nam quòd Louanij me exſpectes: non poteſt hac ęſtate. Res priuatę conſtituẽdæ; agelluli obeundi, locandi; multa corrigẽda, quæ in diuturna abſentia mea mutauerant. Fatebor etiam, neſcio quid ἑλκυστικὸν habet hoc heredium. Hìc cunabula, hìc locus natalis meus eſt: hìc infantia mea vagijt: hanc terram tetigi, hunc aërem primùm hauſi. Et vis addam, in quo ingemiſcas? hìc herè celebraui XXVIII. meum natalem, niſi quòd tu abeſſes, cetera lætus & volens. De Senecæ ludo, parui Magiſter: percurri, & quæ ſub acumen ſtili inciderunt, nõtaui. Sunt iſta:

Seneca in ἀποκολοκυνθώσει emendatur pluries.

I. *Quis vmquam ab hiſtorico iure auctores exegit?*

Omnis ſcripta lectio *iuratores exegit*. rectè. Iuratores, teſtes dixerunt, quia produci ſolent iurati. Falluntur qui aliter in Plauti Pœnulo aut explicant aut legunt, *Vos iuratores eſtis quæſo operam date*.

II. *Quærite ab eo qui Druſillam euntem in cælum vidit. idem Claudium vidiſſe dicet.*

Nihil interpretes. Notat Liuium Geminum Senatorẽ, de quo Dio LIX.

III. *Hæc Apollo, at Lacheſis quæ & ipſa homini formoſiſſimo faueret, fecit illud plena manu, & Neroni multos annos de ſuo donat.*

Auctior voce Seneca mſs. qui penes me eſt, *fecit, & plena orditur manu*, optimè. Ordiendi verbum proprium artis Mineruæ.

IV. *Tum Hercules primo aſpectu ſanè perturbatus eſt, vt qui etiam non omnia monſtra timuerit.*

Eleganter corrigetur, *monſtra domuerit*. Similis iocus illi qui ſequitur: *Putauit ſibi X. tertium laborem veniſſe.*

V. *Si me hercules à Saturno petiſſet hoc beneficium cuius menſem toto anno celebrauit Saturnalia eius princeps non tuliſſet.*

Liber mſs. *Saturnus eius princeps*. At nihil mihi diuini aut humani, Carrio, vltrà accredas, niſi corruptus à gloſſemate locus fuit, ſic corrigendus, *cuius mẽſem toto anno celebrauit princeps, non tuliſſet*. Clara omnia: & ludit in Claudium qui ſeruis & libertis, quod Saturnalibus ſolet, regnũ permiſit. Illud, *Saturnalia eius*, χολιαστικῶς adiectũ erat his verbis, *cuius menſem*.

VI. *Illum deum à Ioue, qui quantum in illo fuit*, &c.

Codex mſs. *deum Iane qui*. Lego, *illum deum ſanè*. ἱερατικῶς, Facite certè, ſi placet, hunc deum, qui, &c.

Damna-

Damnatum inceſti L. Silanum generum ſuum occidit: Oropémque ſororem ſuam feſtiuiſſimam omnium puellarum quam omnes Venerem vocarent maluit Iunonem vocare. VII.

Hæc obſcuriora folio Sibyllæ Turnebus ait. quæ enim iſta Orope? Et ille quidem ſatis regiè, quod ſoluere non poteſt, abſcindit, legitque, *occidit: ſororemq́ ſuam*, voce omiſſa. Iunij codex vt & meus, *Oro per quod.* clara veritas eſt, *oro propter quid?* In tota parte huius ſermonis interpellationes & dialogiſmi ſunt. Cur, inquit, Silanum occidit? Leui cauſſa: quia ille fatuus Iuniam Caluinam ſororem ſuam Iunonem ſolet dicere. Id valet, pro vxore habere. Nam mariti blandientes vxorculas, Iunones appellabant. Plautus, *Eia mea Iuno haud decet te triſtem eſſe tuo Ioui.* Scribit eamdem vulgo Venerem appellatam, quia meretrix, &, vt Tacitus ait, procax femina & laſciua.

Quare, inquit, quæro enim ſororem ſuam ſtultè ſtudere, Athenis dimidium licet Alexandriæ totum. IIX.

Vetus lectio, *quare, inquit, quæro inquit ſororem.* Eam ſecutus lego, *quare, inquis, quare inijt ſororem ſuam? Stulte, ſtulte, Athenis d. l.* Iterùm dialogiſmus. alter quaſi excuſans Claudium. Meritò occidit: cui enim ſcelus ille ſororem diuiſit? & irridens alter, O ſtulte, inquit, quaſi ignores, Athenis, &c. Athenis dimidium, Alexandriæ totum, quid valeat, rectè Turneb. lib. XIIX.

Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit. IX.

Suſpicatur in poſtremis verbis Rhenanus de ſenſu obſcæno. Hominem acutum! qui videt quod nuſquam eſt. Dubitat tamen an corrig. ſit, *hic nos ſcurra Cæſar regit.* Ego quieſcere illum vnico Plinij loco iubeo Epiſt. lib. v. *Interim tota ciuitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. multi, inuenimus qui curua corrigeret. quid? ante hunc Prætores non fuerunt? quis autem hic eſt, qui emendet publicos mores?* Dictum igitur eſt in cenſorem importunum. *Dictum vetus expl.*

Ego patres C. interrogare vobis permiſeram, vos vera mapalia feciſtis: volo vt ſeruetis diſciplinam curiæ. X.

Mapalia dici de ſolutè viuentibus Feſtus notat: id eſſe huic lectioni ſtabiliendæ Turnebus & Scaliger cenſent. Peream, niſi à meipſe diſſentire mauelim, quàm à talibus viris. Scripta lectio tamen mea eſt, *mera nuptialia.* Nuptiales ſermones, impuri & minimè virginales: quid autem? nónne eius notæ multa in Claudium antè dicta?

Hic qualiſcumque eſt, quid de nobis exiſtimauit. XI.

Scrib. *exiſtimabit?*

Tum D. Auguſtus ſurrexit ſententiæ ſuæ loco dicendæ. XII.

Ab eodem libro abeſt, *loco.* rectè. intelligitur cauſſa.

Omniſq́ generis æneatorum tanta turba, tantus conuentus. XIII.

Malo, *concentus.*

Vbi iacebat Cerberus, velut ait Horatius, bellua centiceps. XIV.

Vide ne deſit quidpiam: ſcripſerit Seneca, *Cerberus, triceps, vel, vt ait Horatius, bellua c.* mihi neſcio quid tale ſubolebat.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

FAVEBO lingua. & ô rem pulchram! ô nuntium lætum!
Ὡς ἥδομαι, καὶ τέρπομαι, καὶ χαίρομαι!
Speratámne habet. imò dictam, pactam, ſponſam, Giſelinus meus? Iam tandem vir es. bona Iuno faueat, bona Venus faueat. Nocturnus etiam & Lunus (nam Lunam mihi hac in re dicere ſanè religio ſit) prima noctu volẽtes ſient propitij. Adſit & ille hortorum deus, ne ſis Petronij Lorum in aqua. Epithalamium carmen tibi ſcripſi, in quod Auſonij exemplo intexere conabar totam ſcænam nuptialem. dico veterum more. & confecta res eſt, niſi quòd limam exſpectat. Priora Plautinis numeris ſunt: hæc, quid enim vetat guſtum dare me tibi? Catulliana.

Ex Epithalamio verſu fragmẽta.

O Columen patriæ, ô Belgi lux vnica noſtri
VICTOR, in optato te diua Salacia portu
Iam locat, & tutam firmant retinacula nauim.
Iam bona nox oritur, iam Veſperus affulgeſcit
Diu ſperata ferens genialis gaudia lecti.
Hymen ô hymenæe, hymen faue, ô hymenæe.
O decus eximium nuptis nunc, antè puellis,
Iam voti damnare, & damnetur quoque mater.
Præſeſt illa dies tota quam mente petiſtis,
Qua digno coniuncta viro connubia læta
Concelebres, velentq́ue tuos noua flamea vultus.
Hymen ô hymenæe, hymen f. ô h.
Coniuge te virgo digna, & tu virgine coniux:
Alter Muſarum, Charitum decus altera: & ambo
Præſtantes animi, præſtantes corporis ambo.
Iungite felices dextras rumore ſecundo,
Iungite, flexanimo perfuſi pectus amore.
Hymen ô hymenæe, h. f. ô h.
Nulla ætas meliore iugo commiſit amantes:
Nullus amans vmquam tantùm inſaniuit amorem,
Nec ſic falſiparens OEtæo exarſit in ocri,
Nec furor Empedoclis Siculam delapſus in AEtnam:
Quantus amor Caium, & Caiam quantus adurit.
Hymen ô hymenæe, h. f. ô h.
Fallor? an ancillatur nox tibi? non ego fallor.
Et ſolito citius Phœbum deceſſe ſorori
Contuor, & ſubitis cælum prætexier vmbris.
I bone, quò tua te coniux vocat. hoc licet ipſa
Diſſimulet, licitoq́ue etiam nunc pugnet amori.
Hymen ô hymenæe, h. f. ô h.
Ite agite, Herculeo connectite brachia nodo,
Ludite, & inſomni noctem traducite ſomno,
Feſtis motibus & gannitibus alternantes.

Sic

Digitized by Google

Sic Venus ipſa iubet: Veneris ne ſpernite numen
O pueri, grauis eſt dea. ſed vos dicite mecum,
Hymen ô hymenae, h. ſ. ô h.

Erant plura, ſed verebar vt nimium Romana. Seruabo vel in aduentum tuum: vel ſi vxor tua recuſat, meum.

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS IOANNI LEVNCLAVVIO.

SI te doctrinæ cauſſa non amarem, Leunclavvi, poſſem Sambuci. qui ſic de me meritus eſt, vt amandos omnes putem, quos inſigniter amat ipſe. Sed in te nihil opus conciliatore aut interprete amoris. ea virtus, ea doctrina tua eſt, vt ament te omnes, qui litteras amant. Perge modò. & cùm iam in Germania veſtra doctrina humanior, vt antiqui loquebâtur, delinquat: tu quaſi tiro ſuccreſcere veteranę glorię Camerarij & Sâbuci.

Hæc in Liuio vide. Lib. XXVII. *Ad Liuium Notæ.*

I. *Inter multas magnasq́ue res, quæ nunc ſecundæ, nunc aduerſæ occupabant cogitationes hominum, ne Tarentinæ quidem arcis excidit memoria.*

In vet. inuenio, *cecultabant cogitationes*: quid velit ea ſcriptura, neſcio. An *ſolicitabant?*

II. *Dona tulere togam, & tunicam purpuream, ſellam eburneam, pateram auream ex quinque pondo factam.*

Idem liber, *pateram ex quinque pondo auri factam.* Lego, *auri facti.*

III. *Improuiſo in agrum Vticenſem exſcenſionem fecit, eumq́ue latè depopulatus, multis mortalibus cum alia omnis generis præda captis, ad naues rediit.*

Auctior membro vno meus liber, *captis, multis occiſis, ad naues rediit.* nec dubie hoc Liuio poſthac addendum.

IV. *Romæ intra cellam ædis Fortis fortunæ de capite ſignum, quod in corona erat, in manus ſponte ſua prolapſum.*

Vetus, *irritus cellam.* ſuſpicari poſſis fuiſſe, *intus cellam.* more veterum. & quod ſequitur, *vulturemq́ue frequenti foro in tabernam deuolaſſe*, in eo ſcribitur, *volturumq́ue*. rectè.

V. *Et plebeis ludis biduum inſtauratum ab Q. Manlio & M. Cæcilio Metello Aedilibus pl. & tria ſigna ad Cereris ædem dederunt.*

Vet. *ad Cereris fidem.* legend. *ad Cereris, eidem dederunt.*

De Aſdrubalis tranſitu per Alpes.

VI. *Et cùm per munita pleraque tranſitu fratris, quæ anteà inuia fuerant, ducebat: tum etiam duodecim annorum aſſuetudine peruiis Alpibus factis, inter mitiora iam hominum tranſibat ingenia. inuſitati namque anteà alienigenis, nec videre ipſi aduenam in ſua terra aſſueti omni generi humano inſociabiles erant.*

Dico Liuium ſcripſiſſe, *inuiſitati namque anteà.* Reſtituendum id verbi in Plauti Pſeudolo, *Atque eum qui non hîc viſitatus ſæpè ſit.* vtitur & aliàs Plautus vt Curcul. — *quid lenonem Cappadocem? annuo viſitaſſe.* Liuius iterùm lib. IIII. *Noua erupit acies inaudita ante id tempus, inuiſitataq́ue.* Et lib. V *Gentem inuiſitatam, accolas Gallos eſſe.* Ita enim vtrobique meus codex, contra vulgatos.

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI III.

I. IACOBO SVSIO.
II. PETRO PYTHOEO.
III. IANO LERNVTIO.
IV. CAROLO SIGONIO.
V. LVDOVICO CARRIONI.
VI. IOSEPHO SCALIGERO.
VII. IOANNI CRATONI A CRAFTHEIM.
IIX. PETRO DIVAEO.
IX. VICTORI GISELINO.
X. IOACH. CAMERARIO IOACH. F.
XI. GERARDO FALCKENBVRGIO.
XII. FRANCISCO MODIO.
XIII. IOANNI FLEMINGO.
XIV. M. ANTONIO MVRETO.
XV. LVDOVICO CARRIONI.
XVI. CORNELIO VALERIO.
XVII. GERARDO FALCKENBVRGIO.
XIIX. GVLIELMO BREVGELIO.
XIX. AVGVSTINO HVNNAEO.
XX. VICTORI GISELINO.
XXI. MART. ANTONIO DELRIO.
XXII. STEPHANO PIGHIO.
XXIII. LVD. CARRIONI.
XXIV. VICTORI GISELINO.

Digitized by Google

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER TERTIVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, V. N.

Tv verò Suſi, diſſimilis nobilium noſtrorum. & vt illorum vnica ſtudia, canes, aues, equi: ſic tuæ deliciæ, ſtilus, libri, Muſæ. Illorum iudicio, ſi eruditionis fama accedat, quaſi capite cenſa fiat nobilitas: tuo, domeſticæ imagines nouo titulo auctæ. Verè iudicas, Suſi. nec quidquam pulchrius, quàm quibus genere antiſtes, ante eos virtute & doctrina eſſe. In his Liuij locis iuua me, ſodes, iudicio. *Tres ad Liuium notæ.*

Lib. XXIII. in oratione Minutij.

I. *Strepunt aures clamoribus plorantium ſociorum, ſæpiùs nos quàm deorum inuocantium opem: nos hic pecorum more per æſtiuos ſaltus deuioſq; colles exercitum ducimus, conditi nubibus ſiluiſq;.*

Non eſt dubium quin hunc Liuij locum Nonius Marcellus in mente habuerit in voce, Calles. *Callis feminino genere. Liuius lib. xij. Niſi pecorum modo fert anguſto ſaltu per deuias calles*. ita enim corruptè legitur, facili emendatione ex iſtis. Quod ſi eſt, emendandum certè in Liuio, *deuiaſq; calles*. Ne dubitare poſſis, in editione Io. Antonij Epiſcop Alerienſis, ad Paulum II. Venetum, anni ∞. CCCC. LXX. diſertè eſt, *Calles*. At quod Nonius legiſſe videtur, *anguſtos ſaltus*, in Liuio veteri inuenio, *veſtinos ſaltus*. an à Veſtinis populis? an legendum, *veſtitos*? Veſtinum ſanè ſaltum idem Liuius nominat libro X. Statim: *Nonius Marcellus corrigitur.*

II. *Nec Annibalem fefellit ſuis ſe artibus peti. itaque cùm per Caſilinum euadere non poſſet, petendiq; montes & iugum Calliculæ ſuperandum eſſet.*

Scriptus liber, *petendumq; montes*. & id mea fide germanum eſto. Simile illi, —*pacem Troiano ab rege petendum*. & exempla in Lucretio, Varrone, & crebrò in Tertulliano obuia. Statim:

III. *Et primo cùm procul cernerent, veluti flammas ſpirantium miraculo attoniti conſtiterunt. deinde vt humana apparuit fraus, tum verò inſidias rati eſſe cum multo maximoq; ſtrepitu concitant ſe in fugam.*

Ait, *cum multo maximoq;*. & mirum ſi Orbilius hoc inultum ſineret. certè non ſic Latini. Dico truncam vocem eſſe, legendumque, *cum tumultu maximoq; ſtrepitu*. ſiue placet, *tumulto*, antiquè. vt enim vulgò ſcriptores, Tumulti: item Tumulto dicebant.

Digitized by Google

EPIST. II.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO, V. C.

VT in vita, ſic in ſtudijs iuuat ſeueritati aſperſa comitas. Ea cauſſa frequenter ſoleo à grauioribus libris, animum quaſi in ludum mittere ad ſcriptores amœniores. Quo in numero Petronium repono: quidquid dicant iſti frontis ſeueræ. Et tua fide, Pythœe: vidiſtin' quidquam venuſtius, argutius. poſt natas Muſas? Non ego. abeſſet tantùm nuda illa nequitia. qua tamen nihil offendor. ioci me delectant, vrbanitas capit: cetera nec in animo nec in moribus meis magis labem relinquũt; quàm olim in flumine veſtigium, cymba. Vt vina appoſita vinoſum mouẽt; inuinium, vt antiqui loquebantur, non mouent: ſic iſta animum iam antè improbum fortaſſe incitent; caſto & caſtigato non adhærent. Et ſunt tamen inter Muſæos homines qui hunc ſcriptorem fuiſſe velint. à quibus nos certè, mi Pythœe, diſſentimus. Meæ ſententiæ teſtes has Notas do. quæ, cuicuimodi illæ, non niſi ab eo qui cum cura legerit, eruantur.

Petronij laus.

Idem corrigitur ſapientè.

In conuiuio Trimalcionis.

I. *Ceterùm in promulſi dari aſellus erat Corinthius cum biſaccio poſitus, qui habebat in altera parte oliuas nigras, in altera albas.*

Aliàs, *in promulſide danda.* ſed legendum, *in promulſidarijs*. Vlpianus De auro & arg. leg. promulſidaria vaſa appellat. hîc Promulſidaria intellegit cibos qui in Guſtu.

II. *Et modò quid fugit? ignoſcet mihi Genius tuus, noluiſſes de manu eius panem accipere. Nunc, nec quid, nec quare. in cælum abijt. & Trimalcionis topanta eſt. ad ſummam mero meridie ſi dixerit illi tenebras eſſe, credet.*

Emendant, *Trimalcionis hierophanta eſt.* at ego, *Trimalcioni τὰ πάντα eſt.* Vſurpauit prouerbium, quo Varro in Seſquiulyſſe, *Hic enim omnia erat, item ſacerdos, prætor, parochus, denique idem Senatus, idem populi caput.* Demoſthenes, πᾶν ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. Lucianus amorem Stratonices in Combabum exprimens: καὶ οἱ πάντα Κόμβαβος ἦν.

Notatum prouerbiũ. omnia erat.

III. *Et poëtarum cœpit eſſe mentio, diuq; ſumma carminis penes Mopſum Thracem memorata eſt.*

Legerim, *immorata eſt.*

IV. *Negauit hoc Eumolpus fieri poſſe, quia magna, inquit, nauigia portibus ſe curuatis inſinuant.*

Arbitror ſcrib. *portibus ſe grauatim inſinuant.*

V. *Quia noſti Venerem tuam, ſuperbiam capias, vendiſque amplexus non commodos.*

Lego, *vendiq; amplexus, non commodas.*

VI. *Quid eſt, inquit, numquid te oſculum meum offendit? numquid ſpiritus ieiunio macer? numquid alarum negligens ſudor? Puto, ſi hæc non ſunt, numquid Gytona times?*

Videtur aptius, *ieiunio macet? numquid alarum negligens ſudor putet? Si hæc.*

VII. *Balneoq; præterito modica vnctione vſus, mox cibis validioribus paſtus, id eſt, bulbis, cochlearumq; ſine iure ceruicibus, hauſi parcius merum.*

Vide

Digitized by Google

Vide ne verum ſit, *ſine iure ſtruicibus*, voce Plautina. Quamquam vulgatam lectionem tamen firmare Athenæus videatur lib. III. qui Capite De oſtreis, expeti ceruices earum oſtendit in cibis, & non ſemel nominat τραχήλους πορφυρῶν, κηρύκων, &c. Vale.

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

ITAQVE vxorem duxit Giſelinus noſter? mehercle gaudeo. Non enim adſentior illi neſcio cui philoſopho, qui negabat ſapienti vxorem ducendam eſſe, ne Sapientiam quidem ipſam: melius Varro. *Quid enim eſt*, inquit, *quod homo maſculus libentius videre debeat quàm bellam vxorem?* Et accedit quòd duxit bonis benè natam, quòd honeſtis moribus, & dote. ita non erit Næuij —— *pannum poſitum in purpura*. Sed tu, mi Lernuti, quid agis? ſilent enim litteræ tuæ; non etiam, vt opinor, Muſæ. Et viden' debere te Epithalamium carmen amico? quidquid erit, ne cela. In Carmine lugubri ad Liuiam De morte Druſi (quod C. Pedonis Albinouani ex iure Quiritium eſſe aio, non Ouidij) pauca & leuia quædam notaui. nec miraberis, quia poſt Scaligerum.

Carmen Albinouani percurſum.

At miſeranda parens ſuprema neque oſcula fixit, I.
Frigida nec mouit membra tremente ſinu.

Malo, *nec fouit*.

Non animam appoſito fugientem excepit hiatu, II.
Nec traxit cæcas per tua membra comas.

Imò, *ſectas comas*, aut, *læſas*, aut tale aliud.

Quos primùm vidi faſces in funere vidi, III.
Et vidi euerſos indiciumq́; mali.

Lego, *verſos*, aut, *inuerſos*. ita enim in luctu ritus antiquus. Tacitus Annali III. *Præcedebant incompta ſigna, verſi faſces.*

Quid petijt? vult ille tibi vt ſua facta placerent, IV.
Magnaq́; laudatus præmia mortis habet.

Benè emendaui, *Quod petijt, tulit ille, tibi.* benè, inquam & aptè. Dicit. Quod vnum Druſus voluit, vt tibi Auguſto placeret, id iam conſecutus eſt. laudas ecce mortuum: & laudas publicè.

Flamma diu contata caput contingere ſacrum V.
Errauit poſito lenta ſubusque thoro.

Fortaſſè, *lenta ſubitq́;*. errauit flamma, & tandem lenta ſubijt.

Adde quod eſt abſens fœtus: nec cernere nati VI.
Semineces oculos ſuſtinuere tui.

Dico legend. *abſens functus*. clamat ſententia. Pars, ait, ſolatij eſt quòd in oculis tuis & ſinu non ſit mortuus: & audiſti dolorem tuum Liuia, non vidiſti.

Nec meritis quidquam illa iuuant: magis affuit illis VII.
Mater honos, titulis omnia plena vides.

Lego, *adfluit illis*. non illi me iuuant meritis ſuis: potiùs à me nouus honos ipſis venit.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO.

MAGNA verò induſtria tua, Sigoni, in Liuio caſtigando fuit, magna. & profectò

——ſi linguas decem
Habeam, vix habeam rem ſatis qui delicem,

vt ait Cæcilius. nec tamen hoc negabis, ex tanta meſſe non paucas ſpicas eſſe reliqui erroris. Quo in numero vide ne hæc ſint, lib. XXIII.

Addubitatum in Liuij loco.

Annibal Acerris direptis atque incenſis cùm à Caſilino Dictatorem Romanum legioneſq́; nunc accipi nunciaſſent: nequis tam propinquis hoſtium caſtris Capuam quoque recurrat, exercitum ad Caſilinum ducit.

Confuſa hiſtoria, non apta verba. Primum, quid eſt. *Dictatorem accipi à Caſilino?* quis ſic loquitur? dixiſſet à Caſilinéſibus, ferremus. vt omitam, acceptum numquam eſſe. Theani caſtra habuit, ibiq́. hibernauit, Liuio ipſo inferiùs narrante. Deinde, quòd illud tantum periculum, ſiquis Capuam recurrat, ciuitatem Annibali ſociam & amicam? Liuius iſta non ſcripſit. Vetus lectio, *legioneſq́; minus accipi*. Valla voluit, *legioneſq́; nouas acciri*. Puto melius, *legioneſq́; eminus aſpici*. leuiſſima mutatione. Illa ſequentia, *Capuam quoque recurrat*, meus liber effert, *Capue quoque recurrerant*. Lego, *nequid tam propinquis h.c. Capuæ quoque occurreret*. Dicit Annibal audito Dictatorem vicinum eſſe, & à Caſilino tãtum non aſpici ſigna legionum: metuens ne quid & Capuæ accideret, exercitum propius Caſilinum mouit.

Eodem libro infrà:

Idem voce auctus.

L. Furium Prætorem cum claſſe ex Africa Lilybæum veniſſe. ipſum grauiter ſaucium in diſcrimine vltimo vitæ eſſe.

Vetus, *ipſum grauiter ictum ſaucium*. lego, *grauiter relictum ſaucium.*

Tum legit qui Aediles, Tribuni, Prætores, Quæſtoréſve fuerant, tum ex ijs qui ſpolia ex Ro. hoſte fixa domi haberent.

Manutij coniectura firmata libro.

Acutè Manutius emendarat, *Aediles, Tribunip. Quæſtores.* Prætorum voce deleta. quia iam anteà de curuli magiſtratu egerat. at ea correctio diſertim in meo codice exſtat. nequis vltrà ambigat.

EPIST. V.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

RIDEBIS? an indignaberis? ſed indignare potiùs: aut mehercules ego indignabor. Meliſſa mea, deliciũ illud caniculæ, peſſimo furto mihi perijt præ cuius ingenio & fide, ille Vlyſſis, Lyſimachi, aut Sabini canis, meræ nugæ. Amabo te, dic Lernutio, dic Modio, Hendecaſyllabos pariant. Ridebis, & numquam te tam Maccum credidi, inquies. Sed tamen ego melius, quàm Cęlius ille Calcagninus. cui felles in delicijs fuit, idq́ue publicis monumẽtis teſtatũ reliquit. Bryardi Cõmentarios accepi. illi tu

Dices, pro meritis gratum me & munem fore.

Sallu-

Salluſtium in manibus tibi eſſe, gaudeo. De eius loco, [*Confirmata correctio Salluſtiana.*]

Reliqui de factione ſunt inertiſsimi nobiles, in quibus ſicut inſtituo præter nomen nihil eſt additamenti.

olim pueri ſcripſimus leg. videri, *in ſtatua*. nec demuto. quamquam vir doctus Pythœus, *ſicut in Staieno*, emendet, intelligens illum C. Staienum Ligurem qui ſe Ælium Paetum adoptauerat, de quo Cicero. At meum illud Euripides comprobat, qui pariter vt Salluſtius ignauos nobiles cum ſtatuis componit.

Electra:

— τῇ δ' ὁμιλίᾳ βροτοὺς
Κρινεῖτε, καὶ τοῖς ἤθεσιν τοὺς εὐγενεῖς.
Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τὰς πόλεις οἰκοῦσιν εὖ
Καὶ δώμαθ'. αἱ δὲ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν
Ἀγάλματ' ἀγορᾶς εἰσίν.

Nec diſſimile illud Iuuenalis,

Nil niſi Cecropides truncoque ſimillimus Hermæ.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLII F.

QVI his litteris ſe dediderunt, Scaliger: ij ſunt profectò, quod dici ſolet, muli Mariani. Sentis ipſe. noctu, diu, habitandum in libris: peruolutandum omne genus ſcriptorum. Et leuia iſta. quanto nobis ambitu conquirendi libri ſcripti? quod tædium illud conferendi? Nam quòd vicarium ponas, & alienis oculis iſtæc agas: proinde eſt, quaſi alieno ore comedas, bibas. Itaque amemus ipſi nos: tamen qui hæc negligunt vulgi doctrina contenti, non dicam verius, certè beatius docti ſunt. Quid enim, obſecro, aſſequimur? Dices,

Sapiens virtuti honorem præmium, haud prædam petit.

Vtinam ergo id eſſet! & honos ſaltem labori huic haberetur! Sed cur diſſimulem? cùm omnia fecerimus, erit qui nos luculenter laudatos putabit, & Grammaticos dicet. Non eſt alia conſolatio quàm illa Antigenidæ, Mihi & Muſis. Ergo tibi hæc, mi Scaliger canam. collegæ nobis in eodem vel ſtudio, vel morbo. In Agellio iſta vide. [*Complures in Agellio emendationes.*]

Lib. IX cap. II.

I. *Ad Herodem adijt nobis præſentibus palliatus quiſpiam & crinitus, barbaque propè ad pubem vſque porrecta, ac petit æs ſibi dari εἰς ἄρτους emendos ſcilicet.*

Membranis, quas à Victore Giſelino eximiè bonas accepi, aberant iſta, *emendos ſcilicet.* nec dubium, quin gloſſema ſit.

II. *Interibi aliquot ex ijs qui cum Herode erant, erraticum eſſe hominem dicere, & nullius rei.*

Eædem, *& nulli rei.* ſic apud Plautum, *ali rei.*

III. *Demus, inquit, huic aliquid æris, cuiuſmodi eſt.*

Optimè illic, *cuicuimodi eſt.* Cicero pro Roſcio, & alij. Statim pòſt, *animalia ſpurca atque probroſa*, in ſcripto eſt, *atque probra.* & vide ne veteres ita dixerint.

Cap.

Digitized by Google

Cap. III.

IV. *Cuius virtute induſtriaq́; Macedones locupletiſſimo imperio aucti.*
Schidæ, *Macetæ*. & id, tu Scaliger iam nos docuiſti.

V. *Et cuius vim atque arma toti Græciæ cauendam inclytæ illæ Demoſthenis orationes concioneſq́; notificant.*
Illæ, *concionesq́; vocificant*. diſertim. & ad oram eadem vox, quaſi notandi cauſſa, repoſita. Dictum eſt, vt Rumificant. Varro III. De re Ruſtica, *Itaque inſectantes à ſe eyciunt fucos: quos vocificantes plures, perſequuntur etiam paucæ.*

VI. *Spero enim fore vt eductus eruditusq́; abs te, dignus exiſtat & nobis & rerum iſtarum ſucceſſione.*
Meliùs membranæ, *ſuſceptione*.

Cap. IIII.

VII. *Adductusq́; mira atque inſperata vtilitate, libros plurimos ære pauco emo.*
Legend. *inſperata vilitate, libros multos*. atque ita in ſcriptis.

IIX. *Is ne rudis omnino & ἀνήκοος in eiuſmodi rerum auditionibus reperiatur.*
In iſdem, *auditiones reperiatur*. & agnoſco phraſim veterem.

IX. *Alios item eſſe homines ſingularis velocitatis, veſtigia pedū retrò habentes.*
Schidæ, *ſingulariæ velocitatis*. vtitur eam vocem Agellius aliàs & Turpil. *Homo vnica natura & ſingularia.*

X. *In terra Albania gigni homines qui in pueritia caneſcunt.*
Non temerarium eſt, quod ibi ſcribitur, *in pueria*. Ne errorem ſuſpiceris, in margine repetita vox eſt. & id eius libri olim ſcriptor ſolitus in rarioribus vocibus.

XI. *Homines qui Monomeri appellantur, ſingulis cruribus ſaltuatim currentes.*
Scripta lectio, *qui monocoli*. emendandum haud dubiè *monoſceli*. & ita Plinius.

XII. *Quæ profectò faciunt vt neque reſpuenda ſit notiſſima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena.*
Membro auctior lectio in membranis, *neque reſpuenda, neque ridenda ſit.*

XIII. *Caſsini puerum factum ex virgine ſub parentibus.*
Scribunt illæ, *C. Aſini*. non rectè, vt opinor. Locum enim indicare voluit.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IOANNI CRATONI, V. C.

In oratione Martij apud Liuiū quædam emendata.

QVOD vtrumque rarum in aula eſt: & tractas ipſe litteras, clariſſime Crato; & amas litteratos. Alterum admirationem noſtram; alterum meretur amorem. Cui pro parte mea teſtando, hæc Liuiana ad te quaſi iudicem miſi.

Libro XXV. De concione Martij ad milites.

I. *Ne tamen ſubita res & nocturnus terror etiamnum ſuæ fortunæ conſilium perturbaret, alloquendos adhortandosq́; ſibi milites ratus, concione aduocata ita diſſeruit.*

Elegan-

Eleganter in meo libro, *nocturnus terror, & non ſuæ fortunæ conſilium.* Non enim fortunæ illius afflictæ videbatur & propemodum deſperatæ, vltrò aggredi hoſtium caſtra. Ibidem.

Cogor omnium veſtrum vicem, quod difficillimũ in luctu eſt, vnus cõſolari. II.

Vetus, *vnus conſulere.* veriſſimè. Alijs luctu & metu debilitatis, ſumma conſiliorum ad vnum Martium venerat. At illud vulgatum, ſi attendis, ne Latinum quidem eſt.

Non lamentis lacrimiſq; tamquam extinctos proſequi. viuunt enim vigentq; fama rerum geſtarum. III.

Malo lectionem veterem, *viuunt enim viuentq;.*

Scio audax videri conſilium: ſed in rebus aſperis & tenuibus fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. IV.

Sigonio placet induci voces, *& tenuibus.* ex veteri libro, vt ait, & ex ſenſu. In meo reperio, *& tenuis per.* Itaque non dubiè emendo, *in rebus aſperis, & tenui ſpe, fortiſſima.*

Vnus exercitus in propinquo eſt: duo haud procul abſunt. nunc aggredientibus par aliqua opportunitas eſt. & iam tentaſtis veſtras atque illorum vires. ſi diem proferimus, periculum eſt, &c. V.

Multa in Liuio patrum ætate interpolata. in ijs hic locus. Vetus liber, *nunc aggredientibus par aliqua eſt.* illi boni explendæ ſententiæ, *opportunitas*, immiſerunt. Sed nemo paullò doctior negabit emendandum fuiſſe, *pares aliqua eſtis.* Docet hiſtoria & res ipſa.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

RISI nuper Rhenanum. qui cùm Velleium Paterculum (ſiue, vt alijs iam placet, Vellium) laudandum ſuſcepiſſet; aut parem eum Cæſari, aut certè proximo loco ponendum affirmat. Non parco verò huic deſignatori. & næ ille Velleius in hiſtoricorum ordine tantum abeſt à ſecundo, quantum Cæſar à primo. Melius Quinctilianus, qui in hiſtoriç Ro. catalogo hunc ne nominat quidem: aliàs antiquum, & qui Liuium & Salluſtium videre potuerit. Sed volumen illud hiſtoriæ maioris, quod pollicetur, fortaſſe non ſcripſit: & compendium illud plenum adulationum, degreſſionum, doceat Beatus me cur tantam laudem mereatur. Sed de hoc propediem coràm videbimus. nunc da mihi operam, & has in Velleio animaduerſiones inſpice. *Rhenani iudicium exploſum.*

Lib. II. De Sulla. *Velleius Paterculus corrigitur.*

Primus ille, & vtinam vltimus exemplum proſcriptionis inuenit: vt in qua ciuitate petulantis conuicij iudicium hiſtoriarum ex alto redditur, in ea iugulati ciuis reipublicæ conſtitueretur auctoramentum. I.

Emendaueram ego, *iudicium hiſtrionicum ex albo*, & putabam ad XII. tabulas referendum, quæ capite ſanxerunt. *ſi quis actitaſſet ſiue condidiſſet carmen quod infamiam faceret flagitiúmve alteri.* Cicero IV. de Rep. Vel, *iudicium in hiſtrionem.* At veriùs fortaſſe Pythœus, *iudicium iniuriarum.* Sequẽtia ex notis lego, *ciuis Ro. publicè.* Infrà, de Tiberij ſeceſſu Rhodum. *Leuis coniectura.*

Digitized by Google

II. *Illud etiam in hoc tranſcurſu dicendum eſt, ita ſeptem annos Rhodi moratum eſſe, vt omnes qui Proc.ſ. Legatiq; in tranſmarinas profecti prouincias viſendi eius gratia ad quem conuenientes ſemper priuatos illa maieſtas priuata numquam fuit, faſces ſummiſerint.*

Indubitanter emendandum, *viſendi eius gratia atque conueniendi, ſemper priuato (ſi illa maieſtas priuata vmquam fuit) faſces ſummiſerint.* Metuebat ſcilicet Velleius ne impietatis crimen admitteret, ſi priuatum Tiberium ſine exceptione dixiſſet. Pudet & piget proiectæ adulationis. At non ita Tacitus.

Deinceps.

III. *Quo tempore M. Lolli perfida ac plena ſubdoli ac verſuti animi conſilia per Parthum indicata Cæſaris ira vulgauit.*

Quæ iſta conſilia quæ Cæſar per iram vulgauit? Sed ſpuriæ lectionis huius pater eſt Rhenanus. priſca editio, *Cæſaris iam auulgauit*. ex ductu litterarum quanto verius erat? *Cæſari, fama vulgauit.* Vt enim de re dubia ſcribit Velleius, & famam auctorem dat.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

ITA eſt. me rura mea capiunt & horti. habeant iſti dynaſtę πλοῦτον ἐνδεῖν, καὶ τύχην ἀτυχῇ. Numquam ſciui quàm verum illud Comici eſſet,

Εἶτ' οὐχὶ χρυσοῦν ἐστι πρᾶγμ' ἐρημία.

Vt tamen ſcias in hoc ſeceſſu & libros audere me tangere: hos Senecæ locos vide.

Seneca emendatus in epiſtolis.

Lib. XII. Epiſtolarum, epiſt. LXXXIV. ait:

I. *Refer Alexandri Macedonis exemplum, qui Clitum cariſſimum ſibi ac fideliſſimum inter epulas transfodit, & intellecto facinore mori voluit, certè deliuit.*

Ea lectio à Pinciano eſt, cui Seneca æternùm debebit. hîc tamen non rectè iudicauit. Libri ſcripti partim, *certè eruit*; alij, *diruit*; alij, *deluit*. Poſtrema nihil peccat, niſi quod litteræ vnius membra diuellit. ſcribe igitur, *certè debuit*. aperta & acuta ſententia. Meritò Alexander mori & voluit & debuit, qui immerentem amicum occiderit.

Epiſt. LXXXV.

II. *In comeſſationibus noſtris plus cantorum eſt, quàm olim in theatris ſpectatorum fuit.*

Pax mi Seneca, quis credet? in vno conuiuio aliquo plus cantorũ, quàm olim ſpectatorum? impudens mendacium. Rectè in manſſ. Seneca Io. Latomi, *In commiſsionibus*. & intellegit commiſſiones ludorum. paret ex ſequentibus. Quomodo hoc Pincianum fugerit, miror.

Epiſt. LXXXIX.

III. *Appion Grammaticus qui ſub C. Cæſare tota circumlatus eſt Græcia, & in nomen Homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus.*

Lego verò, *totam circulatus eſt Græciam*. Tangit hominem nugatorem & Agyrtam. paullò tamen aptius quàm Iulij Cæſaris filius illum noſtrum.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. X.

I. LIPSIVS IOACHIMO CAMERARIO, IOACH. F.

SI parens veſter, æternum illud Germaniæ decus, viueret: meritò clamaret,

*Ζηλωτὸς ὅστις εὐτύχησεν ἐν τέκνοις.

Ita omnes vos non ſolùm naturæ & probitatis paternæ quamdam ſimilitudinem, ſed etiam doctrinę refertis. Tu Ioachime in primis. in quo patris probum illud os, oculos, & vultum videmur recognoſcere. Itaque occaſionem ſcribendi ad te, à C.V. Cratone oblatam libens ſum amplexus. vt quæ mihi cum parente tuo neceſſitas fuit: eam nunc transfunderem & quaſi deriuarem in filium, & hoc non leui ſolatio vterer illius erepti. Quod ſupereſt, mi Camerari, nos hîc viuimus in tumultu omnium rerum & deſperata pace, acrior incumbit — τεχχεῖα νιφὰς πολέμοιο. Non deſerunt tamen litteræ, & plurimus ſum in hiſtorijs. quod genus lectionis abducere maximè animum videtur à præſentibus malis. De integritate huius Liuiani loci ambigo.

*Beatus ille quem beabunt liberi.

Lib. XXV. cùm Martius inuaderet caſtra Aſdrubalis.

Inde ſigna canunt, & tollitur clamor. pars ſemiſopitos hoſtes cædunt, pars ignis eſcas ſtramenta arida tectis inijciunt, pars portas occupant vt fugam intercludant.

Propoſita Liuiani loci correctio de induſtria.

Ad hunc locum Glareanus non tam ineptus cenſor quàm quidam exiſtimat, *Dura eſt*, inquit, *compoſitio, nec facilè dixerim quàm diſpliceat ſenſus tamen intelligitur*. & diſplicet meritò. In veteri meo hoc tantùm ſcriptura mutat, *ſtramento arido*. Præiuit tamen ad veritatem. Lego, *pars ignes caſis ſtramento arido tectis*. Illud, *eſcas*, conflatum ex repetita ſyllaba, *ignes*, fuit. & pro, *cas*. quàm aptè *caſis!* Ita Liuius lib. XXVII. cùm Campanorum caſtra incenduntur, arundine & ſtramento tecta ea dixit. & lib. XXX. cùm Syphacis à Scipione.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

VIDE nuntij fidem. tertio menſe quàm ſcriptæ ſunt reddidit mihi & Pulmanno litteras tuas. ne tu mirere ſi reſcribam tardius. Redigeri diuturno morbo συμπάσχω. De Scalegeri Nonio & Plauto grata quæ ſcribis. Mihi crede. ille vnus poſſidet quaſi auctorum veterum Genios, & rex eſt, vt ſic dicam, litteratorum.

——— ὁπόσοι γλαυκὰν ναίουσ' ὑπ' ἠῶ.

Giffanij caſu indolui. ſed talibus in rebus valet illa Stoïci dogmatis conſolatio, quam Attius ſcitè expreſſit,

— *niſi probrum, omnia alia indelicta exiſtimo.*

In Taciti inſtituto Commentario pergo: lentè tamen, & quomodo amicus ille in Agellio.

E Dionis Caſſij libro LVIII.

Τόν δὲ Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν, ὅπερ

Dio Caſſius emendatus.

Digitized by Google

ὅπέρ πυ κ᾽ ἄλλοις ἐχαρίζετο. Καὶ Λύκιον ἀνθ᾽ αὐτῦ ταμίαν ἀνθείλετο, ὃν πρόπαλαι τῇ ςρατιᾷ πεσσάξας κατεῖχεν ἐν τῇ Ρ᾽ώμῃ.

ridiculum errorem tollebam, inuiſum tamen interpreti nouo. Littera vna peccat, nec ταμίαν. nihil enim de Quæſtore. ſed Λαμίαν legendum. Succeſſori Piſonis nomen fuit L. Ælius Lamia. Clarum ex Tacito, Annali v. *Extremo anni mors Aelÿ Lamiæ funere cenſorio celebrata, qui adminiſtrandæ Syriæ imagine tandem exſolutus vrbi præfuerat.* Iani Lernutij perelegans carmen mitto ad te, adumbratum de Horatio. Non fallor amore. & profectò, ſi adoleſcens ille vitalis eſt, poëtam Belgicæ noſtræ dabit non è multis.

Iani Lernutij Oda ad Amorem.

Lernutÿ Oda.

A MOREM *ocellis flammeolis heræ*
Vidi inſidentem. credite poſteri.
Fratresq́ circum ludibundos
Cum pharetra volitare & arcu.
Eheu pauore cor trepido ſalit,
Mensq́ icta Amoris numine deuium
Lymphatur: eheu parce telis,
Parce graui puer acer igne.
Fas inquieta ſit mihi gaudia
Curasq́ dulces, cuſpidis & tuæ
Votiua vulnera, atque amicum
Arte lyra celebrare amarum.
Fas & parentis regna Amathuſidos
Porrecta latè dicere, partaq́
Tropæa de Titane, & aſtus
Mulciberis malè pertinaces.
Tu vim leonum, tu tigridum domas
Ceteq́ & vros: perq́ acies truci
Dextra Gradiuum fulminantem
Mitem animis placidumq́ reddis.
Tu poſt Gigantum terrigenam manum
Fuſam fugatam, tela Dieſpitri
Irata tollis: tu relicta
Coniuge ſidereisq́ regnis
Quandoque tauro diſsimilem ſui
Abdis vel auro; iam gelidis cygnum
Vris ſub vndis; iam ſalacem
Deſtruis in Satyrum aut in hircum.
Te bruta tellus, te maris æquora,
Cælumq́ & inuiſi horrida tartari
Sedes veretur: te veretur
Ipſa Hecate, patruusq́ Pluto.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XII.

I. LIPSIVS FRANCISCO MODIO.

MIHI verò, Modi, & ſalus à te grata fuit miſſa per Giſelinum: & gratiores nuperæ litteræ, non ſolùm amanter, ſed etiam liberaliter ſcriptæ. Itaque cùm anteà ex ſermonibus Carrionis diligerem te: nunc cœpi etiam amare primùm, quia amari me ſentio à te: deinde quia amœnum ingenium tuum, & facti ad humanitatem mores merentur, vt ameris ab ijs quos nouem virgines amant. Brugas veſtras quòd amicè me vocas: & ego meherclè cupio. ſed vides hanc anni hiemem: &, quod inter nos ſit, ignoſce nouo marito. quem ſcire potes ad ſigna frequentem eſſe debere. De Nemeſiano & Calpurnio. ego verò non probo ſolùm, ſed hortor & ſuadeo. Et non ſunt illi maximi cenſus ſcriptores, fateor: ſed ſit hoc, Modi, primordium & quaſi præcentio maioris Muſæ. In Plauti Aulularia duobus locis, dubium non eſt quin leg. ſit, *pæniſſimè*, formatum à *pænè*. Quod Chariſius in hoc verſu, *Pæniſſimè Plauti vox. Chariſius corrig.*

Fide cenſebam maximam multò fidem
Eſſe, ea ſubleuit os mihi pæniſſimè,

agnoſcere videtur *pleniſſimè*: ſcilicet corruptum ab imperitis Chariſium eſſe. æquè atque Apuleium lib. VIII. De Aſino: *Apuleius pariter,*

Manum cuiuſdam fætore ſordentem, qui gingiuas meas identidem putidis ſcalpebat digitis, morditus arreptam pleniſſimè contriui.

Nam & hìc leg. *pæniſſimè.* vt in Apologia eiuſdem, *Nam quod pæniſſimè oblitus ſum, nuperrimè cùm Pudentilla teſtamentum faceret.* Amat enim vnicè ille ſcriptor vti voces Plauti. & ſunt tamen qui illum vt barbarum rideant, mediusfidius barbari ipſi. Illum etiam Plauti Milite verſum, *Et Plautus Milite.*

Scena, Quid modi.

Si id facies, tum demum ſciuiſti, qui bonus ſit qui malus.

emendo, *dum demum ſcibis, tibi qui.*

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS IOANNI FLEMINGO.

VT humanitas tua eſt, Fleminge; vt amor in litteratos: non grauatè indicabis, quid ſuper his Liuij locis ſentias, quos leui manu emendabam. *Aliquanti Liuij loci reſtituti.*

Libro XXVI.

1. *Nec magni certaminis rem fore. paucos eſſe & ab ſuis intercluſos, & quæ, dum paueat, Romanis interrupta acies videatur: etiam ſi ſe vtrimque in hoſtem vertat, ancipiti pugna medios circumuenturam.*

Glareanus de obſcuritate priorum & ſequentium præfatus, fatetur ingenuè hęc à ſe non intellegi. Tantum momenti leuis corruptio habuit. Leuis, inquam. Nam illud, *dum paueat*, ſcribédum, *dum pauent:* & pro, *etiam*, leg. *eam.* & pulſæ tenebræ ſunt. Cohors Hiſpanorum ruperat Ro. mediam aciem. Hoc Fuluius in bonum vertens, Quæ vobis, inquit, dum paueris, interrupta acies videtur: ea maximè erit opprimendo hoſti, & ſi ſe vtrimque verterit, &c.

Ibidem.

II. *Nihil ad eam ſpem agnoſcentem dixiſſe ferunt, tu perditas res Campanorum narras, vbi ſummus honos ad filium meum perueniet.*

Vetus liber *noctu perditas.* Scribo, *Næ tu perditas*; familiari modo loquēdi.

III. *Capua etſi nihilo ſegnius oppreſſa per eos dies fuerat, tamen aduentum Flacci ſenſit.*

Malim, *nihilo ſegnius obſeſſa.* errorem fecit, *opſeſſa.* ſicut optinere, opſides, & ſimilia in libris antiquis.

IV. *Conſurgentem iam Fuluium Taurea Iubellius Campanus per mediam vadens turbam nomine inclamauit.*

In veteri, *per mediam vadens vrbem turbamq́.* Rectè. Foris enim adueniebat, vt liquet ex ſequentibus.

V. *Nihilo minor fama apud hoſtes Scipionis erat, quàm apud ciues ſocióſque: & diuinatio quædam futuri, quò minùs ratio timoris reddi poterat, eò opportunè maiorem inferens metum.*

Suſpectum illud, *opportunè.* Manuſs. *oportet timere maiorem.* Lego, *eo oborto timore.* Veriſſima emendatio. & ſic fieri ſolet, inclinatis ſemel ad timorem animis.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

PAVCOS Lucilij locos, M. Antoni, facio iudicij tui.

Lucilij cōplures verſus corrigūtur apud Nonium.

Apud Nonium, in Ire.

I. *Lucil. lib. xxviij. In medium Chremes in ſummum ire addemenetus.*

Iunio placuit, *ire addet Menedemus:* mihi, *ire Dæmenetus.* Dixit Lucilius; Chremes ille in filio indulgendo, medium tenuit: Dæmenetus Plauti, modum exceſſit. Notum ex Aſinaria, quomodo ille ſenex filium tantumnon ad luſtra & meretrices deducat.

In Epulum.

II. *Satyrar. lib. xiiij. Idem epulo cibus atque epulatio Iouis omnipotentis.*

Legerim, *atque epulæ Iouis*, vt ſtet verſus. Sententiam Lucilij puto, tam lautum conuiuium fuiſſe, quàm epulum Iouis. De epulo Iouis apud Ro. ludorum cauſſa, frequenter Liuius.

In Interficere.

III. *Lib. xxix. Priùs non tollas, quàm Tulli animum ex nomine atque hominem ipſum interfeceris.*

Scribo, —*priùs non tollas, quàm Tullium Ex nomine atque omine ipſum interfeceris.* Sunt Trimetri verſus. & puto factos in perſona Tulliæ, quæ Tarquinium maritum ſtimularit ad necem Seruij Tullij quem illa ex nomine atque omine interfici vult: quia Tullius à tollendo.

In Fulguriuit.

IV. *Lib. xxvj. Luporum exauctorem maluanum & fulguritatem arborum.*

Fortean, *ex i ctorem Siluanum, & fulguritarum arborum.* Siluanus rei ruſticæ præſes deus. Cato, & Horatius, *Siluane tutor finium.*

In Ramices.

V. *Satyr. lib. ix. Quòd deformis ſenex appetitus ac podagroſus.*

Legebam, *ſenex, ac pedidus.* Sed video Scaligerum occupaſſe, qui legit, *quòd pedidus.*

In

Digitized by Google

In Zonatim.

Lib.vj. Zonatim circum impluuium cineraris cludebat. VI.

Iunius,*cumeram is cludebat*.Scribo,*cinerarios cludebat*.Intellego de puero, qui iam tondendus in gyrum currens effugere volebat cinerarios. & planè eſt illud Catulli,*Iam tuum cinerarius Tondet os.*

In Charta.

Lib.xxvij. Nec ſic,vbi Græci,vbi nunc Socratici charti,quidquid quæritis petimus. VII.

Lego,*neſcis vbi g. v. n. Socratici charti? quid quæritis?perimus.*

In Sibilum.

Saxa & ſtridor vbi atque erunt dum ſibilus inſtitis. IIX.

Arbitror de populi theatrali tumultu aut ſeditione forenſi capiendum, & leg.*Saxa & ſtridor vbi acquierunt,tum ſibilus inſtat*.vel,*ſibilus inſit*. verſu heroïco. Cùm ſaxa quieſſent,ſibilus exoritur.

In Duci.

Lib.xxx. Non datur,admittit nemo,nec viuere ducunt, [*Orco ſpondent ſeptimum.*] IX.

Quæ incluſi,aliena à Lucilij verbis ſunt. & neſcio vbi legerim, *Sex dies ſat ſunt vitæ,Orco ſpondent ſeptimum.*

In Dicare.

Lib. xxx. Sic vbi ad aures Fama tuam pugnam clara allatam dicaſſet. X.

Scribo,*clarans allata dicaſſet*. Clarare, vt, *Clarabit pugilem*, apud Horat. Alata fama,à celeritate.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

BELLA verò excuſatio ſilentij. ais ternas dediſſe litteras te. Vis ſcribam liberè? non credo. vnas enim accepi. Itinera, credo,infeſta ſunt Brugis Antuerpiam: & mirum ni miſellæ litteræ in via ſint interfectæ. Cenſeo funus imaginarium ijs ducas, & oſſa legas: quod lex vetus permittit in peregrè functis. Quòd ſcribis amicum noſtrum iam ſeriò vxorem cogitare, gaudeo: eaque ſpes ne iterùm vana ſit, Iunonem Iugam rogabo. Sed quid ais? Lernutiine vxor intumuit? tam citò autem? ô cultorem Aſſiduum,vel Proletarium potiùs! Perij, ſi vxor mea ſciuerit exemplum. Tu,cùm reuerſus es, cela: ego nullus dixero. Cuiacium Lutetiæ eſſe audio: eòdem venturum Scaligerum. Hui! quàm pulchra occaſio,ſi tempora concederent, Semones illos coniunctim ſalutandi! Moriar,niſi pluris mihi fuerit illos II.viros alloqui, quàm Romanum Conſulem videre triumphantem.

In Arnobio pauca obſeruaui. Lib. I. *Arnobius emēdatus.*

Sed conſcriptores noſtri mendaciter iſta promiſerunt, extulere in immenſum exigua geſta; & anguſtas res ſatis ambitioſo dilatauere præconio. I.

Lego,*cùm ſcriptores.* &, *promſerunt*, ſiue, *prompſerunt*.

Lib. IV.

Numquid à nobis dicitur ex pelagi ſpuma & ex Cæli genitalibus amputatis II.

Cytheræa

Cytheraeæ Veneris concretum coaluiſſe candorem? Numquid parricidij cauſſa vinctū eſſe Saturnum,& ſuis diebus,tantis vincolorū ponderibus releuari?

Scripſit Arnobius, *ſuis diebus tantùm*. Nam opinio veterum erat Saturnum ſuis, id eſt, Saturnalium diebus iterùm quaſi regni compotem eſſe: ceterùm annum in vinclis haberi. Lucianus in Cronoſolone,de Saturni cultu per illos dies, ἦν δὲ ὁ πεδήτης, οὐδὲ αὐχμοῦ πλέως, οἷον αὐτὸν οἱ ζωγράφοι ἐπιδείκνυνται· ἀλλὰ τὴν μὲν ἅρπην εἶχε πάνυ τεθηγμένην, τὰ δ' ἄλλα φαιδρός τε ἦν καὶ καρτερός, καὶ βασιλικῶς ἐνεσκεύαστο.

Lib. v.

III. *Non eſt iſta falſa ſuſceptio, ne delatione appetimini calumnioſa.*

Lego, *falſa ſuſpectio.* verbum Comicorum.

Lib. VII.

IV. *Ridemus cùm audimus nos iſta. quoniam deis artes neceſſarias ducimus arbitramúrque non eſſe eas, conſtat & liquidum eſt paupertatis ad ſubſidium comparatas.*

Et Titinnius apud Non. Lego, *non eſſe, quas conſtat*. ſcriptū erat, *eas* vnde error. vt in Titinnij apud Nonium, *Aequum eſt, me habere pauperem ſumptu meo*, pro, *quos pauperem.*

Infrà.

V. *Ruſticulo cuidam Iouem per inſomnium dixiſſe, vti ad Conſules ſuaderet præſulem ſibi diſplicuiſſe.*

Melius, *ad Conſules vaderet.*

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS CORNELIO VALERIO.

HABES Antiquas meas, Valeri. & de ſtilo, mutaſſe me nonnihil à primis illis Variarum libris videbis. Siue ætas hoc facit, ſiue nunc iudicium meum. qui puto eiuſcemodi διδακτικὰ ſcripta diffuſum illud, ſuaue,numeroſum orationis genus,quale à Cicerone manat, non admittere. breue potiùs deſiderant, acutum, mixtum doctrinæ antiquæ notis, quale aut è Ciceronis ad Atticum, aut è Comœdijs antiquis haurimus. Ad ſummam,dedi operam,vt,quod ait Attius,

Paucis probatus potiùs,quàm multis forem.

Genus dicendi pereleganx redditum Liuio. Ad Plautum quòd me vocas: audio,non auſculto. Maior illa res,& Scaligero iam deſponſa. In Liuio ſum, cuius duobus locis elegans genus dicendi reſtituebam.

Lib. XXIV.

Marcellus cum omni exercitu profectus in Leontinos,tanto ardore militum eſt vſus,ob iram inter conditiones pacis interfectæ ſtationis, vt primo impetu vrbem expugnarit.

Liber manuſ. *ab ira interfecta.* & lib.XXVI.initio.

Ea tum cura maximè intentos habebat Romanos, non tam ob iram, quæ in nullam ciuitatem vmquam iuſtior fuit,quàm quòd vrbs, &c.

Idem codex, *non ab ira tantùm,quæ.* Vtrumque optimè. Mutatum imperitè fuit,quos dictio ea paulò remotior offendebat. at exempla plura tamen in Liuio vulgò obuia.

EPIST.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

QVIS neget Plauti multa eſſe à Græcis? integræ quidem Comœdiæ, & arguméta tota. ſed eſt etiam, cùm phraſim, dicta, iocos, argutias, inuenias imitata ab illis quos ex profeſſo nó imitabatur. Exemplum ſint hæc pauca. Plautina quædam imitata à Græcis.

Pſeudolo. I.

CA. *Impudice.* BA. *ita eſt.* PS. *ſceleſte.* BA. *vera dicis.* PS. *verbero.*
BA. *Quippini.* CA. *buſtirape.* BA. *certè.* CA. *furcifer.* BA. *factum optumè.*
CA. *Sociofraude.* BA. *ſunt mea hæc iſta.* PS. *paricida.* BA. *Perge tu.*
PS. *Sacrilege.* BA. *fateor.* CA. *periure.* BA. *vetera vaticinamini.*
CA. *Legirupa.* BA. *validè.* PS. *pernicies adoleſcentum.* BA. *acerrimè.*
PS. *Fraudulente.* CA. *impure leno.* PS. *cœnum.* BA. *cantores probos.*

Lepidè expreſſit mores improborum: quibus conuicia, laudes ſunt.

Item Ariſtophanes Nubibus.

ἄδι. Τυφογέρων εἶ κ' ἀνάρμοςος.
δι. Καταπύγων εἶ κ' ἀναίσχυντος.
ἄδι. Ῥόδα μ' εἴρηκας. δι. καὶ βωμολόχος.
ἄδι. Κρίνεσι ςεφανοῖς. δι. καὶ πατραλοίας.
ἄδι. Χρυσῷ πάττων μ' ὀ γινώσκεις.
δι. Οὐ δῆτα πρὸ τοῦ γ'. ἀλλὰ μολίβδῳ.
ἄδι. Νῦν δέ γε κόσμος τοῦτ' ἐςὶν ἐμοί.
δι. Θρασὺς εἶ πολλοῦ. ἄδι. σὺ δέ γ' ἀρχαῖος.

Iam in Bacchidibus totus ille de diſciplina puerili locus, non abeſt quin ab eodem Ariſtophane ſit in Nubibus.

Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν ὡς διέκειτο. II.
Πρῶτον μὲν ἔδει φωνὴν παιδὸς γρύξαντος μηδέν' ἀκοῦσαι.
Εἶτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς εὐτάκτως εἰς κιθαριςοῦ.

cum proximis aliquot quindecim verſibus; vt parcam chartæ. Plautina ſunt obuia.

Eadémne erat hæc diſciplina cùm tu adoleſcens eras?
Nego hoc tibi annis viginti primis fuiſſe copiæ.

& quæ ſequuntur. Quod in Amphitruone ſanè quàm lepidè fingitur de matre vini:

Cadus erat vini, inde impleui hirniam. SO. *ingreſſu'ſt viam.* III.
ME. *Eam ego, vt matre fuerat natum, vini eduxi meri.*

inuentum antè Euripidis erat. apud quem ſeruus de Hercule, in Alceſt.

Κρατῆρα δ' ἐν χείρεσσι κίσσινον λαβὼν
Πίνει μελαίνης μητρὸς εὔζωρον μέθυ.

In Aulularia de vita ignis.

Nam ſi ignis viuet, tu exſtinguere extempulo. IV.

lepidius etiam Ariſtoph. Lyſiſtrate, Vigilare & viuere.

Τουτὶ τὸ πῦρ ἐγρήγορεν ἕκατι καὶ ζῇ.

Truculento, illa metaphora turpicula:

Qui arari ſolent ad pueros ire melius eſt.

vſus pariter Ariſtoph.

Digitized by Google

Ἤδη γεωργεῖν ἀποδὺς γυμνὸς βούλομαι.

Principium Stichi:

VI. *Credo ego miſeram fuiſſe Penelopam.*
Soror ſuo ex animo, quæ tam diu
Viro ſuo caruit.

alij mutant, alij malè diſtinguunt. at, miſera ex ſuo animo, videtur ſimile illi Homerico,

— Πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS GVLIELMO BREVGELIO, V. C.

CONSILIARII titulo à rege auctum, cognate Breugeli, duplici nomine ſum gauiſus. Tuo, cuius virtuti & doctrinæ datú præmium eſt: patriæ, cuius intereſt in his fluctibus quamplurimos tui ſimiles ſedere ad gubernacula rerum. Arbitror Titinnium dixiſſe,

Sapientia gubernator nauem torquet, non valentia.

Vlpianus in Pand. explicatus.

& vtinam is verſus eſſet in vſu. Vlpiani legem I. De officio Pręf. vrbi, paullò aliter interpretabar à vulgo. Ait:

Et ſanè debet etiam diſpoſitos milites ſtationarios habere ad tuendam popularium quietem, & ad referendum ſibi quid vbi agatur.

Statio militum ad ludos.

Non enim accipio milites illos ſtationarios, qui in ſtationibus per Italiam diſpoſiti erant, de quibus Sueton. lib. III. cap. XXXVII. & Plin. X. Epiſt. quod adhuc placuiſſe video: non. ſed verius puto, Vlpianum intellegere milites, qui in Theatro aut Circo, ludorum tempore, agebant, ad comprimendas populi turbas. Quod inſtitutum ab Impp. fuit: vocabantque eas ipſas excubias Stationem, & Stationarios. Totam rem clare Tacitus Annali XIII. *Fine anni ſtatio cohortis adſidere ludis ſolita demouetur. quo maior ſpecies libertatis eſſet, vtq; miles theatrali licentiæ non permixtus incorruptior ageret, & plebs daret experimentum: an amotis cuſtodibus modeſtiam retineret.* Etiam Suetonius lib. VI. *Sed adnuante vulgi preces ſtatione militum, quæ tunc excubabat, repræſentaturum ſe pollicitus eſt, ac ſine mora nomen ſuum in albo profitentium citharœdorum inſcribi iuſſit.* Et verò diſertim hîc de ſpectaculis ſermo. quodq; ait, *popularium quietem*, ſcire licet Popularia tunc appellata populi conſeſſum theatralem, vt Equeſtria, equitum.

Popularia quid.

Reperies in Seneca, Suetonio, & Calliſtrato l. XXVIII. De Pœnis, *Turbulentes adclamationes popularium.* Quod me fugerat, non effugit: illud, *quid vbi agatur*, valet, *quid ibi*, more illo in Florentinis, litteras commutandi. peccant largiter, qui corrigunt, *quid vbique.* & referendum ad popularia eſt.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS AVGVSTINO HVNNÆO THEOLOGO, V. C.

IN Theologo accuratum illud Antiquitatis ſtudium, ſi abeſt, fortaſſe non requiram: ſi adferet, vehementer amplectar: nec ſolùm quaſi orna-

Digitized by Google

ornamentum,ſed etiam fas ſit dicere,adiumentum. Nam & in ſacra hiſtoria multa eſſe, quorum penitior intelligentia pendeat à moribus & litteris antiquis,nemo negabit. non tu certe,clariſſime Hunnæe.qui hoc πάρεργον ſic accuratè tractas,quo modo alij pauci ἔργον ipſum. Bibliothecam antiquis monumentis inſtruis; libros conquiris, veteris ipſe,aut vtendo præbes. & hoc efficis, vt non modò intellegere, ſed iudicare poſſis omni de genere ſcriptorum. Itaque Liuiana hæc miſi ad te, obſeruata mihi nuper. dicam etiam probata, ſi probare comperiar tibi. *Liuius variè emendatus.*

Lib.XXIII ex oratione Samnitium, præſidium ab Annibale petentium.

Numidarum paucorum illi quidem præda erunt; præſidiumq́. miſſum nobis erit,& Nolæ ademeris. I.

Negat Sigonius elici idoneum ſenſum ex iſtis, *& Nolæ ademeris.* cumque abſit à vett.libris τὸ,*erit*; leg cenſet, *& Nolam ademerit*. Certe abeſt & à meo illa vox: ſed propius à ſcriptura abiens lego, *nobis & Nolæ idem erit.* hoc ſenſu. Præſidium quod mittes idem erit & nobis propugnandis, & Nolanis premendis.

Paullò infrà.

Hoſtium plus mille cæſi eo die,capti mille DC. *& ſigna militaria vndeuiginti,& duo elephanti, quattuor in acie occiſi: Romanorum minus mille interfecti. Poſterum diem, induciis datis,ſepeliendo vtrimque cæſos in acie conſumpſerunt.* II.

Meus liber, *induciis tacitis.* nihil verius. Tacitæ induciæ, quæ ſine pacto, mutuo velut conſenſu. Liuius lib. II. *Interceſſere pauci dies, velut tacitis induciis vtrimque quiete ſumpta.* & alibi, *Tacitæ induciæ quietum annum tenuêre*. Iuſtinus lib VI. *Paucis deinde diebus, neutris hoſtile quidquam facientibus,cùm quaſi tacito conſenſu induciæ eſſent.*

Libro eodem ſuperiùs,de legatis Philippi captis.

Tum comitibus eorum ſeductis, litteræ quoque ab Annibale ad Philippum inuentæ de pace inter regem Macedonum, Pœnumq́. ducem. III.

quis neget verius in meo eſſe? *inuentæ, & pacta inter*. Quò enim de pace compoſitio,vbi bellum numquam fuerat? Pacta erant,& nouum fœdus.

Suprà etiam.

Ad Laciniæ Iunonis templum in terram egreſſi ſunt. IV.

Abeſt veteri, *templum.* rectiſſimè. ſicut pôſt, *eodem ad Iunonis Laciniæ [templum] vbi nauis occulta in ſtatione erat,perueniunt*, iterùm omiſſa eadem vox.

De Campanis oppreſſis à Graccho.

Annibal ratus,ab re benè geſta inſolenter lætum exercitum tyronum magna ex parte ſeruorumq́. ſpoliantem victos prædaſq́. agentem ad Hamas ſe inuenturum, citatum agmen præter Capuam rapit. obuioſq́. ex fuga Campanorum per duo præſidia Capuam duci,ſaucios vehiculis tolli portariq́. iubet. V.

Quæ hæc duo præſidia, non facilè dixerim mendi ſuſpicionem facit vetus liber, qui illud,*per*, nullus habet. Ita legerim, *obuioſq́. ex fuga Campanorum,dato præſidio,Capuam duci.* hoc tantum,*duo* ſcribens,*dato.*

Digitized by Google

EPIST. XX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

TEN' quærere quid ſentiam de Scaligeri Feſto? ego verò quod de ſcriptis eius omnibus, nil poſſe diuinius'. ſic enim loquendum, quotiens de Scaligero. quem profectò omnes Muſæ —καὶ ὁ Δάλιος ἠγάπευν Ἀπόλλων. Dij boni! quàm multa ille noua, quàm multa vetera, non lecta non viſa, non audita alijs depromit! Dæmonium hominis. Et quid tergiuerſamur? præ illo, nos ceteri volamus ſicut vmbræ. Sed vt imiter illos glorioſos, gauiſus ſum in Feſto incurriſſe nos in multa eadem. pauca etiam mihi ſuperant indicta ipſi.

In Feſto ſpicilegium poſt Scaligerum.

Ait Feſtus:

I. *Inſanum, pro valdè magnum vſus eſt Plautus.*

Potiùs ſcripſerim, *Inſanum magnum, pro valdè magnum*. Nam reſpexit hunc Plauti verſum, *Inſanum magnum molior negotium*. Emendandus Plautus Trinummo:

Plautus correctus,

Inſanum eſt, & malum in ho[illegible]um deuorti ad Cupidinem.

Legendumq́; , *Inſanum eſt malũ*, eiecta voce. Et apud Nonium, *Inſanùm pro inſanè. Plaut. Neruo[illegible]ia, Inſanùm valdè vterque deamat.* deleuerim τὸ, *valdè*, vt gloſſema. Imitatus hoc, vt alia, à Plauto Auſonius, de Crœſo,

Et Nonius.

——— *diues inſanum in modum.*

Ait Feſtus:

II. *Tyria maria in prouerbium, &c. Afranius Epiſtola:*
Hunc ſerrium autem maria Tyria conciet.

Lego, *Hunc ferreum autem*, id eſt, hunc hominem aſperum & tangi periculoſum vt maria Tyria. Ait:

III. *Iouiſtæ, compoſitum à Ioue & iuſtæ.*

Ineptiſſimę ineptiæ. Tentabat Scaliger, *Ious eſto.* ſed abſiſtit, quia ſequentia arguunt vanitatem. Quidquid verbi fuit, remotum aliquid fuit. Lego *Ioſipſe, compoſitum ab ios & ipſe.* Ita enim antiqui, pro Iſipſe. Vnum teſtem habeo, ſed luculentum, Gloſſas veteres ab H. Stephano, *Ioſipſe*, αὐτός.

Ait:

IV. *Orcum quem dicimus ait Verrius ab antiquis dictum Vragum.*

Apage. non dixit hoc Verrius, ſed, *Vrgum.* duabus litteris mutantibus. nec ineptè dixit.

V. *Antiqui Tam etiam pro Tamen vſi ſunt: Titinnius: Benè cùm facimus tam malè ſubimus, vt quidam perhibent viri.*

Titinnij corrigo, *tam malæ audimus, vt quidem*. Querela mulierculæ eſt de iniuria, quæ à viris factum itur ſuo ſexu. Benè an malè faciant, tamen malæ audiunt. Ait:

VI. *Tame in carmine poſitum eſt, pro tam.*

Scribo, *Tamde.* Dictum enim eo exemplo, quo Quamde, quod in Lucretio alijsque. Ait:

VII. *Sponſis beneq́; volueris, in precatione augurali,*
Meſſalla ait ſignificare ſpoponderis, volueris.

Ridiculum, Volueris interpretari Volueris. Enimuerò in libris auguralibus

libus erat, *Voleris*. ea forma qua Moneris in poëta illo, *Di monerint meliora*: & Tetinero, apud Feſtũ in Purimè. *purimè tetinero, puriſſimè tenuero.*

Geſum, graue iactum, IIX.

Puto, *graue iaclum, ſiue iaculum.*

Experrectus à corrigendo ſe vocatus. IX.

Imò, *à porrigendo.*

Eritudo, ſeruitudo.

Hoc falſum. fuit, *eritudo*, *vt ſeruitudo*. notat ſcilicet vtrumque eâdem terminatione & forma dici. X.

Degere antiqui poſuerunt pro expectare.

Non opinor. ſed Degere pro minuere, detrahere, Nonius obſeruat. Fortè igitur hîc, *expectere*. XI.

Comparſit Terentius pro compeſcuit.

Scribe, *pro compercuit*. XII.

Camelis virginibus ſupplicare nuptura ſolita.

Lego, *Camelis virgines ſuppl.* Gamelios ſiue coniugiales deos intellegit, qui quæ ve non inter virgines certè. XIII.

Aeſtimias, æſtimationes.

Malim, *æſtimia*. In libris Gromaticis, *Pro æſtimio vbertatis & natura locorum ſunt agri adſignati*. Alibi: *Territoria in ſaltibus ſunt adſignata pro æſtimio vbertatis.* XIV.

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS MARTINO ANTONIO DELRIO, V. N.

GRATÆ litteræ tuæ, mi Delri, & aurum contrà non caræ: indices valetudinis tuæ, indices amoris, indices rei lætæ. Nam & de valetudine pendebam animi, in calentibus Hiſpaniæ locis: & de amore, in tam longo ſilentio tuo. At illud de Seneca, quàm lætum! qui mediusfidius ſic faueo gloriæ tuæ, quaſi ſi mea ageretur. Solinum tuum peregrè reuerſus vidi, legi, probaui. Reperiebam hæc analecta, paruæ rei: *Pauca emendata in Solino.*

Cap. XXIII. De Succino.

Pretium opera eſt id ſcire, ne longius Padanea ſilua credantur lapidem fleuiſſe. I.

Placet ſcribi, *Padana ſilua*. Tangit fabulam, qua creditum illo credulo ſæculo, Phaëtontem Solis, in Eridanum præcipitaſſe, nunc Padum vocamus: & ſorores eius vbertim lacrimantes ad ripam Padi mutaſſe in populos. & ex illis lacrimis ſuccinum eſſe. Vocat igitur Padanas ſiluas, poëtarum more, arbores Padanas. Ibidem.

Succum eſſe arboris de nominis qualitate capeſſas; pinum verò vnde ſit genitum, ſi vſſeris, odor indicabit. II.

Optimus ille, quo à me vſus es, liber, *vnde ſit gignitum*. nec ſpernit Solinus iſtos Archaiſmos.

Cap. XXV.

Qui illic habitant principio veris inter pecudes pabulis viuunt, deinde lacte. in hieme conferunt arborum fructus. III.

Digitized by Google

Liber idem, *in hiemem compergunt arborum fructus*. ſcribo, *compercunt*. cetera rectè.

Cap. XXIX. De Vrſis.

Has lambendo ſenſim figurant, & interdum ad pectora fouent ; vt adſiduo incubatu calefactæ animalem trahant ſpiritum.

Vetus lectio, *adpectoratas fouent*. nihil verius. gloſſæ priſcæ: *Adpectora*, Παραβαλλε, θώρηξον. Dictum autem vt Expectorare, quæ vox reſtituenda in Pacuuij verſu apud Nonium, Conſternari.

Item Pacuuij verſus.

Conſternatæ animæ, ex pectore hac & voluere
Conſilium ſubit omnes quod de nata eſt modo.

Lego, *Conſternatæ animo, expectoratæ hæc voluere*. ſequentem verſum non explico. niſi placet,

Conſilium ſubijt omnes, quod natum eſt modò.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

ACCIPE fabulam, & para aſſem, inquit ille: imò hiſtoriam, non fabulam. Eram herè in conuiuio apud Archiepiſcopum Iſtrigonienſem, Byzantinum exlegatum. Narrabat de Solimanno, quod à fide ipſa dictum vix habeat fidem. Quattuor, inquit, Solimanno liberi erant. natu maximus, cui Muſtafa nomen, bellum gerebat cum Perſis. & victoria inſigni potitus redibat adoleſcens ad patrem, alacer & ſpei plenus. Byzantini cum multo honore venientem excipiunt. & ciuium ſtudia Prætoriæ cohortes, Ianizaros vocant, æquabant. Vndique fauſtæ voces: & in mente erat illud:

Solimanni in prolem immanitas

Μακάριος ὅστις αὐτὸς ἰσχύων ἔτι
Παῖδας παραστίζοντας ἀλκίμους ἔχει.

In communi gaudio ſolus pater offendit. factum id minuendæ maieſtatis accipit. filium vocat. in remotis cubiculi ſtrangulari iubet. & ſubinde cadauer in oculis exercitus abijci cum hoc ſuperdicto præconis, Vnus in cælis Deus, vnus in terris Imp. Solimannus. Inhorruiſti? ſpecta etiam, nondum finis. Fortè in omnium attonito ſtupore fuit vt nō vinceret animum frater iunior, & ſpectante patre fraternæ morte illacrumauit. infelix pietas biduo pòſt veneno pœnas dedit. Tertius metu confugerat ad Perſas. per legatos dedi iuſſus, & palàm ſecuri percuſſus. Solus his Zelimus reſtabat, quem nuper ad Echinadas nauali prœlio vicimus: & ille homo eſſe deſierat, niſi hominem exuiſſet. Horrenda iſta. in gente tamen Othomannica non noua. cui hoc fatale reſponſum datum puto,

Καὶ πᾶς ὁ σὸς οἶκος βύσεται δι' αἵματος.

Addubitatum in Liuij loco.

Iuua me, ſodes, in hoc Liuij loco. Lib. XXV. in oratione militum Cannenſium ad Marcellum.

Conſulem te M. Marcelle, in Italia adiſſemus, cùm primùm de nobis triſte SC. factum eſt: niſi hoc ſperaſſemus in prouinciam nos morte regum turbatam, ad graue bellum aduerſus Siculos ſimul Pœnosq́; mitti: & ſanguine noſtro vulneribusq́; magiſtratibus ſatisfacturos eſſe. ſicut patrum memoria, qui

Digitized by Google

qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, aduerſus Pyrrhum ipſum pugnantes ſatisfecerunt.

Alia vetus lectio, *magiſtratibus noſtris Senatui ſatisfacturos*, vocibus duabus additis. Me quidem offendit illa Magiſtratuum vox, quaſi ſoli illi in Senatu qui magiſtratum gererent, aut ſolis illis ſatisfaciendum. Poſſet legi, *magiſtratibus noſtris & Senatui*. Sed odorari videor neſcio quid deprauationis maioris, & ſubuereor ne Liuius tale quid ſcripſerit, *ſanguine noſtro vulneribusq́, magis quàm precibus noſtris Senatui ſatisfact. eſſe*. Sed conſulo te, non ipſe adfirmo.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HEM, mi Carrio: quàm pænè tibi fuit in Sequanis Lipſius tuus!

Quàm panè furuæ regna Proſerpinæ
Et iudicantem vidimus AEacum!

Vide quid ſimus homulli, quid ſperemus. Fueram veſpere hilariuſculè in cęna Giſelini noſtri, qui medici titulo auxerat. oratiunculâ in eiuſdem honore recitaueram, & placueram. Noctu eâdem horror me occupauit, mox ſudor, mox febris. & quàm pænè ipſa mors! Tango oculos iſtos, frater: hilum non abfuit à nigra illa diua. Viuo tamen, & tu Soteria debes amico. Imò & libros audeo iam tangere: & in Seneca enotabam iſta. Seneca emendatus.

Epiſt. cxv. De mollitie Mæcenatis.

Hunc eſſe qui in tribunali, in roſtris, in omni publico cœtu ſic apparuerit, vt pallio velaretur caput, excluſis vtrimque auribus non aliter quàm in nummo diuites fugitiui ſolent. I.

Vide & ride errorem. Scripſerat Seneca, *in mimo fugitiui ſolent*. At ij qui, *nummo*, legebant, vocem, *diuites*, addiderunt. acutè. nummi enim certè diuitibus conueniunt. Niſi tamen placet, *in mimo, diuitis fugitiui*. In Comœdijs autem & mimis ſerui fugitiui coniecto in humeros pallio & capite velato exprimebantur. eiuſque rei exempla in Plauto. Item & delicati, quos tágit Comicus Curculione, *Tum iſti Græci palliati capite operto qui ambulant*. Id faciebant, credo, vitandi ſolis: cùm pillei vſus ijs non eſſet.

Epiſt. cxx.

Inter reliqua hoc nobis præſtitit natura præcipuum quod neceſſitas faſtidium excuſſit. Recipiunt ſuperuacua dilectum: hoc parum decens, illud parum laudatum, oculos hoc meos lædit. II.

Scribo, *Illud parum lautum.* notatus in Tacito à me ſimilis error.

Epiſt. LXXVIII.

Quid eſt aliud quod tibi eripi doleas? Amicos & patriam? Tanti enim illam putas vt tardius cœnes ſolemq́, ſi poſſes exſtingueres? III.

Concinnanda ſententia eſt, *vt tardius cœnes? ſolem quoque, ſi poſſes, exſtingueres*. Clarum.

Epiſt. LXXXIII.

Libet enim, Lucili virorum optime, ridere ineptias Græcorum, quas nondum quamuis mirer excuſſi. IV.

Quî

Quî conuenit vt miretur,quod irridet? Lego, *quamuis iners.*

Epiſt. vlt.

v. *Tunc beatum te indica, cùm tibi ex te gaudium omne naſcetur: cùm in his quæ homines eripiunt, optant, cuſtodiunt*, &c.

Legerim, *homines cupiunt, optant.*

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

VERE exiſtimas: intermitto ſtudia doctrinæ, & hoc otium vt relaxem animum vſurpaui, non vt intendam. Eſt in oculis amicus ille noſter, qui dum vrget ſtudia & inſtat ſibi: nuper vitam, & pridem vitæ vſum amiſerat. Audebo dicere. di deæque omnes Muſas, ſi repertæ eæ ſunt cruciandis animis, & non oblectandis. Ego ita ſum. mihi ſtudia, non me ſtudijs ſubmitto. Quòd quidam indignantur illud dictum à me, de N. ἀγροικός εἰμι, τὴν σκάφην, σκάφην λέγω: & animum non ſolùm in fronte, ſed etiam in lingua gero. Scio non eſſe hoc ex diſciplina Etruriæ: ſed nos Belgæ ſumus. Panegyricos illos ætatis inferioris valdè probari tibi cupio. multa in ijs bonæ notæ. Locum illum è Paneg. qui Conſtantino dictus,

Mēdum in Panegyrico ad Conſtantinum.

I. *Quid oro ſibi voluit? quid optauit? aut quid ampliùs adipiſceretur his, quæ à te fuerat conſecutus? Cui tu ſumma & diuerſiſſima bona, priuatum otium & regias opes dederas: cui digredienti ad annulos ſederas: cui impenſius etiam quàm tibi occurrere obſequia noſtra mandaueras.*

Non explico. doce tu me quid ſit, *ſedere alicui ad annulos*. Quid ſi legas, *ad mulos*? Non diſſimilis mos temporum noſtrorum dynaſtis, vt honoris deferendi cauſſa, cùm alter eſſedo vehatur, ipſe curulibus equis ſedeat aut mulis. Suetonius in Aug. cap. LXIV. *Neque iter fecit, vmquam, niſi vt nepotes vehiculo anteirent, aut circa adequitarent.* Sed loquor nugas. Hoc melius de Plauti verſu, *O lepidum ſenem!* rectè iudicaſſe me olim reponendum, *Senicem*. Repperi eam vocem ita inflexam apud Appuleium lib. VI. loco leuiter corrupto. Loquitur de Charonte,

Plauti olim correctio confirmata.

Appuleius correctus.

II. *Huic ſqualido ſemini dabis nauli nomine de ſtipibus quas feret, alteram: ſic tamen vt ipſe ſua manu de tuo ſumat ore.*

Ita lectio editionum veterum eſt. Repoſuerunt, *ſqualido ſeni*. alterutrum verum adfirmo, *Semoni*: vel, *Senici*. imò hoc poſtremum. Adtexam è Mamertini, ad Iulianum.

Plura alia in Mamertini Paneg.

Pag. 176.

III. *Et cùm ſancti principis merces atque inſtituta falſarum opinionum vituperationum licentiam ſubmouerent.*

In Viennenſi libro deeſt, *opinionum*. rectè. Lego etiam, *mores atque inſtituta*, ſuadente ſententia.

Pag. 177.

IV *Scilicet & candorem æquitatis potuit obumbrare, & à temperantia purpuram ſancti roboris abolere, vicem fortitudinis indignis confodere vulneribus, eruere oculos prouidentiæ.*

Doctiſſi

Digitized by Google

Doctiſſimus Pythœus, *vitem fortitudinis*, legit, adluſione ad vitem Centurionatus. Ipſe truncam vocem puto, &, *ceruicem fortitudinis*, ſcrib. Dixit enim anteà *niſi fortè exiſtimamus patientes vulnerum formas eſſe virtutum:* huc annectit de ceruice fortitudinis & oculis prudentiæ. Cur autem ita? quia in ceruice vis ferendi, & neruorum conuentus. Apuleius ita planiſſimè, De Philoſophia: *Inde eſt quòd Fortitudinem neruos animi, ipſaſq; ceruices ait Plato.*

Ibidem.

Mitto cunctam Barbariam aduerſus vindicem Romanæ libertatis in arma commotam, genteſq; recenſitas & aduerſus iugum nuper impoſitum contumaces, irrediuiuo furore, nefandis ſtimulis excitatas. V.

Lego, *genteſq; recens victas:* &, *in rediuiuum furorem.*

Pag. 181.

Inde nihil neceſſiriæ ſubſtructionum in ædibus moles ingentes, auxiliorum cateruas, legionum ſumptus facilè vincebant: quinetiam prandiorum & cœnarum magnitudines R.P. ſanciebat. VI.

Viennenſis liber, *aulicorum caterua, legionum:* ſtatim, *r.p. ſentiebat.*

Pag. 186.

Perfertur nuncius Conſulem me creatum, ſine impendio, quod iam diu paucis, ſine labore, quod numquam, ſine petitione, quod nemini. VII.

Poſtulat creſcentis orationis gradatio, *quod nonnumquam.*

Pag. 189.

Vnde factum eſt, vt maiores noſtri viderint Gabinios deſignatos, & repulſos Catones. IIX.

Puto, *Vatinios.*

Pag. 190.

Ita ſeruiendi miſeranda patientia, aſſentandi mira calliditas. miniſtrorum aulæ cotidie limina terebantur: ad fores eorum qui regijs cupiditatibus ſeruiebant, ternos patriciæ gentis viros cerneres ab huiuſmodi dedecore non imbri, non gelu, non amaritudine ipſius iniuriæ deterreri. IX.

Ait, *ternos patriciæ gentis:* quid? ſoli tres adulatores patricij? Scrib. *ſeruos patriciæ g.* aut potiùs, *cernuos.* & id verum arbitror. nam ſequitur, *demiſſi iacenteſq; vix capita ſupra eorum quos precabantur genua tollebant.* explicat igitur adulatorium & ſubmiſſum geſtum cernuantium. Tertullianus hoc oſtendit in honore habendo vſurpatum, De Pænitentia: *Sed enim illi qui ambitu obeunt capeſſendi magiſtratus, quas non ignobilitates veſtium adfectant? quæ non atria crudis & nocturnis ſalutationibus occupant? ad omnem occurſum maioris perſonæ decreſcentes.* Et Ammianus lib. XXVIII. *ſalutaſſe Romanos humum penè contingentibus membris* deſcribit.

Digitized by Google

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI IIII.

I.	BENEDICTO ARIAE MONTANO, V. C.
II.	IOANNI SAMBVCO, V. C.
III.	FRANCISCO RAPHELENGIO.
IV.	ABRAHAMO ORTELIO.
V.	STEPHANO PIGHIO.
VI.	NICOLAO BRYARDO, V. N.
VII.	IOANNI LIVINEIO.
IIX.	VICTORI GISELINO.
IX.	NICOLAO FLORENTIO.
X.	IOSEPHO SCALIGERO, IVLI F.
XI.	PAVLO MANVTIO.
XII.	IANO LERNVTIO.
XIII.	FRANCISCO PYTHOEO.
XIV.	GVIDONI LAVRINO, V. N.
XV.	M. ANTONIO MVRETO.
XVI.	MAXIMILIANO A BORSSELE, V. N.
XVII.	VICTORI GISELINO.
XIIX.	GERARDO FALCKENBVRGIO.
XIX.	OBERTO GIFFANIO.
XX.	VICTORI GISELINO.
XXI.	IOANNI SCEYFIO.
XXII.	ANDREAE SCHOTTO.
XXIII.	VICTORI GISELINO.
XXIV.	THEODORO CANTERO.
XXV.	IANO DOVZAE.
XXVI.	IOANNI WAMESIO.
XXVII.	PETRO DIVAEO.

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER QVARTVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS BENEDICTO ARIÆ MONTANO, V. C.

QVÆ ſingula mirari in homine ſolemus, Benedicte Aria: ea conſecutum te poſſum dicere vniuerſa. Quid ſanctius Theologiæ ſtudio? at tu inter principes Theologos iure cenſeris. quid in ipſo Theologo rarius, quàm peregrinarum linguarum ſcientia? at tu non dicam bene Græcè calles aut Latinè; ſed Hebræi te, Syri, Chaldæi, Arabes, ſi ſermonis res ſit, ſuum ciuem poſſint agnoſcere. Iam vt in hæc grauiora ſtudia Poëſis aut amœniores litteræ cadant, nouum eſt, ne dicam inauditum. Tu non ſolùm poëtas veteres legere audes, ſed etiam in verſu exprimere. quàm feliciter, docent ſacra carmina tua: quorum non magis pietate capimur, quàm venuſtate. Itaque non refugi ad te virum grauiſſimum iſta leuia mittere Liuianas, inquam, aliquot notas. bona ſpe, qui ſic amas Poëtas, fore vt non contemnas Hiſtoricos.

Notæ ad Liuium.

Lib. XXIIII.

Nequaquam cùm tantis copijs antè tenuerat ad Pachynum claſſem: ſed poſtquam ab Hippocrate occupatæ Syracuſæ erant, profectus Carthaginem, accitusq́ue ibi & ab legatis Hippocratis & litteris Annibalis, qui veniſſe tempus aiebant Siciliæ per ſummum decus repetendæ, & ipſe haud vanus præſens monitor facere perpulerat, vt quantæ maximæ poſſent copiæ in Siciliam traijcerentur. I.

Hæc lectio manifeſtò βαρβαρίζει. quid enim eſt, *accitusq́ue ibi?* Nec Sigonius quidem aut ſententiam aut emendationem vidit. Libri vett. *adiutusq́ue ibi.* præſto verum eſſe, *adiutusq́ue ibi.* & à leui emendatione reddita Liuio ſua ſententia eſt. Himilco Carthaginem venerat ad augendas copias. duo eum nõ leuiter iuuerunt, & Legati Hippocratis auxilia petentes retinendis Syracuſis, & litteræ Annibalis, qui monebat incumberent totis viribus ad Siciliam reciperandam. Statim.

Quod vbi Ennenſium principes iam pacti cũ Himilcone de proditione præſidij, animaduerterũt nulli occaſioni fraudis Romanum patere, apertè ac propalam placuerat agẽdum. Vrbem arcemq́ue ſuæ poteſtatis aiunt eſſe debere, &c. II.

Ea verba, *apertè ac propalàm*, abſunt à meo libro, nec Vallæ ætate in Liuio legebantur. & herclè inculcata ſunt explendæ ſententiæ. At ſcire debebant mendam in voce, *placuerat*, hærere, legendumque, *Ro. patere, palàm erat agendum*. quas duas voces ſcilicet coaluiſſe.

Infrà.

III. *Contra ea Conſulis pater Fabius temporum oblitos homines in medio ardore belli tamquam in pace libera de quoque arbitrari & agere aiebat.*

Manſſ. *libera de quoque arbitrij agere.* & indubitanter Liuiana lectio eſt, *libera d. q. arbitria agere.* At locus proximis prioribus lineis,

IV. *Tum poſteaquam res Romana contra ſpem votaq; eius velut reſurgeret, turpius videatur nouam referre proditionem, vt proditio pro ſeptemuirali iudicio eſſet, ſemperq; aliud ſentiret, inſidus ſocius.*

nulla ope à me iuuari potuit. ponam mei libri ſcripturam veterem, *vt proditis pelli v. m. uirali indictione & ſemper aliunde ſentiat, inſidus*, & hæc interpretari decem Sibullas iubebo.

EPIST. II.

I. LIPSIVS IOANNI SAMBVCO, V. C.

Quadrigarius apud Agellium emedatus.

Et munus Cæſaris rectè curatum eſt: & anulus tuus cum effigie Augusti. Vtrumque gratum: alterum etiam inexſpectatũ. Nam, vt olim non inſcitè Paſſienus, à Cæſare beneficium fortaſſe exſpectabam: à te ſatis erat iudicium. Quod idem in his Agellij locis adhibere te volo.

I. Lib. IX. cap. XIII. De pugna Manlij Torquati.

Sed quis hoſtis, & quod genus, & quam formidandæ vaſtitatis, & quantum inſolens prouocator, & cuiuſmodi fuerit pugna decertatum.

Membranæ Victoris Giſelini, *& cuimodi pugna*, & antè, *ſed quid hoſtis.* veriſſimè.

II. *Is maximè prælio commoto, atque vtriſque ſummo ſtudio pugnantibus, manu ſignificare cœpit, vtrique vt quieſcerent pugnare. Pugna facta pauſa eſt.*

Ibi ſcribitur, *atque vtris ſummo*. Dium fidium appello, eam germanam Quadrigarij ſcripturam eſſe. Antiqui enim Plerus, plera, plerum, Vter, vtrim, Alterutrim, hæc talia ſine copula efferebant. Pacuuius, *Plera pars peſſundatur.* Suetonij etiam illud in opt. codice ita ſcriptum, Tiberij cap. penult. *Conclamantibus pleris Atellam potiùs deferendum*, non vt obtinuit, *pleriſque.*

Liuius itē.

Apud Liuium lib. XXVI.

Ita æquata res ad Tarentum. Romanis victoribus terra, Tarentinis mari. Frumenti ſpes quæ in oculis fuerat, vtroſque pariter fruſtrata eſt.

In vet. cod. reperio, *vtros pariter.* & melius de Liuio ſentio, quàm vt id mutem. Sed ad Quadrigarium:

Extemplo ſilentio facto cum voce magna inclamat.

Schidæ, *cum voce maxima conclamat.*

III. *Deinde Gallus irridere cœpit atque linguam exertare.*

Næ audax nebulo, qui priſcam lectionem immutauit. Ea eſt, *atque lingua exerrare.* & ſic etiam Buſlidianus codex. Exerrare lingua, nimium aptè & ſignatè,

Digitized by Google

ſignatè, linguam extra os proiectam per irriſum reciprocare. Verbum id Statius quoque vſus VI. Thebaid.

Plectitur in gyros dexterq́, exerrat Arion.

A Giſelini membranis abeſt etiam τὸ, *cæpit*. rectè.

Manlius iterùm ſcuto ſcutũ percutit, atq. de loco certo hominẽ iterùm deijcit. IV.

Vet. *iterùm proiecit*. & omittit vocem *certo*. quæ certè inſerta eſt.

Eo pacto ei ſub Gallicum gladium ſucceßit, atque Hiſpanico pectus hauſit: V. *dein continuò humerum dextrum eodem concuſſu incidit, neque receßit vſquam donec ſubuertit: ne Gallus impetum icti haberet.*

Illic eſt, *eodem conceſſu*: & probant ſequentia. id valet, eodem impetu, eadem aggreſſione. Quod autem in Buſlidiano eſt, *impetum iſtius haberet*, malè eſt. niſi fortè Quadrigarius ſcripſit, *impetum ictuis*, antiquè, vt Senatuis, Anuis. Stant tamen à vulgata optimæ ſchidæ.

Vbi eum euertit, caput præcidit. VI.

Membranæ, *caput præcedit*. & ſcio veteres ita ſcripſiſſe. vnde & Concædes ſiluæ.

EPIST. III.

I. LIPSIVS FRANCISCO RAPHELENGIO.

O EVANGELIA tua de Dionyſij, Polybij, Dionis Fragmentis in Sicilia repertis! certa res ſit modò, nec, vt in Liuio, vt in libris Ciceronis de Rep. fallamur. Sed audiui etiam qui diceret Antonio Auguſtino tradita illa in manus eſſe. Credamus igitur, & gaudeamus. de Dionyſio & Polybio in primis: quibus nihil poteſt in hiſtoria verius, prudentius. Nam de Dione aliud eſt. quem legẽdum cum iudicio aio, nec fidei eius vſquequaque fidendum. Sæpè adulatur, ſæpè alucinatur. vtrumque ideò, quia Græcus, & ingenij minimè conſtantis. Quædam audacius in moribus externis, quædam vanius adfirmat. Dubito ne tale ſit, quod legebam hodie lib. LVI. vbi ait poſt mortem Auguſti factum decretum, ne imago eius in funere vllo ferretur. & hoc ideò, quia in diuos relatus eſſet. Mirabar. Primùm quia ea ſuper re nemo alius nos admonebat, ne Tacitus quidem, qui eiuſmodi ſententias adulatione eximias libenter perſequitur. Deinde quid de Ænea, quid de Romulo Dion reſpõderet, & ipſis relatis in deos? quorum tamen imagines ornandæ funebri pompæ adhiberi ſolitas Tacitus ait Annali IV. *Funus imaginum pompa maximè illuſtre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Aeneas, omnesq́, Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus longo ordine ſpectarentur*. Sed quia de Imaginibus vide ne hic Taciti locus Annal. III. emendationis indigeat, *Dionis adſeueratio dubia.*

Circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorumq́, imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris. *Tacitus emendatus.*

Loquitur de Druſi funere, Germanici patris, qui in Germania perijt. Sed cur Iuliorum imagines in funere eius prælatas dicat, quærendum. Scimus paternæ maternæq́. gentis adhiberi conſueſſe. at in Iuliam gentem Druſus iſte numquam inſertus. Aliud de Germanico, aut Tiberio, aut Druſo altero, quos adoptio Iulios fecit. Itaq; cùm Druſus patrẽ è Claudijs, matrem è Liuijs habuerit, dico in Tacito emend. *Claudiorum Liuiorúmque.*

rúmque. Cui enim probetur externas imagines quæſitas, omiſſas domeſticas, in quibus multi illuſtres, & in primis ille Liuius Salinator eſſet? De hiſdem imaginibus corrigo Ouidij verſum VI. Faſtorum,

Et Ouidius. *Vidimus ornatos, ærata per atria, picta*
Veſte triumphales occubuiſſe ſenes;

Legoque, *cerata per atria*. Nota res.

— veteres exornant vndique ceræ
Atria.

Loquitur Ouidius de patricijs, qui capta à Gallis vrbe inter titulos & imagines maiorum cæſi.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS ABRAHAMO ORTELIO.

THEATRVM tuum, Orteli, vidi. & vis me verum dicere? neſcio an à multis annis cuiuſquam labor vtilior fuerit in vulgus. Abeant illæ infinitæ tabulæ, chartæ. vnus liber regna, prouincias, vrbes, imò orbem terræ nobis tuo beneficio dedit. Auge tu, quæſo, hanc munificentiam: &, quod concepiſſe te aiunt, apta iſtæc ad hiſtoriam veterem: & oblita vrbium, fluuiorumque nomina, pariter vt recentia nos doce.

Quod ſi procedet, neque te neque quemquam arbitror
Tuæ pœniturum laudis.

vt obiter concinnem verſus Attij. Præter alios ſcriptores, vnicè iuueris Liuium: in quo, Hiſpaniæ præſertim, multa ignota opida. Si otium eſt, vide hæc pauca.

Locorum aliquot nomina reddita Liuio.

Lib. XXVIII.

I. *Martius ſuperato Bæti amni, quem incolæ Cirtium appellant.*

Malè, Cirtium: & in manuſſ. Liuio reperio, *Certim*. quod propè abeſt à ſcriptura Stephani, Βαῖτις ποταμὸς κατ' Ἰβηρίαν. ὃς Πέρκης λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. & arbitror in Stephano ſcrib. Κέρτης.

II. *Mago cùm Gades repetiſſet, excluſus inde ad Cimbim, haud procul Gadibus is locus abeſt, claſſe appulſa.*

Cimbis ignotum ſanè nomen. liber meus, *ad Ambros*. de quo conſiderare te volo.

Lib. XXVII.

III. *Itaque in Apuliam ex Brutijs reditum, & inter Venuſiam Brutiamq́, minus trium millium paſſuum interuallo Conſules binis caſtris conſederant.*

Bene ex Plutarcho emendauerat Sigonius, *inter Venuſiam Bantiamq́*. & ita diſertè manuſſ. Plinius Bantinos collocat in Lucanis.

Paullò ſuperiùs.

IV. *Capuæ duas ædes Fortunæ & Martis, & ſepulcra aliquot de cælo tacta: cum iis (adeò etiam minimis rebus praua religio inſerit deos) mures in æde Iouis aurum roſiſſe.*

reponendum opidi nomen cenſeo, *Cumis (adeò, &c.)* vt Cumis mures roſerint aurum. Sic enim Liuius ſolet, prodigia accuratè locis diſtinguere.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. V.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

MI Pighi. quàm ſæpè mihi eſt in mente iucundiſſimus Viennę conuictus noſter! quotiens, vt Varro loquitur, & ſermones tuos ruminor & humanitatem? O mœnia! ô ripæ, ô ſiluæ! quando, aut quis mihi deus ſimilem vitam? Equidem & cœnulas illas noſtras commemini, quas agitare ad vrbem feſtiuè ſolemus. quarũ condimentum non ſquilla, aut acipenſere decumano conſtabat, ſed, vt idem poëta ait,

— benè coctо
Condito, ſermone bono.

Quarum voluptatum omnium quia nobis iam
Diſtractio, diſcidium, vaſtities venit:
age, quod vnum reliquum eſt, frequentemus litteras, & deſiderium abſentiæ his alloquijs leniamus. De profectione veſtra in Italiam pendebam animi.

Μὴ δή μοι τελέσωσι θεοὶ κακὰ κήδεα θυμῷ.

Ego in Iſſcanum meum me abdideram, cupidine quietis. quam ſæpè interpellant milites, tam grati hoſpites mihi, quàm nobis ſolent Cornicula ille & Nigrinus. In Iulio Capitolino hæc vide.

Ad Iulium Capitolinũ nota.

In vita Gordiani.

Adoleſcens cùm eſſet Gordianus, de quo ſermo eſt, poëmata ſcripſit, quæ omnia exſtant, & cuncta illa quæ Cicero ex Demetrio & Arato & Alcyonas & Vxorium, & Nilum. quæ quidem ad hoc ſcripſit vt Ciceronis poëmata nimis antiqua viderentur. I.

Quis Demetrius iſte poëta, ignoro. & aliter, non agebatur hic de iis quos Cicero imitatus ſit, ſed opera eius nominabantur, quæ æmulatus Gordianus. Aldina priſca editione erat, *& Aratum.* Dico leg. *cuncta illa quæ Cicero ex diametro, & Aratum & Alc.* Gordianus, inquit, ex profeſſo & ſtudio contendendi ſcripſit eadem omnia Ciceroni, Aratum, Alcyonas, &c. Poſſet & legi, *eodem metro.*

In M. Antonino.

Profecti tamen ſunt paludati ambo Imperatores, Parthis & Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, quæ pulſæ à ſuperioribus barbaris fugerant, niſi reciperentur, bellum inferentibus. II.

De Germanis agitur. quid ad Parthos? Scribendum, *Catthis*, aut, *Quadis.* niſi fortè, *apertè Marcomannis cuncta.* III.

Verùm Cæſarem exſecto ſub aure tubere ſeptennem amiſit, quem non plus quinque diebus luxit. Conſolatuſq́; etiam medicos, actibus publicis reddidit. Quid hoc? vt Imperator conſolari medicos debuerit? nugæ. Scribo, *Conſultúſque, etiam medios actibus p. reddidit.* Ait, Super aliquo negotio aditus, interrupit illoſipſos quinque dies, & res publicas egit. Simile quod de P. Manlio Torquato in Liuij Epitoma ſcriptum: *eum funeri filij non interfuiſſe, & ſe conſulentibus aditum patere iuſſiſſe.* Seneca de C. Cæſare, *Tamen intra tertium diem* (quàm filia functa eſſet) *imperatoria obiit munia, & tam citò dolorem vicit quàm omnia ſolebat.*

EPIST.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. N.

Quæſitum ſuper Plauti falſa rei verſu.

EXPLICA nobiliſſime Bryarde in hoc Plauti verſu æſtum meum. Mænechmis,

Nam niſi me animus fallit, hi ſunt gemini germani duo;
Nam & patrem & matrem commemorant pariter qui fuerint ſibi.

Pronuntiat hæc Meſſenio ſeruus, & an mentiatur neſcio, dicit certè mendacium. Nam quod ait patrem & matrem commemoraſſe eos: de patre, verum: de matre, fallit. Multis pòſt verſibus demum mater quæritur & nominatur, *Quod erat nomen noſtræ matri?* ME. *Theuſimarce.* Anteà de matre nullũ verbum. Peccauit Plautus, an ſeruus, an potiùs ſcriptor? Et vix eſt vt non emendandum ſit, *Nam & patriam & patrem*. quod perſuadet ſeries rei geſtæ. Pater nominatus erat, *me eſſe dico Moſcho prognatum patre:* patria autem, *Siculus ſum Syracuſanus*. & quod emendationem planè firmat, repetit ſtatim ſeruus idem,

— Neque lacte lacti, crede mihi, vſquam ſimilius
Quàm hic tui eſt. poſteà autem eamdem patriam ac patrem
Memorat. ———

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IOANNI LIVINEIO.

In Liuio quædam.

DISCESSISSE te à nobis, mi Liuineie, & dolui & ſum gauiſus. Dolui, quia priuabar amico, & quaſi compare ſtudiorum: gauiſus ſum quia ad C. V. ibas auunculum tuum. apud quem manſio tua, abeſſe non poteſt, quin & ex re tua ſit, & ex dignitate. In Liuio hæc obſeruabam.

Lib. XXIV.

I. *Index vnus ex coniuratis Theodorum à quo ipſe appellatus erat nominare potuit.*

Liber ſcriptus quem vidiſti apud me, *vnum ex*. & ſic leg. erat etiam contra libros. In oratione Q. Fabij.

II. *Sed cùm in hoc bello, cum hoſte, numquam ab vllo duce ſine ingenti noſtra clade erratum ſit.*

Ibidem eſt, *in hoc bello, in hoc hoſte*, melius certè.

III. *Quin Romæ quoque in ipſa vrbe ſecundum apum examen in foro viſum. quod mirabile eſt quia rarum affirmantes quidã legiones ſe armatas in Ianiculo videre, concitauerunt ciuitatem ad arma. qui cùm in Ianiculum iniiſſent, negarunt quemquam ibi præter aſſuetos collis eius cultores apparuiſſe.*

Defectus in eodem.

Si quis alius, fœdatus locus. Primum quid eſt, *ſecundum apum examen?* an proſperum, an ſecundò viſum? Logi. ego arbitror abeſſe loci nomen, & ſtellam ponendam, donec iuuent libri, ſic, *in ipſa vrbe ſecundum * apum examen*. Scripſit enim, *ſecundum Curiam, Roſtra*, aut quid tale. niſi tamen fuit in archetypo, *in ipſa vrbe* II. *apum exa.* ex quo perperàm *ſecũdum* iſti; ego fecerim *bis*. Iam quàm aptè illa iuncta videntur, *quod mirabile eſt quia rarum affirmantes?* At tu crede meæ fidei, quinque illa verba purũ putum

Et turpe gloſſema.

gloſſe-

Digitized by Google

gloſſema eſſe: & cùm Liuius inter prodigia recenſuiſſet examen apum in foro, neſcio quis Siculus Momar ad oram adnotauit, Quod mirabile eſt, quia rarum. Lege igitur, *in foro viſum. Affirmantes quidam, &c.* Illa etiam, *qui cùm in Ianiculum iuiſſent*, corrupta ſunt, ex fide mei libri ſcribenda, *qui tum in Ianiculo eſſent.*

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

VIDI furtim Satyras illius ſuauiſſimi amici noſtri, ſcíſne? & peream ſi quidquam vidi venuſtius aut eruditius. In ſingulis paginis, imò verſibus notæ elucent reconditæ & vetuſtæ doctrinæ. Quæ autem vbique vrbanitas? qui ſales? & quidem plerique à Plauto: quem ille poëtam in alio genere carminis imitatur diuinitus. O dolorem noſtrum, ſiquid illo ſequius! Nam tempora vides & ancipites caſus. Sed quod ad me: eſt quidam, vt audio, qui me in Præfatione quapiam meditatur venuſtè tangere. quid facturus ſit, neſcio: hoc ſcio, ſiquid mouebit,

Ego ruſticatim tangam, vrbanatim neſcio.

vt ait poëta vetus. Sed hem! de illo ex gente Tiberij Cęſaris, quàm pręter opinionem accidit! quàm immerito meo! Di bene, quòd tu, quòd Lernutius viuatis, illarum rerum conſcij & teſtes. Quamquam ad illius minas poſſum dicere, Vapula Papiria. rectè Homericus Agamemnon,

Οὐ γὰρ ἐπὶ ψευδέσσι πατὴρ Ζεὺς ἔσσετ' ἀρωγός. *Attius poëta varijs locis correctus.*

Attij verſus iſtos apud Nonium facio iudicij tui.

In Peruico.

Attius Armorum iudicio. Sed peruico Aiax animo atque morabilioni. I.

Lego, *Sed p. A. a. atque inorabili.* Trimeter eſt, dixitq; Attius inorabilem, qui exorari non poſſit. Illud, *Ioni*, inſerendũ eſt ſequenti verſu Plautino.

In Liquidum.

Attius Staſiaſt. Cùm ſubidæ delio de lore hoc animo corpus liquerit. II.

Corrigo, *Cùm ſubit Edilij, dolore hic animos corpus liquerit.* Verba amatoris ſunt, & Edilium, ſiue Hedylium perſona mulierculæ comicæ etiam apud Plautum Pſeudolo. Animos, pro, animus antiquè.

In Mertaret.

Attius Antenorid. Fortaſſe an ſit quod hîc non mertet metus? III.

Scribo, *Fortaſſean ſit q. hîc nos mertet m.* & notandum hîc illud Fortaſſean, quod Agellius, Appuleius alijque vſurpant. *Fortaſſean, vox vetus.*

In Sanctitudo.

Attius Phœniſſis: Delubra cæli tu maris ſanctitudine. IV.

Fortaſſe fuit, *Delubra cælitum, aræ ſanctitudines.* oratio cuiuſpiam precantis & aram tenentis.

In Vulgus.

Attius Eurysace: Diffidam amantem cidere turbet vulgum ambigua, Attius. Euitat mæros diſiicit. V.

Portenta, non verba. Lego, *Diffugiam, an mantem, nequid ea re turbem vulgum, ambigua.* Sequenti exemplo vox abeſt, aliàs hilum non facit ad rem Nonij. Exple ſic, *Attius: Vulgum euitat, mæros diſiicit.* De vrbis cuiuſpiam euerſione agebat, & Euitare pro vitam tollere poſuit.

In Anima.

VI. *Att. Menalippa: Egóne auxilio motus, temerè vt hoſti me animato offeram?* Diuinabam, *auxilio nudus.*

In Confidentia.

VII. *Attius Myrmidonibus: Iram infrenis obſtes, animis reprimas confidentiam.* Lego, *Irai infreni ſi obſtes, animi repr.* Non malè etiam, *Iram infrenes, obſtes animis.*

In Dignatus.

IIX. *Attius Atreo: Quò me oſtendam? quod templum adeam? quo more funeſto colloquar?*

Scrib. *Quoi me oſtendam?* &, *quem ore funeſto coll.*

In Opinio.

IX. *Attius Euryſace: Opinione factum eſt, quanto minus ſtirpem educabant, tanto vereremur magis eos eſſe.*

Emend. *ſtirpem edictabant*. Ipſi verſus in trimetros allegendi,

Opinione factum eſt quanto minus
Stirpem edictabant, tanto vt reremur magis
Eos eſſe. Litteram M, non elidendum.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS NICOLAO FLORENTIO.

ITALIA te adhuc tenet, Florenti, &, vt hæ turbæ fluunt, ætatem tenebit. Qui enim tranquillis rebus redire ſpreuiſti, dulcedine captus ſoli illius & cæli: quid te nunc putem in his Belgicæ ruinis? Quæ quidem in perpetuum amiſiſſe illam ſimplicitatem videtur, cuius nomen Iuuenalis non audet dicere. Ego plurimùm ſum in villa & hortis

Μέζα μὲν γνώμα διώκων,
Μέζα δὲ καὶ κατέχων.

Hiſtoria me & antiquitas capit: in qua explicáda ſæpè opus eſt iudicium tuum. His diebus legebam Dionis Epitomen à Xiphilino.

De ſententia Xiphilini quæſitũ.

In vita Commodi narrat.

Στρουθὸν δὲ ἀποκτείνας καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμὼν, προσῆλθεν ἔνθα ἐκαθήμεθα, τῇ τε ἀριστερᾷ χειρὶ ἐκείνην, καὶ τῇ δεξιᾷ τὸ ξίφος ᾑματωμένον ἀνατείνας. καὶ εἶπε μὲν οὐδὲν, τὴν δὲ κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ σεσηρὼς ἐκίνησεν ἐνδεικνύμενος ὅτι καὶ ἡμᾶς τὸ αὐτὸ τοῦτο δράσει.

Struthiones ad Circum.

Ridiculum factum. & auget riſum interpres, qui vertit, *abſciſſo capite paſſeris*. Struthiocameli, dicere debuiſſet. De gladiatorijs enim Commodi factis ſermo eſt, & Struthiocamelos iam inde à Plauti tẽporibus ſolemne Romanis in Circo ad pugnam & ſpectaculum dare. Capitolinus de apparatu Circi, *Alces decem, Tauri Cibyratici centum, Struthiones Mauri miniati treccenti*. Herodianus de eodem Commodo, λαβὼν οὖν ποτε βέλη, ὧν αἱ ἀκμαὶ ἦσαν μηνοειδεῖς, ταῖς Μαυρουσίαις στρουθοῖς ὀξύτατα φερομέναις καὶ ποδῶν τάχει καὶ κολπώσει πτερῶν, ἐπαφεὶς τὰ βέλη κατ' ἄκρου τοῦ τραχήλου ἐκαρατόμει, ὡς τῶν κεφαλῶν ἀφῃρημένας ὁρμῇ τοῦ βέλους ἔτι περιθεῖν αὐτὰς ὡς μηδὲν παθούσας. Ex quibus facilè eſt Plauti verſum Perſa interpretari.

Plautus explicatus.

Vola curriculo. P. iſtuc marinus paſſer per Circum ſolet.

Paſſer

Paſſer marinus Struthiocamelus, quia trans mare aduectus. Græcis, Στρυθὸς διαπόντιος, Στρυθὸς μεγάλη, vt Luciano: & ſimpliciter Στρυθὸς, vt hîc Dioni. Puto & Latinis ἁπλῶς Paſſer dictus, vt inſcriptione, quæ Neapoli,

AEDILITAT. LAVDABILITER. ADMINISTRAVIT. ET. DIEM. FELICISS. III. ID. IAN. NATALIS. DEI. PATRI. N. VENATIONE. PASS. DENIS. BESTIS. ET. IIII. FERIS. DENT. ET. IIII. PARIBVS. FERRO. DIMICANTIB. CETEROQ. HONESTISS. APPARATV. LARGITER. EXHIBVIT. *Lapis antiq. interp.*

Nam interpretor, VENATIONE PASSERIS. Iudicare te, Florenti, vne omnium peritiſſime harum rerum, volo.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO, IVLI. F.

NON eſt antiquarius Liuius, fateor: ſed nec omnia in eo protrita, & à fece vulgi. Vetuſtæ dictionis plura haud dubiè veſtigia exſtarent, abſque correctorum audacia fuiſſet. qui peccare ſe putabant, niſi hoc peccatum in omnibus ſcriptoribus peccarent. Venio ad te Prætorem, Scaliger, in aliquantis verbis, quæ interdicto Vnde vi reſtituenda videntur, èx fide libri. *Antiqua ſcriptura aliquot in Liuio.*

Lib. XXV. De militari tumultu Syracuſis.

Sedato tandem tumultu exſequentibus ſciſcitando mercenariſs quæ acta cum Romanis eſſent, dilucere id quod erat, cœpit: aliam ſuam ac transfugarum cauſſam eſſe. I.

Meus liber, *tumultu aquirentibus ſciſcitando*. Tu non dubitabis quin Liuius, *anquirentibus*, ſcripſerit.

Lib. XXIIII.

Adiectum eſt Prætoribus ac delectis Senatorum etiam militare conſilium, iuſſi & duces ordinum, præfectiq́ auxiliorum ſimul conſulere. II.

Vetus, *ſimul conſiliare*, eoque verbo Horatius & Tacitus vſi.

Lib. XXII.

Ab eodem Prætore ex Senatuſconſulto litteræ ad Conſules miſſæ. III.

Manſſ. *ex Senatuſconſultu*. & eam ſcripturam alibi iterat. Sanè antiqui Iuſſum & Iuſſus, Conſultum & Conſultus dixerunt, taliaque. Plautus Trinummo,

Me abſente atque inſciente, inconſultu meo,
Aedes venales haſce inſcribit litteris.

Lib. XXI. extremo.

Hæc procurata votaq́ magna ex parte leuarunt animum religione. IV.

Ibi eſt, *leuarunt animũ religionis*. Nec id mutim. Legi apud neſcio quem veterum, *Leuare curarum:* apud Plautum, *Nec ſermonis fallebar tamen:* apud Quadrigarium, *Quieſcere pugnæ*. Cuius locus apud Agellium lib IX. cap. XIII. diſertè & expreſsè ſic legitur in optimis Giſelini ſchidis, *Manu*

 ſignifi-

Digitized by Google

ſignificare cœpit vtrique vt quieſcerent pugnæ. Facta pauſa eſt.

Lib.XXIII. De Conſentia capta.

V. *Itaque vrbe defenſoribus vacua facilè potiti ſunt hoſtes.*

Anteà in omnibus libris legebatur, *vrbe defenſoribus vaſtata.* & ita meus codex. Vir doctus magnam mendam dixit eſſe in voce, *vaſtata*,& repoſuit *vacua*. Ego verebar ne Liuius ſcripſiſſet, *vaſta*. quomodo propriè loca ſola & deſerta vocabant. Salluſtius in Iugurthino, *Mons & ab natura, & ab humano cultu vaſtus.* Virgil.

Hæc ego vaſta dabo, & lato te limite ducam.

Lib.XXII. De Vereſacro.

VI. *Siquis clepſit, ne populo ſcelus eſto, néve cui cleptum erit. ſiquis atro die faxit inſciens, probè factum eſto.*

Liber manuſſ. *ſiquis altero die.* nec reijcio. Feſtus, *alter & pro non bono ponitur, vt in augurijs altera auis. ſic alter nonnumquam pro aduerſo dicitur & malo.* Lib.XXIII.

VII. *Comprehendiq́; Decium Magiũ, atq; ante pedes ſtatuiũ cauſſam dicere iuſſit.*

Libri omnes, *ante pedes deſtitutum.* nec cauſſa erat mutandi. Amant hoc verbum in illa re veteres. Gracchus, *Palus in foro deſtitutus eſt, veſtimenta detracta ſunt.* vbi item alij, *defixus*, maluerunt. Poëta vetus, *Ita me deſtituit nudum.* Liuius ipſe lib.II. De Mutio Scæuola, *Ante tribunal regis deſtitutus, tum quoque inter fortunæ minas.* ſed & hunc locum diſtinguendo deprauarant. Lib.XXII.

IIX. *Quas ob res ſi antiquus animus plebi Romanæ eſſet, audacter ſe laturum fuiſſe de abrogando Q. Fabij imperio.*

Vetus, *audaciter*. ſcimus Ciceronem ipſum ſic locutum.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS PAVLO MANVTIO.

EGÓNE vt ad cuiuſquam iudicium in Ciceronis ſcriptis appellem, quàm tuum? vix meherclè ſi viuat Cicero ipſe. Vide igitur.

Cicero emendatus.

Lib.II. De Legibus.

I. *Quæq; augur iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira, defixerit, irrita infectaq́; ſunto.*

Defigendi verbum nõ videtur aptum. Arbitror ſcriptum antiquè fuiſſe, *dira deixerit.* vnde natum defixerit, littera immiſſa. vt in Varrone De Re ruſt.lib.I.initio.

Et Varro.

Quare quoniam emiſti fundum, quem benè colendo fructuoſum conficere velis, meq́; vt id mihi habeam curare roges, experiar.

Lego, *vt id mihi habeam curæ*, r. littera malè inſerta.

Lib.V. Epiſt. ad Atticum, Epiſt. XIX.

II. *Quod ſcribis libenter repulſam tuliſſe eum, qui cum ſororis tuæ filij patruo certaret, magni amoris ſignum.*

Malim, *libente te repulſam.* valet, te gaudente & volente.

Lib.X. Epiſt.XV.

III. *Pridie Idus Hortenſius ad me venit ſcripta epiſtola. vellem cetera eius. quàm in me incredibilem ἐκτένειαν? qua quidem cogito vti.*

Lege-

Legerim, *belle cetera: eiusq́; in me i. ἐκτένειαν. quaq.*

Lib. 11. Epiſt. 11.

Κορινθίων καὶ Ἀθηναίων puto me Romæ habere. mihi heredes. lege hoc doceo. mirabilis vir eſt. IV.

Ita vulgatis erat. Lambinus reſtituit, *mihi crede legendus eſt, mirabilis vir eſt.* ſed aberrat longiùs à ſcriptura. Emendo, *mihi credeſis, lege hoc otio. mirabilis.* Ait, hoc otio, quia Atticus id temporis in Epiro.

Lib. x. Epiſt. VIII.

Hic tamen ſecum Cytheridem lectica aperta portat; altera, vxorem. .V

Lego, *alteram vxorem.* Iſta enim Cytheris Antonio quaſi vxor.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

REM atrocem, & Tragœdia non epiſtola dignam! Nobilis ille iuuenis, N. quem olim familiariter nouimus, in Italiæ Neapolim venit. Non diu ibi vixerat, cùm amauit ipſe dicam, an vltrò adamatus eſt à nobili matrona? Noſti Italiam, noſti ſexum:

——— *Τίνα τερμένουσι γυναῖκες;*

Certè accitum ab illa ferunt incautum iuuenem. venit, paruit, commeauit furtim, res mariti egit, & quæ non opus eſt dicere. Non feſellit illa φώριος εὐνὴ quemdam è ſeruis. domino indicat. dominus cõdita ira, parat vltionem. Seruare intentè eumdẽ hominem iubet dum Mars eſſet cum Venere ſua. nec diu factum eſt, nunciatur marito adeſſe. Domum redit, irrumpit cubiculum comite illo ſeruo: infelicem adoleſcẽtulum è lecto protrahit nudum ac iam vix viuum. in oculis coniugis multis ictibus confecit. Adijcitur deinde ſuccidanea victima vxor ipſa. Cadauera nuda & lacera noctu in viam proijciunt: ipſi, priuſquam luceret, ſe in pedes. Habes triſtem hiſtoriam, & quam rectè Theocritæo verſu concluſerim,

* *Χαιρέτω ἁ Παφία· Φοῖβος μόνον ἵλαος εἴη.*

* *Saluebit Venus, at faueat modò Phœbus Apollo.*

De Plauti verſu, Truculento,

Thetis quoque etiam lamentando leſſum fecit filio.

nihil adfirmare habeo. Libri ſcripti quos viderim, omnes, *lauſum fecit.* ne mireris idem eſſe in editionibus antiquis. Vereor ne illa lex XII. *Néue leſſum funeris ergo habento*, corrumpendo Plauto fuerit. At illa potiùs corrigenda erat ex Plauto. Suſpicor veteres, Loſum & Lauſum dixiſſe, vt Ploſtrum & Plauſtrum: vnde mox factum, Leſum & Leſſum. Certè quod Ælius ab eiulatione lugubri id deriuat: à me eſt. & illa eiulatió manifeſtò ineſt in ſono Lauſi. Cogitemus tamen.

Lauſum in Plauto & xij. an Leſſum?

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS FRANCISCO PYTHOEO.

CVM fratrem tuum Petrum, cùm te Franciſce intueor: occurrit illa Achillis apud Euripidem admiratio,

* *Ζηλῶ δέ σου μὲν ἀδελφόν, ἀδελφοῦ δὲ σέ.*

* *Ob te beatus frater, ob fratrem que tu.*

 Adeò

Adeò vterque alteri, & moribus & doctrina, ornamento eſtis: nec nati ſolùm fratres videmini, ſed facti. Præclara conſenſio. quæ cauſſam mihi dedit & amandi tui, & ſcripto compellandi. Emendationem hanc in Liuio vide.

De teſtudine militari Liuij locus expenſus.

Libro XLIV.

Id tantum diſsimile fuit, quòd & in fronte extrema, & ex lateribus, ſoli non habebant ſuper capita elata ſcuta, ne nudarent corpora, ſed prætecta pugnantium more. ita nec ipſos tela ex muro miſſa ſubeuntes læſerunt: & teſtudini iniecta, imbrus in modum lubrico faſtigio, innoxia ad imum labebantur.

Teſtudinem militarem Liuius deſcribebat, ſed iſtud, *imbrus in modum*, vt Salluſtius loquitur, ſuſpicio de mendo. Magis eſt vt Liuius ſcripſerit, *imbricis in modum.* Imbrex, incuruum genus tegularum, ad deriuandam aquam. Iſidorus: *Tegulæ vocatæ quòd tegant ædes: Imbrices, quòd accipiant imbres.* Gloſſarius liber, *Imbrex*, χαλυπτήρ. Plautus & Siſenna. Fruſtrà eſt veſtrâs ille vir doctus, qui confundit cum Feſti Ambrex. Quod ad Liuij ſententiam: nil pote aptius. Semper illa coagmentatio & quaſi contextus ſcutorum in Teſtudine, amat comparari cum ædium tectis. Plutarchus in Antonio, Τὸ δὲ σχῆμα παραπλήσιον ἐρέψει γινόμενον, ὄψιν τε θεατρικὴν παρέχει, καὶ τῶν προβλημάτων στεγανώτατόν ἐστι πρὸς οἰστοὺς ἀπολισθαίνοντας. Quod ait, ὄψιν τε θεατρικὴν παρέχει: non fuit vertendũ, vt vulgus interpretum, *ſpeciem theatri præbet.* neque enim Plutarchus dixit Teſtudinem formam theatri referre: ſed, *Ea forma tectis ædium non abſimilis, & ludicri theatralis ſpectaculum præbet, & firmiſsimum munimentum eſt, &c.* Nam ὄψις, hîc, θέαμα. Imò & Teſtudinem hanc ſolent in circum inducere voluptatis cauſſa: & inde traducta res ad vſum belli. Vide Liuium proximis ſuperioribus verbis diffusè explicantem. Quod legitur prætereà, *& in fronte extrema*, lego, *in fronte, extremi.* idque res clamat.

Quid imbrex.

Plutarchus interpretatus.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS GVIDONI LAVRINO, V. N.

QVOD olim de Cæſare celebre dictum fuit, aut non naſci eum in Ro. rep. debuiſſe, aut non mori: idem mihi in mente eſt quotiens incido in ſcriptores veteres, Guido Laurine: qui non fato, ſed ſi verum amas, maiorum ignauia nobis perierunt. Aut enim ſcripſiſſe diuinos viros non oportuit: aut ſcripta non abiſſe. Et vt parentes leuiùs ferunt non natos ſibi liberos, quàm poſteà denatos: ſic nobis fortaſſe, ſi ſcripta illa neſciſſemus, dolor non erat; idem, cùm fragmenta intuemur & titulos pulcherrimorum operum, angimur deſiderio & torquemur. Quòd mihi accidit in Salluſtio. cuius hiſtoriarum fragmenta vidi collecta à familiari noſtro Lud. Carrione, & auſpicijs tuis emiſſa. Gauiſus ſum in amici gloria: dolui in tam immani iactura, cùm ex libris ſex Hiſtoriarum aut pluribus, quibus res populi Ro. ab anno vrbis DCLXXVI. complexus ad bellum Catilinæ erat, tam paucas, tam laceras reliquias vidi ſuperare. In quibus hæc obſeruâbam.

Fragmenta Hiſtoriarũ Salluſtij carptim emendãtur.

In oratione Philippi lib. 1. Hiſtor.

1. *Ceterùm illi qui gentis Aemiliæ benefacta extollebant, & ignoſcendo populi Ro.*

Ro. magnitudinem auxiſſe, nuſquã etiam tum Lepidum progreſſum aiebant. Dignum nota, Auxiſſe, παθητικῶς pro Auctum eſſe, Catonis & veterum exemplo. De quo dixi ad Tacitum.

Itaque Sertorius leui præſidio relicto in Mauritania, nactus obſcurã noctem, æſtu ſecundo furtiuaq́; celeritate vitare prælium in tranſgreſſu conatus eſt. II

Lego, *in Mauritaniam*. & præſidium relictum Carthagine Noua puto, nõ in Mauritania. Ex Plutarcho liquet de hiſtoria, qui narrat Sertorium, cum tribus millibus militum confugiſſe Carthaginem Nouam, atque ibi conſcenſis nauibus in Mauritaniam traieciſſe. Sed ad Salluſtij ſententiam vox requiritur. Vulgata in Agellio lectio (nam is hoc fragmentum lib. x. retulit) concipitur, *furtim aut celeritate*. quid ſi legamus? *furtim abijt, celeritate vitare prælium in tranſgreſſu conatus.* poſtrema voce inducta. Certè *auit*, pro, *abit*, tralaticius error.

In Epiſtola regis Mithradatis ad Arſacem.

Perſen deinde Philippi filium poſt multa & varia certamina apud Samothracas deos acceptum in fidem, callidi & repertores perfidiæ, quia pacto vitam dederant, in ſomnis occidêre. III.

Non intellego. quomodo enim ſi pacto vitam dederunt, liberi à perfidia Romani, ſiue in ſomnis ſiue vigilantem occiderint? Sed vera correctio eſt, *inſomniã occidere*. ἀϋπνίᾳ. Plutarchus in Æmilio duplicem famam mortis eius tradit. Alij, inquit, inedia mortem ſibi conſciſſe adfirmant: alij à militibus qui eum cuſtodiebant ſomno prohibitum, atque ita continuis vigilijs perijſſe. Hoc poſterius ergo Mithradates, vt inuidioſius, poſuit.

Et mox Fuſidius adueniens cum legionibus, poſtquã tantas aſperitates, haud facilem pugnantibus vadum, cuncta hoſti quàm ſuis oportuniora videt. IV.

Vereor ne leg. *Aufidius*. & de bello Sertoriano accipio. Nam Aufidius à Plutarcho in Sertorio nominatur Bæticæ Præfectus, quem Sertorius ad amnem Bætim vicerit duobus milibus militum de exercitu eius cæſis. Hanc ergo pugnam hîc tangit Salluſtius, & quæ de vado amnis & aſperitate locorum dicuntur, pertinere ad Bætim volo.

Lib. II. Hiſtor.

Hi ſaltibus occupatis, tum externorum agros inuaſere, frumentiq́; ex inopia graui ſatias facta. V.

Laudatur à Nonio in Satias. Sed illud, *tum externorum*, gentis haud dubiè nomen fuit. Lego, *Termeſtinorum agros*. Populi ſunt citerioris Hiſpaniæ, Tacito, lib. IV. Annal.

E muris canes ſportis demittebant. VI.

Legerim, *ciues ſportis*. Sermo fuit de obſeſſis, qui è ſuis aliquot per funem ſportis demittebant. Aut tale aliud.

Lib. III. in oratione M. Lepidi Tribunipl.

Mihi quidem ſatis ſpectatum eſt, Pompeium tantæ gloriæ adoleſcentem malle principem volentibus vobis eſſe, quàm illis dominationis: & ſocium auctoremq́; in primis fore tribuniciæ poteſtatis. VII.

Emendo, *dominationis ſocium: auctoremq́; r. p. f. t. p.* Quod ſequitur, *Sed verborum ſatis eſt, neque enim ignorantia res claudit*, Claudit, valet, deficit,

m.o..ui

Claudo antiquum, pro Deficio, in Terentio & Auſon.

monui olim id verbi in Terentij Eunucho reponendum, *Benignitatem claudere*, nec multis perſuaſi, quamquam apertè agnoſcit Donatus. Vſus eo etiam Auſonius in Prologo Ludi Sapientum,

Scitis profectò quæ ſint; ſed ſi memoria
Rebus vetuſtis cludit, veniet Ludius
Ediſſerator harum quas teneo minus.

Cludit memoria, vt hîc, Res claudit.

Lib. IV. in Epiſtola Mithradatis.

IIX. *Tibi perpetuò pace frui liceret, niſi hoſtes opportuni & ſceleſtiſſimi. Egregia fama ſi Romanos oppreſſeris futura eſt. neque petere audeam ſocietatem; & fruſtrà mala mea cum tuis bonis miſceri ſperem.*

Hiulca omnis oratio, fortaſſe & manca. Legebam tamen, *Tibi ſi perpetuò pace f. liceret: niſi h. o. & ſceleſtiſſimi: egregia fama ſ. R. o. futura eſſet: neque petere, &c.* voce vna addita, altera immutata.

Inter incerta.

IX. *Tota autem inſula modica & cultibus inanis eſt.*

Scribo, *cultoribus inanis.*

X. *Magna gloria tribunus militum in Hiſpania T. Didio imperante, magno vſu bello Marſico paratu militum & armorum fuit. multáque tum ductu eius, quæ rapta primò per ignobilitatem, deinde per inuidiam ſcriptorum celebrata ſunt. quæ eminus faciem ſuam oſtentabant aliquot aduerſis cicatricibus & effoſſo oculo.*

Exſtat apud Agellium lib. II. In verbis, *multáq; tum ductu eius* * ponenda nota. abeſt enim vox, *geſta*, aut ſimilis. Nec illud ſincerè, *per inuidiam ſcriptorum celebrata ſunt.* fortè, *per inuidiam proſcriptorum.* hoc ſenſu. Sertorij præclara facta, primùm propter ignobilitatem eius minùs animis hominum inſederunt: deinde, cùm in magna inuidia proſcriptio eſſet, atque inter alios ille talis vir proſcriptus, celebrari eius laudes cœptæ. Sed & in ſequentibus lego, *Cominus faciem ſuam oſtentabat.* non, *quæ eminus*, nec, *oſtentabant*. In oratione prima de Rep. ad Cæſarem, quas equidem Salluſtij eſſe numquam dubitabo.

XI. *L. Poſtumius & M. Fauonius mihi videntur quaſi magnæ nauis ſuperuacanea onera eſſe: vbi ſalui peruenire viſi ſunt: ſiquid aduerſi coortum eſt; de illis potiſſimum iactura fit, quia pretij minimi ſunt.*

Manifeſtò hæret ſententia, & abeſt alterum membrum. ſed mentior, latet, non abeſt. Nam meo animo, eleganter emendabitur, *vbi ſalui peruenêre, viri ſunt: ſiquid aduerſi; &c.* Comparat Poſtumium & Fauonium cum oneribus nauis. & ſi quidem tranquilla nauigatio eſt, & cùm ad portum peruenêre; ſalui ipſi, & viri ſunt. ſi tempeſtas ingruit exoneratur nauis, & illi eijciuntur. Hoc diſertim ſcribere Salluſtius voluit.

XII. *Et quoniam iudicia primæ claſſis mittenda putem; quæ deſcriptio, qui numerus, in quoque genere futurus ſit, ea mihi omnia generatim deſcribere haud difficile factu fuit.*

Lego, *primæ claſſi committenda putem.* vel, *claſſi ſubmittenda.* Probat ipſe ſuperiori parte orationis: *Quare*, inquit, *omnes primæ claſſis iudicare placet, ſed numero plures quàm iudicant.* De claſſibus iudicum, res obuia.

In ora-

Digitized by Google

In oratione altera.

Iuuentus probitati & induſtriæ, non ſumptibus neque diuitijs ſtudeat. id ita eueniet ſi pecuniæ, quæ maxima omnium pernicies eſt, vſum atque dedecus demſeris. XIII.

Scribo, *vſum atque decus*. Sæpè aliàs Salluſtius monet, pecuniæ & diuitijs opinionem ſplendoris detrahendum. Decus igitur demitur pecuniæ, ſi nemo ob eam magis honeſtus aut clarus.

Statim:

Nam ſæpè ego cum animo meo reputans, quibus quiſque rebus clariſſimi viri magnitudinem inueniſſent, quæ res populos nationéſve magnis anctoribus auxiſſent. XIV.

Puto emend. *magnis anctibus auxiſſent.*

EPIST. XV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

QVOD Iuuenalem doces M. Antoni; rectè & ordine facere te puto, vt in Sc^ti formulis eſt. Certè ſi vlla tempora, hæc Satyram deſiderant: & in Satyra, nemo idoneor ad mores corrigendos Iuuenali. Eius libro veteri vſus ſum à viro docto Petro Diuæo. in quo Satyra IIX. his verſibus, *Iuuenalis v rſu vno auctus.*

Quis fructus generis tabula iactare capaci,
Fumoſos equitum cum Dictatore Magiſtros?

medius inſerebatur nec lectus antè nec viſus:

Quis fructus g. t. i. capaci
Coruinum? poſthac virga deducere multa
Famoſos equitum c. D. Magiſtros?

& ſcelus ſit, dubitare de germanitate. Neque enim de triuio verſus eſt· & ad rem nimis aptus. Multam virgam vocat, multos lictores. nam Dictator XXIV. faſcibus vtebatur: Magiſter equitum, ſex. In Carrionis manſſ. libro eumdem verſum exſtare comperi. Sed vt hoc verſu Iuuenalem augeo, ita altero minutum volo:

Satyra XIV. *Et altera minutus.*

Plurima ſunt, Fuſcine, & fama digna ſiniſtra,
Et, quod maiorum vitio ſequitúrque minores,
Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus.

ſecundum verſum ex vet. libro Canterus primus adtexuit, & ex ſuis denique Pulmannus. Mihi tamen liquet iurare, à Iuuenali numquam eum pictum aut ſcriptum. Facilè docuero, vnde in libros manarit. In manſſ. pleriſque, Satyris ſua argumenta verſu præfixa ſunt, memoriæ iuuandæ. vt Satyra X. præponitur, *Arguit hæc hominum curas, & inania vota.*
Satyra XI. *Lauta reprenduntur conuiuia, parca probantur.*
Satyra XII. *Arguit hæc auidos, nimium nimiumq́; rapaces.*
Satyra XIII. *Mens cruciat prauos, ſapiens fert damna modeſtè:*
eadem nugamenta in ceteris. At hi verſus, (quod in Diuæi libro vidi:) interdum & ad marginem libri ſcribuntur. nec dubito quin ab hac cauſ-

Digitized by Google

ſa ille peregrinus irrepſerit in vrbem. Nam argumentum Satyræ huius fuit, *Et quod maiorum vitium ſequiturq́; minores*. Confirmant Diuæi & Carrionis libri, in quibus nullus legitur: ne addam, ineptum verſiculum eſſe, & ſententiæ turbatorem.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS MAXIMILIANO A BORSSELE, V. N.

PALLADEM armatam cur antiquitas pinxerit, deſino quęrere: cauſſam in te video, vir nobiliſſime. qui & pacis & belli artibus ſic excellis, vt Achillem aliquem aut Cæſarem æuo noſtro referre videaris. Arci Sluſanæ præes, arma tractas, milites exerces: nihilo ſegnius amas doctos, habitas in veterum libris, & aut legis cottidie aliquid, aut ſcribis. Itaque vide quid apud ignotos etiam poſſit vera virtus. Ab his laudibus admirari & amare te primùm cœpi: deinde occaſionem quærere & aperiendi amoris mei, & tui demerendi. Non obtulit ſe melior, quàm vt ad te nunc in bellis, mitterem quiddam ex ſcriptore bellico. Liuium dico. è cuius libro XXV. hæc excerpſi.

Liuiani aliquot loci.

De capta Tarento:

I. *Recipere ſe in domos ſuas quemque iuſſit, & foribus nomen ſuum inſcribere: ſe domos eas, quæ inſcriptæ non eſſent, ſigno extemplò dato, diripi iuſſurum. ſiquis in hoſpitio ciuis Romani (vacuas autem cernebat domos) nomen inſcripſiſſet, eum ſe pro hoſte habiturum.*

Omnis lectio vetus, *tenebat domos*. Sigonius conijcit, *ſciebat*. vel, *petebat*. Sed nihil horum Liuius dixit. Scribo, *tenebant domos*. Ait. Cùm Romani proprias & vacuas ædes haberent, non permixtim cum ciuibus deuerſarentur: facilè fuit ſeparare milites à ciuibus ſola inſcriptione ædium. Hęc Liuij mens. quiſquis aliud adfert, campas loquitur. Videatur Polybius.

II. *Reliqua erat in obſidione ſpes, nec ea ſatis efficax, quia arcem tenentes, quà in peninſula poſita imminet faucibus portus, mare liberum habebant: vrbs contra excluſa maritimis commeatibus, propiusq́; inopiam erant obſidentes quàm obſeſſi. Annibal conuocatis, &c.*

Meus codex, *propiusq́; inopiam obſidentes. Annibal c.* Reliquorum nec vola nec veſtigium in eo; vereorque vt ſint à Scholio.

III. *Flauius ad Romanum Imperatorem venit. rem ſe ait magnam inchoaſſe, ad quam perficiendam ipſius Gracchi opera opus eſſet. omnium populorum prætoribus, qui ad Pœnum in illo communi Italiæ motu deſciſſent, perſuaſiſſe vt redirent in amicitiam Romanorum.*

Quomodo, *omnium populorum?* certè de ſolis Lucanis ſermo: & ſubiunxit ipſe, *Ibi paucis verbis tranſigi rem poſſe, vt omne nomen Lucanum in fide ac ſocietate Ro. ſit.* Itaque lego, *omnium popularium.*

Pòſt, de captis Syracuſis.

IV. *Inde vbi id temporis viſum, quo die epulatis iam vinoq́; ſatiatis principium ſomni eſſet.*

Lego, *quo de die epulatis.* De die epulari probroſum, niſi ſi in communi lætitia. malim etiam, *vinoq́; ſauciatis.*

Digitized by Google

Quò per ingentem ſolitudinem erat peruentum, quia magna pars in turribus epulati, aut ſopiti vino erant, aut ſemigraues potabant. v.

Fortè, *aut ſomno graues potabant.*

Poſſe eum ſi operæ pretium faciat, principem popularium eſſe: ſeu militare cum Romanis, ſeu reuerti in patriam libeat. contrà, ſi malle obſideri pergat, quam ſedem eſſe terra mariq; clauſo? VI.

Meus liber, *quam ſpem eſſe.* optimè.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

NVNCIVM acerbum! Langiúſne noſter obijt? ille Langius, quo ſat ſcio *De Langij morte.*

Vulcanus, Luna, Sol, Dies, di quattuor,
Meliorem nullum illuxere alterum.

Nam de doctrina vt parcius dicam, in cauſſa eſt ipſe. Fuit enim hoc ingenio Langius, vt ea ſcire vellet, quæ ſcire eum nemo ſciret. Atque vt Stoici virtutem; ſic ille doctrinam pretium ſibi ipſam putabat. Sed magnum virum amiſimus, ô Muſæ! & maiorem opinione vulgi Scholia parabat, vt ex ipſo audiuimus, in Senecam, Solinum, Suetonium: & quædam ex ijs iam affecta. Multæ obſeruationes eius in Plinio, Theophraſto, Dioſcoride: cùm præter alia elegantis ingenij, vnicus amator eſſet florum & hortorum. Poſtremis litteris anxiè petierat, vt ex Imperatoris horto mittendæ curarem bulbos Tulipæ verſicoloris, item Tibcadi, & neſcio quæ alia, vt ſic dicam, emblemata horti abuſque Byzantio allata. In qua cura vides quàm fuerim fruſtrà. Nam ille abijt: nobis illud Theocriti teſtamento reliquit, ——— * ποιεῖν τι δεῖ οἷς γόνυ χλωρόν. At tu Senecæ hos locos vide.

** Faciendū aliquid, quibus genu viret.*

Seneca variè correctus.

Epiſt. CIV.

I. *Hominum effigies habent, animos ferarum. niſi quòd illarum pernicioſior eſt primus incurſus, quos tranſire non quærunt. numquam enim illas ad nocendum niſi neceſſitas inijcit. Hæ autem fame aut timore coguntur ad pugnam: homini perdere hominem libet.*

Scribo, *quom tranſire non queunt.* & ſtatim, *neceſſitas inigit.* quod valet, adigit. denique, *Hæ aut fame.* non *autem.*

Epiſt. CXIV.

Feliciſſimoſq; ſe iudicant ſi multas per milites prouincias obtinẽt, & nouas veteribus adiungunt: ignari quod ſit illud ingens paruumq; regnum. II.

Reſtituo, *patriumq; regnum.*

Lib. II. De Tranquillit. cap. VIII.

Sapiens autem vicinus proximuſq; dis conſiſtit, ad illa nitens pergenſq; excelſa, ordinata, intrepida, æquali & concordi curſu fluentia, ſecura, benigna, bono publico nata, ſibi & alijs ſalutaria, nihil humile concupiſcet. III.

Puto melius, *bono publico natus, ſibi & alijs ſalutaris*, quæ ad ipſum ſapientem referantur. Reſpexit ad veterem formulam laudis, tralaticiam in lapidibus B. P. N. vel ſic: B. R. P. N. valet, bono publico, vel, reip. natus.

Digitized by Google

Eadem Symmachi mens fuit, cuius Epiſtolas patruus meus Martinus Lipſius primus edidit: *Vides certè vt ille ipſe qui Romanis rebus antiſtat, natus eſt ad bonum publicum.*

De Clementia lib. I. cap. IX.

IV. *Hoc, inquit, primum à te peto ne me loquentem interpelles, [ne meo ſermone medio proclames,] dabitur tibi loquendi liberum tempus.*

Suſpicor illud, *ne meo ſermone medio proclames*, gloſſam eſſe ad vocem, *interpelles*. Sunt enim iſta ex oratione Auguſti ad Cinnam. aliter, næ me tam ineptæ repetitionis, ipſius Auguſti cauſſa, pænitet. Simile eſt De Breuitate vitæ cap. XII.

V. *Audio quemdam ex delicatis, cùm ex balneo inter manus elatus & in ſella poſitus eſſet, dixiſſe, [interrogando] Iam ſedeo?*

Nam vox, *interrogando*, ableganda, non à Seneca, ſed interprete adſuta. legendumque. *dixiſſe, Iam ſedeo?*

Cap. XIII.

VI. *Ille otioſus eſt, cui otij ſui ſenſus eſt: hic verò ſemiuiuus, cui ad intelligendos corporis ſui habitus indice opus eſt. Quomodo poteſt hic alicuius temporis dominus eſſe?*

Leg. & diſt. *hic verò ſemiuir cui a. i. c. ſ. h. i. opus eſt, quomodo poteſt alicuius t. d. eſſe?*

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

ETIAM tu me putas eſſe in Plauto? quaſi eiuſdem operæ ſit aliquantos in eo locos corrigere, & totum dare. Iam à multis audio Scaligerum eam prouinciam ſumpſiſſe: & di melius quàm vt cũ illo candidato concurram. non tam impar petitio Catonis & Vatinij fuerit. Hoc tamen verum eſt: vt illum, quàm me malo: ſic me, quàm neminem. Itaq; videbimus aliquid, ſi ille ceſſet. ceſſet autem? non cadit in eum virum hoc verbum: aliud agat, debui dicere. Nam tu ſcripſiſti, an aliunde audiui? parare illum Nonium & Manilium? Proximæ Nundinæ ſanè quàm ſteriles fuerunt. ex Italia & Gallia planè nihil: nec à nobis, præter Carrionis Antiquas Germaniæ Ῥαψωδίας Ælij & Perſij non curant legere. Poëmata Meliſſi guſtaui, & placuerunt. habet iuuenis ille quod imputet Galliæ.

Liuianum hunc locum vide.

Liuij fragmentum apud Senecam emendatum.

Vixit tres & LX. annos, vt ſi vis abfuiſſet, ne immatura quidem mors videri poſſit. Omnium aduerſorum nihil vt viro dignum erat tulit, præter mortem. quæ verè æſtimanti minus indigna videri potuit, quod à Victore inimico crudelius paſſus erat, quàm quod eiuſdem fortunæ compoſito feciſſet.

Exſtat apud Senecam Suaſorijs, inter elogia de morte Ciceronis. quod mirere, à Lambino, à Fabricio, ab alijs ſine emendatione profertur. Nos emendauimus, *quod à victore inimico nil crudelius paſſus erat, quàm quod eiuſdem fortunæ compos ipſe feciſſet*. Liuius dixit. Queri eo minùs de crudelitate Antonij Cicero potuit: quia non leniùs cum Antonio egiſſet victor ipſe: & paſſus, quod alteri libens feciſſet.

EPIST.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS OBERTO GIFANIO.

QVOD liberè liceat Giſani, deſiderium Agellij tui ferimus nimium diu. Atqui intererat rei litterariæ quàm emendatiſſimum ſcriptorem illum eſſe in omnium manibus. Multa & in verbis eius antiquitas: & multa in eo ex antiquis. Perge igitur cum Muſis fauentibus.

Nauè agere oportet quod agas, non ductariè.

Pauca in Nonio ſaltuatim collecta mitto, explorandi iudicij tui. *In Nonio obſeruationes.*

In Abundè.

Siſenna hiſtor. lib. iiij. Perfusè atque abundè ſparſi vſi magnum pondus auri argentiq;. I.

Arbitror leg. *Profusè atque abundè ſparſa vaſa, magnum p.* & fragmentum fuit de Annibale. qui paullò ante pugnam Cannenſem relictis caſtris fugam ſimulans, vt Liuius inquit, caſtra plena omnis fortunæ publicæ priuatæq; reliquit. & addit: *Tabernacula aperta, & omnia cara in promptu relicta, argentum quibuſdam locis temerè per vias velut obiectum ad prædam.* De hiſdem igitur inſidijs Siſenna. & hoc eſt quod ait, ſparſa vaſa fuiſſe. Poſſis & legere, *ſpargi iuſſit.*

In Supparum.

Nonius Pedio. Supparum purum, bellienſem interim eſcam meram. II.

Fortè, *Velienſem interim Oſcam meram.* Sermo de Scortillo quopiam eſt, & ſupparum quidem eius purum eſt. inquit, at ipſa Velienſis, mera Oſca. Oſcum vt Opicum, inter conuicia ſpurca. in eas quæ capitis non pudici. Tamen Iſidorus *Velenenſem tunicam* agnoſcit, *quæ adfertur ex inſulis.* Igitur ita non malè emendes & diſtinguas, *Supparum purum, Velenenſe, interim Oſcam meram.*

In Prognariter.

Ennius Annal. xj. Diui hoc audite parumper, III.
Vt pro Romano populo prognariter armis
Certando, prudens animam de corpore mitto.

Hi verſus ſunt ex precatione Decij ſeſe pro patria & legionibus deuouentis.

In Euallare.

Titinnius prælia: Qua ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallia euallauit: ô pulcrè. IV.

Lego, *Quia ego h. e. h. d. f. pilatricem pallij, euallauero pulcrè.* Pilatricem vocat, à compilando.

In Porcet.

Ennius Telamone: Deûm me ſentit facere pietas, ciuium porcet pudor. V.

Emendo, *Deûm me incendit facere.* & puto eſſe verba Oreſtis: qui oraculo iubebatur interficere matrem, hominum tamen verecundia tardabat.

Ibidem.

Pacuuius Atalanta: Magna te, vt verear eloqui, porcet pudor. VI.

Scribo, *Me gnatæ, vt.*

In efferre.

Ennius Medea: Vtinam ne vnquã me de cordis cupido corde pedẽ extuliſſe. VII.

 Planè

Digitized by Google

Planè leg. *ne vmquam Medea Colchis c. c. pedem extuliſſes.*

In Statim.

IIX. *Ennius Aiace: Quis eſt cum Achiuis geſſerunt Statim.*

Scripſit Ennius, *Qui res cum.* vt Plautus, *Nec recedit loco; quin ſtatim rem gerunt.*

In Offendere.

IX. *Plautus Amphitr. Eo more expergefactum adueniens tenebroſum offendi dominum.*

Non eſt fragmentũ; ſed ſic emendandum. *Eo more expertem te factam adueniens offendi domi.* qui verſus exſtat in Plauto. Vox, *tenebroſum*, ablegandа.

Simile in Ferox.

X. *Plautus Milite: Vt donatum equum, qui forma eſt ferox.*

At in Plauto legitur, *Vt adoriatur mœchum, qui forma eſt ferox.* & rectè.

In Culina.

XI. *Culinam veteres coquinam dixerunt, non vt nunc vulgus putat.*

Lego, *Culinam veteres, non coquinam dixerunt, vt nunc.* Hoc enim dicere voluit, Coquinam minus Latinum eſſe.

In Signare.

XII. *Lucilius lib. xxix. Si Socrates in amore, & in adoleſcentulis meliore paullò facie ſignat, nihilq; amaret.*

Puto ſcrib. *Sic Socratis amores in adoleſcentulis paullò meliore facie ſignat, nihil quod amaret.* Socratem ſcimus malè audiſſe propter παιδικά. Eam ſuſpicionem Lucilius ab eo confirmari ait, quòd Socrates mulieres non amaret.

In Veſci.

XIII. *Attius Athamante: Priuſquam infans eſſes, facinus oculi veſcuntur tui.*

Seriò affirmo leg. *Priuſquã infans facinus.* voce inducta. Nã Attius Infans pro Infando poſuerat. Idem verſus emendandus apud Nonium, Infans.

In Accinge.

XIV. *Pomponius Maccis Gemin. Iam ego mihi adero, dum ego reuortor, age ante accinge ad molas.*

Lego, *inibi adero: dum ego reuortor, age iam te accinge.*

In Fidebo.

XV. *Fidebo. Næuius De Pathicis: Tibi cùm fidebo, fidelis ero.*

Dico Nonij notam fuiſſe, *Viuebo*, pro viuam. & id verſus docet, cuius ſententia poſtulat, *cùm viuebo.* ſic ſuprà ex eodem Næuio adferebat, *Dicebo*, pro Dicam.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

De Antiquis meis ais mirari quoſdam cur inſcripſerim homini externo. non mirarentur ſi Redigerum noſſent, natum bono litterarum. An Dynaſtæ cuipiam è popularibus meis potiùs fuerat? Ignoſcet mihi genius patriæ. non curat has nugas

——*nutricula cauſidicorum*

Belgica.

In litibus omne ſtudium, omnis ætas eſt: hæc vota matrum in pueris ſunt:

Digitized by Google

ſunt: hinc viri, hinc docti cenſemur. eloquentia, hiſtoria, antiquitas, & quidquid huc non facit: nugæ, & Næuij Buttubatta. De Iuuenalis ætate dubitatio tua non ab re eſt. Suidas eum ſub Domitiano vixiſſe: & cùm in Paride hiſtrione offendiſſet, relegatum in Africæ Pentapolim tradit. Idem Sidonius voluiſſe videtur.

De vita & ætate Iuuenalis paullo diligentiùs quæſitum.

Non qui tempore Cæſaris ſecundi
Aeterno incoluit Tomos reatu:
Nec qui conſimili deinde caſu
Ad vulgi tenuem ſtrepentis aurem
Irati fuit hiſtrionis exſul.

è quibus verſibus primos ad Ouidium, alteros ad Iuuenalem pertinuiſſe, facilè perſuadeor. Eſt apud me Diuæi liber, & in eo Iuuenalis vita manuſcripta. quæ ait Iuuenalem ad mediam ferè ætatem declamaſſe, & in Paridem Pantomimum verſus quoſdam non abſurdè compoſuiſſe.

Quod non dant proceres, dabit hiſtrio. tu Camerinos,
Tu Bareas, tu nobilium magna atria curas;
Præfectos Pelopea facit, philomela Tribunos.

Addit deinde, verſibus ijs publicatis Domitianum pudore & ira de Iuuenali amouendo cogitaſſe. ſed cùm palàm in virum nihil auderet: ſub honoris obtentu, militibus præfeciſſe qui in Ægyptum ducebantur. Iuuenalem cauſſa præfecturæ intellecta, tædio & angore vitam finiſſe. Hæc illi. meo animo nec vera omnia, nec falſa. Iuuenalem exſulaſſe ſub Domitiano, non abnuerim: & quod in Diuęi libro eſt, in Ægyptum miſſum etiam, vltrò crediderim. Indicare hoc Iuuenalis ipſe voluit, Satyra XV.

Iuuenalis in Aegypto fuit.

—— horrida ſanè
Aegyptus, ſed luxuria quantum ipſe notaui,
Barbara famoſo non cedit turba Canopo.

Ait, *quantum ipſe notaui*. Vidit igitur Ægyptum, vel cùm inibi exſularet, vt MS. Diuæi: vel vt Suidas, cùm in vicina Pentapoli eſſet. quo nomine Cyrenaicam accipimus, auctore Plinio. Hæc luſtratio Ægypti, cauſſam illi præbuit ſcribẽdæ Satyræ, de immani ſuperſtitione Ægyptiorum. Niſi hoc fuiſſet: cur nõ pariter aliquid de Hiſpanis aut Germanis? Quo tempore etiam illa ſcripſerit, procliuè eſſet dicere ex hoc verſu:

Nos miranda quidem, ſed nuper conſule Vinco
Geſta, ſuper calidæ referemus mœnia Copti.

ſi Conſules eruere poſſemus. Nam ait, *conſule Vinco*: vel vt alij, *Iunco*. Sed Vincum ſiue Iuncum nullus inuenio. & intricata illa pars Faſtorum propter Conſules crebrò ſuffectos. Atq; hactenus adſentiri illis poſſum. quod ampliùs tradiderunt in Domitiani imperio Satyras ſcripſiſſe, eodem ſuperſtite in exſilio mortuum: id quidem nimis dilutum mendacium eſt. Superuixit Domitiano, docet tota Satyra IV. & eius finis.

An Domitiano viuo ſcripſerit.

Sed perijt poſtquam cerdonibus eſſe timendus
Cœperat: hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

& alia, quæ tam acerbè in Domitianum ſunt, vt nullo modo ſcripta eſſe poſſint illo viuo. Quinetiam fatetur ipſe Satyra prima, ſcripturum ſe tantùm de mortuis:

— expe-

—experiar quid concedatur in illos
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

Puto ego vixiſſe & ſcripſiſſe pleraque Traiani imperio, imò, niſi me fallit ratio temporum, etiam Hadriani. Vnus locus eſt qui rem conficiet, Satyra XIII. *——ſtupet hæc, qui iam poſt terga reliquit*
Sexaginta annos, Fonteio conſule natus?

Scribit hoc de Caluino, quem ait natum Fonteio conſule, & ab illo ad hunc diem numerare LX. annos. Conſit neceſſariò vt iſtæc Iuuenalis ſcripſerit totidem annis poſt Fonteium. ſiquidem hæc Satyra ad illum ipſum Caluinum dirigitur. Videamus. Duo ſunt Fonteij conſules, qui huc quidem poſſint facere. Prior in Faſtis legitur A.V.DCCLXV. *Germanicus Cæſar & C.Fonteius Capito*: ſub Tiberij imperio. Alter A.V.DCCCXII. ſub Neronis, *C.Vipſanius, L.Fonteius Capito*. De priore ſi iſtud Iuuenalis accipimus: erit vt incidant ſcripta eius in annum Vrbis DCCCXXV. id eſt, in tertium annum imperij Veſpaſiani. quod fieri planiſſimè non poteſt: quia, vt docui, poſt Domitianum ſcripſit. Si de altero: efficitur vt attigerit Iuuenalis annum Vrbis DCCCLXXII. hoc eſt, ſecundum annum imperij Hadriani, eoque Satyram iſtam ad Caluinum ſcripſerit. Niſi quis aliter interpretari verſus illos audet: quod mihi non videtur. Quin & in libris eius ſparſæ hiſtoriæ ſunt, quæ pertinent ad Traianum. Illa de mulierum ineptijs, Satyra VI.

Videri in imperio Hadriani vixiſſe.

Inſtantem regi Armenio Parthoq́; cometem
Prima videt: famam rumoresq́; illa recentes
Excipit ad portas: quoſdam facit iſſe Niphatem
In populos, magnoq́; illic cuncta arma teneri
Diluuio: nutare vrbes, ſubſidere terras.

referenda videntur ad Traiani expeditionem in Armenios & Parthos. & quod ait, *nutare vrbes, ſubſidere terras*. ad illum famoſum terræmotum, qui eodem tempore Antiochiam & vicina loca concuſſit. & ſubſediſſe montes, fluuios erupiſſe Dionis abbreuiator refert. Quod de Niphate & diluuio dicit: hoc ex mulierum perſona affictũ: quæ rumores augebant. Ergo, meo arbitrio, compar Iuuenalis Plinio iuniori, Tacito, & illi claſſi fuit. Familiaris & Martiali, ſi hi verſus accipiendi de illo, libro VII.

Martialis de Iuuenale verſu.

Cum Iuuenale meo quæ me committere tentas,
Quid non audebis perfida lingua loqui?
Te fingente nefas, Pyladen odiſſet Oreſtes,
Theſea Pyrithoi deſtituiſſet amor:
Tu Siculos fratres, & maius nomen Atridas,
Et Ledæ poteras diſſociare genus.
Hoc tibi pro meritis & talibus imprecor auſis
Vt facias illud, quod puto lingua facis.

Et eodem libro,

De noſtro facunde tibi Iuuenalis agello
Saturnalitias mittimus ecce nuces.
Cetera laſciuis donauit poma puellis
Mentula cuſtodis luxurioſa dei.

Facun-

Digitized by Google

Facundum vocat,quia,vt in Diuæi libro rectè monetur,ad mediam ætatem cauſſas egit & declamauit.

Iterùm lib.XII.

Dum tu forſitan inquietus erras
Clamoſa Iuuenalis in Saburra,
Aut collem dominæ teris Dianæ.

& quæ ſequuntur. quod Epigramma ſcriptum eſt, cùm Martialis in Hiſpanijs eſſet mortuo Domitiano.

EPIST XXI.

I. LIPSIVS IOANNI SCHEYFIO, VIRO AMPLISSIMO.

QVOD vulgò non auderem, eloquar apud te, vir ampliſſime: inter primas cauſſas corruptæ reip. noſtræ, contemptum doctrinæ eſſe. Quis è noſtra iuuentute legitimè inſtituitur in litteris? quis oratores aut philoſophos tangit? quis hiſtoriam legit, illam rerum gerendarum quaſi animam? Præcipitant enim parentes vota ſua, & pueros vix ſeptuennes protrudunt ad Iuris ſcientiam. Scilicet omnibus artibus antiſtat ſpes lucri; & formoſior eſt nummus auri, quàm quidquid Græci Latiniq. delirantes ſcripſerunt. Ex hoc numero deinde veniunt ad gubernacula reip. interſunt & præſunt conſilijs regum. ô pater, ô patria! Sed mittam hæc querula: te potiùs vir maximè laudabo, qui & caperis vnicè Antiquitatum ſtudijs; & liberos tuos ingredi viam iubes virtutis & veræ doctrinæ. Si vacas à rebus grauioribus, inſpicere te velim hos Liuij locos.

Libro XXII.

Dum hæc geruntur in Italia, Cn. Seruilius Geminus Conſul cum claſſe nauium circumuectus Sardiniæ & Corſicæ oram, & obſidibus vtrimque acceptis, in Africam tranſmiſit. & priuſquam in continentem exſcenſiones faceret, Meninge inſula vaſtata, & ab incolentibus circa eam, ne & ipſorum diriperetur vrereturq. ager, decem talentis argenti acceptis, ad litora Africæ acceſſit.

Primùm videndum ne deſit numerus nauium. Certè Liuius niſi de numero monere voluiſſet, non addidiſſet vocem Nauium, ſcripſiſſetque, *cum claſſe circumuectus*. Quin & numerum hiſtoria poſtulat exprimi: qui Polybio libro III. auctore fuit CXX. quinqueremium. Inſeratur igitur Liuio, *cum claſſe* C. *&* XX. *nauium*. Malum etiam illud, *ab incolentibus circa eam* nam Incolere circa aliquem, quiſquiliæ ſermonis. Luculéter emendabitur, *ab incolentibus Cercinam*. Auctor idem Polybius ſuper hac re, καταπλεύσας δὲ τῆς Λιβύης ὡς ἐπὶ τὴν Κερκινιτῶν νῆσον, καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν χρήματα τοῦ μὴ πορθῆσαι τὴν χώραν, ἀπηλλάγη. Ecce. ait ab incolis Cercinæ inſulæ pecunia oblata redemptam vaſtitatem. nihil clarius: & rideamus meritò illos fungos & bardos, qui ex, *Cercinam*, fecerunt, *circa eam*.

Liuij defectus ſuppletur.

Locus inibi emendatus.

Lib.XXIII. De Decij Magij damnatione.

Item alter.

Nauem Cyrenas detulit tempeſtas, quæ tum in ditione regum erant. ibi cùm Magius ad ſtatuam Ptolomæi regis confugiſſet, &c.

Digitized by Google

Suſpicor & hîc defectum eſſe,ſcripſiſſeque Liuium,*in ditione regum Aegypti erant*.Omnino puto Liuium hoc monere voluiſſe & debuiſſe,quia eius ętate mutata res erat. Olim enim ſub Ægypti regibus Cyrenaica erat, Strabone teſte, libro XVII. poſteà Romani eam Africæ adiunxerunt, vt apparet ex Plinio. Ideò ait, *quæ tum in ditione,&c.* id eſt, illa ætate aliter atque nunc. Statim de Q. Fabio legato à Delphis:

Mos antiquus apud eum explicatus.

> *Tum dixit ſe oraculo egreſſum extemplo his omnibus diuis rem diuinam thure ac vino feciſſe, iuſſumq; ab antiſtite ſicut coronatus laurea corona & oraculum ingreſſus erat & rem diuinã feciſſet, ita coronatum nauim aſcendere, nec antè deponere eam quàm Romam perueniſſet.*

Non dicam Liuius, ſed Q. Fabius certè ignorauit ſolemnem morẽ Græcorum. Nam quod ille vt nouum & mirum recenſet, iuſſum ſe ab antiſtite vt coronatus domum rediret: id quidem ſeruare omnes vulgò debebant qui ad oraculum acceſſerant. Eſt in Scholiaſte Euripidis locus valdè huic Liuiano illuſtrando, in Hippolyto. Ἔθος γὰρ εἶχον οἱ ἀρχαῖοι τοῦτο ὅτε ἤρχοντο ἀπὸ μαντείας, ἐστεφανωμένοι ἤρχοντο, καὶ πάντες τοῦ οἴκου προσεκύνουν αὐτούς. Item in Sophoclis Scholiaſte, in Oedipo tyranno: οἱ ἐπί τινι αἰσίῳ παραγενόμενοι ἐκ Δέλφων ἐστεμμένοι ἐπανήεσαν. Vale vir ampliſſime.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

PETIS à me in his verſibus Plauti Curculione,

> *Eaq; extemplò vbi vino has conſperſi fores,*
> *De odore adeſſe me ſcit, aperit ilicò.*

Plautus illuſtratus.

& ſtatim,

> —— *agite, bibite, feſtiuæ fores*
> *Fite mihi volentes, propitiæ.*

Cur vino amicarum fores aſfuſa.

quid ita amator vinum ad fores amicæ effundat, & quò is mos pertinuerit? Reſpondeo, Plautum tangere morem Græcorum, apud quos amatores vti profuſione illa ſolent. Certè Ariſtophanis Scholiaſtes Pluto, idem de amatoribus Laidis ſcribit, αὐτῆς δὲ πολλοὶ τῶν Θετταλῶν ἠράσθησαν, καὶ τῷ ἔρωτι τὰ πρόθυρα αὐτῆς οἴνῳ ἔρραινον. At quod inibi mox legitur:

> *Ne quod hîc agimus herus percipiat fieri, mea Planeſium*
> *Mane, ſuffundam aquulam.*

Cur cardines aqua?

longè alia ſuffuſio eſt, & fallendis maritis ad ianuæ cardines aquam mulierculæ affundebant, ne ſtreperent. Eleganter illa falſa mulier apud Ariſtoph. de ſe fatetur idem:

> Ἐγὼ δὲ καταχέασα τοῦ στροφέως ὕδωρ
> Ἐξῆλθον ὡς τὸν μοιχόν.

Hæc taliaque notata in ſcriptis veterum, valdè facere ad ea illuſtranda cenſeo. Vale.

Digitized by Google

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO, ET IANO LERNVTIO, SVIS.

ORDIAR cum ſeruo Plautino,

Quid hoc eſt negoti? neminem meum dictum magni facere?

Ad Kalendas Septembreis cupiebam venire vos: cupiebam autem? imò id imperium Manlianum eſſe iuſſeram. tamen non paruiſtis. Quid accidit vt mutaretis. præſertim poſt tot promiſſa veſtra? Poſthac mero meridie ſi dixeritis lucem eſſe, non credam. Et ecce iterùm audetis ſcribere, Veniemus. credo poſt decennium, vnà cum Vlyſſe. Sed ego deceptus & deſertus à vobis rettuli me ad libros. notaui iſta in Fragmentis Varronis. *Varronis apud Noniū Fragmenta corrigūtur.*

Apud Nonium in Matella.

Varro Endymionibus: Diuitum Aphocaſchias ad communem reuocat matellam. I.

Iunius legebat ἀφοτεύσεις: ego, *apothecas Chias*, ex corrupta voce *aphocaſchias*, non dubiè emendo Apothecæ ſunt cellæ vinariæ, Plinio frequentes. Varro ipſe Apothecas tricliniares nominat, *Dolia atque apothecas tricliniares, melicas, calenas, obbas, & Cumanos calices.* Apothecæ igitur Chiæ, in quibus vinum Chium reconditum, illa ætate præcipui pretij, ideoq́ue non niſi diuitum menſis conceſſum. *Apotheca Chia.*

In Cæcum.

Varro De vita populi Ro. lib. IV. *Neque id cæci Conſules feciſſent, quæ mandata arcana tam pio ſediſſent, aut diuidi centum GN. magnum.* II.

Lego, *neque mandata arcana T. Ampio dediſſent*. Scripſit eo libro quarto Varro De bello ciuili. & T. Ampium iſtum nominat Cicero lib VIII ad Atticum, quem ait pro Pompeianis partibus dilectum habuiſſe diligentiſſimè. Sed quæ mandata illa fuerint, non occurrit.

In Liquidum.

Varro de Proprietate ſcriptorum. Quid eſt tanti, aut quid aliud eius generis feruefactum colliquiſſet, & in forma eſſet infuſum. III.

Emendo, *Quod æs, ſtannum, aut quid aliud:* &, *informe.* Videte exemplum præcedens.

In Veget.

Varro Manio: Nec natus eſt, nec morietur: viget, veget, vtpote plurimum. IV.

Scribite, *& pote plurimum.* Pote veteres, pro Poteſt.

In Curia.

De vita populi Rom. lib. II. *Itaque propter curam locus quoque, quò ſuam quiſque Senator confert, curiam appellant.* V.

Fortaſſe ſcripſit Varro, *quò ſententiam quiſque*, induxit librarios in errorem breuitas ſcribendi, *quò ſniām.* quamquam & aliàs conſtat ſententia.

In Ramices.

Varro γεροντοδιδασκάλω. Rapta an neſcio quo mulione, rapturis ramicis rumpit. VI.

Lego, *à neſcio q. mulione raptori ramices rupit.*

In Rutuba.

VII. *Varro Sexageſi. Ergo tum Romæ parcè pureq́; pudentis Viuere tum in patriam, nunc ſumus in rutuba.*

Dico leg. *parcè pureq́; putantes Viuere, Cum patria.* Putabamus, inquit, nos parcè & quietè in tranquillitate vnà cum ipſa patria victuros: at nunc ſumus in media perturbatione.

In Sanguis.

IIX. *Varro περὶ φθορᾶς κόσμου. Africa terribilis contrà concurrere ibis, atque AEneæ miſceri ſanguine ſanguen.*

Fuerunt diſertim verſus magni. itaque emendo,

Africa terribilis contrà concurret Iberis,
Ac gens AEneæ miſcebit ſanguine ſanguen.

In Inuitare.

IX. *Varro Seſquiulyſſe. Ipſum audi vino inuitari poculis largè atque benignè.*

Lego, *Ipſum auidè vino inuitaui.* Loquitur Vlyſſes de Cyclope quem vino decepit.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS THEODORO CANTERO

FRATRIS tui Gulielmi præcipiti morte iacturam & nos fecimus, & Muſæ. nos, amici: illæ, adiutoris, & magni quidem ſi vita longior contigiſſet. Nunc dis aliter viſum: & vides quàm verè Attius:

Fors dominatur, neque vita eſt vlli propria in vita.

Tribus locis Liuius emendatus.

Rogo diſpicias hos Liuij locos.

Libro XXII.

I. *Cùm his orationibus accenſa plebs eſſet, tribus patricijs petentibus, P. Cornelio Merenda, L. Manlio Volſone, M. AEmilio Lepido: duobus nobilibus iam familiaribus plebi, C. Atilio Serrano & Q. AElio Pæto, quorum alter Pontifex, alter augur erat,* &c.

Inepta lectio & nulli rei. quò enim illa diſtinctio pertinuit, duos nobiles ſed familiares plebi? In meo codice emergit ſe veritas, *duobus nobilibus ac familiarum plebei.* lege, *at familiarum.* Nam hoc ſentit Liuius tres petitores fuiſſe patricios; duos alios, nobiles plebeios. Illud, *plebei*, antiquum eſt pro plebis.

Ibidem.

II. *Conciones Varronis multæ ac feroces fuère, denunciantis bellum arceſſitum in Italiam ab nobilibus, manſurumq́; in viſceribus reip. ſi plures Fabios Imperatores haberet, ſe quo die hoſtem vidiſſet, profligaturum.*

Meus liber, *quo die hoſtem vidiſſet, conflicturum.* id verius apparet ex aduerſa oratione Paulli, qui ad hâc partem reſpiciens ait mirari ſe, quomodo Varro *diem quoque prædicere poſſet, qua cum hoſte ſignis collatis eſſet dimicaturus.* Addo & Silium, qui ita vertit ſiue nectit.

Lib. XXIII. De Annibalis tranſitu in Nolanos.

III. *Senatus ac maximè primores eius in ſocietate Rom. cum fide perſtare: plebs nouarum, vt ſolet, rerum auida, atque Annibalis tota eſſe.*

Heu

Digitized by Google

Heu prauitatem correctorum! Liuius ſcripſerat, *plebs nouarum, vt ſolet, rerum, atque Annibalis tota eſſe.* & teſtificor ita eſſe in libro qui penes me. at illi boni addiderunt *auida*. Scilicet ignoraſſe eos genus dicendi, quo Liuius vtitur aliàs. lib. VI. *Plebs cùm iam vnius hominis eſſet.* lib. II. *Hominum non cauſſarum toti erant.* Deprauauerant ſimilẽ locum lib. II. *Patrum haud ferè quiſquam in foro: in vrbe rari erant. indignitate rerum ceſſerant in agros, ſuarumq́; rerum ſollicitii erant amiſſa publica.* ſed optimus codex, *ſuarumq́; rerum erant*, nullo veſtigio alterius vocis. quod idem & Sigonius in ſuis libris inuenit. *Genus dicendi in Liuio elegans.*

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS IANO DVZÆ, V. NOBILI.

QVOD te non fugit, nobiliſſime Duza, ſunt qui calumnientur hoc genus ſcribendi vt inutile; ſunt qui ſpernant vt leue. Primis numquam adducar vt reſpondeam. nam hidem illi quidni audeant dicere inane eſſe omne nomen litterarũ? hoc enim ſi verbo non ponunt, re certè efficitur. ſiquidem tractare litteras non eſt ſine ſcriptis antiquis: ſcripta antiqua nec legi vtiliter poſſunt niſi intellegas, nec intellegi ſine emendata ſcriptura. Si litteræ igitur vtiles rebus humanis: (& quis ille Thrax qui hoc neget?) vtilis & interpretatio ſcriptorum veterum & emẽdatio. hoc autem vnum nos agimus. At idipſum leue eſt, inquiunt alteri. Neſcio niſi hoc ſcio, hæc leuia numquam erit vt præſtent ipſi. Sunt enim ex illo genere qui ſubnixi ambulant in columnis legum & periſtylijs, qui ſophiſmata aliquot texere ſciunt & retexere. qui eidem ſi caſu incidant in ſcriptorem veterem, beatos ſe putant ſi milleſimam eius partem intellegant. Sed & maioris operæ ſunt libri de iure ſcripti. Si vt Cuiacius, Briſſonius, & ille flos doctorum ius tractant, fortaſſe fatebor: ſin vt ipſi, pernegabo. Et fremant licet. maioris ingenij, doctrinæ, iudicij eſt vnus Turnebi aut Scaligeri libellus, quàm iſtorum mille centones. Attamen dignitatem hoc genus ſcribendi non habet. Fortaſſe apud vulgum. nam peritos, hoc eſt veros iudices ſcio aliter ſentire. Caio Cæſari licuit de Analogia ſcribere ſalua dignitate; de Grammatica Varroni, Nigidio, ſexcentis aliis è medio Senatu: nobis, ſi pariter ad litteras iuuandas conemur, cur vitio vertant? Niſi ſi Grammaticos nos tantùm cenſent, nec grauiori ſcientia inſtructos at ego, ſi di volent, dabo aliquem ex hac turba, qui non ſolùm in litteris, ſed etiam Politicis, Hiſtoricis, Philoſophicis præſtet, quod victa inuidia mirari cogantur ipſi. tempora permittant modò. Sed ego, mi Duza, fatuus qui litigo cum iſtis, hoc eſt, quod Plautus ait, lapidem percutio: hoc potiùs agamus, & ſequere me ad Iuuenalem poëtam à te in Satyris nimis feliciter expreſſum. ex quo hæc curſim delibaui. *Contra calumniatores honeſti laboris.*

Satyra X. *Iuuenalis multis locis correctus.*

——*fiet adulter*

Publicus & pœnas metuet quaſcumque mariti

Exigere irati. I.

Scriptus Diuæi liber, — *quaſcumque mariti Irati debent*: idem poſteà

vidi in manſſ. Carrionis: nec dubitandũ cenſeo, quin aut hæc vera lectio ſit, aut certè — *maritis Irati debent.* vt, Ventis debere ludibrium, Horatius, debere riſum, &c. Nam Latini Debendi verbum vſurpant, vt Græci τὸ ὀφλισκάνειν.

Satyra XI.

II.

— & vox
Nocte ferè media, mediamq; audita per vrbem
Litore ab Oceani Gallis venientibus.

Pulmannus notat aliàs legi, *Litore ab occiduo:* at Diuæi cod. *Litore ab Oceano.* rectè Litus Oceanum, vt Acumen Stertinium, Sulpicia horrea.

Ibidem.

III.

— ille fruatur
Vocibus obſcænis omniq; libidinis arte
Qui Lacedæmonium pedemate lubricat orbem.

De hoc loco poſſis illud, *Cui non dictus Hylas puer?* & quot homines tot lectiones. Brodæus vt poſui, *Pedemate*: Politianus, *Pitylismate*: Flauius, *Poppyſmate:* Alciatus, *Pyreiſmate*. Liceat & mihi nugari, pedum viſa eſt via. Scripta omnis lectio & impreſſa antiquitus *Pityſmate:* vel, *Pytiſmate*, vt Diuæi ex qua lego, *Pygiſmate.* πύγισμα Græci vocant Pædicationē. Poëta Siculus, Ἀνίκ' ἐπύγιζόν τυ, τὺ δ' ἄλγεες, & reſpōdet Lacon μὴ βάθιον τήνω πυγίσματος ὖθὲ ταφ'ῆς. Certè in Iuuenali Lubricat verbum, neſcio quid obſcęnũ pręfert. & Lacedęmoniũ orbem (ignoſcite honeſtæ aures) partē videtur vocare auerſam. Sed cur diuiti tribuit Lacedæmonios pueros? ideò, quia ea gens Iuuenalis tēpore maximè mollis & pueri inde oriundi in nobilium delicijs. Certè libidinoſam Lacedæmona Martialis vocat,

Thebas carmine cantet, aut Mycenas,
Aut claram Rhodon, aut libidinoſæ
Ledæas Lacedæmonis palæſtras.

Et Philoſtratus clarè eos inſimulat lib. IIII. De vita Apollonij: *Occurrerūt ei*, inquit, *Lacedæmoniorum legati, haud quaquam habitu Laconico, ſed molli atq; laſciuo, atque ipſi delicijs omnibus adfluentes.* Et ſtatim addit eos fuiſſe *expolitis cruribus, comis vnguento ſtillantibus, abraſis barbis, veſtitu inſuper fluxo ac molli.* Quæ arguunt degeneres maximè poſteros generoſæ illius & priſcæ Spartæ. Iac. Suſius vir nobilis ſuaſit mihi vt legerem, *orbum*, non *orbem.* & interpretatur de ſene fœdo & fœtido, diuite, orbo: qui faceret vel pateretur potiùs, quod fugio dicere. Sed non vltrà chartam mihi inquinent hæ ſordes.

Satyra XIIII.

IV.

— dolia nudi
Non ardent Cynici, ſi fregeris altera fiet
Cras domus, atque eadem plumbo commiſſa manebit.

Lectio inepta & ſibi aduerſa. quomodo enim altera fiet domus, & ſimul manebit eadem? Benè vetus Diuæi, *aut eadem plumbo commiſſa.* Vt vulgus intellegat, ſciendum dolia apud antiquos non ex ligno fuiſſe, vt nunc, ſed fictilia ex terra. de quo vide Plinium libro XXXV. cap. XII. Tale Diogenis dolium fuiſſe docet clarè ſequens verſus,

Senſit Alexander teſta cùm vidit in illa
Magnum habitatorem.

nam

Digitized by Google

nam ait, Teſta. Sententia igitur eſt, Diogenis domus non ardebit, quia ex terra: ſi quis fregerit, vel noua fingetur altera, vel partibus & fragmentis coniunctis inſtaurabitur eadem. Plumbo committi, intellexit Plumbaturam, Ferruminationem, quam ſimili verbo Græci μωλύβδωσιν dicunt.

Satyra IX.

— melius ne hic ruſticus infans V.
Cum matre & caſulis & cum luſore catello
Cymbala pulſantis legatus fiet amici?

Nugatur hîc Domitius, & ſcio vulgò non intellegi. quorſum enim de puero qui legatus fiat? At tu me auctore emenda, *legatum fiet amici*. Notum quid Ic^ti vocent legatum. Ait igitur in perſona Næuoli Iuuenalis, Nónne æquius erat pauca iugera terræ cum matre, cum puero, donare ex hauſto clienti, quàm vt ea teſtamento legares neſcio cui amico molli & de cohorte tua? Hoc velle eum manifeſtant ſequentia.

Satyra VII.

Quod vocis pretium? ſiccus petaſunculus, & vas VI.
Pelamydum: aut veteres Afrorum epimenia bulbi.

Quid bulli?

Diuæi liber, *epimenia bulli*. & gloſſæ ad oram ſcriptę, *Bulli, id eſt, piſces exigui viliſſimi*. Sunt quidem illæ gloſſæ barbaræ, multis locis contaminatæ: ſed tamen in quibus antiquitatis veſtigia comparent, & quæ Cornutum interpretem ſæpè citent. Hanc certè lectionem non eſſe de nihilo, docet Gloſſariũ vetus ab H. Stephano, *Bulli*, χρυσοκάνθαροι. quod ipſum Gloſſarium amat adſpergere quædam ex Iuuenali. vt, *Abaci, delfica*, μηνιστήριον, ὡς Ιουβενάλιος. intellegens illum verſum Satyra III. *vrceoli ſex Ornamentum abaci*: &, *Apicus*, ὀπτωικιστής, ὡς Ιουβενάλιος, de iſto ſentiens,

Loci Iuuenalis, qui in Gloſſario veteri.

Et diuina apici rodebant carmina mures.

vbi tamen vulgò melius, *opici*: &, *Aſſeres*, δοκίδες, ὡς Ιουβενάλιος, ad verſum alludens *— ferit hic cubito, ferit aſſere duro Alter*. vbi aſſerem rectè Domitius accipit pro ligno eminenti quo lectica ſuſtinetur. item, *Aſtræa*, παρθένος, δικαιοσύνη, ὡς Ιουβενάλιος, ad verſum *Paullatim deinde ad ſuperos Aſtræa receſſit*. Ceterùm nec vulgata lectio de Bulbis ſpernenda videtur. Nam & Martialis lib. I. inter munera cauſſidicis mitti ſolita Bulbos ponit, *Et ficus Libycæ gelata teſta,*
Cum bulbis, cochleiſq́; caſeoiq́;.

& Plinius lib. XIX. Bulbos in Africa natos maximè laudari ait.

Ibidem.

Perq́; forum iuuenes longo premit aſſere Medos. VII.

De lectica intellegit: ſed malim legi, *Mæſos*. Nam Medi & Parthi expertes erant ſeruitutis Romanæ, & alioqui ſolent robuſtiſſimos ſeruos ex Mœſia adhibere huic muneri, aut etiam Syros. Sat. IX.

——— & duo fortes
De grege Mæſorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoſo inſiſtere circo.

Satyra VI.

Ad mœchum veniet tota cute. quando videri IIX.
Vult formoſa domi? mœchis foliata parantur.

Simile

Simile de mulierum moribus Lucilius lib.x v. Satyrarum:

Cum tecum eſt, quiduis ſatis eſt. viſuri alieni
Sint homines: ſpiram, pallas, redimicula promit. Sat. IV.

IX. *Proximus eiuſdem properabat Acilius æui*
Cum iuuene indigno quem mors tam ſæua maneret,
Et domini gladiis tam deſtinata.

Peccat verſus. nam Deſtino ſemper media breui. Lego, *tam feſtinata*, vel, *iam deſignata.* Sat. VI.

X. *Signatæ tabulæ. dictum feliciter. ingens*
Cæna ſedet: gremio iacuit noua nupta mariti.

Quid eſt, Sedere cænam? niſi ſi Cænam pro Conuiuis ipſis accepit. Sed placeat legi & diſtingui, *ingens Cæna: ſed & gremio.*

Ibidem.

XI. *Et Capitolinis generoſior & Marcellis*
Et Catulis Paullisq; minoribus: his licet ipſum
Admoneas, cuius tunc munere retia miſit.

Notat Domitius duos fuiſſe Paullos columina familiæ, alterum qui ad Cannas cecidit, alterum qui Perſea vicit. & hic, inquit, minor dictus fuit. Domitio cras credo, hodie nihil. Scribo ipſe, *Paulliq; minoribus*. id eſt poſteris Paulli. Scribe etiam *Admoueas*. Hactenus de Iuuenali. Mitto ad te adiunctum carmen noſtri Lernutij, in quo omnia laudo, præter laudes meas, quas ille tractauit nimis amicè.

IANI LERNVTII ELEGIA, AD LIPSIVM.

ET Genij ingenijq; potens cultiſſime Lipſi,
Naſcentem placidis quem dea Suada oculis
Dum rapuit, Lethæ eripuit; atque inuidia ipſa
Maiori indulſit viuere perpetuum:
Quis nunc in ſtudijs te ſuſpicer excolere æuum?
An tetrica Aſtrææ munia Iuſtitiæ
Indefeſſus obis? patrijq; oblita retractas
Iura fori, & magnum es æmulus Æmilium?
An longinqua patrum facta, atque antiqua reperta
Sedulus inuiſis eruis è tenebris?
An genus ipſe tuo felici è pectore, quæ mox
Præſens, & ventura omnia ſæcla legant?
Et modò liberiora iuuat contingere verba
Melle Arpinati Cecropioq; ſale?
Et modò ſtat choreis luſtrare Helicona nouenis,
Plectere & in numeros carmina dia ſuos?
An potius denſa Grudiûm admirante caterua
Exponis Veneti ſcripta operoſa Titi?
Perfunctusq; tibi temet furaris: & horti
Rure tui gaudes, præ ſene Corycio:
Horti quem Ver aſſiduum, quem Flora Venusq;
Incolit, & Zephyri credidit hoſpitium.

Non

Digitized by Google

Non tibi nequiquam mentem ex meliore metallo
Iapetoniades indidit atque animum:
Qui vulgi de more inſanis otia curis
Tranſigere, & tacitas condere opes cuperes.
Sed mage qui priſcis poſſes certare diſertis,
Siue tuis Theſeu, ſiue Quirine tuis.
Per quem barbaries noſtro procul orbe fugata
Cocyti obſcuras ſe abderet in tenebras:
Cuius de Borea laus iret didita ad Auſtrum,
Iret ad Eoos, iret ad Heſperios.
Ergo Arcas diuûm interpres, & carminis auctor
Cynthius, & Pallas virgoq; masq; eadem:
Et Paphiæ comites dominæ ſine veſte ſorores,
A puero meritis dedita turba tuis,
Æterno ſanctoq; tui inflammantur amore,
Certatim grates & tibi perſolüunt.
Aruaq; Theſpiades fuſæ per aprica puellæ
Exercent dextras in tua dona agiles.
Hæc apium intexit caſiæ: metit hæc amaranthos:
Illa roſis pingit lilia puniceis.
Altera ſeptenas modulatur pollice chordas,
Et ſimiles chordis voce ſonos animat.
Illa tuum nomen, bifidi ſuper ardua montis
Culmina, corticibus ſcalpit in arboreis.
Nec iam Niſigena aut thyrſos inducit Iaccho,
Aut iacet heſterna membra grauis crapula:
Muſarum manibus ſed ſerta tibi interplexa
Fert vigil, & mentis ipſe ſuæ dominus.
O cælo dilecte, tui flos vnice ſecli
Salue, ait, & propriis macte potens opibus.
Nec tibi ſit Craſſos mirari diuite ab auro,
Amplaq; ab auratis atria porticibus:
Aut Arabo aduectas Indóve ex æquore merces
Expetere, aut ſuccis vellera lota Tyri:
Iſta leues iactent animos per ſanda neſanda,
Tu cape pugnatæ præmia militiæ.
En ego te niueis ſubuectum ad ſidera pennis
Mnemoſynæ ſtatuo conſpicuum ante pedes:
Et capiti impoſita immortali è fronde corona,
Hæc tua circumeat tempora, temporibus
Omnibus intemeranda: micantem fulgida ad Arcton
Dum ſtabit Creſcæ torta corolla deæ.
Sic ille. adſenſu plauſere Aganippides vno,
Et patria Phœbus plauſit ab Ortygia;
Ipſeq; thyrſigerum mouit caput Euius Euan?
Fallor? an ad plauſum cor mihi ſubſiliit?

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS IOANNI WAMESIO, I. C.

Ex Legibus xij. tabul. fragmenta aliquot reſtituta apud Pliniū.

VT leuiter immutem verſus poëtæ veteris,
Qui vtuntur vino veteri ſapientes puto:
Et qui libenter veterum ſcripta perlegunt.

Me quidem etiam illa antiquiſſima delectant legum veterū verba. è quibus pauca, quæ apud Plinium nuper emendaui, facio iudicij tui vir clariſſime. Plinius lib. XVIII. cap. III.

Frugem quidem aratro quæſitam furtim noctu pauiſſe ac ſecuiſſe, puberi xij. tabulis capital erat, ſuſpenſumq́ Cereri necari iubebant grauius quàm in homicidio conuictum: impubem Prætoris arbitratu verberari, noxámve duplionémve decerni.

Exemplum vbi Prætor, Conſul dictus.

Pulcra lex. ſed in poſtremis verbis menda eſt, quam tollo ſic, *noxa've duplionem decerni.* Quod ait, *Prætoris arbitratu verberari:* Prætorem accipio Conſulem. Nam Decemuirorum tempore, hauddum creati Prætores:
I. ſed id nomen in Conſulibus erat. Varro apud Nonium, *Quod eidem dicebantur Conſules & Prætores: quòd præirent populo; Prætores, quòd conſulerent Senatum,* (ita lego, non vt vulgò, *Senatui*) *Conſules.* Manſit autem nomen Prætorum in Conſulibus, vt Io. Zonaras tradidit, ad x. viros exactos, id eſt, ad L. Valerium & M. Horatium coſſ. Zonaræ adſeuerationē confirmat vnicū, quod ſciam, exemplum huius legis: cùm de eius fide tamē alij

Varro apud Nonium correctus.

II. dubitarint. Hoc amplius moneo, verba illa *Suſpenſumq́ Cereri necari*, in ſuſpicione mendi eſſe. nec Suſpendi Cereri aut necari, temerè inuenias in formulis legum antiquis. at, *Cereri ſacer eſto, Ioui ſacer eſto,* ſolemnis ſanctio fuit, ideóq; videndum ne Plinius ſi fortè ſcripſerit *Sacratumq́ Cereri.*

Plinius lib. XXI. cap. III.

III. *Inde illa xij. tabularum lex: qui coronam parit ipſe pecuniáve eius virtutis ergo arguitur.*

Puto leg. *virtutis ergo arduitor.* Arduo, duplex Archaiſmus. Primum Arduo pro adduo, r. loco d. vt Arfines, Aruocati: deinde Duo, pro Do cetera lex recta eſt: & nollem doctiſſimum Ræuardum mutaſſe. quod docebo in Commentarijs ad XII. leges.

Libro XI. cap. XLV.

IV. *Eſt in aure ima memoriæ locus, quem tangentes atteſtantur.*

Mos anteſtandi.

Deſpice quæſo, nec habebis quod ex his verbis elicias. Præclarè emendo ad morem veterem, *tangentes anteſtantur.* Nam in Anteſtatione memoriæ cauſſa, actor auriculam imā tangebat anteſtati, cum hoc verbo, Memento. Alluſit Virg. *Cynthius aurem Vellit & admonuit:* & eſt apud Laurinos lapillus, in quo caput ſculptūm & manus aurem atterens cū verbo Gręco, μνημόνευε. Caue igitur dubites quin huc Plinius reſpexerit. Legem ipſam de Anteſtatione, quę legitur apud interpretem Horatij his verbis, SI VIS VOCATIONI FVAT TESTAMINI, IGITVR EM CAPITO ANTISTARI. puto ſic emend. SI VIS VOCATIONI FVAT, ANTESTAMINOR: NI IT, AVREM CAPITO ANTESTATI.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XXVII.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

ITA valeam mi Diuæe, vt anxium me habuit hos dies tua valetudo. Virorum bonorum & patriæ amantium magna raritas eſt: &, vt hæc tempora fluunt magna neceſſitas. Eò magis gauiſus ſum meliùs factum eſſe tibi: & quia ab animo iam ſatis firmum te eſſe cognoui, miſi Notas aliquot meas in Panegyricis illis, quorum lectione olim capiebaris. Spero non ſolùm non moleſtam tibi fore lectionem rerum talium: ſed vt in Alphonſo rege iucūdam & ſalutarem. quem fama eſt è grauiſſimo morbo Q. Curtij ſola lectione recreatum atq; refectum. In Nazarij Panegyrico ad Conſtantinum, Pag. 207. *Panegyrici ſcriptores variè emendati.*

Non enim qui bellorum euentus ſolet eſſe, per varios & volubiles caſus maris, dubius errauit. I.

Probo tuum, *Mars dubius.* Pag. 215.

Tu ferociſſimis regibus Aſcarico & comite ſuo captis tanta laude res bellicas auſpicatus es, vt iam inauditæ magnitudinis obſidem teneremus. II.

Viennenſis lib. *vt eam:* ſed ſcrib. *vt famam.* & paullò pòſt, *Chamauos*, non *Clamaſos.* Pag. 225.

Inuadis primus aciem, ſolus irrumpis, obumbrant euntem telorum irriti ictus, ſonat ictibus vmbo, ſecurus his, quos cùm trabalis haſta deiecit, inſultans ferus proterit. III.

Videtur ſcripſiſſe, *ſonat ictibus vmbo, ſecuribus caſſis, quas. Ferum* pro equo poſuit, vt Virg. Pag. 227.

Quònam modo te potens Africa, quanto lætitiæ fremitu, quàm inſolenti voluntate iactaſti? IV.

Rectum, *voluptate.* Pag. 228.

Nam & calamitate obſeſſis finis eſt voti miſeria liberari, & mox facultas miſeriarum parum grata eſt niſi lætitia conſequatur. V.

Optimè verò tu, *vacuitas miſeriarum.* In Panegyrico Latini Drepani ad Theodoſium. Pag. 108.

Ita multiplici circumuentus metu, quaſi parum habeam timere quod video, quod timeam. VI.

Deeſt vox: fortè leg. *timere quod video, cogito quod timeam.*

Pag. 141.

At vbi impulſa acies, fronsq́; laxata, ire præcipites, aut gloriando fugere. VII.

Scrib. *glomerando fugere.* In Panegyrico Flauienſium nomine ad Conſtantinum. Pag. 238.

Vt igitur in prædicandis laudibus patriæ meæ verecundia modū fecit, ne arroganter inſurgerem: ita in commemorandis eiuſdem malis, & meus dolor & tuarum aurium conſuetudo cohibebit. Nihil enim libenter audis, niſi quos pro tuis gratuleris. IIX.

Emendo, *niſi quod pro tuis pertuleris.* Vale.

Digitized by Google

INDEX EPISTOLARVM

LIBRI V.

I.	CAROLO SIGONIO.
II.	FVLVIO VRSINO.
III.	IANO LERNVTIO.
IV.	HENRICO STEPHANO.
V.	ANDREAE PAPIO.
VI.	LVDOVICO CARRIONI.
VII.	IACOBO TAYO, V. N.
IIX.	ANDREAE SCHOTTO.
IX.	IACOBO PAMELIO.
X.	IACOBO SVSIO, V. N.
XI.	PETRO DIVAEO.
XII.	VICTORI GISELINO.
XIII.	GERARDO FALCKENBVRGIO.
XIV.	FRANCISCO MODIO.
XV.	M. ANTONIO MVRETO.
XVI.	PHILIPPO LANNOYO, IVVENI N.
XVII.	CORNELIO VALERIO.
XIIX.	IOANNI RAMO, I. C.
XIX.	PETRO PYTHOEO.
XX.	AEGIDIO VLIEGERIO.
XXI.	STEPHANO PIGHIO.
XXII.	FRANCISCO RAPHELENGIO.
XXIII.	NICOLAO STVRIONI.
XXIV.	IANO LERNVTIO.
XXV.	VICTORI GISELINO.
XXVI.	LECTORI.

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER QVINTVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO, V. C.

VETVS verbum eſt, Sigoni, Sabini quod volunt ſomniant: idem ego fortaſſean fecerim in aliquot Liuij locis. de quibus tamen opinio tantùm mea fuerit, iudicium tuum eſto.

Lib. XXII. de pugna ad Thraſymenum. *Liuius corrigitur.*

Poſtquam in patentiorem campum pandi agmen cœpit, id tantum hoſtium, quòd exaduerſo erat, aſpexit: à tergo ac ſuper caput detectæ inſidiæ. I.

Hæſit in hoc loco Glareanus, & Detectæ, inquit, poſitum eſt pro ſimplici, Tectæ. De ſententia, nō fallitur: de verbi illius vſu, vereor vt cuiquam probet. In meo libro eſt, *ſuper caput decepte inſidiæ*. Fallor, Sigoni? an volentibus Muſis emendaui? *ſuper caput decepêre inſidiæ*. Helleniſmus eſt, & vſus verbo Decipiendi Liuius, vt Latini vulgò, Fallendi, & vt Græci τὸ λανθάνειν paſſim.

Ibidem.

Quòd orta ex lacu nebula campo quàm montibus denſior ſederat, agminaq; hoſtium ex pluribus vallibus ipſa inter ſe ſatis conſpecta, eoq; magis pariter decurrerunt. II.

Res ipſa & Liuij tota narratio clamat leg. *pluribus collibus*, non, *vallibus*. Maximâ enim partē exercitus in montibus Annibal in inſidiis poſuerat.

Eodem libro, inferiùs.

Romæ in Auentino, & Ariciæ nunciatum erat ſub idem tempus lapidibus pluiſſe: & multo cruore ſigna in Sabinis cadis, aquas è fonte calidas manaſſe. III.

Priora puto Liuium ſcripſiſſe, *lapidibus pluiſſe, & multo cruore Signiæ*. Ita reſtituo, pro, *ſigna*. & notum eſt Italiæ opidum. Deinde, *In Sabinis Cædis aquas è f. c. manaſſe*. Illud, *Cædis*, nomen aliquod loci in Sabinis, mihi ignoti. nec ſuccurrit, quomodo emendandum. Aliter, quin hæc eius loci vera lectio ſit, præter te, nemo mihi eripiet.

Digitized by Google

EPIST. II.

I. LIPSIVS FVLVIO VRSINO.

Nonij παθυμία.

NONIVM Marcellum quotiens lego, Fului, cum indignatione & cum inuidia lego. Inuideo, quòd ille bardus, blennus, buco, tot præclaris ſcriptoribus ſit vſus: indignor, quòd idipſum quod agere voluit, tam ſoluta, tam lenta manu egerit. Saltem plura ex ſcriptoribus propoſuiſſet, accuratiùs libros inſpexiſſet, cũ iudicio explicaſſet, collocaſſet: ſi non magnam laudem homini; tamen illud Lucilij daremus,

Sarcinatorem eſſe ſummum, ſuere centonem optimè.

nunc dum omnia carpit, concipilat, mutilat: quid aliud ille fecit, quàm quod Pentheo Bacchæ? Quamquam fortaſſe Nonij non omnis hęc culpa eſt: patres pro parte accuſandi, quorum inſcitia & incuria effectum, ne id, quod reliquum erat, eſſet reliquum. Nos tamen, ſi poteſt, aliquot membra ſanemus.

In Putidum.

Apud Nonium Cato emendatus.

Cato Originum lib. ij. Si inde ignauus putidas, atque ſenticoſas commeatu monere volebat.

Lego, *Is indu naues putidas atque ſenticoſas commeatum ponere nolebat*, vel, *endo naues.*

Et plura Turpilij.

In Immortalitus.

I. *Turpilius Hetara: Sat me vt meum cor voluptatibus dat, immortalitus ſe obtulit mihi hac facultas.*

Scribo, *Satíne vt m. c. voluptatibus ſtat? immortalitus ſ. o. m. h. facultas.* Stare voluptatibus, eleganter dixit, vt Siſenna, *cælum caligine ſtare*; Titinnius, *agrum ſtare ſentibus.* quaſi dicas, plenum eſſe voluptatibus, caligine, ſentibus. Simillima eſt illa oratio mulieris Plautinæ, *Satíne parua res eſt voluptatum in vita?* & ſic ordiri dictionem Comici ſolent.

In Saucij.

II. *Turpilius Epiclero: Patrocinantem vbi factum audierit ſaucius.*

Fortè, *Patroclum autem v. f. audierit ſaucium.* De Achille tergiuerſante pugnare, niſi interfecto Patroclo.

In Spiſſum.

III. *Turpil. Canephorus: Ita eſt, verum haud facile eſt venire illi, vbi ſpiſſa eſt ſapientia. Spiſſum eſt iter adipiſci aut poſſe, niſi cum magna miſeria.*

Elegantiſſima γνώμη, & quam libens reſtituero. ——— *ita eſt,*

Verùm haud facilè eſt venire illò vbi ipſa eſt ſapientia:
Spiſſum eſt iter, adipiſci haut poſſis niſi cum magna miſeria.

Ex illo, *ſpiſſa*, feci, *ipſa*. cetera correctio aperta: & verſus Trochaïci.

In Confidentia.

IV. *Turpilius Leucadia: Videntur frigus inceſſum, quàm eſt confidens dijs tunc perdunt.*

Lego, *Viden' tu Frygis inceſſum? quàm eſt c.? di iſtunc perduint.*

EPIST.

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

NVPTIAS parare te audio, mi Lernuti, in vxore cui Iuno & Venus fauerunt, id eſt dotata & formoſa. Exſpectas bona verba? Non poſſum meliora illis Plautinis, —*ſoſpes*

Iter incipe hoc, vt vxori tuæ ſemper ſis ſuperſtes
Vt potior pollentia ſis, vincasq́, vxorem.

Mihi crede. rem magnam optaui, & quam Hercules non eſt conſecutus. Parabam Epithalamios verſus mittere: ſæpiùs vocanti non adfuerunt Muſæ. Brugas ad nuptias tuas demigraſſe dicebantur. Eorum vicè Quæſtionem adfero nuptialem. Dic mihi, cur partem eam qua ſperata tua eſt, Iulia Auguſti F. Nauim vocarit? Notus eſt iocus. Roganti conſcio libidinum, qua arte cùm tam vulgò ſe vulgaret, liberos tamen ſimillimos produceret Agrippæ? *non enim*, reſpondit, *niſi plena naui tollo vectorem.* An temerè & fortè ad nauim mulier acuta (ſic enim fuit) alluſit? an potiùs, quia antiquitas hortum muliebrem, inter alia nomina, Nauim dixit? Quod apparet ex Plauti Mænechmis, Scæna, Sine fores: & Milite, Scæna, Rem omnem. Idem de ſe voluerunt illæ feminæ in Ariſtophanis Lyſiſtrate, Οὐδὲν γάρ ἐσμὲν πλὴν ποσειδῶν, καὶ σκαφή.

Nauis in obſcænu intellectibus.

& ab eâdem mente adoleſcens ille in Concionatricibus,

Πῶς οὖν δικωπεῖν ἀμφοτέρας δυνήσομαι;

Videntur & Concham dixiſſe metaphora ſimili. Plauti Rudente ſeruus ad. Venerem:

Sicut & Concha.

Ignoſcere his te conuenit, metus has vt id faciant, ſubegit:
Te ex concha natam eſſe autumant, caue tu harum conchas ſpernas.

Vides quàm licenter! nec petam veniam. Sermo de nuptijs eſt, & velis nolis Lernuti, aliter hæc ſacra non conſtant.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS HENRICO STEPHANO.

APVD Liuium oratione P. Sempronij adhortantis ad erumpendum, legimus, Lib. XXII.

Liuius fide libri reſtitutus.

1. *Capi ergo mauultis, inquit, ab auariſſimo hoſte? æſtimariq́, capita veſtra pretio? & exquiri ab interrogantibus Romanus ciuis ſis an Latinus ſocius? vt ex tua contumelia & miſeria alteri honos quæratur, non tibi? Non vos quidem L. AEmilij, qui ſe benè mori quàm turpiter viuere maluit, & tot fortiſſimorum virorum, qui circa cumulati iacent, ſimiles eſtis.*

Optimè liber vetus, *vt ex tua contumelia & miſeria alteri honos quæratur? non. ſiquidem L. AEmilij, qui ſe, &c.* Vide audaciam Correctorum, qui reliquas illas voces ineptiſſimè inſeruerunt.

Statim,

Ferro atque audacia iter fit quamuis per confertos hoſtes. cuneo quidem, hoc laxum atque ſolutum agmen ac ſi nihil obſtet, transibimus. II

Liuij

Digitized by Google

Liuij ſententia comparet, vereor vt verba. Nam vetus illa vltima ſic, *ac ſi nihil obſtet ius ſcias.* intricata lectio, ex qua hoc tamen elicio, τὸ, *tranſibimus*, Liuij verbum non eſſe.

In oratione Manlij Torquati de redimendis captiuis.

III. *Viam non ad gloriam magis, quàm ad ſalutem ferentem demonſtrat: ducem ſe in patriam, ad parentes, ad coniuges ac liberos facit: vt ſeruemini, deeſt vobis animus?*

Liber meus, *demonſtraret duces in patriam.* Legendum, *demonſtrat: reduces in patriam.*

Ibidem.

IV. *Niſi quis credere poteſt fuiſſe qui erumpentibus quin erumperent, obſiſtere conati ſunt: aut non inuidere eos cùm incolumitati tum gloriæ, &c.*

Vide locũ totum, nec dubitabis quin leg. ſit, *fuiſſe, vt erumpentibus quin erumperent obſiſtere conati ſint: at non inuidere.* Omnia ita vetus, niſi, quòd *at* reſtitui, pro, *aut.* Verbi, *Fuiſſe*, elegans vſus latuit correctores.

EPIST. V.

I. LIPSIVS ANDREÆ PAPIO.

EGO verò, Papi, ſcientiam non amo ſine prudentia: nec ſolùm quibus doctior fias legenda ſunt, ſed etiam quibus melior.

Noſti illud,

* Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἢν μὴ νοῦς παρῇ.

** Quàm nil ſcietia, abſit ſi ſapientia.*

Ad hoc poſtremum, in Latinis, vnicum aio Senecam eſſe, grauem ſcriptorem, ô dij! & quem qui diligenter legerit, præcepta eius imbiberit, tollere caput ſupra omnia humana poſſit. Ea re non videor perdere operam, cùm illi corrigendo operam do. quod faciebam hodie in his locis.

De Seneca aliquot locis coniectura.

Epiſt. LV.

I. *Longum mihi comitatum dederat mala valetudo: repentè me inuaſit.*

Scribe, *Longum mihi commeatum.* Commeatum dare, honeſtè ductum à re militari: id eſt, diu me morbus dimiſerat, nunc repentè adortus.

Epiſt. LXXII.

II. *Beatus verò & virtutis exactæ tunc ſe maximè amat cùm fortiſſimè expertus eſt: & metuenda ceteris non tantùm fert, ſed amplexatur. multoq́ue audire mauult [tantò] melior quàm fortior.*

Ennij correctio in Nonio.

Scito monachale gloſſema eſſe, legendumq́ue, *audire mauult melior quàm fortior.* Idem vſus fuit apud veteres verbi Cluco Notaui in verſu Ennij apud Nonium, Cluet: *Per gentes cluebat omnium miſerrimus.* vel, *clueat.* Ita lego. Vulgò eſt, *Per gentes eſſe cluebat.*

Epiſt. LIX.

III. *Et quomodo finem vitæ imponere poterit, qui epiſtolæ non poteſt? Vale ergo, quòd libentiùs quàm mortis moras lecturus es.*

Leg. *mortes meras.* Nam tota antè Epiſtola de morte.

Epiſt. LXXXI.

IV. *Ille qui in ſcæna elatus incedit & hæc reſupinus dicit,*
Impero Argis, regna mihi liquit Pelops

Quæ

Digitized by Google

Qua ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Iſthmos.

Verſus cauſſa ſcrib. *Imperito Argis.* Puto ex his Ciceronem emendandum in Oratore ad Brutum: *Verba legenda ſunt potiſſimùm benè ſonantia, non ſed ea vt poëtæ exquiſita ad ſonum, ſed ſumpta de medio — Qua Pontus Helles ——— ſuperat modum.* legendumq́; , *Quà Ponto ab Helles,* ſiquidem ad hunc verſum reſpexit. *Apud Cic. vetus poëta emend.*

Epiſt. xx.

Exemplum Epicuri referam: cùm Idomeneo ſcriberet & illum à vita ſpecioſa ad fidelem ſtabilemq́; gloriam reuocaret, rigidæ tunc potentiæ miniſtrum & magna tractantem. v.

Omnino leg. *regiæ tunc potentiæ.* Idomeneus ille, miniſter regis.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HERE inter ſcyphos de Martialis Epigrammate emendando iniecceram. viſus es lentè & vix adſentiri. Vide Epigramma ipſum, & iterùm ad ſuffragium redi. *Martialis emend. Epig.*

Lib. II. in Næuolum. I.

Atque vnam veſtire tribum tua vellera poſſunt
Apula non vno quæ grege terra tulit.
Tu ſpectas hiemem ſuccincti lentus amici,
Prô ſcelus, & lateris frigora tuta times.
Quantum erat, infelix, pannis fraudare duobus
Quid renuis? non te, Næuole, ſed tineas?

Frigora tuta in ſententia frigent. Vidit hoc Domitius, & repoſuit, *trita.* Puto verum eſſe, *tute.* Adeò, inquit, amicus friget, vt tuipſe vereri poſſis, ne frigus eius permânet ad te. Dignum hîc nota, Latus à Martiali dictum, Lateronem & qui latus legit. Qua mente idem, alibi: *Idem iterùm.*

Eutychus ille, tuum Caſtrice dulce latus.

& Seneca: *Viri fœminæq́; contendunt, vter latus det illis.*

Lib. III. in Lupercum. II.

Sed nihil erucæ faciunt bulbiq́; ſalaces,
Improba nec proſunt iam ſatureia tibi.
Cœpiſti puras opibus corrumpere buccas:
Sic quoque non viuit ſollicitata Venus.

Emendo, *Puras Opicus corrumpere.* Opicis populis frequens rerũ turpium vſus, Feſtus in voce Oſcum. Inde vulgò vſurpari cœptum, Opicus ἀῤῥητοποιὸς, infandæ libidinis, qualem hîc tangit Martialis. Auſonius,

Eunus Syriſcus inguinum ligurritor
Opicus magiſter. Quia igitur Ligurritores, Opicos dicebant: ea re, arbitror, Iuuenalis mures facetè Opicos dixit, à lingendo, *Iuuenalis explicatus.*
Et diuina Opici rodebant carmina mures.

Quamquam ibi Gloſſarius ab H. Stephano vulgatus agnoſcere videatur, *Apici.*

Digitized by Google

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IACOBO TAYO, V. N.

QVÆ cum patre meo amicitia tibi fuit, vir nobilis, eam libens non retineo ſolùm, ſed, quod in me eſt, augeo. Et herclè verum dicam, conſenſio maior eſt naturæ noſtræ. Nam, vt ſcis, pater meus ad arma potiùs fuit, quàm ad litteras: nos contrà, animi cultum & quietem præoptamus, & alumni Muſæ videri volumus, quàm Martis. Hæc Liuiana mitto, exquirendi iudicij tui.

Liuiana emendationes.

Lib. XXVI.

I. *Secutæ defectionem eorũ Hybla & Magella ſunt, & ignobiliores quædã aliæ.* Vetus, *& Marcella:* ſed leg. *Macella.* Nominat Polybius lib. I. & Marmor vetuſtum Romæ de rebus Duillij, quod in antiquis expreſſi.

Pòſt.

II. *In æde Concordiæ Victoria quæ in culmine erat, fulmine icta decuſſaq́; ad Victorias quæ in ante fixæ erant hæſit, neque inde procidit.*

Lego, *quæ in anteſixo erant.* Feſtus, *Anteſixa quæ ex opere ſigulino tectis adfiguntur ſub ſtillicidio.* Liuius lib. XXXIV. *Iam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes, & anteſixa fictilia Deorum Romanorum ridentes.*

Ibidem.

III. *Sacerdotes publici aliquot eo anno mortui ſunt, & noui ſuffecti.*

In manſſ. *aliquanti eo anno mortui.* & ſic Plautus, Salluſtius, aliiq; loquuntur. Canem & furcam iis qui immutarunt.

In Siculorum oratione contra Marcellum.

IV. *Certè præter mœnia & tecta exhauſtæ vrbis & refracta deûm delubra, dis ipſis ornamentiſque eorum ablatis, &c.*

Addenda vox ex vet. libro, *refracta ac ſpoliata deûm del.*

De rogatione L. Attilij Tribuni pl.

V. *De iis rebus quid fieri velitis vos rogo Quirites. Plebs ſic iuſſit: Quod Senatus maxima pars ſentiat, qui aſſidetis, id volumus, iubemúſque.*

Iterùm vocem addit vetus, *Senatus iuratus maxima.* Lego, *Senatus iurati.* & valdè ea additio ad ſententiam facit. Notum eſt, grauioribus in rebus Senatum iuratum ſententiam dixiſſe. exempla apud Ciceronem. Illud, *qui aſſidetis*, quid in hac ſolemni formula valeat, qui explicauerit, vir eſto. Liber meus, & ante Sigonium alij, *qui adſidens.* Ego taceo.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

De Agellij nomine.

GELLIVM an Agellium dicemus, qui noctes Atticas ſcripſit? Agellium conſtanter libri ſcripti, etiam illud optimę notæ fragmentum Giſelini appellant:

Agellij Noctium Atticarum liber X. *explicit.*
Incipit XII. *Feliciter. C. Aurelij Romuli,*

Cecro-

Cecropias noctes doctorum exempla virorum
Donat habere mihi nobilis Euſtochius.
Viuat, & æternùm lætus bona tempora ducat,
Qui ſic dilecto tanta docenda dedit.

Hæc in fine libri Noni, vt vulgata diſtinctio eſt, in membrânisillis leguntur. Priſcian. etiam nomina propria deducit à Seruo Seruilius, ab Agello Agellius. Dignum nota de numero libri. Ita & XI. eædem appellant, qui nobis Decimus. vt ſuſpicio ſit librum è prioribus vulgò periiſſe. Vide iſta lib. IX. cap. I. *Idem ſcriptor variè correctus.*

Quid de ſagitta & lapide dixit, hoc de omni ferè miſſili telo dici poteſt. I.

Abeſt ab illis, *telo.*

At ſi editiora mittas, & ad percutiendum ſupernè aliquid manum & oculos collimes: quò modus à te datus fuerit, eò telum ibit quod ieceris. II.

Ibi eſt, *ſi in editiora*, &c, *conlinies*, &c, *quò modus à te datus tulerit.*

Nam defendere & offendere inter ſeſe aduerſa ſunt, quorum alterum ſignificat ἐμποδὼν ἔχειν, alterum ἐκποδὼν ποιῆσαι, quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur. III.

Auctior aliquantis verbis ſcripta lectio; ἐμποδὼν ἔχειν, *id eſt, incurrere in aliquid & incidere: alterum* ἐκποδὼν ποιεῖν, *id eſt, auertere atque depellere.* nec hærebis, quin hæc interpretatio ab ipſo Agellio ſit.

Cap. IV.

Qui ſi impenſius fortè laudauerint pulchras arbores, ſegetes lætiores, infantes amæniores, egregios equos, pecudes paſtu atque cultu opimas. IV.

Membranæ, *partu atque cultu optimas.* rectè.

Cap. VI.

Vngo, vnctus, vnctito: Scribo, ſcriptus, ſcriptito: Moneo, monitus, monito. V.

Quis legit monitare? Benè in ſchidis, *Moueo, motus, motito.*

Cap. VII. De folijs olearum.

Et quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam ſuprà fieri atq; exponi ad oculos & ſolem. VI.

Alij volunt, *ſuprà ferri.* In illis, *ſuperfieri.* optimè, vt Lucret. Confieri. à Superfio & Confio.

Cap. IX.

Quando ex poëmatis Græcis vertendæ mutandæq; ſunt inſignes ſententiæ. VII.

Ibi eſt, *imitandæq; inſign. ſent.* paſſionis ſignificatione: & rectè.

Primum omnium diuerſum eſſe dicebat Probus, quod apud Homerum quidem virgo Nauſicaa, &c. IIX.

Scripta lectio, *Primum omnium id viſum eſſe dicebant Probo, quod apud, &c.* germana & cana veritas. Refert enim hæc Agellius audita à Probi diſcipulis: *Memini*, inquit, *me audiſſe ex Valerij Probi diſcipulis.*

Studia atque oblectamenta in venando Dianæ honeſtè apteq; dicit. IX.

Ibidem, *aperteq; dicit.* benè. & ſtatim, *pharetram tantùm*, non, *tamen.*

Digitized by Google

EPIST. IX.

I. LIPSIVS IACOBO PAMELIO, THEOLOGO.

AVDIO te, clariſſime Pameli, in emendando Tertulliano eſſe. Maior, an vtilior à te res ſuſcepta, neſcio. Scriptorem plenum antiquæ & reconditę doctrinæ, corrigere arduum: eumdem correctum dari, non ſolùm veſtra Theologorum intereſt, ſed noſtra omnium qui litteras Græcas Romanaſque tractamus. Tanta in eo viro & tam varia eruditio fuit. Ita in efficiendo, labor: in effecto, laus ingens tibi proponitur. Notabam olim hunc locum in Apolog.

De Tertulliani loco coniectura.

Religio Romanorum tota caſtrenſis ſigna veneratur, ſigna iurat, omnibus dis proponit. Omnes illi imaginum ſuggeſtus inſignes, monilia crucium ſunt: ſuppara illa vexillorum & candelabrorum ſtolæ crucium ſunt.

Lego, *imaginum ſuggeſtus inſignis.* correctio, de ſenſu, non leuis. Signa cohortium intellegit, in quîs imagines Cæſarum aureæ & argenteæ gradatim ad haſtam aliæ ſuper alias erant adfixæ. Imaginum rotunda forma, clypei dicti. Formam eiuſce rei ſæpiùs in marmoribus vidimus & nummis vetuſtis. Hanc congeriem imaginum doctiſſimus ſcriptor Suggeſtum vocat, quaſi dixeris, contextum. Statius lib. I. Siluarum.

Signa cohortiũ, & imagines ſignorum.

—— *celſæ procul aſpice frontis honores*
Suggeſtumq́; comæ.

Gloſſæ veteres, *Suggeſtum*, ὄφος. Haſdem imagines intellexit Tacitus Hiſtor. lib. I. *Viſo cominus armatorum agmine vexillarius comitantis Galbam cohortis, dereptam Galbæ imaginem ſolo adflixit.* & alibi. *Ipſo Kalend. Ianuar. die dirumpunt imagines Galbæ, quarta legio promptiùs, duodeuiceſima cunctanter.* Sed in Tertulliano illud, *candelabrorum*, ſanequàm acutè Scaliger vertit, *candes labarorum*. In priſcis tamen editionibus, *Cantabrorum* legitur, & in Minutio qui hunc locum æmulatus: *Nam & ſigna ipſa & cantabra & vexilla caſtrorum, quid aliud quàm auratæ cruces ſunt & ornatæ?* Niſi & hîc placet *labara*. aut ſi fortè vtrobique, *Contabra*, à contis.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, V. N.

SI vacas vir nobiliſſime (etſi quando tu ſtudijs non vacas?) velim conſiderare te hos Liuij locos, quos meo animo, non peſſimè emendaui, lib XXII. Statim initio.

Emendatur Liuius locis quattuor.

1. *Duos ſe Conſules creaſſe, vnum habere, quod enim illi iuſtum imperium, quod auſpicium eſſet magiſtratus: id à domo, publicis priuatisq́; Penatibus, Latinis ferijs actis, ſacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, ſecum ferre. nec priuatim auſpicia ſequi.*

Offendit in hoc loco Glareanus, nec tam immeritò quàm videri vult Sigonius. Nam vitiata & ſcriptura & diſtinctio tota eſt. Reſtituo, *Quod enim illi iuſtum imperium, quod auſpicium eſſet? Magiſtratus id à domo, &c.* clara lectio, confirmata etiam à codice meo.

Infrà.

Digitized by Google

Infrà.

His Senatuſconſultis perfectis L. Cornelius Lentulus Pontifex Maximus II.
conſulente collegio Pontificum, omnium primum populum conſulendum de Vereſacro cenſet: iniuſſu populi voueri non poſſe.

Lectio vetus, *conſulente collegio Prætorum*. Dico verum eſſe, *conſulente collegium Prætorem*. Perſuadet Romana conſuetudo, quæ talibus in rebus receptum, vt in abſentia Conſulum Prætor ad collegium referret. at collegium ipſum numquam ſolet conſulere Pontificem, quod hæc lectio velle videtur. Ne qui vltrà dubitet, de Prætore hoc ipſum Liuius antè dixit, *Senatus quoniam Fabium belli cura occupatura eſſet, M. AEmilium Prætorem ex collegij Pontificum ſententia, omnia ea vt maturè fiant curare iubet.*

Infrà, de Fabij imperio æquato cum Minutij.

Ipſe qua grauitate animi criminantes ſe ad multitudinem inimicos tulerat, III.
eadem & populi in ſe ſæuientis iniuriam tulit. acceptisq́; in ipſo itinere litteris Senatuſconſulti de æquato imperio, ſatis fidens, &c.

Quomodo eſt vt Senatuſconſultum de æquato imperio Fabius acceperit, cùm nullum fuerit? Nam planiſſimè hoc plebiſcitum fuit, non SC. nec quidquam magis inuito Senatu extortum. Audi Minutium ipſum: *Itaque plebiſcitum quo oneratus magis quàm honoratus ſum, primus antiquo abrogoq́*. Ait, *Plebiſcitum*. Ergo emendo, *acceptis in ipſo itinere litteris Senatus de æquato i.* Nam Senatus hæc atque talia de rep. ſcribere ad prouinciales magiſtratus ſolet. Exempla infinita.

Poſteà.

Tum Fabius primò clamore pauentium audito, dein conſpecta procul turbata acie: ita eſt, inquit, non celerius quàm timui deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio Annibalem & virtute & fortuna ſuperiorem videt. ſed aliud iurgandi tempus. IV.

Plutarchus, qui multa à Liuio, hoc dictum Fabij effert, Ὡς τάχιον μὲν ἢ ἐγὼ προσεδόκων, βράδιον δὲ ἢ αὐτὸς ἔσπευδε Μινούκιος ἑαυτὸν ἀπολώλεκε. vt videatur hîc inducta negatione leg. *Ita eſt, inquit, celerius quàm timui.* niſi placet interrogantem pronuntiaſſe. At ſequentibus verbis lectio vetus erat, *Fabio æquatum imperio*. primuſq́; Valla immutauit. Credo verius fore, *En Fabio æquatum imperio: Annibale & virtute & fortuna ſuperiorem videte.* Illud, *En*, repetij ex ſyllaba vocis prioris. Eſt autem amara & viro graui apta irriſio, quam Sarcaſmon vocant.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

Nos quidem, mi Diuæe, de hiſtoria ſcribenda ſæpè agitauimus: cùm hæc tempora intueor, vereor vt fruſtrà. Quis enim ille tam confidens aut tãtis ceruicibus, qui audeat hiſtoriam vſquequaque veram ſcribere? quis regum illa κρύφια, &, vt Tacitus noſter appellat, *arcana imperij*, prodi vult? Denique vbi illa Iuuenalis,

Simplicitas, cuius non audeo dicere nomen?

Hæc ſi abſunt, & ſi per adulationes & vanitates explenda narratio eſt: audebo dicere, pereat potiùs hiſtoria. Scis fremuiſſe nos ſæpè in lectione ſcriptorum noſtri æui: & ex antiquis bilem mihi etiam mouet Velleius. Ælium Seianum omnibus virtutibus accumulat, & quaſi in theatro, plena manu dilaudat. O hiſtorici! at nos eum ſcimus natum & exſtinctum exitio generis humani. Liuiam Auguſtam, poſt multas laudes, diis quàm hominibus ſimiliorem feminam concludit. Iam de Tiberio, flagitium ſit ſi vſquam aliter quàm vt de Ioue immortali loquatur. Hæc liber & ingenuus animus qui ferat? Contrà vt Germanici Cæſaris virtutes vbique callidè diſſimulat? vt Agrippinam, & quibus aliis infenſior Tiberius credebatur, obliquè premit? Quid multa? non aliquid quàm mancipium aulæ agit. Dices. intuta illis temporibus veritas fuit. Fateor. ſed vera ſcribere ſi non licuit, falſa non debuit. Nemo ſilentij cauſſam reddit. Hoc nobis, mi Diuæe, hactenus faciendum cenſeo. Ceterùm in illo ipſo Velleio, antiquitatis cauſſa, vide has Notas.

Velleius Paterculus adulator in hiſtoria.

Libro II.

Eius bini loci reſtituti.

Pietas ſua Cæſarem penè obſtructis hieme Alpibus in vrbem traxit ad tutelam imperij. cum veris initio reduxit in Germaniam, in cuius mediis finibus ad caput Iuliæ fluminis hiberna digrediens princeps locauerat.

De Iulia flumine Germaniæ dubito. & fortean leg. *Lupiæ fluminis.*

De clade Variana.

Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, diſponit exercitus, præſidia munit, ſe magnitudine ſua, non fiducia hoſtium metiens: qui Cimbricam Theutonicamq; militiam Italiæ minabantur. vltra Rhenum cum exercitu tranſgreditur, Armenio territo, quem arguiſſe pater & patria contenti erant.

Spuria & inepta lectio eſt à patre Rhenano. Nam vetus editio, *cum exercitu tranſgreditur, arma interfecti, quæ arguiſſe*. Ad illa veſtigia veriſſimè emendaui, *arma infert, quæ arcuiſſe*. Non ſolùm, inquit, Tiberius reppulit & arcuit arma Germanorum, quod vnum exſpectabatur, ſed vltrò etiam intulit.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO SVO.

QVOD in hominibus ſingulis, mi Victor, idem in gentibus vſuuenit, vt aliæ iudicio plus valeant, aliæ ingenio. Germanis pleriſque ingenij celeritas, & facilitas quædam inſita ad doctrinam numquam defuit: defuit illud acre & politum iudicium. idem eſt in illo tractu omni Septemtrionis. At Italis peculiaris eſt laus iudicij, ſicut & populis ijs qui pertinent ad Meridiem aut Ortum. Noſtra Gallia interiecta media eſt, &, vt Nonius loqui Ciceronem voluit, amborum quaſi cinnus. Non omnia peccat igitur amicus ille noſter, qui multum defert Italis. peccat in eo, quòd nec laudari nec corrigi æquo animo fert niſi ab Æneadis. Quæſo, an quia Galli cor non habent? qui mihi quidem hodie ſic perpoliti videntur omni genere doctrinæ, vt nihil interſit præter cælum & ſolum.

Exemplo

Digitized by Google

Exemplo ſint vel Brugæ veſtræ. Verſum illum Lucretij de quo ſcripſeram, lib. II. inuenies: *De Lucretij verſu coniectura.*

Huc accedit vt ſumma res nulla ſit vna,
Vnica quæ gignatur, & vnica ſolaq; creſcat:
Quin cuiuſque ſient ſæcli, permultaq; eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente.

Exemplo in ſuo quoque genere animalium docere vult nõ eſſe vnicum ſæclum. ſed aptè poſtremo verſu emendo, *in primis, animalibus inyce mentem*. Vide & has in Nonio obſeruationes.

Nonius, in Genitiuus pro Ablatiuo.

Lucilius lib. ix. Si nihil ad faciem, & ſi olim lupa proſtibulumq; Numini opus atque abſit. *Lucilius emendatur.*

Videtur Iunius legere voluiſſe, *Numini opus ſit & obſit*. longè à Lucilij, & longiùs à Nonij mente. quomodo enim hîc Genitiuus pro Ablatiuo? Gloriari apud te liceat, benè correxi, *Si nihil ad faciem, & ſolum lupa proſtibulumq;: Nummi opus atque aſsis*. Si non quæritur, inquit Lucilius, eximia facie ſcortum, ſed tantùm vile aliquod & è numero togatarũ: nummo vno & aſſe res confiet. Nonius autem ſic accepit quaſi Nummi opus dixiſſet, pro Nummo eſt opus: ſed veriùs videtur opus nummi, vt rem eſſe dicimus vnius nummi.

In Contari.

Contari, curationem differre. Virg. vj. Qui nobis contando reſtituit rem. *Et Nonius.*

Mira interpretatio, & illa Iunij correctio, *curationem deferre*, vt Varro loquitur, etiam mirior. vnde enim hæc ſententia ex verſu Virgilij? Tu lege, *cum ratione differre*, & hoc elici Nonius voluit.

In Compos.

Attius Clytamneſtra: Cur me miſerã irridet magis cõpotem & multis malis? *Attius.*

Scribo, *magnis compotem &*. Compos malis, pro malorum. vt Plautus, *Vino modò cupida eſtis*, pro, vini: & Turpil. Expers malitijs: *Educta vt par eſt, expers malitÿs*. idem Plautus, *Eo more expertem te factam aduenìens offendi domum*. *Item Turpilius tribus locis.*

In Dominus.

Turpilius Philopatro: Fortè eo die meretricis ad me de leuitate Atticæ vt tùm venerat, quidam dixerat quæ cœnam apud me Thais atque Erotium Antiphila Pythias: ego extrà cubui domina.

Sunt Trimetri verſus, vt ſolet in Narrationibus: ſic componendi & corrigendi: —— *fortè eo die*

Meretrices ad me delenifica Atticæ
Conuenerant, condixerantq; cœnam apud
Me, Thais atque Erotium, Antiphila, Pythias:
Ego dextra accubui domina.

Emendaui, *dextra accubui*, quia de conuiuio ſermo eſt, in quo ſe dominam dextro loco accubuiſſe ait.

In Inuitare.

Turpil. Thraſyleonte: Onera menſam, talos, vinum in hæc huiuſmodi, quibus rebus vita amat tum inuitari ſolem.

Sunt

Digitized by Google

Sunt pariter Trimetri. corrigo,

Onguenta, menſam, talos, vinum, hac huiuſmodi,
Quibus rebus vita amantum inuitari ſolet.

ex ſententia Nonij, qui Inuitari interpretatur Delectari. Quod ſcripſi, pro, *Onera, Vnguenta*, ſiue antiquè, *Ongenta*: tamẽ ſcibis Iunium noſtrum maluiſſe, *Coronam, menſam.*

In Inſolens.

Turpil. Demetrio. Timere occœpit interdum oſcitarier ineptus. Quid mihi vellem ex inſolentia neſciebam.

Numeros & lectionem reſtituo,

Timere occœpi, & interdum oſcitarier:
Ineptus, quid mî vellem, ex inſolentia
Neſcibam.

eſt adoleſcentis cuiuſpiam ſermo, qui narrat initium ſui amoris. Ad eam rem malim etiam, *Et tremere occœpi*. Non enim timor tam occupat amantes, quàm tremor.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

HVI! tam longum ſilentium tuum? cui tamen vt poſſim ignoſcere facit migratio tua. Nam ita mihi adoleſcens veſtràs dixit, qui nuper prehendit me in foro, migraſſe te ad illuſtrem Comitem Benthemium. Grâtulor fortunæ tuæ, ſed inuideo quieti. Nam nos hîc iterùm in medijs turbis. Belgica noſtra numquam ſic tumuit. qui motus quorſum euadât,

De Liuij loco quæſitũ. — θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, ait ille. Conſidera ſodes hæc Liuiana.

Lib. XLV. De Perſeo capto.

Pullo amictus pallio Perſeus ingreſſus eſt caſtra, nullo ſuorum alio comite, qui ſocius calamitatis miſerabiliorem eum faceret.

Vetus lectio erat, *Pullo amictus illo Perſeus.* Turnebus lib. XVI. legit, *Pullo amictus villo.* Sigonius ſuſpicatur, *Pullo amictu ille ingreſſus.* vt, *Perſeus*, ſit gloſſema. Sed aliud meherclè ſubeſt. Mirum ni ab epitoma ſcribendi diffuſus error, legẽdumque, *Pullo amictu ſimul filio Perſeus.* quaſi ſcriptum fuerit, *ſ̃l filio.* nec nimiũ adfirmo de verbis, de ſententia ſcio Liuium hoc voluiſſe. Docent verba ſequentia, *nullo ſuorum alio comite*. non dixiſſet, *alio*, ſi Perſeus ingreſſus ſolus. Docet & hiſtoria. nam Perſeus vnà cum

Simul filio Helleniſmus. maiore filio perductus ad Conſulem, & inde Romam fuit. Liuius pôſt: *& Perſea quidem cũ maiore filio Philippo traditos A. Poſthumio, in cuſtodiam miſit, &c.* Præter oſcitantiam ſcribentium, corrumpendo etiam loco fuit ignarum genus dicendi, Simul filio: vt Græci vſurpant ſuum ἅμα. Tacitus, *Laodiceni, ſimul Magnetibus, tranſmiſſi.* & Annal. V. *Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco ſimul ac Caluiſio Sabino, maieſtatis poſtulantur.* Nemeſianus in Cynegetico: de catulis,

Hos igitur genetrice ſimul, iam vere ſereno
Molli paſce ſero.

Id eſt, Catulos ſimul & genetricem ſiue fœtam.

EPIST.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS FRANCISCO MODIO.

EGO verò liberè te monui nuper, caueres eos qui cauendi. Nónne hoc ipſo amicus? Nam adſentari, ſubſeruire, ſecundas ferre, paſſim naſcitur: libertas & caſtigatio, tantùm in pectore verè amico. Talis tibi ſum, talis ero:

Habeasq́; animo, mihi admodum cauſſam grauem
Fore, quæ me ab vllo commodo abducat tuo.

vt obiter concinnem verſus Lucilij. *Lucilius correctus apud Nonium, in Graue.* Librum recentem N. à prælo quem miſeras, legi. quid quæris? numquam illa Calui munera ſic perdiderunt Catullum, vt me iſta lectio. O Chimæram libri, digni Cæſijs & Aquinijs! Quod quæris de loco Lampridij, in Antonino Alagabalo, cùm turpiſſima & nefaria ſtupra il'ius belluæ narraret,

Nupſit & coÿt, vt & pronubum haberet, clamaretq́; Concide magire.

Explicatū vetus dictum, Concide magire. quid ſit illud Concide magire? Suſpicor vſitatam aliquam vocem fuiſſe nuptialem, & quaſi inter iocos Feſcenninos. Nam concidendi verbum, inter verba nequitiæ eſt. Pomponius apud Nonium in Rhetoriſſas:

Pomponius emendatus.

Dolaſti vxorem nunc eapropter me cupis
Concidere, & iam rhetoriſſas —

ita lego, non, *Dotaſti*. In Apuleio lib. IX. *At verò adulter rectiſſimus inclinatam vxorem fabri ſecurè dedolabat.* *Cædere & concidere in verbis Venereis.* Cędendi etiam verbum inter turpia, iuxtà ac Concidendi. Laberius, *Neque aliter hunc pædicabis. quomodo video adoleſcenti noſtro cædis billas.* Lucilius, — *vetulam atque viroſam vxorem cædam potiùs, quàm caſtrem egomet me.* Plautus etiam ita iocatus eſt Caſſina, *Attate cædundus tu homo es, nimias delicias facis.* *Plautini ioci ſententia.* quem iocum aliter non eſt intellegere. Hinc Ciceronis locum interpretor perceptum à paucis lib III. in Verrem de Epiſtola Timarchidis:

CVM L. VVLTEIO QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE CONCIDE. *Videte quàm valdè malitiæ ſuæ confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. iam hoc, cæde concide, nónne verba domo patroni depromere videtur ad omne genus nequitiæ accommodata?*

Ecce. ait eſſe verba nequitiæ, & ex nequiſſimi hominis C. Verris domo profecta. *Ciceronis locus illuſtratus.* ſcilicet ob eam quam poſui cauſſam. Sed quod in Lampridio additur, Concide magire, ad coquum: ideò obtinuiſſe quaſi prouerbij loco puto, quia libenter veteres Comici in coquos proferebant hos iocos. Plautus ſæpè, vt Aulularia.

ST. *Poſtquam obſonauit herus, & conduxit coquos*
Tibicinasq́; has apud forum, edixit mihi,
Vt diſpartirem obſonium hîc bifariam.
COQ. *Me tu quidem herclè, dicam palàm, non diuides.*
Si quò totum me ire vis, operam dabo.
ST. *Bellum & pudicum verò proſtibulum popli.*
Poſt ſiquis vellet te, haud non velles diuidi.
Atqui ego iſtuc Anthrax aliouorſum dixeram
Non iſtuc quod tu inſimulas —

Digitized by Google

Partiri & diſpartiri intellectu obſcæno. Plautus correctus.

Vbi notandum Partiendi verbum obſcænum eſſe vt Diuidere. Et qui inibi ſum, quid vetat cõiecturam meam de his verſibus adſcribere? Nam duos illos ſic lego:

Me tu quidem Herclè hìc tam palàm, non diuides.
Si quoi totum me reii vis, operam dabo.

& ſeq. item verſu, *Poſt ſiquis vellet, hau, non velles diuidi?* interrogando. Hau, interiectio comica. Sed deſino, & de Plauto, proprium, ſi Muſæ volent, eſt opus.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO, V. C.

QVIDQVID Ciceroniani ſentiant, ego verò plures Orationes Plinij ſupereſſe vellem. Panegyrico ad Traianum ſanè capior: &, ſiquid iudico, ſpecies in eo comparet veri Atticiſmi. Scio & te idem ſentire M. Antoni. Ergo non malè poſitam operam putabis ſi ex eo libro pauca, quaſi tranſiens, emendem. Ab initio, Gryphianæ editionis,

E Plinij Panegyrico ablata aliquot mẽdæ.

Pag. 361.

I. *Diſcernatur orationibus noſtris diuerſitas temporum, & ex ipſo genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando ſint hactenus vt Deo, nunc nuſquam vt numini blandiamur: non enim de tyranno, ſed de ciue; non de domino, ſed parente loquimur.*

Emendo, *cui, quando ſint actæ. Nuſquam vt deo nunc, nuſquam.* ſyllabis diuulſis, quæ imperitè coaluerant.

Ibidem.

II. *Et populus quidem Romanus dilectum principem ſeruat, quantoq; paullò antè concentu formoſum alium, hunc fortiſſimum perſonat, &c.*

Lego, *dilectum principum ſeruat.* id enim dicit, populus ipſe Ro. diſcernere & eligere inter principes nouit, & ſecundùm cuiuſque mores, laudes aptare.

Pag. 365.

III. *Solus ergo adhuc, cui pro munere tanto paria accipiendo feciſti, imò vltrà dantem obligaſti.*

Scribendum, *qui pro m. t.* &, *vltrò dantem.* acuta ſententia. Paria facere, quod Seneca & Ic^ti^ Pariare dicunt.

Pag. 368.

IV. *At quo temperamento, di boni, poteſtatem fortunámque tuam moderatus es Imperator? Tu titulis & imaginibus & ſignis: ceterùm modeſtia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles.*

Diſtinguo, *moderatus es? Imperator tu titulis.*

Pag 376.

V. *Quàm diſſimilis nuper alterius principis tranſitus ille, non populatio fuit, cùm abactus hoſpitum exerceret, &c.*

Lego, *tranſitus ille, imò populatio.* ſic enim quaſi corrigitur.

Pag. 379.

VI. *Ambulas inter nos non quaſi contingas, copiamq; tui, non vt imputes, facis.*

Acumen apparebit ſi ſcribas, *inter nos, nos quaſi.*

Pag.

Pag.403.

Tu delubra non niſi adoraturus intras, tibi maximus honos excubare pro templis poſtibusq́; prætexi. Sic fit vt ſummum dei inter homines faſtigium ſeruent, cùm deorum ipſe non adeptus. VII.

Interpolata iſta. repono, *faſtigium ſerues, cùm deorum ipſe non adoptes.* Hoc ipſo deus haberis, inquit, quòd dei honores non adfectas. Veriſſima ſententia: qua vtinam perſonent aures Principum noſtrorum.

Pag. 405.

Et quis iam locus miſeræ adulationis reſtabat, cùm laudes Imperatorum ludis etiam & comeſſationibus celebrarentur, ſaltarenturq́;, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, geſtibus frangerentur? VIII.

Emendo, *ludis etiam & commiſſionibus.* Simile mendum ſuprà notaui in Seneca.

Pag. 409.

In hac ciuitate tertium conſulatum princeps generis humani vt prægrauem recuſaſti? Tantóne Papirius etiam & Quintus moderatior? Auguſtus, Cæſar, & pater patriæ? IX.

Lege, *Tantóne Papiriis etiam & Quintiis moderatior Auguſtus, & Cæſar, & pater patriæ?* Nam comparat modeſtiam Traiani cum Papirio & Quinctio, qui tamen ſæpiùs coſs.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS PHILIPPO LANNOYO, A TOVRCOIGNE, NOBILISSIMO IVVENI.

NON dicam gratiæ cauſſa. ſed meherclè ceperunt me nuper ſermones tui tincti humanitatis & doctrinæ notis: & quidem ſuprà quàm ab ætate illa exſpectetur. Quàm peritè regiones deſcribebas & vrbes! quàm appoſitè rebus noſtris hiſtorias veteres accommodabas, Græcas Latinasque! Et inter hæc vnica modeſtia tua elucebat, & deſiderium diſcendi. Macte eſto generoſe anime. hi gradus ſunt non ſolùm ad æquandam illuſtris parentis tui gloriam, ſed etiam ſuperandam. Sed quia me auctore & monitore multus es in Liuio, vide has lib. II. obſeruationes. *Liuij complures loci emendati.*

Salis quoque vendendi arbitrium, quia impenſo pretio venibat in publicum, omni ſumptu adempto conceſſum priuatis. I.

Inculcata vox eſt ab imperitis. Libri vett. *in publicum omni ſumptu, ademptum priuatis.* quam lectionem tuetur Turnebus lib. IV. Aduer. at mihi impensè placet Diuæi coniectura, *in publicum omni ſumpto.* vt Senatus ſalem omnem in publicum ſumpſerit, & ipſe plebi diſtribuerit.

Pòſt de Porſena.

Ipſe in plano ripisq́; Tiberis caſtra poſuit, nauibus vndique accitis & ad cuſtodiam poſitis, ne quid Romam frumenti ſubuehi ſineret: & vt prædatum milites trans flumen traiicerent. II.

A veteri meo abeſt vox, *poſitis.* & benè. ſic enim leg. & diſt. *nauibus vndique accitis: & ad cuſtodiam, ne quid R. f. ſ. ſineret, & vt prædatum.* duplicem enim cauſſam refert nauium accitarum.

Digitized by Google

Infrà, de bello cum Auruncis.

III. *Nec magis poſt prælium quàm in prælio cædibus temperatum eſt: ne ab obſidibus quidem qui ccc. accepti numero erant ira belli abſtinuit.*

Scriptus codex, *ira belli hoſtilis abſtinuit*, credo fuiſſe, *iram belli hoſtis abſtinuit.* elegantiſſimo genere dicendi, quod in Plauto occurrit ſexcenties.

Statim.

IV. *Vineis incenſis, multis hoſtium vulneratis & occiſis, conſulum quoque alterum (ſed verum nomen auctores non adijciunt) graui vulnere ex equo deiectum propè interfecerunt.*

Vetus, *ſed vtrum, nomen non adiiciunt.* rectè.

Infrà de Nexis.

V. *Magno natu quidam cum omnium maiorum ſuorum inſignibus ſe in forum proiecit.*

Quæ iſta omnium maiorum inſignia. an imagines & ceræ? Scilicet hæc illi in vinculis ad manum erant. Quid? quod ne nobilis quidem fuit? Dionyſius militarem illi tantùm gloriam tribuit: Liuius ne nomen quidem ponit, non omiſſurus ſi nobilis fuiſſet. Vide autem. litteræ mutatione omnis illa nobilitas corruit. nam leg. *malorum ſuorum.* Quæ inſignia malorum fuerint, ſtatim addit.

VI. *Obſita erat ſqualore veſtis, fœdior corporis habitus pallore ac macie perempti.*

vbi meus liber, *pallore ac [veſte] macie perempti.* voce alieno loco inſerta. quam ſuprà ſic reſtituo, *fœdiorq́. veſte corporis habitus.* nam &, *Fœdiorq́.* habet, non *Fœdior.*

Lib. III. De Quinctio.

VII. *Hoc duce ſæpè pulſi foro Tribuni, fuſa ac fugata plebs eſt: qui obuius fuerat mulcatus nudatusq́. abibat.*

Malim, *notatusq́. abibat.* Infrà.

IIX. *Igitur Tribuni vt impediendæ rei nulla ſpes erat, de proferendo exercitu agere. eò magis quod & augures, &c.*

Suſpicor deleta voce leg. *de proferenda agere.* ex ipſa ſententia. cùm, inquit, Tribuni impedire rem non poſſent, differre tamen tentabant. Proferre exercitum, Romanum non eſt.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CORNELIO VALERIO.

Turnebus libens meritò defenſus.

POSTREMVM Ciceronem Lambini vidi, & in eo multa mutata; quædam, quod nollem, addita. Libertas fortaſſe hæc viſa eſt illi; mihi acerbitas. Nam quale eſt quod de optimo vno omnium quos Sol vidit Turnebo ſcribit, & quidem varijs locis? quem diſertè plagij accuſat. Momordit hominem, quòd Turnebus aliquammultis locis incurreret in eaſdem coniecturas. vide quid commentus ſit. *Paginæ*, inquit, *Ciceronis mei madidæ & recentes à prælo deferebantur ad Turnebum. hinc illæ lacrimæ.* O Iupiter, audis hæc? vt plagiarius ſit Turnebus? non credam hoc ſexcentis Lambinis. Et eamus, ſi vis, Lambine, ad iudices. pagina vna Turnebi lecta hominem abſoluit: tibi periculum eſt à littera illa quam

lex

Digitized by Google

lex Memmia ſiue Remmia minatur. Sanè mi Valeri vellem abſtinuiſſe eum ab iſtis: vellem & alibi in adfirmando paullò timidiorem. Poſt eum in Cicerone non pauca notaui. videbis nunc iſta. *Ciceronis correctio in Academ.*

Academicorum lib. IV.

Vt enim re vera videamus, quàm longè videbimus? Ego Catuli Cumanam ex hoc loco regionem video, Pompeianum non cerno. I.

Emendo, *Catuli Cumanum ex hoc loco è regione video.* & ſanè placet. Diſſertatio iſta habita fuit Baulis, & è regione oppoſitum erat Catuli Cumanum. *Et tres alia in libris de Oratore.*

Lib. I. de Oratore.

Sanè inquit. vellem non conſtituiſſem in Tuſculanum me hodie venturum eſſe Lælio. II.

Videor adgnoſcere hîc malam manum, & adhibuerim libens ſcalpellum, *vellem non conſtituiſſem in Tuſculanum hodie Lælio.* cetera inſerta à ſcholiaſte ſunt, cui ignotus elegans verbi Conſtituere vſus. Iuuenal.

Aut ſi conſtituit, ſolitoq; decentius exit.

& alibi,

Hic vbi nocturnæ Numa conſtituebat amicæ.

Lib. II. De Oratore, in Iocis.

Cùm Q. Opimius Conſularis qui adoleſcentulus malè audiſſet, feſtiuo homini Egilio, qui videretur eſſe mollior nec eſſet, dixiſſet: — Quid tu AEgilia mea? Quando ad me cum tua colu & lana venis? III.

Nonius hunc locum laudans in voce Colus, legit, *Quid tu Decilla mea:* ita enim omnes eius libri. Vt dubium non ſit quemcumque illum poëtam veterem, cuius is verſus, ſcripſiſſe, *Quid tud Egilia*, more antiquo, d. addita. Sic igitur & Cicero emendandus.

Ibidem.

Cùm ille ſe cuſtodiæ cauſſa diceret in caſtris remanſiſſe: non amo, inquit, nimium diligentes. IV.

Reponenda elegantior dictio, *ſe cuſtodiæ diceret*, eraſa voce, *cauſſa*, quæ merum gloſſema. Scriptum ita repperi in cod. Vaticano: Lambini etiam libro vni eadem ſcriptura inſuit. miror ſequi eum non potuiſſe. Similis illa corruptio Liuiana eſt, libro XXXV. *Liuius itē correctus.*

Et in Euripo Romani milites pauci caſtellum cuſtodiæ cauſſa loci communiebant. At tu lege, *cuſtodiæ loci*, gloſſa reiecta.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS IOANNI RAMO, I. C.

IN Edicto Prætoris apud Vlpianum, L. III. De ſepulc. violato, mendum hærere puto.

SI QVIS IN SEPVLCRO DOLO MALO HABITAVERIT, AEDIFICIVMVE ALIVD, QVAMQVE SEPVLCRI CAVSSA FACTVM SIT, HABVERIT, IN EVM IVDICIVM DABO. *In Pandectis loci duo*

Ita enim Florentina lectio, concipitur, ex qua reſtituo, QVAMDE SEPVLCRI CAVSSA. Quamde antiqui, pro Quàm. nec eſt abſurdum *Antiqua vox Quāde.*

Digitized by Google

Prætorem ea voce vſum, quam, non dicam Ennius — *muro fretus magis quamde manus vi*, ſed etiam Lucretius vſurpare ſuſtinuit:

Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes
Quamde grauis Graios.

Eadem lege §. Aduerſus.

Aduerſus eos qui cadauera ſpoliant præſides ſeuerius interuenire; maximè ſi manu armata aggrediantur.

A veteri ratione ſcribendi facilis reſtitutio, *Præſid' eſt*, ſiue *Præſidis eſt*: ne alij ſe vltrà torqueant vocibus contra libros inculcandis. Tu vir clariſſime iudicabis.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO, V. C.

In Petronio Arbitro duæ maculæ.

IMMENSVM tibi, Pythœe, Petronius debet: liceat & mihi, ſi fas eſt, venire in partem nominis tui. Binas in eo maculas videbar poſſe eluere: primam in Querela Encolpij:

I. *Ergo mè non ruina terra potuit haurire? non iratum etiam innocentibus mare aufugi? Indicium harenæ impoſui, hoſpitem occidi, vt inter audaciæ nomina mendicus exſul in diuerſorio Græcæ vrbi iacerem.*

Lego enim, *non iratum etiam innocentibus mare? Aufugi indicium, harenæ impoſui*. Tangit præteritas ſuas hiſtorias. iudicium intellegit de adulterio, quia vxorem Lychæ corruperat: arenæ impoſuit, quia damnatus ad ferrum neſcio qua fortuita ruina terræ euaſit. de qua antea, *Non taces gladiator obſcæne, quem de * ruina harena dimiſit?* & fortaſſe locus iſte integer eſt, & tolli poteſt defectus nota. certè ad hanc terræ ruinam etiam illa pertinent, *Ergo me non ruina terra potuit haurire?* Sed nos diuinamus: exſtaret illa pars Petronij, rem ſciremus.

Ibidem.

II. *Et quis hanc mihi ſolitudinem impoſuit? adoleſcens omni libidine impurus, & ſua quoque confeſſione dignus exſilio: ſtupro liber, ſtupro ingenuus, cuius anni ad teſſeram venierunt, quem tamquam puellam cōduxit, etiam qui virum putauit. Quid? ille altero die qui tamquam togæ virilis ſtolam ſumpſit, qui ne vir eſſet à matre perſuaſus eſt.*

Non negabis verum eſſe, *Quid ille alter ô dij? qui tamquam*. de duobus querela eſt, Aſcylto & Gytone.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS ÆGIDIO VLIEGERIO.

AMO curam & induſtriam tuam in diſcipulis informandis. Mihi crede, qui tales iſtos è primaria nobilitate adoleſcentes ad rectam doctrinæ viam ducit, non ſolùm de ipſis benè meretur, ſed de vniuerſo genere humano. Nam ex hoc quaſi ſeminario deliguntur, qui olim vrbes, prouincias, regna adminiſtrent. Atqui adminiſtratio ſine prudentia eſſe non poteſt, nec prudentia ſine doctrina. Sed in primis velim eos frequentes

Digitized by Google

quentes eſſe in hiſtoria, nunc quidem in Liuio, poſteriùs in Salluſtio, Tacito. quos à prudentia ciuili & præceptis fateri debemus Liuio eſſe inſtructiores: ſed huic ætati minimè aptos, propter adſtrictam breuitatem. Subnotabam nuper hæc è Liuij libro XXXIX. de M. Catone. *Liuij quattuor loci auxilio libri emendati.*

Hunc ſicut omni vita, ita tum petentem premebat nobilitas, conſenſerantq́ præter L. Flaccum, qui collega in conſulatu fuerat, candidati omnes ad deyciendum honore eum. I.

Lectio ſcripta pręfert, *ita tum præſentem premebat nobilitas cogerant à populo præter L. Flaccum.* longè ſanè diuerſa à vulgo. Emendo, *ita tum prenſantem premebat nobilitas: coierant propalàm præter*. Nam Prenſare & Coire propria huius rei verba. At illud, *à populo*.

Infrà.

Eum puerum per laſciuiam cùm cauillaretur, exprobraret Conſuli perſæpè ſolitum, quod ſub ipſum ſpectaculum gladiatorum abductus ab Roma eſſet vt obſequium amatori iactaret. II.

Ex meo cod. ſcribo, *amatori venditaret.*

Poſteriùs.

Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. in demortui Cn. Cornelij Lentuli locum creatus erat Sp. Poſthumius Albinus. III.

Vetus alio ordine, alijs verbis, *comitia habita erant in mortui Cn. Corneli in loco auguris ſufficienter creatus Sp. Poſthumius.* vnde eruo hanc lectionem, *Comitia habita erant in mortui Cn. Cornelij Lentuli locum auguris ſufficiendi. creatus Sp. Poſth.* reliqua in Liuio gloſſæ.

Infrà, de morte Annibalis.

Nec magnam nec memorabilem ex inermi proditóque Flamininus victoriam feret. mores quidem populi Rom. quantum mutauerit, vel hic dies argumento erit. IV.

Rectè vetus, *quantum mutauerint.* dixit enim παθητικῶς. vt Varro. *Proſodiæ reliquæ non mutant.*

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

ALIVS ſcriptor in aliam rem vtilis. E Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quaſi partium ſecundarum hiſtoricis, eloquentiæ non multum; rerum & morum veterum immēſam copiam eſt haurire. Qua fini dum lego, & in moribus & in verbis quędam notaui, quæ facio, doctiſſime Pighi, iudicij tui.

Spartianus in Antonino Caracalla. *In Spartiano mendum apertum.*

Et cùm Germanos ſubegiſſet, Germanicum ſe appellauit vel ioco vel ſeriò, vt erat ſtultus & demens. aſſerens ſi Lucanos viciſſet, Lucanicum ſe appellandum.

Facilè video Germanici nomen hîc non eſſe germanum. Nam ex tota narratione apparet Spartianū de ridiculo aliquo & inuſitato cognomine ſenſiſſe. atqui: Germanicum nomen nec leue illis temporibus nec ridiculum. Quid? quòd ipſe Spartianus eam ſcripturam refellit poſt aliquot lineas,

Digitized by Google

lineas, *Datis ad Senatum poſt victoriam litteris, Parthicus eſt appellatus. nam Germanici nomen patre viuo fuerat conſecutus.* vides? ſi patre viuo appellatus Germanicus, quomodo conſtat illa prior narratio, vt tunc demum? Vitium ergo aperui, medicinam nullus video: & à te eam Spartianus exſpectat. Niſi fortè, *Carmanos*, &, *Carmanicum.* Quod in Lucanici nomine ridet, non eſt mirum: propter nomen vulgatum Lucanicæ. Martialis,

Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Idem in Seuero.

Idē ſcriptor correctus.

Huius dictum eſt, cùm ex humili per litterarum & militiæ officia ad imperium pluribus gradibus fortuna duxiſſet, Omnia, inquit, fui, & nihil expedit. Periјt Eboraci in Britannia.

Mihi videtur dictum ſic concipiendum, *Omnia fui, & nihil. Expeditione periјt.* ita emendo, vel, *Ex pedibus.* Vtraque lectio apta hiſtoriæ.

Lampridius in Alagabalo.

Et Lampridius.

Ad præfecturam Prætoriј ſaltatorem qui hiſtrioniam Romæ fecerat, adſciuit: Præfectum vigilum, Gordium aurigam fecit: Præfectum annonæ, Claudium Cenſorem.

Lego, *Claudium menſorem.* vel, vt in Cuiacij libro ſcripto eſſe admoneor, *tonſorem.*

Iulius Capitolinus in Pertinace.

Et Iulius Capitolinus.

Ipſe prætereà Cornificiam infamiſſimè dicitur dilexiſſe: libertos aulicos vehementiſſimè compreſſit. vnde grande quoque odium contraxit.

Puto ſcrib. *inſaniſſimè dilexit.* id valet, vſque ad inſaniam; & quod ſequitur, *vehementiſſimè*, gloſſa eſt iſtius. ergo deleatur.

Idem in Galienis duobus.

Carpenta cum mimis & omni genere hiſtrionum: pugiles ſacculis, non veritate pugilantes.

Aldina editio, *pugiles faculis.* ſcribo, *baculis*, & intellegit Rudes gladiatorum.

Vulcatius Gallicanus in Auidio Caſſio.

Enumerauit deinde omnes Principes qui occiſi eſſent, habuiſſe cauſſas quibus mererentur occidi: nec quemquam facilè bonum vel victum à Tyranno, vel occiſum. dicens meruiſſe Neronem, debuiſſe Caligulam, Othonem & Vitellium nec imperare voluiſſe. Nam de Pertinace & Galba paria ſentiebat, cùm diceret in Imperatore auaritiam eſſe acerbiſſimum malum.

In Vulcatio turpis error temporum.

Quàm ridiculum quod hîc legimus de Pertinace? Nam dicuntur iſta ab Antonino cui Commodus filius fuit. Atqui Pertinax Commodo ſucceſſit. Quî fieri igitur poteſt, vt de eo tamquam interfecto Antoninus loquatur, qui nondum per ſomnium Imperator erat? quique multis annis Antonino ſuperuixerit? An memoriæ error Vulcatij eſt? an gloſſa nebulonis? Si Vulcatij, culpa ſanè lata, vt Icti loquuntur: ſi gloſſographi, non noua. Hac de re Petrum Diuæum monuiſſe me fateri debeo.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS FRANCISCO RAPHELENGIO.

DE Cæleſti, quod proprium Africæ numen fuit, multa ſtudioſè & eruditè Petrus Pythœus monuit. quis deus, quæ dea fuerit, non addit. Et ſcio ſanè Venerem eam interpretari vulgò, idq́ue pluribus ſcriptorum locis doceri poſſe: tamē Appuleius obniti videtur, & Iunonem eam facere lib. VI. de Aſino: *Magni Iouis germana & coniuga, ſiue tu Sami, quæ querulo partu tuo vagituq́, gloriatur, tenes vetuſta delubra: ſiue celſæ Carthaginis, quæ te virginem vectura leonis cælo commeantem percolit, beatas ſedes frequentas.* Hæc virgo cælo commeans hauddubiè Cęleſtis eſt, & illa nominis cauſſa. Statius de hac ipſa Iunone virgine lib. x. *Cæleſtis quæ dea?* *Appuleius explicatus.*

Ipſa illic magni thalamo deſponſa Tonantis
Expers coniugij, & timidè poſitura pudorem,
Lumine demiſſo pueri Iouis oſcula libat.

Pingebatur leoni inſidens. & hæc fortaſſe cauſſa cur D. Ambroſius aduerſus Symmachum eam Cybelen eſſe crediderit in his verbis: *Vnde igitur exemplum, quòd currus ſuos ſimulato Almonis in flumine lauat Cybele? vnde Phrygij vates, & ſemper inuiſa Romanis non æqua Carthaginis numina? quam Cæleſtem Afri, Mythram Perſæ, plerique Venerem colunt pro diuerſitate nominis, non pro numinis varietate.* quamquā & ad Iunonem referri poſſint. Hæc eſt illa Cæleſtis, quam Antoninus deo ſuo Alagabalo nuptum dedit, diligenterq́; id notandum in Xiphilino, καὶ γυναῖκα, τὸ γελοιότατον, Ἐλιογαβάλῳ ἐμνήστευσε, καθάπερ καὶ γάμου παίδων τε δεομένῳ. καὶ ἔδει γὰρ μήτε πενιχρὰν μήτε δυσγενῆ τινα εἶναι αὐτὴν, τὴν Οὐρανίαν τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπελέξατο, καὶ ἐκεῖθέν τε αὐτὴν μετεπέμψατο καὶ ἐς τὸ παλάτιον καθίδρυσεν. Vbi Vraniam Dio vertit, quam Latini Cæleſtem. *Et Dionis abbreuiator.*

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS NICOLAO STVRIONI.

FREQVENS antiquis fuit genus illud loquendi, *Claris maioribus, quàm vetuſtis*: Tacit. *Tacita mulier eſt bona, quàm loquens*: Plautus. & ſimilia, in quibus Potiùs aut tale aliud intelligimus. Reſtituo idem in duobus Liuij locis. *In Liuio bonum genus dicendi repoſitum.*

Libro XXII.

Quia ea regio præſentis erat copiæ, non perpetuæ, arbuſta vineæq́; & conſita omnia magis amœnis quàm neceſſarijs fructibus.

Abeſt à veteri, *magis*. optimè.

Lib. XXIX. in oratione Scipionis.

Sed illum potiùs ego traham, quàm ille me retineat: in ſua terra cogā pugnare, & Carthago potiùs præmiū victoriæ erit, quàm ſemiruta Brutiorum caſtella.

Idem, *& Carthago præmium*, altera voce omiſſa.

Lib. XXIV. de occiſo Hieronymo.

Ex Principibus vnus, nomine Polyneus, concionem & liberam & moderatam habuit. Seruitudinis indignitatisq́; expertos homines, aduerſus notum malum irritatos eſſe. *Et cōiectura quædam*

Suſpecta in Liuio vox *Seruitudinis*. quamquam Feſtus notet, *Eritudo, vt ſeruitudo*, ſic enim legendum. Vetus lectio *Seruitutidius*. diuinabam, *Seruitij tidium indignitatéſque*, ſiue, *tædium*.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

PENDEO animi in euentu iſtarum rerum. quæ turbæ, quàm ſubitò natæ ſint, vides. Non paruis de rebus, ſed vtrùm Belgica ſit Belgica, *Iam ſpecimen ſpecitur, iam certamen cernitur.* Sed hæc fortaſſe deus aliquis à machina componet, vt loquuntur Græci: nos, ſi fieri poteſt, maneamus in litteris. Taciti locum lib. III. Annalium;

Populi nomen Tacito redditum.

Cælaletæ, Odruſæq, & alij, validæ nationes arma cepere, ducibus diuerſis & paribus inter ſe per ignobilitatem.

corruptum iam olim monui. nunc reppeiſſe etiam videor emendationem. Nam lego, *Odruſæq, & Aſtij*. Aſtios inter Thracum populos Liuius recenſet & coniungit cum Cæletis. (ſic enim & in Tacito ſcribendum, non Cælaletis, docui) lib. XXXVIII. *Itaque cùm per ſaltum iret, Thracum decem haud amplius millia ex quattuor populis, Aſtij & Cæni & Maduateni, & Caletæ ad ipſas anguſtias viam circumſederunt.* Quos Liuius Cænos appellat, in Plinio Cænici leguntur.

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

Afranius carptim emendatus.

QVÆ in Afranio comico notaui, mitto. Apud Nonium, in Superbiter.

Afran: Purgamento. Illa ſuperbiter imperat.

I. Non aliàs mentio fabulæ Purgamenti, nec arbitror ſcripſiſſe Afranium. Legerim potiùs, *Afran. Priuig. Amanti illa.* I. Priuignus Afranij ſæpè laudatur.

In Derepente.

Afran. Vbi derepente cum velis, facias lutum. Idem Homine. Atque ille derepente in iumentum exſilit, Contendit oculos derepente abit cælo.

II. Primo verſu ſcribo, *facias lucrum.* in ſequentibus malè coolucrunt bina Afranij exempla. Tu diuide ſic, —— *in iumentum exſilit.*

III. *Idem. Contendit. o. d. abit celox.* Celox enim leg. de naui, non, cælo, ſuadente ſententia & verſu.

In Inaudire.

Afran: Diuortio. Nouis dictis quæſo ne ille inaudiat.

IV. Lego, *Nobis dictes quæſo.* perſpicuè verum.

In Dicere.

Afran: Vopiſco. Igitur quieſcet, quoniam inter nos nuptiæ ſunt dictæ, parcas iſtis verbis ſi placet. Idem. De ruſtico neſcio cui vicino ſuo perpauperi cui dicat dotis paullulum.

V. Diuiſim ſcribo, *quieſce, & quoniam*: item, *parcas*, nõ Pareas: &, *Det ruſtico.*

In Speratum.

Afran: Fratrijs. Curre & nuncia venire & mecum ſperatum adduce. Videat puellam, curent, conforment iube.

Numeros

Numeros & lectionem repono, *—curre, & nuncia* VI.

Venire me, & mecum ſperatum adducere.

Vide vt puellam curent.

In Implicare.

Afran: Brundiſ. In parte inferiore hic implicabatur caput fateor. VII.

Corrige, *huic implicabatur caput faſceo.* Vale vale ſuauiſſime Victor.

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS LECTORI.

HAVE mi Lector, quiſquis es. Finem facio ſcribendi priuſquam peruenerim ad deſtinatam metam: nec miraberis, ſi diſpicies hũc motum patriæ noſtræ. qui ſanè motus, neſcio quo fato, incurrere amant extremis laboribus meis. Sed ſiue placui, ſatis ſunt iſta: ſiue diſplicui, nimia. Non excuſabo in ſcribendo breuitatem. nam ea, me iudice, propria eſt materiæ huius. An in ſyllabis corrigendis, aut litteris commutandis, periodos adhibeam, & illum ambitum Ciceronianæ orationis? verba verbis paria, & quaſi dimenſa coner reddere? Hoc quidem, vt Lucretius ſolet concludere, Deſipere eſt. Qui aberrauit ab itinere, quęrit compendio ad viam duci, non per amæna loca circumagi. idem in hoc ſcribendi genere eſt, neceſſariò potiùs, quàm pulcro. At in verbis fui, quàm debui, antiquior. iam enim is ſermo aures meas tetigit. & Plautum inquiunt, potiùs ſapit quàm Ciceronem. Vtinam verum dicerẽt: nam hoc volui. Epiſtolas ſcio me ſcribere, nõ Orationes: quas cùm vſus feret, inueniam fortaſſe qui non minùs commodè ſcribat quàm ipſi. At Epiſtolæ familiares, ſiue verba, ſiue iocos ſpectes, quid aliud ſunt quàm exemplar Comici ſermonis? Inter Comicos autem quis melior Plauto? Itaque Concluſio operis.

Quod illi maledictum eſſe exiſtumant,
Eam laudem duco maximam, cùm illum exprimo
Quis vobis vniuerſis & doctis placet.

Ille enim ſcriptor eſt qui puritatem, qui proprietatem ſermonis ſuppeditet: ille qui vrbanitatem, iocos, ſales, & eam Atticorum Venerem ſufficiat, quam fruſtrà in reliquo Latio quæras. an vocant me ad illorum exemplum, qui omnes Epiſtolas ſuas vno modo ſcribunt? Rideant, doleãt; ioca, ſeria tractent; doctos, indoctos compellent: idem vbique tenor eſt, eadem lentitudo? Non ſequor. Meæ verò Epiſtolæ & facetum aliquid habeant, & eruditum, & remotum à captu vulgi, & quod ſæpiùs repetitum placeat. In quo omine, mi Lector, deſino.

INDEX NOTARVM QVÆ
LIBRO PRIMO.

EP. I. Quid iuuenes in Pandectis? Cur ita dicti? Operæ à Scæna. Tacitus explicatus.

II. Auſonius emendatus. Plauti Cicum. Gloſſæ veteres correctæ.

III. In Liuio loci quattuor reſtituti.

IV. Plauti Rudente locus correctus. Felles virginalis. Felles pullaria. De Varronis verſu coniectura Camerarij.

V. Martialis complures loci emendati. Factiones aurigarum. Thalamus nomen viri. quid Sagari? quid quies tunicata? Clinici medici. Excidit, verbum ambiguum. Thallus & Flauius Scorpius aurigatores. Hermes ſuppoſiticius. quis Cæſonius Maximus, & quando damnatus.

VI. Liuius emendatus duobus locis. Supplicia.

VII. Cicero De legibus correctus. quæſitum de ſententia legis è xij. Feſtus emendatus. Plinij gloſſema.

IIX. Varro emendatus & Liuius. Culigna in ſacris.

IX. Tres Liuij loci emēdati, & Quadrigarij vnus.

X. In Plinio coniectura.

XI. Lex Numæ reſtituitur.

XII. Notæ quaternæ ad Liuium.

XIII. Seneca quattuor locis emendatus. Plautus explicatus. Cato emendatus.

XIV. Plauti verſus emendatur. Bitere.

XV. Conatus corrigendi Spartiani.

XVI. Cur Luna in Labaris Turcarū? Liuius corrigitur. In eodem coniectura.

XVII. Mors Becani.

XIIX. Nonius Marcellus variis locis correctus. Plautus. Cæcilius. Pomponius. Plautinæ comœdiæ falſus titulus. Nonius correctus. Turpilius. Ipſe Nonius. Pomponius.

XIX. In Liuio Medixtutichus. Ennij mos in truncandis verbis. Idem emendatus apud Nonium. Iterùm Liuius. in eodem gloſſema indicatum.

XX. Emendatur Arnobius.

XXI. Inſigne è Liuio gloſſema ſublatum, indicio libri.

XXII. E Panegyricis mendæ ſublatæ complures.

LIBRO SECVNDO.

I. Liuij locus de pugna Cannenſi emendatur & illuſtratur.

II. An Commentarij belli Gallici reipſa Cæſaris?

III. Plinius tribus locis emendatus.

IV. Plauti à Bryardo correctio, & Nonij.

V. Auxilio libri aliquot locis Liuius reſtitutus.

VI. Varronis bina gloſſemata.

VII. In Pādectis cōiectura. Prothyra.

IIX. Liuius emendatus.

IX. Iuuenalis laus. eiuſdem locus ab Ariſtophane. & alter. Varia lectio in duobus verſibus.

X. Senecæ emendationes quattuor.

XI. Dubitatum in Liuij loco. Vicepota dea. Et alter, ſi fortè correctus.

XII. Reſtituta vox in Plauti Perſa. & diſtinctio verſus.

XIII. De Plinij loco quæſitum.

XIV. Liuius reſtitutus.

XV. Conatus duûm locorum Capitolini emend. Decennia publica.

XVI. Agellius aliquammultis locis fide libri correctus.

XVII. Notarum interpretatio vitiando Liuio.

XIIX. Plauti cum Terentio comparatio. de iocis Plautinis.

XIX. Seneca bis corrigitur.

XX. Exſcenſionis vox tribus Liuij locis reponenda.

XXI. De inſcriptione nummorum Antonij quæſitum. quot populi Galliæ? Tacitus explicatus. & Iuuenalis.

XXII. De Appuleio iudicium. Loci

cius

cius aliquot correcti,& oſtenſi à Plauto eſſe. Afranius emendatus. Pax, interiectio. Eccillum. Politia, pro elegantia. Salutigeri, internuncij, Concipilare. Arciere. Folia farferi.

XXIII. Auxilio libri Liuius corrigitur.

XXIV. Seneca in ἀποκολοκυνθώσει emendatur pluries. Dictum vetus explicatum.

XXV. Ex epithalamio verſu fragmẽta.

XXVI. Ad Liuium Notæ.

LIBRO TERTIO.

I. Tres ad Liuium Notæ. Nonius Marcellus corrigitur.

II. Petronij Arbitri laus. idem corrigitur ſæpiculè. Notatũ prouerbium, Omnia alicui eſſe.

III. Carmẽ Albinouani percurſum.

IV. Addubitatum in Liuij loco. idem voce auctus. Manutij coniectura firmata libro.

V. Confirmata correctio Salluſtiana.

VI. Complures in Agellio emendationes.

VII. In oratione Marcij apud Liuium quædam emendata.

IIX. Rhenani iudicium exploſum. Velleius Paterculus corrigitur. Leuis coniectura.

IX. Seneca emendatus in Epiſtolis.

X. Propoſita Liuiani loci correctio de induſtria.

XI. Dio Caſſius emendatus. Lernutij Oda.

XII. Pæniſſimè Plauti vox. Chariſius corrigitur. Appuleius pariter. & Plautus Milite.

XIII. Aliquanti Liuij loci reſtituti.

XIV. Lucilij complures verſus corriguntur apud Nonium.

XV. Arnobius emendatur. item Titinnius apud Nonium.

XVI. Genus dicendi perelegans redditum Liuio.

XVII. Plautina quædam imitata è Græcis.

XIIX. Vlpianus in Pandectis explicatus. Statio militum ad ludos. Popularia.

XIX. Liuius variè emendatus.

XX. In Feſto ſpicilegium poſt Scaligerum. Plautus correctus & Nonius.

XXI. Pauca emendata in Solino. item Pacuuij verſus.

XXII. Solimanni in prolem immanitas. addubitatum in Liuij loco.

XXIII. Seneca emendatus.

XXIV. Mendum in Panegyrico ad Conſtantinum. Plauti olim correctio confirmata. Appuleius correctus. Plura alia in Mamertini Panegyrico.

LIBRO QVARTO.

I. Notæ ad Liuium.

II. Quadrigarius apud Agellium emendatus. Liuius item.

III. Dionis adſeueratio dubia. Tacitus emendatus. & Ouidius.

IV. Locorum aliquot nomina reddita Liuio.

V. Ad Iulium Capitolinum Notæ.

VI. Quæſitum ſuper Plauti falſæ rei verſu.

VII. In Liuio quædam. defectus in eodem. & turpe gloſſema.

IIX. Attius poëta variis locis correctus. Fortaſſean vox vetus.

IX. De ſententia Xiphilini quæſitũ. Struthiones ad Circum. Plautus explicatus. & lapis antiquus.

X. Antiquę ſcripturę aliquot in Liuio.

XI. Cicero pluries emendatus. & Varro.

XII. Lauſum in Plauto è xij. an Leſſum?

XIII. De teſtudine militari Liuij locus expenſus. quid imbrex? Plutarchus interpretatus.

XIV. Fragmenta Hiſtoriarum Salluſtij carptim emendantur.

XV. Iuuenalis verſu vno auctus, & altero minutus.

XVI. Liuiani aliquot loci.

XVII. de Langij morte. Seneca variè correctus.

XIIX. Confirmata in Varrone correctio mea. & altera Scaligeri.

XIX. Liuij Fragmentum apud Senecam emendatum.

Digitized by Google

xx. In Nonio obſeruationes.

xxi. De vita & ætate Iuuenalis paullò diligentiùs quæſitum. Iuuenalis in Ægypto fuit. An Domitiano viuo ſcripſerit? Videri in imperio Hadriani vixiſſe. Martialis de eo verſus.

xxii. Liuij defectus ſuppletus. Locus inibi emendatus. item alter. & mos antiquus apud eum explicatus.

xxiii. Plautus illuſtratur. Cur vino amicarum fores affuſæ? cur aqua cardines?

xxiv. Varronis apud Nonium fragmenta corriguntur. Apothecæ Chiæ.

xxv. Tribus locis Liuius emendatus. genus dicendi elegans.

xxvi. Contra calumniatores honeſti laboris. Iuuenalis multis locis correctus. quid Bulli? Loci Iuuenalis qui in Gloſſario veteri. Lernutij Elegia.

xxvii. Ex legibus xij. fragmenta reſtituta apud Plinium. exemplum vbi Prætor Conſul dictus. Varro apud Nonium correctus. Mos anteſtandi. Lex vetus correcta.

xxiix. Panegyrici ſcriptores variè emendati.

LIBRO QVINTO.

i. Liuius corrigitur.

ii. Nonij Ῥᾳθυμία. Cato emendatus. & plura Turpilij.

iii. Nauis in obſcænis intellectibus, ſicut & Concha.

iv. Liuius fide libri reſtitutus.

v. De Senecæ aliquot locis coniecturæ. Ennij correctio in Nonio. apud Ciceronem vetus poëta emendatus.

vi. Martialis epigramma emendatum. idem iterũ Iuuenalis explicatus.

vii. Liuianæ emendationes.

iix. De Agellij nomine. idem ſcriptor variè correctus.

ix. De Tertulliani loco coniectura. Signa cohortium & imagines ſignorum.

x. Emendatur Liuius locis quattuor.

xi. Velleius Paterculus adulatur in hiſtoria. eius bini loci reſtituti.

xii. De Lucretij verſu coniectura. Lucilius emendatur & Nonius. Attius. item Turpilius tribus locis.

xiii. De Liuij loco quæſitum. Simul filio, helleniſmus.

xiv. Lucilius correctus obiter apud Nonium in Graue. explicatum vetus dictum, Concide magire. Pomponius emendatus. Cædere & concidere in verbis Venereis. Plautini ioci ſententia. Ciceronis locus illuſtratus. Partiri & diſpartiri intellectu obſcæno. Plautus correctus.

xv. E Plinij Panegyrico ablatæ aliquot mendæ.

xvi. Liuij complures loci emendati.

xvii. Turnebus libens meritò defenſus. Ciceronis correctio in Academicis. & tres aliæ in libris de Oratore. Liuius item correctus.

xiix. In Pandectis loci duo. Antiqua vox Quamde.

xix. In Petronio Arbitro duæ maculæ.

xx. Liuij quattuor loci auxilio libri emendati.

xxi. In Spartiano mendum apertum. idem ſcriptor correctus. & Lampridius. & Iulius Capitolinus. In Vulcatio turpis error temporum.

xxii. Cæleſtis quæ dea? Appuleius explicatus. & Dionis abbreuiator.

xxiii. In Liuio bonum genus dicendi repoſitum. & coniectura quædam.

xxiv. Populi nomen Tacito redditum.

xxv. Afranius carptim emendatus.

xxvi. Concluſio operis ad Lectoré.

FRAN-

FRANCISCI MODII ELEGIA
AD IVSTVM LIPSIVM.

MENS *animi iactata velut ratis, æquora venti*
Dum turbant, membris denegat officium.
Nec potis eſt doctis deſueta ſororibus, olim
Quæ mage grata alijs numina numinibus,
Promere Verbum vllum, quod ſit memorabile, vel quod
Sit dignum à ſera poſteritate legi.
Anxia ſed patriæ caſu infelicis, in vno hoc
Conſumit vitæ tempus inane ſuæ.
Longè ſunt ſtudia & ſtudiorum præſes Apollo, &
Quidquid Bellonæ non facit ingenio.
Armorum ſtrepitu & vario clangore tubarum
Perſonat exoriens occiduuſq; dies.
Cædem omnes bellumq; volunt. pax vndique pulſa
Fruſtrà vbi conſiſtat quærit in orbe locum.
Miles agit prædas, totiſq; incendia campis
Excitat, agrorum diripiuntur opes.
Exſul, inops, operæ quondam bona turba colonorum
Ignoto dubium cingitur enſe latus.
Expugnatæ vrbes quæcumque licentia & excors
Dictat veſani militis ira, ferunt.
Sacra, profana hoſtes iuxtà rapiuntq; trahuntq;,
Nil templis prodeſt relligio aut pietas.
Virginitas intacta diu ſeruata puellis
Eripitur, miſerorum ante parentum oculos.
Mater anus, natæ officium læuæ exhibet, ipſe
Cogitur vxoris leno vir eſſe ſuæ.
Quæ tamen vt parui fiant, quia parua putantur,
Quis bonus in reliqua vi ſcelerum taceat?
Matrum quis ferat infantes ante ora necatos,
Totq; ſenes fato non perijſſe ſuo?
Quis, quæ prætereo, tot facta immania? proſit
Quæ memorare nihil, & memorare piget?
Non ego. & hæc inter dum mens incerta futuri
Pendet, nulli alij eſt apta miniſterio.
Quanto tu melius LIPSI, *bella inter & enſes,*
Plus etiam ſolito qui inuigilas ſtudijs.
Non, quòd non patriæ inſtanti moueare ruina,
Nam quem non moueat dulce ſolum patriæ?
Sed quòd ei prodeſſe nihil priuata bonorum
Conſilia, at ventis ludibrio eſſe, vides.
Ergo inter Muſas, earumq; ante omnia Phœbum
Ducis pangendis tempora carminibus.

Carmi-

Carminibus ſua quæ doctus putet eſſe Catullus,
Iuret Romanus quæ ſua Callimachus.
Aut membra affecta in priſci ſcriptoribus æui
Ingenij ſanas dexteritate tui.
Hinc loca tot Liui, loca tot Ciceronis, Agelli,
Plauti, Varronis, Pacuuij, Taciti,
Marcelli, Feſti, tibi ſe debere ſalutem
Clamant obductis integra vulneribus.
Te patrem, te patronum haud inuita fatentur
Iactantq; auxilij ſe bonitate tui.
Non tineas blattáſve dehinc non menda verentur,
Omnia te credunt ſoſpite tuta ſibi.
Nec fruſtrà credunt, teſtes ſunt quinque libelli,
Doctrinæ antiquæ re mage quàm titulo,
In lucem emiſsi nuper, curante Minerua,
Et placiti cuiuis, cui modò & ipſa placet.
Teſtes tot monumenta emiſſa prioribus annis,
Teſtes quæ Phœbo nunc faciente paris.
Hos libros dico. quîs nomen Epiſtola, mendæ
Scriptorum innumeræ materiem dederunt.
Libros! ſed quid opus longum deducere verſum?
Ipſi ſe populis vtilitate probant.
Vtilitate inquam, & lecto ſermone, quod vnum,
Vt commendentur non aliunde, ſat eſt.
Vidi qui magnas magno conamine nugas
Diceret, at dictis resq; ſalesq; aberant.
Vidi verboſo ingentem qui carmine librum
Texeret, at verbis non niſi verba dabat.
Solus tu LIPSI *ſic iucundo vtile miſces,*
Cuncta loqui Phœbo vt te præeunte putem.
Ergo ni ſophia & virtus ſunt nomen inane,
Te quoque non vmquam fama tacebit anus.
Sed ſi certa ſui facti ſtat gratia cuique,
Laudabit ſæclis innumerabilibus.

Iuſti Lipſij Epiſtolicas quæſtiones admiſi, vt typis excudantur, An. LXXVI. XIII. Iulij.

Ioh. Molanus, Cenſor.

Digitized by Google

IVSTI LIPSI

ELECTORVM

LIBER PRIMVS.

In quo, præter cenſuras, varij priſci ritus.

x

Digitized by Google

Digitized by Google

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM MATTHIAM AVSTRIVM BELGICÆ PROREGEM,

Imperatoris filium, Imperatoris fratrem.

POSTQVAM in hanc Belgicam veniſti, Sereniſſime Prorex: ſæpè mihi animus fuit, munere aliquo teſtandæ meæ voluntatis. Debere enim iam videbar. primùm, quia non nouus familiæ veſtræ cliens; patri tuo Maximiliano, qui ad immortalitatem receptus, Tacito à me nuper oblato. Deinde quia vniuerſa Belgica adſtricta tibi: inter Belgas autem ego. Tu ad gubernacula huius patriæ vocatus, ſalutarem manum, inuitis multis, porrexiſti nobis: & hoc ipſum, quòd deiecimus acerbę iugum ſeruitutis, quòd deiectum iterùm non recepimus, ex parte tuum eſſe fatemur omnes boni. Fata te, & nouum illud quod illuxit ſidus, vocarunt ad res magnas: res maiores æuo tuo, non genio aut fortuna. Octauianus Auguſtus, eâdem ætate qua tu es, prælucente pariter ſtella, imperium ſuſcepit orbis terræ. hoc interfuit: quòd illi non delatæ habenæ rerum, ſed per bellum arreptæ: te conſentientes Belgæ, cum nobilitate pariter plebs, ad culmen euexerunt huius dignitatis.

gnitatis. Nobilitas, ſuffragijs ſuis: plebs, votis. Confûgit in ſinum tuum adoleſcentis adhuc concuſſa Belgica. quid mirum? Fatum hoc eſt tuæ gentis, tuæ domus, vt magnitudo veſtra originem habeat à ſalute miſerorum. Sic Rodolphum olim, à quo auctore auguſtum veſtrum ſtemma, nutantes Germaniæ res Imperatorem fecerunt: ſic Maximilianum atauum tuum, Carolo ad Nancæum occiſo, nos ijdem Belgæ vocauimus in medium rerum omnium diſcrimen. & vocauimus admodum adoleſcentem. Quod olim de Scipionum gente celebre dictum fuit, natam eam ad Karthaginem vincendam: ſimile de tua dixerim, natam eam ad ſuperbos domandos, miſeros ſubleuandos. Nos Belgæ, maxime Princeps, vides in qua ſimus naui: quo mari feramur, & quàm non noſtris ventis. Præter res bello aduerſas, multorum etiam à cauſa auerſus animus: quaſi regium imperium conemur exuere. qui reuerà, non legitimum regem noſtrum grauamur, (rem modò videant) ſed prætextu regio minutos hos tyrannos. Fatendum enim eſt, ante duodecim annos, cùm cœpit hæc tempeſtas, & vnà cum reliqua Gallia intumuit Belgica noſtra: adſederunt ad gubernacula, quibus cura nulla fuit, nō dicam regiæ dignitatis, ſed ſuæ, aut noſtræ ſalutis. In ſcopulos & ad vada appellere nauim maluerunt; quàm ſubmittere velum, & flectere paulùm curſum, eà quà ferebant venti. Itaque naufragia, quæ ſecuta ſunt, videmus. Depulſi à gubernaculis illi; & tu, illuſtriſſime iuuenum, ſubijſti in locum illorum: quæſo, ne in facta aut in mentem. Illi timeri? tu amari eliges. illi perdere? tu ſeruare. Violenti illi? tu benignus:

Digitized by Google

gnus: & quædam, cùm poſſis cogere, malis perſuadere. Aures eorum apertæ ad calumnias? clauſæ tuæ: nec te gubernante ſuſpicio aut delator timeatur, ſed crimen tantùm & leges. Magna felicitas tua eſt, quòd olim, præeunte Augerio Buſbequio, imbutus es ſtudijs virtutis & doctrinæ. Euolue igitur Annales. peream ego, ſi non ab immitibus iſtis conſilijs omnia regna perierunt. Gubernator in naui non frangit maiores illos & decimos fluctus, ſed vitat aut declinat: ſic grandes iſtos & fatales motus, errabit quiſquis impetu franget; arte & prudentia componendi ſunt. Et tu compones. tene tantùm hunc clementiæ curſum, quem cœpiſti: & experimento crede, quanto ad gloriam & imperium firmius ſit, amari à ſubditis quàm timeri. Munus quidem meum tibi vt adprobem, non admodum laboro: magis laboro vt animum, qui æternùm deuotus eſt, & erit, Genio veſtræ gentis. cIↃ. IↃ. LXXX.

Digitized by Google

AD LECTOREM.

LIBRO *huic Electorum, neque iuſto planè operi, neque exaſciato, feci lucem, mi Lector: præproperè, & fortaſſe ante legitimæ dies partionis. Sed cauſſa feſtinandi, præter has quibus iactamur turbas, etiam valetudo. quæ pertinaciter aduerſa, aurem mihi vellit vt vaſa colligam, & cogitem de diſceſſu. Inſcripſi Electa: non abhorrenti à re nomine, quia pleraque variè elegimus & decerpſimus: & Plinij exemplo, quem Commentarios* CXX. *Electorum reliquiſſe, docuit me alibi eius nepos. Reperies correctiones, ſed non ſolas. quia enim plerique delicati hoc Criticum genus aſpernantur, quaſi ludum aliquem nugarum: feci quod antiquus quiſpiam medicus, & callidè miſcui ritus. Medicum aiunt, in puella regia curanda, quæ abhorrebat ſectionem, ſcalpellum ſpongia tectum intuliſſe, & vber dum leniter fouet, incidiſſe: ego velo rituum publicorum correctiones aliquot texi non publici guſtus. Ita manum adij ſuauiludijs iſtis: nec metuam formulam*, Quod dolo malo. *Tu fruere, bone Lector.*

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI ELECTORVM LIBER I.

CAPVT I.

Refutata vulgi opinio de ſcriptore Controuerſiarum. Non eſſe Annæum Senecam philoſophum. oſtenſum id ab ætate, à vita, à ſtilo. Eſſe illius patrem. id quoque clarè oſtenſum. Senecarum ſtemma. Locus vnus correctus.

VT Cenſores olim luſtrum à bono nomine: ſic ego ordiar hunc librum. Dicam de Annęo Seneca: cum bona ſpe fore, vt hoc ſcriptum meum annos ferat & ſeneſcat.

Cenſet vulgus libros eos qui Controuerſiarum & Suaſoriarum inſcribuntur, Annæi Senecæ eſſe; illius, qui Philoſophus dicitur, & qui Neroni præceptor. Cenſet vulgus, & ideò errat. Pugnat enim cum ea ſententia Senecæ ætas, pugnat vita, pugnat ſtilus. Ætatis pugnam doceo: quia quicumque iis libris ſcriptor fuit, Auguſti & Tiberij æuo vixit, non Claudij & Neronis. Hoc colligo ex variis eius de ſe dictis. Ait alibi familiarem ſe fuiſſe Cæſtio Pio, Portio Latroni, Valerio Meſſallæ: alibi, Ouidium poëtam declamantem audiuiſſe, & Aſinium Pollionem viridem cognouiſſe & ſenem. Eas omnes faces illuſtraſſe ego ſcio medium principatum Auguſti. At Senecæ celebrior ætas in Claudium incidit & Neronem. Addit imò amplius ille ſcriptor, ea ætate ſe fuiſſe vt Ciceronem ipſum audire potuerit declamantem. Verba eius ſunt Præfatione prima: *Omnes autem magni nominis mihi videor audiuiſſe, præter Ciceronem. Nec Ciceronem quidem ætas mihi eripuerat, ſed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum orbem peruagabatur. Intra coloniam meam me continui. alioqui potuiſſem eum audiſſe in illo atriolo, in quo duos grandes prætextatos ait ſecum declamare ſolitos.* Ne quis mihi, quæſo, ad hunc locum nebulas aut nugas. Ait ſe Ciceronem audire potuiſſe declamantem cum duobus grandibus pretextatis. Ij fuerunt Hirtius & Dolabella: quos ideò ludens ſic appellat, quia tunc in prætexta toga erant, & in magiſtratu. Eos per bellum ciuile Cæſaris, Cicero (vt ipſe alibi ait) dicendi diſcipulos habuit, cœnandi magiſtros. Vide quò ætatem ſuam producat ille ſcriptor. Ante Cęſaris mortem non ſolùm natus fuiſſe debuit; ſed etiam annos aliquot habuiſſe legitimos ad audiendum Ciceronem. Quomodo hæc æui, vt ſic dicam, granditas cadit in hunc noſtrum Senecam, qui mortuus Silio & Attico Conſulibus, extremo

Ætas vera vtriuſque Senecæ.

Senecæ locus explicatus.

Refutatio vaniſſimi mendacij de longo Senecæ æuo. extremo imperio Neronis? id eſt, centum & x v. annis, poſt illud æuum. Sed enim occurrunt huic rei, Et vixit, inquiunt, Seneca annos ad centum x i i i i alij etiam liberalius, centum x x i i i i. ita enim ſcribunt paſſim in hiſtoria eius vitæ. Homines præſtigiatores! & præ quorum arte in recoquendis ſenibus nihil ſit Medea. Sed quid nugantur? cedò mihi auctorem aliquem huius tam prodigioſæ ſenectutis. Non dabunt. Tacitus, qui fautor Senecæ, & ideò diligens in vita eius narranda & morte, ſenile eius corpus dixiſſe contentus fuit: grandem hanc, & non longè à miraculo ætatem, non attingit. Imò contrà apud eum reperio, libro x v. in oratione Neronis Senecam adloquentis: *Eſt tibi*, inquit, *adhuc valida ætas, rebúſque & fructui rerum ſufficiens.* Valida, ait, ætas: & hoc paucis ante cędem eius annis. Quî conuenit hoc in ſenium tam effetum? Sed ventilo ego, & tracto adhuc luſoria arma: quid ſi doceo Senecam natum non fuiſſe Cicerone viuo? nónne perorata hæc lis eſt? Ait ipſe de ſe, Epi-*Illuſtratus Seneca in Epiſtolis.* ſtola c i x. *His inſtinctus abſtinere animalibus cœpi: & anno peracto, non tantùm facilis mihi erat conſuetudo, ſed dulcis. Quæris quomodo deſierim? In Tiberij Cæſaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum ſacra mouebantur, & inter argumenta ſuperſtitionis ponebatur animalium quorumdam abſtinentia. Patre itaque meo rogante, qui non calumniam timebat, ſed philoſophiam oderat, ad priſtinam conſuetudinem redij.* Locus clarus, & in quo arx huius cauſſæ. Ait ecce ſe iuuenem ſub Tiberio, quo tempore alienigena ſacra vrbe mota ſunt. Id accidit quinto Tiberiani imperij anno: vt colligo facilè ex his Taciti verbis Annali ſecundo: *Actum & de ſacris Aegyptiis Iudaicíſque pellendis: factumq; patrum conſultum, vt quattuor millia libertini generis ea ſuperſtitione infecta in inſulā Sardiniam veherentur.* Vtrùm ergo digiti me fallunt? an à morte Ciceronis ad hunc diem, anni circiter ſexaginta colliguntur? Quod ſi eſt, quomodo natus Cice-*Vitæ ratio vtriuſque Senecæ.* ronis æuo Seneca fuerit: & idem iuuenis adhuc ſub Tiberio? Niſi quis tam ineptè deſipiens, qui ſexagenarium ſenem iuuenem cenſeat appellandum. Certa res. & huic vni argumento ſi quid opponi poteſt, illi ſapiant, ego, vt poëta vetus ait, fatuus ſim, non ſolùm ſtultus. Pugnat ergo ætas Senecæ: etiam vita. Nam is qui philoſophus, vitam illuſtrem egit, ad remp. acceſſit, honores geſſit: Quæſtor, Conſul fuit. De Quæſtura ſua ipſe fatetur Conſolatione ad Elbiam: de Conſulatu, auctores Faſti & Iuriſconſulti. Hæc vitæ lux non cadit in meum ſenem: quem vixiſſe remotum ab omni ambitu ſcio, equeſtri ordine contentum. Teſtis *Stili diſcrepantia.* ipſe in Præfatione libri i i. Melam filium alloquens, *Perge*, inquit, *quò inclinat animus, & paterno contentus ordine ſubduc fortunæ magnam tui partem.* Nam ordinem, intellegit non dubiè equeſtrem. Denique cum vana illa opinione quid magis pugnat, quàm ſtilus? Ariſtoteles apud quoſdam Lybiæ populos, quoniam vxores communes ſunt, ait liberos ad formarum ſimilitudinem diſtribui. velim idem ſit in his libris. quorum profluens & copioſa dictio, tantum abeſt à Senecæ arguta & conciſa eloquentia, quantum Homericus ille Neſtor à Menelai.

Seneca pater verus ſcriptor. Quis falſus ſcriptor, ſatis dictum: dicam quis verus. tam clarè idipſum, vt ſi quid hac parte errem, non recuſem quin Fides auerſa à me in omne æuum.

Digitized by Google

æuum L. Annęus Seneca Philoſophus patrem habuit nomine & cognomine eodem. Is domo Corduba fuit; profeſſione, Rhetor. Natus ante bellum ciuile Cæſarianum, ſuperuixit ad Claudij circiter principatum: ſine honoribus, & non aliud quàm prouincialis eques. Is iam ſenex non dubiè filiis ſuis ſcripſit, aut dictauit potius, hos qui ſuperſunt Controuerſiarum & Suaſoriarũ libros. Sed vt in Plauti fabula, inter duos Menæchmos: ſic inter duos Senecas confuſione nominum ortus error. Tributa illi, quæ huius erant: & claritate nimia filij obſcurus pater hodie, imò ignotus. Memoriam boni ſenis fugitiuã (impunè hoc dixerim) primus retraham ego. Eius, inquam, Senecæ hi libri. Doceo ex ætate: quæ patri conuenit, diſconuenit proli. doceo ex inſcriptione, quæ in omnibus libris, etiam ſcriptis, concipitur: L. ANNÆI SENECÆ, AD SENECAM, NOVATVM, ET MELAM FILIOS. Optimè. Inter tres filios quos nominat, Seneca Philoſophus eſt: reliqui eius fratres. Stemma tale.

Stẽma Senecarum.

L. Annæus Seneca, qui Rhetor.
- L. Annæus Seneca, qui Philoſophus.
- Annæus Nouatus, aliter Iunius Gallio.
- Annæus Mela, ſiue Mella, pater Lucani.

Elbia, eius vxor.

Quid iam clarius, quàm Senecæ patris eſſe hæc ſcripta? Nam quin Mela ille frater Senecæ Philoſophi ſit: non ambiges ex his locis. Tacitus libro XVI. Annalium: *Mela, quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuit: per ambitionem præpoſteram, vt eques Romanus conſularibus potentia æquaretur.* Seneca ipſe in Conſolatione ad Elbiam: *Reſpice fratres meos, quibus ſaluis fas tibi non eſt accuſare fortunam. In vtroque habes quod te diuerſa virtute delectet. alter honores induſtria conſecutus eſt* (Gallionem intellegit:) *alter ſapienter contempſit.* intellegit Melam. Confer nunc locum e Præfatione libri II. Controuerſiarum; & vide quàm elogia omnia conueniant in hoc Mela. *Hæc eò libentius Mela fili cariſſime refero, quia video animum tuum à ciuilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu auerſum: hoc vnum concupiſcẽtem, nihil concupiſcere, vt eloquentiæ tantùm ſtudeas. Ego verò non ſum bonæ mentis impedimentum: perge quò inclinat animus, & paterno contentus ordine ſubduc fortunæ magnam tui partem.* Nec turbat me, quòd epigraphe Nouatum nominet, quem alij, & quem Seneca ipſe, Gallionem. Idem enim ille per adoptionem familia exiuit, & in gentem ac nomen venit Iunij Gallionis. Credo illiuſipſius Gallionis, qui inter Rhetoras nominatur Senecæ patri: & de quo Scriptor incertus De cauſſis corruptæ eloquentiæ: *Malim hercle C. Gracchi impetum, aut L. Craſſi maturitatem: quàm calamiſtros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis.* At nomen Nouati anterius ei fuiſſe, colligo ex Seneca in Conſolatione: qui filiam huius agnoſcit à nomine veteri Nouatillam. Non item locus me mouet initio libri II. Controu. de Fabiano philoſopho: *Scio futurum*, inquit, *vt auditis ſententiis eius, multas cupiatis audire. ſed nec ille diu declamationibus vacabat: & ego multo minor natu quàm ipſe erat, audiebam quotiens inciderat, non quotiens volebam.* Qui ſi rectè haberet; vana omnia quę dixi de ætate

Mela frater Senecæ Philoſophi, & filius illius ſenis.

Cur & quomodo mutatum alterius fratris nomen. Iunius Gallio quis.

Falſa lectio in Seneca patre.

Fabiani ætas.

huius ſenis. Fabianus enim auditor Cæſtij Pij & Arellij Fuſci fuit; ac ſub Tiberio præcipua illi fama. Quo ſi multò minore natu hic ſcriptor: *cur non piſtrino trador ego atque aſino?* Sed non recta lectio, & emendo, *multò maiore natu*. Cauſſa enim vera non auditi Fabiani, quòd ille iuuenis, Seneca iam grandi; vt homo ſenex frequentare declamationes adoleſcentuli honeſtè non poſſet. Hæc dixi de hoc ſcriptore. plura illuſtrandæ ætatis & ſtemmatis, addam in libro ſingulari, quem, De vita Annæi Senecæ & ſcriptis, ſtudioſè compoſui.

CAPVT II.

Stipendij militaris initia, & progreſſus. Quis primò modus. quæ deinceps acceſſio. Aliud denarium eſſe, aliud denos aſſes. Tacitus explicatus. Liuius correctus. item Suetonius in loco tenebroſo.

DE ſtipendio militari apud Romanos, deque eius progreſſu, plus quàm Metonis annus eſt, cùm quæritur inter doctos. ego hoc capite audebo certum concludere, & vt Ic[ti] priſci loquebantur, ſignare reſponſum. Tria apud Romanos pro ſtipendio, pecunia, frumentum, veſtis. Pecuniæ inſtitutum anno vrbis CCCXLVII. de quo Liuij libro IIII. corruptus locus: *Additum deinde, vt ante vllam mentionem plebis Tribunorúmve decerneret Senatus, vt ſtipendium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de ſuo quiſque fructus eo munere eſſet. Nihil vnquam acceptum à plebe tanto gaudio traditur. concurſum itaque ad curiam eſſe, prehenſáſque exeuntium dextras, & patres verè appellatos: effectum eſſe fatentibus, vt nemo pro tam munifica patria corpori aut ſanguini ſuo parceret; cùm commoditas iuuaret rem familiarem. ſaltem acquieſcere eo tempore, quo corpus addictum atque operatum reip. eſſet.* quem emendo, *cùm commoda ita iuuaret: rem familiarem ſaltem accreſcere eo t. q.* Modus eius pecuniæ initio exiguus fuit. Polybij quidem ætate, id eſt, ſub bellum Punicum ſecundum, in peditem oboli duo: centurionem duplex: equitem triplex. Ita Polybius ipſe libro VI. Duo oboli tertia, vt ſcimus, drachmæ pars. Ad nummum Romanum ſi exigimus; dico fuiſſe tres aſſes. eamque ſummam non dubiè per duos obolos expreſſit nobilis hiſtoricus. Doceo ex Plauto. cuius loco primus do lucem, in Moſtellaria:

Initium ſtipendij ex Liuio. — *Locus eius correctus.* — *Quis modus & quā exiguus primi ſtipendij.*

Plauti locus illuſtratus.

Vbi ſunt iſti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Iſti qui trium nummorum cauſſa ſubeunt ſub falas?
Vbi aliqui quindenis haſtis corpus transfigi ſolent.

Nam tres nummi hîc, tres aſſes, & ad * ſtipendium militare diſerta alluſio Comici ſerui, irridentis quòd tam exiguo pretio auctorati caſtella & turres ligneas hoſtium (id enim falæ) ſubirent, haſtis aliquot configendi. Et me herclè ſtipendium vile. eò magis, quòd illa ætate non veſtis, non frumentum, gratuita militi erant: ſed Quæſtor, ſiquid horum dediſſet, certũ ſtatutumq; pretium eo nomine de pecunia detrahebat. Auctor idem Polybius lib: VI. Quod obtinuit ad tempora C. Gracchi, qui primus lege cauit, vt veſtis è publico militi daretur: pecuniamque totam accipe-

*Etſi ad Circum etiam referre poſſis

Quando primùm militi gratuita veſtis.

acciperet, ſine vlla, quod aiũt, deductione. Plutarchus in Graccho his verbis, *τῶν δὲ νόμων οὓς εἰσέφερε τῷ δήμῳ χαριζόμενος, ὁ μὲν ἦν κληρουχικός, ἅμα νέμων τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν. ὁ δὲ στρατιωτικός, ἐσθῆτά τε κελεύων δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων.* Et veſtis ſaltem Plutarchus meminit: priori aliqua lege gratiam etiam factam de frumento, non ambigo. Etſi de veſte, irritum iterùm factum videtur, ſiue ab Auguſto, ſiue antè: quia nec in hiſtoriis mentio miſſæ vltrà ad exercitum veſtis, & milites apud Tacitum clarè queruntur, *Denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari: hinc veſtem, arma, tentoria redimi.* Nec vltrà de acceſſione aliqua reperio ante bellum Cæſaris ciuile. *Cæſar*, inquit Suetonius cap. XXVI. *legionibus ſtipendium in perpetuum duplicauit*. Ait, duplicauit: vt credibile ſit factos à Cæſare ſex, aut ſi fortè, ſeptem aſſes. Niſi tamen acceſſio aliqua ſub Cimbricum bellum facta quod ex Aſconio haud vanè ſuſpicere, in eam pro Cornelio: *Iunius Conſul rem malè geſſit, ac plures leges quæ per eos annos latæ erant, quibus militiæ ſtipendia minuebãtur, abrogauit.* Fruſtrà enim imminutũ ſtipendium, niſi præter morem auctum. Etiam per bella ciuilia poſteà, veriſimile in illa ambitione ducum pretium auctum, militibus conciliandis. Sed hæc obſcura vel ambigua, at Auguſtus conſtituta rep. & imperij iam certus, *quidquid vbique militum eſſet* (verba Suetonij ſunt cap. XLIX.) *ad certam ſtipendiorum præmiorúmque formulam adſtrinxit.* Formula Auguſti laxior Iuliana, videlicet in diem deni aſſes. Certum & clarum ex Tacito, apud quem lib. I. Annal. conqueruntur milites, *Denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari*. & id ſtatim ab exceſſu Auguſti. Id ſtipendium parum diſconueniebat à Græco, apud quos drachma, diurna in militem merces: vti colligere eſt ex Thucydidis libro tertio. Dixi denos aſſes: qui denarium ipſum accipiet, errabit. Nam Denarij permutatio pluris ſub Tiberio, ſub Auguſto: & fortaſſe XII. aſſium aut præterpropter. Teſtantur iidem apud Tacitum milites, qui decem aſſibus non contenti, flagitant, *Vt denarius diurnum ſtipendium foret: neu veterani diutius ſub vexillo tenerentur*, prorſus ridiculo poſtulato, ſi idem denarius & deni aſſes. Ergo æſtimatione duodena illa quam dixi, menſtruum militis ſub Auguſto denarij circiter XXV. id erat, aureus vnus, quod notari mihi volo, ad ea quæ mox dicam. Poſt Auguſtum, tenebræ ſunt ad Domitianum. De quo monuit Suetonius cap. VII. *Addidit & quartum ſtipendium militi, aureos ternos*. paucis, ſed di boni, turbulentis verbis! Ex quibus neceſſe habeamus fateri, menſtruum vnum militis aureos tres fuiſſe: & ante Domitianum quidem nouem aureos datos, ab ipſo adiectos ternos. Ita ſub Domitiano gregarius miles acceperit aureos XII. in menſem. Aureos dico Romanos, quorum vera æſtimatio, denariûm XXV. Ij eſſent noſtratis monetæ aurei circiter XXIIII. Non aliter ad hunc locum omnes interpretes: & id nobis pluribus verbis perſuadere conantur viri docti. Quis ſanus credet, aut pro ſano? Tantíſne ſumptibus vllam remp. parem fuiſſe? Adde duplum centurionis, triplum equitis: adde Præfectos, & Tribunos: ſumma quot mẽſibus in legionem tam improba excreſcet, vt eam verear exprimere. Sed videant me. fœdum illum hiſtoriæ errorem

Prima acceſſio ad ſtipẽdium.

Acceſſio ſecunda.

Stipendij Græcanici modus.

Vide ibi Scholiaſtẽ.

Denarius, quanti ſub Auguſto.

Taciti nodus euolutus.

Iterum acceſſio.

Obſcurus Suetonij locus.

Is emendatus.

leui & vera correctione tollo ego, legoque, *aureis ternis*. id eſt, Aureis illis tribus quos antè capiebant, addidit quartum aureum Domitianus. In furcam peccantem illam litteram, quæ dedit has turbas. At mea lectione quid poteſt clarius aut verius? Aureus Romanus, vt notaui, menſtruum militis ſub Auguſto fuit, & id ſtipendium vnum. Adiecit alterum ſeu Caligula, ſeu Claudius: tertium fortaſſe additum per bella ciuilia Vitellij Othonis. Quartum nunc à Domitiano. Ita in vniuerſum miles acceperit quattuor ſtipendia, ſiue aureos quattuor: duplum ferè quàm miles hodie. Tolerabilis ſumma præ illa aureorum XII. Rem non ambiguam confirmo teſtimonio Zonaræ, cuius eadem in re hæc verba: Τοῖς στρατιώταις ἐπηύξησε τὴν μισθοφορὰν, τάχα διὰ τὴν νίκην. πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. id eſt, *Militibus ſtipendium auxit, fortaſſe ob victoriam. Cùm enim ſingulis ſeptuagenæ quinæ drachmæ ſoluerentur, centenas dari iuſſit*. Quæſo, LXXV. drachmæ (ita denarium Græci vertunt) quid aliud quàm aurei tres? Addidit XXV. Domitianus, ex Zonara: ergo aureum vnum. Homo non ſim, ſi verbum vltrà addam in re clara firmanda.

CAPVT III.

Iuuenalis verſus correctus & illuſtratus. Mos antiquus de lucernis ad ianuas, ad feneſtras, ad arbores, ad lupanaria noua. Vates præferebant lucernam. Tertullianus, Xiphilinus, Seneca, Perſius, & Prudentius explicati.

IVVENALIS verſus ſunt, lætitiam diei feſti deſcribentis, quorum lectionem aut mentem non viderunt interpretes: cum venia dixerim, vidi ego, Sat. XII.

Hic noſtrum placabo Iouem, Laribúſque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ iactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit ianua ramos,
Et matutinis operatur feſta lucernis.

Ridicula in Iuuen. verſibus ſententia. Aiunt in his verſibus, Operandi verbum referri ad ſacra, & per lucernas ſignificari diem. itaque hoc velle poëtam, ob reditum incolumis amici, ſacra ſe facturum tempore matutino. Albæ mentes, ſiue qui hæc ſcribunt, ſiue qui credunt! Scilicet ianua operari ſacris potuit (de illa enim loquitur:) aut exemplo probabunt lucernam, quæ noctis nota, ſignificare diem. Rideo albis dentibus, cùm hæc lego. At vocis vnius correctione, quàm plana res? Nam ſcribendum,

Et matutinis operitur feſta lucernis.

Operitur, id eſt, tegitur, veſtitur. vt alibi;

Legitimè fixis veſtitur tota tabellis
Porticus. ———

Ritus appendendi lucernas in die feſto. Morem ſæculi ſui expreſſit Iuuenalis; quo in omni publica priuataque lætitia receptum, ianuam ornari lauro & lucernis. Quem ornatum intellexit Seneca, Epiſt. LXVIII. *Quid tu exiſtimas ea tantùm optabilia eſſe,*

eſſe, quæ per voluptatem & otium veniunt? quæ excipiuntur foribus ornatis? Et Tertullianus clarè in Apologetico, *Cur die læto non laureis poſtes adumbramus? nec lucernis diem infringimus? Honeſta res eſt ſolemnitate publica exigente inducere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris.* Appuleius lib. IIII. *Domus tota lauris obſita, tedis lucida, ſtrepebat hymenæum.* Nec aliter explico Xiphilinum in Nerone, de aduentu Teridatis, Καὶ πᾶσα μὲν ἡ πόλις, inquit, ἐκεκόσμητο, καὶ φῶσι καὶ στεφανώμασιν. & poſt, de reditu è Græcia Neronis, Ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ ἐκεῖθεν ἐς τὸ παλάτιον, πάσης μὲν τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης καὶ λυχνοκαυτούσης καὶ θυμιώσης. Intellegit enim vrbis ædes ornatas lauru ac lucernis. *Quales eæ lucernæ.* Qui ritus Chriſtianorum etiam æuo non prorſus fugit: & lego in Vita vetere Fulgentij Epiſcopi Afri, *Populum per omnes prolixi itineris vias in occurſum* (ab exſilio redeuntis) *eius tetendiſſe cum lucernis & lampadibus & arborum frondibus.* Eiuſmodi autem lucernæ penſiles erant, ſuſpendebanturque catenulis, accenſæ ad ædium ſingularum ianuas aut feneſtras. Ideo eleganter Iuuenalis ait ianuam operiri lucernis: & addit, matutinis, non ſine Satyrico *Ad ianuã appendi ſolent.* morſu, quaſi claro luci opus eſſet alia luce. Vidimus ipſi in Italia æreas eiuſmodi lucernas complures, quas intellexit etiam poëta princeps,

——— pendent lychni laquearibus aureis.

Quòd ad ianuam hæ lucernæ, prę̀ter Iuuenalem, Tertullianus docet ad vxorem lib. II. *Moratur Dei ancilla in laribus alienis, & inter illos omnibus honoribus dæmonum, omnibus ſolemnibus regum, incipiente anno, incipiente menſe, nidore thuris agitabitur: & procedit de ianua laureata & lucernata, vt de nouo conſiſtorio libidinum publicarum.* Ecce, ianua, ait, lucernata. Quòd ad feneſtras; Perſius, *Ad feneſtras.*

——— vnctáque feneſtra
Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Vbi Scholiaſtes: *Herodiani obſeruant ſabbatha. quo die lucernas accenſas, & violis coronatas, in feneſtris ponunt.* Notetur de Violis. Porrò tangit & Seneca hunc morem, ſabbathis accendendi lucernas Epiſt. XCVI. *Sabbathis accendi ſolent.* *Accendere aliquem lucernas ſabbathis prohibeamus; quoniam nec lumine dij egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Nec ſolùm ædibus, ſed etiam arboribus appenſas reperio has lucernas. *Etiam ad arbores.* arboribus quidem ſacris, & quibus vellent exhibitum cultum. Prudentius contra Symmachum,

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Suſtinuit, cadit vltrici ſucciſa bipenni.

Sed & ſacrificuli ac vates præferebant lucernam ac laurum: credo, vt auguſtiores ſe facerent ornatu illo feſto & quaſi ſacro. *Vatibus lucerna.* Tale aliquid ex Seneca haurio De vita beata, cap. XXVII. *Cùm ſiſtrum aliquis concutiens ex imperio mentitur; cùm aliquis ſecandi lacertos ſuos artifex brachia atque humeros ſuſpenſa manu cruentat; cùm aliqua per viam genibus repens vlulat, laurúmque linteatus ſenex & medio lucernam die præferens, conclamat iratum aliquem deorum: concurritis & auditis, & diuinum eſſe eum inuicem mutuum alentes ſtuporem adfirmatis.* Nec diſſimilis priſcorum vatum in Græcia mos, qui ignem præferebant: de quo Theon, & Suidas in πυρφόρους. Cùm res ergo tam ſacra, lucerna: mirum pollutam eam

Ad noua lupanaria lucernæ ſuſpenſæ.

fœdiſſimo vſu, & ſolitam ſuſpendi ad lenonias ædes, notam noui lupanaris. Id enim Tertullianus apertè dixit locis duobus, quos non repeto. Sed credo morem eũ natum inde, quòd ſcorta olim ſub veſperam proſtabant & ad lucernas. Non enim ante nonam diei, fas eis facere in publico copiam ſui. quod notant interpretes priſci ad Perſium, qui ab hac cauſſa Nonariam dixit meretricem. Lucernarum in Lupanaribus mentio apud Iuuenal. *Obſcuríſque genis turpis, fumóque lucernæ.*
& Horatium, ——— *ſub clara nuda lucerna.* vbi nollem viros doctos ſcribere, *lacerna*, pro pallio, aiunt, meretricio.

CAPVT IV.

Aquam calidam antiquitus ad potum fuiſſe. imò ad delicias. Thermopolium Plauti quid? Dio explicatus. Calida vino mixta. Plautus illuſtratus, & Tacitus. Plautus correctus. Seneca ex Athenæo data lux.

Hoc caput Nymphis ſacratum erit; & dicam de Aquis, earumque apud veteres vſu. Duplicis aquæ mentio in cænis Romanis, Frigidę, Calidæ. Et frigidam ad potum fuiſſe, clarum eſt: de calida, non nemo nuper in me pugnauit. Ideo ſubtiliter de ea, &, vt Salluſtius ait, cum cura diſſeram: vt retrahere morem fugitiuum poſſim, & deſitum ſæculo noſtro. In vſu frequenti calidam ad conuiuia fuiſſe; teſtes mihi, vt in ſacris dicitur,

Vſu calida frequens.

——— *πολλοί τ' ἀγαθοί τε πάρεισιν.* Iuuenalis.

Quando vocatus adeſt calidæ gelidæq́ minister?

Seneca De Ira lib. I. cap. XII. *Iraſcuntur boni viri pro ſuorum iniuriis: ſed idem faciunt ſi calida non bene præbeatur, ſi vitrum fractum, ſi calceus luto ſparſus eſt.* Paullus Ictus L. XVIII. de inſtr. & inſt. leg. *Nec multum refert inter cacabos & aënum, quod ſupra focum pendet. his aqua ad potandum caleſit; in illis pulmentarium coquitur.* Martialis:

Caldam poſcis aquam, ſed nondum frigida venit;
Alget adhuc nudo clauſa culina foco.

Varro lib. IV. *Calix à caldo: quòd in eo calida puls apponebatur, & calidam eo bibebant.* Seneca De Ira lib. II. cap. XXV. * *Parum agilis eſt puer, aut tepidior aqua potui erogata, aut turbatus thorus, aut menſa negligentiùs poſita: ad iſta concitari, inſania eſt.* Ammianus lib. XXVIII. *Ita autem pauci inter eos ſeueri vindices delictorum, vt ſi aquam calidam tardius attulerit ſeruus, trecentis adfligi verberibus iubeatur: ſi hominem occiderit, dominus hactenus exclamet, Quid faciat manioſus & nequam?*

* Similem prorſus in Arriano locum vide lib. I. Diſſert. cap. XIII.

Martialis iterum,

Frigida non deſit, non deerit calda petenti.

Et exempla plura. Etiam apud Græcos idem mos: præceptumque apud Athenæum eſt lib. II. cap. II. *προπίνειν ὕδωρ, ἐν μὲν χειμῶνι καὶ ἔαρι θερμὸν ὡς μάλιστα, ἐν δὲ τῷ θέρει ψυχρὸν.* Apud eumdem lib. III. cap. III. quæritur vtrùm aqua calida an frigida poſt ficus bibenda ſit: & vtrimque

Græcis vſus calidæ.

que

que dat cauſſas. Vide & lib. III. cap. XXI. Nec in vſu ſolùm antiquitus calida; ſed, quod miremur, in deliciis fuit. Inde apud Plautum Thermopolij mentio, cùm hilarior inuitatio deſcribitur aut ſolutior luxus. vt Curculione, de ebrioſis, *Deliciæ veterum in hoc potu.*

Quos ſemper videas libentes eſſe in thermopolio.

In Trinummo, ——*ſatin' in thermopolio*

Condalium es oblitus, poſtquam thermopotaſti gutturem?

Item Rudente,

Ne thermopolium quidem vllum ille inſtruit,

Ita ſalſam præbet potionem & frigidam.

Vbi thermopolia, non herclè aliud quàm cauponæ in queis hæc calida veniret. Calidam dico puram putam: non potionem neſcio quam dulcem & cõfectam, quod ſine auctore veteri ponit & vulgus interpretum, & eximius Turnebus. Philo ad hunc ritum egregiè de vita Theoretica: *Thermopolium quid.* οἶνος ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐκ εἰσκομίζεται, ἀλλὰ διαυγέστατον ὕδωρ, ψυχρὸν μὲν τοῖς πολλοῖς, θερμὸν δὲ τῶν πρεσβυτάτων τοῖς ἁβροδιαίτοις. Vbi vides palàm, deliciarum fuiſſe hunc potum. Itaq; Thermopolia Romæ Claudius ſuſtulit, & bonus cenſor quaſi curua correcturus, calidá in cauponis proſtare ſeriò interdixit. Dio Caſſius his verbis, *Thermopolia vetita Claudio.* τά τε καπηλεῖα ἐς ἃ συνιόντες ἔπινον, κατέλυσε, καὶ προσέταξε μήτε κρέας πως ἑφθὸν, μήθ' ὕδωρ θερμὸν πιπράσκεσθαι, καὶ τινας ἐπὶ τούτῳ μὴ πειθαρχήσαντας ἐκόλασεν. Etiam apud Ammianum, lib. XXVIII. Ampelius Præfectus vrbi: qui ſtatuit, *ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, néue aquam vulgariam calefaceret quiſquam*. Ea re Caius Caligula cauponem quemdam interfecit, quòd per dies funeris Druſillæ, calidam vendidiſſet. Idem Dio, Τὸν, inquit, πωλήσαντα θερμὸν ὕδωρ ἀπέκτεινεν, ὡς ἀσεβήσαντα. ſcilicet quaſi hominem impium, & laſciuiæ adminiſtrum in publico luctu. Nec prætereundus Dionis locus de Druſo Tiberij filio, quem ebrietatis accuſat, quòd aliquando cum Prætorianis ad ignem reſtinguendum è conuiuio excitatus, Aquam illis poſcentibus, calidam infundi iuſſerit. nimirum quaſi conuiuij res eſſet, non incendij. Verba Græca ſunt, quorum ſententiam nõ expreſſit interpres: Τῇ τε μέθῃ κατακορὴς οὕτως ἐγίγνετο, ὥστε ποτὲ νυκτὸς ἐμπρησθεῖσί τισιν ἐπικουρῆσαι μετὰ τῶν δορυφόρων ἀναγκασθεὶς, ὕδωρ αὐτῶν αἰτούντων, θερμὸν σφίσιν ἐγχέαι κελεῦσαι. Nec ab alia cauſſa agnominatio illa Tiberij Imperatoris, Biberius Caldius Mero. Caldius videlicet, à frequenti calidæ potu. Reliquum quæri eſt, pura hæc aqua in deliciis fuerit, an mixta? Cenſeo mixtam. Non quin duplicem calidæ vſum non agnoſcam: (bibebatur enim & ſolitaria, & infuſa vino) ſed quia gulonibus expetitam maximè & laudatam comperior cum vino. Credo, quia procliuius & iucundius potio feruens, quàm frigida, iret in bulgam. idque nobiſipſi, aliquotiens experti, non abhorremus. Appuleius deſcriptione *Calida vino miſceri ſolita.* nequitiæ ſuæ lib. II. *Fotis mea, iam domina cubitum reddita, arripit poculum, ac deſuper aqua calida iniecta porrigit vt bibam.*

Martialis:

Me conuiua leget miſſo quincunce, ſed antè,
Incipiat poſitus quàm tepuiſſe calix.

Alibi,

Digitized by Google

Alibi,

Iam defeciſſet portantes calda miniſtros,
Si non potares Sextilianè merum.

qui verſus diſertè probant mixtionem. Sed clariſſimè Plautus, qui vinum ita mixtum intellegens, Calidi nomine vti, non Calidæ voluit.

Curculione,

Plautus explicatus.

Vbi quid ſurripuère, operto capitulo calidum bibunt,
Triſtes atque ebrioli incedunt.

Et Milite, eleganter potionem eam exprimit puer ebrius:

Neque equidem heminas octo exprompſi in vrceum,
Neque ille hic calidum exbibit in prandio.
PA. *Neque tu bibiſti?* LV. *di me perdant, ſi bibi,*
Si bibere potui. PA. *quid iam?* LV. *quia enim abſorbui.*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

Tacitus & Plinius.

& quæ ſequuntur. neque enim eſt vt ſcena ea intellegatur, ſine hoc more. Calidæ potionis mentio etiam apud Tacitum, Annali XIII. incertum meræ, an mixtæ. *Illic epulante Britannico, quia cibos potúſque eius dilectus ex miniſtris guſtu explorabat: ne omitteretur inſtitutum, aut ne morte vtriuſque proderetur ſcelus, talis dolus repertus eſt. Innoxia adhuc & præcalida & libata guſtu potio traditur Britannico: dein poſtquam feruore aſpernabatur, frigida in aqua affunditur venenum.* Et apud Plinium lib. VII. cap. LIII. de M. Ofilio Hilaro. *Qui*, inquit, *cùm populo admodum placuiſſet natali die ſuo, conuiuiúmque haberet: edita cœna, calidam* [*potionem*] deleuerim eam vocem, vt gloſſema) *in pultario popoſcit, ſimúlque perſonam eius diei acceptam intuens, coronam è capite ſuo in eam tranſtulit, tali habitu rigens nullo ſentiente, donec accubantium proximus tepeſcere potionem admoneret.* Eamdem Plautus intellexerat, verſu, qui nunc corruptus in Perſa:

Plautus correctus.

Ite foras, hîc volo ante oſtium & ianuam meos participes bene accipere.
Statuite hîc lectulos, ponite hîc quæ aſſolent. hîc ſtatui volo primum
Vnde ego omnes hilaros, ludentis, lætificantis faciam vt fiam aliqua mihi.

quæ confuſa compono & emendo, *hîc ſtatui volo primum aquilam mihi. Vnde ego omnes hilaros, lubentes,* (ita Douza emendabat, pro *ludentes*) *lætificantes faciam vt fiant.* Ita propemodum, præter duos manuſſ. etiam priſca editio Aldi. Verba illa, *aliqua mihi*, tranſpoſita & corrupta erant; retrahenda quò poſui, & legenda, *aquilam mihi*, ſiue, *aquulam*. Correctio certa & clara. Aquam enim duplicem in menſæ initio ſtatim poni mos erat, Calidam, Frigidam. Lucianus, Τράπεζα δὲ τῇ κλίνῃ παρεςήκει, ποτήριον ἔχουσα, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον καὶ ψυχρὸν καὶ θερμόν. Faceta autem alluſio Comici ſerui, quaſi ad aquilam etiam militarem. Nec plura de Calida. cuius vſum Plinius hoc oraculo damnauit, *Notandum nullum aliud animal,* (præter hominem ſcilicet) *calidos potus ſequi: ideóque non eſſe naturales.* Renitente tamen Plutarcho: qui De tuenda valetudine, Calidæ potum laſſis commotiſque valdè approbat & commendat.

Aqua duplex in initio menſæ.

Calidæ vſus nocuus.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT V.

Carmen poëtæ veteris, non antea viſum. De ſcriptore quæſitum. multa in eo emendata, & illuſtrata.

VT Plautina illa mulier in Truculento, alienam prolem: ſic ego hoc capite

Alienos ibo labores ſuppoſitum mihi.

Carmen vulgabo, quod clariſſ. Ic^tus P. Pythoëus munus mihi miſit: ſed carmen non viſum antea, non lectum, & cui meritò præfabor, Fauete linguis. Repperit vir doctiſſimus & diligentiſſimus harum rerum, in vetuſto eoque vnico exemplari: & inde qua fide ille tranſſcripſit, eadem inſeram his libris: Sine fraude quidem. quia iſta quaſi adoptio, volente amico noſtro eſt, imò iubente. Carmen ſic habet:

Cras amet qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ver nouum, ver iam canorum, ver natus orbis eſt.
Vere concordant amores, vere [a] nubent alites.
Et nemus comam reſoluit de maritis imbribus.
Cras [b] amorem copulatrix inter vmbras arborum
Implicat [c] gazas virentes de flagello myrteo.
Cras Dione iura dicit, fulta ſublimi [d] trono.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Tuno quiuore deſuper huc ſpumeo pont' de glouo*
Cærulas inter cateruas, inter & bipedes equos
Fecit vndantem [e] Dione de maritis imbribus.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Ipſa [f] gemmas purpurantem pingit annum floribus
Ipſa ſurgentis papillas de Faboni paritu*
Vrguet in totos pentes, ipſa roris lucidi*
Noctis aura [g] quem relinquit ſpargit vmentis aquas.
Et me canat lacrime trementes detadum* pondere.*
Gutta præceps orbe paruo ſuſtinet caſus ſuos.
In pudorem florulentæ [h] prodiderunt purpuræ:
Vmor ille quem ſerenis aſtra rorant noctibus
Manè [i] virgineas papilla ſoluit vmenti peplo.
I piuſſit mane tüæ virgines nubant roſæ*
Fuſta prius de cruore, déque amoris [k] oculis,*
Déque gemmis, déque flammis, déque ſolis purpuris.
Cras ruborem qui latebat veſte tectus ignea
Vnica [l] marito nodo non pudent ſoluere.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Ipſa nimfas diua [m] loco iuſſit ire myrteo
[n] Et puer comis puellis. nec tamen credi poteſt
Eſſe amorem feriatum, ſi ſagittas vexerit.
Ite nimfæ, poſuit arma, feriatus eſt Amor;
Iuſſus eſt inermis ire, [o] durus ire iuſſus eſt,

[a] Scribo, *nubunt.*
[b] Pyth. *amorum.*
[c] Pyth. *caſas*, verè.
[d] Malim, *thoro.*
[e] Lego, *Dionem.*
[f] Pyth. *gemmans.* poteſt etiã *gemmeis.*
[g] Legerim, *quom reliquit.*
[h] Pyth. *prodierunt.*
[i] Scribo, *virgines papillas* nondũ cõpreſſas & maritas.
[k] Pyth. *oſculis.* & antè, *Ipſa iuſſis.*
[l] Pyt. *Vnico mariti n. n. pudebit.*
[m] Idẽ, *luco.*
[n] Pyth. *Eſt p. comes.* ego, *It puer comes.*
[o] Pyth. *nudus.*

Digitized by Google

recte ad ſententiam nihil habeo.
[a] Bene idem, *in armis.*

Neu quid arcu, neu ſagitta, neu quid igne læderet.
Sed tamen nimfæ cauete, quòd Cupido pulcer eſt,
Totus eſt [a] inermis idem, quando nudus eſt Amor.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Compari Venus pudore mittit ad te virgines:
Vna res eſt quam rogamus, cede Virgo Delia
Vt nemus ſit incruentum de ferinis ſtragibus.
Ipſa vellet vt venires, ſi deceret virginem:
Iam tribus choros videres feriatos noctibus,
Congreges inter cateruas ire per ſaltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter caſas.
Nec Ceres nec Bacchus abſunt, nec poëtarum deus,
Detinent [*] & tota nox eſt [b] peruigila cantibus.
Regnet in ſiluis Dione, tu recede Delia.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Iuſſit hiblæis tribunal ſtare diua floribus,
Præſens ipſa iura dicit, adſederunt Gratiæ.
Hibla totos funde flores, quicquid [c] annus attulit,
Hibla florum [*] rumpereſt equant [*] [d] ethne cāp-
Ruris hic erunt puellæ; vel puellæ montium,
Quæque ſiluas, quæque lucos, quæque montes incolunt.
Iuſſit omnis aſſidere pueri mater [e] alitas,
Iuſſit & [f] nullo puellas nil Amori credere.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Et rigentibus vergentes ducat vmbras floribus.
Cras erit [g] qui primus æther copulauit nuptias,
Vt pāt [*] totis crearet vernis annum nubibus,
In ſinum maritus imber [h] fluctus alma & coniugis.
Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.
Ipſa [i] vernas atque mentem permeante ſpiritu
Intus occultis gubernat procreatrix viribus,
Pérque cælum, pérque terras, pérque pontum ſubditum.
Peruium ſui tenorem ſeminali tramite
Imbuit, iuſſitque mundum noſſe naſcendi vias.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ipſa Troianos nepotes in [k] Latino tranſtulit:
Ipſa Laurentem puellam coniugem nato dedit.
Moxque Marti de ſacello dat pudicam virginem.
[l] Romuleas ipſa fecit cum Sabinis nuptias:
Vnde Rames & Quirites, próque prole poſterûm
Romoli matrem crearet & nepotem Cæſarem.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Rura fecundat voluptas: rura Venerem ſentiunt:
Ipſe Amor puer Dionæ rure natus dicitur.
Hunc ager [m] cùm parturiret, ipſa ſuſcepit ſinu,
Ipſa florum delicatis educauit oſculis.

[b] Pyth. *perNigilanda.*
[c] Pyth. *annus.*
[d] Idem, *quātus Aetna campus eſt*, Fortaſſe ſic, *Hibla florum promeveſtem q. Ennæ c. eſt.*
[e] Pyth. *alitis,*
[f] Idem, *nudo.*
[g] Fortè, *quo.*
[h] Pyth. *fluxit alma.*
[i] Idē, *venas.*
[k] Pyth. *Latinos.*
[l] Scribo, *Romuleas.*
[m] Lego & diſtinguo, *Hūc ager, cū parturiſſet ipſa, ſuſcepit ſinu: Ipſe florum.*

Digitized by Google

Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ecce iam ſuper geneſtas explicat [a] aonij [*] latus
[b] Quiſque tuus quo tenetur coniugali fœdere.
Subter vmbras cum maritis ecce balantum gregem:
Et canoras non tacere Diua iuſſit alites.
Iam loquaces ore rauco ſtagna cygni perſtrepunt:
Adſonant [c] aërei puellæ ſubter vmbram populi
Vt [d] putas motus amoris ore dici muſico?
Et neges queri ſororem de marito barbaro?
Illa cantat, nos tacemus. quando ver venit meum?
*Quando * faciam vt celidon vt taceret deſinam.*
Perdidi Muſam tacendo, nec me Phœbus reſpicit.
Sic Amyclas cùm tacerent perdidit ſilentium.
Cras amet, qui numquam amauit; quíque amauit, cras amet.

[a] Pyth. *aëdon*
[b] Fortaſſe, *Quiſque cœtus continetur.*
[c] Eleganter Pyth. *Terei.*
[d] Lego *putes.* & deleo vbique notam rogandi.

EXPLICIT PERVIGILIVM VENERIS.

Elegans meherclè & quantiuis pretij carmen; molle, tenerum, ſed Romanis, vt ſic dicam, non Alexandrinis deliciis. In eo aliquot menda: quæ priuſquam tollam, quæram de Titulo & de Scriptore. Titulus fuit, *Peruigilium Veneris*. Colligo facilè ex ſubſcriptione, *Explicit peruigilium Veneris*. Ex titulo non ignotum argumẽtum. Laudatio enim Veneris fuit, compoſita quaſi per occaſionem Peruigilij, quod tres ipſas noctes in honorem deæ agebant. Faciunt illuc verſus in hoc Carmine,

Argumentum & occaſio huius Carminis.

Ipſa vellet vt venires, ſi deceret virginem.
Iam tribus choros videres feriatos noctibus.

Peruigilia, variis dis.

Et illa Plauti Curculione,

Quid? tu Veneri peruigilare te vouiſti Phædrome?
Nam hoc quidem haud multo pòſt luce lucebit.

Sed & peruigilandi honos vulgatus in ceteros deos. Fortunæ peruigilium eſt apud Suetonium in Galba, cap. IIII. *Fortunæ ſimulacrum in parte ædium conſecratum, mẽſtruis deinceps ſupplicationibus & peruigilio anniuerſario coluit.* Cereri, apud Tacitum: *Lectiſternia & peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant*. Incertum cui deo, deæ, apud Liuium lib. XXIII. per tres item noctes. *Triduum ſacrificatum ad Hamas. Nocturnum erat ſacrum, ita vt ante mediam noctem compleretur. Gracchus caſtra Campana, vt in peruigilio, neglecta ſimul omnibus portis inuadit.* Peruigilij meminit iterum Suetonius in Caligula, cap. LIIII. & Vitellio, cap. X. Titulum ergo inuéni: ſcriptorem quæram, & non inueniam. Ducti elegantia carminis quidam Catullum Veronenſem eſſe cenſuerunt: alij, in queîs Scaliger, Catullum vrbicarium poëtam, nominatum Iuuenali,

Quæſitum de ſcriptore.

—— clamoſum ageret cùm phaſma Catulli.

Neuter poteſt. niſi me fallit ratio temporum, quam ſubduxi non vanis coniecturis. Natum enim comperio hoc Carmen in imperio Auguſti. Argumento horum verſuum,

Quando videatur id Carmen ſcriptum.

Vnde Rhamnes & Quirites, próque prole poſterûm
Romoli, patrem crearet & nepotem Cæſarem.

Pater Cæſar de D. Iulio.

Ita legendum, non *matrem*, doceo infrà. Pater Cæſar, Diuus Iulius eſt: nepos, Auguſtus. Sæpè ita diſcriminandi cauſſa hiſtorici, Sueton. *Cæſario, quem ex Cæſare patre concepiſſe Cleopatra prædicabat.* & alij ſæpius. At hæc tam quæſitæ blanditiæ aduerſus Auguſtum, quomodo conuenient niſi in hoc æuum? Non ergo Catulli Veronenſis. Dico amplius: poſt Virgilium vixit hic ſcriptor. Certè locus ille totus,

Poſt Virgilium ſcriptum.

Vt Pāi totis crearet vernis annum nubibus*
In ſinum maritus imber fluxit almæ coniugis
Vt fetus immixtus omnes aleret magno corpore.

non abeſt, quin è Virgiliano iſto expreſſus ſit,

Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Coniugis in lætæ gremium deſcendit, & omnes
Magnus alit magno commiſtus corpore fetus.

poſtremo quidem verſu etiam ad verbum, vt ego reſtitui. Niſi tamen Virgilius hæc ab illo: quod non cenſeo. Sanè quiſquis ſcriptor, non ambigo quin extrema ſub tempora genitum hoc carmen Auguſti. Ita Catulli illius germani non erit; quia ætate relinquitur. non illius minuti vrbicarij, quia anteit. Cetera videbit Phœbus. ego tranſeo ad verſus ipſos, quos ſanabo, cum Homero, Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς. Principio carminis non dubium quin multa deſint. Illo verſu,

Ver, nouus orbis.

Ver nouum, ver iam canorum, ver natus orbis eſt.

eleganter Pythoeus, *vere natus orbis eſt*. nec malè ego, *ver renatus orbis eſt*. ſententia gemina huic Plinianæ, *Arborum flos eſt pleni veris indicium & anni renaſcentis*. Verſu IX.

Venus nata è ſpuma & ſanguine.

Tuno quiuore deſuper huc ſpumeo pont'. de glouo.

Amicus ille noſter, *Iuno rore de ſupernis*. Mihi correctio apud Ianum Douzam fabulanti feliciter ſub manu nata, *Tunc cruore de ſuperno ac ſpumeo ponti è globo*. Nihil clarius. Tangit fabulam quâ fingitur Venus è ſpuma maris nata, & è ſanguine prolium (vt honeſtè dicam) Cæli. Tibullus,

——is ſanguine natam,
Is Venerem è rabido ſentiet eſſe mari.

Arnobius, *Nunquid à nobis dicitur ex pelagi ſpuma & ex Cæli genitalibus amputatis Cythereæ Veneris concretum coaluiſſe candorem?* Paulo pòſt etiam ſcribe, *Fecit vndantem Dionem de maritis imbribus*. Maritos imbres appellat Spumam & Cruorem, ſanequàm eleganter. Deſunt autem hîc minimum ſeni aut ſepteni verſus, quod apparet ex verſu intercalari præproperè poſito, Verſu XIIII.

Ipſa ſurgentis papillas de Faboni paritu·
Vrguet in totos pentes.*

Truncatam vocem arbitror, & ſcribo, *Vrguet in thoros tepentes*. Priori etiam verſu malim, *Turgentes Papillas*. Fauonij ſpiritum vere inuenit & ingenioſè Pythoëus.

Verſu XVII.

Et me canat lacrime trementes ne tadum pondere.

Videor pro parte emendare poſſe, *Et micant lacrimæ trementes*. Intel-

legit

Digitized by Google

legit autem guttulas illas è rore ſubſilientes & laſciuientes. Cetera non poſſum. Lernutius noſter, *decadiuo pondere.*

Verſu XXII.

I piuſſit manè tuæ virgines nubant roſæ.

Pythoëus, *Ipſa iuſſit.* rectè. Reliqua ſic Ianus Douza: Douza, inquam, meus, non iterum in tranſcurſu dicendus. Tot mihi in illum iuſti amoris cauſſæ, tot admirationis ſunt. Omitto poëſim, & cum poëſi ſupra hoc ſæculum doctrinam: probitas, & ingenui mores, &, quæ nihil gratiæ cauſſa facit, gratia, di boni, in quo homine paria ſunt, aut erunt! Vt verè de illo hoc elogium & ad præſtationem, quod dicitur, ſcripturis ſim, Vera proles Muſarum, & alumnus Gratiarum. Nec abripit amor me. iudicio hoc ſcribo, ſiquid vmquam: & peto quæſóque (vita tantùm mihi aut fama apud poſteros ſit) ita hæc legant, non quaſi laudem ab amico; ſed ſententiam à iurato teſte. Redeo in viam. Douza, inquam, legebat, *mane vt vdæ virgines nubant roſæ.* rectiſſimè. Venus iuſſit, ait poëta, vt manè virgines tegant ſe ornentque vdis ab humore noctis & quaſi ebriis roſis. Nec fallet lectorem Nubendi hîc verbum, priſca ſignificatione, Velandi. *I. Douza vera laus.*

Verſu XXIII.

Fuſta prius de cruore, déque amoris oculis.

Non diu, ſed intentè mihi quæſita correctio. quam repperi, & lego, *Fuſæ aprino de cruore.* Ab hiſtoria hæc lectio, vel à fabula potiùs. Nam roſas à ſanguine Adonis, quem aper occiderat, traxiſſe ruborem vulgò volunt poëtæ. Fuſæ ergo, tinctæ ſiue perfuſæ. niſi quis eligit, *Fuſcæ.* Bion de hac re, Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν. Ouidius, & alij. *Roſa tincta cruore Adonis.*

Verſu XLV.

Detinent & tota nox eſt peruigila canticis.

A fine lego, *peruigil à canticis.* ſyllaba præter vulgi morem ſcilicet producta, vt iambum vitemus. Ad principium emendandum conor, *Detument.* id eſſet, tumorem & faſtum dij illi ponunt, effuſi in iocos, & ſolitam peruigilio hilaritatem. Scio Statium Papinium non abſimiliter ea voce vſum: tamen adhuc delibero. *Detumere.*

Verſu XLIX.

Præſens ipſa iura dicit, adſederunt Gratiæ.

Bene Douza, *Præſes i. iura dicet, adſidebunt Gratiæ.* Et lepida herclè fictio eſt, vt Venus in illo tribunali quaſi Præſes Quæſitorque ſit: Gratiæ, adſeſtrices.

Verſu LX.

In ſinum maritus imber fluctus.

Lego, *fluxus.* Ita apud Lucanum:

——*æther defluxus in Auſtrum.*

Verſu XLI.

Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.

Dixi, & non muto, legendum *fetus*: ex ſententia, & Virgilio quem expreſſit. Turbat me tamen, quòd inſolens eo loco poëtæ noſtro Spondeus eſt. itaque per me ſanè legatur, *Vtq́ fetus mixtus omnes.*

Verſu LXXII.

Vnde Rames & Quirites próque prole poſterûm

Digitized by Google

Romoli matrem crearet, & nepotem Cæſarem.

Falſa lectio. Quid? an ex nuptiis Sabinarum cum Romanis creata mater Romuli? Atqui Romulo iam regnante iunctæ illæ innuptæ nuptiæ: nedum vt ex illis Romulo mater. Perſeuero ergo legere, *próque prole poſterûm Romoli, patrem cr. & n. Cæſarem*. ſententiam non dubiè in gratiam Auguſti; Venus, inquit, conciliatrix fuit Romanorum Sabinarúmque nuptiis, vt ex iis Rhamnes & Quirites crearet, & in poſtera ſæcla vtrumque Cæſarem, patrem cum nepote.

Verſu LXXX.

Ecce iam ſuper geneſtas explicat aonij latus.

Aut ego me amo, aut Phœbus me amauit, cùm correxi, *explicant agni latus*. Nec ſanè ſignificantiùs exprimi potuit decubitus ille ouium in latus, quaſi apricantium. Id enim ſolent ſuper geniſtas, myricas, & humiliores frutices. Nec plura de hoc Peruigilio, ne ipſe peruigilem. Addam alterius rei, poëtæ tamen, vt videntur, eiuſdem verſus; quos neſcio quis baro indigitauit, *Floridum de Qualitate vitæ*. Repperit in hiſdem ſchidis ſuis Pythoëus.

FRORIDI DE QVALITATE VITÆ.

Bacche vitium repertor plenus adſis vitibus,
Effluas dulcem liquorem comparandum nectari,
Conditúmque fac vetuſtum, ne malignis [a] ſuenulis
Aſperum [b] dicat ſaporem verſus in alteros.

Omnis mulier intra pectus celat virus peſtilens.
Dulce de labris loquuntur, corde viuunt noxio.

Sic Apollo: deinde Liber, ſic videtur ignifer.
Ambo ſunt flammis creati, proſatíque ex ignibus.
Ambo de comis calorem & [c] radio conſerunt:*
Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.

Quando ponebam nouellas arbores mali & pyri,
Cortici ſummæ notaui nomen ardoris mei:
Nulla ſit exinde finis vel quies cupidinis.
Creſcit arbor, gliſcit [d] arbor, ramus implet litteras.

Qui mali ſunt non fuere matris ab aluo mali:
Sed malos faciunt malorum falſa contubernia.

Sperne mores tranſmarinos, mille habent [e] offugia.
Ciue Romano per [f] vrbem nemo viuit rectius.
Quippe malim vnum Catonem, quàm CCC. *Socratas.*

Tam malum eſt habere nummos, non habere quàm malum eſt.
Tam malum eſt audere ſemper, quàm malum eſt ſemper [g] pauere.
Tam malum eſt tacere multum, quàm malum eſt multum loqui.
Tam malum eſt foris amica, quàm malum eſt vxor domi.
Nemo non hæc vera dicit, nemo non contrà facit.

[a] Pyth. *venulis.*
[b] Pyth. *ducat*, & ſtatim, *verſum.*
[c] Pyth. *& radios ambo c.*
[d] Pyth. *ardor.*
[e] Idem, *offucias*, & *per orbem.*
[g] Scribe, *pauor.*

Conſules

Digitized by Google

Conſules fiunt quotannis & noui Proconſules:
Solus aut rex, aut poëta non quotannis naſcitur.

Nihil hæc ad venuſtatem prioris illius carminis: ſed ſunt haud dubiè imperiti alicuius ſarcinatoris ablecta. Primum illud de Baccho inſipidum: nec florem vini olet, ſed floces eorum quos non nomino. Tamen emendo, *Ne malignis vernulis, Aſperum duat ſaporem.* intellegi vult, Ne vinum acetum fiat, & potui præbeatur ſeruis admixta aqua. Duat enim, pro Det. Poſca autem vernularum & ſeruorum, ex aceto. Ablecto tertio, *& radio* * *conſerunt* * mutilum verſum expleo repetita voce, quæ delituit, vt ſolet, in fine prioris, & ſcribo, *radio dio conſerunt.* Vterque calorem, inquit à diuino radio conſerit, & Phœbus, & Bacchus. Græca phraſis eſt, Conſerere calorem. Fruere, mi lector, quiſquis poëſim amas, hoc Pythoëi dono, fruere.

CAPVT VI.

Ritus collocandi cadaueris. Suetonij nouus & verus intellectus, & Virgilij Conlocatio. Cærimonia in ea adiuncta. Perſius illuſtratus. Seneca etiam emendatus. Amictus in corpore mortuo. Appuleius, Iuuenalis, Martialis explicati.

FVNEBRES aliquot ritus explicare mihi animus eſt, temporibus tam funeſtis. Angunt me fatales Belgicæ turbæ: & in hac confuſione rerum non ſolùm quid ſperemus non eſt, vix quid optemus. Tamen vtij qui in carcere detinentur, ludunt interdum teſſeris: ſic mihi fas tractatione harum rerum, abducere pauliſper animum à præſentibus malis.

Mos funebris fuit, vt poſt efflatam animam cadauer cubiculo efferrent, & in veſtibulo ædium collocarent ad ianuam ipſam. Id proprio verbo dicebatur Collocatio. Gloſſæ priſcæ, *Conlocatio,* εἶδος νεκρῶ. Suetonius in Auguſto, cap. C. *Corpus Decuriones municipiorum & coloniarum à Nola Bouillas vſque deportarunt, noctibus, propter anni tempus: cùm interdiu in baſilica cuiuſque opidi, vel in ædium ſacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equeſter ordo ſuſcepit, vrbique intulit, atque in veſtibulo domus collocauit.* Illuſtris locus. &, quod interpretes adhuc fugit, clarum veſtigium huius moris. Corpus enim ablutum, vnctum, coronatum ad ianuam deponebant: donec poſt legitimos dies efferretur ad buſtum. Lucianus περὶ πένθυς. Μετὰ ταῦτα δὲ λύσαντες ἀυτὺς, καὶ μύρῳ τῷ καλλίςῳ χρίσαντες τὸ σῶμα, καὶ ςεφανώσαντες τοῖς ὡραίοις ἄνθεσι προτίθενται. Bene προτίθενται. nam quod Collocatio Latinis, πρόθεσις in hac re Græcis, & collocare προτίθεσθαι. Dio lib. De Liuiæ exceſſu, καὶ ἀυτὴν, ὁ Τιβέριος ὔτε νοσῦσαν ἐπεσκέψατο, ὔτε ἀποθανῦσαν ἀυτὸς προέθετο. Ita enim eum locum emendauit Scaliger, ille noſtri Senatus meritò princeps: & bene colligit, eam collocationem à filiis, aut certè heredibus ſolitam fieri. Plato etiam in Phędone eleganter, parum adhuc anim-

Collocatio ad ianuã.

Filij collocabant.

Plato explicatus.

aduerſo

aduerſo loco: vbi Socrates negat ſe totum moriturum: Μηδὲ λέγει, inquit, ἐν τῇ ταφῇ, ὡς ἢ προτίθεται Σωκράτη, ἢ ἐκφέρει, ἢ κατορύττει. id eſt: *Nec in ipſo funere dixeris collocari Socratē, aut efferri, aut terra obrui*. Ita enim ea vertenda propriè. Hunc morem tágit, vt ſolet, occultè vates magnus, lib. XI.

Virgilij occultior ſenſus.

—— recipitque ad limina greſſum,
Corpus vbi exanimi poſitum Pallantis Acœtes
Seruabat ſenior.

Nam quòd ad limina cadauer Pallantis poſuit; non dubiè intellegi voluit ſolemnem hanc ad ianuam poſitionem.

Situs cadaueris, vt pedes in viam ſpectarent.

In hoc ritu collocandi, cerimonia quædam adiuncta fuit & cautus. Seruabant enim vt corpus mortui foràs ſpectaret, & facie pedibuſque eſſet in publicum verſis. fortaſſe eo ſitu abitionem illam poſtremam ſignificantes. Eleganter Perſius,

——tandémque beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſiſq́; lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit. ——

Homerus item clarè, in funere Patrocli,

Ὅς μοι ἐν κλισίῃ δεδαϊγμένος ὀξέϊ χαλκῷ
Κεῖται, ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένος.

Id eſt: *Qui mihi in tabernaculo confoſſus acuto ære,*
Iacet, ad veſtibulum conuerſus.

Illuſtratus Seneca egregius locus.

Ibique interpretēs: Εἰς τὸ πρόθυρον, inquiunt, βλέπων. τοιοῦτο γὰρ τὸ σχῆμα τῆς τῶν νεκρῶν προθέσεως. Ab vtroque hoc ritu Senecæ dabo lucem, Epiſtola XII. *Quis eſt, inquam, iſte decrepitus, & merito ad oſtium admotus? Foràs enim ſpectat. Vnde iſtum nactus es? quid te delectauit alienum mortuum tollere? At ille, Non cognoſcis me? ego ſum Felicio, cui ſolebas Sigillaritia adferre: ego Philoſiti villici filius, deliciolum tuum. Perfectè, inquam, delirat iſte vetulus: etiam deliciolum meum factus eſt. Prorſus poteſt fieri: dentes illi cùm maximè cadunt*. Locus herclè argutus. & cuius ſententia, quis neget, quin diſertè ad hunc ritum? Nam ait, illum ſenem meritò ad hoſtium admotum. quare? quia ludere ei viſum, & in officium hominis: hoſtiarius enim erat: & in ſenium. quaſi iam in extrema tegula ſtaret ſemimortuus, & ideò iure ad ianuam collocandus. Ait etiam, Foràs illum ſpectare. quid, niſi alludens ad illum corporis mortui ſitum, foràs & in publicum obuerſi? Interfuit profectò iuuentutis explicari eum locum: at ego addam etiam correctionem. Nam vbi vulgò, *Perfectè, inquam, delirat iſte vetulus*; libri manuſſ. quos vidi, *iſte populus*. Non dubitabis ſcribere & interpungere, *Perfectè, inquam, delirat iſte: pupulus & iam deliciolum meum factus eſt*. Pupulus, paruus pupus. vera lectio, & venuſta præ vulgata.

Idem correctus.

Toga in mortuis.

Ita igitur cadauer ſitum: & amictus illi, in Italia, toga erat; in Græcia, pallium. Appuleius Floridorum lib. I. *Nam illic quoque videret hominem præſidere, hominem depugnare: togam quoque parari & voto, & funeri. Item pallio cadauera operiri, & philoſophos amiciri*. Iuuenalis Sat. III.

Pars magna Italiæ eſt, ſi verum admittimus, in qua
Nemo togam ſumit, niſi mortuus.

Martia-

Digitized by Google

Martialis, *Et pallens toga mortui tribulis.*
Plutarchus in Cauſſis, τὸ σῶμα, inquit, τοῦ τεθνηκότος ἀμφιεννύουσι λευκοῖς. *Plutarchus explicatus.*
Artemidorus lib. II. cap. III. Ἀνδρὶ νοσοῦντι λευκὰ ἔχειν ἱμάτια, θάνατον προαγορεύει. διὰ τὸ τοὺς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφέρεσθαι. candidas eas veſtes, non aliud capies, quàm togas, quæ vulgò albæ. Nā cadauera in honeſtiſſima veſte efferri mos. quæ in vulgo ciuium & in tacito funere, toga vulgata fuit: in magiſtratibus, toga prætexta: in Cenſoribus, purpurea tota. Polybius lib. VI. οὗτοι προσαναλαμβάνουσιν ἐσθῆτας. ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ στρατηγὸς ᾖ γεγονώς, περιπορφύρους. ἐὰν δὲ τιμητής, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκώς, ἤτοι τοιοῦτον κατειργασμένος, διαχρύσους. Liuius lib. XXXIIII. *Purpura viri vtemur: prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis. nec id vt viui ſolùm habeamus inſigne, ſed etiam vt cum eo crememur mortui.* Plura de his rebus in libro ſingulari, De Funeribus, quem habeo adfectum. *Varia veſtes pro cōditione mortuorum.*

CAPVT VII.

In Agellio complura emendata. Rumices, Trifaces, Gaupuli. Priſca aliquot verba, Claudere, Imparientia. Secus pro ſexu. Exerrationes. Catonis fragmentum correctum. Conſipere, probum verbum: item, Deſpreti. & plura alia.

SCRIPTORI Noctium Atticarum medebor hoc loco; & ille, cuius cenſura vtilis in pleroſque ſcriptores vetuſtos fuit, cenſuram nunc meam ſubibit: hoc eſt, ipſi medico faciam medicinam. Quid refert? ſi conuenit in eum Græca parœmia,

Ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύει.

In enumeratione telorum lib. X. cap. XXV.

Haſta, pilum, falarica, ſemifalarica, ſolliferrea, geſa, lancea, ſpari, rumigeſtri, falces, tragulæ, framea.

Quis feret vocem Rumigeſtri? quis legit? Turnebo viſum reponere, *rumæ, ceſtri*. Me cenſore vera lectio hæc, *rumices, trifaces*. diuulſis vocibus quæ turpiter cohæſerant. Et auctores credendi libri veteres, in quibus *faces* reperio, non *falces*. Nimium blanditur coniectura; & artem diuinandi in perpetuum deſino, ſi hîc erro. Feſtus, *Rumex genus teli, ſimile ſpari Gallici. meminit Lucilius*. Idem, *Trifax telum longitudinis trium cubitorum, quod catapulta mittitur*. Eodem capite de nominibus nauium, *Rumex, genus teli.* *Et Trifax.*

Parones, myoparones, lintres, capulica, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, cataſcopium.

Verba non ſine formidine legentium. Emendo, *lintres, caupuli, camaræ*. De Camaris, quod nauium Ponticarum genus, ſatis notum ex Tacito & Strabone: de Caupulis, eruimus partim ex priſcis libris, qui referunt, *caupulica*; partim ex Iſidoro: *Lembus*, ait, *nauicula breuis quæ alia appellatione dicitur & cymba, & caupolus, & lintris*. Notandus locus. & ſine quo, ætatem in vitio & quæſtione ſint Agelliana verba. Lib. I. cap. VII. *Caupulus, genus cymbæ.*

At ſi Explicuit, diceret, imperfecto & debili numero verborum ſonus clauderetur.

Digitized by Google

Claudere, priſca vox in Terẽtio.

Scripſerim, *ſonus clauderet*; antiquo verbo, deficeret. Repoſui olim in Terentij verſu,

——— nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudere:

nec perſuaſi multis. credo, quia audacior quàm pro ætate coniectura erat. Itaque comiter admonuerunt etiam me quidam, vt mutarem. Pepo, non homo, ſi id faciam. Quid enim ſi fundus ſubſcriptorque eius correctionis Donatus mihi eſt? quid dicent mei Critici? Eum ergo adeant, & niſi mutili illi Commentarij apertè à me ſunt: admutiler ſanè ego. Sed & Apuleium nunc in eapſe voce corrigo, lib III. Florid. ſub initium: *Vtinã mihi pro amplitudine auditorij prolixa oratio ſuppeteret, ac nõ hîc maximè clauderetur, vbi me facundiſſimũ cuperem.* Lego, *clauderet*, ex vet. manuſcripto quem benignitas mihi adtribuit mei Giſelini. Libro I. cap. XIII.

Nequaquam putauerint contra dictum eius eſſe faciendum, etiamſi repentinus aliquis caſus rem commodius agi poſſe polliceretur: ne ſi ſpes fefelliſſet, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.

Diſputatio eſt de mandata re, omninóne facere quod mandatum & vti mandatum eſt oporteat: an fas ſit interdum deflectere, pro re aut caſu aliquo repentè nato. Hæc verba quæ adtuli, in eam partem valent, non eſſe deflectendum vſquam: & ratio, *ne ſi ſpes*, inquit, *fefelliſſet, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.* Sed profectò, quidquid ego video, ſcribi ſententia flagitat, *culpa imparieniæ*. inſolitum huic æuo verbum, ſed vetus & probum. Ita parientiam accommodare, pro parēre, in Iuſtinianeo codice reſtituit Iacobus Cuiacius; vir, de quo non aliud dixerim, quàm quod de Carthagine olim Criſpus. Et parientiæ vox aliquotiens in Caſſiodori Variis eadem ſententia occurrit, ſed ferè corrupta. Vide vnicum illum Aſtrææ & Muſarum ſacerdotem, lib. I. Obſeruation. cap. VI. & Agellium ipſum, qui hoc argumentum quaſi diluens, ſtatim addit, *Neque timendum exemplum non parẽdi tradiderunt*, πειϑαρχιζόμενος quod anteà imparientiam dixerat. Lib. II. cap. XXVIII.

Impariẽtia & pariẽtia.

Fas ferias ſi quis polluiſſet, piaculoq; ob eam rem remotus eſſet.

Scribendum, *ob eam rem opus eſſet.* puero clarum. Lib. III. cap. X.

Mox eumdem equum qui Dolabellæ fuerat, C. Caſſium, qui Dolabellam obſederat, abduxiſſe. Quem Caſſium poſteà ſatis notum eſt victis Parthis, fuſóque exercitu ſuo, miſeram mortem oppetiiſſe.

Partes quid propriè.

Quorſum hîc Parthorum mẽtio, cùm intellegat exitium Caſſij in canipis Philippicis bello ciuili? Audacter ego emendo, *victis partibus*. Partes ſunt, factiones, αἱρέσεις, & id verbi in diſſenſione ciuili vſurpant plerique ſcriptores. Suetonius in Auguſto, cap. XII. *Sed vt cognouit Antonium ceteroſq; duces & exercitus conſentire pro patribus.* lege, *partibus*. intellegit partes contra remp. Antonianorum. Seneca in Epiſtolis, de Catone: *Hoc eius bonum, quo victis partibus non poteſt vinci.* Plinius, *Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium mouerat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano Romam trahebatur.* Lib. III. cap. X.

Suetonius obiter correctus.

Poſt deinde quarta hebdomade, quòd eius virile ſetus futurum eſt, caput & ſpina quæ eſt in dorſo informatur.

Lego, *virile ſecus*. Vide Scaligeri ad Auſonium Notas.

Secus, priſca vox, pro ſexu.

Lib.

Digitized by Google

Lib. xv. cap. 11.

Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas eſſe neque reſpuendas huiuſcemodi exhortationes, [aduerſum propulſandam vini violentiam:] neque vllum prorſus continentem ac temperantem ſatis fideliter viſum eſſe, cuius vita victúſque non inter ipſa errorum pericula, & in mediis voluptatum illecebris explorata ſit. *Fortaſſe & hoc totum à gloſſa inſitum eſt.*

Aduerſum Philoſophum quempiam diſſerit hæc Agellius, qui Platonis verbis & exemplo adoleſcentes vocabat ad potandum. & ſubdit deinde quatenus, & quâ fini, permiſſa à Platone vini aliqua copia. Sed enim Exhortationum verbum prorſum à ſubiecta ſententia alienum: & ſpernũt libri veteres, qui, *exercitationes,* oſtendunt. Lego ego, *huiuſcemodi exerrationes.* Ita appellat eleganter mentis illos errores, & quaſi primas alucinationes, ante plenam ebrietatem. Exerrandi verbo vſus Quadrigarius, *Deinde Gallus irridere cœpit, atque lingua exerrare:* vt quidem ſcribũt fideliſſimi libri. Et Statius VI. Theb. *Flectitur in gyros, dexterq; exerrat Arion.* *Exerratio, & exerrare.* *Quadrigarius correctus, vulgò eſt, linguam exertare.*

Lib. VII. cap. III.

*Atque Rhodienſes tamẽ Perſen publicè numquam adiuuère. Cogitate quanto nos * noſtri natiui cautius facimus. Nam vnuſquiſque noſtrûm, ſiquis aduerſus rem ſuam quid fieri arbitratur, ſumma ope nititur ne aduerſus eam fiat. quod illi tamen perpeſſi.*

Verba ſunt ex oratione M. Catonis pro Rhodiis dicta: ſed verba mendi manifeſta. Lego, *Cogitate quãto nos priuatim cautius facimus.* accisis iis quæ ex inepta repetitione ſyllabæ redundarant. Quin vera hæc correctio ſit, non ambiget, quiſquis ſententiam & cetera Catonis verba peruidebit. *M. Cato emendatus.*

Cap. eodem:

Nã cũ obiiceretur, inquit, Rhodiẽſibus, quòd bellũ populo Ro. facere voluiſſent: negauit pænè. Sed ignoſci popoſcit, quia id nõ feciſſet, etſi maximè voluiſſent.

Scribe & interpunge, *nec negauit plenè: ſed ignoſci.* retracta ſyllaba, quæ effugerat. *Expleta Agellij verba.*

Ibidem:

Vereri ſe oſtendit ne patres gaudio atque lætitia rerum geſtarum proſperè, de ſtatu mentis ſuæ deturbati non ſatis conciperent, neque ad rectè intellegendum conſulendumq; eſſent idonei.

Scripſerat, *conſiperent*; verbo antiquis vſitato, vt Adſipio, Præſipio. Viſum aliter imperitis, qui idem verbum in Liuio non concoxerunt. lib. V. *Romani ex arce plenam hoſtium vrbem cernentes, cùm alia atq; alia parte noua aliqua clades oriretur, non ſolùm mentibus conſipere, ſed ne auribus quidem atque oculis ſatis conſtare poterant.* nam vulgò vbique leges, *concipere*. *Conſipere, in Agellio & Liuio.*

Libro VII. cap. XVIII.

Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam eſſe turpis æſtimata eſt, vt contempti vulgò diſcerptiq; ſint: Cenſoréſque eos poſteà omnium notarum & damnis & ignominiis affecerunt.

Loquitur de captiuis duobus qui fraudulento in caſtra reditu, ſolutos ſe religione iuramenti interpretabantur, quod Annibali præſtiterãt. Sed quid? diſcerptíne illi & interfecti? Falſa hiſtoria, ex Liuio lib. XXIII. & Agellio ipſo. Scribamus, *contempti vulgò diſpretiq; ſint.* Diſpretus ſiue Deſpretus, priſca vox. Feſtus, *Deſpretus, valdè ſpretus.* *Deſpreti. & falſa hiſtoria ex lectione vulgi.*

Digitized by Google

Lib. IIII. cap. IX.

Maſſurius autem Sabinus in Commentariis quos De Indigenis compoſuit, Religioſum eſt, inquit, quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt.

Titulus libri repoſitus. Probabilius, me iudice, Maſſuriani libri titulum fecero, *De indigitamentis.* qui aptus ad religionem & ſacra. Ita certè C. Flacci librum nominat Cenſorinus cap. II. argumento ſcilicet eodem. Quæ præterea notata mihi in hunc ſcriptorem, dicam alio loco.

CAPVT VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Salluſtij inſignis emendatio. Menſtruum ſeruorum. Clodij Annonaria lex. Recenſus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recenſus Auguſti. Perſius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epiſtolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis, & alia compluria.

SI QVA res alia, ex qua intellegi magnitudo & opes populi Romani poſſit: ea, me iudice, Frumentatio eſt. ſic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictum. Is mos quia non planè innotuit & intereſt vt innoteſcat: quæ de eo ſparſim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut faſce.

Origo Frumentationis. Qui primi dederint. Frumētaria largitio antiquiſſima apud Romanos, & ferè ſemper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam oſtendit ſtatim poſt reges eiectos. *Multa,* inquit libro II. *blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum miſſi alij in Volſcos, alij AEquos.* Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Ædilem refert. *Manius Marcius,* ait, *AEdilis plebis primum frumentum populo in modios aſſibus donauit.* lego, *primus.* Et idem fecit non multo pòſt in cæde

Suſpectus de mendo Liuij locus. Mæliana Minutius: de quo ſic Liuius libro IIII. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumētum Mælianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diuiſit.* Vbi bouem auratum

Lib. XVIII. cap. III. & lib. XXXIIII. cap. V. non ſine ſuſpicione corrupti loci lego. primum, quia Plinius duobus locis, non boue, ſed ſtatua donatū eum ſcribit extra portam Trigeminam, ſtipe collata: deinde, quia non perſuadeor rudi illa ætate ſtatuas fuiſſe auratas, quas multis annis pòſt Romæ non legimus. Imò Liuius libro XL. Valerius lib. II. Ammianus XIV. notant, *Statuam auratam nec in vrbe nec in vlla Italiæ parte viſam, priuſquam à M. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis.* Id fuit anno V. DLXII. Addo vetuſtum meum codicem, qui præfert, *Minutius bō auro.* correctionem tamen nunc non eruo: niſi

niſi ſi, *boue & agro.* Poſtea diuiſum frumentum ſæpiùs, & ferè ſemper ab Ædilibus: quorum videtur fuiſſe ea cura. Liuius lib. XXXI. *Aediles frumenti vim ingentem, quod ex Africa proconſul Scipio miſerat, quaternis æris populo cum ſumma fide & gratia diuiſerunt*. Eodem libro, *Annona quoque eo anno peruilis fuit. Frumenti vim magnam ex Africa aduectam Aediles curules binis æris in modios populo diuiſerunt*. Libro XXXIIII. *Aediles curules Fuluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo diuiſerunt*. Hæc antiquitus. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc eſſet, & in arbitrio, vt opinor, Senatus.

Diuiſi menti per Aediles.

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occaſionem, gratiam & opes ſibi quæſiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt anteà, ſed perpetua ſtataque frumentatio eſſet. Princeps eius facti C. Gracchus qui præter alias, vulgo nõ optimatibus gratas leges, vnã tulit, vt frumentum plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium dico definiiſſe Gracchum: aliter quàm ſenſiſſe videtur Appianus lib. I. Bellorum ciuil. καὶ περιφανέστατα, inquit, αἱρεθεὶς εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὔ πρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι. Errat Græcus ſcriptor, ſi putat idem Gracchi ætate fuiſſe, quod ſua: nec pretium vllum dictum publico frumento. Errat. nam pretium ea lege in modios definitum ſemis & triẽs. Epitoma Liuij LX. *C. Gracchus Tiberij frater pernicioſas aliquas leges tulit, inter quas Frumentariam, vt ſemiſſe & triente frumentũ plebi daretur.* Nec alia re tam popularis Gracchi lex, quàm quòd ex incerta largitione fecit certam: & in perpetuum proſpexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam legem attigit, & vim tamen expreſſit. Nam ait latum à Graccho σιτικὸν νόμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγορὰν, *frumẽtariam legem, qua pretium imminuit annonæ.* Tenuit, vt exiſtimo, ea Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, vt iura pleraque Tribunatus, ſic videtur ſuſtuliſſe hanc Tribuniciam legem. Colligo, quoniam mortuo eo, & Tribunis reſtitutis, alia aliqua ſimilis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non fuiſſet, illa permanente. Marcius Tr. pl. in Oratione apud Salluſtium ſic loquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias exſulum perſequantur cum imaginibus ſuis: abſit periculum & labos, quibus nulla pars fructus eſt. Niſi fortè repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur: cùm tamen qui his modis libertatem omnium æſtimauere, hi profectò non amplius poſſunt alimentis carcere. namque vtilus exiguitate mors prohibetur, ſeneſcunt vires, ſic vt neque abſolui cura familiari tã parua res poſſit: & ignauiſſimi quique tenuiſſima ſpe fruſtrantur.* corruptiſſimus locus: cui feliciter medebor pro parte. Scripta lectio, *qua tamen quin is modis libertatem omnium æſtimauere, qui profectò non amplius poſſint alimentis carceris.* Emendo, *qua tamen quinis modiis.* egregiè, & magno momento ad hiſtoriam. Lex illa frumentaria mẽſtruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumniatur Tribunus: & ait exiguum eum modum eſſe, ferè comparandum cum alimentis carceris, quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non auget. Conſtat mihi de hac ſententia, non prorſus de reliqua ſcriptura: quam ſic concipio: *qua tamen quinis modiis libertatem omnium æſtimauere.*

Primæ Frumentariæ leges.

C. Gracchi lex.

Appiani parum cauta ſcriptio.

Sulla abrogat frumẽtariã legẽ.

Optimates aliam ferunt.

Salluſtius correctus.

Lib. IIII. cap. IX.

Maſſurius autem Salinus in Commentariis quos De Indigenis compoſuit, Religioſum eſt, inquit, quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt.

Titulus libri repoſitus. Probabilius, me iudice, Maſſuriani libri titulum fecero, *De indigitamentis.* qui aptus ad religionem & ſacra. Ita certè C. Flacci librum nominat Cenſorinus cap. II. argumento ſcilicet eodem. Quæ prætereà notata mihi in hunc ſcriptorem, dicam alio loco.

CAPVT VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Salluſtij inſignis emendatio. Menſtruum ſeruorum. Clodij Annonaria lex. Recenſus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recenſus Auguſti. Perſius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epiſtolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis, & alia compluria.

SI QVA res alia, ex qua intellegi magnitudo & opes populi Romani poſſit: ea, me iudice, Frumentatio eſt. ſic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictum. Is mos quia non planè innotuit & intereſt vt innoteſcat: quæ de eo ſparſim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut faſce.

Origo Frumentationis. Qui primi dederint. Frumētaria largitio antiquiſſima apud Romanos, & ferè ſemper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam oſtendit ſtatim poſt reges eiectos. *Multa,* inquit libro II. *blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum miſſi alij in Volſcos, alij AEquos.* Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Ædilem refert. *Manius Marcius,* ait, *AEdilis plebis primum frumentum populo in modios aſſibus donauit.* lego, *primus.* Et idem fecit non multo pòſt in cæde

Suſpectus de mendo Liuij locus. Mæliana Minutius: de quo ſic Liuius libro IIII. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumētum Mælianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diuiſit.* Vbi bouem auratum

Lib. XVIII cap. III. & lib. XXXIIII. cap. V. non ſine ſuſpicione corrupti loci lego. primum, quia Plinius duobus locis, non boue, ſed ſtatua donatū eum ſcribit extra portam Trigeminam, ſtipe collata: deinde, quia non perſuadeor rudi illa ætate ſtatuas fuiſſe auratas, quas multis annis pòſt Romæ non legimus. Imò Liuius libro XL. Valerius lib. II. Ammianus XIV. notant, *Statuam auratam nec in vrbe nec in vlla Italiæ parte viſam, priuſquam à M. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis.* Id fuit anno V. DLXII. Addo vetuſtum meum codicem, qui præfert, *Minutius bū auro.* correctionem tamen nunc non eruo: niſi

niſi ſi, *boue & agro*. Poſtea diuiſum frumentum ſæpiùs,& ferè ſemper ab Ædilibus: quorum videtur fuiſſe ea cura. Liuius lib. XXXI. *AEdiles frumenti vim ingentem, quod ex Africa proconſul Scipio miſerat, quaternis æris populo cum ſumma fide & gratia diuiſerunt*. Eodem libro, *Annona quoque eo anno peruilis fuit. Frumenti vim magnam ex Africa aduectam AEdiles curules binis æris in modios populo diuiſerunt*. Libro XXXIIII. *AEdiles curules Fuluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo diuiſerunt*. Hæc antiquitus. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc eſſet, & in arbitrio, vt opinor, Senatus.

Diuiſio frumenti per AEdiles.

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occaſionem, gratiam & opes ſibi quæſiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt anteà, ſed perpetua ſtataque frumentatio eſſet. Princeps eius facti C. Gracchus qui præter alias, vulgo nō optimatibus gratas leges, vnā tulit, vt frumentum plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium dico definiiſſe Gracchum: aliter quàm ſenſiſſe videtur Appianus lib. I. Bellorum ciuil. καὶ περιφανέστατα, inquit, αἱρεθεὶς εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὐ πρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι. Errat Græcus ſcriptor, ſi putat idem Gracchi ætate fuiſſe, quod ſua: nec pretium vllum dictum publico frumento. Errat. nam pretium ea lege in modios definitum ſemis & triēs. Epitoma Liuij LX. *C. Gracchus Tiberij frater pernicioſas aliquas leges tulit, inter quas Frumentariam, vt ſemiſſe & triente frumentū plebi daretur*. Nec alia re tam popularis Gracchi lex, quàm quòd ex incerta largitione fecit certam: & in perpetuum proſpexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam legem attigit, & vim tamen expreſſit. Nam ait latum à Graccho σιτικὸν νόμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγορὰν, *frumētariam legem, qua pretium imminuit annonæ*. Tenuit, vt exiſtimo, ea Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, vt iura pleraque Tribunatus, ſic videtur ſuſtuliſſe hanc Tribuniciam legem. Colligo, quoniam mortuo eo, & Tribunis reſtitutis, alia aliqua ſimilis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non fuiſſet, illa permanente. Marcius Tr. pl. in Oratione apud Salluſtium ſic loquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias exſulum perſequantur cum imaginibus ſuis: abſit periculum & labos, quibus nulla pars fructus eſt. Niſi fortè repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur: cùm tamen qui his modis libertatem omnium æſtimauere, hi profectò non amplius poſſunt alimentis carere. namque vtilus exiguitate mors prohibetur, ſeneſcunt vires, ſic vt neque abſolui cura familiari tā parua res poſſit: & ignauiſſimi quique tenuiſſima ſpe fruſtrantur*. corruptiſſimus locus: cui feliciter medebor pro parte. Scripta lectio, *qua tamen quin is modis libertatem omnium æſtimauere, qui profectò non amplius poſſint alimentis carceris*. Emendo, *qua tamen quinis modiis*. egregiè. & magno momento ad hiſtoriam. Lex illa frumentaria mēſtruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumniatur Tribunus: & ait exiguum eum modum eſſe, ferè comparandum cum alimentis carceris, quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non auget. Conſtat mihi de hac ſententia, non prorſus de reliqua ſcriptura: quam ſic concipio, *qua tamen quinis modiis libertatem omnium æſtimauere*.

Primæ Frumentariæ leges.

C. Gracchi lex.

Appiani parum cauta ſcriptio.

Sulla abrogat frumētariā legē.

Optimates aliam ferunt.

Salluſtius correctus.

Lib. IIII. cap. IX.

Maſſurius autem Sabinus in Commentariis quos De Indigenis compoſuit, Religioſum eſt, inquit, quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt.

Titu'us libri repoſitus.

Probabilius, me iudice, Maſſuriani libri titu'um fecero, *De indigitamentis.* qui aptus ad religionem & ſacra. Ita certè C. Flacci librum nominat Cenſorinus cap. II. argumento ſcilicet eodem. Quæ præterea notata mihi in hunc ſcriptorem, dicam alio loco.

CAPVT VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Salluſtij inſignis emendatio. Menſtruum ſeruorum. Clodij Annonaria lex. Recenſus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recenſus Auguſti. Perſius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epiſtolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis, & alia compluria.

SI QVA res alia, ex qua intellegi magnitudo & opes populi Romani poſſit: ea, me iudice, Frumentatio eſt. ſic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictum. Is mos quia non planè innotuit & intereſt vt innoteſcat: quæ de eo ſparſim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut faſce.

Origo Frumentationis.
Qui primi dederint.

Frumẽtaria largitio antiquiſſima apud Romanos, & ferè ſemper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam oſtendit ſtatim poſt reges eiectos. *Multa,* inquit libro II. *blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum miſſi alij in Volſcos, alij AEquos.* Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Ædilem refert. *Manius Marcius,* ait, *AEdilis plebis primum frumentum populo in modios aſſibus donauit.* lego, *primus.* Et idem fecit non multo pòſt in cæde

Suſpectus de mendo Liuij locus.

Mæliana Minutius: de quo ſic Liuius libro IIII. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumẽtum Mælianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diuiſit.* Vbi bouem auratum

Lib. XVIII cap. III. & lib. XXXIIII. cap. V.

non ſine ſuſpicione corrupti loci lego. primum, quia Plinius duobus locis, non boue, ſed ſtatua donatũ eum ſcribit extra portam Trigeminam, ſtipe collata: deinde, quia non perſuadeor rudi illa ætate ſtatuas fuiſſe auratas; quas multis annis pòſt Romæ non legimus. Imò Liuius libro XL. Valerius lib. II. Ammianus XIV. notant, *Statuam auratam nec in vrbe nec in vlla Italiæ parte viſam, priuſquam à M. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis.* Id fuit anno V. DLXII. Addo vetuſtum meum codicem, qui præfert, *Minutius bñ auro.* correctionem tamen nunc non eruo: niſi

Digitized by Google

niſi ſi, *boue & agro*. Poſtea diuiſum frumentum ſæpiùs,& ferè ſemper ab Ædilibus: quorum videtur fuiſſe ea cura. Liuius lib. XXXI. *Ædiles frumenti vim ingentem, quod ex Africa proconſul Scipio miſerat, quaternis æris populo cum ſumma fide & gratia diuiſerunt*. Eodem libro, *Annona quoque eo anno peruilis fuit. Frumenti vim magnam ex Africa aduectam Ædiles curules binis æris in modios populo diuiſerunt*. Libro XXXIIII. *Ædiles curules Fuluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo diuiſerunt*. Hæc antiquitus. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc eſſet, & in arbitrio, vt opinor, Senatus.

Diuiſio frumenti per Ædiles.

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occaſionem, gratiam & opes ſibi quæſiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt anteà, ſed perpetua ſtataque frumentatio eſſet. Princeps eius facti C. Gracchus qui præter alias, vulgo nõ optimatibus gratas leges, vnã tulit, vt frumentum plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium dico definiiſſe Gracchum: aliter quàm ſenſiſſe videtur Appianus lib. I. Bellorum ciuil. καὶ περιφανέστατα, inquit, αἱρεθεὶς εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὐ πρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι. Errat Græcus ſcriptor, ſi putat idem Gracchi ætate fuiſſe, quod ſua: nec pretium vllum dictum publico frumento. Errat. nam pretium ea lege in modios definitum ſemis & triẽs. Epitoma Liuij LX. *C. Gracchus Tiberij frater pernicioſas aliquas leges tulit, inter quas Frumentariam, vt ſemiſſe & triente frumentũ plebi daretur*. Nec alia re tam popularis Gracchi lex, quàm quòd ex incerta largitione fecit certam: & in perpetuum proſpexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam legem attigit, & vim tamen expreſſit. Nam ait latum à Graccho σιτικὸν νόμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγορὰν, *frumẽtariam legem, qua pretium imminuit annonæ*. Tenuit, vt exiſtimo, ea Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, vt iura pleraque Tribunatus, ſic videtur ſuſtuliſſe hanc Tribuniciam legem. Colligo, quoniam mortuo eo, & Tribunis reſtitutis, alia aliqua ſimilis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non fuiſſet, illa permanente. Marcius Tr. pl. in Oratione apud Salluſtium ſic loquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias exſulum perſequantur cum imaginibus ſuis: abſit periculum & labos, quibus nulla pars fructus eſt. Niſi fortè repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur: cùm tamen qui his modis libertatem omnium æſtimauere, hi profectò non amplius poſſunt alimentis carere. namque vtilis exiguitate mors prohibetur, ſeneſcunt vires, ſic vt neque abſolui cura familiari tã parua res poſſit: & ignauiſſimi quique tenuiſſima ſpe fruſtrantur*. corruptiſſimus locus: cui feliciter medebor pro parte. Scripta lectio, *qua tamen quin is modis libertatem omnium æſtimauere, qui profectò non amplius poſſint alimentis carceris*. Emendo, *qua tamen quinis modiis*. egregiè. & magno momento ad hiſtoriam. Lex illa frumentaria mẽſtruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumniatur Tribunus: & ait exiguum eum modum eſſe, ferè comparandum cum alimentis carceris, quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non auget. Conſtat mihi de hac ſententia, non prorſus de reliqua ſcriptura: quam ſic concipio: *qua tamen quinis modiis libertatem omnium æſtimauere*.

Prima Frumentariæ leges.

C. Gracchi lex.

Appiani parum cauta ſcriptio.

Sulla abrogat frumẽtariã legẽ.

Optimates aliam ferunt.

Salluſtius correctus.

Lib. IIII. cap. IX.

Maſſurius autem Sabinus in Commentariis quos De Indigenis compoſuit, Religioſum eſt, inquit, quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt.

Titulus libri repoſitus. Probabilius, me iudice, Maſſuriani libri titulum fecero, *De indigitamentis.* qui aptus ad religionem & ſacra. Ita certè C. Flacci librum nominat Cenſorinus cap. II. argumento ſcilicet eodem. Quæ præterea notata mihi in hunc ſcriptorem, dicam alio loco.

CAPVT VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Salluſtij inſignis emendatio. Menſtruum ſeruorum. Clodij Annonaria lex. Recenſus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recenſus Auguſti. Perſius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epiſtolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis, & alia compluria.

SI QVA res alia, ex qua intellegi magnitudo & opes populi Romani poſſit: ea, me iudice, Frumentatio eſt. ſic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictum. Is mos quia non planè innotuit & intereſt vt innoteſcat: quæ de eo ſparſim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut faſce.

Origo Frumentationis. Qui primi dederint. Frumẽtaria largitio antiquiſſima apud Romanos, & ferè ſemper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam oſtendit ſtatim poſt reges eiectos. *Multa,* inquit libro II. *blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum miſſi alij in Volſcos, alij AEquos.* Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Ædilem refert. *Manius Marcius,* ait, *AEdilis plebis primum frumentum populo in modios aſſibus donauit.* lego, *primus.* Et idem fecit non multo pòſt in cæde Mæliana Minutius: de quo ſic Liuius libro IIII. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumẽtum Mælianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diuiſit.* Vbi bouem auratum non ſine ſuſpicione corrupti loci lego. primum, quia Plinius duobus locis, non boue, ſed ſtatua donatũ eum ſcribit extra portam Trigeminam, ſtipe collata: deinde, quia non perſuadeor rudi illa ætate ſtatuas fuiſſe auratas, quas multis annis pòſt Romæ non legimus. Imò Liuius libro XL. Valerius lib. II. Ammianus XIV. notant, *Statuam auratam nec in vrbe nec in vlla Italiæ parte viſam, priuſquam à M. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis.* Id fuit anno V. DLXII. Addo vetuſtum meum codicem, qui præfert, *Minutius bõ auro.* correctionem tamen nunc non eruo: niſi

Suſpectus de mendo Liuij locus.

Lib. XVIII cap. III. & lib. XXXIIII. cap. V.

Digitized by Google

niſi ſi, *boue & agro*. Poſtea diuiſum frumentum ſæpiùs,& ferè ſemper ab Ædilibus: quorum videtur fuiſſe ea cura. Liuius lib. XXXI. *AEdiles frumenti vim ingentem, quod ex Africa proconſul Scipio miſerat, quaternis æris populo cum ſumma fide & gratia diuiſerunt*. Eodem libro, *Annona quoque eo anno peruilis fuit. Frumenti vim magnam ex Africa aduectam AEdiles curules binis æris in modios populo diuiſerunt*. Libro XXXIIII. *AEdiles curules Fuluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo diuiſerunt*. Hæc antiquitus. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc eſſet, & in arbitrio, vt opinor, Senatus.

Diuiſio frumenti per AEdiles.

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occaſionem, gratiam & opes ſibi quæſiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt anteà, ſed perpetua ſtataque frumentatio eſſet. Princeps eius facti C. Gracchus qui præter alias, vulgo nõ optimatibus gratas leges, vnã tulit, vt frumentum plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium dico definiiſſe Gracchum: aliter quàm ſenſiſſe videtur Appianus lib. I. Bellorum ciuil. καὶ περιφανέστατα, inquit, αἱρεθεὶς εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὐ πρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι. Errat Græcus ſcriptor, ſi putat idem Gracchi ætate fuiſſe, quod ſua: nec pretium vllum dictum publico frumento. Errat. nam pretium ea lege in modios definitum ſemis & triẽs. Epitoma Liuij LX. *C. Gracchus Tiberij frater pernicioſas aliquas leges tulit, inter quas Frumentariam, vt ſemiſſe & triente frumentũ plebi daretur*. Nec alia re tam popularis Gracchi lex, quàm quòd ex incerta largitione fecit certam: & in perpetuum proſpexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam legem attigit, & vim tamen expreſſit. Nam ait latum à Graccho σιτικὸν νόμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγορὰν, *frumẽtariam legem, qua pretium imminuit annonæ*. Tenuit, vt exiſtimo, ea Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, vt iura pleraque Tribunatus, ſic videtur ſuſtuliſſe hanc Tribuniciam legem. Colligo, quoniam mortuo eo, & Tribunis reſtitutis, alia aliqua ſimilis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non fuiſſet, illa permanente. Marcius Tr. pl. in Oratione apud Salluſtium ſic loquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias exſulum perſequantur cum imaginibus ſuis: abſit periculum & labos, quibus nulla pars fructus eſt. Niſi fortè repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur: cùm tamen qui his modis libertatem omnium æſtimauere, hi profectò non amplius poſſunt alimentis carere. namque vtilus exiguitate mors prohibetur, ſeneſcunt vires, ſic vt neque abſolui cura familiari tã parua res poſſit: & ignauiſſimi quique tenuiſſima ſpe fruſtrantur*. corruptiſſimus locus: cui feliciter medebor pro parte. Scripta lectio, *qua tamen quin is modus libertatem omnium æſtimauere, qui profectò non amplius poſſint alimentis carceris*. Emendo, *qua tamen quinis modiis* egregiè, & magno momento ad hiſtoriam. Lex illa frumentaria mẽſtruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumniatur Tribunus: & ait exiguum eum modum eſſe, ferè comparandum cum alimentis carceris, quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non auget. Conſtat mihi de hac ſententia, non prorſus de reliqua ſcriptura: quam ſic concipio, *qua tamen quinis modiis libertatem omnium æſtimauere*.

Primæ Frumentariæ leges.

C. Gracchi lex.

Appiani parum cauta ſcriptio.

Sulla abrogat frumẽtariã legẽ.

Optimates aliam ferunt.

Salluſtius correctus.

Claudere, priſca vox in Terẽtio. Scripſerim, *ſonus clauderet*; antiquo verbo, deficeret. Repoſui olim in Terentij verſu, ——*nuncubi meam*

Benignitatem ſenſiſti in te claudere:

nec perſuaſi multis. credo, quia audacior quàm pro ætate coniectura erat. Itaque comiter admonuerunt etiam me quidam, vt mutarem. Pepo, non homo, ſi id faciàm Quid enim ſi fundus ſubſcriptorque eius correctionis Donatus mihi eſt? quid dicent mei Critici? Eum ergo adeant, & niſi mutili illi Commentarij apertè à me ſunt: admutiler ſanè ego. Sed & Apuleium nunc in eapſe voce corrigo, lib. III. Florid. ſub initium: *Vtinã mihi pro amplitudine auditorij prolixa oratio ſuppeteret, ac nõ hîc maximè clauderetur, vbi me facundiſſimũ cuperem.* Lego, *clauderet*, ex vet. manuſcripto quem benignitas mihi adtribuit mei Giſelini. Libro I. cap. XIII.

Nequaquam putauerint contra dictum eius eſſe faciendum, etiamſi repentinus aliquis caſus rem commodius agi poſſe polliceretur: ne ſi ſpes fefelliſſet, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.

Diſputatio eſt de mandata re, omninóne facere quod mandatum & vti mandatum eſt oporteat: an fas ſit interdum deflectere, pro re aut caſu aliquo repentè nato. Hæc verba quæ adtuli, in eam partem valent, non eſſe deflectendum vſquam: & ratio, *ne ſi ſpes*, inquit, *fefelliſſet, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.* Sed profectò, quidquid ego video, ſcribi ſententia flagitat, *culpa imparientiæ*. inſolitum huic æuo verbum, ſed vetus & probum. Ita parientiam accommodare, pro parêre, in Iuſtinianeo codice reſtituit Iacobus Cuiacius; vir, de quo non aliud dixerim, quàm quod de Carthagine olim Criſpus. Et parientiæ vox aliquotiens in Caſſiodori Variis eadem ſententia occurrit, ſed ferè corrupta. Vide vnicum illum Aſtrææ & Muſarum ſacerdotem, lib. I. Obſeruation. cap. VI. & Agellium ipſum, qui hoc argumentum quaſi diluens, ſtatim addit, *Neque timendum exemplum non parẽdi tradiderunt*, περιεργαζόμενος quod anteà imparientiam dixerat. Lib. II. cap. XXVIII.

Impariẽtia & parientia.

Fas ferias ſi quis polluiſſet, piaculoq; ob eam rem remotus eſſet.

Scribendum, *ob eam rem opus eſſet.* puero clarum. Lib. III. cap. X.

Mox eumdem equum qui Dolabellæ fuerat, C. Caſſium, qui Dolabellam obſederat, abduxiſſe. Quem Caſſium poſteà ſatis notum eſt victis Parthis, fuſoque exercitu ſuo, miſeram mortem oppetiiſſe.

Partes quid propriè. Quorſum hîc Parthorum mẽtio, cùm intellegat exitium Caſſij in campis Philippicis bello ciuili? Audacter ego emendo, *victis partibus.* Partes ſunt, factiones, αἱρέσεις, & id verbi in diſſenſione ciuili vſurpant plerique ſcriptores. Suetonius in Auguſto, cap. XII. *Sed vt cognouit Antonium ceteroſq; duces & exercitus conſentire pro patribus.* lege, *partibus.* intellegit partes contra remp. Antonianorum. Seneca in Epiſtolis, de Catone: *Hoc eius bonum, quo victis partibus non poteſt vinci.* Plinius, *Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium mouerat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano Romam trahebatur.* Lib. III. cap. X.

Suetonius obiter correctus.

Poſt deinde quarta hebdomade, quòd eius virile fetus futurum eſt, caput & ſpina quæ eſt in dorſo informatur.

Secus, priſca vox, pro ſexu. Lego, *virile ſecus.* Vide Scaligeri ad Auſonium Notas.

Lib.

Digitized by Google

Lib. xv. cap. II.

Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas eſſe neque reſpuendas huiuſcemodi exhortationes, [aduerſum propulſandam vini violentiam:] neque vllum prorſus continentem ac temperantem ſatis fideliter viſum eſſe, cuius vita victúſque non inter ipſa errorum pericula, & in mediis voluptatum illecebris explorata ſit.

Fortaſſe & lo: totum à gloſſa inſitum eſt.

Aduerſum Philoſophum quempiam diſſerit hæc Agellius, qui Platonis verbis & exemplo adoleſcentes vocabat ad potandum. & ſubdit deinde quatenus, & quâ fini, permiſſa à Platone vini aliqua copia. Sed enim Exhortationum verbum prorſum à ſubiecta ſententia alienum: & ſpernũt libri veteres, qui, *exercitationes*, oſtendunt. Lego ego, *huiuſcemodi exerrationes*. Ita appellat eleganter mentis illos errores, & quaſi primas alucinationes, ante plenam ebrietatem. Exerrandi verbo vſus Quadrigarius, *Deinde Gallus irridere cœpit, atque lingua exerrare:* vt quidem ſcribũt fideliſſimi libri. Et Statius VI. Theb. *Flectitur in gyros, dexterq́; exerrat Arion.*

Exerratio, & exerrare.

Quadrigarius correctus, vulgò eſt, linguam exertare.

Lib. VII. cap. III.

Atque Rhodienſes tamẽ Perſen publicè numquam adiuuêre. Cogitate quanto nos noſtri natiui cautius facimus. Nam vnuſquiſque noſtrûm, ſiquis aduerſus rem ſuam quid fieri arbitratur, ſumma ope nititur ne aduerſus eam fiat. quod illi tamen perpeſſi.*

Verba ſunt ex oratione M. Catonis pro Rhodiis dicta: ſed verba mendi manifeſta. Lego, *Cogitate quãto nos priuatim cautius facimus*. acciſis iis quæ ex inepta repetitione ſyllabæ redundarant. Quin vera hæc correctio ſit, non ambiget, quiſquis ſententiam & cetera Catonis verba peruidebit.

M. Cato emendatus.

Cap. eodem:

Nã cũ obiiceretur, inquit, Rhodiẽſibus, quòd bellũ populo Ro. facere voluiſſent: negauit pænè. Sed ignoſci popoſcit, quia id nõ feciſſẽt, etſi maximè voluiſſent.

Scribe & interpunge, *nec negauit plenè: ſed ignoſci*. retracta ſyllaba, quæ effugerat. Ibidem:

Expleta Agellij verba.

Vereri ſe oſtendit ne patres gaudio atque lætitia rerum geſtarum proſperè, de ſtatu mentis ſuæ deturbati non ſatis conciperent, neque ad rectè intellegendum conſulendumq́; eſſent idonei.

Scripſerat, *conſiperent*; verbo antiquis vſitato, vt Adſipio, Præſipio. Viſum aliter imperitis, qui idem verbum in Liuio non concoxerunt. lib. v. *Romani ex arce plenam hoſtium vrbem cernentes, cùm alia atq; alia parte noua aliqua clades oriretur, non ſolùm mentibus conſipere, ſed ne auribus quidem atque oculus ſatis conſtare poterant*. nam vulgò vbique leges, *concipere*.

Conſipere, in Agellio & Liuio.

Libro VII. cap. XVIII.

Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam eſſe turpis æſtimata eſt, vt contempti vulgò diſcerptiq́; ſint: Cenſoréſque eos poſteà omnium notarum & damnis & ignominiis affecerunt.

Loquitur de captiuis duobus qui fraudulento in caſtra reditu, ſolutos ſe religione iuramenti interpretabantur, quod Annibali præſtiterãt. Sed quid? diſcerptíne illi & interfecti? Falſa hiſtoria, ex Liuio lib. XXIII. & Agellio ipſo. Scribamus, *contempti vulgò diſpretiq́; ſint*. Diſpretus ſiue Deſpretus, priſca vox. Feſtus, *Deſpretus, valdè ſpretus*.

Deſpreti. & falſa historia ex lectione vulgi.

Digitized by Google

Lib. IIII. cap. IX.

Maſſurius autem Sabinus in Commentariis quos De Indigenis compoſuit, Religioſum eſt, inquit, quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt.

Titulus libri repoſitus. Probabilius, me iudice, Maſſuriani libri titulum fecero, *De indigitamentis.* qui aptus ad religionem & ſacra. Ita certè C. Flacci librum nominat Cenſorinus cap. III. argumento ſcilicet eodem. Quæ præterea notata mihi in hunc ſcriptorem, dicam alio loco.

Capvt VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Salluſtij inſignis emendatio. Menſtruum ſeruorum. Clodij Annonaria lex. Recenſus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recenſus Auguſti. Perſius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epiſtolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis, & alia compluria.

Si qva res alia, ex qua intellegi magnitudo & opes populi Romani poſſit: ea, me iudice, Frumentatio eſt. ſic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictum. Is mos quia non planè innotuit & intereſt vt innoteſcat: quæ de eo ſparſim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut faſce.

Origo Frumentationis. Qui primi dederint. ¶ Frumētaria largitio antiquiſſima apud Romanos, & ferè ſemper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam oſtendit ſtatim poſt reges eiectos. *Multa,* inquit libro II. *blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum miſſi alij in Volſcos, alij AEquos.* Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Ædilem refert. *Manius Marcius,* ait, *AEdilis plebis primum frumentum populo in modios aſſibus donauit.* lego, *primus.* Et idem fecit non multo pòſt in cæde

Suſpectus de mendo Liuij locus. Mæliana Minutius: de quo ſic Liuius libro IIII. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumētum Mælianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diuiſit.* Vbi bouem auratum

Lib. XVIII cap. III. & lib. XXXIIII. cap. V. non ſine ſuſpicione corrupti loci lego. primum, quia Plinius duobus locis, non boue, ſed ſtatua donatū eum ſcribit extra portam Trigeminam, ſtipe collata: deinde, quia non perſuadeor rudi illa ætate ſtatuas fuiſſe auratas, quas multis annis pòſt Romæ non legimus. Imò Liuius libro XL. Valerius lib. II. Ammianus XIV. notant, *Statuam auratam nec in vrbe nec in vlla Italiæ parte viſam, prinſquam à M. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis.* Id fuit anno V. DLXII. Addo vetuſtum meum codicem, qui præfert, *Minutius bō auro.* correctionem tamen nunc non eruo:

nisi

Digitized by Google

niſi ſi, *boue & agro*. Poſtea diuiſum frumentum ſæpiùs,& ferè ſemper ab Ædilibus: quorum videtur fuiſſe ea cura. Liuius lib. XXXI. *Aediles frumenti vim ingentem, quod ex Africa proconſul Scipio miſerat, quaternis æris populo cum ſumma fide & gratia diuiſerunt*. Eodem libro, *Annona quoque eo anno peruilis fuit. Frumenti vim magnam ex Africa aduectam Aediles curules binis æris in modios populo diuiſerunt*. Libro XXXIIII. *Aediles curules Fuluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo diuiſerunt*. Hæc antiquitus. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc eſſet, & in arbitrio, vt opinor, Senatus. *Diuiſio frumenti per Aediles.*

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occaſionem, gratiam & opes ſibi quæſiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt anteà, ſed perpetua ſtataque frumentatio eſſet. Princeps eius facti C. Gracchus qui præter alias, vulgo nõ optimatibus gratas leges, vnã tulit, vt frumentum plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium dico definiiſſe Gracchum: aliter quàm ſenſiſſe videtur Appianus lib. I. Bellorum ciuil. καὶ περιφανέστατα, inquit, αἱρεθεὶς εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὐ πρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι. Errat Græcus ſcriptor, ſi putat idem Gracchi ætate fuiſſe, quod ſua: nec pretium vllum dictum publico frumento. Errat. nam pretium ea lege in modios definitum ſemiſ & triẽs. Epitoma Liuij LX. *C. Gracchus Tiberij frater pernicioſas aliquas leges tulit, inter quas Frumentariam, vt ſemiſſe & triente frumentũ plebi daretur*. Nec alia re tam popularis Gracchi lex, quàm quòd ex incerta largitione fecit certam: & in perpetuum proſpexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam legem attigit, & vim tamen expreſſit. Nam ait latum à Graccho σιτικὸν νόμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγορὰν, *frumẽtariam legem, qua pretium imminuit annonæ*. Tenuit, vt exiſtimo, ea Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, vt iura pleraque Tribunatus, ſic videtur ſuſtuliſſe hanc Tribuniciam legem. Colligo, quoniam mortuo eo, & Tribunis reſtitutis, alia aliqua ſimilis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non fuiſſet, illa permanente. Marcius Tr. pl. in Oratione apud Salluſtium ſic loquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias exſulum perſequantur cum imaginibus ſuis: abſit periculum & labos, quibus nulla pars fructus eſt. Niſi fortè repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur: cùm tamen qui his modis libertatem omnium æſtimauere, hi profectò non amplius poſſunt alimentis carcere. namque vtilis exiguitate mors prohibetur, ſeneſcunt vires, ſic vt neque abſolui cura familiari tã parua res poſſit: & ignauiſſimi quique tenuiſſima ſpe fruſtrantur*. corruptiſſimus locus: cui feliciter medebor pro parte. Scripta lectio, *qua tamen quin is modis libertatem omnium æſtimauere, qui profectò non amplius poſſint alimentis carceris*. Emendo, *qua tamen quinis modiis*. egregiè. & magno momento ad hiſtoriam. Lex illa frumentaria mẽſtruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumniatur Tribunus: & ait exiguum eum modum eſſe, ferè comparandum cum alimentis carceris, quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non auget. Conſtat mihi de hac ſententia, non prorſus de reliqua ſcriptura: quam ſic concipio: *qua tamen quinis modiis libertatem omnium æſtimauere.*

Primæ Frumentariæ leges. *C. Gracchi lex.* *Appiani parum cauta ſcriptio.* *Sulla abrogat frumẽtariã legẽ.* *Optimates aliam ferunt.* *Salluſtius correctus.*

qui profectò non amplius proſint alimentis carceris. namque vt illis, exiguitate mors prohibetur, ſeneſcunt vires, &c. reliqua enim non poſſunt. at in iſtis ſcio me aut attigiſſe veram emendationem, aut habere ſub ictu. De alimentis carceris, quæ diaria item dicebant, vide Senecam patrem lib. IX. controuerſia quarta. Et herclè de quinque modiis non iniuria indignatur Tribunus: quoniam id menſtruum etiam viliſſimorum ſeruorum. Seneca Epiſt. LXXXI. *Ille qui in ſcena elatus incedit, & hæc reſupinus dicit,*

Diaria iis qui in carcere. *Menſtruũ ſeruorum quale.*

Imperito Argis, regna mihi liquit Pelops
Quà ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Iſthmos. ———

ſeruus eſt, quinq; modios accipit, & quinque denarios. Sed iſta ipſa lex, de qua Marcius, ambigo an perlata. Vix videtur. quia non ita multo pòſt alia Frumentaria exorta, cuius ferundæ auctor M. Cato. Plutarchus id notauit duobus locis, cuius verba digna adſcribi. In Catone, Ὁ Κάτων φοβηθεὶς ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀναλαβεῖν τὸν ἄπορον καὶ ἀνέμητον ὄχλον εἰς τὸ σιτηρέσιον. ἀναλώματος μὲν ὄντος ἐνιαυτοῦ* χιλίων καὶ διακοσίων καὶ πεντήκοντα ταλάντων. Et iterùm in Cæſare, Ὁ Κάτων ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον ἔμμηνον. ἐξ οὗ δαπάνης μὲν πεντακοσίαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι. Notãda Plutarchi verba, & in iis ſumma pecuniæ annua in frumentum. Addit idem ſcriptor ſuaſam eam legem à Catone, metu C. Cæſaris. qui cùm, oppreſſa coniuratione Catilinæ, plebem ſpectaret & res nouas: viſum Catoni potius, honeſta largitione plebem facere Senatus. Sed ea ipſa optimatium lex aut lata non fuit, aut certè non rata. Succeſſit enim P. Clodij ſub idem tempus Tribunicia: de qua Aſconius in Miloniana his verbis: *Annonariam legem tulit, quæ ſummè popularis fuit, vt frumentum populo quod anteà ſemiſſe æris ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur.* Clarum ex iis Aſconij, poſt Gracchi legem, Frumentariam nullam firmam fuiſſe: & cùm ea poſt Sullam iacuiſſet, ſucceſſiſſe hanc Clodij, quæ largitione vicit omnes ſuperiores.

Irrita optimatiũ lex. *Frumentaria lex, à Catone.* *id eſt, trecenties ſeſtertiûm. & poſterior locus ad hanc ſummam redigendus. *Eadem lex vana.* *Clodij annonaria lex.*

Ita ventum ad Imperatores. Ij Clodianam legem re tenuerunt, ſpreto nomine: & inſtituta Romæ perpetua Frumentatio, non alibi tam effusè vſurpata in vlla rep. vllius æui. Varia tamen addita & mutata. In primis de numero accipientium, certum aliquid ſub Impp. reperio, non antè. Clodij lege an omnes ciues acceperint, an certo numero incluſa ea liberalitas fuerit, ignoro: Iulius Cæſar ſanè Dictator numerum definiuit, quem expreſſit Suetonius cap. XLI. *Recenſum populi nec more, nec loco ſolito, ſed vicatim per dominos inſularum egit: atque ex viginti trecentiſq; millibus accipientium frumentum ad centum quinquaginta retraxit. ac nequi noui cœtus recenſionis cauſſa moueri quandoque poſſent, inſtituit quotannis in demortuorum locum ex his qui recenſiti non eſſent, ſubſortitio à Prætore fieret.* Ex eo loco videtur Cæſar reduxiſſe veterem numerum: qui per bella ciuilia confusè creuerat, & in immenſum. Nam vt homo popularis minus fecerit quàm priſca lege & more ſolitum: non credo. Dio Caſſius lib. XLIII. eleganter, Καὶ τοῦ πλήθους τοῦ τὸν σῖτον φέροντος ἐπὶ μακρότατον, οὐ κατὰ δίκην, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ταῖς στάσεσιν εἴωθε γίγνεσθαι, ἐπαυξηθέντος,

Frumentaria res ſub Imp. & accipientium numerus. *Numerus frumẽtantium ſub C. Cæſare.*

τὸς, ἐξέτασιν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς γε ἡμίσεις ὁμοῦ τι αὐτῶν παραπήλειψε.

Nota etiam mihi, quod Suetonius ait, Recenſum. Benè & propriè, vt amat, ille ſcriptor. non enim cenſum aut luſtrum egit Cæſar, (& Plutarchus, qui id putat, nec plura quàm centum quinquaginta millia ciuium ſuperfuiſſe ciuilibus bellis, deus bone, quàm errat!) ſed recenſum, id eſt, examen & diſquiſitionem breuem in eos qui iure aut iniuria capiebant publicum frumentum. Ita obſeruo Suetonium vti eo verbo. Vt in Auguſto, cap. XL. *Populi R. cenſum vicatim egit: ac ne plebs frumentationum cauſſa*, &c. ſcribe omnino, *Populi recenſum*. nam ſubdit ſtatim de frumentatione. Cenſum, contra morem veterem, nec Cæſar nec Auguſtus egerunt vicatim, vt aliàs clarè docebo, & tollam errorem hiſtoriæ communem. Recenſum hunc Auguſti, quem verbo attingit Suetonius, nimium clarè explicat Dio lib. LV. Ὁ δὲ Αὔγουστος, inquit, τὸ τοῦ δήμου τοῦ σιτοδοτουμένου πλῆθος ἀόριστον ὂν ἐς εἴκοσι μυριάδας κατέκλεισε, καὶ ὥς γέ τινες λέγουσι, καθ' ἕνα ἑξήκοντα δραχμὰς ἔδωκε. Ita Auguſtus, qui inter firmamenta imperij habuit Annonam (Tacitus id arcanum non tacuit lib. I. *Vbi militem donis*, inquit, *populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit.*) auxit numerum eorum qui frumentum caperent, & reduxit ad millia ducenta. Id, præter in Dione, diſertè ſcriptum aut ſcalptum in lapidibus priſcis qui Ancyræ conſpiciuntur in Aſia minori: quibus comprehenſum Breuiarium rerum geſtarum Auguſti. Ait ibi de ſe Auguſtus: CONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS. PLEBI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. ACCEPerat. DEDI. EA. MILLIA. HOMINVM. PAVLLO. PLVRA. QVAM. DVCENTA. FVERVNT. Vide quàm hæc conuenienter ad Dionem, etiam in pecuniæ ſumma, quam tamen vt ambiguam ponit Dio. Tempus etiam eius recenſus ex lapide clarum, videlicet in XIII. conſulatu Auguſti: at Dio aliquot annis antè poſuit, C. Antiſtio Vetere, & D. Lælio conſulibus. Mirum, niſi Auguſto de ſe credendum, præ Dione. Ducenta igitur millia frumentantium ſub Auguſto. Ingens numerus: nec tamen in eo omnes ciues. multùm abeſt; vix, inquam, decima ciuium pars. Nam cenſus illa ætate ordinarius, ad quadragiens centum millia ciuium. Auguſtum ſecutus Tiberius, qui videtur ad eum numerum aliquid addidiſſe. Colligo ex Taciti loco lib. V. Annalium, *Iſdem Conſulibus grauitate annonæ iuxta ſeditionem ventum. multaq; & plures per dies, in theatro licentiùs efflagitata, quàm ſolitum aduerſum Imperatorem. quis commotus, incuſauit magiſtratus patréſque, quòd non publica auctoritate populum coërcuiſſet, addiditque quibus è prouinciis, & quanto maiorem quàm Auguſtus rei frumentariæ copiam aduectaret*. Si auxit numerum frumenti, ergo & frumentantium. Credo idem feciſſe alios Imperatores, & ſine diſcrimine paullatim admiſſos omnes tenuiores ciues. Affirmare id Seneca videtur, De Beneficiis lib. IIII. cap. XXVII. *Frumentum publicum tam fur, quàm periurus, & adulter accipiunt: & ſine delectu morum, quiſquis ciuis eſt.* Admiſſos, dico, ciues: nec ingenuos ſolùm, ſed etiam libertos. Ea ſententia eſt horum Perſij verſuum, Sat. V.

Quid propriè Recenſus.

Suetonius emendatus. in eo explicando vulgi error.

Auget numerũ frumentantiũ Auguſtus.

Is numerus ex Dione & lapide oſtenſus.

Dionis in tempore error.

Non omnes ciues in recenſu.

Tiberius auget iterùm.

Tandẽ omnes tenuiores ciues capiunt.

Etiam libertos.

Liber-

Digitized by Google

Perſius explicatus.

Libertate opus eſt. non hac, qua, vt quiſque, Velina,
Publius emeruit, ſcabroſum teſſerula far
Poſſidet.

Emeruit, Publius Velina: id eſt, ex ſeruo factus eſt liber. Nam liberti, prænomen patroni capiebant, & à fine tribum: vt P. Licinius, Velina. Simul igitur, inquit, ac liber factus: poſſidet teſſerulam frumenti Scholiaſtes: *Romæ erat conſuetudo, vt qui ex manumiſſione ciues efficiebantur, in numero ciuium Romanorum frumētum publicum acciperent.* Sicut & in congiario non minus libertorum habita ratio, quàm ingenuorum. Adi Suetonium in Aug. cap. XLII. Quin Iudęos ipſos admiſſos ad frumentarias donationes ab Auguſto, Philo tradidit in Legatione ad Caium. Creuit hic numerus multo magis ſub Traiano optimo principum qui etiam pueros admiſit ad publica frumenta. Id factum eius Plinius dilaudat multis, in Panegyrico: *Tu ne rogari quidem ſuſtinuiſti. & quamquam lætiſſimum oculis tuis eſſet, conſpectu Romanæ pubis impleri; omnes tamen antequam te viderent, recipi, incidi iuſſiſti, vt iā inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur.* Quod ait, *recipi & incidi,* ſatis liquet tabulas publicas fuiſſe, in quibus nomina deſcripta eorum quibus deberentur frumenta. quas tabulas Iulius Cæſar commiſiſſe curę Prætoris vrbani videtur, ex verbis Suetonij quæ ſuprà: poſteà, niſi fallor depoſitæ fuerūt apud Præfectum annonæ. Numerus puerorū, quos aluit Traianus, expreſſus ab eodem Plinio *Paullo minus,* inquit, *quinque millia ingenuorum fuerunt, quos liberalitas Principis noſtri conquiſiuit, inuēnit, adſciuit.* Hadriano placitum id exemplum: qui etiam *pueris ac puellis* (verba Spartiani ſunt) *quibus Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit.* Et Antonino, qui numerum videtur auxiſſe: ſi rectè intellego Capitolini hæc verba, *Ob hanc coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adſcribi præcepit.* Dubito, num ibi legēdum, *pueros & puellas nouem annorum.* Moueor loco altero eiuſdem Capitolini, in Pertinace: *Alimentaria compendia, quæ nouem annorum ex inſtituto Traiani debebantur, obdurata verecūdia ſuſtulit.* Poteſt intellegi, fateor, deberi alimenta à nouem retrò annis: ſed blanditur mihi altera expoſitio, quæ firmari videtur Suetonij loco in Aug. cap. XLI. *Congiaria populo frequenter dedit: ac ne minores quidem pueros præteriit, quamuis non niſi ab vndecimo ætatis anno accipere conſueuiſſent.* Si annorum numerus definitus ad congiaria: quid ni ad frumenta? Et pono hoc tamen ambigens, non adfirmans. De numero, & iis qui acciperent, hactenus ſcio.

Etiā Iudæi. *Traianus etiam pueros addidit* *Plinius explicatus, & tabula frumentaria.* *Puerorum numerus.* *Auxit Antoninus.* *Ambigua Capitolini lectio.*

Dicam nunc de iis qui diſtribuerunt. Lubricus locus, & quem velim percurſum ſine lapſu. Antiqua rep. diſtributio frumenti penes Ædiles: clarum ex locis Liuij, qui ſuprà. Etiam cuſtodia Liuius lib. XXXIII. *Sardiniam perdomitam nunciat Patribus: & ſtipendium Quæſtoribus, frumentum AEdilibus, captiuos Fuluio Prætori tradidit.* Mutatū id videtur lege Gracchi: certè Clodij. argumento firmo ex lege quadam quam C. Curio propoſuit ſub bellum Cæſaris ciuile. Cælius in Epiſtola ad Ciceronem, *Légemque Viariam, non diſſimilem agrariæ Rulli, & Alimentariam, quas iubet AEdiles metiri, iactauit.* vbi ſcripſerim, *Vineariam*; vt lex Curionis ad diuiſionem

Per quos diſtributū id frumentum. Olim per Ædiles. *Cælius correctus bis. Lex vinearia.*

ſionem vinearũ pertinuerit (quæ in Italia & Campania præſertim multæ) ſicut illa Rulli ad agrorum. Aliis placet, *Vinariam*. ſed quæ comparatio erit vini ad agros? & repugnat ipſa res, ſicut in viis. Lego etiam, *qua iubet AEdiles metiri.* Ecce, mentionem frumenti ad Ædiles reuocat lex Curionis: fruſtra, ſi Gracchi ait Clodij lege apud eos relicta. Verius eſt, per Tribunicias eas leges, rem ad Frumẽtarios tranſlatam, aut ad certos, quos elegiſſent, Curatores. At C. Cæſar potens rerum, Curionis legem veſtigiis perſecutus, ſupra legitimum numerum creauit Ædiles duos qui frumento præeſſent: quos ea re dixit, Cereales. Pomponius auctor, De origine iuris, & Dio lib XLIII. Sed non diuturna iis hæc cura, ſucceſſitq; Præfectus annonæ. Eius origo non dubiè (vt ego quidem ſentio) anno vrbis DCCXXXII. M. Marcello & Arruntio Coſſ. Cùm enim tunc candefacta annona, & iam fames eſſet, plebs cùm XXIIII. faſcibus accurrit ad ædes Auguſti, & magna vi dictaturam obtulit, & exemplo Cn. Pompeij Præfecturam annonæ. Dictaturam ſpreuit: admiſit Præfecturam: & eo iure præditus, Duumuiros creari iuſſit ex iis qui Prætura ante quinquennium functi, quorum eſſet diuiſio & diſtributio annonæ. Dio Caſſius libro LIIII. initio, Καὶ Αὔγουστος τοῦτο μὲν (intellege ἐπιμέλειαν τοῦ σίτου) ἀναγκαίως ἐδέξατο, καὶ ἐκέλευσε δύο ἄνδρας τῶν πρὸ πέντε που ἐτῶν ἐστρατηγηκότων πρὸς τὴν τοῦ σίτου διανομὴν κατ' ἔτος αἱρεῖσθαι. Ita eodem anno inſtituta etiam Cura frumenti diuidendi. Intellegi hoc nouum munus Suetonius voluit, in Aug. cap. XXXVII. *Quò plures partẽ adminiſtrandæ reip. capeſſerent, noua officia excogitauit, Curam operum publicorum: Viarum: Aquarum & aluei Tiberis: Frumenti populo diuidendi.* Nec aliud ſenſit in Tiberio, cap. VIII. *Interq; hæc duplicem curam adminiſtrauit, Annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergaſtulorum.* niſi tamen, abdicante Auguſto, Præfectum fuiſſe volumus Tiberium. Sæpè etiam in lapidibus inciſum, CVRATOR. ANNONÆ. His lictores & accenſi, & imago magiſtratus fuit: ex Frontino, De Aquæductib. lib. II. *Lictores binos, & ſeruos publicos, & ſcribas, & librarios, accenſos præconéſque totidem habeant, quot ij per quos frumentum plebei datur.* Manſit id munus ad extrema tempora, numero tamen ab Auguſto aucto. Quadriennio enim pòſt, cùm duo non viderentur huic functioni pares, Quatuoruiros ſorte eligi iuſſit ex iis qui ante triennium Prætores: eoſq; ordine præeſſe voluit frumento publicè diuidendo. Vide, ſi lubet, Dionem eodem libro LIIII. Hæc origo Præfecti annonæ, hæc Curatorum. Et exemplum quidem ab antiquis. apud quos L. Minutius, & Cn. Pompeius eo titulo ac magiſtratu: ſed hoc interfuit, quòd illis extra ordinem & ad breue tempus data ea dignitas; quæ ab Auguſto ordinaria facta & perpes. Succeſſit, vt opinor, Auguſto C. Turranius: de quo ſic Tacitus lib. I. Annalium: *Sex. Pompeius & Sex. Appuleius Conſules primi in verba Tiberij Cæſaris iurauere: apudq; eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille Prætoriarum cohortium præfectus, hic Annonæ.* Ex quibus verbis, & ex ordine iurandi ſatis clarum, inter primas fuiſſe eam dignitatem. Caſſiodorus ſanè eam proximam facit à præfectura vrbis. Sed euiluit tamen poſteà: & ſcribit ecce Boëthus lib. III. De Conſolat. *Siquis quondam populi curaſſet annonam,*

Initium Præfecti annonæ.

Duo Curatores annonæ diuidendæ.

Coniectura in Suetonio.

Quatuor facti Curatores, & plures.

Præfectura annonæ ſumpta ab antiquis.

Eius dignitas.

Poſteà vilitas.

 magnus

Et munera. *magnus habebatur: nunc ea Præfectura quid abiectius?* Munera Præfecti annonæ Caſſiodorus explicat lib. VI. Variar. & Seneca De Breuitate vitæ, cap XVIII. & XIX. eleganter. Alloquitur Paulinum qui Præfectus Annonæ (etſi ambigua ea hiſtoria) ſub Claudio: *Tu quidem*, inquit, *orbis terrarū rationes adminiſtras, tam abſtinenter quàm alienas, tam diligenter quàm tuas. ſed tamen, mihi crede, ſatius eſt vitæ ſuæ rationem, quàm frumenti publici noſſe.* Et ſtatim, *Simile tu putas eſſe, vtrùm cures vt incorruptum à fraude aduehentium & negligentia frumentum transfundatur in horrea, ne concepto humore vitietur, & concaleſcat, vt ad menſuram pondusq; reſpondeat: an ad hæc ſacra & ſublimia accedas, &c.* Alterutrum ſanè eſt, aut Præfectus frumenti hic Paulinus fuit, aut Curator.

Paulinus, præf. annonæ.

Quomodo diſtribuerint. *Teſſeræ frumentariæ.* Diſtribuebant igitur Curatores. Ratio diſtribuendi per teſſeras erat. Non enim frumentum ipſum à Curatoribus, (vile id & magnarū moleſtiarum munus fuiſſet) ſed teſſeras frumentarias ſiue ſymbola quædam in ligno aut plumbo capiebant: quibus acceptis, ire iis licebat ad horrea publica petitum frumentum. Et de ligno quidem in Teſſeris ludorum palàm eſt in Dione bis terque: de plumbo aut alio metallo cur non liceat ſuſpicari? Certè lex quinta Cod. Theodoſ. de *Annonis Ciuicis* oſtendit & ex ære fuiſſe. Atque iſtæ Teſſeræ: quas, ſi frumenti non egerent, aut aliâ de cauſsâ, vendebant. Iuuenalis,

Summula ne pereat, qua vilis teſſer, vênit
Frumenti.

De hiſdem teſſeris, aliquot locis Iuriſconſulti: vt Vlpianus, *Si libertis ſuis teſſeras frumentarias emi voluerit teſtator: apparet ex genere comparationis Romæ id fideicommiſſum præſtandum.* Et Paullus, *Si Titio teſſera frumentaria legata ſit.* Neſcio an has teſſeras ſoliti accipere ad Minutiam frumentariam. Veriſimile quidem eſt certum ei rei deſignatum locum: & de Minutia, ſuſpicandi auctor nobis Appuleius, libello De mundo: *Alius ad * Minutiam frumentatum venit, & aliis in iudiciis dicitur dies Reus ita purgandi ſe neceſſitate, vt ſectandi ſtudio accuſatur. Venit ille moriturus, ad ſupplicij locum ducitur: hic ad conuiuij repotia veſpertinus commiſſator aduentat.* quem emendo, *Reus ita purgandi ſe neceſſitate, vt ſectandi ſtudio accuſator venit. Ille moriturus ad ſ. l. ducitur.* Sanè cognomen ipſum indicat, eò loci aliquid fuiſſe frumentariæ rei. Nam duplex Minutia, ſiue Minitia (anceps enim in libris ſcriptura eſt) nominatur Victori & Sex. Rufo. Minutia vetus, & Minutia frumentaria, vtraque regione IX. vrbis ad Circum Flaminium. Lampridius etiam in Commodo, *Herculis ſignum æneum in Minutia per dies plures ſudauit.* Nomen ei videtur ſiue à Minutio primo Frumentariæ rei Præfecto, ſiue à Deo Minutio cuius ibi ara. de qua vide Feſtum. Lego & in lapidibus priſcis, CVRATOR. AQVARVM. ET. MINICIAE. TIBERIS: nec ſatis intellego quid velint. Hoc de loco.

Locus, vbi ceperint. *Minutia frumẽtaria* * Piſcina ibi publica & ſcorta. vide Socr. Eccleſ. Hiſt v. c. XVIII *Appuleius correctus.*

Quãdo diſtribuerint. Nonis cuiuſque menſis. *Suida ridiculum acumen.* Tempus diſtribuendi eas teſſeras, principium cuiuſque menſis. Iam inde à Graccho, vt opinor, quia largitio eius menſtrua fuit; & Appianus diſertè ait, definiiſſe eum σιτηρέσιον ἔμμηνον. Ex Suida colligimus ſolitum id fieri ſub ipſas Nonas. Satis enim putidè Annonas deriuat à Nonis, ὡς ἀνὰ τὰς Νόνας, inquit, διδομένας. Mutare eam conſuetudinem tentauit Augu-

Digitized by Google

Auguſtus, ſed deſtitit propter aduerſam populi voluntatem. Sueton. cap. XL. *Ac ne plebs frumentationum cauſſa frequentiùs à negotiis auocaretur, ter in annum, quaternûm menſium teſſeras dare deſtinauit: ſed deſideranti conſuetudinem veterem conceſſit rurſus vt ſui cuiuſque menſis acciperet.* Locum dixi & Tempus: vellem poſſem Modum: qui non in Græca, non in Latina hiſtoria, vſquam expreſſus. Si coniecturis agendum ſit: crediderim, vt minimum, ſex modios ſiue medimnum Atticum accepiſſe eos in menſem. Quidni credam? Tribunus certè apud Salluſtium optimates criminatur propter exilem largitionem modiorum quinque. Amplius ergo aliquid. Obiici mihi menſtruum militis poteſt: quod non plus quatuor modiis fuiſſe videtur, Polybij quidem ætate. Eſto. quis præſtat, non id poſteà, ſicut ſtipendium ipſum, auctum? Denique quid pagano, cum milite? Quatuor modij ſatis militi, qui ſolus, non circumducta vxore aut liberis: quomodo ſatis proletario ciui, cui eo frumento paſcenda domus tota? In Suetonij Iulio lego, cap. XXXVIII. populo diuiſiſſe eum frumenti denos modios, & totidem olei libras. Ego valdè vereor, ne ea menſtrua largitio, ſed extra ordinem fuerit. In lapide illo qui Ancyræ, gloriatur Auguſtus his verbis, CONSVL. VNDECIMVM. DVODECIM. FRVMENTATIONES. FRVMENTO. PRIVATIM. COLVMPIO. EMENSVS. SVM. Res facta eſſet, ſi expreſſiſſet frumentationis modum. non fecit, quia notus. In lapide illo exſcribendo, vt pluriens, aberratum: & lego, FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

Quantū diſtribuerint. Coniectura anceps de modo.

Militis menſtruum quantum.

Teſſeris acceptis dixi itauiſſe eos ad horrea: & verum eſt. Nam Romæ horrea, ad capiendum frumentum publicum, in quaque regione vrbis complura. Numerum ex P. Victore iniui ad Trecenta & nouem. Cognomina etiam pleriſque addita ab auctore, *Horrea Aniceti, Varguntey, Galbiana, Domitiani Auguſti, Seiani:* quæ & in Deſcriptione vrbis reperies; & in ſpectionibus antiquis. Frumenta hîc repoſita, poſterior ætas ἁπλῶς dixit, Condita. Titulus eſt lib. X. Codicis, *De conditis in publicis horreis.* Ibidem Valentinianus Imp. *Non prius ad id frumentum extendatur expenſio, quod ſub Præfectura tua Vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata.* Corrige Spartianum ea voce, in Hadriano, *Laborabat præterea vt condita militaria diligenter cognoſceret.* vulgo, *condicta,* & interpres ibi Egnatius, verè dicam, blattit nugas. Condita enim militum, in horreis prouincialibus: vt ciuium, in vrbis. His horreis appoſiti Frumentarij menſores, qui populo admetiebantur: ſic tamen, vt quiſque, opinor, ad horrea iret ſuæ regionis. Lucilius,

Horrea publica Romæ.

Condita, quid.

Correctus Spartianus

Frumentarij.

Frumentarius eſt, modium hic ſecum atque rutellum
Vnum habet.

Paullus De Excuſat. tutorum, ait, *Frumentarios menſores excuſari à tutela, idq́; Præfecto annonæ Imperatores reſcripſiſſe.* Frumentarij alia etiam ſignificatio fuit, & ſic dicti, qui vltrò citrò curſitabant per prouincias, per domos ad frumenta conquirenda conuehendaque. Græci eos πυροφόρους dixerunt, Latini alio nomine, Agentes in rebus. Adi de iis Turnebum lib. XIII. & Cuiacij ad Codicem Notas.

Panis diſtributio loco frumenti.

Quando eius initiũ.

Et olim quidem frumentum ipſum datum ciuibus: poſtea cœpit panis. credo, quia id commodius viſum in egenam plebem: quæ hac ratione operas & impenſas piſtorias faciebat lucri. Quando cœperit, non diſertè ſcio: ſuſpicor, in imperio Traiani. Præeunt mihi ad coniecturam verba Aurelij Victoris hæc, *Romæ à Domitiano cœpta fora, atque alia multa, magnificè coluit ornauitque. & annonæ perpetuæ mirè conſultum, reperto firmatóque Piſtorum collegio.* Si collegium piſtorum à Traiano, ad commodandum annonæ: ergo & panis. Iuuat aliquantum & Iuuenalis, qui illi ætati compar:

Vide de piſtoribus Cuiaciũ ad lib. XI. Cod.

——— atque duas tantùm res anxius optat
Panem & Circenſes.

nominat enim ecce, panem. In epiſtola Aureliani Imp. ad Præfectum annonæ ſcriptum eſt, *Inter cetera, quibus, dis fauentibus, Romanam rem iuuimus, nihil mihi eſt magnificentius, quàm quòd additamento vnciæ omne annonarũ vrbicarum genus iuui* Et in eius vita, *Panibus vrbis Romæ vnciam de AEgyptio vectigali auxit.* Zoſimus de hoc ipſo: *Præter hæc & panum honorario munere populum Rom. donauit.* Caſſiodorus lib. VI. Variar. in Formula Præfecti annonæ, ſolum panem agnoſcit. *Tui ſiquidem ſtudij eſt,* inquit, *vt ſacratiſſimæ vrbi præparetur annona, vbique redundet panis copia, & tam magnus populus tamquam vna mẽſa ſatie[tur]. Per officinas piſtorum ciboſq; diſcurris, penſum & munditiã panis exigis: nec vile iudicas, vnde te poſſit Roma laudare.* Hic panis, qui vicarius frumenti, diſtribui in gradibus ſolitus: vnde panis gradilis dictus. Titulus eſt lib. XIV. Codicis Theodoſiani, *De annonis ciuicis & pane gradili.* ſed ſcio quàm id ſequius interpretati magni viri. Prudentius lib. I. contra Symmachum:

Vbi diſtribui ſolitus hic panis.

Panis gradilis vnde dictus.

Omnis qui celſa ſcandit cœnacula vulgus,
Quiq; terit ſilicem variis diſcurſibus atram,
** Et quem panis alit gradibus diſpenſus ab altis.*

*Adde Caſſiodor. lib. IX. Variar. epiſt. V.

A tribus notis deſcribit humilem plebem, quòd in alto habitaret; quòd pedibus incederet, non lectica ferretur; quòd aleretur publico pane gradili. Idem Poëta:

Quis venit eſuriens magni ad ſpectacula Circi?
Quæ regio gradibus vacuis ieiunia dira
Suſtinet? aut quæ Ianiculo mola nota quieſcit?*

*Procopius lib. I. De bello Goth. notat omnes molas ad Ianiculi radices in Tiberi fuiſſe.

Congiaria in gradib.

Vnde amplius diſco, videri in ſingulis regionibus vrbis (XIV. fuerunt) gradus erectos fuiſſe vbi hæc diuiſio. Nec ſcio tamẽ an in gradibus ipſius Palatij. In Suida enim lego genus panum, Palatinos ab hac cauſſa dictos. Παλάτινοι, inquit, εἶδος ἄρτων. οὓς ἐφιλοτιμήσατο τῷ δήμῳ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καθ' ὃν ὑπάτευε χρόνον, οὕτως ὀνομάσας αὐτοὺς, οἷα ἐκ τοῦ παλλατίου χορηγουμένους. Siue etiam in aliis: quia omnia congiaria & donatiua ſic dari ſolita, vt videmus in Nummis. Res ipſa id ſuadebat, vt ſcilicet in loco altiori exempti & ſecreti diſtributores eſſent à premente turba. Neſcio an huius ſententiæ ſit, quòd Romæ legi in marmore, hortis Medicæis.

COLLEGIO. DENDROPHOR.
ROMANOR. QVIBVS. EX
S. C. COIRE. LICET. ARGEN

TI. P. X. ET. HS. X. MILIA. N.
REDDEDIT.
QVAE. DIVISA. SVNT. POPVLO. PER. GRADVS
KAL. AVG. N. COLLEGI.

Dixi omnia, quæ ad diſtributionem. quæres non immeritò, vnde hæc tanta vis frumenti? Dico, è prouinciis, è Sicilia, Sardinia; & præſertim Africa atque Ægypto, quæ bina horrea populi Romani. Tacitus lib. XII. Annalium, *At herculè olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant: nec nunc infecunditate laboratur, ſed Africam potius & AEgyptum exercemus, nauibuſq; & caſibus vita populi Rom. permiſſa eſt.* Eleganter Varro lib. II. De R. R.* *Igitur quod nunc intra murum ferè patres familiæ correpſerunt, & manus mouere maluerũt in theatro ac circo, quàm in ſegetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehat, qui ſaturi fiamus ex Africa & Sardinia, & nauibus vindemiam condimus ex inſula Coa & Chia.* Ægyptum tacuit Varro, quia tunc nondum in prouinciam redacta. At tributaria illa facta ab Auguſto: vnicum fuit ſubſidium habitum annonæ. Plinius in Panegyrico: *Percrebuerat antiquitùs vrbem noſtram niſi opibus AEgypti ali ſuſtentariq; non poſſe: ſuperbiebat ventoſa & inſolens natio, quòd victorem quidem populum, paſceret tamen; quodq; in ſuo flumine, in ſuis manibus vel abundãtia noſtra, vel fames eſſet. Refudimus Nilo copias ſuas, recepit frumenta quæ miſerat, deportataſq; meſſes reuexit. Diſcat igitur AEgyptus, credatq; experimento, non alimenta ſe nobis, ſed tributa præſtare.* Ideo claſſis Alexandrina, vt exiſtimo, inſtituta ab ipſo Auguſto, quæ quotannis aduceheret frumentum. De ea claſſe, præter alios, Seneca Epiſtola LXXVIII. *Subitò nobis hodie Alexandrinæ naues apparuerunt, quæ præmitti ſolent, & nunciare ſecuturæ claſſis aduentum. tabellarias vocant. Gratus illarum Campaniæ adſpectus eſt. Omnis in pilis Puteolorum turba conſiſtit, & ex ipſo genere velorum, Alexandrinas, quamuis in magna turba nauium intellegit: Solis enim licet ſupparum intendere, quod in alto omnes habent naues. Cùm intrauere Capreas, & promontorium ex quo*

Alta procelloſo ſpeculatur vertice Pallas:

*ceteræ velo iubentur eſſe contentæ, ſupparum Alexandrinarum inſigne** [*indicium*] *eſt.* Et ſatis indicat Puteolos ſolere appellere: ſicut & Statius in Propemptico Metij Celeris,

—— modò nam, trans æquora, terris
Prima Dicarchæis Pharium grauis attulit annum.
Prima ſalutauit Capreas, & margine dextro
Sparſit Thyrrenæ Mareotica vina Mineruæ.

Hæc claſſis ſeruiit poſteà Byzantio: relicta Romanis ſola Africana. Apud Claudianum De bello Gildonis, Roma ipſa facundè ſic queritur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumq; dedêre:
Vt dominam plebem bellatoremq; Senatum
Claſſibus æſtiuis alerent, geminoq; viciſſim
Litore diuerſi complerent horrea venti.
Stabat certa ſalus; Memphis ſi fortè negaret,

Vnde aduehi ſolitum id frumentum.

* Simillima querela Columellæ lib. I. Præfat.

Ægyptus tributaria facta, damnata in magnum numerum frumenti.

Claſſis Alexandrina ab Auguſto, argumento cap. XCIX. in Suetonij Aug. vide.

* *Gloſſema, & ideo tolle.*

Digitized by Google

Penſabam Pharium Gætulis meſſibus annum.
Frugiferas certare rates, lateq́; videbam
Punica Niliacis concurrere carbaſa velis.
Cùm ſubitò par Roma mihi, diuiſaque ſumpſit
Æquales Aurora togas. Ægyptia rura
In partem ceſſere nouam: ſpes vnica nobis
Reſtabat Libyæ.

Diuiſio frumenti facta inter Romanos & Byzantinos.
A Conſtantino Magno.

Quæ diuiſio indubiè inſtituta ab ipſo Conſtantino cùm imperiũ transferret, Zoſimus libro II. *A bellorum curis vacuus, populo publicam annonam diſtribuit, quam & ad hoc æui ſemper habuit*. Sed vicem tamen detractæ Ægypti ſuppleſſe Macedonia ſæpè videtur, vt colligo ex Symmachi Epiſtola LV libri III. *Ager qui me tenet Tiberim noſtrum iuncto aquis latere proſpectat. Hinc libens video quid æternæ vrbi indies frugis accedat, quid Romanis horreis Macedonicus adiiciat commeatus.* Et de modo quidem frumenti, qui ex Ægypto tempore Auguſti, Aurelius Victor mihi ſuggerit in Principis eius vita: *Huius tempore*, inquit, *ex Ægypto, vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur:* vbi vox vel littera potius M. inſerenda, quæ Modium notet. Etiam de Africano, Plutarchus in Cæſare, Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησεν πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν, ὅση παρέξαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον, σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας ἀττικῶν μεδίμνων, ἐλαίου δὲ λιτρῶν μυριάδας τριακοσίας. Frumenta tamen ea, claſſem propriam non habebant: primus inſtituit Commodus. Lampridius, *Claſſem Africanam inſtituit, quæ ſubſidio eſſet, ſi fortè Alexandrina frumenta ceſſaſſent.* Nec verò ſolùm è tributis hæc frumenta, ſed ſi ſterilitas alibi aut grauior annus, reſp. emebat. Nũmi argentei ſunt Piſonis & Cœpionis, in quibus cernuntur duo viri inter ſpicas ſedentes, cum inſcriptione, AD FRV. EMV. EX. S. C. Plinius in Panegyrico: *Deuehunt ipſi quod terra genuit, quod ſidus aluit, quod annus tulit, nec nouis indictionibus preſſi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiſcus quidquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem vendentemq́; conueniat*. In Auguſti lapide ſuprà, FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

Ægyptij frumenti modus.
Africani modus.
Id eſt, frumenti CC. M. medimnũm: olei, tricies centena millia librarum.
Claſſis Africana.
Emi ſolet à rep. frumentum.

Vniuerſa frumentatio quot modiorum.
Canõ, quis.

E prouinciis ergo id frumentum. Sed modus vniuerſæ huius largitionis quis fuit? Videor ſanè eum colligere poſſe ex Verbis Spartiani in Seuero, *Moriens ſeptem annorum canonem, ita vt cottidiana* LXXV. *millia modiorum expendi poſſent, reliquit*. Cottidiana, ait, LXXV. millia modiorum. Quid dicam? immenſum, incredibile: & qui non ſtupeat ad has opes populi Romani, ipſe ſtipes. Et tamen variè Canon is poſteà auctus. Canonem autem poſterior ætas dixit, certum eum numerum frumenti qui in vna aliqua vrbe quotannis abſumeretur. Ita Canon Alexandrinus, Canon vrbis Romæ, vrbis Conſtantinopolitanæ, paſſim apud hiſtoricos inferioris æui, & iuriſconſultos.

Oleũ etiam ciuib. datũ.

Nec verò frumentum ſolum gratuitum ciuibus fuit, ſed etiam oleum & caro. Olei creber vſus Romæ, propter balnea cottidiana: ideò largitio ea antiqua. Liuius lib. XXV. ait Scipionem, cui pòſt Africano cognomen fuit, *cùm Ædilis eſſet, congium olei in vicos ſingulos dediſſe*. Suetonius, Cæſa-

Cæſarem, poſt Africanam victoriam, in capita denas olei libras. Dio libro XLIX. M. Agrippam in Ædilitate ſalem & oleum in populum diſtribuiſſe. Vt iure mirer, cur quaſi rem nouam in Nerone narret id Tacitus, lib. XIIII. *Gymnaſium eo anno publicatum, præbitumq́, oleum equiti ac Senatui, Græca facilitate*. ſed dicam ibi. Quis perpetuum oleum illud fecerit, non inueni. puto non vanè Seuerum Imp. Lampridius in Alexandro, *Oleum quod Seuerus populo dederat, quodq́, Elagabalus imminuerat, turpiſſimis hominibus Præfecturam annonæ dando, in integrum reſtituit*. Spartianus in Seuero, *Olei tantum reliquit, vt per quinquennium non ſolùm vrbis vſibus, ſed totius Italiæ, quæ oleo egeret, ſufficeret*. Carnis diuidundæ principium ab Aureliano. Flauius Vopiſcus in eius vita, *Idem & carnem porcinam populo Rom. diſtribuit, quæ hodieq́, diuiditur*. Ideò Suarij ſubiiciuntur Præfecto annonæ apud Caſſiodorum: *Suarij quoque*, inquit, *Romanæ copiæ cauſſâ reperti, tuo deputati videntur examini*. quorum mentio in lapidibus vrbis, & Cod. lib. XI. Imò & vinum idem Aurelianus dare conceperat. *Statuerat*, inquit Vopiſcus, *& vinum populo gratuitum dare, vt quemadmodum oleum, panis, & porcina gratuita præberentur, ſic etiam vinum*. En, quò largitio.

Quando id cœperit.

Caro porcina item diuiſa.

Suarij.

Non ergo mirum ſi multi appeterent ciuitatem Romanam; & ſi inter cauſſas frequentatæ vrbis Appianus poſuit τὸ σιτηρέσιον ἐν μόνῃ τῇ Ῥώμῃ τοῖς πένησι χορηγούμενον: (nam his quidem inuitamentis facile ſit frequentare vel Libyæ deſerta:) tamen diſplicita omnis hæc largitio graui auctori Salluſtio, cuius, De Rep ordinanda, præceptum ad Cæſarem exſtat: *Igitur prouideas oportet, vt plebs largitionibus & publico frumento corrupta habeat negotia ſua, quibus ab malo publico detineatur*. etiam Auguſto ipſi, qui aliquotiens cogitauit de tollenda, ſi fides Suetonio cap. XLII. *Vt tandem annona conualuit, impetum cepiſſe ſe ſcribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum fiducia cultura agrorum ceſſaret: neque tamen perſeueraſſe, quia certum haberet, poſſe per ambitionem quandoque reſtitui*. Nec plura ad hunc morem. in quo ſi quid benè & non è triuio ſumptum dixi; gratia aliqua eſto: ſi quid aliter, & ſi peccaui; quod olim Lentulus, præbeo ſuram.

Cur frequentata Roma.

Salluſtij de his annonis iudicium.

CAPVT IX.

E Statij Papinij Siluis decermina. Sacerdotes Salij repoſiti. Statuæ in honorem Cæſaris ex teſtamento.

DIVERTI nuper, laxandi animi cauſſa, ad Statij Papinij Siluas: & eas lentè perambulans decerpſi has quaſi ἐπιφυλλίδας. Libro v. Epicedio in patrem:

Mox & Romuleam ſtirpem, proceréſque futuros
Inſtruis, inque patrum veſtigia ducere pergis.
Sub te Dardanius facis explorator opertæ,
Qui Diomedæi celat penetralia furti,
Creuit, & inde ſacrum didicit puer arma probare
Monſtratis alis, præſagúmque æthera certis

Augu-

Auguriis, cui Chalcidicum fas voluere carmen,
Lanea cui Phrygij coma flaminis, & tua multum
Verbera ſuccincti formidauere Luperci.

Egregius & è media antiquitate locus: ſed partim confuſus turpiter, partim corruptus. Emendo,

Creuit, & inde ſacrum didicit puer. arma probare

Sacerdotes Salij.

Monſtraſti Saliis. Clara correctio. Laſciuit ſcilicet in laudis ſui patris Statius. Et è tuo, inquit, ſinu Romani proceres prodierunt, rei diuinæ periti & humanæ. Tu Pontificem, cui cura & magiſterium Veſtalium, docuiſti ſuos ritus: tu Salios, tu Quindecimuiros, tu Flamines & Lupercos. Hos enim omnes ſacerdotes verſibus aliquot περιφράζεται: qui non obſcuri deinceps ex vna hac nota. Ibidem,

Protinus ad patrij raperis certamina luſtri,
Vix implenda viris, laudum feſtina: ſed vt dux
Ingenij ſtupuit, primæua ad carmina plebes
Eubœa, & natis te monſtrauere parentes.

Poëtica Phraſes, Feſtinus laudum, & Audax ingenij.

Qui ſententiam videt, facilè ſequetur me emendantem,

—— *laudum feſtinus, & audax*
Ingenij. ſtupuit primæua ad carmina plebes. Eodem libro, carmine cui index, Abaſcantij pietas, —*tu limite cæpto*
Tende libens, ſacrumq́; latus geniumq́; potentem
Irrequietus ama, nunc quod cupis ipſe videri,
De Capitolinis æternum ſedibus aurum.
Quo niteat ſacri centeno pondere vultus
Cæſaris, & propriæ ſignet cultricis amorem.

Verba ſunt Priſcillæ morientis: ſed reuera, vt nunc leguntur, gloſſaria mortualia, ſine mente, ſine ſenſu. Corrigo,

Irrequietus ama. nunc quod cupis ipſe iuberi,
Da Capitolinis æternum ſedibus aurum,

Mos ponēdi ſtatuas, ex teſtamento.

Quo niteant ſ. Res vera eſt, quam tangit poëta, & viſum illi innectere carmini ſuo partem teſtamenti Priſcillæ. Damnauerat enim moriens maritum, vt ſtatuam Cæſaris in Capitolio collocandam curaret ex auri pondo centum. Mos ſiue adulatio illa ætate ſatis frequens. Lapis in Hiſpaniis, Coloniæ Aug. Gemellæ:

PIETATI. AVG.
L. LVCRETIVS. FVLVIANVS. FLAMEN
COL. IMMVNIVM. PROVINTIÆ
BAETIC. PONTIF. PERPETVVS
DOMVS. AVG. T. P. I. EX. ARG. P.

Id eſt, Teſtamento poni iuſſit ex argenti pondo. Numerus deeſt. Alius in eadem prouincia lapis:

P. NVMERIVS. MARTIALIS. ASTIGITANVS
SEVIRALIS. SIGNVM. PANTHEI. TESTAMENTO
FIERI. PONIQVE. EX. ARGENTI. LIBRIS. C.
SINE. VLLA. DEDVCTIONE. IVSSIT.

Quas

Digitized by Google

Quas inſcriptiones, cum pluribus aliis, acceptas fero à ſe & à maioribus nobiliſſimo viro, Augerio Busbekio, Cæſaris apud Gallorum regem legato. cuius eximias laudes ne vt attingam quidem, fiducia mihi eſt in hoc loco.

CAPVT X.

Correctiones aliquot in Seneca. Elogium eius de Publij verſu emendatum. gloſſema ſublatum. alia quædam notæ melioris.

De Seneca philoſopho diuerſi plerique abeunt ab arbitrio, quod, verè dicam, parum candidum eſt in Noctium ſcriptore. Et herclè meum iudicium ſit; auſim dicere ad formulam priſcam, Benè appellatum, malè iudicatum. Placet legitimis Cenſoribus ille vir. nec rebus ſolùm, (cui enim non, ſi placet ipſa virtus?) ſed phraſi & genere dicendi. Quod aliud, ab optimo eſſe, non infiteor: cui tamen ſua Venus ſit, vel acumine ſententiarum, vel frequentia & breuitate. In eo genere quia multa hodie non ſana: quædam hoc capite *De Seneca Agellius falsò iudex.*

Sanatum iri, mea ego id promitto fide.

Fide paullo meliori, quàm in illo medico Plautino.

De Conſolatione ad Martiam cap. IX.

Quidquam tu putas non futurum, quod multis ſcis poſſe fieri? quod multis vides eueniſſe? Egregium verſum & dignum audiui, eſt enim è populo:

Cuiuis poteſt accidere, quod cuiquam poteſt.

Publij Mimographi verſus eſt. ſed corruptum de illo Senecæ elogium. Et ſanè nimium diuerſa librorum vett. lectio, *& dignum audiui qui non è populo heri & cuiuis poteſt accidere.* Emendo, *& dignum audiui, qui non in populo periret: Cuiuis poteſt accidere.* Vera coniectura, & quam non recuſo exigi ad obruſſam. Dolet videlicet Senecæ egregium verſum & ex intima philoſophia, perire in theatris inter plauſus & adclamationes vulgi, dignum ſcholis & aure ſeueriori. Vide non abſimilem locum eiuſdem Senecæ, De Tranq. vitæ, cap. XI. At Pincianus apposuerat iis verbis hanc notam: *Deprauatiſſimus locus, ſi quis in toto opere, non tantùm verbis vitiatis, ſed ordine etiam inuerſo.* Legit deinde, *Egregium verſum audi, & dignum qui non eſſet Publij Syri: Et cuiuis poteſt.* coniectura audaciori, non prorſus tamen ſpernenda. *Is emendatus.* *Pinciani coniectura non ſpreta.*

Eodem libro, cap. XII.

Vtrùmne malles degenerem aliquem & numerum tantum nomenq́; filij expleturum habuiſſe: an tantæ indolis, quantæ tuus fuit? Iuuenis citò prudens, citò pius, citò maritus, citò pater, citò omnis officij curioſus, citò ſacerdos, omnia tam præpropera.

Non concoquo illa verba, *citò omnis officij curioſus*: & audeo adfirmare eſſe à mala manu. Scalpellum adhibeo, & lego: *citò pater, citò Curio, citò ſacerdos.* Curio maximus inter ſacerdotes, & ſuffragiis populi legebatur: eiuſque rei frequens mentio apud Liuium. præerat reliquis curionibus, qui totidem numero, quot curiæ erãt. Hoc ſacerdotium credo equidem conſecutum Martiæ filium; & faciunt verba quæ infrà, cap. XXIIII. *Curiones, qui.*

Hac ſanctitate morum effecit, vt puer admodum dignus ſacerdotio videretur, materna ſine dubio ſuffragatione: ſed ne mater quidem niſi pro bono candidato valuiſſet. Verba illa inepta intruſa in Senecam miremur? Non ego. qui ſcio plura eiuſmodi emblemata addita ſcriptori huic à grege ſacro. Alioqui, quid eſt officij alicuius eſſe curioſum? Sanè, vt phraſim condonem, conſtat ex hoc ipſo ſcripto planè adoleſcentem mortuum hunc Cremutij nepotem, nec ad aliud munus publicum admotum. De Beneficiis lib. II. cap. XII. cùm narrat factum Caligulæ, qui Pompeio Pœno (malim ſcribi, *Penno*) oſculandum ſiniſtrum pedem dedit:

Examinata Senecæ verba.

> *Parum iudicauit, ſi Senator ſenex, ſubmiſſis honoribus* (lego, *ſummis honoribus*) *in conſpectu principum ſupplex ſibi eo more iacuiſſet, quo victi hoſtes victoribus iacuere. inuenit aliquid infra genua, quò libertatem detruderet. Non hoc eſt remp. calcare? Equidem dicit aliquis: Non poteſt ad rem pertinere, ſiniſtro pede. Parum enim fœdè furioſeque inſolens fuerat, qui de capite conſularis viri ſoccatus audiebat, niſi in os ſenatoris ingeſſiſſet Imperator pigros ſuos.*

Cedò, quis Palæmon hæc capiet? Sed acutam ſententiam vera emendatione eruo ego, *Non hoc eſt remp. calcare, & quidem (licet aliquis non putet ad rem pertinere) ſiniſtro pede?* Argutatur non inſolens. Non ſolùm, inquit, pedem oſculandum præbuit, ſed quod fœdius, ſiniſtrum. Ex *dicit* feci, *licet*, non abnuentibus aliquot libris, qui *litiget*, & *licitet*, referunt: & pro *poteſt*, ſcripſi, *putet*.

Acuta ſententia repoſita.

De Beneficiis, lib. I. cap. XIIII.

> *Nemo ſe ſtabularij aut cauponis hoſpitem iudicat, aut conuiuam dantis epulum: vbi dici poteſt, Quid enim in me contulit? Nempe hoc quod in illum & vix benè notum ſibi, quòd in illum etiam inimicum & turpiſſimum hominem. Numquid enim me dignum iudicauit? Morbo ſuo morem geſſit.*

Quare hîc de morbo? Non paullò melius & acutius legeris, *Moribus morem geſſit.* atque ita ſpondeo Senecam ſcripſiſſe. Malim etiam ſcribi, *in illum etiam mimicum*, non *inimicum*.

Duplex correctio

Conſolatione ad Martiam, cap. III.

> *Illum ipſum iuuenē digniſſimū quiete, ſemper nomināś cogitanſq; facies, meliore pones loco, ſi matri ſuæ qualis viuus ſolebat hilaris & cū gaudio occurrit.*

Excidit vox, quam repono: *digniſſimum quiete, quietum ſemper nominans cogitanſq; facies.* Summa votorū apud manes (loquor ad morem Rom.) vt quieti eſſent, & ne quis ſe ſolicitaret. Eam opinionem vulgi, ad conſolandam Martiam aptans Seneca: id, inquit, futurum filio tuo eſt, ſi placata tu & quieta memoriam eius & nomen conſerues. In fine etiam ſcribo, *hilari:* &, *occurret*.

Vota manium.

In Conſolatione ad Polybium, cap. XXXI.

> *Rectorem Romano imperio filium longa fide approbet, & antè illum conſortem patris quàm ſucceſſorem accipiat.*

Inuoluta ſententia, quam verbi correctione euoluo, *antè illum conſortem pater, quàm ſucceſſorem accipiat*. Britannicus, inquit, Romanum imperium diu cum patre regat: & antè illum collegam pater accipiat, quàm ſucceſſorem. Poëtica adulatio.

Correctus & explicatus Seneca.

De

De Tranquillitate, lib. 1. cap. 11.

Tarentum petatur laudatúſque portus, & hiberna cæli mitioris, & tecta vel antiquæ ſatis opulentæ turbæ.

Vide totum locum, qui diſertè faſtidium illud exprimit ſe fugientium. Quæ adduxi, fœdè interpolata ſunt: in parte ſanare poſſum, *tecta Veliæ Antiúque.* Duo ea loca inter amœnos & ſalubres ſeceſſus habita. Reliqua ſanabit is cui ego do herbam.

Velia, & Antium. Horat. Quæ ſit hiems Veliæ, de Antio frequens.

Eodem libro, cap. xv.

Vt Socrates cogitur in carcere mori, Rutilius in exilio, Cato ille virtutum viua imago incumbens gladio ſimul de ſe & de rep. palàm facere.

Non ſemel moleſtus mihi locus. quid ſi legas, *de ſe & de rep. aleam iacere?* id eſt, prouerbiali quodam ſermone, in extremum diſcrimen adducere. Tamen deliberandum eſt: & neſcio quid ſimile in Suetonij Nerone legi, *Septemdecim natus annos, vt de Claudio palàm factum eſt.* In eiuſdem Tiberio: *Exceſſum Auguſti non priùs palàm fecit.* Vtrum ergo hoc dicit, eum in ſuo funere palàm feciſſe funus reip. vnà exſtinctæ?

Intricatus Senecæ locus.

Caput XI.

Ritus in ſcenam producendi ſcorta. Liuio, Statio, Tertulliano, Plauto, data lux. Cur theatro adiuncta ædes Veneris: & Suetonius explicatus.

ILLVSTRABO hoc capite ritum ſcenæ veterem, & eâdem aliquot Plauti locos, qui egere lucis videntur, nec facile eſt vt accipiant niſi ab illo. Proſtibula per ludos publicos in ſcenam introduci ſolent, & exponi omnium non libidini ſolùm, ſed licentiæ. Scilicet vt quæ perditi homines in Mimis & cetera obſcenitate fabularum paullo antè natantibus oculis viderant, ea poſt ludos in reliquo corpore peccarent. Is mos Romę vetus. Ita explico Liuium libro 11. *Eo anno Romæ cùm per ludos ab Sabinorum iuuentute per laſciuiam ſcorta raperentur, concurſu hominum rixa ac propè prælium fuit.* Scorta intellegit ſcenica, vt & Statius in Siluis:

Scorta in ſcenam.

Quàm antiquus ille mos.

Iam noctis propioribus ſub vmbris
Diues ſparſio quos agit tumultus?
Huc intrant faciles emi puellæ.

Liuius, Statius, Iſidorus explicati.

De eo more eleganter Iſidorus lib. XVIII. *Idem verò theatrum, idem & proſtibulum: eò quòd poſt ludos exactos meretrices ibi proſternerentur.* Et clarè ante omnes Tertullianus, *Ipſa etiam proſtibula*, inquit, *publicæ libidinis hoſtiæ in ſcena proferuntur, plus miſeræ in præſentia feminarum quibus ſolis latebant. pérque omnis ætatis, omnis dignitatis ora tranſducuntur; locus, ſtipes, elogium etiam quibus opus non eſt, prædicatur.* Ex quo apparet hanc productionem ſcortorum non ſine ſolemni pompa fuiſſe, & cum prædicatione publica præconis. Ad hunc ritum accommodo verſum ex Prologo Caſinæ, non Plauti, ſed Plauto digna:

Et Tertullianus.

Item Plautus.

Ea inuenietur & pudica & libera,
Ingenua Athenienſis: neque quidquam ſtupri

Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox herclè verò poſt tranſacta fabula
Argentum ſi quis dederit, vt ego ſuſpicor,
Vltrò ibit nuptum, non manebit auſpices.

Ecce enim perſona virginis in hac fabula opus erat. ſed ea quia nuſquam interloquitur, ſaltem, quod Græci aiunt, κωφὸν πρόσωπον: non hiſtrio adhibitus ad repræſentandum, ſed de ſcena aliquod ſcortillum. Ideò non temperat ſibi ſcriptor à ioco: Et hæc tam pudica, inquit, ſtatim poſt ludos ad ingenium redibit, & ſine vllis nuptiis nubet. Refero huc & edictum illud Imperatoris Hiſtrici in prologo Pœnuli,

Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat.

Theatrum Veneri ſacrum.

ex mora ſcilicet, quo theatrum, imò ſcenam & proſcenium ſcorta obſidebant. Non ergo mirũ ſi laſciuiæ illa ſedes Veneri olim ſacra. Et Pompeius ab eadem cauſſa theatro ſuo Veneris ædem ſuperpoſuit. Tertullianus, *Itaque Pompeius Magnus theatro ſolo ſuo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exſtruxiſſet; veritus quandoque memoriæ ſuæ Cenſoriam animaduerſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit: & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, ſed Veneris templum nuncupauit: Cui ſubiecimus, inquit, gradus ſpectaculorum.* Ex hoc loco clara lux data Suetonio in Claudio cap. XXI. *Ludos dedicationis theatri Pompeiani, quod ambuſtum reſtituerat, è Tribunali poſito in orcheſtra, commiſit: cùm prius apud ſuperiores ædes ſupplicaſſet, perq́; mediam caueam, ſedentibus ac ſilentibus cunctis, deſcendiſſet.* Intellegit enim ſupplicaſſe Claudium apud templum Veneris ſuperpoſitum theatro. ideò rectè, ſuperiores ædes. & quia gradus ſpectaculorum, id eſt, cauea & orcheſtra, ſubiecta ædi: benè addit, deſcendiſſe eum inde per mediam caueam ad orcheſtram. Interpretibus ante me hîc caligo. Beroaldus neſcio quæ templa ædificat in illa parte vrbis quæ ſuper theatrum. Læuinus Torrentius V.C. & de Suetonio nuper, olim de vniuerſa antiquitate optimè meritus, legi mauult, *apud ſuperiores ſedes*, id eſt, inquit, in ſuperiori parte theatri. Si quid mutandum, legerim ipſe, *apud ſuperiorem ædem*. At de ſententia, quam dixi, non muto.

Suetonius aliter quã vulgò explicatus.

Fortaſſe & emẽdatus.

CAPVT XII.

E Suetonij Auguſto loci aliquot vitioſi. liberti à memoria. De compacto.

SVETONII librum qui eſt De vita Auguſti, legi per hos dies: & quæ obſeruaui, pro bono facturus videor, ſi cõmunicem cum iuuentute.

Cap. vlt. De Teſtamento Auguſti.

Legauit populo Romano, quadringenties: tribubus, tricies quinquies HSS: *prætorianis militibus ſingula millia nummûm.*

Quomodo tribubus, ſi anteà legauit populo Romano? Nónne hoc eſt, δὶς ταυτὸ εἰπεῖν? Certè enim omnis populus Romanus in XXXV. tribubus. Itaque mirum quantum æſtuant interpretes in hoc nodo. Viro docto nuper

nuperrimè viſum, hoc totum de tribubus gloſſema eſſe, & ideo inducendum. Tam magnis ceruicibus non ſim ego: & potius emendem, *Tribulibus*. Idq; verũ eſt. Legauit enim vniuerſo populo Auguſtus: ſed quia propria quædam ei coniunctio cum tribulibus (φυλέτας Græci dicunt) excipuum quiddam reliquit illis. Sic ſuprà cap. XL. *Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis, die comitiorum, nequid à quoquam candidato acciperẽt, ſingula millia nummũm à ſe diuidebat*. In Fabia autem tribu Auguſtus, adoptione, opinor, per gentem Iuliam: in Scaptia, per ſuam, Octauiam.

Tribules, repoſiti in legatis Auguſti.

Qui tribus Auguſti.

Cap. LXXIX.

Naſum habuit à ſummo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem, inter aquilum candidumq;: ſtaturam breuem. quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuiſſe tradit.

Cui bono, illa verba? *etiam in memoriam eius*. In ſilentio omnium interpretum ego ſanè confidenter emendo. *Iulius Marathus, libertus, & à memoria eius*. Operæ fuit Suetonio addere quis fuiſſet hic Marathus: Libertus Auguſti, inquit, & à memoria eius. Non ignotus mos antiquus, qui tenuit temporibus Imperatorum, vt liberti alij à Studiis, à Voluptatibus, à Libellis, ab Epiſtolis, à Memoria eſſent. Quæ omnia ſic efferebant, Polybius, à Studiis; Thallus à manu, &c. Hoc munus, quod repoſui, reperies in Alexandro Lampridij: *Poſt meridianas horas ſubſcriptioni & lectioni epiſtolarum ſemper dedit operam: ita vt ab Epiſtolis, & Libellis, & à Memoria ſemper adſiſterent*. In Herodiani libro IIII. ἦν δέ τις αὐτῷ τῶν ἀπελευθέρων Φῆστος ὄνομα, τῆς δὲ βασιλείου μνήμης προεστώς: vbi doctè Politianus *Amemoria* vertit. Et in Vopiſci Caro: *Iunius Calpurnius, qui ad memoriam dictabat, talem ad Præfectum vrbis ſuper morte Cari Epiſtolam dedit.* vbi τὸ *dictabat*, apparet à gloſſemate inſertum: quoniam mos illius ætatis etiam ſic loquendi, Calpurnius ad Memoriam, Malchio ad Veſtem: vt clarum ex lapidibus: Credo hos eoſdem eſſe, qui poſteà Magiſtri memoriæ dicti.

Liberti à memoria.

Vel, Ad memoriã.

Cap. XV.

Exſtiterunt qui traderent conſultò eum ad arma iſſe, vt occulti aduerſarij facultate L. Antonij ducis præbita detegerentur, deuictiſq; his & confiſcatis promiſſa veteranis præmia ſoluerentur.

Aduerſum mentem Suetonij hæc lectio, & aduerſum libros. qui omnes paullò antiquiores, *conſpecto*, vel, *è conſpecto*. nemo, *conſulto*. Quod vidit etiam Turnebus, emendationem quomodo non viderit, miror. Clarè ſcribendum, *compecto eum ad arma iſſe*, vel potiùs, *eos*. Compecto valet, compacto, ſcribendi ratione tunc tralatitia, à compeciſcor, vt Appuleio Depector litium, etiam in libris vulgatis. Compacto, ἐκ συνθήματος: merum Latium. Plautus, *Omnes compacto rem agunt, quaſi in Velabro olearij*. Alibi. *Sciui extemplò rem de compacto geri*. Liuius lib. V. *Vt multo veriſimilius ſit compacto eam rem, & communi patriciorum fraude actam*. vbi item libri aliquot, *conſpecto*: & alij, *ex compoſito*. Vſus & Cicero ipſe ad Atticum. Gloſſæ veteres, *Conluſio, compactum*, συνδοιασμός.

E cõpacto, vel è compecto, quid.

Cap. XCVII.

*Atque itinere incohato, Aſturam perrexit: & inde, * præter conſuetudinem, de nocte ad occaſionem auræ euectus eſt.*

* Fortaſſe, *pro conſuetudine*. Vide Notas meas ad Suetoniũ.

Diſcors ſibi Suetonius; quod miremur in ſcriptore tam accurato. Cap. LXXXII. ſcribit, *Itinera lectica, ac noctibus ferè, eáque lenta ac minuta faciebat.* Ecce. ibi ait noctibus Auguſtum ſoluiſſe iter facere: hîc negat, & ponit quaſi rem inſolentem. Quid dicam? Sanè quin hæc pugnent inter ſe, non Paterpatratus impetrauerit, & omnes Fetiales. Memoriæ vitium in Suetonio ſit, an ſcripturæ in alterutro loco, nondum conſtitui.

Pugna in Suetonij verbis clara.

CAPVT XIII.

De veſtitu Romano conlectanea. Color togæ albus. obiectiones remotæ duæ. Plautus, Suetonius, Perſius, Horatius, illuſtrati. De Lacernis, & Pænulis. Spartianus & Tacitus correcti. Item Seneca, eximio loco. De tunica & Calceis.

DE colore veſtium apud Romanos, itemque de Candidatis, Sordidatis, Pullatis, non ſatis plana hodie res eſt. Ego paullò vberius dicam, quàm qui ante me: & quidquid in his arduum aut cliuoſum explanabo, exorſus rem à capite, & quod Ariſtophanes ait, ἀπὸ βαλβίδων.

Veſtes Rom. albæ.

Romanis in veſtitu placitum reperio colorem album. ſiue, quia is, vt Plato alibi vult, lætitiæ proprius, & deorum: ſiue potiùs agreſtis illa & prima gens, ſpretis accerſitis coloribus lanæ natiuum retinuit, id eſt, album. Ita Toga Romanorum alba, & Tunica fuit, & Calcei, & omnis cottidiana veſtis. Toga, inquam, alba. Titinnius poëta vetus,

Toga alba.

Qui in togis candidis ſunt, tunicis ſordidis.

Agellius de Africano, *Eumq; cùm eſſet reus, neque barbam deſiſſe radi, neque non candida veſte vti, neque fuiſſe ſolito cultu reorum.* Plautus Caſina,

Plautus explicatus, & mos libertorũ in mutãda veſte.

At candidatus cedit hic maſtigia.

de Olympione, qui iam libertus. At liberti noui in toga apparebant, id eſt, communi ciuium veſte. Tertullianus de Reſurrect. carnis, *Si famulum tuum libertate mutaueris; & veſtis albæ nitore, & aurei anuli honore, & patroni nomine, ac tribu menſáque honoratur.* Toga igitur alba. Statius, in Siluis, —— *albentíque humeros induxit amictu.*

albentem amictum, Togam appellat virilem, ab eodem colore Græcis modò λευκὴν, modò ad diſcrimen prætextæ, dictam ὁλολευκήν. Eamdem circumſcripſit Perſius,

Itẽ Perſius.

—— *totáque impunè Suburra*
Permiſit ſparſiſſe oculos iam candidus vmbo.

Candidus vmbo, συνεκδοχικῶς, pars pro ipſa veſte. Nam Vmbones in toga Tertullianus agnoſcit de pallio; & deſcribit eos eleganter Appuleius lib. XI. in palla. Martialis etiam album colorem togæ aliquot locis dat. vt, *Et toga non tactas vincere iuſſa niues.*

Vmbones in toga.

Item,

Non amet hanc vitam, quiſquis me non amat, opto:
Viuat & vrbanis albus in officiis.

Martialis præter vulgi mentem explicatus.

Albus, non ad pallorem, ſed ad veſtem: quoniam officia hæc anteambulo-

bulonum in toga alba. Ideò Iuuenalis,

—— niueóſque ad frena Quirites.

Et exempla plura ſunt, quæ mox opportunè reddam. Obiiciunt iſta: Si togæ vulgò albæ; cur qui prenſabant induebantur toga candida, vt hac quaſi nota intelligi & excerni poſſent à reliqua plebe? Reſpondeo: Albi coloris togas vulgò fuiſſe, non candidi. Albus color natiuus lanæ eſt: candidus propriè, ſplendens ille, & qui eſt ab arte. Ideò Polybius λαμπρὰν dicere maluit petitorum togam, quàm λευκήν: & Latinè commodè eam dixerimus ſplendentem. Seneca, *Non ſplendeat toga, nec ſordeat quidem.* ſpernit enim à ſapiente hunc colorem eximiè candentem. Subtilia hæc videntur? ſunt vera. Nam petitores non contenti inſito lanæ colore, cretam addebant in veſtem vt candeſceret, imò ſplenderet. Hac ergo nota diſcreti à vulgo, & κατ' ἐξοχὴν dicti Candidati. Iſidorus, *Fit toga addito quodam cretæ genere candidior.* Perſius huc alludens,

Contra colorem togæ quid dici poſſit. *Reſponſio.* *Diſcrimen inter albam togam & candidam.* *Candidatorum toga cretata.*

—— quem ducit hiantem
Cretata ambitio.

Liuius libro IV. *Placet tollendæ ambitioni cauſſa Tribunos legem promulgare, ne cui album veſtimentum addere petitionis cauſſa liceret. Parua nunc res, & vix ſeriò agenda videri poſſit, quæ tunc ingenti certamine patres ac plebem accendit.* Emendo, *ne cui album in veſtimentum addere,* auctoribus libris & ſententia ipſa. quoniam non alba veſtis interdicta, (abſurdum id) ſed additio albi in veſtem, id eſt, cretæ.

Liuius emendatus.

Obiiciunt item de diebus feſtis. Romani, inquiunt, ſaltem per dies feſtos in veſte alba erant: non ergo cottidianas togas cenſendum candidas. Horatius:

Obiectio altera. *Romani albati in die feſto.*

Ille repotia, natales, alióſque dierum
Feſtos albatus celebret.

Xiphilinus, die celebri Romæ ob ingreſſum Teridatis, Μάλιστα δὲ ἡ ἀγορὰ ἐπεπλήρωτο. τὸ μὲν γὰρ μέσον αὐτῆς ὁ δῆμος λευχειμονῶν καὶ δαφνηφορῶν κατὰ τέλη εἶχε, τὰ δ' ἄλλα οἱ στρατιῶται λαμπρῶς ὁπλισμένοι. id eſt, populus albatus & laureatus. Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodoſium: *Quid ego referam feſtum liberæ nobilitatis occurſum? conſpicuos veſte niuea Senatores?* Vopiſcus in Floriano, *Tantum illud dico Senatores omnes ea eſſe lætitia elatos, vt domibus ſuis omnes albas hoſtias cæderent, albati ſederent.* Perſius, *—— negato*

Iuppiter hoc illi, quamuis te albata rogarit.

Sed expedio me ab hoc nodo, & dico non aliud fuiſſe in eo more, quàm vt per dies priuatim aut publicè lætos, togas recentes ſumerent, & vſu nondum ſordidas aut obſoletas. Pollux id exprimit, Ὑπὸ νεουργῷ στολῇ, ὑπὸ νεοπλυνεῖ ἐσθῆτι. Clarè diſcimus ex Prudentio contra Symmachum,

Solutio.

Exſultare patres videas pulcherrima mundi
Lumina, conciliúmque ſenum geſtire Catonum,
Candidiore toga, niueum pietatis amicum
Sumere. & Ouidio,
Veſtibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.

Ecce,

Digitized by Google

Ecce, ait veſtes intactas: & benè Perſius in re ſimili, recentes,

Scilicet hoc populo pexuſq; togaq; recenti
Et natalitia tandem cum ſardonyche albus
Sede leges celſa.

Color enim ille à principio in omni toga niueus, habendo ſordes trahebat & ſquallorem: quod in vulgata toga ferebant, non ferebant per dies feſtos. More planè gemino moribus noſtris. Inde eſt quòd per ludos apud Martialem & alios Candidati leguntur: inde, quod apud Plautum Aulularia ſcribitur:

Plauti verſus illuſtratus.

Qui veſtitu & creta ſe occultant, & ſedent quaſi ſint frugi.

In homines, niſi fallor, tenuiores, quibus cùm copia mutandæ togæ non eſſet; tamen vt nitidi & melioris fortunæ apparerent, ſub dies ludorum togulam ſuam incretabant. Poteſt & referri ad ſeruos: qui vt liberos mentirentur, fortaſſe cretam addebant in veſtem, vt in cauea fallerent permixti. Nec Romani ſolùm in lætitia aut in ſacris adhibebant hunc colorem; ſed etiam, vt obſeruatum mihi, externi. Liuius lib. XLV. De Rhodiis: *Inter multas Aſiæ Græciæq; legationes, Rhodiorum maximè legati ciuitatem conuerterunt. Nam cum primò in veſte candida viſi eſſent (quod & gratulantes decebat, & ſi ſordidam habuiſſent, lugentium Perſei caſum, præbere ſpeciem poterant) poſtquam conſulti à M. Iunio Conſule patres, &c.* Suetonius Auguſto, cap. XCIX. De Ægyptiis: *Fortè Puteolanum ſinum prætervehenti vectores nautæq; de naui Alexandrina quæ quidem tunc appulerat, candidati coronatique & thura libantes, fauſta omnia & eximias laudes congeſſerant.*

Veſtis alba etiã externis in vſu.

Propter has togas albas, fullonum apud veteres creberrimus vſus: rarus tinctorum. Fullonum, qui maculas ſcilicet ac ſordes è toga eluebant, & addito ſulfure ac creta iterùm candeeam faciebant. Adi Plinium de vtroque, lib. XXXV. cap. XV. & XVII. Comœdiæ plenæ fullonum: teſtes Togatæ. & eorum munus expreſſit eleganter Titinnius apud Nonium,

Cur tam frequens mentio fullonum.

——— terra hæc eſt, non aqua,
Vbi tu ſolitus argutarier pedibus
Cretam dum compeſcis, veſtimentáque lauas.

Argutationem pedum, vocat id quod Seneca, Fullonium ſaltum.

Alba igitur toga. & ea quamdiu in communi vſu, diſcrimen nullum inter ciues fuit à colore veſtis. niſi quòd diuites, munduli, elegantes, ſemper in toga ſua à fullone niuea; vulgus, ferè ſordidiores eſſent, & togis magis pallentibus, ac, vt propriè dicam, obſoletis. Ideò Seneca, Epiſt. CXV. per ſordidos intellegit vulgum: *Mirari quidem non debes*, inquit, *corrupta excipi non tantùm à corona ſordidiore, ſed ab hac turba quoque cultiore. Togis enim inter ſe iſti, non iudiciis diſſident.* Ait diſertè, Togis. Sed & viri illuſtres ac nobiles rei facti, per dies iudicij ſumebant hanc togam ſordidam, poſita niuea, vt miſerabiliores eſſent in veſte plebeia. Itaque rei in Sordibus eſſe dicuntur, aut Sordidati: non Pullati, ne quis erret. qui color tantùm funebris. Viri etiam graues ac rigidi non amabant eximium illum candorem: & ab hac re ſimia ille apud Horatium,

Diſcrimen à veſte: & qui Sordidati.

Rei ſordidati.

Exiguæq; toga ſimulat teſquore Catonem.

Horatij vera lectio firmata.

Recta illa lectio. malè vulgo, *textore*. Duo enim lauti homines amabant

bant in toga, laxitatem & candorem: ſpreuerat vtrumque Cato, arcta toga contentus, & ea ſqualenti. Id enim Horatio, Teſquor.

Toga exſilium.

Hæc olim. Mutata republica, & imperio labente; mirum quantum mutauerit veſtis. Toga, quæ olim neceſſaria ciuibus (certè inter exempla legimus Rabirio Poſthumo publicè obiectum in iudicio, quòd ad gratiam Ægyptij regis, ſumpto pallio, poſuiſſet togam) Imperatorum temporibus apud paucos remanſit, & non niſi honeſtiores. Vulgus, ſpreta ea, abiit ad Pænulas, Lacernas, aut Tunicas ſolas; eaſque coloris pulli. Cœpit id ſtatim ſub Auguſto; de quo Suetonij verba ſunt cap. XL. *Etiam habitum veſtitúmque priſtinum reducere ſtatuit: ac viſa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus acclamitans, En ait,*

Suetonius explicatus.

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Negotium AEdilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro circóve, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere. Irruperant per bella ciuilia ſcilicet Lacernæ iam tum in vrbem; quæ anteà militiæ, & caſtrorum. Propertius,

Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis.

Et poſt Auguſtum, vt libertas, ſic toga magis magiſque exoleuit. Hadriani quidem temporibus vix in Senatoribus & Equitibus ius ſuum tenuit, adiuta Principis edicto. Spartianus in Hadriano; *Senatores & equites Romanos ſemper in publico togatos eſſe iuſſit, niſi ſi à cœna reuerterentur.* Mentio nulla plebis, quia in illa, inſolentia hæc veſtium longo vſu iam recepta. Appianus, qui ſuppar huic ætati, hoc amplius, excludit à toga etiam Equites: & oſtendit in ſolis propemodum Senatoribus reliquum fuiſſe eius vſum. Id enim ſibi volunt hæc verba ſanè notanda, lib. I. Bellorum ciuil. Παμμιγές τε γάρ ἐστιν ἤδη τὸ πλῆθος ὑπὸ ξενίας, καὶ ὁ ἐξελεύθερος αὐτοῖς ἰσοπολίτης ἐστὶ, καὶ ὁ δουλεύων ἔτι τὸ σχῆμα τοῖς δεσπόταις ὅμοιος (χωρὶς γὰρ τῆς βουλευτικῆς ἡ ἄλλη στολὴ τοῖς θεράπουσίν ἐστιν ἐπίκοινος) τό τε σιτηρέσιον τοῖς πένησι χορηγούμενον ἐν μόνῃ Ῥώμῃ, &c. Nam βουλευτικὴν στολὴν, non aliud interpretari eſt quàm Togam. Imò ipſi Senatores id temporis in publico ſæpè ſine toga. Apud Agellium T. Caſtritius diſcipulos quoſdam ſuos Senatores obiurgat, quòd die feriato lacernis & tunicis & gallicis induti fuiſſent, abiecta toga. Et addit tamen, *eiuſcemodi veſtitum de multo iam vſu eſſe ignoſcibilem.* Non ergo mirum, ſi hic Appianus & alibi Seneca queruntur, liberos non fuiſſe à ſeruis veſte diſcreta. Diſcerni enim toga ſola poterant: pænulæ, tunicæ, lacernæ, communes cum ſeruis, * vt pòſt docebo.

Soli Senatores & Equites togati.

Spartiano & Appiano data lux.

Senatoria veſtis quid.

Lacernæ vſitatæ etiã Senatoribus vulgò.

Vix diſcrimen inter liberos & ſeruos à veſte.

*Cap XXV.

Lacernarũ quis color.

Lacernæ in vſu vulgi, pullæ erant. Excipio delicatos, qui amethyſtini coloris ſumebant aut coccinei, non tamen ſine nota hominum ſeueriorum. Martialis,

Amator ille triſtium lacernarum
Et bæticatus atque leucophæatus,
Qui coccinatos non putat viros eſſe,
Amethyſtináſque mulierum vocat veſtes:
Natiua laudet, habeat & licet ſemper
Fuſcos colores, galbanos habet mores.

Purpurea lacerna, delicatiorum.

Dd Seneca

Seneca Epiſt. CXV. *Quod vides iſtos ſequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt, qui labra preſſius tondent & abradunt, qui lacernas coloris improbi ſumunt, qui perlucentem togam, qui nolunt facere quidquam quod hominum oculis tranſilire liceat.* Lacernæ coloris improbi, purpureæ ſunt. quoniam inſolens ille color adhuc Senecæ temporibus & audax. Simile in Pænulis; quæ vulgò item Pullæ: purpureæ tamen quædam lautiorum. Dio Caſſius lib. LVII. De Tiberio: Καὶ ἐπειδή γε πολλῇ ἐσθῆτι ἁλουργεῖ καὶ ἄνδρες συχνοί, καίπερ ἀπαγορευθὲν πρότερον, ἐχρῶντο, διεμέμψατο μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἐζημίωσεν, ὑετοῦ δὲ ἐν πανηγύρει τινὶ γενομένου, φαιὰν μανδύην ἐπενέδυ· κἀκ τούτου οὐκέτ' οὐδεὶς αὐτῶν ἀλλοῖον ἔσθημα λαβεῖν ἐτόλμησε. Et hinc liquet, quotiens interdictus Tyrius color, non ad Togas id referendum (albæ enim & pullæ tantùm in vſu) ſed ad Pænulas & Lacernas. In Pænulis peccat largiter Spartianus, ſi modò ita ſcripſit, in Alexandro Seuero: *Pænulis intra vrbem frigoris cauſſâ vt ſenes vterentur, permiſit: cùm id veſtimenti genus ſemper itinerarium fuiſſet aut pluuiæ.* Quid? Pænulæ in vrbem primùm temporibus Alexandri? Planiſſimè falſum. Iam inde ab Auguſto Pænulis vtebantur per ludos, vtique pluuiæ tempore aut hiemis. Præter Dionis locum ſuprà, Tertullianus: *Video & theatra nec ſingula ſatis eſſe nec nuda. Nam ne vel hieme voluptas impudica ceſſaret, primi Lacedæmonij pænulam ludis* (malè vulgò *nudis*) *excogitarunt*. Et Veſpaſiani temporibus adeò vulgatæ pænulæ, vt iis in foro vterentur Oratores. Auctor Dialogi De Cauſſis corruptæ eloquentiæ: *Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attuliſſe pænulas iſtas; quibus adſtricti & velut incluſi cum iudicibus fabulamur!* Hadriani temporibus etiam Senatores. Colligo ex verbis Caſtritij apud Agellium, *Pigitum eſt cinctos ſaltem eſſe & pænulatos*. Non ergo anteà, pluuiæ tantùm aut itinerum: & vapulet Spartianus, ſi ita ſenſit. Sed crediderim herclè in Spartiano legendum, *vt ſenatores vterentur permiſit.* correctione & ſententia tolerabili. Et peccatum in hac voce alias ſcio: vt apud Tacitum lib. II Annal. *Reperto apud ſcriptores Senatoréſque eorundem temporum.* Quorſum Senatores? Lege, *ſenioréſque*. de quo arbitrabuntur docti.

Item Pænulæ.

Spartiani alucinatio, in vſu Pænularum.

Oratores cauſſas agebant in Pænulis.

Correctus Spartianus & Tacitus.

Redeo ad colores. Pereunte igitur toga, ad interitum abiit color albus; & pullæ, plebeiæ omnes veſtes. Hinc Pulla paupertas Calpurnio dicta:

O vtinam nobis non ruſtica veſtis ineſſet!
Vidiſſem propiùs mea numina. ſed mihi ſordes
Pullaque paupertas & adunco fibula morſu
Obſtiterunt.

Hinc Pullati Suetonio, in Auguſto cap. XLIIII. *Sanxit ne quis pullatorum media cauea ſederet.* Quod edictum lucem dat Calpurnij loco quem adduxi; item iſti,

Pulla veſtis, tenuiorum: & Pullati.

Venimus ad ſedes vbi pulla ſordida veſte
Inter femineas ſpectabat turba cathedras.

Intellegit enim caueam ſummam. Hinc diſcrimen natum inter ciues, ignotum ſæculo priori: vt alij Candidati dicerentur, Pullati alij. Candidati, non ij qui peterent (vt olim) ſed honeſtioris ordinis ciues: Pullati, infima

Calpurnius explicatus.

Digitized by Google

infima plebs, ſiue vulgus. à colore ſcilicet veſtium quibus vtrique vtebantur. Plinius libro VII. Epiſtolarum, *Nónne cùm ſurgis ad agendum, tum maximè tibi diffidis? tum commutata non plurima, ſed omnia, cupis? Vtique ſi latior ſcena, & corona diffuſior. Nam illos quoque ſordidos pullatóſque reueremur.* Quinctilianus lib. XI. *Collidere manus, terræ pedem incutere, femur, pectus, frontem cædere, mirè ad pullatum circulum facit.* Idem lib. VI. *Imperitis ac ſæpè pullatæ turbæ relinquunt.* Pullati vbique, vulgus. Diſcrimen hoc expreſſerat Seneca eleganter, niſi imperiti corrupiſſent, De Vita beata, cap. II. *Quæramus quid optimè factum ſit, non quid vſitatiſſimũ: quid nos in poſſeſſione felicitatis æternæ conſtituat, non quid vulgo veritatis peſſimo interpreti probatum ſit. Vulgus autem tam chlamydatos, quàm coronatos voco. Non enim colorem veſtiũ, quibus prætexta corpora ſunt, adſpicio: oculis de homine non credo.* Apollo fatidice, qui iſti chlamydati aut coronati? Impune dixerim, eximiè emendauimus, *Vulgus autem tam candidatos, quàm coloratos voco.* Diſerta enim Senecæ alluſio ad hunc veſtium colorem: vel ipſo teſte, qui ſubiunxit, *Non enim colorem veſtium aſpicio.* Coloratos vocat, Pullatos: vt alibi Voluptatem pallidam deſcribit; Virtutem puluerulentam & coloratam, id eſt, fuſcam. Vulgatam lectionem numquam erit vt explicent omnes Quindecimuiri fatalium librorum. Auctor huic emẽdationi meæ Senecæ locus alter, hoc eodem libro cap. XXV. *Nihilo miſerior ero, ſi laſſa ceruix mea in fœni manipulo acquieſcet, ſi ſuper Circenſe tomentum per ſuturas veteris lintei effluens incubabo. quid ergo eſt? malo quid mihi animi ſit oſtẽdere prætextatus & candidatus, quàm nudis ſcapulis.* At vulgò etiam hîc ad oram notarunt, *chlamydatus.* credo, quaſi emendantes. Quod ait, *prætextatus*, vide ne ſcribendũ, *pexatus*. Simile enim eſt illi Perſiano, —*pexúſque, togáq; recenti:* & lautiores homines, in candida toga & pexa. Martial.

Seneca eximius locus correctus.

Colorati, quid.

Seneca aliàs explicatus.

Et emendatus.

Quid pexati.

Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita.

Pexis togis aduerſæ, tritæ, Feſto Decotes dictæ. *Decotes togæ*, inquit, *detritæ.* Malim, *Decutes*: quod eſſet, ſine flocco & quaſi ſine cute.

In Feſto coniectura.

Satisfactum de Toga: ſupereſt de Tunica & Calceis, quod promiſi. Tunica liberorum hominum alba. Ex Vopiſco in Aureliano, *Sciendum tamen congiaria illum ter dediſſe, donaſſe etiam populo Rom. tunicas albas manicatas ex diuerſis prouinciis.* Ex Iuuenali,

Tunica vulgò alba.

Sufficiunt tunicæ ſummis AEdilibus albæ.

Et argumento ſatis claro, Ex Cicerone, qui Verri obiicit quòd in officina ſedere ſolitus ſit cum pallio & tunica pulla. Viro docto, qui nuper adfirmauit, tunicas omnes purpurei coloris fuiſſe, credam ego; non ſi credendi auctor mihi Phœbus ipſe. Argumenta quæ adfert, facile aliàs ſoluam. Calcei item albi. Martialis,

Calcei, albi.

Sordidior cœno cùm ſit toga, calceus autem
Candidior prima ſit tibi, Cinna, niue:
Deiecto quid inepte pedes perfundis amictu?

Spartianus in Alexandro: *Faſciis ſemper vſus eſt: baccas albas habuit, non coccineas, vt priùs ſolebant.* Emenda *baxeas albas*. Baxeæ pro Calceis apud Plautum, & Appuleium lib. II. *Iuuenem quempiam linteis amiculis*

intectum, pedéſque palmeis baxeis indutum. In Floridis, *Veſtem de texterna emere, baxeas iſtas de ſuterna præſtinare*. Ciuile autem illud, quòd Alexander Calceis albis vſus more ceterorum; non coccineis, vt ante eum Imperatores, & homines aliquot delicatiores. Malè ergo in Vopiſci Aureliano calcei albi damnantur, vt parum viriles: *Calceos mulleos, & cereos, & albos, & ederatios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit*: & cenſeam ſcribendum, *& cereos, & galbos*. Galbus color in veteri gloſſario, χλωρὸς, id eſt, herbacei coloris, qui idem galbeus, & galbanus. Et is ſanè color femineus. Iuuenalis,

Vopiſcus emendatus.

Galbei calcei, & quis ille color.

Cærulea indutus ſcutulata, aut galbana raſa.

Martialis, —*galbanos habet mores*: huc reſpiciens, quod non obſeruant interpretes. Eumdem colorem intellegi credo Martialis verſu,

Herbarum fueras indutus Baſſe colores.

Sed hactenus: ne abeam, quod Græci dicunt, ἐκτὸς τῶν ἐλαιῶν. Explicaui colorem togæ, ritum in Candidatis, in diebus feſtis: interitum togæ, & mutationem veſtis: addidi de Pænulis, Lacernis, Tunicis. & hæc, ſatis ſcio, non omnia protrita vulgò. Quæ præterea ad lucem ſunt veſtiariæ rei, cum Deo, alibi dicam.

CAPVT XIV.

E Cornelio Nepote vetus mendum ſublatum in vita Attici. Statuas inſcribendi mos.

SERENO quondam, vel, vt veteres loquebantur, terſo die, ambulabam cum Iacobo Suſio, viro nobili, &, ſi quis alius in Belgica noſtra, doctrinæ huius priſcæ amanti & ſcienti. In ſermonem venit Cornelij Nepotis locus, de vita Attici, *Quamdiu adfuit, ne qua ſibi ſtatua poneretur, reſtitit: abſens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipſi & Phidiæ locis ſanctiſſimis poſuerunt*. Cenſui emendandum ego, *ipſi & Fidei*. Prorſus idem Suſio iam antè viſum. At non Manutio & Lambino, qui Piliam pro Phidia ſubſtituunt, Attici vxorem. Non perſuadent. recedunt à libris, & peccant in ſanctiſſimos Attici mores, à cuius moderatiſſimo ingenio nimium abſuit hæc ambitio. Scio equidem & feminis ſtatuas olim poſitas: Plinius libro XXXIIII. *Exſtant*, inquit, *Catonis in cenſura vociferationes mulieribus Romanis in prouinciis ſtatuas poni*: ſed hoc inſolens in Prætoribus ipſis, nedum in homine priuato. Ad ſummam, ſi Atticum noui; crucem ille potiùs ſibi, quàm ſtatuam vxori. Emendatio noſtra à ritu veteri eſt. quo receptum, vt in ſtatuis inſcribendis, cum nomine, cauſſam exprimerent habiti honoris. Adde quòd inuidia minor, ſi virtutes ipſæ quaſi conſecrarentur, non ij qui exercuiſſent. Sic Aram Clementiæ, & Adoptioni in Tacito: Prouidentiæ Tiberij Cæſaris, Pietati Auguſti, Clementiæ, Securitati, & ſexcenta id genus legimus in nummis & ſpectionibus vetuſtis. Nec alia mens verborum Ciceronis, eximia illa epiſtola ad Q. Fratré: *Quare cum iſtis in vrbibus cum ſummo imperio ac poteſtate verſeris, in quibus tuas virtutes conſecratas, & in Deorum numero colloca-*

Feminis ſtatua poſita.

Mos vetus inſcribendi ſtatuas.

Cicero explicatus.

Digitized by Google

collocatas vides. Fidei igitur T. Pomponij Attici inſcripta ſtatua titulo merito, quia Athenienſes pecunia, frumento, aliiſque rebus iuuerat, ſumma comitate & fide.

CAPVT XV.

Veterum legum de re agraria aliquot capita, niſi fallor, publicè nondum viſa. Ea ad priſcam ſcripturam variè correcta.

PVLCHRÆ, ita me Deus amet, reliquiæ in manus meas venerunt, celebris illius legis Mamiliæ, Fabiæ, Roſciæ, & aliarum aliquot, quæ ad rem agrariam, legum. quas, iniquus ſim, ſi debeam diutiùs ſtudioſæ iuris & antiquitatum iuuentuti. Excerpſi eas è libro manuſcripto, in quo coniunctim varij De Finibus & Re agraria ſcriptores. qui lucem adhuc toti non viderunt, & ſpero viſuros breui, opera C.V. Franciſci Nanſij amici noſtri; apud quem ſcio adſeruari ſimile volumen. Nam ea Frontini & Ageni Vrbici quæ exſtant, mera nugamenta ſunt prę iſtis. Codicem quem ego vſus ſum, is, pleraque in parte, fuit grandi littera Romana: & in eo, ordine inſerti libri iſti & ſcriptores:

Index ſcriptorum Agraria rei.

M. Iuni Nilſi.
Aprofcditi.
Betruui Rufi Architectonis.
Iuli Frontini (aliàs *Frontonis*) *De agrorum qualitate.*
Hygini Conſtitutio.
Ageni Vrbici, De controuerſiis agrorum.
M. Varronis, De Geometria.
Hygini De limitibus.
Hygini De diuiſionibus agrorum.
Hygini liber Gromaticus.
Balbi liber ad Celſum. Expoſitio & ratio omnium formarum.

Capita hæc legum electa ſunt è libro Hygini De limitibus, qui caſu bis in eodem volumine deſcriptus: & ideò, quidquid altera lectio mutabat, notatum mihi cum fide infrà. Eum Hyginum referre aliqui videntur ad ætatem Auguſti: ego clarè colligo vixiſſe eum in imperio Traiani. Nam ſcribit ecce ipſe: *Nuper quidam euocatus Auguſti, vir militaris diſciplinæ, profeſſionis quoque noſtræ capaciſſimus, cùm in Pannoniam agros veteranis ex voluntate & liberalitate Imperatoris Traiani Auguſti Germanici adſignaret.* Nominat Traianum, vt vides; & ait, Nuper. Nunc pono leges ipſas: & ad oram, quæ digna nota.

Ætas Hygini indicata.

Digitized by Google

LEX MAMILIA. ROSCIA. PEDVCAEA. ALIAENA. FABIA. [a]K. III.

Quæ [b] *coloniæ lege deducta, quo iure municipium, præfectura, forum & conciliabolum conſtitutum erit, qui ager* [c] *inter adſines eorum erit, qui termini in eo agro ſtatuti erunt, quo in* [d] *lo terminus non ſtabit, in eo loco* [e] *his cuius* ss. *ager erit, terminum* [f] *reſtituendum* [g] *curatoque recta autum actum eſſe vellit. idque mageſtratus qui in ea colonia, municipio, praefectura, iuriſdicundi praeerit,* [h] *facto vti fiat.*

K. IIII. *Qui limites* [i] *decimani qui in lege deducti erunt,* [k] *quacumque poſſe limites in eo agro erunt, qui ac lege ager* [l] *cundatus adſignatus erit, niquis eos limites* [m] *decimanos non obſequi, neuae quit in eis molitum nec eo quit ibi oppoſitum habet, neuae eos arato, neuae eas foſſas optorato. neuae qui ſepito quo minus* [n] *ſuit tener aquai replere poſſit. Si quis aduerſus ea quid fecerit, in* [o] *res ſingulas quotiens cumque fecerit,* VIII. S. *colonis, municipibus* [p] *eis aque in quorum agro id factum erit,* [q] *deinde eſto. pecunieque qui volet petitio ac lege eſto.*

K. V. *Qui ac lege coloniam deduxerit, municipium, praefecturam, fora, conciliabola conſtituerit in eo agro, qui ager intra fines* [r] *eius qui coloniae, municipij, fori, conciliaboli praefecturae* [s] *erint, limites decimanoque vt fiant terminique ſtatuantur curato. quique fenes ſtatuerit, fines* [t] *orum ſua acto, dum ne extra agrom colonicum* [v] *territorium vt fines ducat, quique terminias lege ſtatuti erunt, nequis eorum quem* [x] *cicito, neuae loco moueto inſciens dolo malo. ſi quis aduerſus ea fecerit, in terminos ſingulos quos*

[a] id eſt, Kaput tertium. ita enim priſci ſcribebant. ſic mox, K. IIII. & K. V.

[b] Ex alia lectione ſcribend. *colonia hac lege deducta, quódue.*

[c] Lege, *intra fines.* vel potiùs ad ſcripturam veterem, *intera* ita dicebant, vt apud Lucret. non ſemel, *ſupera.*

[d] *loco,* ſcribe.

[e] Valet, *is cuius ſupraſcriptus.*

[f] Melius, *deſtituendum.*

[g] Non facilè me extrico: tamen puto ſic, *curato. vtique recta actum pactum eſſe velit.* Tale aliquod geminatum verbum fuit.

[h] *facito.*

[i] Fortè, *decimaniq́;.*

[k] Legerim, *quacumque foſſa, limites.* idem Hyginus alibi agros finit terminis, arboribus, ſuperciliis, vepribus, foſſis. Alia tamen lectio, *quicumque poſſis.* Fortè, *quicumque poſiti.*

[l] Scribo, *cumque datus.*

[m] Me iudice hæc omnia ſcribenda, *decimanóſue obſepito, néue quid in eis inolitum, néue quid ibi opſitum habeto.* Inolitum, ad arbores pertinet; obſitũ, ad fruges. Vide infrà.

[n] Lego, *ſuo itinere, aqua ire fluere poſſit.* vt apud Frontinum in S. C. *quò minus ea aqua ire, fluere, cadere.*

[o] Malim, *in ter. ſingulos.* id eſſet, terminos ſingulos. vt hac ipſa lege, infrà.

[p] Alia ſcriptura, *eis adque.* puto antiquos vſurpaſſe, Eis atque, pro Eiſque.

[q] Facilis emendatio. Notæ enim fuerunt, *d.d eſto.* id eſt, *dare damnas eſto.* Formula priſca, quam non cepit quiſquis hic exſcriptor.

[r] Lego, *eiuſce coloniæ.*

[s] Verius, *erit:* & ſtatim, *decimaníque.*

[t] Similis alia lectio, niſi quòd *horum* habet. Ego hîc prorſus nihil video.

[v] Scrib. *territoriúmue, fines.*

[x] Fuit, *eicito.* & ſtatim, *ſciens,* non *inſciens.* ex altera ſcriptura & ſententia.

Digitized by Google

quos eiecerit loco mouerit [a] *inſciens D. M. hoc eſt dummodo SS. V. M. N. in publicum eorum quorum intra fines his ager erit* [b] *adeſto. deq́ue ea re* [c] *curatores quae hac lege rit iuriſdictio* [d] *reciperatorumq́ue ratio adicitio eſto. Cum curator hac lege non erit, tum quicumque magiſtratus in ea colonia, municipio, foro, conciliabolo, praefectura, iuriſdicundi praeerit, eius magiſtratus de ea re iuriſdictio iudiciſque datio adictio eſto. in que eam rem his qui hac lege iudicium dederit teſtibus publicis dumtaxat* [e] *inter ſingulas* ss. x. *milia* [f] *denuntiandi haeceſſantem facito, ita vti è rep. fideq́ue ſua videbitur. & ſi duo* [g] *ſunt de ea pecunia petierint condemnatus erit, eam pecuniam ab* [h] *eodem vt denique eius primo quoque tempore exigito. eiuſque pecuniae quod receptum erit, partem dimidiam* [i] *& huius vnius operam maximè his condemnatus erat, partem dimidiam in publico redigito. quo in loco terminus* [k] *haberit ſi quis in eum locum terminum* [l] *reſtituere volet,* [m] *ſumma & ſine fraude ſua licito facere, neuae quid cui his ob eam rem hac lege damnas eſto.*

[a] Imperitum gloſſema. Concepta lex fuit, *ſciens d. m. s. s. v. M. N.* Id eſt, *dolo malo, ſeſtertium quinque millia nummum.* Boni viri, D. M. dummodò interpretabantur; & inde in contextum venit gloſſa, quam eiicies.

[b] Error qui ſuprà. ſcribe, *d. d. eſto.* dare damnas eſto.

[c] Lego, *curatoris qui h. l. erit.*

[d] Alia lectio. *reciperatorúmque. XX. datio.* ſcribe etiam, *addictio*

[e] Legerim, *inter. ſingulos* id eſt, in terminos, vt ſuprà

[f] Non tolero hoc monſtrum lectionis. Aliàs ſcribitur, *denuntiandi actestante.* Lego, *denuntiandi poteſtatem.* Apud Probum de Notis: *Quanti ea res erit, tanta pecunia iudicium recuperatorium dabo, teſtibúſque dumtaxat decem denuntiandi poteſtatem faciam.*

[g] Iterùm nodus, quem conabar ſic euoluere: *& ſi duo ſimitu de ea p. petierint condemnatiue erunt.* vel potiùs, *de ea pecunia petita condemnati erunt.* Nam altera lectio, *petita erint* habet. pro *petierint.* Alij hæc ſcribunt, *& ſi is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erit.* fortaſſe rectiùs.

[h] Etiam hæc ad priorem ſententiam ſic aptabam, *ab eodem aut denique eis, primo.* Diſcrepat tamen ſcriptura alia, *ab eodem vt bonis ſub eius.* Quidam, *ab eodem diue bonis eius.*

[i] Emendo, *ei cuius vnius opera maximè.*

[k] Cenſeo leg. *haud erit:* vel, *aberit.*

[l] Melius, *deſtituere*

[m] Subolet error ex notis. & ſcriptum fuit, *S. M. & ſine fraude.* id erat, *Sine malo.* Tale quid ſanè ſententia flagitat. Et ſtatim, *liceto.*

Dixi ad hanc legem quæ ſciui, quæ potui. Repoſui ſuprà vocem Inolitum, *néue quit in eis inolitum, neue quit ibi opſitum habeto.* tamen alia lectio, *moleſtum*, ſed vera, puto, emendatio mea; quam ad hunc Liuij locum velim pertingere, lib. XXXIX. *Aquam publicam omnem, in priuatum ædificium fluentem aut agrum, ademerunt: & quæ in loca publica inædificata immolitáue priuati habebant, intra dies* XXX. *demoliti ſunt.* ſcribique, *inædificata, inolitáue.* Agellius lib. XII. *Natura, quæ nos genuit, induit nobis inoleuítque amorem noſtri & caritatem.* Etſi immoliendi etiam verbum ſpernam haud vſquequaque. Videntur ſanè ea verba ſolemnia in legibus ad vetandum. nequid ædium priuatarum, neu quid arborum, in loco publico eſſet.

CAPVT

CAPVT XVI.

Ex Annæi Senecæ Epiſtolis complures loci. Ladas curſor. Exſaniare. De Turdo, prouerbium. Oculiſera, & alia plura.

LEGEBAMVS nuper Annæi Senecæ librum, qui Epiſtolarum inſcriptus eſt; & compluria in eo offendimus digna nota, nec notata prioribus Ariſtarchis. Ea ego hoc capite, non diſtinctè nec per partes, ſed vna, quod dicitur, pertica admetiar.

Epiſtola LXXXIIII.

Marcum Antonium quæ alia res perdidit, & in externos mores ac vitia non Romana traiecit, quàm ebrietas? Nec minor vino Cleopatræ amor. Hæc illum res hoſtem reip. hæc hoſtibus ſuis imparem reddidit, hæc crudelem fecit, cùm capita principum ciuitatis cœnanti referrentur, cùm inter apparatiſsimas epulas luxuſq; regales ora ac manus proſcriptorũ recognoſceret, cùm vino grauis, ſitiret tamen ſanguinẽ. Intolerabile erat quod ebrius faciebat, ſi ſobrius faceret: quanto intolerabilius, quod hæc ipſa in ebrietate faciebat?

De M. Antonio acutus locus. Diſertus locus; vt Seneca in reprehenſionibus plerumque. Poſtrema nulli rei, quæ emendo, *Intolerabile erat quod ebrius fiebat: quanto intolerabilius, quod hæc ipſa i.e. faciebat?* Præiuit mihi vnicus liber, in quo veſtigium non eſt peſſimarum vocum quas eieci. Sententia patet. Intolerabilis, in Antonio, & in Triumuiro reip. conſtituendæ, ebrietas: quanto intolerabilior in ebrietate crudelitas?

Epiſt. LXXXVI.

Quantulum autem ſapienti damus, ſi imbecillimis fortior eſt, & mæſtiſsimis lætior, & effrenatiſsimus moderatior, & humillimis maior? Quid ſi miretur velocitatem ſuam laudans, ad claudos debiléſque reſpiciens?

Ladas curſor. Noli dubitare quin ſcripſerit, *velocitatem ſuam Ladas.* Ladæ curſoris prouerbio celebrata velocitas eſt: & per hanc vocem vide quàm acutior ſenſus.

Epiſt. LXXXVII.

At nunc quis eſt, qui ſic lauari ſuſtineat? pauper ſibi videtur ac ſordidus, niſi parietes magnis & pretioſis orbibus refulſerint, niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſint, niſi Thaſius lapis, quondam rarum in aliquo ſpectaculum templo, piſcinas noſtras circumdederit, in quas multa ſudatione corpora noſtra exinanita demittimus.

Exſaniare, proba vox. Verbum vetus præferunt aliquot mei libri, *corpora noſtra exſaniata.* Exſaniare, ſaniem tollere. Celſus de morſu rabidi canis, *Sal enim exſaniat.* Indubiè Seneca ita ſcripſit: & reuocandum in vſum probiſſimum verbum. *Seneca alibi emendatus.* Simile mendum in hac ſanie, apud eumdem ſcriptorem, Epiſtola XCVI. *Et antiqui medici neſciebant dare cibum ſæpius, & vino fulcire venas cadentes: neſciebant ſanguinem emittere, & diutinam ægrotationem balneo ſudoribúſque laxare.* *Mos ſudãdi in balneis ſiccu.* Legendum, *ſaniem emittere*, & referendum ad hunc morem in balneis ſudandi. Seneca alibi, *Quid mihi cum iſtis calentibus ſtagnis? quid cum ſudatoriis, in quæ ſiccus vapor corpora exhauſturus includitur?* Sanguinis miſſionem qui ignaram putat medicis antiquis: dignus cui ipſi ſanguis, ſed à capite, mittatur.

Epiſtola

Digitized by Google

Epiſtola XXII.

Interim, quod primum eſt, impedire te noli; contentus eſto negotiis in quæ deſcendiſti, vel quod videri poteſt maius, incidiſti. Non eſt quod ad vlteriora nitaris, aut perdes excuſationem, & apparebit te non incidiſſe.

Libris aliquot abeſt, τὸ *poteſt*. Irrepſit, & omnino ſcribe, *vel, quod videri mauis, incidiſti*. Acutè luſit in vocibus. Deſcendere & Incidere. Clara res ex ſequentibus. *Gloſſema remotum.*

Epiſtola LVI.

Speluncæ ſunt duæ magni operis, laxo atrio, paries manufactus: quarum altera ſolem non recipit, altera vſque in Occidentem tenet. *De villa Vatia loci duo.*

Et ſtatim,

Has laudes eius ipſe noui: nunc eſſe illas totius anni credo. Occurrit enim Fauonio, & illum adeò excipit, vt Baias neget.

Deſcriptio eſt villæ Seruilij Vatiæ. Prima lego, *laxo atrio, pares manufactis*. Speluncas enim natiuas fuiſſe vult, ſed tam eleganti ingenio loci, vt prouocare poſſent omnes manufactas. Poſteriora in mſs. reperio, *ipſe noui: eſſe illam totius anni credo*. Optimè, ſi ſcribas, *eſſe villam*. & infrà, *vt Baiis neget.*

Epiſtola LXVI.

In locum ſtili ſermo ſucceſſit: ex quo eam partem ad te perferam quæ in lite eſt. te arbitrum adduximus: plus negotij habes, quàm exiſtimas.

Repone phraſin fori veteris, *te arbitrum adigimus*. quæ nota iam ex Cicerone & Ic^tis. *Priſca Phraſis repoſita.*

Epiſt. LXXXVII.

Hæc ſi nimium triſtia tibi videbuntur, villæ imputabis. in qua didici ab AEgialo, diligentiſſimo patreſfamilias, quamuis vetus arbuſtum poſſe transferri. Hoc nobis ſenibus diſcere neceſſarium eſt, quorum nemo non oliuetum alteri ponit. Quod vidi, hoc dico: illud arbuſtum trimum & quadrimum haud faſtidiendi fructus autumo.

Depone, te quoque proteget illa, quæ
Tarda venit ſeris factura nepotibus vmbram.

vt ait Virgilius noſter. qui non quid veriſſimè, ſed quid decentiſſimè diceretur, adſpexit: nec agricolas docere voluit, ſed legentes delectare. Nam, vt omnia alia tranſeam, hoc quod hodie mihi neceſſe fuit deprehendere, adſcribam:

Vere fabis ſatio eſt: tunc te quoque medica putres
Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura.

Annuo tempore iſta ponenda ſunt: & an vtriuſque verna ſatio ſit, hinc æſtimes licet. Iunius menſis eſt, quo tibi ſcribo, iam procliuus in Iulium. Eodem die vidi fabam metentes, & milium ſerentes.

Longè diuerſam lectionem haurio ex libris: *Quod vidi hoc dico: illud arboretum trimum aut quadrimum faſtidienti fructus Autumno deponere. Te quoque p. i.* Ita mei manuſſ. niſi quod, *arborum*; vnde ego, *arboretum.* In ſequentibus prorſus lego, *An vno tempore iſta ponenda ſint.* & paullò antè, *reprehendere:* valdè appoſitè ad ſententiam. Ecce enim, vt libenter antiquos, ſic Virgilium hic noſter tangit, tamquam agrariæ rei parum peritum: quoniam ſcripſiſſet milium & fabam ſub idem tempus ſeri. Sed me herclè calumniatur, aut ludit iſte Socrates. Milium ex iis *Virgilium Seneca reprehendit, non optimo iure.*

quæ trina tempeſtate anni ſeruntur, æſtate, hieme, vere: in Italia tamen plurimùm, æſtate. Quam ſolam ſationem hîc Seneca agnoſcit. At tu vide Plinium lib. XVIII. cap. VII. & liberabis facilè Virgilium huius culpæ.

Epiſt. XCVII.

Hi qui iactantur, & per operoſa atq; ardua, ſurſum deorſum eunt, fortes viri ſunt, primoréſque caſtrorum. Iſti quos publica quies aliis laborantibus molliter habet, turturillæ ſunt, tuti contumeliæ cauſſa.

Obſcurus locus; ad illuſtrandû aliqua coniectura.

Hærere in hac voce neceſſum eſt, qui nuſquam hærent. Pincianus, vir egregius & doctrina minimè ventoſa, legebat, *Tutilinæ ſunt*, alluſione ad Deam priſcam, cui nomen à tutando. Non conuenit. in vitium enim hæc Seneca dixit, non in laudem. Aptius fortaſſe ego, *Turdi illi ſunt.* Turdum reperio paullo ſupra eam ætatem hominem mollem, & infamis cuiuſdam ignauiæ. Quid autem, ſi nomen eius abiit in dictum vulgi? qualia quædam ex ima plebe ſcriptor hîc aliàs vſurpat. Verba Senecæ patris ſunt libro IX. Controu. IIII. *Oppreſſi ſunt in templo ab omni multitudine, quæ poſtulabat vt Romam Sabinus cum Turdo proficiſceretur. Erat inter infames maximè & inuiſos homines Turdus: Cùm Turdus promitteret iturum ſe, Sabinus, ſilentio facto, ait, Ego ad Cæſarem non ſum iturus cum mattea.* Ex quibus clarum de infami mollitie huius Turdi. fortaſſe & tota illa cum Sabino actio cauſſam aut principium huic adagioni dedit. Et herclè tam magis cogito, tam magis probo.

Epiſtola CI.

Deſit ſanè varietas marmorum, & conciſura aquarum à cuniculis interfluentium, & pauperis cella, & quidquid aliud luxuria miſcet.

Laquearia in ædibus.

Auſim legere, *conciſura laquearium cubiculis interfl.* Certè manuſſ. ferè, *cubiculis.*

Epiſtola CIII.

Magna & generoſa res eſt humanus animus: nullos niſi communes cum Deo ſibi poni terminos patitur. Primum humilem nō accipit patriam, Epheſum aut Alexandriam, aut ſi quod eſt etiamnum frequentius, oculis latius vectis ſolum.

Emendo, *frequentius incolis, latius tectis ſolum.* Hæc ſanè opidorum ornamenta, multitudo ciuium, amœnitas ædificiorum.

Epiſtola CIX.

Cùm ad hanc eandem lectionem philologus acceſſit, hoc ſubnotat, duos Romanos reges eſſe, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Seruij matre dubitatur: Anci pater Marcius Numæ nepos dicitur.

Ex hiſtoria Seneca correctus.

Verueccium caput, quiſquis corrupit. Nónne aduerſum mentem Senecæ diſertè iſta? Negabat alterum regem, id eſt Ancum, patrem habuiſſe: ecce nominat Marcium. Diſcant à me & à libris ſcribendum, *Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur.* Nam Anci Marcij pater ambigitur: ſatis habent Liuius & Dionyſius dixiſſe Numæ nepotem.

Epiſt. XXXIII.

Continuum eſt apud noſtros, quidquid apud alios excerpitur. Non habemus itaque iſta odorifera, nec emptorem decipimus, nihil inuenturum cùm intrauerit præter ea quæ in fronte ſuſpenſa ſunt.

Nouum, ſed idoneum planè verbum ſuggerunt libri, *iſta oculifera*. vel, vt Mo-

Digitized by Google

vt Modius noſter repperit; *ocliferia*. Germana lectio. Sic appellat ſignificanter, illa quæ ad ſpeciem in fronte tabernarum cum titulis exponunt: quæ incurrunt in tranſeuntium oculos, & emptorem alliciunt. Eiuſmodi, inquit, inuitamenta in noſtra ſecta Stoica non reperies. Cumulaui hoc capite plura; nec pœnitet. rem enim dedi. Pœnitet populariũ aliquot adoleſcentium meorum, qui Lectori, poſt magnifica promiſſa, non aliud quàm nugas diuendunt, & nebulas in pariete pictas. Si ſic pergitur: quod Domitius Afer in re ſimili, non meritò ego dicam? *Centumuiri, hoc artificium periit.* *Oculiſfera, noua & nũ inſueta vox.*

CAPVT XVII.

De lecto Aduerſo, planè & dilucidè dictum. Laberius & Spartianus correctus. Horatius illuſtratus. Item occultior mos texendi in atrio telas.

DVPLEX mos apud Aſconium tangitur in Miloniana enarratione: de quorum altero, non omnia dicta ſunt; de altero, quod ſciam, nihil. Quem vtrumque hoc capite clariorem faciam,

Quàm ſolis eſſe radij, cùm ſudum eſt, ſolent.

Verba Aſconij ſunt: *Deinde omni vi, ianua expugnata, & imagines maiorum deiecerunt, & lectulum aduerſum vxoris eius Corneliæ, cuius caſtitas pro exemplo habita eſt, fregerunt: itemq́, telas, quæ ex veteri more, in atrio texebantur, diruerunt.* Quæritur de Lecto aduerſo. ego cenſeo eumdem prorſus fuiſſe cum lecto Geniali. Nouæ nuptæ lectus ſternebatur magnifico apparatu, quem Catullus deſcripſit, & Lucanus in II. *Lectus aduerſus idẽ cum Geniali.*

—— Gradibúſque acclinis eburnis
Stat thorus, & picto veſtes diſcriminat auro.

Is lectus in nuptiis ipſis, Genialis dicebatur: vel quia Genio & Iunoni ſacer; vel ominis cauſſa, à genendo. Arnobius, *Cùm in matrimonium conuenitis, toga ſterniitis lectulos, & maritorum Genios aduocatis.*

Iuuenalis,

—— Tyriúſque palam Genialis in hortis
Sternitur. ——

At poſt nuptias, idem mutato nomine plerumque, Aduerſus; vel etiam Genialis. Cauſſa alterius nominis, quòd hunc lectulum religioſè ſeruari mos fuit, & in atrio collocari, ianuæ exaduerſum. ſcilicet coniugij monumentum, & quaſi pignus. Ab ea poſitura, lectus Aduerſus. *Situs lecti Genialis, & cur Aduerſus dictus.*

Laberius.

Nunc lentus es tu, nunc tu ſúſque déque fers.
Materfamilias tua in lecto aduerſo ſedet,
Seruos ſexcentis verbis nefariis vtitur.

Laberij verſus correcti.

ſic eos verſus apud Agellium lego, expleto vltimo auctoribus libris. Seruos pro Seruus. Cuique autem matronæ ſuus hic lectus; & in nouo coniugio, nouus. Cicero pro A. Cluentio: *Lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat, in eadem domo ſibi ornari ac ſterni, expulſa atque exturbata filia iubet.*

Digitized by Google

Propertius.

Nona vxore,nouus Genialis lectus.

Seu tamen aduerſum mutarit ianua lectum,
Sederit & noſtro cauta nouerca thoro:

Idem erat, ſi dixiſſet, Lectum Genialem. Ducta enim vxore alia,nouus Genialis lectus: & is poſt nuptias, Aduerſus. Quòd ſeruarint hunc Genialem lectum, diſcimus ex Lampridij Alexandro, qui inter omina imperij ponit, *quòd Tabula Traiani Imperatoris,quæ Geniali lecto patris imminebat, dum mater eum in templo pareret,in lectum decidit*. Ecce. diu poſt coniugium iſta: & tamen mentio lecti Genialis. Nec alium intellegere eſt, quàm hunc Aduerſum qui in atrio: vbi item imagines magnorum virorum ponebantur. Sed quod ait, *Geniali lecto patris*;videndum ne potius ſit,*lecto matris*. Lectulos enim iſtos matronis adtribui, non maritis, perpetua obſeruatio eſt: & id clarum ex locis quos adduxi. De eodem lecto capio Horatij illud,

Is ſeruari ſolitus.

Lampridij non certa lectio.

Horatius explicatus.

—— Lectus genialis in aula eſt?
Nil ait eſſe prius, melius nil cælibe vita.

Tenebroſum ſanè locum, niſi lucem capiat ab hoc ritu. Coniugij veriſſimum & proprium ſignum lectus Aduerſus. ideò Poëta ſignum pro re vſurpans, Age, inquit,maritus eſt quiſpiam? lectum Genialem in atrio adſpicit? malit cælebs eſſe, & tædium fatetur eius vitæ. Quàm aptum autem ad hunc morem quod addit, in aula? Nam Aula profectò hîc atrium. Gloſſæ priſcæ, *αὐλὴ, atrium*. Addo iam dictis, hunc lectum non tam ad vſum, quàm ad religionem ſeruatum fuiſſe: aut ſi ad vſum, non promiſcuum coniugum,ſed matronarum tantùm,quæ in eo ſolitæ ſedere,& operas eas edere quas nunc dicam.

Aula propriè. idem quod Atrium.

Matronæ ſedebant in lecto Aduerſo.

Ideò bene Propertius,

Sederit & noſtro cauta nouerca thoro. & Laberius,

Materfamilias tua in lecto aduerſo ſedet.

Mos texendi in atrio telas.

Tranſeo ad morem alterum, qui eſt de texendis in atrio telis. Eum ſic explico: Lanificium Romanis antiquis impenſæ curæ. docent nuptiæ, in quibus ſponſæ colus præferebatur cum lana; cingulum erat è lana;poſtes velati lana;omnia videlicet ſigna & indicia matronis operæ futuræ. Lanam enim domi ſedulò exercebant,telam texebant,cõficiebant veſtem. Et hæc omnia matronæ etiam primi ordinis. Laudabile herclè, ſi quod aliud Romæ, inſtitutum: cuius tamen ignoratio anſam quibuſdam præbuit mutandi Suetoniani loci in Auguſto cap. LXXIII. *Veſte non temerè alia quàm domeſtica vſus eſt,ab vxore, & ſorore,& filia neptibúſque confecta*. Tentarunt enim legere, *Veſte non temerè alia domeſtica vſus eſt,quàm ab vxore.* ad diſcrimen,inquiunt, Forenſium, quas putant ſumpſiſſe eum, credo, extraneo aliquo vendente. Errant. ego non imminuo laudem Auguſti: & veriſimile optimum patrem familiâs ſeruaſſe domi morem antiquum, vt feminæ lanam traherent & facerent veſtem. Itaque eam domeſticam intellegit, quæ domi confecta. Indicat idem Suetonius cap.LXIIII. *Filiam & neptes*, inquit,*ita inſtituit, vt & lanificio aſſuefaceret*. Nec miremur. Textrina enim,& quidquid ad perficiendam veſtem,olim muliebre opus. Eiuſmodi igitur operas,nere, texere, ſuere,

Lanificium & textrina Rom. mulierum.

Suetonius explicatus.

exerce-

Digitized by Google

exercebant in primore parte ædium, id eſt, in atrio: ſcilicet ad teſtificandam diligentiã ſuam, ſiue ad exemplum. Arnobius aduerſum Gentes libro II. *Matresfamilias veſtræ in atriis operantur domorum, induſtrias teſtificantes ſuas.* Æmilius Probus in Præfatione, *Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? aut cuius materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate verſatur?* Primum locum ædium, cape, atrium. De his igitur telis quas Cornelia cum ancillis texebat, intellego loqui Aſconium. Aſconium, quem ſcripſiſſe temporibus Claudij Imp. ſcio, & perfamiliarem fuiſſe Silio Italico poëtæ. qui haud dubiè ad gratiam amici ſui inſeruit duodecimo Punicorum hos verſus:

Et Arnobius.

Item Æmilius.

Ætas, obiter, Aſconij; & Silij de eo elegãs elogium.

Polydamantæis iuuenes Pedianus in armis
Bella agitabat atrox; Troianáque ſemina & ortus,
Atque Antenorea ſeſe de ſtirpe ferebat.
Haud leuior generis fama: ſacroq́ue Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetæq́ue ex ordine gentes,
Atque Apono gaudens populus: ſeu bella cieret,
Seu Muſas, placidus: doctæq́ue ſilentia vitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores.

Quibus argutè ſane, & quaſi aliud tractans, mores, patriam, ingenium, huius Aſconij deſcripſit. quod in aliis factitaſſe eum reperio aliquot præterea locis.

CAPVT XVIII.

Appuleius variè correctus. De clauis in cruce. Plauti verſus emendatus, & Martialis. Mos tangendi oculos. Iuſiurandi etymon. Principes Africæ. Appuleius non ſeruus.

APPVLEII grauiora quædam intexere huic capiti conſtitui, & hanc operam gratificari doctis. Tantùm doctis, quos magni facere ſcriptorem illum, & multa haurire cottidie ex eius fontibus, ſatis mihi conſtat. At vos Tulliani pueri, Bonum factum, ſi hoc caput non tangetis.

Lib. III. Mileſiarum:

Inſtruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium nauium durantibus clauis defletorum, ſepultorum etiam cadauerum expoſitis multis admodum membris: hîc nares & digiti, illic carnoſi claui pendentium: alibi trucidatorum ſeruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria.

De officina illa magica loquitur, & eius ornamentis. Initio ſcripſerim, *infelicium manium durantibus caluis.* Calua, κρανίον apud Liuium & Caprum grammaticum. In clauis pendentium qui ſequuntur, ridiculus eſt Beroaldus. Intellegit vlcera illa vel tuberculos, qui pedibus innaſcuntur, cum magna moleſtia ingredientium: qui medicis Clauiculi & Claui. Cor Ariſtarchi! Nos ſcimus Appuleium de clauis eorum loqui, qui in cruce mortui: ad quam ſuffigi corpora ſolent quaternis clauis.

Calua mortuorũ.

Claui pendentium: in iis error Beroaldi.

Quot claui in cruce, olim.

Digitized by Google

Plautus, Moſtellaria.

Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit:
Sed ea lege vt offigantur bis pedes, bis brachia.

Seneca, De Vita beata, cap. XIX. *Cùm refigere ſe crucibus ſuis conentur, in quas vnuſquiſque clauos ſuos adiicit*. Plinius lib XXVIII. cap. IIII. *Item in quartanis fragmentum claui à cruce, inuolutum lana, collo ſubnectũt.* Transfigi autem in ſeruili illo ſupplicio manus & pedes ſolere, docent ſacræ hiſtoriæ: & Appuleius clarè lib. IIII. *Paullatim Chryſeros adrepit, grandiq; clauo manũ ducis noſtri, repentè nixa fortiſſimo, ad oſtij tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id eſt, ita adfixum quemadmodum in patibulo ſontes ſolent. Eadem ſignificatione Plautus dixerat Carbonaria, *Patibulus ferar per vrbem, deinde ſuffigar cruci.* Agnoſcit enim Nonius Patibulum ibi genere maſculino. Tamen in vulgatis eius libris ſcribitur, *Patibulum ferat per vrbem:* vt ſentio, mendosè, niſi tamen ſcribas, *ſuffigat cruci.* ita recidet res eòdem. Clauos igitur pendentium in cruce, intellegit ſcriptor Mileſius: & ideò rectè additum, carnoſi. Aliàs, clauos etiam reperies in ſuſpendioſis: ad quos alligabant ſcilicet reſtim. inſcriptio vetus, ATIMETO. LIB. CVIVS. DOLO. FILIAM. AMISI. RESTEM. ET. CLAVOM. VNDE. SIBI. COLLVM. ALLIGET. Ammianus: *Repertúmque funiculum, quem finiendæ vitæ parauêre caſus, de clauo parieti affixo ſuſpendit*. Simile illud legatum fuit apud Martialem, lib. IIII.

Transfigi manus & pedes ſoliti. *Nonius correctus.* *Claui in ſuſpendioſis.* *Coniectura in Martialis verſu.*

Nihil Amiano præter aridam reſtem
Moriens reliquit vltimis pater ceris.

Reſtem enim lego, non veſtem, vt vulgus interpretum ſine argutia vlla.

Redeo ad Appuleium, qui eodem libro ait,

Tandem denique reuerſus ad ſenſum præſentium, arrepta manu Fotidis, & admota luminibus meis: Patere oro te, inquam, dum dictat occaſio, magno & ſingulari me affectionis tuæ fructu perfrui, & impartire nobis vnctulum indidem, per iſtas tuas papillas, mea mellitula; tuúmque mancipium irremunerabili beneficio tibi perpetuò pignora.

Mos tangẽdi oculos in obteſtatione.

Lego, *per iſtas tuas pupillas*. Modus rogandi per oculos ſatis notus: vti & iurandi, ex Petronio, Propertio, Plauto. Eum ergo hîc reſtituamus, maximè cùm præceſſerit, *admota luminibus meis manu.*

Lib. I. Floridorum, ab initio,

Vt fermè religioſis viantium moris eſt, cùm aliquis lucus aut locus ſanctus in via oblatus eſt, votum poſtulare, portum apponere, paulliſper adſidere.

Donum apponere in via.

Priſca ſcriptura, *pomum apponere*. Facio ego, *donum*. ſuadente Appuleio ipſo in Apologia I. *Similiter ſi poſueris donum aliquod, ſi ſacrificaueris, ſi verbenam ſumpſeris.* Florid IIII.

Eorum ego ſermonem ratus & vobis auditu gratiſſimum, & mihi compoſitè congruentem: & dedicatur religio ſummo in principio libri ratio, quemdam ex his qui mihi Athenis condidicêre percontari à Perſio Græcè, &c.

Nihil poteſt corruptius. Emendo, *& vobis auditu gratiſſimum, & mihi compoſitu congruentem, & dedicatu religioſum, in principio libri facio quemdam ex his*, &c. De dialogo ſuo loquitur, & cauſſis eius componendi: & facio,

Digitized by Google

facio, inquit, in principio loquentes tales & tales. Non Æſculapius melius huic loco fecerit medicinam.

Dialogus quidã Apuleij. & eius principium.

Libello, De Deo Socratis,

Si nemo huic capiti crediderit, quis pro te deus fidem dicet? An vt ferociſſimo Mezentio dextra & telum quod miſſile libro? Apageſis tam cruētos deos, dextram cædibus feſſam, & telum ſanguine rubiginoſum. Vtrumque idoneum non eſt per quod adiures, vt' ve per iſta iurent, cùm ſit ſummi deorum hic honor proprius: Nam & iuſiurandum dicitur, vt ait Ennius. Quid igitur iurabo? per Iouem lapidem Romano ritu?

Dicit iuſiurandum ſummi deorum eſſe proprium: & id verbis Ennij probatum vult. Vbi ergo illa? Nam quæ ſequuntur, nihil ad eam ſententiam. Cenſeo ſcribendum, *Nam & Iouis iurandum dicitur, vt ait Ennius.* Iurandum per Iouem eſſe, id eſt ſummum deorum, à verbo ipſo colligit: quia formata vox quaſi Iouiſiurandum ſit. Ennij verſum quem intellegit, ecce apud Ciceronem, *Fides alma, apta pennis, iurandum Iouis.* Potuiſſet etiam adducere Næuij verſum, *Ius ſacratum Iouis iurandum ſagmine.* Notetur ergo nouitas & argutia huius etymi.

Iuſiurandi ſubtile etymon.

Ibidem, infrà,

Neque enim pro maieſtate deûm cæleſtium fuerit, vt eorum quiſquam vel Annibali ſomnium pingat, vel Flaminio hoſtiam corrodat, vel Accio Nauio cotificet, vel Sibyllæ fatiloquia verſificet.

Noli ambigere quin ſcripſerit, *vel Attio Nauio cotim ficet:* antiquè, pro ſecet. Inde monſtrum verbi propagatum in omnes libros.

Reiectum barbarum verbum.

Initio libri III. Florid.

Priuſquam vobis occipiam, Principes Auguſti, gratias agere, ob ſtatuã quam mihi præſenti honeſtè poſtulaſtis.

Ad Carthaginienſes hæc dicuntur, in Carthagine vrbe: & vnde huc Principes Auguſti? Profeſtus ſanè Appuleius, ſi titulum regibus Romanis proprium tribuit ſuæ genti. Sed error ex notis. Scripſit, *Principes Af.* id erat, Africæ. Ea quidem legitima illo æuo appellatio Senatus populique Carthaginienſis. Tertullianum librum De Pallio orſus eſt. *Principes ſemper Africæ, viri Carthaginienſes.* Ipſe Appuleius infrà, *Is etiam laudator mihi apud Principes Africæ viros quodammodò exſtitit.*

Principes Afr. titulus proprius Carthaginienſis.

Apol. I.

Falſi, quòd leporem marinum eſſe dixerunt, qui alius omnino piſcus fuit, quem mihi Thenus conſeruus noſter medicinæ non ignarus, vt ex ipſo audiſti, vltrò adtulit ad inſpiciendum.

Bilis mihi in naribus. Quid? Seruus vt fuerit Appuleius? Id enim, ſi quid ſapio, verba illa euincunt, *conſeruus noſter*. Nam conſerui, qui vnà ſeruiunt, vt condiſcipuli, conliberti. Crimen librariorum: & quo nunquam eos ſoluat Lua mater. Emendo libens, *Themiſon ſeruus noſter.* Nihil verius. Themiſones aliquot inter primores medicos: ideò medicorum pueri amabant id nomen. Iuuenal.

Non ſeruus Appuleius.

Themiſon medicus.

Quot Themiſon ægros Autumno occiderit vno.

At illi balatrones iterarunt hoc conuicium infrà, *Piſcem, inquiunt, cui rei niſi malæ, proſcidiſti, quem tibi Thenus conſeruus adtulit?* Pariter ſcriben-

ſcribendum, *Themiſon ſeruus*. Appuleius quidem tantum fuit à ſeruo, vt ſtirpem ſuam vbique iactet: patrem Theſeum II. virum Madaurenſem, proauum Plutarchum celebrans.

Capvt XIX.

De Lectica & Sella priſci ritus. Quando cœperint. Earum forma, diſcrimen. Catullus & Martialis explicati. Gracchus correctus, & Propertius. Variorum ſcriptorum loci explicati.

Lecticæ & Sellæ apud veteres frequens mentio, frequens vſus. Ego quę de iis ſparſim legi, collecta vulgabo: & hoc genere ſcribendi pergam reddere obnoxiam mihi iuuentutem.

Duplex lectica vſus. *Mortui, in lecticis.* Lecticam apud Romanos comperior fuiſſe in duplici vſu, Ad mortuos ferendos, & Ad viuos. Ad mortuos, antiquus Romæ mos. & iam inde à regibus mortui in lectis efferebantur, ſiue in lecticis. Dionyſius lib. IIII. cadauer Lucretiæ efferri facit ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἀμφίοις ἐςρωμένης, *in lectica nigris veſtibus inſtrata*. Et inter leges XII. fuit, *ne plures lecti ſternerentur vni.* Manſit is mos, quamdiu manſit res Romana. Aſconius, *Cadauer Clodij in via relictum Sex. Tedius Senator, qui fortè rure in vrbem reuertebatur, ſuſtulit, & lectica ſua Romam ferri iuſsit.* C. Gracchus diſertè, in verbis quæ mox reddam. Nepos in vita Attici: *Elatus eſt in lecticula, vt ipſe præſcripſerat, ſine vlla pompa funeris.* Tacitus III. Hiſtor. *Simul ferebatur lecticula paruulus filius, velut in funebrem pompam*. Atque hinc nati ioci aliquot Martiali, vt libro II. in Zoilum,

Martialis aliquot epigrammata illuſtrata.

Laxior hexaphoris tua ſit lectica licebit,
Dum tamen hæc tua ſit, Zoile, ſandapila.

Significat Zoilum in illa ipſa ſuperba & paucorũ hominum lectica ferri ad ſepulchrum: id eſt, nõ aliud eſſe, quàm, quòd dicitur, viuum cadauer. Item libro VI.

Inuidioſa tibi quàm ſit lectica requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Iocus inde. Mortui honeſtiores lectica hexaphoro efferebantur: at tenuiores, ſandapila, cui ſubiuncti ſaltem homines quatuor. Poëta idem:

Sandapila, hominum quattuor.

Quattuor inſcripti portabant vile cadauer.

Ait igitur, Tam indignè homines ferunt te iuuenem, te egenum, ferri hexaphoro; vt id vix paſſuri in mortuo videantur. quod tamen aliàs non inſuetum. Quia lectica mortuorum: in monumento M. Antonij Antij Lupi, quod exſtat etiam nunc via Hoſtienſi, ſculpta lectica cum puluino & corona cernitur; funebre ſcilicet ſignum.

Sepulchrũ Antonij Antij: & cur ibi lectica.

Lectica geſtanus viuus. Quando non fuerit. Ad viuos quando adhiberi lectica cœperit, ignoro. Plauti æuo, id eſt, ſub bellum Punicum ſecundum, nec in mulierum quidem vſu lecticæ fuerunt: nedum virorum. Argumento, quòd in Comœdiis eius nuſquam mentio: cùm aliàs non inuitus eiuſmodi delicias tangat ſæculi ſui. Argumento clariori, quòd in Aulularia, vbi ex profeſſo ineptias deſcribit mali ſexus; mulos, muliones, vehicula, plauſtra nominat, non mutit de lecticis. Sed & apud Liuium, in Oratione Catonis pro Lege Oppia,

Digitized by Google

Oppia, inter poſtulata muliebria carpentum eſt feſtis profeſtiſque diebus, non lectica aut ſella: & Valerius Tribunus qui reſpondet, oſtendit turpe eſſe Latinas feminas carpento vehi, Romanas pedibus ſequi, *tamquam in illarum ciuitatibus*, ait, *non in ſua impertum ſit*. Non ergo viuorum tunc lectica. Et quamquam de initio callidè non ſcio: tamen veniſſe eas primùm in vſum credo, poſt bellum Punicum, Aſia deuicta. Facio coniecturam, quòd in Bithynia & Cappadocia frequens lectica: & ideò probabile, inſtrumentum illud luxuriæ & deſidiæ inde tranſlatum Romam. Fauere coniecturæ meæ verſus Catulli videntur, originem lecticarum referentis ad Bithynos,

Quando fuerit, & vbi inuenta.

Catulli alius intellectus.

At certè tamen, inquiit, quod illic
Natum dicitur eſſe, comparaſti
Ad lecticam homines.

Apparet enim eum dicere lecticas natas in Bithynia & inuentas. Et facit huic ſententiæ Cicero, lib. v. in Verrem: *Nam vt mos fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur*. Quidquid de Bithynia ſit, ex his C. Gracchi verbis (nec aliud ſanè veſtigium lecticæ apud ſcriptores eſt vetuſtius; ſi rectè litaui deæ Monetæ) clarè colligo nec vetuſtam nimis lecticam id ætatis fuiſſe, nec frequentem. *His annis*, inquit, *paucis ex Aſia* (noli cunctanter ſcribere, *in Aſiam*, flagitante ſenſu) *miſſus eſt qui per id tempus magiſtratum non ceperat, homo adoleſcens pro legato. Is in lectica ferebatur, ei obuiàm bubulcus de plebe Venuſina aduenit: & cùm ignoraret qui ferretur, per iocum interrogauit num mortuum ferrent?* Ecce nónne quaſi delicias eas reprehendens obiicit Gracchus? & propter inſolentiam rei, de mortuo ſuſpicatus eſt bubulcus? At neutrum fuiſſet, ſi, pariter ac poſteà, frequens tunc lectica.

Antiquiſſima mentio lecticæ.

Gracchus apud Agell. correctus, explicatus.

Hactenus de origine ſcio: dicam aliquid de progreſſu. Vſus lecticæ primus in agris, non in vrbe. Vtebantur enim, vt obſeruo, ad iter tantùm: non ad deſidiam vrbanam. Itaque in peregrinationibus frequens mentio lecticæ: nulla, quod ſciam, in vrbe, ante ætatem Ciceronis. Illa ipſa Catulliana mulier lectica ferri petit ad Serapis. at Serapæum tunc extra vrbem. Tamen vicerunt deliciæ, & ſub tempora Iulij Cæſaris recepta lectica in vrbem: ſcilicet corruptis moribus, & per bella ciuilia impunito luxu. Ita Cæſarem ipſum lectica latum per vrbem, colligo ex Ciceronis verbis Philip. II. quæ vſui mihi erunt infrà: & amicos Antonij cum lecticis ad curiam veniſſe, in quibus ſcuta reconderent, auctor idem Cicero non vno loco. Vulgatæque iam lecticæ in feminas, in viros, in omnes ordines: donec animum iterùm reip. aduertens Cæſar, in parte reſtituit morem pedibus eundi antiquum. Suetonius hoc voluit in Iulio, cap. XLIII. *Lecticarum vſum, item conchyliatæ veſtis & margaritarum, niſi certis perſonis & ætatibus, pérque certos dies, ademit*. Et, qui Suetonio dat lucem, Euſebius in Chronicis: *Prohibitæ*, ait, *lecticis vti margaritiſque, quæ nec viros nec liberos haberent, & minores eſſent annis quadraginta*. Nollem artaſſet Euſebius hoc interdictum ad feminas: ego ſcio pertinuiſſe etiam ad viros. quà de lecticis quidem eſt. Et fortaſſe vetuit Cæſar lecticis vti, niſi Senatores aut Senes. Certè vetitæ

Lectica, primò ad viam.

Poſteà admiſſa in vrbem.

Cæſaris interdictum de promiſcuo eius vſu.

in ſeruis & libertis. ex Suetonij Claud. cap. XXVIII. qui vt rem nouam narrat, quod *Harpocræ liberto, lectica per vrbem vehendi ſpectaculáque publicè edendi ius tribuerit.* Id autem edictum Cæſar concepit, cùm Cleopatra vrbem ingreſſa eſſet, magno comitatu & regio luxu. ſed non habuit vires. Paullò pòſt enim promiſcuæ iterùm in vrbe lecticæ; & ab Auguſti temporibus credo eas non ſolùm ſine pœna fuiſſe, ſed etiam ſine lege. Nihil enim tam obuium in omni hiſtoria temporum illorum, quàm vrbanæ lecticæ: niſi quòd Domitianus Imperator, *Vſum lecticarum probroſis feminis ademit*, notante Suetonio, cap. VIII.

Id non diuturnum.

Lectica duplex. Aperta, quæ forma.

Addam nunc & lecticæ formam: quæ duplex, alia Aperta, alia Tecta. Apertæ, forma ſimplex, aſſeres aliquot compacti, qui capere puluinum oblongum poſſent, in quo homo ſingularis porrectus iaceret. Ad ſummam non aliud quàm modicus quaſi lectus. Diſco facilè ex ſcalptura veteris illius monumenti: prætereà ex ſcriptoribus, quorum loca adducam lucis cauſſa. Aſſerum in lectica mentio Iuuenali Sat. II.

Aſſeres lecticarij.

—— ferit hic cubito, ferit aſſere duro
Alter. —— & Sat. VII.
Pérque forum iuuenes longo premit aſſere Medos.

vbi aſſerem, pro ipſa lectica dixit: vti & Martialis,

Vt Canuſinatus noſtro Syrus aſſere ſudet.

Suetonius in Caligula, cap. LVIII. *Ad primum tumultum lecticarij cum aſſeribus in auxilium accurrerunt.* Ex quo loco, non vanè quis ſuſpicetur aſſeres eos exemptiles fuiſſe, & facilè in lecticam reponi potuiſſe aut tolli. Eò magis, quòd vinculorum aliquotiens mentio, quibus lectica colligata. Gracchus: *Vbi audiuit, lecticam deponi iuſſit: ſtuppis quibus lectica deligata erat, vſque adeò verberari iuſſit, dum animam efflauit.* Martialis:

Vincla in lectica.

Quem grex togatus ſequitur & capillatus,
Recénſque ſella linteíſque loríſque.

Puluinum in lectica, adſtruo ex Cicerone, vt in Verrem: *Lectica octophoro ferebatur, in qua erat puluinus perlucidus, roſa farctus.* Ait, roſa farctus: at Iuuenalis pluma, quod magis ex more vulgi.

Puluinus item.

Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Penſilibus plumis, atque illinc deſpiciat nos.

Indignatur enim ſceleſtum illum ſublimem & ſuperbum ferri in lectica. De puluino etiam Seneca, De Conſolat. ad Martiam, cap. XVI. *Equeſtri inſidens ſtatuæ in ſacra via celeberrimo vrbis loco Clælia, exprobrat iuuenibus noſtris puluinum aſcendentibus, in ea illos vrbe ſic ingredi, in qua etiam feminas equo donauimus.* Eleganter. nam intellegit eos aſcendere lecticam, in qua puluinus. Sed & pedes quidam breuiores ad infimam lecticam; quos intellexit Catullus,

Seneca explicatus. Pedes lecticæ.

Fractum qui veteris pedem grabati
In collo ſibi collocare poſſet.

Et Athenæus lib. v. cap. x. Athenionis philoſophi lecticam deſcribit pedibus argenteis, vel, vt eius verba ſunt, φορεῖον ἀργυρόπουν. His pedibus lectica

Digitized by Google

lectica depoſita inſiſtebat. Vide exempla in Suetonij Auguſto, cap. LXXVIII. & XCIIII.

Lectica tecta forma.

Eadem omnia in lectica tecta. niſi quòd hæc maiorum deliciarum fuit, contraque aſpectum hominum ſiue iniurias aëris clauſa vndique & munita. Ideò *Cubiculum tectum* Plinius Nepos alibi in Epiſtolis dixit: & auunculus *Cubicula viatoria*, niſi fallor, lib. XXXVII. Hiſtor. Natur. cap. II. cùm Neronem ait *ſceptra, & perſonas, & cubicula viatoria vnionibus conſtruxiſſe*. Munita autem pelle & velo: opere arcuato, planè ad eum modum quem aſpicimus hodie in Italica rheda. Pellis mentio Martiali,

Pellis in lectica.

Non te cucullis aſſeret caput tectum,
Lectica nec te tuta pelle velóque.

Et ſcriptori incerto apud Suidam: *πλέγμα ποιήσαντες, φορείων τύπῳ γυναικείων, δέρμασι βοείοις ἐπιπλάσαντες ἀκατεργάστοις*. qui de lectica aliqua militari & ſubita locutus videtur, coriis boum ad formam lecticæ muliebris intecta. Opus arcuatum eruo ex Taciti verbis lib. XV. *Cùm ad eoſdem cruciatus retraheretur geſtamine ſellæ; vinclo faſciæ quam pectori detraxerat in modum laquei ad arcum ſellæ reſtricto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſa tenuem iam ſpiritum expreſſit*. Clauſa igitur vndique hæc lectica. niſi quòd feneſtræ quædam in ea ad proſpectum.

Lectica arcuata.
Tacitus illuſtratus.
Feneſtra eius.

Iuuenalis,

Namque facit ſomnum clauſa lectica feneſtra.

Ex ipſæ velo ſiue linteo tegebantur, quod dimouere licebat ſeu adducere, pro voluntate vehentis. Aufidius Baſſus, de morte Ciceronis: *Cicero paullum remoto velo, poſtquam armatos vidit: ego verò conſiſto, ait. accede veterane, & ſi hoc potes ſaltem rectè facere, incide ceruicem*. Nam in lectica, & quidem tecta, Cicero interfectus. Eiuſmodi vela ad feneſtras oppanſa, Plagulas Suetonius appellat in Tito, cap. X. *Deinde ad primam ſtatim manſionem febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, ſuſpexiſſe dicitur dimotis plagulis cælum, multúmque conqueſtus eripi vitam ſibi immerenti*. Nonius, *Plagæ grande linteum tegmen, quod nunc torale, vel lecticariam ſindonem dicimus*; quarum diminutiuum eſt plagulæ. Lecticam hanc tectam intellexit Iuuenalis,

Velum in ea.
Plagulæ lecticariæ.
Suetonius & Iuuenalis explicatus.

Quæ vehitur clauſo latus ſpecularibus antro.

Fortaſſe & Propertius, cuius verſus eſt ambiguæ ſanitatis libro IIII.

Colla caue inflectas ad ſummum obliqua theatrum,
Nec lectica tuæ ſidat aperta moræ.

cui auſim mederi, *ſit adoperta moræ*. hac ſententia: Nolo, inquit Cynthia, collum flectas ad ſummam caueam, vbi feminæ: nolo etiam lectica per viam te moretur clauſa; ne curioſè inſpicias, quæ aut qualis vehatur. De ſententia non ambigo: turbat me leuiter ſyllabæ modus, quam produxit præter morem poëtarum. Quamquam mihi & exempla ſuppeditant licentiæ talis.

De Propertij verſu coniectura.

Clauſa lectica quando cœperit, non quærerem, niſi inducere multos poſſet Dionis locus. Ad eum prouidebo, ne quis impingat. Dio Caſſius lib. LX. de Claudio Imperatore: Καὶ μέντοι καὶ δίφρῳ κατασέγῳ

Origo lecticæ tectæ.

πρῶτος Ῥωμαίων ἐχρήσατο, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν οὐχ ὅτι οἱ αὐτοκράτορες, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ὑπατευκότες διφροφορούμεθα. πρότερον δὲ ἄρα ὅ, τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος, ἄλλοι τέ τινες ἐν σκιμποδίοις, ὁποίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο. Quæ verba ſic reddidit vir eruditus Xylander: *Primus hic inter Romanos lectica operta vſus eſt. ac inde ea non Imperatores modò, ſed etiam nos qui conſulatum geſſimus, vehimur. cùm antè Auguſtus & Tiberius lecticis tantùm geſtarentur, quibus noſtro tempore nonnumquam mulieres vehuntur.* Quid audio? lectica operta noua ætate Claudij? Primus ille inter Romanos ea vſus? Væ Dioni, ſi hæc ſcripſit. Nam mihi procliue eſt docere, Tectam in vſu fuiſſe iam inde à temporibus Iulianis. & in vſu dico frequenti. Ipſe Cæſar lectica tecta per vrbem latus: ex Cicerone Philippica II. *Quis vmquam apparitor,* inquit, *tam humilis, tam abiectus? nihil ipſe poterat, omnia rogabat. caput in auerſam lecticam inſerens, beneficia quæ venderet à collega petebat.* De Antonio & Cæſare ſermo eſt: illum ait caput inſeruiſſe in auerſam Cæſaris lecticam. quomodo autem id conuenit, niſi in Tectam? Suetonius in Iulio, cap. LXXI. *Maſintham nobilem iuuenem, & abſtrahentibus ſtatim eripuit, occultauitque apud ſe diu: & mox ex prætura proficiſcens in Hiſpaniam, inter officia ſtatim proſequentium, faſcéſque lictorum lectica ſua auexit.* Ea ipſa occultatio Maſinthæ vix intelligi poteſt, niſi de Tecta. Quid muginor? Dioni repugnat ipſe Dio, in verbis quæ reddam infrà. Sed deriuanda profectò omnis hæc culpa à ſcriptore veteri eſt: in ſolum expetit Xylandrum, qui verba eius non peruidit. δίφρον κατάστεγον ille vertit, lecticam opertam. Scilicet diſcrimen ignorauit apud Romanos inter Sellam & Lecticam: apud Græcos inter σκιμπόδιον & δίφρον. Id verba dedit homini docto. Diſcat à me iuuentus. Lectica inuenti veteris fuit: Sella, nouioris. Ideò Dio, qui diligens morum veterum, cum cura adnotatum voluit tempus, quo Sella venit in vſum. & id ait fuiſſe imperio Claudij, ipſo duce. Non dubiè iſta Dionis mens. Qui Græcè locuti propriè, σκιμπόδιον ſemper de lectica; δίφρον de ſella dixerunt; φορεῖον de vtroque. Nam σκιμπόδιον non aliud quàm grabatus: & grabati nomine ipſa lectica Catullo dicta,

Lati error interpretis in Dionis verbis. *Reiectio falſa illius interpretationis.* *Diſcrimen inter Sellã & Lecticã.* *Quid propriè σκιμπόδιον.*

Fractum qui veteris pedem grabati.

Interpres Ariſtophanis, τὸν κράβατον, σκίμποδα λέγουσιν ἀττικοί. οἱ δὲ φασι σκιμπόδιον. Itaque quod in Agellio legimus lib. XIX. *veniſſe eum ad Cornelium Frontonem, & offendiſſe cubantem in ſcimpodio Græcienſi.* non aliud quàm lecticulam cupio, in qua Romano ritu etiam domi iacebant. Talem deſcripſit Suetonius in Auguſto, cap. LXXVIII. *A cæna ſe in lecticulam lucubratoriam recipiebat. ibi donec reſidua diurni actus conficeret, ad multam noctem permanebat.* Addo amplius, Lecticam tectam Dionis æuo prorſus exoleuiſſe, vix reliquo apud feminas primates eius vſu. Hoc ſciendum, ne quid iterùm turbent verba eius libro LVII. de Archelao Cappadocum rege: οὕτος γάρ τοι κακῶς διέκειτο, ὥστε ἐν σκιμποδίῳ καταστέγῳ ἐς τὸ συνέδριον ἐσκομισθῆναι. νομιζόμενον γάρ που καὶ τοῖς ἀνδράσιν,

Lectica domeſtica. *Lectica tecta Dionis ſæculo tantũ apud primarias feminas.* *Dio verè explicatus.*

Digitized by Google

φράσιν, ἣν ποτέ τις αὐτῆς ἀσθενῶς ἔχων ἐκεῖσε ἐσίοι, κατακείμενον αὐτὸν ἐσφέρεσθαι, καὶ τοῦτο καὶ ὁ Τιβέριος τότε ἐποίησε, καὶ διελέχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σκιμποδίου προκύψας. En: Tiberij æuo, inquit, lectica tecta (vtitur voce σκιμποδίου) in vſu etiam viris fuit. Et quare hoc tam curioſè notat? ſcilicet quia aliter res erat eius ſæclo; & vicem Lecticæ Sella vſitata quà feminis, quà viris. Excipio tantùm vxores Senatorum. Clarè idem Dio, paullò ſupra eum locum quem adduxi, de Libone Druſo: νοσήσαντα δὲ ἐπὶ θάνατον ἔν τε σκιμποδίῳ κατάστεγῳ, ὁποίῳ αἱ τῶν βουλευτῶν γυναῖκες χρῶνται, ἐς τὴν γερουσίαν ἐσεκόμισε. Hæc non tam anxiè notaret, niſi quia tunc id genus lecticæ propemodum ignotum. Tacitus de eodem Libone, contentus eſt dixiſſe, lectica eum delatum ad fores curiæ. Ad hæc firmanda adde verba illa Dionis ex loco ſuperiore, lib. LX. πρότερον δὲ ἄρα ὅ, τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος ἄλλοι τέ τινες ἐν σκιμποδίοις, ὁποίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο. id eſt, *Auguſtus & Tiberius & alij quidam lecticis tantùm vſi, quibus etiam nunc feruntur feminæ*. Confer cum loco poſtremo, videbis clarè eum intellegere Tectas: & interpretem, qui eam pugnam in verbis ſuis non vidit, dimittes non ſine riſu. Concludam de Tectis, ſi addidero qui huc facit Ouidij locum lib. II. De Remedio amoris, *Ouidij verſus de lectica tecta.*

Fortè aderam iuueni. dominam lectica tenebat:
Horrebant ſæuis omnia verba minis:
Iámque vadaturus, lectica prodeat, inquit.
Prodierat: viſa coniuge mutus erat.

Hoc eò, vt intellegamus Auguſti ætate id genus lecticas in promiſcuo fuiſſe feminarum vſu: aliter quàm Dionis, quo tantùm in vſu matronis Senatorum.

De origine, progreſſu, forma, quod ſatis eſt dixi: adtextam de modo iacendi, & ferendi. Iacebat, qui ferebatur, in puluino reſupinus: non ſedebat. *Modus recumbendi in lectica.*

Ex Ouidio lib. I. De Arte,

Intereà, ſiue illa thoro reſupina feretur,
Lecticam dominæ diſſimulanter adi:
Siue vagis illi pedibus ſpatioſa teretur
Porticus: hîc ſocias tu quoque iunge moras.

Sic iacentem ferebant ſerui ſublimem, lectica ſibi, vt Catulli verbis vtar, in collo collocata. Expreſſit ſcitè Seneca Epiſt. LXXXI. *Idem de iſtis licet omnibus dicas, quos ſupra capita hominum ſupraq́; turbam delicatos lectica ſuſpendit. Omnium iſtorum perſonata felicitas eſt.* *Seneca explicatus.* Ferebant autem ſerui, plurimùm, ſex: vnde frequens mentio hexaphori. & ideò poëta,

—— *cùm iam ſexta ceruice feratur.* *Quot ſerui ad lecticam.*

Item alter, *Quid te Cappadocum ſex onus eſſe iuuat?* Interdum octo: quod genus, lectica octophoros. Rarenter viris vſurpata, niſi in ſupinis deliciis aut morbo. *Hexaphoros.* Suetonius Caligula, cap. XLIII. *Iter confecit modò feſtinanter & rapidè: interdum adeò ſegniter & delicatè, vt octophoro veheretur.*

Martialis,

Octophoros.

Octophoro ſanus portatur Auite Philippus:
Hunc tu ſi ſanum credis Auite, furis.

Sæpiùs, vt opinor, feminis, & minori probro. Appuleius II. Apologia, *Vectabatur octophoro. vidiſtis profectò ipſi qui adfuiſtis, quàm improba iuuenum circumſpectatrix, quàm immodica ſui oſtentatrix.*

Martialis,

Octo Syris ſuffulta datur lectica puellæ.

Serui lecticarij.

Qui ferebant, ſerui lecticarij dicti: & id propriè inter ſeruilia munera fuit. Seneca in Epiſtolis: *Non turba ſeruorum lecticam tuā per itinera vrbana ac peregrina portantium.* Ser. Sulpicius, *Coactus ſum in eadem lectica, qua ipſe delatus eram, meiſq; lecticariis in vrbem eū referre.* Inſcriptio vetus Romæ:

TI. CLAVDIO
AVG. LIB.
TIGRANO
EX. CORPORE
LECTICARIORVM
CAESARIS.

Et alibi, CASTRA LECTICARIORVM.
Item, * DEC. LECTICARIORVM. BRITANNICORVM.
Et in Pandectis ea vox ſæpè. Ab hac voce Martialis Lecticariolam finxit, quæ cum lecticariis, vt honeſtè dicam, ſoleret.

** Id eſt, Decanus ſiue Decurio: vt Cubiculariorū Decurio, Suetonio Domit. cap. XVI. Ij nitidi & culti.*

Epigramma eius eſt lib. XII.

Ancillariolum tua te vocat vxor; & ipſa
Lecticariola eſt: eſtis, Alauda, pares.

Sanè curæ fuiſſe videtur hominibus ſoluti luxus, vt hi lecticarij formoſi eſſent. ideò non mirum ſi amati feminis. Scripſiſſe mihi ab ea mente Seneca videtur, loco tamen corrupto, Epiſt. CXI. *Hoc ipſe mihi dico, quotiens tale aliquid præſtrinxerit oculos meos, quotiens occurrit domus ſplēdida, cohors culta ſeruorum, lectica formoſis impoſita coloribus.* vbi ſcribendum, *formoſis impoſita calonibus.* Itaque longos eligebant & erectos. Tertullianus ad Vxorem lib. II. *Vnde ergo niſi à diabolo maritum petant, bonum exhibendæ ſellæ & mulabus & cinerariis peregrinæ proceritatis?* Imò plerumque Germanos, quia ij tales. Idem ſcriptor De Virgin. veland. *Non veſtium tædia, non Gallicos vultus, non Germanicos baiulos, quæ nuptiarum gloriam accendunt.* Et ad vxorem: *Nec Germanicos baiulos præſume.* Clemens Alexandr. Pædag. lib. III. cap. IV. Οἱ δὲ τὰ φορεῖα εἰς ὕψος αἴροντες τῶν γυναικῶν φοράδην βαστάζοντες Κελτοὶ πολλοί. id eſt: *Qui lecticas mulierum in altum tollant, & cum impetu baiulent Germani multi.* Etſi ex alia etiam gente crebrò. ſed tamen cum delectu ferè magnitudinis & formæ. ſcilicet vt magis ſublimes ferrentur. Iuuenalis Epitheton ego huc traham:

Iuuenalis explicatus.

——— turba cedente vehetur
Diues, & ingenti curret ſuper ora Liburno:
Atque obiter leget aut ſcribet, vel dormiet intus.

De

De lectica enim capio, & grandibus è Liburnia ſeruis. Benè ergo in Seneca (illuc enim redeo) Formoſos calones lego. eoque melius, quòd hi lecticarij veſtiti ferè vt calones, & militariter pænulati. Seneca idem de Beneficiis lib. III. cap. XXVIII. *Quò tandem ab iſtis gerulis raperis, cubile iſtud tuum circumferentibus? quò te pænulati iſti, in militum quidem non vulgarem cultum ſubornati? Quò, inquam, te iſti efferunt?* (lego, *ferunt*) *ad hoſtium alicuius hoſtiarij, ad hortos alicuius ne ordinarium quidem habentis officium.* Elegans prorſum in hanc rem locus: Cubile, vocat lecticam; Gerulos, lecticarios ſeruos. In collo enim, ſiue in humeris ſeruorum, lectica. vnde Succollandi verbum Suetonio natum. *Ab his lecticæ impoſitus, & quia ſerui diffugerant, viciſſim ſuccollantibus in caſtra delatus eſt.* Plin. in Paneg. *Ante te principes, faſtidio noſtri, & quodam æqualitatis metu, vſum pedum amiſerant. illos ergo humeri ceruicéſque ſeruorum ſuper ora noſtra; te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas, ſuper ipſos principes vehunt.* Hic non dubiè perpetuus geſtandæ lecticæ mos. Viro docto & magnæ famæ vbi mens fuit, cùm in vita Ciceronis ſcripſit: *Ille autem militum aduentu ex ſtrepitu & rumore cognito, primum conſiſtere ſeruos & iumenta iuſſit, & aperta lectica,* &c. Riſi malis non alienis, cùm hæc legi. iumenta ad lecticam? apage, cucurbitam ſibi quærunt illa verba. Numquam niſi homines ad lecticam: aliter quàm in eſſedo, aut in rheda. Si fallo, iumentum ego.

Seneca explicatus, & leuiter correctus.

Lambini ſupinus error.

Sella haud dubiè diſtincta à Lectica. Ex iuriſconſulto, l. XLIX. De legat. *Legato continentur mancipia, puta lecticarij, qui ſolam matremfamiliàs portabant: item iumenta, vel lectica, vel ſella, vel burdones.*

Aliud Sella à Lectica.

Ex Martiali,

Lecticam, ſellamq́; ſequar? nec ferre recuſo.

Ex Suetonio in Domitiano, cap. II. *Habitabat cum patre vnà, ſellámque eius ac fratris, quotiens prodirent, lectica ſequebatur.* Et tollunt omnem dubitationem illa Dionis, quæ adduxi ſuprà. Videri poterat confudiſſe Martialis, in his verſibus:

Cùm tibi non eſſent ſex millia Cæciliane,
Ingenti latè vectus es hexaphoro.
Poſtquam bis decies tribuit dea cæca, ſinúmque
Ruperunt nummi, factus es ecce pedes.
Quid tibi pro meritis & tantis laudibus optem?
Di reddant ſellam Cæciliane tibi.

Non confudit. Nam hexaphoros non minus de Sella dicitur quàm Lectica. Ne Suetonius quidem, in Othone cap. VI. *Tunc abditus properè muliebri ſella in caſtra contēdit, ac deficientibus lecticariis cùm deſcēdiſſet,* &c. Nam quòd lecticarios ſubiungit ſellæ: hoc eò, quia ſellarij alterius ſignificationis ſunt, & obtinuit vt communi nomine Lecticarij dicerentur tam ad Sellam homines, quàm ad Lecticam. Seneca De Tranquillitate vitæ lib. II. cap. XIIII. *Tanta quoſdam dementia tenet, vt contumeliam ſibi fieri poſſe putent à muliere. Quid refert quantum habeat, quot lecticarios, quàm oneratas aures, quàm laxam ſellam? æquè impudens animal eſt, & niſi ſcientia acceſſit ac multa eruditio, cupiditatum ferè incontinens.*

Lecticarij, tam de hominibus ad Sellā, quàm Lecticam.

Vbi

Digitized by Google

Sella laxa, & minuta. Vbi notabis laxam ſellam, potentiorum fuiſſe, vt & apud Martialem,

Laxior hexaphoris tua ſit lectica licebit:

contrà; minutam, & artam, tenuiorem. quam facilè ferrent homines duo. Ita procurator inſulæ Bargates apud Petronium *à duobus lecticariis in mediam rixam perfertur*. Nec alia ſententia verſuum Iuuenalis eſt, cùm inter vota ſua ponit,

Iuuenalis explicatus.

——— & duo fortes
De grege Mæſorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoſo inſiſtere circo.

Nam ſellis deferebantur in circum, ſiue in theatrum, & in iis etiam perſedebant. Suetonius in Nerone, cap. XXVI. cuius verba mox reddam; & Calpurnius,

Inter femineas ſpectabat turba cathedras.

Cathedras non abſurdè capiam pro ſellis, ſuadente Iuuenali,

Quid cathedra.

——— cùm iam ſexta ceruice feratur
Hinc atque inde patens, ac nuda penè cathedra,
Signator falsò.

Sella muliebris. quamquam ea vox propriè de ſella muliebri. Diſcretam ſanè eam fuiſſe à virili, ſatis mihi auctor Suetonius, in Othone cap. VI. *Tunc abditus properè muliebri ſella in caſtra contendit*. De ea & Seneca I. De Benefic. *Rusticus, inhumanus & maleuolus* (malo ex meo veteri, *& mali moris*) *eſt, ſiquis coniugem in ſella proſtare vetuit, & admiſſis inſpectoribus vehi vndique perſpicuam*. Vbi carpi vides in feminis ſellam apertam, quia velamenta ſcilicet magis ad ſexus illius pudorem. Idem alibi: *Non quam margaritæ ſuffocent: quam in patente ſella circumlatam per vrbem populus ab omni parte æquè ac maritus inſpexerit*. Patens ergo ſella virorum magis: tecta feminarum. Reperio & geſtatoriam ſellam; non tamen genus aliquod proprium, vt cenſeo, ſed cautionis fortaſſe gratia ſic dictam ad diſcrimen ſedentariæ ſellæ. Suetonius in Nerone cap. XXVI. *Interdiu quoque geſtatoria ſella clàm delatus in theatrum, ſeditionibus Pantomimorum, ex parte proſcenij ſuperiore, ſignifer ſimul ac ſpectator aderat*. Et Vitellio, cap. XVI. *Continuò igitur abſtruſus geſtatoria ſella*. Vbi de eadem re Tacitus, *Vitellius in domum vxoris ſellula defertur*. Vt ſuſpicari non de nihilo quis poſſit, ſellam illam minutam, & qua vulgus in theatrum deferebatur, Geſtatoriam dictam. Interpretem nuperum, virum eximiè doctum, illa Suetonij aptare ad geſtationem; demiror ego. & adducit è Claudio locum cap. XXXIIII. *Solitus etiam in geſtatione ludere, ita eſſedo alueóque aptatis, ne luſus confunderetur:* nec videt ex iiſipſis verbis, Geſtationem propriè in eſſedo fuiſſe aut rheda, ſubiunctis mulis aut equis: longè aliter quàm in Sella.

Sella geſtatoria.

Error interpretis, ad Suetonium.

Quando Sella orta, & Suetonij qui obſtabat, remotus locus.

De origine Sellæ non quærerem (liquida enim ex Dionis verbis, quæ ſuprà) niſi nubem rei claræ induceret Suetonius, cap. LIIII. in Auguſto, *In Conſulatu pedibus ferè: extra Cōſulatum, ſæpè adoperta ſella per publicum inceſſit*. Conſidera. Sella adoperta inceſſit vulgò Auguſtus? quomodo poteſt? Suprà enim ex Dione docui, Claudium Imp. primum omnium Romanorū Sella operta vſum. Nimiùm claris verbis id adfirmauit ſcriptor

ſcriptor Græcus. Quid dicam? Fumus in oculis meis hæc Suetonij verba: & ne alterutri abroganda fides ſit, abrogabo potiùs receptam lectionem, ſcribamque, *ſella adaperta*. Ita dirempta pugna: quaſi ſella quidem vſus Auguſtus, ſed aperta, non tecta. Tamen ne quid mentiar, non nimium id placet. potiùs crediderim, dum ſua tempora Suetonius reſpicit, fugiſſe ab ore eius Sellæ verbum, cùm tamen intellexerit lecticam. Cauſſa huic opinioni. quoniam non reperio Auguſti æuo Sellam, ſemper Lecticam. At poſt Claudium plerumque Sellam, rara memoria Lecticæ. Et Sellam dico tam in feminis, quàm viris. Iuuenalis, in viris:

Correctus, ſi fortè Suetonius.

Poſt Claudium Sella frequens, vix ante.

Reſpicit hoc primum qui litigat, an tibi ſerui
Octo, decem comites, poſt te ſit ſella, togati
Ante pedes.

Martialis,

Et mea ſit culto ſella cliente frequens.

In feminis: Tacitus lib. XIIII. *Agrippinam, auditis inſidiis geſtamine ſellæ Baias peruectam.*

Iuuenalis,

Oſtendens vacuam & clauſam pro coniuge ſellam.

Et exempla vbique obuia.

Sella, poſtquam recepta in vſum, dignior habita Lectica. ex Suetonij vnico, & ideò notando loco, in Domitiano, cap. 11. *Ob hæc correptus, quò magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, ſellámque eius ac fratris quotiens prodirent, Lectica ſequebatur.*

Sella dignior Lectica.

Supereſt Sellæ forma. eam credo ita compactam fuiſſe, vt apta eſſet ad ſedendum: eoque diſcretam à Lectica, quæ ad iacendum. Colligo ex voce; & quia non lectus in Sella, ſed tantùm ceruical, ad caput ſcilicet reclinandum. Iuuenalis,

Forma Sellæ qualis.

Vt ſpectet ludos conducit Ogulnia veſtem,
Conducit comites, Sellam, ceruical, amicas.

Vt id genus geſtatorij videatur non abſimile illi, quod hodie in vſu virorum principum, quotiens molliter & ſine ſuccuſſu ferri volunt. Tantum quòd olim ſerui: nũc ſubiunguntur muli aut equi. Faciunt aliquid ad deſcriptionem Sellæ hæc Lampridij in Elagabalo, *Facta ſunt S.C. ridicula de legibus matronalibus, quæ quo veſtitu incederent; quæ cui crederent* (lege, *cederent*, ſcilicet per viam) *quæ pilẽto, quæ aſino veheret, quæ ſella. quæve earum pellicea, an oſſea, an eborata, an argentata.* Caput exaſceatum eſt de Lecticis & Sellis. quarum vſum moneo ignotum priſcis Græcis, ex Iuuenali,

Sella pellicea, oſſea, &c.

Ignota Lectica Græcis.

— quamquam non eſſent vrbibus illis
Prætexta & trabea, faſces, Lectica, tribunal.

Etiam Orientis populis. Tacitus lib. II. Annalium de Vonone rege Parthorum, *Accendebat dedignantes & ipſe diuerſus à maiorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum cura: quotiens per vrbes incederet, Lecticæ geſtamine, faſtúque erga patrias epulas.* Quæ vitia omnia ad Parthos Roma tranſtulerat Vonones, olim ibi obſes.

Et Barbaris ad Orientem.

Digitized by Google

CAPVT XX.

In Suetonio ſelectiora aliquot loca. Qualis lex Iulij fuerit, concepta de matrimoniis. Eloquentia Cæſaris. De Iano clauſo, accurata diſceptatio.

SVETONIANI aliquot loci ſunt obſcuræ & intricatæ, partim etiam ambiguæ hiſtoriæ; & quam, vt Plato ait, οὐ πᾶσα ὗς εἴσεται. Ego quia videor iis præter priſcos interpretes poſſe dare lucem: carceres aperiam, & emittere equos incipiam ad palmam.

In Iulio, cap. LII.

Heluius Cinna trib. pl. pleriſque confeſſus eſt, habuiſſe ſe ſcriptam paratámque legem, quam Cæſar ferre iuſſiſſet cùm ipſe abeſſet, vti vxores liberorum quærendorum cauſſa, quas & quot ducere vellent, liceret.

Lex Iuliana de vxoribus.

Ambigit de lectione V. clariſſimus Torrentius. Meritò. cui enim probabile, Cæſarem eò impudentiæ veniſſe, vt ſublato omni ſtatus & ordinis diſcrimine, quot & quas cuique viſum eſſet legitimas duceret vxores? Dico legitimas. id enim valent verba illa priſcæ formulæ, Liberorum quærendorum cauſſa. En legiſlatorem! dignum laqueo Zaleuci. Torrentius tamen, vt in parte minuat inuidiam legis, ſcribi vult, *vti vxores lib. quær. cauſſa, quot ducere vellent, liceret.* alia illa voce omiſſa. Vt numerus quidem vxorum arbitrarius fuerit: at non conditio aut ſtatus. puta ne ſeruas ducerent, ne peregrinas. Verius mendi hunc locum libero ego, ſcriboque, *vellet*, non *vellent*. Lectio leuiter, ſententia immane diſcrepat. Ad Cæſarem enim ipſum ea lex pertinuit. & inter argumenta inſanæ cuiuſdam libidinis ponit Suetonius, quòd legem promulgari voluerit qua ius ſibi eſſet legitimas vxores habendi quas & quot vellet. Turpe hoc ipſum. quis defendit? tamen tolerabilius, præ quàm illud primum. Eam Suetonij & conceptæ legis mentem fuiſſe, clarè docet Dio lib. XLIIII. qui inter alios honores Cæſari decretos, fuiſſe narrat qui ius illi darent cum quibuſuis feminis ſe iungendi. Verba eius adſcribã, fidei meæ cauſſa: ἀμέλει καὶ γυναιξὶν ὅσαις ἂν θελήσῃ συνεῖναι οἱ ἐτόλμησάν τινες ἐπιτρέψαι, ὅτι πολλαῖς καὶ τότε ἔτι, καίπερ πεντηκοντούτης ὤν, ἐχρῆτο.

Ea correcta, & vera eius ſententia poſita.

Cap. LV.

Eloquentia militari: qua re aut æquauit præſtantiſſimorum gloriam, aut exceſſit, poſt accuſationem Dolabellæ haud dubiè principibus patronis annumeratus eſt.

Eloquentia Cæſaris militiæ, & domi. Correctus Suetonius.

Ain tu? eloquentia tantùm militari Cæſar? Tenuis, imò falſa laus. & Cæſarem etiam forenſi eloquentia valuiſſe vſque eò ſcimus, vt ambiguam facere palmam potuerit Ciceroni. Sed & cauſſas olim in foro egit: teſtes, Cicero pro Q. Ligario, & Quinctilianus. Emendo igitur, *Eloquentia militarique re, aut æquauit.* Benè & verè Suetonius. Duas enim virtutes celebrat: & eloquentia quidem, ait, attigit ſummorum gloriam; re militari exceſſit.

Cap.

Digitized by Google

Cap. LXXXIII.

Sed nouiſſimo teſtamento tres inſtituit heredes ſororũ nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante. Reliquos in ima cera; C. Octauium etiam in familiam nomenq́; adoptauit.

Verba Teſtamenti Auguſti correcta.

Qui iſti reliqui in ima cera ſcripti? Et multa ſanè verba in explicatione huius loci iam olim perdidit Alexander, Genialium dierum lib. I. cap. I. Dico, perdidit. quia lectio & diſtinctio vulgata non ſine mendo: quod, me auctore, eluendum: *L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. In ima cera C. Octauium etiam*, &c. Nec opus habeo lectioni per ſe claræ facere lucem.

In Octauiano, cap. XXII.

Ianum Quirinum ſemel atq; iterũ à condita vrbe ante memoriam ſuã clauſum, in multo breuiori temporis ſpatio, terra mariq́; pace parta, ter clauſit.

De Iano clauſo nodus intricatus.

Cerebrum multis excuſſit hic locus, quia pugnare iis viſus in hiſtoria cum Liuio & Plutarcho. ex quibus quaſi rem confeſſam ſumunt, Ianum Geminum non ter ab Auguſto, ſed ſemel clauſum, idque poſt Actiacum bellum. Igitur ne manifeſtò Suetonius huius rei mendax: viſum pridem Glareano ſcribere, *tertiò clauſit.* hac ſententia, vt qui bis ante Auguſti æuum clauſus Ianus, eum tertiò clauſerit ipſe. Placitum idem doctiſſimo & optimo Belgarum Langio; & hoc amplius, tolli è Suetonio illud totum, *in multo breuiori temporis ſpatio,* quaſi gloſſema. Videbat enim facilè vir acutus ſubuerti lectionem Glareani, ſtantibus iis verbis. Sed parcite boni manes, non ego vos ſol'icito: tamen hîc largiter erraſtis. A vulgata lectione ſtant omnes libri: à ſententia Oroſius, lib. VI. qui diſtinctè & per partes notat ter Ianum clauſum ab Auguſto. Primò poſt Actiacam pugnam: iterùm, victis Cantabris: tertiò, gentibus omnibus terra mariq; pace compoſitis. Etiam Dio, qui clarè lib. LIII. de Cantabris ſcripſit, Αὔγουςος ταῦτά τε ἐν τοῖς πολέμοις ἔπραξε, καὶ τὸ τοῦ Ἰανοῦ τεμένισμα ἀνοιχθὲν δι' αὐτοὺς ἔκλεισεν. Vide eumdem & lib. LIIII. Tempora quibus clauſus, hæc. Primò, in cõſulatu Auguſti quinto, poſt Actiacam pugnam. clarum. Iterùm conſulatu decimo, anno Vrbis DCCXXX. ex Dione. Tertiò, conſulatu vndecimo, ex lapide qui Emeritæ in Hiſpania: IMP. CAES. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX. COS. XI. TRIB. NIC. POT. X. IMP. VIIII. ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. IANI. CLVSO. Quid nunc dicitis? pugnare cum hac hiſtoria Liuium & Plutarchum? Videamus. Liuij verba ſunt è libro I. *Bis deinde Poſt Numa tempora Ianus clauſus fuit; ſemel T. Manlio Coſ. poſt Punicum primum perfectum bellum; iterùm, quod noſtræ ætati dij dederunt vt videremus, poſt bellum Actiacum, ab Imp. Cæſare Auguſto, pace terra mariq́; parta.* Ex iis colligimus, inquiunt, ſemel dumtaxat Ianum cluſiſſe Auguſtum. Non hercle ego. & audite me. Tempus inſpiciundum vobis fuit, quo ſcripſit iſta Liuius. Viui nempe amicitia Auguſti floruit ſcriptor Patauinus: hiſtoriam ſuam illo viuente exorſus, imò res adhuc gerente. Quo tempore ergo iſta narrabat, ſemel Ianum clauſerat Auguſtus. Cantabri, inquam. nondum victi erant, cùm ad gratiam amici magni, operi æterno inſeuit illa Liuius. Quomodo ergo tunc de triplici clauſione ſcribere potuit;

Glareani & Langij ſuper ea re ſententia.

Ij refutati.

Verus intellectus verborũ Liuij.

Digitized by Google

niſi ſi ſuperſtitioſus, aut diuinus? Hæc mera veritas: & eadem ſcripturum in re tam clara Liuium fuiſſe, quæ Suetonius, Oroſius, Dio (ſi tamen libros eò perduxiſſet) tam liquet mihi quàm me viuere. At Plutarchus diſſentit etiam, qui ſic ſcribit in Numa, de Iani templo: Νομίζεται ἀνεῶχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ἦ πόλεμος, κεκλεῖσθαι δὲ εἰρήνης γενομένης. ὃ δὴ χαλεπὸν ἦ καὶ σπανίως γινόμενον ἀεί τινι συνηρτημένης πολέμῳ τῆς ἡγεμονίας διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περικεχυμένοις γένεσι βαρβάροις ἀντερειδούσης. πλὴν ἐπί γε τοῦ Σεβαστοῦ καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντώνιον. καὶ πρότερον ὑπατευόντων Μάρκου Ἀτιλίου, καὶ Τίτου Μαλλίου, χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα εὐθὺς ἀνεῴχθη πολέμου συῤῥαγέντος. En: Rarò, inquit, clauditur Ianus propter barbaricos motus, qui perpetui: niſi quòd Auguſtus clauſit, victo Antonio, & M. Atilius & T. Manlius Conſules, olim. Reſpondeo: Plutarcho non id propoſitum, vt enumeret quotiens Ianus clauſus. Si fuit, non libero eum prorſus culpæ: quia per ætatem ſuam & hiſtoriam, ſcire potuit ſæpiùs ab Auguſto, quàm victo Antonio clauſum. Sed ſcriptor Græcus haud dubiè oculos adiecit ad Liuij locum; & illum, vt ſolet, ſatis habuit exprimere. Concludam, & addam firmandæ Suetonij hiſtoriæ Fragmentum Taciti, apud Oroſium his verbis: *Deinde, vt verbis Corn. Taciti vtar, ſene Auguſto patefactus Ianus, dum apud extimos terrarũ terminos nouæ gentes ſæpè ex vſu & aliquando cum damno quæruntur, vſque ad Veſpaſiani durauit imperium.* Ait, ſene Auguſto. Ergo poſt Actiacam pugnam neceſſariò iterùm apertus, iterùm clauſus Ianus. Nam illa pugna, iuuenis ſanè Cæſar. Sed & ait manſiſſe ad Veſpaſiani imperium, quia clauſuram illam Neronis (de qua Sueton. & Numi) ſubterhabuit vt vanam. Sicut & Oroſius lib. VII. qui à Veſpaſiano Ianum cluſum ſextùm diſertè tradit. Sextùm inquam, ad rationem meam & Tranquilli.

Verba Plutarchi latè interpretanda, ni ſint, latè errat ipſe.

CAPVT XXI.

Agelliani complures loci. Cautus, quid. Macrobius correctus. Leges Flaminicæ emendatæ. Item Cato. Priſcæ locutiones repoſitæ. Gloſſemata aliquot ſublata.

CALVMNIANTVR multi hoc Criticum ſtudium, vt inutile: multi abiiciunt, vt leue. Et reuerà, ſi ventoſa aliquot ingenia ſpectas noſtri æui; non peccant. abutuntur enim multi per vanitatem & imperitiam. Sin veros illos & legitimos cenſores; adſeuerandum eſt non priſcam illam Cenſuram magis fuiſſe iuuandis moribus, quàm hanc noſtram litteris. Paucis hoc videbitur. quid refert? mihi cum Lucilio fiducia eſt vt dicam,

Me paucis malle abs ſapientibus eſſe probatum
Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.

vt tranſiens emendem eos verſus. Operam hoc capite Agellio omnem dabo: cuius pleroſque locos vera inuram nota.

Correctus Lucilius, apud Nonium, Pauci. vbi malè, Nõ paucis malè, ſed ſ.c.p.x.

Lib. x. cap. xv.

Cærimoniæ impoſitæ Flamini Diali multæ, item caſus multiplices, quos in libris

libris qui de Sacerdotibus publicis compoſiti ſunt, ſcriptos legimus.

Falſa haud dubiè vox, *caſus*. Legebam olim, *caſtus*. reſipui, poſtquam inſpexi libros priſcos, qui habent, *cautus*. Amplector propriæ ſignificationis vocem: & eo nomine accipio, quidquid in ſacris cauendum, & religionis gratia vitandum aut omittendum ſit. Vſum ea bis reperio Macrobium, ſeu quem alium ſcriptorem ex quo Macrobius hauſit lib. I. Saturn. cap. XV. *Cæſar*, inquit, *ſacra ſtata cuſtodiens, nec in illis menſibus, quibus binos adiecit dies, ordinem voluit mutare Nonarum. quia peractis totius menſis feriis, dies ſuos rei diuinæ cautus inſeruit.* Vbi equidem emendo, *die ſuo rei diuinæ cautus*, & accommodo ad hanc ſententiam. Et in verbis quæ ſtatim, *Ideò autem minor Pontifex numerum dierum qui ad Nonas ſupereſſent, calando prodebat: quod poſt nouam Lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris eſſent confluere in vrbem, accepturos cauſas feriarum à Rege ſacrorum, ſcituroſq́; quid eo mẽſe eſſet faciendum* pariter lego, *accepturos cautus ſacrorum*: & ita in Macrobio ſcriptum diſertè primæ editionis.

Cautus, in ſacris quid. *Macrobius bis correctus.*

Eodem Agellij capite,

Ignem è Flaminia, id eſt, Flaminis Dialis domo, niſi ſacrum efferri ius non eſt.

Scribe voce inſerta, *niſi in ſacrum*, poſtulante ſententia, quam ſic expreſſit Feſtus: *Ignem ex domo Flaminia niſi diuinæ rei gratia efferri ius non eſt.*

Vox repoſita, quæ exciderat.

Ibidem:

Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque in alia parte vllum habet.

Flamen non habet nodum in apice? Miror. Atqui Feſtus ex Titio ait, *Offendices nodos eſſe quibus apex retineatur & remittatur.* Vide eumdem in verbo, Apex: & nummos priſcos, in quibus Albogaleri forma cum Apice. Sequor igitur libros priſcos, qui habent, *Nodum in apice, neque.* hac ſententia, vt nuſquam nodo vinctus Dialis, præter in Apice eſſet.

Vox reiecta, quæ ſupererat.

Ibidem:

Propagines è vitibus altius prætentis non ſuccidet.

Moneo in priſca lege obſeruandam priſcam ſcripturã, *Succidet*, pro Succedet. Non enim vetatur ſuccidere propagines vitium Flamen, ſed ſubire. Ad eam interpretationem cogunt nos verba Plutarchi in Cauſſis: Διὰ τινὰ δ' αἰτίαν ὐδὲ κιττῦ θίγειν ἐφίετο τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς, ὐδὲ ὁδὸν διελθεῖν ἀναδενδράδος ἄνωθεν διατεταμένης; & adde quæ ſequuntur. Scriptura illa priſca manet etiam hodie locis aliquot in Plauto. Vt Truculento. —— *mane iam, ego te hic offatim conficiam.* GE. *occidi optumum eſt*. Occidi ea ſignificatione ſcriptum, quam notat Feſtus, *Occidamus*, ait, *Plautus poſuit pro contrà cedamus.*

Scriptura vetus, Succido. *Nouus intellectus priſcæ legis.* *Plauto aliqua lux data.*

Ibidem,

Eædem fermè cærimoniæ ſunt, quas Flaminicas ſacerdotiſſas Dialis ſeorſum aiunt obſeruitare.

Dele inculcatam vocem, repoſita etiam phraſi antiqua, *quas Flaminicas, Diali ſeorſum*. Flaminica, Flaminis vxor. Seorsùm autem Diali, eleganter: id eſt, ſeparatim & proprias quaſdam cærimonias ſeruat ſibi.

Gloſſema reciſum.

Eodem libro, cap. XVIII.

Mauſolus autem fuit, vt M. Tullius ait, rex terræ Cariæ, vt quidam Græcarum

Digitized by Google

carum hiſtoriarum ſcriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci vocant.

In Mauſolo error librariorum.
** Niſi tamen ita appellata Græcißans ea pars Aſiæ.*

Mauſolum prouinciæ Græciæ præfectum, in nulla hiſtoria, quod ſciamus, ſcriptum eſt. Et quomodo potuit? aut quando * Græcia in Prouinciam redacta à rege magno? profectò fraudem aliquã hîc frauſi librarij. & aut deleta ea voce ſcribendum, *prouinciæ præfectus*, aut mutata, *prouinciæ à rege præfectus*. Alterum horum veriſſimum eſt. In eo ſcilicet diſſenſio ſcriptorum, réxne terræ Cariæ fuerit, an præfectus. Præfectum tantùm fuiſſe ſenſit Suidas qui ſcribit, Μαύσωλος ἄρχων Κάρων. Contrà cum Tullio Pauſanias regem. quem adi, ſi lubet, libro VIII.

Eodem lib. cap. XXIII.

Sed M. Cato non ſolùm exiſtimatas, ſed etiam multatas à iudice mulieres refert, non minus ſi vinũ bibiſſent, quàm ſi probrum & adulteriũ admiſiſſent.

Vetus ſcriptura in Catonis verbis, eaq́; proba.

Non parum concinnior lectio vetus, *non minus ſi vinum in ſe, quàm ſi probrum & adulterium admiſiſſent*. Admittere in ſe vinum, admittere adulterium, lepida vocis alternatio eſt.

Libro XI. cap. IX.

Critolaus ſcripſit, legatos Mileto publicæ rei cauſſa veniſſe Athenas, fortaſſe an dixerit auxilij petendi gratia.

Fortaſſean, priſca vox. eius ignoratione cõmiſſum.

Interpoſitum verbum ab iis quibus ignara vox Fortaſſean. tu ſcribes, *fortaſſean auxilij p. gratia.*

Libro XIII. cap. VIII.

Quæ libri aut magiſtri per quaſdam inanitates verborum & imaginum, tamquam in ſomnio delectauerint.

Deictare, antiqui ſcribebant.

Scribendum, *dictauerint*. Error ex ſcriptura priſca, *deictauerint*.

Libro XVIII. cap. V.

Et vt non turbidæ fidei nec ambiguæ, ſed vt purè liquentiusq́; eſſet, equúſne an eques Ennius ſcriptum reliquiſſet.

Liquens & pura fides, id eſt, clara, certa.

Corrigo, *vt puræ liquentiſq́;*. liquentem & puram fidem opponit Turbidæ; prorſus propriè.

Lib. XIX. cap. III.

Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat, quanto id acerbius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerumque propterea fidem non capit.

Turpe gloſſema ad phraſim veterem.

Dij deæq́ue iſtos imperitos, quibus nihil priſcum eſt ſanctum. Scripſerat Agellius, *tam maximè pro iniquo & inimico ducitur*, phraſi veteri & obuia in Plauto. Interpolarunt nebulones: vtinam ego illorum os!

Lib. XIX. cap. X.

Ex quibus cùm elegiſſet vnam formam ſpeciemq́; veris, interrogauit quantus eſſet pecuniæ conſpectus ad id totum opus.

Species operis.

Alij, *ſpeciemq́;, verbis interrogauit*. Ego, *ſpeciémque operis*. Ita appellat quam Græci ἰχνογραφίαν.

Lib. XX. cap. I.

Sed quæſo te, cùm tamen digrediare pauliſper è curriculis iſtis, &c.

Quæſo tecum, priſca dictio.

Pendula tota ſententia eſt, & cenſebis quidpiam deeſſe. Non deeſt. tantùm repone antiquum genus ſermonis, *quæſo tecum tamen*. Ita dicebant, pro

pro quæſo te. Plautus, Aſinaria: ——*hanc iube orare mecum.* Ennius, ——*tecum precibus pater orat.*

Lib. VII. cap. XVIII.

Annibal ex captiuis noſtris electos decem Romam miſit, pactusq́; eſt, vt, ſi pop. Rom. videretur, permutatio fieret captiuorum: & pro iis quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram ſcilicet & ſelibram.

Cenſeo à gloſſographo eſſe tria poſtrema verba; & Agellium ſcripſiſſe, *darent argenti pondo libram.* Ita ſolitum antiquis, cautionis quaſi gratia geminatis iis vocibus dicere, Pondo libra, aut libræ. Dicam, fors fuit, accuratè ea de re in Liuio. Id corrumpendo fuit huic loco. *Gloſſema iterùm.*

Lib. V. cap. XIX.

Alioqui ſi iuris iſta antiquitas ſeruetur, etiam ſeruus à domino per prætorem dari in adoptionem poteſt.

In verbis Maſſurij legant, me auctore, Iuriſconſulti, *ſi iuris tantùm æquitas ſeruetur.* quæ voces confuſæ & in aliam ſententiam falſamq́ue aptæ. *Maſſurij verba iuris, non recta.*

Lib. III. cap. XV.

Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate iam edita, cùm in certamine poëtarum præter ſpem viciſſet.

Vult dicere Philippidem ætate ſenecta fuiſſe. Ea vis an vocis Editæ ſit, ignoro. potiùs ſcripſerim, *ætate iam exita.* Similis illa apud Suetonium locutio in Claudio, *ætate progreſſa.* *Ætas exita.*

Eodem lib. cap. VIII.

Cùm Pyrrhus rex in Italia eſſet, & vnâ atque alteram pugnam proſperè pugnaſſet, ſatisq́; angerentur Romani, & pleraque Italia ad regem deſciuiſſet.

Vetus lectio, *ſatisq́; agerentur.* Scribo, *ſatisq́; agerent Romani.* Propria quædam & venuſta eius verbi notio, in magna aliqua & laborioſa cura. Sic idem ſcriptor, lib. XIX. cap. I. *Tum poſteà complorantibus noſtris omnibus, atque in ſentina ſatis agentibus.* quem locum pariter libido quibuſdam fuit deprauandi. Benè Gloſſæ, *ſatagit, ἀγωνιᾷ.* *Satis agere, quid propriè.*

Lib. II. cap. XXIII.

Quòd ancillam ſuam non inſcito puellam miniſterio, & facie non illiberali, coactus erat venumdare.

Reſtituo ex libris, *facie non illætabili.* Fortaſſis & in Plauti verſu, Menæchmis: *Nam ex iſtoc ſpurcatur naſum odore illutibili*: ſcribendum, *odore illætabili.* *Illætabilis, vetus vox. Coniectura leuior in Plauto.*

CAPVT XXII.

Serui publici apud Romanos. Eorum nomina, A regionibus, & A perſonis. Brutiani, Cyprij, Clodiani, Corneliani, Gelliani.

ROMANIS mos fuit, vt ex gente captiua plerumque ſeruos quoſdam reſpublica ſibi ſeligeret atque ſeponeret, ad varios vſus. Vt apud Liuium libro XXVI. Scipio victa Carthagine noua, *opifices ad duo millia hominum publicos fore populi Romani edixit. cum ſpe propinqua libertatis, ſi ad miniſteria belli enixè operam nauaſſent.* Et apud Polybium eadem de re: *Serui publici, facti à Scipione.*

τοῖς

Digitized by Google

τοῖς δὲ χειροτέχναις κατὰ τὸ παρὸν εἶπε, διότι δημόσιοι τῆς Ῥώμης εἰσιν. Mos vetus etiam in Græcia. Ideò in palliata Plauti ſcriptum, cui index, Capteiuci.

Seruitus publica.

Sed is priuatam illic ſeruitutem ſeruit, an publicam?
AEG. *Priuatam medici Menarchi.*

Duplex agnominatio tatium ſeruorum. A prouinciis. Brutiani. Cyprij ſerui.

Eiuſmodi ſeruos, vt diſtingui poſſent, à duplici ferè cauſſa appellabant, A prouinciis, aut A perſonis. A prouinciis, vnde adducti; vt Brutiani, vt Cyprij. De Brutianis vide Agellium lib. x. cap. III. & Feſtum. parcam enim verba adſcribere in re iam nota. De Cypriis obſeruo fortaſſe primus, ex Dione lib. XXXIX: Κλώδιος, inquit, ἐπεχείρησε μὲν τοὺς οἰκέτας τοὺς ἐκ τῆς Κύπρου ἀχθέντας, Κλωδίους, ὅτι αὐτὸς τὸν Κάτωνα ἐκεῖσε ἐπεπόμφει, ὀνομάσαι. οὐκ ἠδυνήθη δὲ, ἐναντιωθέντος αὐτοῦ. καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπεκλήθησαν καίτοι τινῶν Πορκίους σφᾶς προσειπεῖν ἐθελησάντων. Idem de Picentibus & Lucanis tradit etiam Strabo libro v. in extremo: νυνὶ δὲ κωμηδὸν ζῶσιν ἀπωσθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν πρὸς Ἀννίβαν κοινωνίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμεροδρομεῖν καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχθησαν, ἐν τῷ τότε δημοσίῳ, καθάπερ καὶ Λευκανοὶ καὶ Βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. A perſonis nominabantur, qui vicerant quive adduxerant. Et in ea appellatione quærebatur quaſi honos. Ideò Clodius, in loco Dionis quem adduxi, ambitioſè contendit illos è Cypro ſeruos, à ſe Clodianos dici; quoniam ipſe Catonem illuc miſiſſet. Contrà Cato Cyprios dici maluit, ſpretis conſiliis eorum qui ab eo dici volebant Porcianos. Sic & Cornelius Sulla Dictator ſeruos proſcriptorum ad decem millia publicauit, & à ſe dixit Cornelianos. Elegans Appiani locus lib. I. ἐμφυλ. τῷ δὲ δήμῳ τοὺς δούλους τῶν ἀνῃρημένων τοὺς νεωτάτους τε καὶ εὐρώστους μυρίων πλείους ἐλευθερώσας ἐγκατέλεξε, καὶ πολίτας ἀπέφηνε Ῥωμαίων, καὶ Κορνηλίους ἐφ' ἑαυτοῦ προσεῖπεν. Ex quibus verbis hoc amplius apparet, eos ſeruos plerumque manumitti ſolere, & aſſeri in libertatem: ſic tamen, vt nihilo ſecius officia quædam reipub. deberent, quaſi liberti. Hæc de agnominatione ſeruorum quæ prædixi, non abſurdè lucem dabunt verbis Atteij Capitonis apud Agellium lib. XIII. cap. XII. *Cùm à muliere quadam Tribuni plebis aduerſus eum aditi, Gellianum ad eum miſiſſent, vt veniret & mulieri reſponderet.* Nam Gellianum, vocat Tribunicium viatorem: quia tunc genus aliquot, credo, ſeruorum publicorum Gelliani, incertum à quo Gellio dicti. Eiuſmodi ſeruis annua quædam reſp. præſtabat, ad victum & veſtem. Plinius lib. x. Epiſtol. *In pleriſque ciuitatibus, maximè Nicomediæ & Nicææ, quidam vel in opus damnati vel in ludum, ſimiliáque his genera pœnarum, publicorum ſeruorum officio miniſterióque funguntur, atque etiam vt publici ſerui annua accipiunt.* Tantum mihi fuit dicere ſuper hoc non planè protrito more. plura ſententiæ non abſimilis reperies apud C. V. Petrum Fabrum: cuius Semeſtria non compilo virum (nihil ignoti hominis gratiæ dabo) rari, conſtantis, & admirabilis cuiuſdam ingenij, iudicij, modeſtiæ. Di faciant, vt ad id exemplum multi hodie ſcribant.

Picentes & Lucani. A perſonis. Clodiani ſerui. Porciani. Corneliani. Atteius Capito explicatus. Quid Gellianus, & cur ita dictus. Annua horum ſeruorum. P. Fabri vera laus.

CAP.

limas. Ita ibi lege. Iterùm, *Tempore [illegible] limus [illegible] acceptis cingulum quo ſeces [illegible] pura.* Sed & ſcriptores Gromatici ſiue Finales, Limitem [illegible] cunt conſenſu à Limo, ſiue tranſuerſo. An hoc [illegible] in veteri [illegible]

Limes vnde dictus. ſunt, *Porta per limitem [illegible].*

Lictorum qua conditio. Liberos eos fuiſſe, non ſeruos Lictores qua conditione fuerint, quæri poteſt: liberi, an [illegible] Liberi. eligebantur enim plerumque ex ima [illegible] lib. 11. *Quatuor & viginti lictores [illegible] Conſulum [illegible] mines, nihil contemptius, neque infirmius, ſi [illegible].* Valerius Maximus lib. IX. cap. I. *Gemellus Tribunicius viator, [illegible]*

Eligi ſolent è corpore libertorum. *intra ſeruilem habitum deformis.* Taciti, & ſupra paullo tempore, [illegible] libertinis aut libertis. Ea ſententia verborum eius libro XIII. Annalium:

Tacitus explicatus. *Quippe late fuſum id corpus.* libertos intellegit. *Hinc plera [illegible] curias, miniſteria magiſtratibus & ſacerdotibus, [illegible] etiam in [illegible] ſcriptas.* Miniſteria magiſtratibus, id eſt, Lictores, Viatores, Acceuſi, Scribæ, Statores, Præcones. Sed & Tiberius Gracchus Tribunus viatorem ſibi legit e propriis libertis; nouo tunc more, & non [illegible] pli. Eleganter Plutarchus: Ὁ μὲν Τιβέριος τῷ ἀπ[illegible] ἀπὸ τοῦ βήματος ἐλκύσαι τὸν Ὀκτάβιον. ἐχρῆτο δὲ ὑπηρέταις [illegible] ἰδίοις. Bene Plutarchus. Nam alias receptum non e propriis libertis ſumi ſed è ſeruis publicis, aut è plebe. Sed & togæ iis lictoribus [illegible]

Lictores togati, ideo ciues. Liuius in ea re correctus. liberi, imò etiam ciues. Cicero in Piſonem, *Togulæ ad portam [illegible] præſtò fuerunt: quibus illi acceptis, ſagula reiecerunt.* Liuii tamen locus [illegible], qui videtur adimere iis togas, libro III. *Quod [illegible] cemuiri, quod tenetis tectis ac parietibus intra [illegible] veſtrorum maiorem prope numerum in foro conſpici, [illegible] rumq.?* Falsò. ſcribendum etiam ibi, auctoribus libris, [illegible] *rum.* Ita ille ipſe locus qui adimebat, iam addit. Paullatim tamen, vt Gracchus è ſuis libertis; ſic alij ſumebant è propriis ſeruis. Nihil [illegible]

Lex Triumuiralis de lictoribus. poſita hæc ab Antonio, Lepido, Octauiano IIIviris lex eſſet [illegible] τὴν μονομαχεῖν, μήτε δ[illegible] ῥαβδ[illegible]. Notat Dio lib. [illegible]

Officia & munia lictorum. Munera lictorum præcipua [illegible]: Submotio, Anim[illegible] Submotio, & Submouere, proprium lictoris [illegible] tor aditus, pro ipſo lictore poſitus Liuio. lib. [illegible]

Summotio, quid. *nouum, formam terribilem præbuit tribunal [illegible] inſueta omnia oculis auribuſque.* Fiebat cum ſtrepitu & imperio quodam

Voce, manu, virga, ſummouebant. cùm voce, manu, virga, locum facerent ſequenti magiſtratui. [illegible] ſcite Liuius, lib. VIII. vbi ſubitus in Curiam venit P[illegible] quit, *ſtrepitus ante curiam lictorum ſubmouentium auditur [illegible] aderat.* Non ſola, inquam, voce. Diſco ex Seneca, epiſtola [illegible] *quod tibi tranquillitatis tuæ faſtidium faciat, ſi [illegible] ille ſub illo [illegible] purpura [illegible] non eſt quòd felicem illum [illegible] ſubmouentem [illegible]*

Seneca correctus. *ctor ſemita deiicit.* vbi vetus, [illegible]. Et teſtis [illegible] *ſtratibus non mouebantur, ne pulſari contrectari ve viderentur, [illegible] concuterentur.* Pulſari, ait, & contrectari ſicut Appianus in eadem re verberare. lib. I. Bell. ciuilium: Τῶν δὲ ῥαβδοφόρων τινὸς ὑπο[illegible]

Κινα,

κίνα, καὶ τὰ τῶν ἐν τῇ στρατηγίᾳ τις ἑτέρας ἐκ τοῦ στρατοῦ τὸν ῥαβδοῦχον ἐπάταξε. Latinus Pacatus in Panegyrico: *Tum longè populus arcebatur: nec vitibus aut verbere manus plebem verbere ſubmouebat*. Imò adeò virgam ad hunc pulſandi vſum geſtiſſe lictores videntur: de qua dicam ſtatim. Inuidioſa igitur & ſuperba hæc ſubmotio cenſebatur: & illi, qui in magiſtratu aſpera erant. Plinius in Panegyrico Traianum laudat, quòd lictores habuerit quietos & ſilentes. *Neque enim*, ait, *ſtipatus ſatellitum manu, ſed circumfuſus vndique, nunc Senatu, nunc equeſtris ordinis flore, ſilentes quietoſque lictores tuos ſubſequebare*. Bene & ſignanter, vt ſolet, Plinius. Quietos, ad pulſationem referens: ſilentes, ad vocem. Etiam Ouidius in Triſtium lib. v.

Submouendi munus non ſine tumultu.

Plinius explicatus.

Ceditur & tecum & quos prætexta verendos
Virgaque cum verbis imperioſa facit.

Magiſtratus enim circumſcribit, quibus viam faciunt, inquit, Virga & Verba. Sic Cicero, in illa quæ de cælo delapſa, epiſtola, ad Q. Fratrem, Octauium laudat: *apud quem*, inquit, *primus lictor quieſcit, tacet accenſus*. Et in ea eumdem fratrem ſuum, qui iracundior natura & imperioſior, monet ſerio vt moderate vtatur hac ſubmotione. *Sit lictor*, ait, *non ſuæ ſed tuæ lenitatis apparitor: maioráque faſces illis præferant dignitatis inſignia, quam poteſtatis*. Vbi iuſſim equidem ſcribere, *Sit lictor* * *manſues; & tuæ lenitatis apparitor*. Vah, impudens! inquiet aliquis. Non ſum conſidera ductum litterarum; non nimium aberro. ſententia certe egregia ex hac lectione efficitur: quæ ex vulgata, ſi quid ego ſentio & ſapio, nulla. Obſeruabant autem diligentiſſime lictores, vt ſubmouerent perſonas infames, puta lenones, meretrices. id genus. credo, ne occurſu, vt proprie dicam, obſceno maieſtas populi principis contaminaretur. Seneca Pater in Controuerſia II lib IX. inter excerpta Blandi ponit, *Maieſtatem læſam dixiſſem, ſi tibi exeunti lictor è conſpectu non ſummouiſſet meretricem*.

Ill. Cicero.

** Melius, è libro Fuluius, lictor non ſæuitiæ, ſed, quod poſt hac didici.*

Meretrices ſolitæ ſubmoueri.

Sequitur Animaduerſio. id ipſum proprium in re lictoria verbum. Suetonius in Iulio, cap. LXXX. *Q. Maximo ſuffecto trimeſtrique Conſule theatrum introeunte, cum lictor animaduerti ex more iuſſiſſet*. Liuius lib. XXIIII. *Vt Conſul animaduertere proximum lictorem iuſſit, & is vt deſcenderent ex equo inclamauit*. ex quo loco clarú, Animaduerſionem verbis fieri ſolitam & clamore. Plinius in Panegyrico, *Verſuſque ille in nos paulò ante dimiſſi faſces oberrabant, vtrimque ſolemnis ille lictorum & prænuntius clamor auribus inſederat, animaque cunctis, rurſuſque purpura*, &c. Comprehendebant hoc verbo, opinor, quidquid honoris venienti magiſtratui exhiberi ſolemne eſſet. vt Aſſurgere: Caput aperire: Equo aut curru deſcendere: Ferrum ponere, & ſi quid tale. Tangit quædam ex iſtis coniunctim Seneca Epiſtola LXX. *Si Conſulem*, inquit, *videro aut Prætorem, omnia quibus honor haberi ſolet faciam: equo deſiliam, caput aperiam, ſemita cedam* ego, lucis cauſſa, dicam de ſingulis ſeparatim. Quòd Aſſurgerent Suetonius docet in Iulio, cap LXXVIII. *Triumphanti & ſubſellia Tribunitia prætereuehenti ſibi vnum è collegio Pontium Aquilam non aſſurrexiſſe adeò indignatus eſt, vt proclamauerit, Repete ergo a me remp. Tribune*. Moris enim vt non ſolum priuati aſſurgerent, ſed etiam minor magiſtratus maiori. Sic in

Animaduerſio, quid.

Aſſurgendum erat magiſtratui.

Dione lego lib. xxxvi. ab Acilio Conſule Sellam Luculli Prætoris confringi iuſſam: quoniam prætereunti ſibi non adſurrexerat. At ille ſocere alteram loris intentam repoſuit: exprobrans conſuli ſuſpectam libertatem. Quòd Caput aperirent, præter Senecam, Plutarchus teſtis in Pompeio, cui venienti ait Sullam ſolitum aſſurgere, & aperire caput, videlicet quaſi Imperatori. Et ad hanc hiſtoriam pertinuit Salluſtij fragmentum illud, *Quibus de cauſſis Sullam in victoria Dictatorem, equo deſiliendo ſibi vni, aſſurgere de ſella, caput aperire ſolitū.* Loquitur enim ipſe Pompeius.

Caput aperiendum.

Quæri poteſt, quomodo caput aperuerint, ſi vulgo Romani erant capite intecto? Nam pilleum ſane aut petaſum ritu noſtro non ferebant. Eadé re ſcribam plene alio loco aut potius iam ſcripſi. Nam Saturnalibus meis exactus decimus menſis: nec aliud lucem eorum moratur, quam tenebræ & nimbus huius belli. Quòd Equo deſcenderent, clarum ex Liuij, Valerij Plutarchi hiſtoria de Q. Fabio. Etiam ex Dione; apud quem lib. xxxvi. Pompeius deſcendere ſibi equo Tigranem regem iuſſit per lictorem. Quod miremur; auctor idem Dio, Seruilio Iſaurico cum forte obuius quidam equo non deſcendiſſet; re delata ad iudices, cauſſam ſatis idoneam viſam hominis eius damnandi. Ea pertinacia erat priſci moris. Appuleius graphicè prorſus expreſſit hunc ritū habendi honoris, lib. iiii. Floridorum: *Si quem conſpicantur ex principalibus viris, bene conſultum, benè cognitum, quamquam oppidò feſtinant, tamen honoris eius gratia cohibent curſum, releuant* (corrupta ea vox eſt & alias ſcribitur, *reuelant*: nulla mihi eſt ad manum medicina) *gradum, retardant equum, & illicò in pedes deſiliunt: fruticem quem verberando equo geſtant, eam virgam in læuam manum transferunt. itaque expedita manu adeunt ac ſalutant.* Simile fuit in curru. Feſtus, *Viri ſedentes cum vxoribus in vehiculo deſcendere non cogebantur.* Quòd ferrum ſiue Gladium ponerent, neſcio an vulgo notum ſit; ſed eruo ex Plutarcho, de Pompeij congreſſu & Tigranis: ἐλθόντι δ' αὐτῷ, inquit, ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηΐου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν. καὶ ταῦτα μὲν οὖν Τιγράνης ἐπείθετο, καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπολυσάμενος παρεδίδου. Item ex Xiphilino in Nerone. ad quem veniens Teridates rex, & iuſſus acinacem ponere, noluit. ἀλλ', inquit, ἥλοις αὐτὸν τῷ κολεῷ προσέπηξε, *clauis eum vaginæ affixit*, ritu non abſimili ab eo qui in pleraque Italia hodie obtinet: in quibus oppida cincti non admittuntur peregrini, niſi gladio ad vaginam funiculo aliquo, dicis cauſſa, vincto. Inuenio eumdem diſcingendi ritum apud Tacitum lib. xv. Ann. *Rex propriis nuntiis a Corbulone petierat, ne quam imaginem ſeruitij Teridates perferret; neu ferrū traderet, aut complexu prouinciis obtinentium arceretur.* qui etiam addit de complexu: de quo, ad ipſum.

Romani ſine petaſo aut pilleo.

Equo deſcēdendum.

Corruptus Appuleij locus.

Curru deſcendendū.

Gladius ponendus.

Tacitus explicatus.

Tertium, Præitio. Ibant enim ante magiſtratum lictores, non gregatim aut confuſe. non item bini ternive, vt quis ſuſpicetur: ſed ſinguli, & in lineam. Hoc ſerio monitum volo, quia non aliter eſt, vt capias quis Primus, quis Proximus lictor. Ibant, inquam, ſinguli. Ex nummis Iunij Bruti: in quibus expreſſus hic ordo euntium lictorum. qui nummus in volumine, quod publicauit nuper Fuluius Vrſinus amicus noſter, citra controuerſiam Italiæ ſuæ flos. Item ex Fabiana hiſtoria, quæ apud Valerium

Præitio, qualis.

Singulatim præibant lictores.

Fuluij Vrſini laus.

rium & Liuium. ita enim narrant, vt niſi de hoc ordine intellegi non poſſint. Valerij verba ſunt lib. II. *Fabius à Senatu ad filium Conſulem, Sueſſam miſſus, poſtquam animaduertit eum ad officium ſuum extra opidum proceſſiſſe, indignatus quod ex lictoribus vndecim nemo ſe equo deſcendere iuſſiſſet, plenus iræ ſedere perſeuerauit. Quod poſtquam filius animaduertit, proximo lictori, vt ſibi appareret, imperauit.* Liuij ſunt lib. XXIIII. *Cùm obuiàm filius progrederetur, lictoresq́ verecundia maieſtatis eius taciti anteirent, [non ſummouentes patrem] præter vndecim faſces equo præuectus ſenex,* &c. Verba, quæ adduxi Liuij bono. corrupta enim: & circumcidam in iis latens vlcus. Hæc *non ſummouentes patrem*, occultum ſed ineptum gloſſema ſunt; tollenda, inducenda. Liber optimus mihi auctor; & res ipſa. Attende enim cor glòſſographi. Liuius ait lictores tacitos anteiſſe; ille addit, non ſubmotum ab iis patrem. Quid? ſubmotionis res hic erat? Accedere pater filium debebat, vt legatus populi Romani. Is ergo ſubmouendus à conſpectu ſuo? aut id poſtulabat filius? Falſum prorſus. non intellexit baburrus ille vim ſubmouendi, aut Liuij mentem. Taciti anteibant lictores, & paſſi patrem propius accedere vehentē in equo. In eo peccarūt: animaduertere debuerant, & clamare, Deſcende. Ex hoc igitur ordine facilè eruo, quis Primus, quis Proximus lictor. Primus, is qui anteibat & quaſi ducebat agmen: Proximus, qui claudebat, & proximè aberat à magiſtratu. vnde etiam nomen. Ita intelleges priſcū morem, qui apud Valerium lib. I. *Maxima diligentia maiores hunc morem retinuerūt, ne quis ſe inter Conſulem & Proximum lictorem, quamuis officij cauſſa vnà progrederetur, interponeret.* Conniuere viſa in hac re Turnebi diuina mens, dum adſeuerat Proximum lictorem eumdem eſſe cum Primo. Apage. nec terram nec cælum tangit ea ſententia. Primus lictor, ab ordine euntium, vt dixi, non à dignitate: cuius proprium munus, ſubmouere. primus enim incurrebat in turbam. Cicero ad Q. Fratrem, *His rebus nuper C. Octauius iucūdiſſimus fuit, apud quem Primus lictor quieuit, tacuit accenſus.* Proximus, inter XII. poſtremus. cuius erat mandata à magiſtratu aut litteras accipere, & præſtare ea quæ operæ familiarioris. Hic digniſſimus, & quaſi caput inter lictores: & haud dubie is, qui alio nomine Summus lictor. Gloſſæ veteres, *Summus lictor, ἀρχιραβδοῦχος.* Mentio Proximi, apud Salluſtium: *Hiempſal in opido Thirmida forte eius domo vtebatur, qui Proximus lictor Iugurthæ, carus acceptusque ei ſemper fuerat.* Apud Ciceronem, *Denique Proximus lictor, de quo ſæpe iam dico, Sextius.* Vidimus & lapidem,

E Liuio gloſſema ſublatum.

Quis Primus lictor. Quis Proximus.

Maximi Turnebi aberratio.

Primi lictoris propria ſubmotio.

Occultior Ciceronis intellectus.

Summus lictor.

M. VALERIVS
ACHILLEVS. LI
CTOR. PROXIMVS
LAVRENS. LAVINAS.

Dixi munera lictorum: addam Inſignia, & quæ cum inſignibus munia coniuncta. Inſignia eorum, Faſces & Virgæ. Faſces appellamus, bacillos aliquot teretes loro colligatos in modum faſcis. quorum exemplar frequens in lapidibus & nummis. Eos bacillos ex vlmo fuiſſe antiquitùs, docere videntur Comœdiæ Plauti, non vno loco. Plinius tamen Betullam arborem terribilem ait magiſtratuum virgis: & neſcio vniuersè id

Lictorij faſces.

Ex vlmo, aut betulla, ſi fortè.

 acci-

accipiendum, an ex verbis eius, de Gallia tantùm. Italiæ ſanè cõmunem vlmus. Faſcium inuentum Vetuloniæ Etruriæ vrbi adſcribit Silius.

Origo faſcium.

Mæoniaq́; decus quondam Vetulonia gentis,
Biſſenos prima illa dedit præcedere faſces,
Et iunxit totidem, tacito terrore, ſecures.

Secures adempta faſcibus.

Tantùm prælatæ extra vrbem.

Inde traducti Romam. Et faſces quidem hæ erant Romæ, non ſecures. P. enim Valerius non falsò Poplicola dictus, inuidiæ Cõſulum minuendæ, primus dempſit faſcibus ſecures: quaſi ne nimius ille terror detraheret aliquid de populari libertate. Ex eo tempore exſules vrbe Roma ſecures: ius tantum ſuum in bello tenuerunt, & extra vrbem. Clare Dionyſius lib. IV. Βεβαίαν τε πίστιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοὺς δημοτικοὺς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις καὶ κατεστήσατο τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξω γένωνται τῆς πόλεως, χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ ταῖς ῥάβδοις κοσμεῖσθαι μόναις. Liuius lib. XXIIII. *Lictores ad eum accedere Conſul iuſsit. & quia in vrbem non venerat, protinus in campum* (Martium intellegit) *profectus: admonuit cum ſecuribus ſibi faſces præferri.* Vbi ſatis clarè eum morem agnoſcit Liuius, libro tamen ſecundo, vbi opportunè id poterat, verbo de eo admonere oblitus. Mirum ergo Appianum ſcribere lib. I. Bellor. ciuilium, Octauium in ſella curuli ſediſſe, prætexta indutũ faſcibus & ſecuribus, quaſi Conſulem, cinctum & id narret eueniſſe Romæ: ἐπί τε, inquit, τοῦ θρόνου προὐκάθητο τὴν τῆς ἀρχῆς ἐσθῆτα ἐπικείμενος, ῥάβδων καὶ πελέκεων ἑκατέρωθεν περικειμένων. Ipſe Octauius hoc peccauerit contra priſcum morem, in tumultu ciuili; an per negligentiam ſuam ita narrauerit ſcriptor Græcus, non dicam. Mos quidem non ambiguus eſt, vt quem Dionyſius adfirmet perſeueraſſe ad ſuam ætatem. Excipio tamen ab hoc more Dictatorem, quotiens ſine prouocatione creatus. Illi enim prælatæ ſecures etiam in vrbe. Auctor Dionyſius lib. IV. & Liuius lib. II. Faſces igitur iſtos ante magiſtratum ferebant lictores. erectóſne, an in humeris inclinatos? Cenſeam in humeris, ſuaſus à Nummo Bruti in quo ea ſpecie cernuntur: ſed & ab Hegeſippo, libro V. excidij: *Habent & ſacerdotes ſuos faſces, qui eleuantur non humeris, ſed moribus, & attolluntur non virgarum proceritate, ſed fidei altitudine.* vbi clarè de *Humeris*: etſi aliter etiam ſubrectos haud negem. Sed in ea geſtatione mos, vt ſi per viam maiori alicui magiſtratui occurrerent, ſtatim ſubmitterent faſces, &, honoris habendi cauſſa, inclinarent. Ortus mos, vt videtur, ab eodem Valerio, qui primus ſummiſſis faſcibus in concionem aſcendit. *Gratum id multitudini ſpectaculum fuit* (ait Liuius) *ſummiſſa ſibi eſſe imperij inſignia confeſſionemq́; factam, populi, quàm Conſulis, maieſtatem vimq́; maiorem eſſe.* Summiſſis faſcibus ad eſt, in terram depreſſis & ante pedes quodammodo deiectis. Errant qui in Liuio interpretantur faſces depoſitos, & abire iuſſos lictores. Plutarchus ſignanter ſcripſit, ὥστε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν [illegible] καὶ κατέκλινε. id eſt, ſubmiſit inclinauitque. Dionyſius amplius aliquid addit ad hunc morem: ſolitum videlicet in eaſu[illegible] occurrit, ſi forte extra vrbem vſu veniſſet, vt minor magiſtratus deponeret etiam ſecures. Verba eius lib. VIII. de Marcio Coriolano E [illegible]

Liuius explicatus.

Appiani parũ cauta ſcriptio.

Dictatori ſoli ius in vrbe ſumendi ſecures.

Modus ferẽdi faſces.

Mos ſubmittendi faſces.

Et deponẽdi ſecures.

τοῖς

τὰς ὑπηρέτας τοὺς πελέκεις, καὶ τὰς ῥάβδους καταστεῖλαι. τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ παρὰ Ῥωμαίοις, οἳ ἂν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τὰς ἐλάττους ἔχοντες. Nec terra ſolum, ſed mari ſeruata hæc ſubmiſſio. Vnicum ad hanc rem locum Appiani inuenio lib. v. Ciuilium. vbi Antonij & Domitij Aenobarbi prætoriæ naues caſu ſibi obuiæ. Πλησίον τε ἦσαν ἀλλήλων ἤδη, καὶ αἱ ναυαρχίδες ἐκ τῶν σημείων ἐφαίνοντο, καὶ ἀλλήλαις προσέπλεον, καὶ τῶν ῥαβδούχων ὁ ἡγούμενος Ἀντωνίῳ, ἐπὶ τὴν πρῴραν ὥσπερ εἰώθει ἑστὼς, ὡς ὑπηκόοις ἢ ἐλάσσοσιν ἀνδράσιν ὑπαντῶσι, προσέταξε καθελεῖν τὸ σημεῖον, οἱ δὲ καθῄρουν τε, καὶ τὴν ναῦν ἐς τὰ πλάγια τῆς Ἀντωνίου νεὼς περιέστρεφον. Vbi mos duplex. quod ſignum prætoriæ nauis deponerent: & quod lictores, ad ſpeciem imperij, ſoliti ſtare in prora nauis. Ab hoc ritu natum prouerbium, Submittere faſces: id eſt, cedere & fateri ſe minorem, vſurpatũ præter alios Ciceroni in Bruto. Addere hic aliquid de diuiſione faſcium poteram inſtituta a Iunio Bruto: ſed res non obſcura; & pete, ſi voles, ab Agellio lib. II. Suetonio in Iulio, cap XX. Liuio. lib. III. de X viris. Idem ritus in nauibus.

Alterum inſigne lictorum, Virgæ. Nam præter faſces, videntur manu geſtaſſe virgam duplici vſu: & ad ſubmouendum, & ad ianuam tangendam. De virga lictorum in ſubmotione, Martialis, Virga lictorum. Apta ad ſubmouendum,

—— nec ſuperba clamoſi
Lictoris abiget virga baſiatorem.

Et Plauto digna prodigus, non Plauti, Et ad tangendas fores.

Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat, neu lictor verbum aut virgæ muttiant.

In ianua percutienda, Martialis,

Bis ſenos iubet en redire faſces
Nato Conſule, nobiliq; virga
Vatis Caſtalidum domum ſonare.

Nam quoties magiſtratus ſuam aut alienam domum intraturus erat; lictor præcedens, virga fores percutiebat, quaſi ad ſignificandum eius aduentum. Liuius libro VI. *Forte ita accidit, vt in Ser. Sulpicij Tribuni militum domo, ſorores Fabiæ cum inter ſe, vt fit, ſermonibus tererent tempus: lictor Sulpicij, cùm is de foro ſe domum reciperet, forem, vt mos eſt, virga percuteret. cùm ad id moris eius inſueta expauiſſet minor Fabia, riſui ſorori fuit.* Plinius libro VII. *Cn. Pompeius, confecto Mithridatico bello, intraturus Poſidonij ſapientiæ profeſſione clari domum, fores percuti de more a lictore vetuit.* Statius de Nuptiis Stellæ, Mos ille diffuſius explicatus.

—— iam feruent agmine poſtes
Atriaq; & multa pulſantur limina virga.

Et ſane eius moris reliquum veſtigium hodie in aulis magnatium: in quibus fores, per ſingulos ciborum miſſus ab *Oeconomo, tereti baculo ferri, ſatis notum eſt. Tale quid hæc virga. Ideo in Gloſſis ſcriptum, *Virgarius*, ῥαβδοῦχος. Cum faſcibus confundi eam mihi non placet, nec ratio eſt. diſtinguit ſane Appianus I. Ciuilium, in ſeditione Gracchana, ῥάβδους καὶ ξύλα τὰ ἐν χερσὶ τῶν ὑπηρετῶν ἁρπάσαντες, &c. ait, faſces & virgas. Cicero etiam has ipſas virgas nominare videtur Bacillos, lib. XI. ad Atticum. *Propius accedere, vt ſuadet, quomodo ſine lictoribus poſſum,* Alind virgam, aliud eſſe faſces. Bacilli, idẽ quod virgæ.

*Atq; etiã Ammianus lib. XIV. ait Præfectum familiæ virgam dextra geſtaſſe.

quos

quos populus dedit? qui mihi in[illegible] non [illegible] quos ego paullo [illegible] in urbem [illegible] ad [illegible], ut quos [illegible] [M[illegible] [illegible].] [illegible]. Nam quod vir doctus [illegible] falſò [illegible] dicit, de [illegible] [illegible] dicit, & parum conſpectè. Verior [illegible] quia [illegible] incurrebant in oculos, & [illegible] fortuna, ideo, ut Cicero [illegible], [illegible] virgas. De ſumque quem Cicero moleſtè [illegible], [illegible] Conſul apud Tacitum libro III. Hiſtoriæ & ſeditio militum [illegible] propter [illegible] in partibus iam [illegible]. *Sed [illegible]* [Seneca corruptus & correctus locus.] g[illegible] & quæ [illegible] ca eaſdem virgas nominat, libro I. De Tranquillitate cap. I. *Placet imperia præceptorum ſequi, & in medium ire remp. placet honores faſceſque, [illegible] aureis virgis abductum capeſſere, ſed ut amicis propinquiſque & omnibus [illegible] utilior ſim.* Ubi mendo manifeſto ſcriptum, aur[illegible]. Nam aureas eiuſmodi virgas fuiſſe, nemo dixit, ſcripſit, putauit. [illegible] aliquot qui legunt eiecta ea voce, *aut virgis abductum*. Potius [illegible] bi littera addita, *laureis virgis*. [illegible] Seneca [illegible] capiendum, aut capiendum, per ambitionem [illegible]. Nam in triumpho laurus in faſcibus: ac laureæ virgæ in manibus militum, & triumphantis. [Virgæ ſiue bacilli præferebantur magiſtratibus coloniis.] Nec Romæ ſolum in uſu hæ virgæ, ſed etiam in coloniis & municipiis, etſi uſu paullo diuerſo. Nam Duumuiris, Ædilibus, Quinquennalibus, Seuiris, qui magiſtratus coloniis & municipiis [illegible] præibant nó cum faſcibus, ſed cum nudis virgis aut bacillis. Apuleius libro I. Mileſiarum, *Nam & lixas & virgas, & habitum prorſus magiſtratui conuenientem in te video. Annonam curamus, ait, & Ædilem gerimus.* [Ædilibus Quinquennalibus.] Ædilem intellegit in Theſſaliæ Hypata. Quinquennalem Cicero in Rullum, [Duumuiris.] *Nam primum cum ceteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi ſe Prætores appellari volebant. Deinde anteibant lictores non cum bacillis, ſed ut hic Prætoribus anteeunt cum faſcibus duobus.* Ecce bacilli præferri Duumuiris ſolitis loco faſcium, qui ritus ne nunc quidem exoleuit in colonia Agrippinenſi; vbi lixæ, qui maiores Conſules [illegible], oblongum [illegible] baculum geſtant inſigne magiſtratus. At Campani ſuperbè [illegible], quod illi faſces ſumerent: vt apud Petronium pariter vanus ille Trimalchio, quoniam Seuir Auguſtalis, faſces [illegible], & quidem cum ſecuribus. [Item Seuiris.] Ideo adoleſcens qui ſpectabat, *Et quod præcipuè miratus ſum, in* [Petronius correctus.] *poſtibus triclinij faſces [illegible] cum ſecuribus fixi, [illegible]* dum *[illegible]*, C. POMPEIO TRIMALCHIONI. SEVIRO AVGVSTALI. Cur id præcipuè miratur? quia inſolens ſcilicet, & præter [illegible].

Dixi de lictoribus quæ ſunt: addendum aliquid de numero, & quot [Quot lictoribus magiſtratibus? Dictatori XXIIII.] fuerint cuique magiſtratui. Dictatori tribuunt vulgo XXIIII. & is numerus apud Dionem [illegible] XXIIII. ſcilicet quia duplex in eo imperium, ideo & inſignia Conſulis vtriuſque. Appianus lib. I. Ciuil. bellor. de Sylla, [illegible]. Et Plutarchus in Fabio narrat Dictatorem eum cum XXIIII. faſcibus ſtatim proceſſiſſe in forum, vt populo

vim

vim oſtenderet eius imperij. Huic tamen vulgatæ ſententiæ pugnat Epitome Liuiana. in qua claris verbis ſcribitur, lib. LXXXIX. *Sulla Dictator factus, quod nemo quidem vmquam fecerat, cum faſcibus viginti quatuor proceſſit.* Id ſi verum: ergo omnes antè Dictatores XII. tantùm faſcibus vſi. Ita vanus Plutarchus, qui Fabio XXIIII. tradidit: vanus Appianus, qui eum numerum proprium cenſuit Dictaturæ. Ego ſanè hîc hæreo. niſi ſi delendum id totum in Epitome, *quod nemo quidem vmquam fecerat.* tamquam à ſcioli cuiuſpiam infauſta & infeſta manu. Quidquid ſit, ea tamen parte peccat Appianus, quòd ſcribat regibus lictores fuiſſe XXIIII. & inde exemplum traductum ad Dictatores. Peccatum largum. Liuius ſanè, Dionyſius, & quos ego viderim hiſtorici, conſenſu tribuunt XII. lictores regibus: vel à numero auium, inquiunt, quæ Romulo regnum portenderant; vel exemplo ab Etruſcis, quorum XII. populi creato regi ſinguli ſingulos lictores dabant. *Nodus in Epitome Liuiana.* *Tollendi conatus.* *Appiani clarus error.*

Magiſtro equitum lictores ſex fuerunt. Ideò notandum, quia Dionis vnicus locus, ex quo id haurimus. apud Latinos nulla mentio. Libro XLII. de M. Antonio, qui Magiſter equitum Cæſari: *At Antonius*, inquit, (vertam enim eius verba) *ſi veſtitum eius ſpectares, imaginem popularis ſtatus præferebat: prætexta enim vtebatur. item ſi lictores: non enim plures quàm ſex habebat. At ſi gladium ſpectares, quo cingebatur, & multitudinem militum qui eum comitabantur; reuerà oſtendebat regnum & imperium vnius.* *Magiſtro equitum, ſex.*

Conſuli fuerunt XII. Prætori, ſex. Tribunis & Ædilibus non lictores, ſed Viatores. Quæſtori, neutri. Varronis verba vide apud Agellium lib. XIII. cap. XII. Tamen Liuius Quæſtori P. Sextio diſertè tribuit lictorem lib. IIII. in ſeditione militari: ſed non, vt Quæſtori. Præerat enim caſtris, abſente Conſule. *Quæſtori nulli.*

Legatis etiam lictores, in prouinciis. Spartianus in Seuero, qui Legatus Proconſulis Africæ: *In ea legatione*, inquit, *cùm eum quidam Leptitanus, præcedentibus faſcibus, ipſe plebeius amplexus eſſet.* Mutaſſe tamen aliquid videtur Alexander Seuerus, & inſtituiſſe vt milites anteirent loco lictorum. Lampridius, *Apparitores denique nullos eſſe paſſus eſt. Tribunis aut ducibus, niſi milites, anteire noluit. iuſſitq́, vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Ducem ſex, ante Legatum decem.* *Legatis, lictores.*

Magiſtris etiam vicorum Romæ, per certos dies, lictores bini. Inſtituit Auguſtus. vide Dionem lib. LV. *Magiſtris vicorum, bini.*

Virginibus Veſtalibus in publico ſemper vnus lictor. Inſtituerunt IIIviri, Antonius, Lepidus, Octauianus. Narrat multis verbis Dio libro LVI. quem adi, & Plutarchum cautè lege in Numa, qui lictorem Veſtalium referre videtur ad inſtituta Numæ. Pertinet ad Veſtales Vinitij locus, qui apud Senecam Patrem legitur in Controuerſia, Sacerdos proſtituta: *Procedente hac lictor ſubmoueri videbitur: huic Prætor via cedet: ſummum imperium Conſules cedent tibi.* vbi emendo, *lictor ſubmouere iubebitur.* Lictore etiam ad hoc exemplum vſæ Imperatorum aliquot vxores. Sed & Flaminius lictor, & Curiatus, nominati Feſto. *Veſtalibus, vnus.* *Seneca Pater emendatus.*

Digitized by Google

CAPVT XXIIII.

Auſonianæ aliquot emendationes. Lumen, de filiis eleganter dictum. Faſtus Campanus. Auſonius quando Conſul.

NAVI curſus mihi nuper Brugas fuit. vrbem,& à ſe, & à ciuium ingeniis inter primas Europæ nobilem. Sed ea nauigatio cùm parum ex voto mihi eſſet, flantibus ventis aduerſis; & dies complures præter opinionem coleremus in naui: ad fallendum ſedentarium illud otium, Auſonium arripui,qui caſu tunc præ manu. Eum percurrens hæc ſublegi:exigua,& digna fortaſſis illo,in quo nata,mari. In Parentalib. ad Cæcilium Arborium auum ſuum:

Amiſſum fleſti poſt trina decennia natum.
Saucius extincto lumine caſſus eras.

Lumen pro filio.

Vana lectio; à vaniſſimo illo correctore Lugdunenſi: cui non ſemel os verberat Scaliger. Scriptura vetus erat, *Saucius oclerub*. ex quo princeps ille Criticus, *Saucius ocle tuo*. Mihi tamen probabatur,*Saucius ac læuo lumine*. Bini liberi huic Cæcilio Arborio,Æmilius Magnus Arborius, & Æmilia Æonia Auſonij mater. Æmilium quia amiſit, dicit eum poëta caſſum lumine læuo: id eſt, alterum è duobus eum amiſiſſe lumen. Honeſta ſanè locutio,ſimiliter vſurpata Quinctiliano lib.VI. *Mihi filius minor quintum egreſſus annum,vt in malis agerem,prior alterum è duobus eruit lumen.* Nam liberi,parentum quaſi oculi & lumen. Feſtus, *Orba eſt quæ patrem aut matrem,aut filios quaſi lumen amiſit.*

De claris vrbibus, Capua:

Mox vt in occaſum vitiis communibus acti
Corruerent Pœni, luxu Campania faſto.

Faſtus Cãpanus.

Haud parum melior ſententia, ſi legas, *Corruerunt, Pœni luxu, Campania faſtu*. Hoc ſanè ait, poſtquam communibus infecti vitiis Campani & Pœni perierunt; Pœni quidem luxu, Campani faſtu: tunc illa potens Capua ſic cecidit, vt nunc vix octaua. Hactenus enim ſententia continens,& vno ductu legenda. Campana ſuperbia, prouerbio innotuit.

De Faſtis ſuis,

Hactenus adſcripſi Faſtos: ſi fors volet, vltrà
Adiiciam. ſi non, qui legis, adiicias.
Scire cupis qui ſim? titulum qui quartus ab vno eſt,
Quære. leges nomen Conſulis Auſonij.

Auſonij verſus de conſulatu ſuo correctus.

Leue mendum verſu tertio, ſed quod momentum ad hiſtoriam habet. Scribe, *qui quartus ab imo eſt*. Nam Auſonius Faſtos ſuos perduxit ad annum vrbis ∞.C.XXII. Ipſe autem conſul,collega Syagrio, (illo cui inſcriptum Epigramma generis ſui) ∞.C.XVIII. Clarum ergo cur titulum inſpici velit à fine quartum.

CAP.

CAPVT XXV.

Seruorum quæ propriæ olim veſtes. Tunicatos primò fuiſſe. ſicut & ruſticos Romanos in coloniis in municipiis. Plinius emendatus. Poſteà ſerui pænulati. earum pænularum color rufus. Canuſinatus, quid? Cuculli, Bardocuculli. Imperatorum ſerui alia veſte. Ij albati, vel aurati.

IN ciuium veſte quid fuerit, & quæ mutatio, dixi: nunc operæ mihi eſt, vt eamdem operam ſumam in veſte ſeruili. Tunica, communis Romæ ſeruorum veſtis. in Plauti Amphitruone, Soſia loquitur, *Tunica ſola, propria ſeruorum.*

Imò equidem tunicis conſutus huc aduenio, non dolis.

Seneca, De Breuitate vitæ, cap.XII. *Cùm videam quàm diligenter exoletorum ſuorum tunicas ſuccingant, quàm ſuſpēſi ſint quomodo aper cæſus à coco exeat.* Et qui hac parte non differebant à ſeruis, etiam ruſticorum in coloniis & municipiis. Cicero in Rullum de Capuanis: *Iam verò qui metus erat tunicatorum illorum? in Albana & Seplaſia quæ concurſatio percontantium quid Prætor edixiſſet?* Martialis, *Ruſtici Romani, tunicati.*

Quos Fauſtine dies, qualem tibi Roma Rauennam
Abſtulit? ô ſoles, ô tunicata quies?

Plinius lib.VII. Epiſtolar. *Quin ergo aliquando in vrbem redis? vbi dignitas, honor, amicitiæ tam ſuperiores, quàm minores. Quouſque regna vis? quouſque vigilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quouſque calcei? nuſquam toga feriata? liber totos dies?* quæ ad hanc ſententiam emendo, *quouſque regnabis?* & ſtatim, *quouſque calcei nuſquam? toga feriata?* Nam in municipiis, vt non togæ, ſic nec calceorum vſus: quæ veſtis vtraque forenſis. *Plinius emendatus.*

Martialis,

Lunata nuſquam pellis, & nuſquam toga,
Olidæve veſtes murice.

Et in ſeruis hoc obtinuit antiquitùs. at temporibus Imperarorum qui luxus ad liberos homines, idem pertinuit ad ſeruos. Non tunicæ ampliùs meræ, ſed pænulæ in vſu ſeruorum. Seneca lib.III. De Benef.cap.XXVIII. *Quò te pænulati iſti in militum quidem non vulgarem cultum ſubornati, quò, inquam, te iſti efferunt?* Quòd ait in militum cultum: hoc ideò, quia pænula veſtis etiam militaris. Seneca De Benef.lib.V.cap.XXIIII. *Quendam ex commilitonibus Cæſari pænulam ſuam ſubſtrauiſſe.* Ab hoc ritu lucem Martiali do, in Apophoretis, Lemmate, *Canuſinæ rufæ:* *Pænula, veſtis ſeruorum. Item militum.*

Roma magis fuſcis veſtitur, Gallia rufis.
Et placet hic pueris militibusq; color.

Pueros ecce coniungit & milites, quia vtrique in pænulis rufis. Lana ad pænulas iſtas rufas laudatiſſima Canuſij. Plinius, *Apulæ lanæ breues villo, nec niſi pænulis vtiles. Circa Tarentum Canuſiumq; ſummam nobilitatem habent.* Ideò Canuſinati ἁπλῶς, ſerui nominati, qui pænulas indutui haberent huius coloris. Martialis, *Canuſinatus, de pænulis.*

Vt Canuſinatus noſtro Syrus aſſere ſudet.

Digitized by Google

Suetonius in Nerone, cap. xxx. *Numquam carrucis minus mille feciſſe iter traditur, ſoleis mularum argenteis, canuſinatis mulionibus*. Sed & in Galliis arbor quædam ad tingendas has veſtes. Plinius lib. xvi. cap. xviii. *Item vacinia, Italiæ in aucupiis ſata: Galliæ verò etiam purpurea, tingendi cauſſa ad ſeruitiorum veſtes*. Hæc in elegantioribus ſeruis: at vilioribus, per illam ætatem, frequens vſus cuculli. Martialis,

Cuculli, vilium ſeruorum.

Pullo Mæuius alget in cucullo.

Lampridius in Elagabalo, *Tectus cucullione mulionico, ne agnoſceretur*. Capitolinus in Vero, *In tantum vitiorum Caianorum & Neronianorum fuiſſe æmulũ, vt vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite cucullione vulgari viatorio*. Nec diſſimile, quod Bardocucullum Martialis appellat,

Et Bardocuculli.

Gallia Santonico veſtit te bardocucullo.
Cercopithecorum pænula nuper erat. & alibi,
Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Obtinuerunt hæc in priuatorum hominum ſeruis. Imperatorij miniſtri veſte videntur fuiſſe à vulgo ſecreta: aut certè colore veſtis. Nam viles ſeruorum, omnes pulli: Martialis,

Imperatorum ſerui diſcreti veſte.

Lana quidem triſtis, ſed tonſis apta miniſtris:
Quales non primo de grege menſa vocat.

Ij albati.

Honeſtiores, vt dixi, rutuli aut rufi: Cæſariani verò, albi. qui color proprius libertatis, & ideò digniſſimus. Suetonius in Domitiano, *Generum fratris indignè ferens & ipſum albatos miniſtros habere, proclamauit, ὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη*. interpretor non in togis albis, ſed tunicis aut pænulis. Nam togam permiſſam ſeruis quî credam? In tunicis potiùs albis; ſicut Ædiles Quinquennales apud Iuuenalem; vt inter tunicatos aliqua nota eminerent, albati erant:

Sufficiunt tunicæ ſummis Aedilibus albæ.

inquit. Moderatior Domitiano Aurelianus, qui, vt Vopiſcus ait, *Curſores eo habitu quo ipſe habebat, Senatoribus conceſſit*. eo habitu, id eſt, albatos.

Etiam aurati.

Sed & auratæ veſtes fuiſſe videntur Imperatoriis ſeruis. Lampridius in Alexandro, *Auratam veſtem miniſtrorum nullus vel in publico conuiuio habuit*. Atque ita intellego quod Seneca ſcribit de Tranquil. vitæ, cap. i. *Cùm bene iſta placuerunt, præſtringit animum apparatus alicuius pædagogij, diligentiùs quàm iam intra priuatum larem veſtita & auro culta mancipia*. Et in tunicis hoc aurum ex Ammiano libro xxvi. *Stetit itaque ſubtabidus, nuſquam reperto paludamento; tunica auro diſtincta, vt regius miniſter: indutus à calce in pubem in pædagogiani pueri ſpeciem*. Sed & chlamys ſeruis aulicis fuit, ex Lampridij Alexandro, vbi Conſtantinum Imp. adfatur: *Et tu ſeruos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iuſſeris, ſed neceſſitatibus domeſticis delegaris.*

Chlamydes ſeruorum.

CAPVT XXVI.

Gloſſemata aliquot non paruæ rei è Seneca ſublata.

ANNÆVS Seneca frequenter mihi in manibus eſt: vt ego ſentio, non ſine fructu. Siue enim doctrinam quæro; multa inuenio in ritibus

Digitized by Google

tibus priſcis recondita: ſiue ſapientiam, deus bone, quid ad mores & ad vitam, ſcriptum vmquã præclarius? Qualis ille, & quàm Romanus, vbique animus? quæ tela aduerſum caſus ſubminiſtrat, & ipſam mortem? quomodo vitia eripit, inſerit virtutes? Fatendum eſt. in cacumine Olympi montis conſtitutus mihi videor cùm illum lego: ſupra ventos & procellas, ſupra omnes res humanas. Eò libentior hoc caput vtiliſſimo ſcriptori dabo: & vitia illi minuam, qui ſæpè mihi, parens philoſophiæ Romanæ. *Seneca laudatio.* Conſolatione ad Polybium, in extremo,

[Hæc vtcumque potui longo iam ſitu obſoleto & hebetato animo compoſui: quæ ſi aut parum reſpondere ingenio tuo, aut parum mederi dolori videbuntur, cogita quàm non facilè Latina verba ei homini ſuccurrant, quem Barbarorum inconditus grauiſq; fremitus circumſonat.]

Vt Seneca hæc ſcripſerit? verbis tam humilibus, tam ineptis? numquàm factum. *Gloſſema pudendum.* Quidquid adduxi merum additamentum eſt, ab Ixione aliquo librorum & Ægiſtho. A fine enim huius libri clarè aliquid deeſt. id conatus fuit reſarcire ſuis verbis ſectarius eſte veruex. At vide etiam cor ouiculæ? negat Senecæ vltrà ſuccurrere verba Latina: credo, quia ſimile alibi legerat in Ouidij ſcriptis. Conſidera quæſo, Lector: &, ſi Heraclitus es, ride. In libello ad Gallionem De Remediis fortuitorum, initio,

Licet cunctorum poëtarum carmina gremium tuum ſemper illuſtrent, aliquando deliberans, hoc tibi opuſculum pro accidentibus caſibus dirigere curaui, quod non præſentes, ſed poſteri narrabunt. Vnde ergo primum incipimus? Si tibi videtur à morte. Ab vltimo, inquis, imò à maximo.

Α'τελὴς ille prior liber fuit, ἀκέφαλος iſte. Sed quomodo explerunt, di boni? Non pannum in purpura, vt ait ille, magis conſpicuum ſit, quàm hic ad Senecam adtextus. Sententia tota ridicula: verba maculantia, barbara, ſpurca. Et non vidit hoc Eraſmus, aut Pincianus? digni me herculè illi ipſi cenſores cenſoria nota. Viliſſimæ pecudis gloſſema eſt, totum illud quod ſcripſi, ad hæc vſque verba, *Vnde ergo primum.* Reliqua Senecæ eſſe clarum ex acumine ipſo. *Iterũ gloſſema.*

De Diuina prouidentia, cap. III.

Quanto magis huic inuidendum eſt, quàm illis quibus gemma miniſtratur, quibus exoletus omnia pati doctus [exectæ virilitatis aut dubiæ] ſuſpenſam auro niuem diluit?

Simile, niſi fallor, gloſſema ad vocem Exoleti. ideò delendum. *Tertium.*

De Tranquillitate lib. I. cap. I.

Placet cibus, quem nec parent familiæ, nec ſpectent, [non ante multos paratus dies, nec multorum manibus miniſtratus,] ſed parabilis faciliſq; nihil habens acceſiti pretioſiue.

Ea quæ concluſi lineis, nihil ambigo quin interpretamentum ſint ad ea verba paullò breuius & concinnius dicta, *quem nec parent familiæ, nec ſpectent.* *Quartum.* Epiſtola XCVI.

Petis à me vt quod in diem ſuum dixeram debere differri, repræſentem, & ſcribam tibi.

Scribe, *quod in diem dixerã debere, repræſentem.* reliqua ſunt à mala manu. *Quintum.*

Digitized by Google

In diem debere, & Repræſentare aduerſa ſunt: ea metaphora à re pecuniaria Seneca luſit.

De Benefic. lib. VII. cap. XXI.

Pythagoricus quidam emerat à ſutore phæcaſſia, [rem magnam,] non præſentibus nummis. Poſt aliquot dies venit ad tabernam redditurus, & cùm diu clauſam pulſaret, fuit qui diceret, Quid perdis operam? ſutor ille quem quæris elatus, combuſtus eſt.

Sextum. Phæcaſſia, inquit, rem magnam. Quare rem magnam? nos ſcimus ita appellari Græcanicos calceos; & pretium eorum non plus tribus denariis, vt ſtatim addit. Dico ego gloſſema eſſe imperiti alicuius Macci, ad Phæcaſſia vocem. quam ille non magis intellexit quàm Milphio Pœnulum Plauti. Pleraq; ex iſtis probaſſe olim me ſcio M. Antonio Del-rio, (eum honoris & amoris cauſſa nomino) clariſſimo viro, & non ad hoc ſæculum amico: cuius fides certa mihi fuit, rebus incertis.

CAPVT XXVII.

Error communis in hiſtoria & Faſtis de cenſu & luſtro. Plutarchi peccatum, & eius cauſſa. Epitome Liuiana corrupta oſtenſa.

ADVERSVM Plutarchum mihi, optimum aliàs & ſanctiſſimũ ſcriptorem, hoc caput conceptum eſt: vel potiùs aduerſum vanam opinionem, quæ ab illo capite in libros manauit & in vulgus. Eam tollam, argumentis ita certis:

Vt contrà quiſquis ſentiat, nil ſentiat.

Creditur Iulius Cæſar, victa Africa, cenſum inſtituiſſe; & in eo repperiſſe ciuium non plus centum quinquaginta millia. cùm tamen ante bellum ciuile, cenſa eſſent millia trecenta viginti. Plutarchus claris verbis: μετὰ δὲ τὰς θέας γενομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν προτέρων δυοῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων, ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ τοσοῦτον ἀπανήλωσε τοῦ δήμου μέρος. id eſt, *Poſt ſpectacula verò, cenſu acto, pro trecentis viginti millibus ciuium, quot prius fuerant, cenſi ſunt in vniuerſum centum quinquaginta millia. Tantam intulit bellum ciuile cladem, & tantam abſumpſit populi partem.* Et Epitome Liuiana, *Cenſum egit, quo cenſa ſunt ciuium capita centum quinquaginta millia.* Hos duces ſequuntur Faſtorũ hodie ſcriptores Sigonius & Onufrius Panuinus. Multi, vt video, in partibus: tamen aduerſum eas omnes copias, veteres & nouas, confligã ego ſolus. Primùm an cenſum vllum legitimũ egerit Cæſar, dubito: (nõ monuit id Suetonius, aut Dio:) non condidit certè luſtrũ. Si non luſtrũ, ergo nec numerũ vniuerſum ciuium in tabulas rettulit, & in acta. Non enim id ſolet, niſi condito luſtro. Vide omnes Liuij libros, integros & decurtatos: ſolemnis vbique hæc narratio, *Luſtrum conditum; quo cenſa tot millia ciuium.* Quòd non condiderit luſtrum: teſtis mihi extra ſuſpicionem omnem & calumniã lapis, in quo Breuiarium Auguſti. Ibi ſic de ſe Auguſtus: IN. CONSVLATV. SEXTO. CENSVM. POPVLI.

Adſtipulatores Plutarchi.

Cæſarem non egiſſe cenſum.

PVLI. COLLEGA. M. AGRIPPA. EGI. LVSTRVM. POST. ANNVM. ALTERVM. ET. QVADRAGESIMVM. FECI. LEGI. QVO. LVSTRO. CIVIVM. ROMANORVM. CENSITA. SVNT. CAPITA. QVADRAGIENS. CENTVM. MILLIA. ET. SEXAGINTA. TRIA. O theſaurum repertum, non lapidem! Ecce, ait diſertè Auguſtus XLII. annos elapſos, ante illud ſuum, ſine vllo luſtro. Quomodo ergo Cæſar condiderit luſtrum, vix ſedecim antè annis? Diſcite amplius vos Faſtorum ſcriptores, nullum luſtrum Romæ conditum à L. Gellio & Cn. Lentulo Cenſoribus, ad hoc Auguſtæum. ita corruunt omnia illa veſtra imaginaria luſtra, quæ ex ſolis numeris Cenſorini corruptis, inſeruiſtis. Sedeamus enim ad calculos. Auguſti ille cenſus incidit in annum vrbis DCCXXVI. At Cn. Lentulus & L. Gellius cenſores fuerunt anno vrbis DCLXXXIIII. Vide quàm conueniat ratio; iuſtum interuallum eſt annorum XL. duorum. Tamen eſto. luſtrum & cenſum condiderit Cæſar: in re & in numero quàm fœdus Plutarchi error? Ait tãtùm cenſa CL. millia ciuium, cùm ante bellum ciuile cenſerentur trecenta millia XX. Dupliciter peccat. primùm in numero, qui ante bellum ciuile. Trecenta, ait, XX. millia quomodo poteſt? Ego reperio iam ab annis viginti quinque ante bel[lum ciuile], cenſa Romæ quadringenta quinquaginta millia ciuium, Lentulo & Gellio Cenſoribus. Is numerus qua clade, tam ſubitò imminutus? præſertim florentiſſimi populi R. rebus? Vide omnia luſtra. adiectum ſemper aliquid ad numerum reperies, non detractum. Imò vetus codex Epitomes Liuianæ, luſtro illo quod modò dixi. præfert non *quadringenta millia* L. ſed *nongenta* L. Nec vlla hyperbole eſt, aut error. Auctus enim immaniter numerus ciuium, populis aliquot Italicis paullo antè ciuitate donatis. At ante donationem eam, vt anno DCXXXIX. reperio circiter ad quadringenta millia cenſa: quid ergo mirum, ſi nunc tanto amplius? Errat etiam in numero, qui poſt bellum. & cui ſano perſuadebit, tantùm ſuperfuiſſe C L. millia ciuium? Attriuit multos bellum ciuile, fateor: num plures quàm bellum Punicum ſecundũ? Atqui poſt tot clades populi, & tot infeliciter pugnatas pugnas, cenſa ſunt tamen C.XXVII. millia. vide Faſtos. Denique quid tergiuerſor? & cur non venio ad decretorium ſtilum? Hic, ecce, omnis fons erroris. Iulius Cæſar cùm publicè & priuatim turbata omnia repperiſſet per bellum ciuile: non cenſuram, ſed imaginem quandam eius ſumpſit, ad ſiſtendos & vinciendos labentes mores. Præfectus morum dici voluit, & fuit. Eo iure non cenſum inſtituit. non, inquam, ſolemne illud opus: ſed recenſum. id eſt, examen & inquiſitionem in eos qui iure aut iniuria vtebantur publico frumento. Repperit in confuſione illa rerum, numerum creuiſſe ad trecenta XX. millia: recidit, & reduxit ad ſola centum quinquaginta. Suetonius clarè cap. XLI. *Recenſum populi, nec more, nec loco ſolito, ſed vicatim per dominos inſularum egi: atque ex viginti trecentisq́; millibus accipientium è publico frumentum, ad centum quinquaginta retraxit.* Similia prorſus iſtis, Dio lib. XLIII. cuius verba poſui ſuprà, & nunc non repeto. Hic omnes ille cenſus, quem egit Cæſar: hic numerus non ciuium

Quot anni inter poſtremum liberæ reip. luſtrum, & primũ Auguſtæum.

Vide Onuſrium impedıtè diſſerentem, in Comment. ad Faſtos A.V. DCIV.

Errat in numero Plutarchus

Epitome Liuiana correcta.

Cæſar, non Cenſor, ſed Præf. morum.

Recenſus ciuium non legitimus cenſus.

omnium

Digitized by Google

omnium (nihil vanius:) ſed tenuis tantùm & egenæ plebis, quæ è publico alebatur, & quam ideò hirudinē ærarij Cicero alibi dixit. At ſcriptori Græco, qui conniuentibus oculis iſta legerat, obiectus error: & nata popularis illa ſententia, ad inuidiam ciuilium bellorum. Simile in Epitome factum: in quam confidens quiſpiam nebulo intruſit illa verba de cenſu: à Liuio quidem, non ſcripta, non picta. Reipſa quàm grandis numerus ciuium illa ætate fuerit: facilè conicimus vel ex cenſibus Auguſti; qui omnes vltra quadragies centena millia, vt ex lapide illo clarū, quem publicauit amicus noſter A. Schottus, ſuggerente Augerio Busbequio legato olim Byzantino.

Vnde obiectus error Plutarcho.

Capvt xxviii.

Mos hiſtrionius in baculis, quos manu tenebant. Suetonio data lux; Appuleio, & Auſonio. Correctus ſemel atque iterùm Suetonius.

In Suetonij Nerone videor obſeruare morem veterem, cui, meo animo, interpretes non faciunt claram ſatis lucem. Faciam ego.

Cap. xxiiii.

Atque etiam in quodam Tragico actu, cùm elapſum baculum citò reſumpſiſſet; panidus & metuens ne ob delictum certamine amoueretur, non aliter confirmatus eſt, quàm adiurante hypocrita non animaduerſum id inter exſultationes ſucclamationesq́; populi.

Baculum intellegi volunt lauri ramum, quem vates & actores inter canendum manu tenebant: vnde ῥαβδῳδοὶ & στιχῳδοὶ dicti Græcis. Et quin tale aliquid apud priſcos Græcos fuerit, non eo negatum: paullo aliter tamen mos ſcenæ fuit, quem tangit Romanus ſcriptor. Eum intellegere videor ex ſolius Plutarchi verbis, libello περὶ παίδων ἀγωγῆς: quæ ſic concepta: οἱ δ' ἁρμάτειοι τρόχοι πόνῳ καμφθέντες, οὐδ' ἂν ἐίτι γένοιτο, τὴν ἐξ ἀρχῆς δύναιντο ἂν λαβεῖν εὐθυωρίαν. τάς γε μὴν καμπύλας τῶν ὑποκειτῶν βακτηρίας ἀπευθύνειν, ἀμήχανον. id eſt, *Rotas curruum cum labore curuatas, cùm omnia feceris, in priſtinam rectitudinem non reſtitues: & incuruos hiſtrionum baculos, in rectum reducere nulla vis poſſit.* Clarum enim ex eo, baculos aliquos inflexos fuiſſe, quos hiſtriones, & præſertim ſaltatores, manu geſtarent: ſiue ad concinnitatem aliquam motus, ſiue ad geſticulandum. Qui baculi etiam nunc in vſu eiuſmodi nugis theatri apud Belgas, non ſine veſtigio priſci ritus. Nec è ligno ſolùm ij baculi, ſed è ferro. Diſco ex Appuleij Apologia altera, in Ruffinum quemdam ſaltatorem fabularum: *Ingens indignatio animo oboritur. túne effeminatiſſime, tua manu cuiquam viro mortem minitarus? At qua tandem manu? Philomelæ, an Medeæ? an Clytæmneſtræ? quas tamen conſultas, tanta mollitia animi, tanta formido ferri eſt, ſine cludine ſaltas.* Emendo, *quas tamen cùm ſaltas*. Vox cludinis (incorrupta modò ſit) propria fuiſſe videtur huic mimico ferro. Ad eum morem prorſus capiendus Auſonius,

Baculi in manu hiſtrionum quales.

Plutarchi notandus locus.

Suſpectus Appuleij locus, in parte emēdatus.

Cluden, quid.

Auſonius explicatus.

Decepta felix caſus ſe miſcuit arti:
Hiſtrio, ſaltauit qui Capanea, ruit.

In

Digitized by Google

In Canace viſus multo felicior, ipſa
Quòd non hic gladio viſcera diſſecuit.

Gladium illum ſaltatoriũ intellegit. Lucem hinc do abbreuiatori Dionis in Antonino Caracalla: ſub quo narrat Theocritum quemdã, olim ſcænicum, præpotentem fuiſſe: quem cùm dicto aliquo offendiſſet Titianus procurator Alexandriæ, atque is ſtricto ferro è ſede ſua in illum proſiluiſſet: ridens Titianus, Ὡς ὀρχηστὴς ἐποίησας, inquit, *Vt ſaltator feciſti*. In quo nihil dubito alluſum ad hoc mimicum ferrum. Addam alia Suetonij, ne ventoſum & inane caput.

In Tiberio, cap. LII.

Filiorum neque naturalem Druſum, neque adoptiuum Germanicum patria caritate dilexit: alterius vitiis infenſus. Nam Druſus animi fluxioris, remiſſioriſq; vitæ erat.

Metuo, vt aliquid deſit. plenior certè, & quę vtrumque membrum complectatur, lectio erit, *alterius virtutibus, alterius vitiis infenſus*. Germanicum enim oderat, propter eximias virtutes: Druſum, propter vitia. *Correctus Suetonius.*

Cap. XLVII.

Paucorum Senatorum inopia ſuſtentata, ne pluribus opem ferret, negauit ſe aliis ſubuenturum, niſi Senatui iuſtas neceſſitatum cauſſas probaſſent. Quo peracto, pleroſque modeſtia & pudore deterruit.

Scriptum fuit à Suetonio, *Quo pacto pleroſque*. at linea neglegenter litteræ. p. indita, locum mox corrupit.

CAPVT XXIX.

Conlectanea de imaginibus. Qui nobiles apud Romanos: & è quo magiſtratu primùm imagines. Cicero correctus. Imagines quid fuerint, correctusque Ouidius. In atrio locari ſolitas, & in thecis. Mos eas aperiendi in die feſto. Tituli imaginum: & emendatus Tibullus. Mos eas ferendi in funere.

De imaginibus quidquid dignum legi, conſcribam: &

Quaſi pueris, qui nare diſcunt, ſcirpea inducitur ratis:

ſic ego Electis eiuſmodi rerum, ad doctrinam veterem præibo iuuentuti.

Generis apud Romanos diſcrimen duplex. Alij Patricij, alij Plebeij. rurſum ex vtriſque, alij Nobiles, alij Noui. Nobiles cenſebantur illi ſoli, quorum maiores magiſtratum ceperant, quique ius habebant imaginis ponendæ. Noui, quorum maiores vitam priuatam vixerant, & quibus imagines nullæ. Regum temporibus, & poſt Regifugium aliquot annis, penes ſolos Patricios magiſtratus erant: ideò & nobilitas. Poſteà, per contentiones Tribunicias, communicati cum plebe honores: ſimulque nobilitas & imagines. Imò non raro ex eo, plebeius quiſpiam, nobilis ante patricium: vt Claudij Marcelli, vt Decij, Flaminij, Luctatij, & quæ aliæ è plebe familiæ plenæ honorum. Non enim ex genere, ſed ex imaginum multitudine omnis nobilitas: & imagines ex magiſtratu. Liuius *Romanis, qui nobiles.* *Qui noui.* *Plebeij nobiles quãdo cœperint.* *Ex imaginibus omnis Romana nobilitas.*

Digitized by Google

libro primo *Ancus Marcius nobilis vna imagine Numæ*. Idem libro XII. *Nec finem antè belli habituros, quàm Cõſulem verè plebeium, id eſt hominem nouum feciſſent. Nam plebeios nobiles iam hiſdem initiatos eſſe ſacris, & contemnere plebem cœpiſſe, poſtquam contemni deſierint à patribus.* Suetonius in Veſpaſiano, *Gens Flauia obſcura illa quidem, & ſine vllis maiorum imaginibus, ſed tamen reip. non pœnitenda.*

Imagines, ex quo magiſtratu. Imagines, dixi, è magiſtratu. non tamen quouis, ſed curule. Quæſtura, Tribunatus, & qui alij inferiores honores, ius imaginis non dabant: dabat inter ordinarios magiſtratus, prima, curulis Ædilitas. Diſco ex Ciceronis verbis, libro quinto in Verrem, vbi loquitur de ſe Ædile: *Ob earum rerum ſolicitudinem atque labores, fructus illos datos, antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriam poſteritatemq́; prodendam.* Scribe potiùs, *ius imaginis.* *Ciceronis emendatio.*

Imagines, non totius corporis. Hæ imagines non aliud fuerunt, quàm expreſſa corporis effigies humerorum tenus, è cera. Dico, humerorum tenus. nõ enim corporis totius erant, ſed capitis atq. vultus. Plinius lib. XXXV. *Expreſſi cera vultus ſingulis diſponebantur armariis,* ait disertè, vultus. Cicero in Bruto, cui ab hac obſeruatione lux: *Ex quo, tamquam ex ore imago, exprimatur.* Addidi item, è cera. Idque adeò verum, vt vulgò eas nobilium imagines poëtæ appellent Ceras. Iuuenalis, *E cera ſoliti fieri.*

Tota licet veteres exornent atria ceræ.

Ouidius correctus. Et Ouidius; in cuius verbis priſca labes, lib. I. Amorum.

Nec te decipiant veteris quinquatria ceræ:
Tolle tuos tecum pauper amator auos.

quam amoueo, & lego, *veteri cincta atria cera.* Nam lena eſt, quæ monet puellam ne ſe pulchris aut nobilibus vulget; ſed tantùm diuitibus & peculiatis. Imagines autem iſtæ in atriis. Seneca, *Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus: animus eſt qui facit nobilem.* Idem Conſolatione ad Polybium: *Vides omnes has imagines, quæ impleuere Cæſareum atrium: nulla non harum aliquo ſuorum incommodo inſignis eſt.* *In atriis ponebãtur.*

Martialis:

Atriaq́; immodicis artat imaginibus.

Valerius lib. V. cap. VIII. *Prudentiſſimoq́; viro ſuccurrebat, effigies maiorum cum ſuis titulis idcircò in prima ædium parte poni ſolere, vt eorũ virtutes poſteri non ſolùm legerent, verùm imitarentur.* Prima enim ędiũ pars, Atrium. Seneca de Benefic. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ ſuæ longo ordine & multis ſtemmatum illigata flexuris in parte prima ædium collocant.* Alij malè, *parte ſumma.* Auſonius,

Hos ille Serum veſte contexi iubet,
Hos cælat argento graui:
Ceris inurens ianuarum limina,
Et atriorum pegmata.

Ouidius iterùm correctus. Imagines igitur iſtæ ex cera. ideò benè monui olim in hoc Ouidij verſu, lib. VI. Faſtorum,

Vidimus ornatos, ærata per atria, picta
Veſte triumphales occubuiſſe ſenes.

legen-

Digitized by Google

legendum, *cerata per atria*. Æris in atriis nulla mentio, at frequens cerarum. Statius tamen opitulari vulgatæ lectioni videatur II. Thebaid.

—— lato regalia cætu
Atria complentur. ſpecies eſt cernere auorum
Comminus, & viuis certantia vultibus æra.

Quamquam & ſit nulla mihi religio reſcribere, *Certantia vultibus ora*.

Collocabantur autem ordine in ligneis thecis, ſiue, vt Plinius appellat, armariis. Libro XXXV. *Expreſſi cera vultus ſingulis diſponebãtur armariis, vt eſſent imagines quæ comitarentur gentilicia funera.* Auſonius in verſibus quæ ſuprà, pegmata maluit dicere. Eæ thecæ diebus feſtis aut lætioribus tantùm aperiebantur; aliàs vt videtur, clauſæ. Cicero pro Sullâ: *Domus erit, credo, exornata, aperientur maiorum imagines*. Vopiſcus in Floriano, *Tantùm illud dico, Senatores omnes ea lætitia eſſe elatos, vt domibus ſuis omnes albas hoſtias caderent, imagines frequentes aperirent, albati ſederent, conuiuia ſumptuoſiora præberent.* Apud Senecam patrem Triarius, lib. VII. Controu. VI. *Indicit diem feſtum, aperiri iubet maiorũ imagines, cùm maximè tegendæ ſunt.* Et hoc eſt quod Polybius lib. VI. ſcribit, has imagines publicis ſacrificiis proferri, & magnificè ornari. Cui curæ haud dubiè olim præfectus Atrienſis. *Imagines in thecis.*

His imaginibus ſubſcripti Tituli, ſiue Indices honorum & rerum in magiſtratu quoque geſtarum. Plinius, *Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum.* Tibullus, *Titulus, ſiue Index imaginis.*

Non tua maiorum contenta eſt gloria fama,
Nec quæris quid quaque index ſub imagine dicat.

Ita emenda. Nam intellegit hunc Indicem, quem Liuius ferè Titulum appellat, & ſæpè queritur ab eo corruptam hiſtoriæ fidem. Vt lib. IIII. *Minutium apud quoſdam auctores trãſiſſe à patribus ad plebem, vndecimumq́, Tribunum plebis cooptatum, inuenio. ſed ante omnia refellit falſum imaginis titulum paucis antè annis lege cautum, ne Tribunus collegam cooptare liceret.* Libro VIII. *Vitiatam memoriam falſis imaginum titulis reor, dum familiæ ad ſe quæque famam rerum geſtarum honorumq́, fallente mendacio, trahunt.* Libro X *Cuius imaginis titulo, Conſulatus, Cenſuraq́, & triumphus æquo animo legetur: ſi pontificatum vel auguratum adieceritis, non ſuſtinebunt legentium oculi?* Valerius libro IIII. cap. IIII. *Plurimorum ac maximorum operum prætexto titulum imaginum ſuarum amplificauit.* Ad hunc titulum, Taciti locus pertinet, lib. XVI. *Obiectauitq́, Caſſio, quòd inter imagines maiorũ, etiam C. Caſſij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam,* DVCI PARTIVM. *Emendatus Tibullus.*

Vſus præcipuus earum imaginum, vt in funere nobilium ferrentur. Propertius, *Imagines ad funera.*

Nec mea tunc longa ſpatietur imagine pompa.

Liuij Epitome XLVIII. de Lepido: *Præcepit filiis lecto ſe ſtrato ſine linteis, ſine purpura, efferrent. imaginum ſpecie, non ſumptibus nobilitari maximorum virorum funera ſolere.* Et exempla vulgò apud ſcriptores. Ratio ferendi in oblongis perticis erat ſiue haſtis, vt fercula ſolent triumphorum. Ideò Feretra ea dixit Silius libro X.

Non coniux, natiue aderant, non iuncta propinquo

 San-

Digitized by Google

Sanguine turba virûm: aut celſis, de more, feretris
Præcedens priſca exequias decorabat imago.

Dio Caſſius adfirmare videtur, non ferri ſolere imagines eorum qui relati in deos: ambigo de ea ſententia, & ſcripſi quædam libro IV. Epiſtolicarum. Illud mihi certius, ſi quis turpi & immani crimine damnatus eſſet, damnari etiam & frangi eius imaginem ſolere, nec in exſequiis ferri. Iuuenalis,

Damnatæ imagines & fractæ.

Frangenda miſeram funeſtat imagine gentem.

Tacitus lib. II. *Cotta Meſſallinus, ne imago Libonis exſequias poſterorum comitaretur, cenſuit.*

Caput XXX.

Spartianus, Capitolinus, Lampridius, & Vopiſcus emendati: item Trebellius Pollio. Iocus hominis mimi illuſtratus. Coctilia, quid. Adclamatio Senatus ſolemnis, Omnes. alia plura.

SCRIPTORIBVS Cæſareæ hiſtoriæ, qui redacti in vnum corpus, non ſine ſuſpicione ſcalpelli, lucem aliquam à me dabo, forſan & medicinam. In Capitolini M. Antonino, in extremo,

Crimini ei datum eſt, quòd adulteros vxoris promouerit, Tertullum, & Viſtilium, & Orfitum, & Moderatum ad varios honores: cùm Tertullum etiam prandentem cum vxore deprehēderit. De quo mimus in ſcena, præſente Antonino, dixit, cùm ſtupidus nomen adulteri vxoris à ſeruo quæreret, & ille diceret, Tertullus. & adhuc ſtupidus quæreret, reſpondit ille. Iam tibi dixi, Tertullus dicitur.

Iocus in pronunciatione.

Iocus latet hominis mimi. Res autem ſic ſe habet. quærebatur nomen adulteri: ſeruus ter repetitò dixit, Tullus, Tullus, Tullus. Iterùm quærebat alter: & ſubdidit alluſione ad hunc Tertullum, Iam dixi ter, Tullus dicitur. Ex ambigua pronunciatione facilè collectu, Tertullus. Ita ergo ſcribe in Capitolino, *& ille diceret ter, Tullus.* & pòſt, *dixi ter, Tullus dicitur.* In Spartiani Seuero.

Vxorem tunc Martiam duxit, de qua tacuit in hiſtoria vitæ priuatæ, cui poſteà in imperio ſtatuas collocauit.

Tatius Cyrillus hiſtoricus.

Placeret mihi. *de qua Tatius in hiſtoria.* Tatius Cyrillus eorum temporum ſcriptor fuit: nominat eum & imitandum ſibi proponit Iulius Capitolinus, in Maximinis, ſub initium.

Ibidem,

Opera publica præcipua eius exſtāt, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. Eius denique etiam ianua in tranſtiberina regione, ad portam nominis ſui.

Iani, quid.

Scribo, *Eius denique etiam iani.* Iani dicti, tranſitiones peruiæ, quales multas Domitianus exſtruxit. Suetonius, Cicero, & alij.

In Trebellij Pollionis Claudio,

Et hunc tamen quidam hiſtorici laudare conati ſunt, & ridiculè quidem. Nam Gallus Antipater ancillariorum, & hiſtoricorum dehoneſtamentum principium de Aureolo ſic habuit: Venimus ad Imperatorem nominis ſui.

Puto

Digitized by Google

Puto eum ſcripſiſſe, *Gallus Annius, pater ancillariorum* non ignota phraſi, vt Pater elegantiarum, & ſimilia. *Pater ancillariorũ.*

In Lampridij Alexandro:

Conſules quoſcumque vel ordinarios vel ſuffectos creauit, ex Senatus ſententia nominauit, ſumptum eorum contrahens, & nundina vetera ex ordine inſtitui, vel dies vel tempora.

Ego nihil ambigo quin hæc, *vel dies vel tempora*, gloſſema ſint ad vocem, *nundina*: ideò delenda. Sententia autem videtur, Alexandrum reſtituiſſe priſcum morem comitiorum de Trinundino. *Gloſſema deletum.*

Ibidem:

Fecit Romæ Curatores vrbis XIIII. *ſed ex Coſſ. veros, quos audire negotia vrbana cum Præfecto vrbis iuſſit.*

Lego, *ſed exconſulares viros*. Sunt autem hi curatores, qui à Sexto Rufo & Victore ponuntur in quaque regione vrbis bini, aucto ſcilicet poſteà numero. *Exconſulares viri.*

In Hadriano Spartiani,

Poſt Quæſturam acta Senatus curauit, atque ad bellum Dacicum Traianum familiarius proſecutus eſt.

Scribendum, *Traianum in familiaribus.*

Ibidem,

Equitauit ambulauitq́ plurimum, armiſq́ & pilo ſe ſemper exercuit.

melius, *palo*. Nam intellegit exercitium, Palaria, Vegetio dictum. Iuuenal. *Quis neſcit, aut quis non vidit vulnera pali?* *Pali exercitium.*

In M. Antonino Capitolini,

Tantum autem honoris magiſtris ſuis detulit, vt imagines eorum aureas in Larario haberet. ac ſepulchra eorũ additis hoſtiis & floribus ſemper ornaret.

Fortaſſe, *annuis hoſtiis.*

Ibidem,

In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæſerunt: ipſius, velut manu, capiti Martis aptata eſt.

Eluceſcet hic mos, ſi leges *coronas*: &, *iacientibus*. Martis ſtatua in puluinari erat, vt ſolitum: in eam detractas ſibi coronas Salij iaciebant. *Mos iaciẽdi coronas.*

In Ælio Pertinace,

Nam pater eius tabernam coactiliariam in Liguria exercuerat.

Sudant interpretes in coactilibus iſtis eruendis. ego ſcribi cenſeam, *coctiliariam*. Coctilia videntur appellaſſe carbones ligneos ſemiuſtos, aptos ad ignem. Vt in Claudio Pollionis, *Ligni cottidiani pondo mille, ſi eſt copia; ſin minus, quantum fuerit, & vbi fuerit, coctilium cottidiana batilla quatuor.* Quid Coactilia ſint, ſcio; & legi in Gloſſis, *Coactiliarius*, πιλοποιός: ſed non id munus exercitum patri Pertinacis, verùm aliud illud, quod dixi. Ecce Capitolinus ipſe, in principio, *Ælio Pertinaci pater libertinus Ælius Succeſſus fuit: qui filio cognomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quòd pertinaciter eam rem gereret, impoſuiſſe fatetur.* *Coctilia.*

Ibidem,

Cùm ad Senatum veniſſet, & cellam curiæ iuſſiſſet aperiri, neque inueniretur aditus, in templo Concordiæ reſedit.

Melius, *neque inueniretur æditũus.*

In Tacito Vopiſci,

Hac oratione & Tacitus ipſe vehementer eſt motus, & totus Senatorius ordo concuſſus. Statimq́ acclamatum eſt: Omnes omnes in Decium ad campum Martium, ibi comitiale tribunal aſcendit.

Turnebi atumen aberrat.

Locus corruptus; nec mederi potuit peritiſſimus Turnebus, qui legit, *Omnes illicium ad campum.* & adfert neſcio quid de illicio apud Varronem: quod hîc, nihil ad Bacchum. Scribo ipſe, *Statimq́ acclamatum eſt, Omnes, omnes. Inde itum ad campum.* Satis certa ea lectio: etiam mos ille acclamandi in communi conſenſu Senatus, Omnes. Suprà, in Actis Senatus. *Tacite Auguſte, di te ſeruent. Deinde omnes interrogati prætereà, qui poſt Tacitum ſedebat Metius Nicomachus in hæc verba diſſeruit.* emendo, *Deinde, Omnes. Interrogatus prætereà.* Trebellius Pollio, in Valerianis, *Quæ cùm eſſent ſæpiùs dicta, addiderunt omnes, atque ita diſceſſum eſt.* ſcribe, *addiderunt, Omnes.* Notanda igitur iuuentuti ea ſolemnis & quaſi legitima forma acclamandi, quam reperies etiam alibi. Hæc leuia: quis negat? at quàm leuiores illi, qui reges ſibi videntur, in vna aut altera ſimili nota? Capita iis tota explet corrupta vna vocula aut littera: & principium cùm leges, cenſebis, munere deûm, veniſſe nouum medicum, qui crus fractum obligare poſſit Æſculapio ipſi. Iam verba, quàm nitida, quàm compoſita! quaſi teſſellæ omnes in pauimento. Quid dicam, niſi Cæcilianum illud? O triſtes ineptias! Mihi in hoc genere, duo curæ, Breuitas & Veritas: alterum ſecutum me ſcio, alterum aſſecutum. Faue, mi Lector.

Acclamatio Senatoria, Omnes.

FINIS.

APPROBATIO.

Hunc Iuſti Lipſij laborem ſine tædio ob variam eruditionem perlegi, & ſine vlla Catholicæ fidei offenſa ſtudioſis communicari & euulgari poſſe iudico.

VValtherus vander Steeghen,
S. Theol. Licentiatus.

Digitized by Google

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

REFVTATA vulgi opinio de ſcriptore Controuerſiarum. Non eſſe Annæum Senecam philoſophum. oſtenſum id ab ætate, à vita, à ſtilo. Eſſe illius patrem. id quoque clare oſtenſum. Senecarum ſtemma. Locus vnus correctus.

CAP. II. Stipendij militaris initia, & progreſſus. Quis primò modus. quæ deinceps acceſſio. Aliud denarium eſſe, aliud denos aſſes. Tacitus explicatus. Liuius correctus. item Suetonius in loco tenebroſo.

CAP. III. Iuuenalis verſus correctus & illuſtratus. Mos antiquus de lucernis ad ianuas, ad feneſtras, ad arbores, ad lupanaria noua. Vates præferebant lucernam. Tertullianus, Xiphilinus, Seneca, Perſius, & Prudentius explicati.

CAP. IV. Aquam calidam antiquitùs ad potum fuiſſe. imò ad delicias. Thermopolium Plauti quid? Dio explicatus. Calida vino mixta. Plautus illuſtratus, & Tacitus. Plautus correctus. Seneca ex Athenæo data lux.

CAP. V. Carmen poëtæ veteris, non anteà viſum. De ſcriptore quæſitum. multa in eo emendata, & illuſtrata.

CAP. VI. Ritus collocandi cadaueris. Suetonij nouus & verus intellectus, & Virgilij Conlocatio. Cærimonia in ea adiuncta. Perſius illuſtratus. Seneca etiam emendatus. Amictus in corpore mortuo. Appuleius, Iuuenalis, Martialis explicati.

CAP. VII. In Agellio complura emendata. Rumices. Trifaces. Canpuli. Priſca aliquot verba, Claudere. Imparietia. Secus pro Sexu. Exerrationes. Catonis fragmentum correctum. Conſipere, probum verbum: item, Deſpreti. & plura alia.

CAP. VIII. De frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Salluſtij inſignis emendatio. Menſtruum ſeruorum. Clodij Annonaria lex. Recenſus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore. Recenſus Auguſti. Perſius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epiſtolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis. Prouinciæ frumentariæ. Oleum & caro diſtributa, & alia compluria.

CAP. IX. E Statij Papinij Siluis decermina. Sacerdotes Salij repoſiti. Statuæ in honorem Cæſaris ex teſtamento.

CAP. X. Correctiones aliquot in Seneca. Elogium eius de Publij verſu emendatum. gloſſema ſublatum. alia quædam notæ melioris.

CAP. XI. Ritus in ſcenam producendi ſcorta. Liuio, Statio, Tertulliano, Plauto, data lux. Cur theatro adiuncta ædes Veneris: & Suetonius explicatus.

CAP. XII. E Suetonij Auguſto loci aliquot vitioſi. liberti à memoria. De compacto.

CAP. XIII. De veſtitu Romano conlectanea. Color togæ albus. obiectiones remotæ duæ. Plautus, Suetonius, Perſius, Horatius illuſtrati. De Lacernis, & Panulis. Spartianus & Tacitus correcti. Item Seneca, eximio loco. De tunica & calceis.

CAP. XIV. E Cornelio Nepote vetus mendum ſublatum in vita Attici. Statuas inſcribendi mos.

CAP. XV. Veterum legum De Re agraria aliquot capita; niſi fallor, publicè nondum viſa. Ea ad priſcam ſcripturam variè correcta.

CAP. XVI. Ex Annæi Senecæ Epiſtolis complures loci. Ladas curſor. Exſaniare. De Turdo, prouerbium. Oculifera, & alia plura.

CAP. XVII. De lecto aduerſo, planè & dilucidè dictum. Laberius & Spartianus correctus. Horatius illuſtratus. Item occultior mos texendi in atrio telas.

CAP. XVIII. Appuleius variè correctus. De clauis in cruce. Plauti verſus emendatus. & Martialis. Mos tangendi oculos.

Digitized by Google

oculos Iuſiurandi etymon. Principes Africæ. Appuleius non ſeruus.

CAP. XIX. *De Lectica & Sella priſci ritus. Quando cœperint. Earum forma, diſcrimen. Catullus & Martialis explicati. Gracchus correctus, & Propertius. Variorum ſcriptorum loci explicati.*

CAP. XX. *In Suetonio ſelectiora aliquot loca. Qualis lex Iulij fuerit, cõcepta de matrimoniis. Eloquentia Cæſaris. De Iano clauſo, accurata diſceptatio.*

CAP. XXI. *Agelliani complures loci. Cautus, quid. Macrobius correctus. Leges Flaminicæ emendatæ. Item Cato. Priſcæ locutiones repoſitæ. Gloſſemata aliquot ſublata.*

CAP. XXII. *Serui publici apud Romanos. Eorum nomina, A regionibus, & A perſonis. Brutiani, Cyprij, Clodiani, Corneliani, Gelliani.*

CAP. XXIII. *De lictoribus eorumque origine, cõditione, miniſterio, & ritu Collectanea accurata. Nonius in etymo eorum correctus: item Agellius. Lictores è libertis aut libertinis. ciues fuerunt, & ideò togati. Liuius correctus. Summotio propriè quid, & quomodo ea vſi. Plinius explicatus, Cicero emendatus. Animaduerſio quid. Aſſurgendum magiſtratui erat, caput aperiendum, equo deſcendendum, & curru: ferrum ponendum. Tacitus explicatus. Praitio, qualis, è Liuio gloſſema ablatum. Quis Primus lictor, quis Proximus. Turnebi in eo error. Faſces lictorũ. Mos eos ferendi, ſubmittendi. Virga lictorum. Percuſſio ſolemnis ianuæ. Bacilli. Seneca correctus. Bacilli prælati municipalibus magiſtratibus. Quot lictores cuique fuerint.*

CAP. XXIIII. *Auſoniana aliquot emendationes. Lumen, de filiis eleganter dictum. Faſtus Campanus. Auſonius quando Conſul.*

CAP. XXV. *Seruorum quæ propria olim veſtes. Tunicatos primo fuiſſe. Sicut & ruſticos Romanos in coloniis, in municipiis. Plinius emendatus. Poſt eà ſerui pænulati. earum pænularum color rufus. Canuſinatus, quid? Cuculli, Bardocuculli. Imperatorum ſerui alia veſte. Ij albati, vel aurati.*

CAP. XXVI. *Gloſſemata aliquot non paruæ rei è Seneca ſublata.*

CAP. XXVII. *Error communis in hiſtoria & Faſtis de cenſu & luſtro. Plutarchi peccatum, & eius cauſſa. Epitome Liuiana corrupta oſtenſa.*

CAP. XXVIII. *Mos hiſtrionius in baculis, quos manu tenebant. Suetonio data lux; Appuleio, & Auſonio. Correctus ſemel atque iterùm Suetonius.*

CAP. XXIX. *Conlectanea de imaginibus. Qui nobiles apud Romanos: & è quo magiſtratu primùm imagines. Cicero correctus. Imagines quid fuerint, correctusque Ouidius. In atrio locari ſolitas, & in thecis. Mos eas aperiendi in die feſto. Tituli imaginum: & emendatus Tibullus. Mos eas ferendi in funere.*

CAP. XXX. *Spartianus, Capitolinus, Lampridius, & Vopiſcus emendati: item Trebellius Pollio. Iocus hominis mimi illuſtratus. Coctilia, quid. Adclamatio ſolemnis in Senatu, Omnes. alia plura.*

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI

ELECTORVM

LIBER SEGVNDVS.

In quo mixtim Ritus & Cenſuræ.

Digitized by Google

Digitized by Google

IVSTI LIPSI
ELECTORVM
LIBRI SECVNDI

Capvt primvm.

Lampridij obſcurioris mendi locus elautus. Qui Troſſuli: & de Principe iuuentutis. E Seneca gloſſula ſublata.

Bella mihi viſa, non nego, emendatio noſtra Lampridiani loci: in quo labes altior & occultior, quam nec eruat nec eluat mihi quiuis. Ait de Commodo, in eius vita:

Decimoquarto ætatis anno in collegium ſacerdotum adſcitus eſt. Cooptatus inter tres ſolos Principes iuuentutis, cùm togam ſumpſit.

Quæro qui iſti tres Principes, quos inter Commodus adſcitus quartus? Morem veterem ſcimus ab ambitione Auguſti, deſignandi & nuncupandi Principes iuuentutis eos, qui in proxima ſpe ad Imperij ſucceſſionem. Scilicet vt ipſe Imperator veteri exemplo & nomine, Princeps Senatus: ſic iſti, proximum titulum fruebantur Principum iuuentutis. At præter Commodum, quis tunc ea ſpe aut gradu? Nemo. nedum vt tres vnà alij, quod nego factum vmquam in Romana re aut cogitatum. Caius quidem & Lucius Cæſares, Principes iuuentutis ſub Auguſto: ſed nempe fratres. nec tamen ſcio planè an temporibus & annis iiſdem. Cetera exempla, quæ varia & multa, conuenient dumtaxat in vnum. Denique eſto. mos & ius fuerit creandi plures: quæ tamen hæc dictio aut adiectio, *tres ſolos?* Itáne ſolos? An denos igitur aliquos creari vis aut vicenos? Nugamenta rerum verborumque, quæ correctione tollo, & reduco ad ſenum verumq; ſenſum. *Coöptatus inter troſſolos:* ſiue, *troſſulos.* Rem ipſam dixi. Nam Troſſuli, equites: & titulus ille proprius ordinis huius. Cenſores enim olim in luſtri conditione ordinumque recenſu, quem primùm honoris & virtutis cauſſa in primo ordine legebant: is Princeps Senatus. quem primum item in ordine ſecundo, is Equitum: ſed recepto tamen nomine, Iuuentutis Princeps dicebatur. Reuerâ enim Equites, Iuuenes, deſcriptione Seruiana: & quia ſtatim à toga virili, in hoc ordine fas cenſeri. Prius è Liuio clarum, libro XLII. in oratione Perſei ad Macedonas ſuos: *Equitatum Romanum, quo inuictos ſe eſſe gloriabantur, fudiſſis. Equites enim illis, Principes iuuentutis, equites ſeminarium Senatus.* Alterum è ſcriptoribus paſſim, & è Dione definiente etiam annos: Καταλέγεσθαι χρὴ ἐς τὴν ἱππάδα ὀκτωκαιδεκέτεις. ἐν γὰρ ταύτῃ ἡλικίᾳ μάλιστα ἥ τε τῶν σωμάτων εὐεξία, καὶ ἡ τῶν ψυχῶν ἐπιτηδειότης διαφαίνεται. id eſt:

Princeps iuuentutis, gradus ad Imperium.

Inter Troſſulos cooptari, ſiue equites.

Princeps Senatus à cenſore lectus: item Iuuenum.

Equites, iidem cum iuuenibus, vulgata quadam vſurpatione.

Anni equeſtris ordinis proprij.

Legendi autem in Equitem, qui octodecennes. Nam in hac ætate & corporum habitudo maximè, & animorum promptitudo iuxtà apparet. Mens igitur Cęſarei ſcriptoris, Commodum ſumptâ virili togâ, relatum in Equites: & quidem Principem eius ordinis, vt ſolet, honeſtè dictum. Atque hæc ſine obice. illud turbet fortaſſe muſteos Criticos, quod vetuſtior vox Troſſulorum, quàm pro Lampridij æuo. Errabunt. Nam vetus quidem illa vox, & ante Ciceronem, fateor: ſed quæ poſt-æuo refloruit iterùm ſub Principibus & velut reuixit. Nam & Seneca ecce minimè ſectator aut reprenſor verborum fugientium, eâ bis vſus in hac Equitum ſiue Iuuenũ notatione. In Epiſtolis: *O quàm vellem Catoni nunc occurrere aliquem ex his troſſulis in viâ diuitibus; curſores, & Numidas & multum antè ſe pulueris agentem!* Vbi opportunè gloſſematium amolior, τὸ, *Diuitibus*: ad vocem *Troſſulis* à benignis illis patribus parum peritè adiectum. Idem Seneca iterùm: *Quid ergo? idem faciam quod troſſuli iſti & iuuenes? Benè mecum agitur, ſi hoc vnum ſenectutem meam dedecet.* Quem locum ſi totum inſpicis, opponi eam vocem Senibus clarè videbis. At quòd veteribus Troſſuli dicti Equites, è Plinio, Feſto, Varrone iam alij monuerunt: & tibi promptum, Lector, cuius memoriæ cymbam, vt ſic loquar, non decretum mihi onerare obuiâ iſtâ merce.

Deleta ſupernacua vox è Senecâ.

Troſſuli pro iuuenibus.

CAPVT II.

Quis locus honeſtior priſcis, dexter an ſiniſter? illum videri. Refutatus vir doctus, qui nuper aliter ſenſit, & ſcripſit. Quid ſit Latus tegere: quid Exteriorem eſſe, quid Interiorem. Scriptores aliquot explicati, Salluſtius in curſu emendatus.

IMPROBVM hoc caput, in quo bellum mihi cum meo ciue. ſed bellum imbelle tamen, ſine ſanguine aut funere: & qualia vtinam hæc Belgarum! Sententiam & morem nouum præiuit nobis nuper vir doctus in ſuâ Hermathenâ, de loco dextro & ſiniſtro. adſeruit validè pleriſque gentibus ſiniſtrum locum honeſtiorem habitum: etiam Romanis. Tela quibus id expugnantum iuit, breuiter (nam ipſe diducit & dilatat) ſunt iſta. Ait primò: Senibus & ætate grandibus honeſtiſſimum locum adtributum in ſeſſu ſine inceſſu nemo ambigit: tributus autem illis medius aut ſiniſter: honeſtiſſimus poſt medium iſte igitur. Ab Ouidio firmamentum quærit:

Aduerſor Io. Goropio Becano.

Rationes eius ordine poſita.

Prima.

> *Et medius iuuenum non indignantibus ipſis*
> *Ibat, & interior, ſi comes vnus erat.*

Interior enim, inquit, ſiniſterior, vel Seruio interprete in illud Virgilij
——ad ſaxa ſuburget Interior.——

Secunda. Ait ſecundò: Pallanti apud Virgilium omnes honores habentur, vt hoſpiti, vt auxiliatori, vt regiò nato. ille autem ipſe in medio ſemper aut ad ſiniſtram collocatur à ſeruantiſſimo rituũ poëtâ. cõſit igitur quod prius.

Digitized by Google

De loco medio, ecce:

—— ipſe agmine Pallas
In medio, chlamyde & pictis conſpectus in armis.

De ſiniſtro autem:

—— Palláſque ſiniſtro
Adfixus lateri.

Ait tertiò: Suetonius idem clarè exprimit in Teridate: cùm in Nerone ſcribit: *Teridatem perductum in theatrum ac rurſus ſupplicantem, iuxta ſe latere dextro collocauit.* Hoc, inquit, contumeliæ fuit, non honoris: depreciando Teridati, non attollendo, & iure. quis enim regem ſupplicem collocatum cenſeat, ſupra Principem generis humani? Indignior igitur locus dexter. Denique poſt tela hæc auctoritatum, machinas etiam admouet rationum. Dextra in nobis manus nata defendere. hanc qui tegit, ſignificat ſeſe tutorem defenſoremque noſtri eſſe, & vt cuſtodem. atqui cuſtodit, vilior eo quem protegit. ideoq; meritò locatus ad dextram, vt partem viliorem. Sed & Auſpicia quæ bona, ſiniſtra dicuntur, & Græci cùm ἄϱιϛον, optimum dicant, ἀϱίϛεϱον ab eo ſiue Siniſtrum formarũt, præſtantiam hanc ſpectantes & bonitatem. Denique natura ipſa nónne id vociferatur & clamat? quæ collocauit cor nobis ad ſiniſtram, illum vitæ fomitem, illum fontem ſanguinis: quid, niſi vt digniſſimum membrum ſedem haberet in digniſſima hominis parte?

Tertia.

Plures alia mixtim. à moribus aut naturâ.

HAEC illa argumenta, vt ipſe aliique putant firma, ſolida: quæ euertere mihi tamen poſſe videor non magno niſu. Naſonem in prima acie ponit qui ſenem facit iſſe interiorem, id eſt ſiniſteriorem ex Seruij mente. Mi homo erras. abnuo tibi Interiorem id valere: & quid huius rei ſit, clariùs mox dicam cùm ſtabiliam mea. At Seruius. Quid ille? non ego Seruij huius ſeruus: quem deliria quædam mage maiora ſcio deliraſſe. Et Virgilij ſanè alia mens eſt. Quem ipſum cùm aduocas in aciem ſecundam, pugnas ſeriò an ludis? Pallas, inquis, in medio agmine. Fateor. ſed in ſuo agmine, idque vt dux & imperator. Quis hîc honoris iſtius, vt ſic dicam, togati & ciuilis adſpectus; aut quæ comparatio ad alium, ſiue altiorem ſiue minorem? Nulla. mos militiæ exprimitur ſaltem, qui obtinuit plurimùm inter gentes. Sed idem illi Æneæ etiam ad ſiniſtram. Quid ais? valere hoc à te vis? ego ad me trahebam, & iure. Ceſſiſſe enim Pallantem Æneæ cenſeo, vt ſeni, vt regis magni filio, denique vt deâ nato. Tu quid contrà? flectis vaniter & intorques: & tamen cùm omnia feceris, fateri debebis aut aduerſum tibi eſſe hunc teſtem, aut incertum. Hunc igitur mittamus. ecce tertiæ aciei robur, Tranquillum: qui omnia, credo, nobis tranquillabit. Ille ait Teridatem collocatum Neronis latere dextro. O varum acumen! Quis tibi dixit, depreſſionis cauſsâ id factum à Nerone, non ſublationis potiùs? Tuus ſenſus: ſed ſine adſenſu noſtro. Ego enim probabiliter contrà ſentio, & Neronem omnes honores Teridati habuiſſe autumo, vt peregrino, (& inprimis hoc loci & temporis) vt nouo & à ſe facto regi. Et mecum, ſcio, ſentient omnes ij quibus purior ſenſus. Iam rationes quas adducis, quàm non ratæ? ſtipulæ & paleæ ſunt: quæque non ferent primum examinis mei ignem.

Refutata ea omnes ordine.

Ad primã reſponſio.

Ad ſecundam.

Dux agminis in medio.

Ad tertiã.

Ad mixtas rationes.

Dextra promptior & robuſtior.

Dextra manus apta defenſioni. Bonum factum, bonum dictum. & ideò igitur præſtare eam meritò Siniſtræ volumus, vt habiliorem, vt fortiorem: & qui ad hanc locatur, locari ad digniorem. Tu neſcio quid aliter hîc inuoluis & perplexaris: quod, vapulem, ſi ſatis cepiſti ipſe. At Grammatici etiam ita ſentiunt. Túne ad hæc caſtra? ſed te repellunt, & illi ipſi

De etymo vocis Græcæ.

litteratores Grçculi ἀρίστερα cũ bono omine & nomine dicta fatentur, etſi in re mala. nimirũ κατ' εὐφήμισμον quemdam, vtrique linguæ non ignotum. Non igitur rei dignitatem ex verbo iſto adiicies, non ex illorũ mente quidem: potiùs delibabis. Ecce enim tibi ex illa ipſa corte, qui ἀριστερὰ, τὰ μωρὰ interpretetur, & δεξιὰ, τὰ συνετὰ. quàm non ad tuam mentem, vides. Sed Auguria etiam captas, & iam vaticinaris. Siniſtra, inquis, cenſent optima. Scimus pridem, ô bone, & eius rei cauſſam: ſcimus tamen

Auguria ſiniſtra bona, à ſinendo.

Contra minutas has rationes, minuta alia.

& hoc, gentes quaſdam fuiſſe, quibus auſpicatoria dextra. Sed quid ſuperſtitionem hanc mihi ingeris? quæ ſi locum habet vbi ſeſſionis ciuiliter res aut itionis: cur non religionem tibi regero, meliori iure? In deorum adoratione ad dextram ſe vertebant: melior illa igitur. In menſa, in * dextram potum circumferebant: melior illa igitur. Sed bona & Belgica fide, quid hçc firmandæ cauſſæ aut infirmandæ? Quin rem tange potiùs: & omitte digladiari in vmbra, aut cum vmbris. Iam tango, inquis, & quidem letaliter in ipſo corde. Hoc enim ad ſiniſtram. Nonnihil dicis, fateor: ſed vide quàm facilè protelem hoc telum. Rem nudam in ſitu hoc adſpicis, non eius veram cauſſam. Dignitatis enim eſſe vis: commodi autem eſt & fructus. Nam vt capias, prudẽs ille conditor & diſpoſitor Deus cor in pleroque omni animali medium eſſe voluit, ſine flexu in dextrum aut ſiniſtrum. ſcilicet vt ſcaturigo illa ſanguinis, ſpirituum, vitæ, à parte media pertineret & ſe diffunderet ad fouendas & irrigandas çquiter omnes partes. In homine tamen paullum id aliter eſt, & inclinat vergitq́ue ſiniſtrorſum. quid ita? prouido idipſum & magno conſilio, quod ex Ariſtotele non vltrà te celabo. Ait Naturæ ille germanus alumnus: ἔστι δὲ ἡ καρδία τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις κατὰ μέσον τοῦ στήθους τόπου. τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὰ εὐώνυμα μικρὸν παρεκλίνουσα, πρὸς τὸ ἀνισοῦν τὴν κατάψυξιν τῶν ἀριστερῶν. Pulcherrimè, veriſſimè. nec aliud hîc, quàm arcanum Prouidentiæ opus: quæ benigno quodam & miſeranti reſpectu cor propiùs Siniſtram admouit, vt vitalis ille calor ſubſidium è propinquo ferre poſſet, & vègetare malam rigentemq́ue partem. Μάλιστα γὰρ τῶν ἄλλων ζώων ὁ ἄνθρωπος ἔχει κατεψυγμένα τὰ ἀριστερὰ, vt idem Sapiens addit. Hçc vides quàm ſint ad tuum ſtomachum: quæ tamen ſi ingeris & dimittis, reuomas & refundas neceſſum eſt fallacem illum primæ opinionis ſuccum. Sed tua tela quoniam ſatis euitaui, & quidem ſolo amictu: præbe te paullùm certiori ferro, & *Aſpice num mage ſit noſtrum penetrabile telum.*

Poſt refutationem, argumenta quæ à me ſunt.

**Licet addas, receptas locutiones in re fauſta: dextro Hercule, Mercurio, &c.*

Cor cur homini ad ſiniſtram.

Nam pro loco dextro ita pugno. Valerius mihi (bono quidem omine) in principiis. qui de Tiberio honores omnes Druſo fratri exhibente: *Præcepit etiam dextra in parte Prætorium ei ſtatui, & Conſulare & Imperatorium nomen obtinere voluit: eodemq́ tempore & fraternæ maieſtati ceſſit* (oro quid his verbis clarius)? *& vitâ exceſſit.* Plutarchus, in Bruto: μετὰ ταῦτα περὶ τάξεως αὐτοῖς λόγος ἐγένετο, τῶν φίλων παρόντων, καὶ Βροῦτος ᾐτεῖτο Κάσσιον

Auctoritas Valerij.

Et Plutarchi.

Κάσσιον αὐτὸς ἡγεῖσθαι τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ὃ δι' ἐμπειρίαν καὶ ἡλικίαν μᾶλλον ᾤοντο Κασσίῳ προσήκειν. Satin' vt his quoque verbis clarè dextrũ cornu præfertur ſiniſtro, idque in aſpectu honoris? Ades & tu Suetoni, vt pugnem verbis è Tiberij cap. VI. *Dehinc pubeſcens, Actiaco triumpho, currum Auguſti comitatus eſt ſiniſteriore equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur*. Nihil certius, quàm prælatum in hac ſeſſione Marcellum: qui & ætate Tiberio maior (anni vnius, vt obſeruo) & qui ad imperij ſpem ab auunculo iam admotus. Idem in eodem Tiberio cap. XXV. narrat eum, Libonem, quem ſuſpectum nouitatis habebat, ad colloquium quidem admiſſe, ſed ita *vt dextram obambulantis veluti incumbens, quoad perageretur ſermo, contineret*. Vtrum in hac ambulatione digniorem cenſes, Tiberium an Libonem? Non dubiè illum. Atqui is ad dextram Liboni ambulauit, eamque preſſit & innixus eſt ſuâ ſiniſtrâ. Intorqueo etiam miſſile Salluſtij lacerto. qui in Iugurthino: *Sed Hiempſal qui minimus ex illis erat, ignobilitatem Iugurthæ, quia materno genere impar erat, deſpiciens, dextrâ Adherbalem adſedit. at medius ex tribus, quod apud* (lego inſita copula, *quod & apud*. nam certè ſcimus de medio loco obtinuiſſe etiam Romæ, ne apud Numidas tantùm cenſeas) *Numidas honori ducitur, Iugurtha foret. Dein tamen vt ætati concederet, fatigatus à fratre vix in alteram partem tranſductus eſt*. Et examinata ea verba vulnus tibi imprimunt ſatis altum. In ſolenni hoc conſeſſu regum res ita conſtituta ex more, dextra Adherbal conſideret, medius Iugurtha, ſiniſter Hiempſal. Turbauit per ferociam iſte, & ſuperbè tranſiit ad dextram. Primus igitur locus medius, proximus dexter. Quin poëta etiam Sulmonenſis à me, in hac pugna: ambiguè, primo adſpectu; certò & fidenter, ſi intueare.

Secunda Suetonij. · *Tertia eiuſdem.* · *Quarta Salluſtij.* · *Iſq; obiter correctus.*

Libro IV. Metamorph. de Perſeo: *Quinta Ouidij.*

Dis tribus ille focos totidem de ceſpite ponit.
Læuum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo:
Ara Iouis media eſt. mactatur vacca Mineruæ,
Alipedi vitulus, taurus tibi ſumme deorum.

Mineruam enim apertè ſupra Mercurium collocat: idque apertum ex ratione victimarum, quam addit. Sicut & Hecaten ſiue Dianam, ſupra Iuuentam, iſtis verſibus, lib. VII. *Sexta eiuſdem.*

——ſtatuitq; aras è ceſpite binas,
Dexteriore Hecates, at læua parte Iuuentæ.

Sed quid velitor? ecce falarica grandis quæ te necat. Nemo ambigit, quin latus claudere, tegere, eius ſit qui vilior quique honorem defert. Exempla clara. Valerius: *Alexander, Epheſtione ſibi latus tegente, ad Darij neceſſarios venit*. Horatius: *Ratio pro loco dextro, firma.*

Viſne tegam ſpurco Damæ latus?

Iuuenalis:

Diuitis hic ſerui cludit latus.

Atqui latus tegere, eſt eſſe ad ſiniſtram: vilior hæc igitur. Hoc diſertè doceo è Suetonij & Eutropij compoſitis locis. Ait ille in Claudio: *Aulo Plautio ouationem decreuit. ingreſſoque vrbem obuiàm progreſſus, & in Capitolium eunti, & inde rurſus reuertenti, latus texit*. Ait iſte in re eadem: *In* *Quid ſit latus tegere.*

amicos

amicos tam ciuilis, vt etiam Plautium virum nobilem, qui in expeditione Britannica multa egregiè fecerat, triumphãtem ipſe proſequeretur, & Capitolium conſcendenti læuus incederet. Et videſne quod alter ait latus tegere, hunc appellare & exprimere Incedere læuum? Quo fuco aut fumo obſcures tam claram lucem? Sed & Oppius De bello Alexandrino: *Eoq; ipſo die,* inquit, *meridianâ horâ cùm in baſilicam iret, quidam Minutius Silo cliens L. Racilij, libellũ, quaſi aliquid ab eo poſtularet, tradidit. deinde poſt Racilium (nam is latus Caſſij tegebat) quaſi reſponſum ab eo peteret, celeriter dato loco cũ ſe inſinuaſſet, ſiniſtrâ corripit eum, dextraq; bis ferit pugione.* Vbi latus Caſſio Racilius tegit, nõ dubiè minor, cùm ille alter prouinciæ eius Præſes. Hoc ipſum eſt, quod vocabant Exteriorem eſſe. Horatius non ambiguè:

Quid Exteriorem & Interiorem eſſe.

——nec tamen illi

Tu comes exterior, ſi iuſſerit ire recuſes.

Exterior enim ibi ſiniſterior, vt vetus interpres verè notat. Et contrà Interior, is qui dexter. Hæc mens Ouidij eſt (redeo enim ad maiori luce perfundendum primam tuam iniectionem) illo verſu:

Ibat & interior ſi comes vnus erat.

Quæ cauſſa eius dictionis. Turnebi opinio.

Noſtra, vero propior.

Sed quare Exterior ille, hic Interior dictus? quæ cauſſa huic ſermoni? Hærent viri docti, interque eos magnus Turnebus. Putat vel à Circo ductum: quia qui dexter eſt, interiore flectit gyro; qui ſiniſter, exteriore: vel à naturâ, quia, inquit, proximior cuique & interior eſt dextra pars, remotior ſiniſtra. Sed mihi expeditior ratio in mente, & fortaſſe verior: quam pandam. *Interiorem* enim arbitror à poſitura ſenem dici. quia in deducendo aut comitando non æquabiliter iuerunt, & pari velut iugo: ſed honeſtior præibat leuiter, proximè adhærente altero, & latus velut claudente. Ideò ille *Interior*, hic Exterior, alter alterius reſpectu. Nec diſſimulo in quibuſdam membranis (Giſelinus me docuit) Ouidianum illud legi, *Ibat & anterior*: planè hoc noſtro ſenſu. Atque hic in honore verus vetuſque Romæ mos: quem non temerè migrarunt item aliæ gentes. Nam quod Xenophon de Cyro tradidit, ſolitum eum amicos locare ad ſuam læuam, vt cordi propiores: nouum & illi vni proprium eſt: & tamen ſi attendis, non honoris, ſed adfectus. nec id trahendum ideò ad morem totius gentis. In Turcis tantùm aliter eſſe fateor. quos honeſtiorem hodieque habere locum læuum docuit me non læuus arbiter Augerius Busbequius, ſcientiſſimus harum rerum. Cauſſam illi dant, quia eam partem gladius honeſtet: & qui ad dextram, obnoxium eum habeat & ſubiectum alterius manu; ſiniſter contrà, eum expeditum. En cauſſas non cauſſas, militares, imò barbaras, & dignas eâ gente.

Cyri adverſa huic communi mori ratio. Etiã apud Turcas.

At pro dextro loco pugnat nobis Natura ipſa. Ea meliora omnia & fortiora dextra fecit: & Plinius vniuersè nec vanè ſcripſit, *vires dextrâ parte eſſe maiores.* * Ariſtoteles item benè: διὰ τὸ τὴν κίνησιν εἶναι ἐκ τῶν δεξιῶν, καὶ ἰσχυροτέραν διὰ ταῦτ' εἶναι τὴν φύσιν τῶν δεξιῶν. Et res viſuſque adprobat. & in corpore hoc humano, hepar ſplene melius: & è renibus, teſticulis, manibus, pedibus, potiora omnia dextra. Cauſſa, quia calidiora. Ariſtoteles: τῶν μερῶν θερμότερα τὰ δεξιά. & de ſiniſtris ſcribit contrà; τὴν φύσιν τὴν τῶν ἀριστερῶν ὅλως ὑγροτέραν εἶναι καὶ ψυχροτέραν. Sed & mouere

Argumẽta pro nobis à Naturâ.

* III. De partib. animal. cap. II

Digitized by Google

uere atque agere Dextri eſt, moueri & pati Siniſtri. Idem * Sophus: κινεῖν πέφυκε τὸ δεξιὸν, κινεῖσθαι δὲ τὸ ἀριστερὸν. Poſſem in hanc ſententiam plura (bibimus enim & nos naturæ & Sophiæ illos fontes:) ſed abſtineo. quia non reuerà iſtæ Herculis ſagittæ, quibus expugnemus hác Troiam. Rituum antiquorum res eſt: qui ab vſu potiùs quàm ratione ſpectandi, & teſtimoniis quàm argutiis firmandi. Tu mi popularis, etſi mortue, tamen ſalue: & ſcripta hæc à me certò ſcito,

* Libro περὶ ζώων πορείας.

Non tam certandi ſtudio, quàm propter amorem.

Placet enim nobis acre ingenium tuum. multa & recondita lectio: etſi iudicium requirimus interdum.

CAPVT III.

Agellij compluria loca emendata. Imitus, Aduerbium. Canalicolæ. Fama minuens. Plautus correctus. Sol meridies. Oſcæ compellationes. Erucius Clarus Præf. vrbi. Ignauiones. plura alia non è circulis vulgarium correctorum.

AGELLII non vno loco tenebroſas Noctes, illuſtriores reddere minati multi: & nuper etiam ego. Adeò ſeriò, vt liber iam apud Typographum eſſet: & vota concepta pro hoc partu. Cùm ecce audio in Galliâ & Germaniâ viros doctos eſſe, qui idem moliti imò iam emoliti conatu magno. Itaque deſtiti; librum recepi; & ſolemne illud meum ſeruaui, vt ne lucis meæ cauſsâ luminibus obſtruerem alienæ famæ. Non enim ita ego eius ſitiens: & ſi ſim, patent vnde hauriam alij fontes. Quia tamen ne nunc quidem clamatum toties Hylam hunc videmus: quid nocuerit proprias quaſdam argutias noſtras (nam quæ è libris ſunt, credo indubiè obſeruata aliis) referre in hoc caput? Nam vt maximè etiam illis in mentem & ſtilum iſta venerint: tamen vt Plato ait, δίς γε καὶ τρὶς τὸ καλὸν ῥηθὲν οὐδὲν βλάπτει.

Lib. XVII. cap. X. vbi inſignis illa comparatio, Phauorino iudice eſt, Virgilianæ Ætnæ cum Pindaricâ: in noſtro carpendo hæc leguntur:

Virgilius autem dum in ſtrepitu ſonitúque verborum conquirendo laborat, vtrumque tempus nullâ diſcretione factâ confundit. Atque ille Græcos quidem fontes imitatus ignes eructare, & fluere amnes fumi & flammarum fulua & tortuoſa volumina in plagas maris ferre quaſi quoſdam igneos amnes, luculentè dixit.

Ad quæ inſiſtas iure. Quis enim hic ille qui Græcos fontes imitatus? Virgilium cenſeas. falsò. nuſquam hæc enim in eius verſu, quæ ſubdit. Pindarum igitur? ridiculum. quomodo Græcum conuenienter dixeris imitari Græcos? quomodo ſermo ipſe ſatis lautus & Latinus, Imitari Græcos fontes? Nam eos ſanè nemo imitatur, ſed ſumit ex iis, haurit, delibat. Nec refello pluribus. tu me duce hæc ſcribito, *Atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare*. Imitus, vt Stirpitus, Radicitus, Medullitus. & reſpondet ad verbum illis Græcis, Pindari, τοῦ πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί. Sed & ſtatim corrige, *quaſi quoſdam igneos angues.* quod

Vox erutа noua, ſed proba, Imitus.

Ignei angues.

Mm inter

interpretandis illis Dircæi vatis facit, ἀφαίϛοιο ἑρπετον: imagine audaci ſanè & verè poëticâ, & quæ mihi blanditur.

Libro IIII. cap. XX.

Qui iurabat cauillator quidam & canicula & nimis ridicularius fuit.

Non canis hîc, non canina facundia ſatis apta. Ioci enim nudi res eſt, ſine vllo morſu. Valdè libens & ad ingenium Geniumque veteraſcentem Agellij legam, *& canalicola*. Ita enim dicti olim homines forenſes, dicaces, ἀγοραῖοι, quia ad canalem crebri. Feſtum vide in eapſe voce, & Plautum Curculione.

Canalicolæ qui.

Lib. I. cap. II.

Diſſertationum Epicteti digeſtarum ab Arriano primum librum.

Numerus corruptus, & loci probum explementum indicatum.

Imò hæc quæ ſubiicit, hodieque leguntur in Arriani libro ſecundo cap. XIX. Sic igitur corrige: niſi ſi alia tunc diſpoſitio aurei illius ſcripti. Simul exple lacunas aliquot hîc hiantes ex eodem Arriano, in verbis Græcis quæ à capitis Agelliani fine.

Lib. I. cap. III.

Minimaq́ illa labes & quaſi lacuna famæ imminentis, partarum amico vtilitatum ratione ſolidatur.

Fama minuens, Patheticôs.

Scribo, *famæ minuentis*. id eſt, imminutæ. elegantiâ priſcâ & huic acceptâ. item *laciniam* malim, quàm *lacunam*. Sequitur enim ſolidari eam: quod duriter omnino transferas ad lacunam.

Libro III. cap. III. in verbis mei Comici:

Nam me puero vetus hîc erat ſolarium
Multo omnium iſtorum optimum & veriſſimum.

Plautini verſus correctio. Vterus ſolarium, voto paraſiti.

Parum connexa hæc aut conſequa aliis. Corrigo; *me puero vterus hic erat ſolarium.* niſi fallor, perappoſitè ad paraſitum. Quid opus, inquit, ſolariis & his obſeruationum nugis? Me puero vnum cuique & non fallax ſolarium, venter. vbi is monebat cibum ſumere, ſumebatur.

Eodem lib. cap. II.

Magiſtratus quando vna die eis auſpicandum eſt & id ſuper quo auſpicauerunt agendum, poſt mediam noctem auſpicantur, & poſt exortum ſolem agunt: auſpicati eſſe & egiſſe ex eodem die dicuntur.

Sol meridies, priſcâ phraſi.

Libri plerique veteres, *poſt mediam noctem auſpicantur & poſt meridiem ſole magno auſpicati eſſe*. ex quîs firmiter lego, *& poſt meridiem ſolem agunt*. Eoq́; exemplo tuta & defenſa hæc priſca dictio, quo Sol occaſus. Paullò etiam antè in hac ipſa diſputatione & capite, *Sacra ſunt Romana partim diurna, partim nocturna: ſed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adiiciũtur, non noctibus*: legam libens, *quæ internoctu fiunt*, eâ formâ quâ Interdiu.

Internoctu, vna vox.

Lib. I. cap. V. de Hortenſij cultu & munditiâ malè audiente:

Qui cum multâ munditiâ & circumſpectè compoſiteq́ indutus & amictus eſſet, manusq́ eius inter agendum argutæ admodum forent & geſtuoſæ: maledictis appellationibusq́ propoſitis iactatus eſt.

Quæ ſunt *propoſita maledicta* ſiue *compellationes*? (ita enim veteres, melius quàm appellationes.) Non explicamus. Itaque ſubſtituunt, *probroſis*. Ego ex ſcripturæ tramite, *propè Oſcis*. Et valdè conuenit. quoniam in Hortenſium, vt mollem & parum externis illis indiciis virum, cauilli quidam & ioci obſcæni iacti & in modum Oſcum.

Oſca compellationes.

Libro

Digitized by Google

Lib.v. cap.I. in Muſonij ſeriâ oratione:

Animus is, inquit, audientis philoſophũ quæ dicuntur vtilia ac ſalubria ſunt.
Sententia & verba ſuſpenſa. tu ſiſte, & ſcribe, *quæ dicundo vtilia.* Verba dicũdo vtilia

Libro v. cap. XIIII.

Tum ſole medio rapido & flagranti ſpecum quamdam nactus remotam.
Priſcianus hæc citat, ſed in eo ſcriptum *ſole arido*. Nos, *ſole ardido*, fuiſſe vix ambigimus. Qui autem toto hoc capite *Androdus* eſt, verius *Androclus* ſcribetur: atque ita Æliano dicitur in Varię Hiſtor.lib. VII.c.XLVIII. Sol ardidus. Androclus, non Androdus.

Lib.VI. cap.VI.

Audiui Apollinarem Sulpicium L. Claro Præfecto vrbis dicere.
Scribo, *Erucio Claro*. è Plinij epiſtolis, & ipſo Agellio libro XIII.cap.XVI. Nominatur & in Pandectis lib.II. De offic.Præf.Vigil. ſed is alius ab iſto (fortaſſe eius proles) qui ſub Antonino vixit, nec vrbi ſed vigiliis pręfuit. Erucius Clarus Præfectus.

Libro ſeptimo cap. XIIII.

Et in Senatum quidem introducti, interprete vſi ſunt Cæcilio Senatore.
Hæc ipſa tota res narrata Macrobio, in quo *Cælio* legitur: narrata Plutarcho in Catone maiore, qui Γάϊον Ἀκίλιον appellat. Igitur hîc quoque diuiſim legerim, *C. Acilio.* C. Acilius.

Libro XV. cap.XII. in Gracchi verbis:

Si cuiuſquam ſeruulus propter me ſolicitatus eſt, omnium nationum poſtremiſſimum nequiſſimumq́ue exiſtimatote.
Magna viri integritas, quam iactat. verbum quoque redintegremus, *omnium natorum*. id eſt, omnium hominum qui vnquam & vſquam nati, Nam nationes huc non aptè traxeris. Poſtremiſſimus natorum, id eſt hominum.

Libro XVI. cap.XIIII. in verbis Verrij Flacci:

Feſtinat, inquit, à fando dicitur, quoniam iſti ignauiores qui nihil perficere poſſunt, plus verborum quàm operæ habent.
Cur verò comparandi caſu Ignauiores extulit, nec Ignauos dixiſſe contentus? Nos de mendo ſuſpicabamur & remotiore verbo; quod puto fuiſſe, *iſti ignauiones*. Formabãt ita nomina, Optiones, Volones, Edones, Geriones, * Geſtiones: eaque ab ipſis verbis, & terminatione eâdem. Ignauire vetus vox, & Ignauit in Pacuuio, ſi commemini, Nonius obſeruat. Hac facie à Satagendo, Satagios Seneca etiam dixit. Ignauio, noua ſiue priſca potius vox. * Gloſſæ Philoxeni. in quis malè Geſtio, κακοήθης. legó, καλόβιος: à geſtiendo.

Libro vltimo, cap. vltimo:

Neque item deſunt, qui libris ſuis indices fecerunt, aut Epiſtolarum moralium, aut Epiſtolicarum Quæſtionum, aut Confuſarum.
Titulus Epiſtolicarum hîc quidem corruptus & alienus eſt. Nam præceſſit lineis aliquot antè: *Sunt qui de Philoſophiâ inſcribant, & De naturâ humanâ, & Epiſtolicarum Quæſtionum.* Ne igitur vanè iteret, ſcribe, *aut Epiſtolarum quæſitiorum*. Plura mihi in hoc Attico agello: ſed meſſem vberem aliorum videbo, & legam fors fuit ſpicas. Epiſtola quæſitiores.

Digitized by Google

CAPVT IIII.

Plinij defenſio. Africam vrſos non gignere, non certè vulgò. Quid Vrſi Numidici antiquis. ſententia noua, & ad lucem plurium ſcriptorum.

Plinij de vrſis adſertio.

FACIAM ſedulo, Plini: & preſſum per iniuriam, imò oppreſſum te alleuabo, ô Naturæ magne myſtes. Scripſiſti libro VIII. cap. XXXVI. *Annalibus notatum eſt M. Piſone M. Meſſalla Coſſ. a. d.* XIIII. *Kal. Octobres Domitium Aenobarbum Aedilem curulem vrſos Numidicos centum, & totidem venatores Aethiopas in Circo dediſſe. Miror adiectum Numidicos fuiſſe, cùm in Africâ vrſos non gigni conſtet.*
Et iteraſti eamdem adſeuerationem in fine eiuſdem libri:

Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrſos gignit.

Quã multi carpunt & infirmant.

En, altè ſatis & clarè negas in Africâ eſſe vrſos. Hinc carptores, & linguarum multa tela. Paſſim te inſiliunt, inſibilant. &, Feſtum diem hominis! inquiunt: quàm fallitur? Luce iſtâ clarius eſt in Africâ eſſe vrſos, & quidem præſtantes, inſignes. Herodotus in Melpomene, de Libyâ quæ πρὸς τὴν ἠῶ, ſiue ad orientem. καὶ οἱ λέοντες κατὰ τούτους εἰσὶ, καὶ οἱ ἐλέφαντες τε, καὶ ἄρκτοι. *Et Leones apud iſtos ſunt, & elephantes, & vrſi.* Solinus cap. XXIX. *Numidici vrſi formâ ceteris præſtant rabie dumtaxat & villis profundioribus*, etſi veteri meo libro abeſt hîc vox, *forma*. & rectè.

Solinus correctus.

Iuuenalis:

Profuit ergo nihil miſero, quod cominus vrſos
Figebat Numidas.

Martialis:

Quod freno Libyci domantur vrſi.

Virgilius:

—— *occurrit Aceſtes*
Horridus in iaculis & pelle Libyſtidos vrſæ.

Strabo de Mauris (quem tamen locum ipſi non vidêre:) οἱ δὲ πεζοὶ τὰς τῶν ἐλεφάντων δορὰς, ὡς ἀσπίδας περιβάλλονται. τὰς δὲ τῶν λεόντων καὶ παρδαλέων καὶ ἄρκτων ἀμπέχονται καὶ ἐγκοιμῶνται. *At pedites elephantum pellibus pro clypeis vtuntur, leonum autem, pardalium, vrſorum induuntur, & indormiunt.* Ecce teſtes. quis verbum pro te mutiat in tam multos, in tam probos? Ego, etiamſi plures aduenianт, &, cum Homero, μαλὰ μύριοι.

Cõfirmatio Pliniana ſententia.

Nego nihilo ſecius clarè & contentè, erraſſe Plinium: aio illos, qui errare cum errant. Numidia non gignit vrſos: aut ſi; raros certè minutoſque. Quid tot mihi teſtes? ad vſum & ad viſum adpello: nec hodie quidem dabunt, qui terram eam frequentent vrſis. Aluareſius locorum eorum inſpector, hoc tantùm contra veteres mutat, quòd viſos à ſe in vlteriore Africâ ait etiam ceruos. Scilicet cuique animanti, pro ingenio & indole, ſuæ ſedes. & frigidior iſta ad Septemtriones & Occaſum plaga eſt, quâ gaudent & gliſcunt vrſi; non calida illa & ſicca terrarum. Appuleius verè & peritè libro IIII. Mileſiar. *An ignoras hoc genus beſtiæ* (vrſum

In Africâ etiam nunc pauci aut nulli vrſi.

Qui frigore delectantur.

(vrſum intellegit) *lucos conſitos, & ſpecus roſidos, & colles frigidos, & fontes amœnos ſemper incubare*? Itaque Martialis Caledonium vrſum benè agnominat:

Nuda Caledonio ſic pectora præbuit vrſo.

Et Arctoum alibi:

—— venabula condidit vrſo
Primus in Arctoi qui fuit arce poli.

Et epitheta iis à locis frigidis.

Poëtæ etiam alij Scythicum, Lucanum, &c. Denique boni viri quid cenſetis? tam fungum, tam bardum Plinium, qui neſcierit vnde Romam aduherentur cottidie vrſi? Nullus menſis præteribat in Italiâ, imò pænè dicam dies, ſine venatione & vrſis: ecce ille ſagax indagator remotiſſimarum rerum, aures aut oculos non habuit in re cottidianâ. Neſciuit centenos aliquot vrſos ex Africâ aduehi ad vnos ludos. Indignor. At enim illi teſtes. Quid teſticulamini? Hoc fortaſſe Straboni (non enim Herodoto temerè aut Solino) accredam vrſos pauculos & paullulos in montanâ aliquâ Africæ parte eſſe; negabo feroces, negabo multos. Latini noſtri non me mouent. Aliud enim quiddam in hac re latet, quod reſerabo & aperiam primus. Ecce in Annalibus ſiue in Actis cùm, Plinio admirante, ſcribitur, *Centum vrſos Numidicos datos*: teneo intellectos ibi vrſos. Quomodo? ita dico, vt iis verbis firmem ſignificari leones. Hem! Ne miremini. cauſſa opinioni meæ, firma, iuſta. Primùm, cur vt mirum aut nouum notarint Annales de tot vrſis, cùm obuia per omnem Europam ea fera, & frequentiâ ſuâ vilis? Scio & docuero, centenis ante Domitij editionem annis, vrſos Romæ datos non multo pauciores. Sed nec enituiſſe eam in vrſo video, video in leone. Nummus vetus planiſſimè ſuggerit, qui in memoriam Ædilitatis eius cuſus cum venatore & leone: ecciſte.

Pliniū non potuiſſe tā ſtupidè ſtupere.

Ad teſtes reſponſum.

Quid vrſi Numidici, in Annalibus Actu.

Nō eſſe verè vrſos, ex ipsâ re doctum.

SED, inquies, quæ hæc peruerſa Actorum dictio aut ratio, Vrſum pro leone? Imò proba priſcis & trita. Iam enim bibe hoc arcanum, quod (liberè & verè dico) latuit & fefellit Plinium ipſum, non aliàs ad hanc Annalium auctoritatem adhæreſcentem & ſtupentem. Romanos illos veteres etſi in vrbe, ſtiuam tamen adhuc oluiſſe ſcies & ſuum agrum. Parum in factis culti aut amœni, parum in dictis. Itaque peregrina iſta cùm ad eos aduehebantur, ſtupebant: & nomen iis dabant non ſuum (nec cura iis quærere) ſed obuium aliquod & è vicino ſuo rure. Ita Elephantem cum boue compararunt, & vocarunt: tamen cùm diſcrimine aliquo, Bouem Lucam. Ita Struthionem, Paſſerem (vide quàm appoſitè) dixère; ſed quia trans mare aduectus, Marinum. Ita Camelopar-

Cur ea abuſio vulgò in vocibus.

Romani rebus ignotis nota nomina dabant.

Bos luca, Paſſer marinus.

Ouis fera. Mus Africanus. dalim, Ouem feram. Ita Pantheras, Mures, vt opinor, Africanos. idemq́. in pluribus, comparatione ſemper aliquâ ad notas & indigenas animantes. Tale in Leonibus eſt. Cùm primùm viſi; non Leones externo eos nomine inſignierunt, ſed noto & domeſtico Vrſos. cùm adiectione tamen Numidicos, quia inde importati. Nec aliter, ſcio, ſenſère plerique è teſtibus, quos contrà aduocarunt. Virgilium quidem, dum Aceſtem tegit — *pelle Libyſtidos vrſæ*: certum mihi intellexiſſe Leoninam. Ea enim heroi & viro forti conueniebat, Herculis veterumq́ue exemplo. Nec Seruium id planè fugit. Attollit enim hîc pauliſper oculos, & ſcribit: *Aut reuerà vrſæ, aut fera Africana*. Iuuenalem etiam nihil ambigo de pugnâ ſenſiſſe cum leone. Et Martialem clariſſimè, qui leones ſubiuges currui facit: nullo ſanè miraculo, ſi de vrſis, qui mites & dociles ad magis ſtupenda. At de leonibus idem factitatum à M. Antonio Plinius tradidit, non ſine portento. Numidici quidem aut Africani epitheton adeò Vrſis propriè non conuenit, vt Liuius, Dion, aliiq́ue ſcriptores, diſtinguant eos paſſim contra Africanas. quæ exempla notata mihi libris De Venatione. Hæc audax & noua ſententia noſtra eſt, ſcio: inuidenda tamen fortaſſe potiùs, quàm irridenda. Siue enim vera dixi, laudem ſagacitas merebitur: ſiue falſa, veniam pietas.

Vrſa Libyca, & ſimilia apud Latinos poëtas pro Leone.

Africanæ, diſtinguũtur ab Vrſis.

CAPVT V.

Locus in Floro magis eximius correctus. Veterum fluctus & erratio ſuper religione Iudaicâ. Vitis aurea in eorum templo. quid, quaq́ue formâ ea fuerit. Plinius explicatus.

De vero nomine & gente Flori. L. ANNÆVS Florus (ita enim indigetare cũ priſcis libris malim, quàm Iulium: quoniam Hiſpanâ origine fuiſſe colligo, & niſi fallor ex ipſâ Senecarum gente.) is inquam Florus compendium non tam Liuij, à quo ſæpè diſſentit, quàm rerum Romanarum ſcripſit, ſiquid mei iudicij eſt, compoſitè, diſertè, eleganter. Subtilitas quidem & breuitas in eo ſæpè mira: & ſententiarum quædam gemmulæ cum iudicio inſertæ & veritate. Is liber & vulgi manibus tritus, & limatus nuper doctorum virorum cenſuris. probè & peritè, fateor: niſi quod ſordium etiam nunc aliquid ſupereſt, purgandum nobis. Inter eas locus de victoriis Pompeij Magni lib. III. cap. V.

Laudabile eius compendium.

Hieroſolyma defendere tentauere Iudæi: verùm hæc quoque intrauit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens, ſub aureo vti cælo.

Correctio in eo. Nam quæ iſtæc comparatio patentis arcani, cum aureo cælo? Inepta, & nulli rei. Quin ſi attendis, fatebere verè nos & cum hiſtoriæ momento emendaſſe, *ſub aureo vitem cælo*. Ita ſcilicet res eſt. Vitis aurea magnæ artis & pretij, in Iudæorum templo fuit, quam Pompeius illic, ſiue repperit, vt Florus & Tacitus volũt; ſiue oblatam ab Ariſtobulo recepit, vt Ioſephus & Zonaras narrant. In hanc vitem ludit & dentem ſtringit nunc Florus: & En, inquit, hoc illud ſecretum & grande arcanum, quod templi

Vitis aurea Hieroſolymis.

Irridet Iudæos Florus, ridendus ipſe.

pli

Digitized by Google

pli ſui adytis Iudæi cælant & colunt. Nam Græci plerique & Romani, quoniam ſacra illa gens aliena à ritibus receptis & profanis, nec ſtatuas in templo haberent aut ſimulacra; mira & prodigioſa de religione eorum & myſteriis ſuſpicati. Alij mundum ab iis coli, alij nubes, alij Bacchum: quidam aſinum, & ſuem. At Florus quaſi rem acu tangens, prodit de vite. De quâ ipſâ Tacitus: *Sed quia ſacerdotes Iudæorum tibiâ tympaniſq́; concinebant, vitiſq́; aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati ſunt.* Vbi hoc amplius diſcis, vitem hanc tractam in argumentum Liberi culti. Quæ opinio item Plutarchi eſt, diffuſè poſita & firmata ab eo in lib. IIII. Sympoſiac. quæſtione v. Ioſephus de vite eâdem, lib. Antiquitat. XIV. Πομπηΐου δὲ ἐς Δαμασκὸν ἀφικομένου, ἧκον παρ' αὐτὸν πρέσβεις ἐξ ὅλης Συρίας καὶ Αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῆς Ἰουδαίας. ἔπεμψε γὰρ αὐτῷ μέγα δῶρον Ἀριστόβουλος, ἄμπελον χρυσῆν, ἐκ πεντακοσίων ταλάντων. μέμνηται δὲ τοῦ δώρου καὶ Στράβων ὁ Καππάδοξ, λέγων οὕτως. ἦλθε δὲ καὶ ἐξ Αἰγύπτου πρεσβεία καὶ στέφανος ἐκ χρυσῶν τετρακισχιλίων. καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἴτε ἄμπελος, εἴτε κῆπος. τερπωλὴν ὀνόμαζε τὸ δημιούργημα. τοῦτο μέντοι τὸ δῶρον ἱστορήκαμεν καὶ ἡμεῖς ἀνακείμενον ἐν Ῥώμῃ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίνου, ἐπιγραφὴν ἔχον Ἀλεξάνδρου τοῦ τῶν Ἰουδαίων βασιλέως. ἐτιμήθη δὲ εἶναι πεντακοσίων ταλάντων. id eſt, *Pompeius autẽ cùm Damaſcum veniſſet, legati ad eum venêre ex omni Syria, Aegypto, Iudæâ. Miſit verò illi inſigne donum Ariſtobulus vitem auream pretij quingentorum talẽtorum. Cuius doni Strabo etiam Cappadox meminit, his verbis. Venit & ex Aegypto legatio, & corona aureorum quater mille. & ex Iudæâ ſiue Vitis, ſiue Hortus. Terpolem, id eſt delectamentum, vocabãt id opus. quod vidimus etiam nos Romæ dedicatum in templo Iouis Capitolini, cum inſcriptione Alexandri Iudæorum regis: æſtimabaturq́; quingentis talentis.* Et ex eo Zonaras: Μετ' οὐ πολὺ δὲ Πομπηΐου ἀφικομένου εἰς Δαμασκὸν, ἧκον πρέσβεις πολλαχόθεν τε καὶ ἐξ Ἰουδαίας, δῶρον ἐξ Ἀριστοβούλου μέγα κομίζοντες, ἄμπελον χρυσῆν ἐκ πεντακοσίων ταλάντων, ταύτην φησὶν ὁ Ἰώσηπος ἐν Ῥώμῃ θεάσασθαι, τῷ ἐν Καπιτωλίῳ ἀνατιθεμένην Διΐ. id eſt: *Non multò pòſt Pompeio Damaſcum profecto, cùm multis aliis ex locis, tum è Iudæa legati venerunt vitem auream, munus Ariſtobuli, ferentes, quingentûm talentûm. quam ſe Ioſephus Romæ vidiſſe adſerit in Capitolio dedicatam.* Ad hanc ipſam nobilem vitem traho Plinij locum, ſiue Actorum potiùs, quorum verba in Plinij XXXVII. cap. II. vbi inter dona, triumpho Aſiatico, Pompeius intuliſſe fertur *Montem aureum quadratum, cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis, circumdatâ vite aureâ.* Quibus verbis appoſitè obſerua, vitem hanc non ſimplicem fuiſſe, ſed monti aureo implexam, totumque opus in formam horti flexum. Ideò in Strabonis verbis apud Ioſephum, εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος, ambiguè poſitum. ideò in Floro, *Vitis ſub aureo cælo.*

Suſpiciones gentium de hac gente.

Bacchum putarunt ab iis coli, inuentorem ſcilicet vitis.

Ioſephi in hac vite leuis diſſenſus.

Plinius explicatus.

CA-

Capvt VI.

De oſculis, & oſculandi variâ ratione, Romæ. Quo fine fuerint: qua formâ & modo. Diuina fuiſſe, Humana fuiſſe. Adorare quid propriè ſit. & vnde ea vox dicta. & ducta. Scriptores multi explicati. in Ouidio coniectura. Verrere templa crinibus. Statius emendatus. Ad manum accedere, quid in Cæſareis hiſtoricis.

Abi Venus. fallam ego te, quæ ipſa multos: & de Oſculis Caput ſcribam & inſcribam, in quo tamen nihil tibi loci aut iuris. Suauia illa tua inſuauia ſperno: pura tantùm & officioſa tangam, quæ Romæ olim in vario diſcrimine & vſu.

Oſcula fine duplici. Adhibita enim in Deorum cultu & Hominum. Deorum, tripliciter. Aut enim os iis venerabundi oſculabantur, aut manus, aut pedes. *Dis os ore libabant.* De ore, Cicero in Verrem libro v. *Ibi eſt ex ære ſimulacrum ipſius Herculis, quo non facilè dixerim me quidquam vidiſſe pulchrius. vſque eò, iudices, vt rictum eius ac mentum paullò ſit attritius: quod in precibus ac gratulationibus* *Cicero emendatus.* (credo, *gratulationibus* eum ſcripſiſſe, voce magis conuenienti cùm diis agerent grates) *non ſolùm id venerari, ſed etiam oſculari ſolent*. Quod tamen rariùs factum, vt Cicero ipſe indicat, & recepti magis cultus hi demiſſi qui ſequuntur. Oſculabantur enim deorum dextras. *Aut manus.* Lucretius:

——tum portas propter, aëna
Signa, manus dextras oſtendunt attenuari
Sæpè ſalutantum tactu præterq́; meantum.

Aut pedes. Aut denique ipſos pedes. Appuleius: *Exoſculatis veſtigiis deæ quæ gradibus hærebat argento formata, ad ſuos diſcedunt Lares*. Atque hæc in diuino cultu ſimplex oſculorum ratio. alia eſt magis ſuperſtitioſa & quæſiti cultus. *Sæpe etiam eminus oſculabatur porrectâ manu.* Verebantur enim plerumque deos ipſos ore profano ſuo tangere, ſed eminus ſtantes manum porrigebant, eamque ſtatim vereuter ad os ſuum referebant & ſuauiabantur. Hic habitus receptiſſimus, & velut ſolemnis Adorantium fuit: quem mihi ingerunt ſcriptorum loci multi. Plinius: *In adorando, dextram ad oſculum referimus*. Minutius Felix in Octauio: *Cæcilius ſimulacro Sarapidis denotato, vt vulgus ſuperſtitioſus ſolet, manum ori admouens oſculum labiis impreſſit*. Appuleius Apologiâ priore: *Nulli deo ad hoc æui ſupplicauit: nullum templum frequentauit: ſi fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratiâ manum labris admouere.* Nec Romanis ſolùm hic ritus, ſed Syris olim, & Orienti. In ſacrâ hiſtoriâ Iobi cap. xxxi. *Si vidi Solem cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè, & oſculatus ſum manum meam ore meo*. id eſt, ſi lunam aut ſolem adoraui. Vetus interpres iii. Regum: *Quorum genua non ſunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum oſculans manum.* Hieronymus in Ruffinum: *Qui adorant, ſolent deoſculari manum, & capita ſubmittere.* *Idq; adoratio propriè.* & ſæpiùs in Hebræorum phraſi Deoſculatio,

latio, eſt Adoratio. Atque ego Latinis ipſis hinc cenſeo formatum Adorandi verbum: quia manus ad ora admouebant. non ab Ador (frumenti id genus) quod cenſet Grammaticorum acumen. Ad eumdem adorandi morem, meo monitu, referes ſcriptorum aliquot locos: quorum aliàs interior & vera te ſententia fallat. Taciti illud è lib. XVI. Annalium, de Nerone cantillante: *poſtremo genu flexus, & cœtum illum manu veneratus.* Nam omnia feciſſe eum vult ex præſcripto, & ad legitimum hiſtrionem: adeò vt etiam ſpectatores adorarit. Illud Suetonij, in Claudio: *Eoſdem ſpectacula edentes ſurgens & ipſe, cum ceterâ turbâ, voce ac manu veneratus eſt.* Denique hoc Martialis:

Vnde & nomen quia manus ſcilicet ad ora.

Manu adorare in Tacito: in Suetonio: In Martiale.

Roma ſalutauit voce manuq; deum.

Etſi poſſit hæc quiſpiam, non nego, de ſimplici protenſione manus accipere, quæ ipſa in cultu. ex Tacito I. Hiſtoriar. *Nec deerat Otho protendens manus adorare vulgum, iacere oſcula, & omnia ſeruiliter pro dominatione.* Qui tamen, ſi attendis, à me locus. Adorare enim dicit, & oſcula adiungit: quæ non alia eſſe potuêre, quàm iſta manuum, quia in aureo & alto ſuggeſtu ſublimis Otho, & hoc ipſum in ea re Dionis compendium tibi dicet. Addo, quòd protenſio nuda manuum, precantium propriè non venerantium nota. Appuleius: *Orantium ille habitus eſt, vt manibus extenſis in cælum precemur.* Ante eum Ariſtoteles De mundo: πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνομεν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐχὰς ποιούμενοι. Horatius ſupinas manus id vocat: *Cælo ſupinas ſi tuleris manus.* Sed redeo ad lineam, & amplius noto: manuariam iſtam adorationem non ſimplicem aut rudem omnino fuiſſe, ſed certâ quadam conformatione & geſtu. Appuleius vnus eum expreſſit, lib. V. Mileſiar. De Pſyche: *Multi denique ciuium, & aduenæ copioſi, inacceſſæ formoſitatis admiratione ſtupidi, & admouētes oribus ſuis dextras, primore digito in erectum pollicem reſidente, vt ipſam prorſus deam Venerem religioſis adorationibus venerabantur.* Qui geſtus quidem nihil abit ab Heſperiorum ritu hodie, qui ex pollice & indice quaſi crucem formantes, eam in adoratione & templis deoſculátur. excipio quòd iſti pollicem indici imponunt, Romani contrà. Ouidium neſcio tráhámne iſtuc, vbi ad amicam:

Protenſio ſola manus, in habitu precantium.

Quæ forma adorātium manus.

Ouidio lux.

Tange manu menſam, tangunt quo more precantes
Optabis meritò cùm mala multa viro.

Nam formam videtur indicare voluiſſe hanc, manus adorantis & precantis. Certè vt de ſimplici tactu menſæ accipias, dilutum & alienum videtur: etſi ſcio in precibus, aras ſolere tangi. Fuit cùm hîc legerem, *mentum*, non *menſam*. quia Plinius admonuerat, *antiquis Græciæ in ſupplicando mentum attingere moris fuiſſe.* Quod Seruius tamen ad Frontem rettulit: *Auris*, inquit, *memoriæ ſacra, frons Genio: vnde venerantes deum, tangimus frontem.* Sanè in Homero, barbam ſupplicantes tangunt: ſed aliud ſcilicet eſt in venerando. Porrò ad manus Adorationem etiam Capitolini illud referam in M. Antonino Philoſopho: *Cùm Lucillam matrem Marci in viridario venerantem ſimulacrum Apollinis vidiſſet.* Item Ouidij, appoſitâ ſuggeſtione elegantiſſimi Mureti:

Et fortaſſe emendatio.

Capitolino lux: & Iterū Ouidio.

Ecce lacu medio, ſacrorum nigra fauillâ

Ara vetus ſtabat, tremulis circumdata cannis.
Reſtitit, & pauido, Faueas mihi, murmure dixit
Dux meus, & ſimili, Faueas mihi, murmure dixi.

Aulici noſtri ritus origo.

Etiam huius ſæculi morem, quem ſeruiliter adulatio ſeruat. Ferè enim aulicæ illæ muſcæ, cùm potentiorem ſalutant, veſtem aut partem aliquam corporis manu illi tangunt: eamque ſtatim cum veneratione quâdam ad os reportant. Nec dubitabis, quin ſuper hoc veſtigium ſit priſcæ illius adorationis.

Oſcula ianuis & poſtibus templorum.

IAM alia etiam oſcula in hoc diuino cultu (ſuperſtitionem magis verius dixerim) quæ liminibus templorum data, poſtibus, aris. Quæ demiſſio Romæ vſurpata in rebus arctis. Tibullus de eâ:

Non ego, ſi merui, dubitem procumbere templis
Et dare ſacratis oſcula liminibus.

Statius etſi leuiter corruptus, v. Siluarum:

——— *nunc anxius omnibus aris*
Illacrimat, ſignatq; fores, & pectore terget
Limina. ———

Malè enim edunt, *Lumina*. Abiiciebant autem ſe, & oſculis lacrimiſque terram complebant, & crines etiam fœminæ ſparſim effundebant. Statius idem Thabaide quartâ:

Te ſine ſat dubium cætu ſolante timorem
Fallere, & incultos aris aduertere crines.

Statius correctus.
Crinibus paſſis templa verrebāt in ſupplicijs.

Vbi ſcribito, *aduerrere*, & priore etiam verſu fortè, *calatho ſolante*, non *cætu*. Verrendi quidem verbum hîc probum, & à re ipsâ. Liuius libro III. *Stratæ paſſim matres, crinibus templa verrentes, veniam irarum cæleſtium expoſcunt*. Idem libro XXVI. *Matronæ circa deûm delubra diſcurrunt, crinibus paſſis aras verrentes*. Polybius: αἱ δὲ γυναῖκες παραπορευόμεναι τοὺς ναοὺς, ἱκέτευον τοὺς θεοὺς, πλύνουσαι ταῖς κόμαις τὰ τῶν ἱερῶν ἐδάφη. τοῦτο γὰρ ἔθος αὐταῖς ἐστὶ ποιεῖν, ὅταν τις ὁλόχερος τὴν πατρίδα καταλαμβάνῃ κίνδυνος. In Mamertini Panegyrico ad Maximianum: *Matres Italæ penſa manibus abiecerunt, paruos liberos abreptos ad templa traxerunt, ibi ædes ſacras paſſo capillo ſuo quæque verrebat*. Appuleius lib. v. *Tunc Pſyche vberi fletu rigans deæ veſtigia, humúmque verrens crinibus ſuis.*

Lucanus lib. I.

Hæ lacrimis ſparsêre deos, hæ pectora duro
Adflixêre ſolo, laceráſque in limine ſacro
Attonitæ fudêre comas.

Oſcula in Hominum cultu.

Nec plura addo de oſculis in diuinis, tranſeo ad Humana.

Ora oſculabantur aliena.
Tiberius morem conatus tollere.
Fruſtrà.

Ea variè vſurpata vulgò, & in omni ferè corporis parte. Primum in facie. ibique os, genas, oculos ſuauiabantur: in itu, reditu, gratulatione, imò in ſalutatione & cottidiano occurſu. Qui mos inualuit maximè, vt opinor, ſub Auguſto: ideoque Tiberius vt nouitium conatus pellere, *& oſcula cottidiana*, ait Suetonius, *prohibuit edicto*. Sed hæſit nihilominùs, & crebertima oſcula iterùm ſub Principibus ſecutis. Vnum Martialem mihi lege, cui benigna materia iocorum, iſta. Quin ipſi Principes, (certè qui magis moderati) oſculo excipere ſoliti ciues digniores. Plinius Lauda-

Laudatione Traiani: *Gratum erat cunctis, quod Senatum oſculo exciperes, ſicut dimiſſus oſculo fueras*. Latinus Pacatus de Theodoſio: *Ille cohoneſtatus affatu, ille menſa beatus, ille oſculo conſecratus eſt*. Suetonius in Othone: *Manè Galbam ſalutauit: vtq́; conſueuerat, oſculo exceptus, etiam ſacrificanti interfuit*. Et reprehendit idem ſcriptor Neronem, quod *neque adueniens neque proficiſcens, quemquam oſculo impertiret*. Et hæc illa oſcula, quæ vulgabant vulgò & ſpargebant in obuios omnes modicè ſaltem notos. Nec enim tam amoris iſta, quàm officij & vrbani cuiuſdam cultus. Philo Iudæus benè & huc appoſitè: φίλημα δ' ἐ, inquit, διαφέρει τοῦ φιλεῖν. τὸ μὲν γὰρ ψυχῶν ἕυρεσιν ἁρμοζομένων ἐυνοίᾳ, τὸ δὲ ψιλὴν καὶ ἐπιπόλαιον δεξίωσιν χρείας τινὸς ἐς ταυτὸν συναγούσης ἔοικεν ἐμφαίνειν.

Ipſi principes per humanitatem id vſurpabant.

Talia oſcula, officioſa.

SECVNDÒ manus oſculabantur, ſed non tamen niſi potentiorum. Is mos etiam liberâ rep. etſi rarus. Plutarchus de Catone: ἐπεὶ δ' ἐ τέλος εἶχεν ἡ ςρατεία τῷ Κάτωνι, προεπέμφθη οὐκ εὐχαῖς, ὃ κοινόν ἐςιν, οὐδ' ἐπαίνοις, ἀλλὰ δάκρυσι καὶ περιβολαῖς ἀπλήςοις, ὑποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας, ἃ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλίγοις μόλις ἐποίουν οἱ τότε Ρ'ωμαῖοι. id eſt: *Poſtquam finiit Catonis militia, non votis neque laudationibus, quod tralatitium eſt, eum dimiſêre, ſed cum lacrimis multis & complexibus, veſtes pedibus eius ſubſternentes quà incederet, & manus eius deoſculantes. quæ paucis omnino Imperatorum eius æui Romani tribuebant*. Qui in militiâ quidem eum collocat: ſed cui originem tamen ego dem in campo. Natus enim videtur à blanditiis candidatorum, prenſantium, rogantium, & alienas manus oſculantium. Seneca epiſtola CXIX. *Alius eorum manus oſculis conterit, quibus deſignatus contingendam manum negaturus eſt*. Valerius de Scipione Naſicâ: *Cùm ædilitatem curulem adoleſcens peteret, manúmque cuiuſdam ruſtico opere duratam, more candidatorum, tenaciùs apprehendiſſet: ioci gratiâ interrogauit eum, Num manibus ſolitus eſſet ambulare?* Sed ſiue tamen à ſago natus ſiue ab albenti togâ, increuit ſtatim & increbuit in totâ vrbe, imò orbe. idq́ue in petitione, in gratiarum actione, gratulatione, atque omni officij aut demiſſionis notâ. Plinius: *Dextra oſculis auerſa appetitur, in fide porrigitur*. vbi & ſitum formamq́ue nota manus oſculandæ. Tacitus I. Hiſtoriar. *Ruere cuncti in caſtra, laudare militum iudicium, exoſculari Othonis manum*. Idem XV. Annal. *Agere gratis diis, genua ipſius aduolui, & dextram oſculis fatigare*. Suetonius Tiber. cap. LXXII. *Chariclem medicum, quòd manum ſibi oſculandi cauſsâ apprehendiſſet*. Appuleius: *Pontianus pedes noſtros aduolutus, flens, & manus noſtras oſculabundus*. Seneca: *Hos ego deprehendam alienorum ſeruorum oſculantes manum.*

Manus oſculabãtur alienas.

Etiã olim, & ante Auguſtũ.

Vnde id ortum.

Quâ parte oſculum manui impreſſum.

Martialis:

Baſia das aliis, aliјs das Poſtume dextram.
Dicis, vtrum mauis elige. malo manum.

qui iocus in hominem non puri capitis; & ex inopinato, poëta præfert manuum oſculum, illi honeſtiori oris. Atqui propriè iſtud ſeruorum erat. Arrianus me docet lib. II. Diſſertationum cap. XX. ἠξίωται δημαρχίας, πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται. ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ,

Viliores, & ſerui propriè manus oſculabantur.

 ἄλλος

ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. *Tribunatum adeptus eſt? ecce obuij omnes gratulantur. alius oculos oſculatur, alius collum, ſerui manus.* Quin-etiam Homerus iam olim Eumæum oſculantem facit Thelemachi heri ſui manus. Odyſſ. XVI.

Κύσσε δέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλὰ,
Χεῖράς τ' ἀμφοτέρας.

Hoc poſterioris æui ſcriptores, ſuâ & peculiari phraſi, dixerunt Ad manum accedere. Doceo id nouiter iuuentutem, ex Vopiſci Aureliano: *Poſthæc Valeriani dicta ſurrexit Aurelianus, atque ad manus acceßit, agens gratias militaribus verbis.* Ex Capitolini Maximino: *Fuit Maximinus ſub homine impuriſsimo tantùm honore præditus Tribunatus: ſed nůmquam ad manum eius acceßit; numquam illum ſalutauit.*

Ad manũ accedere, quid in Vopiſco: Et Capitolino.

TERTIÒ deniq. genua oſculati, imò & pedes. De genibus, Ammianus libro XXVIII. *Ex his quidam cùm ſalutari pectoribus oppoſitus cœperunt, oſculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua ſuauianda vel manus.* De vtroque, Capitolinus in Maximino: *In ſalutationibus ſuperbiſsimus erat, & manum porrigebat, & genua ſibi oſculari patiebatur, nonnumquam etiam pedes.* Plinius in Traiano laudat, quòd hæc non fecerit: *Non tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec oſculum manu reddis.* Atque hoc genus viliſſimi oſculi natum, niſi fallor, ſub Caio, imò ab Caio: qui vt Dio ait, ἐφίλει ὀλιγίστους· τοῖς δὲ πλείστοις καὶ τῶν βουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὤρεγε. *pauciſsimos oſculatus eſt: pleriſq. autem etiam Senatorum vel manum vel pedem præbuit adorandum.* Dico adorandum, & ita Græcum verbum eſt. vt videatur ex eo elici non os quidem admotum pedibus, ſed dextram: eamque deinceps ad os relatam, vt deſcripſi ſuprà. Quamquam & pedes etiam reipsâ oſculo affecti: & quidem ſub eo monſtro. Idem Græcus: Πομπώνιος Σεκοῦνδος τότε ὑπατεύων παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, ἐπικύπτων συνεχῶς αὐτοὺς ἐφίλει. id eſt: *Pomponius Secundus tunc Conſul, pedes Caligulæ adſidens, identidem ſe inclinans eos oſculabatur.* Et tenuêre ſuperbum & inhumanum hunc morem Principes aliquot ſecuti, ſed non è bonis. Exempla non accumulo, quæ obuia. finem potiùs longo huic Capiti impono: longo, ſed iratâ Venere, fortaſſe parum venuſto. Quid ad me? Gratiæ tãtùm & Lepos & Iocus comites eius deæ propitij mihi ſint, numquam ipſa.

Genua oſculabãtur & pedes.

Turpi & pluſquam ſeruili ritu. qui videtur à Caio.

CAPVT VII.

Commentarios Cæſaris non vſquequaque tam puros & laudabiles, quàm videantur. Mos attollendi dextras. aliaque emendata & explicata.

FAS ſit dicere. in Commentariis Cæſaris ſæpè quæro Cæſarem. Multos in illam purpuram pannos inſutos video: nec in dictione ipsâ ſpirat vbique naribus meis aura illa, &, vt ſic dicam, ſtacta puræ antiquitatis. Lege, relege. multa otioſa reperies, diſiuncta, intricata, interpolata, repetita: vt omnino non abſit, quin ad hanc veluti priſci operis ſtatuam nouella

Interpolatus variè Cæſar.

Digitized by Google

nouella aliqua acceſſerit & imperita manus. Ego alia aliàs: nunc quædam notauero ex his inquinamentis.

Libro VII. De Bello Gallico, vbi prælium ad Gergouiam:

Ij ſimilitudine armorum vehementer noſtros perterruerunt. ac tametſi dextris humeris exſertis animaduertebantur, quod inſigne pacatus eſſe conſueuerat, tamẽ idipſum ſui fallendi cauſſâ milites ab hoſtibus factũ exiſtimabant.

Quæro diu hunc morem humeros dextros exſerendi in pace. Fruſtrà. qui reperiam? repugnat natura & res ipſa. Quomodo enim exſeri humeri poſſunt? attolli fateor leuiter aut ſubmitti: ſed vt id procul conſpici haud facilè poſſit. Turpe hîc gloſſema, quod eijcio ſcriboque: *dextris exertis animaduertebantur*. Ita enim olim mos, ita etiam nunc, vt ſublatio dextræ ſocij & amici aduentus ſit ſignum. Fidus & appoſitus mihi teſtis Xenophon Inſtitutionis Cyri libro IIII. vbi in re ſimillimâ cùm Hyrcanij aduenirent, incertum adhuc ſocij an hoſtes, mittit nuncium ad eos Cyrus, & ſi quidem amici eſſent, iubet tollere dextras. Verba hæc: ἐκ τούτου πέμπει πρὸς αὐτοὺς, προστάξας λέγειν, εἰ φίλοι εἰσὶν, ὡς τάχιστα ἀπαντᾷν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντες. Nec pleræque gentes hodie aliter.

Gloſſema inſigne, ſed occultum.

Socij dextras tollere ſueti in aduentu ſubito aut ſuſpecto.

Libro II. in prœlio cum Neruiis:

Cæſar ab decimæ legionis cohortatione ad dextrum cornu profectus, vbi ſuos vrgeri videt.

Falſa hæc narratio. Nam ſuprà iam dixerat, Cæſarem ab cohortatione legionis decimæ tranſiſſe in partem alteram: idque ante pugnam. Libri quidam *Coborte* habent. ex quîs omnino lego, *Cæſar cum decimæ legionis cohorte*. Ita enim mos huic viro, vt plerumque in præliis cohortem vnam ex fortiſſimâ hac & fidiſſimâ legione ad tutelam ſuam adſumeret, aut etiam ipſam. Emendo in hac ipsâ re locum alium.

Cæſar conſiſus legioni decimæ maximè.

Libro VII.

Cæſar receptui cani iuſſit. Legioníſque decimæ, quâ cum erat concionatus, ſigna conſtitêre.

Quæſo enim. ferri aut tangi à politis hominibus hæ ſermonis ſordes poſſunt? *Concionari cum legione*. pro eo quod Apud concionem. adde quod linguæ aut concionis ibi nulla res, ſed feruidæ pugnæ. Emendo igitur, *quâ tum erat comitatus*.

Libro IIII.

Itaque vnâ parte à Sueuis circiter millia paſſuum ſexcenta agri vacare dicuntur.

Ægrè, mi Cæſar, credimus: niſi ſi vacauit longè maxima Germaniæ pars. Hoc verius, ſcripſiſſe te *millia paſſuum ſexagena*. quod largiter ſufficit, ſiue ad virtutem Sueuorum, ſiue ad aliorum timorem.

Numerus vitiatus turpiter.

Libro VI.

Germanos atque Ariouiſtum ſibi adiunxerant, eoſq́; ad ſe magnis iacturis pollicitationibúſque perduxerant.

Cenſeam fuiſſe olim, *magis capturis*: ſententia ſuadente.

Digitized by Google

CAPVT VIII.

In Plinio correcta quædam. Geneta Mana, dea. Decolorare aurum, quid ſit. & mos diſcrimenque in anulis. qui ſeruis & militibus è ferro: Senatui & equiti ex auro: plebi ex argento.

Studium Criticum ſterile ad famam. Pinciani laus.

FATVM hoc eſſe cenſeo Criticorum, vt labor eorum fructus maioris in publicum ſit, quàm famæ. Vide veteres, vide noſtros. paucos reperies quorum nomen aut latè fuſum, aut diu perennarit. Vel in Ferdinando Pinciano hodie quàm indignor? Qui reuerà vir eximius, vix tamen è vulgi tenebris ſe exemit; & paucis doctis in occulto laudatus, iacet etiam nunc ignoraturque inter ſuos. At ſi acuminis & iudicij aliqua laus eſt: huic eam rectè tribues. ſi fidei & modeſtiæ: magis. Non alium ego vidi, qui minùs adfectatè hoc egerit; & qui Criticam iſtam magis puriter coluerit, ſine ambitione, ſine fuco. Plinius, Seneca, Mela teſtes: ſed primus ille imprimè, per cuius ſexcentas ſalebras & æſtuantia vada peruaſit felici quodam ingenij & iudicij vento. Quamquam abrupta quædam in eo etiam nunc, non nego. quid miremur? aut quis Æſculapius ipſe, ſanandis tot plagis vnus fuerit? ——εἷς δ' ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ, ait rectè & comiter Euripides. Ego quaſdam ex iis ſalebris vel complanabo, vel tranſilibo, & in partem laboris velut optio ſuccedam magno illi Tribuno. Lego in Plinio, libro XXIX. cap. IIII.

Catulos lactantes adeò puros exiſtimabant ad cibum, vt etiam placandis numinibus hoſtiarum vice vterentur iis. Genito mane catulo res diuina ſit, & in cænis deûm etiamnum ponitur catulina.

Geneta Mana, inter ignobiles deas.

Emendabam, *Genitæ Manæ*. Ita enim deæ nomen, cui catulo fiebat. Plutarchus in Quæſtionibus: Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ Μάνῃ κύνα θύουσι, καὶ κατεύχονται μηδένα χρηστὸν ἀποβῆναι τῶν οἰκογενῶν; id eſt: *Cur deæ, quæ vocatur Geneita Mana, canem immolant, vouentque, ne quis domi natorum bonus & frugi euadat?* Et plura ibi vide. Hoc in Plutarcho tam expoſitum fugiſſe oculos Pinciani & Hermolai, non miramur: noſtros, ſæpè clariora.

Libro XXXIII. cap. XI. vbi de tabulis & vaſis:

Pariterque luxuria nata eſt, & Carthago ſublata; ita congruentibus fatis vt liberet amplecti vitia & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterum. C. Marius poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas & manipularis Imperator.

De exquiſitis poculis locus correctus.

Pincianus exclamat, *Locus vitiatus inter paucos*. & verè. medicinam tamen, vt mihi videtur, non adfert. Notat in veteri codice *petere* legi, non *peccare*. Ex vno eo veſtigio, locum totum aptè ſic concinnamus: *vt libêret amplecti vitia & liceret. Petiêre & dignationem hinc aliqui veterum.*

Pliniana ſententia reſerata.

Sententiâ apertâ & verâ. Carthagine commodum euerſâ, inquit, vitia & luxuria irrupêre, bono quodam fato, ſublatâ videlicet iam illâ æmulâ & vltrice, nec antè libuit peccare Romanis, quàm impunè licuit. At quidam etiam è priſcis dignitatem ſibi aſtruere conati, electione iſtâ & curioſâ curâ vaſorum: inter quos Marius, qui cantharis potare inſtitit velut Bacchi non triumphorum tantùm æmulus, ſed & morum.

Libro

Libro eodem, cap. 1. De anulis:

Contrà verò multi nullas admittunt gemmas, auroq́; ipſo ſignant. id Claudij Cæſaris Principatu repertum. Nec non & ſeruitia iam ferrum auro cingunt, alia per ſeſe mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipſo in Samothrace id inſtitutum declarat.

Verba illa, *mero auro decorant*, accuſo, imò damno. Quid enim hîc noui, aut ad Samothracas relegandum, ſi anuli è mero auro? Nónne tales iam olim Senatorum & Equitum? Denique quis permiſit hoc ſeruitiis, vt palàm ex auro gererent anulos, & ſine vllo fuco? Nos leuiter reſcribimus, *alij per ſeſe mero auro, decolorant*. id eſt: cùm ſeruis aurei anuli in propatulo geſtandi non fas, non ius; ecce nouitio inuento alij aurum ferro ſuperinducunt, alij, aurum merum purumque decolorant & deformant in modum ferri. Id enim certè fuit. Aurum geſtabant, nec videbantur geſtare: cùm colore aliquo atro (hodie etiam vſitatum) aut fuſco id velarent ac celarent. Nam ſeruis certè anuli ferrei tantùm vſus. Statius in lacrimis Etruſci: *Corruptio oſtenſa: Et à nobis ſublata. Seruorum fraus, & occulta ſuperbia in anulis.*

Mutauitq́; genus, læuaq́; ignobile ferrum
Exuit, & celſo natorum æquauit honore.

Significat enim patrem Etruſci qui ſeruus, à Principe in equites relatum, donatumq́; aureo anulo, ſpreto ſeruili ferro: eumdem iure trium liberorum auctum. vel, æquatum honore iis qui nati ingenui. Iſidorus: *Anulum aureum neque ſeruus neque libertinus geſtabat in publico, ſed anulo aureo liberi vtebantur, libertini argenteo, ſerui ferreo.* Anulis autem hi ſeruis ad vſum potiùs, quàm ad ornatum; nempe ad ſignãdum. Appuleius libro x. *Donec iuſſu magiſtratuum miniſteria publica contrectatis nequiſſimi ſerui manibus, anulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſacculi conferunt.* Sed Iſidori tamen illa verba, in diſcrimine, ni fallor, fallunt. Liberis enim aureum tribuunt, libertinis argenteum. falsò. Nam inter liberos ipſos, non niſi Equiti & Senatui anuli aurei liberum ius: non ſanè plebi. Plinius clarè: *Anuli diſtinxêre alterum ordinem à plebe, ſicut tunica ab anulis Senatum.* Vult enim ita anulis à plebe equitem diſcerni, vt idem à Senatu tunicâ laticlaui. Plebeiis igitur, vt opinor, ſaltem ex argento. Iuuat & ſuggerit idem Plinius hoc libro cap. XII. *Argentum aliquando ſuccedit & auro, luxu feminarum plebis compedes ſibi ex eo facientium, quas induere aureas mos triſtior vetat.* Vbi vides aurũ remotum à muliebri plebeio ſexu: quídni cenſeam & à virili? Nec ſerui tamen ſoli in ferreo anulo: etiam milites omnes, qui non inſignes. Quod adeò verum, vt etiam equites Romani, cùm militarent, ius non habuerint aureorum. Ex Suetonij Galbâ, cap. x. *Dilegit equeſtris ordines iuuenes, qui manente aureorum anulorum vſu, Euocati appellarentur, excubiáſque vice militum agerent.* Notat enim de retentione anulorum vt inſolens, & præter communem morem. Appianus etiam apertè militibus omnibus eos adimit, præter Tribunis. In Lybico: χρυσοφοροῦσι τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων. id eſt: *Ex auro anulos ferunt inter milites Tribuni, reliquis inferioribus ferreos geſtantibus.* Atque hoc copioſè ſatis narrat iam tunc in bello Punico tertio (hiſtoriam & occaſionem apud eum vide:) vt ap- *Serui in anulo ferreo tantùm, ex more. Statius explicatus. Iſidori non vera prorſus diſtinctio. Senatui & Equiti anuli aurei; Plebeiis ferrei. Etiam militibus. Solis Tribunis excepti. Quando is mos caſtra introductus.*

vt appareat ſtatim à bello Punico ſecundo ſeueritatem hanc introductam. Nam tunc nondum: ſi vera ſunt quæ de trimodiis anulorum traduntur ab Annibale Carthaginem miſſis. Quam diſciplinam tamen reſoluit, vt in quibuſdam aliis, Princeps non ad ſuum nomen Seuerus. qui, vt Herodiani verba ſunt, *τοῖς στρατιώταις πολλὰ συνεχώρησε, ἃ μὴ πρότερον εἶχον, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσθαι ἐπέτρεψε: militibus multa indulſit priùs negata. & aureis anulis vti permiſit.*

Quæ ſuſtulit Seuerus.

CAPVT IX.

Seneca plus ſemel emendatus. Neronis principatus initio optimus. Epicuri ſententia deos extra mundum proiicientis.

Senecam malè adhuc à Criticis negligi.

VOTVM meum non diſſimulo. & vt ex tot huius æui Criticis manum aliquis & limam ſeriò Annæo Senecæ admoueat, calidè iamdiu opto. Quis dignior? in quo res & verba magis ſeria, nec ad ſcientiam modò ſed ad ſalutem? Sed tamen hoc quoque opto, vt ille ipſe Cenſor ſit ſerius, æuo & iudicio grauis: non ex iſtâ claſſe feruidæ iuuentutis, quę nata corrumpere omnia & mutare. Poſſes id tu V.C. Nicolaë Faber. quem ſola modeſtia, vt ſcio, abſtinet ab hac palmâ. nam doctrina, iudicium, diligentia tibi ſuperant: & infinita vtiliter ac ſapienter in ſapientiſſimum ſcriptorem obſeruaſſe te didici verâ famâ. Poſſem & ego aliquid. ſed valetudo nunc tardat, & quod copiâ te vſum intellego librorum meliorum. Intereà dum tibi venit hic animus, (& voueo vt breui:) nos more noſtro carptim quædam in eo notabimus; & magis ea, quæ accepta ingenio ferimus, quàm libris.

De Clementiâ primo, cap. I. Neronem alloquitur:

Sed ingens tibi onus impoſuiſti. nemo iam Diuum Auguſtum, nec Tiberij Cæſaris prima tempora loquitur. nemo qui te imitari velit, exemplar extra te quærit. Principatus tuus ad guſtum exigitur.

verbis & ſententiâ corruptis. Quid enim illud in extremo, Exigi ad guſtum? quod libri quoque veteres ſpernunt, & ingerunt plerique *ad Auguſtum.* Malè illi ipſi. Adeò enim Seneca Principatum Neronis ad Auguſtæum nō exigit, vt præponat longè (nec vanè prorſus, vt hęc initia erant) negetque quemquam iam de Auguſto, aut Tiberij temporibus primis loqui. Sed à libris tamen iis adiuti commodè legimus, *Principatus tuus ad anni guſtum exigitur.* & paullò antè, *nemo quod te imitari velit.* veriſſimè. Hæc enim Senecæ mens & ſcriptio: Age Nero, inquit, perge in hac virtutis & gloriæ viâ quam inſiſtis: ardua tibi certè, quia optima & maxima omnes de te ſperant. Nemo iam Auguſtum tibi proponit, quem imitêre, nemo Tiberij laudata primordia: omnes te tibi. Principatus inquam tuus, ad guſtum & exemplar vnius anni illius exigitur, quem in imperio laudatiſſimè tranſegiſti. Hæc ſenſit, hæc ſcripſit: ad rem verè, & ad tempus. De re, conſtat tirocinium illud imperij tam probum fuiſſe; vt Traianus idemtidem iterare ſolitus, *Omnes bonos Principes procul abeſſe à primo quinquennio Neronis.* De tempore, ecce hic liber ſiue libri De Clementiâ, ſcripti ſub primum ſtatim Neroniani imperij annum. Haurio ex ipſis

Correctus Seneca.

Explicata ſententia ea.

Digitized by Google

ex ipſis: & lego lib. I. cap. IX. *Diuus Auguſtus cùm eſſet id ætatis quod tu nunc es, duodeuiceſimum egreſſus annum.* Nero igitur, ſi compari ætate cum Auguſto, tunc expleuerit decimumoctauum annum. atque imperium, decimoſeptimo ſuſcepit. benè igitur & verè quod ad tempus, emendaui, de anni guſtu.

De Vita beata, cap. XXV.

Fac me victorem vniuerſarum gentium. delicatus ille Liberi currus triumphantem vſque ad Thebas à Solis ortu vehat. iura reges Perſarum petant. me hominem maximè cogitabo, cum diis vndique conſultabo.

Turbat egregiam & magnanimam ſententiam extrema clauſula: quæ in quibuſdam manuſcriptis meis concepta; *cum Deo vbique conſcia luctabor*. Aperio & diffundo ego, *cùm Deus vndique conſalutabor*. Adeò, inquit, me non attollent efferentque ſupra hominem ab hominibus honores, vt tum vel maximè mortalem me eſſe meminero cùm audiam immortalis. *Alta vox Senecæ reſtituta.*

De Beneficiis lib. IIII. cap. XIX.

Tu denique Epicure deum inermem facis, omnia illi tela, omnem detraxiſti potentiam: & ne cuiquam metuendus eſſet, proieciſti ipſum extra metum.

In verbulo pauxillum mendum, grande in ſententiâ. Inuoluitur enim mens Epicuri, & ſimul reprehenſionis acumen. quod vtrumque apparebit ſi ſcribas, *extra metam*. Nempe ita ſenſit ſenex ille ab horto, (ex Lucretio & Laërtio id clarum) deum non tangi rebus humanis, non iis curare: atque vt id pronius ſuaſu eſſet, poſuit eum ſuo quodam & proprio loco, non ſupra ſolùm, ſed extra mundum. Seneca impiam hanc ſententiam iterùm tangit libro VII. infrà: *Alius diis obiicit neglegentiam noſtri, alius iniquitatem, alius illos extra mundum ſuum proiicit.* Vbi eodem etiam Proiiciendi verbo vſus, quod parum aptè hîc de metu. At in metæ verbo appoſita etiam metaphora, quaſi extra limitem omnem huius ſtadij & finem. *Epicuro dij non in mũdo.*

In Conſolatione ad Polybium, cap. XXXVI.

C. Cæſar, amiſſa ſorore Druſilla, conſpectum conuerſationémque ciuium ſuorum profugit, exſequiiſq; ſororis ſuæ non interfuit. iuſta ſorori non præſtitit, ſed in Albanum ſuum ſeceſſit. ac foro & aduocatis & huiuſmodi aliis occupationibus acerbiſſimi funeris leuabat mala. Proh pudor imperij! Principis Romani lugentis ſororem alea ſolatium fuit.

Leui emendatione expedio viros doctos qui obhęrent. *in Albanum ſuum ſeceſſit, nec foro & aduocatis & h. a.o. a.f. leuabat mala, (proh pudor imperij!) Principis Romani*, &c. Ita enim continuanda periodus tota, & negans particula ſubdenda ſaltem in locum aientis.

Digitized by Google

Capvt X.

De ritu plaudendi & explaudendi in theatris. item adſurgendi, acclamandi. Quomodo iſta habita ſub Imperatoribus? quæ voces in acclamando? Plutarchus & Plinius explicati: iſte etiam correctus. Fauor & Fauere, nouâ ſignificatione. Lampridius, Capitolinus, Vopiſcus illuſtrati. Quid Oraria fuerint: & cui in theatris vſu.

Theatralis honos in viros conſpicuos.

In alios dedecus & exſibilatio.

Mos mihi in lucem reuocandus & ambitio, quæ delituit ſub velis theatrorum: & ſimul ſcriptores aliquot priſci perfundendi nouâ luce. Vetus conſuetudo Romæ, etiam viuâ libertate, vt viros primates & gratiâ aut dignitate conſpicuos, venientes in theatra, compoſito plauſu exciperent; iiſdem adſurgerent. vtrumque, honoris habendi cauſſâ, & promendi fauoris. Contrà, eos qui infames aut ingrati, ſibilo & paſtoriciâ fiſtulâ (ludens ita Cicero appellat) velut reiicerent & ſegregarent. Hoc teſtimonium vniuerſi populi multùm valere cenſebant in vtramque partem. Itaque ambitiosè id quærebant, & adepti conſecutos ſe cenſebant aliquid magnum. Exempla vel in Cicerone vno crebra, nec occulta. Originem rei Plinius referre ad Liuij Druſi Tribunatum videtur, lib. XXV. cap. V. manſitque ad Imperatores: ſed ita vt hunc honorem, ſicut pleroſque alios, ſibi ferè ſeponerent. nec communicatum vellent cum reliquo Senatu. non certè vulgo. Nam quin etiam ſub Imperatoribus quibuſdam applauſum & adſurrectum, non nego: ſed fere iis qui aut ex domo & gente Principali, aut interiori amicorum cohorte. Ita Mæcenati plauſum Horatius iterat, vt magnum.

Qui mos etiam ſub Impp. Sed ita, vt ſibi ſolis vellent hoc honoris: Aut intimis.

Mæcenati plauſum.

——— *datus in theatro*
Cùm tibi plauſus, *Clare Mæcenas eques.* &:
— *tum populus frequens* *Lætum theatris ter crepuit ſonum.*

Virgilio adſurrectum.

Ita Virgilio adſurrectum, Fabius ſeu quis alius in libello erudito De Cauſſis corruptæ eloquentiæ: *Populus,* inquit, *auditis in theatro verſibus Virgilij, ſurrexit vniuerſus; & fortè præſentem ſpectantemq; Virgilium ſic veneratus eſt quaſi Auguſtum.* Ex quibus poſtremis verbis etiam hauris, honorem illum, vt dixi, rarum fuiſſe & vere auguſtum. Adeò vt ille ipſe Princeps, *nepotibus ſuis prætextatus adhuc* (Tranquilli verba adfero) *adſurrectū ab vniuerſis in theatro & à ſtantibus plauſum, grauiſſimè ſit queſtus.* quaſi videlicet in ſuperbiam præcipitarentur & pretium ſui, nimio hoc honore. Seneca tamen non exoleuiſſe id prorſus etiam ſuo æuo in ambitioſis illis & gratioſis oſtendit, epiſt. XXIX. *Ceterùm ſi te videro celebrem ſecundis vocibus vulgi, ſi intrante te clamor, plauſus, & Pantomimica ornamenta obſtrepuerint, ſi tota ciuitate te fœminæ puerique laudauerint: quidni ego tui miſerear, cùm ſciam quæ via ad iſtum fauorem ferat?*

In nepotibus ſuis Auguſtus vetuit.

Adclamatio in ludis.

Sed præter Plauſum hunc & Adſurrectionem, etiam Adclamatio fuit: & quidem antiquitus, in re ſubitâ, nouâ, triſti, lætâ. Florus expreſſit ſcite lib. III. cap. IIII. De bello Cimbrico: *Eodem die,* inquit, *quo*

Digitized by Google

geſta res eſt, viſi pro æde Caſtoris iuuenes laureati prætori litteras dare, frequensq; in ſpectaculo rumor, Victoriæ Cimbricæ Feliciter, dixit. Quæ tamen poſteà tranſlata tota ad laudes ſiue adulationes Principum, in eoſque effusè exercita; nec vocibus ſolùm ſingulis, ſed contextu quodã ad modulum & ad cantum. Cuius generis (operæ enim mihi formulas colligere & ſubiicere) illud in Suetonij Domitiano: *Acclamari in Amphitheatro, epulari die, libenter audiit, Domino & Dominæ Feliciter.* Item in Claudij cap. VII. *Præſedit nonnumquam ſpectaculis in Caij vicem, acclamante populo, Feliciter partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.* Illa in Vopiſci Tacito: *Acclamatum eſt à Populo, Feliciſſimè. Tacite Auguſte di te ſeruent: & reliqua quæ dici ſolent ex more.* In Martiale De Titi ludis, iſta

Accommodata ad Principis laudes.

Quæ in eâ voces receptæ.

—— populorum vox tamen vna eſt:
Cùm verus patriæ diceris eſſe pater.

In Dione, Neroniana laus: Ὁ καλὸς Καῖσαρ, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Αὔγουστος. Et: εἰς ἀπ' αἰῶνος Αὔγουστε, ἱερὰ φωνὴ, &c. Item ſolemne hoc, εἰς αἰῶνας, ſiue, In æuum: quod Tertullianus ſolus ſubiicit libello De Spectaculis: *Quale eſt, inquit,* εἰς αἰῶνας *alij omnino dicere, niſi Deo Chriſto?* Item verſus ſæpe integri, ex eodem ſcriptore in Apologetico: *Cuius inſculpta præcordia non apparerent noui ac noui Cæſaris ſcænam, etiam illâ horâ quâ acclamant*

De noſtris annis tibi Iuppiter augeat annos?

Denique inter Adclamationes etiam illud referam, *Vita & Victoria*: ex Reginone. *Leo Papa,* inquit, *coronam capiti eius impoſuit, & à cuncto Romanorum populo ter acclamatum eſt:* CAROLO AVGVSTO MAGNO ET PACIFICO IMP. ROMANORVM VITA ET VICTORIA. *Et poſt laudes, more antiquorum Principum, adoratus eſt.* Quod non enotaſſem, niſi ipſe Regino factitatum id oſtenderet ex ritu priſco. De fauorabili hac adclamatione Plutarchi inſignis locus in Galbâ: καί ποτε θέας οὔσης, καὶ τῶν χιλιάρχων καὶ λοχαγῶν τὸ Ῥωμαίοις σύνηθες εὐτυχίαν ἐπευχομένων τῷ Γάλβᾳ. quæ verterim: *Et ſpectaculo fortè quodam, cùm Tribuni & Centuriones, ſolemne illud Romanis, Feliciter, Galbæ apprecati eſſent.* Et de eâdem iſtâ Plinium in parte loqui ſentiam, in Panegyrico: *Cùm laudes Imperatorum ludis etiam & commiſſionibus* (ita verò emendamus, &, *Commiſſationibus*, ſpernimus, quod habent libri) *celebrarentur ſaltarentúrque, atque in omne ludibrium effæminatis vocibus, modis, geſtibus frangerentur.* quamquam includat & Principis laudes verſibus compoſitas, actitataſque à Pantomimis. Magiſque propriè & certè Procopium traham iſtuc, libro I De Bello Goth. vbi pax à Iuſtiniano Principe regi Theodahato conceſſa in hanc legem: *vt populus pro more, in plauſu & acclamationibus, Imperatoris inprimis nomen pronuntiaret, Theodahati deinceps: idq; ſiue in theatris, ſiue in triuiis, ſiue alibi locorum.* Quibus in verbis nota mihi Adclamationem hanc inprimis inter ſeria habitam, & velut propria inſignia imperij: ideoque Iuſtinianum cautè cauiſſe, cùm Romam Theodahato relinqueret, ne tamẽ nomen eius in his Adclamationibus pronuntiaretur primum: ſed ſuum potius, velut legitimi Principis & veri. Atque hæc ſatis, opinor, ad firmandum hunc ritum ſiue illuſtrandum: adiungo & doceo amplius. Quoniam fauſta & fauentia.

Plutarchus explicatus

Item Plinius.

Idémque emẽdatus.

Procopio facta lux.

Quanti fuerit hæc adclamatio.

 Accla-

Fauere, idem quod Acclamare.

Acclamationis huius verba, rem ipſam, tamquam ſuo & peculiari verbo, dixerunt Fauere, & Fauorem. Obſeruaui pluries (parum adhuc obſeruatum) in ſcriptoribus præſertim æui paulò magis noui. Vt in Lampridij Commodo: *Cùm illi ſæpè pugnāti, vt deo populus fauiſſet.* id eſt, deum eum acclamaſſet. In Capitolini Pertinace: *Fuit in curia honorificentiſſimus: ita vt Senatum fauentem adoraret.* valet, Senatum fauſta acclamantem. In eiuſdem Gallienis: *Hac pompâ homo ineptus eludere ſe putauit populum: ſed vt ſunt Romanorum facetiæ, alius Poſthumo fauebat, alius Regilliano, alius Saturnino.* caue de occulto animi fauore acceperis nimiſquam frigidè, ſed de aperto iſto linguæ. Etiam Fauorem, vt poſui, appellitarunt. Ecce Vopiſci in Aureliano denſâ caligine, abſque notæ huius face, preſſum locum: *Sciendum tamen congiaria illum ter dediſſe, donaſſe etiam populo Romano tunicas albas manicatas, lineas Afras atque Aegyptias, ipſumq; primum donaſſe oraria populo Romano, quibus vteretur ad fauorem.* Quæ enim hæc Oraria? quis Fauor? Fauor quidem, acclamatio iſta ſolemnis: at Oraria, quidpiam quod ori adiungerent ſiue inducerent, ad augendam aut dirigendam vocem, vt hiſtrioniam perſonam. Tegmen inquam aliquod aut velamentum reſonans, ad magis concinnandas modulatas iſtas voces. Verè enim modulis ſuis & concentibus conſtabant, certâ quadam arte, vt docui ſatis ad Taciti Annalem XVI: verba ea illuſtrans, *Plebs perſonabat certis modis, plauſuq; compoſito.* Lego in Gloſſis veteribus, *Oraria, quibus os obuelabatur.* & vocem ipſam in Trebellij Pollionis Claudio reperias: *Bardocucullum vnum, oraria Sarabadena quatuor.* Quin in ipſo Lucilio: cuius verſus apud neſcio quem Grammaticum,

Lampridij nouus intellectus.

Et Capitolini.

Item Vopiſci.

Oraria ad fauorem, quid?

Modulata iſta acclamationes fuère.

Ricini aurati, ricæ, atque oraria, mitræ.

qui collocat inter tegmina, vt vides, ſiue veſtes Etiam in Chriſtianis ſcriptoribus, ſed pro velamento Epiſcopali: vt in vitâ Fulgentij doctâ & vetere. *Vnâ tantùm viliſſimâ tunicâ, ſiue per æſtatem ſiue per hiemem patienter indutus, Orario quidem, ſicut omnes Epiſcopi, numquam vtebatur.* Ex quâ eâdem, ſine culpâ non omiſerim locum, teſtem firmum meæ notæ in voce Fauoris. Ait cap. XIII. recenſens quæ Fulgentio Romæ euenère: *Contigit vt beatus Fulgētius in loco, qui Palma aurea dicitur, memorato Theodorico rege concionem faciente, Romanæ curiæ nobilitatem, decus ordinemq; diſtinctis decoratū gradibus adſpectaret: & fauores liberi populi caſtis auribus audiens, qualis eſſet huius ſæculi glorioſa pompa cognoſceret.* Et cap. XVI. iterùm: *Nimis autem gratiſſimus viri ſapientis adſpectus & fauores populi ſuffragantis augebat*, &c. De celebri enim productione Fulgentij agit, & clamoribus populi nimiùm læti. Hæc eò libentiùs notabam & eligebam: quia veſtigium firmū interpretis nōdum videram per hunc obſcuriorem callem.

Oraria paulò alio ſenſu.

Vita beati Fulgentij vetus illuſtrata.

CAPVT XI.

E Valerio Maximo deterſæ labeculæ. Liuio ſuus numerus bis reſtitutus. Corruptio frequens in notâ millenariâ. Admouere lineas. Gloſſematium, aliaque.

St. Pighij proba & religioſa cenſura.

VALERIVM Maximum St. Pighius nobis dedit peritè & religioſè cenſum: & illo modeſtiæ exemplo, quod imitari velim eos, qui hoc Criti-

Digitized by Google

Criticum ſtadium currunt. Et validè valet ſanè per eum Valerius. quis neget? nec nos vt medici nunc accedimus: ſed tantùm locis aliquot habitudinem quamdam, & colorem addituri, vt aliptæ.

Velut libro VII. cap.VI.

Senatus auctore Tib. Graccho conſule deſ. cenſuit, vti publicè ſerui aduerſus propulſandorum hoſtium impetum emerentur. eáque de re per Tribunoſ plebis ad populum latâ rogatione, tres creati ſunt viri, qui quatuor & viginti millia ſeruorum comparauerunt.

Exorbitat numerus. Nam Liuius, & qui alij hæc Punica bella tradiderunt, auctores tantùm de octo millibus ſunt. Et mihi certum, fraudem factam in millenariâ notâ: quam corruperunt non ſemel. Plerumque enim illud ∞. (quod x. circumſcriptum Priſciano eſt) interpretati ſunt per Decē aut Viginti. Id hîc factum, & aptandus numerus ad Liuianum. Factum in ipſo Liuio libro XXIII. *Itaque ingenti conſenſu fit Senatuſconſultum, vt Annibali* XL. *Numidarum millia mitterentur in ſupplementum.* Itáne quadraginta millia equitum tantùm in ſupplementum? Atqui non omnes Annibalis copiæ ad hanc ſummam. Benè liber vetus (cuius excerpta ad me miſit Ampliſſimus Aug. Busbequius: ∞ ∞ ∞ ∞. id eſt, quattuor millia præfert. Peccatum eodem iterùm libro: *Is adoleſcentia ferox, prælio temerè inito, fuſus fugatúſque. ad triginta millia Sardorum eo prælio cæſa, mille trecenti fermè viui capti.* Atque hîc idem codex, ∞ ∞ ∞. id eſt, tria millia verè ſcribit: ſtatimque, *trecenti capti*, omiſſis *mille*. Adde eiuſdem erroris exempla, ſi iubet, quæ in Saturnalibus mihi notata. At hiſdem Valerij primis verbis mendum etiam odoramur, *aduerſus propulſandorum hoſtium impetum.* quæ reſcribam, *& publicè ſerui, propulſandorum hoſtium, emerentur*, inductis quæ ab imperitâ manu: aut ſi id confidentius eſt, *ad propulſandum hoſtium impetum*. Vulgata quidem ſcriptio non ſana.

Corruptus in Valerio numerus.

Item in Liuio, ab eâdem imperitiâ.

Valerius iterùm correctus.

Libro I. cap.VII.

Propioribus tamen, vt ita dicam, lineis Aterij Rufi equitis Ro. ſomnium certo euentu admonitum eſt.

Intricata locutio, Admoneri lineis: nec ſatis ſciam à quâ imagine aut exemplo. Legam, *admotum eſt*. & metaphoram ductam putem à lineis Circenſibus, quas in Spectaculis noſtris, deo volente, explicabo. Nunc correctioni non vulgariæ firmandæ ſatis ſit hic Senecæ locus, epiſtola L. *Nunc incredibilis curſus apparet. ſiue quia admoueri lineas ſentio, ſiue quia attendere cæpi & computare damnum meum.*

Egregia nec trita metaphora, Admouere lineas: pro Vrgere, accedere. Seneca obiter aliqua lux.

Libro II. cap. III. De C. Mario:

Ciuis alioqui magnificus, ſed nouitatis ſuæ conſcientia, vetuſtati non ſanè propitius. memórque ſi militaris ignauia humilitatem ſpernere perſeueraret, ſe à maligno virtutum interprete velut capite cenſum Imperatorem compellari poſſe.

Militaris ignauia hîc quî conuenit? Scribe me auctore, *militaria ſigna: & perſeuerarent.*

Coniectura in Valerio.

In Prologo operis:

Nam ſi priſci oratores ab Ioue opt. max. benè orſi ſunt, ſi excellentiſſimi

Digitized by Google

vates à numine aliquo principia traxerunt: mea paruitas eò iuſtius ad fauorem tuum decurrerit.

Gloſſema in eodem, à barbarie patrum. Cellam olet hic ſermo, imò ſellam. Nos ſcimus Valerium ſcripſiſſe, *traxerunt, ego iuſtius ad fauorem tuum decurrero.* Inconſpecti tamen fraterculi! cur huic paruitati non alterum emblema inſeruerunt, *fauorem tuæ maieſtatis?* Ita enim vndique conſtabat hic Atticiſmus.

Libro III. cap. v. De Socrate:

Nam cùm eruditiſſimorum virorum ingenia in diſputatione cæcâ vagarentur, menſurámque Solis & Lunæ & ceterorum ſiderum loquacibus magis quàm certis argumentis explicare conarentur: primus ab his indoctis erroribus abductum animum intima conditionis humanæ ſcrutari coëgit.

De ſideribus, inſcita & incerta ſcientia. Omnino legend. *ab his doctis erroribus.* Et reuera ita eſt. quid firmi etiamnunc in ſubtilibus illis alucinationibus aut certi? Et tamen ſuperbiunt, & clamant in ſcientiis ſcientiam hanc vnam. cuius limen libandi ego auctor, numquam penetrandi.

Lib. VII. cap. VIII. De inſano quodam Tuditano:

Teſtamento is filium inſtituit heredem. quod Ti. Longus ſanguine proximus haſtæ iudicio ſubuertere fruſtrà conatus eſt.

Turpe è Valerio mendum purgatum. Obſecro, à quantumuis inſano ſi filius inſtitutus heres, quid non pro ſano? aut quis ſanguine propior, quàm ſuus cuique filius? Hærebunt Iuriſconſulti, niſi correctione mecum ſe expediant: *Teſtamento is Ofilium inſtituit.* vt externum aliquem capiamus, eo nomine.

Libro primo cap. I.

Decem Principum filij Senatuſconſulto ſingulis Etruriæ populis, percipiendæ ſacrorum diſciplinæ [gratia] traderentur.

In numero etiam error. Etruriæ populos XII. fuiſſe didici. quomodo decem ergo diſcipuli ſingulis attribui potuére? Reſcribam, *duodecim Principum filij.* etſi in Cicerone, ſenos tantùm legas I. De Diuinat. fortaſſe cum errore. At illud, *gratia,* ingratum auribus gloſſema eſt.

CAPVT XII.

De prodigio quodam Liuij, quæ eius mens ſit. ſatin' firma vulgata ſcriptio? non videri: & noſtra diuinatio adſcripta. Sortes ſacras inuolui lanâ & tæniis ſolere. Plutarchus ita explicatus.

QVID in Liuij ternis locis Extenuatæ ſortes ſint, mente & oculis iamdiu veſtigo. adeò intentè quidem, vt vix magis amiſſam filiam ſuam mammoſa olim mater. Eſt enim & hoc quoque curioſi & Critici ingenij noſtri proprium (cur diffitear meum morbum?) apertis, vt ita loquar, per libros carceribus velle decurrere; nec repagulum vſquam ferre aut obſtaclum. Vtinam tantùm faces mihi quoque ad quærendum præluceant: ſed quas accenderim non in Vulcani Ætnâ, magis in Apollinis Parnaſſo. Loci, quos dico, duo, libro XXI. leguntur, vbi de prodigiis ſub Annibalis aduentum:

Criticorum nimia noſtra curioſitas.

Quæſtio de Liuij extenuatis ſortibus.

In Piceno lapidibus pluiſſe, & Care ſortes extenuatas.

Iterum-

Iterumq́ue:

Lectiſternium Cære, vbi ſortes extenuatæ erant, imperatum.

Tertius autem lib. XXII. ab ipſo initio ſtatim:

Faleriis cælum findi viſum, velut magno hiatu, quáque patuerit ingens lumen effulſiſſe. Sortes ſuâ ſponte attenuatas, vnámque excidiſſe ita ſcriptam, MAVORS TELVM SVVM CONCVTIT.

Spreta vulgata lectio.

Quæ autem vis (attende modò, Lector) aut quæ mens hîc verbo Extenuandi? præſertim in ſortium iſtâ re, quas maiores aut minores in prodigiis factas nuſquam legi. nec ſi legam, capiam ſatis. Cui enim ſignificationi id aut notæ? Vide omnino ne remotius, vt ſolet in his talibus, vetuſtiuſq́ue verbum fuerit, quod per imperitiam exſcribentium mutarit. Ego non improbè id ſuſpicor, & auſim vbique reſcribere, *Extæniatas ſortes.* quod interpretor, tæniis vittiſq; ſolutas & liberatas. Nam rem ita habuiſſe puto. Sortes, talcolæ aut ſurculi è ligno fuère non grandes: quibus litteræ ad diuinandum inſculptæ, ſiue notæ. Eæ priuatim habitæ, eæ publicè. Sed quæ in publico, inprimis religioſæ cenſebãtur & canâ quadam veritate ſacræ. Itaque ſanctè & religioſè in templis ipſis habebantur, in arcâ reconditæ: &, niſi fallor, tæniis vittiſq́ue laneis ſeorſum inuolutæ. De arcâ, ſuggerit Suetonius in Tiberio cap. LXIII. *Vicina verò vrbi oracula etiam diſiicere conatus eſt: ſed maieſtate Prænestinarum ſortium territus deſtitit. cùm obſignatas deuectaſq́; Romam nõ reperiſſet in arcâ, niſi relatâ rurſus ad templum.* Et Cicero in Diuinatione: qui arcam eam ipſam ex oleâ fuiſſe pluribus verbis narrat. At de vittis, quidni ſuſpicer, cùm hunc cultum & velamen adpoſitum ſciam omnibus ſacris? Quibus tamẽ puris manibus euolui ſolent, cùm promerentur ad conſulentium vſum. Hoc nunc igitur Liuius narrat iure vt prodigium: ſortes eas ſponte euolutas, & (vno proprioq́ue verbo) extæniatas eſſe: tamquam ſi Fortunæ ipſius manu ſparſæ & iactæ, ad grande aliquid prædicendum. Plutarchus non modicè me iuuat, qui in Marcello hoc alterum Faleriis prodigium è Liuio ipſo ita vertit: τοῦ δὲ ὑπὲρ Φαλερίους οὐρανοῦ ῥαγῆναι δόξαντος, ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ γραμματεῖα, καὶ τούτων ἑνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν, Ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει. En, excidiſſe ait ſortes & variè diſperſas. non è cælo ipſo, quod quiſpiam cenſuerit (pugnet enim id palàm cum Liuij mente) ſed ex inuolucro & arcâ. Extæniatas igitur ille clarè vertit, ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι. Hactenus mihi meus Apollo ſubiicit. tibi ſiquid melius in mente aut certius: age age, νικήσειεν ὁ παρὰ σοὶ τρίπους, ἐγὼ δὲ ψευδομάντις ἀποφανθείην.

Noua ſuppoſita, haud ſcio an rectè.

Sortium vſus.

Earumque publicè religio.

In arcis habita cum vittis.

Cum Extæniata ſortes prodigium fecerint.

Plutarchus huc tractus.

CAPVT XIII.

Nouiter erutus vetus mos in creatione Tribunorum. Eos ſub Principibus & paullo antè, tantùm è Senatu fuiſſe. Suetonij loci illuſtrati, & lectio in iis firmata. Plinio & Appiano lumen immiſſum.

EGO verò libens è ſitu & obliuionis carcere eruam inſignem & notabilem ritum: qui nimis diu iuuentutem noſtram latuit, in Tribunis

nis creandis. Iuuentutem autem? imò & verè viros, verè doctos: quibus nebulæ hîc & caligo. Tribuni creati olim non ſolùm pro plebe, ſed etiam è plebe: ita vt patriciis aut patribus aditus ad eum honorem rarus eſſet, aut nullus. Diu ita manſit. donec viſum adeò id immutare, vt cautum ſeuerè fuerit, nequis Tribunus fieret, niſi Senator: id eſt, ne ius quidem haberet petendi Tribunatus, niſi iam ante è patribus. Suetonius hoc adfirmat clarè vſitatum etiam in liberâ rep. & extremo æuo Ciceronis. Nam in Aug. cap. x. ita ſcribit: *Et quò conſtantius cetera exſequeretur, in locum Tribuni pl. demortui candidatum ſe oſtendit: quamquam patricius, necdum Senator.* Vbi diſertè & extra cauillum, impedimenta duo Cęſari ad Tribunatum ponit, quòd gente patricius, & quòd honore nondum Senator. Nã maximo Langio noſtro quî adſentiar, voces eas duas præfidenter hîc tollenti? Nollem te hoc conatum, vir alia modeſtiſſime. Nam iterat hoc ecce idem Suetonius in eodem Aug. cap. XL. *Comitiis Tribuniciis, ſi deeſſent candidati Senatores, ex equitibus Romanis creauit.* quod qui ad Tribunos transferunt militares: quàm errant? Refutat eos palàm Dio libro XLV. qui hanc ipſam rem denarrans, τοῖς ἱππεῦσι, inquit, τὴν δημαρχίαν αἰτῆσαι ἐπέτρεψε. id eſt: *Equitibus Romanis tribunatum plebis petere conceſſit.* Ex quo ampliùs diſcis, nec equitibus quidem tunc fuiſſe petendi ius, adeò non imæ plebi. Plinium ego apto iſtuc lib. II. Epiſt. IX. *Ego*, inquit, *Sexto latum clauum à Cæſare, ego Quæſturam impetraui. meo ſuffragio peruenit ad ius Tribunatus petendi.* Ius enim petendi Tribunatus, non hîc aliud quàm dignitas Senatoria & latus clauus. Hoc vtiliter inſtitutum, & ad arcendos à turbido magiſtratu turbidos adoleſcentes: ſed quando, hæremus. Appianus adſcribere Sullæ videtur, qui multa in hoc magiſtratu, ad vim eius & ferociam contundendam, innouauit. Nam ait Ciuilium primo: τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλεν ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δήμαρχον ἀρχὴν ἔτι ἄρχειν. καὶ οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἰ Σύλλας αὐτὴν, καθὰ νῦν ἐστιν, εἰς τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ δήμου μετήνεγκεν. id eſt, *Tribuniciam poteſtatem tantumnon ſuſtulit, eneruatam eam prorſus relinquens, lege lata, nequis qui Tribunus fuiſſet alium vllum caperet magiſtratum. nec liquidò poſſim dicere, an Sulla hunc magiſtratum, vti nũc eſt, à plebe tranſtulerit ad Senatum.* Quem locum valdè mihi nota, vnicum Suetonio & huic ritui lumen. Et Appiano ſanè adſentiar ego: quamquam Atteius Capito apud Agellium Atinio plebiſcito adſignet, ſi tamen transferre verba ea fas ad meam hanc mentem. Ait: *Tribuniſ plebis Senatus habendi ius erat, quamquam Senatores non eſſent ante Atinium plebiſcitum.* Dicere enim videtur, plebiſcito eo cautum, vt nemo Tribunus niſi Senator eſſet. Etſi aliorſum, nec incommodè, trahi verba ea poſſe, nihil nego. Illud quidem miror, non Ciceronem, non hiſtoricos, rem tam nouam, tam memorandam poſteris prodidiſſe: niſi fortè, quia tunc notiſſima, & in oculis omnium, auribuſque.

Tribuni plebis olim tantùm è plebe lecti. Poſteà tantùm è patribus.

Tranquilli notabilis locus.

Quem malè capiunt aut mutant.

Alter eiuſdem ſententia.

Nec equites quidem admiſſi ad Tribunatum.

Plinij locus in hancce rem.

Quando hæc innouatio facta?

Apopiani hæſitatio.

Capitonis ambigua verba, quia pauca.

CA-

CAPVT XIIII.

In Statio Papinio locorum aliquot correctio. Atticus ſector. Arcta Purpura. Mens adflata. Crines in ſepulcro.

PER æſtiuos hos dies itio mihi crebra ad ſuburbanum meum hortum fuit. Quia parum illic vmbræ; à Statio quæſiui, & requiſiui in eius Siluis. In quibus retorridos aliquot aut malè flexos verſuum ramos incidi etiam obiter, & velut ſublucaui. Vt libro I. in Equo Domitiani:

—— *Apellææ cuperent te ſcribere ceræ,*
Optaſſetq; nouo ſimilem te ponere templo
Atticus Elæi ſenior Iouis.

Qui ſermo quæſitæ adulationis ad Domitianum ipſum eſt: cuius eam dignitatem vult eſſe formæ, vt exprimere eum geſtiat omnis pictor, omnis ſculptor, atque etiam illi ipſi priſci. Sed quis hîc ſenior Atticus Elæi Iouis? non ſincera ea verba, imò nec Latina: quæ depurgo: *Atticus Elæi ſector Iouis.* Phidiam illum Athenis nobilẽ intellegit, qui Iouem Olympium ex ebore fecit. At ebur politur fingiturq; ſecando: ideò Sectorem rectè dixit. **Phidias, Atticus ſector Statio dictus.** Eodem carmine, ſuprà:

—— *quòd ſi te noſtra tuliſſent*
Sæcula, tentaſſes me non audente profundos
Ire lacus. ſed Roma tuas tenuiſſet habenas.

Curtij verba ſunt lacu ſuo emergentis, ad illum ipſum Domitianum. **Curtius in hiatum abiit.** qui vt ſeſe timoris arguat, non conuenit. Scribito, *me non gaudente*. Tu, inquit, ſi priſco illo meo æuo vixiſſes, cùm terra dehiauit, primus fuiſſes qui caritate patriæ ſuccenſus, dediſſes te in hiatum: me quidem non gaudente, cui gloria ea præreptа. In Tiburtino Manlij:

Litus vtrumque domi. nec te mitiſſimus amnis
Diuidit, alternas ſeruant Prætoria ripas.

Legimus, *Litus vtrimque, domus. nec ſe mitiſſimus amnis Diuidit.* Loco litoris, ait, vtrimque domus ſpectantur: nec tamen amnis ipſe ſe diuidit, ſed ripam duplicem exornant Prætoria bina.

In Soteriis pro Gallico:

Siqua ſalutifero gemini Chironis in antro
Herba tholo quocumque tibi Troiana recondit
Pergamus.

Probabam magis: —— *gemini Chironis in antro*
Herba, & holus quodcumque.

Libro IIII. in Lyrico ad Septimium:

Hic paruus inter pignora Curiæ
Contentus alto lumine purpuræ
Creſcis, ſed immenſos labores
Indole patriciâ ſecutus.

Quod ſit altum hîc lumen purpuræ velim nimis à Scholiaſtis me doceri. Silebunt, ſcio: at ego illos, legendum eſſe, *arcto lumine*. Morem enim & veſtitum priſcum tangit Statius: Et tu quidem, inquit, tenui origine **Arcta purpura. ſiue anguſta.**

in Africanâ Lepti natus Romam veniſti puer: & educatus inter laticlauios Senatorioſque es, contentus ipſe anguſto & arcto clauo. Diſcrimen enim hoc in clauis, quod vtrumque ordinem ſecreuit, iamdiu aliis notatum. Libro v. Epicedio in patrem:

Exere ſemirutos ſubito de puluere vultus
Parthenope, crinémque afflato monte ſepulti
Pone ſuper tumulum.

Quis hic adflatus mons? an Veſeui iugum? torqueri ſanè huc poſſet: ſed magis verius eſt ſcripſiſſe Statium, *afflatâ mente.* Quod attonito dolori benè conuenit, ſicut & crinium illa poſitio in ſepulchro. de quo lugubri ritu Ouidius item in Faſtis:

Mixta bibunt molles lacrimis vnguenta fauillæ,
Vertice libatas accipiuntq; comas.

CAPVT XV.

De ergaſtulis diffuſa & libera conlectanea. Origo vocis, & rei. Iſidori confuſio, ſiue error. Quando cœperint, & quâ fine? Agriculturæ cauſſa ea maximè inſtituta, ſed & lapidum, & piſtrini, (Plautus in iis correctus & interpretatus) fortaſſe & aquæ hauriendæ. Suetonij lectio ſtabilita, & explicata. Quis & qualis ergaſtulorum locus. Plauto iterùm lux. Quod genus hominum in ea coniectum. Forma móduſque, quo miſeri illic habiti. nempe Vincti, Inſcripti, (Seneca correctus) Semiraſi, Semi-ieiuni. Poſtremò copia ergaſtulorum. paſſimque ſcriptores Græci & Latini explicati: Florus etiam correctus, & Appuleius fortè cum Plauto.

Varia ſeruorũ genera & munia olim. Triſtiſſimũ Ergaſtulorum.

SERVORVM apud veteres varia conditio, multus vſus: ſed illa miſerrima, quæ Ergaſtulorum carcere incluſa. In quo quid pœnarum, quid ſæuitiæ fuerit, planè pleneque hoc Capite ediſſeram: cum gratiâ Lectoris, vt ſpero, & cum fructu. quia & delectant hæc talia, & mirè illuſtrant certè ſcriptores priſcos.

Vnde vox facta?

ERGASTVLI vox Græcâ origine eſt, etſi non flexu. Rectius enim ἀπὸ τοῦ ἐργάζομαι Ergaſterium fuiſſet. quâ voce Iuriſconſulti quidem vſi, ſed alio ſenſu: vti notat dignitate & doctrinâ eximius Barnabas Briſſonius, Galliæ imò Europæ magnum lumen. Sed Romani veteres ſic formarunt: & Gloſſæ Philoxeni ſimul rem aperiunt, & etymon tangunt aptè: *Ergaſtulum*, τόπος ἐν ᾧ οἱ δεσμῶται ἐργάζονται. *Locus in quo vincti operantur.* Vberius idem, ſed non verius, Iſidorus; *Ergaſtula*, inquit, *vbi deputantur noxij ad aliquod opus faciendum, vt ſolent gladiatores & exſules qui marmora ſecant, & tamen vinculorum cuſtodiis alligati ſunt.* Nam de noxiis primùm, haud vſquequaque verum: quia empti ſerui innoxij ſæpè, ſolùm ad hoc munus. De gladiatoribus, planè falſum: qui in ludis ſuis benè & commode habiti, in ergaſtulis numquam. Sed nec de exſulibus adſen-

Quid fuerit. confuſè & breuiter. Iſidori in deſiniendo peccata.

adſentior:& de marmoribus ſecandis, pars minima fuit ergaſtularij laboris Præcipuus enim finis Agricultio, vt mox dicam, apud Romanos quidem. De vinculorum cuſtodiis quæ dicit, vera. non ſic tamen, vt duo, tres, ſerui vincti Ergaſtulum confecerint: ſed certo numero, quem acceptum referes ſoli Appuleio. *Quindecim*, inquit, *liberi homines, populus eſt: totidem ſerui, familia: totidem vincti, ergaſtulum.* Quod tamen de pleno legitimoque ergaſtulo dictum capio: quia aliàs ſcio pœnalem illum carcerem ſtetiſſe numero minore.

Quis numerus requiſitus ad legitimum Ergaſtulũ.

HABES lineamenta ruditer: colores addam, & Originem, Cauſſam, Finem, Locum, Homines, Modum ediſſeram diſtincte. De origine, vetera ea eſſe video, & apud alias etiam gentes vſurpata. Certè Ægyptij habuerunt, & cùm ad alia opera, tum ad metalla damnarunt: quod libro 1. atque alibi notat Diodorus. Imò & Medi habuêre, ex 1. item Iuſtini. At Romani, ſi Liuio fides, iam à regibus exactis. Libro enim ſecundo quiſpiam è Nexis apud eum queritur: *Ductum ſe ab creditore non in ſeruitium, ſed in ergaſtulum & carnificinam eſſe.* Quod tamen aptius veriuſq. ex perſona & temporibus Liuij ſcribi cenſeam, quàm illius nexi. Vera enim & propria Ergaſtulorum pœna tunc ignota, vti & nomen ipſum. Hoc ſanè conceſſerim, iam tunc ſæuitum in ſeruos, & velut relegatione quadam miſſos in piſtrinum, in lapicidinam, in agrum: ſed nec perpetuum, nec eâ formâ quæ poſteà increuit. Itaque apud Plautum comminationes herorum ſæpè tales: ipſa Ergaſtuli vox tamen irreperta. Quæ propriè nata & ad huius Capitis mei ſenſum, vt cenſeo, vix ante Gracchorum æuum.

Quando cœperunt?

Liuij ambigua & parũ cauta forſitan dictio.

Serui quidẽ in agros antiquitus miſſi, nõ ad propriè Ergaſtula.

NATA autem ab hac cauſsâ. Romani deuictâ Italiâ, ceperant iure belli haud parum ſuburbani & longinqui agri. Eum vniuerſum partim ſub haſta vendidère; partim tenuioribus ciuibus vtendum fruendum locauêre, exiguo aliquo tributo impoſito ſiue penſione. Hoc velut præmium iis militiæ & ſanguinis. placuitque res omnibus præter diuites, qui paulatim egenos pellere, & ad ſe trahere cœperunt finitimos quiſque agros. Donec Stolonis lex paulliſper eos coërcuit, definito quingentum iugerum modo. ſupra quem haud fas poſſidere. Sed coërcuit certè paulliſper; rupit enim mox hoc frænum cupiditas, & ſuppreſſa auaritia non oppreſſa caput extulit altius, agroſque omnes pretio, fraude, vi, à pluribus traxit ad paucos. Hinc illa diuitum latifundia: hinc pauperum ab agris exſilia: hinc inductio Ergaſtulorum. Vnde enim pauci illi, tot agris colendis? Plutarchis egregiè in Gracchis: ὕστερον δὲ τῶν γειτνιώντων πλουσίων ὑποβλήτοις προσώποις μεταφερόντων τὰς μισθώσεις εἰς ἑαυτοὺς, τέλος δὲ φανερῶς ἤδη δι' ἑαυτῶν τὰ πλεῖστα κατεχόντων, ἐξωσθέντες οἱ πένητες, οὔτε ταῖς στρατείαις ἔτι προθύμους παρεῖχον ἑαυτοὺς, ἠμέλουν τε παίδων ἀνατροφῆς. ὡς ταχὺ τὴν Ἰταλίαν ἅπασαν ὀλιγανδρίᾳ ἐλευθέρων ἔσεσθαι, δεσμωτηρίων δὲ Βαρβαρικῶν ἐμπεπλῆσθαι, δι' ὧν ἐγεώργουν οἱ πλούσιοι τὰ χωρία, τοὺς πολίτας ἐξελάσαντες. id eſt: *Paulo verò pòſt, cũ vicini illi diuites per ſuppoſitas perſonas transferrent conductiones agrorũ in ſeſe, & deniq. palàm iam etiã & ſuo nomine pleraſque detinerent: expulſi pauperes, neque ad militia munus alacres ſe præbebant, neq. ad educandos liberos. Ita vt mox Italiam vniuerſam*

Vera origo & tempus.

A multitudine agrorum, quos diuites tenuere.

Lex de quingentis iugeribus.

Irrita facta, vi & peruicaciâ.

Serui Barbari emptĩ ad colendũ agrum.

 infre-

Digitized by Google

Appiani prudens & digna lectu diſſertio.

Ingenui . pulſi agris & cultu eorum.

infrequentem & vacuam liberorum capitum eſſe contigerit, & ergaſtulis compleri, ſeruorum barbarorum: per quos diuites agros ſuos colebant, ciuibus exactis. Et eadem ac plura magis diffuſè Appianus,in Ciuilium primo: qui ab infelici hoc Ergaſtulorum fomite ignem deducit Gracchanarum ſeditionum & belli ciuilis. Cuius verba vberiora, quàm vt huc transſcribam: tu, me indicante, vide omnino & lege. Hæc igitur cauſſa, hæc origo. nam antè Romani ipſi colebant,& honeſtiſſimos quoſque ciues ſcimus habuiſſe in agris. Columella mutationem eam conqueritur initio operis: *Rem ruſticam*,inquit,*peſſimo cuique ſeruorum velut carnifici,noxæ dedimus: quam maiorum noſtrorum optimus quiſque optimè tractauit*. Nec Lucanus veritus eam ponere inter cauſſas intimas imperij ruentis, lib. I.

Hæc inter cauſſas lapſi imperij verè poſita à Lucano.

Paupertas fugitur, totóque arceſſitur orbe
Quo gens quæque perit. tunc longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro ſulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum paſſa ligones
Longa ſub ignotis extendere rura colonis.

Nam ignotos hos colonos non alios poëta (poëta enim certè mihi, & quidem bonus) intellegit, quàm hos in ergaſtulo ſeruos, alienigenas plerumque & à longinquo cælo. Ideò Seneca De Tranquillitate: *Sub alieno colono rura pretioſa*. Atque hæc cauſſa ex quâ non ignotus Finis. Agri enim cultio præcipuè fuit, vt vides. Ideò Lucanus:

Finis ergaſtulorum, agricultio maximè.

—— *vincto foſſore coluntur*
Heſperiæ ſegetes. ——

Ideò Tertullianus alluſione doctâ: *Adam in ergaſtulum terræ laborandæ relegatus*. & teſtimonia pluria: quæ variè aſperſi infrà. Præcipuus, dixi, finis. Nam ergaſtula non rarò etiam ad aliud opus. ad molendum,ad lapidem cædendum,aquam hauriendam:& quidquid tale. De molis aut piſtrino,in comœdiis creberrimum; & exemplum diſertum in Appuleij lib. IX. quæ verba opportuniùs item reddo infrà. De lapidariis, ecce etiam veteri æuo Plautus, in Captiuis:

Etiam molitura.

Etiam lapidum cæſura.

—— *ducite*
Vbi ponderoſas, craſſas, capiat compedes.
Inde ibis porrò in latomias lapidarias.

Et eâdem fabulâ, paulò poſteriùs:

Iubete huic craſſas compedes impingier:
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum
In lapicidinas facite deductus fiet.

Et de aquâ hauriendâ,velut in pœnam,tangit aliquid idem Comicus, in minis Olympionis villici aduerſus Chalinum, in fabulâ Caſſinâ:

Etiã aquæ hauſtio fortaſſe.

Poſt id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora vna & vna ſemita,
Fons vnus, vnum ahenum, & octo dolia:
Quæ niſi erunt ſemper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerundâ curuum aqua faciam probè,
Vt poſtilenâ poſſit ex te fieri.

In quo

Digitized by Google

In quo penultimo verſu alij *curuum*, pro *ceruo* ſubſtituunt: nos *cernuum* magis rectum cenſemus. Credam autem aggeſtionis & egeſtionis huius aquariæ magnum vſum imò neceſſitatem fuiſſe, ſiue in lapidum ſiue in metallorum fodinis: ideoque huic etiam muneri damnatos ſeruos. Id Suetonius appellaſſe videtur, In antliam damnare: loco qui iamdiu à Criticis vexatur, & inuicem eos vexat. Tiberij cap. LI. *Teſtamentum matris pro irrito habuit, omneſq. familiaritates & amicitias, etiam quibus ea moriens curam funeris demandarat, intra breue tempus adflixit: vno ex his equeſtris ordinis viro & in antliam condemnato.* Proba enim & recta mihi verba: quique Anticyram, Andiam, aut nomen inſulę ſubſtituunt, quî audiam? Cùm Suetonius vt nouum & inuſitatum in viris ſplendidis aut ingenuis narret, ad vile hoc & ſeruile munus equitem damnatum. At de inſulis, receptum ſanè in Senatoribus ipſis ſcimus, & iamdiu tritum. Antliam igitur teneo, & ſuccuſſione virorum doctorum vacillantem firmo nouo & robuſto fulcro: quod petitum mihi ex Artemidori Somniorum ſiluâ. Scribit lib. I. cap. L. Οἶδα δέ τινα ὃς ἔδοξε τοῦ παντὸς σώματος ἀτρέμα μένοντος, τοὺς πόδας αὐτοῦ μόνους βαστάζειν. καὶ προβαίνειν μὲν μηδὲ βραχὺ, ὅμως δὲ κινεῖσθαι. συνέβη αὐτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικασθῆναι. καὶ γὰρ τοῖς ἀντλοῦσι συμβέβηκε, διαβαίνειν μὲν ὡς βαδίζουσιν, ἀεὶ δὲ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. ἔτι καὶ ἄλλος ἔδοξεν ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ῥέειν ὕδωρ· καὶ συνέβη αὐτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικασθῆναι ὄντι πανούργῳ. id eſt: *Noui quemdã, qui viſus ſibi reliquo corpore omni immoto, pedibus tantùm laborare: nec progredi hilum, moueri tamen. euênit, vt in Antliam damnaretur. Nam exhaurientibus hoc vſu venit, diuaricare quidem vt ingredientes ſolent, manere tamen in eodem loco. Item alius, viſus videre à pedibus ſuis defluentem aquam. is quoque in Antliam damnatus eſt, facinorum cauſsâ.* Quæ verba firmant prorſus hanc lectionem & damnandi morem: etſi ea interpretari vel de ſentinâ nauis exhauriendâ (id enim Græca vox quoque ſonat) aptè poſſis: vel de Antliâ, quæ non tam vas, quàm inſtrumentum ad hauriendum: ſiue aquaria quædam machina, quæ pedum niſu & agitatu, aquas attolleret per modiolos atque hauſtra. Cuius generis etiam hodie in vario vſu. Martialis:

Curta laboratas antlia tollit aquas.

Sed abſtineo ab excurſu, & finio hîc de Fine.

Plautus obiter correctus.

In antliam damnari, quid?

Suetonij locus expenſus.

Reiecta Criticorum emendatio.

Petita ab Artemidoro lux.

Duplex ſententia ad Antliã damnationis eſſe poteſt.

LOCVS videndus eſt, etſi adſpectu non ſuauis. Is non in opidis, ſed in villis, & quidem ſubterraneus fuit, depreſſus, ſedibus & anguſtis feneſtris diſtinctus: prorſus ad carceris formam. Itaque iure Iuuenalis ſic appellat:

Ergaſtula rure.

Et inſtar carceris fœdi.

—— *inſcripta ergaſtula, carcer Ruſticus.*

Et Liuius eidem æquiparat: verè non oratoriè, de T. Manlij filio: *Quem pater in opus ſeruile, propè in carcerem atque in ergaſtulum dederit.* Et libro VI. eodem ſenſu: *Vbicumque patricius habitet, ibi carcerem priuatum eſſe.* Columella eum exædificat & deſcribit, vt rem cumprimis villæ neceſſariam, lib. I. cap. V. *Solutis ſeruis*, inquit, (nota autem diſcrimen ſeruorum in villis duplex, Solutorum & Vinctorum: quorum hi in ergaſtulis)

Parua atq; alia feneſtra in hoc puteo. lis) *cellæ meridiem æquinoctialem ſpectantes fient: vinctis, quàm ſaluberrimum ſubterraneum ergaſtulum, plurimis atque iis anguſtis illuſtratum feneſtris, atque à terrâ ſic editis ne manu contingi poſſint.* Et probè eum munitum fuiſſe contra rupturam aut elapſum, *Idem cõtra fugam munitus.* idem oſtendit cap. VIII. vbi officia domini deſcribens: *Illa ſolemnia ſunt*, inquit, *vt domini, ergaſtuli mancipia recognoſcant. vt explorent num diligenter vincta ſint, an ſedes ipſæ cuſtodiæ ſatis tutæ munitæq; ſint.* Sed quod in priore loco clarè tradit de Ergaſtuli feneſtris: *Plauto fortaſſe lux ſi non ambitiosè nimis quæſita.* mirum ni clarorem aliquem Plauti vmbroſo loco adferat. apud quem Caſſinâ Olympio ille ferox dira multa interminatur riuali ſuo, mox ſcilicet in villam, cui ipſe præfectus, relegando. Atque inter alia addit,

Noctu vt condignè te cubes curabitur.
CH. *Quid facies?* OL. *cludêre in feneſtram firmiter,*
Vnde auſcultare poſſis cùm ego illanc oſculer.

Nam vt de cubiculari aliquâ feneſtrâ accipiam, in quam ille compingendus, prohibet me ſententiæ neſcio quod frigus. Magis de ergaſtulari iſtâ: quia de die emittebâtur carcere illo ad opus ſcilicet, pedibus tamen vincti: noctu huc immittebantur iterùm, arctiùs aſtricti. Sed argutor fortaſſe nimis: illud certius addo. *Præfectus Ergaſtuli.* Præfectum fuiſſe ſuum huic carceri, qui Ergaſtularius Columellæ dictus. Et rectè, atque ad normam. Nam quod *Nonij alucinatio.* Nonius ſuadet ex Lucilio, Ergaſtulum dictum fuiſſe iſtunc cuſtodem pœnalis loci: ſtraba illi mens, vt ſæpè. Nec enim aliud ibi Ergaſtulus, *Ergaſtulus priſcis, ipſe ſeruus Ergaſtuli incola.* quàm ipſe qui in pœnâ & in noxâ: ſeruus inquam, non cuſtos. Colligas facilè ex verbis, quæ tamen apud Nonium corrupta: *Ergaſtulum*, ait, *& Ergaſtulus, vt genere ita & intellectibus differunt. Nam neutro carceris locus eſt: maſculino, cuſtos pœnalis locis. Lucilius lib.* XV. *Non Ergaſtulus vnus. Et alius:* (ita hæc corrigo, ſiue dirigo, aberrantia aliter & confuſa. *Nonius correctus.* nam alium aliquem ſcriptorem citat, etſi innominatum: niſi mauis, *Et alibi:*) *Iudicem oppoſuit, vt nemo ſententiam liberè quaſi ergaſtulus poſſit dicere.* Quæ poſtrema verba euincunt de meâ mente: quia nihil certè magis obnoxium quàm ſeruus, & inter ſeruos, ab ergaſtulo iſti.

SED tranſeo ad Homines ipſos, qui e ſeruis quidem, ſed duûm generum. Aut enim Noxij in hæc Ergaſtula detruſi aut Innoxij. Noxij; *Serui bigeneri ad Ergaſtula.* puta ſiqui è ſeruis contumaci ingenio, fugitiui, mali & malitioſi, crebri in delicto; hos dominus ex more damnabat in hanc pœnam. Damnabat ipſe dico. quoniam iudice aut ſententiâ aliâ, præter herilem, non hîc *Mali primum, pœna cauſſâ & vltionis.* opus. Atque, vt ſolet, temerè ſæpè & per iram. Seneca indicat libro III. De Irâ: *Magnam rem ſine dubio fecerimus, ſi ſeruulum infelicem in ergaſtulum miſerimus.* Horatius item ad ſuum illum monitorem:

Horatius explicatus. ——— *ociùs hinc te*
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

Ad quem locum interpres vetus benè & verè: *quaſi octo ſeruos herus miſerit in ergaſtulum agri Sabini.* Prorſus enim illa mens poëtæ minantis. Iuuenalis etiam ad hunc morem, de perditâ illâ nobilitate:

Quid facias talem ſortitus Pontice ſeruum?
Nempe in Lucanos aut Thuſca ergaſtula mittas.

Et tangit

Digitized by Google

Et tangit Lactantius libro v. Inſtitutionum, cap. xix. *Quòd ſi ſeruorum nequiſſimus habetur, qui dominum ſuum fugâ deſerit, isq; verberibus, vinclis, ergaſtulo, cruce, & omni malo digniſſimus iudicatur.* Vbi ergaſtulum inter ſeruiles pœnas recenſet, ex priſci tamen potiùs æui quàm ſui ritu. Nam Lactantij temporibus id abolitum, vt pòſt dicam. At innoxij etiam huc immiſſi. puta, ſiqui viles ſerui, captiui, barbari, corpore tantùm boni: & quibus cerebrum omne in manu. hos emebant vulgò in hunc tantùm finem. Didiciſti ſuprà ex Plutarcho & Appiano. Et ex hac quidem duplici fece, ergaſtula plerumque farcta. niſi quòd ingenui etiam interdum & liberi coniecti in ea, per vim ſiue fraudem. Suetonius indicat in Auguſto, capite XXXII. *Rapti per agros viatores, ſine diſcrimine, liberi ſeruique, ergaſtulis poſſeſſorum ſupprimebantur.* Iterumque in Tiberio, cap. VIII. *Curam ſuſtinuit repurgandorum totâ Italiâ ergaſtulorum, quorum domini in inuidiam venerant, quaſi exceptos ſupprimerent non ſolùm viatores, ſed & quos ſacramenti metus ad huiuſmodi latebras compuliſſet.* Videſque quàm ſeria iſta res, & quale eius pondus, quod Principis etiam humeris ſubeundum fuit. Miſerabile autem huius violentæ fraudis exemplum in Appiani Ciuilium quarto. vbi puer quiſpiam narratur relatus inter proſcriptos, & matrem aggreſſus vt adiutum ſe vellet & celatum: à qua repulſus (vide impiam ſerpentem) Οὐκ ἀξιώσας ἔτι, inquit, εἰς πεῖραν ἐλθεῖν ἑτέρου μετὰ μητέρα, ἐς ὄρος ἔφυγεν, ὅθεν ὑπὸ λιμοῦ ἐς τὰ πεδινὰ κατελθὼν, ἐλήφθη πρὸς ἀνδρὸς λῃστεύειν τοὺς παροδεύοντας καὶ ἐπὶ ἔργῳ καταδεῖν εἰθισμένου. οἷα δὲ παῖς ἐκ τρυφῆς τὸν πόνον οὐκ ἐνεγκὼν, ἐς τὴν ἁμάξιτον αὐταῖς χοινικίσι διέδρα, καὶ παροδεύουσι λοχαγοῖς ἑαυτὸν ἐμήνυσέ τε καὶ ἀνῃρέθη. *Non auſus poſt matrem cuiquam ſe committere, fugit ad montana. vnde fame depulſus venit iterùm ad plana, captúſque ab improbo quopiam eſt qui viatores prætereuntes rapere ſolitus & in ergaſtulum conicere vinctos. ipſe autem puer, in delicijs ſcilicet ſemper habitus, laborem inſolitum hunc non tolerans, in viam publicam cum ipſis compedibus ſe dedit: prætereuntibúſque fortè centurionibus ſeſe indicauit, & ab iis interfectus.* Qui notabilis locus, & infamem hanc graſſaturam ante oculos ponit clare. Quod ipſum Socrates Eccleſ. Hiſt. lib. v. cap. XVIII. oſtendit: & Achilles Statius ſuam Leucippen rapi & in ergaſtulum coniici facit, compeditam, raſam, terram fodientem.

Etiam innocentes roboris cauſâ.

Aliquando & ingenui, per fraudẽ & plagiũ.

Repurgatio ergaſtulorum per Auguſtũ.

Mirum & miſerum exemplum.

SED ad formam Modumque quo hîc habiti, ſeries me vocat: qui reuerà per exempla omnia ut miſeriæ & depreſſionis. Inferos ſuos ſomniabant? in ergaſtulis veri illi. Nam primùm perpetim vincti habebantur (cuſtodiæ ſcilicet cauſsâ) & in ferro. Columellæ ſerium præceptum eſt, vt *Dominus villæ exploret, num villicus aut alligauerit quempiam ipſo neſciente, aut reuinxerit. Nam vtrumque maximè ſeruari debet, vt & quem paterfamilias tali pœna multauerit, villicus niſi eiuſdem permiſſu, compedibus non eximat: & quem ipſe ſuâ ſponte vinxerit, antequam ſciat dominus, non reſoluat.* Et ipſi ſerui ergaſtularij, ἁπλῶς Vincti appellantur, ab hac cauſsâ. Seneca de Beneficiis: *O miſerum, ſi quem delectat ſui patrimonij liber magnus, & ſpatia terrarum colenda per vinctos.* Idem De Breuitate vitæ: *Qui in ceromate ſpectator puerorum rixantium ſedet, qui*

Ergaſtuli ſemper vincti.

Ideoq; eâ voce vulgò notati.

vincto-

Seneca emẽdatus. Atque explicatus.

vinctorum ſuorum greges metatur, & colonorum paria deducit. Quæ poſtrema tamen verba in mendo, ſi quid fidis & priſcis libris fidei, qui referunt: *& in colorum paria diducit*. quos equidem audio, & interpretor diuidi greges illos & cohortes Vinctorum (incredibilis enim multitudo, vtique apud illos locupletes) ſecernique per nationes ac colores ſolere. Puta qui Orientales & fuſci, in tali villâ & agro: qui à frigidiore axe & albi, in illâ habeantur, & illo. vt valetudo, vt loca ſuadere videbantur, vt domini libido & voluntas. Hoc in aliis quoque & quidem domeſticis ſeruis factum, idem meus Seneca me docet Epiſtolâ xcvi. *Tranſeo*, inquit, *exoletorum agmina, per nationes coloréſque deſcripta.* vbi à coloribus clarum vides diſcrimen. Sed rem meam premo. & vinctos hos moneo, tamen pedibus tantùm. Nam manibus aut brachiis ſi fuiſſent, quomodo proceſſiſſet iis opus? fodere, arare, ſarrire: & quæ alia rei ruſtris. Ita enim vincti, vt nec inter opus ſoluerentur, metu ſcilicet fugæ. Iuuenalis:

Serui per nationes & colores diuiſi.

Vincti pedibus tantùm.

Etiam inter ipſum opus.

Squallidus in magnâ faſtidit compede foſſor:

de ergaſtulario accipiendum eſt, ex Scholiaſte. Et Ouidius:

Spes etiam durâ ſolatur compede vinctum,
Crura ſonant ferro, ſed canit inter opus.

Compedes huic rei.

Quas & Anulos appellant.

Noſtros enim iſtos intellegit, quibus crura adſtricta ſemper: idque compedibus. Cicero pro Rabirio perduellionis reo: *Ille ex compedibus atque ergaſtulo Gracchus.* Ideò *Cathenatos cultores*, Florus eos appellat: & Appuleius *pedes* iis tribuit *Anulatos*. Vterque rectè; quia compedes illæ laxæ ad motum aliquem & ingreſſum, & orbes cathenæ è ferro, inſtar anulorum. Itaque Martialis haſipſas compedes Anulos appellauit, & quæſiuit in eo cauſſam ioci:

Anulus iſte tuus fuerat modò cruribus aptus.

Et iterùm:

Has cum geminâ compede dedicat cathenas
Saturne tibi Zoilus, anulos priores.

Eæq; è ferro.

Plautus illuſtratus.

Ait, cum geminâ compede? ergo ligatum iis crus vtrumque, quod reſipſa ſuadet me ſilente. Sicut & illud, quod è ferro. Plautus eo adſpectu, ergaſtulos genus ferratile appellauit, Moſtellariâ:

Augebis rure numero genus ferratile.

Interminatur enim ſeruo. illuc eum ſe miſſurum. Et ab eodem fonte iocus in Perſâ:

Negotium edepol fuit. TOX. *ferreum fortaſſe.* SAC. *pluſculum annum*
Fui præferratus apud molas Tribunus vapularis.

cum alluſione item, quaſi ſi Tribunus militaris apud Nolam. At Tertullianus tamen alibi etiam fuiſſe oſtendit ex auro. Libello De Habitu mulierum: *Apud barbaros quoſdam*, inquit, *quia vernaculum eſt aurum & copioſum, auro vinctos in ergaſtulis habent.*

Inſcripti ergaſtuli, ſiue notis compuncti.

VINCTI igitur. addo etiam, Inſcripti. id eſt, ſtigmatiæ, ſiue litteris notiſque in facie puncti, vt eſſent noſcibiles. Martialis:

Quattuor inſcripti portabant vile cadauer. Auſonius:
Ergo notas ſcripto toleraſti Pergame vultu.

Vetus

Vetus ea pœna, & aliis quoque gentibus non ignota. Plutarchus auctor, Samios captiuis Athenienſium Noctuam inuſſiſſe: & hos viciſſim illis Samænam. nauis id genus eſt. Idem in Niciâ de Syracuſanis ſcribit: καὶ τούτους (Athenienſes) ὡς οἰκέτας ἐπώλουν, στίζοντες ἵππον ἐς τὸ μέτωπον. Plato libro VIII. De Legibus, ſacrilegos fronte & manibus inurit, ὃς δ' ἂν ἱεροσυλῶν, inquit, ληφθῇ, ἐὰν μὲν ᾖ δοῦλος ἢ ξένος, ἐν τῷ προσώπῳ καὶ ταῖς χερσὶ γραφεὶς τὴν συμφορὰν, καὶ μαστιγωθεὶς ἐκτὸς τῶν ὅρων τῆς χώρας ἐκβληθήτω. id eſt: *Siquis ſacrilegium commiſerit, ſi quidem ſeruus aut hoſpes fuerit, in facie manibusq; crimen inſcriptus & flagellatus, extra fines patrios proiicitor*. Plutarchus etiam Thracibus adtribuit, libello De Tarditate diuinæ vindictæ: οὐδὲ γὰρ Θρᾶκας, inquit, ἐπαινοῦμεν, ὅτι στίζουσιν ἄχρι νῦν, τιμωροῦντες τῷ Ὀρφεῖ, τὰς αὐτῶν γυναῖκας. Et quod Græci paſſim in ſeruos vſi, indicat Phocillidis admonitio eos à crudelitate hac reuocantis:

Mos compungendi vetus, & per gentes ſparſus.

Græci & Siculi vſurparunt.

Thraces item.

Στίγματα μὴ γράψῃς, ἐπονειδίζων θεράποντα.

Creberrimè tamen ante omnes & liberrimè Romani: etiam in liberos homines, qui calumniæ damnati. Eorum enim fronti κ littera inuſta: quoniam priſci videlicet Kalumniam ſcribebant. Idque aliis iam notatum. At in ſeruos nihili & nequam multo magis: & maxime in iſtos ab ergaſtulis, velut ſolemni quodam ritu. Ideò Iuuenalis inſcripta ergaſtula agnominat:

Sæpiſſimè Romani. In liberos, Seruosq;.

Quem mirè adficiunt inſcripta ergaſtula.

Et Plinius clarè: *At nunc eadem illa* (rura) *vincti pedes, damnati manus, inſcripti vultus exercent*. Scribonius Largus opportunâ quadam narratiunculâ cap. CCXXXI. *Quatenus acrium & exulceratorum medicamentorum habita eſt mentio, ponemus quo ſtigmata tolluntur indignis. Etenim multis hæc calamitas ex tranſuerſo accidit, vt diſpenſatori Sabini Calui* (lego, *Caluiſi*. ſiquidem ille eſt, qui Senecæ & Plutarcho nominatus, diues & potens ſub Claudio: quo æuo Scribonius quoque vixit) *naufragio in ergaſtulo depreheſo: quem Tryphon multis deluſum, & ne caſu quidem notas confuſas habentem, vno medicamento liberauit*. Ita totum eum locum vetuſti medici legimus & diſtinguimus, in noſtro quidem libro valdè confuſum. Et hæc quoque Inſcriptio vſurpata in piſtrinenſibus ſeruis. Appuleius prorſus graphicè deſcripſit libro IX. *Dij boni, quales illi homunculi, vibicibus liuedinis totam cutem depicti, dorſumque plagoſum ſciſſili centunculo magis inumbrati quàm obtecti, nonnulli exiguo tegili pubem tantummodò intecti* (commodius liber ſcriptus qui apud me à victore Giſelino, *iniecti*) *cuncti tamen ſic tunicati vt eſſent per pannulos manifeſti: frontes litterati, & capillum ſemiraſi, & pedes anulati*. Nam frontes litterati, inſcripti noſtri ſunt: idq; eum ſcripſiſſe adſeuerem imitatione Plauti. apud quem in Caſſinâ ſeruus conſeruo conuicium facit, *Si hic litteratus me ſinat*: nec aliter quàm Stigmatiam & litteris in vultu notatum interpreter, etſi contrà nitente Lambino: qui accipi eum vult, cuius tergum velut litteris, virgis conciſum ſit atque conſcriptum. Non diſſimulo tamen in manuſcripto noſtro hîc eſſe, *frontis liturati*. quod ipſum haud diſpliceat, quaſi ſcripti & reſcripti: & fortaſſe an ita ſcripſerit & Plautus. Quamquam cur ambigimus? veræ litteræ fronti inſcribi ſolitæ, imò vultui ſæpè toti. Litteræ,

Scribonius Largus emendatus.

Piſtrina etiam inſcripta.

Leuiter Appuleius emendatus.

Litterati ſerui, qui Appuleio & Plauto.

Noua in Appuleio lectio: fortaſſe & ad Plautum propagãda.

Qualis illa vultus inſcriptio. Multorum verborum ſæpè.

dico aut plura verba quæ crimen continerent cauſſamq́; notæ. puta *Caue à fure: A fugitiuo:* &c. Benè explicat Petronius, *Impleuit Eumolpus frontem vtriuſque ingentibus litteris, & notum Fugitiuorum epigramma per totam faciem liberali manu duxit.* Iuuat & Seneca De Beneficiis libro IV. *Improbiſſimo militi, ingratiſſimo hoſpiti, auidiſſimo naufrago ſtigmata inſcriberet ingratum hoſpitem teſtantia.* Sed optimè Petronius: qui faciem etiam totam complet, nec falsò. Ioannes Zonaras Tomo III. Annalium duos quoſpiam monachos quia Imp. Theophilum liberiùs monuiſſent, inter

Imò & verſuum.

alias ignominias, inſcriptos ait: & quidem ita, vt duodecim verſuum epigramma exciperent illâ vultus, vt ſic dicam, tabulâ. Εἶτα, inquit, καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν κατέστιξε, καὶ ταῖς στιγμαῖς μέλαν ἐπέχει. γράμματα δ' ἐτύπωσαν τὰ στίγματα. τὰ δ' ἦσαν ἴαμβοι οὗτοι. id eſt: *Deinde facies eorum compunxit, & notis illis hos Iambicos verſus atramento infuſo expreſſit.* additq́ue ipſos verſus probos, plenos. Vide & nota, quæſo, locum: etiam illud, quod

Quomodo inuſtio facta.

de infuſo atramento. Nam ratio inſcribendi ita habuit, vt primitus litteræ ſiue notæ inurerentur candenti ferro. Iuuenalis:

Tum felix, quoties aliquis tortore vocato
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

Seruum intellegit, qui ob furtum duûm linteorum, frontem inuſtus.

Næuius poëta explicatus. Et Columella.

Næuium de hac re ego capio apud Priſcianum libro VII.

Signare oportet frontem calidâ forcipe.

Et ab hac cauſſâ iuſtè, Focorũ ſigna appellauit ipſa Stigmata, Columella:

Deletura quoque eſt fronti data ſigna focorum.*

** Alij, fugarum: vt ad Fugitiui notas referatur.*

Benè ergo Valerius: *Seruus inexpiabili litterarum notâ per ſummam oris contumeliam inuſtus.* Poſt inuſtionem autem, atramentum infunderetur, quò eminerent magis litteræ & præberent ſe lectui. Ex Zonarâ & Petronio ſuprà, vides.

Atramentũ ſtigmatis infuſũ. Ergaſtuli ſemiraſi. Sicut viliores omnes ſerui. Itemq́; in opus damnati.

IAM tertia Ergaſtulorum nota, vt Semiraſi. Competiit id in omnes ſanè viliores ſeruos, vt capitis altera pars iis capillata eſſet, altera nuda, per ignominiam perq́ue riſum. Catullus de Buſtuario ſeruo, qui vilis vt omnes Libitinarij:

A ſemiraſo tunderetur vſtore.

Sed propriè in eos, qui ad Ergaſtula damnati, aut etiam in publicũ opus. Appuleius ſuprà de Piſtrinariis: *capillum ſemiraſi.* Artemidorus lib. I. cap. XXII. Ὁπότερον δ' ἂν τῆς κεφαλῆς ψιλὸν ἔχοι τις οὐκ ὢν εὐσυνείδητος, καταχειρθήσεται τὴν εἰς ἔργον δημόσιον καταδίκην. τοῦτο γὰρ κἀκεῖ παράσημόν ἐστι τοῖς δικαζομένοις. id eſt: *Vtram autem partem capitis nudam ſibi habere viſus, ſi parum meminit: damnabitur ad opus publicum. nam & hoc iſtîc damnatis inſigne eſt.*

Tenuis & aſper ergaſtulorum victus.

AD formam habendi, aliquid etiam facit Victus. qui pertenuis ſanè illis, & aſper. Dimenſum enim quoddam exiguum habebant in diem, & tenuius omnino quàm vrbani ſerui. Quâ cauſſâ Paulus Ic^tus argutè colligit, ex cibariis quoque deprehendi poſſe, quos ſeruos paterfamilias adnumerare ſit ſolitus inter hos, aut illos. l. Seruis vrbanis. De legat. III.

Diaria.

Hunc diurnum cibum, Diaria appoſitè appellarunt. Martialis:

Sed Lupus vſuram, puerique diaria poſcunt.

Seneca

Digitized by Google

Seneca pater lib. IX. Controuerſ. IV. *Cùm introductus eſſet è carcere in Senatum, poſtulaturus vt diaria* (malè in libris, *diariam*: nam & in carcerariis hoc ſeruatum) *acciperet*. Iuſta, Columella dixit, in hiſipſis ergaſtulis: *Diligenter dominus*, inquit, *cùm & ab ipſis* (vinctis:) *tum & abſolutis, quibus maior eſt fides, quærat, an ex ſua conſtitutione iuſta percipiant: atque ipſe panis potioniſq. bonitatem guſtu exploret*. Canonem Saluianus vocat, De Prouidentiâ lib. IIII. *Serui ſi fures ſunt, ad furandum forſitan egeſtate coguntur. quia etiamſi eis ſtipendia vſitata præſtentur, conſuetudini hæc magis quàm ſufficientiæ ſatisfaciunt: & ita implent canonem, quòd non explent ſatietatem*. Hunc omnem victum, conſtitiſſe pane tantùm, aquâ, ſale, & ſi fortè aceto, auguror ex aliis locis: quibus non hîc locus. Pleraque dixi de Modo. *Iuſta.* *Canon.*

AT multitudo & frequentia ergaſtulorum mira. Totam Italiam obtinebant, nec liberis capitibus iam in eâ ſedes aut locus. Liuius iure queritur, libro VI. *Olim multitudinem innumerabilem liberorum capitum in iis locis fuiſſe; quæ nunc, vix ſeminario exiguo militum relicto, ſeruitia Romana ab ſolitudine vindicant*. Et adpoſitè Seneca, in verbis ſuprà, *Greges vinctorum metari*, dixit: copiam hanc adſpiciens, & quod iis tantum non per cohortes & legiones metanda velut caſtra. Sparſa etiam per prouincias. Florus de Siciliâ: *Terra frugum ferax, & quodammodò ſuburbana prouincia, latifundiis ciuium Latinorum tenebatur. Hîc ad cultum agri frequentia ergaſtula cathenatiq. cultores, materiem bello præbuere*. Quo loco parum mihi grati aut rati ciues illi Latini. quis veterum ita loquitur? ſocios Latinos dicunt, non ciues. Res ipſa non vera, certè enim Romani ipſi agros eos habuerunt, non Latini. Corrigo, niſi fallor, aptè, *ciuium lautiorũ*. Diuites ſcilicet intellegit & lautos, qui per illam aliaſque prouincias latè poſſidebant. In terrâ etiam Galliâ ita crebra, vt M. Antonius ad Mutinam victus & fugiens, exercitum ſuum ex iis ſupplere conatus ſit. D. Brutus ita ſcribit ad Ciceronem: *Quacumq; iuit, ergaſtula ſoluit, homines abripuit*. Nec aliam magis intimam cauſſam ſcio ſolitudinis & vaſtitatis inductæ per Romanas prouincias: quâ Barbaris deinde expoſitæ in direptionem & prædam. Atque hæc de ergaſtulorum carcere. quem in pœnam generis humani, non in bonum vllum publicum inuentum eſſe, fatebuntur mecum omnes qui ſunt ſuæ mentis. Diu tamen manſere, & quidem ad Principatum vſque Hadriani: qui ſalubriter ſuſtulit. Spartianus paucis verbis, ſed claris: *Ergaſtula ſeruorum & libertorum tulit*. Ita enim ſæpè ij ſcriptores Cæſarei Ferendi verbum vſi, pro Auferendi. Etſi parum plenè fortaſſe aut firmiter: & iterùm ſuſtuliſſe videtur Theodoſius Imp. ex Cedreno & Hiſt. Eccleſiaſticâ. Quod autem in Ambroſio eſt: *Plerique diuitum amandare conſueuerunt mancipia ſua, & in agellulos relegare: atque hæc pœna grauior exiſtimatur*. omnino non de iſtis, nec damnatione in opus accipiendum, ſed de temporaneâ ablegatione quadam extra oculos domini offenſi. Vlpianus aperit, l. XXXV. De hered. inſtit. *Proinde ſi ſeruus miſſus fuerit in villam, interim illic futurus, quia dominum offenderat, quaſi ad tempus relegatus: reſponſum eſt eum ad villæ legatum non pertinere*. Similis relegatio illa clementis Principis apud *Crebritas ergaſtulorum mira.* *Florus benè correctus.* *Eadq. intima cauſſa ſolitudinis per prouincias.* *Ergaſtula prorſus ſublata.* *Ideò ſilentium de iis apud Iuriſconſultos priſcos.* *Ambroſij locus, & mens.* *Relegatio quædam ſeruorum.*

Suetonium, Auguſti cap. XXIIII. *Equitem Romanum haſtæ ſubiecit. quem tamen, quòd imminere emptioni publicanos videbat, liberto ſuo addixit, vt relegatum in agros pro libero eſſe ſineret.* Et Manliana illa vetus: de qua Seneca libro III. De Beneficiis: *Vicit patrem Imperioſum quidem Manlius. qui cùm ad tempus relegatus eſſet à patre ob adoleſcentiam brutam ac hebetem.* Vbi nihil temerè mutem, ambigam tamen an non, *ad campos relegatus*. ſicut in Suetonio, *in agros*: quia libri veteres vacillant, & quidam, *ante tempus*. Dixi de Ergaſtulis quæ legi, quæ ſciui. ſiquid omiſi, aut commiſi: tu ſcilicet exple, aut ignoſce. iuſtiſſimâ veniâ nobis: qui ſcripſimus hæc corpore & animo parum firmi.

Leuis coniectura in Senecâ.

Capvt XVI.

Iani Gulielmi præceps obitus. eius defletio, & laus. Carmen ſub iter Gallicum, ad me ſcriptum: doctum & elegans.

I. Gulielmi mors; qui Auarici Biturigum acerbo fato periit.

Eius laudatio.

Ita viuam ipſe & valeam, vt peracerba nuper mihi accidit Iani Gulielmi mors, ſiue potiùs raptus. Subita enim fuit: & vix Biturigas venerat, cùm febris eum occupauit, & in paucis diebus extremus ille dies. Sanè amabam adoleſcentem inſigni indole, magnâ ſpe: nec facilè ingenium videram (iuuenile quidem) magis mihi ad guſtum. Libelli iudicio meo teſtes. quos in Critico iſto genere paucos edidit; ſed probos doctoſque, & quos haud temerè inuidiæ dens atteret aut lima labentis æui. Sed peracerba mihi tamen hæc mors, non noua. Quæ enim alia vitæ lex? Vt lignum vri natum eſt, ariſta ſecari: ſic homines mori. Ite mei iuuenes, & animis fidite aut annis. vna nempe morbi aura eſt quæ adurit & exſtinguit hunc omnem vitæ florem. Quin vt venti cùm vehementiſſimè perflant, ponunt ferè & deſinunt: ſic mortales, cùm grandia maximè ſpirant & ſperant. Ego ipſe, qui iſta loquor, quamdiu hîc ſum? Fallor: aut ſtrictum iam in me quoque fatale hoc ferrum, & ſequor te mi Gulielmi, imò calcem premo calce. Ita lentus difficiliſque morbus hic ſuadet: qui vt hedera quædam ſerpens, implicat & enecat me longo tractu. Sed hoc quidem fiet cùm deo meo viſum: intereà iudicij mei de te & amoris monumentum hoc poſitum eſto. non æternum, ſcio, (ſtulti qui ab his ſcriptis id ſperant,) ſed longæuum fortaſſe: ſi tamen, vt cum Pindaro dicam,

—— * Σύν τινι μοιριδίῳ παλάμᾳ
Ἐξαίρετον Χαρίτων νέμομαι
Κᾶπον. ——

** Cum fatali quodã auxilio Eximium Gratiarum decerpo Hortum.*

Cui monumento carmen etiam tuum inſculpo. certum & elegantiſſimi ingenij ſymbolum, & in me puri adfectus.

IANVS

Digitized by Google

IANVS GVLIELMIVS IVSTO LIPSIO S. D.

VELLEM, diuiderent non tot nos millia, LIPSI,
Diſpernunt Vbiis millia quot Batauos:
Non ego commiſſem mutis mea verba tabellis,
Hei deſiderij conſcia verba mei;
Coram melli eſſet ſermones cadere tecum,
Et bibere attonitis mutuum amorem oculis.
Nunc quid agam? prohibentq́ via, prohibentq́ pericla,
Plurima ab hoſtili quæ metuenda dolo:
At nil certè animos vmquam diſtraxit amicûm,
Quos germana pio vinxit amore fides.
His certè vnà erimus. non nolis tu modò, LIPSI,
Méque tuum puro ſi modò amore coles.
Quod facies. nec enim te, IVSTE, ſerenior alter
Dicitur, aut canæ carior eſſe fide;
Nec cui poſt Sophiam ſit amicior aurea virtus,
Nec cui poſt Muſas plus Charites faueant.
De me, mî certè penitus penetrare medullas
Et potuiſti imo te illatebrare animo,
Vnde dies nulli, nulli te extrudere amores,
Non mors occaſu poſſit auara meo.
Viuit enim ſemper poſt vltima funera virtus,
Et ſibi cognatis pendet ab vſque bonis,
Nec cum mortali ſtudia immortalia vita
Parcarum rapidam fas temerare manum eſt.
Sed quibus aut Muſis ceſſare ætate in agunda
Aut illibata cura fuit Sophiæ,
Mens eadem poſt fata manet: ſempérque beatis
Otia pacato dantur in Elyſio.
Heic me ſiue Sophi ſtipabunt agmine caſti,
Siue piis medius vatibus ingrediar:
Narrabo ſuperis vnum te viuere, LIPSI,
Qui vatum princeps ſit Sophiaq́, locis.
Et dicam, Cicero licet audiat, ipſeq́ Varro,
In te Varronem cum Cicerone loqui.
Intereà autem hîc dum vegeta perduxero vita,
Ardebo in noſtro ſemper amore recens:
Nec me deficiet de te meminiſſe, tuúmque
Promeritum in vates hiſtoriáſque loqui.
Vt per te rigua reſtinguat ab Hippocrene
Vberius ſacram Muſa Latina ſitim;
Vt veterum mores, te producente, viróſque
Pænè oculis ſit contingere, pænè manu.

Vt non iam tacitus Tacitæ pater hiſtoriaï
Germanos iterùm vociferetur auos,
Et tibi Cæſaribus voluenda in ſæcula miſto
E quercu porgat ciuica dona ſacra.
Nam tu, IVSTE, *ſalus illi, tu vita fuiſti,*
Semianimi longo depoſitóque ſitu:
Membra ſeneſcenti cùm putiſcentia tabo
Felici Chiron es medicatus ope,
Inductúmque nouis renouato in corpore ſuccis
Doctorum miſti rurſus in ora virûm:
Cuſtodes iuuenes ponens doctóſque catóſque,
In caro vigiles aſſiduos latere;
Ne fera barbaries mulorum extorsq; lubido
Mordicibus ſacrum ſcinderet hiſtoricum;
Aut barbatorum gens horrida Grammaticorum
Impeteret verſis poſtmodò, vt antè, ſtylis,
Non ſecùs, vt fama eſt, felicibus Aeſona plantis
Phaſias in pueros tranſdidit ante-ſenem;
Illi etiam tenero fertur Medæa magiſtros,
Illi etiam comites adtribuiſſe ſuos.
Felix! vitalem cui bis decurrere campum,
Et reditum à metâ fata dedêre nouum.
At tuus hic, LIPSI, *Tacitus felicior. illi*
Circumiit nihilo mors minus atra caput;
Huic æterna dehinc, te procurante, iuuenta,
Non defectura lucis & vſus adeſt.
Hæc ego, quæq; tibi debemus cetera docti,
Quo potero ſemper commemorabo ſono.
Quod ſi etiam inter nos, video vt non nolle, meabunt
Scripta per alternas miſſiculata vices:
Efficiam certè, ne te conſtantius vlli
Néve fide videas candidiore coli,
Neu tibi quid rerum poſſit latuiſſe mearum,
Neu pars officij claudicet vlla mei.
Non ita ſopitos infuſa reſuſcitat ignes
Pallas, & in viua calce referuit aqua;
Quanto laxatos protelo intendit amores
Nuncia diſiuncti littera colloquij.
Quare, quod tua non offendat commoda, LIPSI,
Hanc operam caræ ſurripe amicitiæ.
Méque, ſatin ſalua? ſcitare frequenter, & iſthic
Vos etiam rectè viuere ſignifica.
Quæq; modò elimes Muſis affecta ſecundis,
Quæq; parata foras ſcripta operoſa feras:
Et quibus auſpiciis Ledæis abdita lucis
Belgica Pieriis teſqua rigentur aquis,

Et ſi

Et ſi quid docti vis incinat enthea Duza
Quod memoret ſero tempore poſteritas,
Duzæ, cuius amor tantum mihi creſcit in æuum
Et Phœbi quantum creſcit & Aonidum.
Omnia quæ mihi mox rectè vt perſcribere poſſis,
Et validè nobis & tibi, IVSTE, vale.

CAPVT XVII.

Pluria in Suetonio emendata aut illuſtrata. Nepos Iulij Cæſaris. Salaciones. Quis Senatorum cenſus legitimus ſub Auguſto? Quoties ludos dederit? Notare. Copriæ, qui dicti? Deiectus rex Armeniæ.

SVETONIVM Tranquillum non iniuriâ commendo ſæpè iuuentuti. Verba vides? pura, terſa, propria. Filum totum orationis? breue, neruoſum. Rem ipſam? vtilis pariter & iucunda hiſtoria eſt: &, quod mihi caput, plena moris & doctrinæ antiquæ. Quis, obſecro, ritus publicus olim priuatuſq; fuit, quem velut de induſtriâ non tangat? Quod munus, quis magiſtratus, quem non libet? Tangat & libet, dico. non enim explicet: quod inſtitutum eius vetuit & ratio ſcribendi. At viam tamen latam ſternit ad indagandum: & aures atque animum imbuit auditione aliquâ, imò cognitione. Ad quam qui curam deinde adiungit ſubtiliùs perquirendi, (& id lectorem ſerium decet:) quid eſt quod occultum aut ignarum ei eſſe poſſit, in omni genere ſcriptorum? Itaque operam nihil ludam, ſi eam ponam breuiter in ſcriptoris tam vtilis locis aliquot emendandis aut illuſtrandis. qui iſti.

Tranquilli commendatio.

Qui bonus dux ad mores veteres.

In Iulio cap. XXVI.

Eodem temporis ſpatio matrem primò, deinde filiam, nec multò pòſt neptem amiſit.

Dio Caſſius ab hac lectione eſt, fateor: qui extremo libro XXXIX. ſcribit: ἐν αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ καὶ ἡ τοῦ Πομπηΐου γυνὴ θυγάτριόν τι τεκοῦσα, ἀπέθανε. *Sub idem tempus Pompeij coniux filiolam quampiam enixa, obiit.* Sed repugnat optimus ille Vatic. codex, qui *nepotem* hîc præfert, non *neptem*. Quem ego audio prorſus, ſuaſus à Lucano libro v.

Diſſenſio, nepóſne an neptis natus Iulio.

Dilectus tibi, Magne, ſocer, poſt pignora tanta
Sanguinis infauſti ſobolem, mortemq́; nepotis,
Te, niſi Niliacâ, propius non vidit, arenâ.

Quid enim vitij hîc eſſe potuit in verſu? Addo & Velleium: *Iulia vxor Magni deceſſit: atque omnia inter deſtinatos tanto diſcrimini duces dirimente fortunâ, filius quoque paruus Pompeij, Iuliâ natus, intra breue ſpatium obiit.* Quos valere pluris apud nos par eſt, quàm illum Græcum.

Cap. LIX.

Deſpectiſſimum quemdam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Saluitoni cognomentum erat, ſecum in caſtris habuit.

Obſcuri

Digitized by Google

Obſcuri ſanè opprobrij cognomen, lectionisque & veritatis incertæ. Alij libri, *Salutioni*, quidam *Salutationi*. Dioni Σαλάττων eſt, libro XLII. προσπαρέλαβέ τινα, inquit, ἔκ τε τοῦ γένους τοῦ τῶν Σκιπιώνων ὄντα, καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην φέροντα. ἐπεκαλεῖτο δὲ Σαλάττων. Meminit & Plinius lib. VII. cap. VIII. in quo legas itē *Salutioni*. Omitto interpretum ſomnia: ego veram vocem & aptam opprobrio cenſeam, *Salacioni*. Libidinoſum ſcilicet illum homuncionem fuiſſe, & vitæ ſpurcæ atque impuræ. Ita autem à Salax Salacio, vt à Senex Senecio, & talia.

Salacio. à ſalacitate.

CAP. LXXVI.

Comitia nulla habuit, Præfectosq; pro Prætoribus conſtituit, qui præſente ſe res vrbanas adminiſtrarent.

Hæc quidem de præfectis vrbanis è Dionis XLIIII. clara. ſed recténe, *præſente*? Imò abſente Cæſare, & vicem eius ſubſtituti ſunt: quod ex illo item Græco clarum, & reipsâ. Scribimus igitur, *qui pro ſe res vrbanas.*

Præfecti vrbis per abſentiam Cæſaris.

In Auguſto, cap. XLI.

Senatorum cenſum ampliauit, ac pro Octingentorum millium ſummâ Duodecies HS. *taxauit, ſuppleuitq; non habentibus.*

Locus inſignis & notandus de Senatorio cenſu qui ſub Auguſto: quem tamen habemus nos pro parum firmo. Nam Duodecim HS. ait. at Dio Caſſius duobus locis diſertè & expreſsè, Decies tātùm. Verba non pigebit me exſcribere in re tantâ. Libro LIIII. hoc ipſum Auguſti factū narrās, infit: Τάς τε ἀρχὰς ἅπασι τοῖς δέκα μυριάδων οὐσίαν ἔχουσι, καὶ ἄρχειν ἐκ τῶν νόμων δυναμένοις, ἐπαγγέλλειν ἐπέτρεψε. τοσοῦτον γὰρ τὸ βουλευτικὸν τίμημα τὴν πρώτην εἶναι ἔταξεν, ἔπειτα καὶ ἐς πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας αὐτὸ προήγαγε, καί τισι τῶν εὐβιούντων ἐλάττω, τότε μὲν τὸ δέκα, αὖθις δὲ τὰς πέντε καὶ εἴκοσι, κεκτημένων, ἐχαρίσατο ὅσον ἐνέδει. id eſt: *Magiſtratum capere iis omnibus qui Quadringenta in cenſu haberent, quiq; aliàs per leges poſſent, permiſit. Hūc enim primò cenſum Senatorium* (parum attentè Xylander, *patricium*) *conſtituerat, quem poſteà ad Decies ſeſtertiûm produxit: & quibuſdam probæ vitæ (qui initiò vel minus Quadringentis, vel poſteà Denis haberent) addidit quod ad cenſum deerat.* Iterumq; eodē libro perſeuerat in eâ ſummâ: Ἐκ δὲ τούτου, inquit, ἐξέτασις αὖθις τῆς βουλῆς ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν πρῶτον δέκα μυριάδων τὸ τίμημα αὐτοῖς ὥριστο, διὰ τὸ συχνοὺς τῶν πατρῴων ὑπὸ τῶν πολέμων ἐστερῆσθαι, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τῶν ἀνθρώπων περιουσίας κεκτημένων, ἐς πέντε καὶ εἴκοσι προήχθη, οὐδέτι οὐδεὶς ἐθελοντὶ βουλεύσων εὑρίσκετο. id eſt: *Exin recenſus denuò Senatorum factus. Quoniam enim primò Quadringentorum iis cenſus definitus, idq; reſpectu ad bella quibus paternis bonis euoluti multi: poſteà tamen auctis opibus, is quoque auctus & ad Decies* HS. *productus: ægrè iam reperiebatur, qui ſponte Senaturiret.* En, vtrobique clarè adfirmat de Myriadibus vigintiquinque. (ita computatio Græca eſt.) atque eæ ſanè Latinis legitimum illud Decies efficiunt, non Duodecies quod in Tranquilli libris. Plutarchum audi in M. Antonio, pro te ſummas has æquantem: τὰς, inquit, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας οἱ Ῥωμαῖοι Δέκιες καλοῦσι. *Vigintiquinque myriadas Romani Decies appellant & efferunt.* Igitur aut Dio in hac totâ re turpiter falſus, aut ſcriptura in Suetonio: quod magis cenſeam, ſcri-

De ſummâ Senatorij cenſus ambigua ſcriptura.

Dio diſſentit palam à Trāquillo.

Xylandri cōniuentia.

Myriades vigintiquinque drachmarū quid Latinis.

Reſcriptus Suetonius.

Digitized by Google

ſcribamque *Decies*. Nam quod idem Dio diſſentit etiam de Quadringentis (in Suetonio enim duplo numero legis, Octingenta anteà fuiſſe:) non moueor. quia Tranquillus mentem habuit in Senatorio cenſu qui receptus ante Auguſtum, quique vetus: Dio adſpexit mutationem poſt bella ciuica ab eodem Auguſto factam, ſed nouiter nec in longum. Itaq; ſubterhabuit eam Suetonius, quaſi nec fuiſſet. Haud aliter concilio. *Cōciliatus cum Dione.*

Cap. XLIII.

Feciſſe ludos ſe ait ſuo nomine quater: pro aliis magiſtratibus, qui aut abeſſent aut non ſufficerent, ter & vicies.

Ain tu? ludos tantùm quater dederit Auguſtus? Atqui terdecies conſul fuit, (omitto alias occaſiones:) quo magiſtratu coactus dare more & lege. Sanè anguſtus is numerus pro liberalitate huius Principis, quam Suetonius magnificat & omnibus prioris æui præponit. Scribo, *quater & vicies*, repetitâ eâ voce ex lineâ ſequenti. Imò ambigo, ne etiam pluriens: vt ambitio & effuſio fuit eius æui. nec ſpernā ſiquis mauolet, *quadragies*. *Creber & largus in ludis Auguſtus. Numerus in Suetonio pleniſſimè falſus.*

Cap. XLVI.

Italiam operibus ac vectigalibus publicis plurifariàm inſtruxit: etiam iure ac dignatione vrbi quodammodò pro parte aliquâ adæquauit.

Non eſt dubium quin illud, *quodammodò*, gloſſematium ſit, à ſtricto & Attico ſcriptore noſtro repudiandum. *Gloſſema ſublatum.*

Cap. LXIV.

Nepotes & litteras, & natare, aliáque rudimenta per ſe plerumque docuit: ac nihil æquè laborauit quàm vt imitarentur chirographum ſuum.

Scio & Romanos & Athenienſes inter gymnaſia natationem habuiſſe: ſcio prouerbium, Neque nare neque litteras. Tamen ægrè perſuadeor huic rei aut voci hîc eſſe locum. De gymnaſiis enim aut exercitiis non agitur: de inſtitutione tantùm & diſciplinâ. Et credimúſne Auguſtum tam aliarum rerum fuiſſe, vt vacare potuerit ad nepotum natationes? Cuique ſua lectio & electio: ego ſcribam, *& notare*. De ſcripturâ enim & puerilibus rudimentis ſermo eſt. itaque & litteras eos docuit, inquit, & notas. Probat quod ſequitur, de chirographo: qui nihil ad natationem. Notandi autem verbum capere etiam potes de ſcriptione per notas crebrâ Romanis. *Natatio crebra Romanis & Græcis. Pueri litteras & notas docentur.*

Cap. LXXV.

Solebat & inæqualiſſimarum rerum ſortes, & auerſas tabularum picturas in conuiuio venditare, incertóque caſu ſpem mercantium vel fruſtrari vel explere: ita vt per ſingulos lectos licitatio fieret, & ſeu iactura ſeu lucrum communicaretur.

Facilè capimus. nec inſcitum aut improbum aliquid in hac ſcripturâ. niſi quod de eâ vt ambigam me facit admonitio Cl. V. Læuini Torrentij: viri non in omni re litterariâ ſolùm, ſed in poëſi (quod mihi quidem eximium eſt: qui ſcio poëtam præſtantem neminem fuiſſe ſine parte quadam vberiore diuinæ auræ) magni, vel potiùs ſummi. qui notat in probo libro eſſe, *per ſingulos lotros* non *lectos:* itemq; paulò pòſt, *comitaretur*, pro *communicaretur*. Et mirum ni id rectum ſit: Lotri, inquam ſemigræcâ voce, pro lotionibus: cuius generis voces plures in vſu vulgi, *Læuini Torrentij laus. Diuinatio ex ſcripturâ veteri mihi orta.*

Digitized by Google

Lotio in cœnuiiis repetita per ſingula fercula.

nec Suetonio alibi ſpretæ. Aut ſi emendatio adhibenda, legam *per ſingulos lotus*. hac mente, vt quoties mutarentur fercula & manus lauarent (vſitatum id docui II. Saturnalium) licitatio iſta ex interuallo fieret, & quemque bona ſua aut mala ſors cum fide comitaretur.

In Tiberio, cap. LX.

In quodam itinere, lecticâ, quâ vehebatur, vepribus impeditâ, exploratorem viæ primarum cohortium centurionem ſtratum humi pænè ad necem verberauit.

Prætoria cohortes.

Ordinem numerumque in cohortibus fuiſſe, non nego: conuenire id huic loco nego. ſcriboque, *prætoriarum cohortium centurionem*. Nam Prætoriani ſcilicet comitabantur vſquequaque Principem: ortuſque error ex epitome ſcriptionis.

Cap. LXI.

Interrogatum eum ſubitò & clarè à quodam nano adſtante inter capreas, cur Paconius maieſtatis reus tamdiu viueret?

Copriæ, pro ſcurris: fœdâ origine vocis.

Lactantius explicatus.

Alij *inter capreas*, interpretantur ſeceſſum Caprearum: imperitè. vir doctus, Capreas capit ſcurras, à laſciuiâ eius animalis & adſuetudine carpendi rodendique. acutè. at mihi *Coprias* reſtitui placeat, veram germanamque vocem. Ita enim Scurras vocitabant: quod primus nos docuit litteratorum rex Scaliger. Exempla in iis ad Feſtum promit. quibus hoc ipſum Suetonij à me nunc adde, & alterum Lactantij lib. v. Inſtit. cap. II. vbi de Cypriano noſtro: *Audiui quemdam diſertum ſanè hominem, qui eum immutatâ vnâ litterâ Coprianum vocaret, quaſi quod elegans ingenium & melioribus rebus aptum ad aniles fabulas contuliſſet*. Ita quidam libri, non *Caprianum*. & rectè. vult enim impius ille deriſor & ipſe verus Coprias, inter ridicularios ſcurraſque Doctorem noſtrum ponere, quaſi qui ad fabellas Chriſtianorum relictâ Romanâ religione auertiſſet.

In Caligula, cap. I.

Conſul deinde iterùm creatus, ac priuſquàm honorem iniret, ad componendum Orientis ſtatum expulſus, cùm Armeniæ regem deuiciſſet, Cappadociam in prouinciæ formam redegiſſet.

Falſa rei lectio.

Ea reuocata ad veritatem.

De Germanico Cæſare hæc narrat. quomodo verè? Illéne Armeniæ regem deuicit? Hiſtoriam vide. ne potuit quidem: quia nuſquam tunc bellum cum Armeniis, aut ſuſpicio belli. Veriſſimè & ad rem corrigo: *Armeniæ regem deieciſſet*. Ita enim fuit. Vononem Germanicus regno amouit deiecitque: & impoſuit eius vicem, Zenonem Polemonis Pontici filium. ſed ſine vllâ vi aut armis, auctoritate Romanâ ſaltem, & Armeniis ipſis volentibus. Præter alios, Tacitum noſtrum vide diſtinctè & diffuſè libro II. Annal. hæc narrantem.

CA-

Digitized by Google

CAPVT XVIII.

Senecæ Fragmentum inſigne in ſuperſtitionem veterem. multi in eo nec vulgati ritus. Igitur percurſum id à capite, & emendatum, atque illuſtratum. Dij veterum, mixtâ formâ. Lumina iis àccenſa. Nomenclatores habuere. Horæ in templis nuntiatæ. Appuleius correctus in templorum velis. Salutationes deorum. Fictores, & Unctores, & Veſtitores. Specula tenebant diis, ſtrigiles, & lintea. aliaque ineptiarum veterum.

FRAGMENTA ſcriptorum veterum, adoleſcens olim (vt ferebat illa ætas) cum impetu & labore collegi. quæ diſtinxeram claſſe quadruplici. Oratorum, Hiſtoricorum, Poëtarum, Miſcellorum. Inter Miſcellos præcipuum Varronem poſueram. Atque hæc non in meum ſolùm vſum, ſed publicum: niſi viſum aliter ἀφίλῳ cuidam φίλῳ fuiſſet, qui cœptum hoc omne meum turbauit. non fraude, ne erres; ſed (dicam verè & fortiter, etſi parum comiter) turpi furto. Heu iuuentus! quàm falli facilis ab iis, qui ſcelera ſua velant & tegunt veſte aliquâ doctrinæ! Parit enim hæc admirationem: illa amorem: iſte fidem. Mihi id factum, non diffiteor: & amicus audiui iis, quorum ingenium longè à meo diuertebat, quique ſeorſim ibant à probo more iſto & ore. Inter eos Autolycus ille (latêre enim eum patior, etſi me non latet) qui, præter alias fraudes, partem Fragmentorum eorum è domo meâ abſtulit, malâ & tagace manu. Abſtulit etiam vnà animum in cœpto opere pergendi: quia & difficilis inſtauratio iacturæ eius mihi viſa; & poſteà intellexi Ianum noſtrum Douſam eumdem laborem ſeriò elaboraſſe. cui non vnâ cauſſâ cedo. Amorem adſpicio? ipſi & famæ eius ante meam faueo. Ingenium, doctrinam, iudicium? hæc quoque meis præpono, aut certè compono. & libens, non hîc ſolùm, ſed in omni litterario iſto curſu, vegeto huic & valenti athletæ, feſſus ipſe ac languens, lampadem meam trado. Sed, quod inſtitui, in congerie eâ multâ Fragmentorum, memoriâ teneo Senecæ vnum infuiſſe, quod iamtum valdè mihi placitum acumine, prudentiâ, libertate. addo, & granditate: quia longum & diffuſum, & ſententiarum ac rituum plenum. Placet adeò etiamnunc, vt Electa noſtra hac velut gemmâ ornatum iri cenſeam: ſic tamen, ſi polimen aliquod à me accipiat & candidiorem velut lucem. Exſtat in Auguſtini ſexto De Ciuitate: cuius verba vnà cum ipſis Senecæ paulò diffuſiùs adſcribam, vel ad continuanda fragmenta ea, vel etiam interpretanda. Sic igitur Antiſtitum ille antiſtes:

Conatus meus & cœptus in Fragmẽtis colligendis.

Qui furto interruptus.

I. Douſa laus.

ANNÆVS *Seneca, quem nonnullis indiciis* (quibus ô Auguſtine? illiſne Epiſtolarum ad Paulum? Suſpicamur id te ſuſpicatum. ſed fruſtrà: quia vanæ illæ, & ab inſcito impoſtore: & bonis ſanè humeris Hieronymus, qui admiſit, & habuit fidem. Tamen quid indiciis opus? aquâ & aëre iſto liquidius eſt, comparem ætate Senecam Apoſtolis fuiſſe, & vixiſſe

Falſa Epiſtola Pauli ad Senecã.

Digitized by Google

Claudij ac Neronis æuo) *inuenimus Apoſtolorum claruiſſe temporibus, in eo libro quem contra ſuperſtitiones condidit, multò copioſius atque vehementius reprehendit ipſe ciuilem iſtam & vrbanam Theologiam, quàm Varro Theatricam atque fabuloſam. Cùm enim de ſimulacris ageret,*

I. Fragmentum. *,, Sacros, inquit, immortales inuiolabiléſque deos in materiâ viliſſimâ atque ,, immobili dedicant. Habitus illis hominum, ferarumq́, & piſcium; quidem ,, verò mixto ſenſu diuerſis corporibus induunt. Numina vocant, quæ ſi ,, ſpiritu accepto ſubitò occurrerent, monſtra haberentur.*

Deinde aliquanto pòſt, oppoſuit ſibi quæſtionem, & ait:

II. *,, Hoc loco dicet aliquis, Credam ergo cælum & terram deos eſſe? & ſupra Lu- ,, nam alios, infra alios? Ego feram aut Platonem, aut Peripateticum Strato- ,, nem, quorum alter fecit deum ſine corpore, alter ſine animo?*

Et ad hoc reſpondens,

III. *,, Quid ergo tandem? veriora tibi videntur T. Tatij, aut Romuli, aut Tulli ,, Hoſtilij ſomnia? Cluacinam T. Tatius dedicauit deam; Picum Tiberinumq́, ,, Romulus; Hoſtilius Pauorem atq; Pallorem, teterrimos hominum adfectus. ,, quorum alter mentis territæ motus eſt, alter corporis, nec morbus quidem ,, ſed color. Hæc numina potiùs credes, & cælo recipies?*

De ipſis verò ritibus crudeliter turpibus, quàm liberè ſcripſit?

IV. *,, Ille, inquit, viriles ſibi partes amputat: ille lacertos ſecat. Vbi iratos deos ,, timent, qui ſic propitios merentur? Di autem nullo debent coli genere, ſi ,, & hoc volunt. Tantus eſt perturbatæ mentis & ſedibus ſuis pulſæ furor, ,, vt ſic dij placentur, quemadmodum ne homines quidem ſæuiunt. Teterrimi ,, & in fabulas traditæ crudelitatis tyranni, lacerauerunt aliquorũ membra: ,, neminem ſua lacerare iuſſerunt. In regiæ libidinis voluptatem caſtrati ,, ſunt quidam, ſed nemo ſibi ne vir eſſet iubente domino manus intulit. Se- ,, ipſi in templis contrucidant, vulneribus ſuis ac ſanguine ſupplicant. Si cui ,, intueri vacet, quæ faciunt quæq́, patiuntur, inueniet tam indecora hone- ,, ſtis, tam indigna liberis, tam diſſimilia ſanis; vt nemo fuerit dubitaturus ,, furere eos, ſi cum paucioribus furerent. Nunc ſanitatis patrocinium, in- ,, ſanientium turba eſt.*

Iam illa quæ in Capitolio ipſo fieri ſolere commemorat & intrepidè omnino coarguit, quis credat niſi ab irridentibus aut furentibus fieri? Nam cùm in ſacris Ægyptiis Oſirim lugeri perditum, mox autem de inuento magnum fuiſſe gaudium deriſiſſet,

V. *,, Huic tamen, inquit, furori certum tempus eſt. tolerabile eſt ſemel in anno ,, inſanire. In Capitolium perueni. pudebit publicatæ dementiæ, quod ,, ſibi vanus furor adtribuit, officij. Alius numina Deo ſubiicit, alius ho- ,, ras Ioui nunciat, alius lictor eſt, alius vnctor, qui vano motu brachio- ,, rum imitatur vngentem. Sunt quæ Iunoni ac Mineruæ capillos diſpo- ,, nant; longè à templo non tantùm à ſimulacro ſtantes, digitos mouent or- ,, nantium modo. Sunt quæ ſpeculum teneant, ſunt quæ ad vadimonia ſua ,, deos aduocent, ſunt qui libellos offerant & illos cauſam ſuam doceant. ,, Doctus archimimus ſenex iam decrepitus, cottidie in Capitolio mimum ,, agebat; quaſi dij libenter ſpectarent, quem homines deſierant. Omne illic ,, artificum genus operantium dis immortalibus deſidet.*

Et

Et paulò pòſt:

„ *Hi tamen, inquit, etiamſi ſuperuacuum vſum, non turpem nec infamem* VI.
„ *deo promittunt. Sedent quædam in Capitolio, quæ ſe à Ioue amari pu-*
„ *tant: nec Iunonis quidem, ſi credere poëtis voles, iracundiſſimæ reſpe-*
„ *ctu terrentur.*

Hanc libertatem Varro non habuit; tantummodò poëticam Theologiam reprehendere auſus eſt, ciuilem non auſus eſt, quam iſte concîdit. Sed ſi verum attendamus, deteriora ſunt templa vbi hæc aguntur, quàm theatra vbi finguntur. Vnde in his ſacris ciuilis Theologiæ has partes potiùs elegit Seneca ſapienti, vt eas in animi religione non habeat, ſed in actibus fingat. Ait enim:

„ *Quæ omnia ſapiens ſeruabit tamquā legibus iuſſa, non tamquam dis grata.* VII.

Et paulò pòſt:

„ *Quid quòd & matrimonia deorum iungimus? & ne piè quidem, fratrum* VIII.
„ *ſcilicet & ſororum. Bellonam Marti collocamus, Vulcano Venerem, Ne-*
„ *ptuno Salaciam: quoſdam tamen cælibes relinquimus, quaſi conditio defe-*
„ *cerit. præſertim cùm quædam viduæ ſint, vt Populonia vel Fulgora, &*
„ *diua Rumina: quibus non miror petitorem defuiſſe.*
„ *Omnem iſtam ignobilem deorum turbam, quam longo æuo longa ſuperſti-* IX.
„ *tio congeſſit, ſic, inquit, adorabimus, vt meminerimus cultum eius magis*
„ *ad morem quàm ad rem pertinere.*

En fragmenta, & quidem tota. Iuuit enim deſcribere: atque vtinam plura! Nam quid non ſolùm liberius, ſed melius, acutius, prudentius potuit, in impiam illam pietatem? Et ſi non vagus aut vanus tibi ſenſus; habebis, Lector, quod huic etiam æuo ſeruiat: quo religionum, vt ſic dicam, thyrſo percuſſæ, bacchantur ac gallantur multorum mentes. Sed vt maneam in meo circo: promit hæc Auguſtinus è libro Senecæ quem contra Superſtitiones ſcripſit. Qui, vt optima pleraque, periit: ſed memoria tamen eius apud Tertullianum etiam, in Apologetico hoc velut auctoritatis firmæ telum intorquentem contra Gentes. *Infrendite,* inquit, *inſpumate; iidem tamen eſtis qui Senecam aliquem pluribus & maioribus de Superſtitione veſtrâ perorantem reprehendiſtis.* Vbi ſcripſiſſe Doctorem magnum cenſeo, *aliquampluribus:* quâ formâ & coniunctione in Appuleio, imò & in Ciceronis Verrinis lego, *aliquammultos.* Et alludere quidem Tertullianus ad hunc titulum videatur. non tamen nego, quin pluribus locis imò libris hoc argumenti genus tractarit Annæus. præſertim in Exhortationibus: quas Lactantius aliquotiens nominat, & adducit ſententias haud diſpares iſtis. At Fragmenta ipſa ordine videamus.

Senecæ liber De Superſtitione.

Tertullianus per vitiam emendatus.

Fragm. I.

Quidam verò mixto ſenſu, diuerſis corporibus induunt.

Libri veteres, *mixto ſexu.* quod haud improbo, quaſi è mare & fæminâ compoſiti quidam diui: vt Hermathenæ, Hermeracles. *Mixto ſenſu* tamen præferam, vt velit deos componi & miſceri ex hominibus ſimul feriſque, & animantibus quibus diuerſi ſenſus. Quod in * picturâ & fictûrâ ſtultiſſimè receptum illis ſcimus.

Dij mixti ſexu, aut ſenſu.

* Adi Epiſtolicas noſtras, lib. I. epiſt. XX.

Fragm. III.

Quorū alter mētis territæ motus eſt, alter corporis: nec morbus quidē, ſed color.

Si,attendis, omnino ex ſubiectâ ſententiâ, vtrobique aut *motus*,ſcribendum, aut *morbus*. atque illud potiùs.

Fragm. IV.

Vbi iratos deos timent, qui ſic propitios merentur?

Ridicula pietas ſeſe cadentium.

Acutè. nec alius Quinctiliani priſci illius & Attici (ita me iudice audiet) declamatoris ſenſus, in Fanatico: *Iſtud ſi deus cogit, iratus eſt.*

Ibidem.

Sed nemo ſibi ne vir eſſet, iubente domino, manus intulit.

Mallem, *lubente animo*. Nam vt à dominis quidam ad id adacti,cur pernegemus?

Fragm. V.

Alius numina deo ſubiicit.

Cerei in templis accenſi.

Legebam, *lumina*. & carpi cenſebam eos, qui cereos lychnoſque paſſim clarâ luce accendebant in templis. Lactantius libro VI. *Mactant hoſtias deo,tamquam eſurienti; profundunt vina, tamquam ſitienti; accendunt lumina,velut in tenebris agenti*. At liber vetus & bonus,quem nactus ſum ex diſſipatâ bibliothecâ Batauâ Egmundanâ,refert, *nomina*. & vide num occultior ritus ſit, tamquam diis adſtiterint ſui nomenclatores, qui ſalutantium ſiue adorantium nomina velut neſciis ingererẽt: ambitione videlicet & ritu qui inter proceres Romanos. Mihi hoc adſidere ineptiis iis videatur, quæ ſequuntur.

Diis nomẽclatores ſui

Ibidem:

Alius horas Ioui nunciat.

Horæ iis acclamata.

Ita enim mos paſſiuè apud alios etiam deos. Martialis de Iſide: *Nunciat octauam Pariæ ſua turba iuuencæ*. Appuleius libro XI. de eâdem: *Ac dum valuis candentibus reductis in diuerſum, deæ venerabilem conſpectum apprecamur, & per diſpoſitas aras circumiens ſacerdos rem diuinam procurat, ſupplicamentis ſollemnibus de penetrali fonte petitum ſpondeon libat: rebus ritè conſummatis,inchoatæ lucis ſalutationibus,religioſi primam nunciantes horam perſtrepunt*. Quo loco obiter legendum moneo, *dum velis candentibus*, fide ſcripti mei libri. Et ſanè vela fuiſſe ſcimus ante ſanctiores aras ſtatuaſq; (etiam apud Iudæos) quæ adduci ſolitum & reduci. Idem Mileſius ſcriptor, de ſe initiato: *Sic ad inſtar Solis exornato, & in vicem ſimulacri conſtituto, repentè velis reductis, in aſpectum populi errabam*. Quin & Chriſtianorum templis ſimilis ornatus. Paulinus Nolanus:

Appuleius correctus. Vela oppanſa aris aut ſtatuis

Aurea nunc niueis ornantur limina velis.

& alibi in VI. Natali Felicis. Ita enim & hæc ex eodem meo codice emendo. Ceterùm ſolemnes ſalutationes has deorum, vt multa, è tenebris eruit Ioſ. Scaliger notis in Tibullum: quibus appoſitè hunc è Senecâ locum addes, & alterum ex Epiſtolâ XCVI. *Vetemus ſalutationibus matutinis fungi, & foribus aſſidere templorum. humana ambitio iſtis officiis capitur: deum colit, qui nouit*. Sed pergo in Fragm. eod.

Salutationes matutinæ deorũ.

Alius lictor eſt, alius vnctor.

Fictores deorum.

Diſplicet hîc lictor. ſcribo, *fictor*. Id enim nomen inter officia diuina. In lapidibus legi: DISCIPVLVS. FICTORVM. PONTIFICVM. Item: FICTOR. V. V. id eſt, Virginum Veſtalium. alibi: FICTORES. PONTIFICVM.

Digitized by Google

TIFICVM. Quid fuerint, Iſidorus explicat apertè ſimul & ad noſtram mentem apte: *Fictor, inquit, à componendo & fingendo, velut qui capillos mulierum linit & pertractat, vngit & nitidat.* Nam aliàs Fictor Latinis, qui Græcis Plaſtes: notione magis vulgari. Agnoſcit autem has eaſdem vanitates in deorum cultu etiam Artemidorus libro II. cap. XXXIV. περὶ θεῶν τιμῆς. Ait: ἐκμάσσειν δὲ θεῶν ἀγάλματα, ἢ καθαίρειν, ἢ ἀλείφειν, ἢ σαροῦν τὰ πρὸ τῶν νέων καὶ τὰ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων, ἢ μαρτηκέναι τὶ εἰς αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς θεοὺς σημαίνει. Sed & Veſtitores ſuos diis fuiſſe, Iulius Firmicus me docet libro III. *Mercurius, inquit, cum Venere in tertio ab horoſcopo loco, faciet veſtitores deorum.*

Quid fuerint. *Veſtitores deorum.*

Ibidem:

Sunt quæ ſpeculum teneant.

Inſignis nec vulgò nobilis hic ritus. Speculum autem diis præſertim fæminis tenebant oſtendebantque, quaſi ad inſpiciendum explorandumque ſatiſne cultæ. Seneca ipſe in Epiſtolis: *Vetemus lintea & ſtrigiles Ioui ferre, & ſpeculum tenere Iunoni.* Vbi lintea & ſtrigiles ad balnea ſcilicet referes, quaſi lotione quoque Ioui vſus. Appuleius de hiſdem ſpeculis benè illuſtrat, Mileſiar. XI. De pompâ Iſidis: *Mulieres, inquit, candido ſplendentes amicimine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, quà ſacri incedebant comitatus, ſolum ſternebant floſculis. aliæ, quæ nitentibus ſpeculis pone tergum reuerſis, venienti deæ obuium commõſtrarent obſequium.*

Specula iis oſtenſa, ad cultum. *Strigiles adhibita ad frictum: lintea ad exterſum.*

Ibidem:

Sunt quæ ad vadimonia ſua deos aduocent.

Imò, *qui.* nec viros ab his nugis excernamus: quorum vadari certè eſt, & hæc forenſia obire, non fæminarum.

Ibidem:

Doctus Archimimus ſenex iam decrepitus.

Itáne Docti adiectio conueniens Mimo? non meo ſenſu: putemque nomen certi hominis fuiſſe, & ſcribendum *Docimus Archimimus*, aut *Docio.* Memoria non ſemper mihi prompta: tamen lectum ſimile aliquod mimi nomen confusè mihi eſt in mente. In iiſdem etiam verbis lego, *ſenex, imò decrepitus.*

Archimimi nomen latens.

Fragm. VI.

Etiamſi ſuperuacuum vſum, non tamen turpẽ nec infamem deo promittunt.

Haud mutem: &, *deo promunt.* tamen verius cenſeo.

Fragm. VIII.

Quibus non miror petitorem defuiſſe.

Erige ſententiam iacentem interrogandi notâ, & ſcribe, *mirer.* Nec plura ad hos ritus: in quibus perclara imago vanitatis & erroris priſci; à quo quantum beneficium eſt, quod eripuit nos melior ille deus?

CA-

Digitized by Google

CAPVT XIX.

In Floro complura ab ingenio aut à libro emendata. Subrecti vel ſurrecti vox. Lucilius correctus & explicatus. Vmbri veteres Italiæ incolæ. Remos detergere, nauticum verbum. Poſtpoſitio copulæ notata, & Agellij firmatæ ſcripturæ veteres. Perſes rex è templo receptus. Plebs hereditatis iure poſcebat agros. & notæ plures.

ANNÆVS Florus, etſi acrium aliquot Criticorum manus ſubiit, non effugiet tamen meas. Medicinam à me aliquot locis accipiet, aut quis ſcit ſi nouas plagas? Verè enim anceps noſtrum auxilium, imò ſæpè præceps: & conuenit illud Homeri in iſta,

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Libro I. cap. XIII. De Gallis:

Hi quondam ab vltimis terrarum oris, cùm cingerentur omnia Oceano, ingenti agmine profecti.

Oceanus magnus, terras circumfluus. Liber ſcriptus qui apud me, hîc melior; *ab vltimis terrarum oris & cingente omnia Oceano*. Magnum enim hoc noſtrum mare intellegit, orbique circumfluum.

Cap. XVI. De Caudinæ cladis derſâ ignominiâ.

Et vltionem flagitans miles, Papirio duce, (horribile dictu) ſubiectis enſibus per ipſam viam ante pugnam furit.

Subrecti enſes. Lege, *ſubrectis:* & acrem ardorem hinc militis pugnaturientis percipies. Liuius in eâdem re ſcripſerat: *Strictis ante pugnam gladiis*. Eadem vox reſtituenda Lucilio, in hiſce verſibus,

Subiectum mœtinum, ſiue Phallus.

Nam quid mœtino ſubrectóque huic opus ſigno?
Vt lurcaretur lardum & carnaria patrum
Furtim conficeret.

non, vt viri docti etiam edunt, *ſubiectóque*. Nam ſubrectum illud ſignum, res turpicula eſt; quæ appendi contra faſcinum ſolita. Plinius: *Contra*
Id contra faſcinum. *faſcinationes in remedio ſunt Satyrica ſigna*. Satyri nimirum picti & ficti ſemper, rebus iis ſurrectis: ſicut & Hermæ illi viales aut hortenſes. Macrobius lib I. *Plerumque etiam ſimulacra Mercurij quadrato ſtatu figurantur, ſolo capite inſigniti, & virilibus erectis*. Hoc diduxi: quia doctiſſimo
Lib. XVII Aduerſ. cap. XXII. *Turnebo hîc nubecula: qui Mutinum etiam interpretatur in illiſce verſibus, ſilentij deũ. At nos ex Feſto & Arnobio longè aliũ eum ſcimus.

Cap. XVII.

Hactenus populus Romanus bellum cum ſingulis gentium: mox aceruatim, tamen ſic quoque par omnibus. Etruſcorum duodecim populi in id tempus incitati, antiquiſſimus Italiæ populus Samnitium, reliqui in excidium Romani nominis repentè coniurant.

Expletus Florus. Hæc confuſa, mutila, partim falſa. Corrigo & expleo à meo libro, *Etruſcorum* XII. *populi, Vmbri in id tempus intacti antiquiſſimus Italiæ populus,*

Samni-

Digitized by Google

Samnitium reliqui in excidium,&c. Omnino enim inſerendum id de Vmbris, qui intacti,& vt Liuius in hac ipsâ re ait, *integri à cladibus belli:* non autem Etruſci aut Samnites. Sed & iidem Vmbri rectè antiquiſſimus Italiæ populus: quod & Dionyſius non abnuit, libro primo.

Eod. cap. de Fabio Maximo in Etruſcos pugnante:

Nam ſubitò inconditos atque palantes aggreſſus eſt, captisq; ſuperioribus iugis in ſubiectos ſuo more detonuit.

Quid illud, *ſuo more?* An ſæpiùs id à Fabio factum? Parum aptum, & vanum eſt: ſcripſerimque, *Iouis more*. Spectauit enim ad Detonandi verbum: & certe ſequitur, *Ea namque ſpecies fuit illius belli quaſi in terrigenas è cælo ac nubibus tela mitterentur*. Itaque omnino cum Ioue eum comparare voluit, & quidem gigantes ex alto attonante. *Subtilior in eodem di-ſinatio. Fabij cum Ioue comparatio.*

Cap. XXII.

Cum Senatu quoque de æquo bonóque certatum eſt: adeò vt relictis ſedibus ſolitudinem & interitum patriæ ſuæ minarentur.

Certamina inter Senatum & plebem, at non de æquo & bono. Scribe cum meo libro, *Cum Senatu quoque vehementiùs æquo bonóque certatum eſt*. id eſt, acrius quàm æquum bonumque eſſet. *Vehementiùs æquo certatum.*

Libro II. cap. II. De pugna Duilij nauali:

Prælij verò fama mirabilis, cùm illas celeres volucréſque hoſtium naues, hæ graues tardæq; comprehenderent. Longè illis plus nauticæ artis, detorquere remos, & ludificari fugâ roſtra. Iniectæ enim ferreæ manus, machinæq; aliæ, ante certamen multum ab hoſte deriſæ.

Locus non ſemel vitioſus. Primùm lego, *prælij verò forma mirabilis*. non *fama*. De ipsâ enim imagine habituque pugnæ loquitur, non de rumore. Deinde ex priſco libro, *longè illis nauticæ artes*. omnino eleganter. Procul, inquit, Pœnis maritimæ ſuæ artes & ſine vſu, contra vim fortunamque Romanam. Genus dicendi elegans, huic noſtro infrà iteratum, & in Cæſare etiam corruptum, lib. I. *Longè iis fraternum nomen populi R. abfuturum*. ſcribendumque, *futurum*. Poſtremò iterùm è coniecturâ, *detergere remos*. Quid enim artis in detorquendis remis? nec ſanè legi. At detergêre, nautica & maritimâ phraſi, nimis crebrò. quod non aliud, quàm tranſuerſæ nauis hoſtilis cum impetu & tranſcurſu remos perfringere, auferre, & velut puram ab iis reddere. quâ formâ Detergere palmites, ſcriptum Columellæ: Detergere pinnas muri, Liuio. Cæſar de Maſſilienſibus: *Pluribus nauibus adoriri ſingulas, aut remos tranſcurrentes detergere, ſi poſſent, contendebant*. Liuius XXXVI. *Duæ regiæ vnam circumſiſtunt, & ab vtroque latere remos detergent*. & exempla obuia. *Longè illis artes. Cæſar correctus. Detergere remos.*

Ibidem:

Metello igitur Conſule, ſpirantibus altius Pœnis & reuerſo in Siciliam bello, apud Panormum ſic hoſtes cecidit, vt ne amplius ea inſula concitaretur.

Vetus, *vt nec amplius eam inſulam concitarent*. ego, *cogitarent*, rectû cenſeo.

Cap. VI. De Fabij legati animosâ voce & facto in curiâ Carthaginienſium:

Quæ, inquit, mora eſt? Fabius. in hoc ego ſinu bellum affero & pacem. vtrum eligitis, vtrum placet, ſumite. Cúmque ſuccla matum eſſet, &c.

Digitized by Google

Circumciſus Florus. Multò breuius & concinnius noſter; *in hoc ego ſinu bellum pacémque porto. vtrum eligitis? Cumq́; ſuccl.*

Ibid. De liberali ſtudio Romanorum in patriam:

Opes ſuas libens Senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis, cingulis, atque anulis erat, quidquam ſibi auri reliquêre.

Nō aurum in Senatorū cingulis. Apage aurum cingulare. non hoc Romanum. Scribe, *ſingulis atque anulis*. Auguſtinus III. De Ciuitate Dei, hac ipsâ in re: *Præter ſingulos anulos aureos ſinguláſque bullas, miſerabilia dignitatis inſignia, nihil ſibi auri Senatus ipſe reliquit.* Corrumpendo loco tranſpoſitio illa copulæ fuit, priſcis tamen vſitata, & per me nunc reuocanda. In Agellio lib. I. cap. II. *Totiúſque villæ venuſtate, aquis vndique, canoris atque auibus perſonante.* In eodem, libro XIX. cap. I. *Nihil de periculo, de ſæuitiâ atque remiſſum.* Et cap. IX. *Poculis mox, ſermonibus atque tempus fuit.* Quæ tamen omnia mutant contra libros & corrumpunt. Atqui in vetere etiam lege Mamiliâ clarè: *Municipibus, eis atq; in quorum agro id factum erit.* Notet, atque imitetur iuuentus. *Copula, Atq; trāſpoſita aut poſtpoſita. Agellij lectiones firmata, quas temerè ſolicitant.*

Ibidem:

O populum dignum orbis imperio, dignum omnium fauore & adminiſtratione hominum ac deorum!

Vetus, *admiratione hominum.*

Cap. VIII. De bello Antiochico:

Hoc velut ſidere Aſiatici belli mota tempeſtas, & maximus regum conuentus fortiter indicto bello, cùm ingenti ſtrepitu ac tumultu mouiſſet ex Aſiâ, ocia & luxus tamquam victor agitabat.

Vetus, *indixiſſe bellum.* ex quo ſcribo, *maximus regum contentus fortiter indixiſſe bellum.* ſententiâ planâ & verâ. Non enim tam geſſit bellũ, quàm mouit.

Cap. X.

Gallogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit. Fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuiſſet cupidus triumphi Manlius, an eos viſos ſimulauerit, dubium. certè negatus eſt victori triumphus, quia cauſſam belli non approbauit Senatus.

Diſtinctione & correctione ſententiam totam expedio: *Fuerint inter auxilia regis Antiochi, an fuiſſe cupidus triumphi Manlius ac eos viſos ſimulauerit, dubium.* Rénc ipſa auxiliatores Antiocho fuerint, inquit, an famâ tantùm & ſermone Manlij, ambigitur.

Cap. XII.

Multò vehementiùs ſub hoc Macedones, quàm ſub patre conſurgunt. Quippe Thracas in vires ſuas traxerant. Atque ita induſtriâ Macedonum, viribus Thracum, diſciplinam Macedonicam temperauere.

Auctus Florus. Plenius veriusq; iſta meus codex: *Atque ita induſtriam Macedonum viribus Thracum, ferociam Thracum diſciplinâ Macedonum temperauere.*

Ibidem, de Capto Perſe:

Sed ne reuerentior capta maieſtatis alius Paullo fuit. cùm in conſpectum veniſſet hoſtis, in templum recepit, & in conuiuiis adhibuit, liberoſq; admonuit ſuos vt fortunam cui tantum liceret revererentur.

Falſa rei lectio. Aliquantiſper anxium me habuit locus. Quomodo enim in templum receptus Perſes? quod nemo tradidit: imò omnes contrà, in tabernaculum

lum Paulli deductum & in caſtra. Vetus liber, *receperat*, non, *recepit*. ex quo occaſio mihi bellæ coniecturæ: *cùm in conſpectum veniſſet hoſtis (nam templo receperat) & in conuiuiis*, &c. Atque hæc ipſa res eſt. Perſes in templum confugerat. inde ab Octauio eductus, & ad Paullum in prætorium perductus, eodem die conuiuio comiter adhibitus, & ceteri honores habiti. Liuium ac Plutarchum vide.

Submota per coniecturam probam. Perſeus tēplo Samothracum eductus.

Cap. xv. De Carthaginis incendio:

Quod domibus ac templis ſuis ſpontè hoſtes immiſerant, vt quatenus vrbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.

Acumen & lucem ſententiæ reddo: *quatenus vrbs eripi Romanis non poterat, triumphus arderet*. Carthaginienſes, inquit, ſua ipſi templa ædesque incenderunt: vt quoniam vrbs eripi iam Romanis non poterat, ſaltem inſtrumenta triumphi & prædam ne haberent.

Acuta ſententia repoſita.

Libro III. cap. v. De Bellis Mithridatæis.

Ictum cum Ponticis fœdus. recepit [Sulla] Bithyniam à rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappadociam. ac ſic erat Aſia rurſus noſtra, vt cæperat.

Hæc manifeſtè παρὰ ἀλήθειαν καὶ ἱστορίαν. Scribe verò, *recepit Bithyniam à rege Nicomedes, Ariobarzanes Cappadociam*. Non enim Sulla aut Romani, ſociis regibus & eo bello benè meritis, auita regna extorſerunt; ſed contrà, Mithridati erepta reddiderunt. Appianus, Plutarchus, & alij, clarè in hoc ipſo fœdere Sullano.

Florus ex hiſtoriâ emendatus.

Ibidem, De Pompeio:

At in Septemtrionem Scyticum iter tamquam in mari, ſtellas ſecutus, Colchos cecîdit.

Optimè liber ſcriptus, *tamquam in mari, ſecutus ſtellis*. quaſi vagum illud & ignotum Romanis iter ad ſtellas direxerit, vt curſum nautæ. Et ſtatim, *excîdit*, pro *cecîdit*. Vulgata lectio obſcura & cum fluctu.

Sequi iter ſtellis.

Cap. VI.

Ipſas Propōtidis fauces Porcius Cato, ſic obditis nauibus, quaſi portā obſeruauit.

Lego illuſtri imagine, *obditis nauibus quaſi portâ, obſerauit*.

Similitudo pulchrè ſignificans.

Cap. XIIII. De ſeditionibus agrariis:

Reduci plebs in agros vnde poterat, ſine poſſidentium euerſione? qui ipſi pars populi erant. Et tamen relictas ſibi à maioribus ſedes ætate quaſi iure hereditario poſſidebant.

Non ea mens Flori defenſum euntis poſſeſſores. attēde. ſed contrà quid pro eiectâ plebe dici poſſet, adiecit. Itaque veteri libro rectè abeſt τὸ *ætate*. quo duce coniicio deinceps, *hereditario iure poſcebant*. Plebs ſcilicet fraude, vi, pecuniâ potentium eiecta agris, &, vt ipſe capite ſequenti loquitur, laribus focisque exſul, ſedes veteres à maioribus relictas, vt hereditatem, repetebat.

Plebi in agris hereditarium ius.

Cap. XVIII.

Ipſe Iulius Cæſar exercitu amiſſo, cùm in vrbem cruentus referretur, miſerabili funere mediam etiam vrbem peruiam fecit.

Siue de Iulio hæc verè, ſiue potiùs de Rutilio (nam alij Annales aliter:) tamen de peruiâ vrbe facta haud conuenit. Omnino lego, *vrbem permadefecit*, compulſis vocibus quæ male diductæ.

Voces duæ in vnam contractæ.

Lib. IIII. cap. I. De coniuratione Catilinæ:

Tanti ſceleris indicium per Fuluiam emerſit, viliſſimum ſcortum ſed parricidij innocens. Tum Conſul, &c.

Vetus, *ſed patriciis innocens*. Lego, *patriciis innocentius*. *Conſul*, &c.

Cap. II.

Numquam imminentis ruinæ manifeſtiora prodigia. fuga victimarum, examina, inſignes interdiu tenebræ.

Auctore libro, *examina inſignis*, veriſſimè.

Ibidem:

Photinus atq. Ganymedes, diuerſi per mare, & transfugio, & morte cõſumpti.

Egregiè idem liber, *diuiſa per mare, & terras fugâ, morte conſumpti.*

Ibidem:

Quínam ille horror, cũ eodẽ tempore fluctus, procellæ, armamẽta confligerent?

Expletus Florus.

Noſter codex, *procellæ, viri, naues. ſ ◌emẽta, confligerent?* optimè. ſic tamen vt, *elementa*, reſtituam, pro ſpurcâ eâ Sementorum voce.

Ibid. de nece Iulianâ.

Nec diutius dilatio donata eſt. ſed Brutus, Caſſius, aliiq; patricij, conſenſerunt in cædem Principis.

Falſa adſertio remota.

Patriciine? Atque Caſſius ipſe quem nominas, & plerique coniurati alij, è plebeiis. Emendo, *aliiq; patrum*. E Senatu enim dumtaxat fuiſſe eos ſignificat, non è patriciis.

Cap. vlt.

Aſtures per idem tempus ingenti agmine à montibus ſuis deſcenderant. nec tenuêre ſuos, vt barbari impares: ſed poſitis caſtris apud Aſturum flumen, trifariã diuiſo agmine, tria ſimul Romanorum agmina inuadere parabant.

Proba è libro emendatio.

Longè diuerſa libri mei lectio, & palàm probior: *nec temerè ſumpta, vt barbaris, ſpes: ſed poſitis caſtris*. Non hæc deſcenſio temeritatis fuit, inquit, quæ agnata barbaris: ſed conſilij & aſtutiæ. cum effectu quidem, niſi proditio interueniſſet. Sed facio finem, cùm pluria ſanè habeam in hunc ſcriptorem; verùm hæc ipſa nónne nimia? quibuſdam ſcio, qui ad Capita iſta paulò pleniora nauſeant & faſtidiunt, ipſi rerum vacui. Quibus Critice hæc in ſpeciem eſt, non in vſum: qui in multas areas pedeſque diuidant vnicum hunc agellum. At me diffindere & partiri hæc talia iam piget tædetque: admetiar ea potiùs perticis, imò iugeribus totis. Tibi autem, Lector, quantulum eſt, adnotare hæc ad oras tui libri? Laborem certè quærendi, cogitandi, nonnihil minuit tibi labor noſter.

CAPVT XX.

M. Ciceronis obſcuro loco fax prælata. Quis Fænicularius campus? & Strabo ſtrictim emendatus.

AMBVLABAM otioſè domi ſub meridiem. occupauit me Andreas Schottus inſignis iuuenis, & Da operam magiſter, inquit: nubes mihi ænigmatis eſt in Ciceronis hiſce verbis, quam ſol ille Galliæ Turnebus pellere conatus non pellit. Verba ecce è lib. XII. ad Attic. Epiſt. IX.

Scribe

Digitized by Google

Scribe quæſo quid referat Celer egiſſe Cæſarem cum candidatis. vtrùm ipſe in Fæniculàrium, an in campum Martium cogitet?

Quæ Turnebus nimis profectò frigidè & errabundè interpretatur, quaſi alluſio hîc ad fænus vſurasque. Sententiam autem eſſe, Scribe quæſo vtrùm Celerius profitendi nomen ſuum inter candidatos impetrarit, an potiùs depoſitâ ambitionis omni curâ redire cogitet ad ſuum fænus. Symeonem etiam Boſium conſului, magnum virum & Epiſtolarum iſtarum lucidam plerumque facem: at hîc ſilet. Tu quid iuuas? quid cenſes? Ego ad eum ſubridens. Ita me captas? inquam. an cenſes, vt cum Platone dicam me eſſe λόγων φύλακον? Tamen hîc non capies, & è tenebroſo loco me emergam bono & fido duce. Is Strabo eſt, quo ſolus, vt opinor, euoluet tibi hoc inuolutum. Scribit lib. IIII. in Hiſpaniæ deſignatione, de viâ quadam: φέρεται δὲ ἐπὶ Ταῤῥακῶνα, ἀπό τε τῶν ἀναθημάτων τοῦ Πομπηΐου διὰ τοῦ Ἰουγαρίου πεδίου καὶ Βετέρων καὶ τοῦ Μαραθῶνος καλουμένου πεδίου τῇ Λατίνῃ γλώττῃ, φύοντος πολὺ τὸ μάραθρον. id eſt: *Fert autem hæc via Tarraconem verſus à Pompeij Tropæis, per campum Iugarium, & Vetera, & qui Latinâ linguâ Fænicularius campus dicitur, à copiâ Fæniculi quẽ gignit.* Pulſa tibi omnis nubes, ſi legis hæc oculo non conniuente. Nam loca aliquot nota & nobilia nominat, in queîs crebrò exercitus Romani, ideoq; Romana iis etiam nomina: interq; alios Fænicularium hunc campum. Clara igitur Ciceronis mens, Scribe quid Celer de Cęſaris conſiliis dixerit. vtrúmne in Campum Martium cogitet ad comitia, an in Fæniculàrium (id eſt, in Hiſpaniam) & ad reliquias belli? Turnebum autem θεοείκελον ἄνδρα, vt Homericum epithetum eſt, ſine contumeliâ dimittamus: mirati potiùs, quomodo à Fænore Fænicularium deriuarit, quàm irati. In Strabone etiam, μαραθρίνου leges ſcilicet, non quod vulgatum.

Turnebi, non recta interpretatio.

Fænicularius campus in Hiſpaniâ.

CAPVT XXI.

Pro Appuleio aliquid dictum contra aures & mentes nimis teneras. Occultos in eo verſus agnoſci. Emendatus ipſe plurifariàm. Repigrandi verbum erutum, & Antelucio: Medicifici, & Fæminal. Dea Syria. Detrux, noua vox. Circumſecus. Voti compotire. Hiſtricus decor. Degere, pro minuere.

De Appuleio non ſum neſcius quid vulgus hodie ſentiat, & quid melior doctorum ordo. Iacet apud illum, ſtat vigetque apud iſtos, hoc ſaltem talo, quòd nugarum illum ludum temperet ac miſceat crebro velut ſale priſcæ ac reconditæ doctrinæ. Doctrinæ, in moribus dico & in verbis. Nam ſtilum eius quod ineptum eſſe volunt: fatebor in parte, (nec enim aſperitatem illam & horrorem quæſitæ dictionis vſquequaque excuſo.) ſed tamen doctè ineptum, & è quo multa bona ſelectaque hauriat, bonæ ſelectæque mentis Lector. Verba non pleraque omnia proba? propria? phraſis non ſæpè florida? metaphoris & imaginibus amœna? mihi ſic videtur: etſi in vniuerſo orationis filo, ſcabrum illud

In Appuleio occultior ſæpè doctrina.

Verba ſelecta, fortaſſe nimis.

Digitized by Google

& ex adfectatâ nimis antiquitate horridum,radit ſæpè & lædit meas aures. Sed hîc quoque duo ei patrocinantur, Patria & Argumentum. Ortu enim Afer fuit: quibus velut inſitum in ſententiis inuentionibuſque, acutis eſſe: aſperis duriſque, in ſermone. Iam argumentum miſcellum ei eſt, & ſatyricum. quod amat hunc cultum, quæſitum, pinguem, & ſqualenti quodam auro. Varronis Fragmenta è Satyris vident? etiam examinent. reperient ea haud longè eſſe à Mileſiis iſtis Punicis, & inculti cultus ſtilo. At non defendendi ſcriptoris eius, ſed leuiter & breuiter emendandi inſtitutum eſt: atque hoc iam igitur ago.

Afri vulgo in ſcribendo acuti & aſperi.

Satyris ſua quædam dictio.

Ait libro I. De Aſino:

Eadem amatoris ſui uxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, iam in ſarcinam prægnationis obſepto utero & repugnato fætu, perpetua prægnatione damnauit.

Fætu repigrato.

Hæc narrat de Meroë anu, & vi eius in magicâ arte. Sed quid eſt, *repugnato fætu?* an coërcito vinctoque, vt ait Beroaldus? miror quî id expreſſerit ab eo verbo. Liber noſter ſcriptus, *repīgto fætu*. ex quo, *repigrato fætu*, verum cenſeo. Lego etiam *in ſarcinâ*, non *ſarcinam*: & diſtinguo, *iam in ſarcinâ prægnationis, obſepto vtero & repigrato fætu*. hac mente: Cùm vxor amaſij eius iam prægnas grauidaque eſſet; ecce illa clauſo vi verborum eius vtero tardatoque fætu æternùm iuſſit eſſe prægnâtem.

Hoc eodem libro, infrà:

Somno leuatâ laſſitudine noctis ante lucē aufugiamus, quàm putas lōgiſſimè.

Antelucio aduerbiū.

Idem liber, *antelucio*, veteri probaq. voce, & quam ipſe Appuleius poſteà iterat. Eſt autem ex Aduerbiorum (cū litteratoribus loquor) illo genere & facie, quâ Heſternò, Annò, Cottidianò &c. At quod ibidem ſequitur, *quàm putas longiſſimè*: verum ſcibis, *quàm poteſt*: vel etiam, *pote*: quoniam in ſcripto, *puta*, repperi. Haud longè pòſt:

Ne meritò, inquam, medici fidi cibo & crapulâ diſtentos ſæua & grauia ſomniare autumant.

In fidis hiſce medicis ſcriptura non fida. Ego longinquiorem voculam odoror & accerſo, *medicifici* vel *medicifices* pro ipſis medicis, quiq; artem eam faciunt. Eo exemplo Significes, & alia multa.

Medicifici compoſita vox.

Lib. II. in turpiculo luſu cum ſuâ Fotide:

Pauliſper etiam glabella femina vel roſea, palmulâ obumbrans de induſtriâ quàm tegens verecundiâ.

Claude hîc oculos iuuentus: tu qui vir es lege, *glabellum fæminal*. Ita enim ſuadet ſcriptus codex qui, *glabellum feminea*, præfert. Et ſanè in habitu hoc Veneris emergentis, non tam femina tecta ſcimus, quàm partem eam quæ fæminas facit. Ea Fæminal dicta iterùm huic ſcriptori in Apologiâ priore: *Sed enim fæminal nullo pacto reperiens munditer dicere, ad mea ſcripta confugit: quia & è quodam meo libro legit, Interfæminium tegat.* Fæminal igitur & interfæminium, eadem. Sed & Virginal, partem eam alibi appellat, verbo ſanè quàm honeſto.

Fæminal, pro naturâ fæmineâ.

Virginal.

Libro VI. in Pſyches precibus ad Iunonem:

Quam cunctis Oriens Zygiam veneratur, & omnis Occidens Lucinam appellat.

Cogno-

Digitized by Google

Cognomina eius deæ magis trita & vulgata recenſet, quibuſq; in duplici orbis parte propriè adficiebatur. Sed in Zygia offendo. non quia neſciam id quoque inter Iunonia agnomenta: ſed itáne vulgò & paſſim indigetata? ita Oriens vniuerſus Græcâ eâ voce vſus? Vereor vt verius ſit, *Syriam veneratur*. Nam eo nomine paſſim in Oriente culta Iuno. vel Lucianus vnus te docuerit, in Sermone De deâ Syriâ. itemque lapides priſci: inter quos hîc Romæ: *Syria, pro Iunone.*

IOVI. O. M.
ET. DEAE. SYRIAE
.ET. GENIO. VENALICI.

Libro IX. vbi ad piſtrinum datus aſinus:

Talis familiæ funeſtũ mihi etiam metuens exemplũ, veteriſq; Lucij fortunam recordatus, & ad vltima ſalutis me tandẽ detruſũ, ſummiſſo capite mœrebam.

Germanam ego cenſeo lectionẽ mei libri: *& ad vltima fortunæ meæ iam detrux, ſummiſſo*, &c. Quæ verbi nouo-antiquitas planè Appuleiana. *Detrux.*

Libro XI. de naue Iſidis:

Nauem faberrimè factã, picturis miris Aegyptiorum circumſeptus variegatã, ſummus ſacerdos tedâ lucidâ & ouo & ſulphure purificatã, deæ nũcupauit.

Cui hîc rei vox, *circumſeptus*? Sanè, ſi attendis, & ſententiam turbat, & leges Latinæ linguæ. Vetus noſter, *circumſpectus*. malè pariter. Ego veram veteremque vocem eruo, *circumſecus*. id eſt, in ambitum & in orbem. Ita enim componebant hæc Aduerbia, *Altrinſecus, Vtrinſecus, Circumſecus.* vſuſque iis noſter Comicus (Plautum dico,) qui Appuleio ſermonis velut exemplar. *Circumſecus, Aduerbium.*

Eodem libro, vbi initiandus Appuleius:

Sed noctis obſcuræ non obſcuris imperiis euidenter monuit, aduenisse diem mihi ſemper optabilem, quo me maximi voti competeret.

Plautinam verò phraſim libens hîc reſtituo, *maximi voti compotiret*. id valet, compotem faceret. Comicus ille in Amphitruone: *Qui fuerim liber, eum nunc potiuit pater ſeruitutis*. In Rudente: *Quæ in mari fluctuoſo, piſcatu vbere me compotiuit.* *Voti cõpotire, Plauti phraſis.*

Libro II. Floridorum:

Eiq; prorſus citharœdicus ſtatus, deam conſpiciens canenti ſimilis, tunicam picturis variegatam deorſus ad pedes deiectus ipſos, Græcanico cingulo, chlamyda (ita liber vetus) *velat vtrumque brachium aduſque articulos palmarum. Cetera decoris inſtrumentis dependent. Cithara baltheo cælata, apta ſtructim ſuſtinetur*, &c.

Graphicè planè depingit Bathylli ſtatuam, & in eâ habitum citharœdorum. Ac priora quidem leges & diſtingues, vt iam præiui. nam vulgò turbant. at illud, *cetera decoris inſtrumentis dependent*, damnabis cum libro meo, qui ſcribit *decoris hyſtriis*. ex quo nos verace coniecturâ, *decoris hiſtrici*. Æmulatus ſcilicet etiam hîc eſt Plautum, & Hiſtricum decôrem, Hiſtrionium appellauit. Notum illud è Pœnuli Prologo: *Audire iubet vos Imperator Hiſtricus*. & illud: *Hæc imperata quæ ſunt pro imperio hiſtrico.* Quæ alluſiones eò magis lepidæ, quòd hiſtriones ex Hiſtriâ primùm veniſſe dicantur (ait Feſtus) atque inde nominati. *Hiſtricum, pro Hiſtrionicum.*

Lib.

Lib. IIII. Florid. vbi Aſclepiadem narrat, hominem iam pro mortuo ſeruaſſe:

** Lego, omnibus*

Poſtremò propinquis etiam hominibus inutis, quod ne iam ipſi hereditatem habebant, an quod adhuc illi fidem non habebant, ægrè tamen ac difficulter Aſclepiades impetrauit breuem mortuo dilationem.*

Hauere & Habere appoſitè iuncta.

Acutiùs haud paullò legerim, *quódne iam ipſi hereditatem hauebant*. Ambigit, cur reluctati medico propinqui. & ideóne, inquit, quod hauebant inhiabantq; hereditatem; an quod parum fidei haberent eius verbis? Alluſio autem pulchra in Hauendi Habendique vocibus.

In libello de Deo Socratis, qui pars & ipſe Floridorum:

Næ ego inſcita, quæ cũ alite Apollinis fruſtrà certauerim. quippe cùm pridem tam concinnum eſt, neq. oppidò paruum neque nimis grande ſit, ſed quantum ſatis ad vſum decoremq́; : pluma mollis, caput argutum, roſtrum validum.*

Reſtitutio proba lapſantium vocum.

Scribit iſta in* Apologo de Coruo & Vulpe. & hæc quidẽ vulpeculæ vulpinantia verè verba, ſubdoleq; coruum laudantis: quibus corruptelæ notam videmur poſſe demere: *quippe corpus eidem tam concinnum, & neque oppidò paruum*, &c. Imò nec ambigo hæc ita ſcripta olim.

Eodem libro:

Hinc & illa Virgiliana matrona, quæ in mediis millibus auxiliabunda fratri conuerſatur

——— miſcétque viris, nec cernitur vlli.

Protinúſque Plautinus miles ſuper clypeo ſuo gloriatur, præſtringens oculorum aciem hoſtibus.

Obſcurior locus reſtitutus.

Vide, ſi vacat. haud facilè ſine correctione ſententiam eius loci vllam expedies. Scribe mecum, *potius quàm Plautinus miles*. Mens iſta: Illa Iuturna apud Virgilium Turno auxiliatur inter medios hoſtes, nec conſpecta tamen iis: quæ magis iure glorietur, quàm ille miles Plautinus, de ſeque iactet, *Præſtringens oculorum aciem in acie hoſtibus*. ita enim & verſum hîc explendum cenſeo.

In Apologia priore:

Suſtineo enim non modò meam, ſed etiam Philoſophiæ defenſionem, cuius magnitudo vel minimam reprehenſionem proximam crimini aſpernatur.

Liber vetus, *proximo crimine aſpernatur*. Verùm non abnues, *pro ſummo crimine*.

Eâdem:

Ego numquam ſtudui malefacta cuiuſquam cognoſcere, ſed ſemper potius duxi mea peccata tegere, quàm aliena indagare.

Peccata degere.

Hócne de ſe fatetur Appuleius? vt ſtudioſè celatũ ierit peccata ſua, potiùs quàm imminutũ? At hoc non ſapientis, non boni viri eſt: ſed plani cuiuſdam & impoſtoris. Lego verò, *peccata degere*. Vulgatam ſcilicet vocẽ, ſed ſignificatione remotâ & veteri, inſeruit aptè & argutè. Nam degere antiquis, minuere, detrahere. Nonius Marcellus: *Degere, etiam eſt minuere. Plautus Aulularia: Nunc ego iſtum ſoror laborẽ degam & deminuam tibi. Degere, eſt detrahere. Plautus Epidico: Degetur coriũ de tergo meo.* Feſtus hoc idẽ notatum voluit, ſed corrupit Paulus: *Degere antiqui poſuerunt pro exſpectare*. Degere, exſpectare? falſum planiſſimè. nec tamen habeo quî corrigam, niſi ſi *Expectere*: quod eſſet velut detrahere, depectere.

Mendum in Feſto indicatũ, vix ſublatum.

CA-

CAPVT XXII.

E Commentario De Bello Africo maculæ aliquot deletæ. Gallorum equitum Olim virtus. Fautores, caſtrenſi quodam agnomento.

INTER libellos qui adiuncti Commentariis Iulianis, vnus eſt De Bello Africo: qui, me iudice, non inter illos tantùm eminet ſed inter pleraque Romana ſcripta. Ita terſa in eo & ad Comicum morem pura dictio; ſimplex, cohærens, & candida narratio; nihil quæſiti coloris aut fuci: omnia denique illo ipſo Cæſare digniora (non tenebo veram vocem) quàm Commentarij illi qui feruntur. At neglectus tamen iacuit, imò vix lectus is libellus (adeò hîc quoque præiudicia valent, & traditæ à magiſtellis opiniones:) quem ſi ſeriò inſpicis, fatebere non alium magis eſſe ad Genium priſci æui. Pueris inter primos auctores formandæ linguæ ſiquis proponat, nihil erret. Hirtium tamen ſiue Oppium auctorem eius ſcripti Tranquillus facit. quî poteſt, ſi ab iiſdem Bellum Hiſpanienſe eſt & Alexandrinum? Nam hoc quoque Suetonius idem tradidit. Atqui tam *diuerſi hi inter ſe abeunt, toto narrationis ſermoniſque contextu: vt nulla vis mihi vmquam imprimat eſſe ab eodem patre. Aut ſi ſunt: (iamdiu id ſuſpicor: atque Hirtium ſiue Oppium non negem hæc potuiſſe, aut meliora.) alia quædam ſcilicet & Circæ manus acceſſit, quæ malis venenis duos illos immutauit. Sanè hic vnus Commentarius inter omnes, neſcio quo fato, purus nec interpolatus manſit, & in ſuo vultu. Excipio quòd in partibus quædam labeculæ: è quibus paucas hîc eluam leui manu.

Laus Commentarij De Africano bello.

** Certè nec Hiſpaniēſis cū Alexandrino conuenit. eſtque ille totus militari quodam & horrido ſtilo.*

Fuluianæ apud Plantinum editionis paginâ 381.

Vnde, inquit, iſtas? Tum captiuus, Venio à Cæſare. Tunc Conſidius, Vnus eſt, inquit, Scipio Imperator hoc tempore populi Romani. Deinde in conſpectu ſuo captiuum iuſſit interfici.

Clarum ex reſponſo factoque Conſidij, vocem è captiui dicto excidiſſe; quam repono, *Venio à Cæſare Imperatore.* Omnino enim honoris tituliſque ea adiectio Conſidium offendit, & miſero illi cauſſa necis fuit. Breuiter autem, vt ſolet, notata ea vox, facilè elapſa aut neglecta exſcribēti.

Expletus locus.

Pag. eâdem:

Accidit res incredibilis, vt equites minùs XXX. *Galli, Maurorum equitum duo millia loco pellerent vrgerèntque in opidum.*

Sanè res incredibilis. vt pauculi illi tantos? Stilum aliquando ſumpſi ad mutandum. fruſtrà. quia ecce eodem iſto libro non minùs, imò magis prodigioſum factum lego de quattuor veteranis militibus: quibus ait *plus duo millia Numidarum terga vertiſſe.* Exempla hæc inſignia ſunt vel Punicæ ignauiæ, vel priſcæ Gallicæ virtutis: quam in nullâ Hiſtoriâ celebrari magis reperies, quàm hîc & De Bello Alexandrino.

Mira Gallorum virtus, an fortuna.

Pag. 387.

Deinde legiones conſcriptæ ex cuiuſcemodi generis ampliùs XII. *millibus.*

Ineptè intruſa vox. dele, contentus clauſulâ, *ampliùs duodecim.* Nec enim

Circumciſus locus.

Digitized by Google

aliud vult, quàm legiones non è ſolis ciuibus, vt ſolitum Romanis, ſed è miſcello genere hominum conſcriptas ab iis duodecim.

Paginâ 394.

Sed mirabili peritus ſcientiâ bellandi, in Prætorio ſedens, &c.

In Cæſaris hæc laudem. ſed malo, *mirabili penitus.*

Paginâ 406.

Itémque equites Curiani, diffiſi Scipioni eiúſque copiis, complures ſe eòdem conferebant.

Curioniani equites. Emendamus, *equites Curioniani.* Eos enim intellegit, qui antè ſub Curione in Africâ meruerant, & à Scipione occupati erant. Ipſe hic auctor, ſuprà meminit, & oſtendit eos è gente fuiſſe Gallorum. *Nonnulli,* inquit, *qui ex Curionis prælio capti conſeruatiq́, parem gratiam in fide partiendâ præſtare voluerant.*

Paginâ 416.

Namque elephantos in Italiam tranſportari iuſſerat, quò & miles noſter ſpeciemq́ & virtutem beſtiæ cognoſceret, &c.

Ipſum locum vide: ſcribes audacter mecum, *elephantos ex Italiâ.*

Paginâ 417.

Per id tempus [de eorum voluntate ſtudioq́ erga Cæſarem] transfuga ſuos ciues facit certiores, Iubam regem celeriter cum copiis ſuis ad opidum accurriſſe.

Gloſſema turpe ſublatum. Confuſus &, vt nunc eſt, inexplicabilis locus. quem peruades ſi gloſſema illud tolles, quod hamatis lineis incluſi. Verè enim gloſſema; & ad oram ſcriptum fuerat, index rei quæ hîc narratur. Nec enim aliud quàm de ſtudio & inclinatione Afrorum in Cæſarem.

Pag. 418.

Cæſar opidi naturâ perſpectâ, atque inopiâ ab eius oppugnatione deterritus.

Aquæ inopia. Quâ inopiâ cedò? Nimis id enim communiter ſcriptum. Corrigo, *naturâ perſpectâ, aquæ inopiâ.* Ipſe hic ſcriptor iubet infrà: *Aduerſarios non eorum virtute confidere, ſed aquarum inopiâ fretos deſpicere ſe.*

Ibidem.

Legatos ad Cæſarem mittunt. rem malè geſtam docent.

Itáne *malè*? imò optimè: ex ſuâ quidem Cæſariſque ſententiâ. Scribo, *rem à ſe geſtam.*

Paginâ 423.

Ex ſuo exercitu illuſtres vrbanos, quos Auctores appellabant, complures aut vulnerarunt aut interfecerunt.

Fautores. Cui rei *Auctores*? Quin potiùs, *Fautores.* & ita res fuit. Milites ſcilicet turbidi & victoriâ feroces, quoſdam etiam è ſuis interfecere, quos fauere (ſolitum in ciuilibus bellis) & pronos eſſe dicebant in hoſtem. Iis Fautorum nomen inditum, per laſciuiam militarem.

CAP.

Digitized by Google

CAPVT XXIII.

Cum viro magno amica velitatio. & aduerſus calumniatores dicta quædam.

SED iam abiungo, Lector; etſi in ſpatio adhuc, non in metâ. Capita enim aliquot ſupererant, quæ expolire non vires mihi, non voluntas. Valetudo aduerſa: aduerſus hic animus. nec miraberis, ſi iudicia certa aut hómines intuebere huius æui. De te & paucis, omnia bona fauentia iure mihi ſpondeo, (expertus ſæpè anteà pretium à te poni his nugis:) ſed cùm ad vulgus me conuerto & ad plures, quod illicium nobis aut calcar ad ſcribendum? Rident, calumniantur, inuident. nec plebs hæc tantùm, ſed non nemo è patribus & è litterario iſto Senatu. Criticam & hæc leuia tango? ſpernunt. Mores & magis ſeria? carpunt. Et in illiſipſis tamen leuibus (quod rideas) Furta, Plagia reperta, & nomina criminum grauiorum. Ille præuentum ſe queritur, alius circumuentum: & omnino ſiqua Nota honeſtior eſt, ecce qui ducere & abducere eam velit non vnus ſponſus. Si iuuenes hæc tantùm: ferremus. at ſenes & viri ſerij etiam in ludicrâ iſta cymbâ. Modeſtia mihi conſtat, & conſtabit quamdiu hæc vita: ſed ægre linguam aut calamum teneo in eruditiſſimi viri latè ſparſis iam querelis. Ait in ſcriptore aliquo præuentum ſe à me: & id valere vult in crimen. Quæ autem hæc accuſatio? Dic quæſo clarius. præripui tibi aliquid, an eripui? Præripuiſti, inquit, ſcriptorem mihi deſtinatum iam & addictum. Itáne? parum comiter id factum: ſed per errorem tamen, non per fraudem. Publicum enim ego ſcriptorem eum cenſui: tu ſi librâ alibi & ære emiſti, cur nos celaſti? Nam Auguſtum ego illum Hiſtoricum diu ſanè amaueram, conditionem eius palàm ambiueram, libros veteres compoſueram: omnia feceram, quæ conciliando illi eſſent. De te, peream ſi vocula mihi vlla audita ante hanc querelam. Quod ſi fuiſſet: ne ego ceſſiſſem tibi libens, & in tuum caput tranſtuliſſem omnem iſtam laurum. Nunc quid, præter inſcitiam, in me accuſes? Quin ſilentium in te iuſtius: qui, cùm iſtic eſſem, expertem me conſilij tui habueris & conatus. Intereà quidem in diſſitis locis & terris egi; in quibus, ignoſce, ſi occurſum tuum videre mihi nō fuerit, nec faſces iſtos Quæſtorios ſubmittere Prætori tibi magno. At enim quædam ex iſtis olim apud te legi, & ſublegi. Non dicis id palàm, fateor: (pudor te ligat & vis veri.) ſed ſuſpicionem facis, & ritu Parthorum iacis auerſa ſermonum tela. Obſecro autem te, ſeriò hæc profers? Numquam in os mihi, ſi os tuum noui. Palàm ego & ſeriò nego. tu quî probas? Ecce notata eadem, inquis, ad oram mei libri. Heu vir amice, (talis enim mihi es eriſque, vt ille ait, ἑκὼν καὶ ἄκων: nec res iſtæ futiles ſoluerint vmquam amoris priſci vinclum:) túne huc ineptiarum? & fragile hoc telum ad expugnandum fidem valere vis? erras. ne liuorem quidem infert, adeò non vulnus. Age enim. tu viſa aut lecta hæc apud te conſtanter adnues: ego abnuam. quis finis? quò adſenſum ſuum, nullâ aliâ probatione, auditor inclinabit aut iudex? Cùm multa verba fecerimus, illud verè pronunciabitur, Te hir-

Digitized by Google

cum mulſiſſe, me ſuppoſuiſſe cribrum. Nam quòd ad illum aut illum amicum confugias: nugæ. iamdiu nouimus patricias iſtas artes. Quin tu oſtium calumniarum hoc ſemel aperi: in paucis diebus auertero, & in ædes meas deduxero, Criticorum omnium Notas. Scæna hæc tota criminum, vt tu quoque vides, ludicra eſt: & in quâ iram faciliùs teneamus, quàm riſum. Olim M. Scaurus cùm accuſaretur corruptelæ, in concionem progreſſus hoc tantùm effatus dicitur: *Varius Sucronenſis Aemilium Scaurum mercede regiâ corruptum ait; Aemilius Scaurus negat. Vtri creditis?* ſimile auſim hîc dicere, pari animo & fiduciâ, etſi non pari dignitate. Vita mea meruit, & alia noſtra (liberè hoc non ſuperbè dixerim) ſcripta: vt fides nobis apud bonos ſit, nec impares habeamur talibus Notis. Quæ profectò non laborioſè nobis naſcuntur. ſed vt gramina aut herbæ ad nocturnum rorem; ſic iſtæ, inter legendum, ad ingenij moti auram. Quiſpiam eas, vt filiolas ſuas, amat? nos ridemus. nec ſiquis Paris abduxerit, bello ardebit Aſia & Europa. Prouocare ad pugnam hanc aliquis me poteſt, nemo pertrahere. Hæc ad te, non in te, mihi dicta Vir magne: quē amo, quem æſtimo. à quo hoc ſaltē peto, ne exſtingui famæ tuæ Solem cenſeas, ſi terrarum alibi lumen ſpargere incipiat noua ſtella. Nam cum minutis illis meis calumniatoribus, nihil equidem altercor. Latrant me? taceo: & vt ille ex Albaniâ * canis, vindico me ab iſtis ſolo contemptu. Diogenes olim Cynicus, cùm irriſui eſſet turbis, & negeret quiſpiam, Non vides vt hi te rident? Ego verò non rideor, inquit: magnanimâ & pulchrâ voce, quam imiter, & laceſſentes pungenteſque iſtos non ſentiri à me clamo, non cerni. Dignos eos non habeo, non dicam quos remordeam, ſed in quos reſtringam ſemel iſtos dentes. Scio nec flammam vllam magnam ſine fumo ſolere ſurgere: nec ſine calumniâ famam. Tu tantùm bone Lector, faue mihi, vt ſoles, currenti rectum curſum: neu iniquiorem te, concinnent ineptæ pariter & iniquæ voces. Scaligero illi ipſi nuper ſilentium impoſitum videmus & dolemus per has peſtes: quid mirum ſi etiam mihi? Nec tamen faciam: ſed alacer & erectus per medium hoc calumniantium agmen incedam, aduerſus linguarum omnium tela ſcuto tectus Veritatis & Candoris. Illi ringantur & liueant: nos Epinicia læti canemus, & auertentia ſacra faciemus Invidiæ et Pallori.

* Qui donatus Alexandro.

FINIS.

INDEX

INDEX CAPITVM LIBRI SECVNDI.

CAPVT. I.

LAMPRIDII obſcurioris mendi locus elautus. Qui Troſſuli: & de Principe iuuentutis. E Senecâ gloſſula ſublata.

CAPVT II.

Quis locus honeſtior priſcis, dexter an ſiniſter? illum videri. Refutatur vir doctus, qui nuper aliter ſenſit, & ſcripſit. Quid ſit Latus tegere: quid Exteriorem eſſe, quid Interiorem. Scriptores aliquot explicati, Salluſtius in curſu emendatus.

CAPVT III.

Agellij compluria loca emendata. Imitùs, Aduerbium. Canalicola. Fama minuens. Plautus correctus. Sol meridies. Oſcæ cõpellationes. Erucius Clarus Præf. vrbi. Ignauiones. plura alia non è circulis vulgarium correctorum.

CAPVT IIII.

Plinij defenſio. Africam vrſos non gignere, nõ certè vulgò. Quid Vrſi Numidici antiquis. ſententia noua, & ad lucem plurium ſcriptorum.

CAPVT V.

Locus in Floro magis eximius correctus. Veterum fluctus & erratio ſuper religione Iudaicâ. Vitis aurea in eorum templo. quid, quaque formâ ea fuerit. Plinius explicatus.

CAPVT VI.

De oſculis, & oſculandi variâ ratione, Romæ. Quo fine fuerint: quâ formâ & modo. Diuina fuiſſe, Humana fuiſſe. Adorare quid propriè ſit, & vnde ea vox dicta & ducta. Scriptores multi explicati. In Ouidio coniectura. Verrere templa crinibus. Statius emendatus. Ad manum accedere, quid in Cæſareis hiſtoricis.

CAPVT VII.

Commentarios Cæſaris non vſquequaque tam puros & laudabiles, quàm videantur. Mos attollendi dextras. aliaque emendata & explicata.

CAP. VIII.

In Plinio correcta quædam. Geneta Mana, Dea. Decolorare aurum, quid ſit. & mos diſcrimenque in anulis. qui ſeruis & militibus è ferro: Senatui & equiti ex auro: plebi ex argento.

CAPVT IX.

Seneca plus ſemel emendatus. Neronis principatus initio optimus. Epicuri ſententia deos extra mundum proiicientis.

CAPVT X.

De ritu plaudendi & explaudendi in theatris. item adſurgendi, acclamandi. Quomodo iſta habita ſub Imperatoribus? quæ voces in acclamando? Plutarchus & Plinius explicati iſte etiam correctus. Fauor & Fauere, noua ſignificatione. Lampridius, Capitolinus, Vopiſcus illuſtrati. Quid Oraria fuerint: & cui in theatris vſu.

CAPVT XI.

E Valerio Maximo deterſæ labeculæ. Liuio ſuus numerus bis reſtitutus. Corruptio frequens in notâ millenariâ. Admouere lineas. Gloſſematium, aliaque.

CAPVT XII.

De prodigio quodam Liuij, quæ eius mens ſit. ſatin' firma vulgata ſcriptio? non videri: & noſtra diuinatio adſcripta. Sortes ſacras inuolui lanâ & tæniis ſolere. Plutarchus ita explicatus.

CAPVT XIII.

Nouiter erutus vetus mos in creatione Tribunorum. Eos ſub Principibus & paulloantè, tantùm è Senatu fuiſſe. Suetonij loci illuſtrati, & lectio in ijs firmata. Plinio & Appiano lumen immiſſum.

CAPVT XIIII.

In Statio Papinio locorum aliquot correctio. Atticus ſector. Arcta purpura. Mens adflata. Crines in ſepulcro.

CAPVT XV.

De ergaſtulis diffuſa & libera conlectanea. Origo vocis, & rei. Iſidori confuſio, ſiue error. Quando cœperint, & quâ fine? Agriculturæ cauſſâ ea maximè inſtituta, ſed & lapidum, & piſtrini, (Plautus in

Digitized by Google

iis correctus & interpretatus) fortaſſe & aquæ haurienda. Suetonij lectio ſtabilita, & explicata. Quis & qualis ergaſtulorum locus. Plauto iterũ lux. Quod genus hominum in ea coniectum. Forma moduſque, quo miſeri illic habiti. nempe Vincti, Inſcripti, (Seneca correctus) Semiraſi, Semi-ieiuni. Poſtremò copia ergaſtulorum. paſſimque ſcriptores Græci & Latini explicati: Florus etiam correctus, & Appuleius fortè cum Plauto.

CAPVT XVI.

Iani Gulielmi præceps obitus. eius defletio, & laus. Carmen ſub iter Gallicum, ad me ſcriptum: doctum & elegans.

CAPVT XVII.

Pluria in Suetonio emendata aut illuſtrata. Nepos Iulij Cæſaris. Salaciones. Quis Senatorum cenſus legitimus ſub Auguſto? Quoties ludos dederit? Notare. Copria, qui dicti? Deiectus rex Armeniæ.

CAPVT XVIII.

Senecæ Fragmentum inſigne in ſuperſtitionem veterem. multi in eo nec vulgati ritus. Igitur percurſum id à capite, & emendatum, atque illuſtratum. Dij veterum, mixtâ formâ. Lumina iis accenſa. Nomenclatores habuêre. Horæ in templis nuntiatæ. Appuleius correctus in templorum velis. Salutationes deorum. Fictores, & Unctores, & Veſtitores. Specula tenebant diis, ſtrigiles & lintea. aliaque ineptiarum veterum.

CAPVT XIX.

In Floro complura ab ingenio aut à libro emendata. Subrecti vel ſurrecti vox. Lucilius correctus & explicatus. Vmbri veteres Italiæ incolæ. Remos detergere, nauticum verbum. Poſtpoſitio copulæ notata, & Agellij firmata ſcriptura veteres. Perſes rex è templo receptus. Plebs hereditatis iure poſcebat agros. & nota plures.

CAP XX.

M. Ciceronis obſcuro loco fax prælata. Quis Fanicularius campus? & Strabo ſtrictim emendatus.

CAPVT XXI.

Pro Appuleio aliquid dictum contra aures & mentes nimis teneras. Emendatus ipſe pluriſariàm. Repigrandi verbum erutum, & Antelucio: Mediciſici, & Feminal. Dea Syria. Detrux, noua vox. Circumſecus. Voti compotire. Hiſtricus decor. Degere, pro minuere.

CAPVT XXII.

E Commentario De Bello Africo maculæ aliquot deletæ. Gallorum equitum olim virtus. Fautores, caſtrenſi quodam agnomento.

CAPVT XXIII.

Cum viro magno amica velitatio. & aduerſus calumniatores dicta quædam.

FINIS.

IVSTI

Digitized by Google

IVSTI LIPSI

AD

VALERIVM MAXIMVM

Breues Notæ.

Digitized by Google

Digitized by Google

IVSTVS LIPSIVS

STEPH. PIGHIO,

S. D.

IN his Notis, Vir amice Pighi, ſcire te & alios volo quibus auxiliis ſim vſus. Ab ingenio noſtro pleraque eſſe fateor: quod tamen ſæpè in viam veri duxerunt libri. Ij mihi bini manuſcripti: quos Vltraiecto benignè curarunt Viri Clariſſimi Lambertus & Hadrianus Vanderburchij, eximium par fratrum, docti ipſi & in doctos valdè proni. Prætereà veteres editiones inſpeximus: quas hîc & in aliis ſcriptoribus nihilo deteriores inuenimus manuſcriptis. Tu aliique è re ipſa iudicabitis,

Opera nobis hæc inanis, an in vſum impenſa ſit.

Ad illam enim ego tranſeo.

PROLOGO.

A*B illuſtribus electa auctoribus deligere conſtitui*] Diſplicet geminatio, *Electa deligere*. Scribam omiſſo verbo altero, *Ab illuſtribus auctoribus deligere.*

Mea paruitas, eò iuſtius ad fauorem tuum decurrerit] Seruilis ſermo & cellarius. Ego ſanè paruitatem eam ablegem è Valerio, ſcribamque expunctis duabus vocibus: *ego iuſtius a.f.t. decurrero.*

LIB. I. CAP. I.

Decem principum filij] Conſtat Etruriæ populos duodecim fuiſſe. itaque cùm pro numero eorum, ſingulis populis ſingulos principum filios attributos velit: vide num, *Duodecim principum* corrigi, magis è re & veritate ſit. Cicero tamen De Diuinatione, in hoc facto denarium dumtaxat numerum (ſi & ipſe correctus) agnoſcit.

Gracchano tumultu] Veteres editiones, *Gracchano nutu.* placet, *motu.* vt & tu Pighi alibi repperiſti. Non enim Gracchana illa ſeditio, propriè Tumultus.

Obiuitur tot etiam illuſtribus conſularibus L. Furius] Diſtinctius aptiuſ-

Vu que

Digitized by Google

que ſcribo, *tot & tam.* item, *Conſulatibus*. Nam de Marcello rettulerat quintùm conſule. Itaque rectè conſulatus multos: non pariter, Conſulares legeris. Nec enim plures præceſſère.

Quare agreſte illud & ſordidum plauſtrum capax] Libri veteres, *Quarum* referunt. Lego, *Quorum*. & ad ſacra refero. In iiſdem, *ſordidius plauſtrum*. Puto, *ſordidans*, fuiſſe.

Vt ex vno & ſene complures Pœnorum iuuenes penſarentur] Reiectâ particulâ lego, *Vt ſe vno*. Impurus mihi alter ille ſermo.

Meritò ſibi infeſtos deos reuerteretur] De diis parum apta hîc mentio: nec ij ſanè Regulo infeſti. Alij, *hoſtes*, ſubſtituunt: ego, *eos*, verum cenſeo, vt ad Carthaginienſes referas.*

Factum Maſaniſſæ plus animo, quàm Punico ſanguini conueniens] Ita tu è Campenſi. Alij libri, *Maſaniſſæ animo, magis quàm*. Ego vtrumque adiectamentum arbitror, & verum eſſe, *Maſaniſſæ animo, quàm Punico.* quomodo & libri mei ſcribunt. Sileri & intellegi illud, *Magis*, crebrum & pulchrum in oratione Latinis. Exempla mihi ad Tacitum cumulata.

Cap. V.

In omnibus prœliis vti ducem conſtituerunt] Præoptem vt in priſco: *duce vti inſtituerunt.*

Cap. VI.

Veios in poteſtatem populi R. venturos] Liber vetus, *futuros*. Et quis ambiget? Vetus & ſelectum ſermonis genus, de quo iampridem A. Gellius in Noctibus.

Angues duo ex occulto prolapſi] Veteres, *Angues duæ*, &, *prolapſæ*. quod genus magis in hac voce amant.

In quod metus augurij triſti fine vitæ incidit] Priſca lectio, *in quem metus augurij.*

Inuicta leges neceſſitatis] Eadem, *neceſſitudinis*. probè.

Sonum abditis delubris editum] An potiùs, *abditis delubri*? Sic Remota templi, in Cæſare lego: & adyta ſignificari ac penetralia templi ſcimus.

Non conſentaneos vſus tranſtuliſſe videar] Parum expoſita aut appoſita ſententia in voce, *vſus*. Legam, *viſus*. hoc acumine: (id enim ſcriptor iſte mirum quantum amat.) cùm de Diuo Iulio dixerim, inquit, claudam Romana exempla, nec oculos parum decorè transferam è cælo iterùm ad terram.

Cap. VII.

Diuino munere effectum] Vetus, *diui numine*. Ego *diuino numine*, omnino malim.

Vtrius autem dux copias hoſtium aggrederetur, ſuperq; eas ſeſe ipſum deuouiſſet] Quod in priſcâ editione verbum, *aggrederetur*, abeſt: valdè probo. Et ſanè additicium eſt. Nam hoc è Liuio clarum deuotionem hanc ita concipi ſolitam, vt ſeſe vnaque hoſtes diis manibus ſacrarent.

Priuſquam pompa induceretur] Verbum & ſententia ad rem Circenſem apta.

Digitized by Google

apta. tamen neſcio quid me ſiſtit & illigat vetus lectio, *priuſquam cremia induceretur*: neque nunc expedio.

Capillo demiſſo] Rectius vetus, *capillo immiſſo.*

Propioribus lineis, vt ita dicam, ſomnium certo euentu admonitum eſt] Dixi verè in II. Electorum nuper, legendum, *admotum eſt*. metaphorâ à Circo, vt alibi clarè dicam.

In deſertis arenis ſtruxerat] Auctior priſca ſcriptura, *deſertis & ignotis arenis.*

Duos prænuntios ſomnij] In vet. *diis prænuntios*. Ego vellem, *deos prænuntios ſomniis.*

CAP. VIII.

Bis locutum conſtitit, his penè verbis] Ita tu Pighi (ignoſce) me abnuente. Quorſum enim, aut cui ſententiæ illud, *pænè*? Nam ſanè iiſipſis verbis locutam vult, non ambiguè talibus aut ad eum ſenſum. Abis etiam ab omnibus libris priſcis tuis alieniſque, qui referunt, *prius his verbis*. Ibam in coniecturas: ſed veritatem, niſi fallor, Sambuci nobis codex ingerit, cuius miſit ad nos Excerpta. in eo aptè hæc lacuna expleta: *his prius verbis*, RITE ME MATRONÆ VIDISTIS. *deinde*, RITE DICASTIS. Vult enim omnino Valerius, bis id ſignum vocem edidiſſe, eiuſdem mentis, verbi tamen vnius immutantis. Scio Dionyſium, Plutarchum, Auguſtinum etiam IV. De Ciuitate ſcribere, iteraſſe Iunonem bis eadem ipſa verba: ſed Valerium ab iis abire (vt ſæpè) teſtari verbum *Vidiſtis* poteſt, quod aliis illis omiſſum. Si improbas: poſſit non ineptè legi, *priuis his verbis*. id eſſet, ſingulis articulatiſque verbis. Siue etiam *conſtitit patribus, his verbis*. Vt vocem *patribus*, truncatè ſcriptam fuiſſe cenſeamus.

Non audentibus Romanis prælio congredi] Veteres, *prælium ingredi*. eleganter.

Cuius ſalus ab imminenti exitio defenſa, ruinæ quoque ſubtracta eſt] In vet. *officio*, pro, *exitio*. malè. Sequentia connexim lego, *defenſa, ruinæq; ſubtracta eſt*. Nec enim aliud aliquod exitium Simonidi imminuit, quàm hoc ipſum ruinæ.

Patrimonij etiam poſſidēdi adeundæq; ſcholæ communione coniuncti] Vett. *alendæq; ſcholæ*. malim, *habendæq;*. vt vnà eos docuiſſe ſignificet.

Ne ipſa quidem artifex Natura rationem rerum reddiderit.] Compoſitius hæc priſca editio, *artifex rationem rerum Natura*. Illud, *rerum*, ſanè iungendum cum Naturâ eſt.

Cum ſciamus rectè ab eâ] Priſca lectio, *ratione ab eâ*. quaſi dicat, iure ab eâ vindicari.

Dicit belluæ etiam corium CXX. pedes longum in vrbem miſſum] Breuius antiqui: *belluæ corium* C. & XX. *pedum in vrbem miſſum.*

LIB. II. CAP. I.

Iniiciam ſtilum tam noſtræ vrbis, quàm ceterarum gentium priſcis ac memoralibus inſtitutis] Sambuci codex, *initiabo ſtilum*. quod eſſet, quaſi initium auſpiciumque ſtili capiam. Sed probo lente.

Digitized by Google

Diſciplina contineri] Ex ſenſu, *diſciplinam.*

Multorum matrimoniorum experientiam, quaſi illegitimæ cuiuſdam intemperantiæ ſignum eſſe credentes] Imò verò, *legitimæ intemperantiæ.* Vult tales viroſas fæminas ad pudorem rationemque peccare, ad legem tamen nubere. itaque velut legitimas quaſdam adulteras eſſe. Similis rei in Martiale iocus:

Quæ toties nubit, non nubit, adultera lege eſt:
Offendar mœchâ ſimpliciore minus.

Reducendi etiam officio fungerentur] Vetus, *officium.* probè.

Breuiq; progreſſu morarum in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione ipſi doctiores erunt] Contaminatus planè & depoſitus, te iudice Pighi, locus: quem vide an attollam. In meis libris eſt, *breuíque proceſſu.* item, *verecundâ*, pro *verecundiâ.* A tenui hoc auxilio, commodè tamen expedimus: *breuiq; proceſſurarum in lucem virtutum verecundâ & laborioſâ meditatione, ipſi doctiores erant.* Sententiam totam lege, vide: probabis valdè.

Defuncta virium curſu ætas] Priſca ſcriptura, *viri curſu.* Núquid, *viridi?*

CAP. II.

Imperij pondus & auctoritatem domari] Lego, *donari.*

Credo ne alienigenâ ingenij exercitatione, patrij ritus ſeruus transfuga exiſteres] Cur, ſeruus transfuga? an non transfugiunt & liberi? Benè emendo, *ſerus transfuga.* Senex, inquit, tu Mari, & poſt duplices triumphos Græcam linguam diſcere ſpreuiſti: ne ſero velut transfugio te canoſque tuos dehoneſtares. Sed & liber vetus auctior, *patrij ritus & linguæ.*

Hoſtiarum exta ad Quæſtores ærarij delata veniebant] Lege, *vaniebant.* pecuniam ſcilicet ex iis venditis in publicum redigebant.

Sub magnis auctoribus celebrabat] Diſplicet lectio: nec tamen quod præponderet nunc reperio. An *ductoribus?*

CAP. III.

Memorq; ſi militaris ignauia humilitatem ſpernere perſeueraret] Ignauiæ vox haud conuenit. legam commodius, *ſi militaria ſigna.* &, *perſeuerarēt.*

Q. Næuius centurio, è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis ſeptenis armatos haſtis, paruo tegmine munitos] Inſignis hic de inſtitutione velitum locus: ſed quem menda obſidet non vna. Primùm legimus, *breuibus & incuruis haſtis.* an rectè? aut cenſéſne haſtas illas ad iactum incuruas fuiſſe? ego ſcio rectiſſimas, niſi ſi capis de ferro. Vetus lectio, *breuibus & in turmis.* Elegāter & vtiliter emendo, *infirmis.* Deſcribit videlicet velitares illas haſtas; & primùm ait breues fuiſſe (quaternûm enim tantùm pedum, vt Liuius vult: ſiue duûm cubitorum, vt Polybius:) deinde addit & infirmas, id eſt ligno tenui & minimè craſſo. Adfirmat Polybius, qui lignum hoc Τῷ μὲν μήκει ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δ᾽ ἐ πάχει δακτυλιαῖον facit: id eſt, *longitudine quidem omnino bicubitali, craſſitie ſaltem digitali.* Iure igitur, noſter, *infirmum.* Sed amplius hìc ſcriptum: *paruo tegmine munitos.* Quod autem hoc tegmen paruum? inde-

Digitized by Google

indefinita ſcriptio, imò inepta. Lego, *parmæ tegmine*. Liuius enim diſertè libro XXVI. & XXXVIII. parmas tribuit velitibus, Polybius item, & Frontinus lib. IIII. Sed & Varronis fragmentum eſt: *cum rotundis velites leues parmis*. Denique in clauſulà exempli: *Ideòque auctori eius Næuio adhuc honos eſt habitus*. Quid illud, *adhuc*? An manebat aut repræſentabatur honos Næuij ad Valerianum æuum? nugæ. Scribo, *à duce*. Exprimere & imitari, vt ſæpè, Liuium voluit, qui de hoc facto: *Auctorem peditum equiti miſcendorum centurionem Q. Næuium ferunt: honoriq; id ei apud Imperatorem fuiſſe*. Quod ab Imperatore igitur honorem ei habitum Liuius ſcripſit, id à Duce Valerius.

CAP. IIII.

Cuius generis minus certa notitia eſt] Imò verò ſæcularium ludorum (de iis loquitur) origo certa. meliuſque omnino libri priſci, *minus trita*. Satis firma quidem certaque traditio, at non adæquè vulgata.

Habitabat enim in villâ ſuâ] Illud *ſuâ*, additicium videtur.

Vidiſſe ſe in ſomnis, quos neſcio deorum] Libri duo è meis: *in ſomnis à neſcio quo deorum*. ſtatimque *prætergi*, &, *præcipi*. Rectè, vt opinor. certè ad Zoſimi mentem, qui lib. II. *vnum aliquem magnum virum & diuinam formam præferentem*, apparuiſſe vult: non, vt vulgata Valeriana lectio ſuadet, plures.

Ad XX. *pedum altitudinem*] alta hæc foſſio: verius fuerit, *denûm pedum*.

Tranſlatum anteà Pœniceis indutum tunicis] Credo verum, *Tranſlaticium*, id eſt, crebrum, receptum.

CAP. V.

Cùm inter publicas priuatáſque ferias, actiones, perſonis tecto capite, &c.] Quid hîc, *Actiones*? quæ, aut quales in ludicrâ re tibicinum? Hunc quoque locum feliciore ſpongiâ eluimus, reſcribimuſque: *publicas priuatáſque feriationes*, compulſis in vnam vocibus, quæ perperàm diductæ: ſtatimque, auctore etiam vetere libro, *concentus edit*: copulâ eiectâ, quæ ad ſuſtentandas Actiones ſaltem immiſſa.

Ideò in ſacrificiis mola quæ vocabatur] Quaſi mola exoleuiſſet Valerij æuo. Scribe, *vocatur*.

CAP. VI.

Omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſeruanda] Seruat vetus editio antiqui ſermonis normam: *monumenta ſeruandum*. nec ius peruertere.

Sine planctu luctus, funeris die] Cofuſa leuiter & leniter ordino: *ſine planctu. luctus, funeris die, domeſtico ſacrif. a. n. conuiuio finitur*. Hæc mens, luctum non produci, ſed finiri ipſo illo funebri die.

CAP. VII.

Quod eius culpâ agger incenſus, & penè caſtra fuerant capta] E terrâ plurimùm agger: potuítne accendi? Tu ſedulò velas mi Pighi: ſed velim (puto te non nolente) *agger inſcenſus*. Inſcendi & conſcendi aggerem, vallum, crebra & trita dictio.

Lictorum verberibus lacerandus] Ita tu è Campenſi libro. at plerique libri vberius: *Lictorum ſe verberibus lacerandum præbuit*. Reiicis ideò, quia non ſe præbuit Rullianus, inquis, ſed priuſquam verberaretur effûgit. Vulgatæ tamen ego verba ſeruem, ſed immutem: & e *præbuit*, faciam *præbeat*. Sententia ita acrior, fortiorque videatur.

Cap. IX.

Ite igitur & nodoſam exſoluite ſtipem, vtilem poſteritati numeroſæ] Nodus aliquis in nodoſâ hac ſtipe: nec video qui adiectio hæc conueniat. Legerim, *numeroſam*. Cenſores videlicet, multiplicato cenſu, ærarios fecerunt cælibes: ſiue, vt ipſe Valerius hac ipsâ in re antè dixit, æra pœnæ nomine pendere iuſſerunt. Id more ſuo Valerius alludens, Ite, ait, pendite numeroſam ſtipem in vſum numeroſæ poſteritatis.

Nec penſi duxerat, iiſdem imaginibus adſcribi] Vox in pleriſque libris interiecta, *nec indignum penſi duxerat*, me arbitro, non emouenda, ſed velut exclamatio ſeorſim capienda, cum vulgatâ, ſi placet, parentheſeos notâ. *nec (indignum!) penſi duxerat*. Valerius & Annæus Florus hæc talia vſurpant, imò adfectant ſæpè.

Eáque adieciſſe ſatis erit] Vetus, *inieciſſe:* quaſi, ſtrinxiſſe, delibaſſe. rectè.

Cap. X.

Integritatem tanti viri paucis litteris perpendi] Libri aliquot vett. *litteris perdi*. ex quo ego, *prodi*.

Lib. III. cap. I.

Expreſſa eſt itaque illa vox hominum, Gratulemur nobis Latini, &c.] Scribo, *illa vox homini*. De Poppedio enim ipſo capiendum. qui, vt ex narratione Valerianâ & clarius è Plutarcho apparet, auctor vnus honorificæ huius in Catonem vocis.

Ipſum Marium ſiquis eò loci ſtatuiſſet] Abeſt vett. vox *ſiquis*. Lego igitur concinnius: *ipſum Marium eò loci ſtatuiſſes*.

Cap. II.

Nam neque altitudine deiectus, quaſſatúſve, neque pondere armorum preſſus] De Coclite ſermo eſt, qui è ponte in Tiberim præcipitauit, audaci & felici ſaltu. Sed aptius omnino legeris: *altitudine deiectus quaſſatus, neque &:* Deiectus altitudinem, ſiue deiectionis cape.

Eadem enim tempeſtate] Ætiologica illa particula *enim*, non habet hîc planè locum. Mutem, & ſcribam, *Eâdem ea tempeſtate*. Ea, videlicet Clœlia.

Quo ſpectaculo attoniti hoſtes, poſtero die ad eum ſupplices pacem petentes venerunt] Hæc clauſula tota rei falſæ & abſurdæ eſt. A Catone-ne tum admodum iuuene, nullum imperium, nullum munus publicum fungente, pacem publicitus petitam? Numquam factum, nuſquam ſcriptum. Audacior medicina huic loco facienda, ne tam latæ culpæ exemplum ſit exemplaris ſcriptor. Lego igitur, *ad Paullum ſupplices*. Quod ad hi-

Digitized by Google

ad hiſtoriam eſt: quia vniuerſi Macedones illo biduo (Plutarchus auctor) in fidem Paulli Æmilij ſe permiſerunt.

Tib. Gracchus, profuſis largitionibus, fauore populi occupato] Malim, *aucupato*. patiendi ſignificatu, vt aliàs notaui.

Ego certè aut ſpecioſam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum] Scribo omnino: *aut ſpecioſam oppetam mortem*. Ea lectio ex mente viri fortis.

Capitali ſupplicio adficiendos iudicaret] Imò, cùm id euênit, iam maximè ſupplicio eos adficiebat. Benè igitur vetus, *adficiendo vindicaret*.

CAP. III.

Edito gemitu regias aures adſpergeret] Lego, *aſperaret*.

Non ergo faſtidioſo aditu virtus excitata, ingenia viuida ad ſe penetrare patitur] Commodiùs hæc legas & diſtinguas: *Non ergo faſtidioſo aditu virtus excitata ingenia ac viuida ad ſe*, &c. Non habet, inquit, faſtidioſum aditum virtus. quælibet ingenia, modò acria & viua, admittit.

CAP. IIII.

Vernam hunc vrbi natum, regem dando] Verba traiecta recolligo & repono; *Vernam natum, huic vrbi regem dando*. Viliores videlicet nati ſerui, quàm facti. Plautus ad correctionem noſtram appoſitè, de Mercurio & Soſiâ:

Satius eſt me queri illo modo ſeruitutem, hodie
Qui fuerim liber: hic, qui verna natus eſt, queritur.

Ab his indoctis erroribus abductum animum] Legendum videri *ab his doctis erroribus*, monui ſecundo Electorum.

CAP. V.

Qui in maximo & ingenuorum ciuium, & ampliſſimorũ prouentu] Emendo, *& ingeniorum, & ciuium ampliſſimorum*: ipſâ ex re.

CAP. VI.

In cultu, ceteróque ritu] Auctiores voce antiqui, *ceteróque vitæ ritu*.

CAP. VII.

Quoniam ne ille quidem in conſimili genere virtutis edendo fatigatus eſt] Parum ſapiebat phraſis, Edere genus virtutis. Adiuuit & duxit ad veram lectionem ſcriptura priſca, *genere virtutis ſudando*. Ex quo ego: *ſe dando*, veraciter corrigam.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis inſiſtere fortiſſimi duces] Veteres, *tenerioribus exemplis*, magis rectius. quæſitus enim ſermoni decor ex antithetis Teneriorum & Fortiſſimorum.

CAP. VIII.

Quaſi debitum ſupereſt opus conſtantiæ. Natura enim comparatum eſt, &c.] Libri mei, & pleriq; e tuis Pighi, *conſtantiæ repræſentatione. Cura enim*, &c. Verum ego cenſeo, *conſtantiæ repræſentatio. Natura enim.*

Dicta-

Digitized by Google

Dictatori ei Magiſtrum equitum Minutium iure imperij Senatus æquauerat] Hoc de Senatu planè & perſpicuè falſum. Non ſciuerunt non approbarunt id temerarium & nouum patres: plebis vnius & Tribunorum hæc ſanctio, hic error. Itaque Liuius diſertè Plebiſcitum appellat. Nec aliter Plutarchus. Quin iſte ipſe Valerius lib. v. cap 11. *Dictatori ei*, inquit, *Magiſter equitum Minutius, ſcito plebis æquatus*. Neſciuit Valerius? corruptores iſti librorum potiùs, à quibus infarcta vox *Senatus*. Ego cenſeo illum ſcripſiſſe, *iure imperij æquauerant*. Satis enim pronum intellectu, quos intellegat.

Sæpè etiam ſpecie benè gerendæ rei oblatâ] Malo, *ſpe benè gerendæ rei* atque ita priſcus liber.

Depulſis proſtratiſq; inimicorum partibus, Sulla] Vetus, *diſpulſis*, id eſt, diſiectis diſſipatiſq. quod probo. Sed & voculam, *Inimicorum*, libens hîc expunxerim, immiſſam ab iis qui partium nomen quid valeret parum capiebant.

Sine vllis imaginibus nobilem animum & idem conſtantiæ propoſitum ſecutus C. Mæuius] Placet magis lectio antiqua cum voce inſertâ, *nobilem animum oſtendit, idem conſtantiæ*, &c.

Vt Cæſaris miles eſſe deſinam, & tuus eſſe incipiam] Concinniùs concepta in priſco viri fortis verba: *vt aut Cæſaris miles deſinā, aut tuus eſſe incipiam.*

Quem Syracuſanus Dion diuerſitate exempli prægrauat] Benè omnino liber vetus, *ſeueritate exempli*. Nam prius exemplum amatorium eſt & tenerum: hoc ſerium, ſeuerum.

Qui cum ad vnam potionem ſententias direxiſſent] vetus, *Quorum cum ad vnam*. Lege igitur & ſequentia, *ſententiæ direxiſſent*. Non tritum hodie, ſed priſcæ elegantiæ dicendi genus. Et ſanè frequens illis, verba hæc agentia, ad neutrorum quaſi ordinem ſignationemq́ue transferre.

LIB. IV. CAP. I.

Cenſor cùm luſtrum conderet, inq; ſolito fieri ſacrificio, ſcriba ex publicis tabulis, &c.] Damno verba, *ſolito fieri*: & iure. Sordent enim, imò & fallunt. An ſolet olim fieri id ſacrum, non Valerij æuo? Imò etiam tunc in vſu, quotiens conditū luſtrum. Vetus præiuit mihi ad notabilem emendationem, in quo lego, *ſolita viri*. Non ambiges tu optime Cenſor, quin * *Solitaurili*, ſcribendum ſit: quod ſacrificium proprium omnium luſtrationem: & inprimis Cenſoriæ huius. lapis Romæ pulchrè, in quo apparatus omnis iſtius ſacrificij, cum triplici hoſtiâ, ſue, oue, tauro, Cenſore faciente. Vide, ſi lubet, quæ notauimus ad Hiſtorias Taciti.

* *Hoc à magno Cuiacio notatum iam eſſe, per epiſtolam mihi index Th. Canterus.*

Ita ſibi credi oportere, ſi & alij idē aſſeueraſſent] Priſcæ editiones negationem inſerunt, *ſi non & alij*. falsò. at tu muta, *ſi modò & alij*: & rem habes.

Vnius teſtimonio aliquem credere, peſſimi eſſet exempli] Eædem cum altero è manuſs. meis, *aliquem cedere*. & verum cenſeo, aut certè, *cadere:* id eſt perdere aliquem & adfligere.

Quam anguſto ambitu orationis amplectar.] Vetus, *quàm breuiſſimo.*

Sed cùm magna & multa breuiter dicenda ſint] Placet priſca lectio, *cùm magna ſtrictim, & multa breuiter.*

Digitized by Google

Sermo infinitis perſonis rebusq́, circumfuſus, vtrumque præſtare non poteſt. Itaque propoſiti quoque noſtri ratio,&c.] Abeſt antiquis pleriſque vox, *Sermo:* & ſequentia illa ſic concipiuntur, *vtrumque præſtare propoſiti nequeo quoque noſtri ratio.* Corrigo & dirigo: *vtrumque præſtare nequeo. Propoſiti quoque noſtri ratio.* Sermonis illâ voce eiectâ.

Vbi maximorum ducum & ciuium tantorum togata prælia] Vetus, *tantum non togata.* benè ad meum ſenſum.

Plebis ſcitum enim interpoſuit] Vetus & vera ſcriptio, *plebei enim ſcitum.*

A piſcatoribus in Mileſiâ regione verriculum trahentibus] Priſca editio, *reticulum trahentibus*. An & *reteiaculum?*

Hoc fortunam tractus ſe emiſſe dicente] Alij libri, *ductus*, non *tractus*: duo è meis, *iactus*. quod æquè placet.

Qua conditione propter nouitatem rei ad vniuerſum populum delatâ] Omnino ſcribendum, *quâ cognitione.*

Atque vt Theopompo] Vetus, *Atque in.* Lego, *Atquin Theopompo.* & ſtatim voce inſitâ, *qui cùm primus*. ex eodem libro.

Cap. III.

Deinceps ex ijs vocemus, quorum animus,&c.] Præpono veterem lectionem, *Deinceps & ijs vacemus.*

Cn. Martius, cui Corioli Volſcorum opidum captum cognomen adiecit] Vetus, *captiuum cognomen.* &, *adiecerunt*. Lego igitur: *Corioli, Volſcorum opidum, capti, ſuum cognomen adiecerunt.*

Atque ligneo catillo cænantem] Priſci, *éque ligneo.*

Poti ſenis animum illecebris pellicere non potuiſſet] Sambuci codex, *poſti ſenis a. i. polluere.*

Cap. IV.

Cùm Campana matrona apud illam hoſpita, ornamenta ſua illo ſæculo pulcherrima oſtenderet] De mendo ſuſpicio hîc mihi iniecta primitus, quia cùm verba hæc ſint è Collectorum libris Pomponij Rufi, antiqui ſcriptoris, nec procul adeò à Gracchano æuo: vix conueniebat illum vt de remotiſſimo æuo loqui, *illo ſæculo pulcherrima.* Auxit trium librorum veterum lectio, quæ *illius ſæculi*, præfert. Ex qua bella mihi nata correctio, *illius oculis.* nec ego quidem de veritate ambigo. Certè, vt Campanus luxus tunc fuit, omni ſæculo pulcherrimus videri potuit muliebris ille mundus.

Quia dominium rerum collabi ſolet, bonæ mentis vſurpatio,&c.] Sambuci codex voces aliquot ingerit, iſtas: *dominium rerum collabi ſolet, bona mens præfertur diuitijs, cuius vſurpatio*,&c. Purior mihi vulgata eſt.

Tres conſulatus acceptiſſimos populo Ro. geſſit] Vetus, *acceptiſſimè.* accipio.

Solidæ laudis cupidini] Magis placet prior lectio, *cupido.*

Primi belli Punici gloria cladesq́, maxima] Acutius videatur & verius, quod in priſcis: *gloria, quia clades maxima.*

Minus multò cultores] Sententia vult, *multos.*

Ideò Senatus] Vetus, *Idem Senatus.* & rectè.

CAP. VI.

Quorum ibi factum ſepulchrum, Tarenti etiamnum conſpicitur] Vox *Tarenti*, à gloſſulâ eſt. dele. Nam de vrbe eâ antè ſtatim ſermo: & nunc addit, *ibi*.

Sunt & alienigeni amores iuſti, obſcuritate ignorantiæ non obruti] Veteres mei vberius & verius: *alienigeni amoris cineres, vſti obſcuritate*, &c. Duriuſculè, fateor. ſed Valerium ne noſce, aut hæc agnoſce.

CAP. VII.

Itaque celerius eſt ſine reprehenſione propinquum auertere, quàm amicum: quia altera diremptio iniquitatis, altera vtique leuitatis crimini ſubiecta eſt] Primùm, lego, *celerius & ſine reprehenſione propinquum auerſere*. deinde cùm in veteri ſit, *quia altera dilectioni iniquitatis*, malim ſcribere, *quia altera defectio iniquitatis*. tamen in Vltraiectino altero, *deſertio*. quod æquè probum.

Tu exilium indiceres: adeò blando vteris imperio, quod is ſupplicium honori prætulerit] Parùm Latina aut pura hæc iunctura. veteribus abeſt vocula, *is*: item, *Prætulit*, in ijſdem, non *prætulerit*. Ego concinno, *tu exilium indiceres: (adeò blando vteris imperio) ſupplicium honori prætulit*.

Iuſtæ pœnæ debitum ſpiritum tenebris furari conabatur] Quis ſpiritum furatur? me arbitro, parùm aptè dictum aut ſcriptum. In veteri, *funerari*. Ex quo bellâ metaphorâ eruimus, *fœnerari*. lucrari videlicet & producere ad tempus latibulo illo ſpiritum Brutus volebat.

Teſtatiorem beniuolentiam] Priſcus liber, *teſtationem*. rectè, ſi *beniuolentiæ* reſcribas.

Atque vt illarum ædes, ſacra domicilia] Melius, *ædes ſacræ, domicilia*.

At quo ſeceſſu quoſdam fugeris, aut quibus inſulis miſericordiæ permulſeris; non cohibebis ne alienis malis perinde at bonis ſuis lætentur] Veteribus nullæ ſunt duæ illæ voces, *non cohibebis*. & ſpernendæ omnino, ſic tamen vt totam clauſulam interrogatione deinde alleues.

CAP. VIII.

Si animo erogantis] Scribes, *animum*, ſi tu animum ad priora rettuleris, à quibus hæc pendent.

Alter enim quod præſtat, poteſt] Fallor, aut argutior priſca lectio, *quod poteſt, præſtat*.

Iam qui hac præcipuè negotiatione delectantur.] Vetus, *negatione*. De re vſuraria loquitur, eaque inhoneſtâ: cui nimis honeſtum Negotiationis verbum. Credam facilè fuiſſe, *nummatione*.

Sed etiam quæ alius ipſo tribuente ſenſit, commemorari] Labem & nubem huic loco veteres adimunt, in quibus ſic: *quæ alio tribuente ſenſit*. Tranſitum enim & velut viam ſibi faciat (ſolitum id Valerio) ad exempla Externa ſequentia; in quibus non Romanorum in alios, ſed aliorum in Romanos liberalitas expreſſa. Eam autem, inquit, commemorari quoque intereſt Romanæ laudis, quia meruit.

Quod

Digitized by Google

Quod nollent accipere] Gloſſulam hoc totum ſapit. dele, aut reſcribe. *ne nollent:* ſed dele magis.

Lib. v. cap. i.

Cùm & viribus corporis, & animi virtute aliquanto eſſet ſuperior] Puto vocem excidiſſe, ſcribendumque, *viribus corporis par, & animi*, &c. Nam animo ſaltem excelluiſſe Romanum vult, cùm cetera pares eſſent.

Proinde in eo prælio Badius obtruncatus eſt.] Quo prœlio? non certè ſingulari illo occubuit. Itaque voculam, *eo* delendam cenſeo. Poſteà ſcilicet pugnâ aliquâ ceciderit.

Si quis ignarus vir aſpexiſſet] Lege, *viri.*

Amicitiæ regis fidiſſimi populo Rom.] De Maſaniſsâ loquitur. Atqui ille, cùm id contigit, infenſiſſimus Romano nomini hoſtis. Itaque parùm attenta Valerij mens hæc ſcribentis.

Eam ex tyranni ore manaſſe] Pleriſque libris additum, *ore de humanitate manaſſe*. Reiicis ea verba, Pighi, è libris aliquot ſcriptis; & rectè. Nec malè aut imperitè tamen ſi quis legat, *ex tyranni ore & immanitate.*

Sermonem habuiſſe] Vetus, *habitum*. Si rectè: tum paullò antè reſcribe, *quondam*, vbi, *quoſdam*, legis.

Ad patrem propugnatione laborantem] Veteres duo, *propugnatorem laborans.* Suſpectus locus, eò magis, quòd duæ eæ voces alteri manuſcripto abſint. An tamen, *pro pignore laborum?*

Cap. ii.

Coriolanum patriam oppugnare conantem] Vetus, *Patriæ interitu perficere conantem.* Quid ſi, *interitum?* Vulgatam ſi intueare, diſpliceat: quia non oppugnare conatus ſaltem Marcius: ſed reuerà oppugnauit. Si retines, malim *expugnare.*

Senatus matronarum ordinem] Addunt veteres, *Senatus gratitudine motus matronar. ord.*

Vti fœminis ſemitâ viri cederent] Iidem, *de ſemitâ.* Plautus: *cedam ego illi de viâ, de ſemitâ.*

Vacaſſe in tanto gaudio Patribus Conſcriptis duabus humilibus fœminis referre gratiam, nedum tam præ ſe tuliſſe, mirandum] Sententiam haud malam ex his elicias. cùm tamen in veteribus duobus legam, *nedum tam propter ſe tuliſſe*: ambigo an non ſcribend. *nedum tam properiter retuliſſe.* Celeritas enim beneficij, beneficium auget.

Quidquam deceſſit] Priſcus codex, *arceſſit.* Poſſis legere, *abſceſſit.*

Quorum laudem adiecta lege conditio auget magis, quàm extenuat] Quæ hæc conditio adiecta lege? fruſtrà quæras. Scribe *abiecta*. Hæc eſt mens Valeriana: Libitinarij, inquit, etſi lege & more abiectum ac vile id genus, tamen, &c. Sanè in vilibus habiti ſemper: ideoque mox etiam appellat, *Contemptum gregem.*

Sed dum honeſti actus etiam ab infimis editi memoriâ non intercidant] Abeſt veteri, *actus:* & poſt, *infimis*, inſerit, *eſtis*. Ego legam: *dum honeſti etiam ab infimæ ſortis editi memoria non intercidat*. Dummodo res honeſtæ,

 inquit,

inquit, etiam ſi à vilibus editæ memoria duret, &c. Statim etiam malim, *vt nec illis adducti, nec his prælati:* ordine mutato. & cur malim, vides.

Quorum quoniam religioſum cultum inſtituimus] Imò verò, *inſtitimus.* Iam enim dixit de Gratitudine, & locum eum velut peragrauit.

CAP. III.

At, inquit, ærario] Lege, *inquis.*

Quo enim Iambo, quâ procellâ verborum] Haud diſplicet de Iambo: nec item quod in veteribus, *nimbo.*

Ille vicatim diſperſos ciues ſuos in vnam vrbem contraxit] In veterib. eſt, *ille locatim.* Neutra vox ad verum, & facilè ex hac inconſtantiâ odoror ſuppoſitas illas pro germanâ iſtâ, *pagatim.* Athenienſes enim ante Theſea in pagis habitarunt. Plutarchus, & clariſſimè Liuius libro XXXI. *Delubra ſibi fuiſſe* (Athenienſes loquuntur) *quæ quondam pagatim habitantes in paruis illis caſtellis vicisq́; conſecrarint.* Idem de iiſdem: *Templa deûm quæ pagatim ſacrata habebant.* Adde, quæ mox addam.

Abunde non duxerunt] Negatio abeſt veteri: & tollenda.

Hanc hereditatem paternam ſolam ſe ſortitum] Optimè vetus & ex veteri formulâ, *ſolam ſe creuiſſe.* Hereditatem cernere, pernota iam & notata aliis dictio.

His dotibus, quæ ad pacandum hominem potentiſſimæ indicantur] Diſplicet iure, *pacandum:* & falſum ſcio: Veteres duo, *pariendum,* certius, *peirendum.* Tentem ex eo, *Parcendum homini.* Etſi malim *pertegendum,* aut eius ſententiæ verbum propinquius.

Diſcordes foci tui, paucis diuidua tuguria, ô Græcia, facta ſunt. Columē lucet Marathon, &c.] Curuus locus. quem tentaſti Pighi, dirigere: ſed tentaſti. Nos, niſi fallor, propitio Phœbi filio ſanamus. Vetus vnus habet, *& paucis.* alij aliquot, *& pacis.* Lego, *& pagis.* Hoc primùm. Sanè quin referenda hæc ſint ad Theſeum, qui pagatim habitantes Athenienſes (ſuprà doctum ſatis: & hic locus priori illi firmando item valeat) in vrbem conduxit, nemo ambiget ex cathenatâ hac priorum repetitione. Iam ſequentia ex priſco libro ſic concinno: *& pagis diuidua tuguria tua, Græciæ facta ſunt columen. Lucet Marathon,* &c. Athenienſes ipſos adfantur & increpant. Per nos, inquiunt, tua tuguria & pagi exculti, in caput Græciæ vertêrunt.

Honore aræ decorata, quaſi ſacroſancta colis] Vetus vnus, *ſacroſanctiores colis:* alij, *ſacroſanctiora.* & omittunt τὸ *quaſi.* An legendum, *decorata, ſacrâ ſanctione colis?* quod eſſet, ſacrâ quadam lege & decreto colis.

CAP. IV.

Expugnaſti, inquit, & viciſti iram meam, patriæ, precibus huius, &c.] Confuſa hæc, mala. Scribo: *viciſti iram meam patria, precibus huius admotis. cuius vtero te,* &c. O patria, ait, iam animum meum viciſti telo hoc maternarum precum.

Quod neceſſe eſt animo quoque euenire, aliquantò efficaciore picturâ litterarum: vetera pro recentibus admonitos recordari] Locum habes, Pighi, inter mutilos:

Digitized by Google

mutilos: ego inter malos. Emendari poſſe cenſeo nonnullâ admonitiunculâ libri,qui habet *vetera prodentibus*, vnde ego, *vetera à prudentibus admonito recordari*. Diſpice, nec fugiet te ſententia. Inuoluta autem huiuſmodi multa in Valerio:nec miror ſæpè in tam tenebroſis ſententiis offendiſſe exſcriptores.

Cap. vi.

Quia euerſa domo, intemptatus reip. ſtatus manere poteſt] Placuit ita tibi Pighi, è Cauchiano. At in duobus meis eſt, *interdum proprius reip. ſtatus*. Non malè certè. Quòd ſi Cauchiana ſcriptura præferenda eſt: malim ex eâ tamen, *intemeratus*.

Namque in capite eius ſubitò veluti cornua emerſerunt] Vacillant valdè libri. Alij, *cornua eruperunt*: alij, *erepſerunt*: meus palàm, *erexerunt*. nouè, ſed verè. Erexerunt, abſolutè eâ formâ dictum, quâ antè notaui Direxerunt. Sic Minuerunt, Auxerunt, Sedarunt, Poſuerunt: id eſt minuta, aucta, ſedata, poſita ſunt, veteres paſſim dixêre.

Cui ius dicenti, cùm in capite picus conſediſſet] Bona item priſca lectio, *Cuius dicentis*.

Domus ipſius ſtatum feliciſſimum] Veteri, *factum fideliſſimum*. probem, *fatum feliciſſimum*.

Vnicum talis Imp. ſpecimen eſſet] Sambuci codex, *ſectamen eſſet*. Anne *ſpectamen?*

Ac pabulantium hoſtium globo] eiuſdem codex, *palantium*.

Cap. vii.

Stratonices infinito amore correptus] An *infrunito amore?* Certè de ſtolido, improbo & impudenti adfectu loquitur priuigni in nouercam.

Excitatiorem anhelitum] Falsò. languidior enim anhelitus, & velut abiens cum illâ abeunte fuit. quod ipſe Valerius aperit, qui increbuiſſe anhelitum ait illâ intrante. Veteribus eſt, *exercitatiorem*. Vox accommoda haud mihi nunc accurrit.

Cap. ix.

Se nil tale debère ſuſpicari perſuaſus] Non eſt in veteri vox, *debere*. Ego verò illud, *ſe*, etiam deleo, & lego, *nil tale ſuſpicari perſuaſus*.

Lib. vi. cap. i.

Vnde te virorum pariter ac fæminarum præcipuum firmamentum Pudicitia inuocem? Scribendum eſt, *euocem*. Varia enim eius domicilia recenſet: & velut ambigit, vbi potiſſimùm habitet. Vocem etiam *Firmamenti* (neſcio an non calidè) mutem in *Ornamenti*.

Sanctiſſimúmque Iuliæ gentis genialem thorum aſſiduâ ſtatione celebras] Inſignis planè reſtitutio, quam tamen libris debemus; quibus ferè vox, *gentis*, abeſt. Et quî expedias alioqui hanc ſententiam? Quæſo te, an gentis Iuliæ genialis aliquis thorus? imò ſingulorum is eſt, nec niſi matronarum. Itaque de Iuliâ hoc capiendum ſiue Liuiâ Auguſtâ: cui ſer-

Digitized by Google

uiliter,vt & Tiberio aliàs,adulatur: tantamque pudicitiam eius facit, vt numen ipſum inhabitare velit Genialem eius thorum. Porrò Iulium nomen poſt adoptionem vulgò datum Liuiæ, docui in Commentario ad Tacitum. cuius rei inobſeruantia locum hunc fœdauit.

Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius plebeij vir generis, &c.] Scribe & diſtingue: *Atque hæc illatam iniuriam non tulit. Virginius*,&c. Claudit exemplum præcedens,& tranſit ad alterum: Atque hæc Lucretia,inquit,illatam iniuriam vlta eſt ferro: Virginius etiam inferendam.

Deductam in foro puellam occidit] Imò iam in foro erat puella ad Appij tribunal. Lego, *ſeductam in foro*. Ita res. è Liuio, alijſque: qui ſeductam paullùm à patre puellam, & tunc interfectam clarè ſcribunt.

In qualicumque enim ſtatu poſitam Romano ſanguini pudicitiam] Melius, *poſito*.

Aequè ſimilis fœdus exitus ſequitur] Illud, *ſimilis*, infarctum eſt.

L. Octauium deprehenſum neruis contudit] Sambuci codex, *pernix contudit*. vnus è meis, *protinus contudit*: alij, *pugnis*. Ego hæreo.

Cap. II.

Multi metus vrbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit] Nihil hęc poſtrema ad eam clauſulam. itaque amoue, & copula cum ſequenti exemplo, hoc modo: *Plebs Romana libertati Scipionis libera non fuit. quapropter minus mirari*, &c.

Idem cùm multa de temporibus Cæſaris liberius loqueretur] Veteri deeſt vox, *Cæſaris*: & pro, *temporibus*; legit, *patribus*. Tu non ambiges quin, *partibus*, vera ſcriptio ſit, voce etiam illâ reiectâ. Partes, eo ſenſu quem ſuprà notaui.

Itaque timens ne ſi tu fueris abſumptus] dele illud, *timens*, fide libri.

Cap. III.

Polliæ quæ proxima exierat] Mallem, *quæ prima*. atque in his vocibus ſępè commutatum.

Cap. VI.

Falſum legationis nomen amplecti] Vetus, *vocabulum amplecti*. Auſímne, *velabulum*?

Cap. VII.

Ne domitorem orbis Africani fœmina impudicitiæ rerum ageret] Impudicitiæ vox non in virum conuenit, eumq; qui libidinosè agit, ſed qui quęve patitur. Latini quidem ita. Exemplum hîc contrà, ſi locus rectus. In veteri vno eſt, *incontinentiæ*. in altero, *impatientiæ*. ex quo ego reſcribam, *impotentiæ*. Ne is, inquit, qui potens tot hoſtium, parùm potuiſſe in ſe coërcendo videretur. Proba omnino correctio.

Cap. VIII.

Cuſtodita rei ſalute ſubuertit. Argui fortuna, &c.] Codex meus voces aliquot inſerit bonas & germanas, *ſubuertit, & dominum ſuâ fide & conſtantiâ*

Digitized by Google

ſtantiâ liberauit. Argui, &c. Malim tamen,*ſummâ fide*. Paullò item antè legerim,*Plurimis etenim laceratus verberibus.*

In cubiculum ac lectulum recepit] Priſca editio,*ac lectuculum.* Lego,*lecticulam*. Is ritus, vt lecticulas haberent non ad ſomnum ſed ad decubitum,in quîs lucubrarentur, ſcriberent, quieſcerent. Suetonium in Auguſto vide.

Contentus eſſem huius generis exemplis] Priſci libri inſerunt,*eſſem ex hiis huius generis.* Fuiſſe cenſeas,*eximijs huius generis.*

Nec ſolùm hactenus beniuolentia proceſſit] Iugula vocem *ſolùm*,auctore libro. Proprietatem verbi hactenus non cepêre,qui addidêre.

Cap. IX.

Nam cùm aliorum fortunas ſpectando] Vetus,*fortunas & pectora.* Ego veriſſimum cenſeo,*fortunas & decora.*Statimque, *quid aberit*, non *oberit*, ex veteri.

Sed operas publicanis dedit: idem vltimam inopiam ſuam, &c.] Scribe,*id eſt,vltimam.*vitio in libris crebro.Sententia hîc poſtulat. non enim aliud aliquod munus obijſſe narrat, ſed hoc idem interpretando vileſacit & abijcit.

Victor Capitolium felicitate celebrauit] De triumphante loquitur. Anne *felici dape?* vt de ſolemni illo triumphantium conuiuio in Capitolio capias.

Turpem decoctoris ſuperlationem iniunxit] Puto fuiſſe,*appellationem.*& deprauaſſe vocem adhæſu litteræ ſigma è fine alterius.

Eiuſdem ſtultitiæ imperia ſalutaria] Stultè interpoſita vox Stultitiæ: quam tolle, natam è lineâ priore. Nam illud Eiuſdem,ad Cimonem planè referendum fuit.

Improuiſo decurſu deſtitutos] Veteres duo,*receſſu*. quod approbo.

Lib. VII. Cap. I.

Adiecit animi rariſſimas dotes] Rectè. quia tamen in veteri lego, *animi non rariſſimas dotes*, ambigo an *numeroſiſſimas* non fuerit.

Nam Q. Metellum] Duas voces iſtas, *Q. Metellum*, clarum à gloſſographo eſſe. De illo ipſo enim omnis hic continenter ſermo.

Cap. II.

Is vbi conſul cognouit] Vetus,*Id ſic conſul.*Lege,*Id ſicut conſul.*

Tam citò animaduertit] Nihil hîc de celeritate: prudentiæ tota conſideratio eſt. Itaque ſcribo,*tam ſcitè.*

Inſequentibusq́; ſæculis ſint habitaturi] Germanior ſcriptura libri, *inq́; ſequentibus ſæculis.*

Quæ fortuitò patimur] Malo,*ſortitò*: & ſententiam magis explicat.

Cap. III.

Sordidâ magorum dominatione oppreſſâ, Darius rex adiutoribus eiuſdem dignitatis aſſumptis] Mirè inuolutus locus: mihi quidem. Darium ecce regem vocat.atqui candidatus regni ſaltê erat,& de eo agitur,quomodo

& quâ

Digitized by Google

& quâ fraude regnum adeptus. Sed & adiutores eiuſdem dignitatis appellat. Adiutoréſne regni? imò contrà, aduerſarij eius, & quiſq; ſibi ſpondebat eam dignitatem. Aut nihil video, aut grandis & audax deprauatio: quæ neſcio an ſic leuáda. (nam vt tollam prorſus, ſine libris vix ſperem.) *Darius rei adiutoribus eiuſdem aſſumptis*. Hiſtoria ſanè talis: & ij qui coniurant in magos, conuenêre ſimul in hanc conditionem de regno.

CAP. IV.

Omnes pugnantium globos præcurrit] Vetus rectè, *percucurrit*. Miſcuit ſe globis, non præcurrit.

CAP. V.

Vt propoſitis ante oculos clariſſimorum, &c.] Tota hæc circumductio meliùs & compoſitiùs concepta in veteri: *Qui à propoſitis ante oculos clariſſimorum virorum repulſis, vt non minore cumſſe honores, ita prudentiore cum animi iudicio petent.*

CAP. VI.

Quattuor & viginti millia ſeruorum comparauerunt] Legendum videri, *quattuor millia ſeruorum*, & cauſſam erroris docui in II. Elector.

Eámne vmquam aliquis in acie hortaretur] Vetus optimè, *En, quem aliquis*. irriſorio illo & diſſimulanti genere ſermonis.

CAP. VII.

Summâ cum iniquitate paternum nomen abrogauerat] Priſca lectio, *nomen iurgauerat*. Fuit omnino, *nomen eiurauerat*.

C. Calpurnij Piſonis Prætoris vrb. conſtitutio] Libri plerique omnes, *præfecti vrbis*. Referre ad Piſonem præfectum ſub Tiberio conabar, cui dare ſe Valerius voluerit arceſſito hoc exemplo: ſed illi Lucium prænomen fuit.

Terentius ex octo filijs] Mentis meæ oculus hîc, niſi legas, *Terentius cum octo*, cæcutit.

CAP. VIII.

Teſtamento is filium inſtituit heredem] Si filium inſtituit: quomodo Ti. Longius id ſubuertit? & quomodo is ſanguine ei proximus? clara peruerſio. Emendauimus nuper, *Teſtamento Ofilium*. & probat nunc vetus, cui vocula, *is*, nulla eſt.

Quid hoc loco inhoneſtius?] Scribe, *ioco*, non, *loco*.

Vitæ fructibus continuò cariturus] Sambuci liber, *vitæ luſibus*. An, *vſibus*? puto.

LIB. VIII. CAP. I.

Forti punitione liberata fratris dextra] Verum eſt, *Librata*.

CAP. II.

Aequitas quærentium delectare] Vetus, *quæſtionum*. Forte, *quæſtorum*, ſiue, *quæſitorum*.

Tam

Tam minuti à pudore exceſſus] Vetus, *tam minimo*. Lego, *tam minimi:* ſicut aliàs hic locutus.

CAP. XI.

Athenæ ſolicitudine agerentur] Melius, *angerentur*.

Deſiderium pictoris coëgit explere] Margines tui præferunt, *coëgit exemplare*. quod & in meo eſt libro. Verbum ignotius fuit, in quo turbant. & me iudice, *eximplere*: quomodo & Adimplere dicimus, aliaque compoſitione geminâ.

CAP. XIII.

Conſpecta eſt] Lege, *eſto*.

Ei noſtra ornata mentio defuiſſe exiſtimetur] Ambigebam pridem de loco: quia ſuperbè illud de ſe ſcriptum, *ornata noſtra mentio*. Sambuci codex ſubuênit pulchrè: *ei oratione noſtrâ mentio defuiſſe*.

Et ſimul ſpe diuturnioris vitæ] Lege, *ſpei*.

CAP. XIIII.

Dulcedinem gloriæ penè adiecit glorioſam] Ita tu Pighi, ex omnibus manuſcriptis. Nam anteà legebatur, *Dulcedini gloriæ p. a. gloriam*. At ego lectionem tuam ipſam iacẽtem erigo, *Dulcedinem gloriæ, penè adieci, glorioſam!* Velut exclamat. & ô dulcedinem, inquit. gloriæ, tantumnon dixerim glorioſam! Acumina & ſententiolas Valerij noſti.

LIB. IX. CAP. I.

Inde inſuſæ culinis oſtreæ. Arte cenſibusq; edendi atque bibendi voluptas reperta eſt] Abeſt τὸ, *oſtreæ*, à pleriſque omnibus libris & tollo ſanè ego, ac reſcribo: *inde infuſæ culinis artes, cenſibusq;*, &c. Sententiam egregiam elicio: & hinc, inquit, repertę culinarię illæ artes, & patrimoniorum pretijs empti coqui.

CAP. II.

In publicâ villâ (quæ in campo Martio erat] Vide ne totũ hoc gloſſematium ſit. niſi fortè docendus aliquis Valerij æuo, vbi Publica villa eſſet.

Incluſus mænibus Attinguenſium] Veteres, *Abteguenſium*. Scribam, *Atteguenſium*. Attegua notum Hiſpaniæ opidum eſt.

CAP. III.

In Fabio pulcherrimam partem omittendam] Lego, *pulcherrimè partam*. & ad victoriam refero.

CAP. IV.

Eius deniq; confirmandi gratiâ] Præfero ſcriptam lectionem: *eiuſdemq;*.

CAP. V.

In Hoſtiliam propinquam roſtris ad me venit] Vocem libri interſerunt, *roſtris idem ad me*. Lego, *id eſt ad me*. Quomodo vocis eius ſuperbæ indignitas magis eluceat.

Digitized by Google

Veſtem & inſtituta Perſica aſſumpſit. ſpreto mortali habitu diuinum æmulatus eſt] Verbi aliquid occultioris hîc delitere docent libri, qui valdè titubant. Quidam, *diuinum aucupatus eſt*. alij, *diuinum caput æmulatus*. & qui propiùs ad verum, *caput latus eſt*. Credam fuiſſe, *diuinum captatus eſt*; pro captauit. Crebrum valdè hoc genus antiquis: & infrà, cap. VIII. vbi vulgò, *Itaque exiguo momento maxima rei caſus fluctuauit*: libri mei tres, *fluctuatus eſt*.

Iam Xerxes, in cuius nomine ſuperbia & impotentia habitat, ſuo iure quàm inſolenter abuſus eſt, cum Græcia, &c.] Abſunt à meo libro illa, *abuſus eſt*. me iudice, meritò. Scribo & diſtinguo: *ſuperbia & impotentia habitat ſuo iure, quàm inſolenter? quòd Græciæ*, &c. Ita enim vetus, non, *cum Græcia*. Tu vide.

CAP. VI.

Cum binis veſtimentis vrbem egreſſos] At in Liuio hæc ipſa narrante, ſingulis veſtimentis egreſſos eos leges. An igitur hîc, *cum priuis veſtimentis*? quæ corruptio eadem & correctio alibi in Liuio mihi notata. Niſi ſi Liuius ſingula veſtimenta capit, vnam Togam, vnam tunicam. quo reſpectu rectè & Bina & Singula dixeris.

CAP. XII.

Imbris cauſſa petitam latebram] Scriptis meis abeſt, *cauſſa*: nec cauſſa retinendæ eſt.

CAP. XIII.

Ita vt viuam, dabo] Scribe, *Ita viuam*. Iurandi formula, quam inſita vocula peruertit.

ADDITIO.

Theodorus Canterus amicus meus, & harum artium diligentiſſimus, per epiſtolam me monuit, lib. VIII. cap. VII. vbi legimus: *A Timæo, & Arione, & Cæto Locrus præcepta Pythagoræ acciperet*; repperiſſe ſe in veteri libro, *Arione* & *Ethecrate*. ex quo appoſitè facit, *Echecrate*. Nam Cæti Pythagoræi mentio nuſquam, nec in Iamblichi quidem Catalogo. At Echecratis etiam Cicero meminit V. De Finibus, vbi pænè hæc ipſa Valeriana: *Cur ad reliquos Pythagoræos, Echecratem, Timæum, Arionem, Locros*, &c.

FINIS.

IVSTI

IVSTI LIPSI ANIMADVERSIONES IN TRAGOEDIAS QVÆ L. Annæo Senecæ tribuuntur.

Digitized by Google

IN TRAGOEDIAS SENECÆ I. LIPSI V. C. OPERA EMENDATAS.

QVAE *tibi rependent, docte* LIPSI, *præmia*
Doctæ Camœnæ, quas iuuare ſedulò
Nulloque ceſſas demerere tempore?
In lucis oras doctus en SENECA *redit*
Quatiens cothurnos Euripidis ardui:
Heroës vnà, parte ſui ſuperſtites
Meliore, redeunt, non, vt antè, debiles,
Non lancinati. dulcis vſum luminis
Sibi reſtitutum gratulatur OEDIPVS:
Nec nomine vno debet HERCVLES *tibi;*
Vel quod ſceleſtâ cæde manantes manus
Viuo abluiſti rore fluminis tui;
Vel alta ſcandens aſtra ab Oetæo rogo,
Conſumptus igne profuiſſe quòd ſibi
Te plus vel ipſo ſenſit Aeſculapio:
Laudat renatus VIRBIVS *tuam manum*
Reductus ipſis iam ſecundùm ab inferis.
Quid plura referam? Romulus debet tibi
Cothurnus omnis, inuidens ante Helladi,
Plus quàm Poëtæ; nam ille in hoc vnus fuit,
Quiritium vnis vt placeret auribus;
Tu non, in vrbe tantum vt vnicâ popli
Teneret aures vſque, feciſti, vagas;
Sed orbe toto reddidiſti nobilem.

Ianus Douſa Filius.

Digitized by Google

IVSTVS LIPSIVS FRANC. RAPHELENGIO FR. F. PLANTINIANO S. D.

QVOD ſeriò tandem manum & mentem admoueris Senecę Tragœdijs, valdè id nobis, mi Franciſce, gratum. Et nónne diu tale aliquid oportuit, in hoc ingenio, in hoc otio? Illud adeſt, iſtud ſupereſt: nec culpa hîc eſſe poteſt, niſi à deſide voluntate. Atqui ingeniũ vt ferrum eſſe ſcito. ſplendeſcet, ſi vtare: rubiginem contrahet, ſi recondas. Vtere igitur. & imprimis ad hęc iſta: quæ gratiam tibi apud me apud auum, famam gignent apud omnes. Sed auxiliúmne etiam à me poſcis? ego conſilio defunctum me putabam. Tamen & illud accipe: ſimul in his talibus veram vocem,

Αὔδα ὅ, τι φρονέεις. τελέσαι δὲ μὲ θυμὸς ἀνώγει.

Nam amiciſſimi Plantini mei cauſsâ quid nõ velim? quid non & pro iſtâ Plantinianâ ſtirpe? quam Deus mihi ſinat creſcere rectam, & in rectâ virtutis viâ.

TRIA petis. Quid de ſcriptore Tragœdiarum ſentiam? quid de ordine? Quid habeam ad ipſas? De primo, ſic reſpondeo. Scriptorem ijs dari à me non vnum: nec Criticos noſtros audio, qui aliter pertendunt. Stilum & elocutionem quiſquis ſerioſè paullò magis examinat, non à me ſentit? ſentit, aut profectò nihil ſentit. Diſcrimen nimis clarum. Octauiam & Medæam vnius mentis & manus eſſe quis dixerit? quis Thebaida & Troada? peritus nemo iudex, & cui purgatior paullò auris. Ego tres ſcriptores odoror, fortaſſe & quartum. Audi. Pleraſque ex iſtis Annæi Senecæ eſſe fateor (ſiue Lucium ei prænomen ſiue Marcum. nam liber ſanè meus vno loco vtrumque ambiguè congerit) ſed Senecæ nouioris. Filiíne illius, qui Philoſophus? vix arbitror: nec ſcripta mihi ſuadeant tam bonum æuum. Traiani imperio, imò infrà, ſi vixiſſe quemcumque hunc Senecam dicam, à vero non abibo. Certè à veteri illo alius eſt, vel Sidonio teſte, cuius verſus innotuere:

Tragœdiæ hæ, non vnius viri opus.

Videntur quattuor texuiſſe.

Septem iunioris Senecæ ſunt.

Qui valdè remotus à Philoſopho.

Quorum vnus colit hiſpidum Platona:
Orcheſtram quatit alter Euripidus.

Etiam Terentiano:

In Tragicis iunxere choris hunc ſæpè diſerti
Annæus Seneca & Pomponius antè Secundus.

Nam Tragicum hunc, ecce, poſteriorem facit Pomponio: quem clarum eſt vixiſſe eodẽ cum grandiori Senecâ, id eſt, Claudiano ęuo. Quòd autẽ de hiſce Tragœdijs ſentiãt, liquet ex eodẽ Terentiano; apud quem verſus cum Senecæ nomine, quos hodieque in Hercule Furente legas:

Exemplum & Seneca dabo.
Thebis læta dies adeſt,
Aras tangite ſupplices:
Pingues cædite victimas.

At vna, Seneca maioru: Fabij fide: Is ergo vnus ſcriptor. Quis alter? etiam Seneca: ſed ille bonus, ille meus. Nam Medææ cur non auctorem hunc audacter tribuam? Fabius impellit, qui ſemi-verſum ex eâ hunc citat: —— *quas peti terras iubes?* & quidem Senecâ auctore. Quis ergo alius Seneca vſpiam ei nominatus, præter noſtrum? Et certè ſi non hunc voluit, notâ aliquâ aut verbulo (quę eius accuratio eſt) indicaſſet. *Et ratiocinio tẽporis.* Addo argumentum ab æuo, quo colligo eam ſcriptam ex hiſce verſibus:

Parcite ô diui, veniam precamur,
Viuat vt tutus mare qui ſubegit:
Sed furit, vinci dominus profundi
Regna ſecunda.

Quos omnino inſitos decorè & ingenioſè in laudem Claudij, qui Britanniam tunc aperiebat, planè mihi ſedet. At Seneca tunc vixit. *Denique ex ſtilo, qui præfulget.* Etiam ſtilus & tota ſcriptio hoc perſuadent: quæ optima, & digna optimo illo ſcriptore. Sanè qui Medæam attentâ & ſubſtrictâ, vt ſic dicam, aure leget: illuſtris ingenij fætum fatebitur, & planè melioris viri, melioris æui. *Vna, etiam ignoti Poëta.* En, duos ſcriptores habes. vbi tertius? latet: nec facilè totum eum educam. Video, nec video: eſſe ſcio. ſed quo colore & nomine, nondum. *A facie ſcriptionis totius certo argumẽto.* Hunc ego tribuo Thebaïdi. Quidni? ex ſtilo & totâ conformatione eius Tragœdiæ tam mihi certum eſt, alium auctorem ei eſſe, quàm me ſpirare. Confer, ſodes, cum ceteris: quid ſimile? Oeconomia diuerſa, ſine choris, ſine interruptione, cõtinua quaſi ad Comicam. Scriptio tota vniformis, ſimplex, ſine carminum vllâ varietate. ſed ſcriptio, *Quæ tamen bona.* ita me Deus amet, alta, docta, grandis: & quæ ſuo iure ambulet in cothurnis. Nihil vſquam iuuenile, arceſſitum, fucatum. phraſis & verba lecta: ſententiarum mira & inopinata acumina; & acumina virilia, fortia: quæ me quidem ita feriunt, vt non exciter ſolùm ad ea, ſed ſubſultem. Quid tale in alijs? audebo rem dicere. Scripti gemmula hæc eſt, *Digna Augustæo æuo.* & quam lubens retulerim vel ad Auguſti æuum. Per bellum quidem Ciuile eam ſcriptam, & ex argumenti electione ſuſpicor, & ex verſibus *Legenda & admiranda doctis.* qui quaſi datâ operâ huic rei inſerti. Quidquid huius eſt, tollenda ſanè ea, nec vltrà calcanda pedibus ignari vulgi. Vos Critici, ponite & habete audacter inter prima Romana ſcripta. Quartus ſcriptor producendus eſt:

Digitized by Google

eſt: ſed ambiguè. Nam nec nôui, nec nimis adfirmatè de eo adfirmem. Sentiſco tamen cum in Octauiâ quæ nimis mutare & abire videtur ab alijs Tragœdiis, imò verbere eruditorum excipienda non plauſu. Conſidera, nec vide tantùm ſed luſtra. quid non in eâ protritum, vulgare? imò & vile? quàm multa rebus verbisque inepta? quæ piget excerpere & obiicere tibi ſingillatim. Puer ego ſum, niſi à puero ea ſcripta; certè pueri modo. Habes de Tragœdiarum ſcriptoribus meum ſenſum: addam & de ipſis. Duas duorum, eximias cenſeo: quibus laudator ego, non cenſor. In aliis virtutes video, ſed nō ſine mixturâ vitiorū. Magnus Scaliger quòd tam laudatum de his teſtimonium tulerit, vt etiam Græcis antepoſuerit, an ex vero? non dixeris, niſi ad primas illas aſpectu. Nam ceteræ profectò non aſcendunt culmen iſtud laudis. Sonus in ijs & granditas quædam Tragica, fateor: ſed nónne adfectatio ſæpè & tumor? Verba & dictio an vſquequaque electa? Iam ſententiæ probæ, acutæ, interdum ad miraculum. ſed nónne ſæpè & ſententiolæ? id eſt, fracta, minuta quædam dicta, obſcura aut vana: quæ aſpectu blandiantur, excuſſa moueant riſum. Nec enim lumina, ſed ſcintillæ ſunt: nec veri forteſque ictus, ſed vt in ſomnio, parui & vani conatus. Quas tamen ipſas crebrò nimis & ad faſtidium inculcat, nec inuenit ſed arripit: non tam ſuâ fortaſſe quàm æui culpâ, cui Scholaſticum & Declamatorium hoc genus ita placuit, *vt operum omnium*, (Fabij verba ſunt) *ſolam virtutem Sententias putarent*. Hæc noto, non vt notâ poëtam illum afficiam, ſed vt te formem: diſcaſque iudicio non præiudicio vti, nec ſignare ſtatim omnia lineâ albâ.

Sed vna ita quarti & ignoti ſcriptoris: Nec ſanè boni. Octauia iacet. Iudiciū de his Tragœdiis meum. Nam Scaligeri haud rigidè verum. Iunioris Senecæ, media ſunt. Sæpè in vitio. Præſertim affectatione ſententiarum. Quæ communis tunc culpa.

Alterum Quæſitum de Ordine eſt fruſtrà. Quid enim hęres? nec vnus in libris eſt (omnes ferè variant) nec ſanè refert. In Plauto ad litteram Comœdiæ diſponuntur. tu iſtas, vt voles. Nam in tempora cuiuſque fabulæ quid inquiras? ſuperuacuum eſt. Sequere, ſi omnino aliquid à me vis, ordinem hunc bonitatis, & præeat vel Thebais, vel Medæa.

Ordo in his fabulis nullus.

Tertium erat, Si quid ad ipſas? Ego verò, etſi iam antè ſatis emendatas (hęc enim ſtrictis verſibus ſcripta, arcent ferè & cohibent malas manus) poſtremùm etiam ſeriò & induſtriè correxerit V. Cl. Antonius Del-rio, æternùm nobis amicus. Tamen accipe & à me iſta. quorum partem ab ingenio eſſe ſcies & ſubitâ inuentione, cùm tuâ cauſſâ paullò intentiùs legerem: partem à libro ſcripto veteri ſanè bono, quem habemus dono Paulli Meliſſi magni vatis. Illud te moneo, interpūctiones & diſcrimina valdè vitiata eſſe. quorum cùm in eiuſmodi ſubtilioribus ſcriptoribus grande momentum ſit, tu vide vt concinnes. Numeri quos adnoto, verſuum ſunt Fabulæ cuiuſque. Ordior à

Quo noſtra hic opera. Et auxilia.

MEDÆA.

verſ. 29. ——*Spectat hoc noſtri ſator*
Sol generis & ſpectator, & curru inſidens
Per ſolita puri ſpatia decurrit poli.

Languet ſententia. litterulâ eam erigo: *& ſpectatur?* Nam acri indignatione Medæa quærit, Hæcne ſcelera, inquit, Sol ille videt auctor mei generis: & idem videtur? quaſi hoc indicans, refugere eum debuiſſe vt in

Thyëſtæo

Digitized by Google

Thyëſtæo aliquo ſcelere, & vultus ſuos tegere. Tale illud diuinitus dictum in Thebaïde: *Non video noxæ conſcium noſtræ diem, Sed videor.* Quæ acumina ex re nata & ſubiecta, mirificę delectant acres acutaſque mentes. Sequenti etiam verſu Codex noſter, *per ſolita curui.* probè.

31. *Num redit in ortus, & remetietur diem?*

Vet. *Nunc.* ſcribendum * *Non*, aut, *Nec.*

* Ita habēt manuſcripti, Ortelij ſcilicet & meus.

33. *Da, da, per auras curribus patris vehi.*

Minimè ſis, *patris.* Aeëtæ in aëre nulli currus. lego, *patrijs.* Nam Sol Medææ auus.

35. *Gemino Corinthus litori opponens moras*
Cremata flammis maria committat duo.

Leuiculum eſt, ſed ad ſententiæ lucem, ſcribe *committet*. Nec enim vouet, ſed minatur. & ſi ego, inquit, in ſolari ſemel curru; peribit cum ſolo Corinthus in quâ hæc perfidia.

55. *Quæ ſcelere parta eſt, ſcelere linquetur domus.*

Cod. noſter, *pacta eſt.* & *rumpetur fides.* Pacta, iuncta. quis mutet?

92. *Vincat femina coniuges,*
Vir longè ſuperet viros.

Præfero & hîc ſcriptum: *Vir longè vt ſuperat viros.* Nam formam Iaſonis ita laudat, vt hac parem ei comparem optet.

132. *— funus inceſtum patri,*
Sparſumq́; ponto corpus.

An non *incertum?* Nam verè illud funus ambiguum, & corpore ſparſo, quærendum non vno loco.

151. *— grauia quiſquis vulnera*
Patiente & æquo motus animo pertulit.

Verius, *immotus.*

170. *Moriere.* ME. *cupio.* NV. *profuge.* ME. *pœnituit fugæ.*
Medæa fugiam? NV. *mater es.* ME. *cui ſim, vides.*

Acuta & proba. tamen impuritatis aut defectus ſuſpiciunculam Vetus iniicit, in quo eſt: *pœnituit fugæ.* NV. *teipſam vide.* ME. *Fugiam?* quæ verba non concinno.

198. *Vox conſtituto ſera decreto venit.*

Intelligo. ſerotina tua verba, & poſt decretum quod non muto. Tamen veteri eſt: *nox*: ſuâ quoque & bonâ ſententiâ.

264. *— quamq́; regale hoc putet.*

Quid ſibi vult ſcripta lectio? *hoc caput.*

214. *Armata pellis quidquid exterret cohors.*

Eadem, *exercet.* & ſanè videtur dicere ipſas Amazonas ſubfuiſſe Aeëtæ, ſolumque quod exercebant.

236. *Inceſſe nunc & cuncta flagitia ingere.*

Sic etiam liber Ortelianus.

Sanè benè. tamen in vet. eſt, *cuncta flamina.* quid ſi, *fulmina*? haud improbè de regijs iſtis minis.

248. *Petijq́; ſupplex præſidis dextræ fidem.*

Codex, * *Fidemq́; ſupplex p. d. petij.* Et cur mutarunt? Ita Hercul. Fur. *Et fata vici, morte contemptâ redij.* Et Oeteo: *Votis peperci, nil ego à ſuperis petij.*

* Ort.

Digitized by Google

petij. Efferebant hæc enim vulgò vt diſſillaba, & verò ſcribebant: I ſcilicet eo longiuſculo, *PetI, RedI*. Poëta princeps, *ignobilis otI*.

265. *Prorſusq́, veſtro purus à cœtu ſtetit.*

Vet. * *Proculq́, veſtro.* * Orr.

314. *Non quæ ſequitur flectitq́, ſenex.*

Rectum eſt de Boöte. At vetus, * *defletq́, ſenex*. ideóne quia matrem conatus interficere, ad adſpectum eius memoriâ rei lacrimat? * Orr.

342. *— cùm duo montes*
Subito impulſu, velut ætherio
Gemerent ſonitu, ſpargeret aſtra
Nubesq́, ipſas mare depreſſum.

Imago bona. quâ & alter Seneca vſus Herc. Fur. de ijſdem Cyaneis:
In ſe coibunt, ſaxaq́, in cælum expriment
Actis vtrimque rupibus, medium mare.

Dic tamen ſodes, quomodo aſtra ſpargi poſſunt à mari depreſſo? imò elato. Si ſenſus hic placet, omnino emenda, *mare deprenſum*. interceptum videlicet & quaſi deprehenſum ſubitò inter duas rupes, exprimitur in cælum. At veteri meo diſertè eſt, *Pergeret aſtra*, non *Spargeret*. ex quo alia mihi & proba imago obnata, hæc. Mare, inquit, coïtu illo rupium elatum nimis, & ſubitò abiectum, videbatur ſecum nubes detrahere & ipſa aſtra. Omnino oculis ita videtur, qui in commoto mari. *Pergo* autem *depreſſum*, eâ formâ ſcriptum quâ, Eo depreſſum, & talia.

354. *Toties imo latrante malo.*

Bellius quod in veteri, * *vno*. Scilla, inquit, illa toties latrabat, varijs vocibus & animalibus in monſtro vno. * MSS.

372 *Peruius orbis* *Indus gelidum*
Potat Araxem: *Albin Perſæ.*

Hæc diuide, & fac quattuor minutos verſus: aut contra legem hîc Trochæi medij. Quod ſemel monitum ſæpiùs obſeruabis, & corriges.

388. *Proclamat, ô ſuperi, oculos fletu rigat.*

Egregiè liber: *Proclamat, oculos vberi fletu rigat.*

393. *Non facilè ſecum verſat aut medium ſcelus.*

Medium ſcelus capere poſſis, non è turbâ nec mediocre quoddam. rectè. Tamen veteri vox longè alia, mentem præit aliam: *induit ſcelus*. Fecerim, *aut ludit ſcelus*. Quid ſi, *rude ſcelus*? Nam produci eæ ſillabæ ſolent, etiam cùm in voce alterâ binæ litteræ: quod te ſcire ſcio.

410. *—— tantis Aetna feruebit minis.*

Scribe, *ferueſcit*.

477. *Alienaq́, ſequens regna, deſerui mea.*

Fortiùs multò ſcripſeris, & interrogando extuleris:
Aliena ſequeris regna? deſerui mea.

Idque probè probum eſt. Túne ô Iaſon, inquit, alieno regno immines, ideoque me deſeris? at ego tuâ cauſsâ proprium deſerui.

508. *Meis Creuſa liberis fratres dabit?*
Regina gnatis exſulum, afflictis potens?
Non veniat vmquam tam malus miſeris dies,

Digitized by Google

* Ort. Lugd.

Perſonis hæc diſtinguenda & illuminanda : * *fratres dabit?* IAS. *Regina g. e. a. potens.* MED. *Non veniat*, &c Sententia docet.

* Ald. Con-flige.

516. IAS. *Hinc rex & illinc.* MED. *eſt & his maior metus,*
*Medea. nos * confligere certemus, ſine,*
Sit pretium Iaſon.

Vitium in phraſi, verſu, ſenſu. Quid eſt, *certemus confligere*? Lex verſus quartâ ſede pedem illum quî tolerat? Reſcribo, *neu conflige. certemus, ſine: Sit pretium Iaſon.* Nec te, inquit, voco ad periculum. nullus te oppoſueris: mihi poſco hanc pugnam, in quâ victoris ſit Iaſon.

552. —— *liceat vltimum amplexum dare.*
Gratum eſt, & illud voce iam extremâ peto.

Refrigerant hæc legentem. Quò enim illud, *Gratum eſt* referas? Auſim ſcribere : *Ratum eſt?* cum interrogatoriâ notâ. Liberos in primis apud ſe tenere cupienter cupiebat Medea, materiem futuro ſceleri. & cùm blandè id peteret, iamque ille annueret ; ergóne hoc ratum eſt? inquit: eſto. etiam hoc ampliùs peto, &c.

631. *At caput tractu fluuialis Hebri*
Contigit notam Styga, Tartarumq;
Non rediturus.

* Ort. Lugd.

De Orphei morte. ſed ſermonis ſolœcum hoc quis non videt? lege, * *Ad caput tractus.*

668. *Iam ſatis diui mare vindicaſtis,*
Parcite iuſſo.

Explicant : Parcite Iaſoni, qui à Pelia iuſſus nec ſponte aquas violauit. Non refuto. Sed enim cùm in veteri ſit, *Parcite viuo* ; acris mihi libido legere, *diuo.* & obliquè ad Claudium aſpectum cenſeam: qui & ipſe cùm ignotum Oceanum intraſſet, tamen parci à diuis æquum cenſet diuo. Tecta & ingenioſa adulatio.

950. *Flentes, gementes : ſed oculis pereant patris,*
Periere matris.

Vetus, *gementes. oſculis pereant.* quídni rectè?

1014. IAS. *Iam perage cœptum facinus, haud vltrà precor.*
Moramq; ſaltem ſupplicijs dona meis.
ME. *Perfruere lento ſcelere, ne propera dolor.*

Hæc confuſa, nec ſanæ mentis. Iaſon cupit ſtatim interimi liberos, non tractim mori & per ſingulos artus. Ea enim ſententia primi verſus. At pugnat ecce alter, & quærit ſupplicij moram. Denique Medæa reſpondet quaſi ex voto, & exorata. Omnia contrà ſunt. Suſpicor præpoſterè locatos verſus, & digerendos ſic.

—— *haud vltrà precor.*
MED. *Perfruere lento ſcelere. ne propera dolor,*
Moramq; ſaltem ſupplicibus dona meis.

Ita enim malo, quàm *ſupplicijs.* Iſta mens. Optas, inquit Medea, citò defungi hoc ſpectaculo? haud fiet. & cum irriſione, Ne propera mi dolor, & moram ſaltem indulge his qui tibi ſupplices.

1026. *Per alta vade ſpatia ſublimi æthere.*

Codici

Digitized by Google

Codici meo,* *atheris.* verè. Clauſula autem hæc diuina, *Teſtare nullos eſſe quâ veheris deos*: vt multa in toto opere, cuius cauſsâ te Seneca magis magiſque iure miramur. Tranſeo * Ort. Ald. Lugd.

AD THEBAIDA.

Verſ. 2. *Patris leuamen gnata, quam tanti eſt mihi*
Genuiſſe, vel ſic deſere infauſtum patrem.

Diſtingue & ſententiam acutam effice. * *Genuiſſe vel ſic.* Pronuncianda enim ea ἐμφατικώτερον & expreſſiùs, notando ſcilicet ſceleri in hac geniturâ. O nata, ait Oedipus, cuius tanta pietas, vt vel cum inceſtu genuiſſe eam mihi pretium ſit. * Ald.

4. *In tecta quid deflectis errantem gradum?*

An in tecta & aulam reducebat patrem Antigona? minimè. tota narratio & rei ſeries refellunt. Occultum mendum: quod odoramur è veteri, in quo eſt [a] *In rectum.* Omnino ſcribendum, [b] *In recta.* id eſt, Quid me dirigis? rectà & tutò ire iubes? melius cadam. Itaque ſtatim ſubiungit, *Permitte labi.* a Ort. b Ald. Lugd.

38. ——— *quid me gnata peſtifero tenes*
Amore vinctum?

Non placet, *vinctum.* Nec enim id queritur, amari ſe à gnatâ, ſed teneri in vitâ. Vellem, *viuum.*

44. —— *gnata genitorem vides?*
ANT. *Ego video. tandem ſpiritum inimicum exue.*
OED. *Deſertor anime, fortis in partem tui.*

Mirum reſponſi frigus in tam calido Antigones amore. Alit ecce furorem patris, & fatetur ſe quoque videre, quod nec ille quidem videbat. Denique quid eſt, Inimicum ſpiritum exuere? Turbaſſe perſonas video, & Antigonam fruſtrà inſertam. Continenter legenda, *genitorem vides? Ego video. tandem ſpiritum inimicum exue Deſertor anime.* Non tu, inquit, ô filia patrem meum vides? certè ego. Age anime, vitâ & ſpiritu tandem te priua quem pater repetit.

47. *Mortemq; totam recipe. quid ſegnis traho?*

Arenæ verbum, & alluſum ad gladiatores. Tamen veteri eſt, *totã admitte.*

62. *Regam abnuentem, dirigam inuitum gradum.*

Veteri, *inuitum patrem.*

64. *Non obſto, ſed præcedo. quouis vtere*
Duce è duobus, omnis eligitur via.

Tun' hæc capis? haud ego, fateor. Meo libro eſt, *quouis vertere.* legam & diſtinguam, — *quouis vertere Duce me, duobus omnis eligitur via.* Age te & verte quò voles: ſed non ſolus. In te vno, duo peribunt aut viuent.

78. *Sed flecte mentem, pectus antiquum aduoca,*
Victaſq; magno pectore ærumnas doma.

Diſplicet inamœna verbi repetitio, *Pectore,* & *Pectus.* In meo manifeſtè alia vox fuit; ſed eâ erasâ, *Pectore* impoſitum. An *robore?*

118. *Vbi torua rapidus deuehat Iſmenos vada.*

Veteri eſt, * *ducat Iſmenos.* malim etiam *torta,* quàm *torua.* * Ald.

178. —— *audias verum Oedipum.*

Scribe cum vet. *Oedipe*. ſeſe enim alloquitur: & ſequentia flagitant.

181. *Hac parte mortem perage, quâ cœpit mori.*

Vet. *Cœpi mori*, probè.

182. *Pauca ô parens miſerande magnanimæ precor*
Vt verba natæ mente placata audias.

Magis ex decoro & vero ſcripta lectio, *miſerandæ magnanime.*

193. *Qui fata proculcauit, ac vitæ bona*
Proiecit, atque * *abceſſit, & caſus ſuos*
Onerauit: ipſi, ceu video, nullo eſt opus
Quare ipſe mortem cupiat aut quare petat.
Vtrumque timidi eſt velle. contempſit mori
Qui concupiſcit.

* MS. Lugd Baſ. *abſcidit.*

Vtinam hîc mihi tua mens Oedipe! dico, illa ſaga & diuina. Nam mirificè hæc turbata & implexa Sententiam vtcumque video, verba pro ſententiâ non video. Quid eſt *onerare caſus ſuos?* quid illud, *ceu video, nullo eſt opus?* aut tenebræ, aut ſordes. Sed & illîc vitium, *mortem cupiat aut petat.* Nónne enim hæc eadem? & tamen ſequentia diuellunt: additurque, *Vtrumque timidi eſt velle.* Vbi ergo illud Vtrumque? In toto non iuuo, in parte ſic. Primùm lego, *atque abcîdit.* ex meo veteri. Deinde pro, *cupiat*, velim *fugiat*: ſententiæ impulſu. Poſtremum quà eſt, *Qui concupiſcit*, ſcribendum affirmo, *Qui non cupiſcit:* planè ex Antigones † mente. Nónne hoc illa argutatur & perſuaſum it patri, neutrum viro forti faciendum, vt voueat mori vel vt fugiat? Itaque addit: ille verè contemnit mortem, qui nec cupit. Sententia, quam ſapientum manus firmat, & noſter Seneca: *Non vult mori, qui optat. Deos vitam roga & ſalutem, ſi mori placuit. Hic mortis eſt fructus, optare deſinere.* Et reuerà, nónne vides molliſſimum atque impatientiſſimum quemque mortem optare? ſed optare.

† Etiam ex libri veteris. in quo eſt, † *non concupiſcit.* * Ort.

208. —— *quid te ad infernas agit*
Sedes? quid ex his pellit, vt careas die?
Cares, vt altis nobilem muris domum
Patriamq́, fugias, patria tibi viuo perit.

Pulcherrimas ſententias diuide & ordina. — *quid ex his pellit? Vt careas die? Cares. vt altis nobilem muris domum Patriamq́, fugias? patria tibi viuo perÿt.* Diuiſione vtitur, & membratim rogat ac concludit. Cur vis mori? quid te à ſuperis locis pellit ad inferos? An vt diem non videas? nô vides, ſponte tuâ cæcus. Vti patriam fugias: iam es in eâ nec es, viuum cadauer.

218. *Et dira fugio ſcelera, quæ feci nocens.*

Reſcribe, *feci innocens.* Res ita eſt. fato, non culpâ, peccauit Oedipus: & ſuprà ſcriptum, *dis quoque inuitis eſſe eum innocentem.*

230. *Quæ pars meorum criminum es, infelix pater.*

Verſus labaſcit: fulcio tranſiectâ voce, *meorum es criminum.*

254. *Calidoq́, teneros tranſlulit ferro pedes.*

Ita ſanè & meus liber. ſed transferendi verbum haud ſatis validum notandæ rei. An *tranſſudit?* an potiùs, *tranſiit?* Nam priſcis editionibus eſt, *tranſſuit*: quod ipſum non nemo defendat.

257. Cruo-

257. *Cruore ſæpè regio attractas alit.*
Vetus, * *tinctas alit.* * MS.

262. *— proh, loqui hymenæum pudet.* * Ort.
Vno verbo, * *proloqui.*

313. *Hic Oedipus Aegæa tranabit freta.*
Excuſari ſcio poſſe, à Græcanicâ terminatione. Tamen tutiùs verſui conſulam repetitâ voce, *Hic Oedipus. hic, Aegæa.*

318. *Iubente te præbebit alitibus iecur,*
Iubente viuet.

Veterem librum cur non audiam? cui eſt, * *Iubente te vel viuet.* egregiâ * Ort.
emphaſi, & quaſi extremum malórum illi, vita. At verſus negat, nec continuari cum ſequenti poteſt. Quid mali? præſertim cùm actus nouus ſequatur. Sanè etiam in Troade verſum abruptum & interciſum legeris, medio quidem Actu.

— ſponte deſiluit ſuâ In media Priami regna.

nouus enim verſus excipit: *Quis Colchus, aut quis ſedis incertæ Scytha.* Hoc hîc cenſe. & proximum verſum alterius Actus initio

— Regiâ ſtirpe edite.

audacter è libro noſtro exple, *Exemplum in ingens, regiâ ſtirpe edite.* Ita
enim adiuuamus, cùm in eo ſit * *Exemplum ingens.* Hæc gloſſematia non * Ort.
eſſe nec adtextus, nobis ſatis certum.

328. *Ego ille ſum, qui * ſcelera committi vetem?* * Baſ. Par-
Probè & verè. tamen veteri, *ſceptra committi:* ſuo & probo item ſenſu. *bella.*

331. *— meorum facinorum exempla appetunt.*
Liber & verſus volunt: *exempla facinorum appetunt:* ſtatimque, *laudo & agnoſco libens.*

336. Ioc. *Felix Agaue, facinus horrendum manu.*
In his verbis initium eſt Actus tertij, libro veteri: tu ſequere, & continuatim lege ad Actum qui vulgò quartus.

366. *— miſera non vltra ſuum*
Scelus hoc cucurrit. hoc leue eſt, quod ſum nocens,
Feci nocentes. hoc quoque etiamnum leue eſt,
Peperi nocentes.

Ingenioſa & mira miſeriarum exaggeratio. ſed lego verſu altero, *hæc cucurrit.* deinde, *Feci nocentem.* Sententiæ valdè conſulo. quos enim alioquin Iocaſta nocentes fecerit? At ſingulario numero ſi leges, ad Oedipum appoſitè referes: quem illa nocentem fecit, ſacrâ mixtione. Cauſſa corruptioni, quòd litteram elidi ſentiebant non elidendam.

393. *Curſu citato miles hinc illinc ruit.*
Vetus, * *hinc atque hinc ruit.* * Ort. Lugd.

417. *Ecce ecce motos fletibus credas meis.*
Malo ex ſcripto, *Et ecce.*

456. *Donato matrem pace. ſi placuit ſcelus,*
Maius peractum eſt: media ſe opponit parens.

Omnino audiendus liber vetus * *Maius paratum eſt.* Non poſtulat, ſed * Ort. Lugd.
flagitat hoc ſententia. Si pergitis, inquit Iocaſta, & frater in fratrem ruit,

non ea meta ſceleri: maius ſupereſt, quia primùm interficienda ego mater. Peti neuter veſtrûm niſi per me poteſt, quæ obijcio mediam.

463. *Nunc alter aberit. ergo iam numquam duos*
Niſi ſic videbo?

Scripto abeſt τὸ, *iam*. Mihi placeat. *ergo non vmquam.*

482. *Dum frater eſt armatus, armatus mane.*

* Ott.

Cenſores cur mutaſtis? Fuit anteà, * *frater exarmatur:* nimis benè. Intereà dum frater ponit arma, inquit, tu retine. Ita non ſcriptus ſolùm liber, ſed etiam editio vetus, cuius mihi copia fuit è diuite librariâ Cl. V. Franciſci Nanſij.

493. ——*his ferrum abdidit*
Reclinis haſtæ, & arma defixa incubant.

Scribe, *incubat*. ad habitum Eteoclis, qui condito gladio & velut in pacem compoſitus incumbebat haſtæ.

632. ——*præmium incertum petit,*
Certum ſcelus.

Legendum *petis*. affatur ipſum Polynicen. Et priora valdè laborant ab interpunctis, quæ diſpone optimæ ſententiæ bono. His mihi ſalue Thebai, haud paullò melior illâ quæ vigilata per biſſenos annos. Prodi tu,

HERCVLES FVRENS.

Cui à me quoque pars ſanitatis.

Verſ. 12. *Ferâ comâ hinc exterret Orion deos.*

Cománe tam formidoloſa, vt eam dij timeant? Vetus, *Ferâ minax hinc terret.* cui valdè adhæreo, & capio canem qui venatori iſti adiunctus. An & *ferro minax?* nam certè gladium etiam ei attribuunt qui imagines nobis imaginati in cælo.

19. *Sed vetera ſerò quærimur, vna me fera*
Thebana, nuribus ſparſa tellus impijs.

* mss. Ald. Lugd.

Addit liber meus vocem, * *vna me dira ac fera.* malè & præter verſum, niſi alteram deleas. quod mihi videtur, & inducam τὸ *ſerò*. Additicium eſt.

33. ——*ſuperat & creſcit malis.*

Veteri, *increſcit malis.*

44. ——*nempe pro telis gerit*
Quæ timuit & quæ fudit. armatus venit
Leone & hydrâ.

Timórne in Herculem cadat? non ipſa Iuno dixerit, etſi hîc dicit. Reponam, *Quæ domuit*: ſententiâ & heroë quidem illo volente.

68. ——*robore expenſo tumet.*

Placet hoc præ veteri lectione, *robore experto.*

71. *Nec flexit humeros molis immenſæ labor.*

Meo libro, *molis inniſæ.* veriùs.

76. *Congredere, manibus ipſa iam lacera tuis.*
Quid tanta mandas odia?

Verba Iunonis ſeſe in Dium illum exſtimulantis. in quibus diſplicent

tanta

Digitized by Google

tanta odia. An non melius, *tacita?* Quid opus, inquit, clàm & per alios nocere, laceſſere? Quin palàm armor & odium aperio iam ipſa.

94. *Quà mugit ingens montis oppoſiti ſpecus.*

Corrige è libro, * *Quam munit.* * Ort. Baſ.

119. ——*ſtabo, & vt certo exeant*
Emiſſa neruo tela, librabo manum.

Vult dicere Iuno, ſe ſuapte manu directurum tela Herculis in corpora liberorum. Itaque cum ſcripto ſcribo, *librabo manu.*

122. *Admittat illas genitor in cælum manus.*

Binos verſus hîc adtexit noſter liber, & germaniſſimos quidem Senecæ:
* *Mouenda iam ſunt bella, clareſcit dies:* * Ort.
Ortuq; Titan lucidus croceo ſubit.

Ita enim claudit Iuno. Verborum & minarum ſatis eſt: arma expedio. quia vocat me ecce dies. Poſterior ex hiſce verſibus in vulgatis nullibi legitur, alter non ſuo loco, ſuprà verſu nonageſimo inſertus. Tu illinc pelle, & huc compelle.

159. *Quibus eſt vitæ tranquilla quies,*
Et læta ſuo paruoq; domus
Spes & in agris.
Turbine magno ſpes ſollicitæ
Vrbibus errant, trepidiq; metus.

Præclara gnome, nec temerè mihi mutanda, cui vita hæc in agris vnicè placet & ex agris. At vetus tamen aliorſum trahit, qui ſcribit, *Spes iam magnis.* Puto verè, ſi cum ſequentibus adnectas: atque adeò verſuum ordine moto. *Spes iam magnis vrbibus errant, trepidiq; metus: Turbine magno ſpes ſollicitæ.* quæ repetitio ſanè decora facit illeipſe vetus, cui verſus quẽ poſtpoſui totus abeſt, initio Chori malè adtextus. ſed erronem huc reuoco.

171. *Aurâ tumidum voluit inani.*

Scriptus. * *tollit* rectiſſimè. * Ort. Ald. Lugd. Baſ.

188. *Certo veniunt ordine Parcæ.*

Idem, *tempore Parcæ.*

213. —— *ſequitur apprimè ſtatim*
Infeſta Iuno.

Ego legam, *ſequitur à primo ſtatim.* id eſt, Iuno ab vitæ primordijs & ipſis carceribus inſecuta Herculem. Itaque addit, —— *numquid immunis fuit Infantis ætas?*

219. —— *igneos ſerpentium*
Oculos remiſſo pectore ac placido intuens.

Ehò, an pectore quiſpiam intuetur? audi librum, *remiſſo lumine.*

237. —— *abrupto obice*
Etiam ruenti fecit Oceano viam.

De Hercule mare ad Gades aperiente. Sed probo veterem ſcripturam, *Latam ruenti.*

277. *adſis ſoſpes & remees tuis.*

Meus codex, *remees precor.* & ſtatim, *diſpulſis manu.*

290. *Erumpe rerum terminos tecum afferens.*

Melius,

Digitized by Google

Melius, *efferens*: ex libro. Suprà: *Et quidquid atrâ nocte poſſeſſum latet, Emitte tecum.*

300. — *tibi frugum parens*
Secreta reddam ſacra.

* MSS. Ad Cererem, rectè. non malè item vetus: *frugum* * *potens.*

309. *O ſocia noſtri ſanguinis.*

Malè hîc initium Colloquij. ſuperioribus vno textu iunge, auctore libro.

316. ME. *Prona eſt timori ſemper in peius fides.*

Sententia hæc Megaræ non conuenit. ablega ad Amphitruonem, inductâ eius perſonâ. Illa autem ſequentia dicat, *Demerſus ac defoſſus.* Alioqui turbela.

355. *Namque ipſa triſti veſtis obtectu caput Velata.*

Vetus, *veſtis obtentu.* vtrumuis elige.

362. *Si æterna ſemper odia mortales agant.*

Idem. *mortales gerant*. magis Latinè.

406. *Sed ille regno pro ſuo, vos improbâ*
Cupidine acti.

* Ald. Imò, * *nos improbâ.* Nã de ſe palàm id fatetur Lycus, & vt decuit tyrannũ.

420. —— *non vincet fidem*
* MSS. Par. noſtram. *Vis vlla, noſtra* * *moriar Alcide tua.*

Vetus, *Vis vlla, namque moriar.*

* MS. penetret. 438. *Quo patre genitus, cælitum* * *penetrat domos?*

* Ort. Longè melius in vet. *cælitum* * *ſperat domos?*

471. *Mitrâ ferocem barbarâ frontem premens?*

Hoc ad Herculem vulgati libri referunt (nec malè, nam & Mitrâ preſſus Omphalæ ſeruijt) & Lyco tribuunt. At meus ad Bacchum, & Amphitruonis perſonæ adiungit, hoc modo: AMP. *Mitrâ fer b. f. premens, Non erubeſcit Bacchus,* &c. Et quis neſcit mitram huius dei velut propriam, & mitratos eius cœtus.

528. *Monſtris exagitet cæliferam manum.*

Non mutarem, niſi libri monitu, qui disertè, *teliferam.* Et ſanè nõ manus Herculis propriè cęlum tulit, ſed dedit id eius humeris. At benè de Telis.

576. *Et ſurdis reſonat clariùs in locis.*

Poſt hunc verſum iſte inſeritur libro veteri. *Deflent Eurydicen Threiciæ nurus:* planè appoſitè. qui alieniſſimo loco nobis legitur, verſu pòſt quarto. Tu ergo diſpone.

623. *Verúmne cerno corpus? an fallor tuâ*
Deceptus vmbrâ?

Vetus & hunc verſum ſuggerit, *Teneóne in auras editum, an vana fruor.* vter germanior, mihi non liquet.

676. *Vt ſæpè puppes æſtus inuitas rapit,*
Sic pronus agger vrget atque auidum chaos.

* MSS. Par. Baſ. Eleganter, de pronâ iſtâ ad inferos viâ. ſed malène vetus, * *pronus aër*: vt velit ab aëre & occulto vento quodam rapi nos ad atram ſedem.

742. *Animoq́; parcit.*

Vetus, *animæq́;*, id eſt, vitæ ciuium.

Hic

Digitized by Google

769. *Hic onere vacuam litori puppim applicans,*
Repetebat vndas.

De Charonte, quaſi retrorſum ierit viſo Hercule. At meo libro, *Repetebat vmbras*, quod veriſſimum cenſeo. Narrat eum vacuaſſe cymbam, narrat reperiſſe nouum onus.

777. *Vtrimque Leten latere titubato bibit.*

Noſter, *Latere titubanti.*

779. *Lapithæq; multo bella ſuccenſi mero.*

Vocula addenda è veteri, *multo in bella.* Res clamat.

789. *Attollit hirtas angue vibrato comas,*
Miſſumq; captat aure ſubiectâ ſonum.

De Cerbero ſcribit, adſurgente ad Herculis aduentum. Sed emendem, *aure ſubrectâ.* Nónne canum id proprium, & arrigi aures videmus cùm ſonum captant?

792. *—antro cedit incertus canis,*
Et vterque timuit.

Et meus, & olim editus, *antro ſedit.* rectè. Non enim fugit, nec decuit Cerberum: ſed aſſedit, ambiguus quietis an pugnæ.

813. *— & nitor*
Percuſſit oculos lucis ignotæ, bonos
Reſumit animos vinctus.

Ego malim, *lucis ignotæ bono, Reſumit animos.* hac mente. poſtquam Cerberus ſupera attigit, & lucis dulcedo ac bonum obiecta oculis: luctatur & negat vinci.

911. *——pinguis exſudet vapor.*

Vetus, *exundet.*

917. *Laremq; regis qui aduena Tyrium colis.*

Idem, *Laremq; regis aduena Tyrium colens.*

948. *—& ignes efflat, & rutilat, iubam*
Ceruice iactans.

Leonem, eiuſque motus deſcribit. lego, *& rutilâ iubam Ceruice iactat.*

991. *— quò ſe cæcus inuergit furor?*

Veteri, *cæcus impedit.* ſed appáret antè fuiſſe, *impêgit.* craſum eſt.

1018. *Renuo nouercam, ſequere, da pœnas mihi.*

Fuit in meo, * *Teneo nouercam.* ſed altera illa vox ſuppoſita. Omnino furibundus Hercules imaginat nouercã ſe tenere in vxore: eamq; interficit. * Pal.

1032. *Quò te ipſe, genitor, obuium morti ingeris?*

Ferri poteſt, ex more quo ſenes omnes patres dicimus. Tamen cùm Theſei hæc verba, cur à veteri & veritate non ſtem, *teipſe, ſenior?*

1221. *In ſeipſe ſæuit.* HERC. *Dira Furiarum loca.*

Scriptus, *In ſe ipſe furit.* Verſus labat? fulci, immiſsâ litterâ, *ô dira.*

1256. *A me timetur. ſemper abſentis pater.*

Quid vetus lectio ſibi vult, *Nox timetur?* credo, *Nobis.*

1265. *Memoranda potius omnibus facta intuens,*
Vnius à te criminis veniam peto.

Minimè ſis, & frigidè hoc petat ſenex. Lego, *veniã pete:* ad ipſum ſcilicet

Digitized by Google

Herculem. quem Amphitruo vult aſpectu aliarum gloriarum, delere & deluere vnam hanc noxam. Herculem hunc, quà potui, adiuui: ſequitur

OETÆVS.

14. —— *omne cùm ceſſet malum*
Quod terra genuit, pontus, aër, inferi.

Concinnius vetus, *omne conceſſit.*

28. *Quodcunque tellus genuit infeſtum, òccidit,*
Meaq; fuſum dexterâ, iratis deis
Non licuit eſſe: ſic negat mundus feras,
Animum nouerca. redde nunc gnato patrem,
Vel aſtra forti.

Agnoſco ſcholam, & ſententiolas ibi natas. Tamen quia ſubtiliora paullùm, diſtinctione iuuemus. *òccidit, Meaq; fuſum** *eſt* (vocula hæc à libro noſtro) *dexterâ. iratis deis Non licuit eſſe.* * *ſi* (non *ſic*) *negat mundus feras, Animum nouerca: redde nunc*, &c. Quidquid monſtrorum (gloriatur Hercules) vbique fuit, nos ſuſtulimus. deorum ira ad hæc tollenda nihil opus, & præſtiti eos quietos. Si mundus non vltrà feras mihi dat, ſi animum ſuum & beneuolentiam abnuit Iuno: quid exſpecto? da filio adeſſe patri: natura iubet. da forti cælum: meritum iubet.

* Ort.
* Lugd.

35. *Properet malum quodcumque, dum terra Herculem*
Habet, videtq; . nam quis inuadet mala?

Betâ languidius hoc poſtremum. addo robur, & lego, *inuidet*. Quis, inquit, ille qui labores & pugnas mihi inuideat? atqui has depoſco.

40. *Me ſenſit Vrſæ frigidum** *Scythica genus;*
Indusq; Phœbo ſubditus, Cancro Libys.

* Ort. Scythia.

Offendor nec rectè Septentrionales mihi dixerit, genus eſſe Scythicæ Vrſæ. Crede mihi emendanti, *Me ſenſit Vrſæ, frigidum Scythes genus, Indusq; Phœbo ſubditus.* hoc verborum ordine & mente. Me ſenſit Scytha, Vrſæ ſubditus: me Indus, Phœbo: Afer, Cancro.

80. — *Siculus Heſperium latus*
*Tangat Pelorus,** *vt vna iam tellus erat.*

Intricata, inepta. Vetus, *Pelorus, vna iam tellus erit.* rectè. Legebam ego, *vna iam tellus eat.*

* MS. & vna ſic tellus erit. Par. & vna iam tellus erit. Del-Rio vt vna cùm tellus erat.

103. *Aſtro timendum ſpectat Euboicum mare.*

Idem, *Auſtro.*

140. —— *quà fugit*
Iſmenos tenui flumine languidus.

Quî conuenit rapidum & fugæ verbum huic languenti? Scriptus, * *fluit.*

* MS. Baſ.

151. *Nullis vulneribus peruia monſtra ſunt,*
Ferrum ſenſit hebes.

Nullus ingenij ſol hæc illuſtret ſine libro. An monſtra non peruia vulneribus? aliter iſte ipſe Hercules docuit. Benè meus, *peruia membra*. De ipſo heroë illo ſermo. quem tam rigidum & durum ait, vt membra eius reſpuant lædi. Scribe & eodem auctore, *ferrum ſentit.*

164. —— *quota pars vulnere concidit?*

Pro

Digitized by Google

Pro fato patuit vultus iniquior,
Et viciſſe ſat eſt Herculeis minis.

Non ceperunt hæc acumina,& corruperunt. Scribe cum meo libro * *potuit*,non *patuit*:deinde: *Et vidiſſe ſat eſt Herculeas minas*.Hoc ait.Ea vis & virtus Herculis,vt vultus eius iratior,ſit pro fato:& vidiſſe eius minas,ſufficiat in mortem. Oculi & verba eius, telum. Hæc ſubtilia: ſed quò tam ſubtilia? Profectò ſi inſpicis,tota hæc fabula præter ceteras argutatur, imò tumet,& cum Poëtâ —— *nubes & inania captat.* * Ort. Ald. Lugd. Baſ.

167. *Quo vaſtus Briareus,quo tumidus Gyges*
Supra Theſſalicos conſtitit aggeres;
Hoc vultu riguit.

Quaſi velit eumdem vultum fuiſſe Gygis illius & Briarei. Non id mihi bonum. Veteri eſt, *Qui vaſtus*,itemq; *qui tumidus.* quòd retineo, & mox lego,*Hoc vultu rigeat*: in hunc ſenſum. Illi ipſi Briareus & Gyges, qui cælum impugnarunt feroces rigeſcant & pereant ab hoc vultu.

184. —— *me vel Sipyli*
Flebile ſaxum figat, ſuperi
Vel in Eridani ponite ripis.

Verus hîc vetus: *ſaxum fingite.* Superos Iole compellat. & me, inquit,vel Sipylæum ſaxum facite vt Nioben,vel populum defigite ad Padum.

204. —— *referam querulo*
Murmure queſtus,volucremq; Iolem
Turba loquetur.

In meo,*Murmure caſus.* &: * *Fama loquetur.* * M S.

219. —— *proh ſæpe dolor,*
Formaq; mortem paritura mihi.

An dolor mortis cauſa Iolæ? nullus. Ego iam ex ſententiâ emendaueram, *ſæue decor*,vel,*ſæue*.& repperi ita in libro.

239. *Purùm ve claris noctibus ſidus micat.*

Noſter,*Puri ſve clarum.*

241. — *fæta vt armento,iacens*
Sub rupe Tigris.

Peruerſè mutatum,cùm in libris eſſet,*fæta vt Armenia.* Tu repone.

290. —— *ſumme protector deûm*
Et clare Titan.

Scribo diuiſim,*proh rector deûm.* & ſtatim, * *Herculis coniux timentis.*non, *tumentis.* * Ort. Ald. Lugd.

320. † [—— *ſæua,iamdudum faces*
In te ferentur,] *vindicem tellus ſuum*
Defendet omnis.

Verba nutricis dehortantis Deianiram à ſcelere,quod omnes hominum gentes vindicabunt. Sed noſter liber illuſtriùs ea & veriùs profert: *ſaxa iamdudum & faces.* Ea duo tela in populi ſeditione & aggreſſu. Virgilius: *Iamq; faces & ſaxa volant.* Iſte ipſe Poëta,infrà: *Coïte gentes, ſaxa & incenſas faces Iaculetur orbis*: in hac ipſâ morte Herculis vindicandâ.

† Ignorant iſta verba omnes quotquot vidi, excepta Fabricianâ editione.

336. *—— antè ab occaſu dies*

Naſcetur Indis: antè glacialem polùm

Scytháſve tepidâ Phœbus afficiet rotâ.

Nihil hærebam: ſed vetus me ſtitit, in quo *glacialis polus* ſcriptum. Ego verò lego & diſpungo: *antè ab occaſu dies Naſcetur: Indos antè glacialis polus, Schytáſve*, &c. Priùs, inquit, ab occaſu ortus erit: priùs Indos glacialis polus tanget, aut Scythas Phœbi rota calidior.

345. *Ire, ire, ad vmbras Herculis nuptam licet.*

[a] mss. A.B. L.P. Probiſſimè. At vetus, [a] *Herculi* [b] *iunctam* [c] *libet.*

[b] Lugd. Par. Sed Ald. Baſ. *victam.* 353. *— quid caſum times?*

[c] Lugd. Nubiloſum dictū, & quaſi hac mente, quid times eā quæ iam cecidit? Tamen ambigo, ne *caſſum* ſcripſerit: id eſſet quid fruſtrà & in vanum times?

360. *Amat vel ipſam, quod caret patrio lare.*

Vetus, *vel ipſum*. optimè. Hoc ipſum, inquit, amat in Iole quod tu pellendo amori eſſe vis: nempe eius miſerias.

363. NVT. *Hoc vſitatum eſt Herculi, captas amat.*

Deleo perſonam Nutricis: & ſermonem continuo.

379. DEI. *Hærere amantes poſt vagos ignes ſolent.*

NV. *Famulámne & hoſtis præferet gnatam tibi?*

Iterùm malè inſita perſona. Tu Deianiram tolle, & Nutricem ſubſtitue: cuius duo ij verſus ſunt.

385. *Deforme foliis aſpicis truncis nemus.*

[*] Ort. Apage, ineptè. nunquid trunca folia? Vetus ſcriptus, & editus, [*] *Deforme ſolis*. Nihil in nemore, præter nudos truncos.

391. *AEtas citato ſenior eripuit gradu.*

Vt fluat ſententia, ſcribe, *& rapuit.*

[*] mss. Par. *qua* Del Rio *quod* 400. * *— quo nimis quiſque deos*

Orabat vllos: nuribus Argolicis fui

Menſura voti.

Mens compâret, verba quæro. Meus, *quéve mens quicquam deos.* Nec hoc placat aures.

405. *Facibus ſuis me iungat Euryſtheus licet.*

Minus eſt, toros meruiſſe regnantis leue eſt.

In veteri, *toris caruiſſe regnantem leue eſt*. quod veriſſimum credo. Tanti mihi Hercules coniux, inquit, vt contemnam regum præ eo nuptias: & leue mihi ſit regnare, ſed carere his toris.

441. *Quem nec nouerca peremit, hunc perimes virum?*

Meus, *nouerca potuit*. benè. In ſequentibus perſonæ turbant: quas ſic digero: *Perimes virum? Cæleſtis ira q.p.m. facit, Humana nullos.* NV. *Parce m. & time.* DEI. *contempſit o.i.q.m. prius. Libet ire in enſes.*

447. *Cur ſæua modicè ſtatuis? vt paſſa es, dole.*

Legebam, *ſæua immodicè*. ex ſententiâ: quam eamdem veriùs fortaſſe [*] mss Par. Lugd. præfert liber, [*] *ſæua modicis*. Id eſt: cur delictis modicis tam ſæuā pœnam ſtatuis? ira & vindicta tua, ſint pro culpâ. Idem etiam liber: *vt læſa es.*

470. *— & cantu fugax*

Sit deprehenſum fulmen.

Optimè

Optimè vetus, *Stet depreh.* teneatur & ligetur cantu, in ipſo illo curſu.

472. *Medius coactis fugerit ſtellis dies.*

Ille idem, *ferueat ſtellis.*

486. *Eſt in remoto ſedis egregiæ loco.*

Reſtitue eleganter ex meo, *remoto regiæ ſedis loco.*

491. *— amoris pignus Herculei manet.*

Vet. * *latet.* * Ort. Ald. Lugd.

494. *Quà celſus aſtris inſerit Pindus caput.*

Idem, *Quà trepidus.*

499. *Vnoq; turpis ſubdidit cornu caput.*

Idem, *turpe.* quod melius. & dicit eum caput ſubdidiſſe, turpe vno cornu.

502. *Euenus altum gurgitem in Pontum ferens.*

Nemo damnet. ſed verior tamen ſententia ſubtiliorque elicitur è veteri, *gurgitem & pontum*. Cauſſa nimirum duplex Eueni aucti & alti. quod & ſuas vndas ferebat, & pontum iam acceperat. ſcilicet per æſtum.

504. *Tranſire Neſſus verticem ſolitus vagum,*
Pretium popoſcit.

Audi veterem, *ſolitus vadis.* Planè id germanum eſt.

522. *Traditq; nobis vngulâ inſertam ſuâ.*

Melius, *vngulæ inſertam ſuæ.* atque ita liber.

526. *Hæc docta Mycale Theſſalas monuit nurus.*

Vetus, *docuit nurus.*

538. *Mentem per artus adeat, & tactus ſinus*
Intret medullas.

Non conuenit *Sinus.* Veteri eſt, *tactus imas.* legam, *tactu intimas.*

558. *——perbibat flamas mei.*

Liber, *formam mei.*

566. *Nunc congregetur virus, vt veſtis bibat.*

Emenda ex eodem, *Nunc congeratur.*

685. *Tenuit Latias Dædalus oras.*

In Latióne fuit Dædalus? non nunc ſuccurrit: etſi præfractè haud negem. Veteri meo clarè alia vox fuit, ſed inducta: An, *Italas*? Nam fuit in Italiâ ſanè, id eſt, Magna Græciâ. Cumis, & eo tractu.

703. *Fertur rapido regina gradu.*

Vetus, *Fertur medio.* quid verbi fuit? cogita.

706. *Vultus loquitur quodcumque negas.*

Idem, *quodcumque tegis.*

718. *Thalamiſq; demens intuli greſſum meis.*

Et hîc neſcio quid aliud liber reponi ſuadet, *Thalamiſq; ingerens.* Sanè Dementis vox incongrua.

720. *——ſolibus virus ferum*
Flammiſq; Neſſus ſanguinem oſtendi arguit.

Non negabis quin coniectura noſtra magis ad verum, * *ſanguinem oſtendi arcuit.* Nam Neſſus moriens præceperat, ne in lucem daret hoc virus. Suprà: *Hoc nulla lux aſpiciat, hoc tenebræ tegant Tantum remotæ.* * Ort.

736. *Sic languet omne virus & perdit comam.*

Digitized by Google

Vetus, *comas.* ſed neutrum placet, & vulnerum plura in extremo hoc colloquio veſtigia.

739. *Et quidquid illa tabe contactum eſt, labat,*
Tumensq́; tacita ſequitur, & quaſſat caput.

Quis ἀταξίαν non videat? An ad Tellurem hæc aptè referas? numquam. nec illa ſanè tacita ſequi virus potuit & caput quaſſare. Nugæ. Tu ſcito plagam hîc eſſe, vel potiùs hiatum. Deeſt verſus aut alter, & hæc de Nutrice, opinor, dicuntur, quæ cum filio ſuperueniebat mœſto, mœſta. Itaque προτατικὸν eſt, vt ſolet ad ſequentia.

746. DE. *Neſcio quod animus grande præſagit malum.*

Poſt hunc verſum liber meus duos iſtos inſerit: * *Regina triumphi templa Iunonis pete, Hæc tibi patent delubra præcluſa omnia.* Quos meæ fidei crede germaniſſimos eſſe, & ab Hyllo pronunciari facito, cum leui emendatione: *Regna, triumpha.* Iam, inquit, licet exſultes. viciſti. i, pete templa, ſacrifica, ſed Iunoni tantùm; cuius odiis gratum tu miniſterium & inſtrumentum. Simile infrà in Choro: *Soláque obductis foribus deorum Templa ſecura pateant nouercæ.* Sequens autem verſus, *Effare qui*: iterùm ſcilicet Deianiræ dandus.

* Mss. Lug.

776. *Euboica tellus vertice immenſo tumens*
Pulſatur omni parte. Phryxeum mare
Scindit Caphareus: ſeruit hoc Auſtro latus.
At quà niuoſi patitur Aquilonis minas
Euripus vndas flectit inſtabiles vagus.

Eubœæ deſcriptio eſt, haud ſcio an exactè vera. Ait Capharei promontorium ad Auſtrum eſſe. mallem ad Ortum dixiſſet, & Geographi mecum. Item, Euripum ad Aquilonem, ille autem certiſſimò ad Occaſum eſt. Quod legitur, *omni parte*: in veteri eſt, *omni latere.* inq́; eodem, *inſtabilis vagas.* & ſtatim proximo verſu, *Septémque curſus voluit.*

801. *Sic ille gemitu ſidera & pontum ferit.*
Et vaſta Calpe ſonuit, & voces Cyclas
Excepit omnis.

Scio, quòd ad veritatem attinet, ἀνευθύνους τοὺς ποιητὰς, & tollere iis rem ſupra fidem licere: ſed tamen cum modo, & decoro. Quod autem hoc tam inſolens mendacium, Herculis gemitum è Græciâ producere ad extremam Calpen? Numquam ille ſcripſit, ſed quod liber ſuggerit, *Chalcis.* appoſite. Nam in eo tractu ad Euripum opidum Chalcis eſt. hanc reſonuiſſe vult, & vicinas Cycladas, itemq́; Capharidas petras, quas mox addit. In Hiſpaniam quidem mente aut manu numquam iit.

813. *——dumq́; tremebundum manu*
Tenuit cadauer, hac manu, inquit, te feram.
O fata, victus Herculem perimit Lycas.
Ecce alia clades, Hercules perimit Lycam.

Valdè placet ſcriptura vetus, diſtinctione adiuta, hæc: *hac manu, inquit, hac ferar, O fata victus? Herculem perimit Lycas.*

819. *——talis in cælum exſilit*
Harundo, Geticâ viſa dimitti manu,

Aut

Digitized by Google

Aut quam Cydon excuſſit: inferiùs tamen
Fugiente tranco corpus in Pontum cadit,
In ſaxa ceruix.

Lycam deſcribit violentâ & verè Herculeâ manu interfectum. Miſſum eum in altum vult eo impetu, quo ſagitta Getica ſolet aut Cretenſis. Sed in hanc ſententiam nimis quàm meliùs præit Vetus: *inferiùs tamen Et tela fugient. truncus in Pontum cadit.* Comparat cũ teli emiſſione. tamen, inquit, minus dixi, & illaipſa tela non ſic in altum ierint expreſſa.

837. *Et nota quærit litora.*

Liber, *Fluctiſona quærit*. quod verum.

842. *Deſtituit animus membra, nox oculos premit.*
De. *Quid anime ceſſas? quid ſtupes factum ſcelus?*

Prior verſus Hyllo tribuitur, malè, tu Deianiræ, & ſcribe: Dei. *Deſtituit animus.* continenter cum ſequenti. Nam illa ad hanc miſeriarum narrationem animo linquitur, mox ſeſe exſtimulat & armat in ſuam necem. Sed malim & altero verſu legi: *quid ſtupes? factum'ſt ſcelus.*

847. —— *tam leuis pœnas manus*
Tantas repoſcit?

Præter Deianiræ mentem iſta: quæ vult pœnam hanc leuem videri tanto admiſſo. Melius, *Leues pœnas manus Tantis repoſcit:* ſiue, *reponit.* Tantis, intellege criminibus.

855. —— *Perdidi erepto Hercule*
Et ipſa populos.

Ferre poſſem, niſi liber præluceret ad ſubtilius dictum: *Perdidi ſola Herculem.* quod rectum, ſi tamẽ legis in ſequenti Hemiſtichio. *Et ipſe:* non, *ipſa.* Acutè ad augendum facinus ſuum dicit miſera: Ego Herculem perdidi, ille terrarum orbem. qui ſcilicet morte eius, præda iam feris & tyrannis.

857. —— *Coniugem Alcidæ necem*
Optare pudeat: hoc erit votum, manus
A me petatur. occupa ferrum ocius.
Cur? deme ferrum. quidquid in mortem trahit,
Telum eſt abundè.

Hîc quoque argutiolæ pereunt, à me imò à libro ſubleuandæ. Ille ſcribit, *hæc erit voto manus.* optimè. Cur necem aliundè, inquit, petam? dabit hæc manus, & expleuerit votum. à me eam capiam. Scribe etiam, * *Cur deinde ferrum? quidquid,* &c. Cur autem ferrum peto? inquit. rupes, ſaxum, & quidquid mortem dare poteſt, mihi pro ferro. * Ott.

895. *Vinci Hercules non potuit, hinc cœpit mori.*

Sanè acutior, quidquid reijciat, & Poëtâ noſtro dignior lectio vetus, * *cùm potuit.* Dixerat nutrix, Viuit etiam ô Deianira tuus Hercules. Subijcit iſta, At cùm inuicta illa virtus vinci potuit (quod veneno meo factum: cui ille non reſiſtit) potuit, imò cœpit iam mori. quaſi velit, viuum illum vinci non poſſe: & hoc argumentum mortui aut certè morituri, quòd victus. * uss. Ald. Par. Lugd. Baſ.

899. *Si te ipſa damnas, ſcelere te miſera arguis.*

Librum audi: *ſceleris te miſeram.*

906. *Lernæa flectens tela furibundâ manu.*

Sagit-

Digitized by Google

Sagittas Herculeas intellegit, quas miſit in natos, tinctas Lernæâ peſte. Huic rei non conuenit flectendi verbum. quod damnat Codex, & reponit, *figens*. Sanè figi & defigi ſagittas in corporibus ſcimus.

912. *Fraudem placet punire.*

Vetus, *Placet ſcelus punire.* & inuidioſis his verbis factum ſuum ſemper exauget Deianira.

916. *Immenſa peſtis coniugis membra abſtulit.*

Potiùs, *Immerſa.*

930. DE. *Quicumque miſero forte diſſuadet mori,*
Crudelis ille eſt. interim pœna eſt mori.
NVT. *Sed ſæpè donum in pluribus veniæ fuit,*
Defende ſaltem dexteram infelix tuam,
Fraudiſq́, facinus eſſe, non nuptæ ſcias.

Tenebras tibi has illumino, face diſtinctionum. Vide. *Crudelis ille eſt.* NVT. *interim pœna eſt mori.* DEI. *Sed ſæpè donum.* NVT. *in pluribus veniæ fuit.* Extremo etiam verſu lego cum libro, *ſciat*: vt ad Herculem referas.

945. *Meámque fallax vnde decipiat ſitim.*

Vetus, *deludat ſitim.*

950. —— *recipe me comitem tui*
Phaſiaca coniux, peior hæc, peior tuâ
Vtrâque dextra es, ſcelere ſeu mater nocens,
Seu dira ſoror eſt, adde me comitem tuis.

Litterula mihi dux ad veri latebras. nam veteri eſt, *tuo*, non *tuâ*. Totum locum lego & interpungo: *peior tuo vtroque dextra eſt ſcelere, ſeu.* optimâ iſtâ mente: O Medea, cape me tibi comitem. nam & ego manus inquinaui: atque adeò turpius, quàm tu vtroque illo parricidio, vel cùm fratrem interfeciſti, vel cùm natos.

974. *Viriúſne ſupereſt aliqua? Sarmatica & manus*
Intendere arcum tela miſſurum valet?
Non arma ceſſent, téque languenti manu
Non audit arcus, ſi poteſt telum dare.
Animoſa coniux, dexteram exſpecto tuam.

Legi hæc ſcio: non intellegi, hoc quoque ſcio. Quæ hæc Sarmatica manus? cur Herculi adtributa? quiáne vſus eâ inter Sarmatas? ſomnia. Veteri eſt, *& armata manus.* Tu ſcribe, *armatæ:* & ſtatim, *valent.* Eodem auctore corrige, *An arma ceſſant t.l.m. Non audit arcus?* Iam illa indubiè ſic legenda: *ſi potes letum dare Animoſe coniux.* Nam hoc clamat impos ſui mulier: Tuâ manu ô marite mori iuuat, ſi vires tibi ad dandam mortem. Dexterâ meâ vti differo, dum tuam exſpecto.

998. *Ita nulla peragas iuſſa, nec peragens mala*
Erres per orbem.

Hyllum alloquitur, & deprecatur ab eo labores ac miſerias patris. Commodius ergo veteri, *nec frangens mala.*

1016. —— *ſed quid hoc? tellus labat,*
Et aula tectis crepuit. exceſſit minax
Vnde iſte cœtus?

Liber

Digitized by Google

Liber, *excuſſis minax*. placet, ſi puncta ſic mutes: *tectis crepuit excuſſis. minax Vnde iſte cœtus?*

1026. *Peracta iam pars matris eſt, ſtatuit mori,*
Nunc noſtra ſupereſt, mortis auferre impetum.
O miſera pietas, ſi mori matrem vetas,
Patri es ſceleſtus.

Melius fuerit, certè clarius; *Nunc noſtra ſupereſt. mortis aufero impetum?* Hyllus enim animi inconſtans hæc dicit, & quid ago? inquit. prohibeo matrem mori? in patrem pecco, quem illa interfecit; ideoque mori meruit.

1034. *Tangens Threïciam Chelym.*

Vetus, *Pieriam*. probè.

1039. *Oblitúſque ſequi fugas*
Amiſit liquor impetum.

Credo, *fugax*. Diſtinctiuncula iuua.

1049. *Abrupit ſcopulos Athos*
Et iuxta Rhodope ſtetit.

Imò, *Rhodopen*. Nam ſub ipsâ Rhodope ceciniſſe Orphea vult: ad quam ſcilicet Athos acceſſerit. Atque ita liber.

1063. *Manes commonitos adit.*

Idem, *Manes cum tacitos*. nec aliter ſententiam vllam feceris: *Adit* autem accipe quaſi Adiit, vt ſuprà monui.

1125. *Quis tantum capiet* * *nefas*
Fati? quis ſuperis locus?

* Ort. nefas? Fatum.

Adſentior libens meo Codici, *Fratrum* ſcribenti, non *Fati*. Hoc ait. quis trium fratrum, inter quos diuiſus orbis. Vnus capiet omnia, cùm vnum erunt omnia? Scis de Ioue, Neptuno, Dite. quibus trinum imperium, trino elemento.

1134. ——*atrâ nube inhorreſcat polus.*
Obſta nouerca, nunc pater cæcum chaos
Reddi decebat.

Scribo, * *nouercæ*. Precatur Hercules lucem & ſolem eripi, & nubium velum intendi, ne Iuno videat & triumphet in Hercule moriente.

* MSS. Par.

1164. *Cùm penè trepidis excidit Titan equis.*

Bonum hoc, bonum: ſed an germanum? Negat liber, qui præfert, *Cùm penè laſſis*. Scribam, *lapſis*. metu videlicet viſi Cerberi vult ſuccidiſſe Solares equos.

1173. *Nullum malum proſternit: impendo malè.*
In nulla vitam facta.

Elegantius liber: *impendo, hei mihi, In nulla v. f.* Quam eamdem eiulationem repono verſu iſto.

1182. ——*cadere potuiſſem mihi*
Iunonis odio.

Lego inquam, *hei mihi.*

1191. *Adhuc ferebas eſſe te Alcidæ parem.*

Cùm nexum ſententiæ conſidero, ſuadeor legere, *Adhuc fremebas*.

Digitized by Google

1201. *Vbique me mors fugit, vt leto inclito*
Fortis carerem.

Audio te, quiſquis es, bone boni libri ſcriptor: *telo inclitæ Mortis carerem.*

1219. *Eheu quis intus ſcorpius, quis feruidâ*
Plagâ reuerſus cancer infixus meas
Vrit medullas?

Quantò ille idem meliùs? *Heu qualis intus ſ. q. feruidâ Plagâ reuulſus.* Vult ſcilicet vi ablatum & dereptum è cælo in ſuam peſtem.

1226. —— *abſtulit coſtis iecur.*

Aliquoties iam antè Iecur nominatum. veriſſimè liber, *latus.* In coſtis ipſis, inquit, adeſum, nec iam comparet latus.

1238. *Aſtris ab ipſis detulit Stymphalidas*

Scriptum, *depulit.*

1246. — *ô vires prius*
In me ſepultæ.

Vetus, *vbi vires.* Diſtinguam, *vbi vires prius In me? ſepultæ.*

1261. *Quæcumque peſtis ſæua, quæcumque effera es,*
Palàm timeres.

In libro *peſtis ſiue.* concinno ex hoc reliqua, *ſiue quæcumque es fera.* Ambigit an peſtem hanc dicat, an feram aliquam intra ſe latentem.

1276. *Flentem, gementem, ſumme protector poli,*
Me terra vidit.

Rectum eſt, *proh rector.* Atque ita liber.

1286. *Fletum * virtus ſæpè reſoluit.*

* M s. Baſ. *luctus.*

Valdè fallor, aut ex reipſa & ſequenti imagine legendum: *reſorbet.* Comprimit virtus lacrimas, & iam labentes tantumnon deuorat & abſorbet.

1303. *Giganta, crede, non minùs verum mihi*
Aſſerere potui: dum patrem verum puto,
Cælo peperci.

Reformo in alium & pulchriorem ſententię habitum ex Codice noſtro, in quo *cælum,* pro *verum.* Optimè Diſtinguo, *Giganta crede. non minùs cælum mihi Aſſerere potui.* Nempe Hercules doloris impotens Iouē inuocat vt ſe fulminet. Quidni? inquit. olim gigantibus feciſti: crede & me vnum ex illis. Viribus certè non inferior, potui & cælum perfringere: niſi peperciſſem, ob te patrem. Hæc præalta & tumida: quis neget? ſed nimirum eiuſmodi complura in hac Tragœdiâ φυσήματα καὶ μολγοί.

1334. *Adhuc malis feriſq; ſuppoſitus fores,*
Si me tuliſſes. vindicem veſtrum malis
Excipite.

Scribe, *Ni me tuliſſes.* & ſtatim, *Eripite.*

1347. —— *ſed vmbra ſimile neſcio quid mei*
Agnoſce mater.

Nec damnes ſcriptum, *vmbram & vile neſcio quid.*

1363. —— *quæ plaga inferni poli*
Vetans flagranti currere in Zonâ diem?

Dici de polo poſſit nobis depreſſo & minùs ſublimi, ſtultè. Aſſentiamur libro, *plaga ignifera poli.*

—— *qui*

1384. —— *qui Thracios fluctus Athos*
Frangit, Tonantis fulmen excipiens Iouis.

Spurium hoc & ſpurcum deputat liber, *Frangit, Iouisq́. fulmen excipiens minas.* ſi tamen iuues & corrigas, *Mimas.* qui mons inter eximios & ſæpè huic noſtro alijsque dictus.

1404. —— *ille nimius impulſus dolor.*

Vetus, *impuſſans dolor.* Credo, *impulſans.*

1429. *miſeraq́. nato ſimilis Alcmenæ nepos.*

Imò,* *fato ſimilis.* quod & vetus editio habet: quam (ignoſcite & tamen agnoſcite Critici) millies deprauaſtis. * Or.

1438. *Video nitentem regiam clari ætheris.*

Herculis alucinantis verba, & propinquâ morte, cælum ſomniantis. Sed vetus, *Video intenſam.* ex quo lego: *Videóne terſam*

1443. —— *ora Phœbaus modò*
Afflabat axis, tam propè à letho fui.

In eodem ſuo delirio hæc enunciat, & eidem rei. Itaque optimè liber. *tam propè à cælo fui.* Hem, inquit. vbi ego nunc? iterùm in terris? paullò antè iuxta Phœbum.

1490. *Eſt clara, captas inter incultas, genus*
Regumq́. referens, Euryto virgo edita.

Profert hæc ad Hyllum Hercules, cui tradit ſuam Iolem. Veteri eſt, * *incultum*, non *incultas.* Ex eo ego, *inclutum genus.* & *Regnumq́.* potiùs quàm *Regum.* * Or.

1493. *Victor cruentus abſtuli patrio à lare.*

Liber, *patriam lares.* benè.

1508. —— *parce iam lacrimis meis.*

Idem, *lacrimis, parens.* quod certè verum.

1510. *Quid tale Iuno peperit, ætherium gerens*
Sceptrum & Tonanti nupta?

Ille ipſe, *Quid tale genuit, peperit.* omiſſo Iunonis nomine: quam hîc deſignari ſaltem videatur elegantius.

1532. *Quando, proh Titan, vbi, quóve ſumme*
Herculem in terris alium ſequêris?

Scriptura palàm melior, *vbi? quo ſub axe?*

1559. *AEacumq́. inter geminosq́. Cretas*
Fata diſcernens. fieri tyranni
Parcite ô dites, inhibete dextras.

Etiam hîc: *Fata diſcernens, feries tyrannos.* Ponit Herculem apud inferos quartum iudicem futurum, & qui propriè, vt olim viuus puniat tyrãnos.

1590. *Non duces ſæuos miſeranda tellus*
Habeat, nec vllâ dominetur aulâ.
Qui * *poteſt ſolum decus eſſe regni*
Semper intenſum tenuiſſe ferrum. * MS. *putent.*

Verſus alter nónne clarè labat? Erige, *Horreat, nullâ.* Nam Sapphici ſunt, puri, puti. Lege etiam connexè, *aulâ Cui poteſt.* item, *impenſum*, è libro, non *intenſum.* Senſum hunc effice. Nuſquam imperes, cui ſolum de-

 cus

b Ald. Lugd. *En quid.*
a *Ou.*

cus ſceptri eſt, occupatum ſemper habuiſſe ferrum.

1596. a *Et quid hoc? mundus ſonat*
Vetus, b *Heu, quid hoc?* Quem audi, & me ſcribentem, *tonat.* Mundus enim huic poëtæ (nec ſine exemplo) ferè ſemper Cælum.

1624. *Chaonis quondam loquax*
Stat lata vaſti quercus.
Non nego. tota hæc deſcriptio exſtructi rogi moleſta, odioſa. quid facias? aut ne lege, aut corrige: *Stat vaſta latè*, traiectu verborum.

1631. *—— tunc cadens lentâ morâ*
Duxit ruinam.
Repperio in ſcripto, *cadens latam ſui.*

1653. *Victure felix. has enim numquam irritas*
Mittes in hoſtes.
Verba, quîs Hercules ſagittas porrigit Philoctetæ. Ea in libro meliora: *Virtute felix iuuenis, has numquam.*

1722. *— eſt noſtros manus*
Quæ tendat arcus.
Scribe & σκωμματικῶς pronuncia, *en, noſtros.*

1726. *Rogat ecce iam me genitor.*
Decorúmne Iupiter roget? Negat ratio, & liber qui habet, *Vocat.*

1733. *Tantum ingemiſcit ignis ad durum iecur.*
Concinnius feceris, *ignis. ah durum iecur!*

1748. *—— cumq; iam forti datum*
Leto ſatis penſauit, igniferas trabes
Hinc inde traxit, nimia quas flamma occupat
Totáſque in ignem vertit.
Scribe, *minima quas flamma.* Nam hoc vult longâ & affectatiſſimâ narratiunculâ, Herculem poſtquam probauit ſatis parem ſe dolori & cuicumque ferendo letho, trabes rogi corripuiſſe & ad ſe traxiſſe, quæ minimum etiam vſtæ: ſcilicet vt totus toto rogo iam perureretur.

1756. *— ſed quid hoc? mæſtam intuor*
Sinu gerentem reliquias magni Herculis,
Crinémque iactans ſquallidum Alcmene gemit.
E veteri legas, *ſed quid hanc mæſtam intuor Sinu gerentem?* & *Cinerem*, non *Crinem.* Quod planè verum reor, ſi reſcribas in fine, *gerit.*

1763. *Hic tumulus ille eſt. ecce vix totam Hercules*
Compleuit vrnam.
Acue ſententiam, & lege, *illi eſt.*

1821. *Hic pax cruento rege proſtrato data eſt,*
Vbi enim negata?
Illuſtriora hæc facio. *Vbi ei negata eſt.* ſine interrogatione, & voculâ additâ è libro. Senſus: Hîc Thraciæ vniuerſæ pax eſt data, poſtquam Diomedi vni negata eſt: quem interemit.

1870. *Ille Tyrannus iuſſit Stygias*
Penetrare domos, populiſq; mandans
Ponere ferrum.

Chorus

Chorus in laudem Herculis pronunciat. Scribo autem,* *tyrannos.* Deinde,* *populisq́; madens:* egregiâ & verâ correctione. Nam vulgatũ illud verſus abnuit, & ſtructura dictionum. Mens eſt, Herculem Tyrannos miſiſſe ad inferos, & tinctum cruore populorum ferrum iuſſiſſe deponere. * Ort. * Lugd.

1897. —— *Flete Alciden*
Quòd non ſtabulis veſcitur infans.

Ego tibi adfirmo ſcribendum,* *naſcitur infans.* Flete, inquit, Herculem: cui debetis, quòd non naſcuntur vobis pueri, futuri pabulum equis. * Ort.

1922. *Teq́; in primo limine Ditis*
Monſtra morantur?

Nihil hîc monſtra valent. lege cum libro,* *Fata.* MS. Par.

1971. *Proinde luctus pone, quos gnato pater*
Genetrix inerti.

Legam, *gnato paret.* Vetus autem *Meretrix* ſuggerit, pro *Genetrix*: nec video quî approbem.

1982. *Et numen, & te mundus æternus tenet.*

Mundus, id eſt, cælum. Tamen liber, *te numen æternum.* haud improbê. Sequenti verſu velim, *Io triumphe.* Et vſurpo libens, poſt longam cum vitijs in hac Fabulâ pugnam. quę ipſa (vno verbo dicam) vitium: nec in vllo ſcripto manifeſtiùs φρύαγμα & ὄγκος.

AD THYESTEN.

Quę fabula bona, & in manibus eſt minus maculoſâ. Eò hîc ego breuior.

Verſ. 1. *Quis me furor nunc ſede ab infauſtâ extrahit?*

Tantali verba emergentis ab inferis, ſed cum occultâ labe. Téne Furor extrahit? nullus, ſed furia ipſa, Megæra. Aſſentiamur igitur meo libro, *Quis me inferorum ſede ab infauſtâ.*

9. *Aut pœna Tityj, ſemper accreſcens iecur*
Viſceribus atras paſcit effoſſis aues?

Ille ipſe hîc hemiſtichio auctior: *Aut pœna Tityj, qui ſpecu vaſto patens.* & ſubiúgit deinde, *Semper accreſcens iecur*, Defectúne eſt? an illa ab adtextu?

54. *Ornetur altum culmen, & lauro fores.*

Leue eſt: ſed nota fidi libri. qui præfert,* *altum columen.* * Ald. Lug.

59. *Ecquando tollet ignibus iam ſubditis*
Spumante aheno? membra per partes eant.

Meliùs diſtinxeris: *Spumante aheno membra?*

93. — *Moneo, ne ſacrâ manus*
Violata cæde, néve furiali malo
Aſpergat aras.

Imperandi formulâ ſcribe, *Violate*: itemque, *Aſpergite.*

105. — *iam tuo mæſtæ pede*
Terræ grauantur.

Elegantior lectio ſcripta: *tuum mæſtæ pedem.*

170. — *ſtat miſer obuios*
Fluctus ore vocans.

Digitized by Google

De Tantali inexſtinctâ ſiti. cui verbum aptiùs præfert codex, *ore petens.* Nam captat ſanè idemtidem, non ſolùm aduocat laticem.

228. *Aurata reges ſceptra Tantalici gerunt.*

Vetus, *Tantali*: ego, *Tantalei.*

237. *Pars nulla noſtri tuta ab inſidijs vacat.*

Idem, *Pars nulla generis tuta.*

300. *Maliſq; feſſos grauibus, & faciles capi*
Preces mouebunt.

Quem cur non & hîc audiam? *Prece commouebo.*

329. ——— *multa turbatus ſolet*
Detegere vultus ———

Vetus: *multa ſed trepidus ſolet*. Vtrumuis rectum.

387. *Rex eſt qui metuit nihil.*

Ex manuſcripto & meo & Fabricij verſiculus addēdus, *Rex eſt quiq; cupit nihil.* Cur autem eū deleant? plenitudo ſententiæ poſtulat; nec aliter verè hoc regnum conſtat, niſi duplicem affectum adimas, Spem & Metum.

441. *Pater poteſt regnare:* Thy. *cùm poſſim mori.*

Subobſcurum hoc reſponſi. legam, *potes regnare.* Thy. *quin poſſum mori.* Nempe impellunt filij (heu, improuidi) Thyeſtem ad eundum: & ſpe inprimis regni. Ambigis pater? ecce, in propinquo ſceptrum. Reſpondet ille haud vanè timidus, ſed & mors fortaſſe in propinquo.

459. ——— *non ventrem improbum*
Alimus tributo gentium: nullus mihi
Vltra Getas metitur & Parthos ager.

Hoc dictum de multitudine ſeruorum, ad verbum è Senecæ prioris Epiſtolis ſumptum moneo. cuiuſmodi multa adnotare tibi poſſim in his fabulis, ſtudio quodam ab eo viro ſumpta. Verſu tertio, *metatur*, legit codex, & cum eo ego. *Metabat ſeſe circum loca*, in Poëtâ veteri legi.

463. ——— *Nulla culminibus meis*
Impoſita nutat ſilua, nec fumant manu
Succenſa multâ ſtagna.

O ſuaues hîc interpretes! Stagna aiunt ſuccendi, vt fundus dulcior, dulciores reddat piſces. Tu ſcito de Balneis domeſticis & ambitioſo in eas apparatu Poëtam loqui. Non attigiſſem, niſi iuſſiſſet deus Riſus.

487. *Eatur, vnum genitor hoc hortamen eſt.*
Th. *Ego vos ſequor, non duco.* Pl. *Reſpiciat deus.*

Quod *hortamen vnum*? quæ ſana hîc mens? Egregiā emendationem præit liber. *vnum genitor hoc teſtor tamen, Ego vos ſequor, non duco.* Continenter hęc Thyeſtes dicit euictus tandem ſuadelâ ſiue precibus liberorum, Age, inquit, eamus. tamen hoc pater vobis teſtor, ſequi me, non ducere.

524. ——— *ornatus cape,*
Quales mei.

Vetus, *Pares meis.*

578. *Scylla pulſatis reſonat cauernis,*
Ac mare * *intortum timuere nautæ.*

* Ort. *in totum.*

Frigidum hoc, ſi attendis. Quid mirum ſi Scyllam iratā nautæ timeant?

vilius,

Digitized by Google

vilius,quàm pro re, dictũ. Scriptus: *At mare in portu timuere nautæ.* Quod verum fateberis,ſi rimaberis. Nam hoc ait : Cùm Scylla ſęuit & tẽpeſtas vbique atrox ; nautæ vix in portu ſecuros ſe putant , illîc etiam timent. at cùm ſerenum rediit, non ſolùm naues, ſed & cymbæ perſultant & contemptim ludunt in illoipſo freto. Sequentia vide. huc adigunt.

603. *Anxius ſceptrum tenet,& mouentes*
Cuncta diuitias,metuitq́, caſus
Mobiles rerum,dubiumq́, tempus.

An rex diuitias timet? vouet, ſcio. Sed alienas fortaſſe. quia nihil tam ſanctum,quod illæ non violent,tam firmũ,quod non expugnent ὕθλοι. Alij ſubſtituunt,*dynaſtas:* contra verſuum legem. Librum meum ,ſi ſapis, approba: *diuinat metuitq́, caſus.* Rex,inquit, ſemper in metu : & ſi præſentia bona , tamen diuinat & præſagit caſus fallaces & ſumma imis miſcentes.

639. *Non quæro quis,ſed vter effare ocius.*

Labat verſus. In ſcripto lêgi, *Non quæro quid ſit, ſed vtrum eſt effare.* nec hoc rectè. Caliginem in hac feſtinatione non dimoueo.

640. *In arce ſummâ Pelopis,vna eſt pars domus.*

Aſſentior magis veteri: *Pelopea pars eſt domus.* Nam Pelopeum,breui penultimâ,vt Dioneum Catullo.

649. *Arcana in imo regia ſeceſſu patet.*

Si arcana,quomodo patet? Liber, *iacet.*

693. *Contrectat,& componit,& ferro admouet;*
Accendit ipſe. nulla pars ſacri perit.

Non præteruolat me ſcripta lectio, *Attendit ipſe* : & mirum ni vera. Vult eum attentè obſeruaſſe (vt ritus) motus geſtusque nouarum iſtarum hoſtiarum: volentes ſe darent ad ſecurim &c. Nam de igne accenſo , haud æquè narrationi faciat. Tamen.

740. *Pectore receptus enſis,in tergo* exijt.* * Ort. *extitit.*

Liber, *in tergo ſtetit.*

822. *Tenebraſq́, iubet ſurgere, nondum*
Nocte peractâ.

Minimè verò *peractâ*:ſed vt libri veteres,* *paratâ.* Ecce enim Sol ſeſe condens Noctem inducebat & ſurgere iubebat ante tempus, ideoque imparatam. Habes Thyeſtem: muginor nunc tibi * Ort. Ald. Lugd.

IN OEDIPVM.

Verſ. 1. *Iam nocte pulsâ dubius effulſit dies.*

Haud damnes.tamen purius germaniusq́ cenſeã quod in libro, *Iam nocte Titan dubius expulsâ redit.* Sanè vocula *Dies*, parũ amœnè mox repetitur.

4. *Iam cernet auidâ peſte ſolatas domos.*

Idem habet, *Proſpiciet auidâ.*

34. *Incolumis ergo,ſcilicet Phœbi reus.*

Amplector ſcriptum *, *Incolumis adſto.* * Ort.

42. *— tenuis Iſmenos fluit*
Et tingit ipsâ nuda vix vndâ vada.

Liber,

Liber, *tingit inopi*, quis non præferat? Et ſtatim, *nubilo pallet die*: non vt vulgò, *pallet nouo*.

61. *Properatq́; vt alium regerat in eumdem rogum.*

Idem, *vt alium repetat*. Hæc ſanè ſententia eſt. Parens à funere properat ad funus, & petit alium quem comburat.

93. *—— cruentos peſtis infandæ tuli*
Rictus.

Idem, *vatis infandæ*. De Sphynge ſermo.

95. *Cumq́; è ſuperbâ rupe iam prædæ imminens*
Aptaret ales verbera, & caudam mouens
Sæui leonis more, conciperet minas.

Primo verſu, neſcio an *ſupernâ* meliùs. altero ſcribo, *Aptaret alas, verbera & caudæ mouens*. In libro quidem meo eſt, *caudæ*. Deſcribit in Sphynge violentam famem & rabiem. Iam, inquit, alas explicabat ad me inuolandum, iam caudæ verberibus ſe ſtimulabat, ſolitum leoni.

101. *Nodoſa fortis verba.*

Vides verum eſſe, *ſortis*.

174. *Vaga per lucos ſimulacra virûm*
Maiora viris.

Malim, *Maiora veris*. Hæc opinio veterum, manias iſtas & mortuales imagines, ſemper apparēre ſupra verum humanumq́ue ſtatum. Noſtra ad XI. Taciti vide.

186. *Multoq́; genas ſanguine tingit.*

Conuenit cum notâ Thucydidæâ in Peſte, qui ὀφθαλμῶν ἐρυθήματα appellat: ſicut & Lucretius facit: *— oculos ſuffuſâ luce rubentes.*
Tamen Codex noſter, *tendit*, præfert haud malè: vt multo illic concurſu ſanguinis tendi velit & horreſcere pellem.

244. Siquid video, Perſonarũ diſcrimen mutandum, & hoc faciẽdum:
CR. *Queritur peremptum nemo, quem incolumem timet.*
OED. *Curam perempti maior excuſſit timor.*
CR. *Pium prohibuit vllus officium metus?*
OED. *Prohibent nefandi*, &c.

270. *Ita molle ſenium ducat, & ſummum diem*
Securus alto degat in ſolio parens.

Oedipi votum & iuratio eſt, Ita pater mihi, inquit, quietè moriatur in ſuo regno. Sed nónne meliùs huic ſententiæ liber? *alto reddat in ſolio*. cenſeo. Nam & veteres vulgati, *regnet*, non, *degat*.

280. *Vnde altus ima deſerit, cælum petens.*

Parnaſſum deſcribit attollentem ſe & aſſurgentem. legit vetus, *altus arua deſerit*. rectiſſimè.

334. *Pudet deos neſcio quid. huc properè admone.*

Liber, *propè admone*.

338. *—— expauit diem*
Trepidusq́; vultum obliquat & radios fugit.

Proba, ſed an ſincera? negat liber, qui ſuggerit: *vultum ſolis & radios*. Multa autem hîc & rara notabis ad Ritualia ſacrorum.

Iuuen-

Digitized by Google

341. *Iuuenca ferro ſemet oppoſito induit.*
Vetus, *[a] *impoſito.* De ſecuri non male. Silius XVI. *Victimaq́ admotæ ſtabat ſubiecta ſecuri.* Vulgata tamen recta, de cultris quibus cadentem excipiebant & iugulabant. * MS.

373. *Quod hoc nefas? conceptus infauſtæ bouis.*
Liber, *innuptæ bouis*. Atq; ita ſanè duplex mõſtrũ: quòd nec ſuo loco fętus, quòd nec in vaccâ. Supra Iuuencã appellauit: & ſolent tales eligi ad ſacra.

377 *Infecit arctas liuidus fibras cruor.*
Malo cum libro, *Infecit atras.*

382. *Vox eſt, nec vſquam territi fugiunt greges.*
Legebam, *mugiunt greges.* appoſitè. At liber ſuadet, * *reſonant*: quod magis approbem, quia mox Mugiendi vox iteratur. * MSS.

500. *Concinit tædas geminus Cupido.*
Ex ritu antiquo egregie liber, *Concutit.* Scis in nuptiis faces præferri ſolere & plerumque à pueris. Huc reſpiciens vult Bacchi & Ariadnes cœtui præluxiſſe Cupidinem vtrumque.

536. *— ſilua iam feſſâ cadens*
Radice.
Scribe, *illa iam*, auctore libro. Nec enim de ſiluâ totâ loquitur, ſed diuiſim de arboribus. Hæc inquit, ramos amiſit: iſtam iam radix non tenet, &c. Vide verſus ipſos. Quod ſemel monitum, ſemper fac. Quis enim tibi fructus aliàs ex breuiculis his Notis?

551. *—— ipſe funeſto integit*
Vates amictu corpus, & frondem quatit.
Quam frondem? Taxum, cupreſſum, aut ſimilem aliquem feralem ramum? Non abnuam. niſi quòd præualet apud me codicis ſcriptura, *frontem.* Nam frontem quatere mœſti aut irati ſolent: nec diſconuenit infero huic ſacro.

620. *— atque ab omni diſſidet turbâ procul.*
Illuſtra, & ſcribe, *deſidet*, cum meo libro. Nempe vult Laium, qui inuitus & vi violentâ carminis protractus ad ſuperos, procul ſe remouiſſe ab aliis, & ſolum reſediſſe, ſeque occultantem.

634. *— prima qui ſæua necis*
Sceptra, & nefandos occupat matris thoros.
Pręfero quod in meo eſt [a] *præmia qui*: ſiue quod in priſcâ editione, [b] *pretia.* [a] Ort. [b] Lugd.

682. *Certiſſima eſt regnare cupienti via,*
Laudare modica, & otium ac ſomnum ſequi.
Non hercules *ſequi*, non: ſed *loqui.* quod adferit vetus. Nam ita eſt: qui regno occulti imminent, regnum & alta ſermone deteſtantur, vt re aſſequantur. Prudentiſſimus hiſtoricorum: *Simulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiat.*

685. Cr. *Parúmne me tam longa defendit dies?*
Oed. *Aditum nocendi perfido præſtat dies.*
Liber vtrobique ſufficit, *Fides*, pro *Dies.* Ego libens audio.

701. *—— Quiſquis in culpâ fuit*
Dimiſſus, odit omne quod dubium putat.

Tenebræ in hac ſententiâ : quas mirabor, ſi quis penetrabit. Ego diſpelli eas cenſeam, vocibus paullùm compoſitis, aut correctis. *Quiſquis in culpâ fuit Dimiſſus, odit. omne quod dubium, puta.* Sententia biceps. Primùm ait, Omnem qui accuſatus & dimiſſus, odiſſe eum apud quem, & ob quem, in periculo. Deinde vniuerſè hoc Regibus præcipit. de quo ambigis, pro certo habe : & culpam ambiguam, puni vt veram. Vide adiuncta, videbis verum me vidiſſe.

771. *Cecidiſſe noſtri ſtipitis impulſu obuium,*

Liber, *ſtipitis pulſu:* fauente verſu.

795. *Grauem paterna regna diſcutiunt metum.*

* Ort. Ald. Lugd. Bat. Par.

Et hîc ille aptiùs:* *Omnem.p.r.diſcutient metum.*

805. *Quod ſubditicij præmium gnati petit?*

Liber, *ſubditiui*, &, *petijt*. notâ lapſi temporis, vtrumque rectè.

889. *Lene ſed modicum fluens*
Aura.

Concinnem ex veſtigiis ſcripti: *Lenis & modicè fluens.*

1007. ——— *qualis attonita & furens*
Cadmæa mater, abſtulit nato caput
Senſimúe raptum traxit: afflictum alloqui
Cupit, pauetq́;.

Hæc verò inepta. Scilicet in furore illo ſenſim & leniter caput auulſum traxerit Agaue? aut hæc ad ſimilitudinem faciant, quam inſtituit Poëta? nihil. Liber meus: *Senſitúe raptum dubitat.* Ex quo aptiſſimo apto: *Senſitq́; raptum. dubitat, afflictum alloqui Cupit, pauetq́;.* Qualis, inquit, Agaue cùm furens filio caput abſtulit, & mox facinus ſenſit, attonita ſtetit, probaret an damnaret facinus, ſileret an loqueretur: talis hîc Iocaſta.

1011. Io. *Cupiunt & horrent ora. nam quid te vocem?*

Alia in noſtro lectio: *Et hæret ore prima vox. quid te vocem?* & quidem omiſsâ Iocaſtæ perſonâ. Ego valdè approbem, ſi tamen reſcribas, *Sed hæret.* itemq́ue diffindas verſum, & Iocaſtam inſeras ante hæc verba, *Quid te vocem?*

1014. ——— Oe. *quis frui tenebris vetat?*
Quis reddit oculos? mater, an matris ſonus?

Verum cenſe: *matris en, matris ſonus*. atque ita liber. Affirmatè hoc dicit indignans Oedipus. Quid iuuat eruiſſe oculos ne viderem matrem? ecce audio, & taminor ab illo ſenſu. Silet Oedipus: opem meam poſcit

HIPPOLYTVS.

Quæ tamen fabula, veteri meo libro PHAEDRA inſcribitur: neque nullâ de cauſsâ.

verſ. 13. *Vbi per glacies lenis Iliſſus,*
Vbi Mæander ſuper æquales
Labitur agros.

De Atticâ ſermo. vbi igitur in eâ glacies, aut fluuij glaciati? ambigo. An non, *per glareas*? contractâ in biſillabam voce, ob verſum. Vt velit Iliſſum per ſcrupos & ſaxa volui, Mæandrum per æquabiles arenas. Videatur.

Digitized by Google

deatur. niſi vitium tamen maius nonnullo indicio librorum. Nam meo ecce,* totus ille ſecundus verſus abeſt: idque, cùm bis in eo (neſcio quo caſu) ſcriptus primus hic Actus. At editioni priſcæ, abeſt totus primus. in quâ *Melanes* etiam eſt, non *Mæander*. Cogita. nam calidè hæc me ſcribere vides. * MSS. Par.

163. *Quid pœna præſens conſcius noctis pauor?*

Benè. Nam nocte plerumque inquietati ſcelerum memoria. Tamen meo eſt, *mentis pauor*. non minùs rectè.

237. NVT. *Reſiſtet ille, ſeq; tractandum dabit?*

Hæc cum ſequentibus Nutrici tribuuntur. nolim. Ego Phædram ea dicere velim, ſed affirmantem, non rogantem. At huic verſui perſonam Nutricis dederim: NVT. *Tibi ponet odium.*

262. *Prô caſtitatis vindicem armemus manum.*

Nec hoc placet in Nutrice. Da Phædræ: & obiter corrige, *Pro caſtitate.* Mori enim illa præoptat, quàm pudorem violare. quod tamen impedit Nutrix, quæ mihi iam dicat, NVT. *Sic te ſenectus noſtra.*

277. *Iſte laſciuus puer, acrè nitens.*

Malim, *ac renidens*. Fallaci quodam riſu, Cupido. Statim, *moderatur arcu:* ex veteri.

286. *Quaq; ad occaſus iacet ora ſeros.*

Probè, neſcio an verè. Liber arguit: * *Quaq; ad Heſperias iacet ora metas.* * M. S.

Nec moueor, quòd verſus non ad Grammaticam legem. permutat enim interdum pedes hic Poëta: vt mox, *Si qua Parrhaſiæ glacialis vrſæ.* Ita enim liber.

305. *Per q; fraternos, mala regna, fluctus.*

Vetus,* *noua regna*. Ioui noua: cui regnum cæli. * MS. Par.

332. ——— *quaq; ætherio*
Candida mundo ſidera currunt.

Idem, *quaq; per ipſum Candida mundum.* Interpolarunt ij, quibus Mundum ἁπλῶς pro Cælo dici, nouum erat.

Altrix profare, quid feras? quônam in loco eſt?

Actus ſecundi hoc initium, ſed planè παράλογον. Quid enim roget Phædra de ſucceſſu alloquij, cùm vix digreſſa ab ea nutrix? Sed nec ſequentia ad hanc mentem. Liquet mihi tranſpoſitum verſiculum, & infrà alibi inſerendum: ac mirum ni illîc, vbi Phædra ad aſpectum Nutricis in hæc decorè erumpat: tum denique viſo etiam Hippolyto, concidat. Sufficî igitur cenſeam poſt verſum 584. Vide.

368. *Nec ſe quieti reddit.*

Vetus,* *Nunc ſe*. Dat quidem ſe quieti, ſed illa non admittit. * MSS. Ald. Par. Lugd.

403. NVT. *Depone queſtus, non leuat miſeros dolor,*
Regina. ſæuis ecquis eſt flammis modus?
Agreſte placa virginis numen deæ.

Auſim hæc traiicere, ſic: NVT. *Regina ſæuis ecquis eſt flammis modus?* * *Sepone queſtus: non leuat miſeros dolor. Agreſte placa virginis.* Res ſuadet. * MS. Par. Lugd.

444. *Mentem relaxa. motibus feſtis facem*
Attolle.

CC 2 Liber,

Digitized by Google

Liber, *noctibus feſtus*. quod valdè approbo, & ſcio hęc dici de nocturnis ſacris Triuiæ. Propert. *Cùm videt accenſis deuotam currere tædis In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ.*

512. —— *ſiue fons largus citus*
Diffundit vndas.

Idem, *defundit*. aptiùs,

520. —*ſi celer ſomnus premit*
Secura duro membra verſantem thoro.

Idem, *certior ſomnus*. &, *verſantur thoro*.

531. —— *non vaſto aggere*
Crebraq; turre cinxerant vrbes lacus.

Lacus interpretantur Foſſas quibus vrbes cinctæ. Cur librum non magis audiam, * *latus*, ſcribentem? Vrbes enim ſibi latus cingunt & claudunt aggeribus murorum & turribus. * MSS.

592. *Cur dulce munus reddita lucis fugis?*
Aude anime, tenta.

Perſonis hęc variari placeat: HIP. *Cur dulce m. r. l. fugis?* PHAE. *Aude anime.*

605. *Vos teſtor omnes cælites hoc quod volo.*
HIP. *Animúſne cupiens aliquid effari nequit?*

* Ott. Fallor, aut bonæ lectionis & ſententiæ mihi liber auctor: * *Vos t. o. c. hoc quod volo Me nolle.* HIP. *animúſne cupiens aliquid effari nequit?* Phædra aperire amorem cupiens, vim eius primò aperit. Et dij mihi teſtes, inquit, cupere me quod non cupio, velle quod nolo. ſed adigit ſæuus & inuictus ille Deus. Nimium ſanè hæc bona. Sed verſus, inquies, ſpernit. Iam antè monui, inſeri interdum dimidiatos iſtos verſiculos, ſententiâ poſcente, nec ſine grauiorum vatum exemplo. Quòd ſi concinnare tamen verſus placet: deleam τὸ *aliquid*. & legam *cupidus*, pro *cupiens*.

619. *Muliebre non eſt, regna tutari patris.*

* MS. Germanum credo, * *tutari vrbium:* vt in libro.

621. *Ciues paterno fortis imperio rege:*
Sinu receptam ſupplicem ac ſeruam rege.

* MSS. Lege è ſcripto, * *ac ſeruam tege.* Præiuit Regendi verbum: & iucundâ paranomaſiâ Tegendi ſubdit. haud paullò aptiùs ad Phædræ mentem & votum.

658. *Et genitor in te toruus, & torua tamen*
Pars aliqua matris.

* Lugd. Credo veriùs, * *in te totus*, fide libri.

768. *Langueſcunt folio lilia pallido.*

Inſertâ voculâ vetus, *vt lilia*, rectè.

783. *Laſciuæ nemorum multiuagæ deæ,*
Panes quas Dryadas montiuagi petunt.

Dic verum. hæc capis? non puto. Liber meus, *Panaſq; Driades montiuagos*. Emendo. *Panas quæ Dryades montiuagos*. Mens & ordo verborum: Te Hippolyte laſciuæ deæ petent ob tuam hanc formam: illæ ipſe Dryades, quæ Panas & Satyros ſolitæ furtim petere.

823. *Deformis ſenij limina tranſeat.*

Hoc

Digitized by Google

Hoc ſanè aptum &, puto, verum. Quid ſcriptura tamen vetus vult, *ſeny monſtret imaginem?*

826. *In ſcelere quærit crine lacerato fidem.*

Emendant, * *Et ſcelere.* Meo fuit, *In ſcelera.* quod valdè probo. etſi deletum id, & repoſtum, *En ſecla!* quod ipſum haud ſpernam, deteſtandi & admirandi quâdam formâ. * MS.

852. *Et limine in ipſo vaſta lamentatio.*

E veteri, *In limine ipſo* * *mæſta.* optimè. * MSS. Par.

974. —*hominum nimium*
Securus, ades non ſolicitus
Prodeſſe bonis, nocuiſſe malis?

Opinor ſcribendum, *Securus audis.* Cur tu ô magne deus, inquit, cùm cetera mũdi cures & dirigas, culparis tamen & audis ſecurus hominum? Nam vetus & ſolita hæc deblacteratio in Deum.

1022. *Latuere nube numen Epidauri dei.*

Hoc perplexum vetus euoluet, è quo ſcribe: *Latuere rupes numen.* Illæ rupes, inquit, quas Æſculapius inſidet, latuêre præ alto hoc fluctu. Ab Euripide eſt, qui hac ipſa in re: Ἐκρυπτίδ' Ἰσθμὸν, καὶ πέτραι Ἀσκληπίου.

1045. *Longum rubenti ſpargitur ſucco latus.*

Veteri, *fucco.* ego, *fuco.*

1063. * *Toruusq́ currus ante trepidantes ſtetit:*

Quis *Toruus? Moles?* Nam id præceſſit. Orbili, tuam fidem. Noſter, *Toruaq́;* ad Grammaticam, non ad verſum. Lege, *Toruumq́.* * MSS. Et torua. Del-Rio Taurusq́.

1128. *Admota ætheriis culmina ſedibus*
Duros excipiunt Notos.

Verſum imple è libro: *Euros excipiunt, excipiunt Notos.*

1176. *Animaq́ memet pariter & ſcelere exuam.*

Liber, *Animáque me fredam pariter.* Quid hoc monſtri? eruo, & ſcio ſcriptum fuiſſe *Animáque Fædram pariter.* Sanè hæc ſui compellatio haud paullo validior ad affectum.

1195. *Mucrone pectus impium iuſto patet.*

Poſſit videri illi ſimile, *Eſuriente leone ex ore exſculpere prædam.* & quæ talia. Tamen vereor vt verius ſit, *iuſto pete.*

1271. *En hæc ſuprema vota genitoris cape.*

Vetus, *Et hæc ſuprema* * *dona.* verè. * MSS.

1275. *At vos per agros corporis partes vagas*
Acquirite.

Idem, *Inquirite.* Aut hoc verum, aut magis *Anquirite.* Excipit nunc

TROAS.

Verſ. 28. *Teſtor deorum numen, aduerſum mihi,*
Patriæq́ cineres: teq́ rectorem Phrygum,
Tuosq́ manes, quodq́ ſtetit ante Ilion.

Hecubæ hæc atteſtatio eſt, quæ compellat deos, Priamum, Hectorem. ſed de iſto, verba in mendo: quod elues è libro noſtro, *Tuóſque manes quo ſtetit*

ſtetit ſtante Ilion. Nam hoc illa & alij Hectori tribuerunt, Troiam in eo & cum eo vixiſſe. Bella hæc emendatio.

49. *Quod penitus actum, cùm recepiſſet libens,*
Enſis ſenili tinctus è iugulo redit.

Vana verba. Quid enim mirum, enſem ſanguineum extractum è vulnere? At contrà voluit. & meâ fide ſcribe, *Enſis ſenili intinctus.* quod interpretor, non tinctus. aut ſi diſplicet, voculam immiſce. *ſenili haud tinctus.* Sententia quidem palàm & mens Hecubæ hæc fuit: Priamum, cùm Pyrrhi gladium animoſè recepiſſet, tamen émiſiſſe illum ſanguine vix tinctum. Nónne decorè hoc de ſene, qui frigidus & ἀναίματος? Nequid ambigas, ecce de eodem Priamo, idem Poëta in Agamemnone: *Vidi, vidi, ſenis in iugulo, telum Pyrrhi vix exiguo Sanguine tingi.*

56. —— *non tamen (ſuperi) ſat eſt,*
Demum ecce Priami, nuribus & natis, legens
Sortitur vrna.

Liber meus, * *ſuperis ſat eſt:* quod verius, & ſimplicius. Sequentia à me ſic concinno, *Donum ecce Priami è nuribus.*

* MSS. Par. Baſ.

87. —— *veſte reuulsâ*
Subſtringe ſinus.

Idem, * *veſte remiſſâ.*

* MSS. Ald. Par. Baſ. Lugd.

161. *Felix quiſquis bello moriens,*
Omnia ſecum conſumpta videt.

Præfero ſcriptum, *conſumpta tulit.* Aufert videlicet omnia ſecum, qui poſt ſe nihil linquit.

172. —— *terra mugitu fremens,*
Concuſſa cæcos traxit ex imo ſonos.

Quid? vt inſonuerit aut vocem emiſerit terra? nihil tale. Scribe cum libro, *ſinus,* non *ſonos.* Eſt hoc ipſum, quod mox dicit: *Tunc ſciſſa tellus aperit immenſos ſpecus.*

203. *Triton ab alto cecinit Hymenæum choro.*

A quo alto choro canit Triton? Miſſis nugis lege, *Tritonum ab alto cecinit Hymenæum chorus.* atque ita liber. Vult Tritones in mari, quia Achilles Thetidis filius, præcinuiſſe nuptiis eius & Polyxenæ.

228. *Thracios nutrit greges,*

Scriptus, *mittit greges.*

240. *Iacuit peremptus Hector ante oculos patris,*
Pariterque Memnon.

Quæ mala libido hæc ſubſtituendi, cùm in libris clarè eſſet, * *Patruíque Memnon?* Certè idem Priamus Hectori pater, & Memnoni patruus, per fratrem Tithonum.

* Ott. Lug.

244. *Didicítque Achilles & diis natos mori.*

Multò melius veriusque noſter, * *& deâ.* Nam parente ſaltem deâ genitus Memnon, vti & Achilles.

* MSS. Par.

256. *Quo plura poſſis, plura patienter feras.*
Quid cæde dirâ nobilem clari ducis
Aſpergis vmbram.

Hæc

Hæc parum inter ſe nexa, ſi legendo continues. Perſonis diuidere malim: PYR. *Quò plura p.p.p.feras.* AGA. *Quid cade d.*

266. —— *Troia nos tumidos facis*
Nimiùm ac feroces.

Imò verò, *timidos.* Vterque affectus ab illâ; Ferocia quia vicerant, Timor quia tam potens illa victa: exemplum ſcilicet, nihil eſſe res humanas.

279. —— *affligi Phrygas*
Vinciq; volui: ruere, & æquari ſolo
Etiam arguiſſem.

Scribe, *arcuiſſem.*

397. *Arctoï Boreæ diſsipat impetus.*

Germana vox in veteri, *diſsicit.*

476. —— *ſed mei fati immemor,*
Tam magna timeo vota.

Sententia poſtulat, *fati memor.* Reuocat ſe à tam magnis & felicibus votis Andromacha: & ſcio, inquit, aliud eſſe fatum Troiæ & Trōum.

548. —— *ſi tamen tecum exigas,*
Veniam dabis, quòd bella poſt annos decem
Totidémque menſes, iam ſenex miles timet.

Quid ais Vlyſſe? Bellúmne illud ad Troiam decem annorum & decem menſum? exacta putatio: ſed alibi nuſquam lecta, imò falſa. Nimis iuuat hîc liber, *bella poſt hiemes decem, Totidemq; meſſes.* Aureola correctio.

552. —— *magna res Danaös mouet,*
Futurus Hector. libera nos hoc metu.

In meo, *libera Graios metu.*

596. *Immiti Vlyſsi gaudium ac Danais dabo.*

Eodem, *Inuita Vlyſsi.* benè.

605. *Vt luce caruit, inter extinctos iacet.*

Verſiculi huius corruptio, prioribus omnibus fraudi eſt; quos non eſt capere, niſi hoc correcto. Benè autem iuuat meus liber: *Vt luce caret, vt inter.* Nam hic ſermo & iuratio Andromaches. Ita, inquit, in patriâ moriar, ita terra meo Hectori leuis eſto: vt Aſtyanax quem quæris, lucem non videt, vt eſt inter functos. Et verè iurabat. nam recondebat eum ſepulchrum.

699. *Miſero datur, quodcumque fortuna datur.*

Sententiam, vt ſic dicam, exſenſam reformo aptè: *Miſeræ datur quodcumq; fortunæ datur.* Verum, ait, illud beneficium eſt quod in miſeros confertur: cùm das, ſine ſpe recipiendi. Et ſanè alia dona, non dona ſed hami.

899. *Cùm dimicantes læta proſpiceres viros.*

Enorme & nimium hoc eſt, vt Helena cum gaudio aſpexerit pugnantes Paridem & Menelaum. Satis, ſi abſque acri dolore. Itaque aſſentire meo libro ſcribenti,* *lenta.* * Orr.

924. *Ignoſce Paridi, iudicem* *irritum puta,* * Mss. Ald. Baſ. Par. *iratum.*
Habitura cauſſa eſt.

Fabricius primus, opinor, *Irritum* iſtud ſubſtituit. vanè. In ſententiâ nihil vidit. Lux à codice: *iudicem iratum mea Habitura cauſſa eſt.* Dicit Helena:

Tu

Tu licet Parim excuſes. at mea cauſſa iudicem ſuum habet, & quidem iratum. quem? Menelaum, quem nempe læſi. In eius nunc ego arbitrio.

947. *Viden' animus ingens lætus vt audierit necem?*

Magis ex lege verſus, liber: *Vide vt animus ingens lætus audierit.* Nam in ſecundâ ſede, liberiorem interdum hunc noſtrum video: magis ſtrictum in quartâ.

1084. *Hunc pinus, illum laurus, hunc fagus tegit.*

Deſcribit concurſum illum vulgi, omnia, ad aſpectum Aſtyanactei ſupplicij, occupantis. Sed huic menti magis faciet ſcriptura libri, *fagus gerit.* Vult alium in rupe ſtetiſſe, alium in pinu, lauru, fago.

1117. *—ſilicis incuſſu caput*
Ruptum.

Vetus, *ſilicis impulſu.*

1145. *Stupet omne vulgus, & ferè cuncti magis*
* *Perituram adulant.*

* Ald. Lug. *Vt peritura laudant.*

Hieronymus Alexander caput huius lectionis ſpecioſæ, ſed falſæ. Tu Georgi Fabrici, cur ſubſcriptor? Nihil tibi ego detractum eo: ſed profectò non laudatiſſima opera tua in hoc quidem Poëta. quem ſæpius cura tibi innouandi fuit, quàm in veteri nitore cōſeruandi. Libri priſci, etiam meus, * *Perituram laudant.* quod verſus ſpernit: ſed *Peritura* lege, & rem habes. Per γνώμην adiunctam narrat & effert. Omne vulgus attonitum ſtetit in formâ Caſſandræ: & eò magis, quòd inſitus nobis mos laudandi peritura. Nihil verius. vel loca ſuppliciorum noſtrorum ... Itaque velut parentheſi quâdam hæc legenda.

* Ort.

1149. *— omnium mentes tremunt,*
Miſerentur ac mirantur.

Suauius, quod in libro: *Mirantur ac miſerantur.* Abeo

AD AGAMEMNONEM.

Verſ. 15. *Vbi ille celeri corpus euinctus rotæ.*

Malim, *inuinctus.*

35. *Auo nepotem (prô nefas) patri virum,*
Natis nepotes miſcui.

* Ald. Lug.

Veteri, * *Auo parentem.* Quæ intemperies mutantium? Hiſtoria ſiue fabula ita depoſtulat. Nam Thyeſtes hæc enunciat, qui Ægiſtho pater idem & auus. Ille, quia genuit: iſte, qui ex filiâ.

37. *Sed ſera tandem reſpicit feſſos malis*
Poſt fata dimum ſortis inceſtæ fides.

Lege *Poſt facta* itemque, *incertæ:* hac mente. Oraculum hæc ſcelera elocutum nobis, ſed incredulis, donec fides incertæ dictioni ab euentis.

52. *An deceat hoc te reſpice; at matrem decet.*

Diſtinguo & ſcribo, *An deceat hoc te? * reſpice ad matrem: decet.* Ambigis, ô Ægiſthe, inquit, an ſcelus te deceat? matrem cogita, & quomodo natus ſis: decet. Sceleře conceptus, quid edas niſi ſcelus?

* Ort. Lug.

Quæq;

Digitized by Google

84. *Quæq; ſuperbos vrit Erinnys,*
Tumidas ſemper comitata domos.

Vetus, *Nimias ſemper.*

104. *Felix, mediæ quiſquis turbæ*
Parte quietus.

Iſipſe, *Sorte quietus.*

130. *Proin quid eſt? da tempus ac ſpatium tibi.*

Muto, *Proin quidquid eſt, da tẽpus.* ſic, vt prima vox exaudiatur vniſillaba.

147. *Cui vltima eſt fortuna, quid dubium timet?*

Litterulâ mutatâ illuſtro, *dubiam*. Qui in extrema ſorte, media non timet. nihil euenire peius poteſt.

208. *Hunc fraude nunc conaris inſanâ aggredi.*

Noſter, *conaris & furto aggredi*. verè & eleganter. Furta enim, de fallaci quouis & inſidianti facto, Latinis dicta.

235. *Tu nos pericli ſocia, tu Ledâ ſata*
Comitare: tantùm ſanguinem reddet tibi
Ignauus iſte ductor.

Cæci hîc interpretes. nos diſtinctiunculâ expedimus: *Comitare tantùm. ſanguinem r. tibi.* Ait Ægiſthus: At tu, ô Clytæmneſtra, non ducem te diſcrimini præbe, ſed ſociam tantùm: faxo vt Agamemnon hic tuus breui nobis det cruorem. Altero abhinc verſu ſcribito, —— *vultus languido obtutu ſtupet.*

254. *Effuſa circum pellicum quanto venit*
Turba apparatu? ſola ſed longè eminet
Tenétque regem famula veridici dei.

Primum velim, *Affuſa*. deinde eſt in libro, *turbâ ſed longè eminet:* amœnè, niſi damnet verſus. Scribas ex eodem, *Tenetq; regnum.*

316. —— *tu quoque noſtros*
Thebana manus comitare choros.

Nónne magis γνήσιον, *Thebaïs hoſpes comitare?* Ita meus liber: & ſcio mutatum imperitis.

334. —— *cùm Titanas*
Fulmine miſſo fregere dei.

Noſter: *Fulmine victos videre dei.*

427. *Aurata primas prora ſignauit vias.*

Liber, *prora deſignat.*

468. *Cùm Luna ſubitò conditur, ſtellæ cadunt.*

Idem, *ſtellæ latent.* quod verius. & ſequenti verſu, * *tollitur, cælum perit,* *Ort. Ald.
ſine copulâ.

478. *Libycuſq; arenas auſter, ac Syrtes agit.*

Idem, *ad Syrtes*. ſuo, & bono ſenſu.

504. *Sed trunca toto puppis Ionio natat.*

In noſtro, * *ſed fracta toto.* *Ald. Lug.

524. *Vehit iſta Danaos claſſis & Troäs ſimul.*

Eodem eſt, *& Troäs vehit:* iteratione eiuſdem verbi hîc appoſitâ.

584. ——— *tandem horream*
Aliena inerti tela mitti dexterâ?

Meus habet, *tene horream*. Muto faciem orationis, & ſcribo: *téne horream? Aliena inerti tela mittis dexterâ*. Ad Palladem auertit Aiax. & ego te, inquit, timeam? quæ nec tuum quidem telum in me torques. Nam Iouis hoc eſt fulmen.

573. ——— *iam timent terram rates,*
Voluntq; maria: cedit in luctum furor.

* Ott.

Liber: *Malúntque maria,* cecidit in lucem furor*. Prius verum & clarum. alterius ſententia hæc, Sub lucem demum deſiſſe, vt ſolet, tempeſtatem.

621. ——— *reſtitit annis*
Troia bis quinis,
Vnius noctis peritura fato.

Idem, *peritura furto*. quæ notio verbi ſuprà mihi notata.

625. *Fatale munus Danaûm traximus noſtrâ*
Creduli dextrâ.

* Ott. Ald. Lugd.

Euariat codex: * *Danaúmque fatale munus duximus noſtrâ.*

671. *Non quæ tectus Biſtonis ales*
Reſidens ſiluis, impia diri
Furta mariti garrula deflet.

Hirundinem intellegi clarum eſt. ſed cáne in ſiluis? imò domuum aſſidua cultrix. Benè igitur liber: *Reſidens ſummis*: & mox, *garrula narrat*.

685. *Triſtis lacerat brachia tecum,*
Quæ turritæ turba parenti
Pectore rauco concita, buxum
Ferit, vt Phrygium lugeat Atym.

Scio de Tibiâ hæc accipi poſſe, quæ Gallorum propria, & ſæpè ex buxo. Tamen liber occultiorem ritum præit, dum ſcribit: *Pectora rauco concita buxo Ferit*. Fanatici enim iſti in ſimulato hoc luctu pectora ſibi tundere ſoliti, pinu, aut buxo. Claudianus,

Cymbala ferre licet, pectúſque illidere pinu.

Lampridius in Commodo: *Iſiacos verè pineis vſque ad perniciem pectus tundere cogebat*. Statius lib. x.

——— *quatit ille ſacras in pectora pinus,*
Sanguineóſque rotat crines.

760. *Ardéntque pallentes genæ.*

Veteri, *Turgéntque*.

778. *Coniúxque pariter obuios illi tulit*
Greſſus.

Placet magis ſcriptum: *Et feſta coniux obuios*. Vult eam læto habitu obuiàm iſſe marito.

817. ——— *candida Phœbe*.

Liber, *pallida*.

914. *Quos anime demens refugis? externos fugis?*
Domus timenda eſt.

Electræ

Digitized by Google

Electræ ad fratrem verba ſunt, quem domo amolitur: haud paullò tamen meliùs concepta in noſtro: *Quid anime demẽs refugis externos metus?*

937. *Et iſta demum palma Piſæi Iouis*
Velamen eadem præſtet.

Liber: *Et iſta donũ*.veriſſimè.Palmã ſignificat ſibi datam præmium ludis.

961. El. *Nobis? quis iſte eſt alter Agamemnon tuus?*

Idem, *Vobis?*

963. *Regina frangam.* El. *mitius intereà mihi*
Tu vidua loquere, vir caret vità tuus.

* Liber hîc contractior, & neſcit alterum totum verſum. Sic ille continuat & legit: El. *Citius intereà mihi Ediſſere vbi ſit gnatus*. Sanè vulgata illa, quæſita & frigidula: vt multa in hoc Colloquio. *Ott.

1006. *Vt paria fata Troïcis tulerit malis.*

Liber melius, *lueret malis*. Supereſt mihi vltimus labor

OCTAVIA.

verſ. 41. *En qui ora Tanais primus impoſuit iugo.*

Legebamus, *Tameſis*. Criticus diuinus, *Britannis*.

47. *——— nec graues luctus valet*
Irâ coacta tegere crudelis viri.
Secreta refugit ſemper.

Diſtingue: *Irâ coacta tegere. crudelis viri Secreta refugit ſemper.* Id eſt, Auerſa à viro, ſpernit & fugit cum eo eſſe ſola: quod amant tamen nuptæ.

100. *Toleranda quamuis patiar: haud vmquam queant*
Niſi morte triſti noſtra finiri mala.

Ineptè. Exaggerare mala ſua vult Octauia: hic ſermo attenuat. Scribo, *Toleranda quæuis:* hac mente. Vis coërceri à me animum & linguam Nutrix? poſſim, ſi modò ea feram, quæ alius ferat. At noſtra mala intoleranda, & quæ finiat ſola illa omnium finis.

114. *Et morte gaudet auctor infandæ necis.*

Malim, *Et ſorte.* vt partem ſortemq; Britãnici dicat abiſſe ad paricidam.

134. *Emergere vndis, & fer auxilium tuæ.*

Credam purius (etſi quàm multa hîc impura?) *Emerge te vndis.*

149. *——— Criminis factus reus.*

Emendaui alibi, *ficti reus.* adiuuat nunc liber, in quo, **facti.* *Ott.

207. *Aureus idem fulſit in imbri.*

De Ioue, qui liquidus ob Danaëm. Aptius ergo liber: **fluxit.* *Ott.

248. *Vtinam ſuorum facinorum pœnas luat*
*Nero: * ipſe diuo Domitio genitus patre,* *Ott. *inſiduo.*
Orbis tyrannus.

Bellè. laudatum ſcilicet ire vult Neronis patrem & ſtirpem? imò depreſſum. Atqui & Diuum Domitium facit. falsò. Liber meus, *Nero niſi duo.* Nos optimè: *Nero inſitiuus, Domitio g. p.* Hoc ei obiicit. nec ex ſtirpe quidem Cæſareâ eſſe, ſed fraude muliebri inſiticium, cùm verus ei pater Domitius.

Digitized by Google

269. ——— *prodidit lapſam domum.*
Scribe cum libro, *perdidit.*
458. Ne. *Deſpectus enſis faciat.* Se. *hoc abſit nefas.*
Minatur Nero facturum ſe, vt ſcita ſua & iuſſa non populi conſenſus firmet, ſed enſis. Sed diſplicet adiuncta vox Enſi: & ſcribam, *Detectus enſis* ſiue *conſpectus*: Nam in vrbe & togâ, gladij tecti ac conditi.
482. *Inuidia triſtis victa conſenſu pio*
Ceſſit Senatus, Equitis accenſus fauor,
Plebisq́ votum eſt, atque iudicium patrum.
Tu pacis auctor, generis humani arbiter.
Confuſa hæc ſic digeras licet:
——— *conſenſu pio*
Ceſſit: Senatus, Equitis, accenſus fauor:
Plebiſq́ votis atque iudicio patrum
Tu pacis auctor.
Quod ſcripſi, *votis:* à libro eſt. in aliis nos adminiculati.
569. *Vix ſuſtinere poſſet hos thalamos deus*
Videre, populi ſancta nec pietas ſinat.
* Mss. Ald. Par. Lugd. Baſ. Lectionem veterem recipe: * *dolor videre populi, ſancta nec.*
579. Se. *Negare durum eſt.* Ne. *Principem cogi nefas.*
Imò, *Necare*. Id enim minatur Nero anteriore verſu, ferro ſe expreſſurum, quod precibus nequiret. Statim * *Remittat ipſe*, non *Permittat*, eſt in libro.
*Ort.
657. *Socerum diri miſeranda viri*
Potes hæc demens ſperare memor?
Hos ad thalamos ſeruata diu
Victima tandem funeſta cades?
Altero verſu omnino legendum, *Potes, heu, demens:* & interrogatoriæ notæ delendæ. Quem tamen Socerum intellegit? Si rectum eſt, cenſeam Appium Silanum: qui pater L. Iunij Silani, deſponſi Octauiæ. Et hic enim, & ille, interempti. Octauiæ igitur vaticinantur eumdem exitum. Sed profectò neſcio an eligam. *Sociam diri.* hoc ſenſu. Sperare ô demens potes ſociam te futurã Iunij Silani tui viri, & quidem mactandam (quod olim illi factum) ipſo die nouarum nuptiarum.
682. *Affigat humo violenta manus*
Similes nimium vultus dominæ.
Scribo, *Affligat.*
722. *Diducta ſubitò patuit ingenti mihi*
Tellus hiatu lata, quò præceps toros
Cerno iugales.
Diſtinguo, *Tellus hiatu: lata quò præceps.* illuc delata præceps.
729. *Irrupit intra tecta tum trepidus mea*
Enſemq́ iugulo condidit ſæuum Nero.
Malo, *trepidus meus.* de Nerone.
749. *Iugulo quòd enſem condidit Princeps tuus.*
Malo, *Princeps tuo.*

Quæ-

Digitized by Google

791. *Quæcumque claro marmore effigies ſtetit,*
Aut ara fulgens, ora Poppææ gerens.

Non negitem Aras etiam poſitas Poppææ: ſed nunquid illæ os eius gerebant, quod poëta addit? haud putem. Coniecturam noſtram, credo, approbes: *Aut ære fulgens.* Quæcumque ſtatua, inquit, aut è marmore illi facta, aut ex ære, corruit.

794. —— *membra per partes trahunt,*
Diducta laqueis.

Non *Diducta*, ſed **Deducta.* Nam is mos vt reſtem laqueoſque ſtatuis altioribus iniicerent & detraherent. Satyricus: —— *deſcendunt ſtatuæ, reſtemq. ſequuntur.* Nota. * Ort.

796. —— *verba conueniunt feris*
Immiſta factis quæ timor recipit meus.
Sepire flammis Principis ſedem parant.

Diffindere hæc non dubitem, & perſonam indere, ſic:

Immiſta factis. CHO. *quæ timor recipit meus.*
NVM. *Sepire flammis.*

Interloquitur ad hæc noua & inopinata Chorus. & quid timidus, inquit, audio?

808. *Læſi triſtes dabitis pœnas*
Sanguine veſtro.

Conuenientiùs ſcribas, *Læui triſtes*. O læui & malè prouidi Quirites, luetis & eluetis ſanguine veſtro hæc facta.

850. *Abſtrahere noſtris coniugem caram thoris.*

Liber, *coniugem tantam.* probo.

858. —— PR. *éſtne qui ſontem arguat?*
NE. *Populi furor.* PR. *Quis regere dementes valet?*
NE. *Quis concitare potuit?* PR. *haud quemquam reor.*
NE. *Mulier, dedit,* &c.

Omnia hæc, quia ſubtiliora, confuſa, corrupta. Primùm lege, *Qui concitare potuit.* Deinde: PR. *Haudquaquam reor, Mulier.* hac ſententiâ. Quid admiſit Octauia? Populus ob eam inſaniuit. Quis populum poſſit regere? illa ipſa, quæ concitare. At non puto in fœminam id cadere: cui animus quidem nocendi, non tamen vires. Lentè examina mi Raphelengi: probabis.

869. *Vel pœna quæ tam ſera damnatam premit.*

Etiam hîc hærebis, ſine manu emendatrice. Nos putamus ad Neronem hæc referenda, ſic:

NER. *Vel pœna. quæ tam ſera.*

Reſponſio, quæ pendet à Præfecti verbis vltimis. Dixerat ille, Timore fœminas frangi, pronas alioqui ad malum. Imò pœna eam premet potiùs, ait Nero: iuſta, etſi ſera.

892. —— *flentem, miſeram*
Cernere poſſis.

Liber, **poſſunt.* aptè ad priora. * Mt.

977 *Vrbe eſt noſtra mitior Aulis,*
Et Maurorum Barbara tellus.

Scio Pœnos liberos Saturno immolaſſe, atque ita humanas hoſtias feciſſe. Nec tamen id factum hîc tangitur. addit enim, *Hoſpitis illic cæde litatur*. At nuſquam lectum de hoſpitibus in Mauritaniâ ſiue Africâ vulgò quidem immolatis. Fidenter reſcribo, *Et Taurorum*. Ad Tauros Scythiæ populos, & in iis Dianæ inhoſpitam aram alluſum; quæ tibi nota.

HABES, *mi Raphelengi, quæ inter legendum, vt fit, ad oras notaueram mei libri: ſed notaueram mihi. Nam deſcribere hæc aut digerere in alienum vſum, nec cogitaui vnquam* ἐν ὀνείροις. *Tu tamen impuliſti & impetraſti. cui ſi hæc ad* Editionem *quam paras aliquid ſeruient (quod ſpero, imò confido:) ſcopum meum attigi, nec profectò* -- ἅλιον βέλος ἔκφυγε χειρός. *Vale. Scripſi Lugduni in Batauis, Nonis Octob.* CIↃ. IↃ. LXXXVII.

M. TVLLII
CICERONIS
CONSOLATIO.

Liber, quo ſeipſum de filiæ morte conſolatus eſt. Nunc primùm repertus, & in lucem editus.

De quo iudicium IVSTI LIPSI ſubiunctum.

Digitized by Google

AD LECTOREM.

Sit, quem quiſque volet, magni Ciceronis imago:
Nec Cicero, viuo nec Cicerone fuit.
Quiſquis at ille fuit, bellè declamat & aptè
De miſeris hominum caſibus atque malis.
Qualis & eſt Senecæ, quæ Controuerſia fertur:
Nomine quamque pari Quintilianus habet.
Tu tamen hinc gratos, Lector bone, collige fructus,
Quid ſit homo ſpeculo dum docet ille ſuo.
Quid refert vetus an noua ſit medicina ſalubris,
Æger ab hac medicâ dum releuetur ope?
Magna ſed intereà debetur gratia vobis,
In lucem per quos iſte libellus iit.
Faie te Regis Procurator cate, Præſes
Te Leo, teque praees qui Gilo Conſiliis.
Per vos tres liber hic redit in noua ſecla ſuperſtes:
Veſtraque fama per hunc vſque perennis erit.

Io. Auratus Poëta Regius.

Digitized by Google

M. TVLLII CICERONIS CONSOLATIO.

QVANQVAM recentibus morbis medicinam adhibere vetant ſapientes, nihilque aduerſi hominibus accidere ſolet in vita, quod aut improuiſum, aut inexpectatum videatur, conemur tamen, ſi qua ratione poſſumus, mederi nobiſmetipſis, & domeſticæ ſubuenire calamitati. Si enim quoties vſuuenit, conſuluimus ceteris, cur non aliquando nobis ipſis? &, ſi mala, quæ nec vitari, nec auerti humanis viribus poſſunt, pertulimus toleranter, cur non ea, ſi poſſumus, ratione leuiora faciamus? præſertim cùm ad ægritudines, & moleſtias depellendas eò acriùs incumbere homines debeant, quò melius eſt, ſine cura viuere, quàm curis, & angoribus oppreſſum, ac circumuentum, humanam conditionem ſatis per ſe miſeram, aliis etiam incommodis efficere miſeriorem. quid porrò præſtantius, quid vtilius eſt, quàm cùm corpore valeas, curare, vt etiam animo valere poſſis? ſiquidem corpus animi gubernaculo, animus autem miniſterio corporis indiget. at neque animus æger benè gubernabit, nec affectum corpus animi rectè parebit imperio. Quamobrem prudenter à doctis & ſapientibus viris & cogitatum, & factum eſt, qui de luctu minuendo ante nos ſcripſerunt, quorum extant ſatis multa, ſanè ſapienter litteris mandata, imprimiſque à Theophraſto, Xenocrate, & Crantore, quorum libros cùm ſæpè animi cauſſa ſumpſerimus in manus, admirati eorum ſaluberrimis præceptis refertam, & conditam eloquentiam, tum proximè legimus neceſſariò: caſus enim ereptæ nobis filiæ, quam in oculis ferebamus, eximiis & virtutis, & prudentię laudibus præſtantem, ita nos vel perculit, vel afflixit, vt ab iis opem ad leniendum & mitigandum dolorem petere coacti ſimus, quorum maximè doctrina, atque auctoritate anteà mouebamur. Itaque multa, quæ ab illis vel acutè cogitata, vel eleganter enuntiata ſunt, ad dolorem noſtrum abſtergendum colligemus, vt, ſi minùs ceteros in tanto mœrore delectare poterimus, quod aliàs & dicendo, & ſcribendo efficere conati ſumus, & fortaſſe interdum præſtitimus, ſaltem nobis ipſis medeamur. Sed nos etiam in hoc fortiores erimus, quàm ceteri: quibus difficile non fuit, cùm doloris expertes ipſi eſſent, alios conſolari, & à mœrore abducere: nos autem dolore afflicti, conſolationem à nobis petentes, noſmetipſos in dolore vincemus, ac naturæ quamdam quaſi vim afferemus. quę vtinam tanti ſit, vt ceteros quoque in pari fortuna doceat aduerſos caſus patienter ferre: qui quò ſæpiùs contingunt, eò propiores hominibus putandi ſunt, quaſique in ipſa humana natura innati atque inſiti, ideoque leuiùs ferendi. qui enim hominem ſe eſſe agnoſcit, hominiſque

 nomen

Digitized by Google

nomen ſibi vindicat, cur ea, quæ hominis maximè propria ſunt, recuſare, ac reiicere audeat? quod ſimul vt feciſſet, & imprudens, & iniuſtus meritò haberetur, atque hic locus à Theophraſto egregiè tractatus, & perpolitus eſt: itemque à Xenocrate, quorum vterque eos, qui communes caſus recuſant, imprudentiæ, atque iniuſtitiæ condemnat, alter etiam diis ipſis aduerſos non dubitat appellare, quod etiam grauius crimen eſt, ac vix in homine tolerabile. qui, cùm omnia Diis immortalibus accepta referre debeat, quorum ope viuit, intelligit, agit, ſi eorum voluntati repugnet, cum Diis, gigantum more, bellare videbitur. hæc autem peritè, vt dixi, à multis tractata ſunt: ſed ego Crantorem ſequor, cuius legi breuem illum quidem, ſed verè aureum, &, vt Panætio placuit, ad verbum ediſcendum de luctu librum, quo acutè vniuerſam doloris medicinam complexus eſt, ſed humanæ naturæ incommoda ita diligenter & accuratè expreſſit, vt quaſi luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, & in hanc lucem ingredi, poſſis agnoſcere. Fac enim naſci hominem, & in lucem edi. continuò ſenties, non rerum humanarum dominum, & gubernatorem exortum, ſed veriùs miſeriarum ſeruum, atque incommodorum. nam infantiam & pueritiam vagitus, lacrymæ, imbecillitas, nullus nec rationis, nec corporis vſus, dolores, moleſtiæque quamplurimæ amplectuntur. Adoleſcentiam ardor quidam excipit ætatis, nec prudentiæ, nec iudicij compos, rerum vtilium, ac laudabilium contemptio, voluptatis, & ſæpè turpitudinis appetitio, veri boni ignoratio, in pares ferocia, in ſuperiores ſuperbia, in infimos arrogantia. ex his cõuentiones, rixæ, contumeliæ, aſſiduus denique moleſtiarum concurſus exiſtit: ex rebus honeſtis contemptis infelicitas, & infamia, ex turpibus curioſè arreptis, & conquiſitis luctus, morbi, perpetuum denique ſui ipſius odium, ex cognita rerum turpium mercede conflatum. Adde inſanas pecuniarum largitiones, nullam futuri temporis curam, non inopiæ, non liberorum, non vxoris, non poſterorum, non familiæ. quæ ſiquis ætatis potiùs vitia, quàm naturæ miſerias, velit appellare, quamquam nominis quæſtionem inducat, non tamen ipſas ab homine miſerias, atque incommoda remouebit. Nec verò audiendus erit, qui hæc ab humanæ naturæ miſeriis ſeparanda putet, quòd non in natura inſita ſint, ſed vnius vel aliquorum hominum errores videantur, totius autem naturæ illa eſſe affirmet, quæ à nullo prorſus homine ſeiungi poſſint. quaſi verò humanum non ſit iraſci, quòd multi non iraſcantur, aut non humanum loqui, & ſocietatem coire, quòd multi reperiantur, qui nihil difficilius faciant, quàm cum hominibus congredi, aut ſermonem cum aliquo conferre. verè autem humanæ miſeriæ ſunt, quòd & ſi non omnes in vno, certè omnes in omnibus, & aliqua in multis, & multæ ſæpè in vno agnoſcuntur. Iam, conſtantis ætatis quot quantæque miſeriæ ſint, non difficile eſt intelligere, at difficillimum enumerare. hæc enim ex omnibus hominis ætatibus in perturbationes animi, in pericula capitis, famæ, fortunarum vna maximè incurrit. ſicut enim ceterarum omnium ætatum, ad res negotiaque tum priuata, tum publica peragenda aptiſſima eſt, maximeque idonea, ita etiam vna præ ceteris

Digitized by Google

teris omnibus, difficultatum, miſeriarumque omnium, quæ ex publica, priuataque adminiſtratione oriuntur, particeps, & ſocia eſt. hæc priuata amicorum negotia procurat, hæc publica ſuſtinet munera: hæc gloriam, & commodum ex rebus feliciter euenientibus, hæc ærumnas, & moleſtias ex aduerſis experitur, huic bonorum ciuium propugnatio, huic malorum accuſatio propoſita eſt, huic inuidia, & æmulatio à bonis imminent, à malis pericula & inſidiæ intenduntur: ætas numquam ſibiipſi non infeſta, numquam pacata, ſemper laborioſa, ſemper anxia, & ſollicita. quæ ſi non aliquos interdum vel vtilitatis, vel voluptatis fructus ex aſſiduo labore perciperet, ſeipſam profectò regere, ac tueri non poſſet. Sed miſeriarum numerus multo maior eſt, magnitudo autem tanta, vt neminem à publicis procurationibus non auertere, ac deterrere poſſit. Illuſtre præbuit exemplum vniuerſæ ciuitati calamitas noſtra, quam ex parta ciuium ſalute, ex defenſis aris, ac focis, ex proditoribus à Reipublicæ ac Populi Romani ceruicibus depulſis contraximus. Sed noſtra fuerit ærumna. ciuibus contigerit ſalus & quies, quam etiam vita ipſa profundenda, ſi opus fuiſſet, libentiſſimè redemiſſemus. Nihil neceſſe eſt mihi de me ipſo prædicare: ſed tamen veriſſimè affirmare poſſum, eos demum annos me verè vixiſſe, quos in præclaro aliquo patriæ vel commodo, vel ornamento conſumpſi. ac ſi longiùs mihi vitam producere liceret, non me alia cauſſa ad diutiùs viuendum, quàm publicæ vtilitatis ſtudium curaque adduceret: quæ vna cogitatio in homine glorioſa, & laudabilis eſt maximè. Nunc quæ extrema de ætatibus ſupereſt, quid ego de ſenectutis incommodis, ac miſeriis loquar? quas plurimas eſſe, & grauiſſimas, & nomen ipſum, languoris calamitatiſque pleniſſimum, indicat, & adſpectus ipſe ſenum hominum patefacit. quid eſt enim aliud ſenem videre trementem, incuruum, canum, imbecillum, infirmum, quàm cernere morientem viuum, aut viuentem mortuum? Ac, ſi nonnullis viſum eſt, magnam eſſe ſenilis ætatis conſolationem, prudentiam, vſu rerũ quæſitam, quæ illius ætatis propria eſt, eoſdem illos fateri oportet, ex eo ipſo fonte manare etiam ad ſenes non minimum doloris, atque moleſtiæ. qui enim ſe prudentem, rerumque agendarum peritum agnoſcit, cur non doleat, quæ optimè intelligit, præ ætatis vitio optimè etiam perficere non poſſe, &, ſi patriam diligit, cùr non angatur, quòd, quam conſilio iuuat, opera etiam iuuare non poſſit? eoque maior prudentium dolor eſt, quòd optimorum conſiliorum fructum nulla alia ratione percipi poſſe, quàm ſi optimè ad exitum perducantur, intelligunt. quòd, niſi vir optimus patriæque amantiſſimus ad agendum accedat, prorſus inania ſint futura.

De ætatibus ſatis mihi videor dixiſſe. quid iam de generibus hominum loquar, aut numquid principes viros, & medios, & infimos æquè miſeros eſſe negare poſſum? Reges ipſi quàm miſeri ſint, quantoque opere ſollicitudini, timori, atque inſidiis propoſiti, ſatis oſtendit Dionyſius, cùm imminente capiti gladio Damoclem fortunæ ſuæ felicitatem voluit experiri. nec mirum, cùm iis bellorum calamitates, agrorum vaſtationes, populorum cædes, vrbium exitia immineant. quæ cùm eue-

Digitized by Google

niunt, qui victoria potitur, aliquid & ad gloriam, & ad imperium ſemper acquirit, ſed tanta prætereà rerum amiſſio, tantuſque ſumptus conſequitur, vt magni conſtet victoria, ac plerumque præſtiterit, numquam arma ſumpſiſſe. ſin profligatio exercitus, aut clades aliqua contingit, nihil eo ſtatu miſerius ne cogitari quidem poteſt, ſiquidem captiuitati, inopiæ, luctui, contemptui coniunctus eſt. Sed fac Regem eſſe à bellorum impetu, & à caſtrorum puluere remotum: ſua pacatè poſſidentem, nulla hoſtium incurſione vexatum. num iccircò tutior, & à miſeriis ſecurior? quin immò, vt otium humana natura non fert, ipſe ſibi moleſtiam, ac ſollicitudinem exhibebit. nam aut de augendis vectigalibus, aut de producendis finibus, deque vrbibus ad imperium acquirendis, aut de iungendis cum potentioribus propinquitatibus, atque amicitiis cogitabit. quæ qui animo agitat, nec à moleſtia liber eſt, nec alios ſecuros, ac quietos eſſe ſinit. De Auaritia verò, maxima animorum peſte, nolim hoc loco pluribus diſputare: quæ in deſide, atque otioſa mente quàm maximè exoritur. eaque erectiores animos, & altiores dignitatis gradus maximè ſollicitat.

Huic generi infimum hominum genus opponitur: quod, vt nomine abiectiſſimum, ſic re quoque omnibus calamitatibus, atque angoribus eſt propoſitum. Huic inopia, fames, contumelia, iniuriæ, tributorum ſolutio, militiæ incommoda, miſera denique omnia perferenda ſunt: eoq; miſerius eſt, quod ceteris omnibus, cùm aduerſa fortuna premuntur, permulta tamen ſuppetunt, è quibus conſolationem, doloriſq; leuationem petunt. at infimam plebem natura ipſa fatali quadam neceſſitate tam abiecto, tamque imo loco collocauit, vt omnibus ærumnis ſubiecta, nulla propemodum ratione erigi, aut ſubleuari poſſit. Ne mediocris quidem hominum conditio miſeriarum expers eſſe cognoſcitur. nam inter ſummum, & infimum interiecta, alteri paret, alterum patitur. cui ſi imperare poſſet, certè longiùs à miſeria diſtaret. Sed quia neque dignitate præſtat, nec ſummos viribus adæquat, ſuo ſtatu contenta eſſe cogitur. Itaque multis in ciuitate perfungitur incommodis, non illis quidem parum Reipublicæ fructuoſis, aut valdè ad ferendum grauibus, atque aſperis, ſed quæ tamen animum ſollicitent, & humanas miſerias augeant. Hæc longiori oratione perſequi, non eſt præſentis inſtituti, ante oculos omnia ſunt, & nobis præcipuè re ipſa perſpecta & cognita. Nec verò alia eſt fæminarum conditio. aut enim iiſdem, aut parum certè diuerſis & moleſtiis, & angoribus vexantur. nam & iiſdem morbis, quibus viri animi perturbationibus mentiſque erroribus obiiciuntur. eoque miſerior illarum ſtatus eſt, quo mollior natura & ad propulſanda incommoda, calamitateſque perferendas infirmior. eaſdem, quas viri, ex parentum, fratrum, ſororum, affinium interitu moleſtias, & dolores hauriunt: maritos ſæpè fatuos, parum de re domeſtica ſollicitos, pecuniam profundentes nanciſcuntur. ex quo paupertas, & luctus, quibus malis eo premuntur grauiùs, quòd non, vt homines, indagare poſſunt, qua maximè ratione medeantur incommodis, rebuſque ſuis conſulant.

Quan-

Digitized by Google

Quantum Tullia mea ex patris exilio doloris, quantum ex maritorum ærumnis, & difficultatibus luctus, moleſtiæque percepit? & quamuis optanda etiam minimè pauca in vita viderit: malorum tamen paucorum ſenſus, vel doctiſſimis hominibus iudicantibus, ita acerbus eſt, vt bonis vel plurimis, & maximis æquetur, interdum etiam præferatur. Permulta prætereà in hoc genere ſunt, quæ reticere præſtat, quàm edere. ſed magna certè, vel hoc vno nomine, fæminarum miſeria eſt, quòd quamdiu viuunt, parere ſemper coguntur. aut enim innuptæ parentibus, & affinibus, aut nuptæ maritis parent, & ſeruiunt. ſic, quo minùs liberæ, eo magis miſeræ, nec vnquam liberæ, niſi è vita profectæ. ergo mortuæ beatæ cenſendæ erunt. nec ſanè video, quid aptius dici poſſit. Sed, vt ad nos ipſos redeamus; cui vxor contigit, is, præter communes omnium calamitates præcipuo etiam miſeriæ genere premitur, quòd non ſolùm ſuis, ſed etiam domeſticis vxoris, & familiæ moleſtiis, curiſq; vexatur. neque enim ab ea, qui cum arctiſſimo matrimonij vinculo conglutinatus eſt, aut mente aut cogitatione ſeiunctus eſſe poteſt. Itaque tot vexatus calamitatibus, tantiſque miſeriis circumcluſus hominis animus, quid egregium, aut eximium ſuſcipere, aut cogitare poteſt? mirum, ni ſeſe abiiciat, ac veluti deſperatione perculſus humi iaceat. Redeo igitur ad illud, quod initio dixi, neminem eſſe, qui ſpiritum ducat, non miſerum, neminem verè felicem. parumque ſapiunt ij, qui hominem luendorum ſcelerum cauſſa natum, felicem, aut beatum audent nominare. noſtra enim, quæ dicitur vita, mors eſt, nec vnquam viuit animus, niſi compage ſolutus corporis, liber æternitate potiatur. itaque mortem in beneficij loco tributam à Diis immortalibus, iis, quos maximè dilexerunt, traditum eſt: vt, cùm, Herodoto auctore, Argia ſacerdos, quod optimum filiis eſſet, à Dea precata, eos reperit mortuos. mortem autem, tamquã optimam, illis eſſe cõceſſam, credamus ſanè Apollini Delphico, qui exoratus à Trophonio, & Agamede, à quibus templum magnificè Apollini exædificatum Delphis erat, vt, quod eſſet optimum homini, tribueret, poſt diem tertium exanimes ſunt inuenti. quo munere iudicauit Deus, & Deus is, cui diuinationis partes à reliquis Diis ſunt relictæ, mortem homini omnium rerum eſſe optimam. itaque excutiatur iam, & euellatur funditus falſa illa multorum opinio, malam eſſe mortem: quandoquidem, vel Deorum iudicio, non modò mala non eſt, ſed omnium rerum optima, & omnium munerum, quæ humano generi dari poſſunt, præſtantiſſima. præclarè. nam & miſeriarum omniũ, quas viuentes pertulimus, finis eſt in morte, & vitatio futurarum, in quas progredientes in vita incurrunt. docemur enim exemplis è propagatione vitæ permultos optimos, & fortiſſimos ciues incredibiles hauſiſſe calamitates. immerentes dixerit aliquis: ergo non ſunt in miſeriis ponendæ. nihil enim miſerum, quod non culpa contractum. de hoc aliàs viderimus: ſed calamitates certè fuerunt: quarum etiam vnica cogitatio, quæ præteruolat, & effugit, non modò ſenſus, qui corpori firmiùs inhæret, acerbitatis habet plurimum. ex quo verè colligi poteſt, ſapienter feciſſe Thraces, qui, ſi Herodoto credimus, naſcentibus liberis lugere, morientibus

lætari ſolebant. exitum videlicet vitæ, vt miſeriarum finem, & quietis portum, probabant: vitæ initium, vt ingreſſum ad moleſtias & dolores inuiti videbant. Si ergo naſcimur miſeri, morimur beati: quis in hanc lucem edi velit, vt miſeriis opprimatur? quis non potiùs mori, vt beatam vitam acquirat? &, ſi hoc nobiſmetipſis, vt optimum, vellemus: cur liberis, & affinibus, diuerſam? an melius nobis, quàm iis, quos ſummè diligimus, eſſe velimus, aut potiùs beatè nobis, miſerè ipſis & infeliciter? hoc certè nullo modo. quamobrem amanda mors ſemper omnibus, cariſſimis etiam optanda. Ac, ſi quibus mori præſtat, quàm viuere, iis præcipuè, quos & acta cum virtute vita claros effecit, & mors, ſatis diuturna vita perfunctos, moleſtia afficere non poteſt. Naſci verò non intelligo, quibus expediat: nam in ærumnas miſeriaſque ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? qua re potiùs non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium vagitus, & eiulatus ſatis declarat, tributus enim eſt ab optima parente natura, quæ nihil inane ſolet efferre, ac potiùs iis rebus quas efficit, admirāda ſemper edit vel pietatis, vel iuſtitiæ, vel prudentiæ documenta. Ex quo intelligi licet, non naſci longè optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere vitæ. proximum autem, ſi natus ſis, quamprimùm mori, & tamquam ex incendio effugere fortunæ. Sileni quæ fertur fabula, ſi grauioribus ludicra interdum admiſcere liceat, idem certè confirmat. qui captus à Mida, miſſionem doctrina redemit. docuit autem Regem, numquam naſci optimum eſſe, ſed celeritatem mortis proximè accedere. idemque Euripidis teſtimonio, poëtæ ſapientiſſimi, comprobatur. Sed Crantor noſter patri, filij mortem ægerrimè ferenti, reſponſum ait datum eſſe in Pſychomantio, filio ſuo benè beateque eſſe, vtiliuſque futurum fuiſſe, ſi etiam pater pari ratione fatis conceſſiſſet. Quamobrem, ſi dolorum finem mors affert, ſi ſecurioris & melioris initium vitæ: ſi futura mala auertit: ſi medetur præſentibus: ſi nos ex plurimis vel morborum, vel moleſtiarum, vel acerbitatum periculis educit, cur eam tantopere accuſare, aut dolorem ex ea deriuare velimus, ex qua potiùs conſolationem, ac lætitiam haurire fas eſſet? Niſi ſi, quòd mortem ſubſequitur, nos fortaſſe ſollicitos habet. de quo libet pauca dicere, ne hic vnus ad moleſtiam, doloremque alendum angulus relinquatur. qui profectò inſipientibus obiiciendus non eſt, nec in tanto argumentorum aceruo, quibus mortem ipſam nobis obſtringere conamur, committendum, vt hoc vno nomine minus nobis debere videatur. & quamquam hæc futuri poſt mortem temporis cura hominis propria non ſit, ſed Diis immortalibus potiùs relinquenda, quorum nos vel liberalitati, vel ſapientiæ permittere, fas piumque eſſet: qui enim naſcentium curam ſuſcipiunt, qui viuentes protegunt, alunt, tuentur, fouent, cur morientes deſerant? tamen aliquid etiam modeſtè de iis exquirere, nō eſt inutile. Neceſſe eſt autem, ſit alterum de duobus, vt aut ſenſus penitus omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. quòd ſi morte ſenſus extinguitur, obituſque noſter ei ſomno ſimilis eſt, qui nonnumquam etiam, ſine viſis ſomniorum, placatiſſimam quietem affert, quid lucri eſt emori? aut

quod

Digitized by Google

quod omnium tempus reperiri poteſt, quod ei tempori anteponatur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis ætatis? Sin migrationem malimus eſſe mortem in eas oras, quas è vita profecti incolunt; quid optabilius, quàm ad eos proficiſci, quos mortuos viuens dilexeris, & cum iis perpetua vita perfrui, qui, vt nos in laude viueremus, & libenter moreremur, ſuis & præceptis, & exemplis tantopere laborarunt? mihi certè nihil videtur euenire poſſe gratius, quàm, ſi mors aditum ad alia loca patefaciat, ad eos venire, & cum iis eſſe, quos & maximè dilexi, & numquam non diligere ac laudare poſſum. Ad meos autem & affines, & amicos vt peruenero, quantopere lætabor? quæ iucundior collocutio, qui ſuauior vel congreſſus, vel complexus? O vitam verè vitalem, vt ait Ennius, omnibus bonis, ac gaudiis circumfluentem: ſed beatam etiam mortem, quæ ad beatiſſimam vitam aditum aperiat. Me quidem, etſi dolore vehementer perculſum & afflictum, his tamen monitis, & præceptis non mediocriter alleuari ſentio; itaque neminem puto fore, quem non rationes, à nobis tam ſtudioſè è ſapientum libris collectæ, iuuent ac delectent. eoque magis, quò leuiores erunt aliorum dolores, quàm hic, quo nos tantopere vexati ſumus. nam ſi amor, ſi pietas filiæ, ſi virtus, ſi grauitas, ſi conſtantia, ſi cetera, quæ vix in fæminis ſpectari, nedum requiri ſolent, conſideranda ſint; tanta facta iactura, grauiſſimè dolere debuimus. ſed vincat dolorem conſolatio; nec iam, quid amiſerimus, ſed quatenus mortalem filiam lugere deceat, cogitemus. Hoc nos in mœrore noſtro, quod certè fortis eſt ægroti, non ſolùm accipere, ſed etiam exquirere medicinam. At, ſi quis erit, quem dolor à ratione auerterit, cui non ſatis firma videantur ea, quæ iam dicta ſunt: is ſe hominem eſſe meminerit: nihil autem humanius eſſe morte, vt, ſi mors ab ipſo diuelli, atque auferri poſſet, diis propior habendus eſſet, quàm hominibus, nec omni ex parte hominis nomen ipſi congrueret, quia communi, & præcipua hominis conditione non vteretur. præterea lacrymis nihil proſici, quæ ſi quid adiumenti afferre poſſent, non ſolùm effundendæ, ſed ſtudioſè conquirendæ viderētur. Denique, non ſolùm iniuſtè, ſed etiam turpiſſimè agere qui immodicè doleat. turpitudo enim peior eſt dolore; ſiquidem dolor homini à natura inſitus eſt, nihilque habet infamiæ. turpitudo autem idcircò vituperāda, quòd aliquid ſemper indecorum continet, culpa contractum. at omnis immodicus dolor turpis eſt, & à viro alienus: quandoquidem, vt immodicè, præterq; rationem doleas, ſponte efficis. ex quo culpa exoritur, quæ homini maximè fugienda, vitandaque eſt, ne cogitationibus molliſſimis, quales interdum perditè amantes ſuſcipere ſolent, nimium perturbemur, & effæminemur. quin potiùs nos ad Homerica præcepta referamus:

Corde age ſis firmo, nec te ſubmitte dolori;
Namque aliquid grauius peiuſq; aliquando tuliſti.

Nemo videlicet ſuorum funera experitur, cui non aduerſa multa anteà contigerint; ita variis omni ex parte incommodis humana natura concluditur. cur igitur grauiora, vel certè æquè grauia fortiter paſſus, cùm maximè occalluiſſe, & ad dolorē nouū obduruiſſe deberet, deſpon-

deat

deat animum, ſeque mœrori tradat? quod etiam iniuſtum eſſe, paullò antè dicebamus. natura enim vſuram nobis vitæ dedit, tamquã pecuniæ, nulla præfinita die. quod ſi, cùm libet, ſua repetit, ea conditione commodata, vt reſtituenda ſint, cur accuſatur? aut, cur non potiùs naturæ gratias agis, quòd, cùm citiùs potuiſſet, tardiùs repetierit, quàm, quòd aliquando repetierit, iniuſta querela inſequeris? certum eſt enim, non habitandi locum, ſed commorandi diuerſorium, nobis eſſe conceſſum; è quo cùm migramus, alacres tanquam ex hoſpitio miſeriarum atque incommodorum pleniſſimo, egredi debemus, ac lætiſſimo animo ad futuram vitam, tanquam ad patriam, euolare. quod ſapientes re ipſa præſtitiſſe memorantur. profectò enim, ſi quid eſt, quod morientes perturbet, aut morientium affines habeat ſollicitos, id totum aut ex falſa quadam opinione oritur, quòd vitæ huius vſum nimis vtilem, ac iucundum arbitremur, aut ex nimio in noſmetipſos amore caritateque prouenit. Sed opinionem illam, quam rationes adeò firmæ conuellunt, libenter deponere debemus; ab hoc verò amore nimio tantò libentius abhorrere, quantò indecentius eſt vitæ munere perfunctos velle etiam in vita, Diis inuitis, commorari; communemque omnium, qui ante nos è vita diſceſſerunt, conditionem recuſare; demum, tanta eſſe mollitie, tantaque impudentia, vt ne in morte quidem confirmemur, ac reſipiſcamus. Quòd ſi noſtrorum mortem dolemus, cogitemus aliquando, moriendũ ipſis fuiſſe; mortem autem incertam eſſe, nec in hominis arbitrio poſitam, ſed è Deorum voluntate pendere: quos verò lugemus, eos quoque ſuorum mortem vidiſſe, patienterque tuliſſe; ideoque ſuo exemplo, quid nos facere velint, præcipere: denique id, quod ad conſolandum maximum, ac firmiſſimum eſt, non eos nobis penitus ereptos eſſe, nec prorſus amiſſos, ſed ad præfinitum tempus à noſtris oculis, noſtraque conſuetudine remotos. itaque, cùm ad eum vitæ terminum, quem natura præſcripſit, nos quoque peruenerimus, ſtatim eorum conſuetudinem reguſtabimus, & ad ſuauiſſimam vel conſuetudinem, vel conuictum redibimus. Mortem ſuis acerbam amaramque in moriendo eſſe, nonnulli exiſtimant, atque ideò fortaſſe perturbantur. quod me quidem, ſublatis grauioribus dolendi cauſſis, quas iam ſuperiori diſputatione reiecimus, minimè angit. ipſe enim diſceſſus animi à corpore vel cum nullo, vel certè cum modico dolore fit, & interdum ſine ſenſu: nonnunquam etiam, ſi rectè ſapimus, cum voluptate. Sed, quidquid ſit, totum hoc ita leue eſt, qualia ſunt ea, quæ puncto temporis fiunt. nec, ſi mors paullò longior alicui contingat, deſperandum eſt de Deorum naturæque benignitate, quin eo quoque tempore properantem è vita diſcedere foueant, atque alleuent. cuius rei in morientibus ſæpiſſimè ſigna minimè dubia cernuntur: cùm velut è ſomno exciti, quo tempore extremum ſpiritum edituri ſunt, ita gaudentes & alacres aſpiciunt, vt libentiſſimè iudices è vita proficiſci. quamobrem ne hæc quidem vllam æquam doloris afferre cauſſam poſſunt, qui certè comprimendus ac minuendus eſt, quòd, etiam ſi nolis, tempore tamen ipſo extenuatur, & euaneſcit: nõ quòd minuendi doloris vis in ipſa die poſita ſit, ſed quòd
vſus

Digitized by Google

vſus ipſe cogitatioq; diuturni temporis doceat, nihil eſſe in morte mali, ideoq; leuiter & patienter ferēdam. Sed turpe ſtultumq; eſt homini, tanta tamque varia rerum cognitione inſtructo, nō à ſe ipſo potiùs maturè, quàm ſerò ab vſu, & cogitatione doloris remedia expectare: quæ tam firma ſunt, vt neminem fore putem, quem non vehemēter non iuuent ſolùm, ſed etiam permoueant. mihi verò eò magis neceſſaria fuerunt, quò turpius viſum eſſet, me, qui ceteros conſtantiſſimè conſolatus eſſem, in meo dolore iacere: voxq; illa exaudiri, & fortaſſe nō immeritò, potuiſſet:

Hiccine ille Cicero, cuius ob os Graij
Ora obuertebant ſua?

Sed nos Philoſophia aduerſus omnes vel temporum, vel fortunæ, vel naturæ inſidias muniuit: quæ ita fortis eſt, vt nullius iniuriæ impetum extimeſcat: ita lenis & ſuauis, vt omnes acerbitates facilè mitiget ac molliat: ita demum vtilis & fructuoſa, vt totam ſe ad humanas vtilitates liberaliſſimè porrigat atque explicat. nec verò ſecùs debet. quæ enim humanarum miſeriarum cumulum optimè norit, & acutiſſime perſpiciat, ſi eas patiatur manare longiùs, neque homini mœrore confecto conſilio præſidioq; ſuo præſto ſit: quid illo miſerius? quid vita noſtra laborioſius aut tetrius? aut quid prodeſſet, adſpectum à natura ad ſupera erectum accepiſſe, vt cœlum contemplari, vt Deorum maieſtatem cogitare, aut à Diis immortalibus mentem & rationem, vt vtilia cognoſcere, honeſta à turpibus ſecernere, æqua amplecti, ab iniquis abſtinere poſſemus, voce denique ipſa & oratione frui, quæ nullis animantibus conceſſa eſt, quaque ceteris omnibus, quæ ſub cælo ſunt, viuētium naturis antecellimus? inania hæc videri poſſent, ſi tam multis ex aduerſo miſeriis oppreſſa hominis natura, neque ſe ad cæleſtia erigere, nec tantis bonis, quibus maiora eſſe nulla potuerunt, vti poſſet. ſed profectò, vt contra ſerpentum virus pharmacorum genera multa, contra inopiæ calamitatem ſollertia & induſtria, contra turpitudinis voluptatem pudor & verecundia, ſic contra doloris morſum philoſophia nobis data eſt deorum immortalium conceſſu atque munere. quam vt nemo ſatis pro dignitate laudare queat, ſic quàm plurimi mentis tranquillitatem, animi moderationem, in voluptates imperium, in acerba omnia ſummam quandam vim ac fortitudinem illi vni acceptam referant neceſſe eſt. Neque nos aut in exſilio patientes, aut in honorum curſu temperantes fuiſſemus, aut nunc in tanto mœrore ſapienter & fortiter verſaremur, niſi tuo philoſophia optima rerum humanarum moderatrix, beneficio. Tu verò felix & beata, Tullia mea, ſi quis tibi in morte ſenſus eſt, quæ tot tantiſque miſeriis, quibus propoſita fuiſſes in vita, vna morte perfuncta es: à præſentibus malis expedita, ab impendentibus erepta, & in tuto ac tranquillo quietis portu collocata. meritò tibi mortem iucundam fuiſſe putem, cùm vel ea bona, quibus viuenti frui licuit, animo reputas, vel mala, quæ moriens vitaſti, mente, ac cogitatione complecteris. Ego autem, cùm te felicem iudicem, ac, ſi dicere liceat, pænè oculis cernam, cur tua morte excrucier? potiùs lætabor, ac tibi, tanquam de re optatiſſima, gratulabor. cui niſi moleſtum eſt, me iam ætate cōfectum in tam perturbata Republica,

tamq́ue miſero vitæ genere reliquiſſe, quid iam graue aut acerbum eſſe poſſit? Sed hoc quoq. ratione ipſa leuius aliquanto efficitur. neq. tu nunc, quid me perferre neceſſe ſit, ſed quàm non multò pòſt tecũ iiſdem bonis vſurus ſim, debes cogitare. nihil enim accidere valdè graue poteſt iis, qui ſpe iam propinqua futuri boni recreantur, & aluntur. Sed neſcio qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri. nõ enim tantopere bonis delectamur, quàm malis affligimur; ex quo fit, vt hęc etiam nolentes augeamus, bona autem, quæ fruendo, cogitando, gaudendo maiora efficere expediret, etiam deteramus. quod certè minimè oporteret. nam, ſi ſeriò diſputare volumus cur dolores reſq; aduerſas refugiamus, quę fortitudinem in nobis gignunt, & efficiunt? quæ ſi nulla eſſent, nulla profectò fortitudo agnoſceretur. cur mortem horreamus, quæ aſſidua ſui memoria, nos vt meliores ſimus, admonet? nec patitur, ad ea nos animum adiungere, quæ aliquam nomini noſtro vel intemperãtiæ, vel iniuſtitiæ notam poſſint inurere. Bona verò, & ea quæ probantur in vulgus, cur tantopere appetamus? quæ conſecuti, molliores plerumque ac deteriores euadimus. itaque his voluptatum lenociniis obruimur, vt diſceſſum ex hac vita impendere, vix aliquando recordemur. Sapienter Philoſophorum princeps, & magiſter Plato; quæ ſenſus appetit, aut timet, nihil aliud eſſe quàm ſomnia. itaque penitus contemnenda eſſe. mala verò vt vitentur, ad æterna properandum: quò niſi confugias, vitari numquam poſſe, at ad æterna ne properari quidem poteſt, niſi morte ianitore, ac duce. Quorſum hæc? vt intelligamus, non modò à dolore vacuam, quietam, opportunam, bonam denique eſſe mortem, ſed etiam ſummorum atque immortalium bonorum liberalem, ac beneficam miniſtram. itaque Cato ſic è vita diſceſſit, vt lætaretur, cauſſam ſe nactum eſſe moriendi. Iam nemini dubium eſſe poteſt, quin vir prudentiſſimus, ſi ſua morte lætabatur, mortem etiam optimam eſſe agnoſceret. Certè enim in re ſua, quæ præſertim ſenſu percipiatur, nemo fallitur. quod comprobare poſſum Artabani Xerſis patrui, viri ſapientiſſimi, teſtimonio, de quo eſt apud Herodotum, cùm Xerſes exercitus ſui copias pænè innumerabiles, ante ſe in aciem inſtructas intuens collacrymatus eſſet, neminem ex tot militibus ad centum annos ſuperſtitem futurum, illum Xerſi reſpondiſſe: at tam multa ſunt, tamq́ue miſera, quæ viuentes perferunt, vt nemo ſit, quin mori ſæpiſſimè cupiat: cùm incidentes calamitates, & morbi vitam adeò perturbent ſollicitamq́; habeant, vt longiſſima videatur. itaq. mortem perfugium eſſe ærumnoſæ vitæ, dubitare nemo poteſt. nec his contentus addit etiam illud; Deos immortales, cùm hominum vitam, quæ adeò miſera ſit, multis bonorum integumentis velarunt & operuerunt, feciſſe quodammodò inuidentiùs ne mortis ſuauitatem, quanta eſt, omni ex parte deguſtaremus. Amphiaraum fabulæ narrant Ioui atque Apollini fuiſſe chariſſimum, neque tamen illum ſenium attigiſſe. ex quo quid aliud coniici poteſt, quàm mortis celeritatem diuinum munus, & lucrum eſſe maximum? itaque ſcitum eſt illud comicum:

Nam quem tuetur atque diligit Deus,
Iuuenis ſupremum mortis intrat limitem.

Nemi-

Digitized by Google

Neminem enim, quem dilexerint Dij, patiuntur eſſe miſerum. quare vitam eis, miſeriarum plenam, adimant neceſſe eſt. quid autem contingere homini tam gratum poteſt, quod eum magnopere in vita retineat? voluptas, credo, quam ex alicuius ſiue artis, ſiue doctrinæ tractatione percipit. at doctrina æmulationem, omnium rerum moleſtiſſimam, ſi quæris, etiam dolorem parit. non tam enim delectamur, aliquid diſcentes, quàm angimur, multò plura, ac maiora, quæ ſcire vellemus, penitus ignorátes. Artes verò, quas tenuiores tractant, quid habent voluptatis, aut quid non potiùs moleſtiarum, & mœroris? quanta inter eos, qui illas exercent, perfidia? quantum odium? quanta inuidia? aut quis eſt ſua ſorte contentus, & non alienæ ſiue induſtriæ, ſiue fortunæ, æmulator, oſor, detractor? Sin ciuilem vitam quiſquam appetit, & in Reipublicę luce viuere pulchrum putat, is ſe exigua, ac pænè nulla honoris ſpecie magnas comparare calamitates certò ſciat. quotus enim quiſque eſt, cui non publica adminiſtratio vel mœroris, vel iacturæ tantum attulerit, quantum verbis explicare vix queat? ac, ſi de toto vitæ curſu iudicare vere volumus, exitium videamus. Vbi optimi Reipublicæ adminiſtratores ſeu veriùs parentes, Miltiades, Ephialtes, Cimo, Themiſtocles, Ariſtides? quantum illis fides, charitas, integritas, conſtantia peperit miſeriæ? vt non modò honoribus, dignitate, auctoritate ſpoliarit, ſed etiam in exſilium miſerit. quod contrà oportebat, viros optimos patriæque amantiſſimos honore affici, in oculis ferri. Scipio Africanus apud noſtros optimam cauſſam amplexus, paucorum immoderatæ libidini repugnans, manè mortuus, in lecto eſt inuentus. nec abfuit ſuſpicio, quin ab vxore, quæ Gracchorum ſoror fuit, interfectores eſſent immiſſi. Metello autem Numidico, homine omnium clariſſimo, ac præſtantiſſimo, quid miſerius? qui, ne in legem pernicioſam iuraret, in exſilium abire ſit coactus. fateor profectò, inter omnia exſilij genera, atque omnes miſeriarum cauſſas maximè honeſtam Numidici fuiſſe conditionem, cui probitas, integritas, in patriam charitas calamitatis cauſſam attulerit; ſed tamen fatendum eſt, grauiſſimam fuiſſe calamitatem, pelli patria, auelli à ſuis, bonorum direptionem, liberorum ſiue mœſtitiam, ſiue ærumnam videre. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectum prætereo. nolim in iis commemorandis nimius videri, quorum exitus nemo eſt, quin ex libris, imaginibus, fama denique vulgari iam didicerit. quæ cùm multa maximeque grauia ſint, grauiſſimum tamen illud debet videri, quòd homine ambitionis vinculis irretito, quique è popularibus ſuffragiis totus pendeat, nihil vſquam infelicius reperiri poteſt. quantus in eo timor, quanta dubitatio, quantus conatus, quanta ſolicitudo? vt nullam illi à moleſtia vacuam eſſe horam, nō immeritò ſuſpicari poſſimus. nam, ſi ſeruientis ea eſt conditio, vt ex eius, cui ſeruit, moribus, voluntate, ingenio propriam ſibi fortunam fingat; qui populo ſeruiet, auido, inuido, ignaro, ad mutationem procliui, &, quod caput eſt, ingrato, num aliquando beatus eſſe poterit? an potiùs, quoties de eius natura cogitabit, toties ſuam ipſe calamitatem, ac fortunam conquereretur? præclarè vetus Poëta:

Digitized by Google

Aeterno mixtam luctu mortalibus vitam
Olim conſtituit diuûm pater, atque hominum Rex.

Itaque quamdiu hac luce vtimur, viuere quidem videmur, ſed veriùs aſſiduè morimur, aut ſaltem vitam verbo retinemus, re ipſa amiſimus. Equidem non video, quid in hominis vita valdè optandum, aut felix eſſe poſſit, multos potiùs, ne in maiora, quàm quæ humana conſuetudo quotidie fert, mala inciderent, mortem ſibi dedita opera conſciuiſſe ſcio. quod tamen non iccircò dictum velim, quia probandum putem: ſed, vt ex eo appareat, humana vita quàm multis vndique prematur difficultatibus. Cleomenes Lacedæmoniorum Rex, eiuſq; filius, morte vltrò appetita, præterea Theagenes Numantinus, qui, ne in hoſtium manus veniret, primùm ſuis, deinde ſibi ipſi mortẽ attulit, quantopere vita fugienda ſit, ſatis videntur apertè declaraſſe. Ac niſi turpe videatur, homines à mulierculis, multò certè imbecillioribus, fortitudinis exempla petere, repetamus ex hiſtoriis Aſdrubalis vxorem illam, quæ, Carthagine in hoſtium poteſtatem redacta, ſe ipſam cum tribus filiis in conflagrantis patriæ incendium immiſit. Sed prȩter hæc, quæ iam teſtata ſunt, & illuſtria, fateamur ſanè ingenuè, tantam eſſe humanæ naturæ miſeriam, vt neque genus ipſum hominum, nec è toto genere ſinguli miſeriarum expertes eſſe poſſint: quod eò magis mirandum eſt, quòd non iis ſolùm malis, quibus hominis natura aſſiduè affligitur, mala noſtra præſcripta ſunt, ſed ipſi nos, quantum in nobis eſt, miſeriores quotidie reddere conamur. nullum enim aliud in toto terrarum orbe genus animantium reperias, præter vnum hominem, quod in proprium genus, atque in ſe ipſum ſæuitiam exerceat ſuam. meritoque Dicæarchus in eo libro, quem de hominis interitu luculentum & eruditum conſcripſit, nihil habere dubitationis putauit, quin multò plures extincti ſint homines ipſa hominum ſæuitia, & acerbitate, quàm omni reliquo genere calamitatis. tanta eſt enim in permultis auaritia, tantum ambitionis, imperij, diuitiarum ſtudium, vt explendæ cupiditatis gratia nihil ſibi non licere putent. atque hoc malum non iam anguſtis finibus compreſſum videmus, ſed ſuperioribus ſæculis erupiſſe vehementer, & manaſſe latiùs. non enim certum aliquem hominum numerum, ſed regna ipſa, & totas perſæpè funditus ſuſtulit ciuitates. At, ſi ad ſingulos homines quæ proxima ratio eſt, mentem cogitationemque conuerteris, ne in iis quidem quidquam reperies, quod valdè appetere, aut approbare poſſis. finge enim animo quidquid homini felix, aut beatum ex opinione vulgari poſſit in vita contingere. congerantur diuitiæ, bona valetudo, honores, potentia, etiam voluptates accedant. cùm hæc omnia in hominem contuleris, nihil tamen tribueris ſtabile aut firmum, nihil, quod non repentinam, & aſſiduam pati mutationem poſſit. caduca enim & incerta ſunt omnia, non in humanis conſiliis, aut viribus poſita, ſed in fortunæ temeritate, ac temporum viciſſitudine conſtituta. quid autem homini turpius, quàm è temporis ac fortunæ mutatione pendere, & ſecundo illius flatu ſubleuari, reflatu deprimi & affligi? aut lætis rerum euentis gloriari, aduerſis lugere, nec lacrymis temperare poſſe? quid iam

iam interſit inter hominem mutamque pecudem, ſi nos perinde atque illa, quibus rationem natura denegauit, extrinſecus toti pendeamus, in nobis ipſis nihil fortitudinis, nihil firmitatis, nihil habeamus conſtantiæ? quamuis enim homini non mater, ſed veriùs nouerca Natura corpus fragile, infirmumque tradiderit, animum autem & in moleſtiis anxium, & in timore humilem, & ad labores mollem: plurimos tamen inſeuit diuinos ingenij iudiciique igniculos, quorum auxilio & cum dolore luctari, & timori obſiſtere, labores verò omnes nullo negotio vincere, ac perferre poſſemus. itaque tributum diuinitus mentis ignem, & prudentiæ, non extinguere, ſed ſopitum fouere, atque augere debemus. Mors autem, progreſſis in vita longiùs ſi immineat, nihil eſt, cur magnopere commoueamur: quæ præſertim aut meliorem, quàm quo viuentes fruimur, aut certè non deteriorem vitæ ſtatum ſit allatura. quis enim negabit, ſi animus omnino intereat, extincto ſenſu nihil eſſe mali: proptereaque nullam iuſtam doloris cauſſam exiſtere? at, ſi vigeat, corpore ſolutus ac liber; quid iam illa vita beatius, quid diuinius? ex quo maxima & veriſſima lætitia ac voluptatis exoritur occaſio. Itaque nihil iam reſtat, quò minus, optimam eſſe mortem verè affirmare poſſimus, tantumque abeſſe, vt, cùm adeſt, dolenda ſit, vt numquam fugienda, ſæpè etiam optanda videatur. atque eò magis, quo diutiùs in vita homo permanſerit. nam cùm iis bonis, quæ afferre vita poteſt, ſatiari cœperit, tum ab humanis moleſtiis ſecedens, in beatiſſimam vitam commigrabit. non enim is ego ſum, qui animum ſimul cum homine interire putem, tantumque mentis lumen, è diuina natura delibatum, poſſe extingui, ſed potiùs, certo tempore emenſo, ad immortalitatem redire. quid autem hominẽ magis deceat, quàm tam multis tamq; firmis rationibus nixum, virilem animum retinere, fæmineam mollitiem exuere? qui verò mortuos nimis lugent, nec humanam conditionem magno elatoque animo deſpicere poſſunt; in eos illud probri plenum verè dicetur:

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem:

Illaq; virgo viri.

Multæ enim repertæ fæminæ ſunt, quæ in domeſtico luctu ſingularem animi præſentiam, ac magnitudinem præſtiterunt. Sed virilis fortitudo, vt libidini, ſic dolori, non aliter, quàm ſeruo domina, imperare debet, eamque coërcere, ac frangere, tanquam vitioſam & imbecillam animi partẽ. quam ſi emergere patiatur, ſeque paullò altiùs efferre, non modò rationi præcurret, ſed etiam victrix in animo exſultabit. quo nihil homini turpius, aut pernicioſius ne excogitari quidem poſſit. Gorgias orator, iam ætate confectus, ac morti proximus, rogatus, num libenter moreretur: Maximè verò, inquit, nam tamquam ex putri miſeraque domo lætus egredior. O virum egregium, dignumque cuius vigeat in omnium ore, ac mente ſententia. quid enim potuit præclarius dicere? cùm mala, quæ viuentem pati neceſſe eſt, cogitaret, miſeriarum finem, quas moriens relinquebat, adeſſe lætaretur? ſic par eſt loqui hominem, qui non libidine vexetur, non voluptatis illecebris irretiatur, nulli denique pareat cupiditati. quæ ſumma eſt ratio & ſapientia, humanæ

Digitized by Google

neceſſitati imperare, non dolori cedere, non deſiderio angi, nihil denique humanum extimeſcere.

Angamur liberorum aut adfinium interitu? quid ita? vt ſtultos imitemur, qui, quæ mutari non poſſunt, quæque vel nolentes opprimunt, perferre nequeunt: ſaniores, quorum tam multa extant ad æternitatem illuſtria ſiue exempla, ſiue teſtimonia, negligamus? quid eſt aliud, cæcorum more ambulare, &, cùm in celebritate verſari, ac Solis lumine vti poſſis, ſolitudinem tamen, ac tenebras quærere? iam enim ad eos, quos æmulari ſatius eſt, quoſque nobis imitandos propoſuit antiquitas, noſtra delabatur oratio. Mortem igitur in malis nullo modo eſſe ponendam, ſed in præcipuis bonis numerandam, dubitaturum puto neminem. ſi enim à miſeris abſtrahit, ſi in meliorem vitam inducit, ſi neque miſera ipſa eſt, nec vllius particeps miſeriæ, cur mala cenſeatur? ſin hoc largitur, vt ſempiternis bonis potiamur, vitamque, quam mortalem habuimus, æternam adipiſcamur, quid morte beatius eſſe poſſit? itaque ſapientiſſimos homines accepimus non modò ſuorum morte non perculſos, neque dolore vllo affectos, ſed etiam ſæpiſſimè lætatos eſſe. Anaxagoræ, inter familiares ſuos de natura rerum diſſerenti, filij mortem nuntiatam tradunt; nihilque aliud ab eo reſponſum, niſi ſe illum genuiſſe mortalem. præclara verò vox, & verè digna, quæ à tanto viro emitteretur. non enim ſanè video, quid ſapientius, aut conſtantius dici poſſet. an adoleſcentem illum eſſe mortuum? fracti hoc animi, nec in rebus aduerſis admodum firmi ſignum fuiſſet. an angi ſeſe non ſua, ſed filij cauſſa? num igitur ignorare ſe fateretur, quantis è malis elapſus eſſet filius? an ſe quidem dolere, ſed tamen humanum caſum agnoſcere? vbi ergo hominis grauitas, iudicium, ſapientia? aut quid ab imperitorum turba diſtabit? è quibus tamen ſæpè multi nec iis rebus anguntur, quæ neceſſariò eueniunt, nec, quò minùs eueniant, cùm communes omnibus ſint, laborandum vllo pacto cenſent. Ille verò ſapiens, & verè Philoſophus; quem neque improuiſus nuntius perculit, nec à diſputatione abduxit, ſed potiùs vocem expreſſit, ſummæ indicem fortitudinis, ac ſapientiæ. vellem & hoc ipſum de pluribus ex noſtris dicere liceret: quos ſi qua interdū fortunæ oppreſſit iniuria, nihil aliud iudices, quàm proſtratos illos, ac penitus abiectos eſſe. quaſi verò aliquid acciderit, quod vel ante ipſos nemini, aut, quod ipſis, ſi minùs hoc tempore, ſaltem paucis pòſt annis non euenturum fuerit. ac, cùm maximè animo vigere deberent, tum præcipuè non ſolùm præteritæ patriæq; virtutis, ſed etiam humanæ legis, ac pænè obliuiſcuntur ſui. tantum in eorum animis mollities poteſt, ac ſeruitus quædam doloris atque triſtitiæ. An ego illum iudicare liberum poſſim, cui dolor imperat? quem repentinus caſus perturbat, impellit, euertit? qui nihil præ doloris magnitudine cogitare, nihil meditari queat, qui nihil in ſe ipſo, in temporibus, atque in fortuna, quæ ſtabilitatis nihil habet, ſua ponat omnia? ego verò iſtam non modò ſeruitutem, ſed pænè captiuitatem, & quidem miſerrimam, cenſuerim. quid enim intereſt inter eum, qui vinctus ab hoſtibus, & carceribus concluſus, obſideatur, & eum qui dolore captus,
ſuo

Digitized by Google

ſuo prorſus careat arbitrio? at ille quidem, etſi corpore ſeruiat, animo tamen liber eſt, nec dubitat aliquando fore, vt libertatem aſſequatur; qui verò dolori pàret, nec valet corpore, & animo quàm maximè laborat. non enim amicis frui, non Reipublicæ prodeſſe, non priuatas res curare, non publicis conſulere poteſt. ita in otio, & quidem moleſtiſſimo, nec cuiquam paret, & tamen ſibi non imperat. qui cùm aſſiduis, & maximis prematur anguſtiis, alterum eſſe neceſſe eſt, vt quamdiu in dolore verſatur, ſemper miſer ſit, alterum fieri nullo modo poteſt, vt, niſi dolere deſinat, à miſeriis eximatur. Quantò ſapientiùs Xenophon, qui, cùm ſacra ſolemnia peragerct, maioremque natu filium in prælio apud Mantineam cecidiſſe audiret, coronam tantùm è capite depoſuit, ſed in ſacris peragendis conſtanter perſtitit. vbi verò cognouit, fortiter pugnantem occidiſſe, coronam rurſus capiti impoſuit, Deoſq́; ipſos, quibus litabatur, teſtatus eſt, maiorem ſe ex filij virtute voluptatem, quàm ex obitu moleſtiam cepiſſe. huic ego non dubitarim, quin omnia, quæcunque accidere poſſent in vita, nullam eſſent perturbationem allatura. qui enim vſque eo in Deorum cultu conſtans, & firmus eſſet, vt neque filij morte nuntiata, ab iis auocari poſſet, cur eum credam filij morte lugenda à Deorum voluntate diſſenſurum fuiſſe? aut qui virtutem, filij vitæ anteferret, non iure credi poſſit, illum & virtutis ſtudio incenſum, & patriæ charitate impulſum, omnes moleſtias, omneſque calamitates libentiſſimè fuiſſe ſubiturum? ſed quo rariores qui hoc modo animati ſint, hoc præclariores viri. nihil enim ad laudem illuſtrius, quàm in æternam gloriam, aut in patriæ vtilitatem intuentem, aut ſaltem fortiter dolores perferentem, & cum fortuna luctantem negligere humana. quæ qui nimium curant, ij laudis ſtudium, ciuium commoda, denique omnia, quæ laudabilia putantur, prorſus è mente, ac cogitatione eijciant, neceſſe eſt. neque enim humanis curis implicitus toto animo de patriæ ſalute, atque vtilitate cogitare, aut laudem ſibi præclaris actionibus comparare, vel egregij quidquam ſuſcipere, ac ſuſtinere queat. ſuis autem commodis, ac rationibus proſpiciens, & conſulens cetera omittet, de ſeipſo dies noctesq́ue cogitabit. ita nec boni ciuis, nec boni viri fungetur officio. bonum enim virum decet, de ceterorum commodis æquè laborare, ac de ſuis; bonum verò ciuem ſua omnia poſteriora habere, patriæ commoda prima & maxima ducere, à quibus neque dolore, neque vlla omnino humana auelli perturbatione debemus. Periclem narrant hiſtoriæ intra quatriduum duobus filiis, eximiæ indolis adoleſcentibus, eſſe orbatum, qui vſque eò fortis, ac conſtans in luctu fuit, vt nihil prorſus de priſtino habitu cultuque deminuerit, ſed eundem, quem anteà, in concionibus habendis morem ritumque ſeruarit; nec vnquam coronam e capite depoſuerit. de quo traditum eſt, nihil eum putauiſſe indignius futurum, quàm ſi aliquod fracti animi ſignum mœroris cauſſa muliebri more edidiſſet: fortem ſanè hominē, & magna laude æternaq; memoria digniſſimum. quem neq. naturæ vis, ad nimium ſæpè amorem trahens, potuerit de ſtatu dimouere, & ad dolorem abducere; nec liberorum deſiderium, quos tamen ſummè dilexiſſe dicitur, vlla ratione pertur-

perturbarit. nec mirum. vera enim fortitudo inanes ſollicitudines eiicit, ac depellit: opprimit cupiditates: imperat timori: nihil autem appetit forti viro indignum, nec ab vlla re vel metu, vel inconſtantia repellitur. & quamuis excelſam elatamque naturam, ratio ipſa, doctrinæ præceptis imbuta, confirmet, quod Pericli doctiſſimo homini, maximoque ingenio prædito ſine vlla dubitatione contigiſſe, prorſus mihi perſuadeo, ipſæ tamen fortitudinis radices in animo præcipuè inſident. qui cùm humana deſpicit, nec ad humilia, quaſi humi depreſſus, vllo pacto adhæreſcit, facilè fit, vt vberiores, & maturiores fructus ferat, cùm ad eũ, veluti ad agrum optimum cultura, ratio etiam acceſſerit conformatioque doctrinæ. non enim, ſenſu omni doloris caruiſſe ſummos viros, credendum eſt. qualis enim nihil ſentientis animi, ſenſuque prorſus carentis eſſe fortitudo potuiſſet? Sed dolorem ſentientes, ad eum opprimendum, ac vincendum ſummam animi contentionem adhibebant. tantumque nitebantur, vt è pugna diſcederent ſuperiores. verum enim illud eſt, nullam animo maiorem peſtem, vna remiſſione, poſſe contingere. qui ſi intentus eſt, ſeque ad reſiſtendum parat, omnia ſuſtinet pondera, omnia vel firmiſſima tormenta facilè diſcutit, ac depellit; at remiſſione eneruatus, & effæminatus, ita deprimitur & vrgetur, vt ſe ad æquitatem nequeat extollere. Nec verò quiſquam doloris impetum excipere, ac fortiter perpeti poſſet, niſi ſe priùs ad obſiſtendum comparaſſet; aut fortitudinem acquirere, niſi priùs doloribus multis acerrimè ac fortiſſimè reſtitiſſet. ex quo conſuetudo fit, quæ callum obducit animo, noſque contra omnes vel naturæ, vel fortunæ impetus armat. An cenſemus Harpagum Medum tantum fortitudinis exemplum, quantum ab Herodoto memoriæ mandatum eſt, edere potuiſſe, niſi priùs in patientiæ ac fortitudinis exercitatione ſæpiſſimè verſatus eſſet? nec ſine maximo fructu, magnaque potiùs cum nominis ſui gloria. tantum enim fortitudine, ac prudentia præſtitit, vt acerbiſſimam iniuriam ſine vllo planè doloris ſenſu pertulerit, & ſeſe cumulatè cõtra Regis immanitatem vlciſci potuerit. nam, cùm eius filium Rex Aſtyages interfectum ad epulandum apponi iuſſiſſet, caputque ei poſt cænam allatum oſtendiſſet, rogans, cuius feræ viſcera in mẽſa comediſſet; ille verò nihil perterritus, nec animo vllam in partem deiecto, Agnoſco, inquit, quid ſit actum, ac quidquid Regi placuit, mihi quoque placere pronuntio. hoc autem immaniſſimum genus iniuriæ tam diu diſſimulauit, quoad Cyrum ex Perſia in Mediam euocare potuit; quo adueniente, cùm exercitus Imperator contra eum à Rege miſſus eſſet, & Regnum & Regem illi tradidit: itaque Aſtyages in Cyri poteſtatem, impietatis ſuæ pœnas daturus, redactus eſt. O factum omnium gentium ac ſæculorum memoria digniſſimum. ex quo non modò qui dolori cedunt, ad patientiam ac fortitudinem excitentur, ſed etiam Reges, quique hominibus imperant, ne quid impium, aut indecens audeant, erudiantur. nam aduerſus iniuſtitiam atque impietatem tantum eſt odium, tanta inuidia, vt ne ipſum quidẽ cælum, aut ſidera, etiam ſi homines velint, huiuſmodi ſcelera pati ac diſſimulare poſſint. ac, ſi
ſera

Digitized by Google

ſera deorum vindicta ſit, noluerunt tamen impios ipſo in facinore adeò exſultare, vt non angore conſcientiæ, fraudiſque cruciatu, tamquam domeſticis furiis, aſſiduè vexentur. tantumque poteſt impietatis odium, vt Tyrannum extinctum, ac ſæuiſſimè excruciatum nemo miſereatur, nemo doleat. nam aduerſus hoc hominum genus, nec in vllo prætereà, omnem prorſus vim, omneſque ſtimulos amittit dolor: qui, ſi ratione comprimendus eſt, quod ſuprà diximus, multò etiam magis conſuetudine vincetur: cuius tantæ ſunt vires, vt non modò perturbationes animi ſedare, ſed etiam naturæ vim afferre, eamque ſæpiſſimè immutare, ac penitus aliam poſſit efficere. cuius auxilio non modò doloris aculei, ſed etiam fortunæ fulmina depelli ac contemni facilè poterunt.

Meditemur igitur, & omnino ſtatuamus, nihil prorſus humanum eſſe dolendum, non mortem, quam iam optimam eſſe cognouimus, non egeſtatem, quæ ſæpiſſimè maximi boni cauſſa à diis immortalibus tribuatur, non exilium, cùm orbis terrarum omnibus pateat, non cetera generis eiuſdem, quæ vulgi opinione grauiſſimis in malis numerantur. nullum enim tam graue malum apparebit, quin ex eo bonum aliquod multò maius, multoque optabilius magno deorum beneficio aliquando colligatur. Pleni ſunt libri Philoſophorum: refertæ argumentis, ac rationibus paginæ ferè omnes: tanta autem exemplorum copia, vt nihil poſſit eſſe cumulatius. quæ cùm ita ſint, qua iam re terreamur, aut cui dolori cedamus? Dion certè, qui è Platonis ſchola defluxit, cùm eius filius in atrium è tecto delapſus interiſſet, non modò non doluit, ſed etiam in eo, quod tum fortè agebat, conſtanter perſtitit, quo facto indicauit & vir ſapiens, & Platonis diſcipulus, quid ceteros, qui ſapientes haberi volunt, facere oporteat. At Trabeaſpas multò fortius. ſiquidem filij morientis, cùm ferro traiiceretur, ſine vllo prorſus dolore ſpectator fuit. Cambyſes enim iratus, & ebrius. cùm eius filium ſagittis peteret, iamque pectus recluſum appareret, patrem iuſſit inſpicere, num cor percuſſum eſſet: cui cùm pater reſpondiſſet, iam cordi ſagittam eſſe infixam: tum Cambyſes, numquid certam inquit habeo manum? at pater, nullo doloris ſigno dato, nec vſquam conuerſa, aut commota facie, ne Apollinem quidem, inquit, certiores ſagittas emiſſurum crediderim. Quid hunc patrem putemus facturum fuiſſe, ſi filius in pugna fortiter dimicans occubuiſſet, qui nullius cu pæ conſcium filium crudeliſſimè trucidari non doluerit? num credamus, filij mortem honeſtam, ac pro patria ſuſceptam, tali patri futuram fuiſſe iucundiſſimam? Nec tamen dubito permultos fore, qui impium illum, ac pænè viſcerum ſuorum carnificem vocent. Sed faciant ſanè vt lubet: dum hoc mihi concedant, exemplum hoc fortitudinis ac deuicti doloris eſſe præclariſſimum. Quod ſi ita eſt, vt infirmos animos ſpectata ceterorum virtus erigat, & confirmet, quem cenſeamus iam dolori conceſſurum, cùm tam multos audiat, qui ſeipſos in dolore ſuperarint. quocircà, tam multa veterum exempla colligere vereor, ne ſuperuacaneum, aut fortaſſe putidum videatur. quòd ſi ceteris tantùm, & non nobiſmetipſis, ſcriberemus, fortaſſe breuiores in ſcribendo. in

exemplis autem recenſendis etiam parciores eſſemus, ſed fit neſcio quomodo, vt ex aliorum caſibus ad mala noſtra ſananda medicinam colligamus. nobis quidem ita videtur: &, cùm noſtro vulneri medeamur, mirari non debebunt qui hæc in manus ſument, ſi quid fortaſſe paullò expreſſum vberius inuenerint. illud certè propoſitum habemus, vt omnibus nobiſcum prodeſſe, omniumque dolori, quàm accuratiſſimè fieri poſſit, conſolationem afferre poſſimus. Quamobrem his enumerandis noſtram valdè imminui, atque alleuari moleſtiam experimur: ceteris idem optamus, ac, ſi dicere liceat, etiam ſperamus, nam in tanta vel argumentorum, vel exemplorum copia, quibus ſe legentes pænè obrui ſentient, ecquis ſe immobilem, aut in dolore inexorabilem præbeat?

Deſunt nonnulla.

Nec verò ignoro, nonnulla interdum accidere, quibus ita perturbetur, & opprimatur animus, vt à medicina refugiat. idque ſi vllo in caſu contingit, certè, cùm dolore affligimur, maximè ſolet euenire. quod ex eo fit, quòd erepti vel amici, vel affinis, vel filij cogitatio adeò nobis grata eſt, quòd illum pænè ante oculos conſtituere videatur, vt etiam ſi dolorem refricet, & lacrymas eliciat, tamen eam deponere nolimus. ac, ſi ad conſolandum remedia ſuppetant, tamen nihil minùs, quàm conſolantium verba audiamus. falluntur ſanè grauiter qui ità agunt: ſed hunc errorem, quo magnopere delectantur, ſibi extorqueri nolunt. Quare ſuum vnicuique ſtudium, ſuaque omnibus delectatio relinquatur. non enim vereor, quin, ſi minùs in ipſo doloris æſtu remediis vtendum homines cenſeant, certè, cùm modicè dolor reſederit, ac ſe paullũ quaſi remittere cœperit, ad extinguendas doloris reliquias monita præceptaque noſtra adhibeantur. nihil autem vtilius eſt, quàm hæc eadem in voluptate, ac lætitia pertractare, atque in manibus habere. ſic enim & legi, atq. ad verbum ediſci, & penitus memoriæ mandari poſſunt: vt, cùm in animum penitus influxerint, tum exhauriri ac prorſus elabi non facile queant. ita fit, vt, cùm repentè dolor inuaſit, tum iis vtamur, quæ, niſi ante percepta & cognita ſint, impetu ipſo doloris incurrente, planè depelli, atque excludi ſolent. ſenſimus hoc in nobis ipſis: nec parum nobis obfuit, hanc vniuerſam aduerſus dolorem commentationem non multò antè animo, ac mente percurriſſe. quamuis enim permultos Philoſophorum libros, vel de luctu, vel de morte ſatis accuratè legiſſemus, vt Theophraſti, Xenocratis, aliorum, quos commemorare nihil attinet: tamen hoc non ideò feceramus, quòd euenturum putaremus, vt iis ipſis in noſtro mœrore vteremur. itaque neque lectionem, quantum oportuiſſet, accuratam, nec memoriam ſatis intentam adhibuimus. caſu autem repentino oppreſſi, non priùs ad libros confugere potuimus, quin antè acerbitatis vi proſterneremur. quamquam poſteà tempore ipſo factum eſt, vt dolor nec, vt anteà, acrior, & mens ipſa paullò eſſet ſedatior, & ad medicinam accipiendam magis idonea. Sed pergamus ad reliqua, quæ nec multa reſtant, & ſcitu, ac cognatione digniſſima: fructu autem ipſo, quem præcipuè quærimus, gratiora fortaſſe, & vberiora. Quid eſt ergo, quod aliquam nobis afferre dubitationem poſſit, cur nihil omnino noſtro-

Digitized by Google

noſtrorum morte dolere debeamus? credo, ſi quando nobis in mentem venit, magnam nos ex eorum, quos amiſimus, opera, ac ſtudio vtilitatem percepturos fuiſſe. at hoc non ad amicos, aut affines, quorum dolere videmur interitu, ſed ad noſmetipſos pertinebit. mercenarius igitur dolor fuerit, quique non ex affinitate, aut beneuolentia, ſed ex vna proueniat vtilitate. quid autem flagitioſius, & indignius, quàm eum, qui ſic doleat, fatere oportere, cùm tantopere alicuius morte crucietur quòd aliqua vtilitate priuatus ſit, ſi nihil ex eius vita beneficij ac cõmodi ſe conſecuturum ſperauiſſet, nihil ſibi omnino dolendum fuiſſe? At videamus, nõ Perſas, aut Scythas, ſed è media ciuitate noſtra clariſſimos, & præſtantiſſimos viros, ac ciues, qui non modò amicorum, cum quibus coniunctiſſimè vixerant, ſed etiam liberorum, & quidem cariſſimorum, interitum ita fortiter, & conſtanter tulerunt, vt cauſſæ nihil ſit, quin eos ſuperioribus Græcis comparare, atque etiam anteferre debeamus. atque hoc multò magis in illis mirandum fuerit, quòd in eorum obitu ſe fortiſſimos & conſtantiſſimos præbuerunt, qui non modò ipſis vtiliſſimi, ſi vixiſſent, ſed pænè ſoli vtiles ac iucundi eſſe potuiſſent. quid enim vtilius filio? quid iucundius vnico? at filium, & vnicum Q. Fabius, præterea Conſularem, qui iam magnas res geſſerat, & maiores cogitabat, amiſit. neque ſolùm non doluit, quod fortiſſimi animi fuit, ſed etiam mortuo laudationem in foro dixit: quo nihil fortius, aut laudabilius ne ex omni quidem antiquitate recenſeri poteſt. cuius orationem quis non admiretur inſignem ingenij, iudicij, ordinis præſtantia? quo modo ille vel ea, quæ dixit, ſine luctu dicere, aut, quæ ſcripſit, ſine dolore cogitare potuit? cùm præſertim hoc in illa laudatione & admirari, & obſtupeſcere ſoleamus, quòd non, vt alij, de ceterorum fortitudine diſputat, vt ſuum ipſe dolorem aliorum exemplo minuat, ſed in filio hærens, illius maximè virtutes propriaſque laudes, quæ vel acerbiorem efficere doloris ſenſum poterant, longiſſimo ſermone perſequitur. quod ſingularis virtutis exemplum fortaſſe Horatij Puluilli laudem magna ex parte deminuere videatur: quem tamen ſummum virum ſilentio præterire nefas ducimus, cùm in eo ipſo, quod filij mortem æquiſſimo ac fortiſſimo animo tulit, etiam Ioui Opt. Max. cuius ædem dicabat, gratiſſimum feciſſe videatur. nam Pontifex, inter ſolemnium verborum nuncupationem, poſtem tenens, vt filium mortuum audiuit; neque manum à poſte remouit, ne ſacra dirimeret, nec vultum à populo auertit, ne ſuum potiùs dolorem quàm populi vtilitatẽ, ac ſalutem, cogitare videretur. Iam, quid L. Paullo inſignius, quid illuſtrius? qui filios pauciſſimis diebus duos ita perdidit, vt nullum pęnè doloris paullò acrius indicium ediderit. ac potiùs in ea cõcione, quam de rebus à ſe geſtis ad populum habuit, lætatus eſt, quidquid Populo Romano immineret aduerſi, totum id in ſe ipſum à Diis immortalibus eſſe conuerſum. Cum Sulpitio verò Gallo quis neget actum eſſe præclariſſimè? cuius innocentiam, ſapientiam, militarem virtutem, etiam inſignis in obitu filij fortitudo illuſtrauerit. quem vt numquam lubens tacitum dimiſerim, ſic ad Catonem properans exultare videtur animus, & quaſi in portum ex horrida tempeſtate

delatus, in ſapientiſſimi viri nomine atque exemplo conquieſcere. neque enim maiori mihi admirationi eſſe ſolent clariſſimi hominis res geſtæ, ac virtus, non ſolùm in luce patriæ, ſed etiam in congreſſu hoſtium cognita, quàm fuit illa in filij morte, prætoris deſignati, in oculis omnium ciuium fortitudo declarata. Atque horum egregia in domeſticis miſeriis, atque ærumnis facinora qui fortiter in ciuitate noſtra imitati ſint, caſuſque fortunæ grauiſſimos patientiſſimè tulerint, non difficile fuerit oratione complecti. nam & Quintus Martius Rex cùm vnicum ſummæ pietatis, ſummæque virtutis filium amiſiſſet, dolorem prudentia peruicit, & eo ipſo die, quo filij rogum ſpectarat, Curiam ingreſſus eſt, Senatumque iuſſit cõuenire. Craſſus verò in eo prœlio, quod cum Parthis commiſit, occiſo filio tantum abfuit, vt doleret, vt etiam exercitum increpauerit, quòd vnius militis iactura tantopere commoueretur, hortatuſque ſit, vt patriæ virtutis memores, pro Repub. fortiter dimicarent, filij mortui vltionem ſibi vni relinquerent. Sed antiquior P. Craſſus, vir clarus, & conſularis, P. Craſſi filij mortem & vidit, & moderatiſſimè tulit. Nec ab eius laude abfuit, ac fortaſſe Craſſo præſtitit, Cn. Cæpio, qui Cæpionem filium naufragio abſumptum ita non doluit, vt eum ne leuiter quidem e vultu, aut vlla corporis parte commotum è familiaribus quiſquam vllo pacto ſenſerit. Iam quid Piſones, Scæuolas, Brutos, Marcellos, Metellos, Lepidos, Aufidios enumerem? quorum ſinguli pluribus amiſſis filiis, vel vxoribus, vel parentibus nec lugendum exiſtimarunt, & ſuam in illorũ funeribus virtutem, atque conſtantiam non ſibi ſolùm, ſed etiam generi, nominique Romano glorioſam fore putauerunt. Pudet in virorum grauiſſimis caſibus repetendis longiori vti oratione, cùm virorum maximè peculiaris virtus ſit, & in viris efflореſcat ac vigeat maximè. quamobrem de fœminis potiùs dicendum eſt, vt cùm eas fortiſſimas fuiſſe cognitum ſit, tum pudeat viros, à muliérculis virtutis exempla petere, & ab iis ea virtute, quæ ipſorum propria eſſe debeat, videri aliquando ſuperatos. nam, ſi verum eſt quod à Theophraſto alicubi proditum memoriæ mandauimus, orbem terrarum Theatrum quoddam eſſe magnum, diuina mente repletum, & cæleſtis indicandæ ſapientiæ gratia tam multis vndique collucentibus ornamentis illuſtratum ac depictum, in eo autem medio collocatos eſſe homines à Deo, vt cum fortuna, dolore, morbis, egeſtate, caſibuſque permultis aſſiduè luctentur, Deum verò ipſum, quantum quiſque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine diuinitus accepta vtatur, deſuper aſpectare: hoc, inquam, ſi verum eſt, dubitari profectò nõ poteſt quin quemadmodum Populus Romanus in muneribus publicis inuiſos habet gladiatores, qui omni modo vitam impetrare cupiunt, fauet iis qui contemptum eius præ ſe ferunt, itidem Dij immortales, ſi quos ex hominibus nimis anxiè de vita ſollicitos, eiuſque exitum detrectantes aſpiciant, iis aliquo modo ſuccenſeant, eos verò & caros habeãt, & muneribus proſequantur, qui ſi è vita reuocentur ipſi, vel ſuos reuocari videant, alacres lætique Deo pareant, nihilque propterea mali ſibi accidiſſe iudicent. quod ſi fœminas præſtitiſſe intelligimus, cur iis imbecilliores, atque infirmiores videri

Digitized by Google

videri velint viri? neque ſolùm vnam aliquam è multis fœminam, ſed totam gentem, ac nationem, vt marium virtute, ſic fœminarum eximia quadam magnitudine animi præſtitiſſe accepimus. Lacænas enim matronas traditum eſt, occiſis filiis vulnera inſpicere conſueuiſſe. ac ſi aduerſos vulneratos eſſe comperiſſent, lætabundas funus ducere, eoſque in auita ſepulchra inferre ſolitas eſſe, contrà verò, quos auerſis vulneribus conciſos agnoſcebant, ab iis refugientes clàm ſepeliendos curabant, nec vllo prorſus honori funeris proſequendos ſtatuebant. tantũ in fœmineis quoque animis decus poterat, & ſtudium gloriç. qua ex gente etiam illud ad nos prçclarum dimanauit, matrem quamdam filium, ſenis confoſſum vulneribus, intuentem nec ingemere vo'uiſſe, nec coronam è capite deponere, ſed ad comites conuerſam, ita locutam, Quantò pulchrius, & optabilius eſt, in acie victorem animam efflare, quàm in Olympio certamine parta victoria viuere? at alia fi ium in prælio interfectum audiens, Iccircò, inquit, genueram, vt mortem pro patria fortiter occumbere non dubitaret. Quid his fœminis facias, aut, quo non honore, ac gratulatione dignas putes quæ de patriæ dignitate, deq; gloria ſo'licitæ, honeſtã mortem cuiuis ſaluti, ac lucro anteponerent? Age verò, num Lacænis Romanarum virtus inferior? par fortaſſe, niſi malis etiam ſuperiorem appellare. quàm fortis enim, & quàm magnifica illa Corneliæ vox, quæ duodecimo iam fœtu amiſſo, cùm Tiberium, & Caium filios interfectos ſpectauiſſet, nullo timore perculſa, nulloque dolore confecta, Nunquam, inquit, ego me non felicem dixerim, quæ Gracchos pepererim. fortem verò fœminam, & cuiuis ex veteribus mentis præſtantia, ac magnitudine animi conferendam. non enim dolori conceſſit, ſed potiùs cũ virtute viciſſet, victrix de dolore triumphum egit. Nihil iam Rutiliam miremur, quæ C. Cottam filium in exiliũ ſecuta, cùm poſteà reuerſum in patriam amiſiſſet, nemo eam lachrymantem poſt elatum funus vidit. pariquc fato Clodia vſa eſt, quæ Decimũ Brutum filiũ conſularem, mortuum ſuperſtes vidit, neque tamen eius obitum non fortiter, & patienti animo tulit. quæ virtutis non vulgaria in fœminis exempla mirari aliquis poſſit, qui ſexus imbecillitatẽ ac mollitiẽ cogitet at verò, qui fortiſſimis genitas parentibus, & fortibus etiam auis maioribuſq; prognatas recordatus fuerit, nihilo ab eis minorem vel prudentiã, vel animi magnitudinem requirat. Eſt ergo vlla res tanti, aut cõmodum vllum tam expetendum, vt, illo amiſſo, ne prudentiam quidem retineamus? quæ ſi vlla in nobis reſidet, nos profectò vel auitæ, vel patriæ virtutis admonet, nec de Piſonibus, Fabiis, Brutis, Marcellis cogitantes, quos imitemur, & à quibus ortum ducamus, immemores eſſe patitur. Horum enim armis imperij fines producti ſunt; horũ ſanguine parta ac ſtabilita libertas: horum denique labore, ac ſtudio Reſpublica ad tantam peruenit ſiue bellicæ laudis, ſiue domeſticæ virtutis gloriã; quorum in veſtigia pedem ponere oportet qui laudabiliter viuere, quiq; honeſtis in actionibus exerceri volunt, nec vllo mentis errore ad nimium dolorem atq; inſaniam traduci. Nominauimus externos magnos, claroſque viros, collegimus de noſtris plurimos, quibus mortis ſenſus non modò ingratus, ſed etiam optatus,
 & iu-

Digitized by Google

& iucundus accidit. Addatur, ſi placet, etiam Theramenes, qui veneno epoto, maxima æquitate animi, ludens in morte, quod erat in poculo reliquum Critiæ propinauit. Ergo ille in ſua morte vir clarus, & ſapiens ludebat, nos in filiorum aut affinium morte lugebimus? & veterum dicta quotidie legentes, atque addiſcentes, præclara ducemus, exempla repudiabimus? aut eam vitam, quæ mortem hanc conſecutura eſt, immortalem, beatam, à miſeriis omnibus vacuam, negligemus? quamuis enim nudum corpus, & exanime diſcedens relinquat animus, nec amplius liceat homini, qui è vita diſcedat, ſuis opibus, bonis, diuitiis perfrui,

Aſtante, vt ille ait, ope Barbarica,
Tectis cælatis, laqueatis.

Tamen multo maioribus & bonis, & opibus, quæ nulla vetuſtas abſumet, nulla vis eripiet, piorum mentes aſſiduè potiuntur. Sed dimittamus & exempla clarorum hominum, & illorum virtutis impreſſam hiſtoriis memoriam: veniamus ad id, quod vnuſquiſq; ſenſu percipit, quantumque ex morte conſequamur emolumenti, ac commodi, re ipſa factiſque probemus. ex qua docendi, ac diſputandi ratione perſpicuè veritas eluceſcit, quidq; hoc modo ſe habeat, vel illo, facilè poteſt perſpici. Si quiſquam eſt, qui ſecundos in omni vita rerum exitus adipiſci, & conſequi poſſit, nihilque timeat aduerſi, hunc nemo inficiari poterit, iure dicturum, ſi vitam ſibi morte multis partibus meliorem affirmet. atqui nemo eſt, qui non modò miſerias, atque ærumnas ab humana vita ſegregare, ſed ne ſemihoram quidem felicem ſibi, ac beatam polliceri poſſit. Metelli ſibi fortunam ſperant omnes: Priami ſobolem, ac regnum exoptant alij: quaſi non & Metellus tam multos nactus filios, ac nepotes, cùm maximè beatus eſſe poſſet, inuitus obierit, & Priamum non omni orbatum progenie, ſummoque dolore confectum, hoſtilis manus interemerit. His vitam ſi mors aliquot antè annis ademiſſet, è multis eos miſeriis ac luctibus ſimul eripuiſſet. quos iccicircò experti ſunt, quia vitam diutiùs, quàm ipſorum requirebat felicitas, produxerunt, hinc illa miſerabiliter decantata:

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam auferri,
Iouis aram ſanguine turpari.

Quæ non modò viſu, ſed etiam auditu acerbiſſima ſunt. quid putamus miſero Regi, qui omnia & videre, & audire, & experiri coactus eſt? num ei multò melius eueniſſet, ſi vitam omnino multis antè annis, quàm hæc acciderent, amiſiſſet? Forſitan quiſpiam dixerit, multa, quæ viuens nactus eſt, bona, citò decedẽs, penitus reliquiſſet, ſed à malis etiam multò grauioribus, qualia multa ſæcula non viderunt, feliciſſimè liberatus eſſet. Ex quibus omnibus multiſque aliis perſpicuum eſt, peruertere homines ea, quæ ſunt humanæ fundamenta felicitatis, cùm vtilitatem à morte ſeiungunt, aut cùm miſeriam cum morte connectunt. L. Craſſum, ex noſtra ciuitate clariſſimum, & eloquentiſſimum virum, matura mors, quantis è moleſtiis quantiſque incommodis eripuit? nam, qua in patriam pietate fuit, ex iis malis, quæ mortem eius conſecuta ſunt, incredibilem

Digitized by Google

dibilem,ſi vixiſſet, dolorem accepiſſet. flagrauit enim bello Italia, exarſit Senatus inuidia, nihil denique in ciuitate fuit, quod non eius temporis calamitatem luctumq; perſenſerit. Nam quid fugam Marij,quid cetera, quæ in illius diſceſſu acciderunt, maximè luctuoſa, ſummeq; miſeranda commemorem? quid reditú illum ſanguinarium, cuius ex recordatione nemo eſt, qui non intimis ſenſibus exhorreſcat. tenemus enim memoria, aut ſaltem ex patrum ſcriptis accepimus, crudeliſſimam omnium cædem illo tempore eſſe factam, trucidatos bonos viros,& ciues, inciſas eorum ceruices, in Roſtriſque poſitas,qui multorum ciuium ſalutem, ac dignitatem eloquentia peperiſſent. quàm multos ex illa Reipub. tempeſtate cõmemorare poſſumus, innocentiſſimos homines,atque optimos, vt acerbiſſimam calamitatem effugerent, libertatem morte quæſiſſe. O acerbum,ac nemini non pœnitendum Reip.ſtatum conditionemque viuẽdi! cùm eos ipſos,qui Rempub.ſuo labore,ſuoq; ſanguine auxerint, iuuarint,ſeruarint, nuſquam tutos,nihilque magis, quàm propinquorum manus ac gladios, timentes,horreſcenteſque videas.illorum autem,quorum ope,atque auxilio ſeruatus ſis,cùm horribiles,miſeroſque caſus ſpectes, nulla tamen ratione opitulari, nihilque afferre adiumenti queas, quis neget iis ipſis,qui hæc intueri cogantur, mortem eſſe non modò detrectandam, ſed etiam optandam? qui autem, ne in horum temporum flammam incidant,mortis beneficio conſecuti ſint,eos verò beatiſſimos iure omnes exiſtimabunt, qualem fuiſſe L. Craſſum, niſi res ipſa probauiſſet, nihil eſſet,cur oratione perſuadendum videretur. Sed hæc paullò antiquiora,quàm, vt omnibus in memoriam redigi, ac cogitatione comprehendi poſſint. Pompeij autem noſtri familiaris caſu, quid in ciuitate notius,quid illuſtrius? aut quid omnium oculis,ac mentibus perſpectius, & clarius? hunc, ſi mature extinctus eſſet,nihil doloris, nihil inuaſiſſet mali. quòd tam diu in vita manſit, iccircò factum eſt, vt ſingularis calamitatis exemplum omnibus præbuerit, cui eò luctuoſior fortunæ acerbitas viſa eſt, quò feliciore, ac ſecundiore fortuna in omni vita vſus erat. quis enim vniuerſis ciuibus aliquãdo carior? quis in toga vel rebus geſtis, vel honoribus extra ordinem delatis, clarior? quis opibus,propinquitatibus,amicitiis florentior? cui nihil prorſus ad ſummam abſolutamque felicitatem, præter honeſtum, ac iucundum vitæ exitum, deeſſet. Sed videamus, quantum in rebus humanis fortunæ poſſit iniuria,niſi malimus ad propriam mortalis vitæ nimis aſperam,miſeramq; conditionem omnia mala reuocare. qui enim ampliſſimis fortunis vſus erat, qui nihil, niſi ſublime ac beatum nec cogitare, nec optare conſueuerat, cui omnia vel ad vſum, vel ad voluptatem ſupererant, bellum cum ſocero ſuſcepit, deſeruit domum,profugit ex Italia; & cùm anteà nihil in ceteris bellis, niſi ſummo conſilio, prudentiaque geſſiſſet,cùm vel maximè ingenio, iudicioque excellere debuiſſet, ſui pænè oblitus eſt. itaque imbelles, & infirmas copias, tirones, collectitioſque milites cum robuſtiſſimis legionibus conferre non dubitauit: & amiſſo exercitu ereptiſque caſtris turpiſſime victus, in ſeruorum manus vir ſummus, & clariſſimus incidit. vita verò vt miſerabiliter priuatus ſit, commemorare nihil eſt neceſſe:

cùm

cùm eo ipſo, quòd in tam miſeram fortunam delapſus, vitam citò amiſerit, minùs fortaſſe miſer cenſeri poſſit, beatiſſimus autem obiiſſet, ſi, cùm in Repub. florebat, cùm valebat auctoritate & gratia, cùm copiis opibuſque affluebat, è vita deceſſiſſet. cuius propagatio quantum illi mœroris ac luctus attulerit, non modò ſcribendo, ſed vix etiam cogitando conſequi quiſquam poſſit. Itaque hoc ſtabilito, & fixo, mortem ſæpiſſimè beatam homini contingere, non ſolùm, quod nos in beatam vitam inducat, ſed etiam, quòd multarum, magnarumque miſeriarum ſenſu liberet, & à futuris vel calamitatibus, vel doloribus abſtrahat, quid iam relinquetur, cur non morte lætari, ac clarorum hominum virtutem, qui nullius interitu perturbati ſunt, imitari debeamus? An non optimam beatamque mortem iudicabat L. Brutus, cùm Tyrannum arcens, quem expulerat, vitam pro nihilo ducebat? item Decij, quo tempore cũ Latinis pro patria dimicantes, ſeſe hoſtium telis obiiciebant? prætereà Scipio, Paullus, Marcellus, Albinus, quos vitam in acie iuuandæ patriæ cauſſa fortiſſimè profudiſſe memoriæ proditum legimus. Et verò nihil fuit, quamobrem elato excelſoque animo homines vitam non deſpicerẽt, vt ſempiternam gloriam conſequi poſſent. nam cum nullo, vel certè minimo doloris ſenſu, quẽ morientes perferunt, infinitam laudem commutabant. hunc enim locũ de exiguo, vel nullo potiùs dolore mortis, quem ſuprà perſtrinximus, paullò vberiùs percurramus. Neque enim abſurdè dixiſſe mihi videtur is, qui morientium mortuorumque hominum ſtatùm, & conditionem duabus potiſſimùm ex rebus percipi atque intelligi poſſe affirmauit; quarum vnam ſomnum ſtatuit, alteram verò tempus illud, quod noſtrum cuiuſque ortum anteceſſit. & ſanè ita eſt, vt ex omnibus opinionibus, quarum errore duci vulgus ſolet, cùm de morte loquitur, nulla planè ad veritatem videatur eſſe propenſior. ita enim multi viuunt, vt præſentibus bonis fruantur, nec ſanè cogitent, quid paucis pòſt annis vel ipſis vel ceteris boni aut mali poſſit euenire. Itaque ſæpè nõ opinatis morbis, perturbationibus, angoribus vexantur. mortis verò, de qua potiſſimùm cogitare debuerant, ita non reminiſcuntur, vt ad ſe minimùm illam pertinere, nec ſua quidquam intereſſe exiſtiment. qui, vt Panætius Africanum dicere ſolitum tradit, ferociores equos domitoribus tradendos eſſe, vt paullatim parẽre, ſeque mitiores, ac molliores præbere incipiant, ſic ipſi in gyrum fortitudinis ac patientiæ reducendi ſunt, ne, ſi mors imprudentes oppreſſerit, perterreantur, planeque concidant. Sed neſcio quomodo voluptate, luxuque delinita hominum conſuetudo de recta maiorum via deflexit, eoque ſenſim delata eſt, vt nihil minùs, quàm verum agnoſcat, nec, cùm aliquid agitur, rectum id nec ne ſit, magnopere cogitet. qua nulla maior peſtis ac pernicies humanis rebus, valde iam labefactatis, potuit afferri. atqui, ſi in vllo homine, certè in his ipſis vulgare dictum, & verum, & acutè cogitatum eſſe deprehẽditur. quid enim iſti aliud agunt, niſi totos dies per inertiam perdunt, atq. ita viuunt vt ſtertere potiùs, quàm vllo pacto viuere videantur. dormiens autem vt nihil ſentit, nihil agit, nihil curat; ſic mortuus, quid agere, quid curare, aut ſentire poſſit, haud ſanè intelligas. itaque in fabulis,

Digitized by Google

fabulis, quos dij maximè adamarunt, eos, ne imminentem aliquam calamitatem ſentire cogerentur, ſi vigilaſſent, à Diis immortalibus conſopitos eſſe accepimus. mortem igitur, ſiquidem ſomno ſimilis eſt, ſingulis noctibus induimus, & cùm in ſomno ſenſus ſit planè nullus, nullum etiam in morte futurum eſſe ſenſum, veriſſimè ſtatuere debemus. quod vt ſenſu ipſo planè percipitur, ſic ne de altero quidem dubitari vllo pacto poteſt, quin, quales antè, quàm oriremur, fuimus, tales etiã mortui futuri ſimus. mors enim quemadmodum ad eum, qui nondum ortus eſt, nihil pertinuit, ſic ne ad eum quidem, qui mortuus eſt, vlla ratione pertinebit. ad morientem verò vel nihil, vel parũ certè pertinet. ſiquidem tam anguſto ſpatio tamq́ue breui curriculo coërcetur, vt nec ſi velit quidem, vires ſuas nimiùm porrigere aut explicare poſſit. Quæ eſt igitur eorum oratio, qui tantum in morte dolorem ſe timere, atque expaueſcere dictitãt? quamquam non ſanè video, quo modo aliter facere poſſint: qui enim mortem nunquam experti ſint, quam ſemel homo ſubiturus eſt, quo modo, bona maláne ſit, verè ſentire ac diiudicare poſſunt? Morientes aiunt cruciari, angi, diſtorqueri. quod in nonnullis fortaſſe animaduerti, atq. obſeruari potuit. in quo tum iſti aliquid dixiſſe videri poſſent, ſi hoc ex ipſo mortis ſenſu penderet: nam, ſi mors ipſa dolore ſuo corpus vſque eò cruciaret, atque angeret, vt hæc doloris edere indicia cogeretur; negari profectò non poſſet, quin dolorem non leuiſſimum mors ipſa eſſet allatura. Cùm verò huiuſmodi cruciatus pauciſſimos angat, & eos maximè, qui intemperanter, flagitiosè, nefariè vixerint, nunc dubitari non poteſt, quin tales homines nõ mors, ſed admiſſorum ſcelerum conſcientia vexet, habeatq́. ſollicitos. qui enim ſe morituros numquam crediderint, ac ne cogitarint quidem, cùm ad ipſam mortem peruenerint, anguntur non dolore moriendi, ſed quòd è vita inuiti diſcedunt. in qua cùm omnia ſecunda feliciaq́ue experirentur, ne ſecùs mortuis accidat, valdè vereri, ac dubitare coguntur. At bonis, qui mortem ſemper, tamquam præſentis tempeſtatis portum, in ore, ac ſermone habuerint, quiq́ue ex huius vitæ procellis, mortis beneficio, aliquando egredi ſæpiſſimè concupiuerint, nihil libentius aut iucundius mentione, ac nomine ipſo mortis accidit. Atque in iis etiam præſtans, planeq́ue admirandum Deorum munus agnoſcitur. bonos enim, & quidem plurimos, nõ modò cum exiguo dolore, vt optare homines vulgò ſolent, ſed omnis planè doloris expertes ex hac vita egreſſos, ſine vlla dubitatione reperias. ex quibus Q. Fabius Conſulatũ adeptus, cùm in Curia prætereuntes ſalutaret, nihil dolens, nihil moleſti ſentiens, immò planè gaudens è vita diſceſſit, atque idem cõtigit A. Pompeio, cùm in æde Iouis Capitolini ſacra feciſſet, itemq́ue Thalnæ Conſuli, Diis immortalibus ſupplicanti. quid hos in ipſo mortis articulo doloris expertos exiſtimes, qui paullò antè læti viuebant, & in eo, quo moriebantur, puncto temporis, nihil lugubre teſtati ſint, nihil flebile dixerint? Morte inquies, oppreſſi ſunt. at ſapientiſſimi, & optimi viri, quibus mortem, tanquam beatæ vitæ initium, Dij immortales largiri voluerũt. quam eò fortaſſe iucundiorem ipſis fore videbant, quo minùs eo tempore tantum boni exſpectauerant, ac ne ſperare

Digitized by Google

quidem poterant. nam cùm mors è diuina voluntate tota pendeat, haud ſanè in hominis poteſtate eſſe poſſit, quo potiſſimùm die, quaq; conditione mori velit. Nec verum eſt quod dicitur à quibuſdam, mortis eundem omnibus hominibus diem, ac terminum diuinitus eſſe cõſtitutum: vt autem vel citiùs vel ſeriùs moriamur, ſingulorũ hominum vel intemperantia, vel negligentia contingere. nam, vt illud veriſſimum eſt, præfinitum eſſe vitæ terminum à Deo, quem præterire, aut ex quo egredi nemini liceat, ſic illud affirmare nemo poſſit, eundem omnibus, eademque hora vitæ finem impẽdere. quod ſi agnoſceremus, nihil ſanè eſſet, cur homini prudentiam, temperãtiam, pietatem, tribueremus. quæ omnes planè virtutes, ſi hoc conſequeretur, non modò inutiles, ſed penitus inanes viderentur. cur enim prudentia vteretur homo, cur abſtinentia, cur temperãtia, ſi eodem, quo reliqui omnes, temporis ſpatio vitã eſſet terminaturus? Vt diutiùs, inquis, vitã producere liceret. at, ſi vitæ terminus fatalis eſt, nec immutari quidẽ poſſe neceſſe eſt: ſin voluntarius, & in hominis arbitrio poſitus, nihil eſt, cur, eundem omnibus à Deo conſtitutum eſſe, quiſquã affirmet. Sed de his ſtatuat vnuſquiſque vt libet. quid autem verius ſit, Deus ipſe viderit; hominẽ quidem ſcire arbitror neminem. ſtet modò nobis illud, doloris eſſe nihil in morte; boni autẽ tantum ex ea ad homines permanare, quantũ ſperare multi poſſint, cogitatione quidem aſſequatur nemo. itaque hoc diuinitus hominibus datum eſt, vt quoties moleſti aliquid experiantur, tum mortem exoptent, ac votis etiam conceptis ſæpè implorent. quid ita? quia bonam, vtilemq; eſſe mortẽ, coguntur agnoſcere; malam autem, aut acerbam eſſe numquã poſſe, homini à natura inſitum eſt: itaque dolore perculſi mortem imploramus, eamque vnam, vt miſeriarum malorumq; terminum, exoptamus. Admonet me locus, vt, cùm neminẽ ipſa morte magnopere cõmoueri debere probatum ſit, iis præcipuè dolendum nihil eſſe contẽdam, quos mors cũ laude oppetita conſolari poteſt. ſatis enim diu vixiſſe putandi ſunt, qui vitã honeſtè clauſerunt. eoſdemque e vita abeuntes non modò laus, ſed etiam perpetua voluptas, delectatioq; proſequitur. quę ſanè eò maior in animo exoriri, ac vigere ſolet, quò latior alicuius in colendo officio, vitaque honeſte ducenda manauit induſtria. certè enim, cùm ad rectè agendum natus homo ſit, ideoque mentis, & rationis munere, præ ceteris animantibus ornatus, atque inſtructus, vnde potiùs laudem, ac voluptatem, quàm ab honeſtis actionibus, petat? An, vnde ortum duxerit, obliuiſcatur? ille verò nec ſui oblitus eſt, qui rectè vixit, nec iniquo animo mori poteſt, cùm multos relinquat ſuæ teſtes memoreſque virtutis. quanto autem gaudio exſultare credendus eſt illorum animus, qui corporis admiſtione ſolutus, in cæleſtes ignes, ſempiternaſque domos, vnde exierat, reuertit? profectò enim ex diuina mente delibatos habemus animos, qui hac mole incluſi, tamquam terræ grauitate, ſic ipſi nimio pondere corporis opprimuntur. vbi autem ſoluti corporibus ad proprias ſedes euolauerunt, tum verè viuunt, nec libidini, voluptati, dolori ſeruiunt; ſed ſui compotes, nulla re anguntur, nihil requirunt, omnibus imperant. Rectè igitur dictum eſt, corpus terram eſſe, mẽtem autem, ignem de cælo ſumptum.

Digitized by Google

ptum. id quod clarorum virorum acta cum virtute vita, præclaræque actiones facilè teſtantur. quo modo enim aut omnia humanæ vitæ commoda contemneret, aut voluptates cunctas pro nihilo duceret, aut vitam ipſam laudis honeſtatiſque gratia profunderet, qui nihil quidquam ad ſe, præter hæc ipſa mortalia, quæ manibus cōtrectat, quæ terit pedibus, pertinere cogitaret? verùm hæc non ita ſe habent. corpus enim è terra concretum, tam diu terreſtrium rerū amore ducitur, quoad in terram ipſam, vnde ortum duxit, reuertatur: animus verò, qui è cælo ſumptus eſt, ſempiternū quiddam, & cæleſte appetit, nec iiſdem, quibus corpus, finibus cogitationes coërcet ſuas. itaque numquam quieſcere, nec verè viuere putādus eſt, quamdiu corpore cōcluſus, inuitus propemodum mortali labe, terreniſq; vinculis cohibetur. At illa quanti ſunt, grauiſſimis vitæ laboribus liberari, in mediis doloribus, & ærumnis obdormiſcere, & quaſi emiſſos è moleſtiſſima vitæ cuſtodia, in iucundiſſimam, ſuauiſſimamq; domū remigrare? huc enim pertinent quæ de piorum quiete, deque voluptate illa, qua egreſſi è vita perfrui dicuntur, diſputari à ſapientibus ſolent. qui cùm intelligerent, non fortuitò, aut temerè ſatos, & creatos homines eſſe; nec eadem mereri bonos, qui multis exantlatis laboribus vitam in medio dolore amiſiſſent, & improbos, quorum in patrandis flagitiis ſemper eſt animus cogitatioque defixa; iccircò nō eundem probis, & improbis vitæ terminum, nec eadem mortuis præmia ſtatuerunt. Qua nos recordatione potiſſimùm refici, ac recreari decet, qui chariſſimam filiam, optimeq; de nobis meritam ita vixiſſe ſcimus, vt ad optimos mores, ſummamque prudētiam nihil poſſet accedere; & ita mortuam, vt in dolore, quem ex partu contraxerat, ſummam animi magnitudinem, ſummamque conſtantiam præſtiterit. cuius mentio nobis, dolore iam, ſi non penitus extincto, certè magnopere leuato, non ſolùm non acerba, ſed etiam iucunda accidit. quî enim aliter debet? cùm nec ipſi quidquam acciderit mali, nec ego vlla re, quæ tantopere cum natura congruat, & cum omnibus hominibus communicet, angi aut perturbari debeam. Quid ergo mihi reſtat? nihil ſanè, niſi, cùm ea diuino potiſſimùm beneficio vitæ munere perfuncta ſit, vt ad eam maximè viuendi conditionem cogitationem meam mentemque referam, qua nūc ipſam perfrui credimus, ac ſi, quod æquum eſt, fateri velimus, etiam intelligimus. qua ex meditatione eò maiorem voluptatem percepturus ſum, quò meliore illa nunc ſtatu, quàm quem viuens experta eſt, ſine vlla dubitatione perfruitur, quid enim boni non merita eſt, quæ nihil vmquam egit, ac ne cogitauit quidem mali; & iis angoribus ac malis, quæ viuenti obiecta ſunt, ita patienter perfuncta ſit, vt non ſecùs de aduerſis, quàm de ſecundis rebus, Diis immortalibus gratulari, gratiaſque agere ſoleret? & cùm nihil, niſi rectum, honeſtumq; cogitaret, tamē vna conſcientia cōtenta, nec ſua benefacta in luce collocari, nec ſibi quidquam propterea laudis, aut gloriæ deberi arbitraretur. Quæ ergo ita animata fuerit, vt de ſe quidem minimùm, de recta mente, ac de æquitate plurimùm laboraret, an non Diis ipſis cenſemus maximè gratam & probatam fuiſſe? in qua non ficta, & adumbrata, vt in multis, ſed maximè ſolida, & expreſſa virtutis elucebat

HH 2 effigies.

Digitized by Google

effigies. nam, cùm eam talem natura genuiſſet, vt quod pulchrum, rectumq; agnoſcebat, ſua ſpōte ſequeretur, tamē eo non contenta, ſumma vi rationis, prudentiæq. perfecerat, vt nulla re minùs, quàm natura duce, egere videretur. itaq; qui eius inſtituta, & mores paullò diligentiùs inſpexiſſet, qui regundæ familiæ ſollertiam, qui ſummum in cunctis rebus ingenium, ſingularemq. doctrinam aduertiſſet, haud fuiſſet ſanè, quod aut virilem in intelligendis, iudicandiſq; rebus prudentiam, aut exquiſitam patrisfamilias ſollertiam requireret. itaque quibus maxime rebus egere ſæpe homines ſolemus, fortitudo & prudentia, hæ ita in muliere abundabant, vt ſui mæroris medicinam non peteret foris, ſed in ſeipſam ſpectans, ex ſua ſemper virtute penderet. Quanto autem grauiores, ac difficiliores animi morbi ſunt, quàm corporis, eo magis mirandum eſt, talem extitiſſe illam, cuius fortitudini corporis mala parerent, prudentiæ verò omnes animi morbi facilè cederent. itaque quamquam ex calamitate temporibuſq; noſtris moleſtiæ plurimum traxerit, numquam tamen animo perculſam, aut deiectam ſenſimus. angebatur patris exſilio, totiuſq; familiæ luctum, bonorumq; direptionem inuita videbat: ſed matri tamen conſilio, prudentiaque aderat; & rebus in magnum ſæpè diſcrimen adductis, reditus ſpem nobis afferre numquam dubitauit. ita, quantum ex calamitate doloris, tantundem ex filiæ ſuauitate, ac pietate ſolatij capiebamus. quod vt eſſet diuturnius, ſi commodum noſtrum, aut eam, quæ omnibus antiquiſſima eſt, liberorum charitatem cogitaremus, magnopere optare debuimus. at, cùm illam corporis vinclis ſolutam, omnibus exutam miſeriis, & immortalitatis compotem factam, animo reputamus, nō modò in dolore conquieſcimus, ſed etiam præcipuè lætamur. quid enim mihi accidere lætius poteſt, quàm de immortalitate animorū cogitanti, de filiæ ſimul æterna beataq. vita cōfidere? animos enim eſſe immortales, ne dubitandum mihi quidem videtur. faciam autē non inuitus, vt ſapientiſſimorum hominum percurram hac de re ſententiam, quando me in hunc locum deduxit oratio. Neque verò hæc ita diſputanda cenſeo, vt animos iccircò non interire probari poſſit, quòd mortuorum corporibus vis quædam ineſſe veneratione digna putetur, quæ ſignificare debeat, nō deleri morte animos, ſed immortalium animorum veluti ſepulchra quædam, mortalia corpora fuiſſe. quaſi non & maiora, & firmiora multa ſuppetant, quibus planum fieri poſſit, qui animos ſimul cum corporibus interire contendat, eum contra rationem, nulla nixum ratione, pugnare. quòd ſi auctoritas quærenda ſit, quem grauiorem nominare auctorem poſſum, quàm eum, quem Apollo ipſe ſapientiſſimum omnium pronuntiauit? cuius teſtimonium tale fuit, vt diuinos eſſe hominum animos, & eos, corpore ſolutos, in cælum remigrare, vnde priùs veniſſent, in omni ſermone aſſeueraret. in quo cum Philoſophis illis conſenſit, quos quondam Italicos nominauit antiquitas, maximeque nobiles iudicauit. quorum ſemper conſtans fuit opinio, demitti animos è cælo, diuinæque mentis eos eſſe non ſolùm munus, ſed etiam partem præcipuam, ac propriam. quòd ſi ſecùs eſſe quiſquam putet: haud ſanè facilè, quid multis, & firmiſſimis in hanc ſententiam argu-

Digitized by Google

argumentis reſpondere poſſit,inueniet. Sic enim planè cognoſci ac ſenſu ipſo diiudicari poteſt: ſummam eſſe pæneque incredibilem in animis celeritatem, ac feſtinationem, cuius ope, quæ corpus non modò certo menſium,ſed vix etiam annorum ſpatio perficere, atque exſequi poſſet, ea ipſi non modò ſemel puncto temporis percurrere,ſed etiam ſæpius excogitare,& repetere facillimè queant. quod ſi mirum videtur,cur non admirabilius cenſeatur, meminiſſe animum tam multa, innumerabilibus antè ſæculis geſta: quæ futura ſunt, cogitando proſpicere, ac non modò præſentia, ſed etiam præterita, & futura, veluti Deum, omnia complecti,ac ſub oculos ſubiicere conari? quis dubitet, cùm hæc intelligat,eademque in ſeipſo agnoſcat, diuinum eſſe animum, nec,ſi diuina æterna ſunt,ipſum eſſe mortalem? cùm præſertim duabus ex rebus,quæ præcipuè in animo ſunt,illius æterna natura facilè intelligi ac deprehendi poſſit. hæc autem ſunt,motus,qui in eo præcipuus eſt, principium, ac perpetuitas. cùm enim ex ſeipſo moueatur,nec aliunde,vt cetera, principium motus mutuetur, ſumma autem in eo,quamdiu in corpore eſt, perpetuitas motus appareat:quippe quæ etiam in dormientibus agnoſcatur,& vigeat: iccircò dubitari nullo modo poteſt,quin diuinus ſit,& ſempiternus futurus,& ſanè ita eſſe ratio vincit,& rerum probat exitus. Dei enim imago quædam animus eſt,ex ipſo Deo delibata,ac profecta.quòd ſi Deus immortalitate fruitur, cur eam partem, quam ex ſeipſo ſumpſit, mortalem eſſe velit? quin hoc ipſo ſingularem,& eximiam diuinam eſſe vim indicandum putauit,quòd non ſolùm ipſe immortalis ſit,ſed etiam, quos velit, ſuæ naturæ compotes, & planè immortales efficiat. Corpus autem voluit eſſe mortale. nec immeritò. cùm è terra, cuius mutationi ſubiecta natura eſt, initium duxerit, & in eam ipſam, vitæ curſu confecto, abire debeat. Sed animus profectus à Deo, cælum ipſum appetit: nam in eum locum, vnde diſceſſit, ſemper optat redire. terra autem ſi cui appetenda, corpori ſoli eſt. at verò animis æterna cæli ſedes quærenda, eaque propria illorum patria: ſiquidem animorum nulla in terris origo inueniri poteſt. nihil enim eſt in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum eſſe videatur. nihil ne aut humidum quidem, aut flabile,aut igneum. his enim naturis nihil ineſt, quod vim memoriæ,mentis, cogitationis habeat: quod & præterita teneat, & futura præuideat, & complecti poſſit præſentia. quæ ſola diuina ſunt,nec inuenietur vnquam, vnde ad hominem venire poſſint,niſi à Deo. ſingularis eſt igitur quædam natura,atque vis animi ſeiuncta ab his vſitatis notiſque naturis. Ita quidquid eſt illud, quod ſapit,quod vult, quod viget, cæleſte & diuinum eſt,ob eamque rem æternum ſit,neceſſe eſt. nec verò Deus ipſe qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam & libera, ſegregata ab omni concretione mortali,omnia ſentiens, & mouens,ipſaque prædita motu ſempiterno. itaque eandem æternitatem animis quoque noſtris,ex ſe ipſa exortis, impartiuit. quorum ex cogitationibus atque operibus nihil aliud, niſi diuinos eſſe illos, & ſempiternos, colligere poſſumus. nam ſi ædificiorum magnitudinem atque ornatum; ſi monumenta litterarum, ſi pecuniæ vim infinitam in

res maximè ſtabiles, & admirandas effuſam, ſi plurimarum maximarumque rerum adeptionem cogitare voluerimus, profectò intelligemus, hæc numquam facturum fuiſſe hominem, niſi diuturnitatem temporis, ipſamque æternitatem plurimùm ad ſe pertinere exiſtimaret. Iam, ipſa gloriæ cupiditas, honorum ſitis, operum ac diuitiarum aſſidua procuratio, quid aliud indicat, niſi cogitare hominem in poſterum, nec eodem veſcendi viuendiq; ſtudio, quo ceteras animantes duci videmus, humanum animum detineri. Sed hæc abiectiora, atque humiliora, nec vllis, niſi ſanè anguſtis naturæ terminis, circumſcripta. Quid illa imprimis grauia, atque præſtantia, nec vlli planè in terris degenti, niſi ſoli homini, tributa? contemplatorem eſſe ipſum cæli, rerumque cæleſtium: frui magnarum obſcuriſſimarumque rerum ſcientia, quæ vel ad excolendos ad integritatem, atque innocentiam mores, vel ad comparandam Solis aſtrorumque cognitionem, vel ad exercendam in abditis, obſcuriſque rebus memoriam mentemque pertineant. nónne hæc ipſa tanta, ac talia, diuinum eſſe animum oſtendunt, nec illius naturam aliunde quàm è cælo, delibatam ac deductam? An cenſemus, ſi vnà cum corporibus animi interirent, aut ſapientiſſimos homines tam æquo animo mori poſſe, aut tam iniquo planeque inuito ſtultos & fatuos? Socratem ferunt, morti proximum, de piorum immortalitate, beataque vita, quæ mortem conſequitur, diſputauiſſe, itaque læto, ac libenti animo letale illud poculum hauſiſſe, quaſi non ad mortem, ſed ad regnum atque imperium vocaretur. At verò, quorum animus in terra defixus hæret: qui nihil, niſi mortale, terrenumque cogitant, eos planè repugnantes atque inuitos è vita diſcedere videmus. nec immeritò. cùm animorum æternitatem propiùs iam intuentes, crucientur mirum in modum, quaſi flagitiosè actam vitam pœna etiam ſit immortalis conſecutura. Atque illud etiam (ô ſtultum hominem dixerit aliquis & naturæ ſuæ penitus ignarum) nemini obſcurum eſſe poteſt, ex ipſis etiam ſacris cærimoniiſque maiorum æternam hominis vitam facilè cognoſci, atque intelligi poſſe. neque enim illi aut mortuos tanto honore coluiſſent, aut tam multas tamque varias ſepulchrorum cærimonias poſteris tradidiſſent, niſi cognitum perſpectumque habuiſſent, vigere animum in morte, nec, quamquam corpus occidat, hominem ipſum penitus euaneſcere. itaque ſtatuiſſe videntur, mortem ipſam non eſſe humanæ vitæ confectricem, nec ex ea ſequi interitum: ſed potiùs ad aliam multò feliciorem vitam iis, qui rectè vixiſſent, ducem optimam ſolere exiſtere. quicumque enim conuenienter naturæ vixerint, nec illam ſecuti ſint malæ conſuetudinis corruptelam, quæ diuinitus datos igniculos extinguit, vitiaque gignit & confirmat omnia, eos & viuentes gloria, & è vita excedentes præmiis proſequi oportet. id enim non ſolùm rationi conſentaneum, ſed etiam veriſſimum atque æquiſſimum eſt. cui autem æquitatis antiquior cura, quàm Deo? itaque, cùm homo ſolùs ex omni propemodum genere nactus ſit aliquam notitiam Dei, niſi vitæ iniquitate Deo iniquus atque inuiſus euaſerit, ad Deum certè euolabit. idque æternitatis humanæ vel maximum, ac firmiſſimum argumentum eſt, ſolum hominem diuinæ

uinæ

Digitized by Google

uinæ voluntatis participem, conſciumque exiſtere: vt quamquam agreſtibus ſiluestribuſque in locis natus ſit, tamen, ipſa docente natura, & eſſe Deum, & colendum ac verendum eſſe, dubitare non poſſit. O rem dignam, in qua non modò homines, ſed ipſas etiam pecudes obſtupeſcere, ac, ſi fieri poſſit, etiam erubeſcere oporteat: cognatum eſſe hominem Deo: nullum aliud in terris animal, niſi hominem ſolum, Dei cognitione imbutum eſſe: nec quidquam eſſe aliud, quod animo, è diuina mente hauſto, præditum ſit: tantamq; ineſſe homini cæcitatem, atque ſocordiam, vt diuinæ cognationis immemor, auerſetur migrationẽ ad Deum? nec enim aliud eſſe mors, quàm migratio ad cæleſtes ſuperaſq; ſedes, exiſtimanda eſt. nec id ſolùm ratione quadam æquitati, veritatique conſentanea, ſed etiam ſapientiſſimorũ hominum maximè firmo, ſtabiliq; conſenſu. Atqui eum, qui hoc pacto viuere, ac pænè à ſeipſo diſſentire velit, meminiſſe certè oportuit, terram ipſam, omniaq;, quæ ſub cælo ſunt, diuina voluntate regi, proptereaq; quiddam nobis, quod obſeruandum & addiſcendum videatur, præſcribere. quis ergo terram ipſam, aut quotannis feracem, aut ſemper optimas fruges, & numquam malas inutileſque herbas edentem efferentemque vidit? quis animalia ſemper vberes fœtus ediddiſſe, numquam ſterilitatem paſſa eſſe, recordabitur? quòd ſi hæc ipſa ſecùs ſe habent, nihilque in rebus humanis perpetuò firmum, eiuſdemque naturæ optare licet: cur quam in omnibus & rebus, & animantibus viciſſitudinem cernimus, eam ab homine ſeiungamus? qui ſi multos annos feliciter vixerit, ſi ſobolem, honores, opes aſſecutus, diu tantis bonis frui potuerit, præclarè ſecum eſſe actum verè dixerit. Sed aduerſi tamen aliquid ſubeundum perferendumque relinquetur: demum oppetenda mors erit, quæ eò leuior eſſe debet, quòd omnibus communis eſt, nec cuiquam ſingularis, aut præcipua. Sed hoc quoque gratior, quòd nos à multis erroribus abſtrahit, quibus, quoad viuimus, in tanta opinionum varietate aſſiduaque veri inquiſitione perturbari ſæpè ſolemus, & ad ipſam cernendam fruendamque veritatem iucundè traducit. quo nihil beatius homini poſſe contingere, ſatis, vt arbitror, ex eo ſuſpicari poſſumus, quòd innata eſt homini cupiditas ſcientiæ: eius autem præſtantia non ſanè video, qua alia in re, niſi in perfecta veritatis cognitione poſita ſit. ex quo fit, vt veritatis cognitionem aſſecuti, perfecta, abſolutáque ſcientia potiamur. vereque dici poteſt; qui veritatem intueatur, ſenſuque percipiat, eum voti ſui compotem, vereque beatum eſſe, quòd ſi beata vita quærenda nobis eſt, nec quidquam fugiendum magis, quàm ne miſeriarum grauitate premamur: quid illo homine ſtultius, aut ſtolidius reperiri poteſt, qui ceterorũ morte ita angitur, vt beatæ vitæ oblitus, miſeram atque infelicem conſectetur? profectò enim ita ſe res habet, vt, niſi mortis, dolorisq; timore liberatus ſit, etiam ſi multas cognitas perceptaſq; virtutes habeat, rectumq;, & æquum omni planè vtilitati anteponat, beatus tamen eſſe nemo poſſit. quid enim aliud dolor eſt, niſi cruciatus animi, iſq; perpetuus? quid aliud timor, niſi aſſiduus inuiſarum, ac moleſtarum rerum metus? at quo modo felix, aut beatus eſſe poterit, qui

aſſiduo

aſſiduo cruciatu, metuque vrgebitur? Quin eò miſerior, atque infelicior exiſtimari debet, quòd nō ſolùm ſibi ipſi moleſtiam miſeriamque comparabit, ſed in ceterorum etiam ſermonem, ac vituperationem incurret. nihil enim nimio dolore deformius, nihil à viro alienius. & ſi corporis prauitatibus vituperatio propoſita eſt, vitiis ipſis, quibus laborat animus, nihil turpitudinis, nihil inuretur infamiæ? Illa verò & grauiora ſunt, & maiori animaduerſione vindicanda, quò nobiliorem, quàm corpus eſt, ſedem, nempe animum ipſum, occupauerunt. quòd ſi turpis dolor nimius, & vituperatione dignus, certè illud conſequetur, vt, qui nimio dolori ſeipſum tradat, ne laude quidem vlla dignus cenſeatur. eſt enim ſeries quędam maximè veritati conſentanea, vt ſententiarum, ſic rerum; & quemadmodum in ſermone diſputationeque noſtra nectitur aliud ex alio, ita qui ſe vna aliqua vel deformitate, vel turpitudine implicari patitur, multis ſtatim miſeriis ac deformitatibus opprimetur. Nec verò credi velim; me, quia dolori nimio repugnem, iccircò dolorem omni ex parte improbare, omneſque illius ex animo fibras euellendas exiſtimare. eſt enim, quatenus homo doleat, &, (quod prudenter à Crantore dictum eſt,) ſiue ſecetur pars aliqua corporis, ſiue auellatur, ſenſus tamen adeſſe debet. iſtuc enim, nihil dolere, fieri non poteſt, quin quemadmodum feritatem corporis quandam, ſic animi ſtuporē maximum indicet.

Sed nimirum illud eſt, quod improbamus, dolori noſipſos ita tradere, vt in aliam fortaſſe grauiorem ex alia parte vituperationem incidamus. nam quemadmodū qui nihil prorſus doleat, deſciſcere videatur ab hominis natura, quæ morte perculſa dolorem ac luctum aliquo modo indicare cogitur; ita, qui dolori nimis indulgeat, humanæ naturæ penitus obliuiſci, communemque omnium conditionem recuſare iudicabitur. quibus rebus intelligitur, grauiter peccare homines, cùm vel ea, quæ omnibus perferenda ſubeundaque ſunt, detrectare audent, vel, quid ipſos in vita deceat, quæque ſequi, aut refugere debeant, non cernunt ſatis. quod proprium prudentiæ munus eſt; quàm humanarum actionum moderatricem à Diis immortalibus eſſe conſtitutam, inficiari nemo poteſt. atqui huic tam præclaro, diuinoq; muneri planè obſiſtit qui nimio dolore ducitur. non modò enim ſe ipſum ſine vllo fructu lacrymis, ac triſtitiæ tradit, ſed etiam omni planè conſilio, ac iudicio vacat. vbi enim ratio, ſi ſe dolore auferri ſinat? vbi conſtantia, ſi ſibi ipſe repugnet, & in mœrore iaceat? vbi denique humanitas, ſi ſe hominem eſſe oblitus, nihil ſibi cum morte commune eſſe contendat? Iam verò illud ſtultiſſimum, exiſtimare, quę ceteri homines libenti animo ſubeant, iis ſe non eſſe obſtrictum. quid enim? an ignorare quiſquam poteſt quanta inter homines cognatio ſit, quantaque ſimilitudo? etenim, niſi hoc verum fateremur, cauſſæ nihil eſſet, cur homo hominem conſilio, re, gratia iuuaret, ab hoſtium impetu, ac læſione defenderet. quod contrà videmus accidere, vt qui ab his actionibus auertat animum, non modò in vulgus improbetur, ſed etiam inhumanitatis, ac feritatis accuſetur. certè enim non è marmore ſculpti, aut è robore dolati ſumus: eſt in nobis quiddam, quod pietate miſericordiaq; moueatur, nec extingui ſinat illam, qua Diis proximi ſu-

Digitized by Google

mi ſumus, iuuandi, ac benefaciendi voluntatem. itaque inſitum homini, atque innatum videtur, vt quoties alium hominem quamuis alienum, premi calamitate atque ærumna videat, crucietur animo, nec ſi facultas ſuppetat, dimittendam putat illius ſubleuandi occaſionem. quam enim ipſe, ſi eo loco eſſet, benignitatem ſibi impartiri optaret, ea vt in alium vtatur, natura tacita quadam voce monere, ac præcipere videtur. quæ igitur ſibi euenire poſſe dubitet, ea ſi contingant, cur angi ac perturbari velit? aut cur non potiùs humana illa eſſe, & omnibus hominibus procliuia, fateatur? quantò rectius ille, qui hominem ſe agnoſcit, nihilque humani à ſe alienum putat? itaque cùm hanc ex animis noſtris opinionē, mala omnia non eſſe humana, veluti immitem quandam, & immanem belluam, extraxerimus, profectò minùs miſerè, minuſq; ſollicite viuemus. relinquetur enim illa cogitatio, quæcumq. accidant, fortiter ferenda eſſe, nihilq; poſſe homini euenire, quo funditus proſternatur. idq; ita erit, ſi nobiſmetipſis non aſſentabimur, ſed veritatē, qua nihil præclarius, præſtabilius, vberius eſſe poteſt, toto pectore amplectemur. hæc enim illa eſt, quam aſſecuti, meliores multò efficimur, & ad perferenda incommoda, præclaraque peragenda alacriores, cùm nihil, niſi quod rectum & æquum eſt, laudabile arbitramur, nihilque aliud, niſi egregia illa, ex quibus vera gloria naſcitur, expetimus. Ac mihi videor nimis etiam nunc anguſtè atque exiliter agere. qui enim latior obiici campus queat, in quo fidentiùs atque alacriùs exultare poſſit oratio? ſed faciam impudenter, ſi medicinam deferens animorum, quam ex omnibus maximè vtilem eſſe intelligo, ad meam vnius delectationem ſermonem omnem, mentemque conuertam. Dolorem igitur nimis acrem ac diuturnum fugiendum diximus. & quidem probabiliter, cùm ex eo mala multa, maximeque grauia ſoleant exoriri. cōntrà verò nihil boni. neque enim dolor ex illis rebus eſt, in quibus vel ad probandum, vel ad vituperandum, multa & magna contrariarum rationum paria momenta agnoſcantur. hoc enim ſi accideret, agerem verecundiùs, neque me in eum locum demitterem, vnde nullum planè exitum viderem. Sed, quoniam hæc ita ſe habent, contendo, vincendum eſſe animum, dolorique acriter obſiſtendum. ſiue enim noſmetipſos, ſiue amicos, ſiue vulgi opinionem cogitemus, id nobis ſine vlla dubitatione faciendum eſt. at, ſi ad mortuos ipſos animum traducamus, quî poſſumus exiſtimare, gratum illis fore, quòd nimio dolore cruciemur? præſertim cùm ex eo nihil ad illos vtilitatis, ſed permultum ad nos dedecoris, atque incommodi permanet. Quid igitur eos ipſos à nobis optare, atque expetere arbitremur? nihil ſanè, niſi vt eos illuſtri memoria, ac recordatione decoremus. Nemo me lacrymis decoret, ait Ennius; cur? quia volito viuus per ora virûm. quid igitur eſt cauſſæ, cur fletum lacrymaſque recuſet? nimirum ea gloria, quam ſe adhuc viuentem aſſecutum eſſe confidebat. eamdem igitur ob cauſſam noſtrū quoq; luctum mortuis ingratum moleſtumque fore ſuſpicemur, nec aliud eos à nobis quidquam flagitare credamus, quàm, vt id ipſum illis, quo maximè delectamur, tribuamus. hæc autem gloria eſt, & aſſidua illorum virtutis recordatio. quam ſi ſermone, lau-

Digitized by Google

dationeque noſtra immortalem efficere liceat, hoc vno de mortuis nos vel optimè meritos exiſtimare poſſemus. quid quòd eum, qui ſic doleat, vt recreari confirmarique non poſſit, ne diuinum quidem numen horrere, ſapientiſſimi homines prodiderunt? impium autem eſt, quibus debemus omnia, iis peſſimam referre gratiam. contrà verò, qui Deorum voluntati paruerunt, nihilque ſe, quod ab illis vltrò daretur, moleſtè ferre declarauerunt, eos non ſolùm viuentes præcipua laude ornauit antiquitas, ſed etiam è vita egreſſos perpetuo coluit honore. idque eò ſtudioſiùs ac libentiùs, ſi quos intellexit cum Deorum cultu exercitationem virtutis, & præcipuam in mortales beneficentiam, coniunxiſſe. ſcitè profectò, vt cetera fermè omnia. quid enim maiori laude dignum ex omnibus rebus humanis commemorare poſſimus, quàm eum, qui vitam ducat cum virtute coniunctam, ad Deorum cultum atque honorem perpetuum in homines ſtudium, ac pietatem aggregare? nec quidpiam tantulum modò in eius animo exiſtere, quod non vel pietati, vel humanitati, vel denique virtuti ſit conſentaneum? Nec aliam ſanè ob cauſſam perturbari omnem vitam errore, inſcitiaque videmus, niſi quòd, quæ in hominis vita præcipua eſſe deberent, pietas erga Deos, in homines beneficentia, virtus in ingeniis ac moribus, ea ferè omnia negliguntur. eademque ratione quæ maximè vitare deberemus, ea ſtudioſè expetimus, cæcoque impetu ferimur ad illa, quibus vita noſtra planè fera, atq; immanis efficitur. ex hoc fonte cupiditates inſatiabiles exoriuntur, quibus nō modò ſingulos homines, ſed totas familias, & vniuerſas funditus euerſas ciuitates videmus; prætereà ſeditiones, inſidiæ, diſcordiæ, rerumque, & hominum clades, & interitus. ex his etiam incredibiles dolores emanant, quibus perturbari vitam, neque ſolùm inſuauem, ſed acerbiſſimam effici neceſſe eſt. ſed contrà probis virtutemque amantibus accidit. nam diuinæ voluntati obtemperantes, nihil in ſe ipſis, ſed in ea ſe ipſos, ac ſua ponunt, & locant omnia: neminem lædunt: omnes liberalitate, benignitate, caritate amplectuntur: nulla re cruciantur: nihil appetunt, omnium vitiorum fracto impetu, cupiditatumque radicibus ex animo penitus euulſis. Num igitur eos, qui ita vixerunt, vt ſibi iucundi, Diis grati, hominibus fructuoſiſſimi extiterint, diuinis honoribus iure dignos maiores noſtri cenſuerunt? eoſque cum Diis immortalibus æuum agere ſapientiſſimus poëta nō immeritò cecinit. Nec tamen iccircò, quòd eorum corpora in cælum perlata, credere ſapienter quiſquam poſſit, quod quia natura non patitur, vt, quod è terra eſt, alibi, quàm in terra maneat, ne credi quidem debeat, neceſſe eſt, ſed quòd corū animi, tamquam hominum de Diis immortalibus humanoq; genere optimè meritorum, in cælum putentur elati. quod de Romulo, Vrbis noſtræ conditore, memoriæ proditum accepimus: quem ſingulare in genus hominum collatum munus tam præclaræ vrbis condendæ, in Deorū numero collocauit. idq; eo tempore, quo litteris, & doctrinis homines exculti facilè fictum à germano, verum à falſo ſecernebant: vt credi non poſſit, quidquam illis perſuaderi potuiſſe, quod vllam ficti, aut falſi imaginem præ ſe ferret. ſed, quod ille mortalis, eximia virtutis ac beneficentiæ gloria, conſecutus eſt, vt non

Digitized by Google

vt non ſolùm immortalis, ſed Deus iudicaretur: id ipſum alijs etiam tributum eſſe, vt inter Deos recepti putarentur, cùm exceſſiſſent è vita, annales veterum loquuntur. quod & apud Græcos priùs contigit, & inde fortaſſe ad noſtros permanauit. nam & Hercules, & Liber, fratres Tyndaridæ, & fœminæ plurimæ, quibus nunc inter Deos locus eſſe præcipuus creditur, & hominibus nati, & homines fuerunt. Sed quòd virtute præſtiterunt, &, vt ceteris ad rectè viuendum, beneque merendum prælucerent, laborauerunt, ideò eos hominum fama, beneficiorum memor, in conſeſſu, concilioque cæleſtium collocauit. atque ipſos, quos vocamus maiorum gentium Deos, aliosque quamplurimos quos in Deorum numerum retulimus, hinc à nobis egreſſos, & in cælum profectos, facillimum erit agnoſcere. Maximum verò argumentum eſt, quod de illis credimus, id eſſe veriſſimum, quòd & tantus tot ſæculorum, doctiſſimorumque hominum conſenſus veritatis vox ipſa eſſe videtur: & quòd tantæ, tamque præclaræ virtuti, quem alium verè congruentem locum tribuere oporteat, non ſanè reperies. quis eſt autem tam demens, vt, quos innocentia, liberalitate, & ſingulari quadam ac præcipua virtute Diis proximos intelligat, iis ſeiunctum à Diis tribuendum locum cenſeat? &, cùm hominis animus terrena reſpuat, ad ſupera ſemper feratur: qui non ſolùm tacito naturæ impulſu, ſed voluntate reque ipſa, vt quàm maximè cæleſtibus ſimiles eſſent, præſtiterunt, eos licebitne cælo eſſe priuatos? Mihi verò eo iuſtiùs in cælo collocari videntur, quo clarior eorum inter homines vel eluxit liberalitas, vel virtus enituit. quis enim Hercule fortior? quis prudentior? quis ab omni cupiditate remotior? quos ille labores, vt fortiter ageret, & hominibus prodeſſet, ſuſcepit, & pertulit? aut quid non doloris, & calamitatis exhauſit? quis ergo hunc cælo excludi patiatur, cùm eius virtuti ſempiterna gloria, & laudis patuerit immortalitas? eademque ceterorum conditio eſt: quorum alius alio genere virtutis, omnes ſummis & ſingularibus vel in ipſos Deos, vel in homines meritis præſtiterunt. itaque tam egregiis eximiiſque factis non infixas plumbo ſtatuas, non areſcentes triumphorum coronas ſatis diuturna perſoluere poſſe præmia iudicatum eſt, ſed florentiora ſtabilioraque munera quæſita ſunt, quibus ornarentur ij, qui virtutem, honeſtatem, gloriam, otio, libidini, voluptati, vitæ denique prætuliſſent. tamque id æquum eſt, quàm illud decorum, maximeq; probandum, non eaſdem improbis ſedes, quas bonis atq. integris, poſt mortem eſſe propoſitas. intellexerunt enim ex maioribus noſtris complures, qui ſapientia præſtiterunt, cùm in Diis æquitas præcipue vigeat, eaq; in eorum gubernatione appareat maximè, fieri non poſſe, quin nequitiam ſceleraque auerſentur, quique ea in vita exercuerunt, eos à ſe ipſis longiſſimè ſeiungant. quod in vulgus edi verumque exiſtimari, non modò rationi conueniens, ſed vtile quoque imprimis eſt futurum. nam, ſiquid in hominum animis pietatis, ſiquid religionis inerit, certè ob hanc potiſſimùm cauſſam ſe à flagitiis, ac facinoribus abſtinebunt, quòd impios, ac nefarios homines à Deorum concilio, ac ſocietate arceri iudicabunt. Nec enim omnibus iidem illi ſapientes

Digitized by Google

pientes arbitrati ſunt eundem curſum in cælum patere. nam vitiis, & ſceleribus contaminatos, deprimi in tenebras, atque in cæno iacere docuerunt. caſtos autem animos, puros, integros, incorruptos, bonis etiam ſtudiis atq. artibus expolitos, leni quodam, ac facili lapſu ad Deos, id eſt, ad naturam ſui ſimilem, peruolare. quod ſi ita eſt, certè nobis quantum conniti animo poſſumus, quantum diligentia conſequi, contendendum atque elaborandum eſt, vt ne ab iis ſegregemur, quorum eſt proprium vita frui ſempiterna, ac beata. quod efficere qui voluerit (omnes autem velle debebunt, qui ſeipſos diligere, conuenienterque naturæ volent viuere) numquam committet, vt, quæ ceteris exitioſa fore crediderit, ea ipſe perſequatur. neque enim in ſpem venire poterit, aut ignoraturos eſſe Deos quæ ipſe agat, cùm diuinam naturam nihil præterire credibile ſit, aut illa probaturos, à quibus non modò Dij, ſed etiam ſani homines abhorreant. quid enim turpius libidine? quid tetrius auaritia? quid deteſtabilius crudelitate? quæ quamuis in hominibus aliquādo exiſtant, tamen ab hominis natura tam aliena ſunt, quàm humanum illud erit, ſi omnia nobis bona, omniaque cōmoda expetamus, atque in hoc comprimendæ ſunt cupiditates, quibus trahimur perſæpè ad ea, quæ virtuti aduerſantur. quod facillimè perficiet, qui tam glorioſi facinoris exitum ſecum ipſe aſſiduè cogitabit. tantaque eſt huius cogitationis ſuauitas, vt, quod libenter, alacriterq; agimus, etiam ſine labore peragamus. idque in præſtantibus, laudiſq; appetentibus hominibus facilè cernitur, quorum tanta eſſe ſolet vel in obeundis prœliis, vel in agendis cauſſis, vel in cōtentionibus pro Republ. ſuſcipiendis alacritas, tantaque virtus, vt quod in iis rebus periculi aut laboris eſt, aut nō ſentiant, aut pro nihilo ducāt. magnum enim eſt contendentis, & ad gloriam anhelantis animi fomētum, magnum ſolatium, ſpes futuræ, ac propinquæ ſiue vtilitatis, ſiue gloriæ. neq. id ſolùm in magnis, ſed etiā in leuioribus laboribus, ac ſtudiis. quos enim curſus, quos venatio delectat, eos quamuis de via feſſos, ac penè exanimes videas, numquam tamen minùs alacres, minuſque concitatos animaduertas. Iam, honorum cupiditas quid non in noſtra ciuitate laboris, quid non ſollicitudinis, negotiique faceſſit? quotus tamen quiſque eſt, qui ſe vel labore defatigatum, vel prenſationis moleſtia, curaque confectum audeat dicere? ſic, quorum oculos virtutis ſplendor occupauit, gloriæque ſtudium animos deleniuit, ij nec laborem ſentiunt, & ſi tantus eſt, vt aliquando erumpat, eo tamē non magnopere mouentur. toti enim in eo ſunt, vt profint patriæ, immortalemque ſibi nominis memoriam comparent. quam ſi quis negligendam ducat, omnemque hominis felicitatem rectè factorum conſcientia metiri velit, is certè diuinos honores, qui claris viris tribui conſueuerunt, numquam negliget. etenim de Diis ipſis, qui eoſdem ſibi honores aſciuerunt, peſſime iudicaſſe videretur. tanta autem eorum qui huiuſmodi conſuetudine delectati ſunt, & ſapientia, & æquitas agnoſcitur, vt dubitari non poſſit, quin, ipſi quod egerunt, à certa ratione proficiſcatur. quales numerare Lacedæmonas poſſumus, clariſſimos, & fortiſſimos viros, qui ciues ſuos, mortem pro patria obeuntes, diuinis honoribus afficere ſolebant. Quid

verò

Digitized by Google

verò illæ, omnis planæ doctrinæ, omniſque ſapientiæ parentes Athenæ? nónne Codrum Regem ſuum, ob pietatem in patriam meritaque illa, quibus excelluit, magno conſenſu in Deos retulerunt? Atque haud ſcio an rectè ſenſerint viri doctiſſimi, quorum ea fuit opinio, viros claros, & fortes icircò Deorum immortalium honore conſecratos, vt incitaretur virtus acriùs, & acuerentur vehementiùs ad obeunda pericula qui patriæ amore ſtudioque tenebantur. vera enim virtutis merces gloria eſt, nec quidquam eſt aliud, quo magis ad rectè, honeſteque agendum præſtantis animi homines incendantur. quod optimè agnouit, ac diutiſſimè retinuit omnium litterarum præclara cuſtos, & altrix Græcia; quæ multos habet virtutis gratia factos ex hominibus Deos. quorum alios fatentur nouos: alios multis iam ſeculis receptos in cælum, conſecratoſque contendunt. quàm multi autem ſint, qui reconditas eorum ſcrutantur litteras, noſſe fortaſſe poſſunt. Neque verò hæc à me ideò copioſiùs diſputantur, quòd eos temerè, neque ſatis conſideratè tam multos conſecratos eſſe credi velim: cùm eos ipſe quoque venerer, Deorumq; loco habendos putem: ſed potiùs, cùm tot apud omnes pænè gentes immortalitate, diuiniſque honoribus affecti reperiantur, vt exacuam bonorum mentes ad ea promerenda quæ ſapientium iudicio ducuntur ampliſſima. nihil enim præſtantius aut beatius accidere homini poteſt, quàm eo loco donari, in quem vt aſcenderent Vrbis noſtræ conditores, nullum periculum, nullum laborem, nullum denique certamen prætermiſerunt. ac, ſi priuatæ vtilitatis, & commodi habenda ratio eſt, nullam aliam expetere, aut optare vir ſapiens, & eruditus, præter hanc vnam, debet. Templa verò publicè vota, & dedicata, quantum in vulgus dignitatis, quantũ habent gloriæ? cùm omnes, qui Deos illos, quibus Templa vouentur, publicè colunt, fateri cogantur, & fuiſſe homines, & ad Deos, diuinoſque honores, vna virtute fretos aſcendiſſe. Nec mirandum eſt, Deos illos publicè coli, eorumque delubra, & Templa auguſtè, ſanctèq; exornari, qui vel patribus nati ſunt diis, vel matribus. nam, quemadmodum eorum cultus & ſanctus, & religioſus eſt, maximeque pietati atque æquitati conſentaneus, ſic admirationis, aut dubitationis nihil habet. totus enim ex natura oritur: vt iure ipſo naturæ, qui Deo ſatus, vel Dea editus procreatuſque ſit, Deus eſſe debeat. at verò, qui homine patre, vel mortali matre natus eſt, hunc eſſe Deum, & magnum quiddam videri poteſt, & dubitandi occaſionem, nec fortaſſe ineptam, multis afferre ſolet. non enim, ſi eximius talium virorum virtuti tribuatur honos, quin id iure fiat, aut dubitare, aut negare quiſquam poteſt: ſed quòd tantam virtutis eſſe vim velimus, vt vel natura ipſa eius vnius ope immutetur, hoc illud eſt, de quo quærere doctiores viri non immeritò ſoleant. quibus ita reſponſum eſt, non immutari virtute naturam; nec enim id, ſine prioris naturæ corruptione poſſe euenire: ſed eadem in illis manente natura, euolare animum ad Deos, & in eorum adſcribi concilium, cùm immortalis ſit, & immortalitatis diuinæ particeps: corpus autem ſuapte natura mortale, manere in terra, quodque terrenum eſt, nullo pacto ſuam exuere poſſe naturam, vt alienam induat. quamuis

Digitized by Google

enim hæc ipſa quæſtio perobſcura videri ſoleat, nec omnino procliues, aut faciles habeat explicatus; tamen, niſi auctoritatibus contra rationem pugnetur, non incommodè, opinor, à nobis expoſita cenſeri poteſt. Et quoniam, quæ in hoc genere præcipua, cognituque digna ſunt, perſequimur omnia, (volumus quidem certè) prætereundum non eſt, quales, quamque multæ virtutes, erudiendorum hominum gratia, ſint honore Deorum immortalium conſecratæ. cuius rei finis eſt, publica vtilitas; vt, quo honore virtutes ipſas decoratas videant, eundem ſe conſecuturos eſſe homines ſperent, ſi iiſdem virtutibus excellant. quo in genere multum boni eſt in imitatione. libenter enim ea imitantur, & perſequuntur multi, ex quibus alios illa eadem, quæ ipſi appetunt, conſecutos vident. atque ex eo plerumque accidit, vt multis in rebus, quas anteà ne cogitauerant quidem, cùm ad clarorum virorum imitationèm ſe contulerint, multorum vigeat induſtria. quæ cùm paullò manauit latiùs, quantos progreſſus, quantaque acquirat incrementa, nihil neceſſe arbitror commemorare. conſtat enim inter omnes, quæ præclara ducuntur, ea ferè omnia à tenuibus initiis ſumpſiſſe exordium. quod paullatim, imitatione progrediente confirmatum, ita increbuit, vt ne augeri quidem, aut exaggerari magis poſſet. quod ſi vlla in re gratum nobis atque optatum eſſe debet, certè in complectendis prouehendiſque virtutibus non video, quid eſſe poſſit optatius. ſiquidem ex his informatio pendet, educatioque vitæ; quæ cùm rectè inſtituitur, atque excolitur, incredibile dictu eſt, quantos, quamque vberes iuſtitiæ, integritatis, omniſque ampliſſimæ laudis fructus afferat. Sed, cùm virtutes multæ meritò colantur, quòd & ipſæ cultu dignæ ſint, & multæ ab iis ad vniuerſum genus hominum vtilitates proueniant: quid ſit, cur beſtiæ quoque ipſæ ab Ægyptiis fermè omnes conſecratæ ſint, ſcire ſanè velim. ſit Piſcis in cultu, ac Deorum opinione apud Syros, homines nec tanta ingenij acie præditos, nec tantis doctrinarum præſidiis inſtructos, vt hæc inepta, ridiculaque eſſe, poſſint agnoſcere. Ægyptij verò, omnibus affluentes eruditionis, & ſcientiæ laudibus, quo modo in tam inanem, tamque abſurdam delabi opinionem potuerint, equidem intelligere vix poſſum. quid enim? an boues, canes, lupos, feles, piſces in Deorum numero habebimus? & quos nobis natura præſidij, auxiliique cauſſa animantes genuit, eos per inſcitiam Deos iudicabimus? quibus nihil fœdius, obſcenius, lutulentius ne natura quidem ipſa viderit. Etiámne animalium monſtra illa, à quibus hominum generi præcipua incommoda inferuntur, crocodilos, aſpidas, ſerpentes, ceteras feras, & immanes belluas, in Deorum numerum referemus? quid erit aliud, naturam inuertere, & ima ſummis, ſumma infimis commutare? & cùm tantam in his imperitiam, barbariamque agnoſcamus, taménne iſta penitus inania pertinaciter defendemus? Eademq. inſcitia cæpas, allia, fructus ceteros, qui oriuntur è terra, in Deorum numero repoſuit Ægyptus. quæ haud ſcio, cur longiori oratione refellere ſit neceſſe. incredibilis eſt enim eorum abſurditas, vt nulla eſſe poſſit aut pertinacia, aut imperitia tanta, quæ non iſta aſpernetur atque refugiat.

Imbres

Digitized by Google

Imbres autem, nimbi, procellæ, ſi à noſtris conſecratæ ſunt, id antiquiſſimis populi Rom. ritibus, ac cæremoniis receptum, & confirmatum eſt. quæ tolli, aut perturbari, cùm & ſatis firma ratione nitantur, & vſu iam ipſo confirmata, & approbata ſint, ſine nefario ſcelere non poſſunt. Græciam verò, quā paullò ante laudibus ornauimus, hoc loco non ſanè laudare poſſumus, quæ Cupidines, & Amores ſatis audacter, & temerè in Gymnaſiis ædibuſque publicis conſecrarit. quid enim Cupidini, aut Amoribus cum Gymnaſiis? aut, quid ea conſecratio vel ad conſiderandum, vel ad imitandum afferre potuit honeſtatis, aut boni? nihil enim temerarium, nihil inſipiens in Deorum conſecratione eſſe debet, nec, quod vllam vel leuiſſimam aut turpitudinis, aut vllius omnino imprudentiæ ſuſpicionem afferat. quales videri poſſunt eorum conſecrationes, quorum in rebus probitati, pudoriq́ue contrariis numen eſſe; potentiaq́ue creditur. Qui ergo ad hominum vitam vel adiuuandam vel excolendam, atque exornandam aliquid attulerunt, quiq́ue virtutibus, rerumq́ue geſtarum gloria præſtiterunt, eos nemo dubitet, iure deos habitos, diuinoq́ue cultu affectos eſſe. Neque ego vllo pacto auderem hoc primus prodere. non enim tam ſtudioſè quæ laudari poſſunt, appeto, quàm reformidare ea ſoleo, ex quibus poſſit aliquid vel leuioris culpæ redundare. Cùm verò & mares, & fæminas complures in Deorum numero eſſe videamus, & eorum in vrbibus atque agris auguſtiſſima templa veneremur: aſſentiamur eorum ſapientiæ, quorum ingeniis, & inuentis omnem vitam legibus, & inſtitutis excultam, conſtitutámque habemus. tantis enim ducibus aberrare non poſſumus, nec à nobis, ſed ab illis ipſis, quos ſequimur, rei tam iuſtæ ac debitæ ratio repoſcetur. iure enim feciſſe putandi ſunt, qui ne quem virum, aut fæminam præclarè meritam debito honore ſpoliarent, eorum memoriam ſanctam venerandamq́ue eſſe voluerunt. nos autem iniuſtè ageremus, ſi, quos pari cultu venerationeq́ue dignos cognouimus, eos pateremur ſilentio præteriri. Neque hoc de te vna, mea Tullia, dictum volumus, cuius exſtabunt virtutis, prudentiæ, doctrinæ, continentiæ, ad omnem æternitatem impreſſa veſtigia, ſed de iis omnibus, quos tali honore dignos aut ipſi vidimus, aut futuro tempore poſteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amiſſam, aut mihi penitus ademptam, velim dicere: cùm illuceſcat menti meæ quotidie magis præclariſſima nominis tui, tuarumq́ue virtutum gloria. vigebis autem memoria, quamdiu monumenta exſtabunt illa, quibus eximia conſignata ſunt tam excelſæ laudis teſtimonia: quæ ſempiterna fore, cùm præſtantiſſima ſint, planè confidere debemus. Tibi igitur numquam me debitum perſoluiſſe officium putabo, niſi de me optimè meritam, quem eximiè coluiſti, ac de patria, quam ſemper ornaſti, ſupremo honore decorauero. Id autem facilè conſequar, cùm is locus, quem tibi delegi, ſempiternam habiturus ſit religionem. noſtra verò ſi qua erit ex ea re conſolatio, quæ magna certè erit: aut, ſi qua laus ex paterna pietate, mihi certè iucundiſſima acciderit. nihil enim aliud vel audire, vel memoria repetere libentiùs poſſum, quàm me in eam, quam ſummè dilexerim, ſum-

Digitized by Google

ſummeque diligendam merito ſuo cenſuerim, quàm maximè pium, gratumque eſſe. cùm præſertim in alienos, quia de ſe optimè erãt meriti, tam prolixos liberaleſque ſeſe, & maiores noſtri, & exteri præbuerint. Quòd ſi vllum vnquam animal conſecrandum fuit, qualia multa conſecrauerunt Ægyptij, quod nullum profectò fuit: ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælum tollenda fama fuit: huic idem honos certè dicandus eſt. quod quidem faciam, teque omnium optimam doctiſſimamque, approbantibus Diis immortalibus ipſis, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium conſecrabo. Tu ergo in eo ipſo fano, quod ad nominis tui memoriam ac cultum, votum dedicatumque eſt, & laudari te, & coli ſenties. maximè autem lætaberis in eo, quòd & eum tibi, quem maximè debui, honorem perſoluerim, & me ſimul iniquiſſimo fortunæ imperio penitus exſoluerim. noſti enim, quàm ſemper alacri fortique animo cunctis caſibus reſtiterim: vt ne me quidem, pulſum patria, omniq; planè dignitate ſpoliatum, tam acri impetu frangere, ac deiicere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quanta contentione decertauerim, quæque mea fuerit in iis refutandis, frangendiſque virtus, & conſtantia, norunt omnes, qui varios ciuitatis noſtræ caſus curioſè notauerunt. Cùm verò, Tullia, te mihi extremo loco fortuna ademiſſet, tum equidem intellexi, quantum illa in rebus poſſet humanis, quantaque aduerſus me ipſum vi, ac poteſtate niteretur. itaque nihil habui, quod dicerem, niſi, Cedo, & manum tollo, cùm tam graui accepto vulnere, planè dolore perculſus, atque afflictus eſſem. Nunc autem & præceptis ſapientiæ aduerſus omnem fortunæ vim confirmatus, &, te conſecrata, in cælumque recepta, tanta affectus voluptate, ac lætitia, quantam animo capere maximam poſſum; exſultare planè videor, victorque de fortuna, ac de omni prorſus dolore triumpho. Tu ergo, quando me inſigni, & excellenti tuarum laude, memoriaque virtutum, tam præclarè iuuiſti, nunc ab hominibus ſeiuncta, non me deſerens, ſed aliquando reſpectans, perduc eò, vbi tua tandem collocutione conſpectuque fruar: vt & parenti tui amantiſſimo, quam potiſſimùm optare debes, gratiam referas, & ego multò mihi gratiorem, multoque iucundiorem congreſſum noſtrum futurum intelligam, quàm inſuauis, & acerbus digreſſus fuit.

FINIS.

I. LIPSIVS

Digitized by Google

I. LIPSIVS
CHRISTOPHORO PLANTINO
S. D.

LIBELLVM *nouitium, quem Italia nunc ſubmiſit, mi Plantine, vidi. quæris quid ſentiã? Nihil in eo quod trahere lectorem poſsit, præter nomen. Cicero enim præſcribitur. quo ipſo inductus auidè ſanè legi. Sed primò diſplicuit; & cùm iterùm legi, euiluit. Quis autem ille ſuauiludius, qui latere ſe poſſe cenſuit ſub hac perſonâ? Malè mehercules de ſæculo noſtro iudicauit. Quid enim tam diſsimile ab illo auro, quàm hoc plumbum? ne ſimia quidem Ciceronis eſſe poteſt, nedum vt ille. In re & inuentione, pleraque protrita & obuia: in phraſi, pueriliter aut ineptè imitata. Nihil vſquam neruorum aut ſanguinis: ac ne color quidem, niſi cum apertâ ceruſsâ & fuco. Et viſne examinemus paullùm cauſſâ noſtræ iuuentutis? ſed breuiter. nam relegere omnia, nedum vt ſublegere, tædeat pigeatq́;.*

Exordium ipſum incohærens, inconſequens: & in contextu periodorum, non cauſſæ pro cauſsis. quod vitium ei proprium, & diffuſum toto libello.

PAGINA 585. LINEA 46. Qui enim hominem ſe eſſe agnoſcit, cur ea quæ hominis maximè propria ſunt recuſare ac reiicere audeat? quod ſimul vt feciſſet, & imprudens & iniuſtus meritò haberetur.] *Satin' hæc Latina? Hoc volebas & debebas ſcribere*, quod qui faciat, & imprudens & iniuſtus meritò habeatur.

PAG. 586. LIN. 22. In pares ferocia, in ſuperiores ſuperbia, in infimos arrogantia.] *Vide quàm rectè gradiatur. at verum erat*, in ſuperiores adulatio, demiſſio. *aut quid tale.*

PAG. 587. LIN. 17. Quam etiam vita ipſa profundenda, ſi opus fuiſſet, libentiſſimè redemiſſemus.] *Nihil opus erat te profundere illud* Profundenda.

Digitized by Google

Pagina 588. lin. 13. De auaritiâ verò maximâ animorum peſte, nolim hoc loco diſputare. quæ in deſide atque otioſâ mente quàm maximè exoritur, eáque erectiores animos & altiores dignitatis gradus maximè ſolicitat] *Satin' hîc ſanus es? In deſidem mentem cadere auaritiam vis, ſtatim in erectam. & quid hoc eſt*, ſolicitare gradus altiores dignitatis? *niſi ſermonis ſordes.*

Pagina 589. lin. 1. Quantum Tullia mea ex maritorum ærumnis & difficultatibus luctus percepit?] *Cur non* maritorum mortibus, *niſi quia id neſciſti?*

Pagina eadem lin. 18. Mirum ni ſeſe abiiciat, &c.] *Mirum ſi tu te aut verba tua capis. & hoc magis mirum, quòd te non abiicio.*

Pagina ead. lin. 26. Herodoto auctore Argia ſacerdos.] *Egregium & aptum ſanè exemplum, ſicut & reliqua hoc libello, quæ ferè ex eodem Herodoto ſumit. prorſus ad morem Ciceronis.*

Pagina 590. lin. 33. Ad alendum dolorem angulus.] *Dixiſſet ſaltem*, ad tegendum. *Iam illud quid eſt, quod addis*, non obiiciendum cum inſipientibus? *Angulúſne ſolet obiici?*

Pagina 592. lin. 29. Statim eorum conſuetudinem reguſtabimus, & ad ſuauiſſimam, vel conſuetudinem vel conuictum redibimus] *Hæc quidem vnius vocis iteratio ex ipſo mirothecio Ciceronis.*

Pagina 594. lin. 29. Artabani viri ſapientiſſimi.] *Sapientiſſimè. & vide lector totum exemplum, ſi libido tibi ridendi.*

Pagina ead. lin. 45. Nam quem tuetur atque diligit Deus, Iuuenis ſupremum mortis intrat limitem.] *Etiámne facis verſus? ſanè venuſtos. Exprimere illud tritum voluit*, ὃν γὰρ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος. *Sed quid eſt hîc* tuetur? *tibicen ineptus fulciendo verſu.*

Pagina 595. lin. 33. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectum prætereo.] *Quæ exemplorum hæc coniunctio? Regulus ſanè ob fidem periit, Brutus ob patriam. ſed quomodo medium his C. Marium inſeris? diſſimillimum illis, & quem morbo functum ſcire debes in patriâ, quam tunc maximè euertebat.*

Pagina 598. lin. 45. Quid enim intereſt inter eum qui vinctus ab hoſtibus & carceribus concluſus obſideatur.] *Fatuelle. vincti obſidentúrne in carceribus?*

Pagina 602. lin. 12. Deſunt nonnulla.] *Iam perſuades verum te Ciceronem eſſe, quia mutilus. vbi ergo repertus? in quo ſpecu, aut ſepulcro?* Deſunt nonnulla. *ſanè. hîc & vbique ſigna bonæ mentis.*

Pagina 628. lin. 29. Quos enim curſus, quos venatio delectat.] *Falſum apertè.*

Pagina 623. lin. 20. Cùm verò & mares & fæminas complures.] *Hoc verò germanum Ciceronis eſt. ſcimus enim relatum à Lactantio lib. 1. At tu diuidis, & tua ineptè inſeris: quæ facilè ſe produnt. Longè enim aliter, vt ille ait, catuli olent ac ſues.*

Pagina 623. lin. 40. De me optimè meritam, quem eximiè coluiſti, ac de patria, quam ſemper ornaſti.] *In fæminámne hoc conuenit? aut Tullia benè merita de patriâ? Abi, verè Tulliane puer.*

Pagi-

Digitized by Google

PAGINA 624. LIN. 4. Quod ſi vllum vmquam animal conſecrandum fuit, qualia multa conſecrauerunt Ægyptij, quod nullum profectò fuit.] *Hoc bellum non intellexit fragmentum Ciceronis; itaque vocibus aliquot inſitis ſententiam totam peruertit. Nam è Lactantio ſcimus Ciceronem hactenus ſcripſiſſe.* Quod ſi vllum vmquam animal cõſecrandum fuit, ſi Cadmi aut Amphitryonis, &c. *Homo acutus putauit animal de belluis tantùm dici, & ſtultiſſimè ad Ægyptios ritus aptauit.*

PAGINA EAD. LIN. 10. In fano quod ad nominis tui memoriam votum dedicatumque eſt.] *Falſum. Concepit enim de ſano Cicero, & ſi vis, vouit: at numquam dedicauit.*

PAGINA EAD. LIN. 21. Itaque nihil habui quod dicerem, niſi Cedo & manum tollo.] *Hoc quoque Ciceronis fruſtulum (fecit idem in aliis) frigidè nimis hìc inculcat, & vt planiſſimè appareat intextum.*

PAGINA EAD. LIN. 27. Tu ergo quando me, &c.] *Hic quidem epilogus tam egregius, tam aptus, vt hiſtrionem hunc exſibilatura ipſa plebs ſit. Sed deſino, & iure lauo manus.*

Habes iudicium meum. in quo ſi aliqua aſperitas, ne mirare. Fatua enim hæc ſuperbia tanto nomini ſe inſerentis, digniſſima inſectatione fuit.

FRAGMENTA GERMANA, EX IPSO LIBRO M. TVLLII CICERONIS.

Quæ adiunximus ad diſcrimen, & ad vſum Lectoris.

Plinius. Crantorem ſequor.

Lactant. lib. 3. cap. 18. Luendorum ſcelerum cauſſa homines naſcuntur.

Lactant. ibidem. Non naſci longè optimum, nec in hos ſcopulos vitæ incidere. Proximum autem ſi natus ſis, quamprimùm mori, & tamquã ex incendio effugere violentiam fortunæ.

Lactant. lib. 3. cap. 14. Sed neſcio, qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri.

Cic. Tuſc. 1. Lactant. De ira, cap. 10. Inſtit. lib. 1. cap. 5. Animorum nulla in terris origo inueniri poteſt. Nihil enim eſt in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum eſſe videatur, nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim in naturis nihil ineſt, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat, quod & præterita teneat, & futura præuideat, & complecti poſſit præſentia,

 quæ

Digitized by Google

quæ ſola diuina ſunt, nec inuenientur vnquam, vnde ad hominem venire poſſint, niſi à Deo. ſingularis eſt igitur quædam natura, atque vis animi ſeiuncta ab his vſitatis notiſque naturis. Ita quidquid eſt illud, quod ſapit, quod vult, quod viget, cæleſte & diuinum eſt, ob eamque rem æternum ſit neceſſe eſt, nec verò Deus ipſe, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam, & libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, & mouens, ipſaque prædita motu ſempiterno.

Lactant. lib. 1. cap. 15. Cùm verò mares & fæminas complures ex hominibus in deorum numero eſſe videamus, & in eorum vrbibus, atque agris auguſtiſſima templa veneremur, aſſentiam eorum ſapientiæ, quorum ingeniis & inuentis, omnem vitam legibus & inſtitutis excultam conſtitutamque habemus. Quod ſi vllum vnquam animal conſecrandum fuit, illud profectò fuit, ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælum tollenda fama fuit, huic idem honos certè dicandus eſt. quod quidem faciam, teque omnium optimam, doctiſſimamq; approbantibus diis immortalibus ipſis in eorum cœtu locatam ad opinionem omnium mortalium conſecrabo.

Lactant. lib. 3. cap. 18. Nec enim omnibus ijdem illi ſapientes arbitrati ſunt, eundem curſum in cælum patere. nam vitiis & ſceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atque in cæno iacere docuerunt. Caſtos autem, puros, integros, incorruptos, bonis etiam ſtudiis, atque artibus expolitos leni quodam ac facili lapſu ad Deos, id eſt, ad naturam ſui ſimilem peruolare.

Lactant. lib. 3. cap. 27. Cedo & manum tollo.

IVSTI

IVSTI LIPSI
SATYRA MENIPPAEA.
SOMNIVM.

Luſus in noſtri æui Criticos.

Digitized by Google

Digitized by Google

IOSEPHO SCALIGERO IVLI CÆS. F. S. DICO.

QVÆ luſi hoc biduo, mi Scaliger, ſuper ambitione & imperitia quorumdam, qui Criticos ſe dicunt (veros enim germanoſque tangere mihi mens non eſt, non fuit) ea ad te mitto. Et puto fauebis muneri non Editoris ſolùm cauſſa, quem ſcio amas: ſed rei ipſius. quæ etſi ludicræ & propemodum ſcenicæ leuitatis, habebit tamen fortean quod te delectet imagine aliqua priſci & non vulgati ritus. Te delectet, iuuentutem doceat: cui etiam remiſſiones noſtras volumus ſeruire. Satyram inſcripſi. & verbum minax fecerit imperitis fortaſſe terrorem. Fruſtrà, quia ſine dente, ſine felle eſt: leui tantùm ſale inſperſa. Eoque adeò non bono: vt verear ne priuſquam in manus tuas venerit, putiſcat. Vnum aut alterum tetigi pænè nominatim. ſed quid? in re adeò leui, vt optem cupiamque (quæ præiurationum verba ſunt) IDEM IN ME. Tu tantum huic ludicro ſpectator applaude, mi Scaliger: flos vnice noſtri æui, & qui elogium illud gentis tuæ verum oſtendiſti, GENVS DEORVM. Vale.

AD

Ad lectorem.

Quiſquis eris bone vir Satyram lecture iocoſam,
　Pone ſupercilium.
Seria ſcripta legas caperanti fronte licebit:
　Hîc ioca, nugæ habitant.
Vana tibi hoc ſchidium referet ludibria ſomnI:
　Credere ne approperes.
Credenti nil ſcribo. meos quaſi ſomnia libros
　Qui leget, is ſapiet.
Sed magis is ſapiet qui non leget, & ſciet iſta
　Affanias, apinas.

Ad eundem.

Quædam in hoc ſcripto obſcuriora fore iuuentuti ſcio, Lector: idq; conſulto cōſilio à nobis factum. Satyra enim aliter non ſit. Simul excitanda & attollenda ingenia ſunt: vt aliquando pedes ponere diſcant ſine manuductore. Orationes, quæ inſitæ, proximè ad ſtylum cuiuſque, vt potui, effinxi. Tibi ſi placebit hoc genus, nihil tergiuerſor, quin breui Funus & Triumphum (quæ adfecta apud me viderunt amici) exſpectes.

IVSTI LIPSI
SATYRA MENIPPÆA.
SOMNIVM.

Apta ad ritum priſci Senatus.

QVID hoc anno Romæ in Senatu, dictum, actum, cautum ſit, volo memoriæ prodere. Fruſtrà me reſpicis, cum ſublato digito, Sigalion. non debet ſilentio perire res tam magna. Dicam quæ vidi, quæ audiui, quibus interfui. quis vetat? Ego ſcio coactores abiſſe, & niueam libertatem rediſſe. Si vera dicam, agnoſcite: ſi falſa, ignoſcite. Adeon' hoc æuo difficilis venia vnius mendacij eſt? Nónne & ego ſcio, quo loco extra portã Capenam aqua Mercurij ſit? Scio. & iampridem ea me adſperſi: prouidè & in anteceſſum.

Deſierant latrare canes, vrbéſque ſilebant,
Omnia noctis erant placida compoſta quiete.

vel, vt cum Varrone clarius dicam, iam noctis meridies erat: cùm tetigit me virga valentiore Dîus Somnus. Autumni tempus erat. itaque multæ & variæ circum caput meum volitantes vmbræ: donec ſub Auroram Somnium ad me venit, longum, firmum, certum. Nam rectà aduolare mihi viſum è Cornea porta. Eius hic habitus, & forma. Viſus mihi ſum Romæ eſſe in foro, ad radices montis Palatini. Solitudo primò circa me: inde, vt fluctus è mari, paullatim ſurgere viſa ingens multitudo, pallentium, exſanguium, macilentorum, & à quibus Cæſar iure timuiſſet. Si rectè notaui in crepera adhuc luce, partim è Bibliotheca Tiberiana veniebant, partim Vlpia, vbi lintei & Elephantini libri. Rectà illis iter ad templum Apollinis Palatini. Inſpexi curioſè ſiquis mihi notus. ecce autem, Dulciſſime, te video? inquam ad Duzam: tu hîc es? At ille vultuosè. Homer.

Τίς, πόθεν εἶς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις, ἠδὲ τοκῆες;

Quis? quorum hominũque tibi vrbs? qui parentes?

Itaque ergo excidit tibi Lipſius tuus? inquam. an notorem me dare vis? Et iam ruebam in amplexus: cùm ille effuſus in me, Vigilon' an dormio? & ſatis acceptum te eſſe Lipſium meum? Quis Deus autem è Belgis te hîc ſtitit? Deus, inquam.

Imitatum ex Hom.

—— θεῖος με ἐνύπνιον ἤγεν ὄνειρος.

Dius me per ſomniũ duxit Somnus.

 Sed

Sed dic, ſodes, hanc turbam ſcis quæ ſit? Vah, inquit, turbam tu appellas? Senatus eſt litteratorum. Ego intentior iam & attentior, Senatus ais? quò autem, & quid? Ille me prenſum manu ſiſtit ad * pilam vnam, ſiue columna fuit, in porticu templi Apollonis; & oſtendens ſuſpenſam tabellam, Lege, inquit, heſternum hoc edictum. Legi clarè (iam enim lucebat) in hæc verba. * B. F. CONSVL M. TVLLIVS. M. F. CICERO DIE CRASTINI SENATVM IN TEMPLO APOLLINIS CVM PRIMA LVCI HABEBO. QVI PATRES, QVI CONSCRIPTI, QVIBVSQVE IN SENATVM VENIENDI IVS EST, MONEO SIVE IVBEO FREQVENTES ADESTE. DE SVMMA REP. AGI SCITOTE. QVI NEC ADERIT, MVLTAM PIGNVSVE CAPIAM: EXCVSATIONEM NON CAPIAM. Parabam quærere, ſed Duza me duxit porrò ad veſtibulum ipſum, aditumq. templi. Video intrantes pauculos ſenes, paucos viros, pleroſque iuuenes, & quoſdam imberbes adoleſcentes. Et intrabant parum decorè. Ego ad Duzam, Eugepæ! inquam,

— * ἄθροος ὄχλος. Ωθεῦνθ' ὥστ' ὕες.

Tam numeroſus autem iſte Senatus eſt? nónne lex moſque vetus coërcebat intra quadringentos? Mihi Duza, Ita eſt, ait. neque enim olim tam vulgò admittebant Cenſores. Nunc quid? placitum eſt Diui Iulij exemplum, & adſcripti paſſim in hunc ordinem ſemibarbari, ſemigræci, ſemilatini. Denique anno, & horno, magnus prouentus in Germania poëtarum fuit.

——— * ὡς μύρμακες, ἀνήριθμοι καὶ ἄμετροι.

Itaque valdè numerus noſter auxit. Dum fabulamur, faſces ecce duodecim procedunt, & auditus ſtrepitus lictorum ſubmouentium turbam. Conſul hic eſt (ad me Duza) M. Tullius. Vnus tantùm? inquam ego. Vbi, & quis collega eius? M. Attius Plautus eſt, inquit: ſed cubare eum in morbo aiunt, neſcio vbi & à quo nuper malè acceptum. Interibi video Conſulem, ex lege, ante Curiam ſacrificantem, & manibus exta tenentem parum læta. Ciuilis diſſidij notas repperiſſe aiebat aruſpex. Ecce autem prælati & ſex alij faſces. Prætor eſt huius anni M. Cato, ait Duza. Sed quid ſtamus? iam introitum oportuit. Ego admirans, Etiam tu in Senatu es? Quippini, inquit, inter Aedilicios? & * nuper adeò præbui ludos. Sequere. & ſimul traxit me pallio renitentem. Non herclè ego, non ego, inquam. Metuis? ait. Validiſſimè. legem,

* Edicta olim in pilis columniſque appenſa.

Bonum factum.

* Theocriti, Confuſa turba. Trudunt velut ſues.

* Theocrit. velut formica, innumeri, & infiniti.

* In Satyris quas dedit.

Digitized by Google

legem, inquio, quæ Senatu arcet non Senatorem. Ille ridens, Ita olim fuit, inquit, cùm Moribus antiquis res Romana viriſque ſtetit: nunc Diuus Auguſtus permiſit protinus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ intereſſe. Denique habes tabellam & ſtylum? Tria verba Latina ſcribe: ego tibi ſpondeo & reſpondeo, non ſurcillabit te quiſquam Cenſor. Jam intrabamus: cùm vidit me, vti de via eram, gladio accinctum Duza. Heus heus, inquit, pone. Quid ponam? inquam ego. Gladium, ait. nefas enim in conſpectu magiſtratus. Ego diſcinxi, & intraui. Conſpicio ſubſellia ſanè longa. in ſummo ſedentes, Capitones, Labeones, Silones, Frontones, omnes ſeueros & — ἑλκεσιπέπλους: in medio Philoſophos, Medicos, Hiſtoricos: in imo, Comicos, Tragicos, Lyricos, Epicos poëtas. quoſdam ex iis pannoſos, obſitos; quoſdam lauru & anulo inſignes, & Palatij Comitiua. Qui iſti cum lauru? inquam ego. Illine? ait Duza. Poëtæ ſunt è nupero fœtu. Cur autem coronati? inquio. an vicerunt agonem Capitolinum? Non, ait. ſed hodie ita mos valet, vt non Phœbus, ſed Imperator faciat vates: corona & anulo donet, inter equites ſcribat imò inter Comites. Hem! inquam, ſcilicet ad Cæſaris in Laberio exemplum. Sparſim adhuc ſtabant Patres, muginanteſque & murmurantes: cùm è curuli ſua ſurgens Cicero ſilentium manu popoſcit, & impetrauit. Quies alta fuit, qualis conticinio noctis ſolet, vt audiremus

Florem illibatum populi, Suadæque medullam.

Ille vultu manuque formatus in habitum oratorum ſic cœpit.

Etſi meæ partes ſunt P.C. magis exquirendæ ſententiæ, quàm dicendæ: tamen in hac tanta re publica quæ agitur, neceſſariò prædicenda quædam videntur. Memoria tenetis, quod gaudium omnium noſtrûm fuerit, cùm ante paucos annos in Europa renatum vidimus nomen litterarum. Legebamur, colebamur, è ſitu & tenebris eruebamur: adnitente in Italia Leone, in Galliis Franciſco, diuina quadã virtute viris. Quid multa? in ſpem, imò fiduciam ingreſſi eramus reciperandæ priſtinæ dignitatis. Cùm ecce exortum eſt genus hominum audax, inquies, ambitioſum, qui Correctores ſe dicunt. Incredibile eſt P. C. quam ſtragem & quàm latè dederit iſta lues. Philoſophi Rhetoreſque olim à maioribus noſtris vrbe pulſi ſunt, ob ſuſpicionem non maleficæ, ſed nouitiæ doctri-

Oratio Ciceronis in Correctores.

LL 2 næ:

Digitized by Google

næ: nos Tarquinios iſtos impunè graſſari patiemur? At enim nequid præter legem, inquiunt, & clementiam maiorũ. Habemus verò P. C. habemus eiuſmodi legem; ſed tamquam gladium in vagina reconditum, cuius aciem patimur hebeſcere. An non lex Cornelia, de ſicariis eſt? Non ſicarij iſti? Quoties ergo prehenſi cum ſtylo & telo ſunt, vocis iugulandæ cauſſa? Sedete, & exſpectate exemplum Caligulæ, vt graphiis in Curia diſcrepant vnum aliquem Senatorem. Augeo hæc ſcilicet, & inuidiæ flammã ſubiicio viris bonis. Vtinam! Sed quis ex iſtis nos adit, nos legit, niſi vrendi ſecandiq. cauſſa? Id enim vocant corrigere. *Hoc rectum eſt, hoc non rectum. hoc non implet aures meas. hoc non Latinum, etiamſi Cicero ita locutus ſit. Stigmatias hic locus. hic mutilus.* Bene, & in tempore acclamaſtis P. C. crucem illis. Poſtremi hominum, vos conſularibus viris, claris per tot imagines maiorum, frontem faciemq̃ue ſignetis per ludum & iocum? Noſipſi P. C. quoties iſtorum telis & inſidiis appetiti ſumus? A viginti iam annis Correctorum notis diſtrahor, laceror: & minutis ictibus cottidie ferior, vt ſentiam me mori. Nam illud miſerrimum eſt, quòd honeſtè ſaltem occumbere non licet, & defungi vna plaga. Thuſcus aliquis in me ſæuiit; Thuſco ſucceſſit Venetus; illi, Gallus; Gallo, neſcio quis è Friſiis & Thuringis. Et tamen hi hoſtes noſtri inter nos viuunt. Viuunt? imò etiam in Senatum veniunt: notant & deſignant oculis ad lanienam vnumquemque noſtrûm. O Dij immortales, in qua vrbe viuimus? Hîc, hîc ſunt, in hoc ipſo conſeſſu noſtro, qui de meo veſtrumq̃ue omnium exitio cogitarunt.

Verba Lambini.

Et cùm dixiſſet, viſus mihi apertè ſignateque oculos coniicere ad ſubſellia noſtra.

—— mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidúſque coït formidine ſanguis:

& trepidè ad Duzam, Tange me frater, inquam, frigidior niue Gallica ſum. Periimus. in Cyclopis antrum deuenimus. quæ Pallas eripiet nos è media morte? Nihil ad eas voces Duza; ſed & ipſe ſedebat anxius, capite demiſſo. Credo, conſcius etiam ſe ex illo muſtaceo laureolam quæſiuiſſe. Itaque ego iam lictorem exſpectabam qui nos duceret.

& ô ſaltem (aiebam mecum) gladius ille ad manum fuiſſet, quem ad limen Curiæ poſui!

Μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην. Homer.

Sed inter eos æſtus cogitationeſque pergit porrò Cicero. *Ne ignauè & ingloriosus occumbam.*

Et tamen, ô patientiam! Hoſce ego Conſul video, & quos iam diu ferro vlciſci oportuit, voce nondum vulnero. Sed deſino. ne longior oratio mea pro prçiudicio fuiſſe videatur, aut ſententiæ veſtræ præiuiſſe. Te Apollo Palatine, in cuius ſanctiſſimo templo nunc conuenimus, præſidem præſtitemque Muſarum, cuius auxilium nobis litteriſque, in rebus incertis, certum ſæpè fuit, quæſo veneror que; vti pacem nobis ab iſtis propitius duis, & Senatui mentem quod maximè è re publica erit ſentiendi, & libertatem idipſum cenſendi.

Finierat cum adclamatione varia Cicero, & ego paullatim ad me redij (non herclè planè poſito metu, quoniam ſciebam imperioſum Conſulem eſſe, & in Tulliano tot Senatores necatos vnius iuſſu:) tamen caligo iam ab oculis abierat, & video ante pedes Conſulis neſcio quem ſedulò ſcribentem. Belga mihi viſus, è veſte. Itaque inclinãs me, Quis eſt iſte? inquam ego ad Duzam. an quadruplator aliquis, & ſubſcriptionem nobis parat? Riſit timidiſſimam ſuſpicionem meam Duza, & ab iſto quidem, inquit, ſecurus animi es. Veruecem vides, non hominem: ouiculam meram. Actuarius eſt, Chriſtophorus Longolius. quẽ, quia olim peritè admodum verba ſingula Ciceronis ſubſequi & ſublegere ſolet, patres nunc fecerunt Cenſualem. Inter iſta iterùm M. Cicero, Rem breuiter audiſtis Patres, *inquit:* ergo vt relationem faciam, QVOD FELIX FAVSTVMQVE REIP. SIT, DE CENSVRA DEQVE IIS QVI SE CORRECTORES APPELLANT* Q. F. P. Dic tu C. Criſpe. *Tetigi latus Duzæ, Quis iſte Criſpus, quis? Ille inquit, Romana primus hiſtoria. Cur eum rogat primum? inquam, & nónne inimicitiæ inter iſtos? Duza inclementius, In Curia es inquit, an in Gynæceo? ita loquax. Tamen ſcito hunc Conſulem deſignatum eſſe. Hoc habe, & tace. Momordit me tam præfractum reſponſum, eò magis, quòd de inimicitiis nihil: quas tamen ſuſpicabar ex falſis oratiunculis temerè vulgatas eſſe. Surrexerat intereà Criſpus, cui caput pileolo tectum, focale circa collum; & ipſe, nouo more, palliolatus. Non fuit mihi animus rogare Duzam: ſed tamen*

Quid fieri placet.

men facilè diuinabam ægrotum eſſe, fors fuit an plagis aliquot nuper acceptis. Jlle infit.

Oratio Salluſtij cõtra Correctores.

Clementia & lenitas veſtra, P.C. magnum mihi metum faciunt de Correctoribus dicendi, ne aut vobis parum animi aduerſum eos ſit; & illis præſidium nouum in audacia ſua pariter, & pudore veſtro. Satellites quidem eorum defenſoreſque, homines clari nominis & doctrinæ, nequeo ſatis mirari. Conſilia nefaria in nos coïta ſunt; de vita cernimus, aut libertate: & ea proditum perditumque eunt iſti Corneliorum & Varronum ſcilicet præclara proles. Prô, di boni! Vbi Porciæ & Semproniæ leges? Illis lictor, & virga, & ſecuris defenſa à tergo noſtro ſunt: at nos flagris notiſque ſeruilibus obnoxij agimus adoleſcentum, aut vix virorum. Hanc in ſpem clariſſimorum ingeniorum monumenta publicata ſunt? Hæc præmia pro labore, & noctibus toties vigilatis? Quorum eos adeò non pœnitet, vt facta in gloriã numerent: noui Romuli ſcilicet litterarum & Camilli. Quin ſoli omnium, poſt genitas leges, ſententiam ferunt è coniecturis. Diuinos ſe dicunt. En, cui ludibrio canities noſtra ſeruata eſt? Di benè vertant. cenſeo antiquemus collegium Augurum præ iſtis, & Quindecimuiros fatalium librorum. Peſſimi mortalium. ita vobis mala noſtra irriſui ſunt? Et meritò. quoniam mollitia decretorum illis metum, nobis dignitatem ademimus: & pacem libertatemque etiam nunc optamus magis, quàm defendimus. Quin agamus, atque obuiam eamus P.C. nihil prolatantes: neu ſpolia noſtra diutiùs penes ignauos indignoſque ſint. Ego ita cenſeo. per Prætorem vrbanum in Comitio comburendos eorum libros: ipſos in vinclis habendos: neu quis de ſoluendis ad Senatum populúmve referat. Qui aliter faxit, eum contra remp. facturum.

Adſedit Criſpus. neque enim aut mos, aut valetudo eius, ad longam orationem erant! Et Conſul M. Tullius neſcio quid cum Catone ſecretò collocutus, Pattres Conſcripti, *inquit,* multa hodie frequentia eſt. itaque non ibo per ſingulos: per Saturam exquirendæ ſententiæ ſunt. Dic, ſiquis voles è poëtis. *Non erat alia manus infeſtior generi Correctorum. Itaque capita paulliſper inter ſe contulerunt, &*

dilectus

Digitized by Google

dilectus eſt qui omnium nomine diceret P. Ouidius. Non tam Germani id peruicerant, quàm quia conſtabat olim non ignobilem declamatorem fuiſſe, & Arellio Fuſco operam dediſſe. Propriæ quoque illi irarum cauſſæ. Surrexit igitur infenſus & minax vultu, oculis.

Patres conſcripti, *inquit*, vetus exſilium meum Tomos me referte, vbi iſta nõ videam, non audiam. Quæ enim Barbaria non ante mores iſtos? aut quæ vita nobis in hac colluuie Correctorum? Periit natiua illa & germana poëſis, poſtquam hoc peſtilens ſidus ingenia adflauit. Videte. quis adoleſcentium hodie Phœbi laurum, vt noſtro more loquar, mordere audet? aut ſiquis audet; quis lucidos & fluentes verſus ſcribere? Quis carmen mihi dat ingenui & ſani coloris? Pigmenta nimirum quærunt, & adſciticios fucos, & ab Ennio vſque Pacuuioq́ue demortua verba. Ex qua farragine ſiquid poſſunt adſuere: ne illi gemmam id cẽſent, & quaſi in prætexta, purpuræ clauum. Itaque redeunt iterùm Saturniæ lemæ, & fiunt

Verſus, quos olim Fauni vateſque canebant.

Stomachor. quis me, meoſq́ue numeros? quis Statium, Lucanum, Siliũ audet exprimere, vt non ſtatim audeat, *Odi profanũ vulgus, & arceo?* Eò enim ventum eſt. numerus cenſemur, & plebs poëtarum. Ite boni Patrès, & retinere, cẽſeo, iſtos Lucumones. Quamquã vtinam ſtultitia peccarent tantùm: ſæuitia eſt. Nec enim contemnunt ſolùm nos: etiam lædunt. Quæ ſtigmata impoſita nobis ab illis? quę lentæ vibices? Referte ſi vultis exemplum M. Antonij oratoris in Aquilio, & nudate corpora noſtra. Mentiar, ſi non plures cicatrices nobis, quàm verſus. Collegam hunc noſtrum T. Lucretium videtis? virum perfectæ bonitatis, & qui ex diſciplinæ ſuæ lege* ὄτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, ὄτε ἄλλῳ παρέχει. Quid iuuat? audite rem nouam P.C. Vna prouincia, vno tempore, duos Prętores habuit: & de Lucretij ſpoliis bini eodem anno triumphi. Cogitate quid miſer ille paſſus ſit, & proponite vobis duos in Sicilia Verres. Quid noſter —— *Romanæ fidicen lyræ?*

ille quidem ſemiuſtulatus lentiſſimo igne. Faces illi Lampadius quidã admouit: reſtinxit alius ingeſta hydriæ ſuæ aqua. Quid Catullum loquar, & Propertium, & Tibullum? Prometheus

Ouidij oratio aduerſus Correctores.

Neq; ipſe negotium habet, neque alteri ſ exhibet.

metheus non vltrà fabula eſt. Ecce nos, quorum viſcera noua fame cottidie rimantur & ſcindunt infauſtæ aues. Vellem Martialis adeſſe poſſet miſerrimus poëtarum. quem aiunt nimis Romanè ſcripſiſſe. Itaque inuentus eſt neſcio quis popa, qui non vitia eius, ſed ipſum excîdit. & virum bonum, de quo non virgo non femina queſta eſſet, fecit inteſtabilem. Nec alia re abeſt nouus Thuſcus iſte aruſpex, quàm quia ſciebat mutilos & debiles curia arceri, ex lege priſca. O fas, ô fides! Hæc fieri bonis, bono ſemine natis? Vos medici ferte opem, Æſculapia proles. Exſurge tu, cui brachium truncatum: tu, cui crus fractum: tu, cui excuſſi oculi. Miſeremini ô Patres, & iſtos nefarios cōdignis pænis & vltione mactate. Ego ſic cenſeo. Quandoquidem Correctores calamo, ſtylo, ferro rem gerunt, nec finem vllum faciunt graſſandi, ſitque è rep. iudicia & leges exerceri: eos omnes lege Cornelia, quæ de ſicariis eſt, accuſandos, damnandos. Siquis ſeueriorem ſententiam attulerit, ſententia mea nulla eſto: illius rata eſto. Hæc cenſeo.

Martialis caſtratus, qui inſcribitur.

Dixerat ardens incitatuſque Ouidius, nimium vel ingenio vel adfectui ſuo, vt ſolet, indulgens.

——— cunctique fremebant
Aſſenſu vario Patres.

Itaque clamor iam, & confuſæ voces. Tribonianus inter Iuriſconſultos audiebatur, Ecce me infelicem! & ô vanos labores meos! Non corrigunt me ſolùm, ſed corripiunt: quaſi mala imò* nulla fide in exſcribendis legibus verſatum. Quod ſanctum, quod immotum eſt, tangunt. violatores maieſtatis, & vltore gladio puniendi. *Clamabat è Philoſophorum ſubſelliis Plinius*, Demite mihi has notas, has lituras, quas Barbarus inuſſit. Ne vltrà imperitus, ne fur, ne plagiarius audiam, vir illuſtris & Principum amicitia notus. Ante omnes, pœnas mihi det ille qui in me vnicè conſpirauit Pœnus. *Plures erant eiuſmodi voces, &, me iudice, Correctorum res in extrema tegula ſtabant: cùm ecce Aſconius Pædianus, & Verrius Flaccus, & A Gellius, pluresque quorum ferrum in igne erat, huc illuc concurſabant, prenſantes Patres, orantesque vt cauſſam cognoſcerent; neu totam gentem damnatam vellent, ob noxam paucorum. Sed inter illos inſigne ſtudium vnius, nouitij, vt apparebat, &*

* Ἄθεον enim fuiſſe aiunt.

nuperi

nuperi Senatoris. Non ſuſtinui rogare ſuper eo Duzam: conuerti me ad proximum aſſeſſorem, Et ô tu quicumque es, inquam, potes dicere nomen illius Senatoris qui præter ceteros ſatagit? Ille in aurem mihi infudit, Dionyſium Lambinum eſſe. Non fefelli fabulans Duzam. & ille ad me, Tu Lipſi iuuenis & incautus es, inquit.

—— * ἀεί τε νεώτεροι ἀφραδέουσιν.

*Homer. Semper adoleſcentes ſtultè agũt.

Frater, inquam, mihi hoc dicto opus fuit. Nam ſcio Amyclas tacendo periiſſe. Intereà M. Tullius circumibat ad placandos animos ſedandúmque tumultum; & cum eo, ſeuero vultu, Prætor Cato. Patres conſcripti, *inquiunt*, ſeruemus diſciplinam Curiæ. Quæ hæc res? Vos mera ouilia feciſtis ita balatis. Sedete, quieſcite, & ſententias perrogemus. Dic tu M. Varro. *Ad Varronis nomen, ſubitum ſilentium fuit. Erat admiratio viri, magni, docti; &, quod inter omnes conſtabat, partium nullarum. Surgit Varro, & infit.*

M. Varronis oratio pro Correctoribus.

Studiis adhuc P. C. certamus, non ſententiis. Vulnera quæ quiſque à Correctoribus acceperit, commemorat: medicinam, quam acceperit, tacet. Adeò lubentiùs homines iniurias, quàm beneficia meminimus: & vltioni, quàm gratiæ parati ſumus. Mihi P. C. alia mens eſt, ſine ſtudio, ſine odio rem exſequi: & ſententiam non ex ambitione mea, ſed vſu publico dicere. Tibi primùm fortiſſime Conſul reſpondebo. non quia obſtringillare homini amico iuuat, ſed quia res aperienda eſt. Nec enim rettuliſti, ſolùm quid cenſeremus, ſed præiuiſti. Nouum tibi viſum eſt iſtud corrigere, & à rege Franciſco. Miramur te hoc dicere, hominem hiſtoriæ gnarum, & æui prioris. Multa ſanè ab illo rege præclara, & in bonum litterarum: non tamen iſtud. Iam inde noſtra ætate, non certatio inter doctos fuit ſuper Ennij Plautíque locis? Ælius Stilo doctor meus non perſæpè à Perſio aliiſque in ſcriptura diſſenſit? non ego ipſe? non tu M. Tulli ab hoc Attico? quem meminens ſum alibi cum cura quærere, in Piræeum, an Piræeum ſcripſiſſet Cæcilius. Tu ſerram in re leui cum amico reciprocas: ambigere in hiſtoria, reque grauiori, vetitum iſtis? Quid loquor? tuipſe ille acer perduellis Correctorum, Lucretium Carum correxiſti: & in beneficio id gloriáque poſuiſti. Omitto Nigidium Figulum, Verrium Flaccum, Pa-

læmonem, innumeros eiuſdem Muſæ: ecce produco hunc
„ Valerium Probum ex Senatu noſtro, *qui exemplaria vetera*
„ *contrahere, emendare ac diſtinguere, & adnotare curauit; ſoli huic,*
„ *nec vlli præterea, Grammatices parti deditus.* Addo Aſconium
& Agellium; alterum Claudij, alterum Hadriani æuo. At illum non piguit, Deſcenderim an Déſcendere legendum eſſet, in Verrinis tuis anquirere: iſtum, Tris vrbes, an Tres Virgilius ſcripſiſſet: Stitiſſes an Stetiſſes Cato. Et laudi hæc inquiſitio iis, non fraudi fuit: nos cur iniqui iudices in huius æui litteratores ſumus? Non paria fortean præſtant? Pace collegarum liceat, maiora. Typographia hac ætate inuenta eſt, dono deorum quidem: non dubio tamen exitio noſtro, ni iſti obſtitiſſent, qui adminiſtrant in libris corrigendis. Ij veterum librorum ope, partim ingenij fiducia, di magni, quot vulnera noſtra, quot cicatrices ſanarunt! Tu M. Tulli, tu C. Criſpe, horum opem non ſenſiſti? non tu Ouidi? impius es, ſi negas; ſtultus, ſi fateris. Et tamen nudari te poſtulas, magne Imperator. Credo, vt dentem videamus ſuctumque tuæ Corinnæ. Ego ipſe non Ioſepho Scaligero ciuicam de me coronam dedi? dedi, libens meritoque. Magna enim hæc res P. C. mihi credite, magna, & non vnius è plebe doctorum. Si quis agrum noſtrum ſtantem ſentibus deruncinet, beneficium conferre cenſebitur: non conferent ij, qui à vitiis monumenta noſtra purgant, quibus ſolis viuimus? Et tamen modus quidam & ars eius rei eſt, fateor. ne fiat quod in veteri fabula eſt, Thracius ruſticus: qui cùm vicinum putantem vites oleaſque vidiſſet, ipſe à ſtirpe omnes incîdit. At enim peccant ſæpiùs Correctores; & vulnus faciunt, dum medentur. Hîc tu te Ouidi, iactas. Laudo, * nec vnquam gratiam tibi referet Criſpus. Sicarios appellas, & lege Cornelia damnandos. Cur tandem? Patrem aliquis in acie ſeruare voluit, & dum hoſtem petit, gladio aberrante occîdit: dic tu Ser. Sulpici, parricida eſt? Negabis. voluntas enim eſt peccandi, quam leges puniunt, non euentus. Simile in iſtis ſit, qui cùm voluntatem attulerint iuuandi, interdum tamen aberrant, & lædunt. Biuium enim ad corrigendum, Libri, & Coniectura. Prima via ſatis

Verba Suetonij, de Claris Grammaticis.

Alluſum ad iocum veterem: Niſi hic ſe iactaſſet, muſcæ te comediſſent.

ſatis certa & tuta eſt: lubrica altera, pręſertim cùm in eam audaces & temerarij adoleſcentes inciderint, aut adoleſcentium ſimiles ſenes. quos non eo deſcenſum. Veros quidem germanoſq; Criticos magno opere ſuadeo vti retineatis. Magnarum arborum vmbræ nos & altitudo delectant, radices ſtirpeſque non item: ſimile in Correctoribus eſt, quorum operâ, hæc incorrupta pulchritudo artium manet quas miramur; manebitque æternùm, liceat modò per ignauos & inficientes iſtos, qui alienam operam inuident, parci ipſi ſua. Ego P.C. ſic cenſeo.

Recitauitque ſententiam è tabella, quam Senatus eſt ſecutus, & quam habes in SC^{to.} Cùm dixiſſet Varro, incredibile eſt quantum animi mutarint. Illi ipſi inter patres, qui inſenſi anteà infeſtique Correctoribus, ſucclamarunt illud tritum in adſenſu, OMNES, OMNES. *Correctores diſcurrebant læti, hilares, & tanquam abſoluti. Mea mens quæ? nolite quærere. ereptus mihi videbar*

——— medius è faucibus Orci.

Nec tenui me quin ad Duzam reſpiciens clamarem,

Vicimus ô ſocij, & magnam pugnauimus pugnam. Lucilij verſus.

Pauci tamen è pedariis, impedire aut differre rem conati, identidem clamabant, NVMERA SENATVM. *Sed Varro recenti inclinatione animorũ vtendum ratus, Conſulem admonuit vti diſceſſionem permitteret, fieretque* SC. *Permiſit (Criſpo tamen priùs in aduerſa ſubſellia tranſire iuſſo) in hæc verba.* QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QVA SENTITIS. *Pedibus plerique iere in ſententiam Varronis. Criſpus cum paucis remanſit ſolus, & videbatur interceſſorem quærere. Ibi Ouidius ludo nobis & ioco fuit, qui deſerto Criſpo ad Varronis ſubſellia tranſiit, non ſine perfugij nota, & poëticæ leuitatis. Dediſſe id dicebatur recenti merito Victoris Giſelini. Deillius hiſtoricus venientem eum apud ſe collocauit, & eodem elogio ornauit. Diſceſſione facta, Conſul dicis moriſque cauſſa addidit,* HAEC PARS MAIOR ESSE VIDETVR. *Parabat etiam referre ſeriò (nam Varro ſententiam ſua breuiter perſtrinxerat) de litigio inter Correctores deque pace ineunda: ſed iam hora Decima erat, nec poſt eam fas incipere nouam relationem. Itaque mittens Senatum, ſolemni verbo dixit* NIHIL MORAMVR VOS P. C. *Illis conuentus, mihi ſomnus ſolutus eſt.*

Digitized by Google

FORMA SC. TI.

M. TVLLIO M. F. CICERONE. M. ATTIO PLAVTO COS. PRID. KAL. OCTOB. IN AEDE APOLLINIS PALATINI, SCRIBVNDO ADFVERVNT. M. TERENTIVS VARRO. P. NIGIDIVS FIGVLVS. VERRIVS FLACCVS. C. CORNELIVS TACITVS.

Quod M. Tullius cos. * V. F. de Correctoribus, * D. E. R. S. ita cenſuit.

* Verba fecit.
* De ea re Senatus.

Correctores, hoc difficillimo rei litterariæ tempore, vtibiles neceſſarioſque eſſe.

Non eos tamen promiſcuos: non indoctos, rupices, petrones. ſed qui conſilio, req. apſe iuuare ſcriptores priſcos poſſint.

Ea re Senatui placere, vti lex Annaria ſeruetur: neu quis minor XXV. annis Correcturam petere, gerere poſſit. quique aliter petierit, geſſerit, vitio creatum videri, & correctiones eius in Acta non mitti.

In ſenibus depontanis, quique maiores annis LX. ſitempſe legem eſſe.

Vtique Cenſores M. Fabius, Pomponius Atticus, alter ambóve, de doctrina deque moribus petitorum cognoſcant, ſtatuant, iudicent. Quos hiſce admiſerint, probos eſſe: quos reiecerint, repulſos & reiculos.

Siquis è libris bonis fidiſque correxerit, laudi ſemper eſſe. ſiquis è coniecturis, noxæ.

Niſi eæ claræ, liquidæ, certæ ſint.

Qui aliter cumque diuinationibus vſus, in eo leges veteres & edicta de Mathematicis valere: Porcias, Fabias, Sempronias leges non valere.

Itemque quoniam duplex morbus Correctores pleros teneat, Litigium & Prurigo: vtrique rei Senatum proſpectum præcautumque velle.

De litigatoribus. vti quicumque poſt hunc diem cum altero velitari, præliari, verbis, ſcriptíſve auſus fuerit: cum eóſve in ludi gladium damnari; vti proximo munere, colligati inter ſe, pugnent ſine miſſione.

De

De Pruriginoſis, quos manum ſtylumque abſtinere à nullo loco audiant, ſano ſiue inſano: vti Cornelius Celſus Ædilis diſpiciat, qui ex iis ſanari poſſint, quique non poſſint.

Qui poſſe videbũtur; eos deponi in templo Æſculapij quod in inſula eſt, ibique ellebori bibere quantum ſatis erit. Qui non poſſint; eos in exſilium ad Cimmerios deportari, vbi lucem non videant & libros non legant. Siquis ambiguæ valetudinis erit: eum ad tempus relegari in Atlantidem inſulam, vbi memorantur ſomnia non videri.

Quoniamque multi ex hoc ordine pulſatos acceptoſq. indignè ſe à Correctoribus querantur; placere vniuerſis conſcriptis eam iniuriam contumeliámve impunem non eſſe, in viuis mortuiſque.

In viuis placere, vti L. Caſſius Prætor de cauſſa eorum cognoſcat. quoſque noxæ eius compererit; eos melle & ſeſamo oblitos, diem vnum deſtitui ad caldum ſolem ſtilis veſparum & muſcarum.

In mortuis, vti Menippus Philoſophus, qui viam nouit, ad inferos proficiſcatur: & cum Æaco de pœnis eorum agat.

Hæc ita cenſuerunt. Siquis huic Sc. interceſſiſſet, placere auctoritatem perſcribi, deque ea re ad Senatum populumque referri.

GVLIELMI BVDAEI PARILIS LEX è libris de Aſſe.

Qui diſcendi cupidi ſunt, iuratiſſimi cuiuſque ſcriptoris maieſtatem comiter conſeruanto.

Quod ſecùs (vt ſunt humana) dictum in eorum cuiuſque libros irrepſerit, obrepſerit, feſellerit:

Qui de eo dicto indagandæ veritatis ergô addubitet, addubitauerit, quæſtionem referat, rettulerit:

Quod eorum ab vnoquoque abſque dolo malo, liuore animi, factum ſit:

Eius rei multa ne ſit.

Nec bonorum offenſio, quod eſt inſtar vltimi ſupplicij.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX
IN
LIBROS CRITICOS
IVSTI LIPSI

A

ABDITA delubri 522
Abrahamus Ortelius 286
Accenſi, miniſtri magiſtratuum 426
Accius emendatus 98,118,169,200
Acclamatio in ludis 476. ad laudes Principis 474. quæ in eâ voces ibidem. modulis & concentibus facta 476. in quibus Oraria vſui ibidem.
Acclamatio Senatoria, Omnes 446
Acclamationis dignitas 475
Accumbebant veteres ad menſam 144
Accumbendi modus 144,145
Acerna menſa lautiorum 144
Achilles Statius, Luſitanus 34. ab eo receſſum. ibidem
Achilles Thetidis filius 574
Actores auriculam tangebant atteſtati 314
Adamantius Martyr libellum ſcripſit de affinitate V & B 60
Adgretus, pro Aggreſſus 108
Adigere arbitrum 401
Admittere, verbum augurale 16
Admittere in ſe vinum, quid? 422
Admouere lineas pro vigere, accedere 477
Adolphus Mekerchus 232
Adorantium habitus 464
Adoratio manu, quâ formâ 465
Adoratio propriè quid 464. eius etymon 464,465
Adoro pro vehementer oro dixit Propertius 70
Adriani Iunij correctio 172,217,327,328
eius laus 217
Adſurrectum & plauſum honeſtioribus 474
nepotibus ſuis adſurgi vetuit Auguſtus ibid.
Aduerſus lectus, quis, & cur ita dictus 403,404
Ædilibus viatores erant, non lictores 433
Ægidius Vliegerius 314
Ægyptij frumenti modus 382
Ægyptiis Leones inter deos 229
Ægyptus tributaria facta, damnata in magnũ numerum frumenti 381
Ælius Stilo 641
Æmilia Aconia 434
Æmilius Magnus ibid.
Æmilius Probus explicatus 405
Æra, multa pecuniaria 185
Ære lauari, quid? 182
Ærificè ducere, ſtatuariorum 56
Ærumna Cupidinis, apud Plautum 252
Æſchinis locus quem Cicero imitatus videtur 53,77
Ætas exita 423
Afflata mens 482
Afranij Nauci 211
Afranius emendatus 60,117,118,169,194, 252, 338
Afri plerumque in ſcribendo acuti & aſperi 510
Africa vrſos non gignit, aut paucos 460
Africæ principes, qui 407
Africanæ diſtinguuntur ab vrſis 462
Africani frumenti modus 382
Africanus mus 462
Agellij fragmentum 246,322 nomen quale 322 prauum de Seneca iudicium 385
Agellius emendatus 14,23,72,83,104,105, 133, & ſeq. 168,246,263,264,284,296,323, 369.409,420, & ſeq. 457, & ſeq. explicatus 480,506 auctus 120
Agere ſatis 423
Agere ſecundas, quid? 193
Agrariæ rei ſcriptores 397
Agricultio finis ergaſtulorum 484
Agris pulſi ingenui 484. ad eos colendos empti ſerui barbari ibid. hæc inter cauſſas lapſi imperij Lucano. ibid.
Agrorum multitudo apud diuites lege Stolonis coërcita 481. non diu ibid.
Alba, ſeu Albara, factio aurigarum 214
Alba toga, alia à candidâ 391
Albati ſerui Imperatorum 436
Albinouani carmen percurſum 261
Album addi vetitum in veſtibus candidatorum 176
Alciati correctio 310
Alexandriæ totum, Athenis dimidium, prouerbium vetus 255
Alexandrina Claſſis quantum frumenti quotannis aduexerit 381
Alexis Comicus 71,141,147,172
Alia omnia ſentire, ſenatorium verbum 643
Aliæna lex 398
Albogalerus 421
A libellis, à memoriâ, ab epiſtolis, à voluptatibus, &c. munia & nomina libertorum apud veteres 389
Alio die, formula augurum 163
Aliquammulti 501
Aliquamplures ibidem
Alis, antiquè, pro Alius 194
Alphenus, apud Catullum quis? 66
Alphonſus Siciliæ, &c. rex, litterarum amantiſſimus. 253. etiam ſtudij Critici amator 253
Altrinſecus, aduerbium 511
Ambroſius explicatus 491
Aluareſius Africam luſtrauit 460
Amicæ inter bibendum nominatæ 153
Amicæ Iouis in Capitolio 501
Amicarum fores vino perfundebant amatores 306

Amici

Amici ipſi inter ſeſe vocabant Fratres 160
Ammiani Marcellini locus 181
Ammonitrix, pro Admonitrix 99
Ancillariorum pater 445
Andreas Papius 320
Andreas Schottus 306, 322, 508
Androclus, non Androdus 459
Angeli Politiani correctio 310
eius proba verſio 389
Angerona, dea Silentij apud Romanas 155
Angues ignei 457
Animaduerſio quid 427. lictorum proprium ibid. clamore fieri ſolita 427
Animum vincere, præclarius, quã aduerſariũ 23
Annæus Florus 462. laudabile eius compendium 562. irridet Iudæos, ſed malè ibid. correctus 462, 504, 505, & ſeqq.
Annaria lex 644
Annò, abſolutè, pro Anno præterito 99
Annonaria lex à P. Clodio lata 374
Annonæ præfectura ab antiquis ſumpta 377 eius dignitas ibid. vtilitas ibid. & munera 377. 378
Annonæ diuidendæ curatores duo 377. poſteà quatuor ibid. poſteà plures ibid. Salluſtij de Annonis iudiciũ 383. etymon annonarũ 378
Antæanus Hercules, apud Ciceronem 192
Antecæna, quid? 147
Antecedendi ratio apud Rom. 456
Anted, pro Ante 117
Antefixa quæ 322
Anteluciò, Aduerbium 510
Anteſtari, quid? 314
Antidamas Demarchi 132
Antidhac, pro Antehac 177
Antium; locus amœnus, & aptus ad ſeceſſum 387
Antlia quid? 485. in Antliam damnari ibid.
Antonij cuiuſdam ſepulcrum 408
Antonius Auguſtinus 88
Antonius Ferllus 101
Antonius Muretus 270, 297, 330
Vide M. Ant. Muretus
Antonius Oiſelus 229
Antonius Panormita 253
Anuli, ſeu compedes Ergaſtulariæ 488
Anulorum diſcrimen, & eos geſtandi mos 471. ex auro Senatui & Equiti ibid. & Tribunis militum ibid. quibus eos ademit Seuerus imp. 472. è ferro ſeruis & militibus 471 472. ſeruorum in iis fraus 471
Apex flaminum 421
Apollo, præſes ſtudiorum & herbarum 139
Apothecæ Chiæ 307
Appianus illuſtratus 393, 431. prudens eius aſſertio 484. eius parum cauta ſcriptio 373, 430, 433. hæſitatio 480. error 81
Appius Silanus 580
Appuleij ſtylus qualis 251, 509 iudicium de eo 251, 509. dialogus eius 406. loci quos è Plauto imitatus 251. pro eo aliquid dictum 509
Appuleius correctus 251, & ſeq. 269, 280. 370, 378, & ſeq. 428, 440, 489, 502, 509, & ſeq. honeſtâ familiâ natus 408
Apur 90
Aqua Aniena Catoni 72
Aqua cardinibus affuſa 106
Aqua duplex initio menſæ 360
Aquæ calidæ potus, & eius vſus 358, & ſeq.
Aquæ hauſtio, exercita ab Ergaſtulis 484
Aquæ inopia 514
Aquaria prouincia 106
Aquarioli qui? 106
Ara Lugdunenſis 250
Arari, verbum obſcœnum 185
Aras inſcribendi mos vetus 396. iis vela opandi ſolita 502
Arbiter quis apud Horatium 149
Archimimus decrepitus quotidie Diis in Capitolio agebat 500. nomen eius latet 503
Arciere, quid 252
Arcta purpura, pro anguſto clauo 481
Ardidus Sol 359
Arduo pro Addo 314
Ares apud Plautum, pro Marte 199
Arſari, pro Aſſari 193
Argutari pedibus quid Titinnio? 392
Arſines, pro affines 192, 314
Ἀρείγα quæ 455. etymon vocis ibid.
Ariſtophanis locus 273, 306, 319
Ariſtotelis locus 454, 456
Arma ancilia à Romanis ſeruata 195. quotannis circumferebantur per vrbem 195 certo die rurſus condebantur ibid. id fiebat menſe Martio ibid. eo die nihil publicè geri poterat ibid.
Arnobius explicatus 167, 238, 405.
emendatus 229, 271, & ſeq.
Arrianus explicatus 467
Artemidori locus 485
Artifices in Capitolio 500
Aruocati, pro Aduocati 192, 314
Arx amicorum, arx cauſæ, arx ſociorum, &c. 128
Aſconius Pedianus correctus 242. eius ætas 405. error 19. Silij de eo elogium 405 ſenſus à Cicerone 71
Aſconius correctus 242
Aſper ciuis, quid 184
Aſſer apud Iuuenalem quid 311
Aſſeres lecticarij 410
Aſſeſſus apud Propertium pro Iudicum conſeſſu 166
Aſſurgendum erat magiſtratui 427
Aſtare in genua 192
A ſummo bibere, quid 151
Aſus mons adhærens patriæ Propertij 190
Athenæus explicatus 143, 192, 261
Athenienſium inſigne Noctua 225
Athenis dimidium, Alexandriæ totum, prouerbium vetus 255
Atque, copula tranſpoſita aut poſtpoſita 506
Atrium quid? 404
Attegua Hiſpaniæ oppidum 537
Atteius Capito explicatus 424, 480
Atticus ſector, id eſt, Phidias 481
Attinguem, pro attingam 88
Attius emendatus apud Nonium 100, 189, 302, 327
Atuentus pro Aduentus 90
Aucupatus, patiendi ſignificatu 527
Audaciter, vſitatum etiam Ciceroni 292
Audax ingenij, poëtica phraſis 184

Auge-

Augerius Busbekius 225,385,440,456,477
Auguria ſiniſtra, bona 454
Auguſtani Iuuenes qui Tacito 209
Auguſtini locus in quo Fragmentum Senecæ 499. & ſequent
Auguſti quæ tribus 389
Auguſtus quoties ludos dederit 497. repurgauit ergaſtula per totam Italiam 487 permiſit protinus virili togæ latum clauum inducere 634.635
Aula quid ? 404. propriè idem quod Atrium ibid.
Aulici ritus in honore exhibendo origo 466
Aurati ſerui Imperatorum 436
Aurei Romani, denariorum viginti quinque 355
Aurem vellere, pro admonere 314
Aureos annulos quibus geſtare licitum apud Romanos 471
Auriculam imam tangebant anteſtantes 314
Aurigarum factiones 224
Auro contrà emere & vanire 106
Auſonius emendatus 211.434. explicatus 156,213,296.440. quando conſul 434
Auxiſſe, pro auctum eſſe 295

B

B LITERAE & V. conſonantis magna ſimilitudo apud veteres 60. de qua re librum ſcripſit Adamantius martyr ibid.
Bacchum à Iudæis coli putabant gentes 463
Bacilli idem quod virgæ 431
Baculi in manu hiſtrionum quales 440
Balnea ſicca 400. ſudandi in eis mos ibid.
Barbari ſerui empti ad colendum agrum 483
Barbaris in Oriente ignotæ lecticæ 417
Bardocuculli, vilium ſeruorum 436
Barnabas Briſſonius 247
Baſilicus iactus quis? 112, 150 à rege ſeu magiſtro conuiuij nomẽ habet 150
Baxeæ pro calceis 395
Benè viuas, formula bibentium 159
Benedictus Arias Montanus 283
Beneficium in miſeros, verè beneficium 575
Beroaldi opinio reiecta 388. error 405
Betere, pro ire, antiquis 214
Bibendi ratio 152, 153. quomodo reſponderint inter bibendum Romani 159
Bibere à ſummo 151
Biberius Caldius Mero, pro Tib. Claud. Nero 359
Bibliotheca Tiberiana 633
Biclinium quid? 144
Bimarco, ſeu Bimargo, falſus Satyræ Varronianæ titulus 20
Bini tantùm conuiuæ in vno lecto, præſertim magnifico epulo 145
Bitere, id eſt, ire 224
Bitienſes Feſto, multùm peregrinantes ibid.
Bos Luca 461
Brodæi correctio 310
B.P.N. & B.R. P. N. formula laudis 299
Brugarum laus 233,237,327
Brutiani, ſerui publici 423
Bucco 251
Bulbi Africani optimi 311
Bulli, piſces exigui & viles ibid.
Byzantiorum inſigne Luna 225 hinc origo ſemilunæ quæ hodie in labaris Turcarum ibid.

C

C PRO G. ſæpè ſcribebant antiqui librarij 222
Cadamitas, pro Calamitas 108,185
Cadaueris collocandi ritus 367. ad ianuam collocabatur ibid. idque à filiis ibid. togâ induebatur Rom. Græcis pallio 368
Cadaueris ſitus, vt pedes in viam ſpectarent 368
Cæcilius Arborius, auus Auſonij 434
Cæcilius emendatus 227
Cæcilius Vindex dicendus, non Cæſellius 58
Cædere, inter verba Venerea 329
Cæl, pro Cælum, apud Ennium 228
Cæleſtis Dea, quæ 337
Cælibatus apud Romanos prohibitus 13
Cælibes in ærarios relati 526
Cælius in epiſtola ad Ciceronem correctus 376
Cæna propriè dicta, media pars ſeu miſſus cænæ 147
Cęna terreſtris, cæna ſine ſanguine, Pontificia, Saliaris, Adiicialis, Dubia 142
Cænæ hora antiquis 144
Cænæ caput quid 146
Cænæ horâ inſternebantur lecti aulæis 144
Cænatoria quæ 145
Cæni populi 338
Cæſar cenſum non egit 373,438. non cenſor fuit, ſed prꝗfectus morum 439. recenſus eius non legitimus cenſus 375,439 decimæ legioni confiſus 469
Cæſarianæ orationes Ciceronis quæ 86
Cæſaris eloquentia militiæ & domi 418
Cæſaris nepos 495
Cæſarum imagines in ſignis cohortium 314
Cæſellius alius à Cæcilio Vindice 58
Cęſonius Maximus quando condemnatus 217
Caius Acilius 452
Caius Gracchus correctus & illuſtratus 319, 409. eius lex Frumentaria 373
Calcei albi vulgo 395. coccinei Imperatoribus ibid. mullei, cerei, galbei, ederacei feminarum & molliorum 396
Cales municipium Italiæ 48
Calida vino miſceri ſolita 359. deliciæ veterum in hoc potu ibid.
Calidæ frequens vſus 358. ſed nocuus 360 etiam Græcis vſitatus 358
Caligulæ Imp. ſuperbia 386,468 veſanum factum 171
Calles, quid 259
Calpurnius ad memoriam, titulus liberti 389
Calpurnius explicatus 394
Calua mortuorum 405
Caluitur, id eſt, fruſtratur 194
Calumniatoribus reſponſum 515,& ſeq.
Calx, meta in Circo 192
Camaræ genus nauium Ponticarum 369
Camerarij correctio 109. vide Ioach. Cam.
Campanus ſaſtus 434
Campus Fœnicularius 509
Campus Iugarius ibid.

Cana-

Digitized by Google

Canalicola quis? 458
Candes labarorum 324
Candida toga alia ab albâ 391
Candidati vnde dicti 176
  togæ eorum cretatæ 391
Canis, nomen infauſti iactus 113
Cannenſis pugnæ deſcriptio 234
Canon, in Ergaſtulis quid? 491
Canon numerus frumenti 382
Cantabra quæ? 324
Canuſij lana laudatiſſima, ad pęnulas rufas 435
Canuſinatus, ſeruus indutus pænulâ Canuſinâ ibid.
Capere crines, quid? 142
Capitolij ritus 500
Capitolinus emendatus 225, 245, 287, 336, 444. explicatus 290, 336, 465, 476.
Capitonis apud Agellium ambigua verba 480
Captatus eſt, pro Captauit 538
Caput aperiendum, obuio aliquo magiſtratu 427, 428
Caput cænæ, quid? 147
Caput patrimonij, apud Liuium 147
Cardinalis Columnæ laus 253
Cardines aquâ perfuſi 306
Carmen Albinouani emendatum 261
Caro porcina ciuibus diuiſa 383
Carolo Magno acclamatum à populo, ritu priſco 415
Carolus Langius 223. eius mors 299 refutatus 419. 480
Carolus Sigonius 211, 242, 262, 317
Carolus Virulus 212
Carpentis traducebantur Dij Circenſium diebus 129
Carthaginienſes proprio titulo Principes Africæ dicti 407
Caſpar Schetus 244
Caſſila, pro Caſſida 108
Caſſiodori liber de Orthographia, manuſcriptus 58
Caſſus Ciceroni pro Caſus ſcriptum 116
Cathedræ quæ 416
Cathenati cultores, Floro, pro ergaſtulis 488
Cato emendatus 24, 46, 223, 318, 371, 422, illuſtratus 408, 409, 422
Catonis libro cuidam titulus repertus 46
Catonis frumentaria lex 374
Catullus Veronenſis explicatus 17, 25, 34, 65, 118, 409. eius epigramma in Vettium in quos ſcriptum 65
Catullus Vrbicarius 363
Cauitio, pro Cautio 251
Cauliator, pro Cauillator 188
Caupulus, genus cymbæ 369
Cauſſa, ſæpè omiſſum veteribus 229
Cautus in ſacris quid? 421
Cayſter Cygnæus aut Gygæus apud Propertium 15
Cedere pro concedere ſeu permittere, Propertio 69
Cenſores in virorum mores inquitunt 24
  eorum munus 13
in Cenſum dedicare quid 62
Cenſus Senatorius ſub Auguſto 496
Ceræ quid poëtis 442
Cereæ erant veterum imagines 442
Cerei in templis accenſi 502
Ceres panem deſignabat 139
Ceruices oſtrearum expetitæ priſcis 261
Chariſius Soſipater citatus 67, 68
  eius multa & ridicula ſæpè errata 19
Chironomontes in conuiuiis priſcorum 146
Chlamydes ſeruorum 436
Chriſtophorus Longolius 637
Chriſtophorus Plantinus 226
Cicero explicatus 13, 14, 15. 16, 28, 29, 45. 46, 56, 62, 74, 75, 106, 143, 149. 151, 329, 396, 427, 429, 508. emendatus 14, 18, 25, 26, 28, 30, 31, 33, 36, 37, 40, 47, 48, 51, 52, 61, 62, 67, 68, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 83, 87, 91, 115, 116, 151, 167, 175, 178, 179, 184, 218, 292, 321, 332, 333, 427, 442, 464, 478. de eius loco quæſitum accuratius 54, 55, 67, 72. auctus 68. defenſus contra auctorem de cauſ. corr. eloquentiæ 49
Ciceronis Conſolatio nuper reperta 585
  de ea iudicium à pag. 625. vſque ad 628
  Veri illius libelli germana fragmenta 627. & ſeq.
Ciceronis egregius locus 44, 61, 119
  fragmenta correcta 192
Ciceronis loci è Græcis auctoribus expreſſi. 16, 23. 32, 39, 43, 48, 52, 53, 59, 64, 65, 77, 85, 88, 89, 125
Ciceronis locus de Catone expreſſus 47
Ciceronis vulgata lectio confirmata 87, 219
Cicum, quid apud Plautum 211
Cilnium genus, à quo Mæcenas oriundus 113
Cincius apud Agellium correctus 186
in Cingulis aurum Senatoribus nullum 506
Cinnus vox Ciceroni vſurpata 326
Circumferre potionem quid 352
Circumſecus, Aduerbium 511
Citharœdorum habitus ibid.
Citrea menſa, lautiorum 144
Ciuitatium, antiquè, pro ciuitatum 183
Claſſis Africana 382
Claſſis Alexandrina 381
Claudius Imperator Thermopolia ſuſtulit 359
Claudius Puteanus 227
Claudo, pro deficio, ac etiam pro claudico 392, 265, 370
Claui pendentium 405. in cruce quot olim claui ibid. transfigebantur manus ac pedes clauis 406. ſuſpendioſi etiam clauis vtebantur ibid.
Clementis Alexandrini locus 159
Clinici medici 216. vnde dicti ibid.
Clodiani ſerui publici 424
Cluacina dea 500
Cluden quid? 440
Clueo quid? 320
Coactiliarius 445
Coctilia, ligna ſemiuſta ibid.
Cœrare, & Cœratio, ſcriptum Ciceroni, pro Curare & Curatio 116, 185
Coëundi verbum quale 335
Cohortes prætoriæ 489
Cohortium ſigna 324
Collocatio mortuorum 367. ad ianuam fiebat ibid. idque a proximis amicis ibid.
Collum oſculandi mos 468
Colorati Senecæ, qui pullati 395

Digitized by Google

Columella explicatus 490.491
Columna roſtrata poſita C. Duilio 127
Combito, pro Commeo, Varroni 214
Cominius, de quo Catullus in Epigr. quis? 66
Commentarij belli Gallici, an reipſâ Cæſaris ſint 235. .ij correcti 469, 505. explicati 74, 505. variè interpolati 468, 469
Committere idem quod Incipere 143
Comœdia qualis eſſe debeat 248
Commentarij de bello Africo laus 413 emendatus 413. & ſeqq.
Commodus Imp. inter Troſſulos cooptatus 651
Compacto, vel è compecto, quid 389
Compares, pro iis qui inter ſeſe amant 168
Compedes ferreæ in Ergaſtulis 488
Compos mali, pro malorum 327
Comporire voti 511
Compungendi mos vetus 489. Græcis & Siculis vſurpatus ibid. Thracibus item ibid. & Romanis ibid.
Concha inter obſcœna verba 319
Concide magire, dictum vetus 319
Concidere, inter verba Venerea ibid.
Concipilare 252
Condita, id eſt frumenta in horreis repoſita 379
Confluuium in ædibus antiquorum 16
Congiaria in gradibus 380
Conſcreare magnificè 237
Conferere calorem, Græca phraſis 367
Concipere in Agellio & Liuio, quid? 371
Conſonantes geminare, inſolens antiquis 127
Conſtituendi verbum quid ſignificet 333
Conſuli duodecim faſces 430
Conſulibus abſentibus referebat prætor 325
Conuitia improbis laudes ſunt 273
Conuiuales leges 148, 150 verſus conuiuales 163, 164
Conuiuarum quis iuſtus numerus 139 conuiuæ quot in vno lecto 145
Conuiuiorum veterum ritus 136, & ſeqq. vſq. ad finem libri tertij Antiq.
Copriæ pro ſcurris 498
Coprianus dictus à ſcurris Cyprianus 498
Coqui magno empti 537
Coquina, minùs Latinum quàm Culina 302
Coquinarius culter 56
Corculum dictus Scipio Naſica 213
Cor cur homini ad ſiniſtram 454
Cor in amore vehementi ſubſilire ſolet 195
Cor non habere 213
Cornea porta, ſomnos firmos & certos dat 633
Corneliani, ſerui publici 424
Cornelius Nepos emendatus 396
Cornelius Valerius 272, 332
Cornu dextrum honoratius ſiniſtro 454
Corollæ impoſitione magiſtri conuiuiorũ creabantur 150
Corollas languidas & flaceſcentes capiti demptas Deo cuipiam in munus dabant comeſſatores 158. meretrices Veneri ibid.
Corona ebrietatis indicium 73, 152
Corona, pro circumſtante populi multitudine 18
Coronæ ſe dare, eſt populo ſe iactare 18
Coronari pocula ſolita in menſis ſecundis 156
Coronas iaciendi mos 445
Coronati reuertebantur qui ab oraculo redibãt 306
Corrigere curua, quid? 255
Cottabum facere 156
Creta, pro meta in Circo 190
Crines à lugentibus in ſepulchro poſiti 482
Crines capere, matronarum 142
Crinibus paſſis templa verrebant Rom. 466
Criticis ſtudium irriſum & oppugnatum 633. vſque ad 641. defenſum 309, 641, 642, 643. ſterile ad famam 470. in vſum, non in ſpeciem 508
Criticorum labor aſſiduus 263
Criticorum nimia curioſitas 478
Cubicula viatoria 411
Cubito ſiniſtro innitebantur veteres in conuiuiis 145
Cuculli virorum ſeruorum 436
Culcitella, obſcœno intellectu 122
Culigna, vas potorium 210
Culina magis Latinum quàm coquina 302
Culter Bithynicus 56
Culter coquinarius ibid.
Cunæ & Cunabula priſcis inter obſcœnos intellectus 171
Cunina dea 130
Cupidinis ærumna, apud Plautum 252
Curatores frumenti 377. quomodo diſtribuerint frumentum 378. quantum diſtribuerint 379. quando 378
Curiones, maximi inter ſacerdotes 385
Curioniani equites in Africâ 514
Curium vel Curtium infortunium 189
Curtius in hiatum abiit 481
Curru deſcendebant Rom. obuio aliquo magiſtratu 428
Curua corrigere, dictum vetus 255
Cyathi decem, ſumma potio 152 duo cyathi, ſextantem efficiebant ibid. tot cyathi bibebantur in honorem amicarum quot litteræ in earum nominibus erant 154
Cygnæus Cayſter 15
Cygnorum in Cayſtro fluuio frequentia ibid.
Cynicè accipi quid apud Plautum? 144
Cynthia Propertij vbi ſepulta 79
Cyprij, ſerui publici 424
Cyri regis mos in collocando amicos ſuos ad læuam 456
Cytheris vxor Antonij 295

D

D. ADDITVM in fine dictionis poſt vocalem 117, 126
D interpoſitum medio dictionis 177
D pro L 108
Dacrimæ, pro Lacrimæ 108, 185
Damnari in Antliam quid? 485
Damnati in opus ſemiraſi 490
Dandi verbum inter Priapeia 183
Dapſilia dicta 109
Dare mala, obſcœno intellectu 161
Dare ſe populo, quid 18
Dea Syria, pro Iunone 511
Debendi verbum quid ſignificet Latinis? 310
Debil homo, pro Debilis, apud Ennium 169
Decem cyathi ſumma potio 152

Decen-

Digitized by Google

Decennia publica in honorem Impp. 245
Decies, vigintiquinq; myriades drachmarũ 496
poſt Decimam nefas incipere nouam relationem 643
Decimæ legioni plurimum fiſus Cæſar 469
Decipiendi verbi vſus 317
Decoctores 117
Decolorare aurum 471
Decreſtis, pro Decreuiſtis 217
Decubitus in conuiuiis qualis 145
Dedicare in cenſum quid 62
Defendendi verbi propria ſignificatio 54
pro arcere, repellere ibid.
Defundi lacrimis, apud Propert. 166
Degere peccata 512
Degere, pro minuere, detrahere 277, 512
Deictare ſcribebant antiqui, pro Dictare 422
Deinij laus 136. eius obitus ibid. tumulus 165
Delicati pueri, qui 224
Demiſſæ ſertæ 157
Demoſthenis locus 15, 16, 32, 38, 39, 48, 52, 59, 64, 65, 88, 89, 260
Denarij XXV. conſtituebant aureũ vnum 355
Denarius quanti ſub Auguſto ibid.
alius à denis aſſibus ibid.
Deoſculatio Hebræis adoratio 464, 465
Depanuis, pro inope 193
Deorum manus oſculabantur Rom. 464
pedes ibid.
Depector litium, apud Appuleium 389
Deſpretus priſca vox 371
Detergere remos. palmites. pinnas murorũ 505
De ſumma petere, quid Plauto? 151, 152
Detrux 511
Detumere quid 365
Deuoti qui 188
Deuotio militaris 522
Dexter locus honeſtior 452
id rationibus oſtenſum 453. 454
Dextra meliora, fortiora 454
quare id ſit? 456
Dextra robuſtior ſiniſtrâ 454. promptior ibid.
Dextras attollendi mos 469
Dextrouorſum pateræ circumferebantur 156
Dialogus de cauſſis corruptæ eloquentiæ emendatus 108, 109
malè Ciceronem reprehendit 42
Diaria quæ? 374
dabantur iis qui in carcere ibid.
item ergaſtulis ſeruis 490
Diathyra Græcis, quæ Latinis Prothyra 239
Dicebo, pro Dicam 302
Dicem, pro Dicam, antiquè 88, 193
Dicendi genus in Liuio elegans 309, 337
Dictator conuiuij, apud Plautum 149
Dictatori ſoli ius in vrbe ſumendi ſecures 430
lictores XXIV. habebat 432
Dictatrix conuiuij 150
Die feſto ianuis appenſæ lucernæ 356
tunc albati erant Romani 321
Dictum vetus explicatum 108
Difficul, pro difficilis 169
Digitum tollere, quid? 46
Dij Semones 130
iis lacte tantùm, non vino, fiebat 130, 131
Dij veterum 500, & ſeq.
mixti ſenſu, aut ſexu 501
eorum matrimonia 501. crudelis cultus 500
502. ad vadimonia vocati 500
à Senecâ irriſi 500, & ſeq.
Dij te ſeruent, formula adclamandi 475
Dimidiati appetere qui dicantur Plauto? 145
Dingua, pro Lingua 108
Dio Caſſius emendatus 16, 267
explicatus 159, 188, 359, 412, 433, 495, 496. eius adſeueratio dubia 285. eius Epitome Xiphilini 290. fragmenta eius in Siciliâ reperta 285. eius error in tempore 375
alius 495. diſſenſus à Suetonio 496
ſed conciliatus 496, 497
Diogenis dolium fictile 310, 311
Dionyſius Halicarnaſſæus 195
eius iudicium de ſtylo Iſocratis 75
fragmenta eius reperta 285
Dionyſius Lambinus 219. Vide Lambin.
Diphilus Tragœdus 22
Δειπνεῖν quid 412
Dirigere, neutrali, ſiue occulta patiendi ſignificatione 528, 533
Dis Semonibus lacte tantùm, non vino, fiebat 130, 131
Diſpartiri, obſcæno intellectu 330
Diſpretus, priſca vox 371
Diſſenſus Taciti & Suetonij 121
Diſſignare & Diſſignator 131
Diuxi correctio proba 231
Diuidere, verbum obſcænum 330
Diuiſſio Ciceroni ſcriptum, pro Diuiſio 116
Diuitiarum poteſtas 567
Docere armis, & equo quid 212
Dolia antiquorum qualia fuerint 310
Dominas inter bibendum nominabant Romani 153
Domitianus Imp. ſtipendium militare valdè auxit 355
Domitius Neronis pater 579
Donum apponere in viâ 406
Drachma Græcis quod Latinis denarius 356
Dryaſin pro Dryadibus 100
Duo, pro Do, antiquè 314
Duoderim conuiuæ, rarò plures, ex vnâ menſa veſcebantur 145
Dux agminis, in medio 413
Δωδεκάθεος cœna Auguſti 145

E

EBRII faces & coronas ſumebant 73
Eccille, eccilli, eccillum 252
E compacto, vel è compecto quid? 389
Edentulum vinum, pro vetuſto 131, 132
Edicta olim in pilis columniſque appenſa 634
Echecrates 538
Em pro eum 98, 169
Endoaures pro inauribus dixiſſe videtur Varro 70
Endogredi, pro ingredi ibid.
Endopedire, pro impedire ibid.
Endotueri, pro intueri ibid.
Ennij mos in truncandis verbis 228
Ennij patria 184
Ennius apud Nonium correctus 118, 169, 178, 191, 228, 301, 320. apud Agellium 133 & ſeqq. 186. apud Ciceronem 184

Epicuro Dij non in mundo 473
Epiſtolæ ad Senecam, quæ Paullo tribuuntur 499
Epiſtolæ Quæſitiores 459
Epitaphium A. Deinij 165
Epithalamium Victori Giſelino 256
Epitome Liuiana correcta 433, 439
Epulari de die probroſum 298
Epulum Iouis, ludorum cauſsâ 270
Equeſtria, locus equitum in Theatris 274
Equeſtris ordinis annus proprius 451
decimus octauus 452
Equites iidem cum Iuuenibus 451
Equitibus anuli ex auro 471
Equitum princeps 451
Equo deſcendebant Rom. obuio aliquo magiſtratu 428
Eres pro erinacio 126
Eretrici philoſophi qui 149
Ergaſtula quæ 483. conlectanea de iis 482, & ſeqq. Origo vocis 482. rei 483 quid? 482. quot ſerui conſtituant ergaſtulum 483. finis eorum 484. locus 485 homines 486. modus 483. crebritas per Italiam 491. in Prouinciis ibid. purgata ab Auguſto 487. Sublata: ac inde ſilentium de iis apud Iuriſconſultos 491
Ergaſtulus priſcis, ipſe ſeruus ergaſtuli incola 486. ij compedibus ferreis vincti 487 etiam inter ipſum opus 488. inſcripti ibid. ſemiraſi 488. eorum victus 490
Error Herculis, pro ipſo Hercule 29
Erucius Clarus 459
Etruriæ duodecim populi, totidem principes 521
Eu pro heu vſitatum antiquis 38
Eubœæ deſcriptio 558
Euehi gyros, ſeu terminos 73
Euitare, pro interimere 124
Euripidis locus 263, 273, 306
Examen mali, & examē exitium, apud poëtam veterem 170
Ex animi ſententia, formula iurandi 13, 14
Excalceabantur Romani ante diſcubitum ad menſam 145
Excetra, id eſt vipera 124. maledictum in malas mulieres ibid.
Excidit, verbum ambiguum 215
Exconſulares viri 445
Exerrare & exerratio quid? 371
linguâ exerrare 284, 371
Exfociunt, pro exfugiunt 127
Eximplere 537
Exita ætas 423
Exſaniare, id eſt ſaniem tollere 400
Exquiſita pocula 470
Exſcenſionis vox quid apud Liuium? 150
Exſulium an ſcribendum, an exſilium 89, 90
Exteniatæ ſortes prodigium faciunt 479
Extenuatæ ſortes an propriè dicantur 478, 479
Exteriorem eſſe quid? 456
quæ cauſa eius dictionis? ibid.

F

F pro H 105
F. Fabia lex 398
Fabianus auditor Caſtij Pij 354
eius ætas 354
Fabij animoſa vox 505
eius cum Ioue comparatio ibid.
Fabric pro Fabricius, apud Ennium 218
Facere cottabum, in conuiuiis vſurpatum 155
Facere ſecundas, quid 143
Facere multam quid 22
Facere notam quid apud Propertium 21
Faces ad ianuam abiectæ quid oſtendant 73
Faces in nuptiis præferendi mos 569
Faciem pro Faciam, antiquè 88
Facies liberalis 14
Factiones aurigarum 214
Facul, apud Ennium. pro facili 169
Fæminæ viroſæ legitimæ adulteræ 524
Fæminal, pro naturâ femineâ 510
Fætus repigratus ibid.
Fænicularius campus 509
Fallere quid Latinis 317
Fama minuens, paſſiuè 458
Famul, pro Famulus, apud Ennium 167
Farferi folia apud Plautum & Appuleium 253
Faſces lictorij 429 ex vlmo aut betula ibid. eorum origo 430. iis adiunctæ ſecures ibid. ſed poſteà ademptæ ibid. & prælati tantum extra vrbem ibid.
quomodo ferri ſoliti ibid.
Faſces inuerſi in funere 261
Faſces ſubmittendi mos 430
Faſcini remedium 504
Faſtus Campanus 434
Faſtus pro contemptu & repulſa 54
Fauitor, pro Fautor 251
Fauor, & Fauere 476
Fautores 514
Felena, pro Helena 105
Feliciter, feliciſſimè, acclamationes populares 475
Felles pullaria, apud Auſonium 213
Felles virginalis apud Plautum 212, 213
Feneſtræ in ergaſtulis 486
Feneſtræ in lecticis 411
Feneſtris lucernæ appenſæ die feſto 357
Ferdinandi Pinciani laus 470
Ferè, pro Ferociter 240
Ferratile genus 488
Ferrei anuli ſeruorum 471
plebeiorum 471. militum ibid.
Feſti Pompeij locus 177. emendatus 88, 193, 219, 221, 276, 395, 512
Feſtinus laudum, poëtica phraſis 384
Feſtis diebus albati erant Rom. 391
Feſtucâ impoſitâ fiebant liberti 181
Fictores deorum qui? 502, 503
Filij cadauera parentum collocabant 167
Fircus, pro Hircus 105
Flamen nuſquam nodum quàm in apice habebat 421
Flaminica, Flaminis vxor ibid.
Flaminicæ cerimoniæ ibid.
Flaminium, ſacerdotij nomen 212
Flaminius lictor 433
Flauius Scorpus, agitator 216
Fleſtis, pro fleuiſtis 217
Flori nomen & gens 462
laudabile eius compendium ibid.
Floridum carmen, de qualitate vitæ 366

emen-

Digitized by Google

emendatum ibid.
Florus correctus 462,491,504, & ſeq.
auctus 506, Iudæos irridet 462
Fluctuatus eſt, pro fluctuauit 538
Fluuida, pro fluida Lucretio 135
Focorum ſigna, id eſt, ſtigmata 490
Fœnerari ſpiritum 530
Fœnicularius campus in Hiſpaniâ 509
Folia farferi 253
Folus pro Holus 105
Fores amicarum vino affuſæ 306
Fores tangere, lictorum proprium 431
Fortaſſean vox vetus 289,422
Fortuna Obſequens Romæ 193
vt & Reſpiciens 131
Foſtia, pro Hoſtia 105
Foſtis, pro Hoſtis 105
Fragmenta XII. Tabularum reſtituta 314
Fragmenta veterum auctorũ furto ſublata 499
Fragmentum Agellij 241,246
Fragmentum legum quarundam agrariarum 397
Franciſcus Modius 243,269
Franciſcus Nanſius 243,397
Franciſcus Pythœus 293
Franciſcus Raphelengius 285,337
Franciſcus Roaldus 221
Frangi ſolitæ imagines damnatorum 444
Fratris nomen occultiore notione 342, 159 & ſeqq.
Frictio ante cœnam vſurpata Romanis 142
Frontem quatere, hominis mœſti aut irati proprium 569
Fros pro Frons ſcriptum antiquis 80
Frumentaria res ſub Impp. & primò capientium numerus 374. ab Auguſto auctus 375. & à Tiberio 375. vnde orta frumenti largitio 372. quis primus dederit 372
Frumentariæ leges 373, 374. abrogatæ à Sullâ 373
Frumentariæ tabulæ 376
Frumentarij menſores 379
Frumentarij ſimpliciter dicti 379
Frumentarij aliâ ſignificatione 379
Frumenti diuiſio inter Romanos & Byzãtinos 382. à Conſtantino Magno inſtituta ibid. AEgyptij frumenti modus ibid. Africani ibidem
Frumentatio vniuerſa quot modiorum ibid.
Frumentum per quos diſtributum 373,376. olim per Aediles 373.376. quomodo diſtributum 378. quantum 379. quibus 374. tenuiores ciues tantùm capiebant 375 etiam liberti 375. etiam Iudæi 376. quibus Traianus etiam pueros addidit 376. capientium numerus 376. ab Antonino auctus 376. vbi diſtributum 513
Frumentum vnde aduehi ſolitum 381. à rep. emebatur 382
Fulgentij Vita vetus, illuſtrata 476
Fullonius Saltus 192
Fullonum cur tam frequens mentio 392
Fulminis, pro fulmen 222
Fuluius Vrſinus 237. eius laus 318
Futurus in poteſtatem, pro venturus 522
Fuuerit, Fuuiſſet: pro Fuerit, Fuiſſet, apud Ennium & Plautum 135,184

G

GALBANI mores, pro mollibus 396
Galbanus color 396
Galbei calcei 396. galbeus color 396
Galbus color quis 396
Gallici ſerui electi ad lecticas geſtandas 414
Galliæ quot populi? 251
Gallorum veterum mira virtus aut fortuna 513
Gallus Annius 445
Gamelij dei 277
Gau pro gaudium, apud Ennium 228
Gelliani, ſerui publici 424
Gemblacenſis Bibliotheca 37
Generom, ſaluom, mateitom, ſcribebant ſæpè librarij 45
Geneta Mana, dea 470
Genethliacum Mamertini emendatum 231
Genialis lectus 403,533. ſeruari ſolebat 404
dicebatur etiam Aduerſus, & quare ibid.
nouâ vxore nouus ibid.
Georgius Fabricius 576
Gerardus Falkenburgius 248, 267,273,328
Gerio, eâ formâ quâ optio dicitur 459
Germani ſerui ad lecticas geſtandas 414
Geſtio, vt optio 459
Gladium ponebant Rom. obuio aliquo magiſtratu 428
Gloſſæ veteres editæ ab H. S. 276,389
Gloſſæ veteres correctæ 211,459
ſæpè Iuuenalem citant 311
Gloſſema indicatum 371,381,401,421,422, 429,437,445, & paſſim alibi.
Γνῶθι σεαυτόν titulus Satyræ Varronianæ 55
Goropius Becanus 226. refutatus 452, & ſeqq. eius mors 226
Gracchana ſeditio 521
Gracchi locus emendatus 292,409
Gradus in quaque vrbis regione 380. in eis congiaria 380
Gradilis panis 380
Græcæ voces duæ reſtitutæ 33, & ſeq.
Græcanicum genus dicẽdi repoſitum 120,228
Græci accumbebant ad menſam 144
Græci coronati ab oraculis redibant 306
Grammatici reprehenſi in etymo verbi Adorandi 465
Grandia ingredi, Græcanico more loquendi 246
Graphiis in Curiâ Senator quidam diſcerptus 636
Gromatici libri citati 277
Guido Laurinus 233,294
Gulielmus Breugelius 274
Gulielmus Pantinus, medicus 244
Gulielmi Canteri mors 308. eius emendatio 153. eius laus 308. ab eo diſſenſum 51
Guſtatio ſeu Guſtus, prima pars cœnæ. 147
Guſtulum apud Appuleium quid? 143
ad Guſtum exigere 472
Gyros euchi quid 23

H

H PRO F. 105
Habere, pro habitare 22
alio ſignificatu 191
Habere & hauere, iuncta 512

Digitized by Google

Habitandi verbum quo modo transferri ſolitum 129
Habitior, pinguior 128
Habuuerit, pro habuerit, Plauto 155
Hama, vas aquarium 187
Hamadryaſin, Græca terminatione ſcriptum apud Propertium 100
Hanula, pro Fanula 105
Harpocrates Deus Silentij apud Græcos 155
Hauere & habere, probè iuncta 512
Haud an haut ſcribendum 90
Hautſcio vel hauſcio, pro neſcio 90
Hector 374
Hedirium, perſona mulieris in comœdiis 289
Helleniſmus 120,228,246, 317,328
Henricus Glareanus non tam ineptus cenſor, quàm quidam exiſtimant 267
refutatus 419
Henricus Stephanus 319
Hercules Antæanus, apud Ciceronem 192
Hercules, Deus paraſitorum 112
Hercules Nutrix 112
Hereditas ſine ſacris 101
Hereditatem cernere 532
Heriatus, pro Feriatus 105
Hermæ corollas donabant meretrices 158
Hermolai Barbari error 244
Herodianus explicatus 290,291,389
Heroës ſedebant in conuiuio, non accumbebant 144
Heſperiorum mos in adorando manu 465
Hexaphoros lectica honeſtiorum 408,413
Hieroſolymis vitis aurea 462,463
Higinius correctus apud Nonium 118
Hiſtoria lugubris & Tragica 293
Hiſtricus decor, pro hiſtrionio 511
Hiſtrionius mos in baculis quos manu tenebant 440
Homeri locus 274
Hominium, pro hominum, antiquè 183
Honor in inceſſu, & quomodo exhibitus 456
Honor Theatralis 474
Hora cœnæ apud Romanos 144
Horæ in templis nunciatæ 502
Horatij cum Iuuenale in ſatyris collatio 240
Horatius explicatus 143,147,149,154,155, 404,456,486. Lectio eius firmata 392
Horatij interpres correctus 314
Horda bos 105
Hordicidia, pro Fordicidia 105
Hornò opponitur annò 99
Horrea publica Romæ 379
Horrea Sulpicia 380
Horti leges in perſona Vertumni 140, & ſeqq.
Hortorum tutela Veneri 139
Hortus, obſcœno intellectu 162
Hubertus Goltzius 250
Hygini ætas indicata 397

I.

I LITTERA cum V. ſæpè locum mutat 178
Iaciendi coronas mos 445
Iacobus Cruquius 250
Iacobus Cuiacius 209,239,271
eius laus 271
Iacobus Curius 253
Iacobus Pamelius, Theologus 324
Iacobus Ræuardus 219,314. eius error ibid.
Iacobus Suſius 236,259,324. eius correctio 310
Iacobus Tayus 322
Iani quid 444
Ianuas templorum oſculabantur Romani 466
Ianus Douſa 109. eius vera laus 365,499
eius coniectura 565
Ianus Geminus à Nerone clauſus 121. ab Auguſto 419. de eo nodus intricatus 419
Ianus Gulielmius 492. eius laudatio 492
mors 492. Carmen eius 493, & ſeq.
Ianus Lernutius 213,224, 261,263, 307,319 338. eius Oda ad Amorem 268
elegia eiuſdē 311. & ſeq. cōiectura eius 365
Ichnographia Græcis, quod Latinis Species operis 422
Idem pro iidem 90
Ignauio, ignauire 459
Ignei angues 457
Ignis prælatus vatibus 357
Ignis vigilans & viuens 274
Illætabilis, vox vetus 423
Illauta fæmina, quæ 182
Illum pro illorum, Ciceroni 135
Imagines damnatæ & fractæ 444
Imagines ex quo magiſtratu 442
ex iis omnibus nobilitas 441
Imagines indicem ſeu titulum ſuum habebant 442
Imagines in funere circumferri ſolitæ 285,443
Imagines Cæſarum haſtis affixæ in ſignis cohortium 324
Imagines non totius corporis 442. in thecis collocatæ 443. è cera ſolitæ fieri 442
in atriis ponebantur ibid.
Imbitere 234
Imbrex, quid 294
Imitus, vox proba 457
Impatientia quid 370
Imperatorum ſerui diſcreti veſte à reliquis 436
albati ibid. etiam aurati ibid.
Imperatorum vxores lictores aliquando habuerunt 433
Imperij Romani lapſi cauſſa 484
Impetrire, verbum augurale 102
Improbus inteſtabiliſque formula vetus 238
Impudicus quis 534
Imus decubitus, illius qui iacebat ad pedes lecti 145
In æuum, vox acclamationibus apta 474
Incedendi ratio apud Romanos 456
Index cœnæ, quis? 146
Index imaginis 441
Indixe, pro indixiſſe 185
Induciæ tacitæ 275
Infans, pro infando 302
Ingenui agris pulſi per fraudem 484
Ingenui in ergaſtula ſæpè rapti per fraudem 487
Initiare ſtilum 523
In manibus eſſe, quid Cæſari 174
Inopia antiquè, pro muliere inope 193
Inpannis, pro eo qui caret pannis 193
Inquilina, pro ciue 104

Infa-

Inſanum pro valdè 296
Inſcripti, id eſt ſerui ſtigmatiæ, ſeu notis compuncti 488
Inſcriptio antiqua explicata 291
Inſcriptio numinorum Antonij 250
Inſcriptio vultus qualis 489
Inſcendere aggerem 525
Interdicto, abſolutè, pro cùm interdictū ſit 219
Interiorem eſſe quid? 456
Internoctu 458
Inteſtabilis 238
Inuſtio frontium in ergaſtulis 490
facta etiam infuſo atramento ibid.
Ioachimus Camerarius 212. eius cōiectura 213
Ioachimus Camerarius, Ioachimi F. 267
Ioannes Berotius 245
Ioannes, Epiſcopus Saliſberienſis 235
Ioannes Crato à Craftheim 264
Ioannes Goropius Becanus 226. eius mors ibid. cum eo diſceptatum quis honeſtior locus apud Rom. 452, & ſeqq.
Ioannes Flemingus 269
Ioannes Liuineius 288
Ioannes Leunclauius 257
Ioannes Ramus, I. C. 333
Ioannes Sambucus 284
Ioannes Scheyſius 305
Ioannes VVameſius 314
Ioci Plautini quales ſint 248
Ioci ſunt velut ſal vitæ, præſertim in menſa & vino 155
Iocorum opportunitate L. Flaccum ſeruauit Cicero 62
Iocus Ciceronis elegans 49,119
Iocus Domitij Afri 14
Iocus in pronunciatione 444
Iocus Naſicæ cuiuſdam apud Ciceronem 323
Iocus Plautinus 115,119,329
Ioſephus in vite Iudaica diſſentit à Floro 462, 463
Ioſephus Scaliger 211,219,230,263,271,276, 291,324,498
Ioue tonante leges perferri non poterant 151
Iouis epulum, ludorum cauſſa 370
Iſdem pro iiſdem 90
Iſidorus explicatus 242, 387. eius non vera diſtinctio 471. definitio falſa 482
Iſocrates Ciceroni valdè placuit 74. laudes quas ei tribuit Cicero 74,75. ſtylus eius poëticus habitus antiquis 75
Iſocratis locus, quem Cicero eſt imitatus, 23,85
Iſtrigonienſis Archiepiſcopus 278
Iteradum, apud Ciceronem 130
Iudæorum religio irriſa gentibus 462,463
ſuſpiciones de eis vnde natæ 463
Iugarius Campus 569
Iuliana lex de vxoribus 418
Iulij Cęſaris ſcripta. Vide Cęſar: & Cōmentarij.
Iulius Capitolinus correctus 225,245,287, 336,376. explicatus 290,336,465,476
Iulius Celſus 235
Iulius Marathus libertus Auguſti 389
Iunia Caluina 254
Iuniores, pro militibus, Auguſtino 210
Iuniones Seuiri 211
Iunius Gallio quis? 353
Iupiter Hoſpitalis 133
Iuramenti formula 14
Iuramentum per Genium Auguſti 153
Iuſiurandi etymon 407
Iuſta, pro victu ſeruorum 491
Iuſtini locus 275
Iuuenalis laus 240. de eius vita diſceptatum 303, & ſeq. quando vixerit 304 auctus 297. explicatus 215.261,407.411, 414.416, 461,486,488,490. correctus 241,297, 309, & ſeq. 356. locus eius ex Ariſtophane ſumptus 241
Iuuenes qui in Pandectis 209. pertinuiſſe videntur ad Theatra ibid. cur ita dicti? 209, 210
Iuuenes pro militibus ibid.
Iuuenum princeps, is qui primus inter equites à Cenſore legebatur 451

K.

K LITERA inuſta fronti eorum qui calumniæ damnati 489
Kales, municipium Italiæ 48
Kalumnia ſcribebant priſci, non calumnia 489

L.

L PRO D. poſitum 108
L. Laberius emendatus 118,403
Lacedæmonij molles habebantur inferiori æuo 310
Lacedæmonius orbis quid? 310
Lacerna 393. pulla 394. purpurea delicatiorum 394. etiam Senatoribus vſitata 323. anteà militum veſtis 393
Lactantius illuſtratus 498
Lactuca cænas veterum cluſit 143
Ladas curſor 420
Læuinus Torrentius 222. eius laus 497
eius correctio 388
Laidis amatores, fores eius vino perfundebant 306
Lambini lectio ſpreta 219. error 61,415,489 malus in Turnebum animus 332. emendationes in Ciceronem 30,61
Lampridius correctus 149,336,404,445,451 explicatus 329,389,451,476
Lanificium & textrina Romanarum mulierum 404
Lanis poſtes cingebantur in nuptiis 236
Lapidum cæſura exercita in Ergaſtulis 486
Lapillus antiquus 314
Lapis antiquus, Ancyræ repertus, in quo Breuiarium rerum geſtarum Auguſti 375
in exſcribendo eo erratum 379
Lapſilis, pro Dapſilis, apud Plautum 108
Laquearia in ædibus 402
Latus Martialis qui latus tegit 321
Latus tegere quid 455
Lauor, non labor quidam ſcribendum putāt 60
Laurentij Gambaræ mors 237
Laurentius Valla 220, 238. eius correctiones in Liuium 253. de correctionibus ſæpè coram Alphonſo rege Siciliæ litigauit ibidem.
Laurus appenſa ianuis in die feſto 356
Lauſum, quid apud Plautum? 293

Lauta

Digitized by Google

Lauta femina, quæ? 182
Lecti inſternebantur aulæis, purpura, aut alia veſte ſtragula 144
Lectica Romanis vſurpata 408. ignota Græcis & Barbaris in Oriente 417. forma eius duplex 410. vſus eius duplex 408. ad mortuos ferendos 408. geſtandis viuis 408. primò ad iter 409. poſteà admiſſa in vrbem ibid. domeſtica quæ 412
Lectica quando non fuerit 408
quando fuerit, & vbi inuenta 409. eius antiquiſſima mentio 409
Lecticæ apertæ quæ forma 410. tectæ forma 411. origo 411. tecta Dionis ſæculo tantùm in vſu erat apud primarias feminas 412
Lecticæ arcuatæ 411. feneſtræ in iis ibid. velum ibid.
Lecticæ pedes 410. vincla ibid. puluinus in iis ibid. pellis 411
Lecticarij aſſeres 410
Lecticarij ſerui 413. nitidi & culti 414
quot ad vnam lecticam 413
Lecticarij tam de hominibus ad ſellam quàm ad lecticam 415
Lecticariola, quid Martiali 414
Lecticarum promiſcuus vſus vetitus à Cæſare 410. ſed non diuturnũ fuit illud edictum 410
in Lecticis quomodo recubuerint 413
Lecticulæ ad decubitum 535
Lectis accipiebantur Romani in conuiuiis, non ſedibus 144
Lectus aduerſus quis 403. idem cum Geniali 403. ſitus eius 403 vnde dictus 403
Lectus vnus quot conuiuas ceperit 145
Legatis etiam lictores erant 433
Legere olera, nuces, poma obſcœno intellectu 162
Leges conuiuiales 148
Leges XII. Tab. correctæ 314, & ſeq.
Leges horti, in perſona Vertunni 140. & ſeq.
Leones culti inter deos 229. quo nomine ij primùm dicti Romanis 462
Lesbius apud Catullum quis? 17
Leſſum facere, apud Plautum 293
Leſſum habere, apud Ciceronem 218
Leuare curarum 291
Lex Annaria 644
Lex Cornelia, de ſicariis 636, 640
Lex de maritandis ordinibus 57
Lex Frumentaria Gracchi 373
Lex Iuliana, de vxoribus 418
Lex Mamilia, Roſcia, Peducæa, Alixna, Fabia de re Agraria 398
Lex Rupilia 72
Lex Stolonis, de quingentis iugeribus 483
Lex Triumuiralis, de lictoribus 426
Lex vetus de Anteſtatione 314
Lex vincaria 376
Libandi modus 153
Libatio in omni menſa obſeruata 153
Libatio pro ſalute Auguſti in omnibus conuiuiis 153
Liberalis facies 14
Liberi à ſeruis vix diſcreti veſte 393
Liberti ab Epiſtolis, à Libellis, à Studiis, à Memoria, à Voluptatibus 182, 389
Libertorum mos in mutanda veſte 536
Libitinarij, abiecti & viles 531
Liburni, pro ſeruis lecticariis è Liburnia 414
Libyca vrſa pro Leone 461
Licinius, præfectus ab Auguſto Galliæ 181
Lictores vnde dicti 425. origo ibid. etymon ibid. conditio eorum 426. liberi fuerunt, non ſerui 426. eligebantur è corpore libertorum ibid. officium & munia eorum ibid. ciues fuerunt ibid. togati erant ibid. numerus lictorum 431. quibus magiſtratibus lictores fuerint 432. Primus lictor & proximus quis 429. quis ſummus lictor 429
Lictorij faſces 429. ex vlmo aut betula ibid.
Lictorum virgæ 431. aptæ ad ſummouendum ibid. & ad tangendum fores ibid.
Lignatum ituri ferebant ſecurim & lora 223
Ligo ligere, & ligui lictum 425
Ligurritores, Opici dicebantur 321
Limes vnde dictus 416
Limus, cinctus publici ſerui 425
Lineas admouere 477
Liquens & pura fides 422
Literati ſerui qui 489
Litus Oceanum, pro Oceani 310
Lituus quid 30
Liuia poſt adoptionem Iulia appellata 534
Liuiana Epitome correcta 433, 439
Liuius emendatus, vide Titus Liuius
Liuius Geminus, Senator 254
Locus dexter honeſtior 453
Locus dignior in conuiuiis, aſſignabatur à rege ſeu patre cœnæ 143
Locus honeſtior quis 452. ſiniſtrum aſſerebat Becanus 452. eius rationes 452 eæ refutatæ 453, & ſeq. oſtenſumque dextrum honeſtiorem 455
Longè fugit, qui ſuos fugit, titulus fortaſſis Varronianæ Satyræ 27
Longè illis artes, &c. phraſis elegans 505
Lotio vſurpata priſcis ante cœnam 142
ea repetita per ſingula fercula 498
Lotri, ſemigræca vox, pro lotione 497
Lubricandi verbum apud Iuuenalem 310
Lucani poëtæ pater 353
Lucani, ſerui publici 424
Lucerna vatibus propria 357
Lucernas appendendi mos 356. idque plerumque die feſto 356. aut Sabbatis 357 quales eæ lucernæ 357. ad ianuam appendi ſolitæ ibid. ad feneſtras ibid. etiam ad arbores ibid. ad noua lupanaria 358
Luciani locus 195, 272, 360
Lucilius emendatus 44, 98, 99, 200, 270, & ſeq. 302, 327, 329, 420, 504. lectio eius ſtabilita 24, 25
Lucius Piſo 536
Lucretius emendatus 25, 327
à Cicerone correctus 641
Lucretius repoſitus, pro Lucilio 98
Ludouicus Carrio 38, 218, 235, 254, 262, 271, 272, 311
Lugdunenſis ara 250
Lugduni nummi cuſi à XL. Galliç gentibus 251
Lumen profilio 434
Luna cur in labaris Turcarum? 225
Lupanaribus nouis lucernæ appendi ſolitæ 358

Luſtrum

Digitized by Google

Luſtrum.438.quot anni inter poſtremum liberæ Reip. luſtrum & primum Auguſtæum 439
Lunit, pro Luit, apud Lucilium 135
Luxus Pœnorum 434
Lycas ab Hercule interfectus 559
Lymphatum vinum 151

M.

Maccvs, quis 25
Macella opidum 322
Macrobius explicatus 145
emendatus 119,421. eius error 22,153
Mactare 169
Mæcenati à populo plauſum 474
Mænus, Germaniæ amnis 244
Magis, comparandi Aduerbium, in oratione crebrò reticetur 522
Magiſter equitum ſex lictores habebat 433
Magiſter in conuiuiis Rom. quis? 149
Magiſter Saliorum ancilia proferebat quotannis 125
Magiſter vicorum binos lictores habebat 432
Magiſtratui aſſurgendum 427
caput aperiendum 428. equo deſcendendum ibid. & curru ibid. gladius ponendus ibid.
Magiſtratus minor maiori cedebat 430
faſces ſubmittebat ibid. ſecures deponebat ibid. in nauibus idem obſeruatum 431
Magiſtri memoriæ 389
Maiores Dij, qui? 130
Mala dare, quid? 161
Malchio ad veſtes, nomẽ liberti ab officio ſumptum 389
Maldechemius, iuuenis nobilis 353
Malificium pro Maleficium 99
Mamertinus explicatus 215,280
correctus 231,280,& ſeq.
Mamilia lex 398
in Manibus eſſe. quid Cæſari 74
Manium ſummum votum, vt quieti eſſent 386
Manuductio, apud Senecam quid? 223
Manu adorare 464,465
quo geſtu id factum 465
Manuleatæ tunicæ puerorum meritoriorũ 171
ad Manum accedere, honoris 468
Manus & pedes transfigi ſoliti iis qui cruci affigendi 406
Manus oſculandi mos 464,465. deorum 464 hominum. 467. non quorumlibet, ſed potentiorum tantùm ibid. vnde id ortũ ibid. qua parte oſculum manui impreſſum ibid. hoc propriè erat viliorum ſeruorum ibid.
Manus protendere, precantis 465
Manutij coniectura firmata 262
non vera opinio 432
Mapalia, homines ſolutè viuentes 255
M. Antonij Antij Lupi monumentum 408
cur ei inſculpta lectica ibid.
M. Antonius Muretus, vide Muretus
M. Antonius orator 19
M. Cato emendatus 24,46,72,223,318,371,422
Marcus Laurinus V. N. 233
Margareta Poëtica 235
Marinus paſſer, pro Struthiocamelo 461,462
Maritus vxori ſuæ ſolus cenſor & iudex 24
Marmor antiquũ de rebus Duilij expreſſũ 127
Marſyæ ſtatua in celeberrima fori parte 158
ad eam ſcorta proſtabant ibid.
Martialis emendatus 35,215,321,406
explicatus 154,160,390,408,410,465
eius de Iuuenale verſus 104. de eo Scaligeri iudicium probum 113. caſtratus 640
F. Martinij mors & laus 136,162
Martinus Antonius Delrio 277
Martinus Lipſius 300
Maſſilienſes mores 192
Maſſo cognomen gentis Papiriæ 247
Maſſurius I. C. 423
Mater impia in filium 487
Matronæ nubentes capiebant crines 142
ſedebant in lecto aduerſo 404
Mauſolus 422
Maximilianus à Borſele 298
Maximus Cæſonius quis & quando condemnatus? 217
Medde, pro Melle 185
Medecum, pro Mecum 177
Medici à Varrone irriſi 54
Medicifici 510
Medium ſcelus, pro mediocri 545
Medius locus digniſſimus in conuiuiis 145
Medixcutichus, nomen magiſtratus apud Liuium 218
Mela frater Senecæ philoſophi 354
Melica gallina, pro Medica 180
Meliſſa, catella 262
Μηλοβολεῖν quid 161
Memoradum, apud Plautum 130
à Memoria liberti, vel ad Memoriam ibid.
Menippus philoſophus viã ad inferos nôrat 645
Mens adflata 482
Menſa citrea, lautiorum 144
Menſa duplex antiquis, ſecũdùm Seruium, vna epularum, altera poculorum 156
Menſa ſecunda, tertia pars cœnæ; quę & menſa pomorum dicta 146,156
Menſæ vni rarò plures quàm duodecim conuiuæ accumbebant 145
Menſtruum militis quantum 379
& ſeruorum 374
Meraclum, pro Meraculo 185
Meracum vinum 151
Meretrices, corollas languidas Veneri donabant 158 interdum & Trephallo, Marſyæ, Hermæ 159
Meretrices ſubmoueri ſolitæ 427
Meretricium, pro Meretricum 183
Meretrix mari comparatur 198
Meridies ſol, ſeu ſol meridies 458
meridies noctis 633
Meſſallinæ libido 158
Militum menſtruum quantum 379
Millenaria nota ſæpè corrupta 477
Mimas mons 563
Minæ, ſeu mininæ extæ 115
Minores Dij, 130
Minuens fama, pro diminuta 454
Minutia frumentaria, locus Romæ 378
Minutij locus 229
Minutius primus frumẽtariæ rei pręfectus 378
Miſſus in antiquorum cœnis tres 140
Modimperator in conuiuiis Rom. 149

Digitized by Google

Mœri, pro muri 185
Mœſi, ſerui robuſtiſſimi 311
Mœtinum ſubrectum 504
Molitura ſæpè exercita in ergaſtulis 484
Moneris, pro monueris 277
Monobiblion fortaſſis titulus quarti Propertiani operis libri 27
Mora ponenda initio cœnæ 147
Morientium oculos claudebant proximi more Rom. 166
Mortem vouere aut fugere, neutrum eſt viri fortis 448
Mortuorum imagines ſupra humanum ſtatum 568
Mortui cum quot veſtibus vri ſoleant 219
 quomodo collocati 367. à quibus 367
Mortui in lecticis 408
Mortui togati apud Romanos, palliati apud Græcos 368. in honeſtiſſima veſte ſepulti 369
Mos pro Mons ſcribebant antiqui 80
Mulieres Romanæ lanificio & textrinæ vacabant 404
Mulſo primam ſitim ſedabant veteres 147
Multam facere, pro multam irrogare ’22
Mundus, pro cælo 564, 571
Mureti in Propertio emēdando opera 15. egregia coniectura 188. ſententia reiecta 14, 159
Mus Africanus, pro Panthera 462
Muſæ Polyclis 56
Muſca, mira ſignificatione, pro eo qui alienis conuiuiis inuocatus ſuperuenit 139
 idem apud Græcos valebat μυῖα 139
Mutim, pro mutem 106
Mutinum 504
Myriades vigintiquinque drachmarum, quid Latinis 496
Myſteriorum duplex religio, in menſa & in thoro 155

N

N litera ſæpè omiſſa veteribus, in huiuſmodi vocibus, frons, pons, mons 80
Næuius emendatus 98, 124, 302
 explicatus 490
Natatio crebra Romanis & Græcis 497
Nauis prætoriæ ſignum deponebatur obuio in mari maiori aliquo magiſtratu 431
Nauis in obſcænis intellectibus 319
Nauis quid ſignarit Iuliæ Aug. F. 319
in Nauis prætoriæ prora ſtabant lictores 431
Nepos Iulij Cæſaris 495
Neptunus piſces ſignabat 139
Neronis principatus initio optimus 472
Nicepora dea 243
Nicolaus Bryardus 237, 251, 288
 eius correctio 237
Nicolaus Faber 472. eius laus ibid.
Nicolaus Florentius 356
Nicolaus Sturio 337
Nigidius apud Nonium correctus 194
Nixij Dij 177
Nobiles ignaui ſtatuis comparantur 20, 263
 indocti 233
Nobiles qui Romanis 441. alij Patricij, alij plebeij ibid. noui ex vtriſque ibid.
Nobilitas omnis ex imaginibus 441
Noctua, inſigne Athenienſium 225
Nodum nuſquam quàm in apice habebant flamines 421
Nomenclatores etiā ipſis diis erant apud Rom. 502
Nona diei hora, propria cœnæ 144
Nonaria meretrix Perſio vnde dicta 358
Nonis cuiuſque menſis diſtribuebantur teſſeræ frumentariæ 378
Nonius Marcellus ſæpè turpiter peccat 19, 318, 486
Nonius Marcellus emendatus 20, 42, 44, 53, 55, 60, 63, 70, 80, 81, 82, & ſeq. 86, 98, 109, 114, 117, 118, 130, 143, 168, 169, 172, 177, 178, 181, 190, 191, 192, 193, 194, 199, 200, 220, 227, 228, 237, 239, 252, 259, 270, 271, 272, 276, 278, 289, 301, 307, 308, 314, 318, 320, 328, 327, 329, 338, 400, 420, 425, 486
Notam facere, pro iniuriam facere 21
Notare quid? 497
Notarum vitioſa interpretatio, cauſa multorum mendorum 247
Nouati fratris Senecæ nomen cur & quomodo mutatum in Gallionem 353
Nonius correctus apud Non. Marcellum 123, 227, 301
Nox pro Noctu 120
Nubendi antiqua ſignificatio 122
Nubentes cingebant poſtes lanis 236
Nubere, pro velare 365
Nuces legere quid Ciceroni 162
Numæ lex emendata 221
Numidici vrſi 461
Nummorum Antonij inſcriptio 250
Nupta verba quæ 122
Nuptialia verba 255
Nuptias facere, quid 122

O.

O pro V. ſcribebant ſæpè librarij 45, & ſeqq.
Obertus Giſanius 30
Oceanum latus 310
Oceanus magnus terras circumfluit 504
Occidere, pro contra cedere 421
Octaua hora lauabantur Romani 144
Octophoros lectica 414
Oculi morientium à proximis claudebantur ritu Romano 166
Oculiſera noua & non inſcita vox 403
Oculos tangendi mos in obteſtatione 406
Oeſſus, pro vſus 116
Oculos oſculabantur Romani 468
Ofilius 478
Olera legere, quid apud Catullum? 162
Olere nardum 45
Oleum ciuibus datū 382. quādo id cœperit ib.
Omnes, acclamatio Senatoria 446, 643
Omnia erat, prouerbium 260
Operæ à ſcena 210
Opus nummi, apud Lucil. 327
Opertto capite ambulare, delicatorum eſſe putabant antiqui 279
Opici mures Iuuenali 311
Opicus quid? 321
Optimatium lex irrita & vana 374
Oraria quæ 476. ad fauorem ibid.

alio

alio ſignificatu pro velamento Epiſcopali 476
Oratores cauſſas agebant pænulati 394
Oratio in Salluſtium, quæ Ciceroni tribuitur, emendata 75, & ſeqq.
Orator Ciceronis ad Brutum laudatur 40
Orbis Lacedæmonius, inter obſcœna verba 310
Ordiendi verbum proprium texentibus 354
Orientales omnes accubebant ad menſam 144
Os ſublectare alicui 192
Oſcæ compellationes 458
Oſcinis, pro Oſcen 222
Oſcula duplici fine 464. diuina ibid. dis os ore libabant ibid. oſculabantur iis etiam manus ibid. aut pedes ibid. eminus porrecta manu ibid. oſculabantur etiam ianuas & poſtes templorum 466
Oſcula in hominum cultu ibid. ora oſculabantur 466. manus 467 genua & pedes 468
Oſcula officioſa 467
Oſiris 500
Oſtrearum ceruices expetitæ in conuiuiis 261
Oua apud antiquos initium cænæ 143
Ouidius emendatus 286, 442, 465. explicatus 455, 465 declamator etiam fuit 639
Ouis fera, pro camelopardali 461, 462
ab Ouo vſque ad mala, quid? 143

P

PA, pro parte, in Carmine Saliari 228
Pacuuius correctus apud Nonium 160, 169, 194, 278, 301
Padanæ ſiluæ 277
Pæniſſimè, Plauti vox 269
Pænula, veſtis ſeruorum 435. & militum 455 etiam oratorum cùm cauſſas agerent 394 cuius coloris 394. vulgò pulla ibid. purpurea lautiorum 394
Pallio induti mortui apud Græcos 368
Palaria, exercitium pali 445
Pallor deus 500
Pandectæ explicantur 209, 274 corriguntur 239, 313
Panegyrici inferiorum Principum editi à B. Rhenano 230
Panegyricus Conſtantino Conſtant. F. dictus emendatus 230, 231, 280, 315
Panegyricus Plinij emendatus 330, & ſeqq.
Panis diſtributio loco frumenti 380 quando id primùm factum ibid. vbi diſtribui ſolitus ibid.
Panis gradilis vnde dictus 380
Papiappæ, titulus Varronianæ Satyræ; ſed vitioſus 71
Papinianus explicatus 239
Papirianus Grammaticus antiquus 81
Paraſiti ad epulum Herculis vocari ſoliti 112 eorum Deus Hercules ibid.
Patia facere, idem quod alij pariare dicunt 330
Patientia quid? 370
Partes, factiones, in diſſentione ciuili vſurpatum 370
Parti, pro parte, apud Ennium 135
Partiendi verbum inter obſcœna 330
Paſſer marinus, pro Struthione 462
Paſtoritia fiſtula 474
Patalis bos, Plauto, cuius cornua latè patēt 170
Pater ancillariorum 445
Pater Cæſar, de D. Iulio 364
Pater patriæ à quo primū appellatus Cicero 81
Patera cui vſui antiquis 152
Patricij 441
Paula, ſeu verius Buſa, mulier Apula 218
Pauli falſæ epiſtolæ ad Senecam 499
Paulinus præfectus annonæ 378
Paulus Manutius 292
Pauor & Pallor, dij 500
Pax, Interiectio comprimentis 252
Pectus tundendi mos 578
Pedem ſiniſtrum Senatori cuidam oſculandum dedit Caligula 186, 468
Pedes & manus transfigi ſoliti iis qui cruci affigendi 406
Pedes lecticæ 410
Pedes viam ſpectabant in collocatione cadauerum 368
Pedes deorum oſculabantur Rom. 464 etiam hominum 468
Peducæa lex 398
Pege Argāthi apud Propertium, pro fonte Arg. 100
Pellis in lectica tecta 411
Penſum grauius imponebatur ancillis delinquentibus 31
Pergo depreſſum 545
Periératus meliùs dicitur quàm peieratus 185
Perit, pro Deperit, apud Propertium 69
Peritura laudari ſolent 576
Perſeuerare, pro perficere, & ad finē perducere 55
Perſeus ſiue Perſes rex Macedonum templo Samothracum extractus 506, 507
Perſius explicatus 376, 390
Peruigilia variis diis 363
Fortunæ 363. Cereri ibid.
Peruigilium Veneris, carmen poëtæ veteris 361 ſcriptor quis 363. quando ſcriptum ibid. ſcriptum videtur poſt Virgilium 364 argumentum & occaſio huius carminis 363
Peſtis Catilinæ, pro ipſo Catilina 30
Petaſo aut pileo carebant vulgò Romani 428
PetI, redI diſſyllaba, pro Petij, redij 545
Petronius emēdatus 103, 104, 160, 191, 260, 261, 334, 432. explicatus 14, 147, 160. eius laus 260
P. Carrion 24
Petrus Daniel 228
Petrus Diuęus 264, 315, 325. eius cōiectura 311
Petrus Faber 239. eius laus 424
Petrus Nannius Verrinas Ciceronis docuit Louanij 18
Petrus Pythœus 224, 230, 334, 361 eius correctiones 364, & ſeqq.
Petrus Victorius 56
Pexati ij, qui in candida & pexa toga 395
Phæcaſſia, calcei Græcanici 438
Phidias, fector Atticus Statio dictus 481
Philemonis Comici verſus 172
Philippus Lanoyus 331
Philoſtratus de vita Apollonij 320
Phocas Grammaticus 90
Φοgείον quid? 412
Picentes, ſerui publici 424
Pietatis ritus crudeliter turpes 500, 502

Digitized by Google

Pignoris capiendi ius conſuli in abſentia cuiuſpiam ſenatoris 119
Pilare, pro depilare 225
Pileo vulgò non vtebantur Romani 418
Pinciani coniectura bona 385. eius laus 470
Piſces quidam protelis boum tracti 244
Piſtrinenſes ſerui inſcripti 489
Plagulæ lecticariæ 411
Plato explicatus 43,368
Platonica cæna 147
Plaudendi & explaudendi ritus in Theatris 474
Plauti cum Terentio comparatio 147,& ſeqq.
Plauti verſus ex Græcis auctoribus expreſſi 172,173,273
Plautinæ Comœdiæ falſus titulus 227
Plautus emendatus; Amphitruone 97,157,302
Aſinaria 102,120,192
Aulularia 269,329,330
Bacchidibus 120,128
Caſina 124,183,191,484
Curculione 112
Epidico 128
Menæchmis 125,126,151,288,423
Milite 105,106,107,110,119,145,173,181,182,186,187,194,269,302
Perſa 104,133,137,243,360
Pœnulo 119,129,130,131,& ſeqq.196,197
Pſeudolo 109,115,168,171,189,224,227,257
Rudente 116,117,212
Sticho 146,148,152,196
Trinummo 101,276
Truculento 99,108,145,167,169,170,175,177,184,187,198,199
& ſæpius toto volumine Antiquarum.
in Fragmentis 114,177,227,458
Plautus auctus 99,120,145,167
illuſtratus & explicatus 129,131,139,141,142,144,149,151,152,154,156,161,182,223,251,290,306,317,329,330,354,360,387,388,392,421,486,488,489
Plebeij 441
Plebeij nobiles quando cœperint ibid.
Plebeiis anuli ferrei, aut argentei 471,472
Plebi in agris hereditarium ius 507
ſed expulſa vi potentium ibid.
Plebeij pullati 394,395
Plinius defenſus 460,& ſeqq.
eius aſſertio de verſis ibid.
Plinius emendatus 157,219,221,236,244,314,360,372,435,470,475.
explicatus & illuſt. 155,360,376,427,463,470,475,480
Plinius Iunior emendatus 215,330,331
explicatus 215,427
Plumbo committi, quid? 310
Plutarchus emendatus 242,243
explicatus aut citatus 73,149,195,219,234,236,241,325,355,360,368,428,440,454,475,479
eius peccatum 81,375,438
aliud fortaſſis 406
Po in carmine Saliari poſitũ pro Populo 228
Pocula coronari ſolita in menſis ſecundis 1,6,157
Pocula exquiſita 470
Pocula in dextrum circumferri ſolita 136
Poculorum in bibendo numerus 152
Pœnorum luxus 434
liberos Saturno immolabant 582
Poëta vetus apud Ciceronem emendatus 321
Poëtæ veteris carmen de Peruigilio Veneris emendatum 361,& ſeqq.
Poëticæ phraſes 384
Politia pro eleganti munditia 252
Politiani proba verſio 389
Polubrum quid? 107
Polybij locus 222,234
eius fragmenta in Sicilia reperta 305
Polybius à Studiis, agnomen liberti 389
Polycles ſtatuarius 56
Poma legere, obſcœno intellectu 162
Pomi verbum obſcœnum aliquando 161
Pompa quid? 129
Pompeius Theatro ſuo impoſuit ædem Veneris 388
Pomponius Rufus, antiquus ſcriptor 529
is correctus 118,199,227,228,248,329
Pontificia cæna 142,145
Popularia, conſeſſus populi Theatralis 274
Populi Galliæ quot? 251
Populo ſe dare quid? 18
Populus Rom. diuiſus in XXXV. tribus 388
Porciani, ſerui publici 424
Porphyrij locus 229
Porphyrio auriga 214
Porta cornea 633
Portitores æra ſeu pecuniariam multam exigebant 185
Pos, pro pons ſcriptum antiquis 80
Poſſitur apud Siſennam & alios 525
Poſtes lana cincti in nuptiis 236
Poſtes templorum oſculabantur Romani 466
Poſtideà, id eſt, poſteà 177
Poſtilla, verbũ antiquum, idem quod poſteà 72
Poſtremiſſimus natorum 459
Poſtumia lex regis Numæ, conuiualis 148
Poteſtur, apud Ennium, Lucretium, Pacuuium 25
Potiſſum antiquum verbum, 24,25
Præcedit pro præcidit 285
Præcones, inter miniſteria magiſtratuum 416
Præconis voce producebantur ſcorta in ſcenam 387
Præfecti annonæ initium 377
Præfecti vrbis per abſentiam Cæſaris 496
Præfectus ergaſtuli 486
Præitio, qualis 418
ſingulatim præibant lictores ibid.
Prælium ingredi 523
Prætor antiquis, qui poſteà Conſul dictus 314
Prætor referebat conſulibus abſentibus 325
Prætores nondum creati temporibus decemuirorum 314
Prætori lictores ſex erant 433
Prætoriæ cohortes 498
Prætoriæ nauis inſigne 431
Prandium, pro prima parte cænæ 147
Pranſus paratus, vulgata loquendi formula 42
talis titulus fuit Varronianæ Satyræ ibid.
Praſina, factio aurigarum 214
Praſus pro pranſus ſcribebant antiqui 81
Preculare 335
Priapeia emendata 103,161

expli-

explicata 159, 161, 162
Primus lictor 429. eius munus 429
Princeps iuuentutis 451. iuuenum ibid. Senatus ibid.
Principes Africæ qui? 407
Priſciani locus 37, 39, 72
Primum, id eſt ſingulum 220
Procopius illuſtratus 475
Promulſidaria 260
Promulſis, ſecunda cœnæ pars 147
Pronuntiandi veteribus alia longè ratio quàm recentioribus 80, & ſeq.
Propertij verſus ad imitationem Græcorum 100, 111, 112
Propertius ſæpè vtitur verbis ſimplicibus pro compoſitis 68. 69
Propertius tres tantùm elegiarũ libros ſcripſiſſe videtur 26, 27. emendatus 15, 21. 37, 38, 41, 42, 57, 62, 73, 77, & ſeqq. 99, 100, 111, 112, 122, & ſeqq. 132, 133, 1·3, 154, 166, 189, 190, 197, 198. explicatus 29. 30. 35. 54, 68, 69, 161. elegiam eius diſiungendam videri 50. malè negligitur à Criticis 56. de cognomine eius quæſitum 83 & de patre ibid.
Propinantibus quomodo reſponderint Romani 159
in Proris nauiũ prætoriarũ ſtabant lictores 411
Proſcenium ſæpè ſcortis obſeſſum 388
Proſtibula per ludos publicos aliquando in ſcenam introducebantur 387
Prothyra Latinis, quæ Grecis Diathyra 239
Prouerbium vetus, Omnia erat 260
Proximus lictor quis 429
Prouinciarum ſolitudo ab Ergaſtulis 491
Proximis planum facere, id eſt, per proximos docere 52
Prudentius illuſtratus 380
Publij Africani locus contra Ti. Aſellium correctus 62
Publij Clodij annonaria lex 374
is à probro vindicatus 17
Publij Mimi verſus, qui Senecæ valdè placuit 385
Publij Rupilij lex 71, 72
Publius Rutilius quare damnatus 48
Pueri ante pubertatem à balneis & lauationibus publicis arcebantur 182
Pueri litteras & notas docentur 497
Puerſa, pro pueritia 264
Pulla veſtis plebeia ac præſertim tenuiorũ 394
Pullati qui 394
Puluinus in lectica 410
Purimè, pro Puriſſimè 277
Purpureæ penulæ lautiorum 394
vt & lacernæ 393
Purpureo, nomen aurigæ celebris 214
Pygiſma quid Iuuenali 310
Pythagorea cœna 147

Q

QVADRIGAE albæ 102
Quadrigarius correctus 118, 120, 286, 371
Quadrigis abire, pro celeriter abire, fugere 102
Quaſtoribus nec viatores, nec lictores erãt 433
Quam, ſæpè omittitur 337
Quamde, pro quàm 276, 334
Quaſillo preſſum ſcortum 31
Quies tunicata, quid 215
Quieſcere pugnæ 592
Quietum eſſe, ſummum manium votum 386
Quinctilianus correctus 126. explicatus 14, 160
Quinctilianus in libro de cauſ. corruptæ eloq. malè Ciceronem reprehendit 92
Quingenta iugera tantùm poſſidere vni ſoli licuit per legem Stolonis 483
Quinquatria, titulus Varronianæ Satyræ 53
Quinquennalia feſta celebrata in honorem Impp. 245
Q. Catulus primus Ciceronem patrem patriæ appellauit 81

R

R ET S. ſæpè alternant 117
R. pro D. ſæpè ponitur 192, 314
Recenſus quid propriè 375. non omnes ciues in eo recenſiti 375
non eſt cenſus 375
Redeſpice, pro reſpice 177
Regificè inſtructa 56
Regna vini quid Horatio 149
Regno imminent qui deteſtantur 569
Rei ſordidati 392. eorum habitus prorius 390. 393
Relegatio ſeruorum 491. in campos ibid.
Remora templi 522
Repigrandi verbum erutum 510
Reſperſum vinum, id quod rogis inſpergebatur 148
Reſpiciens cognomen Fortunæ 131
Reſpondendi modus inter bibendum aut propinandum 159
Rhenani lectio praua 176, 226, 255
negligentia 230. iudicium exploſum 265
Ricinia, quid 218, 219
Roaldus 221
Roma cur frequentata 383
Romanæ feminæ lanificio & textrinæ vacabant 404. in atrio domuum id fiebat 405
Romani accumbebant ad menſam 144
Romani albati in die feſto 391
Romani Imperij lapſi cauſa 484
Romani rebus ignotis nota nomina dabant 461
Romani ſine petaſo aut pileo 428
Romanis quando peccare libuit 470
Romanis qui nobiles 441 qui noui ibid.
Roſæ tinctæ cruore Adonis 365
Roſcia lex 398
Rota fortunæ 49
Rudæus, Rudinus, Rudius 184
Ruffinus de Metris Comicis 59
eius lectio in Cicerone probata 75
Rumex, teli genus 369
Rumiliæ Deæ nomen vitioſum apud Plutarchum 131
Rumina, Dea 130, 131
Ruſſata, aurigarum factio 214

S

S ET R. ſæpè alternant 117
S. Sabini quod volunt ſomniant, prouerbium 317
Sacer quid? 114. ſacer Cereri, Ioui, &c. ibid.

Digitized by Google

Sacerdos Nicetes, rhetor nobilis 109
Sacerdotes Salij 383
Sacra nocturna Triuiæ 572
Sacrorum veterum ritus 568, & ſeq.
Sagari qui 214. videntur munus aliquod Theatrale functi ibid.
Sagarij etiam dicti ibid.
Sagariam facere quid Appuleio 115
Salacia, à Salacitate 496
Salij, Sacerdotes 383, 445
Salluſtius explicatus 17,39,346,451. emendatus 19,117,118,263,254,& ſeq.373,466.
Saltus fullonius 392
Saltus, obſcœna ſignificatione 162
Salutationes matutinæ deorum 502
Salutigeri, internuncij 256
Sandapila, hominum quatuor 408
Sapientis deſcriptio 28
Satagius 459
Satis agere, quid propriè 423
Saturnalibus Saturnus iterùm regnare credebatur 272
Saturnalibus ſerui dominantur 254 iis diebus Claudius Imp. regnum libertis permiſit 254
Saturno hoſtiæ humanæ immolatæ 460
Satyræ Varronianæ titulus quæſitus 20,27
Satyrica ſigna contra faſcinum valent 404
Satyris ſua quædam peculiaris dictio 510
Saxa & faces, populi ſeditioſi tela 555
Scaligeri de Martiale iudicium probum 213 de tragœdiis quæ Senecæ tribuuntur, haud rigidè verum 543
Scelerum memoria de nocte inquietat 571
Scelus Polymneſtoris, pro ipſo Polymneſtore 29, 30
Scenam ſæpè ſcorta obſidebant 388
Σκιμπόδιον quid 412
Scholiaſtes Ariſtophanis 306. Sophoclis ibid.
Scipio Africanus in Sulpitium 171. contra Ti. Afellium correctus 62
Scipio Naſica Corculum dictus 213
Scorta aliquãdo in ſcenam introducebãtur 387 quàm antiquus ille mos ibid. ad Marſyæ ſtatuam proſtabant 158
Scortum quaſillo preſſum 31
Scriba 426
Scribendi alia longè ratio veteribus quàm recentioribus 80, & ſeq.
Scribonius Largus emendatus 489
Scriptores rei agrariæ 327
Scripturarij æra ſeu multam pecuniariam exigebant 185
Se. id eſt, Senatus in lib. Vet. 36
Sectari pro inſectari, apud Propertium 69
Sector Atticus, id eſt, Phidias 481
Secundas facere aut agere quid? 193
Secus pro ſexu 370
Secures prælatæ extra vrbem tantùm 430. ademptæ faſcibus ibid. Dictatori ſoli ius in vrbe ſumendi ſecures ibid. eas deponendi mos ibid.
Sella & lectica quo differant 412, 415. ſella dignior quàm lectica
Sella quando orta 416. eius forma qualis 417 geſtatoria ſella 416. laxa ibid. minuta ibid. muliebris ſella ibid. pellicea, oſſea 417
Sellarij 415
Semiraſi ij qui in opus damnati 490 ergaſtuli etiam & omnes ſerui viliores 490
Semones dij 130
Senatoria veſtis toga 393
Senatorij cenſus ſumma quanta 496
Senatoribus abſentibus multam dicebat conſul 119
Senatui intereſſe nulli licitũ, niſi Senatori 634
Senatus litteras ad prouinciales magiſtratus mittebat 325
Senatus princeps quis 451
Senecæ vtriuſque ætas 351. vaniſſimum mendacium de longo Senecæ æuo 352 vtriuſque Senecæ vitæ ratio ibid. ſtili diſcrepantia ibid.
Seneca pater, rhetor fuit 352. auctor Controuerſiarum & Suaſoriarum 353. pater fuit Senecæ Philoſophi, Nouati & Melæ 353 is emendatus 353,433 491
Seneca Philoſophus, filius illius qui rhetor 353. librum ſcripſit de Superſtitione 501, item exhortationes ibid. reprehendit Virgilium 401. reprehenditur ab Agellio 383. eius elogium de Publij mimi verſu ibid. malè negligitur à Criticis 477 emendatus 141,170,181,187,223,241,242, 249,254,255,266,279,299,320,321, 368, 381, 385, 386, 387, 395,400, & ſeqq. 415, 426,432,437,438,472,473,488,492,522. explicatus 158,351,352,368,381,386,395, 401,402,410,413,414,477,491. eius laus 437. fragmenta quædam ex eius libro de Superſtitione 500, & ſeqq.
Seneca tragœdus lõgè alius à Philoſopho 541, & ſeq. emendatus atque explicatus 107, 108,160, item à pag. 543. vſque ad 582
Senecarum Stemma 363
Senica, pro femina ſene 111.
Senicem, pro ſenem 100, 280
Sententiarum affectatio improbata 543
Sequi iter ſtellis 507
Serta, Sertas, & Sertos promiſcuè dicebant antiqui 157. vnde dicta ſerta 157
Sertæ demiſſæ 157
Serui à liberis vix diſcreti veſte 393
Serui ad lecticam 414
Serui diuiſi in varia genera 482 triſtiſſimum genus Ergaſtulorum 482 ij miſſi in agros 483. ſoluti, vincti 487,488 diuiſi per nationes & colores 488 ſemiraſi 490
Serui Imperatorum à reliquis diſcreti veſte 436. albati ibid. etiam aurati 436
Serui publici 423,424. annua ad eorum victum 424. agnominatio eorum à prouinciis, Brutiani, Cyprij, Picentes, & Lucani 424. à perſonis, Clodiani, Porciani, Corneliani, Gelliani 424
Seruilij Vatiæ villa 401
Seruitus publica 424
Seruius notatus 453,462
Seruorum veſtis ſola tunica 435
Seuerus Imp. tribunis anulos aureos ademit 472
Seuiri Iuniores & Seniores 211
Sextans, cyathos duos efficit 152

Ser.

Digitized by Google

Sex. Rufus emendatus 127
Sicare pro ſecare 407
Siderum incerta cognitio 478
Sigisbertus, vir doctus, qui Gemblaci ante annos ſexcentos claruit 37
Sigma litera, qua forma veteribus 144
Sigma in conuiuiis, quid? 144
Signorum imagines aureæ aut argenteæ 324
Silanus cur occiſus 255
Silentium in conuiuiis indictum 155
Silius Italicus emendatus 115. eius de Aſconio Pediano elogium 465
Simpinium, Simpulum, Simpuuium promiſcuè ſcribi ſolet 167
Siniſter locus honeſtior apud Turcas hodie 456
Siniſtra auguria, bona 453. vnde id? 454
Siremps, verbum ſolemne in legibus ſcribendis, pro ſimili vel eodem 97
Siſenna emendatus 301. explicatus 55
Siſtentare, antiquum verbum, pro oſtẽtare 170
Situs cadaueris quis obſeruatus Rom. 368
Sociennus, idem quod Socius 124
Socrates malè audiit ob puerorum amorẽ 302. mulieres non amabat ibid.
Sol ardidus 452
Sol Medææ auus 544
Sol meridies 458
Soleas demebant Romani ante diſcubitum 145
Soleas poſcere, ſurgentium à cœna 145
Solimanni crudelitas in liberos ſuos 278
Solinus emendatus 277, 460
Solitaurile, ſacrificium proprium omnium luſtrationum 528
Solonis lex 219
Sordidati qui 392
Soror quid præter vulgarem ſignificationem deſignet antiquis 34. & ſeqq. 159
Sortes quæ 479. earum vſus & religio ibid. extenuatæ aut exteniatę ſortes, quid portendant ibid.
Spartianus correctus 224, 335, 336. 379, 394, 444. explicatus 393
Species operis Latinis, quod Græcis Ichnographia 422
Specula diis apponebantur, ad cultum 503
Spes & metus in verum regem haud cadunt 566
Statio militum, ad ludos 274
Stationarij milites per totam Italiam 274
Statius Papinius correctus 383, 384, 386, 481, & ſeqq. explicatus 285, 387, 471
Statores 426
Statuæ feminis etiam poſitæ 396
Statuas coronabant meretrices 158
Statuas inſcribendi mos vetus 396
iis etiam vela oppandebant Rom. 502
Statuas ponendi mos ex teſtamento 384
Statuis altioribus reſtem & laqueos iniiciendi ac detrahendi mos 581
Stellis iter ſequi, nauigantium 507
Stemma Senecarum 353
Stephanus Pighius 220, 278, 287, 335
eius coniectura proba 127 laudatus 476
Sterrinium acumen 310
Stigmatis infuſum atramentum 490
Stipendij militaris initium, ex Liuio 354
primi ſtipendij quis modus, & quàm exiguus 354. Græcanici ſtipendij modus 355
prima acceſſio ad ſtipendium 355
ſecunda ibid. tertia ibid. quarta 356
Stoici Philoſophi deſcriptio 28
Stola, propria matronarum 142
Strabo citatus 228, 251. correctus 509
Strategus conuiuij apud Plautum quis 148
Strigiles & lintea quaſi in vſum Deorum 503
Structor in conuiuio 146
Struthiones ſeu Struthiocameli in Circo 290
Suarij ſub præfecto annonæ 383
Subducendi verbum, quid ſignificet 53, 54
Sublectare os quid? 292
Submittere faſces, id eſt, cedere alteri 410
Submotio quid? 426
primi lictoris propria 429
Submouendi munus non ſine inuidia 427
Subrectus quid? 504. ſubrectienſes 504
ſubrectum mœtinum ibid.
Subſelliis non vtebantur in conuiuio Rom. 144
Succido 421
Sudandi mos in balneis ſiccis 400
Suetonij commendatio 425. eius à ſe ipſo diſſenſus 390
Suetonius correctus 114, 120, 121, 196, 284, 355, 370, 375, 377, 388, 389, 416, 418, & ſeqq. 441, 492, 495, & ſeq. explicatus 151, 195, 274, 388, 393, 404, 411, 436, 440, 453, 455, 465, 479, 480, 485. conciliatus cum Dione 496, 497
Suffetes magiſtratus Punicus 228
Suggeſtus imaginum, pro congerie imag. 324
Suidæ ridiculum acumen 378
Sulci obſcœna ſignificatio 185
Summa dies 168
Summotio, proprium lictorum 426
Summus in decubitu is qui ad caput lecti decumbebat 145
Summus lictor quis 429
Superficiri quid? 323
Superior ædes, ſeu ſuperiores ædes quid apud Suetonium 388
Supplicia pro Supplicatione 218. in iis templa paſſis crinibus verrebant 466
Suſpendioſi clauis vtebantur 406
Symeo Boſius 509
Symmachi Epiſtolæ à quo primùm editæ 300
Syri, ſerui robuſti 311
Syria pro Iunone 511

T.

T PRO S. poſitum 108
Tabulæ frumentariæ 378
Tacitæ induciæ 275
Taciti fragmentum apud Oroſium 121
Tacitus emendatus 128, 129, 217, 221, 285, 338, 394. illuſtratus 195, 217, 251, 355, 360, 411, 426, 428, 465
Tacitus Imperator Rom. 446
Tæniæ in ſacris 479
Tagit, pro Tangit, apud Plautum 184
Talis ſortiebantur magiſtrum conuiuij 149
Tamde, pro Tam 276
Tangendi oculos mos in obteſtatione 406
Tatius Cyrillus hiſtoricus 444
Temperint, pro Temperent 185
Templorum poſtes oſculabantur Romani 466
Terentius emendatus 25, 39. eius cum Plauto

Plauto comparatio 247. locus eius de Alexide expreſſus 21
Terreſtris cæna 143
Terſtis, pro terſiſtis 217
Terta . pro terſa 108
Tertullianus à Pamelio edendus 324
emendatus 324,501 explicatus 281,387
Teſſeræ frumentariæ 378. vbi capi ſolitæ ibid. & quando 378
Teſtari pro Deteſtari apud Propertium 69
Teſtibus planum facere, id eſt, per teſtes 52
Teſtudo militaris 294. etiam in Circo 294
Tetinero, pro tenuero 277
Texendi in atrio mos 405. idque receptum matronis 404
Thalamus, viri nomen 214
Thallus agitator 216
Thallus à manu, liberti nomen 389
Theatralis honos & dedecus 474
Theatrum Veneri ſacrum 388. ſcortis obſeſſum ibid.
Themis Dea 29
Themiſon medicus 407
Theodorus Canterus 308
Theodorus Pulmannus 240
Theophraſti philoſophi laus 43
Thermopolia quæ fuerint 359
ea vetita Claudio Imp. 359
Thracius ruſticus 542
Thyeſtes AEgyſthi pater & auus 576
Thyniaſin, Græca terminatione apud Propertium 100
Tibia Gallorum propria 578
Tibullus emendatus 157. explicatus 31, 34,& ſeq. 154,159,443
Titinnius apud Nonium correctus 97,169, 193,200, 272, 301
Titulus ſub quaque imagine ſiue Index 443
Titulus Varronianæ Satyræ reſtitutus 20
alius,27,28. alius 42. alius corruptus 71, 82
Titus Ampius 307
Titus Liuius emendatus 113,114,176, 212, 217, 218, 220, 222, 225,228,229,230, 233,238, 239, 240,242, 245,247, 253,254, 257,262,264,265,267, 269, 270, 272, 275, 278,283,284.286, 288,291, 292, 294, 298, 305,308,309, 317, 319, 320,322,324,325, 328,331,332,333, 335, 337,354,371, 372, 389,391,399,426,429,459,477,478, 479, 483. explicatus 195, 387,419,430, 478,479, 483. eius epitome correcta 439
fragmentum eius apud Senecam emendatum 300
Toga alba 390. alba diuerſa à candida 391
candidatorum toga cretata 391
toga mortuorum apud Italos, pallium apud Græcos 368. manſit poſteà apud ſolos honeſtiores 393. & facta ſolùm ſenatoria veſtis ibid.
Togas mutabant Romani ante accubitum ad menſam 144,145
Tragœdia qualis eſſe debeat 247,248
Tragœdiarum, quæ L. Annæo Senecæ tribuuntur, quattuor diuerſi ſcriptores 541, & ſeqq. ex iis Medæa Senecæ Philoſophi & Thebais incerti auctoris, maximè laudabiles 542
Octauia præ cæteris vilis 643. ſingulæ ordine explicatæ atque emendatæ à pag. 543 vſque ad 582
Trebellius Pollio emendatus 444.445
Trephallo corollæ donabantur à meretricibus, 158
Tres lecti Romanis circa vnam menſam 144
Tribonianus Iuriſconſultus 640
Tribules qui 389
Tribuo pro diſtribuo vſus Cicero 69
Tribus xxxv. Romæ 388
Tribus Auguſti quæ 389
Tribuni militum anulos aureos geſtabant 471
quos illis ademit Seuerus Imp. 372
Tribuni plebis primò tantùm ex plebe 480
ſub Imperatoribus tantùm è patribus 480,
nec equites quidem admiſſi ad tribunatum 480
Triclinium vnde dictum 144
Trifax, teli genus 369
Tripes menſa tenuiorum 144
Triſtitas pro Triſtitia 117
Triumphantium in Capitolio conuiuium 535
Triumuiralis lex 426
Troiæ ludicrum 210
Troſſuli qui 451, inter eos cooptari quid? 451. pro iuuenibus ponitur ea vox 452
Tumulti & tumulto dicebant antiqui 259
Tunica vulgo alba 395
Tunicæ manuleatæ puerorũ meritoriorum 171
ſolæ tunicæ, propriæ ſeruorum & ruſticorum 435
Tunicata quies, quid 215
Turcis honeſtior locus quis 456
Turconius, iuuenis nobilis 253
Turdus, quidam homo mollis 402
Turnebi coniectura ſpreta 129
ab eo receſſum 31, 142,157,171, 195,255, 456. error 429,446,509
Turnebus defenſus 332
Turpilius emendatus 117,218,227,327

V

V PRO B. 224. admodum ſimiles hæ litteræ in ſcriptura & pronunciatione 60. de qua re librum ſcripſit Adamantius martyr 60
V in I conuerſum 90
V pronunciabant veteres vt Ou 127
Vænalitij pro vænalitiariis poſiti Ciceroni 87
Valerius Maximus emendatus atque explicatus 476.& ſeqq. item 521 vſque ad 538
à Dionyſio, Plutarcho, D. Auguſtino diſſentit 523. à Cicerone diſſentire videtur 71.
eius de Diphilo Tragœdo error 22
Valerius Probus ſoli Criticæ deditus 642
Varro emendatus lib. de Re Ruſt. 292
in Fragmentis 16,20, 27,33,36,42,53,63, 70,80,86,109, 110,130, 143,168,172, 190, 194,199,213,219,239,307,308,314. explicatus 36,42,147,152
Varronianæ Satyræ titulus 20,27,42,55, 71,82
Vaſculum nouo ſignificatu 103
Vatiæ villa apud Senecam 401
Vatibus præferebatur lucerna & laurus 357
etiam ignis ibid.

Vbi,

Vbi, pro ibi 274
Vdi, pro bibaculis 216
Vdiſſes idem qui Vlyſſes 185
Vehementius equo certatum 505
Vela oppanſa aris & ſtatuis 502
Velamen quid Papiniano 239
Velia & Antium amœna & apta ſeceſſui loca 387
Velitares haſtæ 524. parmæ ibid.
Velleius Paterculus correctus 265 iudicium de eo ibid. adulator ſummus in hiſtoria 326. emendatus ibid.
Vellem vt velles 142
Velum tegebat lecticas 411
Veneris ædem Theatro ſuo ſuperpoſuit Pompeius 388
Venerius iactus 113
is magiſtrum conuiuij faciebat 149
Veneta factio aurigarum 214
Venus nata è ſpuma & ſanguine 364
Venus olera ſignificabat antiquis 139
Ver, nouus orbis 364
Verba actiua,occultâ patiẽdi ſignificatione 533
Verba dicundo vtilia 452
Verbûm ſat eſt,Plauto,pro verborum ſat eſt 135
Vergobreti,magiſtratus Gallorum 228
Verres, quid 49
Verſus conuiuales 163,164
Vertunnus cuſtos horti 140
Veſta dea,& eius ignes 41
Veſtali virgini lictor vnus erat 433
Veſtem mutabant liberti 390
Veſtes ad cœnam 144
Veſtes Romanorum albæ 390
Veſtis alba etiam externis gentibus in vſu 392
Veſtis gratuita quãdo primum militi data 355
Veſtitores deorum 503
Vetera 509
Veteres in Theatris, quibus opponuntur iuuenes 210
Vettius homo impurus,à Cæſare ſubornatus 65
Viatores inter miniſteria magiſtratuũm 426
Vicepota Dea 242
Viceſimalia feſta, in honorem Impp. 245
Vicia pro victoria 243
Victor Giſelinus 221,238,241,246,256,266,276,280,289,299,302,307,326,338,370
Villa Vatiæ 401
Villator, pro cauillator 188
Vincla in lectica 410
Vincti qui 487. eorum greges 488
Vinearia lex 376
Vino rogum reſpergi ſolenne 148
Vinum à magiſtratu dabatur in ſacrificiis publicis 168
Vinum edentulum, Plauto 131
Virga aliud à Faſcibus 431
Virgæ ſiue bacilli quibus prælati magiſtratibus colonicis ibid. ædilibus quinquennalibus ibid. duumuiris ibid. ſeuiris ibid. aptæ ad ſummouendum 431 & ad tangendum fores ibid.
Virgilius in ſummo honore Romæ 474. ita vt ei adſurrectum ſit ab vniuerſo populo 474. reprehenſus à Seneca 401. defenſus ibid. explicatus 74,153,162,368,453,462
Virginal 510
Virgines à balneis & lauationibus publicis arcebantur 182
Virgines Lacedæm.in palæſtra ad Eurotam nudabantur, inſtituto Lycurgi 153
Virtus L. Craſſi, pro ipſo Craſſo 30
Vita & Victoria 475
Vita Fulgentij Epiſc.Afri 357
Vita in agris laudata 551
Vitis aurea Hieroſolymis 462,463. quid ea 463. quæque eius forma ibid. gentibus ſuſpicionem dabat Bacchi à Iudæis culti ibid.
Vitis, inſigne centurionum 181
Vitium propagines ſubire nefas flamini 421
Vitta duplex, propria matronarum 142
Vitulari vnde dictum 200
Viuebo, pro Viuam 302
Vlpianus explicatus 274
Vmbones in toga 390
Vmbri 504
Vnctio ante cœnam apud Rom. 142
Vnctores deorum 500
Vocificant, apud Agellium 264
Volſcûm, pro Volſcorũ, apud Propertium 132
Voleris, pro Volueris 277
Volturius iactus quis 113
Vomer quid Lucretio 185
Vopiſcus explicatus 389. emendatus 389, 395. nouus in eo intellectus 476
Vota manium, vt quieti eſſent 386
Voti compotire 511
Vrnarium in ædibus veterum 16
Vrſa Libyca 462
Vrſi an in Africâ 460. frigore delectantur ibid. vnde etiam illis epitheta 461
Vrſi Numidici in annalibus Actis poſiti pro Leonibus 461. qua ratione ibid.
Vterus ſolatium paraſito 458
Vtrinſecus Aduerbium 511
Vulcatius emendatus 336
Vulturis, pro vultur, Ennio 222
Vultus inſcriptio in ſeruis 489. piſtrinenſibus 489. ergaſtulis 489. qualis illa fuerit 490. multorũ ſæpè verborum 490. imò & verſuum 490. in liberis etiam exercita 489
Vxore noua nouus lectus Genialis 404

X

XIPHILINVS citatus 171, 337 eius ſententia mira 290, explicatus 357
Xylandri error 412, 496

Z

ZALEVCVS legiſlator 43
Zeno Armeniæ rex 498
Ζητήματα in conuiuiis proponebãt Romani 155
Zeuxis quomodo Helenam pinxerit 64
Zona, pro polo 562
Zonaræ adſertio proba 314
locus citatus 356,463

FINIS.

Digitized by Google

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis,&c. Noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam noſtram Cæſaream. Poſtquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illuſtria inprimis illa & quaſi diuina ſunt, quæ in litteris liberalibuſque diſciplinis conſiſtunt, quibus ſcilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, ſed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita diſtinguuntur, vt tanquam Dij quidam ſplendeſcere in terris videantur: rem ſanè præclaram ſeque dignam illi præſtant, qui diligentem iis ipſis in litteris ac diſciplinis operam ponunt; præclariſſimam verò & Reipub. vtiliſſimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, ſcribendo lumina præferant, eoſque ex ignorantiæ tenebris quaſi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare, ad dignitatis noſtræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio conceſſuque ſumus, inprimis pertinere exiſtimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis ſpectata fides, quique iudicare de Litteris poſſint, acceperimus, inſignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura inſitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac diſciplinarum ſtudiis excoluiſſe atque exornaſſe, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara floreſcentis minimeque vulgaris eruditionis ſpecimina præbueris, dum obſcura in antiquis ſcriptoribus loca, quæ quædam tanquam luſtra erant, illuſtraſti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, reſtituiſti, dum vetuſta Latinæ antiquitatis rudera in nouam ſubinde ſtructuram ſingulari artificio eleganter conuertiſti: ad exquiſitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoſque viros opinionem excitarit, perueniſſe, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio ſcriptis atque in lucem editis oſtendiſſe, vt in eo quod tam feliciter tractes ſcriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire ſit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magiſque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia ſcribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus ſcripta fuerunt, à mendis purgare, & lectiſſimos quoſque ex Muſarum hortis, in quibus aſſiduè verſeris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, cauſa, Cæſareo te noſtro elogio decorandum, & quamuis per te ſatis ipſe animatus ſis, animandum magis patrocinioque noſtro defendendum pro benigna noſtra in te ſuſciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc noſtro priuilegioque te & Typographum tuum aduerſus quorumcumque fraudẽ, qui lucri cauſa, quod fieri ſolet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate noſtra Cæſarea decernimus, ſtatuimus, vetamuſque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut

Digitized by Google

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, ſiue integros, ſiue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra ſacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum noſtrorum hereditariorum fines, triginta annis proximis à primo editionis die computandis, abſque tuo tuorúmve heredum conſenſu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiuſque libri exemplaria, quemadmodum moris eſt, ad Imperialem noſtram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare, aut contemnere deprehenſus fuerit, cum non ſolùm eiuſmodi libris, tibi, heredibúſve tuis, auxilio Magiſtratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, ſed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius ſemiſſis quidem Fiſci noſtri Procuratori, fraudis vindici; alter verò ſemiſſis, tibi heredibúſve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis & fidelibus dilectis, tam Eccleſiaſticis quàm Politicis, cuiuſcumque ſtatus, gradus aut ordinis extiterint, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu conſtituti, vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine, ius dicunt, iuſtitiámve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium noſtrum impunè violare, ſpernere aut negligere patiantur: Sed, ſi quos contumaces compererint, conſtituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuſcumque modis coërceri curent, ni & ipſimet grauiſſimam noſtram in ſe conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu noſtra ſubſcripto, & Cæſarei noſtri ſigilli impreſſione munito, confirmamus. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die prima menſis Auguſti, Anno Domini Milleſimo, Quingenteſimo, Nonageſimo ſecundo: Regnorum noſtrorum Romani decimo ſeptimo, Hungarici vigeſimo, & Bohemici itidem decimo ſeptimo.

Subſign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ M^{tis} proprium.

Io. Baruitius.

Additum ſigillum Cæſ. M^{tis} in cerâ rubrâ.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS *Dei gratia Hiſpaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate ſuo ſanxit, nequis* IVSTI LIPSI *Hiſtoriarum in alma Vniuerſitate Louanienſi Profeſſoris, & item Hiſtoriographi ſui libros quoſcumque, à Cenſoribus legitimis approbatos, præter ipſius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima ſingulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, præter librorum confiſcationem, triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ,* XIV. *Febr.* M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

HENRICVS *Dei gratia Galliarum & Nauarræ Rex Chriſtianiſſimus, ſingulari priuilegio ſanxit, nequis per vniuerſos Regnorum ſuorum fines,* IVSTI LIPSI, *quos vel hactenus edidit, vel in poſterum editurus eſt libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipſius poſſit. Qui ſecùs faxit, præter librorum confiſcationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latiùs patet in litteris, datis Pariſiis,* XIII. *Iulij,* M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

TIbi IOANNES MORETE, pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis eſt ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hæc OPERA quæ ad CRITICAM ſpectant, poſtremùm à me aucta, correcta, digeſta, typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio ſiue iubeo, ex lege quam magnus Cæſar & Reges dixerunt.

Iuſtus Lipſius.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII PRINCIPVM BELGARVM.

ALBERTVS & ISABELLA CLARA EVGENIA Archiduces Auſtriæ, Duces Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimi Belgarum Principes, diplomate ſuo ſanxerunt; nequis IVSTI LIPSI Hiſtoriarum in almâ vniuerſitate Louanienſi olim Profeſſoris, itemq; Hiſtoriographi & Conſiliarij ſui libros quoſcumque, præter Martinæ Plantinę viduæ & Balthaſaris & Ioannis filiorum Ioannis Moreti p. m. voluntatem, vllo modo imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum & alia graui pœna mulctabitur, vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ, XVII. Ianuarij, M. DC. XI.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Concilio Brabantiæ,

I. de Buſchere.

Digitized by Google

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM ET FILIOS
IOANNIS MORETI.
M. DC. XI.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google